Diiloŋ-nelma Tobisĩfɛlɛnni

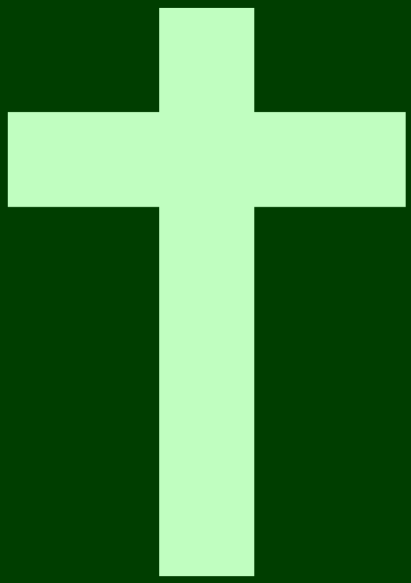

New Testament in Cerma (UV:cme:Cerma)

Diiloŋ-nelma Tobisĩfɛlɛnni
New Testament in Cerma (UV:cme:Cerma)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Cerma)

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:
You must give Attribution to the work.
You do not sell this work for a profit.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Cerma

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jun 2025 from source files dated 29 Jan 2022
5ffe1c98-1ba9-54d8-8f4c-03a7c12fba11

Contents

Matie sɛbɛ 1
Marke sɛbɛ 59
Like sɛbɛ 94
Nsãa sɛbɛ 153
Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma 194
Ɔrɔmutaamba sɛbɛ 247
Korɛ̃ntitaamba sɛbɛdɨɛlãŋo 272
Korɛ̃ntitaamba sɛbɛhãalɨ̃ŋo 296
Galasitaamba sɛbɛ 311
Efɛsitaamba sɛbɛ 320
Filiputaamba sɛbɛ 328
Kolɔsitaamba sɛbɛ 334
Tesaloniketaamba sɛbɛdɨɛlãŋo 340
Tesaloniketaamba sɛbɛhãalɨ̃ŋo 345
Timote sɛbɛdɨɛlãŋo 348
Timote sɛbɛhãalɨ̃ŋo 355
Tite sɛbɛ 360
Filemɔ sɛbɛ 364
Ebire ba sɛbɛ 366
Sake sɛbɛ 385
Piɛr sɛbɛdɨɛlãŋo 392
Piɛr sɛbɛhãalɨ̃ŋo 399
Nsãa sɛbɛdɨɛlãŋo 404
Nsãa sɛbɛhãalɨ̃ŋo 410
Nsãa sɛbɛsiɛliŋo 412
Yuda sɛbɛ 414
Ãmpigãama 416

Matieŋ
nyɛgãaŋ Yesu maama maŋ
Nelmuoyamma

Matie waa Yesu *hãalãbiloŋo (9.9; 10.3). U nyɛgãaŋ u sɛbɛ-i a vii *Yuifubaa. U taa u taara u pigãaŋ-ba wuɔ nuharuŋgu si dii, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa Yesu-i. Aa Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ *Tobisĩcɔlɔnniŋ-sɛbɛ-i-na, u yaa juɔ ji ce-ma hiere.

Yesuŋ huɔŋ dumaa, Matie duɔŋ u sɛbɛ-i baa ku yaa-i aa suonu-kuɔ baa u *batɛmu-i ka cor baa *Sitãniŋ juɔ tuɔ taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hĩɛkuraaŋgu-na (sap. 1–4).

Ku huoŋgu-na, u dii u nuŋgu-i Yesuŋ ciɛ u maacemma-i dumaa *Galile-i-na: U waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i, aa sire jaamba-i, aa donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba yunni-na. U ciɛ gbɛrɛ-wɛima bɔi (sap. 5–18). U siire kusuɔŋ-nu'i a kã *Yerusalɛmu-i-na ba ka ta ba ko-yo. Baŋ fiɛ ko-yo, Diiloŋo siire-yuɔ u temma-i (sap. 19–28).

Yesu waaŋ nelma bɔi a kã *Diiloŋ-nellentesĩnni kũŋgu-na.

Matie huɔnu u sɛbɛ-i sɔmma ndii: Bamaŋ hũyãa Diiloŋ-maama-i baŋ saaya ba ta ba wuɔ dumaa (sap. 5–7). Yesuŋ puɔraa u *hãalãbiemba-i ba ka waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i kusuɔŋ-nu (sap. 10). Gbãnɛini maŋ pigãaŋ Diiloŋ-nellentesĩnni-i (sap. 13). Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba bel ba-naa dumaa (sap. 18), baa miwaaŋo tĩmmaŋ-maama-i (sap. 24–25).

Yesu bĩncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa
(Like 3.23-38)

1 Yesu-Kirsa bĩncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa ku yaa daaku: Yesu-Kirsa hilaa *Davidi hãayɛ̃lmba-na. Davidi fuɔ u hel *Abiramu hãayɛ̃lmba-na.
2 Abiramu siire da *Isaki.
Isaki sire da *Yakɔbu.
Yakɔbu sire da *Yuda a naara bisãlmba namba.
3 Yuda sire da Perɛsi baa Sera. Bisãlŋ daaba nyu-i ba taa ba bĩ-yo Tamar.
Perɛsi sire da Esirɔmu.
Esirɔmu sire da Aramu.
4 Aramu sire da Aminadabu.
Aminadabu sire da Naacũɔŋo.
Naacũɔ sire da Salmɔ.
5 Salmɔ sire da Bosi. Bosi nyu-i ba taa ba bĩ-yo Araabu.
Bosi sire da Obɛdi. Obɛdi nyu-i ba taa ba bĩ-yo Uruti.
Obɛdi sire da Yese.
6 Yese sire da Davidi. Davidi faŋo yaa juɔ ce nellentieŋo-i.
Fuɔ sire da *Salomɔ. Salomɔ nyu-i, Uri ciɛŋo'i waa.
7 Salomɔ sire da Orobamu.
Orobamu sire da Abiya.
Abiya sire da Asa.
8 Asa sire da Yosafa.
Yosafa sire da Yoramu.
Yoramu sire da Osiyasi.
9 Osiyasi sire da Yotamu.
Yotamu sire da Akasi.
Akasi sire da Esekiyasi.
10 Esekiyasi sire da Manase.
Manase sire da Amɔ.

Amɔ sire da Yosiyasi.
11 Yosiyasi sire da Yekoniya a naara bisãlmba namba.
Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i baŋ bilaa *Isirahɛl-baamba-i kã baa-ba *Babilɔni-i-na.
12 Baŋ kãa Babilɔni-i-na, Yekoniya wuɔ ka da Salatiɛl.
Salatiɛl sire da Sorobabɛl.
13 Sorobabɛl sire da Abiyudi.
Abiyudi sire da Elakimu.
Elakimu sire da Asɔr.
14 Asɔr sire da Sadɔki.
Sadɔki sire da Akimu.
Akimu sire da Eludi.
15 Eludi sire da Elasar.
Elasar sire da Matã.
Matã sire da Yakɔbu.
16 Yakɔbu sire da Yosɛfu. Yosɛfu sire biɛ ciɛŋo.
U ciɛŋo-i ba taa ba bĩ-yo Maari.
Maari faŋo yaa huɔŋ Yesu maŋ baŋ bĩŋ-yoŋ *Kirsa-i.
17 Kuu dii ŋaa a doŋ Abiramu-i-na a ji hi Davidi-i, tonaamba cĩncieluo ba naa-i dii. Aa a doŋ Davidi-i-na a ji hi baŋ bilaa *Isirahɛl-baamba-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, tonaamba cĩncieluo ba bi naa-i dii. A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, ji hi Kirsa homma-i, tonaamba cĩncieluo ba bi naa-i tiraa ba ye dii hɔlma-na.

Yesu-Kirsa homma-i
(Like 2.1-7)

18 Yesu-Kirsaŋ huɔŋ homma maŋ, ma yaa daama: U nyu-i, Maari-i, Yosɛfu yaa naa bel-o u dɔrŋo. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, *Diiloŋ-Yal diɛ ce kusũŋgu yiɛra Maari-i-na. A ne da Yosɛfu saa naa hi suɔ-yo ciɛŋo yogo.
19 Yosɛfu waa nelfɛfɛiŋo. Uŋ daa kusũŋguŋ yiɛraaya u dɔrŋo-na dumaaŋo-na, u sa taara u dii senserre yuɔ; wuɔ tuɔ taara u hiel u gboluoŋgu-i u maama-na molo baa suɔ.
20 Uŋ diyaa mafamma-i u huɔŋga-na, Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋ wuɔ carra-yuɔ dãnsãaŋ-nu a waŋ baa-yo wuɔ: «Yosɛfu, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, *Diiloŋ-Yalle yaa ciɛ kusũŋ daaku yiɛra Maari-i-na; baa kãalã, biɛ-yo.
21 U ka hoŋ naacombiloŋo. Duɔ hoŋ-yo, ŋ haa u yerre-i Yesu; ku yuŋgu yaa wuɔ koŋkortieŋo. U yaa ka kor u nelleŋ-tobimba-i ba ãmbabalma-na.»
22 Itieŋ uŋ ciɛ u *pɔpuɔrbiloŋo waŋ mamaŋ, ma'i sa ciɛŋ daama-i wɛi? Pɔpuɔrbiloŋo waaŋ-ma wuɔ:
23 *«Bilonyɔnyuro ka ce kusũŋgu*
a hoŋ naacombiloŋo.
*Ba ka ta ba bĩ-yo Emaniɛl.»**
Ku yuŋgu yaa wuɔ Diiloŋo dii baa-ye.
24 Yosɛfuŋ juɔ sire duɔfũmmu-na, wuɔ ce Itieŋo dɔrpɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ baa-yo aa u dɔrŋo kãal jo ji tĩɛna baa-yo.
25 Maariŋ kãalãa jo, u juɔ bɔrɔ dumaa Yosɛfu saa suɔ-yo ciɛŋo. Uŋ buɔra, Yosɛfu wuɔ haa biloŋo yerre-i Yesu.

2

Hiriemba namba taara Yesu terieŋgu-i

1 Yesu huɔŋ Betelɛmu, dii *Yude mara nuɔ. Huɔŋgu faŋgu-na, *Erɔdi yaa waa *Yude yuŋgu-na. Uŋ huɔŋ, hiriemba namba waa bãpagũŋgu-na; baa sire a jo *Yerusalɛmu-i-na

---

* **1:23** Isayi (Ésaïe) 7.14

2 a ji ta ba yuure u kũŋgu-i wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo maŋ huɔŋ fɛlɛmma-i
uu dii hie? I daa u mɔɛle-i bãpagũŋgu-na ku'i ciɛ i sire tiɛ jo diɛ ji jaal-o.»
3 Erɔdiŋ nuɔ nel daama-i, u huɔŋ kaa pãŋ cu ka hel baa
Yerusalɛmutaamba-i hiere.
4 Wuɔ bĩ *Diilojigãntaamba yuntaamba maŋ waa nelle-na hiere baa
*ãnjĩnamma pigãataamba-i a ji yuu-ba wuɔ: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u
ka saaŋ *Koŋkortieŋo* maŋ, u saaya u hoŋ terieŋ haku-i nuɔ-i?»
5 Baa cira: «U saaya u hoŋ Betelɛmu dii Yude mara nuɔ. *Diilopɔpuɔrbiloŋo
nyɛgãaŋ ma yaa-i wuɔ:
6 *‹Betelɛmutaaŋ namaa,*
baa na ta na ne wuɔ sĩ Yude nilɛiŋa-na hiere
namaa nelle yaa huoŋ-nu dɛ!
*Umaŋ ka waa *Isirahɛl-baamba yuŋ-nu,*
umaŋ ka ta mi baamba yaaŋ-na tuɔ ne-ba,
u ka hoŋ namaa nelle yaa nuɔ-i.›†»
7 Erɔdiŋ juɔ suɔ *Kirsa muŋhommuŋ-terieŋgu-i, wuɔ cuo bĩ hirieŋ daaba-i a
ji yuu-ba suɔ mɔɛl daadeŋ duɔŋ ta di hel huɔŋgu maŋ nuɔ-i.
8 Uŋ juɔ yuu ba piiye tũnu-yuɔ, wuɔ cira: «Kãaŋ Betelɛmu-i-na na ka yuure u
kũŋgu-i jeje na ne; da na ka da-yo, na jo na ji tũnu muɔŋo-i mi bi kã ka jaal-o.»
9 Erɔdiŋ piiye baa-ba tĩ, baa sire ta ta ba kã Betelɛmu-i-na. Ba'a ba ne, tiraa
da mɔɛl daade-i ba yaaŋga-na di wuɔ di kã. Baa ta ba nyaanu-diɛ. Diŋ kaa hi
biloŋ uŋ waa terieŋgu maŋ nuɔ-i, diɛ yiɛra ku yudɔrɔ-i-na.
10 Ba hɔŋ muɔ gbuu pãŋ fɛ̃.
11 Baa har suur ka da biloŋo-i baa u nyu-i. Baa dũuna jaal-o aa naa fir ba
coŋgorni-i hiel sɛ̃nɛ hã-yo baa wusũnaŋo a naara *miir-namma.
12 Baŋ juɔ'a ba bir, Diiloŋ wuɔ piiye baa-ba dãnsãaŋ-nu wuɔ ba baa kã Erɔdi
terieŋgu-na ka tũnu-yuɔ. Baa pãŋ biɛ ba deŋ hũmelle.

Yosɛfubaa-ba gbaraa kã Esipi

13 Hirieŋ baŋ taa, Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ carra Yosɛfu-i dãnsãaŋ-nu a
waŋ baa-yo wuɔ: «Yosɛfu, *Erɔdi ka sire wuɔ u taara naacombiloŋo-i ko-yo.
Sire ŋ gbar baa-yo baa nyuŋo-i hiere na ka tĩɛna Esipi. Da mi saa ji cira na jo,
molo baa jo.»
14 Yosɛfu wuɔ bi sire isuɔŋgu faŋgu-na a biɛ naacombiloŋo-i baa u nyu-i hũu
ŋ hã-mi! Esipi.
15 U kãa ka tĩɛna kusuɔŋ-nu'i Erɔdi ji tuɔ ku. Itieŋ uŋ ciɛ u *pɔpuɔrbiloŋo
waŋ nelma maŋ, ma'i sa juɔŋ daama-i wɛi? Pɔpuɔrbiloŋo waaŋ-ma wuɔ:
«Mi ciɛ mi biɛŋo hel Esipi-i-na.»‡

Erɔdiŋ ciɛ karaaŋgu maŋ baa Betelɛmutaamba-i

16 *Erɔdiŋ juɔ niya naa, wuɔ suɔ wuɔ hirieŋ daaba tãalãa-yo aa cor ba deŋ.
U huɔŋ kaa gbuu pãŋ du. Wuɔ cira ba wuɔra ko naacombiemba maŋ saa cor
bieŋa hãi yogo Betelɛmu-i-na hiere baa nilɛiŋa maŋ u kɔtɔnni-na. Hiriemba
naa pigãaŋ-yo huɔŋgu faŋgu yaa-i wuɔ mɔɛle duɔŋ ta di hel.
17 *Diiloŋ uŋ puɔraa *Seremi waŋ mamaŋ, ma'i saa ce daama-i wɛi? Seremi
waaŋ-ma wuɔ:
18 *«I nu molo kaal Arama-i-na;*
kutieŋo kaal kuliiŋ-kaaluŋgu.
Arasɛl yaa kaalaaŋ wuɔ ba kuɔ u bisãlmba.
U sa nu gbɛ̃nyɛmma.

---

* **2:4** Baŋ gbɛ̃ŋ Yuifu ba nellentieŋo maŋ, baa Koŋkortieŋo-i, nelduɔŋo yaa-i bande-i-na. † **2:6** Mise (Michée) 5.1 ‡ **2:15** Ose (Osée) 11.1

U bisãlmba taa aa yaŋ-yo.»§

Yosɛfubaa-ba siire ka tĩɛna Nasarɛti

19 *Erɔdiŋ juɔ ku, Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋ wuɔ carra Yosɛfu-i dãnsãaŋ-nu dii Esipi-i-na
20 a waŋ baa-yo wuɔ: «Bamaŋ taa ba taara ba ko naacombiloŋo-i ba kuu. Sire ŋ biɛ-yo baa nyuŋo-i na bir na kã *Isirahɛl-na.»
21 Yosɛfu wuɔ bi sire a biɛ naacombiloŋo-i baa u nyu-i ba bir kã Isirahɛl-na.
22 Erɔdi biɛŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Arkelɔsi. Yosɛfuŋ kãa, wuɔ nu-ma wuɔ tuoŋ uŋ kuu, u yaa ciɛ nellentieŋo-i *Yude-i-na. Kor maa ta ma da Yosɛfu-i u saa siɛ duɔ kã ka tĩɛna terieŋgu-na. Diiloŋ wuɔ piiye baa-yo dãnsãaŋ-nu wuɔ u kã u ka tĩɛna *Galile mara nuɔ.
23 Wuɔ kã ka tĩɛna Galile nelle nande-na ba bĩ-de Nasarɛti. *Di-ilopɔpuɔrbiemba waaŋ-ma wuɔ: *«Ba ka ta ba bĩ *Koŋkortieŋo-i Nasarɛtiyiɛŋo»*, ma bi ciɛ.

3

Nsãa-Batisi ãndaaŋgu-i
(Marke 1.1-8; Like 3.1-18; Nsãa 1.19-28)

1 Ku huoŋgu-na, *Nsãa-Batisi wuɔ ji sire tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i dii *Yude *hĩɛkuraaŋgu-na. U taa u piiye wuɔ:
2 «Naanaŋ na ciləbabalaŋo-i, *Diiloŋ-bãaŋgu piyaa tĩ!»
3 Diiloŋo puɔraa *Isayi waŋ Nsãa fuɔ maama yaa wuɔ:
«Molo dii tuɔ hohuola hĩɛkuraaŋgu-na wuɔ:
‹Migãaŋ Itieŋo hũmieŋa-i
*Cãaŋ-yaŋ na viinu-yɛi.›»**
4 Joŋgoruo maŋ waa Nsãa nuoŋgu-na, baa sũɔ-yo baa nyɔgɔ̃mɛkuɔsĩnni aa u taa u pɛ̃yɛ̃ u nɛgɛlle-i baa cãanuŋ-kpãŋkpaaŋgu. U taa u wuo dũŋgbɛrmba baa sɔllu.
5 Yerusalɛmutaamba-i baa Yudetaamba-i hiere ka hel baa bamaŋ waa *Yurdɛ̃ nuoraaŋgu kɔtɔnni-na hiere ba taa ba kã u wulaa
6 ba kã ba waŋ ba cãlmuɔ-i baa-yo aa u tuɔ *batiseŋ-ba Yurdɛ̃ nuoraaŋgu-na.
7 Nsãaŋ juɔ da *Farisĩɛbaa-ba-i baa *Sadusĩɛbaa-ba kũɔl ba-naa ba jo u wulaa wuɔ u batiseŋ-ba, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Nelbabalaaŋ namaa temma-i daana-i! Hai juɔ tũnu-nɛi wuɔ da na batiseŋ Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-na?
8 Yaaŋ aa na ta na ce kumaŋ faa, ku yaa ka pigãaŋ wuɔ na naana na ciləbabalaŋo-i kelkel.
9 Baa na da niɛ sĩ *Abiramuŋ yeŋ na bĩncɔiŋo Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-na. Mi tũnu-nɛi: Naŋ fiɛ da tãmpĩɛŋa maŋ daaya-i, Diiloŋo gbãa bir-a ce-ya Abiramu hãayɛ̃lmba namaa fuoŋgu-na.
10 Maale nuŋgu saaraa jĩna. Tibiiŋgu maŋ da ku saa maŋ biefɛfɛiŋa, ku jũŋ aa sɛnu.
11 Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yoŋ da mi pigãaŋ wuɔ na naana na ciləbabalaŋo-i; ŋga molo ka jo mi huoŋgu-na. Kutieŋo fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya mɛi wuoŋo-i. Mɛi saa piɛra u natãaŋgu-i. Fuɔ ka batiseŋ-na baa *Diiloŋ-Yalle baa dãamu.
12 Kɔkɔruɔŋgu dii u naŋga-na. U ka pe u dĩmma-i. Duɔ ji pe-ma tĩ hiere torre-na, u ka kũɔl belle-i dii-de inɔŋgɔ̃-na aa sɛnu fuoru-i baa dãamu. Dãamu fammu sa dĩŋ dede.»

Yesu batisemma-i
(Marke 1.9-11; Like 3.21-22)

§ **2:18** Seremi (Jérémie) 31.15 * **3:3** Isayi (Ésaïe) 40.3

13 Nsãa uŋ taa u *batiseŋ nuɔmba-i huɔŋgu-na, Yesu wuɔ sire *Galile-i-na a
kã *Yurdɛ̃-i-na u duɔ ka batiseŋ-yo.
14 Nsãa wuɔ ka muo jãŋ wuɔ fuɔ siɛ ce-ma. Aa naa tuɔ piiye baa-yo wuɔ:
«Nuɔnɛi saaya ŋ batiseŋ muɔ, nuɔ da ŋ bir yaŋ aa jo wuɔ mɛi ji batiseŋ-ni, mi
batiseŋ-ni niɛ?»
15 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa, yaŋ i ce-ma dumɛi. Yaŋ aa ŋ
ce-ma ŋaa miŋ waaŋ-ma dumaa.» Nsãa wuɔ naa wuɔ hũu-ma.
16 Baŋ juɔ batiseŋ Yesu-i tĩ aa u hel hũmma-na, dɔrɔ wuɔ puur. Wuɔ u ne da
*Diiloŋ-Yalle hilaa koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ.
17 Baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa daayo-i; u maama sa suɔ
aa dɔlnu-miɛ. U yaa fĩɛŋ mi huɔŋga-i.»

4

Sitãni taara duɔ guɔl Yesu gbeini-i
(Marke 1.12-13; Like 4.1-13)

1 Ku huoŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle kã baa Yesu-i *hĩɛkuraaŋgu-na *Sitãni duɔ ka
guɔl u gbeini-i.
2 Uŋ kãa, wuɔ ce bãaŋ-yinni komuɔŋa hãi baa isuɔyinni komuɔŋa hãi u saa
dii kuuwuoŋgu u nuŋgu-na. Yiŋ daaniŋ juɔ cor, nyulmu sire cuɔl-o.
3 Sitãni wuɔ jo ji waŋ baa-yo wuɔ: «Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel,
ce tãmpĩɛŋ daaya bir niiwuoni i ne!»
4 Yesu wuɔ cira: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Niiwuoni-i yoŋ, ni siɛ
gbãa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ ba. Ɲ saaya ŋ bi ta ŋ nu Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i hiere
naara.*›»*
5 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Sitãni wuɔ kã baa-yo *Yerusalɛmu-i-na, ka haa-yo
*Diilodubuɔ dɔrɔ-i-na
6 aa naa cira: «Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel, tie ŋ diire i ne! Ma
sĩ ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Diiloŋo ka ce *dɔrpɔpuɔrbiemba tũu-ni ba
nammu-na ŋ baa ji tisĩŋ ŋ fɛrɛ*›† kɛ?»
7 Yesu wuɔ cira: «Ma bi nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Baa dãŋ Itieŋo-i
Diiloŋo-i ŋ ne.*›‡»
8 Sitãni wuɔ tiraa kã baa-yo tãnuŋgu naŋgu dɔrɔ-i-na, ku maama saa fa baa
jajaatamma-i, ka pigãaŋ-yo nilɛiŋa-i hiere baa a huɔya-niini-i
9 aa naa cira: «Da ŋ dũuna jaal-mi, niŋ daa nilɛiŋa maŋ daaya-i hiere mi ka
hã-ni baa-ya.»
10 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Sitãni, kã ŋ filiɛŋ ŋ halaŋ! Ma
nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Ɲ saaya ŋ ta ŋ dũuna ŋ jaal Itieŋo-i Diiloŋo yaa-i,
aa ta ŋ cãa u yaa u diei yoŋ.*›§»
11 Sitãni wuɔ naa u ta aa yaŋ-yo. Uŋ taa, dɔrpɔpuɔrbiemba namba jo ji ta ba
kãyã-yuɔ.

Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i dumaa Galile-i-na
(Marke 1.14-15; Like 4.14-15)

12 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, baa bel Nsãa-i dii-yo kaso. Yesu wuɔ nu-ma aa bir
kã *Galile-i-na.
13 Uŋ kãa, u saa ka tĩɛna Nasarɛti-i-na, wuɔ kã ka tĩɛna Kafarnamu, dii
dalaŋga caaŋgu-na. Terieŋgu faŋgu-i, Sabulõ hĩɛma, fuɔ baa Nefutali.
14 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi?
15 Isayi waaŋ-ma wuɔ:

---

* **4:4** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 8.3 † **4:6** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 91.11-12
‡ **4:7** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.16 § **4:10** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.13

«Sabulõ hĩɛma-na, Nefutali nelle-na,
dii dalaŋga caaŋgu-na,
*kã ka hel dii *Yurdɛ̃ nuoraaŋgu bomborma-na,*
*a biɛ Galile-i hiere, *niɛraamba nelle-i,*
bamaŋ waa hiere kukulma-na, cecerma hilaa-bɛi.
16 *Bamaŋ waa kukulmaŋ-nelle-na kuliiŋgu nammu-na, bãaŋgu paa-bɛi.»**
17 Yesuŋ kãa dumaaŋo-na, wuɔ doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i wuɔ: «Naanaŋ na ciləbabalaŋo-i, *Diiloŋ-bãaŋgu piyaa tĩ!»

Yesu bĩɛ gbosobaa-ba namba
(Marke 1.16-20; Like 5.1-11)

18 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu wuɔ ji tuɔ cor a da gbosobaa-ba namba naŋ juɔŋo *Galile dalaŋga-na. Ba waa ba hãi; nɛliɛŋo baa u hãaŋo. Ba bĩ məlŋo-i Simɔ, u yerre nande yaa Piɛr, aa bĩ hãaŋo-i Ãndere.
19 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Juɔŋ i ta, mi ka ce-na nelbilieŋ-gbosobaa namaa.»
20 Baa bi pãŋ nanna ba jɔnaamba-i aa cu Yesu huoŋ-nu.
21 Ba'a ba kã yaaŋga-na, a tiraa da naacolŋo naŋo baa u hãaŋo a naara ba to. Ba bĩ tuoŋo-i Sebede aa bĩ bɛpoməlŋo-i Sake aa hãaŋo-i Nsãa. Ba waa beŋ-na ta ba migãaŋ ba jɔnaamba. Yesu wuɔ bĩ bɛpuɔmba-i.
22 Bafaŋ baa tiraa nanna ba beŋo-i baa ba to-i aa cu u huoŋ-nu.

Yesu waaŋ Diiloŋ-nelma-i aa sire jaamba

23 Yesu taa u wuɔra *Galile-i-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i *Diilonelhãalãdũnni-na, aa tuɔ waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu *Neldɔdɔlma-i, aa bi tuɔ sire jaamba-i ba sĩnni-na hiere u kã.
24 Siiritaamba-i hiere baa nu u maama-i ka saa. Baa ta ba jo baa jaamba-i ba sĩnni-na hiere ba jo ba hã u tuɔ sire-bɛi. *Jĩnabaa-baŋ waa bamaŋ nuɔ-i ba waa, kurmərõntaamba waa, ka hel baa murgubaa-ba-i hiere. Yesu wuɔ sire-bɛi kpɛ̃mmu!
25 Nuɔŋ baa sire kũɔl ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ; Galiletaamba waa, a naara banamba naa hel Dekapol jo, banamba *Yerusalɛmu, banamba *Yude, banamba hel *Yurdɛ̃ bãpagũŋgu-na jo.

5

Bamaŋ yunni-i dɔlaa
(Like 6.20-23)

1 Yesuŋ daa nuɔmbaŋ kũɔlãa ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu naŋgu-na tĩɛna. U *hãalãbieŋ baa jo ji cĩilã-yuɔ.
2 Wuɔ doŋ tuɔ piiye baa-ba wuɔ:
3 «Bamaŋ kaalaaŋ baa Diiloŋo-i, ba yunni dɔlaa;
*Diiloŋ-nelle-i bafamba diele-i.
4 Bamaŋ dii kaaluŋgu-na, ba yunni dɔlaa;
Diiloŋo ka hur ba nyinyɔlma-i.
5 Hɔhĩnantaamba yunni dɔlaa;
hĩɛma ka ce ba maama.
6 Bamaŋ kuuyeŋ kuuviiŋgu cemma-i, ba yunni dɔlaa;
ma ka dɔl-ba.
7 Hujarreŋ yeŋ bamaŋ nuɔ-i, ba yunni dɔlaa;
Diiloŋo ka bi ce hujarre bɛi.
8 Bamaŋ hɔmmu-i kuɔŋ, ba yunni dɔlaa;
ba ka da Diiloŋo-i.
9 Bamaŋ fĩɛŋ ba muntĩɛnammu-i, ba yunni dɔlaa;

* **4:16** Isayi (Ésaïe) 8. 23–9.1

Diiloŋo ka tuɔ bĩ ba yaa u bisãlmba-i.
10 Baŋ ceŋ bamaŋ kpãncɔ̃lgũɔ ba viisĩnni maama-na, ba yunni dɔlaa;
Diiloŋ-nelle-i bafamba diele-i.
11 «Da ba ta ba tuora-nɛi, aa ta ba ce-na sũlma, aa haa balaaŋgu sĩnni-i hiere
nɛi mɛi maama-na, na yunni dɔlaa.
12 Taa na gbu na nyɛ aa na fɛ̃ na hɔmmu-i; Diiloŋo ka pã-na bɔi dɔrɔ-i-na.
Na saa da, *Diilopɔpuɔrbiemba maŋ siire namaa yaaŋga-na, ba ciɛ-ba sũlma
dumɛi.»

Namɛi dãmma, namɛi cecerma
(Marke 9.50; Marke 4.21; Like 14.34-35)

13 «Namɛi dii dãmma-i hĩɛma-na. Ŋga dãŋ da ma ji saara, ma gbãa tiraa ce
niɛ ce kpɛ̃nnɛ? Ma siɛ gbãa fa wɛima; ba biɛ ka kũnna fuoreŋ.
14 «Namɛi fitĩmbaa namaa hĩɛma-na. Na saa da, nelle maŋ da di waa tãnuŋ
dɔrɔ, di sa fuo.
15 Na suyaa wuɔ ba sa celieŋ fitĩnuɔ-i aa biɛ bĩŋkũŋgu cure-yuɔ. Ba haa-yo
dɔrɔ terieŋgu ce hiere da gbaa.
16 Fitĩnuɔŋ ceŋ gbagbaama-i dumaa, namaa na saaya na ta na ce gbag-
baama-i dumɛi nuɔmba hɔlma-na; ku yaa ba ka da na maacenfafamma-i aa
ta ba kaal na To-i dɔrɔ-i-na.»

Yesu saa jo baa u deŋ hũmelle

17 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Baa na da niɛ sĩ *Moisi-i baa *Di-
ilopɔpuɔrbiembaŋ nyɛgãaŋ mamaŋ hã-na wuɔ na ta na ce, mi juɔ da mi ji
gbuonu ma yaa-i, ma'i sĩ. Mi juɔ da mi ji pigãaŋ-na nelma famma belle yaa-i.
18 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i da ni gbãŋ waa tĩ,
nelma diei siɛ gbãa gbuo nel daama-na. Halle cɛkũɔ, ma siɛ gbãa gbuo, fuɔ
miwaaŋo tĩmma.
19 Terieŋgu faŋgu-na, halle nelma maŋ yuraanu yaŋ nel daama-na, umaŋ
duɔ saa wuɔ ma hũmelle-i, aa tiraa ce banamba ce fuɔ temma-i, u yaa ka waa
huoŋgu-na *Diiloŋ-nelle-na. Ŋga umaŋ duɔ wuɔ ma hũmelle-i, aa ce banamba
ce fuɔ temma-i, kutieŋo ka ce nelbuɔ Diiloŋ-nelle-na.
20 Mi tũnu-nɛi: Da na saa vii yaŋ *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa
*Farisĩɛbaa-ba-i, na cɛraa na suur Diiloŋ-nelle-na.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã hɔdulle-na
(Marke 11.25; Like 12.57-59)

21 «Naŋ siire, na nuɔ wuɔ ma waaŋ baa i bĩncuɔmba-i wuɔ molo saa saaya
u ko u nanolŋo.* Da ŋ ko ŋ nanolŋo-i ba saaya ba bĩ-ni fãamaaŋ ba terieŋ-nu.
22 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Nuɔni maŋ da ŋ nyɔ
ŋ nuoŋgu baa ŋ nanolŋo-i, ba saaya ba bĩ-ni fãamaaŋ ba terieŋ-nu. Umaŋ
duɔ tuora u nanolŋo-i wuɔ mimilãŋo, ba ka bĩ kutieŋo-i fãamaaŋ ba terieŋ-
nu. Umaŋ duɔ bi gbɛ̃ u nanolŋo-i wuɔ nelsɔsɔiŋo, ba ka caa kutieŋo-i.
23 A ce dumaaŋo-na, da ŋ fiɛ kã baa bĩŋkũŋgu da ŋ ka pã-ku hã Diiloŋo-i, aa
ka ne da wɛima dii nuɔ baa moloŋ hɔlma-na,
24 yaŋ ku bĩŋkũŋgu-i dii mumbuolmuŋ-terieŋgu caaŋgu-na aa ŋ jo na ji nunu
na-naa baa kutieŋo-i igɛ̃na aa ŋ suɔ ŋ kã ŋ ka pã-ku ŋ hã Diiloŋo-i.
25 «Moloŋ cɛ̃mɛl da di waa-niɛ aa wuɔ u ka bĩ-ni, gbãŋ baa-yo; baa yaŋ
ãndaaŋgu hi fãamaambaa-ba-i. Da ku hi-ba, ba ka hã fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i baa-ni,
fɔ̃ŋgɔ̃taamba bel-ni ka dii-ni kaso.
26 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Da ba dii-ni kaso-i-na, da ŋ saa ji pã ŋ cɛ̃mɛlle
tĩ hiere, ŋ cɛraa ŋ da muŋhelmu.»

---

* **5:21** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.13; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.17

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã cakũŋgu-na
(Matie 18.8-9; Marke 9.43,47-48)

27 «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra wuɔ ŋ saa saaya ŋ ce *fuocesĩnni.†
28 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Nuɔni maŋ da ŋ ne
moloŋ ciɛŋo-i baa yufelle nande, kuu dii ŋaa ŋ gaala baa-yo tĩ ŋ huɔŋga-na.
29 Terieŋgu faŋgu-na, da ŋ da ŋ nadieyufelle dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-
na, hiel-de ŋ fara ŋ nanna dii daalɛi. Da ŋ suur yufeduɔla nuɔ Diiloŋ-nelle-na,
ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ yufieŋa-i a hãi-i-na.
30 Da ŋ da ŋ nadienaŋga dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, kar-ka ŋ fara ŋ
nanna dii daalɛi. Da ŋ suur nagãduɔla nuɔ Diiloŋ-nelle-na, ku bɔyaa ba da ba
ka caa-ni baa ŋ nammu-i mu hãi-i-na.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã ãnsorre bɔrɔmma-na
(Matie 19.7-9; Marke 10.11-12; Like 16.18)

31 «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra wuɔ: ‹Umaŋ duɔ nanna u ciɛŋo-i, u saaya u
nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ hã-yo. Sɛbɛ maŋ pigãaŋ wuɔ ba ãnsorre buɔra.›‡
32 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Ciɛŋo maŋ duɔ u sa
wuɔra u ce bɛmba, aa u bɔlɔ nanna-yuɔ, kuu dii ŋaa u diyaa-yo *fuocesĩnni-
na. Aa da ba bi nanna ciɛŋo maŋ aa ŋ biɛ-yo, ŋ saa wuɔ Diiloŋ-hũmelle; ŋ ciɛ
fuocesĩnni-i dumaaŋo-na.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã Diiloŋ-yerre bĩmma-na

33 «Naŋ siire, na nuɔ wuɔ ma waaŋ baa na bĩncuɔmba-i wuɔ: ‹Da ŋ pã nuŋgu
aa bĩ Diiloŋo yerre-i wuɔ ŋ ka ce mamaŋ, ce-ma; baa yaŋ-ma.›§
34 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Molo baa tiraa u ce
wɛima aa u bĩ Diiloŋo yerre-i u nuŋgu-na gbula. Molo baa hiel u niele dɔrɔ-i-
na; Diiloŋ-muntĩɛnammu.
35 Molo baa bi hiel u niele hĩɛma-na; Diiloŋ gbeiniŋ-munjĩnammu. Molo baa
bi cira fuɔ baa *Yerusalɛmu; Itieŋo nelle yaa difande-i.
36 Molo siɛ gbãa ce halle kuɔsĩŋgu diei pusũŋ u yuŋgu-na, u siɛ bi gbãa ce ku
biil; terieŋgu faŋgu-na, molo baa bi cira fuɔ baa u yuŋgu.
37 Da ba yuu-na mamaŋ, da kuɔ ma yaa-i, na cira: ‹Ʊu, ma yaa-i.› Da kuɔ
ma'i sĩ, na cira: ‹E'e, ma'i sĩ.› Baa na cira: ‹Muɔ baa Diiloŋo mi saa ce daama-i!›
*Sitãni-nelma-i mafamma-i.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã sɔlaaŋgu maama-na
(Like 6.29-30)

38 «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra umaŋ duɔ muonu u nanolŋ yufelle, ba bi
muonu kutieŋo diele-i ku sɔlaaŋgu. Umaŋ duɔ ka u nanolŋ nyilãaŋgu, ba bi
ka u kũŋgu-i ku sɔlaaŋgu.*
39 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na, ma yaa daama: Unaŋ nuɔ ŋ baa
ji ce ŋ nanolŋo-i kuubabalaaŋgu wuɔ ŋ suu sɔlaaŋgu. Umaŋ duɔ caa ŋ
nadietũŋgu-i, bir daaku-i ŋ hã-yo.
40 Umaŋ duɔ u ka bĩ-ni fõŋgõtaaŋ-terieŋ-nu a hũu ŋ joŋgoryelle-i, hã-yo baa-
yo baa ŋ joŋgorbuɔ-i hiere.
41 Fõŋgõtieŋo maŋ duɔ haa coŋgoruoŋgu hã-ni wuɔ ŋ tũu saaŋ-yo cɛllɛ, saaŋ-
yo ŋ maa baa-yo.
42 Umaŋ duɔ cãrã ŋ wulaa, hã-yo. Umaŋ duɔ jo wuɔ ŋ hor-o, baa balaŋ-yo.»

---

† **5:27** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.14; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.18. ‡ **5:31** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 24.1 § **5:33** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 19.12; Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 30.3; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 23.22-24. * **5:38** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 21.23-25; Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 24.19-20; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 19.21.

Taa na dɔl baa na bigãarãamba-i
(Like 6.27-28,32-36)

43 «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra wuɔ: ‹*Ŋ saaya ŋ ta ŋ dɔl baa ŋ nanuɔmba-i*† aa
bigãaŋ ŋ bigãarãamba-i.›
44 Ŋga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na, ma yaa daama: Taa na dɔl baa na
bigãarãamba-i, taa na cãrã Diiloŋo-i na hã bamaŋ ciɛŋ-naŋ kpãncɔ̃lgũɔ-i,
45 ku yaa na ka waa na To-i dɔrɔ-i-na u bɛŋ namaa kelkel. U yaa hielaaŋ
bãaŋgu-i u hã nelbabalaamba-i baa nelfafaamba-i hiere aa bi tuɔ dãa u hã
nelfafaamba-i baa nelbabalaamba-i hiere.
46 Da na ta na dɔl na dɔdɔltaamba yoŋ, yuŋ haku-i dii-kuɔ? Halle nelbabal-
aamba‡ gbã ba dɔl ba dɔdɔltaamba-i.
47 Da na ta na fiɛlnu na jaal na sɔsuɔtaamba yoŋ, hai moloŋo-i siɛ gbãa ce
kufaŋgu-i? Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i ba sa ce-ku dii wɛi, aa ji da baa namaa?
48 Yaaŋ aa na ta na ce kumaŋ faa, ŋaa na To maŋ dɔrɔ-i-na uŋ ceŋ dumaa.»

6

Ba hã moloŋo-i bĩŋkũŋgu-i niɛ?

1 Ku huoŋgu-na Yesu wuɔ cira: «Baa na ta na wuɔ na Diiloŋ-hũmelle-i wuɔ
nuɔmba da-na; da na ce mafamma-i, na To-i dɔrɔ-i-na u siɛ ka pã-na.
2 Da ŋ da bĩŋkũŋgu da ŋ hã sũntieŋo-i, baa ce ŋaa yetaarataambaŋ ceŋ
dumaa *Diilonelhãalãdũnni-na baa nelleŋ-huɔŋga-na; ba taara nuɔmba da-
ba aa cira bafamba faa. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i, ba
daa ba maacemma sullu-i tĩ.
3 Ŋga da ŋ'a ŋ hã moloŋo-i bĩŋkũŋgu-i, hã-yo aa ŋ baa yaŋ halle ŋ
jĩɛkpekpelŋo suɔ,
4 ku yaa ma siɛ hel bomborma-na. Niŋ ciɛ kumaŋ, ŋ To-i Diilo fuɔ daa-ku, u
ka pã-ni ku sɔlaaŋgu.»

Diiloŋ uŋ saaya u cãrã dumaa

5 «Da na'a na cãrã Diiloŋo-i baa na ta na ce ŋaa yetaarataambaŋ ceŋ
dumaa. Yetaarataaŋ da ba'a ba cãrã Diiloŋo-i *Diilonelhãalãdũnni-na, halle
baa nelleŋ-huɔŋga-na, ba sire yiɛra ba gbeiniŋ nuɔmba da ba da-ba. Mi waŋ
ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i, ba daa ba maacemma sullu-i tĩ.
6 Da ŋ'a ŋ cãrã Diiloŋo-i, suur dũŋ-nu aa ŋ bĩŋ-ku ŋ fɛrɛŋ nuɔ, ŋ To dii terieŋgu
faŋgu-na, cãrã-yuɔ. Niŋ fuyaa ta ŋ ce kumaŋ u daa-ni, u ka pã-ni.
7 «Da na ta na cãrã Diiloŋo-i, baa na ta na piiye pirri ŋaa bamaŋ sa suyaaŋ
Diiloŋo-i baŋ ceŋ dumaa. Bafamba daa niɛ sĩ da ba piiye agaga ku yaa Diiloŋo
ka nu ba nuŋgu-i.
8 Baa na suur ba nallu-na. Na saa da, namaaŋo-i, aa na suɔ da na puur na
nunni-i da na cãrã, na To suyaa kumaŋ maama-i dii-nɛi tĩ.»

(Like 11.2-4)

9 «Taa na cãrã Diiloŋo-i dumandɛ:
‹I To nuɔni maŋ dii dɔrɔ-i-na,
yaŋ nuɔmba-i hiere ba suɔ wuɔ nuɔnɛi Diiloŋ nuɔŋo-i.
10 Pa ŋ bãaŋgu-i yiɛ.
Ŋ huɔŋgaŋ ceŋ dumaa dɔrɔ-i-na, yaŋ ka ta ka ce dumɛi hĩɛma-na.
11 Hã-ye nyuŋgo ku niiwuoni-i i wuo.
12 Ce jande yiɛ ŋaa miɛ iŋ ceŋ jande-i dumaa bamaŋ cãlãaŋ-yeŋ.

† **5:43** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 ‡ **5:46** ***Nelbabalaamba:*** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Halle *nampohũutaamba gbã ba dɔl baa ba dɔdɔltaamba-i.» Bafamba taa ba kãŋ nampohũutaamba-i nelbabalaamba. Niɛŋ ãnfirnumma-na.

13 Baa yaŋ wɛima gbãa tãal-e dii-ye kuubabalaaŋgu cemma-na. Hũu-ye
*Bigãarãŋo nyisɛ̃nni-na.
[Fɔ̃ŋgũɔ dii baa nuɔnɛi hɔnni-na hiere baa himma-i aa ŋ tiraa waa bɔi.]›
14 «Na saa da, moloŋ duɔ cãl-ni aa ŋ yaŋ ma tĩ, nuɔ da ŋ bi cãl ŋ To-i dɔrɔ-i-na,
u ka bi yaŋ ma tĩ.
15 Ŋga namaa da na'a na siɛ yaŋ banamba maama tĩ, na To ce niɛ aa yaŋ
namaa maama tĩ u huɔŋga-na?»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã sũŋgu yaŋga-na

16 «Da na dii sũŋgu-i, baa na vãa na yammu-i ŋaa yetaarataambaŋ ceŋ
dumaa. Yetaarataaŋ da ba dii sũŋgu-i, ba vãa ba yammu-i nuɔmba da ba suɔ
wuɔ bafamba diyaa sũŋgu. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i,
ba daa ba maacemma sullu-i tĩ.
17 Ŋga da ŋ dii sũŋgu-i, saar ŋ yaaŋga-i da welewele aa ŋ migãaŋ ŋ
yukuɔsĩnni-i fafamma,
18 ku yaa molo siɛ suɔ wuɔ ŋ diyaa sũŋgu. Ŋga ŋ To maŋ fuyaa, u yaa ka suɔ
u diei yoŋ. U da mamaŋ fuyaa hiere. U ka pã-ni.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã wɛisĩnni yaŋga-na
(Like 12.33-34)

19 «Baa na ta na gbagbarra miwaaŋ daayo wɛisĩnni huoŋ-nu. Na saa da,
nyɛiŋo dii, gbɛ̃llũɔ bi dii a naara cuobaa-ba bi dii ta ba kanu dũnni-i.
20 Yaaŋ aa na ta na taara dɔr-niini yaa-i. Nyɛiŋo si dii terieŋgu-na duɔ ji wuo-
ni, gbɛ̃llũɔ si dii, cuobaa-ba bi si dii.
21 Na saa da, nɛliɛŋ nuɔ da ŋ tiera kusuɔŋ-nu, ŋ huɔŋga dii kusuɔŋ-nu'i.»

Yufelle-i baa fitĩnuɔ-i kuuduɔŋgu yaa-i
(Like 11.34-36)

22 «Nɛliɛŋ nuɔ ŋ yufieŋa yaa ŋ fɛrɛŋ kerre fitĩnuɔ-i. Ŋ yufieŋ da a fa, ŋ waa
cecerma-na.
23 Ŋga ŋ yufieŋ da a saa fa, ŋ waa kukulma-na. Kumaŋ ciɛŋ cecerma-i ku
hã nuɔ, da ku dĩŋ aa yaŋ-ni, ŋ ce niɛ ŋ siɛ waa kukulberre-na?»

Diiloŋo-i baa gbeiŋa-i naŋ par bige-i?
(Like 16.13)

24 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Nɛliɛ siɛ gbãa tuɔ cãa nuɔmba hãi. Ŋ ka
da u bigãaŋ u diei aa dɔl u diei; u ka waa baa u diei aa cĩina u diei. Ku yaa
ŋaa namaa kũŋgu-i, na siɛ gbãa ta na kuye Diiloŋo-i aa bi ta na kuye gbeiŋa-i
terduɔŋgu faŋgu-na.
(Like 12.22-31)
25 «Baa na ta na tie holle baa na niiwuoniŋ-kũŋgu-i baa na niidiiniŋ-kũŋgu-i.
Nɛliɛŋ nuɔ ŋ yuŋgu saa buɔ niiwuoni-na wɛi? Aa ŋ kũɔma saa buɔ niidiini-na
wɛi?
26 Niɛŋ huriimba-i dɔrɔ-i-na, ba sa guona, aa inɔŋgɔ̃baa-ba sĩ baa-ba, ŋga na
To-i dɔrɔ-i-na u hã ba ta ba wuo. Namaa saa buɔ huriimba-na titirre wɛi?
27 Namaaŋo-na, hai moloŋo-i baa u hɔculle-i u gbãa naara kunaŋgu u yinni-
na?
28 Mafammaŋ yaraa-na, bige-i ciɛ na hɔmmu ta mu cu baa na niidiiniŋ-
kũŋgu-i? Na sa ne hĩɛŋguŋ puŋ fafamma dumaa wɛi? Ku sa bi ce maacemma,
ku sa bi sũ joŋgorbaa.
29 Mi tũnu-nɛi: *Salomɔ-i baa u wɛisĩnni-i hiere u saa ji dii kompaŋga maŋ
faa yii baa pũlma-i dede.

30 Hĩɛŋgu maŋ hĩɛŋgu, Diiloŋ duɔ diiya-kuɔ fafamma nyuŋgo-i-na diiyaŋ
daama temma-i, aa bisĩnuɔ dãamu waa da mu caa-ku, namaa namaŋ nel-
bilieŋ namaa, u ka diiya-nɛi ka hi hie? Na saa haa na naŋga-i Diiloŋo-na ku
haama.
31 Baa na ta na cira: ‹I ka wuo bige-i? I ka nyɔŋ bige-i? I ka dii bige-i?›
32 Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i, ba yaa gbagbaraayaŋ nifanni huoŋ-nu. Ŋga
namaa To-i dɔrɔ-i-na, u suyaa wuɔ ni maama dii-nɛi.
33 Yaaŋ *Diiloŋ-nelle maama yaa yu na hɔmmu-i igɛ̃na aa na ta na ce u
huɔŋga-i, na ka da u hãa-na baa daani-i hiere naara.
34 Yaaŋ bisĩŋ ku maama-i na hã bisĩŋ ku yiiŋgu baa-ma. Yiiŋgu yiiŋgu, baa
ku yuŋ-maama.»

7

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã cãlma yaŋga-na
(Like 6.37-38,41-42)

1 «Baa na ta na cãl banamba-i ku yaa Diiloŋo siɛ ka cãl-na.
2 Naŋ cãl nuɔmba-i dumaa, Diiloŋo bi ka cãl-na dumɛi. Aa naŋ fiŋ baa
kekerieŋgu maŋ na hã nuɔmba-i ba ka bi fi baa ku yaa-i hã namaaŋo-i.
3 Naŋ ciɛ niɛ da hũyãŋo-i unaŋ yufelle-na, aa daabolma maŋ naŋ yufelle-na
ŋ saa da-ma?
4 Daabolma-i naŋ yufelle-na jũnnu dumandɛ-i, ŋ bir gbɛ̃ ŋ nabentieŋo-i
wuɔ: ‹Yaŋ mi hiel hũyãŋo-i ŋ yufelle-na hã-ni!›
5 Ãŋgbãŋgbãama! Hiel daabolma-i ŋ yufelle-na igɛ̃na ku yaa ŋ ka ta ŋ da dɛi
a gbãa hiel hũyãŋo-i ŋ nabentieŋo yufelle-na.
6 «Baa na ta na hã juoraamba-i Diiloŋ-bĩmbĩnni-i. Da na hã-ba baa-ni, ba
gbãa sire pu baa-na. Baa na ta na nanna na niibilenni-i pɛrmba hɔlma-na, ba
ka fĩɛna-niɛ muonu-niɛ hã-na.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã Diilocãrãlle-na
(Like 11.9-13)

7 «Cãarãŋ! Ba ka hã-na. Taaraayaŋ! Na ka da. Bĩɛŋ! Ba ka siɛ-na.
8 Umaŋ duɔ tuɔ cãrã, ba hã u yaa-i, umaŋ duɔ tuɔ taara, u yaa daaŋ, aa umaŋ
duɔ tuɔ bĩ, ba siɛ kufaŋgu tieŋo yaa-i.
9 Namaaŋo-na, hai moloŋ biɛŋo-i duɔ cãrã *buruo u wulaa, u yaŋ-yo aa biɛ
tãmpɛ̃lle hã-yo?
10 Ni ma'i sĩ, duɔ cãrã teterieŋo, u yaŋ-yo aa bel jĩɛŋo hã-yo?
11 Namaa namaŋ balaaŋ, da na ta na suɔ-ma na hã na bisãlmba-i
bĩmbĩfafanni, ku ce niɛ aa na To-i dɔrɔ-i-na, bamaŋ cãarãŋ bĩmbĩfafanni-i
u wulaa, u siɛ hã-ba baa-ni?
12 «Da na ta na taara ba ta ba ce kumaŋ ba hã-na, taa na ce ku temma na hã
banamba-i. *Moisi-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i ba'a i tiɛ ce ku yaa-i.»

Hũmeyelle baa hũmbuɔ
(Like 13.24)

13 «Suuriiŋ baa dumɛlle maŋ wullu-diele yaa-i, baa na suur baa dimaŋ gbaa-
diele-i, difande kã dãamu-na. Hũmelle maŋ bi kãaŋ dãamu-na dii bi dii gbaa
dumɛi. Nuɔmba bɔi cor baa di yaa-i.
14 Ŋga hũmelle maŋ kãaŋ Diiloŋ-nelle-na, di wuɔsaaŋgu jaŋ, aa di dumɛlle
tiraa waa wullu. Nuɔmba bɔi sa biɛ difande-i.»

Ba suɔ nelfɛfɛiŋo-i u ciluɔ yaa nuɔ-i
(Like 6.43-44)

15 «Coikartaamba maŋ wuɔ bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba, bilaaŋ na fɛrɛ bɛi. Da ŋ da-ba, ŋ cira nelfafaamba, ŋga ba hɔmmu sa suɔ aa doŋ ŋaa maamunaamba.
16 Da na da ba ciluɔ-i, na ka pãŋ suɔ-ba. Namaa daa ba yagal musĩɛŋa kaapugammu-na wɛi? Aa ba sa bi biɛra hãlɛ̃iŋa caaterreŋ-yuŋ-nu.
17 Tibifafaaŋgu maŋ biefɛfɛiŋa, aa tibibabalaaŋgu maŋ biebabalɛiŋa.
18 Tibifafaaŋgu siɛ gbãa maŋ biebabalɛiŋa, aa tibibabalaaŋgu siɛ bi gbãa maŋ biefɛfɛiŋa.
19 Tibiiŋgu maŋ da ku saa maŋ biefɛfɛiŋa ba ka jũŋ-ku aa sɛnu-kuɔ.
20 Terieŋgu faŋgu-na, coikartaamba maŋ wuɔ bafamba Diilopɔpuɔrbiemba, na ka bi suɔ-ba ba ciluɔ yaa nuɔ-i.»

A bĩ mi yerre-i aa ce mi huɔŋga-i kuuduɔŋgu sĩ
(Like 13.25-27)

21 «Baa na da niɛ sĩ bamaŋ hilaaŋ ba bĩ-mi yinni maŋ joŋ ‹Itie, Itie›, ba'i ka suur *Diiloŋ-nelle-na dɛ! Ba'i sĩ. Bamaŋ ciɛŋ mi To maŋ dɔrɔ-i-na u huɔŋga-i, ba'i ka suur.
22 Gɛ̃ŋgɛryiiŋ da ku ji hi, nuɔmba bɔi ka cira: ‹Itie, i saa tiɛ ce Diilopɔpuɔruŋgu-i naŋ yerre yaa nuɔ-i wɛi? I taa i gbuuse nuɔnɛi aa tiɛ donya *jĩnabaa-ba-i. I ciɛ gbɛrɛ-wɛima-i baa naŋ yerre yaa-i.›
23 Da ba waŋ mafamma-i, mi ka gbɛ̃-ba miɛ: ‹Kãaŋ na halaŋ mi caaŋ-nu; mi sa suɔ-na! Na hieroŋo-i ãmbabalmanciraaŋ namaa.›»

Jaagɔciraamba hãi maama
(Like 6.47-49)

24 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Umaŋ duɔ nu mi nelma-i aa ce-ma, kutieŋo-i mi gbãa saa-yo baa cɛ̃cɛ̃muntieŋo maŋ maa u dũŋgu-i tãmpɛ̃lleŋ.
25 Diiloŋ uŋ juɔ tã, kanni gbar, fafalmu sire mu siremma-i dũŋ daaku saa sagalla.
26 Ŋga umaŋ duɔ nu mi nelma-i aa u saa ce-ma, kutieŋo saa baa mimilãŋo maŋ maa u dũŋgu-i hĩɛmugãaŋ-nu.
27 Diiloŋ uŋ juɔ tã, kanni gbar, fafalmu sire, ku pãŋ cii hiere bĩŋkũŋgu saa tĩɛ!»
28 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, u nel maa cu nuɔmba hɔmmu-i.
29 U taa u piiye baa bibɛsĩnni u yaŋ *ãnjĩnamma pigãataamba-i.

8

Yesu siire wontorŋo naŋo
(Marke 1.40-45; Like 5.12-16)

1 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ hiire tãnuŋgu-na tuɔ kã. Nuɔŋ baa sire cu u huoŋ-nu.
2 *Wontorŋo naŋ wuɔ jo ji dũuna u yaaŋga-na aa naa cira: «Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-miɛ, ku siɛ yar-ni.»
3 Yesu wuɔ haa u naŋga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ma ta!» Naacolŋo jarma pãŋ ta-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na.
4 Yesu wuɔ cira: «Baa tũnu nɛliɛŋo baa-ma dɛ! Mamaŋ dii, kã *Diilojigãntieŋo wulaa u ka ne-ni aa ŋ pã niikonni maŋ dii pãmma ŋ hã-yo ŋaa *Moisiŋ nyɛgãaŋ-ma dumaa* ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ ŋ jarma taa-niɛ.»

Yesu siire sorosi ba yuntieŋo naŋo maacembiloŋo-i
(Like 7.1-10)

5 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta tuɔ kã Kafarnamu. Uŋ kaa tuɔ suur nelle-na, *Oromɛ ba sorosi ba yuntieŋo naŋ wuɔ kã u wulaa

* **8:4** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 14.2-32

6 ka cira: «Itie, mi maacembiloŋo naŋo gaala dii cĩiŋgu-na u sa gbãa sire, kuu
dii-yuɔ kpelle! Jande, kãyã-miɛ!»
7 Yesu wuɔ cira: «Mi ka kã ka sire-yuɔ.»
8 Sorosi ba yuntieŋo cira: «Itie, nuɔ ŋ saa saaya ŋ suur mɛi temmaŋ-temma
dumɛlle-na. Ŋga yaŋ aa ŋ waŋ nelma diei yoŋ, mi maacembiloŋo ka sire.
9 Ŋ saa da, ma miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i, nuɔmba dii mi yuŋ-nu; aa mɛi bi
dii banaŋ yuŋ-nu. Da mi gbɛ̃ umaŋ miɛ: ‹Kã!› ŋ da u kãa. Da mi bi cira: ‹Jo!› ŋ
da u juɔ. Da mi bi gbɛ̃ mi maacembiloŋo-i miɛ: ‹Ce daama!› ŋ da u ciɛ-ma.»
10 Yesu wuɔ kar da hãmmu! Naacolŋ uŋ juɔ piiye tĩ, Yesu wuɔ waŋ baa
nuɔmba-i wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Isirahɛl-baamba-na, mi saa
da umaŋ haa u naŋga-i miɛ *niɛryiɛŋ daayo temma-i!
11 Mi tũnu-nɛi: Niɛraamba bɔi ka hel bãpagũŋgu-na baa bãsuuruŋgu-na a ka
tĩɛna baa *Abiramubaa-ba-i† dii *Diiloŋ-nelle-na ta ba gbu ba ce ba bãaŋgu-i.
12 Aa bamaŋ naa saaya ba suur, ba nyaa bafamba-i hiel-ba fuoreŋ dii
kukulma-na. Kaaluŋgu siɛ waa dɛi terieŋgu-na!»
13 Uŋ piiye dumaaŋo-na, wuɔ bir waŋ baa sorosi ba yuntieŋo-i wuɔ: «Bir ŋ
kũŋ, niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ ma ka dɔl-ni.» Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu
maŋ nuɔ-i, maacembiloŋ wuɔ sire dii cĩiŋgu-na.

Yesu siire jaamba bɔi
(Marke 1.29-34; Like 4.38-41)

14 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta kã Piɛr dumɛlle-na kã ka da Piɛr cura‡ si dii
hĩnni. U kũɔma gbuu huol da pãmpãmpãŋ, u galla.
15 Yesu wuɔ bel u naŋga-i, fafal muɔ pãŋ da-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na. Wuɔ
sire a tuɔ ce u nersĩnni-i.
16 Bãaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, baa fũnuŋ jo baa *jĩna ba nuɔmba-i
ji hã Yesu-i. Wuɔ donya jĩnabaa daaba-i baa u nuŋ-ãndaaŋgu aa naa bi sire
jaamba maŋ waa hiere.
17 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi? Isayi waaŋ-ma
wuɔ:
«U hũyãa i mulĩɛma-i ce-ma u maama.
U siire-yiɛ i jarma-na.»§

Nuɔmba namba taara da ba ta ba nyaanu Yesu-i
(Like 9.57-62)

18 Yesuŋ daa nuɔmbaŋ yuu-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ waŋ baa u
*hãalãbiemba-i wuɔ ba jãal kã dalaŋga bomborma namma-na.
19 *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋ wuɔ piɛ a waŋ baa-yo wuɔ: «Hãalãtie, mi ka
ta mi nyaanu-niɛ niŋ kãŋ terni maŋ nuɔ-i hiere.»
20 Yesu wuɔ cira: «Mi jĩɛ, ne! Muncɔmmu dii baa bũɔrãamba-i aa kamma dii
baa huriimba-i. Ŋga terieŋgu sĩ baa *Moloŋ-Biɛŋo-i u duɔ tuɔ cĩnnu u yuŋgu-i.»
21 U hãalãbiloŋo naŋ wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Itie, yaŋ mi to duɔ ku mi fuure-yuɔ
tĩ, mi ka suɔ jo i ji tiɛ wuɔra.»
22 Yesu wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Jo i ta aa ŋ yaŋ, kuomba ka fuure ba nakuomba-i.»

Yesu yiɛraaya fafalbuɔ naŋo
(Marke 4.35-41; Like 8.22-25)

23 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, wuɔ kã ka suur beŋo-na baa u *hãalãbiemba-i
ta ba karnu dalaŋga-i.
24 Ba'a ba hi yaaŋga-i Yesu wuɔ duɔfũŋ. Fafalmu naŋ temma sire suuye-bɛi
dii dalaŋga-na, ta mu pe hũmma-i mu dii beŋo-na.

---

† **8:11** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ:... a ka tĩɛna baa *Abiramu baa *Isaki baa *Yakɔbu dii *Diiloŋ-nelle-na. ‡ **8:14** Curaŋo waa ciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na.
§ **8:17** Isayi (Ésaïe) 53.4

25 Hãalãbieŋ baa cira «Itie, sire ŋ kor-e! I yii diɛ ku!»
26 Yesu wuɔ sire aa naa cira: «Korŋ hama-i temma-i dumaaŋo-na? Na saa haa na naŋga-i Diiloŋo-na ku haama.» Aa naa nuola fafalmu-i baa hũmma-i niɛ kã ka ciire.
27 Kuɔ cu hãalãbiemba hɔmmu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Nɛliɛŋ hayo-i temma-i dumandɛ-i? Fuɔ dii niɛ aa duɔ nuola fafalmu-i baa hũmma-i ni kã ka ciire ni temma-i?»

Yesu siire pepetaamba hãi
(Marke 5.1-20; Like 8.26-39)

28 Yesubaa-baŋ karaanu kã bomborre maŋ nuɔ-i, ba bĩ nelle fande-i Gadara. Pepetaamba namba waa Gadara-i-na, ba waa ba hãi. Ba taa ba cɔ cĩncuɔŋ-na. Baa naa silaa balaŋ cor, a ce molo saa tuɔ siɛ u cor baa hũmelle fande-i. *Jĩnabaa-ba'i naa ciɛ-ba dumaaŋo-na. Baŋ juɔ da Yesu-i, baa sire ta ba jãrã-yuɔ
29 aa ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Diiloŋ-Biɛ, i ciɛ-ni niɛ? Ŋ juɔ da ŋ ji haa kakãlle-i yiɛ a ne da ku yiiŋgu saa hi yogo.»
30 Pɛrsãlle nande waa ba yaaŋga-na ta di wuora.
31 Jĩnabaa baa ta ba cãrã Yesu-i wuɔ: «Da ŋ'a ŋ ka nyaa-ye, jande yaŋ i hel ka suur pɛrŋ daaba-na.»
32 Yesu wuɔ cira: «Hilaaŋ na kã!» Baa hel ka suur pɛrmba-na. Pɛrŋ baa pãŋ ta ba gbar ba hiire ba kã ba tie ba suur dalaŋga-na ba kunu.
33 Nuɔmba waa ta ba ceŋ pɛrŋ daaba-i. Baŋ gbaraa ka kunu hiere dumaaŋo-na, kutaaŋ baa gbar ka waŋ-ma cĩiŋgu-na. Pepetaaŋ daaba maama yaa waa ba nunni-na.
34 Nuɔŋ baa hel hiere da ba ji ne Yesu-i. Baŋ juɔ ji da-yo, baa cãrã-yuɔ wuɔ u ce jande aa u ta u halaŋ ba terieŋgu-na.

9

Yesu siire murgu naŋo
(Marke 2.1-12; Like 5.17-26)

1 Baŋ birii Yesu-i dumaaŋo-na, wuɔ biɛ beŋo-i a karnu kã ba nelle-na.*
2 Baa jo baa murgu naŋo-i kuugallaŋ-nu ji hã-yo wuɔ u sire-yuɔ. Wuɔ ne da ba haa ba naŋga-i yuɔ cor, wuɔ gbɛ̃ ba jɛiŋo-i wuɔ: «Mi jĩɛ, baa tie holle. Ŋ ãmbabalma hurii hiere.»
3 Uŋ piiye dumaaŋo-na, *ãnjĩnamma pigãataamba namba ta ba piiye ba huɔŋ-na wuɔ: «Naacolŋ daa u tuora Diiloŋo-i dɛ!»
4 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na jɔguɔŋ nelbabalaŋ daama temma-i na hɔmmu-na?
5 Namaa wulaa, a hur u ãmbabalma-i, baa a ce u sire tuɔ wuɔ-i, ma hãi-i-na hama-i ce fɛ̃u yaŋ?
6 Mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ Diiloŋo hãa *Moloŋ-Biɛŋo-i ku fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ hur nelbiliemba ãmbabalma-i.» Aa naa gbɛ̃ murgu-i wuɔ: «Sire ŋ biɛ ŋ kuugallaŋgu-i ŋ kũŋ.»
7 Naacolŋ wuɔ bi sire ba yufelle-na a biɛ u kuugallaŋgu-i tuɔ wuɔ u kũŋ.
8 Korma bir yaŋ aa bel nuɔmba-i, baa ta ba piiye wuɔ: «Diiloŋo-i bibiɛŋo! Hiŋ daama temma-i u hãa nelbiliemba baa-ma.»

Matie ciɛ Yesu hãalãbiloŋo
(Marke 2.13-17; Like 5.27-32)

---

* **9:1** Ba waa tĩɛna Kafarnamu. Niɛŋ 4.13.

9 Yesuŋ hilaa terieŋgu-na, wuɔ u cor da *nampohũutieŋo naŋo tĩɛnaana u
maacemmaŋ-dũŋgu-na. Ba taa ba bĩ-yo Matie. Yesu wuɔ cira: «Matie, sire i
ta.» Matie wuɔ bi sire cu u huoŋ-nu.
10 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu wuɔ ji waa baa u *hãalãbiemba-i Matie
dumɛlle-na ba ta ba wuo niiwuoni. Nampohũutaamba bɔi waa a naara
ãmbabalmanciraamba namba.
11 *Farisĩɛbaa-ba daa mafamma-i ce niɛ? Baa ta ba piiye baa Yesu
hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i ciɛ na hãalãtieŋo tuɔ wuo niiwuoni-i baa nelba-
balaaŋ daaba temma-i?»
12 Yesu wuɔ nu baŋ piiyeŋ; wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Da ŋ waa hĩnni, ŋ ka ce
bige-i pɛrruntieŋ terieŋ-nu?
13 Diiloŋo ciɛra: ‹*Taa na ce hujarre na-naa nuɔ, ku yaa dɔlaa-miŋ ku yaŋ na
niikonni-i.*›† Kãaŋ na ka taara nelma famma yuŋgu-i. Na saa da, muɔmi saa jo
nelfafaaŋ maa-na, mi juɔ nelbabalaaŋ maa-na.»

Kuucɔlaaŋgu saa saaya ku guɔl baa kuufɛliɛŋgu-i
(Marke 2.18-22; Like 5.33-39)

14 Ku huoŋgu-na, *Nsãa-Batisi *hãalãbieŋ baa jo Yesu wulaa ji cira:
«Hãalãtie, miɛŋo-i baa *Farisĩɛbaa-ba-i i hinu i dii sũŋgu, bige-i ciɛ naŋ
hãalãbiemba sa dii?»
15 Yesu wuɔ cira: «Ŋ jĩɛŋ duɔ tuɔ jã ciɛŋo, ŋ gbãa kã ka vãa ŋ yaaŋga-i tĩɛna
wɛi? Ku yaa ŋaa bafamba kũŋgu-i: Da mi saa ji waa ba hɔlma-na yiiŋgu maŋ
nuɔ-i, ba ka suɔ dii sũŋgu-i.»
16 Aa naa cira: «Ba sa taalnu kompafɛlɛŋga a nar joŋgorcɔlɔŋo. Da ŋ ce-ma,
joŋgorcɔlɔŋo migãaŋ tuɔ taalnu u kã.
17 Aa ba sa bi dii duvɛ̃nfɛlɛŋo cirkpɔcɔlɔŋ-na. Umaŋ duɔ ce-ma, cirkpuɔ ka
muonu aa duvɛ̃ŋo tiraa kũnna. Ŋga da ŋ'a ŋ dii duvɛ̃nfɛlɛŋo-i, ŋ saaya ŋ dii-yo
cirkpɔfɛlɛŋ-na, ni yaa gbĩɛ baa ni-naa.»

Yesu yiɛraaya ciɛŋo naŋ tamma aa sire bikuloŋo naŋo
(Marke 5.21-43; Like 8.40-56)

18 Nelma saa ji tĩ Yesu nuŋgu-na, ba'a ba ne da *Yuifu ba yuntieŋo naŋo juɔ
ji dũuna u yaaŋga-na aa naa cira: «Mi biloŋo jarma yaraa-yo, ŋga jo i ta ŋ ka
haa ŋ naŋga-i yuɔ u ka sire.»
19 Yesu wuɔ sire baa u *hãalãbiemba-i ba ta ta ba kã baa naacolŋo-i.
20 A ne da ciɛŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u tãmma taa ma kũnna ku bieŋ
cĩncieluo baa a hãi waa belle fande-na. Wuɔ piɛ Yesu huoŋ-yaŋga a yiɛya u
joŋgoruo tũŋgu-i.
21 U taa u piiye u huɔŋ-na wuɔ: «Da mi gbãŋ hi yiɛya u joŋgoruo-i yoŋ, mi
kuraa.»
22 Uŋ yiɛyaaya-yuɔ dumaaŋo-na, Yesu wuɔ miɛl da-yo, wuɔ cira: «Mi bilo,
baa tie holle, niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ kuraa.» Terduɔŋgu faŋgu-na, ciɛŋo tãŋ
maa pãŋ yiɛra.
23 Baŋ kaa hi Yuifu ba yuntieŋo cĩiŋgu-i, baa da niimarnintaamba, aa da
nuɔmba haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal terni-na hiere.
24 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Biriiŋ na kũŋ, biloŋo saa ku, u duɔfũŋ.» Baa
bir yaŋ aa ta ba cɔ̃muɔŋ-yo.
25 Baa hiel nuɔmba-i kuloŋ uŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i aa Yesu wuɔ suur. Uŋ
suurii, wuɔ bel biloŋo naŋ-na, wuɔ bi sire.
26 Nelma faŋ maa pãŋ gbuo terieŋgu faŋgu-i hiere.

Yesu puurii yiriemba hãi yufieŋa

† **9:13** Ose (Osée) 6.6

27 Yesuŋ juɔ hel tuɔ kũŋ, yiriemba namba cu u huoŋ-nu. Ba waa ba hãi; ta
ba fara ba piiye baa-yo wuɔ: «*Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre-yiɛ aa ŋ
puur i yufieŋa-i.»
28 Uŋ kaa hi cĩiŋgu-i, baa jo ji yiɛra u caaŋgu-na. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na
hũyãa-ma wuɔ mi gbãa puur na yufieŋa-i wɛi?»
Baa cira: «Itie, i hũyãa-ma.»
29 Yesu wuɔ yiɛya ba yufieŋa-i aa naa cira: «Ma ce ŋaa naŋ hũyãa-ma
dumaa!»
30 Ba yufieŋ aa bi pãŋ puur. Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa
yaŋ ma hel.
31 Baŋ taa, ba saa gbãa fĩinaŋ-mɛi, baa wuɔra gbuo nelle-i hiere baa-ma.

Yesu ciɛ bobo naŋo gbãa tuɔ piiye

32 Yirieŋ daabaŋ birii ta ba hel, baa jo baa bobo naŋo Yesu wulaa. *Jĩna'i
naa ciɛ-yo dumaaŋo-na.
33 Yesu wuɔ donya jĩna daayo-i naacolŋo-na. Naacolŋ wuɔ pãŋ doŋ tuɔ piiye.
Kuɔ ce nuɔmba-i gbɛrɛ. Baa ta ba piiye wuɔ: «Iŋ siire, i saa da daama temma-i
dede *Isirahɛl-na!»
34 *Farisĩɛbaa-baŋ'a ba ka waŋ mamaŋ, baa bir yaŋ aa ta ba piiye wuɔ: «Jĩna
ba yuntieŋo‡ yaa hãa-yo himma famma-i u tuɔ donya jĩnabaa-ba-i nuɔmba-
na.»

Nuɔmba hujarre bilaa Yesu-i

35 Yesu taa u wuɔra nilɛiŋa-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i *Di-
ilonelhãalãdũnni-na aa tuɔ waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu *Neldɔdɔlma-i aa bi tuɔ
sire jaamba-i ba sĩnni-na hiere u kã.
36 Nuɔmba naa mulĩɛŋ aa ba kũɔma naa tiraa kara ŋaa tũlmba maŋ tieŋo
sĩ-bɛi. Yesuŋ daa-ba dumaaŋo-na, ba hujarre gbuu bel-o.
37 Wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Dĩmma dii bɔi a ne da ma
kartaamba saa ciinu.
38 Cãarãŋ suontieŋo-i u puɔr nuɔmba namba naara.»

10

Yesu hãa u hãalãbiemba-i himma
(Marke 3.13-19; Like 6.12-16)

1 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bĩ u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i a
hã-ba himma ba da ba gbãa ta ba donya *jĩnabaa-ba-i aa ta ba sire jaamba-i
ba sĩnni-na hiere.
2 U hãalãbiemba famba yaa u *pɔpuɔrbiemba-i. Ba yirɛiŋa yaa daaya:
Dĩɛlã-wuoŋo yaa Simɔ, baa u hãaŋo-i Ãndere. Simɔ yerre nande yaa Piɛr. A
naara Sebede bɛmba-i ba hãi-i-na: Sake baa Nsãa-i.
3 A naara Filipu baa Batelemi. Toma baa Matie. Matie waa *nam-
pohũutieŋo. A naara Sake maŋ Alfe biɛŋo-i, baa Tade.
4 A naara Simɔ maŋ taa u kuye u nelle maama-i, baa *Yuda-Isikaro. U yaa
juɔ hel Yesu huoŋgu-na.

Yesu puɔraa u pɔpuɔrbiemba-i
(Marke 6.7-13; Like 9.1-6)

5 Yesuŋ hãa u *pɔpuɔrbiemba-i himma-i, wuɔ puɔr-ba aa naa waŋ baa-ba
wuɔ: «Mi saa cira na kã *niɛraaŋ wulaa, mi saa bi cira na kã *Samari.
6 Kãaŋ *Isirahɛl-baamba yaa wulaa-i. Ba baala ŋaa tũlmba.
7 Da na hi terieŋgu terieŋgu, na waŋ baa nuɔmba-i wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu
piyaa tĩ.

‡ **9:34** Ba bĩ *Sitãni yaa *jĩna ba yuntieŋo-i. Niɛŋ 12.22-28.

8 Taa na sire jaamba-i baa bikuomba-i baa *wontuɔrmba-i. Taa na donya
*jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na. Na daa ku fɔ̃ŋgũɔ-i gbãŋgbãŋ, taa na bi ce na hã
nuɔmba-i gbãŋgbãŋ.
9 Da na'a na ta, molo baa biɛ gbeiŋa,
10 molo baa biɛ buɔra, molo baa biɛ joŋgoruo naŋo a naara uŋ diyaa umaŋ,
molo baa biɛ naatɛnni, molo baa bi biɛ bũɔle. Maacembiloŋo saaya baa u
yerreŋ kalaaŋgu.
11 «Da na suur nelle maŋ nuɔ-i, na taara hartiefɛfɛiŋo baa na fɛrɛ igɛ̃na. Da
na da hartieŋo, na tĩɛna baa u yaa-i a ji hi na tamma-i nelle fande-na.
12 Da na suur dumɛlle maŋ nuɔ-i, na cira: ‹Tĩyãaŋ dɛi!›
13 Da ba siɛ na har dumɛlle fande-na, Diilo yaŋ na jaaluŋgu kãyã di
taamba-i; ŋga da ba saa siɛ na har-bɛi, Diilo yaŋ ba tĩɛ ba temma-i.
14 Da na kã terieŋgu maŋ nuɔ-i aa ba'a ba sa taara ba da na yufelle, na pir
na nallu-i na ta aa naa yaŋ-ba.
15 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ da ba ce mafamma-i, Diiloŋ duɔ ji tuɔ
yuu nuɔmba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, uŋ ka haa kumaŋ kutaamba-na, ku ka balaŋ
yaŋ Sodɔmutaamba kũŋgu-i baa Gomɔrtaamba kũŋgu-i.»*

Mulĩɛma maŋ dii Diiloŋ-maacemma-na
(Marke 13.9-13; Like 21.12-19)

16 «Na saa da, miŋ puɔraa-na dumandɛ-i, kuu dii ŋaa mi ciɛŋ tũlmba ka dii-
ba maamunaamba-na. Terieŋgu faŋgu-na, taa na suɔ na fɛrɛŋ belma, aa na
baa yaŋ ba da cãlmuɔ haa-nɛi.
17 Yaaŋ mi gboya-nɛi jĩna: Ba ka bĩ-na fãamaambaa-ba wulaa ka gɛr-na. Ba
ka muo-na *Diilonelhãalãdũnni-na.
18 Ba ka kã baa-na fɔ̃ŋgõtaamba wulaa, baa nellentaamba wulaa mɛi
maama-na. Na ka hi-ba kusuɔŋ-nu'i baa *niɛraamba-i hiere a piiye naŋ
suɔnuŋ kumaŋ mɛi kũŋgu-na.
19 Da ba ji bel-na da ba ka yuu-na, baa na tie holle wuɔ na siɛ ka suɔ naŋ
ka waŋ mamaŋ; yaaŋ mafamma-i na hã Diiloŋo, u kaa pigãaŋ-na baa-ma
terduɔŋgu faŋgu-na.
20 Ku saa ce ŋaa nelma famma-i namaa kusũnniŋ-maama'i kaa waa dɛ! Na
To yaa kaa ce u *Yalle dii-ma na hɔmmu-na na waŋ-ma.
21 «Banamba ka bel ba fɛrɛŋ hãmba hã-ba wuɔ ba ko-ba, banamba ba fɛrɛŋ
mɔlbaa, banamba ba bisãlmba, banamba bi sire pu baa ba bĩncuɔmba-i aa
ce ba bel-ba ko-ba.
22 Nuɔmba-i hiere ba ka bigãaŋ-na mɛi maama-na. Ŋga umaŋ duɔ nyaar ka
hi ku bãlma-i, kutieŋo ka kor.
23 Da ba donya-nɛi nel daade-na, na gbar na kã daade-na. Mi waŋ ninsoŋo-i
baa-na: *Moloŋ-Biɛŋo ka bir jo ji da na saa hi *Isirahɛl nilɛiŋa-i hiere.
24 «Na saa da, *hãalãbiloŋo sa maar u hãalãtieŋo-i, aa maacembiloŋo sa bi
maar u yuntieŋo-i.
25 Hãalãbiloŋo jɔguɔŋ u ce u hãalãtieŋo temma aa maacembiloŋo jɔguɔŋ u
ce u yuntieŋo temma. Da ba gbɛ̃ dumɛllentieŋo-i wuɔ *Bɛlsebul† ba ka tuora
u dumɛlleŋ-baamba-i ka hi hie?»

Umaŋ saaya kãalãmma
(Like 12.2-9)

26 Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «Terieŋgu faŋgu-na, baa na ta na kãalã
nuɔmba-i. Mamaŋ fuyaa hiere, ma ka hel.

---

* **10:15** ***Sodɔmutaamba kũŋgu-i baa Gomɔrtaamba kũŋgu-i:*** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 18–19. † **10:25** *Sitãni yerre nande yaa *Bɛlsebul. Niɛŋ 12.24-28.

27 Da mi fuo waŋ mamaŋ baa-na, hilaaŋ na muonu-mɛi na gbuo terni-i
hiere.
28 Baa na ta na kãalã bamaŋ gbãa ko-na aa ba siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu na
yalɛiŋa-na. Umaŋ dii kãalãmma, u yaa ŋaa Diiloŋo-i; u yaa gbãa caa-na baa
na yalɛiŋa-i hiere.
29 Tigãlãamba hãi sullu saa cor warbelle diei; a ne da na To duɔ saa hũu-ma,
u diei siɛ gbãa par diire.
30 Halle na yukuɔsĩnni maŋ daani-i, Diiloŋo kãaŋ-ni hiere.
31 Terieŋgu faŋgu-na, baa na ta na tie holle; na bɔyaa tigãlãamba-na titirre.
32 «Umaŋ duɔ yiɛra-mɛi nuɔmba yaaŋga-na wuɔ mɛi wuoŋo, muɔmi ka bi
yiɛra-mɛi mi To maŋ dɔrɔ-i-na u yaaŋga-na wuɔ kutieŋo-i mɛi bi wuoŋo.
33 Ŋga umaŋ duɔ cĩina-miɛ nuɔmba yaaŋga-na, muɔmi ka bi cĩina kutieŋo-i
mi To maŋ dɔrɔ-i-na u yaaŋga-na.»

Yesu saa jo baa yaafɛ̃lle
(Like 12.51-53; 14.26-27)

34 «Baa na ta na ne wuɔ sĩ mi juɔ baa yaafɛ̃lle hĩɛma-na; mi saa jo baa
yaafɛ̃lle, mi juɔ baa bɛrru.
35 Mi juɔ da mi ji gbo bɛpuɔmba-i baa ba tobaa-ba-i, aa gbo biemba-i baa ba
nyubaa-ba-i, aa bi gbo caamba-i baa ba hũɔbaa-ba-i.
36 Naŋ fɛrɛŋ dũŋ-baamba ka bigãaŋ-ni.‡
37 «Umaŋ duɔ dɔl u bĩncuɔmba-i yaŋ muɔŋo-i, kutieŋo siɛ gbãa cu mi huoŋ-
nu. Umaŋ duɔ bi dɔl u bisãlmba-i yaŋ muɔŋo-i, kutieŋo siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
38 Aa umaŋ duɔ u sa siɛ mulĩɛma-i baa kuliiŋgu-i, u siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
39 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ. Ŋga umaŋ
duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fɛrɛ mɛi maama-na, u ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.»

Ãnfafamma pã ma tieŋo-i
(Marke 9.41)

40 «Umaŋ duɔ suɔ na belma, kutieŋo suyaa mɛi belma yaa-i. A ne da umaŋ
duɔ suɔ muɔmi belma, u suyaa mi pɔpuɔrtieŋo belma yaa-i.
41 Umaŋ duɔ ne *Diilopɔpuɔrbiloŋo maacemma-i aa bel-o fafamma, Diiloŋ
uŋ ka pã u pɔpuɔrbiloŋo-i dumaa, u ka bi pã kutieŋo-i dumɛi. Umaŋ duɔ bel
nelviiŋo-i fafamma wuɔ nelviiŋo, Diiloŋo ka pã kutieŋo-i a saa baa nelviiŋo-i.
42 Umaŋ duɔ ne mi *hãalãbiloŋo-i baa u yornumma-i aa hã-yo hũŋkolŋo-i
yoŋ u nyɔŋ, mi waŋ ninsoŋo-i baa-na, u siɛ naa u daluɔ-i Diiloŋo wulaa.»

11

Nsãa-Batisi puɔraa ba jo Yesu wulaa
(Like 7.18-23)

1 Yesuŋ juɔ piiye tĩ baa u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i, wuɔ sire
suur nilɛiŋa-na tuɔ wuɔra u waŋ Diiloŋ-nelma-i.
2 Nsãa wuɔ tĩɛ dii kaso-i-na aa naa nu *Kirsaŋ ceŋ mamaŋ hiere. Wuɔ puɔr
u hãalãbiemba-i wuɔ ba ka yuu-yo
3 kɛrɛ *Koŋkortieŋo maŋ saaya u jo, u yaa ufaŋo-i wɛi sisɔ uu dii huoŋ-nu?
Baa kã ka hi Yesu-i baa-ma.
4 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Kãaŋ na ka tũnu Nsãa-i baa naŋ nuŋ mamaŋ baa
naŋ daŋ mamaŋ:
5 Yiriemba yufieŋa puurii, murgubaa-ba wuɔ, *wontuɔrmba jarma
taa-bɛi, tugbentaamba tũnni puurii, bikuomba siire aa sũntaamba nuɔ
Neldɔdɔlma.

‡ **10:36** Mise (Michée) 7.6 * **11:5** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 35.5-6; 61.1.

6 Umaŋ gbeini-i da ni saa ji guɔl mi huoŋgu-na, kutieŋo yuŋgu dɔlaa.»

Nsãa-Batisi sĩnni-i
(Like 7.24-35)

7 Nsãa pɔpuɔrbiembaŋ taa, Yesu wuɔ tuɔ taara u pigãaŋ nuɔmba-i Nsãa sĩnni-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na kãa ka ne bige-i hĩɛŋgu-na? Fafalmuŋ sagallaŋ hĩɛŋgu-i dumaa, na kãa ka ne ku yaa wɛi?
8 Namaa kãa ka ne bige-i? Na kãa ka ne umaŋ diyaa bĩmbĩfafanni wɛi? Ma sĩ bamaŋ diyaaŋ bĩmbĩfafanni-i baa dii tĩɛna fɔ̃ŋgɔ̃taamba dũnniŋ kɛ?
9 Ŋga namaa kãa ka ne bige-i? Ma sĩ na kãa ka ne *Diilopɔpuɔrbiloŋo'i kɛ? Aa naacolŋo faŋo-i, mi tũnu-nɛi: U maaraa Diilopɔpuɔrbiloŋo-i.
10 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
‹*Mi ka puɔr mi pɔpuɔrbiloŋo wuɔya ta ŋ yaaŋ-na*
ka cãa ŋ hũmelle-i›†,
ba gbɛ̃ Nsãa yaa-i.
11 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Nsãa-Batisi temma saa hi hoŋ yogo caaŋ-biemba-na. A ne da umaŋ si dii baa yuŋgu *Diiloŋ-nelle-na, u maaraa Nsãa-i.
12 A doŋ dii Nsãa-Batisi bãaŋ-nu, ji hi baa nyuŋgo, nelbabalaamba cĩinaana *Diiloŋ-nellentesĩnni-i aa ta ba taara ba hũu u nelle-i ce-de ba diele.‡
13 Diilopɔpuɔrbiemba-i hiere ka hel baa *Moisi-i ba siire piiye Diiloŋ-nellentesĩnni maama a ji hi Nsãa-Batisi bãaŋgu-i.
14 Na saaya na suɔ wuɔ baŋ waaŋ *Eli maŋ maama-i wuɔ u ka jo, u yaa juɔ Nsãa-i.
15 Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»
16 Aa naa cira: «Mi gbãa saa fiɛfiɛ ku nuɔmba-i baa haba-i? Mi gbãa saa-ba baa bisãlmba maŋ tĩɛnaana ponsanatigerreŋ. Banamba ta ba waŋ baa banamba-i wuɔ:
17 ‹I hulii tulammu hã-na, na saa nyɛŋ.
I hãl kuliiŋ-nɛini hã-na, na saa kaal.›
18 Nsãa juɔ, u sa dii dĩbelle u nuŋgu-na, u sa nyɔŋ kolma, na cira wuɔ *jĩna dii u yuŋgu-na.
19 *Moloŋ-Biɛŋ uŋ wuo aa tuɔ nyɔŋ, na sire ta na piiye wuɔ: ‹Naacolŋ daa fuɔ bi yii baa niiwuoni yaa-i yoŋ baa konyɔlle! Aa tiraa sire bel jĩɛru baa *nampohũutaamba baa nelbabalaamba.› Ŋga Diiloŋ-nelma fafaaŋgu da u maacemma'i nuɔ-i.»

Sũlma haraa nilɛiŋa naŋa-na
(Like 10.13-15)

20 Yesuŋ ciɛ gbɛrɛ-wɛima bɔi nilɛiŋa maŋ nuɔ-i, a taaŋ baa sa hũu-ma nanna ba ciləbabalaŋo-i. Yesu wuɔ doŋ tuɔ waŋ baa-ba wuɔ:
21 «Korasitaaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi! Betisadataaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi! Gbɛrɛ maŋ ciɛ namaa hɔlma-na, kuɔ uu naa ce Tiir nelle yaa nuɔ-i baa Sidɔ̃ nelle-na, dii yiinaa baa naa kũnna cuoŋgu ba fɛrɛŋ nuɔ aa dii buɔr ba joŋgorbaa a pigãaŋ wuɔ ba naana ba ciləbabalaŋo-i!
22 Terieŋgu faŋgu-na, mi tũnu-nɛi: Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i, uŋ ka haa kumaŋ nɛi, ku ka balaŋ yaŋ Tiirtaamba kũŋgu-i baa Sidɔ̃taamba kũŋgu-i hiere.§

---

† **11:10** Malaki (Malachie) 3.1 ‡ **11:12** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: Dii Nsãa-Batisi bãaŋ-nu ji hi baa nyuŋgo *Diiloŋ-nelle kpakpaa di hũmelle-i di hiel-de. Aa nuɔmba gbãaŋ kpelle da ba suur-diɛ. § **11:22** Kumaŋ haa Tiirtaamba-na baa Sidɔ̃taamba-na: Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 23.1-18; Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 26; Yowɛl sɛbɛ-i-na (Joël) 4.4-8; Amɔsi sɛbɛ-i-na (Amos) 1.9-10.

23 Kafarnamutaaŋ namaaŋo-i, na daa niɛ sĩ na kaa da Diiloŋo-i wɛi? Na tãal
na fɛrɛ, na ta na kã dãamu-na. Gbɛrɛ maŋ ciɛ namaa nelle-na*, kuɔ uu naa ce
Sodɔmu yaa nuɔ-i, nyuŋgo daayo-na, nelle fande naa waa yogo.†
24 Terieŋgu faŋgu-na, mi tũnu-nɛi, kumaŋ ka haa-nɛi gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na,
Sodɔmu kũŋgu ka waa hãaŋo.»

(Like 10.21-22)

25 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Baba, nuɔnɛi Yuntieŋ nuɔ dɔrɔ-i-
na baa hĩɛma-na hiere. Niŋ fuyaa ŋ huɔŋga-i cɛ̃cɛ̃muntaamba-na baa
sɛbɛsuɔtaamba-na aa cɛr pigãaŋ bisãmbiemba-i baa-ka, ŋ jaaluŋgu bɔi.
26 Ninsoŋo, ŋ ciɛ ŋ huɔŋga yaa dumaaŋo-na, Baba.»
27 Aa naa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Mi To birii wɛima-i hiere hã-mi. Da ma
hel Tuoŋo-na, molo sa suɔ Bɛpolŋo-i, aa da ma bi hel Bɛpolŋo-na baa uŋ taaraŋ
u pigãaŋ bamaŋ baa-yo, molo sa suɔ Tuoŋo-i.»

Fiisaaŋgu dii Yesu huoŋgu-na

28 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Namaa namaŋ tũyãa coŋgorni ta ni
ko-na, juɔŋ mi ji har-na na fiisa.
29 Mi huɔŋga sa doŋ, aa mi sa tɛtɛŋ mi fɛrɛ. Juɔŋ mi ji haa mi coŋgoruoŋgu-i
hã-na na cu mi huoŋ-nu ku yaa na ka da fiisaaŋgu.
30 Mi coŋgoruoŋgu si dii yonduo, mi tusãlle dii fiɛfiɛfiɛ.»

12

Yitĩɛnaŋgu maama-i
(Marke 2.23-28; Like 6.1-5)

1 Yibieŋa faŋa-na, *yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni
nanni-i ba cor. A ne da nyulmu waa u *hãalãbiemba-na. Baa doŋ ta ba kar
bile-i ba wuo.
2 *Farisĩɛbaa-ba daa mafamma-i ce niɛ? Baa sire ta ba piiye baa Yesu-i wuɔ:
«Ne ŋ hãalãbiemba-i, kumaŋ saa saaya ku ce yitĩɛnaŋgu-na ba ce ku yaa-i!»
3 Yesu wuɔ cira: «Nyulmu naŋ bilaa *Davidi-i baa u nuɔmba-i wuɔ ce kumaŋ,
ma sĩ na kalaaŋ-ku kɛ?
4 Davidi suurii Diiloŋ-dũŋgu-na a biɛ Diiloŋ-buruo-i ba wuo baa u nuɔmba-i.*
A ne da a saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, da kuɔ *Diilojigãntieŋ nuɔ sĩ, ŋ siɛ gbãa
wuo buruo faŋo-i.
5 Ma sĩ na bi kalaaŋ *ãnjĩnamma-i kɛ? Wuɔ nɛliɛ saa saaya u ce maacemma
yitĩɛnaŋgu-na, ŋga Diilojigãntaamba ce maacemma-i *Diilodubuɔ-i-na aa
molo sa kãŋ-ku wuɔ cãlmuɔ.
6 A ne da bande-i-na, kunaŋgu dii kumaŋ maaraa Diilodubuɔ-i.
7 Diiloŋo ciɛra wuɔ: ‹*Taa na ce hujarre na-naa nuɔ ku yaa dɔlaaŋ-miŋ ku yaŋ
na niikonni-i.*›† Kuɔ na taa na suɔ nel daama yuŋgu-i, naa naa saa ta na cãl
nuɔmba-i na yuŋ-nu.
8 A tiraa naara kufaŋgu-i: *Moloŋ-Biɛŋo yaa yitĩɛnaŋgu tieŋo-i.»

Yesu siire nagãduɔla naŋo
(Marke 3.1-6; Like 6.6-11)

9 Yesuŋ juɔ piiye baa *Farisĩɛbaa-ba-i tĩ, wuɔ ta kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na.
10 Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u naŋga diei naa minaŋ. Farisĩɛbaa baa
ta ba taara ãntãalãmma da ba haa Yesu-i-na, a ce dumaaŋo-na baa yuu-yo
wuɔ: «A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, ŋ gbãa sire jɛiŋo *yitĩɛnaŋgu-na wɛi?»

---

* **11:23** Niɛŋ 8.5-17; 9.1-8; na ka da gbɛrɛ-wɛima namma. † **11:23** ***Sodɔmu:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo jĩnamman-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.24-28. * **12:4** Niɛŋ Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 21.2-7. † **12:7** Ose (Osée) 6.6

11 Yesu wuɔ cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ waa baa tũmaaŋo diei yoŋ u
kũndũŋgu-na aa tũmaaŋ daayo par suur fuoŋ-nu yiĩɛnaŋgu-na, kutieŋo ka
yaŋ-yo dii fuoŋgu-na wuɔ yiĩɛnaŋgu wɛi?
12 Nelbiloŋo-i baa tũmaaŋo-i, hai bɔyaa? Terieŋgu faŋgu-na, ãnfafamma
gbãa ce yiĩɛnaŋgu-na, wɛima si dii.»
13 Aa naa waŋ baa naacolŋ daayo-i wuɔ: «Fara ŋ naŋga-i.» Naacolŋ wuɔ bi
fara u naŋga-i, kaa firnu kanaŋga temma-i.
14 Farisĩɛbaa baa pãŋ hel ka ta ba da ba-naa Yesu kommaŋ-kũŋgu-na.

Yesu yaa Itieŋo cãarãŋo-i

15 Yesuŋ juɔ suɔ wuɔ ba taara ba ko-yo, wuɔ ta halaŋ terieŋgu-na. Nuɔŋ baa
kũɔl ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ. Jaamba waa ba hɔlma-na. Wuɔ sire-bɛi hiere
16 aa naa waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ molo suɔ wuɔ u yaa
siire-bɛi.
17 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi? Isayi waaŋ-ma
wuɔ:
«Diiloŋo ciɛra wuɔ:
18 *‹Mi hielaa mi cãarãŋo yaa daayo.
U maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ.
U yaa fĩɛŋ mi huɔŋga-i.
Mi ka hã-yo mi *Yalle-i.
U yaa ka pigãaŋ nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere baa hũmeviile-i.
19 U siɛ gãŋ baa moloŋo.
U sa jo duɔ ji hohuola baa moloŋo.
Molo siɛ nu u piiye hũŋgbɛsɛnniŋ.
20 U siɛ perieŋ terre maŋ kaanu tĩ,
aa u siɛ dĩŋ dãamu maŋ kusiriiye tĩ.
U ka waa ma yaa nuɔ-i fuɔ nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba ji hũu viisĩnni maama-i.
21 Nuɔmba-i hiere ba ka haa ba naŋga-i yuɔ.›»‡*

Yesu hilaa baa u himma-i hie?
(Marke 3.22-30; Like 11.14-23)

22 Ku huoŋgu-na, baa ji jo baa bobo-yiroŋo naŋo-i Yesu wulaa. *Jĩnabaa-ba'i
naa ciɛ-yo dumaaŋo-na. Yesu wuɔ puur u yufieŋa-i aa naa ce u tuɔ gbã u piiye.
23 Kuɔ cu nuɔmba hɔmmu-i; baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Ku biyaa ŋaa
*Davidi hãayɛ̃lŋo yaa-i?»
24 *Farisĩɛbaa-baŋ juɔ nu-ma, baa gbɛ̃-ku dumaa wuɔ: «Jĩna ba yuntieŋo-i
*Bɛlsebul§ yaa hãa naacolŋ daayo-i himma-i u tuɔ donya jĩnabaa-ba-i.»
25 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Da ŋ da neduɔleŋ-baaŋ na-
maaŋo-i na sa gbo, yiiŋgu dii baa yiiŋgu na nelle ka muonu. Da na bi waa
cĩiŋgu-na sisɔ dumɛlle-na aa na sa taara na da na-naa, na dumɛlle ka muonu.
26 *Sitãni duɔ tuɔ donya fuɔ fɛrɛŋ baamba-i, ma sĩ kuu dii ŋaa u gãŋ baa u
fɛrɛ kɛ? Dumaaŋo-na, u fɔ̃ŋgũɔ ce niɛ aa cɔ u wulaa?
27 Na gbĩɛ-ku dumaa wuɔ Bɛlsebul yaa hãa muɔ himma-i mi ta mi donya
jĩnabaa-ba-i, namaa nuɔmba fuɔ, hai moloŋo-i hãa bafamba-i himma-i ba ta
ba donya-bɛi? Na saa da, namaa fɛrɛŋ baamba yaa ka karnu ciiruo-i.
28 Muɔ fuɔ, *Diiloŋ-Yalle yaa hãa-mi himma-i mi ta mi donya jĩnabaa-ba-i.
Ku yaa pigãaŋ wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu paa-nɛi tĩ.
29 «Hai moloŋo-i gbãa suur u nabiɛŋ dũŋgu-na a biɛra u bĩmbĩnni-i hel baa-
ni aa u nabiɛŋo yaŋ-yo dumaa? Ŋga kutieŋ duɔ bel u nabiɛŋo-i vaa-yo igɛ̃na,
u gbãa suur biɛra u bĩmbĩnni-i hiere ta baa-ni.

‡ **12:21** Isayi (Ésaïe) 42.1-4 § **12:24** *Sitãni yerre nande yaa *Bɛlsebul.

30 «Umaŋ duɔ uu si dii baa-mi, kuu dii ŋaa kutieŋo bigãaŋ-mi; aa umaŋ duɔ
u sa tigiiŋ baa-mi, kuu dii ŋaa u pisãllã.
31 «Mi tũnu-nɛi: Nelbiliembaŋ cãl Diiloŋo-i aa ta ba haa tuosĩnni maŋ yuɔ
hiere, u gbãa ce jande bɛi aa yaŋ ma tĩ. Ŋga umaŋ duɔ tuora u *Yalle-i, jande
cɛraa u ce-yuɔ hĩɛma-na, jande cɛraa u ce-yuɔ dɔrɔ-i-na.
32 Umaŋ duɔ waŋ ãndababalaaŋgu hã *Moloŋ-Biɛŋo-i, ma gbãa tĩ. Ŋga umaŋ
duɔ piiye ãndaparaaŋgu hã Diiloŋ-Yalle-i, ma siɛ tĩ nyuŋgo, ma siɛ tĩ bisĩnuɔ.
33 «Tibifafaaŋgu yaa maaŋ biefɛfɛiŋa-i. Tibibabalaaŋgu maŋ biebabalɛiŋa.
Ba suɔ tibiiŋgu-i ku bieŋa yaa nuɔ-i.
34 Nelbabalaaŋ namaa temma-i daana-i! Naŋ balaaŋ, nelfafamma ce niɛ
aa hel na nunni-na? Nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋgaŋ yuu baa mamaŋ, ma yaa hilaaŋ ŋ
nuŋgu-na.
35 Nelfɛfɛiŋ u ãnfafamma hel u hɔfafaŋga'i nuɔ-i. Aa nelbabalaŋ u maacem-
babalamma hel u hɔbabalaŋga'i nuɔ-i.
36 Mi tũnu-nɛi: Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, bamaŋ waaŋ ãndasɔsɔnni-i hiere, Diiloŋo
ka gãŋ baa-ba.
37 Diiloŋo ka ne naŋ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu yaa-i aa cira ŋ cãlãa sisɔ ŋ saa cãl.»

Nuɔmba ciɛra Yesu ce himma ba ne
(Marke 8.11-12; Like 11.29-32)

38 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, *ãnjĩnamma pigãataamba namba-i baa *Farisĩɛbaa-ba
namba cira: «Hãalãtie, i taara ŋ ce himma i ne.»
39 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Fiɛfiɛ ku nuɔmba saa fa, ba jɛ̃naamba sa ku! Ba
gbĩɛ-ku dumaa wuɔ mi ce himma ba ne. Bĩŋkũŋgu sa ce dii hã-na. *Yonasiŋ
ciɛ mamaŋ, ma ka saanu baa-na.
40 Yonasiŋ ciɛ yinni siɛi-i dumaa teterieŋo kusũŋgu-na*, *Moloŋ-Biɛŋo ka bi
ce yinni siɛi-i dumɛi hĩɛma-na.
41 Ninivetaamba nuɔ Yonasi nuŋgu-i aa nanna ba ciɔbabalaŋo-i†, a ne da
namaa hɔlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Yonasi-i aa na yagar
wuɔ na siɛ nu u nuŋgu-i! Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i, Ninivetaamba ka
cira na cãlãa cemma.
42 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Seba nellentieŋo‡ ka da nuŋgu fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-
na. Fuɔ siire termaaŋ daaku-na a karnu nilɛiŋa-i hiere ji nu *Salomɔ nelma-i,
a ne da namaa hɔlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Salomɔ-i aa
na yagar na sa nu u nuŋgu-i!»

Jĩna duɔ bir jo u sa fa
(Like 11.24-26)

43 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «*Jĩna duɔ waa moloŋo-na aa ji hel, u kã ka
tuɔ wuɔra u bĩŋ hĩɛŋ-nu duɔ taara muntĩɛnammu.
44 Duɔ saa ka da, u cira: ‹Mi ka bir kã mi muntercɔlɔmmu-na.› Aa bi bir. Duɔ
kã ka da bĩŋkũŋgu si dii kutieŋo huɔŋga-na, aa u gbuu migãaŋ-ka da welewele
aa tigiiŋ-ka,
45 u bir ka bĩ u najĩnabaa niehãi, bamaŋ balaaŋ yaŋ ufaŋo-i ba jo ji suur
tĩɛna-kɛi. Da ba suur tĩɛna dumaaŋo-na, ku migãaŋ balaŋ kutieŋo-na a yaŋ
dĩɛlã-kũŋgu-i. Mafamma temma yaa ka da fiɛfiɛ ku nuɔmba-i; ba saa fa.»

Yesu baamba juɔ da ba ji ne-yo
(Marke 3.31-35; Like 8.19-21)

46 Yesuŋ waa tuɔ piiye baa nuɔmba-i, u nyu wuɔ jo baa u hãmba-i da ba ji
ne-yo. Baŋ juɔ ji da u piiye, baa yiɛra gɔ̃ŋgũɔŋ-nu.

---

* **12:40** Niɛŋ Yonasi sɛbɛ-i-na (Jonas) 2.1. † **12:41** Yonasi (Jonas) 3.5-10 ‡ **12:42** Nellentieŋ daayo waa ciciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na.

47 Naacolŋo naŋ wuɔ da-ba aa naa piɛ waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Ŋ nyu-i baa ŋ
hãmba juɔ da ba ji ne-ni, baa dii yiɛra gɔ̃ŋgũɔŋgu-na ta ba cie-ni.»
48 Yesu wuɔ gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Na suɔ mi nyu-i baa mi hãmba-i wɛi?»
49 Aa naa wuɔra pigãaŋ u *hãalãbiemba-i baa u naŋga aa cira: «Mi nyu-i
baa mi hãmba yaa daaba.
50 Bamaŋ ciɛŋ mi To maŋ dɔrɔ-i-na u huɔŋga-i, ba yaa mi hãmba-i, ba yaa
mi tũɔbaa-ba-i, ba yaa mi nyubaa-ba-i.»

13

Fũmanarãŋo naŋ maama
(Marke 4.1-9; Like 8.4-8)

1 Yinduɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ sire hel kã ka tɪ̈ɛna dalaŋga nuŋgu-na.
2 Nuɔmba jo ji yu-yuɔ. Wuɔ bel nyugũŋ beŋo naŋo-na tɪ̈ɛna aa nuɔmba waa
bomborma-na.
3 Uŋ tɪ̈ɛnaana, wuɔ biɛ gbãnɛini tuɔ naŋ baa-ba wuɔ: «Naacolŋo naŋo kãa ka
naŋ fũma u suoŋgu-na.
4 Fũma naŋo kã ka diire hũmelleŋ-huɔŋ-na, huriimba jo ji wuo ufaŋo-i.
5 Unaŋo kã ka diire tãmpɛ̃lleŋ-terieŋ-nu. Hɪ̈ɛma saa waa bɔi terieŋgu-na; a ce
u pa yaŋ unaŋo-i.
6 Uŋ paa, u kaasɪ̈nni saa gbãa suur kã yaaŋ-na. Bãaŋguŋ juɔ doŋ ta ku jo,
wuɔ kuol hiere kpɛ̃mmu!
7 Unaŋo kã ka diire hɪ̈ɛŋ-nu. Hɪ̈ɛŋgu tu suuye-yuɔ.
8 Umaŋ diiriiye suoŋ-huɔŋga-na munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla:
unaŋo bieŋa komuɔŋa da-a-ndii, unaŋo bieŋa komuɔŋa sa-a-siɛi, unaŋo
komuɔŋa baa cɪ̈ncielbaa.»
9 Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

Kumaŋ ciɛ Yesu tuɔ naŋ gbãnɛini-i
(Marke 4.10-12; Like 8.9-10)

10 Yesuŋ juɔ naŋ tɪ̈, u *hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Itie, bige-i ciɛ ŋ
ta ŋ naŋ gbãnɛini baa nuɔmba-i?»
11 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋo ciɛ baa namaaŋo-i. U *nellentesɪ̈nni maama maŋ
fuyaa, u pigãaŋ namaaŋo-i baa-ma, a ne da banamba sa suɔ kunaŋgu mɛi.
12 Umaŋ duɔ tuɔ suɔ yiɛŋgu, kunaŋgu ka ta ku naara u sɔsuɔmuŋgu-i; ŋga
umaŋ duɔ u sa suɔ bɪ̈ŋkũŋgu, cɛllɛ-kũŋgu maŋ uŋ suɔ-kuŋ, ku ka kor-yuɔ.
13 Na saa da, kumaŋ ciɛ mi ta mi naŋ gbãnɛini-i baa-ba, yufieŋa dii baa-ba,
ŋga ba sa da baa-ya. Tũnni dii baa-ba, ŋga ba sa nu baa-ni. Ba sa suɔ nelmaŋ
kãŋ yaŋga maŋ nuɔ-i.
14 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sɪ̈ daama-i wɛi? Isayi waaŋ-ma
wuɔ: ‹Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Na ka ta na nu nelma-i,
ŋga na siɛ ta na suɔ ma yaaŋga-i.
Na ka ta na ne colcol, ŋga na siɛ ta na da bɪ̈ŋkũŋgu.
15 *Hama-i nuɔ-i?*
Bande ku nuɔmba nyaayã ba fɛrɛ cor;
ba suunu ba tũnni-i
aa suuye ba yufieŋa-i.
Ba sa taara ba da bɪ̈ŋkũŋgu.
Ba sa taara ba nu wɛima.
*Ba sa bi taara ba suɔnu kunaŋgu aa jo mi wulaa mi ji kor-ba.»›**»

---

* **13:15** Isayi (Ésaïe) 6.9-10

16 Yesu wuɔ cira: «Namaa fuɔ, na yunni dɔlaa; na da baa na yufieŋa-i aa ta
na nu baa na tũnni-i.
17 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Diilopɔpuɔrbiemba bɔi baa nelviimba bɔi taa
ba taara ba da naŋ daŋ kumaŋ, aa nu naŋ nuŋ mamaŋ, ŋga ba saa da ma diei,
ba saa bi nu ma diei.»

Yesu firiinu fũmanarãŋo gbãnalãaŋgu-i
(Marke 4.13-20; Like 8.11-15)

18 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Karaaŋ na tũnni-i na nu fũmanarãŋo
gbãnalãaŋgu yuŋgu-i:
19 Nuɔmba naŋ hɔmmu dii ŋaa hũmelleŋ-huɔŋga; da ba nu *Diiloŋ-bãaŋgu
maama-i ba sa bel-ma nammu hãi, ba yaŋ *Bigãarãŋo jo ji hiel-ma aa yaŋ-ba.
20 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa tãmpɛ̃lleŋ-terieŋgu; da ba nu Diiloŋ-nelma-i ma pãŋ
dɔlnu-bɛi ba hũu-ma.
21 Ŋga ma siɛ gbãa naŋ kaasɪ̀nni. A ce dumaaŋo-na wɛiŋ da ma da
kutaamba-i, sisɔ da ba ta ba huol ba yammu-i ma maama-na, ba har jɪ̀na.
22 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hɪ̀ɛŋ-terieŋgu; da ba nu Diiloŋ-nelma-i ba yaŋ
ãnjɔguɔma-i baa gbeiŋ-maama jo ji suuye-mɛi; a ce ma sa da belle ba wulaa.
23 A ne da banaŋ hɔmmu dii ŋaa hɪ̀ɛfafamma; da ba nu Diiloŋ-nelma-i ba suɔ
ma yuŋgu-i aa wuɔ ma hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa. Kufaŋgu taamba
yaa dii ŋaa fũma maŋ gbuu sire kpatalla; unaŋo bieŋa komuɔŋa da-a-ndii,
unaŋo bieŋa komuɔŋa sa-a-siɛi, unaŋo komuɔŋa baa cɪ̀ncielbaa.»

Suontieŋo naŋo baa u bigãarãŋo

24 Yesu wuɔ tiraa naŋ gbãnalãaŋgu naŋgu baa-ba wuɔ: «*Diiloŋ-nellentesɪ̃nni
dii ŋaa moloŋo maŋ siire ka duu dɪ̀mma u suoŋgu-na aa jo ji tɪ̀ɛna.
25 Isuɔŋgu naŋgu-na, u bigãarãŋo naŋo yaŋ nuɔmba duɔfũŋ aa sire ka naŋ
hɛ̃bieŋa dɪ̀mma hɔlma-na.
26 Dɪ̀mmaŋ juɔ ta ma hoŋ huɔŋgu-na, suontieŋo maacembiemba da hɪ̀ɛŋ
daaku-i.
27 Ba jo ji ta ba yuu suontieŋo-i wuɔ: ‹Yuntie, ma sɪ̀ ŋ duu dɪ̀mma'i ma kula
suoŋgu-na kɛ, hɪ̀ɛŋgu maama niɛ?›
28 «Suontieŋo gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Unaŋo sɪ̀, mi bigãarãŋo naŋo'i ciɛ mafamma-i.›
«Maacembiemba cira: ‹I kã ka for-ku nanna wɛi?›
29 «Suontieŋo gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Yaaŋ-kuŋ, baa na for-ku; da na'a na for-ku, na ka
for baa dɪ̀mma namma.
30 Yaaŋ ni vãa hiere. Dɪ̀ŋ da ma ji hi karma, mi ka ce ba for ku yaa igɛ̃na a
tigiiŋ-ku caa-ku aa suɔ kar mi dɪ̀mma-i dii-ma inɔŋgɔ̃-na hã-mi.›»

Diiloŋ-nellentesɪ̃nni dii ŋaa mutardi-belle
(Marke 4.30-32; Like 13.18-19)

31 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tiraa naŋ gbãnalãaŋgu naŋgu baa-ba wuɔ:
«*Diiloŋ-nellentesɪ̃nni dii ŋaa mutardi-belle maŋ baŋ duu-de.
32 Mutardi-belle yaa yuraanu yaŋ hiere, ŋga da di pa, di sire maar niifiɛlu-i
hiere a ce tibiiŋgu huriimba ta ba jo ba sɛ kamma kuɔ.»

Diiloŋ-nellentesɪ̃nni dii ŋaa konsiini

33 Aa naa tiraa cira: «*Diiloŋ-nellentesɪ̃nni dii ŋaa konsiini. Da ba par-ni ba
nakoluoŋ-nu a du burjũmmu-i kolloyufieŋa siɛi baa-ni, ni sire-muɔ hiere.»

Kumaŋ ciɛ Yesu tuɔ naŋ gbãnɛini-i?
(Marke 4.33-34)

34 Yesu waaŋ nel daama-i hiere baa nuɔmba-i gbãnɛiniŋ; duɔ puur duɔ
piiye gbãnalãaŋgu, a puur duɔ piiye gbãnalãaŋgu.

35 *Diilopɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ ma'i sĩ daama-i wɛi?
Diilopɔpuɔrbiloŋo waaŋ-ma wuɔ: «Diiloŋo ciɛra wuɔ:
‹*Mi ji ta mi piiye baa-ba gbãnɛiniŋ.*
Mamaŋ naa fuo dii miwaaŋo domma-na,
mi ka waŋ-ma baa-ba.›»†

Yesu firnu suontieŋo-i baa u bigãarãŋo-i ba gbãnalãaŋgu-i

36 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ yaŋ nuɔmba-i aa naa ta kũŋ. U *hãalãbiemba kã u wulaa ka cira: «Niŋ naaŋ gbãnalãaŋgu maŋ wuɔ suontieŋo naŋo duu dĩmma aa u bigãarãŋo kã ka naŋ hɛ̃bieŋa dĩmma hɔlma-na, ŋ sa firnu-kuɔ baa-ye i suɔ ku yuŋgu-i wɛi?»
37 Yesu wuɔ cira: «*Moloŋ-Biɛŋo yaa suontieŋo-i; u yaa duu dĩmma-i.
38 U suoŋgu yaa miwaaŋo-i. Dĩmma yaa bamaŋ cuu Diiloŋo huoŋ-nu aa hɛ̃bieŋa yaa bamaŋ cuu *Bigãarãŋo huoŋ-nu.
39 Suontieŋo bigãarãŋo yaa *Sitãni-i. U yaa kãa ka naŋ hɛ̃bieŋa-i dĩmma hɔlma-na. Dĩkara-huɔŋgu yaa miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu-i aa dĩkartaamba yaa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i.
40 Baŋ kaal hĩɛŋgu-i ba caa-ku dumaa, miwaaŋo tĩmma-na, ku ka waa dumɛi.
41 Yiiŋgu faŋgu-na, Moloŋ-Biɛŋo ka ce u dɔrpɔpuɔrbiemba jo ji bel bamaŋ guɔlaaŋ nuɔmba gbeini-i baa bamaŋ ciɛŋ ãmbabalma-i hiere a hiel-ba u nelle-na
42 ka caa-ba dãŋgbɔguɔŋgu-na. Kaaluŋgu siɛ ji waa dɛi.
43 Ŋga bamaŋ wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i, ba ka waa huɔŋgu faŋgu-na ba To nelle-na ta ba gbu ba caa ŋaa bãansɛ̃niɛŋgu. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa sɛ̃nɛ

44 «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa sɛ̃nɛ maŋ fuyaa suoŋgu naŋgu-na, naacolŋo naŋo kã ka paya-yuɔ. U huɔŋga gbuu fɛ̃, u migãaŋ fuo-yo aa kã ka suor u nagãŋ-niini-i hiere a jo ji sãa suoŋgu faŋgu-i.»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa niibilieŋgu

45 «*Diiloŋ-nellentesĩnni tiraa ni ye ŋaa torgoceroŋo maŋ taaraayaŋ niibile-fafanni duɔ sãa.
46 U juɔ da sukpekpelluŋ-kũŋgu naŋgu-i, u kã ka suor u nagãŋ-niini-i hiere a sãa-ku.»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa juɔŋo

47 «*Diiloŋ-nellentesĩnni tiraa ni ye ŋaa tetebeljuɔŋo. Da ba naŋ juɔŋo-i, duɔ hi teterieŋo teterieŋo, u bel.
48 Da ba fa-ba hel baa-ba hũmma-na, ba kã ka tĩɛna fiɛl baafafaamba-i aa nanna baababalaamba-i.
49 Miwaaŋo tĩmma ka waa dumɛi: *Dɔrpɔpuɔrbiemba ka jo ji fiɛl nelbabal-aamba-i hiel-ba nelfafaamba-na
50 ka dii-ba dãŋgbɔguɔŋgu-na. Kaaluŋgu siɛ ji waa dɛi.»
51 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ yuu u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Miŋ waaŋ mamaŋ, na nuɔ-ma hiere wɛi?»
Baa cira: «Ũu, i nuɔ-ma.»
52 Yesu wuɔ cira: «*Ãnjĩnamma pigãatieŋo maŋ duɔ hũu-ma hãalã Diiloŋ-nellentesĩnni kũŋgu-i, uu dii ŋaa dumɛllentieŋo maŋ hielaaŋ bĩmbĩfɛlɛnni-i baa niicɔlɔnni-i u muntierammu-na u hã nuɔmba-i.»

Nasarɛtitaamba cĩinaana Yesu-i
(Marke 6.1-6; Like 4.16-30)

† **13:35** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 78.2

53 Yesuŋ juɔ naŋ gbãnɛini-i ti̇̃, wuɔ ta terieŋgu faŋgu-na
54 a kã ba nelle-na‡. Uŋ kãa, wuɔ kã ba *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ waŋ
Diiloŋ-nelma-i baa-ba. Kuɔ cu ba hɔmmu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Fuɔ kaa hel
baa nelnul daade-i hie? U ciɛ niɛ tuɔ gbã u ce hiŋ daama temma-i?
55 Ma si̇̃ fãnaŋo biɛŋo yaa kɛ? Maari biɛŋo'i si̇̃ wɛi? Fuɔ hãaŋo naŋo yaa baŋ
bi̇̃ŋ-yoŋ Sake-i, unaŋo-i Yosɛfu, unaŋo-i Simɔ aa unaŋo-i *Yuda.
56 U tũɔbaa-ba dii baa-ye ti̇̃ɛnamma-na. Fuɔ kaa hel baa hiŋ daama-i hie?»
57 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, ba saa gbãa hũu Yesu nelma-i. Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:
«Ba kãŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i terni-na hiere; ŋga u nelleŋ-baamba-i baa u dũŋ-
baamba sa kãŋ-yo.»
58 Baŋ'a ba saa hũu u nelma-i dumaaŋo-na, u saa ce gbɛrɛ-wɛima bɔi
terieŋgu-na.

14

Nsãa-Batisiŋ kuu kuliiŋgu maŋ
(Marke 6.14-29; Like 9.7-9)

1 Yibieŋa faŋa-na, fãamaaŋo maŋ waa *Galile yuŋgu-na, wuɔ nu ba piiye
Yesu maama-i. Ba taa ba bi̇̃-yo *Erɔdi-Antipasi.
2 Wuɔ gbɛ̃ u maacembiemba-i wuɔ: «Naacolŋ daayo-i mi suyaa miɛ *Nsãa-
Batisi yaa birii jo. U hilaa kuoŋ-nelle-na jo, ku'i ciɛ u hi hiŋ daama temma-i.»
3 A ne da Erɔdi fuɔ fɛrɛ yaa naa ciɛ ba bel Nsãa-i vaa-yo aa dii-yo kaso
Erodiyadi maa-na. Erodiyadi faŋo waa u mɔlõ ciɛŋo aa u hũu-yo mɔlŋo wulaa.
Ba taa ba bi̇̃ mɔlŋo-i Filipu.
4 Uŋ hũyãa-yo dumaaŋo-na, Nsãa wuɔ waŋ-ma baa-yo wuɔ fuɔ uudiiŋo si̇̃.
5 Erɔdi wuɔ tuɔ taara u ko-yo. Ŋga nuɔmba-i hiere baa naa suɔ wuɔ Nsãa
waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo. Erɔdi duɔ ne terieŋgu faŋgu-i, korma da-yo baa
nuɔmba-i.
6 Yiiŋgu naŋgu-na, Erɔdi wuɔ ji tuɔ ce u hommaŋ-yiiŋgu ponsaaŋgu-i aa
naa bi̇̃ u jɛ̃naamba-i. Erodiyadi biloŋ wuɔ nyɛŋ Erɔdi jɛ̃naamba yaaŋga-na
ponsaaŋ daaku-na; kuɔ fũnuŋ dɔlnu Erɔdi.
7 Wuɔ pã nuŋgu baa biloŋo-i wuɔ fuɔ baa Diiloŋo, kɛrɛ uŋ taaraŋ kumaŋ, u
waŋ-ma, u ka hã-yo baa-ku.
8 Biloŋo nyu wuɔ gbo-yo wuɔ u cira u taara Nsãa-Batisi yuŋgu. Biloŋ wuɔ bi
cira: «Mi taara ŋ kar Nsãa-Batisi yuŋgu-i a dii-ku tasaaŋ-na jo baa-ku ji hã-mi
bande.»
9 Fãamaaŋo yaaŋ kaa pãŋ bir ka deŋ birma; ŋga u ka ce-ma niɛ? U yaa pãa
nuŋgu-i baa-yo nuɔmba-na. Wuɔ naa wuɔ cira: «Wɛima si̇̃.»
10 Aa naa puɔr ba kã ka kar Nsãa-Batisi yuŋgu-i dii kaso-i-na
11 a dii-ku tasaaŋo-na ji hã biloŋo-i baa-ku. Biloŋ wuɔ hũu-ku hã nyuŋo-i
baa-ku.
12 Nsãa *hãalãbieŋ baa kã ka biɛ u bomborre-i ka fuure-diɛ aa naa kã ka
tũnu Yesu-i baa-ma.

Yesu hãa nelpũŋgu naŋgu wuo ye
(Marke 6.30-44; Like 9.10-17; Nsãa 6.1-14)

13 Yesuŋ nuɔ nel daama-i, wuɔ biɛ beŋo ta tuɔ kã u deŋ. Nuɔŋ baa yagar
nu-ma aa naa hel nilɛiŋa-na a bella nuoraaŋgu nuŋgu-i ta ba nyaanu-yuɔ.
14 Uŋ kaa hi, wuɔ huɔl, wuɔ u ne da nelpũŋgu naŋ temma u yaaŋga-na. Ba
hujarre gbuu bel-o. Wuɔ doŋ tuɔ sire jaamba maŋ waa baa-ba.

‡ **13:54** Ba nelle yaa Nasarɛti. Niɛŋ Like 4.16.

15 Bãaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu-na, u *hãalãbiemba piɛ kã u wulaa ka cira:
«Bãaŋgu ti̧ɛ ti̧, aa ii dii hi̧ɛŋ-nu, ŋ sa ce nuɔmba bɔrɔ kã nilɛiŋa maŋ kɔtɔnni-
na ka taara niiwuoni sãa wuo wɛi?»
16 Yesu wuɔ cira: «Yuŋgu si dii ba da ba kã; namɛi saaya na hã-ba niiwuoni-i
ba wuo.»
17 U hãalãbieŋ baa cira: «*Buruo u ndii dii baa-ye bande-i-na yoŋ baa
titiraamba hãi.»
18 Yesu wuɔ cira: «Juɔŋ baa-ni na ji hã-mi.»
19 Baa jo baa-ni, wuɔ ce nuɔmba ti̧ɛna hi̧ɛŋgu-na, aa naa biɛ buruo u ndii
daayo-i baa titiraamba hãi baaŋ daaba-i a ciir u yuŋgu-i dɔrɔ-i-na a jaal
Diiloŋo-i aa naa bũlnu buruo-i a hã u hãalãbiemba calnu-yuɔ hã nuɔmba-i.
20 Nuɔŋ baa wuo niɛ yar-ba. Baa gbura ni boini-i a dii segeyufieŋ ci̧ncieluo
a hãi.
21 Bamaŋ naa waa, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii temma.
Caamba nuŋgu si̧ baa bisãlmba-i.

Yesu wuɔyaa hũmma dɔrɔ
(Marke 6.45-52; Nsãa 6.16-21)

22 Baŋ bi wuyaa niiwuoni-i, Yesu wuɔ guor u *hãalãbiemba biɛ beŋo-i ta
u yaaŋ-na ta ba karnu ba kã bomborre nande-na aa fuɔ wuɔ ti̧ɛna duɔ ce
nuɔmba bɔrɔ kũŋ ba ci̧nniŋ.
23 Nuɔmbaŋ juɔ bɔrɔ hiere, wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu-na tuɔ cãrã Diiloŋo-i.
Bãaŋguŋ fiɛ ji ti̧, wuɔ ti̧ɛna dii u da-u-diei tuɔ cãrã Diiloŋo-i.
24 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba naa maa baa beŋo-i. Fafalmu
naŋ temma sire ta mu jãrã-bɛi. Hũŋ maa ta ma sagalla beŋo-i baa-ba.
25 Cicãnjãale-na, Yesu wuɔ sire a tuɔ wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u kã ba wulaa.
26 Baŋ juɔ'a ba ne da u wuɔ u jo hũmma dɔrɔ-i-na, ba hulɛiŋa gbuu pãŋ caar
wuɔ si̧ isuɔtieŋo. Baa doŋ ta ba kaasi̧ŋ.
27 Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmɛi!»
28 Piɛr wuɔ cira: «Itie, da kuɔ nuɔnɛi kelkel, ce mi wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na kã
ŋ wulaa.»
29 Yesu wuɔ cira: «Jo!» Piɛr wuɔ hel beŋo-na tuɔ wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u
jãrã-yuɔ.
30 Uŋ juɔ jɔguɔŋ fafalmu maama-i, u holle pãŋ caar, wuɔ doŋ tuɔ nyiɛrã
hũmma-na. Uŋ nyiɛrãŋ dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ kaasi̧ŋ wuɔ: «Itie, kor-mi o! Kor-
mi!»
31 Yesu wuɔ fara u naŋga-i a bel-o aa naa cira: «ŋ saa haa ŋ naŋga-i miɛ ku
haama ku'i ciɛ. Bige-i ciɛ ŋ ce ŋ hɔmmu-i mu hãi?»
32 Uŋ bilaa u naŋga-i dumaaŋo-na, baa kã ka suur beŋo-na, fafal muɔ bi pãŋ
yiɛra.
33 Bamaŋ waa beŋo-na, baa jo ji dũuna Yesu yaaŋga-na aa naa cira: «Coima
saa fa, nuɔnɛi Diiloŋ-Biɛŋ nuɔŋo-i kelkel!»

Yesu siire jaamba Genesarɛti-i-na
(Marke 6.53-56)

34 Fafalmuŋ yiɛraaya, Yesubaa baa perieŋ karnu kã Genesarɛti.
35 Genesarɛtitaambaŋ daa Yesu-i, baa suɔ-yo aa naa wuɔra tũnu ba-naa ka
hel baa kɔtɔnniŋ-nilɛiŋa-i hiere. Nuɔŋ baa hel jo baa ba jaamba-i hiere
36 ji ta ba cãrã-yuɔ wuɔ u ce jande aa u yaŋ ba yiɛya u joŋgoruo tũŋgu yaa
yoŋ. Ku waa umaŋ duɔ yiɛya u joŋgoruo tũŋgu-i, kutieŋo pãŋ sire da yeryer.

15

Bĩncuɔŋ-hũmelle maama
(Marke 7.1-13)

1 Ku huoŋgu-na, *Farisĩɛbaa-ba namba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba
namba sire *Yerusalɛmu-i-na a kã Yesu wulaa
2 ka yuu-yo wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ *hãalãbiemba sa wuɔ bĩncuɔŋ-hũmelle-i? Da
ba'a ba wuo niiwuoni-i ba sa saara ba nammu-i?»
3 Yesu wuɔ cira: «Bige-i bi ciɛ namaa na yaŋ Diiloŋo uŋ waaŋ mamaŋ aa ta
na ce na bĩncuɔŋ-maama?
4 Diiloŋo ciɛra: ‹*Ta ŋ dii ŋ bĩncuɔmba nuŋgu-i.*›* Aa tiraa cira: ‹*Umaŋ duɔ waŋ
ãndaparaaŋgu hã u to-i sisɔ u nyu-i, kutieŋo saaya komma.*›†
5 Ŋga namaa birii cira wuɔ umaŋ duɔ waŋ baa u bĩncɔiŋo-i wuɔ: ‹Miŋ ŋa
naa da kumaŋ da mi kãyã-niɛ, mi pãa-ku hã Diiloŋo.› Kɛrɛ umaŋ duɔ ce
mafamma-i aa u saa ji feŋ da bĩŋkũŋgu hã u bĩncɔiŋo-i wɛima sĩ.
6 Terieŋgu faŋgu-na, na huraa Diiloŋ-nelma-i baa na bĩncuɔŋ-maama.
7 Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i; *Isayiŋ fii-na baa kumaŋ, na
yuu-ku. Isayi waaŋ-ma wuɔ: ‹Diiloŋo ciɛra wuɔ:
8 *«Nel daade taamba kãŋ-mi ba nuŋ-nu yoŋ.*
Mi maama si dii ba hɔmmu-na.
9 *Baŋ pigãaŋ nuɔmba-i hũmelle maŋ, bafamba diele.*
A ce dumaaŋo-na, yuŋgu si dii ba Diilojaale-na.»›‡»

Kumaŋ gbãa guɔla nɛliɛŋ nuɔŋo-i
(Marke 7.14-23)

10 Yesuŋ piiye mafamma-i, wuɔ bĩ nuɔmba-i a ji cira: «Karaaŋ na tũnni-i
fafamma na nu mi nelma-i:
11 Kumaŋ suuriiŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na, ku siɛ gbãa guɔla-niɛ Diiloŋ-
hũmelle-na. Kumaŋ hilaaŋ, ku yaa gbãa guɔla-niɛ.»
12 U *hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Ŋ saa suɔ wuɔ ŋ nelma jaaŋ
*Farisĩɛbaa-ba-i wɛi?»
13 Yesu wuɔ cira: «Mi To maŋ dɔrɔ-i-na, uŋ'a u saa sũ tibinni maŋ hiere, ni
ka fuur halaŋ.
14 Yaaŋ-baŋ, baa dii ŋaa yiriemba maŋ bilaa ba nayirieŋ nammu. Na suyaa
kerre yiroŋ duɔ bel u nayiroŋ naŋga, ba ka par suur fuoŋ-nu ba hãi-i-na
hiere.»
15 Piɛr wuɔ cira: «Niŋ waŋ nelma maŋ daama-i i saa suɔ ma yaaŋga-i; firnu-
mɛi baa-ye.»
16 Yesu wuɔ cira: «Bisãlmba'i namaaŋo-i yogo wɛi?
17 Namaa saa suɔ wuɔ kumaŋ suuriiŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na ku kã ŋ kusũŋ-
nu aa cor ka ce biniɛŋa wɛi?
18 A ne da nɛliɛŋ nuɔ niŋ waŋ mamaŋ ŋ nuŋgu-na, ma hel ŋ huɔŋga'i nuɔ-i;
ma yaa gbãa guɔla-niɛ Diiloŋ-hũmelle-na.
19 Ãnjɔgɔbabalamma hel nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga'i nuɔ-i: Ŋ huɔŋga'i diyaaŋ-
niŋ nelkolle-na, *fuocesĩnni-na, bĩŋwosĩnni-na, cuosĩnni-na, coikarre-na, baa
yebĩɛnande-na.
20 Daama temma yaa guɔlaayaŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i. Ŋga a wuo niiwuoni-i ŋ saa
saara nammu-i, kufaŋgu siɛ gbãa guɔla-niɛ.»

Nerciɛŋo naŋo haa u naŋga Yesu-i-na
(Marke 7.24-30)

---

* **15:4** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12; Ãnjĩnammaŋ-sɛbɛ 5.16 † **15:4** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 21.17 ‡ **15:9** Isayi (Ésaïe) 29.13

21 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta terieŋgu faŋgu-na a kã Fenisi mara nuɔ.§
22 A ne da nerciɛŋo* naŋo waa terieŋgu faŋgu-na. Yesuŋ kãa, ciɛŋ daa wuɔ
cu u huoŋ-nu tuɔ fara u piiye baa-yo wuɔ: «Itie, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce
hujarre-miɛ! *Jĩna naŋo dii mi biloŋo yuŋgu-na, kuu si dii-yuɔ dɛi.»
23 Yesu saa seŋ sũnuŋgu yuɔ. U *hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Itie,
ŋ sa bir ciɛŋ daayo-i i huoŋgu-na wɛi? Ŋ saa da uŋ ceŋ ijieni-i u nyaanu-yiɛ
wɛi?»
24 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋo puɔraa-mi *Isirahɛl-baamba yaa wulaa-i yoŋ, baa
dii ŋaa tũlmba maŋ baala.»
25 Ciɛŋ daa wuɔ jo ji dũuna u yaaŋga-na aa naa cira: «Itie, jande suuye-miɛ!»
26 Yesu wuɔ cira: «Da ŋ biɛ bisãlmba niiwuoni-i hã juoraamba baa-ni ku saa
fa.»
27 Ciɛŋ wuɔ cira: «Itie, ŋ waaŋ ninsoŋo, ŋga ma sĩ juoroŋo tieŋ duɔ wuo
niiwuoni-i aa nimaŋ diire, juoroŋo wuo-ni kɛ?»
28 Uŋ waaŋ mafamma-i Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, ŋ haa ŋ naŋga-i miɛ kelkel!
Niŋ taaraŋ kumaŋ, Diilo ka hã-ni baa-ku.»
Terduɔŋgu faŋgu-na, biloŋ wuɔ bi pãŋ da u fɛrɛ.

Yesu siire jaamba bɔi

29 Yesu wuɔ ta terieŋgu faŋgu-na a kã *Galile dalaŋga-na ka nyugũŋ tãnuŋgu
naŋgu-na tĩɛna.
30 Nuɔŋ baa kũɔl ba-naa ta ba kã u wulaa baa ba jaamba-i: Cisɛduɔlbaa-
ba waa, yiriemba waa, murgubaa-ba waa, bobobaa-ba waa a naara jaamba
namba. Ba saa waa dɛi. Umaŋ duɔ jo baa u wuoŋo, u jo ji jĩna-yuɔ Yesu caaŋgu-
na. Yesu wuɔ sire-bɛi hiere kpɛ̃mmu!
31 Bobobaa-ba piiye, murgubaa-ba siire ta ba wuɔ, cisɛduɔlbaa-ba wuɔ
fafamma, yiriemba yufieŋa puurii. Kuɔ ce nuɔmba-i gbɛrɛ. Baa ta ba gbɛliɛŋ
*Isirahɛl-baamba Diiloŋo-i.

Nuɔmba neifieŋa hãi wuyaa buruo niehãi yar-ba (Marke 8.1-10)

32 Yesuŋ waa dalaŋga-na, yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ bĩ u *hãalãbiemba-i a tuɔ
piiye baa-ba wuɔ: «Nuɔŋ daaba hujarre ko-mi; ba yinni siɛi yaa dɛ-i baa-mi ba
saa da bĩŋkũŋgu wuo. Da mi ce ba ta baa nyulmu-i, ku kaa nuɔl-ba hũmelle-
na.»
33 U hãalãbiemba yuu-yo wuɔ: «I ka da niiwuoni-i hie hĩɛŋ daaku-na diɛ hã
nelpũŋ daaku da ku wuo ye?»
34 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «*Buruo u niɛ dii baa-na?»
Baa cira: «Buruo niehãi baa tetebiemba namba.»
35 Yesu wuɔ gbɛ̃ nuɔmba-i wuɔ ba tĩɛna hĩɛma-na
36 aa naa biɛ buruo niehãi daayo-i baa tetebieŋ daaba-i a jaal Diiloŋo-i aa
naa bũlnu-niɛ hã u hãalãbiemba calnu-niɛ hã nuɔmba-i.
37 Nuɔmba-i hiere baa wuo niɛ yar-ba. Baa gbura ni boini-i a dii segeyufieŋ
niehãi.
38 Bamaŋ naa waa, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi temma. Caamba nuŋgu
sĩ baa bisãlmba-i.
39 Baŋ juɔ wuo tĩ, Yesu wuɔ ce ba bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ aa fuɔ wuɔ kã ka biɛ
beŋo tuɔ kã Magadã.

---

§ **15:21** Ku birii a saanu baa cerma; ni ma'i sĩ ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ «Tiir baa Sidõ mara». Nilɛiŋa faŋa dii Fenisi huɔŋ-na. * **15:22** Ciɛŋ daayo bĩncuɔmba taa ba hel Kanaa; ku kaalaaya girɛkimma-na. Ku pigãaŋ wuɔ ba saa waa *Yuifubaa.

16

Yesu suɔraaya
(Marke 8.11-13; Like 12.54-56)

1 Ku huoŋgu-na, *Farisĩɛbaa-ba namba-i baa *Sadusĩɛbaa-ba namba siire kã
Yesu wulaa wuɔ ba ka piiye cure-yuɔ. Baŋ kãa, baa cira: «Hãalãtie, ce himma
namma i ne, mamaŋ pigãaŋ wuɔ ŋ juɔ Diiloŋ-jomma.»
2 Yesu wuɔ cira: «Bãaŋ da ku ta ku suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, da na ne diiloŋo
yaaŋga-i da-ka dãa, na cira: ‹Diiloŋo siɛ dãa, terieŋgu ka fa.›
3 Aa da na sire cucuuyuŋgu-na a da diiloŋo yaaŋga saa fa, na cira: ‹Diiloŋo
ka dãa nyuŋgo-i-na.› Na ciɛ niɛ ta na suɔ diiloŋo yammu-i na bɔrɔ-muɔ aa na
sa suɔ mamaŋ ciɛŋ fiɛfiɛ-i-na ma yuŋgu-i?
4 Fiɛfiɛ ku nuɔmba saa fa, ba jɛ̃naamba sa ku. Ba gbĩɛ-ku dumaa wuɔ mi ce
himma ba ne. Bĩŋkũŋgu sa ce dii hã-na. *Yonasi maama ka saanu baa-na.»
Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ ta aa naa yaŋ-ba.

Yesu gbuɔya u hãalãbiemba-i
(Marke 8.14-21)

5 Yesubaa-baŋ taa terieŋgu-na, baa kã ka biɛ beŋo ta ba karnu ba kã dalaŋga
yiɛŋgu naŋgu-na. A ne da baŋ'a ba ta, ma saa tĩɛnu u *hãalãbiemba biɛ *buruo.
6 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Jande, bilaaŋ na fɛrɛ *Farisĩɛ ba siini-na baa
*Sadusĩɛ ba bi niini-na.»
7 U hãalãbieŋ baa doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Iŋ'a i saa biɛ buruo ku'i
ciɛ u tuɔ piiye dɛ-i-na.»
8 Yesu wuɔ suɔ baŋ waŋ mamaŋ. Wuɔ cira: «Na saa haa na naŋga-i miɛ ku
haama. Na bilaa-ma niɛ aa cira naŋ'a na saa biɛ buruo ku'i ciɛ mi ta mi piiye
dɛ-i-na?
9 Na saa suɔ ku yaaŋga-i yogo wɛi? Naŋ calaanu buruo u ndii maŋ hã
nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii ba wuo u yar-ba,* u maama karaanu-nɛi
wɛi? Aa naŋ biyaa segeyufieŋa maŋ ta ku yiiŋgu-na, a maama karaanu-nɛi
wɛi?
10 A naara buruo niehãi maŋ naŋ calaanu-yuɔ hã nuɔmba neifieŋa hãi ba
wuo u yar-ba,† mafamma karaanu-nɛi wɛi? A tiraa naara segeyufieŋa maŋ
naŋ biyaa-ya ta kufaŋgu yiiŋgu-na a maama karaanu-nɛi wɛi?
11 Naa naa gbɛ̃ na suɔ wuɔ miŋ ciɛra na bel na fɛrɛ Farisĩɛ ba siini-na baa
Sadusĩɛ ba niini-na, mi sa waŋ bur-maama!»
12 Terieŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba suɔ suɔ wuɔ u saa cira ba bel ba fɛrɛ
siiniŋ-kerreŋ, ŋga wuɔ ba bel ba fɛrɛ Farisĩɛ ba nelma'i nuɔ-i baa Sadusĩɛ ba
maama-na.

Yesu sĩnni yaa hani-i?
(Marke 8.27-30; Like 9.18-21)

13 Yesubaa baa kãa kunaŋgu-i Sesare maŋ Filipu wuoŋo-na. Yesu wuɔ ka
yuu u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Nuɔŋ ba'a hai moloŋo-i *Moloŋ-Biɛŋo-i?»
14 U hãalãbieŋ baa cira: «Banamba ciɛra nuɔnɛi *Nsãa-Batisi-i; banaŋ ba'a
nuɔnɛi *Eli-i; banaŋ ba'a *Seremi; banaŋ ba'a *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋ nuɔ.»
15 Yesu wuɔ cira: «Aa namaa fuɔ, na'a hai moloŋ muɔmɛi?»
16 Simɔ-Piɛr wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u
yaa nuɔŋo-i. Cicɛ̃lmantieŋo Biɛŋo yaa nuɔŋo-i.»
17 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, Nsãa biɛŋ nuɔ, naŋ yuŋgu dɔlaa, niŋ waaŋ mamaŋ
daama-i naŋ kusũŋ-maama sĩ, mi To maŋ dɔrɔ-i-na, u yaa diyaa-ma ŋ nuŋgu-
na.»

---

* **16:9** Niɛŋ 14.15-21. † **16:10** Niɛŋ 15.32-38.

18 Aa naa cira: «Piɛr, ŋ yerre yuŋgu yaa wuɔ tãmpɛ̃lle. Mi tũnu-niɛ: Mi ka
fu mi dũŋgu-i tãmpɛ̃lle fande yaa nuɔ-i. *Sitãni yufelle kuɔ, u siɛ gbãa ce-ku
bĩŋkũŋgu.
19 Mi ka hã-ni *Diiloŋ-nelle dieŋa-i: Da ŋ cĩina kumaŋ hĩɛma-na bande-i-na,
ba ka cĩina ku bĩŋkũŋgu-i dɔrɔ-i-na; da ŋ bi siɛ kumaŋ hĩɛma-na bande-i-na,
ba ka bi siɛ ku bĩŋkũŋgu-i dɔrɔ-i-na.»
20 Aa naa waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel wuɔ Diiloŋ uŋ
saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa ufaŋo-i.

Yesu kaal u mulĩɛma-i baa u hãalãbiemba-i
(Marke 8.31-9.1; Like 9.22-27)

21 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ doŋ tuɔ piiye u pigãaŋ u *hãalãbiemba-i
wuɔ: «Da ku fiɛ ce niɛ niɛ, fuɔ mi kã *Yerusalɛmu-i-na. Da mi kã,
nelle bĩncuɔmba-i baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i a naara *ãnjĩnamma
pigãataamba ka ce-mi sũlma aa ko-mi. Ŋga da ba ko-mi, mi ka ce yinni hãi
yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i, mi ka sire hel jo.»
22 Uŋ waaŋ mafamma-i, Piɛr wuɔ bĩ-yo ba kã ba deŋ ka tuɔ waŋ baa-yo wuɔ:
«Itie, baa ta ŋ piiye dumaa, ku saa fa. Diilo baa jo baa-ma, Diilo siɛ hũu-ma ma
ce.»
23 Yesu wuɔ ne-yo da fĩɛ aa naa cira: «*Sitãni, kã ŋ halaŋ mi caaŋ-nu! Ŋ
taara ŋ guɔl mi gbeini-i wuɔ niɛ? Ŋ kusũŋ-maama-i Diiloŋ-maama sĩ, nelbilieŋ-
maama.»
24 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ gbɛ̃ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Umaŋ duɔ tuɔ taara u
cu mi huoŋ-nu, kutieŋo saaya u cĩina u fɛrɛ, aa u bi saaya u siɛ mulĩɛma-i baa
kuliiŋgu-i.
25 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umaŋ
duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fɛrɛ mɛi maama-na, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
26 Nɛliɛŋ nuɔ da ŋ da ŋ yufieŋ-niini-i hiere miwaaŋo-na aa ka caa, yuŋ haku-i
dii-kuɔ? Nɛliɛŋ nuɔ ŋ gbãa sãa ŋ yuŋgu-i baa bige-i Diiloŋo wulaa?
27 *Moloŋ-Biɛŋo ka jo baa u To fɔ̃ŋgũɔ-i baa u *dɔrpɔpuɔrbiemba-i. Duɔ jo, u
ka pã nuɔmba-i ba maacemma sullu-i.
28 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Banamba dii na hɔlma-na bande-i-na, ba
siɛ hi ku, ba ka da Moloŋ-Biɛŋo juɔ u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnniŋ-jomma-i.»

17

Yesu birii u deŋ birma
(Marke 9.2-13; Like 9.28-36)

1 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, yinni niediei ku huoŋgu-na, wuɔ ce fuɔ baa Piɛr
baa Sake a naara Sake hãaŋo-i Nsãa, ba kã ba deŋ ka nyugũŋ tãnujaataama
naŋo-na.
2 Ba'a ba ne da Yesu birii u deŋ birma: U yaaŋga caa dumaa ka fɛrɛŋ nuɔ ŋaa
bãaŋgu, u joŋgorbaa-ba bir baapiɛlmba ta ba caa da muimui.
3 Ba'a ba tiraa ne da *Moisi-i baa *Eli-i ba caraaya-bɛi ta ba piiye baa Yesu-i.
4 Piɛr wuɔ gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Itie, i jomma faa bande-i-na dɛ! Da ŋ siɛ, ŋ yaŋ
mi ce gbuganni siɛi: ku diei naŋ kũŋgu, ku diei Moisi kũŋgu, aa ku diei kũŋgu
naŋgu-i Eli kũŋgu.»
5 Nelma saa ji tĩ u nuŋgu-na, nyaasĩnni nanni jo ji cĩnnu-bɛi. Ba'a ba ne da,
molo piiye ni huɔŋga-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa daayo-i, u maama sa suɔ aa dɔlnu-
miɛ. U yaa fĩɛŋ mi huɔŋga-i. Taa na nu u nuŋgu-i!»
6 Moloŋ daa uŋ piiye, *hãalãbiemba kũɔma pãŋ ta ma nyɛŋ; baa dũuna
hiere nisĩŋ ba yunni-i hĩɛma-na.
7 Yesu wuɔ piɛ a wuɔra haa u naŋga-i bɛi aa naa cira: «Baa na kãalã; siireŋ!»
8 Ba ciirii ba yunni-i ku yaa nuɔ-i, a da Yesu yaa u diei yoŋ.

9 Baŋ juɔ ta ba hiire tãnuŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ
*Moloŋ-Biɛŋ duɔ saa sire hel kuomba hɔlma-na, ba baa waŋ nel daama-i baa
moloŋo.
10 U hãalãbieŋ baa cira: «Ma sĩ *ãnjĩnamma pigãataamba ciɛra wuɔ Eli yaa
saaya u bir jo igẽna aa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ,
u suɔ jo kɛ?»*
11 Yesu wuɔ cira: «Ba saa kar coima, Eli naa saaya u jo ji migãaŋ wɛima-i
hiere,
12 ŋga mi tũnu-nɛi: Eli juɔ tĩ. Uŋ juɔ, ba saa suɔ wuɔ u yaa-i, ba ce ba bãaŋgu-i
yuɔ. Ba ka bi ce ba bãaŋgu-i Moloŋ-Biɛŋo-na dumɛi.»
13 Terieŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba suɔ suɔ wuɔ u gbẽ *Nsãa-Batisi yaa
dumaaŋo-na.

Yesu duɔnya jĩna naacombiloŋo naŋo-na
(Marke 9.14-29; Like 9.37-43)

14 Baŋ hiiriiye tãnuŋgu-na ka hi nuɔmba terieŋgu-i, naacolŋo naŋ wuɔ piɛ
ka dũuna Yesu yaaŋga-na aa naa cira:
15 «Itie, jande ce hujarre mi biɛŋo-na aa ŋ sire-yuɔ; kurmɔrõŋo dii-yuɔ, ku si
dii-yuɔ dɛi. Da ku sire-yuɔ dɛ-i-na, kuniɛ u cii suur dãamu-na, kuniɛ u cii suur
hũmma-na.
16 Mi juɔ baa-yo ŋ *hãalãbiemba wulaa, ŋga u maama yaraa-ba.»
17 Yesu wuɔ cira: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na sa hũu nɛliɛŋ maama, na saa
fa! Na daa niɛ sĩ mi ka tĩɛna baa-na gbula wɛi? Namaa ji hũu mɛi maama-i
yaku-i?» Aa naa cira: «Juɔŋ baa naacombiloŋo-i bande.»
18 Baa jo baa naacombiloŋo-i. *Jĩna'i naa ciɛ-yo dumaaŋo-na. Yesu wuɔ
nuola jĩna-i wuɔ u cor u hel naacombiloŋo-na. Jĩna wuɔ bi hel. Naacombiloŋ
wuɔ da u fɛrɛ.
19 Jĩnaŋ hilaa, hãalãbiemba piɛ ba kula a yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ miɛ i
saa gbãa donya-yuɔ?»
20 Yesu wuɔ cira: «Na saa haa na naŋga-i miɛ ku haama ku'i ciɛ. Yaaŋ mi
waŋ ninsoŋo-i baa-na: Halle da na fiɛ haa na niele-i miɛ yoŋ, wɛima siɛ gbãa
yar-na cemma: Na gbãa gbẽ tãnuŋ daaku-i wuɔ ku sire kã dii daalɛi, aa ma bi
ce.» [
21 Aa naa cira: «Jĩna daayo temma-i, da na saa dii sũŋgu aa cãrã Diiloŋo-i
na siɛ gbãa donya-yuɔ.»]

Yesu tirii u kuliiŋgu maama-i
(Marke 9.30-32; Like 9.43-45)

22 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba waa ta ba wuɔra *Galile
huɔŋga-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ba ka bel
*Moloŋ-Biɛŋo-i hã nuɔmba-i baa-yo
23 ba ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i
u ka sire hel jo.» U hãalãbiemba nuɔ mafamma-i ce niɛ? Baa gbuu pãŋ vãa
ba yammu-i.

Nampo kũŋgu

24 Baŋ kaa hi Kafarnamu-i, bamaŋ hũyãaŋ *Diilodubuɔ nampo-i, baa piɛ
yuu Piɛr wuɔ: «Na hãalãtieŋo pã Diilodubuɔ nampo-i wɛi?»
25 Piɛr wuɔ cira: «U sa pã-yo wuɔ bige-i ciɛ?»
Piɛrŋ juɔ jo ji tuɔ suur, Yesu wuɔ sĩɛŋ-yo cira: «Piɛr, naŋ wulaa haba-i pãaŋ
nampo-i ba hã fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i hĩɛma-na bande-i-na? Ba bisãlmba'i pãaŋ-yoŋ
waa niɛraamba'i pãaŋ-yoŋ?»

---

* **17:10** Malaki (Malachie) 3.23

26 Piɛr wuɔ cira: «Niɛraamba'i pãaŋ-yoŋ.»
Yesu wuɔ cira: «Kuu dii ŋaa ba bisãlmba nuŋgu si dii nampo pãmma-na; dumɛi sĩ wɛi?
27 Ŋga, mi sa taara i guɔla Diilodubuɔ yaataamba hɔmmu-i. Kã nuoraaŋgu-na ŋ ka dii halle. Da ŋ ka bel teterieŋo maŋ dĩɛlã-wuoŋo-i, ŋ gbaar u nuŋgu-i, ŋ ka da warbelle nande, ŋ hiel-de ŋ ka pã mɛi nampo-i baa naŋ bi wuoŋo-i hiere; di ka gbɛ̃.»

18

Hai moloŋo-i nelbuɔ-i Diiloŋ-nelle-na?
(Marke 9.33-37,42-48; Like 9.46-48; 17.1-2)

1 Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu *hãalãbieŋ baa piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Itie, hai nelbuɔ-i *Diiloŋ-nelle-na?»
2 Yesu wuɔ bĩ bisãmbiloŋo naŋo a ji yiɛra-yuɔ ba hɔlma-na
3 aa naa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da ŋ da na saa bir ce bisãmbieŋ temma, na cɛraa na suur Diiloŋ-nelle-na.
4 Umaŋ duɔ hiire u fɛrɛ a ce u fɛrɛ cɛkũɔ bisãmbiloŋ daayo temma-i, kufaŋgu tieŋo yaa nelbuɔ-i Diiloŋ-nelle-na.
5 Na saa da, umaŋ duɔ ne muɔŋo-i aa bel bisãmbiloŋ daayo temma-i fafamma, kuu dii ŋaa u bilaa mɛi fɛrɛ yaa-i.
6 «Bisãmbiemba maŋ haa ba naŋga miɛ daaba-i hiere, umaŋ duɔ guɔl unaŋ gbeini bɛi Diiloŋ-hũmelle-na, sũlma haraa kutieŋo-na! Kuɔ baa na to namɛlle u nuoŋgu-na aa sɛ-yo dii-yo nuoraaŋ-nu u ciire, kuu naa buɔ-yuɔ.
7 «Sũlma haraa nelbiliemba-na; ba siɛ gbãa naa kuubabalaaŋgu muncemmu-i, ŋga umaŋ duɔ dii u nanolŋo-i ku cemma-na, sũlma haraa kutieŋo-na.
8 «Da ŋ da ŋ naŋga dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, sisɔ ŋ gboluoŋgu, kar-ku ŋ nanna dii daalɛi. Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na ba naŋga diei, sisɔ baa gboluoŋgu diei, ku bɔyaa ba ka caa-ni baa ŋ nammu-i mu hãi-i-na, sisɔ baa ŋ gbeini-i ni hãi-i-na.
9 «Da ŋ da ŋ yufelle dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, hiel-de ŋ fara ŋ nanna dii daalɛi! Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na baa yufelle diei, ku bɔyaa ba ka caa-ni baa ŋ yufieŋa-i a hãi-i-na.»

Diiloŋo sa siɛya u bisãlmba-i
(Like 15.3-7)

10 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Niɛŋ, taa na kãŋ bisãlŋ daaba-i hiere, baa na yaŋ u diei. Mi tũnu-nɛi: *Dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ niɛyaŋ-bɛi, baa dii baa mi To-i dɔrɔ-i-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i. [
11 *Moloŋ-Biɛŋo juɔ duɔ ji taara bamaŋ baala a kor-ba.]»
12 Aa naa cira: «Namaa wulaa, tũlmba komuɔŋa ndii da ba waa baa umaŋ, aa u diei balla-bɛi, kutieŋo siɛ yaŋ komuɔŋa naa baa cĩncieluo nennaa maŋ tĩyãa ba ta ba wuora* aa kã ka taara u diei-wuoŋ daayo-i wɛi?
13 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Duɔ ka da-yo, u huɔŋga ka gbuu fɛ̃. A ne da komuɔŋa naa baa cĩncieluo nennaa maŋ tĩyãa ba saa balla, bafamba kũŋgu saa gbãa fɛ̃ u huɔŋga-i fɛ̃ŋ daama temma-i.
14 Ku yaa ŋaa na To maŋ dɔrɔ-i-na u kũŋgu-i; u sa taara u diei balla bisãmbieŋ daaba-na.»

Nelmaŋ saaya ma ta ma fiɛlnu dumaa

---

* **18:12** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Kutieŋo siɛ yaŋ komuɔŋa naa baa cĩncieluo nennaa maŋ tĩyãa dii tãnuŋgu-na.» Bafamba hĩɛma-i hiere tãnni.

15 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Ŋ natobiŋ duɔ cãl, kã u wulaa ŋ ka pigãaŋ-yo uŋ cãlãa kusuɔŋ-nu; na hã-na-hãi. Duɔ hũu-ma wuɔ u cãlãa, na cor baa na horre-i.
16 Duɔ saa hũu-ma, ŋ yaŋ-yo aa ŋ taara nelduɔŋo ŋ naara ŋ fɛrɛ, sisɔ nuɔmba hãi na kã u wulaa na ka fiɛlnu-mɛi ŋaa Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma dumaa wuɔ: ‹*Siɛrtaamba hãi sisɔ ba siɛi da ba da nelma maŋ nuɔ-i, ma ka fiɛlnu.*›†
17 Duɔ saa ka hũu bafamba maama-i, kã ŋ ka hi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i baa-ma. Duɔ saa nu Diiloŋ-dũŋ-baamba nuŋgu-i, baa tiraa ŋ ta ŋ kãŋ-yo na horre-na; ta ŋ kãŋ-yo baa *niɛraamba sisɔ ŋ ta ŋ kãŋ-yo baa nelbabalaamba.‡
18 «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na cĩina bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu hĩɛma-na bande-i-na, ba ka cĩina-kuɔ dɔrɔ-i-na. Da na bi siɛ bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu hĩɛma-na bande-i-na, ba ka siɛ-ku dɔrɔ-i-na.
19 Aa mi tũnu-nɛi: Na hɔlma-na, bamaŋ da ba nunu ba-naa hĩɛma-na bande-i-na aa cãrã bĩŋkũŋgu mi To-i dɔrɔ-i-na u wulaa, u ka hã-ba baa ku bĩŋkũŋgu-i.
20 Na saa da, nuɔmba hãi sisɔ nuɔmba siɛi da ba tigiiŋ ba-naa mɛi yerre-na, mi dii ba hɔlma-na.»

Diiloŋo taara i tiɛ ce jande i-naa nuɔ

21 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, Piɛr wuɔ piɛ yuu-yo wuɔ: «Itie, moloŋ duɔ tuɔ cãl-mi aa mi ta mi yaŋ ma ta ma tĩ, da ku ji hi niel hade-i mi saaya mi pɛ̃? Da ku ji hi niehãi wɛi?»
22 Yesu wuɔ cira: «Mi siɛ cira niehãi yoŋ dɛ! Ŋga mi ka cira da ku hi komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo a tir sɔmma niehãi.»
23 Aa naa cira: «Na saa da, *Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa nellentieŋo maŋ taaraayaŋ duɔ yuu u cɛ̃miɛŋa-i u maacembiemba wulaa.
24 U ce ba ta ba bĩ-ba ba hã-yo u tuɔ yuu-ba. Ku juɔ hi unaŋo-i u cɛ̃mɛlle waa gbɛgɛ-diele.§
25 U saa naa waa duɔ gbãa pã-de. Nellentieŋo cira: ‹Da ma waa dumaaŋo-na, suoraaŋ-yoŋ baa u ciɛŋo-i baa u bisãlmba-i a naara u nagãŋ-niini-i hiere na suu u cɛ̃mɛlle-i.›
26 «Naacolŋo kã ka dũuna nellentieŋo yaaŋga-na aa cira: ‹Jande, ne Diiloŋo-i aa ŋ fɛ̃ ŋ huɔŋga-i, mi ka gbãŋ kpelle suu-de.›
27 Uŋ piiye dumaaŋo-na, u hujarre ko nellentieŋo-i, u cira u yaŋ u baa tiraa u pã bĩŋkũŋgu aa u sire u kã.
28 «Maacembiloŋ daa u bi hilaa ku yaa nuɔ-i a suu baa u nabentieŋo naŋo. Ba ce maacemma-i baa ba-naa. U cɛ̃mɛlle waa u nabentieŋo faŋo-na. Di saa bi waa bɔi.* U pãŋ nyɔŋ u nuhɔɛŋ-na aa cira: ‹Jo baa mi gbeiŋa-i!›
29 U nabentieŋo dũuna u yaaŋga-na aa cira: ‹Jande, ne Diiloŋo-i aa ŋ fɛ̃ ŋ huɔŋga-i mi ka gbãŋ kpelle suu-de.›
30 Naacolŋ wuɔ ma sa tĩ. Aa ce ba bel-o dii-yo kaso wuɔ duɔ saa suu cɛ̃mɛl daade-i u sa da hel.
31 Ku saa dɔlnu u nabaamba-i. Baa kã ka tũnu nellentieŋo-i baa-ma.
32 Nellentieŋ wuɔ ce ba bĩ u jo. Uŋ juɔ, nellentieŋ wuɔ cira: ‹Nelbabalaŋ nuɔ naŋ temma-i daani-i, ma sĩ naŋ cãarã-muɔ mɛi ce naŋ yaŋ mɛi gbeiŋa-i kɛ?

---

† **18:16** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 19.15 ‡ **18:17** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «... ta ŋ kãŋ-yo baa *niɛraamba sisɔ *nampohũutaamba.» Bafamba taa ba kãŋ niɛraamba-i baa nampohũutaamba-i nelbabalaamba. Niɛŋ Anfirnumma-na. § **18:24** Cɛ̃mɛlle maŋ waa-yuɔ di gbãa pã goŋguonaamba neifieŋa ndii a ka hi bieŋ cĩncieluo a ndii a saa baa gbeiŋ nuŋgu maŋ bĩɛ girɛkimma-na. * **18:28** Girɛkimma-na ba ciɛra u cɛ̃mɛlle waa «*deniebaa komuɔŋa ndii». A ne da ba taa ba pã goŋguonaŋo-i denie diei bãduɔŋgu-na. A ce dumaaŋo-na caamba siɛi baa yinni cĩnciel maacemmaŋ-sullu'i waa-yuɔ.

33 Ma miŋ ciɛ hujarre-i nuɔ-na dumaa, naŋ saa waa ŋ ce hujarre-i ŋ
nabentieŋo-na dumɛi wɛi?›
34 U huɔŋgaŋ guɔlaaya baa-yo cor dumaaŋo-na, wuɔ pãŋ saaŋ-yo u ka tuɔ ce
pɔrtɔmma duɔ suu u cɛ̃mɛlle-i.»
35 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Namaa da na saa bi ta na ce hujarre
na-naa nuɔ, mi To maŋ dɔrɔ-i-na u bi ka ce-na dumɛi.»

19

Bige-i gbãa bĩɛna ãnsorre-i?
(Marke 10.1-12)

1 Yesuŋ juɔ waŋ nel daama-i tĩ baa nuɔmba-i *Galile-i-na, wuɔ ta kã *Yude
ka waa dii *Yurdɛ̃ bomborma namma-na.
2 Nuɔŋ baa sire kũɔl ba-naa kã u wulaa baa ba jaamba-i. Wuɔ sire-bɛi hã-ba.
3 *Farisĩɛbaa-ba naŋ baa ta ba ne wuɔ sĩ ba ka gbãa piiye cure-yuɔ. Baa piɛ
u caaŋ-nu a yuu-yo wuɔ: «A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, da ku dɔl-niŋ ŋ gbãa
nanna ŋ ciɛŋo-i wɛi?»
4 Yesu wuɔ cira: «Namaa saa kalaŋ mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wɛi? Ma
sĩ ma waaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ Diiloŋ uŋ'a u jĩna miwaaŋo-i ‹*u maa biɛŋo baa*
ciɛŋo›*
5 aa cira: ‹*A ce dumaaŋo-na bibiɛŋo ka yaŋ u bĩncuɔmba-i aa waa baa u ciɛŋo*
ba gbonu ce kuuduɔŋgu.›†
6 Da ba waa dumaaŋo-na, ba sa tiraa kãŋ-ba nuɔmba hãi, ba kãŋ-ba ŋaa
nelduɔŋo. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ gbonu kumaŋ, nelbilo saa saaya u
bɔrɔ-kuɔ.»
7 Farisĩɛbaa baa yuu-yo wuɔ: «Maŋ yeŋ dumaaŋo-na, bige-i ciɛ *Moisi wuɔ
umaŋ duɔ nanna u ciɛŋo-i u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ hã-yo a pigãaŋ wuɔ ba ãnsorre
buɔra?»‡
8 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ taa u ma miwaaŋo-i u saa naa dii mafamma-i u
huɔŋga-na, ŋga Moisi daa na tũnni sa nu, ku'i ciɛ u hã-na hũmelle-i wuɔ na ta
na nanna na caamba-i.
9 Ŋga mi tũnu-nɛi: Umaŋ ciɛŋo-i duɔ u sa ce bɛmba fuɔ aa u nanna-yuɔ aa jã
unaŋo, kutieŋo saa wuɔ Diiloŋ-hũmelle; u ciɛ *fuocesĩnni'i dumaaŋo-na.»
10 Uŋ waaŋ mafamma-i, u *hãalãbiemba cira: «Da kuɔ maa dii dumɛi, ba'a
ŋ biɛ ciɛŋo-i tĩiŋgu wɛi? Ŋ sa yaŋ aa tĩɛ serŋ nuɔ bɔlbɔl wɛi?»
11 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ duɔ hã bamaŋ ku fɔ̃ŋgũɔ-i ba'i gbãa hũu nel
daama-i, da ma'i sĩ nuɔmba-i hiere ba maahũuma sĩ.
12 Na saa da, banamba huɔŋ baa ba sersĩnni-i, banamba nelbiliemba'i
diyaa-ba niɛ, banamba Diiloŋ-maama'i diyaa-ba niɛ. Umaŋ duɔ u ka gbãa hũu-
ma u hũu-ma.»

Yesu cãarã Diiloŋo-i hã bisãmbiemba namba
(Marke 10.13-16; Like 18.15-17)

13 Ku huoŋgu-na, baa jo baa bisãmbiemba namba-i Yesu wulaa wuɔ ji haa u
nammu-i bɛi aa cãrã Diiloŋo-i hã-ba. *Hãalãbieŋ baa sire ta ba nuola bamaŋ
juɔ baa-ba.
14 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ bisãlmba ta ba jo mi wulaa, baa na ta na cie-ba. Na
saa da, bamaŋ dii bafamba temma-i, *Diiloŋ-nelle dii bafamba diele.»
15 Aa naa haa u nammu-i bɛi aa cãrã Diiloŋo-i hã-ba. Uŋ ciɛ mafamma-i,
wuɔ ta halaŋ terieŋgu-na.

---

* **19:4** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 1.27 † **19:5** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.24 ‡ **19:7** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ 24.1

Wɛiŋo naŋ maama
(Marke 10.17-31; Like 18.18-30)

16 Baŋ taa dumaaŋo-na, naacolŋo naŋ wuɔ piɛ tuɔ yuu Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie,
mi saaya mi ce ãnfafaŋ hama-i da mi gbãa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i?»
17 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ yuu-mi baa ãnfafammaŋ-maama?
Nelduɔŋo diei dii umaŋ faa; u yaa Diiloŋo-i. Da ŋ ta ŋ taara ŋ da cicɛ̃lma maŋ
sa tĩɛŋ dede-i, ŋ saaya ŋ ta ŋ wuɔ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ.»
18 Naacolŋ wuɔ cira: «A yaa haya-i?»
Yesu wuɔ cira: «‹*Baa ko nɛliɛŋo, baa ce *fuocesĩnni, baa cuo, baa kar coima ŋ*
haa molo-na,
19 *ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nuŋgu-i, ta ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ*
dumaa.›§»
20 Naacolŋ wuɔ cira: «Mafamma-i daama-i hiere mi ciɛ-ma. Mi saaya mi tiraa
ce hama-i naara?»
21 Yesu wuɔ cira: «Da ŋ ta ŋ taara ŋ gbuo-ma ma tuole-na hiere, kã ŋ ka suor
ŋ nagãŋ-niini-i hiere aa ŋ cal gbeiŋa faŋa-i ŋ hã sũntaamba baa-ya, ku yaa ŋ
ka ce wɛiŋ nuɔ dɔrɔ-i-na; aa ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-miɛ.»
22 Naacolŋ daayo naa silaa waa wɛiŋo cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ
pãŋ vãa u yaaŋga-i aa naa ta.
23 Yesu wuɔ tuɔ piiye baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i
baa-na: Kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na kuu dii kpelle.
24 Na suyaa wuɔ kumaŋ ka ce nyɔgõmɛ duɔ gbãa cor misɛ̃nɛ-fuoŋgu-na kuu
dii kpelle dɛ! Ŋga mi tũnu-nɛi: Kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur Diiloŋ-nelle-
na, kufaŋgu dii kpelle yaŋ.»
25 Uŋ waaŋ mafamma-i, u hãalãbiemba hɔŋ muɔ gbuu cu da kullu! Baa ta
ba piiye wuɔ: «Dumaaŋo-na, hai moloŋo-i ka gbãa suur Diiloŋ-nelle-na?»
26 Yesu wuɔ ne-ba aa naa cira: «Nelbiliemba wulaa ma siɛ gbãa ce, ŋga wɛima
sa yar Diiloŋo-i.»
27 Terieŋgu faŋgu-na, Piɛr wuɔ cira: «Itie, ne, miɛ maŋ yaaŋ i wɛima-i hiere
aa tiɛ nyaanu-niɛ i ka da bige-i kuɔ?»
28 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bĩmbĩŋ da ni ji bir
hiere niifɛlɛnni, *Moloŋ-Biɛŋo ka tĩɛna u fõŋgõtesĩnni-na aa namaa namaŋ
nyaanuŋ-miɛ cĩncieluo baa na hãi, na ka bi tĩɛna fõŋgõtesĩnni-na ta na fiɛlnu
*Isirahɛl dũnni cĩncieluo ni hãi niini yuŋ-maama-i.
29 Aa umaŋ duɔ ta aa yaŋ u dumɛlle-i, u hãmba-i, u mɔlbaa-ba-i, u tũɔbaa-
ba-i, u to-i, u nyu-i, u bisãlmba-i, u sonni-i mɛi maama-na, uŋ taa aa yaŋ
nimaŋ, u ka da ni temma sɔmma komuɔŋa ndii. Aa u ka tiraa da cicɛ̃lma maŋ
sa tĩɛŋ dede-i.
30 Na saa da, bamaŋ taa yaaŋga fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka bir waa huoŋ-nu, aa
bamaŋ dii huoŋgu-na fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka ta yaaŋga.»

20

Suontieŋo naŋo baa u maacenciraamba

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «*Diiloŋ-bãaŋgu dii ŋaa suontieŋo maŋ siire
naar taara maacenciraamba ba da ba ka guona u suoŋgu-na.
2 Uŋ daa maacenciraamba-i ba waŋ ma saa wuɔ u pã-ba *deniebaa-ba* da-
ba-diei bãduɔŋgu-na aa ce ba kã suoŋgu-na.
3 «Bãaŋguŋ juɔ boŋ, u kã nelleŋ-huɔŋga-na ka tiraa da banamba wuɔra ba
bĩŋ ba sa ce bĩŋkũŋgu.

§ **19:19** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12-16; Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.16-20; Buol-
maŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 * **20:2** Ba taa ba pã goŋguonaŋo-i denie diei bãduɔŋgu-na.

4 U gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Kãaŋ mi suoŋgu-na, mi ka pã-na, mi siɛ du-na.›
5 Bafaŋ baa bi ta kã.
«Bãaŋguŋ juɔ huol, u tiraa hel da banamba-i, u tiraa ce bafamba kã. Bãtaruŋgu-na, maaduɔma.
6 U juɔ tiraa hel bãaŋ-yufelleŋ kãŋ suurma huɔŋgu-na, a tiraa da banamba-i, u yuu-ba wuɔ: ‹Bige-i ciɛ na tĩɛna naŋ bãaŋgu-i na saa ce bĩŋkũŋgu?›
7 «Baa cira: ‹I saa da maacemma ku'i ciɛ.›
«Suontieŋ wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Da ma waa dumaaŋo-na, kãaŋ mɛi suoŋgu-na.›
8 «Bãaŋguŋ juɔ tĩ huɔŋgu-na, suontieŋ wuɔ waŋ baa u suoŋ-tayaana-i wuɔ: ‹Bĩ maacenciraamba-i ŋ pã-ba. Ŋ doŋ baa bamaŋ juɔ huoŋgu'i nuɔ-i ŋ ka bãl baa dĩɛlã-baamba-i.›
9 Bamaŋ juɔ bãaŋguŋ kãŋ suurma-i huɔŋgu-na, ba bĩ bafamba jo, ji hã-ba deniebaa-ba da-ba-diei ba yunniŋ.
10 Kuŋ juɔ hi dĩɛlã-baamba-i, bafamba da niɛ sĩ ba ka da maar bamaŋ juɔ huoŋgu-na; ba hã-ba kuuduɔŋgu yaa baa-ba; deniebaa-ba da-ba-diei.
11 Baa sire ta ba waana baa suontieŋo-i
12 wuɔ: ‹Bamaŋ juɔ huoŋgu-na ba saa da ce bĩŋkũŋgu aa bãaŋgu tĩ aa ŋ bel diiloŋo-i pã-ba kuuduɔŋgu baa miɛ maŋ juɔ dii cucuuyuŋ-nu, bãaŋgu ye-ye naŋ bãaŋgu!›
13 «Suontieŋ wuɔ gbɛ̃ unaŋo-i wuɔ: ‹Mi jĩɛ, mi saa du-ni. Ma sĩ i naa saa-ma wuɔ dãnambãaŋgu-na mi pã-ni denie u diei kɛ?
14 Ŋ gbeiŋa'i si a nuŋgu-na wɛi? Biɛ-ya ŋ kã. Muɔmɛi ciɛra mi ka hã umaŋ juɔ huoŋgu-na kuuduɔŋgu baa umaŋ juɔ yaaŋga-i, naŋ nuŋgu dii-kuɔ wɛi?
15 Mɛi gbeiŋa-i, mi baa ce kumaŋ dɔlaanu-miɛ baa-ya wɛi? Sisɔ miŋ ciɛ ãnfafamma-i ma'i jaa-ni?›»
16 Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «Na saa da, bamaŋ dii huoŋgu-na, ba ka ta yaaŋga, aa bamaŋ dii yaaŋga-na, ba bir tĩɛ huoŋ-nu.»

Yesu tiraa tir u kuliiŋgu maama-i
(Marke 10.32-34; Like 18.31-34)

17 Yesuŋ juɔ biɛ hũmelle-i tuɔ kã *Yerusalɛmu-i-na, wuɔ bĩ u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i ba deŋ a waŋ baa-ba wuɔ:
18 «Na daa iŋ kãŋ Yerusalɛmu-i-na kɛ. Diɛ kã, ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i a hã *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa-yo. Da ba hã-ba baa-yo, bafamba ka cira u saaya komma
19 aa bel-o hã *niɛraamba-i baa-yo ba nyɛ-yo sũlma aa muo-yo aa gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na aa siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.»

Nelbuɔ saaya u ce u fɛrɛ maacembiloŋo
(Marke 10.35-45; Like 22.25-27)

20 Ku huoŋgu-na, Sebede ciɛŋ wuɔ piɛ Yesu caaŋ-nu baa u bɛpuɔmba-i ba hãi-i-na† ka dũuna duɔ cãrã.
21 Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ taara bige-i?»
Wuɔ cira: «Mi taara da ŋ ji da ŋ nellentesĩnni-i, ŋ yaŋ mi bɛpuɔŋ daaba-i ba hãi-i-na unaŋo tĩɛna ŋ nadieŋga-na unaŋo-i ŋ nanyuɔŋgu-na.»
22 Yesu wuɔ cira: «Na saa suɔ naŋ cãrãŋ kumaŋ dɛ! Yaahuolo maŋ ka haa-miɛ, namaa ka siɛ u temma haa-nɛi wɛi?»
Bisãlŋ daa baa cira: «Ũu, i ka siɛ u haa-yiɛ.»
23 Yesu wuɔ cira: «Yaahuolo maŋ ka haa-miɛ, u ka haa-nɛi ninsoŋo, ŋga mɛi siɛ gbãa pã nuŋgu wuɔ mɛlŋo'i ka tĩɛna mi nadieŋga-na aa mɛlŋo'i ka tĩɛna mi

† **20:20** Sebede bɛpuɔŋ daaba-i ba gbɛ̃ Sake baa Nsãa. Niɛŋ 4.2.

nanyuɔŋgu-na. Mi To uŋ tigiiŋ muntĩɛnammu fammu-i tuɔ cie bamaŋ, ba yaa ka da-mu.»
24 U *hãalãbieŋ cĩnciel-baamba nambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hɔŋ muɔ pãŋ guɔla baa ba hãi-baaŋ daaba-i.
25 Yesu wuɔ bĩ-ba hiere a ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Na suyaa wuɔ fãamaambaa-ba ce hãlmaaŋgu baa ba fãamaansĩnni-i aa nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba ta ba haa fɔ̃ŋgũɔ-i nuɔmba-na.
26 Ŋga ku saa saaya ku waa dumaaŋo-na namaa na wulaa. Umaŋ duɔ tuɔ taara u ce nelbuɔ-i na hɔlma-na, kutieŋo saaya u ce u fɛrɛ na maacembiloŋo,
27 aa umaŋ duɔ tuɔ taara yaaŋga-i, u saaya u ce u fɛrɛ na kɔriɛŋo.
28 Na saa da, *Moloŋ-Biɛŋo juɔ jomma famma yaa-i hĩɛma-na duɔ ji cãa nuɔmba-i, aa pã u fɛrɛ duɔ sãa nuɔmba bɔi yunni, u saa jo ba da ba ji cãa-yo.»

Yesu puurii yiriemba naŋ yufieŋa
(Marke 10.46-52; Like 18.35-43)

29 Baŋ siire Yeriko-i-na, nelpũŋgu naŋ temma cu Yesu huoŋ-nu.
30 Yiriemba namba waa tĩɛna hũmelle tũŋgu-na, baa tũnu-bɛi wuɔ Yesu yaa curaaŋ. Ba waa ba hãi. Baa pãŋ doŋ ta ba piiye da gbagaga wuɔ: «Itie, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre yiɛ!»
31 Nuɔŋ baa ta ba nuola-bɛi wuɔ ba budii. Baa migãaŋ ta ba kaasĩŋ ba naara wuɔ: «Itie, Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre yiɛ!»
32 Yesu wuɔ yiɛra aa naa yuu-ba wuɔ: «Na taara mi ce bige-i hã-na?»
33 Baa cira: «Itie, i taara ŋ puur i yufieŋa-i.»
34 Baŋ piiye dumaaŋo-na, ba hujarre ko Yesu-i, wuɔ wuɔra yiɛya ba yufieŋa-i. Terduɔŋgu faŋgu-na, aa pãŋ puur. Aŋ puurii dumaaŋo-na, baa cu u huoŋ-nu.

21

Yesu suurma-i Yerusalɛmu-i-na
(Marke 11.1-11; Like 19.29-40; Nsãa 12.12-19)

1 Yesubaa-baŋ kaa piɛ *Yerusalɛmu-i, a saanu baa Betifage-i, dii *Olivitibinni-tãnuŋgu hɔlma-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba hãi wuɔ:
2 «Kãaŋ nelle maŋ i yaaŋga-na daade-i, na ka da ba vaa kakũnciɛŋo naŋo baa u biloŋo. Na fir-ba na jo baa-ba.
3 Umaŋ duɔ yuu-na, na cira: ‹Itieŋo'i puɔraa-ye.› Da na waŋ mafamma-i, ba ka yaŋ na ta baa-ba.»
4 *Diilopɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ ma'i sa ciɛŋ daama-i wɛi? Diilopɔpuɔrbiloŋo waaŋ-ma wuɔ:
5 *«Waaŋ baa *Sinyɔtaamba-i wuɔ:*
Niɛŋ, na nellentieŋo'i juɔŋ daayo na wulaa,
uu dii hɔhĩnantieŋo.
*U nyugãaŋ tĩɛna kakũnyuŋ-na, baa kakũmbiloŋ-na.»**
6 Hãalãbieŋ baa kã ku yaa nuɔ-i, ka bi da-ma ŋaa Yesuŋ waaŋ-ma dumaa.
7 Baa jo baa kakũmuɔ-i baa u biloŋo-i. Baŋ juɔ baa-ba, baa hiel ba joŋgorbaaba-i haa ba honni-na aa Yesu wuɔ nyugũŋ tĩɛna.
8 Nuɔmba maŋ waa hiere, baa bi hiel ba baamba-i ta ba fara-bɛi hũmelle-na Yesu tuɔ wuɔ ba dɔrɔ. Banaŋ baa kar fiɛlu ta ba jĩna.
9 Bamaŋ naa waa u yaaŋga-na baa u huoŋgu-na hiere, baa ta ba piiye da gbagaga wuɔ:
«*Davidi hãayɛ̃lŋo temma si dii!

* **21:5** Sakari (Zacharie) 9.9. Nellentieŋo maŋ duɔ nyugũŋ kakũmuɔ-i-na ku pigãaŋ wuɔ u hiiriiye u fɛrɛ.

Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ u jo, Diilo baa-yo!
Dɔrwuoŋo temma si dii!»†
10 Yesuŋ kãa ka suur Yerusalɛmu-i-na, nelle-i hiere diɛ sire yiɛra di gbeiniŋ.
Da ba cor kusuɔŋ-nu, nuɔmba ta ba yuu wuɔ: «Hai moloŋo-i?»
11 Baa ta ba siɛ-ba wuɔ: «Yesu maŋ Diilopɔpuɔrbiloŋo yaa-i. U hilaa Nasarɛti,
dii *Galile.»

Yesu duɔnya torgociraamba-i Diilodubuɔ-i-na (Marke 11.15-19; Like 19.45-48; Nsãa 2.13-22)

12 Yesuŋ kãa *Yerusalɛmu-i-na, wuɔ kã ka suur *Diilodubuɔ-i-na a donya
niisuornintaamba-i baa niisãanintaamba-i hiere hiel-ba. Aa naa kã ka
tisĩŋ gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna, aa sɛ bamaŋ suoraaŋ nɔnsɔr ba
huriimba-i ba titiɛŋa-i nanna.
13 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ cira: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Ba ka ta
ba bĩ mi dũŋgu-i Diilojaaldũŋgu*›‡, ma sĩnni niɛ namaa ce-ku cuo ba terieŋgu?»
14 Yesuŋ suurii Diilodubuɔ-i-na, yiriemba namba-i baa cisɛduɔlbaa-ba
namba kã u wulaa u ka sire-bɛi.
15 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataambaŋ daa uŋ
ceŋ gbɛrɛ-wɛima-i, aa bisãlmba maŋ waa baa-yo ba ta ba piiye gbagaga
Diilodubuɔ-i-na, ku saa dɔlnu-bɛi. Bisãlŋ daaba taa ba piiye wuɔ: «*Davidi
hãayɛ̃lŋo temma si dii.»
16 Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa ãnjĩnamma pigãataaŋ baa ta ba
piiye baa Yesu-i wuɔ: «Ŋ nuɔ bisãlmbaŋ waŋ mamaŋ wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Mi nuɔ.» Aa naa cira: «Diiloŋ-nelmaŋ piiye terieŋgu maŋ
nuɔ-i wuɔ: ‹*Ŋ ciɛ halle bisãlmba-i baa tontobaa-ba tuɔlnu nuɔnɛi*›§ namaa saa
kalaŋ terieŋgu faŋgu-i dede wɛi?»
17 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ ta kã Betani aa naa yaŋ-ba. U kaa cɔ kusuɔŋ-
nu'i.

Yesu ciɛ yensãaŋgu naŋgu kuol (Marke 11.12-14,20-24)

18 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ sire cucuuyuŋgu-na tuɔ jo nelleŋ-huɔŋga-na,
a ne da nyulmu waa-yuɔ.
19 U juɔ hi hɔlma namma-i a da *yensãaŋgu naŋgu-i hũmelle tũŋgu-na. Wuɔ
piɛ kã ka da fiɛgbãŋgbãŋlãndu. Wuɔ gbɛ̃ yensãaŋgu-i wuɔ: «Ma bãlãa nyuŋgo,
naŋ cɛraa ŋ ji maŋ bieŋa!» Terduɔŋgu faŋgu-na, yensãaŋgu pãŋ kuol.
20 Kuɔ cu u *hãalãbiemba hɔmmu-i. Baa ta ba yuu-yo wuɔ: «Itie, ku ciɛ ceŋ
hama-i aa yensãaŋ daaku kuol hɔdɔmma dumandɛ-i-na?»
21 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na saa ce na hɔmmu-i
mu hãi, aa haa na naŋga-i miɛ, miŋ ciɛ kumaŋ daaku-i na gbãa ce ku temma.
Halle na gbãa gbɛ̃ tãnuŋ daaku-i wuɔ: ‹Juur ŋ halaŋ bande-i-na ŋ ka suur
nuoraaŋgu-na›, ŋ da ma bi ciɛ.
22 Da na cãrã bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu Diiloŋo wulaa, aa haa na naŋga-i yuɔ, na
ka da ku bĩŋkũŋgu-i.»

Hai hãa Yesu-i hũmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i? (Marke 11.27-33; Like 20.1-8)

23 Yesuŋ juɔ ji hi, wuɔ suur *Diilodubuɔ-i-na doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa
nuɔmba-i. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔŋ baa piɛ yuu-yo
wuɔ: «Niŋ ceŋ kumaŋ daaku-i, hai moloŋo-i hãa-ni hũmelle-i ŋ ta ŋ ce-ku?»
24 Yesu wuɔ cira: «Muɔmi ka bi yuu-na baa nelma diei. Da na siɛ-mi, mi ka
pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i.

---

† **21:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.25-26 ‡ **21:13** Isayi (Ésaïe) 56.7 § **21:16** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 8.3

25 Hai moloŋo-i puɔraa Nsãa jo ji tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i? Diiloŋo'i puɔraa-
yo waa nelbiliemba'i puɔraa-yo?» Baa doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Diɛ
cira Diiloŋo'i puɔraa-yo, u ka cira: ‹Naŋ suyaa-ma dumaaŋo-na bige-i ciɛ na
saa hũu u nelma-i?›
26 Diɛ bi hɔr-ma cira: ‹Nelbiliemba'i puɔraa-yo›, bamaŋ dii bande-i-na hiere
ba suyaa wuɔ Nsãa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo, ba siɛ yaŋ-ye.»
27 Baa naa baa cira: «I saa suɔ umaŋ puɔraa-yo.»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmi siɛ bi pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i mi ta mi ce
kumaŋ daaku-i.»

Bɛpuɔmba hãi maama

28 Ku huoŋgu-na Yesu wuɔ cira: «Niɛŋ, naacolŋo naŋo waa baa bɛpuɔmba
hãi. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji gbɛ̃ mɔlŋo-i wuɔ: ‹Sire ŋ kã suoŋgu-na.›
29 «Naacombiloŋ wuɔ: ‹Mi siɛ kã.› Aa ji jɔguɔŋ aa ta kã.
30 «Tuoŋ wuɔ kã ka ce maaduɔma baa hãaŋo-i. Hãaŋ wuɔ: ‹Baba, wɛima sĩ,
mi ka kã›. Aa u saa ji kã.»
31 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba hãi-i-na, hai moloŋo-i nuɔ tuoŋo nuŋgu-i?»
Baa cira: «Dĩɛlã-wuoŋo yaa-i.»
Yesu wuɔ cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Nampohũutaamba-i baa
saasorbaa-ba ka suur yaaŋga nɛi *Diiloŋ-nelle-na.
32 Na saa da, Nsãa juɔ ji pigãaŋ-na hũmeviile-i na yagar na saa hũu u
nelma-i, ŋga nampohũutaamba-i baa saasorbaa-ba hũyãa-ma. Mafammaŋ
fiɛ ce na da-ma, ku saa jaŋ-na na nanna na ciɔbabalaŋo-i aa hũu Nsãa
nelma-i.»

Suontieŋo naŋo baa u maacembiemba
(Marke 12.1-12; Like 20.9-19)

33 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi tiraa naŋ gbãnalãaŋgu naŋgu
baa-na: Naacolŋo naŋo diyaa *ɛrɛsɛ̃-suoŋgu aa kalla-kuɔ. Uŋ kalaaya-kuɔ, u
hĩŋ fuoŋgu ba da ba ta ba kãmal ɛrɛsɛ̃-i aa ce felge ba ta ba nyugũŋ ba niya
suoŋgu-i. Uŋ ciɛ mafamma-i, u biɛ maacenciraamba jĩna-kuɔ aa ta kã nelle.
34 «Ɛrɛsɛ̃ŋ juɔ hi karma, u puɔr u maacembiemba siɛi maacenciraamba
wulaa wuɔ ba ji hũu fuɔ yufelle-i ka hã-yo.
35 Maacembiembaŋ juɔ, maacenciraamba bel diiloŋo-i a muo unaŋo-i aa
ko ba hãi-baamba-i. Ba naaŋ unaŋo-i baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa'i ko-yo.
36 Suontieŋo tiraa puɔr maacembiemba namba. Bafamba maaraa dĩɛlã-
baamba-i. Baŋ juɔ, maacenciraamba tiraa ce-ba ŋaa baŋ ciɛ dĩɛlã-baamba-i
dumaa.
37 Suontieŋo naa u puɔr u biɛŋo yaa wuɔ u jo u fɛrɛ ba wulaa. U taa u ne wuɔ
sĩ bɛpolŋ duɔ jo, ba ka kãŋ-yo.
38 «Baŋ juɔ'a ba ne da bɛpolŋo-i, ba piiye baa ba-naa wuɔ: ‹Ciiluwuotieŋo
yaa juɔŋ daayo! Yaaŋ i ko-yo aa ciiluŋgu ce miɛ kũŋgu!›
39 Ba siire ku yaa nuɔ-i a bel naacombiloŋo-i hel baa-yo suoŋgu-na ka ko-
yo.»
40 Yesu wuɔ cira: «Namaa wulaa, suontieŋ duɔ jo, u ka ce maacenciraaŋ
daaba-i niɛ?»
41 Baa cira: «Kartaaŋ daaba-i! Duɔ jo, u ka ko-ba hiere aa hã banamba baa
suoŋgu-i. Bafamba ka ta ba hã-yo u yufelle-i ku huɔŋ-nu.»
42 Yesu wuɔ cira: «Na saa kalaŋ nel daama-i Diiloŋ-nelma-na wɛi? Ma
nyɛgãaŋ wuɔ:
‹Dũmarãambaŋ cĩinaana kpãŋkpara maŋ,
u yaa juɔ bella dũŋgu-i.
Itieŋo yaa wuɔ ma ce dumaaŋo-na.

*Miɛ fuɔ ku ciɛ nerma i wulaa.›**
43 «Ku'i ciɛ mi ta mi tũnu-nɛi miɛ: Ba ka hũu *Diiloŋ-nelle-i na wulaa a hã
*niɛraamba maŋ nuɔŋ Diiloŋo nuŋgu-i baa-de. [
44 Ŋga miŋ waaŋ kpãŋkpara maŋ maama-i, umaŋ duɔ par diire naŋ u fɛrɛ
yuɔ, u ka kara u fɛrɛ; duɔ bi par naŋ umaŋ, u ka putĩɛnu kutieŋo-i.]»
45 Yesuŋ naaŋ gbãnɛini maŋ daani-i, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa
*Farisĩɛbaa baa pãŋ suɔ wuɔ u gbẽ ba yaa-i.
46 Baa ta ba taara ba bel-o. Ŋga nuɔmba naa suɔ wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo,
a ce dumaaŋo-na Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa Farisĩɛbaa-ba taa ba
kãalã-bɛi.

22

Nellentieŋo naŋo baa u jẽnaamba
(Like 14.15-24)

1 Yesu wuɔ cor baa u gbãnɛini-i wuɔ:
2 «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa nellentieŋo maŋ jãaŋ ciɛŋo duɔ hã u biɛŋo aa
bĩ nuɔmba bɔi.
3 Niiwuoniŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, u puɔr u maacembiemba-i wuɔ ba ka waŋ baa
nuɔmba jo. Maacembiemba kã, nuɔmba ka yagar wuɔ ba siɛ jo.
4 Nellentieŋo tiraa puɔr u maacembiemba namba ba wulaa wuɔ: ‹Kãaŋ
na ka waŋ baa-ba wuɔ mɛi ciɛra mi hĩyãa bɔi aa ko mi balyunni-i baa
fombayaamba-i, kɛrɛ ba jo, niiwuoni biɛ tĩ.›
5 Pɔpuɔrbiembaŋ kãa, nuɔmba saa gbuu suɔ dii wuɔ ba waŋ wɛima, ba bɔrɔ
hiere kã ba muŋkãmmu: Banamba kã sonniŋ, banamba kã torguoŋ-nu.
6 Banamba bir yaŋ aa bel nellentieŋo maacembiemba-i muo-ba da dɛi aa
ko-ba.
7 Nellentieŋo huɔŋ kaa pãŋ guɔla. Wuɔ ce u sorosibaa-ba kã ka ko
kutaamba-i aa caa ba nelle-i.
8 «Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ waŋ baa u maacembiemba-i wuɔ: ‹Niiwuoni biɛ
tĩ, ŋga miŋ ŋa naa bĩ bamaŋ, ni saa naa waa bafamba niini.
9 Kãaŋ hũŋgbɛsɛnni-na, da na ka da nɛliɛŋo nɛliɛŋo, na ce u jo.›
10 Maacembiemba taa ku yaa nuɔ-i kã hũŋgbɛsɛnni-na ka bĩ nelbabal-
aamba-i baa nelfafaamba-i hiere ji dii nellentieŋo dũŋgu yu.
11 Nellentieŋo suur wuɔ u ka ne-ba, kã ka da naacolŋo naŋo diyaa
joŋgorgbãŋgbãlãŋo tĩɛna, a ne da ba hãa-ba joŋgorbaa ma yerreŋ.
12 Wuɔ yuu-yo wuɔ: ‹Mi jĩɛ, naŋ ciɛ niɛ suur bande-i baa
joŋgorgbãŋgbãlãŋo-i?› Naacolŋo saa da wɛima waŋ.
13 Nellentieŋ wuɔ waŋ baa u maacembiemba-i wuɔ: ‹Bilaaŋ naacolŋ
daayo-i na vaa u nammu-i baa u gbeini-i aa na tɛtɛŋ-yo na nanna-yuɔ fuoreŋ
dii kukulma-na. Duɔ tĩɛ dii terieŋgu-na, kaaluŋgu siɛ gbuu waa dɛi.›»
14 Yesu wuɔ cira: «Na saa da, ba bĩɛ nuɔmba bɔi, ŋga baŋ fiɛlaa bamaŋ ba
saa ciinu.»

Nampo saaya u pã hã jãmatigi-i wɛi?
(Marke 12.13-17; Like 20.20-26)

15 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, *Farisĩɛbaa baa kã ka da ba-naa baŋ ka ce
dumaa cure-yuɔ bel-o fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu-na.
16 Baŋ juɔ nunu ba-naa tĩ, baa puɔr ba *hãalãbiemba-i u wulaa baa *Erɔdi
baamba namba. Baa kã ka gbẽ-yo wuɔ: «Hãalãtie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo
yaa-i; ŋ gbu ŋ pigãaŋ nuɔmba-i baa Diiloŋ-hũmelle yaa kelkel, ŋ sa kãalã
nɛliɛŋo baa ŋ ninsoŋo-i, ŋ sa bi ce ciɛluɔ.»

---

* **21:42** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22-23

17 Aa naa yuu-yo wuɔ: «A saa baa miɛ hũmelle-i, ku saaya i tiɛ pã nampo-i i
hã *Oromɛ ba *jãmatigi-i wɛi?»
18 Yesu wuɔ suɔ ba kusũŋ-maama-i; wuɔ cira: «Huhurmantaaŋ namaa
temma-i daana-i, na taara na cure muɔmɛi wɛi?
19 Naŋ pãŋ nampo-i baa warbieŋa maŋ, hãa-miŋ di diei mi ne.» Baa hã-yo
warbelle nande.
20-21 Wuɔ hũu-de ne aa naa yuu-ba wuɔ: «Ba ciɛ hai yuŋgu-i warbel daade-
na?»
Baa cira: «Ba ciɛ Oromɛ ba jãmatigi yuŋgu.»
Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba nyɛgãaŋ hai yerre-i diɛ?»
Baa cira: «Ba nyɛgãaŋ Oromɛ ba jãmatigi yerre.»
Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Kumaŋ da ku waa jãmatigi kũŋgu-i, pãaŋ-kuŋ na hã
jãmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku bi waa Diiloŋ-kũŋgu-i na bi pã-ku na hã
Diiloŋo-i baa-ku.»
22 Nel daama cu ba hɔmmu-i, baa naa baa ta aa naa yaŋ-yo.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i
(Marke 12.18-27; Like 20.27-40)

23 *Sadusĩɛbaa-ba wulaa kuomba siɛ sire. Yinduɔŋgu faŋgu-na, banamba
piɛ Yesu-i a yuu-yo wuɔ:
24 «Hãalãtie, *Moisi ciɛra wuɔ umaŋ duɔ saa da biloŋo baa u ciɛŋo-i aa ku, u
hãaŋo saaya u biɛ ciɛŋo-i a hoŋ biloŋo hã kuloŋo-i.*
25 A ne da i hɔlma-na, naacombiemba namba waa niehãi ba nyu wulaa.
Mɔlŋo sire jã ciɛŋo, u saa da biloŋo baa-yo aa ku. Umaŋ cuu-yo u biɛ ciɛŋo-i
26 u saa da biloŋo baa-yo. Siɛliŋ-wuoŋo-i maaduɔma. Ba ciɛ dumɛi ka ku
gbuo hiere niehãi-i-na molo saa ji da biloŋo baa ciɛŋ daayo-i.
27 Ku huoŋgu-na, ciɛ fuɔ fɛrɛ u suɔ tuɔ nyaanu-bɛi.
28 Ba hieroŋo-na, baŋ diyaa-yo ba ciɛŋo cor, kuoŋ da ba ji sire yiiŋgu maŋ
nuɔ-i, u ka ce hai wuoŋo-i?»
29 Yesu wuɔ cira: «Na piɛra! Na saa suɔ Diiloŋ-nelma-i, aa na saa bi suɔ u
himma-i.
30 Na saa da, kuoŋ da ba ji sire, cadiile siɛ ji waa, ba ka waa ŋaa
*dɔrpɔpuɔrbiemba.»
31 Aa naa cira: «Kumaŋ ŋaa kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i, na saa kalaŋ Diiloŋ-
nelma-i wɛi?
32 U ciɛra wuɔ: ‹*Abiramu Diiloŋo yaa muɔŋo-i, *Isaki Diiloŋo yaa muɔŋo-i,
*Yakɔbu Diiloŋo yaa muɔŋo-i.›† Ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋo-i cicɛ̃lmantaaŋ-wuoŋo;
bikuoŋ-wuoŋo sĩ.»
33 Bamaŋ waa terieŋgu-na nu nel daama-i maa gbuu suurnu-bɛi.

Nelma maŋ dii yuŋgu Diiloŋ-nelma-na
(Marke 12.28-34; Like 10.25-28)

34 *Farisĩɛbaa-baŋ juɔ nu-ma wuɔ Yesu piiye yar *Sadusĩɛbaa-ba-i, baa ne
ba-naa kã u wulaa
35 da ba ka piiye cure-yuɔ. *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋo waa ba hɔlma-na,
wuɔ biɛ ãndaaŋgu-i wuɔ:
36 «Hãalãtie, Diiloŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ, hade-i yuŋgu?»
37 Yesu wuɔ cira: «‹*Ŋ saaya ŋ dɔl Itieŋo-i Diiloŋo-i baa ŋ huɔŋga-i hiere, baa ŋ
kusũŋgu-i hiere, baa ŋ ãnjɔguɔma-i hiere.›‡
38 Hũmelle fande yaa yuŋgu aa tiraa maar anaŋa-i hiere.

---

* **22:24** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 25.5-6 † **22:32** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 3.6 ‡ **22:37** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.5

39 Hãalĩŋ-diele maŋ nyaanu di-naa baa difande-i di yaa daade: ‹*Ɲ saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.*›§
40 *Moisi hũmieŋa-i hiere a yuŋgu dii hũmieŋ daaya'i nuɔ-i a hãi-i-na baa *Diilopɔpuɔrbiemba nelma-i hiere.»

Koŋkortieŋo bige-i baa Davidi-i?
(Marke 12.35-37; Like 20.41-44)

41 *Farisĩɛbaa-baŋ tigiiŋ ba-naa dumaaŋo-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ:
42 «Namaa na'a Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka hoŋ dũŋ haku-i nuɔ-i?»
Baa cira: «*Davidi dũŋ-nu, u ka waa *Davidi hãayɛ̃lŋo.»
43 Yesu wuɔ cira: «A ma ce niɛ *Diiloŋ-Yalle ce Davidi bĩ-yo u Tieŋo? Ma sĩ Davidi fuɔ fɛrɛ ciɛra wuɔ:
44 ‹*Itieŋo gbĩɛ mi Tieŋo-i wuɔ:*
«Jo ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu
aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»›*
45 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, Davidi fuɔ fɛrɛ duɔ tuɔ bĩ-yo u Tieŋo, u ce niɛ aa ce u hãayɛ̃lŋo yoŋ?»
46 Uŋ piiye dumaaŋo-na, molo saa da nelma duɔ siɛ-yo. A bãl dii yiiŋgu faŋgu-na, ba saa ji tiraa da holle yuu-yo baa nelma.

23

Baa na suur ãnjĩnamma pigãataamba kuuceŋgu-na
(Marke 12.38-39; Like 11.43,46; 20.45-46)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa nuɔmba-i baa u *hãalãbiemba-i wuɔ:
2 «*Moisiŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ, *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa *Farisĩɛbaa-ba yaa saaya ba ta ba pigãaŋ nuɔmba-i a wuɔsaaŋgu-i.
3 A ce dumaaŋo-na, da ba waŋ mamaŋ baa-na, na ce-ma; ŋga baa na suur bafamba kuuceŋgu-na. Baŋ waŋ mamaŋ ba sa ce-ma.
4 Da ba ce ba haa coŋgorni-i hã nuɔmba ta ba kpɛkpɛllɛ aa yagar wuɔ ba siɛ kãyã-bɛi ba migãaŋ tũu.
5 Ba ce ba wɛima-i hiere ba taara yerre baa-ma. Na saa da, bafamba kuɔlbaa-ba* maar banamba baamba-i. Aa baŋ naŋ kompammu maŋ, bafamba muumu comieŋa dii põmpɔr banamba waaŋa-na.
6 Da ba kã kãlle maŋ nuɔ-i, sisɔ *Diilonelhãalãdũŋgu maŋ nuɔ-i, ba taara ba tĩɛna yaaŋ-na.
7 Aa da ba waa nuɔmba-na, ba taara ba ta ba piɛ ba jaal-ba aa ta ba bĩ-ba hãalãtaamba.
8 Jande, namaaŋo-i, baa na yaŋ ba ta ba bĩ-na hãalãtaaŋ namaa. Namɛi baaduɔŋ namaa aa na hãalãtieŋo dii u diei yoŋ.
9 Mi baa da na bĩɛ moloŋo hĩɛma-na wuɔ na to. Na To dii u diei yoŋ, u yaa dɔrɔ-i-na.
10 Na baa bi ce ba ta ba bĩ-na yuntaaŋ namaa. Na yuntieŋo dii u diei yoŋ, u yaa *Kirsa-i.
11 Umaŋ na yuŋgu-na, u saaya u ce u fɛrɛ na maacembiloŋo.
12 Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ tɛtɛŋ u fɛrɛ, ba ka hiire-yuɔ, ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fɛrɛ, ba ka tɛtɛŋ-yo.»

---

§ **22:39** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 * **22:44** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu 110.1 * **23:5** *Yuifubaa-ba taa ba ce Diiloŋ-nelma-i ba pũu kuɔlbaa baa-ma. Da ba'a ba jaal Diiloŋo-i ba biɛ kuɔlbaa-ba famba-i a vaa-ba: unaŋo ba napuɔŋ-na, unaŋo ba yaadãmma-na. Ba ce mafamma-i wuɔ Diiloŋ uŋ hãa-ba *ãnjĩnamma maŋ, ma maama baa karaanu-bɛi.

Sũlma haraa huhurmantaamba-na
(Marke 12.40; Like 11.39-52; 20.45-47)

13 Yesuŋ waaŋ mafamma-i wuɔ cira: «*Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i
baa *Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Na suu
*Diiloŋ-nelle hũmelle-i, namaa fɛrɛ-i na siɛ suur, bamaŋ taaraayaŋ da ba suur
na suu-de bɛi.
[
14 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhur-
mantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Da na ce na bel diiloŋo-i a hũu bikul-
caamba nagãŋ-niini-i a wuo-ni, aa da na'a na cãrã Diiloŋo-i, na cãrã-yuɔ da
agaga wuɔ ba cira namaa faa. Kumaŋ ka haa-nɛi, ku ka balaŋ cor.]
15 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhur-
mantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Da na ce na wuɔra gbuo terni-i hiere a
taara nuɔmba-i dii-ba na hũmelle-na. Ŋga umaŋ duɔ gbãŋ suur tĩ, na bir-o na
birma a ce u bir balaŋ yaŋ namaa fɛrɛ-i titirre.
16 «Namaa yirii aa bi cira na pigãaŋ banamba hũmelle. Sũlma haraa-nɛi!
Na gbĩɛ-ku dumaa wuɔ moloŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ *Diilodubuɔ yerre-i, duɔ
fiɛ'a u saa ji gbãa ce-ma, wɛima sĩ. Ŋga umaŋ duɔ cira: ‹Muɔ baa sɛ̃nɛ maŋ
Diilodubuɔ-i-na mi ka ce daama-i.› Da ku fiɛ balaŋ niɛ niɛ, u saaya u ce-ma.
17 Mimiɛl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yaŋ-na. Diilodubuɔ-i
baa sɛ̃nɛ-i haku-i bɔyaa haku-i nuɔ-i? Sɛ̃nɛ uŋ yeŋ Diilodubuɔ-i-na ku'i saa
ce-yo Diiloŋ-wuoŋo wɛi?
18 «Da na bi ce na ta na piiye wuɔ moloŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ mumbuolmuŋ-
terieŋgu yerre-i, duɔ fiɛ'a u saa ji gbãa ce-ma, wɛima sĩ, ŋga umaŋ duɔ
cira: ‹Muɔ baa tãmmaŋ-kũŋgu maŋ mumbuolmuŋ-terieŋgu dɔrɔ-i-na mi ka ce
daama-i›, da ku fiɛ gbãŋ niɛ niɛ, u saaya u ce-ma.
19 Mimiɛl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yaŋ-na. Mumbuol-
muŋ-terieŋgu-i baa tãmmaŋ-kũŋgu-i haku-i bɔyaa haku-i nuɔ-i? Tãmmaŋ-
kũŋguŋ yeŋ mumbuolmuŋ-terieŋgu dɔrɔ-i-na, ku'i saa ce-ku Diiloŋ-kũŋgu wɛi?
20 «Umaŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ mumbuolmuŋ-terieŋgu yerre-i, kuu dii ŋaa u
bĩɛ baa nimaŋ dii ku dɔrɔ-i-na hiere.
21 Umaŋ duɔ pã nuŋgu aa bĩ Diilodubuɔ yerre-i, kuu dii ŋaa u bĩɛ baa ku
tieŋo-i hiere.
22 Umaŋ duɔ pã nuŋgu aa hiel u niele dɔrɔ-i-na, kuu dii ŋaa kutieŋo bĩɛ
Diiloŋo yerre-i baa u muntĩɛnammu-i hiere.
23 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhur-
mantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Da na ce na dii Diiloŋo *yufelle-i ka
cor baa niifiɛlu-i du sĩnni-na hiere, a ne da kumaŋ yuŋgu *ãnjĩnamma-na
na sa ce-ku: Na sa ce kumaŋ vii, na siɛ bi tiraa ce kumaŋ faa, na sa wuɔ
Diiloŋ-hũmelle-i. Naa naa saaya na yu nyɔlma baa ma yaa igɛ̃na aa suɔ haa
manamma-i ma dɔrɔ.
24 Namaa yirii aa bi cira na pigãaŋ banamba hũmelle. Da na ce na seŋ
hũmma-i wuɔ na sa taara na nyɔŋ baa kilekilebaa, a ne da naŋ nyɔŋ baa
nimaŋ ni saa baa nyɔgõmɛbaa-ba-i.
25 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhur-
mantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Naa dii ŋaa nɛliɛŋo maŋ saaraa kalni
honni-i aa yaŋ ni hɔmmu yu baa duganni. Da na ce na migãaŋ na kũɔma
yaa da welewele aa yaŋ na hɔmmu yu baa cuosĩnni baa nenemuŋgu.
26 Mimiɛl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yaŋ-na. Saaraaŋ kalni
hɔmmu yaa igɛ̃na, na ka da ni honni bi kuɔŋ.
27 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhur-
mantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Naa dii ŋaa cĩncuɔŋa maŋ baŋ puu-ya

baa pilammu a ta a ne da fafamma, a ne da a hɔmmu yuu baa kokonni baa hũlãbabalaaŋgu.
28 Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i. Nuɔŋ da ba da-na, ba cira: ‹Bamaŋ wuɔyaaŋ
Diiloŋ-hũmelle-i fafamma ba yaa daaba-i.› A ne da na hɔmmu yuu baa
huhurma baa balaaŋgu.
29 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i baa Farisĩɛbaa namaaŋo-i, huhur-
mantaaŋ namaa; sũlma haraa-nɛi! Na siire ta na ma *Diilopɔpuɔrbiemba
cĩncuɔŋa-i aa ta na tuɔlnu bamaŋ siire wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma aa ku
ba waaŋa-i
30 aa ta na piiye wuɔ: ‹Kuɔ ii naa waa i bĩncuɔmba bãaŋgu-na, ii naa saa cu
ba huoŋ-nu Diilopɔpuɔrbiemba komma-na.›
31 Terieŋgu faŋgu-na, na pigãaŋ wuɔ bamaŋ kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i na-
maa bĩncuɔmba.
32 Ku faa! Gbãaŋ na cor baa na bĩncuɔmba maacemma-i na ka bãl-ma.
33 Nelbabalaaŋ namaa temma-i daana-i! Diiloŋo ce niɛ aa u siɛ ka caa
namaa?
34 Niɛŋ, mi ka saaŋ Diilopɔpuɔrbiemba hã-na, baa nelnurãamba a naara
ãnjĩnamma pigãataamba namba. Da ba kã, na ka ko banamba bɛi, aa gbu
banamba dɛnniŋ aa muo banamba na *Diilonelhãalãdũnni-na. Na ka nyaa
ba huoŋ-nu nilɛiŋa-na hiere ce-ba kpãncɔ̃lgũɔ.
35 Terieŋgu faŋgu-na, baŋ fiɛŋ bamaŋ ko-ba hiere a doŋ Abɛl-na a ji hi
Barasi biɛŋo-i Sakari-i, naŋ kuɔ umaŋ mumbuolmuŋ-terieŋgu hɔlma-na baa
Diilodubuɔ-i, Diiloŋo ka haa-ma hã namɛi baa-ma hiere.
36 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Diiloŋo ka haa nuɔŋ daaba kuliiŋgu
maama-i hiere hã fiɛfiɛ ku nuɔŋ namɛi baa-ma.»

Yesu kũɔma siɛŋ baa Yerusalɛmutaamba-i
(Like 13.34-35)

37 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «E Yerusalɛmutaaŋ namaa! Namɛi kuɔŋ
*Diilopɔpuɔrbiemba-i. Diiloŋ duɔ saaŋ umaŋ hã-na, na bel diiloŋo-i naŋ
kutieŋo-i baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-yo. Mɛi ciɛ ji gbɛ̃; mi na'a mi tigiiŋ-na ŋaa kũɔnaŋ
uŋ tigiiŋ u biemba-i dumaa aa pũl-bɛi. Ŋga na saa hũu-ma.
38 Kuŋ hii terieŋgu maŋ fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋo ka yaŋ na nelle-i hã-na.
39 Aa mi tũnu-nɛi, da na saa ji ta na cira: ‹*Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ u jo, Diilo baa-
yo*›† na siɛ tiraa da mi yufelle.»

24

Mamaŋ ka da nelbiliemba-i aa miwaaŋo suɔ duɔ tĩ
(Marke 13.1-13; Like 21.5-19)

1 Yesuŋ juɔ hel *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ta, u *hãalãbiemba kã u wulaa ka ta ba
piiye baa-yo wuɔ u ne Diilodubuɔ-i kɛrɛ u mamma faa.
2 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Naŋ daa dũŋgu maŋ
daaku-i, yiiŋgu dii baa yiiŋgu ku ka fara hiere hĩɛma-na!»
3 Uŋ kaa hi *Olivi-tibinni tãnuŋgu-i, wuɔ tĩɛna. U hãalãbiemba piɛ kã u
wulaa ba kula, a ka yuu-yo wuɔ: «Itie, niŋ waaŋ nelma maŋ daama-i, ma
ka ce yaku-i? Aa i ka ce niɛ suɔ ŋ jommaŋ-huɔŋgu-i baa miwaaŋo tĩmmaŋ-
huɔŋgu-i?»
4 Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ moloŋo ji pira-nɛi.
5 Nuɔmba bɔi ka jo ji biɛ mi yerre-i ce-de ba diele. Umaŋ duɔ jo, u ka cira
Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i. Ba ka pira nuɔmba bɔi.

† **23:39** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.26

6 Na ka da bɛrru ce terni-na hiere. Ŋga da na ji ta na da-ma, baa na tie holle,
mafamma saaya ma ce, ŋga miwaaŋo tĩmma'i siɛ pãŋ waa huɔŋgu faŋgu-na.
7 Nuɔmba kaa ta ba gãŋ siyaabaa siyaabaa, baa nilɛiŋa nilɛiŋa. Nyulmu kaa
ta mu suur aa hĩɛma kaa ta ma sagalla terni nanni-na.
8 Nifanni-i daani-i hiere hãaŋo. Ku domma'i dumaaŋo-na.
9 «Ba kaa bel-na ce-na sũlma aa ko-na. Ba ka bigãaŋ-na nilɛiŋa-na hiere mɛi
maama-na.
10 Huɔŋgu faŋgu-na, nuɔmba bɔi kaa nanna Diiloŋ-hũmelle-i. Ba kaa hel ba-
naa honniŋ aa bigãaŋ ba-naa.
11 Nuɔmba bɔi ka jo ji ta ba tãal nuɔmba-i wuɔ bafamba
*Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka pira nuɔmba bɔi.
12 Ambabalma kaa ta yaaŋga nuɔmba-na a ce ba bɔi siɛ tiraa ta ba ce
nelnyulmu-i.
13 Ŋga umaŋ duɔ nyaar ka hi ku bãlma-i, kutieŋo ka kor.
14 *Diiloŋ-bãaŋgu *Neldɔdɔlma ka wuɔra waŋ terni-na hiere nuɔmba-i
nilɛiŋa-na hiere ba suɔ-ma aa fiɛfiɛ-i-na miwaaŋo tĩmma suɔ da ma hi.»
(Marke 13.14-23; Like 21.20-24)
15 «Nuɔni maŋ da ŋ kalaŋ terieŋ daaku-i, ŋ gbãŋ kpelle ŋ suɔ ku yuŋgu-i.
Diiloŋ uŋ puɔraa Daniɛl waŋ Terbĩɛnatieŋo maŋ maama-i,* da na ji da u juɔ
ji tĩɛna *Diilodubuɔ-i-na,
16 bamaŋ da ba waa *Yude-i-na, ba ta ba gbar ba kã tãnniŋ.
17 Umaŋ duɔ ji waa u dũŋgu dɔrɔ-i-na, u hiire u tuɔ gbar, u baa cira u suur
biɛ bĩŋkũŋgu.
18 Umaŋ duɔ ji waa suoŋ-nu, u baa cira u jo cĩiŋ-nu ji biɛ waaŋ-joŋgoruo.
19 «Kusũntaamba-i baa bientaamba-i sũlma haraa-bɛi yinni fanni-na.
20 Taa na cãrã Diiloŋo-i ku baa ji ce waaŋ-huɔŋgu aa ku baa ji waa
*yitĩɛnaŋgu.
21 Diiloŋ uŋ jĩɛna miwaaŋo-i ji hi baa nyuŋgo, yaahuolo maŋ temma-i saa
da nelbiliemba-i, u'i ka da-ba yinni fanni-na. Aa yaahuolo daayo temma sa ji
tiraa da-ba dede.
22 Kuɔ Diiloŋo saa naa hiel kunaŋgu yiŋ daani-na, molo naa saa kor. Ŋga u
yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, u ka ne ba yaa-i aa parra yiŋ daani-i.
23-24 «Coikartaamba ka ta ba jo. Umaŋ duɔ jo, u ka cira Diiloŋ uŋ saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i. Banaŋ ba'a bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba.
Ba ka ce nelma bɔi baa himma bɔi da ba gbãŋ pira halle Diiloŋo yufelleŋ
hilaa bamaŋ nuɔ-i. A ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ ji gbẽ-na wuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ
Koŋkortieŋo maŋ, uu dii bande, sisɔ uu dii daalɛi, baa na hũu-ma; u tãal-na.
25 Muɔ fuɔ, mɛi gbuɔya-nɛi jĩna.
26 «Terieŋgu faŋgu-na, moloŋ duɔ ji gbẽ-na wuɔ: ‹*Kirsa juɔ; uu dii hĩɛŋgu-na›,
baa na kã; u tãal-na. Da ba bi gbẽ-na wuɔ: ‹Niɛŋ, uu dii fuo bande›, ba tãal-na;
baa na hũu-ma.
27 Diiloŋ uŋ nyiɛsĩŋ dumaa nuɔmba da-yo a doŋ bãpagũŋgu-na ka jũŋ
bãsuuruŋgu-na, *Moloŋ-Biɛŋ duɔ jo, ba ka da-yo dumɛi.
28 Bĩŋkũkuliiŋ da ku waa kusuɔŋ-nu, kpaalbaa-ba tigiiŋ kusuɔŋ-nu'i.»
(Marke 13.24-31; Like 21.25-33)
29 «Yaahuolo daa duɔ tuɔ bãl, *bãaŋgu ka bir cure, cɛiŋo ka ce da bĩntũu. Mɔɛŋa
ka par diire, aa bĩmbĩnni maŋ dii dɔrɔ-i-na hiere ni ka hel ni fonni-na.*†
30 Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i *Moloŋ-Biɛŋo dãnyuɔ ka carra dɔrɔ-i-na. Duɔ carra,
nuɔmba-i hiere hĩɛma-na ba ka haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba gbu ba kaal.

---

* **24:15** Daniɛl (Daniel) 9.27; 11.31; 12.11 † **24:29** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 13.10 baa 34.4.

Da ba'a ba ne, ba ka da u hiire u jo baa duherru. Ba ka da u yuntesĩnni-i baa u bəbəima-i.
31 Huəŋgu faŋgu-na, na ka da ba buu yɛrre maŋ bãmbãale diele-i. Da ba bude terieŋgu maŋ nuə-i, u ka ce u *dərpəpuərbiemba wuəra terni-na hiere a tigiiŋ u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuə-i ba waa terduəŋ-nu.
32 «Na saa da *yensãaŋgu-i wɛi? Da na ji da ku caa fiɛlu-i huəŋgu maŋ nuə-i, na bi suə kerre ifɛlle hii tĩ.
33 Kuuduəŋgu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama duəŋ ta ma ce huəŋgu maŋ nuə-i, na saaya na suə wuə Moloŋ-Biɛŋo jomma piyaa.
34 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Nel daama ka ce hi fiɛfiɛ ku nuəmba namba aa ba suə ku.
35 Dərə-i baa hĩɛma-i ni ka gbuo, ŋga mɛi nelma sa ji gbuo dede.»

(Marke 13.32-37; Like 17.26-30,34-36)

36 «Ŋga kumaŋ ŋaa yiiŋgu faŋgu fɛrɛ-i, baa huəŋgu-i, molo sa suə-ku. Halle *dərpəpuərbiemba famba fɛrɛ-i dərə-i-na baa Bɛpolŋ fuə fɛrɛ-i ba sa suə-ku. U To yaa suyaaŋ-kuŋ u diei yoŋ.
37 Kumaŋ ciɛ *Nowe bãaŋgu-na, *Moloŋ-Biɛŋ duə u bir jo, ku temma ka ce.
38 Nowe bãaŋgu-na, aa diilobuə suə duə dãa, nuəmba naa gonya niiwuoni baa kolma baa cɛjãlle a ji hi yiiŋgu maŋ Noweŋ suurii begubuə-i-na.
39 Ba saa suə wuə wɛima jo dii. Ba juə'a ba ne da diilopepetieŋo naŋo-i duəŋ tuə dãa. Hũmma wuo-ba hiere kpɛ̃mmu!‡ Moloŋ-Biɛŋ duə ji'a u jo, ku ka tugol nuəmba-i dumɛi.
40 Nuəmba hãi gbãa waa ta ba guona, ba biɛ u diei ta, aa yaŋ unaŋo-i.
41 Caamba hãi gbãa waa ta ba sərəŋ, ba biɛ u diei ta, aa yaŋ unaŋo-i.
42 Terieŋgu faŋgu-na, baa na gonya duəfũmmu, na saa suə na Tieŋo jommaŋ-yiiŋgu-i.
43 Na saa da, da ŋ suə cuoyuo uŋ ka suur-niɛ huəŋgu maŋ nuə-i isuəŋgu-na, ŋ ka tĩɛna cie-yo, ŋ siɛ yaŋ u ji kanu ŋ dũŋgu-i.
44 Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na tigiiŋ na fɛrɛ. Naŋ'a na saa tĩɛna baa-ma wuə Moloŋ-Biɛŋo ka jo huəŋgu maŋ nuə-i, u bi jo huəŋgu faŋgu'i nuə-i.»

Maacembiemba hãi maama
(Like 12.41-48)

45 «Da ŋ nu wuə maacembiloŋo maŋ vii aa tuə cɛ̃, u yaa umaŋ u yuntieŋo kãa nelle aa haa-yo u namaacembiemba namba yuŋ-nu u tuə hã-ba niiwuoni-i fafamma.
46 U yuntieŋ duə ka bir jo ji da u ciɛ u maacemma-i fafamma, fuə yuŋgu dəlaa.
47 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Yuntieŋo ka haa-yo u nagãŋ-niini yuŋ-nu hiere.
48 Ŋga da ku waa maacembilobabalaŋo, u ka tuə jəguəŋ wuə u yuntieŋo siɛ jo fiɛfiɛ,
49 aa doŋ tuə muo u nabaamba-i, aa tĩɛ tuə wuo aa tuə wuəra u nyəŋ kolma baa konyərãamba.
50 Uŋ'a u saa tĩɛna baa yiiŋgu maŋ maama-i, baa huəŋgu maŋ maama-i, u yuntieŋo jo huəŋgu faŋgu'i nuə-i.
51 Duə jo ji da-yo dumaaŋo-na, baŋ ka haa kumaŋ huhurmantaamba-na, u ka haa ku yaa yuə. Kaaluŋgu siɛ gbuu waa dɛi.»

25

Nyənyuriimba naŋ maama

‡ **24:39** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 6–7

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «*Diiloŋ-nelle
suurmaŋ-kũŋgu ka waa ŋaa biemba cĩncieluo naŋ kũŋgu: Ba siire isuɔŋgu
naŋgu-na a biɛ ba fitĩmbaa-ba-i wuɔ ba ka jãrã dɔrbiɛŋo.
2 Ba hɔlma-na, ba ndii cɛ̃ aa ba ndii baamba namba sa cɛ̃.
3 Bamaŋ sa cãaŋ ba biyaa ba fitĩmbaa-ba-i aa ba saa biɛ namma bel ba naŋ-
na.
4 Bamaŋ cãaŋ, bafamba biɛ ba baamba-i aa biɛ namma bel ba naŋ-na wuɔ
ba sa suɔ wɛimaŋ maa-na.
5 Baŋ kãa, dɔrbiɛŋo jomma ka ce pãnna, ba kor duɔfũŋ hiere.
6 «Isuɔholleŋ juɔ hi, ba nu molo piiye da gbagaga wuɔ: ‹Dɔrbiɛŋo'i juɔŋ
daayo! Hilaaŋ na jãrã-yuɔ!›
7 Ba sire ku yaa nuɔ-i ba hieroŋo-i, ta ba migãaŋ ba fitĩmbaa-ba-i.
8 Bamaŋ saa biɛ namma-i, ba ta ba piiye baa bamaŋ biyaa wuɔ: ‹I namma
tĩɛ, i fitĩmbaa-ba ce da ba dĩŋ; na sa hã-ye manamma wɛi?›
9 Bamaŋ biyaa namma-i ba cira: ‹Miɛ iŋ biyaa mamaŋ, ma siɛ gbɛ̃ i calnu-
mɛi. Kumaŋ bɔyaa, kãaŋ na ka sãa manamma na jo.›
10 Ba sire ku yaa nuɔ-i da ba ka sãa. Baŋ taa, dɔrbiɛŋo jo. Ba ndii baamba
suur baa-yo kãlleŋ-dũŋgu-na aa ba gbonu-kuɔ.
11 Daabaŋ kaa jo, ba jo ji ta ba muo dũŋgu-i wuɔ ba hĩl-ku ba suur.
12 Dɔrbiɛŋo gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Mi sa suɔ namaaŋo-i, mi siɛ fuo-ma nɛi!›»
13 Yesu wuɔ miɛl gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Terieŋgu faŋgu-na, baa na
gonya duɔfũmmu. Na sa suɔ *Moloŋ-Biɛŋo jommaŋ-yiiŋgu ka feŋ bĩ u
jommaŋ-huɔŋgu.»

Ba sa biɛra japũŋgu hĩɛŋ-nu gbãŋgbãŋ
(Like 19.11-27)

14 «*Diiloŋ-nelle kũŋgu ka waa ŋaa naacolŋo maŋ wuɔ u kã nelle aa bĩ u
maacembiemba-i a ji hã-ba u gbeiŋa-i.
15 U hãa unaŋo-i tãmabaa-ba* ndii, aa hã unaŋo-i ba hãi, aa hã siɛliŋ-
wuoŋo-i u diei. U niɛ ba fɔ̃ŋgɔ̃baa-baŋ hii ba ce mamaŋ aa hã-ba saanu baa
ku yaa-i, aa ta.
16 Umaŋ daa tãmabaa-ba ndii-i, u pãŋ kã ka doŋ tuɔ bibirre u naŋga baa u
waaŋa-i ji da u gbeinyuŋo temma.
17 Umaŋ daa tãmabaa-ba hãi maaduɔma; fuɔ-i a bi ji da u gbeinyuŋo
temma.
18 Umaŋ daa u diei u bir yaŋ aa kã ka hĩŋ fuoŋgu fuo u wuoŋo-i.
19 «Ba yuntieŋ uŋ taa dumaaŋo-na, u kaa vaaya. Uŋ juɔ jo, u bĩ-ba ji tuɔ yuu-
ba.
20 Uŋ ŋa naa hã umaŋ tãmabaa-ba ndii-i, u piɛ pigãaŋ-yo tãmabaa-ba ndii
daayo-i aa cira: ‹Yuntie, niŋ ŋa naa hã-mi tãmabaa-ba ndii maŋ, mi tiraa da
ba temma naara-bɛi; ba yaa daaba.›
21 «U yuntieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Ku faa, maacembiloviiyoŋ nuɔ. Niŋ suyaa
cɛkũɔ kũŋgu belma, mi ka hã-ni bãmbãale kũŋgu. Jo ŋ ji ta ŋ ce ŋ bãaŋgu-i
baa-mi.›
22 «Uŋ ŋa naa hã umaŋ tãmabaa-ba hãi, u piɛ aa cira: ‹Yuntie, niŋ ŋa naa
hã-mi tãmabaa-ba hãi maŋ, mi daa ba hãi naŋo naara-bɛi, ba yaa daaba.›
23 «U yuntieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Ku faa, maacembiloviiyoŋ nuɔ. Niŋ suyaa
cɛkũɔ kũŋgu belma, mi ka hã-ni bãmbãale kũŋgu. Jo ŋ ji ta ŋ ce ŋ bãaŋgu-i
baa-mi.›

---

* **25:15** Bafamba tãma diei gbãa pã goŋguonaŋo-i bieŋ cĩncieluo baa a ndii.

24 «Uŋ ŋa naa hã umaŋ u diei, u piɛ aa cira: ‹Yuntie, mi suyaa miɛ naŋ kũŋgu
dii kpelle, nuɔ da ŋ saa kũ suoŋgu maŋ, ŋ kar kufaŋgu dĩmma yaa-i; da ŋ saa
duu dĩmma maŋ, ŋ kar ma yaa-i.
25 Mɛi kãalãayã aa kã ka hĩŋ fuoŋgu fuo ŋ gbeiŋa-i, a yaa daaya.›
26 «U yuntieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Maacembilobabalaŋ nuɔ naŋ temma-i daani-i,
yentieŋ nuɔni maŋ daani-i, nii naa suɔ wuɔ da mi saa kũ suoŋgu maŋ, mi kar
kufaŋgu dĩmma yaa-i; aa da mi saa duu dĩmma maŋ, mi kar ma yaa-i,
27 bige-i ciɛ ŋ saa kã ka jĩna mi gbeiŋa-i gbeindũŋ-nu? Miŋ juɔ dɛ-i-na mii
naa saa jo ji da a huonaana mi hũu-ya wɛi?›
28 Aa naa cira: ‹Hũyãaŋ tãma maŋ u wulaa na hã umaŋ daa tãmabaa
cĩncieluo-i baa-yo!
29 Umaŋ duɔ da, kunaŋgu ka naara u kũŋgu-i a ce ku yure baa-yo, ŋga umaŋ
duɔ saa da, cɛllɛ kũŋgu maŋ dii baa-yo, ku hũu.
30 Aa maacembiloŋo faŋo-i daayo-i, u siɛ bi gbãa cii muonu caŋga, hielaaŋ-
yoŋ fuoreŋ dii kukulma-na. Duɔ tĩɛ dii terieŋgu-na, kaaluŋgu siɛ gbuu waa
dɛi.›»

Da ŋ duu kumaŋ, ŋ ji kar ku yaa-i

31 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «*Moloŋ-Biɛŋ duɔ ji jo u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnniŋ-
jomma-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i u ka tĩɛna u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-na.
32 Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba ka tigiiŋ u yaaŋga-na u fiɛl nelfafaamba-i
hiel-ba nelbabalaamba-na ŋaa ãncĩinaŋ uŋ fiɛl tũlmba-i dumaa hiel-ba
yɛrmba-na
33 a jĩna tũlmba-i u nadieŋ-na aa yɛrmba-i u nanyuɔŋ-nu.
34 «Bamaŋ da ba ji waa u nadieŋga-na ba yaa nelfafaamba-i; u ka gbɛ̃-ba wuɔ:
‹Juɔŋ, mi To ciɛ baa namaaŋo-i. *Diiloŋ-nelle migãaŋ dii miwaaŋo jĩnammaŋ-
huɔŋgu ta di cie-na, juɔŋ na ji ta na ce na bãaŋgu-i diɛ.
35 Na saa da, nyulmu taa mu ko muɔ, na hã-mi niiwuoni mi wuo.
Hũŋkuɔsĩnni waa-miɛ, na hã-mi hũmma mi nyɔŋ. Mi kãa na wulaa, na hũu-
ma mi har-nɛi.
36 Mi waa bebelle, na hã-mi nyarkpãtãnni mi cĩnnu mi kũɔma-i. Mi taa mi
jaŋ, na kã ka ne-mi. Mi waa kaso-i-na, na kã ka jaal-mi.›
37 «Duɔ waŋ mafamma-i, nelfafaamba ka bir yuu-yo wuɔ: ‹Itie, i daa-ni
nyulmu-na yaku-i aa i hã ŋ wuo? Yiiŋ haku-i nuɔ-i hũŋkuɔsĩnni waa-niɛ aa
i hã-ni hũmma-i ŋ nyɔŋ?
38 Yiiŋ haku-i ŋ juɔ i wulaa i hũu-ma ŋ har-yiɛ? Aa yiiŋ haku-i i daa-ni
bebelle i hã-ni nyarkpãtãnni-i ŋ cĩnnu ŋ kũɔma-i?
39 Ŋ taa ŋ jaŋ yaku-i aa ŋ waa kaso-i-na yaku-i i kã ka ne-ni?›
40 «U ka gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Naŋ taa na ce-ma
na hã mi baamba-i baa ba hãasĩmma-i, kuu dii ŋaa na taa na ce-ma na hã
muɔmɛi.›
41 «Ku huoŋgu-na, u ka bir waŋ baa bamaŋ dii u nanyuɔŋgu-na wuɔ: ‹Halaaŋ
mi caaŋ-nu, Diiloŋo gãaŋ baa namaa fuɔ! Dãŋgbɔguɔŋgu maŋ diyaa ta ku cie
*Sitãni-i baa u pɔpuɔrbiemba-i, taa na kã ku yaa nuɔ-i!
42 Na saa da, nyulmu taa mu ko-muɔ, na saa hã-mi niiwuoni mi wuo.
Hũŋkuɔsĩnni waa-miɛ, na saa hã-mi hũmma mi nyɔŋ.
43 Mi kãa na wulaa, na saa hũu-ma mi har-nɛi. Mi waa bebelle, na saa hã-
mi nyarkpãtãnni mi cĩnnu mi kũɔma-i. Mi taa mi jaŋ, na saa kã ka ne-mi. Mi
waa kaso-i-na, na saa kã ka jaal-mi.›
44 «Duɔ waŋ mafamma-i, ba ka cira: ‹Itie, i daa nyulmu taa mu ko-ni yaku-i
aa i yagar wuɔ i siɛ hã ŋ wuo? Yiiŋ haku-i nuɔ-i hũŋkuɔsĩnni-i waa-niɛ aa i

balaŋ-ni hũmma-i? Yiiŋ haku-i nuɔ-i ŋ juɔ i wulaa aa i saa hũu-ma ŋ har-yiɛ? Aa yiiŋ haku-i nuɔ-i i daa-ni bebelle i saa hã-ni nyarkpãtãnni-i ŋ cĩnnu ŋ kũɔma-i? Ŋ taa ŋ jaŋ yaku-i aa ŋ waa kaso-i-na yaku-i aa i saa kã ka ne-ni?›
45 «U ka gbɛ̃-ba wuɔ: ‹Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Naŋ ŋa naa ta na yagar ma cemma da na hã mi baamba-i baa ba hãasĩmma-i, kuu dii ŋaa na taa na yagar da na ce-ma hã muɔmɛi.›
46 Terieŋgu faŋgu-na, bafamba ka ta ba kã dãamuŋ-nelleŋ aa nelfafaamba ta ba kã Diiloŋ-nelleŋ.»

26

Ba saa Yesu belmaŋ-maama-i
(Marke 14.1-2; Like 22.1-2; Nsãa 11.47-53)

1 Yesuŋ juɔ waŋ nel daama-i hiere tĩ, wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ:
2 «Ma sĩ na suyaa wuɔ yinni hãi tĩyãa aa *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu da ku hi kɛ? Da ku hi, ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i a hã ba gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo.»
3 Yibieŋa faŋa-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔŋ baa tigiiŋ ba-naa *Diilojigãntaamba yuntieŋo dumɛlle-na, ba taa ba bĩ-yo Kayifu,
4 a saa-ma baŋ ka ce dumaa bel Yesu-i ko-yo.
5 Ba taa ba piiye wuɔ: «I saa saaya i bel-o ponsaaŋgu yinni-na ni ma'i sĩ ku ka du.»

Ciɛŋo naŋo kũɔna natikolo-hũmma Yesu yuŋgu-na
(Marke 14.3-9; Nsãa 12.1-8)

6 Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu waa Betani, *jardãamaŋ waa Simɔ maŋ nuɔ-i u dumɛlle-na.
7 Ciɛŋo naŋ wuɔ kã u wulaa baa sukpekpelluŋ-natikolo naŋo *alabati-kamoeleŋ. Yesubaa-ba waa ta ba wuo niiwuoni. Wuɔ kã ka kũnna-yuɔ Yesu yuŋgu-na.
8 *Hãalãbiembaŋ daa kufaŋgu-i, ba hɔmmu gbuu pãŋ guɔla. Baa ta ba piiye wuɔ: «Bige-i ciɛ u bĩɛna natikolofɛfɛiŋ daayo-i?
9 Uu naa gbãa suor-o a da gbeibuɔ a calnu hã sũntaamba-i do!»
10 Yesu wuɔ suɔ baa-ba; wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na piiye na guɔla ciɛŋo huɔŋga-i? Uŋ ciɛ kumaŋ miɛ daaku-i, ku faa.
11 Na saa da, sũntaamba dii baa-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, ŋga muɔmi siɛ tĩɛna baa-na gbula.
12 U kũɔna natikolo daayo-i miɛ tuɔ cie mi kuliiŋ-yiiŋgu yaa-i.
13 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Neldɔdɔl daama da ma waŋ terieŋgu terieŋgu hĩɛma-na bande-i-na, ciɛŋ daa uŋ ciɛ mamaŋ daama-i, ma ka bi waŋ nuɔmba suɔ-ma.»

Yuda suoraa Yesu-i
(Marke 14.10-11; Like 22.3-6)

14 Ku huoŋgu-na, Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na, baŋ bĩŋ umaŋ *Yuda-Isikaro-i, fuɔ wuɔ sire kã *Diilojigãntaamba yuntaamba wulaa
15 ka yuu-ba wuɔ: «Da mi kãyã-nɛi na bel Yesu-i, na ka hã-mi bige-i?» Baa kãŋ bafamba warbieŋ komorre baa cĩncieluo a hã-yo.
16 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Yuda wuɔ doŋ tuɔ ne uŋ ka ce dumaa ba bel Yesu-i.

Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu tigiima-i
(Marke 14.12-16; Like 22.7-13)

17 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaaŋgu yidĩɛlãŋgu-na, Yesu *hãalãbiemba yuu-yo wuɔ: «Itie, ŋ taara i ce *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i hie a hã-ni?»

18 Yesu wuɔ cira: «Kãaŋ nelleŋ-huɔŋga-na mɛlŋ daayo wulaa, na ka waŋ baa-
yo wuɔ: ‹Hãalãtieŋ wuɔ ku hii u wulaa tĩ, u ka ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i
naŋ terieŋ-nu'i baa u hãalãbiemba-i.›»
19 Hãalãbiemba ta kã nelleŋ-huɔŋga-na ŋaa Yesuŋ bi waaŋ-ma dumaa ka ce
kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i.

Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni wuoma-i
(Marke 14.17-21; Like 22.14; Nsãa 13.21-30)

20 Bãaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu-i baa u *hãalãbieŋ cĩncieluo
ba hãi baamba kã ka tĩɛna ta ba wuo niiwuoni-i.
21 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Na hɔlma-na
unaa ka hel mi huoŋ-nu.»
22 Ba yammu pãŋ vãa hiere; baa doŋ ta ba yuu-yo, wulawula wuɔ: «Itie,
muɔmɛi wɛi?»
23 Yesu wuɔ cira: «Umaŋ wuyaaŋ baa-mi kaladuɔŋgu-na u yaa ka hel mi
huoŋ-nu.
24 *Moloŋ-Biɛŋo ka ku ŋaa maŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na dumaa; ŋga umaŋ
ka hã-ba baa-yo ba ko-yo, sũlma haraa-yuɔ! Bɔlbɔl uu naa baa hoŋ.»
25 *Yuda wuɔ suuye u yufieŋa-i aa naa cira: «Hãalãtie, muɔmɛi wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Ŋ suɔ-ma ŋ yaŋ muɔ.»

(Marke 14.22-25; Like 22.15-20; Kor. dĩɛ. 11.23-25)

26 Baŋ waa ta ba wuo niiwuoni-i, wuɔ biɛ *buruo aa jaal Diiloŋo-i aa bũlnu-
yuɔ hã u hãalãbiemba-i aa cira: «Hũyãaŋ mi kũɔma yaa-i daama na wuo.»
27 Ku huoŋgu-na, wuɔ biɛ duvɛ̃ŋo ciiŋ-na, aa jaal Diiloŋo-i aa hã-ba baa-yo
aa cira: «Nyuɔŋ hiere,
28 mi tãmma yaa-i, *tobisĩnniŋ-tãmma yaa-i. Ma ka kũnna pir nuɔmba bɔi
ãmbabalma.
29 Mi tũnu-nɛi: Da ma hel fiɛfiɛ-i-na, ni mi To nelleŋ sĩ, mi siɛ tiraa nyɔŋ
duvɛ̃ŋo baa-na.»
30 Ku huoŋgu-na, baa hãl nɛini gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa sire ta ba kã *Olivi-
tibinni-tãnuŋgu-na.

Yesu gboya Piɛr wuɔ u ka cĩina-yuɔ
(Marke 14.27-31; Like 22.31-34; Nsãa 13.36-38)

31 Baŋ kãŋ hũmelle-na, Yesu wuɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Mamaŋ
nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
‹*Mi ka ko ãncĩinaŋo-i*
aa yaŋ tũlmba pisãllã hiere›*
ma yaa ka da-mi isuɔŋ daaku-na. Na ka nanna-miɛ na hieroŋo-i hiere.
32 Ŋga da mi sire, mi ka kã ka cie-na *Galile-i-na.»
33 Piɛr wuɔ cira: «Banaŋ da ba fiɛ nanna-niɛ hiere, muɔ fuɔ, mi cɛraa mi
nanna-niɛ gbula.»
34 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Isuɔŋ daaku-na,
kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi bu, ŋ ka cĩina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»
35 Piɛr wuɔ dii u naŋga-i dãamu-na wuɔ da ba fiɛ'a ba ka ko-ba ba hãi-i-
na, fuɔ cɛraa u cira u sa suɔ-yo. Hãalãbiemba namba-i hiere baa bi waŋ
maaduɔma.

Yesubaa-ba hii Getisemane
(Marke 14.32-42; Like 22.39-46; Nsãa 18.1)

36 Yesubaa-ba kaa hi terieŋgu naŋgu-i ba bĩ-ku Getisemane. Yesu wuɔ gbɛ̃ u
*hãalãbiemba-i wuɔ: «Tĩɛnaanaŋ bande aa mi kã dii daalɛi ka cãrã Diiloŋo-i
aa bir jo.»

---

* **26:31** Sakari (Zacharie) 13.7

37 Aa naa kã baa Piɛr baa Sebede bɛpuɔmba-i ba hãi-i-na.† Uŋ kãa terieŋgu-na, u huɔŋga doŋ ta ka guɔla aa korma tiraa ta ma da-yo.
38 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi huɔŋga si dii huɔŋga, tĩɛnaanaŋ bande-i-na na cie-mi; baa na duɔfũŋ.»
39 Aa kã yaaŋ-na cɛllɛ ka dũuna nisĩŋ u yuŋgu-i hĩɛma-na aa cira: «Baba, da ŋ'a ŋ ka gbãa, hiel-muɔ yaahuolo daayo-na. Ŋga baa cira ŋ fer-muɔ, ce-ma niŋ taaraŋ ma ce dumaa.»
40 Ku huoŋgu-na, wuɔ bir jo u hãalãbiemba siɛi baaŋ daaba wulaa, a jo ji da ba kuraa duɔfũŋ. Wuɔ pĩŋ-ba aa naa tuɔ piiye baa Piɛr wuɔ: «Halle na saa gbãa tĩɛna da huɔŋgu cɛllɛ baa-mi!
41 Baa na duɔfũŋ, taa na cãrã Diiloŋo-i wɛima baa gbãa tãal-na dii-na ku-ubabalaaŋgu cemma-na. Ãnfafamma cemmaŋ-maama dii nelbiloŋo huɔŋga-na, ŋga ku fɔ̃ŋgũɔ yaa si dii-yuɔ.»
42 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bir ta ka cãrã Diiloŋo-i. Uŋ waaŋ mamaŋ gboluoŋgu faŋgu-na, u ciɛra: «Baba, da kuɔ yaahuolo daayo saaya u da-mi, wɛima sĩ, ma ce niŋ taaraŋ ma ce dumaa.»
43 Aa naa bir jo u hãalãbiemba wulaa jo ji da duɔfũmmu kuure-bɛi.
44 Wuɔ bir ta ka tiraa cãrã Diiloŋo-i baa ãndaduɔŋ daaku yaa-i. Ku ce i siɛi.
45 Uŋ juɔ kufaŋgu-i, wuɔ jo ji gbɛ̃ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Na saa ye dumaa duɔfũmmu-na wɛi? Ku piyaa. Ba ka hã ãmbabalmanciraamba-i baa *Moloŋ-Biɛŋo-i.
46 Siireŋ i ta! Umaŋ ka hã-ba baa-mi u'i juɔŋ daayo, u saa maa!»

Yesu belma hii
(Marke 14.43-50; Like 22.47-53; Nsãa 18.2-12)

47 Nelma saa tĩ Yesu nuŋgu-na; ba'a ba ne da baŋ bĩŋ umaŋ *Yuda-i u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na, u juɔ ji tuɔ yiɛra baa nelpũŋgu naŋgu u huoŋgu-na. Banamba waa baa jigãmmu, banamba bɔ̃ɛŋa. *Diilo-jigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔmba yaa puɔraa-ba.
48 A ne da baŋ'a ba jo, Yuda naa gboya-bɛi wuɔ: «Da mi ka pũrã umaŋ da mi jaal-o, u yaa-i; na bel-o.»
49 Baŋ kãa ka hi, Yuda wuɔ pãŋ piɛ Yesu caaŋ-nu aa cira: «Hãalãtie, jaaluŋgu yaa-i!» Aa kã ka pũrã-yuɔ.
50 Yesu wuɔ cira: «Mi jĩɛ, niŋ juɔ mamaŋ nuɔ-i ce-ma.»
Bamaŋ juɔ baa Yuda-i baa pãŋ piɛ bel Yesu-i.
51 Bamaŋ waa baa Yesu-i, unaŋ wuɔ fa u jigãŋga-i hiel-ka a jafũŋ *Diilo-jigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo tũŋgu-i a kar-ku.
52 Yesu wuɔ cira: «Dii ŋ jigãŋga-i ka foguoŋgu-na. Ŋ saa da, umaŋ duɔ tuɔ ce bɛrru-i baa jigãŋga, jigãŋga'i ji wuyaaŋ-yoŋ.
53 Ŋ daa niɛ sĩ mi siɛ gbãa muo mi natiɛŋa mi To-i-na wɛi? Aa da ŋ bi da mi muyaa mi natiɛŋa yuɔ, hoi huɔŋgu-i baa huɔŋgu-i, uŋ ka saaŋ *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ ba ji kãyã-miɛ, ba ka cor pũnni cĩncieluo baa ni hãi.
54 Ŋga da ba jo, mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na ma ka ce niɛ aa gbãa ce? Diiloŋ wuɔ ma ce dɛ'i nuɔ-i.»
55 Aa naa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Na hilaa baa jigãmmu baa bɔ̃ɛŋa da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muɔ. Yinni maŋ joŋ mi waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i *Diilodubuɔ-i-na, bige-i ciɛ na saa bel-mi terieŋgu-na?
56 Ŋga *Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ Diiloŋ-nelma-na, ma saaya ma ce, ku'i ciɛ.» Hãalãbiemba gbar hiere aa nanna-yuɔ.

† **26:37** Sebede bɛpuɔŋ daaba-i ba gbɛ̃ Sake baa Nsãa. Niɛŋ 4.2.

Ba kãa baa Yesu-i Yuifu ba nellentaamba wulaa
(Marke 14.53-65; Like 22.54-55,63-71; Nsãa 18.12-14,19-23)

57 Baŋ bilaa Yesu-i, baa kã baa-yo Kayifu terieŋ-nu. U yaa waa *Diilo-
jigãntaamba yuntieŋo-i. *Ãnjĩnamma pigãataamba-i baa nelle bĩncuɔmba
waa tigiiŋ kusuɔŋ-nu'i.
58 Baŋ kãŋ baa Yesu-i, Piɛr wuɔ yaŋ ba maa aa suɔ cu ba huoŋ-nu. Baŋ kaa
hi Diilojigãntaamba yuntieŋo cĩiŋgu-i, wuɔ suur tĩɛna baa maacembiemba-i
duɔ ne kuŋ ka cor dumaa.
59 Diilojigãntaamba yuntaamba-i a naara *nellentaamba-i, baa ta ba taara
ãntãalãmma da ba haa Yesu-i-na da ba gbãa ko-yo,
60 ŋga ma saa dɔl-ba. Nuɔmba bɔi juɔ ji kar coima haa-yuɔ. Ku huoŋgu-na,
banamba sire ba hãi
61 ta ba piiye wuɔ: «U ciɛra wuɔ fuɔ gbãa muonu *Diilodubuɔ-i aa ma-yo
yinni siɛi.»
62 Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ sire yiɛra aa naa cira: «Naacolŋ nuɔ, baŋ
cãl-niŋ naŋ'a niɛ?»
63 Yesu saa seŋ sũnuŋgu yuɔ. Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ cira: «Diiloŋ
uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i wɛi? Nuɔnɛi
Diiloŋ-Biɛŋ nuɔŋo-i wɛi? Da kuɔ nuɔnɛi, hiel ŋ niele-i Cicɛ̃lmantieŋo-na aa ŋ
siɛ-ma i ne.»
64 Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi. Aa mi gbar-ma baa-na: A doŋ fiɛfiɛ daayo-na, na
ka da *Moloŋ-Biɛŋo tĩɛnaana Itieŋo caaŋgu-na, na ka da u hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ
jo baa duherru.»‡
65 Terieŋgu faŋgu-na, Diilojigãntaamba yuntieŋo huɔŋ kaa pãŋ guɔla. Wuɔ
pãŋ fa fuɔ fɛrɛŋ joŋgorbaa-ba-i taalnu-bɛi aa naa cira: «U tuoraaya Diiloŋo-i! Ii
si dii diɛ ka tiraa yuu moloŋo; ma ciɛ miɛ fɛrɛ-i i yufelleŋ!»
66 Aa naa yuu nuɔmba-i wuɔ: «Uŋ tuoraaya Diiloŋo-i, namaa na'a niɛ?»
Nuɔŋ baa cira: «U cãlãa, u saaya komma.»
67 Aa naa ta ba tu taalni u yaaŋga-na aa ta ba dudul-o. Banamba ta ba caa u
tũnni-i.
68 Da ba muo-yo, ba cira: «Da kuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa
nuɔŋo-i, suɔ umaŋ muyaa-ni i ne!»

Piɛr cĩinaana Yesu-i
(Marke 14.66-72; Like 22.56-62; Nsãa 18.15-18,25-27)

69 Baŋ taa ba muo Yesu-i huɔŋgu-na, Piɛr waa tĩɛna dumɛlleŋ-huɔŋga-na.
Maacembiloŋo§ naŋo piɛ kã u wulaa ka cira: «Ma sĩ nuɔ ŋ bi waa baa
Galiletaaŋ Yesu daayo-i kɛ?»
70 Piɛr wuɔ hel-kuɔ nuɔmba yaaŋga-na hiere. U birii yuu ciɛŋo-i wuɔ: «Ŋ
taara ŋ waŋ wuɔ niɛ?»
71 Aa naa sire ta tuɔ kã fondumɛlle-na. Ciɛŋo naŋo tiraa da-yo aa tuɔ piiye
baa bamaŋ terieŋgu-na wuɔ: «Naacolŋ daa u waa baa Nasarɛtitaaŋ Yesu-i.»
72 Piɛr wuɔ cira: «Muɔ baa Diiloŋo, mi sa suɔ naacolŋ daayo-i.»
73 Kuɔ ku ce cɛllɛ, bamaŋ waa, baa piɛ Piɛr caaŋ-nu ka cira: «Coima saa fa,
unaŋo'i nuɔŋo-i. Da ŋ ta ŋ piiye, ba pãŋ suɔ niŋ hilaa kusuɔŋ-nu.»
74 Piɛr wuɔ pãŋ cira: «Muɔ baa Diiloŋo, mi sa suɔ naacolŋ daayo-i! Aa da
kuɔ mi kar coima, Diilo baa yaŋ-mi!» Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ
nuɔ-i, kɔhɔldĩɛlãŋo doŋ tuɔ bu.

---

‡ **26:64** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1; Daniɛl (Daniel) 7.13 § **26:69** Maacembiloŋ daayo waa ciciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na.

75 Yesuŋ ŋa naa waŋ mamaŋ baa-yo wuɔ: «Kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi bu, ŋ ka cĩinamiɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi», maa pãŋ tĩɛnu-yuɔ. Wuɔ hel gbuu pãŋ tuɔ kaal.

27

Ba kãa baa Yesu-i Pilati wulaa
(Marke 15.1; Like 23.1; Nsãa 18.28)

1 Ku cuo kaala-i-na kãŋkãŋkãŋ, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i hiere baa nelle bĩncuɔmba waŋ-ma aa yiɛra-mɛi wuɔ ba ko Yesu-i.
2 Aa bel-o vaa-yo kã baa-yo ka hã *Pilati-i baa-yo, u yaa waa *Yude yuŋgu-na.

Yuda kuɔ u fɛrɛ
(Pɔpuɔr. 1.16-20)

3 *Yudaŋ juɔ da ba'a ba ko Yesu-i, a ne da u yaa suoraa-yo baa-ba, kuɔ ce-yo bĩŋkũŋgu. Baŋ hãa-yo komorre baa cĩncieluo* maŋ, wuɔ biɛ-ya bir kã baa-ya ba wulaa
4 ka cira: «Mi saa ce maacenfafamma; mi bilaa diiloŋo-i hã-na nɛliɛŋo maŋ saa ce bĩŋkũŋgu na da na ko-yo.»
Baa bir gbẽ-yo wuɔ: «Maasũmpĩɛ! Ma sũlma dii ŋaa nuɔnɛi.»
5 Yuda wuɔ nanna gbeiŋa-i *Diilodubuɔ-i-na aa ta ka nuŋ u fɛrɛ.
6 *Diilojigãntaamba yuntaamba biɛra gbeiŋa-i aa naa cira: «Gbeiŋ daaya-i tãmmaŋ-gbeiŋa, a saa baa miɛ hũmelle-i, i siɛ gbãa dii-ya Diiloŋ-waaŋa-na.»
7 Baa saa-ma, aa kã ka sãa bitomarãŋo suoŋgu-i baa-ya, wuɔ ba ce terieŋgu-i ta ba fuure niraamba kuɔ.
8 Ku'i ciɛ na da a ji hi baa nyuŋgo, ba bĩ suoŋgu faŋgu-i «tãmmaŋ-suoŋgu.»
9 *Diiloŋ uŋ puɔraa *Seremi waŋ mamaŋ, ma'i saa ce daama-i wɛi? Seremi waaŋ-ma wuɔ:
«Ba biyaa komorre baa cĩncieluo daayo-i.
**Isirahɛl-baamba naa kar u sullu-i dumɛi.*
10 *Ba biyaa-ya a dii-ya bitomarãŋo suoŋgu-na*
ŋaa Itieŋ uŋ ŋa na'a mi ce-ma dumaa.»†

Pilati tĩɛnaana Yesu ãndaaŋgu-na
(Marke 15.2-15; Like 23.3-5,13-25; Nsãa 18.29-40; 19.4-16)

11 Baŋ kãa baa Yesu-i *Pilati wulaa, wuɔ yuu-yo wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»
12 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔmba doŋ ta ba cãl-o. Wuɔ fĩinaŋ u sa waŋ wɛima.
13 Pilati wuɔ cira: «Baŋ cãl-niŋ ŋ sa nu wɛi?»
14 Yesu saa ji seŋ sũnuŋgu yuɔ. Kuɔ bir yaŋ aa cu u huɔŋga-i.
15 Belle belle, Yuifu ba *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋ da kuɔ hi, Pilati ce ba pigãaŋ kasobiloŋo diei u nanna-yuɔ.
16 A ne da naacolŋo naŋo waa huɔŋgu faŋgu-na kaso-i-na, u yerre naa silaa du cor. Ba taa ba bĩ-yo Yesu-Barabasi.
17 Pilati wuɔ yuu nuɔmba-i wuɔ: «Yesu-Barabasi-i, baa Yesu maŋ baŋ bĩŋ-yo *Kirsa-i, na taara mi nanna hai?»
18 Pilati wuɔ suyaa wuɔ nenemuŋgu'i ciɛ ba bel Yesu-i ka hã-yo baa-yo.
19 Uŋ waa tuɔ gɛr ãndaaŋ daaku-i, u ciɛŋo puɔr ba ka tũnu-yuɔ wuɔ u baa dii u nuŋgu Yesu ãndaaŋgu-na, u saa ce bĩŋkũŋgu, kɛrɛ isuɔŋgu maŋ curaa u mulãaŋ fuɔ dãnsãaŋgu-na.

---

* **27:3** Niɛŋ 26.15. † **27:10** Sakari (Zacharie) 11.12-13; Seremi (Jérémie) 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15.

20 Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔŋ baa gbo nuɔmba ta ba
piiye wuɔ ba taara ba nanna Barabasi yaa-i aa ko Yesu-i.
21 Pilati wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Na taara mi nanna hai ba hãi-i-na?»
Baa cira: «I taara ŋ nanna Barabasi yaa-i!»
22 Pilati wuɔ cira: «Aa Yesu maŋ baŋ bĩŋ-yoŋ *Kirsa-i mi ce ufaŋo-i niɛ?»
Baa cira: «U saaya u gbu *daaŋ-nu!»
23 Pilati wuɔ cira: «U guɔlaaya bige-i aa na'a mi gbu-yo?»
Baa migãaŋ dii kunaŋgu naara wuɔ: «U saaya u gbu daaŋ-nu! U saaya u gbu
daaŋ-nu!»
24 Pilatiŋ juɔ da ijieni maara ni kã, wuɔ ne da fuɔ jãŋ vakuloŋ-juuru. Wuɔ biɛ
hũmma a saar u nammu-i nuɔmba yaaŋga-na aa naa cira: «Da na ko naacolŋ
daayo-i, na da-na-diei, mi nuŋgu sĩ.»
25 Baa siɛ hiere wuɔ: «I hũyãa-ma! Diɛ ko-yo, miɛ yuŋ-maama-i baa i
bisãlmba!»
26 Pilati wuɔ nanna Barabasi-i aa naa ce ba muo Yesu-i da dɛi aa hã-ba baa-
yo wuɔ ba ka gbu-yo daaŋgu-na.

Sorosibaa-baŋ haa kumaŋ Yesu-i-na
(Marke 15.16-32; Like 23.11,26-43; Nsãa 19.2-3,17-22)

27 *Pilatiŋ hãa-ba Yesu-i, u sorosibaa-ba hũu-yo suur baa-yo cĩiŋ-huɔŋga-na
aa bĩ ba nabaamba-i hiere ba jo.
28 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa hiel u joŋgorbaa-ba-i aa dii joŋgorbuɔ naŋo hã-yo.
Joŋgorbuɔ faŋo waa dãa-wuoŋo.
29 Aa ce huɔni sũ nyantuoluo a dii u yuŋgu-na aa hã-yo gboruoŋgu u
nadieŋga-na u bella. Baŋ ciɛ mafamma-i, baa ta ba dũuna u yaaŋga-na ba jaal-
o. Ba taa ba nyɛ-yo'i dumaaŋo-na. Umaŋ duɔ dũuna wuɔ: «*Yuifu ba nellentie,
mi jaalaa-ni!»
30 Ba taa ba tu taalni yuɔ aa hũu gboruoŋgu-i u naŋga-na ta ba muo-yo baa-
ku u yuŋ-nu.
31 Baŋ gbuu ji nyɛ-yo ye huɔŋgu-na, baa hiel joŋgorbuɔ-i aa bir dii fuɔ fɛrɛŋ
bĩmbĩnni yaa hã-yo aa kã baa-yo da ba ka gbu-yo *daaŋgu-na.
32 Baŋ ŋ'a ba hel nelleŋ-huɔŋga-na, baa suu baa Sirɛniyiɛŋo naŋo, ba bĩ-yo
Simɔ. Baa guor u tũu daaŋgu-i.
33 Ba kaa hi terieŋgu maŋ baŋ bĩŋ-kuŋ «Gɔlgota-i» ku yuŋgu yaa wuɔ
yukoluoŋ-terieŋgu.
34 Baa guɔl gbegege kũŋgu naŋgu baa duvɛ̃ŋo a hã Yesu-i wuɔ u nyɔŋ. Yesu
wuɔ dãa ne aa naa cira u siɛ nyɔŋ.
35 Baŋ juɔ gbu Yesu-i daaŋgu-na tĩ, baa ful tieŋa a cal u joŋgorbaa-ba-i
36 aa naa tĩɛna ta ba niya-yuɔ.
37 Baŋ gbuu-yo yuŋgu maŋ nuɔ-i, baa nyɛgɛ̃ŋ-ku jĩna u yudɔrɔ-i-na wuɔ:
«Umaŋ daayo-i Yesu, Yuifu ba nellentieŋo yaa-i.»
38 Baa bi gbuu cuobaa-ba hãi baa-yo; unaŋo-i u nadieŋga-na unaŋo-i u
nanyuɔŋgu-na.
39 Hũncortaamba ta ba misĩrrã ba yunni-i aa ta ba tuora-yuɔ.
40 Ba taa ba piiye wuɔ: «Nuɔni maŋ ciɛra naŋ gbãa muonu *Diilodubuɔ-i aa
ma-yo yinni siɛi hɔlma-na, kor ŋ fɛrɛ i ne! Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i,
hiire daaŋgu-na i ne!»
41 Halle *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i a
naara nelle bĩncuɔmba taa ba bi nyɛ-yo aa ta ba piiye wuɔ:
42 «U kuraa banamba-i, ŋga u yaa daayo u siɛ gbãa kor u fɛrɛ! Da kuɔ u yaa-i
*Isirahɛl-baamba nellentieŋo-i u hiire fiɛfiɛ daaŋgu-na i ne ku yaa i ka hũu-
ma.

43 Ma sĩ u haa u naŋga-i Diiloŋo'i nuɔ-i aa cira fuɔ Diiloŋ-Biɛŋo kɛ? Da kuɔ
Diiloŋo dɔl-o, u kor-o i ne!»
44 Baŋ ŋa naŋ gbuu cuobaa-ba maŋ baa-yo, baa bi kã ba ta ba tuora-yuɔ
hiere.

Yesu kuliiŋgu-i
(Marke 15.33-41; Like 23.44-49; Nsãa 19.25-30)

45 Bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, ba'a ba ne da terieŋgu cuure
hiere. Ku tĩyãa dumɛi fuɔ bãaŋgu ji tɛrɛŋ.
46 Bãaŋguŋ juɔ tɛrɛŋ, Yesu wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ: *«Eli, Eli, lama*
sabatani?» Ku yuŋgu yaa wuɔ: Diilo, Diilo, bige-i ciɛ ŋ nanna-miɛ?‡
47 Bamaŋ waa, banamba ta ba piiye wuɔ: «U bĩ *Eli!»
48 Unaŋo pãŋ gbar ka biɛ kãnsaarma namma a nyiɛ-ma niisaarniŋ aa ful-
ma gboruoŋ-nu a kã baa-ma Yesu nuŋgu-na wuɔ u mɔsũnya.
49 Banamba bir yaŋ aa gbẽ-yo wuɔ: «Yaŋ i ne sĩ Eli ka jo ji kor-o!»
50 Yesu wuɔ tiraa kaasĩŋ da gbagaga aa bi pãŋ hũu u fɛrɛ.
51 Hɔduɔŋgu faŋgu-na, kompaŋga maŋ naa karnu *Diilodubuɔ-i kaa pãŋ
taalnu sɔmma hãi; a doŋ dɔrɔ-i-na ji hel cicaara-i-na. Hĩɛŋ maa sagalla; tãŋ
niɛ wuɔra muo hiere,
52 cĩncuɔŋ aa puur. Bamaŋ waa Diiloŋ-baamba-i aa ku, ba fɔ̃ŋgũɔ baa sire.
53 Yesuŋ juɔ sire, baa hel ba cĩncuɔŋa-na a suur *Yerusalɛmu-i-na. Baŋ
suurii, nuɔmba bɔi daa-ba.
54 Sorosibaa-ba maŋ taa ba niya Yesu-i baa ba yuntieŋo-i, baŋ juɔ da hĩɛma
sagalaaya a naara mamaŋ taa ma ce hiere, korma gbuu bel-ba. Baa ta ba
piiye wuɔ: «Naacolŋ daayo waa Diiloŋ-Biɛŋo kelkel!»
55 Caamba bɔi waa yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne. Ba yaa naa nyaanu
Yesu-i a hel *Galile-i-na ji ta ba kãyã-yuɔ.
56 Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na u waa baa-ba, baa u duoŋo-i Sake ba
nyu-i§ a naara Sebede ciɛŋo-i.

Yesu fuuremma-i
(Marke 15.42-47; Like 23.50-56; Nsãa 19.38-42)

57 Bãaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, wɛiŋo naŋo jo. Ba taa ba bĩ-yo Yosɛfu;
u taa u hel Arimate. Fuɔ bi waa Yesu huoŋgu-na.
58 Uŋ juɔ, wuɔ kã *Pilati wulaa ka cãrã kuloŋo-i. Pilati wuɔ hã-yo baa-yo.
59 Yosɛfu wuɔ kã ka har-o a fĩnya-yuɔ baa kompafɛlɛŋga
60 aa kã ka fuure-yuɔ fuɔ fɛrɛŋ cĩncorreŋ. Wuɔ ciɛ ba hĩŋ-de fɛlɛmma; di
waa tãmpɛ̃lleŋ. Uŋ fuuriiye-yuɔ, wuɔ bũmal tãmpɛ̃kãŋkarre nande-i a suuye
di nuŋgu-i aa ta.
61 Maari maŋ ta u hel Magidala-i-na wuɔ tĩɛna cĩncorre yaaŋga-na baa u
duoŋo-i hiere.
62 Yesuŋ kuu yiiŋgu maŋ nuɔ-i*, *Yuifubaa-ba taa ba tigiiŋ ba *yitĩɛnaŋgu-i
yiiŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Ku cuo kaala-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba kũɔl
ba-naa kã Pilati wulaa baa *Farisĩɛbaa-ba-i.
63 Baŋ kãa ka hi, baa cira: «Yuntie, coikartieŋ daayo naa cira wuɔ da ba ko-
yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na aa siɛliŋ-yiiŋgu-i u sire hel jo.
64 Ku'i ciɛ i tiɛ jo ŋ wulaa yiɛ ŋ hã-ye nuɔmba ba ka ta ba niya u cĩncorre-i
yiŋ daani-i ni siɛi-i-na, ni ma'i sĩ u *hãalãbiemba gbãa kã ka hiel-o ka fuo-yo
aa tãal nuɔmba-i wuɔ u siire. Da ba ce mafamma-i ma ka balaŋ yaŋ kuloŋ uŋ
ciɛ mamaŋ.»

‡ **27:46** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 22.2 § **27:56** ***Sake ba nyu-i:*** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Sake baa Yosɛfu ba nyu. * **27:62** Yesuŋ kuu yiiŋgu maŋ nuɔ-i ku waa jumayiiŋgu.

65 Pilati wuɔ cira: «Sorosibaa-ba yaa-i. Naŋ taaraŋ ba ka niya-diɛ dumaa, kãaŋ baa-ba ba ka niya-diɛ.»
66 Baa ta ku yaa nuɔ-i baa sorosibaa-ba-i kã cĩncorre terieŋgu-na. Baŋ kãa ka hi, baŋ ŋa naa bũmal tãmpɛ̃lle maŋ suuye cĩncorre nuŋgu-i, baa tiɛla-diɛ aa ce sorosibaa-ba tĩɛna ta ba niya-diɛ.

28

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(Marke 16.1-8; Like 24.1-12; Nsãa 20.1-2)

1 *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ cor, ku cuo kaala waa jumaansi. Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na, baa u duoŋo-i, baa naar sire ta ba kã da ba ka ne cĩncorre-i.
2 Ba'a ba ne da hĩɛma sagalaaya hɔduɔŋgu baa fɔ̃ŋgũɔ! Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hiire jo ji bũmal tãmpɛ̃lle-i halaŋ-de aa bel nyugũŋ tĩɛna di dɔrɔ.
3 U taa u caa ŋaa diiloŋ duɔ nyiɛsĩŋ uŋ caa dumaa, aa u joŋgorbaa-ba pusũŋ ŋaa cɛikoiŋo.
4 Korma gbuu da sorosibaa-ba maŋ taa ba niya cĩncorre-i fuɔ ba kũɔma ta ma nyɛŋ; baa galla ŋaa bikuomba.
5 Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ tuɔ piiye baa caaŋ daaba-i wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na. Mi suyaa miɛ baŋ gbuu Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo, na taara u yaa-i.
6 Uu si dii bande-i-na, u siire hel ŋaa uŋ ŋa naa waŋ-ma baa-na dumaa. Juɔŋ na ji da, ba ŋa naa galla-yuɔ terieŋgu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku.
7 Biriiŋ na kũŋ donduo na ka tũnu u *hãalãbiemba-i wuɔ u siire hel kuomba hɔlma-na. U taa duɔ ka cie-na dii *Galile, na ka da-yo kusuɔŋ-nu'i. Ma yaa waa mi da mi waŋ-ma baa-na.»
8 Caaŋ daaba saa tiraa yiɛra, baa pãŋ gũunu ta ba gbar ba kũŋ da ba ka waŋ baŋ kaa da mamaŋ baa hãalãbiemba-i. Korma'i daama, hɔfɛ̃lle-i daade.
9 Ba'a ba ne da hai moloŋo-i juɔŋ daayo-i ba yaaŋga-na? Yesu fuɔ fɛrɛ yaa-i. Wuɔ cira: «Mi jaalaa-na!» Baa piɛ kã ka dũuna u yaaŋga-na aa pũrã u gbeini-i.
10 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na. Kãaŋ na ka waŋ baa mi baamba-i wuɔ ba ka da-mi Galile-i-na.»
11 Caaŋ daabaŋ curaa ta ba kũŋ, sorosibaa-ba maŋ taa ba niya cĩncorre-i, banamba sire kã nelleŋ-huɔŋga-na ka tũnu *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa mamaŋ curaa hiere.
12 Diilojigãntaamba yuntaamba tigiiŋ ba-naa baa nelle bĩncuɔmba-i a waŋ ma saa, aa naa hã sorosibaa-ba-i gbeibuɔ
13 aa gbɛ̃-ba wuɔ: «Wuɔraayaŋ na waŋ baa nuɔmba-i, wuɔ namaa gaala ta na duɔfũŋ isuɔŋgu-na, u hãalãbiemba jo ji hiel-o ta baa-yo na saa suɔ ku huɔŋgu.»
14 Aa naa cira: «*Pilati duɔ fiɛ nu-ma, i ka suɔ iŋ ka waŋ mamaŋ baa-yo u baa gãŋ baa-na.»
15 Sorosibaa-ba hũu gbeiŋa-i dii ba jufanniŋ aa bi wuɔra ce baŋ'a ba ce kumaŋ. A ji hi baa nyuŋgo, da ŋ cor terieŋgu terieŋgu, nelma famma yaa dii *Yuifubaa-ba nunni-na ba ta ba waŋ-ma.

Yesu caraaya u hãalãbiemba-i
(Marke 16.14-18; Like 24.36-49; Nsãa 20.19-23; Pɔpuɔr. 1.6-8)

16 Yibieŋa faŋa-na, *hãalãbieŋ cĩncieluo u diei maŋ tĩyãa, baa sire kã Yesuŋ ŋa na'a ba ta ba jã ba-naa tãnuŋgu maŋ nuɔ-i dii *Galile-i-na.
17 Baŋ ka'a ba ne da-yo, baa dũuna hiere. Banaŋ hɔmmu saa hũu-ma.
18 Yesu wuɔ piɛ ba caaŋ-nu aa naa cira: «Diiloŋo hãa-mi dɔrfɔ̃ŋgũɔ-i baa hĩɛmaŋ-wuoŋo-i hiere.

19 Terieŋgu faŋgu-na, kãaŋ nilɛiŋa-na hiere na ka gbãŋ baa nuɔmba cu mi
huoŋ-nu. Umaŋ duɔ hũu-ma, na *batiseŋ-yo Tuoŋo-i baa u Biɛŋo-i a naara u
*Yalle yerre-na.
20 Miŋ ciɛra na ta na ce mamaŋ hiere, na bi hãalã-bɛi ma cemma-i ba ta ba
ce-ma. Niɛŋ, mi ka waa baa-na yinni maŋ joŋ a ji hi miwaaŋo tĩmma.»

Markeŋ
nyɛgãaŋ Yesu maama maŋ
Nelmuoyamma

Marke nyɛgãaŋ u sɛbɛ-i a vii *niɛraamba baa-yo, u saa nyɛgɛ̃ŋ-yo hã *Yuifubaa. Sɛbɛ domma-na, u waaŋ-ma wuɔ Yesu-i Diiloŋ-Biɛŋo. Ŋga wuɔ Yesu saa tuɔ taara nuɔmba gbãana suɔ u sĩnni-i a ce u taa u hinu u bĩ u fɛrɛ «*Moloŋ-Biɛŋo». U juɔ ku yaa aa sire, ku suɔ kaala dɛi wuɔ Diiloŋ-Biɛŋo.

*Nsãa-Batisiŋ tigiiŋ nuɔmba-i dumaa hã Yesu-i, Marke duɔŋ u sɛbɛ-i baa ma yaa-i, aa suonu-mɛi baa Yesu batisemmaŋ-kũŋgu-i, ka cor baa *Sitãniŋ taa u taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hĩɛkuraaŋgu-na. Uŋ hilaa mafamma-na, u waŋ-ma kaala-mɛi wuɔ bĩŋkũŋgu sa yii baa Yesu-i: Duɔ bĩ umaŋ wuɔ u nyaanu-yuɔ kutieŋo siɛ gbãa yagar; duɔ cira jɛiŋo maŋ sire, u bi sire; duɔ donya *jĩna maŋ u bi ta; duɔ pir ãmbabalma maŋ, ma bi halaŋ (sap. 1.1–8.30). Yesuŋ gbuɔya u *hãalãbiemba-i baa u kuliiŋ-maama-i kusuɔŋ-nu, u nuŋgu hii-ma (sap. 8.31–10.52).

U piraaŋ u sɛbɛ-i baa Yesu kuliiŋ-maama yaa-i. U suurma-i *Yerusalɛmu-i-na, nuɔŋ baŋ jãarã-yuɔ fafamma dumaa, Yuifu ba yuntaambaŋ bigãaŋ-yo dumaa, baŋ gbuu-yo *daaŋgu-na dumaa ko-yo, aa Diiloŋ uŋ siire-yuɔ dumaa, u nuŋgu hii-ma hiere (sap. 11–16).

Nsãa uŋ tigiiŋ Yesu jomma-i dumaa
(Matie 3.1-12; Like 3.1-18; Nsãa 1.19-28)

1 Yesu *Kirsa *Neldɔdɔlma duɔŋ bande yaa nuɔ-i. U yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i.
2 Ma duɔŋ ŋaa maŋ bi nyɛgãaŋ dumaa *Isayi* sɛbɛ-i-na wuɔ: «Diiloŋo ciɛra:
‹*Mi ka puɔr mi pɔpuɔrbiloŋo ta ŋ yaaŋ-na*
ka cãa ŋ hũmelle-i.†
3 *U ka kã ka tuɔ hohuola baa nuɔmba-i *hĩɛkuraaŋgu-na wuɔ:*
«Migãaŋ Itieŋo hũmieŋa-i.
Cãaŋ-yaŋ na viinu-yɛi.»›‡»
4 Pɔpuɔrbiloŋo faŋo yaa juɔ jo Nsãa-i, a ji kã ka waa hĩɛkuraaŋgu-na tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Naanaŋ na ciləbabalaŋo-i aa na jo na ji *batiseŋ, ku yaa Diiloŋo ka hur na ãmbabalma-i.»
5 Yudetaamba-i hiere ka hel baa Yerusalɛmutaamba-i ba taa ba kã u wulaa ba kã ba waŋ ba cãlmuɔ-i baa-yo aa u tuɔ batiseŋ-ba *Yurdɛ̃ nuoraaŋgu-na.
6 Nsãaŋ taa u dii joŋgoruo maŋ, baa sũɔ-yo baa nyɔgɔ̃mɛkuɔsĩnni, aa tuɔ pɛ̃yɛ̃ u nɛgɛlle-i baa cãanuŋ-kpãŋkpaaŋgu. U taa u wuo dũŋgbɛrmba, baa sɔllu.
7 U taa u piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Molo ka jo mi huoŋgu-na. Kutieŋo fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya mɛi wuoŋo-i, mɛi saa piɛra u natãaŋgu-i.
8 Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yoŋ, ŋga fuɔ duɔ jo, u ka batiseŋ-na baa *Diiloŋ-Yalle.»

Yesu batisemma-i
(Matie 3.13–4.11; Like 3.21-22; 4.1-13)

9 Nsãa uŋ waa *Yurdɛ̃-i-na tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i, Yesu wuɔ hel Nasarɛti-i-na, dii *Galile mara-i-na a kã u wulaa u ka batiseŋ-yo.
10 Uŋ baatiseŋ aa u tuɔ hel hũmma-na, wuɔ u ne da dɔrɔ puurii aa *Diiloŋ-Yalle hel koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ.

---

* **1:2** ***Isayi:*** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya *Isayi yerre-na wuɔ *Di-ilopɔpuɔrbiloŋo. † **1:2** Malaki (Malachie) 3.1 ‡ **1:3** Isayi (Ésaïe) 40.3

11 Baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i, ŋ maama sa suɔ
aa dɔlnu-miɛ; nuɔnɛi fĩɛŋ mi huɔŋga-i.»
12 Diiloŋ-Yalle pãŋ ce Yesu ta kã *hĩɛkuraaŋ-nu.
13 Uŋ kãa, *Sitãni wuɔ ka tuɔ tãal-o duɔ guɔl u gbeini-i. U ciɛ yinni komuɔŋa
hãi bĩmbaamba hɔlma-na. *Dɔrpɔpuɔrbiemba taa ba kãyã-yuɔ.

Yesu bĩɛ nuɔmba naa cu u huoŋ-nu
(Matie 4.12-22; Like 4.14-15; 5.1-11)

14 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, baa bel Nsãa-i dii-yo kaso. Yesu wuɔ sire kã
*Galile-i-na ka tuɔ waŋ *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i.
15 U taa u piiye wuɔ: «Ku hii, *Diiloŋ-bãaŋgu piyaa. Naanaŋ na
ciɔbabalaŋo-i aa na siɛ Neldɔdɔlma-i.»
16 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji bella Galile dalaŋga nuŋgu-i tuɔ wuɔ u kã, a ka da
gbosobaa-ba namba naŋ juɔŋo; nɛliɛŋo baa u hãaŋo. Ba bĩ mɔlŋo-i Simɔ aa bĩ
hãaŋo-i Ãndere.
17 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Juɔŋ i ta, mi ka ce-na nelbilieŋ-gbosobaa namaa.»
18 Baa bi pãŋ nanna ba jɔnaamba-i aa cu u huoŋ-nu.
19 Ba'a ba kã yaaŋga-na, a da naacolŋo naŋo-i ba bĩ-yo Sebede, u tĩɛnaana
baa u bɛpuɔmba hãi beŋo naŋo-na ta ba migãaŋ ba jɔnaamba. Ba bĩ bɛpolŋo-i
Sake, aa bĩ hãaŋo-i Nsãa.
20 Yesu wuɔ bĩ-ba. Baa yaŋ tuoŋo-i beŋo-na baa maacembiemba waa, aa
sire cu u huoŋ-nu.

Yesu duɔnya jĩna naŋo
(Like 4.31-37)

21 Ku huoŋgu-na, Yesubaa-ba ji kã Kafarnamu. *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, Yesu
wuɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i.
22 U taa u piiye baa bibɛsĩnni u yaŋ *ãnjĩnamma pigãataamba-i; a ce
dumaaŋo-na, u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor.
23 Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, *jĩna waa u yuŋgu-na. Wuɔ kaasĩŋ wuɔ:
24 «Nasarɛtitaaŋ Yesu, i ciɛ-ni niɛ? Ŋ juɔ da ŋ ji kɔsuɔŋ-ye wuɔ bige-i ciɛ? Mi
suɔ-ni; Diiloŋ-nolŋo yaa nuɔŋo-i.»
25 Yesu wuɔ nuola-yuɔ wuɔ: «Suuye ŋ nuŋgu-i aa ŋ cor hel naacolŋo-na.»
26 Jĩna wuɔ gbuu sagalla naacolŋo-i aa naa kaasĩŋ da gbagaga aa suɔ hel-
yuɔ.
27 Kuɔ ce nuɔmba-i hiere gbɛrɛ, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bige-i du-
mandɛ-i? Naacolŋ daayo hii dɛ! Ãnfɛlɛŋo-i daayo-i. Halle baa jĩnabaa-ba-i
hiere ba nu u nuŋgu-i.»
28 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, Yesu yer diɛ pãŋ gbuo *Galile-i hiere.

Yesu siire jaamba bɔi
(Matie 8.14-17; Like 4.38-41)

29 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ hel *Diilonelhãalãdũŋgu-na, fuɔ baa Sake baa
Nsãa, a kã Simɔ ba§ dumɛlleŋ.
30 Simɔ cura saa waa hĩnni; u kũɔma naa gbuu huol da pãmpãmpãŋ, u galla.
Ba himma-i, baa tũnu Yesu-i wuɔ ciɛŋ daayo si dii hĩnni.
31 Yesu wuɔ kã ka bel u naŋ-na u sire; terduɔŋgu faŋgu-na, fafal muɔ pãŋ
da-yuɔ. Wuɔ sire tuɔ ce ba nersĩnni-i.
32 Bãaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, nuɔmba kã baa jaamba-i baa jĩna ba
nuɔmba-i hiere Yesu wulaa.
33 Nuɔmba-i hiere nelle-na baa hel kã ka yu dumɛlle yaaŋga-i.

§ **1:29** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Ba kãa Simɔ baa Ãndere ba dumɛlleŋ.

34 Yesu wuɔ sire jaamba bɔi ba jarma-na, aa bi donya *jĩnabaa bɔi hiel-ba
nuɔmba-na. Jĩnabaa-ba taa ba suɔ Yesu-i, a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ yaŋ ba
ta ba da ba piiye.

Yesu wuɔra Galile-i-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i
(Like 4.42-44)

35 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ naar sire cicãnjãale-na kã hĩɛŋ-nu ka tuɔ cãrã
Diiloŋo-i.
36 Simɔ-i baa u nabentaambaŋ juɔ sire naa-yo, baa hel ta ba taara-yuɔ.
37 Baŋ kaa da-yo, baa cira: «Itie, nuɔmba-i hiere ba taara-niɛ.»
38 Yesu gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ i ta i halaŋ bande-i-na mi bi ka waŋ Diiloŋ-nelma-i
nilɛiŋa maŋ dii kɔtɔnni-na; mi jommaŋ-yuŋgu yaa kufaŋgu-i.»
39 Ba taa ku'i nuɔ-i a wuɔra gbuo *Galile *Diilonelhãalãdũnni-i hiere u tuɔ
waŋ Diiloŋ-nelma-i aa tuɔ donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na.

Yesu siire wontorŋo naŋo
(Matie 8.1-4; Like 5.12-16)

40 Yiiŋgu naŋgu-na, *wontorŋo naŋo kãa ka dũuna Yesu caaŋgu-na aa cira:
«Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-miɛ, ku siɛ yar-ni.»
41 U hujarre gbuu bel Yesu-i. Wuɔ haa u naŋga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara
ŋ jarma ta-niɛ.»
42 Naacolŋo jarma pãŋ ta-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na.
43 Yesu wuɔ hã-yo hũmelle-i aa naa waŋ-ma kuola-mɛi baa-yo wuɔ:
44 «Baa tũnu nɛliɛŋo baa-ma dɛ! Yaŋ aa ŋ kã *Diilojigãntieŋo wulaa u ka
ne-ni, aa ŋ pã niikonni maŋ dii pãmma ŋ hã-yo u migãaŋ ŋ yuŋ-maama-i ŋaa
Moisiŋ nyɛgãaŋ-ma dumaa, ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ ŋ jarma taa-niɛ.»
45 Naacolŋo taa ku yaa nuɔ-i, u saa ka gbãa fĩinaŋ, wuɔ wuɔra waŋ-ma baa
nuɔmba-i hiere. A ce dumaaŋo-na, Yesu wuɔ kã ka tĩɛna u deŋ dii hĩɛŋ-nu u sa
siɛ suur nilɛiŋa-na. Uŋ fiɛ ce mafamma-i, nuɔmba ta ba hel terni-na hiere ba
kã u wulaa.

2

Yesu siire murgu naŋo
(Matie 9.1-8; Like 5.17-26)

1 Yesuŋ siire *wontorŋ daayo-i, ku saa da yinni wuɔ bir kã Kafarnamu-i-na.
Nuɔmbaŋ juɔ nu-ma wuɔ u juɔ,
2 baa kã ka suur yu uŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i ka hel baa gɔ̃ŋgũɔŋgu-i hiere,
halle gboluoŋ-munjĩnammu saa waa. Yesu wuɔ doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i
baa-ba.
3 Ba juɔ'a ba ne da nuɔmba naa tũyãa murgu naŋo-i ta ba jo baa-yo Yesu
wulaa.
4 Baŋ juɔ ji da nuɔmba yuu dũŋgu-i dumaaŋo-na, ba saa da munsuurmu.
Baa nyugũŋ dũŋgu dɔrɔ-i-na, a ne Yesuŋ waa hɔlma maŋ nuɔ-i aa kaasĩŋ
dũŋgu-i a dii jɛiŋo-i baa u kuugallaŋgu-i hiere.
5 Yesu wuɔ ne da ba haa ba naŋga-i yuɔ cor. Wuɔ gbɛ̃ ba jɛiŋo-i wuɔ: «Mi jĩɛ,
ŋ ãmbabalma hurii hiere.»
6 *Ãnjĩnamma pigãataamba namba waa tĩɛna terieŋgu-na. Ba nuɔ
mafamma-i ce niɛ? Baa doŋ ta ba jɔguɔŋ wuɔ:
7 «Bige-i ciɛ naacolŋ daayo tuɔ tuora Diiloŋo-i tuoraŋ daama temma-i? Da
ma hel Diiloŋo-na, hai gbãa hur u nanolŋ ãmbabalma?»
8 Yesu wuɔ pãŋ suɔ ba huɔya-maama-i, wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na jɔguɔŋ
nel daama temma-i na hɔmmu-na?

* **1:44** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 14.2-32.

9 A hur u ãmbabalma-i, baa a ce u sire biɛ u kuugallaŋgu-i tuɔ wuɔ-i, ma
hãi-i-na, namaa daa hama-i ce fɛ̃u yaŋ?
10 Ŋga mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ Diiloŋo hãa *Moloŋ-
Biɛŋo-i ku fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ hur nelbiliemba ãmbabalma-i.» Aa naa gbɛ̃ murgu
daayo-i wuɔ:
11 «Sire ŋ biɛ ŋ kuugallaŋgu-i ŋ kũŋ, muɔmɛi waaŋ-ma dumaa.»
12 Naacolŋ wuɔ bi pãŋ sire nuɔmba yufelle-na a biɛ u kuugallaŋgu-i ta tuɔ
kũŋ. Kuɔ ce nuɔmba-i hiere gbɛrɛ, baa ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa ta ba piiye
wuɔ: «Iŋ huɔŋ, i saa da nel daama temma dede.»

Yesu bĩɛ Levi
(Matie 9.9-13; Like 5.27-32)

13 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji bir kã *Galile dalaŋga-na. Nuɔmba kũɔl ba-naa
kã u wulaa. Wuɔ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ-ba.
14 Wuɔ u cor a da Alfe biɛŋo maŋ *nampohũutieŋo-i, u tĩɛnaana u maacem-
maŋ-dũŋgu-na. Ba taa ba bĩ-yo Levi. Yesu wuɔ cira: «Levi, sire i ta!» Levi wuɔ
bi sire cu u huoŋ-nu.
15 Nuɔmba bɔi taa ba nyaanu Yesu-i. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji kã Levi wulaa
ba ka ta ba wuo niiwuoni baa u *hãalãbiemba-i. Nampohũutaamba waa bɔi
a naara ãmbabalmanciraamba namba.
16 *Ãnjĩnamma pigãataamba maŋ waa *Farisĩɛbaa-ba-i, ba daa
mafamma-i ce niɛ? Baa ta ba piiye baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i ciɛ
na hãalãtieŋo tuɔ wuo niiwuoni-i baa nelbabalaaŋ daaba temma-i?»
17 Yesu wuɔ nu baŋ piiyeŋ; wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Da ŋ waa hĩnni, ŋ
ka ce bige-i pɛrruntieŋ terieŋ-nu? Mi saa jo nelfafaaŋ maa-na, ŋga mi juɔ
nelbabalaaŋ maa-na.»

Kuucɔlaaŋgu saa saaya ku guɔl baa kuufɛliɛŋgu-i
(Matie 9.14-17; Like 5.33-39)

18 Yiiŋgu naŋgu-na, *Nsãa-Batisi *hãalãbiemba-i baa *Farisĩɛbaa-ba naa dii
sũŋgu. Baa jo ji yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ Nsãa hãalãbiemba-i baa Farisĩɛbaa-
ba ta ba dii sũŋgu aa naŋ hãalãbiemba sa dii?»
19 Yesu wuɔ cira: «Namaa daa dɔrbiɛŋo jɛ̃naamba gbãa dii sũŋgu a ne da
dɔrbiɛŋo dii ba hɔlma-na wɛi? Na suyaa wuɔ ma siɛ gbãa ce!
20 Ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ba ka bel dɔrbiɛŋo-i ta baa-yo. Kufaŋgu yiiŋgu'i
nuɔ-i baŋ ka dii sũŋgu-i.»
21 Aa naa cira: «Ba sa taalnu kompafɛlɛŋga a nar joŋgorcɔlɔŋo. Da ŋ ce-ma,
kompafɛlɛŋga ka taalnu joŋgorcɔlɔŋo-i naara.
22 Aa ba sa bi dii duvɛ̃nfɛlɛŋo-i cirkpɔcɔlɔŋ-na. Umaŋ duɔ ce-ma, cirkpuɔ ka
muonu aa duvɛ̃ŋo tiraa kũnna. Duvɛ̃nfɛlɛŋo gbĩɛ baa cirkpɔfɛlaamba.»

Yitĩɛnaŋgu maama-i
(Matie 12.1-8; Like 6.1-5)

23 *Yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni-i ba cor. U
*hãalãbiemba ta ba kar bile-i ba wuo ba kã.
24 *Farisĩɛbaa-ba ta ba piiye baa Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ hãalãbiemba ta ba
ce kumaŋ saa saaya cemma yitĩɛnaŋgu-na?»
25 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Nyulmu naŋ bilaa *Davidi-i baa u nuɔmba-i wuɔ
ce kumaŋ, ma sĩ na kalaaŋ-ku Diiloŋ-nelma-na kɛ?*

---

* **2:25** Niɛŋ Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 21.2-7.

26 U suurii Diiloŋ-dũŋgu-na Abiyataarŋ waa *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i
huɔŋgu maŋ nuɔ-i, a biɛ Diiloŋ-buruo-i wuo-yo. A ne da a saa baa miɛ Diiloŋ-
hũmelle-i, bamaŋ si dii *Diilojigãntaamba, ba saa saaya ba wuo buruo faŋo-i.
Ŋga Davidi suurii biɛ-yo wuo, aa bi hã u nuɔmba wuo.»
27 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Ku saa ce ŋaa Diiloŋo hielaa nelbiloŋo-i
a hã yitĩɛnaŋgu dɛ! Ŋga u hielaa yitĩɛnaŋgu yaa hã nelbiloŋo.
28 A ce dumaaŋo-na, *Moloŋ-Biɛŋo yaa yitĩɛnaŋgu tieŋo-i.»

3

Yesu siire nagãduɔla naŋo
(Matie 12.9-14; Like 6.6-11)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji bir kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na. Naacolŋo naŋo
waa ba hɔlma-na u naŋga naa minaŋ.
2 *Farisĩɛbaa-ba tĩɛna ta ba ne Yesu-i wuɔ duɔ sire naacolŋ daayo-i
*yitĩɛnaŋgu-na ba ka da ãntãalãmma haa-yuɔ.
3 Yesu wuɔ gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Sire ŋ ji yiɛra nuɔmba yaaŋga-na.» Naacolŋ
wuɔ sire kã ka yiɛra.
4 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, bige-i faa cemma
yitĩɛnaŋgu-na? Ãnfafamma'i faa cemma waa ãmbabalma? Da ŋ da molo
yii duɔ ku, ku saaya ŋ kor kutieŋo-i waa ku saaya ŋ yaŋ u ku?» Ba saa seŋ
sũnuŋgu yuɔ.
5 Ba hɔdor diɛ du Yesu huɔŋga-i, wuɔ wuɔra ne ba yammu-i aa naa gbɛ̃
naacolŋo-i wuɔ: «Fara ŋ naŋga-i.» Naacolŋ wuɔ bi fara u naŋga-i, kaa bir ka
temma-i.
6 Farisĩɛbaa-ba pãŋ hel ka ta ba da ba-naa baa *Erɔdi baamba-i Yesu
kommaŋ-kũŋgu-na.

Nuɔmba kũɔlãa ba-naa jo Yesu wulaa

7 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji ta baa u *hãalãbiemba-i a kã Galile dalaŋga-na.
Nuɔmba kũɔl ba-naa cu ba huoŋ-nu. Banamba taa ba hel *Galile, banamba
*Yude,
8 banamba *Yerusalɛmu, banamba Idume, banamba karnu *Yurdɛ̃-i jo,
banamba hel nilɛiŋa maŋ Tiir baa Sidõ-i a kɔtɔnni-na. Baa nuɔ Yesu maama-i
ku'i ciɛ ba kũɔl ba-naa ta ba jo u wulaa dumaaŋo-na.
9 Baŋ juɔ ji yu-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ waŋ baa u hãalãbiemba-i wuɔ ba ne
beŋo naŋo hã-yo, jaamba baa ji tisĩŋ-yo nanna.
10 U taa u sire-bɛi bõmbõŋ a ce ba ta ba nii-yuɔ hiere da ba yiɛya-yuɔ.
11 *Jĩnabaa-baŋ waa bamaŋ nuɔ-i, da ba da Yesu-i ba kã ka dũuna u yaaŋga-
na aa piiye da gbagaga wuɔ: «Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel!»
12 Da ba waŋ mafamma-i, Yesu sĩɛl u yufieŋa-i a waŋ baa-ba wuɔ ba baa
waŋ u sĩnni-i baa molo.

Yesu fiɛlaa pɔpuɔrbiemba
(Matie 10.1-4; Like 6.12-16)

13 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu naŋgu-na aa naa bĩ u
yufelleŋ-nuɔmba kã u wulaa.
14 Baŋ kãa, wuɔ hiel nuɔmba cĩncieluo ba hãi bɛi a ce-ba u *pɔpuɔrbiemba.
U hielaa-ba ba da ba waa u caaŋ-nu u tuɔ puɔr-ba baa *Neldɔdɔlma-i
15 aa duɔ hã-ba himma ba ta ba donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na.
16 Uŋ hielaa nuɔmba cĩncieluo ba hãi maŋ, ba yirɛiŋa yaa daaya: Simɔ, Yesu
taa u bĩ Simɔ faŋo-i Piɛr,
17 baa Sebede bɛmba-i ba hãi-i-na Sake-i a naara Nsãa-i, Yesu taa u bĩ-ba
wuɔ «Buwanɛrjɛsi», ku yuŋgu yaa diiloŋ-naarmaŋ-bɛmba,

18 baa Andere, baa Filipu, baa Batelemi, baa Matie, baa Toma, baa Alfe
biɛŋo-i Sake, baa Tade, baa Simɔ maŋ taa u kuye u nelle maama-i
19 a naara *Yuda-Isikaro maŋ juɔ hel Yesu huoŋgu-na.

Yesu hilaa baa u himma-i hie?
(Matie 12.22-32; Like 11.14-23; 12.10)

20 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta kũŋ baa u *hãalãbiemba-i. Baŋ kaa hi,
nuɔmba tiraa kã ka yu-bɛi a ce halle ba sa da ba fɛrɛ wuo niiwuoni-i.
21 U nyu-i baa u hãmbaŋ nuɔ mafamma-i, baa ta ba piiye wuɔ u yuŋgu si
dii; aa sire wuɔ ba ka bel-o kũŋ baa-yo.
22 A ne da *ãnjĩnamma pigãataamba namba naa hel *Yerusalɛmu-i-na jo.
Bafaŋ baa ta ba piiye wuɔ: «*Jĩna ba yuntieŋo-i *Bɛlsebul* yaa dii u yuŋgu-na.
U yaa hãa-yo himma-i u tuɔ gbã u donya jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na.»
23 Baŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, Yesu wuɔ bĩ ba jo ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ†: «Namaa
daa *Sitãni siɛ tuɔ donya fuɔ fɛrɛŋ-baamba-i wɛi?
24 Nelle maŋ di nuɔmba bigãaŋ ba-naa, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, nelle fande ka
muonu.
25 Aa da na bi da dumɛlle maŋ di nuɔmba sa dɔl ba-naa, yiiŋgu dii baa yiiŋgu
dumɛlle fande ka muonu.
26 Sitãni duɔ bir tuɔ gãŋ baa fuɔ fɛrɛŋ-baamba-i, da ba gãŋ bɔrɔ hiere, u fɔ̃ŋgũɔ
ce niɛ aa cɔ u wulaa?
27 Hai moloŋo-i gbãa suur u nabiɛŋ dũŋgu-na a biɛra u bĩmbĩnni-i hel baa-ni
aa u nabiɛŋo yaŋ-yo dumaa? Ŋga kutieŋ duɔ bel u nabiɛŋo-i vaa-yo igɛ̃na, u
gbãa suur biɛra u bĩmbĩnni-i hiere ta baa-ni.»
28 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i
baa-na: Nelbiliembaŋ ciɛ ãmbabalma maŋ cor hiere, halle baa baŋ waŋ
ãndaparni maŋ ba hã Diiloŋo-i, Diiloŋo gbãa ce jande bɛi aa yaŋ ma tĩ.
29 Ŋga umaŋ duɔ tuora *Diiloŋ-Yalle-i, kutieŋo cãlãa bɔi cor; jande siɛ gbãa
ce-yuɔ.»
30 Baŋ taa ba piiye wuɔ jĩna dii Yesu yuŋgu-na, ku'i ciɛ u tuɔ waŋ mafamma-i
baa-ba.

Yesu nyu-i baa u hãmba kãa u wulaa
(Matie 12.46-50; Like 8.19-21)

31 Ku huoŋgu-na, Yesu nyu-i baa u hãmba jo u wulaa dii uŋ waa kusuɔŋ-nu
a ji yiɛra fuoreŋ aa puɔr wuɔ ba bĩ-yo hã-ba.
32 Nuɔmba waa bɔi tĩɛna cĩilã Yesu-i. Ba jo ji gbɛ̃-yo wuɔ: «Itie, ŋ nyu-i baa ŋ
hãmba-i [a naara ŋ tũɔbaa-ba] dii yiɛra fuore-na ta ba cie-ni.»
33 Yesu wuɔ cira: «Na suɔ mi nyu-i baa mi hãmba-i wɛi?»
34 Aa wuɔra ne nuɔmba yammu-i aa cira: «Mi nyu-i baa mi hãmba yaa mi
yaaŋga-na daaba-i.
35 Na saa da, bamaŋ ciɛŋ Diiloŋo huɔŋga-i, ba yaa mi hãmba-i, ba yaa mi
tũɔbaa-ba-i, ba yaa mi nyubaa-ba-i.»

4

Nuɔmbaŋ bel Diiloŋ-nelma-i dumaa
(Matie 13.1-23; Like 8.4-15)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji bir kã Galile dalaŋga-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-
nelma-i. Nuɔmba kũɔl ba-naa kã u wulaa. Wuɔ bel nyugũŋ tĩɛna beŋo naŋo-na
dii hũmma-na aa nuɔmba waa yiɛra nuŋgu-na.

---

* **3:22** *Sitãni yerre nande yaa *Bɛlsebul. † **3:23** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ:... ba jo ji tuɔ naŋ gbãnɛiŋ daani-i baa-ba wuɔ...

2 U piiye nelma bɔi baa-ba gbãnɛiniŋ. Uŋ'a u doŋ, u gbĩɛ nuɔmba-i wuɔ:
«Karaaŋ na tũnni-i dɛi na nu:
3 Naacolŋo naŋo kãa ka naŋ fũma u suoŋgu-na.
4 Fũma naŋo kã ka diire hũmelleŋ-huɔŋ-na. Huriimba jo ji wuo-yo.
5 Unaŋo kã ka diire tãmpɛ̃lleŋ-terieŋ-nu. Hĩɛma si dii bɔi terieŋgu-na, a ce u
pa yaŋ unaŋo-i.
6 Uŋ paa dumaaŋo-na, u kaasĩnni saa gbãa suur kã yaaŋ-na. Bãaŋguŋ juɔ ta
ku jo huɔŋgu-na, u kuol hiere kpɛ̃mmu!
7 Unaŋo kã ka diire hĩɛŋ-nu. Hĩɛŋgu tu suuye-yuɔ a ce u saa gbãa dii belle.
8 Umaŋ diiriiye suoŋ-huɔŋga-na, munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla:
unaŋo bieŋ komuɔŋa baa cĩncielbaa, unaŋo bieŋ komuɔŋa sa-a-siɛi, unaŋo
bieŋ komuɔŋa da-a-ndii.»
9 Uŋ waaŋ mafamma-i, u cira: «Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»
10 Bamaŋ taa ba nyaanu-yuɔ koko baa u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi
baamba-i, baŋ juɔ waa ba kula-i baa-yo, baa ta ba piiye wuɔ ba saa suɔ u
gbãnɛini yaaŋga-i baa ni huoŋgu-i.
11 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋo ciɛ baa namaaŋo-i. U *nellentesĩnni maama maŋ
fuyaa, u pigãaŋ namaaŋo-i baa-ma, ŋga ma piiye baa banamba-i gbãnɛiniŋ,
12 *a ce da ba ne-ma, ba siɛ da ma terieŋgu-i,*
da ba nu-ma, ba siɛ suɔ ma yuŋgu-i.
Kuɔ maa naa kaala ba wulaa, baa naa cu Diiloŋo huoŋ-nu
*aa baŋ cãlãa-yo baa mamaŋ hiere, uu naa hiel-ma u huɔŋga-na.»**
13 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «Naŋ'a na saa suɔ gbãnalãaŋ
daaku yuŋgu-i, na ka ce niɛ gbãa suɔ ninanni yunni-i?
14 Fũma yaa Diiloŋ-nelma-i.
15 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hũmelleŋ-huɔŋga, da ba nu Diiloŋ-nelma-i ma sa cɔ;
ba yaŋ *Sitãni jo ji hiel-ma aa yaŋ-ba.
16 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa tãmpɛ̃lleŋ-terieŋgu, da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ma pãŋ
dɔlnu-bɛi ba hũu-ma.
17 Ŋga ma siɛ gbãa naŋ kaasĩnni. Wɛiŋ da ma da kutaamba-i, sisɔ da ba ji ta
ba huol ba yammu-i ma maama-na, ba har jĩna.
18 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛŋ-terieŋgu;
19 da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ba yaŋ ãnjɔguɔma-i baa gbeiŋ-maama-i a naara
ba kusũŋ-maama jo ji suuye-mɛi a ce dumaaŋo-na ma siɛ gbãa dii belle.
20 A ne da banaŋ hɔmmu dii ŋaa munterfafammu; da ba nu Diiloŋ-nelma-i,
ba jãrã-mɛi hũu-ma nammu hãi a wuɔ ma hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa.
Kufaŋgu taamba yaa dii ŋaa fũma maŋ diyaa bieŋ komuɔŋa baa cĩncielbaa-
ba-i, komuɔŋa sa-a-siɛi-i a naara komuɔŋa da-a-ndii-i.»

Fitĩŋ-gbãnalãaŋgu
(Like 8.16-18)

21 Yesu wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Namaaŋo-na, hai moloŋo-i duɔ celieŋ fitĩnuɔ-i
u ce bĩŋkũŋgu cure-yuɔ? Sisɔ u dii-yo muŋgallammuŋ-tuoleŋ? Ma sĩ da na
celieŋ-yo, na haa-yo dɔrɔ kɛ?
22 Na saa da, ku wɛima si dii mamaŋ siɛ ji hel, aa ku nelma si dii mamaŋ siɛ
ji nu.
23 Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»
24 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Naŋ nuŋ nelma maŋ, taa na ne-ma
torro. Niŋ fiŋ baa kekerieŋgu maŋ ŋ hã banamba-i, ba ka fi baa ku yaa a bi
hã nuɔŋo-i aa naara kunaŋgu kuɔ.

---

* **4:12** Isayi (Ésaïe) 6.9-10

25 Kuŋ yeŋ baa umaŋ, ba ka hã-yo naara, aa umaŋ kuu sĩ baa-yo, cɛllɛ kũŋgu
maŋ dii baa-yo, ba ka hũu-ku aa yaŋ-yo.»

Diiloŋ-nellentesĩnni dii niɛ?
(Matie 13.31-32; Like 13.18-19)

26 Yesu wuɔ tiraa cira: «*Diiloŋ-nellentesĩnni dii ŋaa nɛliɛŋo baa u dĩmma. U
duu-ma,
27 aa kã ka tuɔ ce u deŋ-maama. Dĩmmaŋ paŋ dumaa baa maŋ vãa dumaa,
u sa suɔ kunaŋgu kuɔ.
28 Hĩɛma yaa ciɛŋ dĩmma pa ma fɛrɛ, aa ce ma vãa a ji dii bieŋa.
29 Da ma ji vãa hi karma-i, u jo ji kar-ma.»
30 Aa tiraa cira: «I ka naŋ gbãnalãaŋ haku-i a pigãaŋ Diiloŋ-nellentesĩnniŋ
yeŋ dumaa? I gbãa saa-ni baa bige-i?
31 I gbãa saa-ni baa mutardi-belle, di yaa yuraanu yaŋ.
32 Ŋga da ŋ duu-de, di sire pa a hiel negemmu a maar niifiɛlu-i hiere,
huriimba gbãa jo ji sɛ kamma muɔ.»
33 Yesu naaŋ gbãnɛiŋ daani temma bɔi a pigãaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-nelma-i a
saa baa ba nelnulle-i.
34 Yesu saa tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i aa u saa dii gbãnalãaŋgu hɔlma-na. Duɔ
puur duɔ piiye, gbãnalãaŋgu, a puur duɔ piiye, gbãnalãaŋgu. Ŋga da ba ji waa
ba kula-i baa u *hãalãbiemba-i u suɔ firnu-niɛ hiere baa-ba.

Yesu yiɛraaya fafalmu
(Matie 8.23-27; Like 8.22-25)

35 Bãaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu wuɔ tĩɛ dii beŋo-na aa gbɛ̃ u
*hãalãbiemba-i wuɔ: «Yaaŋ i karnu i kã bombor damaalɛi!»
36 U hãalãbieŋ baa yaŋ nuɔmba-i terieŋgu faŋgu-na aa naa suur baa Yesu-i
uŋ waa beŋo maŋ nuɔ-i a ta ba karnu ba kã. Benni nanni bi waa terieŋgu-na,
nuɔmba naŋ baa biɛ nifanni-i a cu ba huoŋ-nu.
37 Ba'a ba ne da fafalmu naŋ temma siire ta mu pe hũmma-i mu dii beŋo-na.
Hoi huɔŋgu-i baa huɔŋgu-i beŋ wuɔ tuɔ yii duɔ yu.
38 Yesu waa galla beŋo huoŋ-yaŋga-na a kuo u yuŋgu-i yukuodaaŋ-nu tuɔ
duɔfũŋ. U hãalãbiemba pĩŋ-yo aa cira: «Hãalãtie, i tiɛ yii diɛ ku, aa naŋ waa
galla ta ŋ duɔfũŋ ŋaa wɛima si dii.»
39 Yesu wuɔ yiiye sire nuola fafalmu-i aa waŋ baa hũmma-i wuɔ ma ciire.
Terduɔŋgu faŋgu-na, niɛ kã ka ciire.
40 Wuɔ gbɛ̃ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i korda-kũŋgu fuɔ? Ku ce ŋaa na saa
haa na naŋga-i Diiloŋo-na wɛi?»
41 Ba kũɔ maa pãŋ ta ma nyɛŋ, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Nɛliɛŋ hayo-i
temma-i dumandɛ-i? Fuɔ dii niɛ aa duɔ nuola fafalmu-i baa hũmma-i ni kã
ka ciire ni temma-i?»

5

Yesu duɔnya jĩnabaa naacolŋo naŋo-na
(Matie 8.28-34; Like 8.26-39)

1 Yesubaa-baŋ taa ba karnu dalaŋga-i ba kã bomborre maŋ nuɔ-i, ba bĩ nelle
fande-i Geresa.
2 Baŋ kaa hi huɔl, Yesu wuɔ u ne da naacolŋo naŋo hilaa cĩncuɔŋa-na tuɔ
jãrã-yuɔ. Naacolŋo faŋo-i *jĩna waa u yuŋgu-na.
3 U taa u cɔ cĩncuɔŋa yaa nuɔ-i. Ku bibiɛ saa waa umaŋ gbãa bella-yuɔ u
tĩɛna terduɔŋgu-na. Da ba fiɛ vaa-yo baa jɔlgɔbaa u kar-ba.

4 Nuɔmba ciɛ u maama yar-ba. U waa da ba ce ba bel-o dii kɔllu u gbeini-na
aa vaa u nammu-i baa jɔlgɔbaa wuɔ u baa kã terieŋgu. Da ba vaa-yo, u kar
jɔlgɔbaa-ba-i aa kara kɔllu-i hiel-du u gbeini-na aa sire ta.
5 U waa da ŋ saa da-yo cĩncuɔŋa-na, ŋ ka da-yo tãnni-na. Bãaŋgu-i baa
isuɔŋgu-i uu dii tuɔ wuɔra u bĩŋ yaa-i u kaasĩŋ aa tuɔ ce tãmpĩɛŋa-i u posol
u fɛrɛ.
6 Uŋ juɔ fara da Yesu-i, wuɔ gbar jo ji dũuna u yaaŋga-na
7 aa naa piiye da gbagaga wuɔ: «Yesu, Dɔrwuoŋo Biɛŋ nuɔ, mi ciɛ-ni niɛ?
Jande, baa ce hɔdorre baa-mi; ne Diiloŋo-i aa ŋ yaŋ-mi.»
8 Yesu wuɔ nuolaaya jĩna-i wuɔ u cor hel-yuɔ ku'i ciɛ wuɔ tuɔ piiye dumaaŋo-
na.
9 Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ba bĩ-ni niɛ?»
Wuɔ cira: «I ciinu, ba bĩ-mi Sãlle.»
10 Aa gbuu tuɔ cãrã Yesu-i wuɔ u ce jande aa u baa donya-bɛi hiel-ba nelle-
na.
11 A ne da pɛrsãlle nande waa ta di wuora tãnuŋgu-na.
12 Jĩnabaa baa gbẽ Yesu-i wuɔ: «Jande, ŋ sa yaŋ i hel ka suur pɛrŋ daaba-na
wɛi?»
13 Yesu wuɔ hã-ba hũmelle-i. Baa hel naacolŋo-na ka suur pɛrmba-na. Pɛrŋ
daaba naa yu pɛrmba neifelle-i. Baa pãŋ ta ba gbar ba hiire ba kã ba suur
dalaŋga-na ba kunu.
14 Nuɔmba waa ta ba ceŋ-ba. Baŋ juɔ da ba gbaraa ka kunu hiere dumaaŋo-
na, baa pisãllã baa gbaruŋgu; banamba kã nelleŋ-huɔŋga-na, banamba kã
sonni-na ka tũnu nuɔmba-i. Nuɔmba hel da ba ji ne.
15 Baŋ juɔ ji hi da naacolŋ daayo diyaa bĩmbĩnni tĩɛna da welewele Yesu
caaŋgu-na, korma pãŋ ta ma da-ba.
16 Bamaŋ waa da maŋ ciɛ dumaa hiere, baa suur ma yaaŋga-na waŋ-ma.
17 Nuɔŋ baa cãrã Yesu-i wuɔ u ce jande aa u ta u halaŋ ba terieŋgu-na.
18 Yesu wuɔ kã ka tuɔ nyugũŋ beŋo-na duɔ bir. Uŋ duɔnya jĩnabaa-ba-i
naacolŋo maŋ nuɔ-i, wuɔ cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ u kã baa-yo.
19 Yesu wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Yaŋ aa ŋ kũŋ ŋ ka tũnu ŋ baamba-i Itieŋ uŋ
ciɛ hujarre niɛ aa ce baa-ni dumaa.»
20 Naacolŋ wuɔ ta ka tuɔ wuɔra Dekapol-na u waŋ Yesuŋ ciɛ kumaŋ yuɔ
hiere. Umaŋ duɔ nu nel daama-i, ma ce-yo gbɛrɛ.

Yesu yiɛraaya ciɛŋo naŋ tãmma aa sire bikuloŋo naŋo (Matie 9.18-26; Like 8.40-56)

21 Yesubaa-baŋ birii karnu dalaŋga-i kã bomborre nande-na, nuɔmba kũɔl
ba-naa kã u wulaa dii hũmma nuŋgu-na.
22 *Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo naŋo-i ba taa ba bĩ-yo Yarusi; wuɔ kã ka
dũuna Yesu caaŋgu-na
23 aa naa cira: «Itie, mi biloŋo ka ku mi wulaa, jande kã ŋ ka haa ŋ nammu-i
yuɔ ŋ kor-o ŋ hã-mi.»
24 Yesu wuɔ kã ba ta. Nuɔŋ baa sire hiere ta ba kã baa-ba. Ba nogol Yesu-i
terni-na hiere dumaa.
25 Ciɛŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u tãmma taa ma kũnna ku bieŋ cĩncieluo
baa a hãi waa belle fande-na.
26 U ciɛ pɛrrumbaa-ba-i ji gbẽ. U gbeiŋa ji tĩ hiere aa ku migãaŋ ta ku hor-yuɔ
ku kã. Pɛrru bɔi mulãaŋ-yo.
27 Uŋ juɔ nu Yesu maama-i, wuɔ suur nuɔmba hɔlma-na a cor u huoŋ-yaŋga
ka yiɛya u joŋgoruo-i.
28 U taa u piiye u huɔŋ-na wuɔ: «Da mi gbãŋ hi u joŋgoruo-i yiɛya-yuɔ yoŋ,
mi kuraa.»

29 U tãŋ maa pãŋ yiɛra. Terduɔŋgu faŋgu-na, wuɔ pãŋ suɔ wuɔ fafalmu daa-yuɔ.
30 Hɔduɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ suɔ wuɔ fɔ̃ŋgũɔ naŋo hilaa fuɔ-i-na. Wuɔ miɛl yuu nuɔmba-i wuɔ: «Hai moloŋo-i yiɛyaaya-miɛ?»
31 U *hãalãbieŋ baa cira: «Itie, nuɔmba yuu ta ba nogol-ni terni-na hiere ŋ bir ta ŋ yuu wuɔ: ‹Hai moloŋo-i yiɛyaaya-miɛ?›»
32 Yesu wuɔ yaŋ-ba aa tuɔ wuɔra u nira nuɔmba-na umaŋ yiɛyaaya-yuɔ.
33 Ciɛŋ daa uŋ suyaa wuɔ fafalmu daa-yuɔ, kuɔ ce-yo kũɔnyɛlle. Wuɔ piɛ dũuna Yesu caaŋgu-na aa naa waŋ ma yaaŋga-i hiere baa-yo; u saa fuo ma diei.
34 Yesu wuɔ cira: «Mi bilo, niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ kuraa. Kã ŋ kã fiɛi; ŋ cɛraa ŋ ji nunu jarŋ daama-i.»
35 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, nuɔŋ baa hel Di-ilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo cĩiŋgu-na ji ta ba piiye baa-yo wuɔ: «Baa yaŋ hãalãtieŋo mulĩɛŋ u fɛrɛ, ŋ biloŋo jarma yaraa-yo.»
36 Yesu wuɔ nu-ma. Wuɔ waŋ baa Yarusi-i wuɔ: «Baa tie holle. Haa ŋ naŋga-i miɛ yoŋ.»
37 Aa naa bir nuɔmba-i hiere aa yaŋ Piɛr, baa Sake a naara Sake hãaŋo-i Nsãa ba yaa cu u huoŋ-nu yoŋ.
38 Baŋ kaa hi cĩiŋgu-i, baa da nuɔmba haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal hiere.
39 Yesu wuɔ suur aa naa gbɛ̃-ba wuɔ: «Bige-i maacemma-i na wulaa dumaaŋo-i? Biloŋo saa ku, u duɔfũŋ.»
40 Baa bir yaŋ aa ta ba cɔ̃muɔŋ-yo. Wuɔ ce ba hel hiere aa naa ce fuɔ baa biloŋo bĩncuɔmba-i a naara u hãalãbiemba'i suur biloŋoŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i.
41 Baŋ suurii, wuɔ bel biloŋo naŋ-na aa naa cira: «Talita kumi.» Ku yuŋgu yaa wuɔ: Bilo, sire, muɔmɛi waaŋ-ma dumaa!
42 Terduɔŋgu faŋgu-na, biloŋ wuɔ pãŋ sire tuɔ wuɔ. Kuɔ ce-ba gbɛrɛ. Biloŋ daa u waa baa bieŋ cĩncieluo a hãi.
43 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa waŋ nel daama-i baa moloŋo. Aa naa cira ba hã biloŋo-i bĩŋkũŋgu u wuo.

6

Nasarɛtitaamba cĩinaana Yesu-i
(Matie 13.53-58; Like 4.16-30)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ sire terieŋ daaku-na baa u *hãalãbiemba-i a kã ba nelle-na*.
2 *Yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, wuɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i. U nelma taa ma ce nuɔmba-i gbɛrɛ, a ne da ba saa waa dɛi baa yuliiŋgu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Fuɔ hilaa baa nel daama-i hie? Fuɔ kaa da nelnul daade-i hie baa hiŋ daama-i?
3 Ma sĩ Maari biɛŋo maŋ fãnaŋo-i, u yaa kɛ? Fuɔ hãaŋo naŋo yaa Sake-i, baa Yose-i, baa *Yuda-i a naara Simɔ-i. Halle u tũɔbaa-ba dii baa-ye tĩɛnamma-na.» Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na ba saa gbãa hũu Yesu nelma-i.
4 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Ba kãŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i terni-na hiere; ŋga u nelleŋ-baamba-i baa u dũŋ-baamba sa kãŋ-yo.»
5 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, Yesu saa gbãa ce gbɛrɛ-wɛima terieŋgu-na. Uŋ ciɛ kumaŋ, ku yaa ŋaa a haa u nammu-i jaamba namba-na a sire-bɛi ba jarma-na.
6 U nelleŋ-baambaŋ'a ba saa hũu u nelma-i kuɔ ce-yo gbɛrɛ.

* **6:1** Ba nelle yaa Nasarɛti. Niɛŋ Like 4.16.

Yesu puɔraa u hãalãbiemba-i
(Matie 10.5-15; Like 9.1-6)

Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji ta baa u *hãalãbiemba-i tuɔ wuɔra nilɛiŋa maŋ Nasarɛti kɔtɔnni-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i.
7 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji bĩ u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i a puɔr-ba ba hã-ba-hãi aa hã-ba himma ba ta ba gbã ba donya *jĩnabaa-ba-i,
8 aa naa gboya-bɛi wuɔ ba tamma-na, molo baa biɛ bĩŋkũŋgu: Molo baa biɛ niiwuoni, molo baa biɛ buɔra, molo baa biɛ gbeiŋa; kɛrɛ ba biɛ gborni yoŋ.
9 Wuɔ ba dii naatɛnni aa molo baa biɛ joŋgorbaa-ba hãi.
10 U taa u bi piiye wuɔ: «Da na har dumɛlle maŋ nuɔ-i, na tĩɛna dumɛlle fande-na fuɔ na tamma.
11 Da ba ka cira ba sa taara ba da na yufelle terieŋgu maŋ nuɔ-i, na pir na nallu-i na ta, ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba maacemma saa fa.»
12 Hãalãbiemba taa ku yaa nuɔ-i ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i wuɔ ba nanna ba ciləbabalaŋo-i.
13 Ba bi hii donya jĩnabaa bɔi nuɔmba-na aa hure namma jaamba bɔi-na sire-bɛi ba jarma-na.

Nsãa-Batisiŋ kuu kuliiŋgu maŋ
(Matie 14.1-12; Like 9.7-9)

14-15 Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu yer diɛ wuɔra gbuo terni-i hiere. Banaŋ ba'a *Nsãa-Batisi'i siire hel kuomba hɔlma-na jo, ku'i ciɛ u hi hiŋ daama temma-i. Banaŋ ba'a *Eli yaa siire jo. Banaŋ ba'a yiinataaŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo-i juɔ. *Erɔdi wuɔ nu-ma. U yaa waa *Galile yuŋgu-na.
16 Wuɔ cira: «Nsãa yaa-i! Ŋ siɛ suɔ wuɔ mi ciɛ ba kar u yuŋgu-i, ŋga u'i siire jo daayo.»
17 Ninsie ninsie, fuɔ fɛrɛ yaa naa ciɛ ba bel Nsãa-i dii-yo kaso Erodiyadi maa-na. Erodiyadi faŋo-i u mɔlõ ciɛŋo'i waa aa wuɔ hũu-yo mɔlŋo wulaa dii-yo. Ba taa ba bĩ mɔlŋo-i Filipu.
18 Uŋ hũyãa u mɔlõ ciɛŋo-i, Nsãa wuɔ waŋ-ma baa-yo wuɔ fuɔ uudiiŋo sĩ.
19 Ciɛŋ wuɔ pãŋ cõ Nsãa-i aa naa tuɔ taara-yuɔ baa komma. Ŋga ma saa naa waa ma gbãa ce.
20 A haa hama-i nuɔ-i? Erɔdi taa u kãalã Nsãa-i. Uu naa suɔ wuɔ nelviiŋo aa tiraa suɔ wuɔ Diiloŋ-nolŋo, a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ siɛya-yuɔ. Nsãa nelma taa ma surnu-yuɔ ma cor. Ŋga u waa duɔ tuɔ piiye, Erɔdi holle pãŋ caar.
21 Erodiyadi maamaŋ'a ma ka fa dumaaŋo-na, Erɔdi ji tuɔ ce u hommaŋ-yiiŋgu ponsaaŋgu aa bĩ u kuoyataamba-i, baa sorosi ba yuntaamba-i, baa Galile yuntaamba-i hiere.
22 Erodiyadi biloŋ wuɔ nyɛŋ nyɛmuŋgu naŋ temma, kuɔ gbuu dɔlnu Erɔdi-i baa bamaŋ waa hiere. Erɔdi wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ taara bige-i mi hã-ni baa-ku?»
23 Aa naa cira: «Muɔ baa Diiloŋo, niŋ taaraŋ kumaŋ mi ka hã-ni baa-ku. Halle da ŋ fiɛ cira mi cal mi nelle-i sɔmma hãi, a hã-ni sɔmma diei, mi ka ce-ma.»
24 Biloŋ wuɔ hel nuɔmba-na ka yuu nyuŋo-i. Nyuŋ wuɔ cira: «Kã ŋ ka cira ŋ taara Nsãa-Batisi yuŋgu.»
25 Biloŋo gũunu baa gbaruŋgu kã nellentieŋo wulaa ka cira: «Mi taara ŋ kar Nsãa-Batisi yuŋgu-i dii-ku tasaaŋ-na hã-mi fiɛfiɛ!»
26 Nellentieŋo yaaŋ kaa pãŋ bir ka deŋ birma. Ŋga u ka ce-ma niɛ, u yaa pãa nuŋgu-i baa-yo nuɔmba-na.
27 Wuɔ naa wuɔ bi pãŋ puɔr sorosiyiɛŋo naŋo-i wuɔ u kã ka kar Nsãa-Batisi yuŋgu-i ji hã-yo baa-ku. Sorosiyiɛŋ wuɔ bi ta kã kasodũŋgu-na ka kar Nsãa yuŋgu-i

28 a dii-ku tasaaŋ-na jo baa-ku ji hã biloŋo-i baa-ku. Biloŋ wuɔ hũu-ku ka hã
nyuŋo-i baa-ku.
29 Nsãa *hãalãbiembaŋ juɔ nu-ma wuɔ ba karaa ba yuntieŋo yuŋgu-i, baa
kã ka biɛ u bomborre-i ka fuure-diɛ.

Yesu hãa nelpũŋgu naŋgu wuo ye
(Matie 14.13-21; Like 9.10-17; Nsãa 6.1-14)

30 Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ kaa bir jo, baa jo ji tũnu Yesu-i baa baŋ kaa ce
mamaŋ hiere.
31 A ne da nuɔmba bɔi taa ba jo u wulaa, a ce halle fuɔ baa u *hãalãbiemba-i
ba sa da ba fɛrɛ ba wuo niiwuoni-i yɛrɛ. Yesu wuɔ gbɛ̃ u hãalãbiemba-i wuɔ:
«Yaaŋ i kã hĩɛŋ-nu na ka fiisa cɛllɛ.»
32 Baa sire ku yaa nuɔ-i a biɛ beŋo-i ta ta ba kã.
33 Baŋ taa dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi daa-ba aa suɔ baŋ kãŋ kusuɔŋ-nu. Baa
hel terni-na hiere a gbar ta yaaŋga bɛi.
34 Yesuŋ huɔlaa hũmma-na, wuɔ u ne da nelpũŋgu naŋ temma u yaaŋga-na;
ba ne ŋaa tũlmba maŋ tieŋo sĩ bɛi. Ba hujarre gbuu bel-o. Wuɔ pãŋ doŋ tuɔ
waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba. U piiye baa-ba vaaya.
35 Bãaŋguŋ juɔ ta ku hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu a
waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, ŋ suyaa wuɔ ii dii hĩɛŋ-nu dɛ? Bãaŋguŋ hir ku kã
36 ŋ sa yaŋ nuɔmba kã nilɛiŋa maŋ kɔtɔnni-na ka taara niiwuoni sãa wuo
wɛi?»
37 Yesu wuɔ cira: «Namɛi saaya na hã-ba niiwuoni-i ba wuo.»
Baa cira: «Itie, diɛ fiɛ sãa niiwuoni-i *deniebaa nuɔsũɔ, ni siɛ gbɛ̃!»
38 Yesu wuɔ cira: «Kãaŋ na ka ne, *buruo u niɛ dii baa-na?»
Baa kã ka ne aa jo ji cira: «Buruo u ndii a naara titiraamba hãi.»
39 Yesu wuɔ cira ba ce nuɔmba calnu tĩɛna hĩɛbĩnaaŋgu-na.
40 Nuɔŋ baa tĩɛna. Banamba komuɔŋa da-a-ndii, banamba komuɔŋa hã-a-
hãi baa cĩncielbaa.
41 Yesu wuɔ biɛ buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hãi baaŋ daaba-i a ciir
u yuŋgu-i dɔrɔ-i-na aa jaal Diiloŋo-i aa bũlnu-yuɔ hã u hãalãbiemba calnu-yuɔ
a hã nuɔmba-i. Aa bi calnu titiraamba-i hã-ba hiere.
42 Nuɔŋ baa wuo ye hiere.
43 Baa gbura ni boini-i a dii-ni segeyufieŋ cĩncieluo baa a hãi.
44 Nuɔmba maŋ waa, bibɛmba-i yoŋ, ba kã nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba
ndii temma nuɔ.

Yesu wuɔyaa hũmma dɔrɔ
(Matie 14.22-33; Nsãa 6.16-21)

45 Baŋ bi wuyaa niiwuoni-i, Yesu wuɔ guor u *hãalãbiemba biɛ beŋo-i ta u
yaaŋ-na ta ba kã Betisada yaŋga aa fuɔ wuɔ tĩɛna duɔ ce nuɔmba bɔrɔ kũŋ ba
cĩnniŋ.
46 Nuɔmbaŋ juɔ bɔrɔ hiere, wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu-na tuɔ cãrã Diiloŋo-i.
47-48 Bãaŋguŋ juɔ suur, Yesu yaa waa yoŋ bomborma-na. A ne da fafalmu
taa mu jãrã u hãalãbiemba-i. Wuɔ fara da ba ce sũlma-i dii hũmma holle-na
baa beŋo-i. Cuo kaalmaŋ-caaŋgu-na, wuɔ sire tuɔ wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u kã
ba wulaa. Uŋ kaa hi, wuɔ ce ŋaa u ciɛl-ba duɔ cor.
49 Hãalãbieŋ ba'a ba ne da hai moloŋo-i wuɔyaaŋ hũmma dɔrɔ-i-na daayo-i!
Baa doŋ ta ba kaasĩŋ wuɔ sĩ isuɔtieŋo.
50 Baŋ daa-yo, ba hulɛiŋa caaraa. Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmɛi!»
51 Aa kã ka bel beŋo-i suur. Fafal muɔ bi pãŋ yiɛra. Hãalãbieŋ baa kar da
hãmmu!

52 Niiwuoniŋ-kũŋgu maŋ fiɛ ce cor, ba saa suɔ ku yaaŋga-i. Nelma famma
yaraa-ba suɔma.

Yesu siire jaamba Genesarɛti-i-na
(Matie 14.34-36)

53 Fafalmuŋ yiɛraaya, Yesubaa-ba perieŋ karnu kã Genesarɛti.
54 Baŋ hii bi huɔl, nuɔmba pãŋ suɔ Yesu-i
55 aa gbagbarra tũnu ba-naa terni-na hiere. Da ba nu wuɔ u dii kusuɔŋ-nu,
ba biɛ ba jaamba-i ba niigallanni-na gbar kã u wulaa.
56 Yesu waa duɔ cor terieŋgu terieŋgu, nuɔmba biɛ ba jaamba-i ka ji̇̃na
ponsanatigerre-na aa cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ ba yiɛya-yuɔ; da ku fiɛ'a u joŋgoruo
tũŋgu, ku ka saanu. Ninsie ninsie, ku waa jɛiŋo maŋ duɔ yiɛya-yuɔ fafalmu
pãŋ da-yuɔ.

7

Bi̇̃ncuɔŋ-hũmelle saa saaya di gbuonu Diiloŋ-hũmelle-i
(Matie 15.1-9)

1 Yiiŋgu naŋgu-na, *Farisi̇̃ɛbaa-ba-i baa *ãnji̇̃namma pigãataamba maŋ naa
hilaa *Yerusalɛmu-i-na jo, baa kũɔlãa ba-naa kã Yesu wulaa.
2 Ba'a ba ne da Yesu *hãalãbiemba namba wuo niiwuoni-i a ne da ba saa
saara ba nammu-i a saanu baa *Yuifu ba bi̇̃ncuɔŋ-hũmelle-i.
3 A ne da Farisi̇̃ɛbaa-ba-i baa Yuifubaa-ba-i hiere ba sa puona baa ba
bi̇̃ncuɔŋ-maama-i: Ba sa siɛ wuo niiwuoni-i ni ba saa saara ba nammu-i.
4 Aa da ba hel saŋga-na kũŋ, ba cɛ hũmma'i igɛ̃na aa suɔ wuo niiwuoni-i.
Ba bi̇̃ncuɔŋ-maama'i saa waa mafamma-i yoŋ: Hũŋkaacimmuŋ-saarma waa ma
deŋ, bũnammuŋ-saarma waa, bitonniŋ-saarma bi waa.
5 Baŋ daa ba wuo niiwuoni-i dumaaŋo-na, baa yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ
hãalãbiemba sa wuɔ bi̇̃ncuɔŋ-hũmelle-i? Ku ciɛ niɛ ba saa saara ba nammu-i
aa ta ba wuo niiwuoni-i?»
6 Yesu wuɔ cira: «Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i, *Isayiŋ fii-na baa
kumaŋ, na yuu-ku. Isayi waaŋ-ma wuɔ: ‹Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Nel daade taamba kãŋ-mi ba nuŋ-nu yoŋ.
Mi maama si dii ba hɔmmu-na.
7 *Baŋ pigãaŋ nuɔmba-i hũmelle maŋ, bafamba diele.*
A ce dumaaŋo-na yuŋgu si dii ba Diilojaale-na.»›[*]»
8 Yesu wuɔ cira: «Na birii yaŋ Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ aa vaa na fɛrɛ baa na
bi̇̃ncuɔŋ-maama ta na ce.
9 Maa namaa cã! Na yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i aa bir bel na bi̇̃ncuɔŋ-maama
yaa nammu hãi.
10 Ma si̇̃ *Moisi waaŋ-ma wuɔ na ta na dii na bi̇̃ncuɔmba nunni-i kɛ? Aa
tiraa cira umaŋ duɔ waŋ ãndaparaaŋgu hã u to, sisɔ u nyu, kutieŋo saaya baa
komma.
11 Ŋga namaa birii cira wuɔ umaŋ duɔ waŋ baa u bi̇̃ncɔiŋo-i wuɔ: ‹Miŋ ŋa
naa da kumaŋ da mi kãyã-niɛ ku ciɛ «kɔrbã»; ku yuŋgu yaa wuɔ mi pãa-ku hã
Diiloŋo.› Wuɔ kɛrɛ umaŋ duɔ ce mafamma-i aa u saa ji fiɛ da bi̇̃ŋkũŋgu hã u
bi̇̃ncɔiŋo-i wɛima si̇̃.
12 Terieŋgu faŋgu-na, na ce nuɔmba ta ba yaŋ ba bi̇̃ncuɔmba-i ba sa kãyã-bɛi.
13 Na birii biɛ na bi̇̃ncuɔŋ-maama yaa-i a dii-ma Diiloŋ-nelma fuoŋgu-na ta na
hãalã na-naa baa-ma. Na ciɛ ma temma bɔi cor ti̇̃ a ne da ma saa fa.»

Kumaŋ gbãa guɔla nɛliɛŋ nuɔŋo-i
(Matie 15.10-20)

---

[*] **7:7** Isayi (Ésaïe) 29.13

14 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tiraa bĩ nuɔmba-i ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Karaaŋ
na tũnni-i fafamma na nu mi nelma-i.
15 Kumaŋ suuriiŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na, ku siɛ gbãa guɔla-niɛ Diiloŋ-
hũmelle-na; kumaŋ hilaaŋ, ku yaa gbãa guɔla-niɛ. [
16 Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!]»
17 Uŋ juɔ hel nuɔmba hɔlma-na kũŋ cĩiŋgu-na, u *hãalãbiemba cira u firnu
nel daama-i pigãaŋ-ba.
18 Wuɔ cira: «Bisãlmba'i namaaŋo-i wɛi? Namaa saa suɔ wuɔ kumaŋ suuriiŋ
nɛliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na ku siɛ gbãa guɔla-niɛ wɛi?
19 Kumaŋ suuriiŋ ŋ nuŋgu-na ku sa kã ŋ huɔŋ-na, ku kã ŋ kusũŋ-nu ka ce
biniɛŋa a hel.» Terieŋgu faŋgu-na, Yesu taara duɔ pigãaŋ wuɔ niiwuoni-i hiere
ni gbãa wuo.
20 Aa naa tiraa cira: «Mamaŋ dii nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga-na, ma yaa gbãa guɔla-
niɛ Diiloŋ-hũmelle-na.
21 Ãnjɔgɔbabalamma hel nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga'i nuɔ-i: Ŋ huɔŋga'i diyaaŋ-niŋ
bĩŋwosĩnni-na, cuosĩnni-na, nelkolle-na,
22 *fuocesĩnni-na, cãncaaya-i-na, hɔdorre-na, nuɔŋ-tãalma-na,
kakarkuoŋo-na, nenemuŋgu-na, yebĩɛnande-na, bombolma-na, ãnyagarma-
na.
23 Nelbabalaŋ daama-i hiere ma hel nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga'i nuɔ-i. Ma yaa
guɔlaayaŋ-niɛ Diiloŋ-hũmelle-na.»

Niɛryiɛŋo naŋo haa u naŋga Yesu-i-na (Matie 15.21-28)

24 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji ta halaŋ terieŋgu-na a kã Tiir. Uŋ kãa, wuɔ suur
dũŋgu naŋgu-na duɔ fuo nuɔmba baa da-yo. Ŋga u saa gbãa.
25 Ciɛŋo naŋ wuɔ nuɔ u maama nelle fande-na, a ne da *jĩna waa u biloŋo-
na. Yesu bi himma-i, ciɛŋ daa wuɔ jo ji dũuna u yaaŋga-na
26 a cãrã-yuɔ wuɔ u donya jĩna daayo-i u biloŋo-na. Ciɛŋ daa u waa
*niɛryiɛŋo. U taa u hel Fenisi maŋ dii Siiri mara-i-na.
27 Yesu wuɔ cira: «Da ŋ biɛ bisãlmba niiwuoni-i hã juoraamba baa-ni ku saa
fa. Yaŋ da ba wuo ye, ŋ suɔ ŋ biɛ boini-i ŋ hã juoraamba-i.»
28 Ciɛŋ wuɔ cira: «Itie, ma sĩ bisãlmbaŋ wuo aa jubieŋa maŋ ta a diire hĩɛma-
na, juoraamba biɛra-yɛi ba wuo kɛ?»
29 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Niŋ suyaa mafamma-i waŋ-ma, bir
ŋ kũŋ, jĩna taa halaŋ ŋ biloŋo-na.»
30 Ciɛŋo birii ku yaa nuɔ-i kũŋ, kã ka da biloŋo gaala u muŋgallammu-na: Jĩna
taa.

Yesu ciɛ bobo naŋo tuɔ piiye

31 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ sire Tiir-na a hel Sidõ aa bir hiire kã ka karnu
Dekapol nilɛiŋa-i kã ka hel Galile dalaŋga-na.
32 Baa jo baa bobo naŋo-i a ji cãrã-yuɔ wuɔ u haa u naŋga-i yuɔ a firnu u
jumɛlle-i aa puur u tũnni-i.
33 Yesu wuɔ bel-o hel baa-yo nuɔmba-na. Baŋ hilaa, wuɔ dii u nieŋa-i
naacolŋo tũnni-na aa ce u taaluŋgu-i hure u jumɛlle-na.
34 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ciir u yuŋgu-i aa fiisa da fũɔ aa cira: «Efata!» Ku
yuŋgu yaa wuɔ: Puur!
35 Terduɔŋgu faŋgu-na, naacolŋo tũŋ niɛ pãŋ puur aa u jumɛl diɛ bi pãŋ firnu
u tuɔ piiye da welewele ŋaa u'i sĩ.
36-37 Kuɔ fũnuŋ cu nuɔmba hɔmmu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u
maacemma faa cor! U puur tugbentaamba tũnni-i aa tuɔ ce bobobaa-ba ta

ba gbã ba piiye.» Yesu wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel. Duɔ waŋ mafamma-i, ku ce ŋaa u kaa namma dii dãamu-na.

8

Nuɔmba neifieŋa hãi wuyaa buruo niehãi yar-ba
(Matie 15.32-39)

1 Yibieŋa faŋa-na, nuɔmba tiraa kũɔl ba-naa ka tigiiŋ Yesu caaŋgu-na. A ne
da niiwuoni saa waa baa-ba. Yesu wuɔ bĩ u *hãalãbiemba-i ji tuɔ piiye baa-ba
wuɔ:
2 «Nuɔŋ daaba hujarre gbu di ko-mi; ba yinni siɛi yaa dɛ-i baa-mi ba saa da
bĩŋkũŋgu wuo.
3 Banamba hilaa termaaŋ-nu jo, da mi yaŋ ba bir baa nyulmu-i ku kaa nuɔl-
ba hũmelle-na.»
4 U hãalãbiemba cira: «Itie, i ka da niiwuoni-i hie hĩɛŋ daaku-na diɛ ji hã
nelpũŋ daaku temma da ku wuo ye?»
5 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «*Buruo u niɛ dii baa-na?»
Baa cira: «Buruo niehãi.»
6 Yesu wuɔ ce nuɔmba tĩɛna hĩɛma-na aa naa biɛ buruo niehãi daayo-i a
jaal Diiloŋo-i aa bũlnu-yuɔ hã u hãalãbiemba-i wuɔ ba calnu-yuɔ hã-ba. U
hãalãbiemba hũu-yo bi calnu-yuɔ.
7 Tetebiemba namba bi waa, wuɔ tiraa biɛ bafamba-i a jaal Diiloŋo-i aa hã
u hãalãbiemba-i baa-ba wuɔ ba calnu-bɛi hã nuɔmba-i.
8 Nuɔmba maŋ waa hiere, baa wuo ye. Baa gbura ni boini-i dii-ni segeyu-
fieŋ niehãi.
9 A ne da nuɔmba maŋ waa, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi temma.
Baŋ juɔ wuo tĩ, Yesu wuɔ hã-ba hũmelle-i wuɔ ba kũŋ ba cĩnniŋ
10 aa fuɔ baa u hãalãbiemba-i baa biɛ beŋo-i ta ba kã Dalmanuta.

Nuɔmba ciɛra Yesu ce himma ba ne
(Matie 16.1-12)

11 Yesubaa-baŋ kãa Dalmanuta-i-na, *Farisĩɛbaa-ba namba jo ji ta ba fanu
ba-naa baa-yo. Baa ji cira wuɔ da kuɔ Diiloŋo'i puɔraa-yo, u ce himma ba ne.
Ba taa ba waŋ mafamma-i wuɔ sĩ ba ka gbãa cure-yuɔ.
12 Yesu wuɔ fiisa da fũɔ aa naa cira: «Bige-i ciɛ fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na'a
mi ce himma pigãaŋ-na ku yaa na ka suɔ wuɔ Diiloŋo'i puɔraa-mi? Mi waŋ
ninsoŋo-i baa-na, bĩŋkũŋgu sa ce dii pigãaŋ-na!»
13 Aa naa pãŋ ta baa u *hãalãbiemba-i ka suur beŋo-na ta ba karnu ba kã
dalaŋga yiɛŋgu naŋgu-na.
14 A ne da ma saa naa tĩɛnu u hãalãbiemba biɛ *buruo. Buruo diei waa baa-
ba yoŋ beŋo huɔŋga-na.
15 Yesu wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Jande, bilaaŋ na fɛrɛ Farisĩɛ ba siini-na
baa *Erɔdi bi niini-na.»
16 Hãalãbiemba doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Na saa da, iŋ'a i saa biɛ
niiwuoni ku'i ciɛ u tuɔ piiye dɛ-i-na.»
17 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na piiye wuɔ mi
daa na saa biɛ niiwuoni ku'i ciɛ mi ta mi piiye dɛ-i-na? Ku ce ŋaa a ji hi baa
nyuŋgo, miŋ waŋ nelma maŋ na saa hi ta na da ma terieŋgu-i wɛi?
18 Na sa da baa na yufieŋa-i wɛi? Aa na sa nu baa na tũnni-i wɛi? Ma
karaanu-nɛi wɛi?
19 Miŋ bũlãanu buruo u ndii-i a hã nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii-i, na
biɛraaya boini-i segeyufieŋa niɛ ta?» Baa cira: «Segeyufieŋ cĩncieluo a hãi.»
20 Wuɔ cira: «Aa miŋ bũlãanu buruo niehãi a hã nuɔmba neifieŋa hãi ba
wuo, segeyufieŋa niɛ juɔ tĩɛ?»

Baa cira: «Segeyufieŋ niehãi juɔ tĩɛ.»
21 Yesu wuɔ cira: «Ji hi baa nyuŋgo na saa hi suɔ ku yaaŋga-i yogo wɛi?»

Yesu puurii yiroŋo naŋo yufieŋa-i

22 Yesubaa-baŋ kaa hi Betisada-i, baa jo baa yiroŋo naŋo ji hã-yo wuɔ u ce jande aa u haa u naŋga-i yuɔ a puur u yufieŋa-i.
23 Yesu wuɔ bel yiroŋ daa u naŋ-na ba hel nelleŋ-huɔŋga-na a kã ba deŋ. Baŋ kaa hi, wuɔ ce taaluŋgu a hure naacolŋo yufieŋa-na aa ce u nammu-i cuye-yɛi ku ce cɛllɛ aa suɔ halaŋ-mu. Uŋ halaaŋ-mu, wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ da wɛi?»
24 Naacolŋ wuɔ ne aa naa cira: «Mi da nuɔmba-i ŋga mi sa da-ba dɛi; mi da-ba ŋaa tibinni aa ta ni wuɔ.»
25 Yesu wuɔ tiraa bir cu u nammu-i naacolŋo yufieŋa-na. Uŋ juɔ halaŋ-mu kufaŋgu-i, naacolŋ wuɔ pãŋ tuɔ da fafamma.
26 U yufieŋ aŋ puurii, Yesu wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Ta ŋ kũŋ cĩiŋ-nu, baa tiraa ŋ suur nelleŋ-huɔŋga-na.»

Yesu sĩnni yaa hani-i?
(Matie 16.13-20; Like 9.18-21)

27 Ku huoŋgu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba ji ta ba kã nilɛiŋa maŋ dii Sesare maŋ Filipu wuoŋo-i u kɔtɔnni-na. Baŋ kãŋ hũmelle-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nuɔmba ciɛra hai moloŋo-i muɔŋo-i?»
28 U hãalãbiemba cira: «Banamba ciɛra wuɔ nuɔnɛi *Nsãa-Batisi-i, banaŋ ba'a nuɔnɛi *Eli-i, banaŋ ba'a *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo-i nuɔŋo-i.»
29 Yesu wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «Aa namaa fuɔ, na'a hai moloŋo-i muɔŋo-i?»
Piɛr wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i.»
30 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel molo nu-ma.

Yesu kaal u mulĩɛma-i
(Matie 16.21-28; Like 9.22-27)

31 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Yesu wuɔ doŋ tuɔ piiye u pigãaŋ u *hãalãbiemba-i wuɔ *Moloŋ-Biɛŋo ka mulĩɛŋ da dɛi! Nelle bĩncuɔmba-i, baa *Diilo-jigãntaamba yuntaamba-i, a naara *ãnjĩnamma pigãataamba ka cĩina-yuɔ aa ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.
32 Yesu wuɔ waaŋ nel daama-i kaala-mɛi baa-ba. Piɛr wuɔ bĩ-yo ba kã ba deŋ ka tuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, baa ta ŋ piiye dumaa, ku saa fa.»
33 Yesu wuɔ miɛl ne u hãalãbiemba-i aa naa gbɛ̃ Piɛr wuɔ: «*Sitãni, kã ŋ halaŋ mi caaŋ-nu! Ŋ kusũŋ-maama-i Diiloŋ-maama sĩ, nelbilieŋ-maama.»
34 Ku huoŋgu-na, wuɔ bĩ nuɔmba-i baa u hãalãbiemba-i ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Nuɔni maŋ da ŋ ta ŋ taara ŋ nyaanu-miɛ, ŋ saaya ŋ cĩina ŋ fɛrɛ, aa ŋ saaya ŋ siɛ mulĩɛma-i baa kuliiŋgu-i.
35 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, u ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ, ŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fɛrɛ mɛi maama-na baa *Neldɔdɔlma maama-na, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ siɛ ji tĩ dede.
36 Nɛliɛŋ nuɔ, da ŋ da ŋ yufieŋ-niini-i hiere miwaaŋo-na aa ka caa, yuŋ haku-i dii-kuɔ?
37 Nɛliɛŋ nuɔ, ŋ gbãa sãa ŋ yuŋgu-i baa bige-i Diiloŋo wulaa?
38 Na saa da, fiɛfiɛ ku nuɔmba saa fa, ba jɛ̃naamba sa ku. Umaŋ duɔ tuɔ ce senserre bɛi u sa taara ba suɔ wuɔ mɛi wuoŋo, u sa bi taara u waŋ mi maama-i baa-ba, Moloŋ-Biɛŋo duɔ ji jo baa u To fɔ̃ŋgũɔ-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i, u ka bi ce senserre baa kutieŋo maama-i.»

9

1 Aa naa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Banamba dii na hɔlma-na
bande-i-na, ba ka da *Diiloŋ-bãaŋgu-i aa suɔ da ba ku. Diiloŋo ka ce u bãaŋgu-i
baa fɔ̃ŋgũɔ.»

Yesu birii u deŋ birma
(Matie 17.1-13; Like 9.28-36)

2 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, yinni niediei temma cor, wuɔ ce fuɔ baa Piɛr, baa
Sake a naara Nsãa ba kã ba deŋ ka nyugũŋ tãnujaataama naŋo-na. Ba'a ba ne
da Yesu birii u deŋ birma.
3 U joŋgorbaa-ba birii baapiɛlmba ta ba caa da kpoikpoi; halle molo siɛ gbãa
ce bĩŋkũŋgu pusũŋ dumaaŋo-na.
4 *Hãalãbieŋ ba'a ba tiraa ne, a da *Eli baa *Moisi ba caraaya-bɛi ta ba piiye
baa Yesu-i.
5 Piɛr wuɔ gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, i jomma faa bande-i-na dɛ! Ŋ sa yaŋ i
ce gbuganni siɛi wɛi? Ku diei naŋ kũŋgu, ku diei Moisi kũŋgu, aa ku diei kũŋgu
naŋgu-i Eli kũŋgu.»
6 Korma'i naa bilaa Piɛrbaa-ba-i a ce u tuɔ piiye dumaa u yuŋ-nu u sa suɔ uŋ
waŋ mamaŋ.
7 Duherru nandu jo ji cĩnnu-bɛi. Baa nu molo piiye du huɔŋga-na wuɔ: «Mi
Biɛŋo yaa daayo-i; u maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ, taa na nu u nuŋgu-i.»
8 Hãalãbiemba wuɔra ne terni-na hiere ba saa da moloŋo baa Yesu-i.
9 Baŋ juɔ ta ba hiire tãnuŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ
*Moloŋ-Biɛŋ duɔ saa sire hel kuomba hɔlma-na, ba baa waŋ nel daama-i baa
moloŋo!
10 Hãalãbiemba siɛ aa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «A sire hel kuomba hɔlma-na,
ku yuŋgu yaa wuɔ niɛ?»
11 Baŋ kaa hi yaaŋga-i, baa yuu Yesu-i wuɔ: «Ma sĩ *ãnjĩnamma
pigãataamba ciɛra wuɔ Eli saaya u bir jo igɛ̃na aa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ
u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u suɔ jo kɛ?»*
12 Yesu wuɔ cira: «Ba saa kar coima; Eli saaya u jo igɛ̃na ji migãaŋ wɛima-i
hiere. Ŋga bige-i ciɛ Diiloŋ-nelma cira wuɔ: ‹Moloŋ-Biɛŋo ka mulĩɛŋ da dɛi aa
ba siɛ ta ba kãŋ-yo?›
13 Mi tũnu-nɛi: Eli juɔ tĩ. Uŋ juɔ, nuɔmba ciɛ ba bãaŋgu-i yuɔ. Diiloŋ-nelmaŋ
waaŋ-ma dumaa, ba bi ciɛ-ma dumɛi.»

Yesu duɔnya jĩna naacombiloŋo naŋo-na
(Matie 17.14-21; Like 9.37-43)

14 Yesubaa-baŋ hiiriiye ka hi u *hãalãbiemba namba terieŋgu-i, baa da
nuɔmba juɔ ji yu ba caaŋgu-na, aa da *ãnjĩnamma pigãataamba namba juɔ
ba ji ta ba fanu ba-naa baa-ba.
15 Nuɔmba juɔ'a ba ne da Yesu jo, kuɔ ce-ba gbɛrɛ, baa gbar jãrã-yuɔ ka ta
ba jaal-o.
16 Yesuŋ juɔ ji hi, wuɔ yuu u hãalãbiemba-i wuɔ: «Na fanu na-naa baa-ba
nel hama-i nuɔ-i?»
17 Naacolŋo naŋo tĩɛ dii nuɔmba-na aa cira: «Hãalãtie, *jĩna naŋo dii mi
biɛŋo yuŋgu-na a ce-yo bobo. Mi juɔ baa u yaa-i ŋ wulaa.
18 Duɔ sire-yuɔ terieŋgu terieŋgu, u mal-o. Duɔ mal-o, sãmpugaaru ta du
hel u nuŋgu-na, aa ŋ da u wuo u nyiɛni-i aa kuola da girri. Mi waaŋ baa ŋ
hãalãbiemba-i miɛ ba donya-yuɔ, ba saa gbãa.»

---

* **9:11** Malaki (Malachie) 3.23

19 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i, na sa hũu nɛliɛŋ
maama. Na daa niɛ sɪ̃ mi ka tɪ̃ɛna baa-na gbula wɛi? Namaa ji hũu mɛi
maama-i yaku-i?» Aa naa cira: «Juɔŋ baa naacombiloŋo-i.»
20 Baa ta ta ba kã baa-yo da ba ka hã-yo. Jɪ̃naŋ kaa cira u ne da Yesu-i,
wuɔ pãŋ bel naacombiloŋo-i gbuu sagalla-yuɔ. Naacombiloŋ wuɔ hel cii tuɔ
bũmallã aa sãmpugaaru ta du hel u nuŋgu-na.
21 Yesu wuɔ yuu tuoŋo-i wuɔ: «Jĩna daayo dii-yuɔ ku bãaŋgu cuɔ wɛi?»
Tuoŋ wuɔ cira: «Uu dii-yuɔ dii u bisãnsɪ̃nniŋ.
22 Duɔ ce u ce u suur dãamu-na sisɔ hũmma-na duɔ ko-yo hã-mi. Da ŋ'a ŋ
ka gbãa, jande ne Diiloŋo-i aa ŋ kãyã-yiɛ.»
23 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ'a da miɛ mi ka gbãa? Umaŋ duɔ haa u naŋga-i
Diiloŋo-na, wɛima-i hiere ma gbãa ce hã kutieŋo-i.»
24 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, naacombiloŋo to wuɔ pãŋ cira: «Mi haa mi
naŋga-i Diiloŋo-na ŋga kãyã-miɛ ni mɛi sɪ̃ kuu dii kpelle.»
25 Baŋ tɪ̃yãa kufaŋgu-na, nuɔŋ baa ta ba jo ba naara. Yesuŋ daa ba kũɔlãa
ba-naa ta ba jo dumaaŋo-na, wuɔ cira: «Jĩna nuɔ, ma'a ŋ'a ŋ gbãŋ ce nuɔmba-i
bobobaa baa tugbentaamba? Cor ŋ hel naacombiloŋo-na, mi sa taara mi tiraa
da-ni yuɔ gbula.»
26 Jɪ̃na wuɔ kaasɪ̃ŋ da gbagaga aa naa gbuu sagalla naacombiloŋo-i aa suɔ
hel-yuɔ. Naacombiloŋ wuɔ galla ŋaa u kuu. Nuɔmba maŋ waa hiere baa da
niɛ sɪ̃ u kuu.
27 Yesu wuɔ bel u naŋ-na sire-yuɔ u yiɛra u gbeiniŋ.
28 Yesuŋ juɔ kũŋ baa u hãalãbiemba-i ba ka waa ba kula-i, baa yuu-yo wuɔ:
«Hãalãtie, bige-i ciɛ miɛ i saa gbãa donya jɪ̃na daayo-i?»
29 Yesu wuɔ cira: «Jĩna daayo temma-i Diilocãrãlle'i gbãa donya-yuɔ yoŋ.»

Yesu tirii u kuliiŋgu maama-i
(Matie 17.22-23; Like 9.43-45)

30-31 Ku huoŋgu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba sire terieŋgu-na a suur
*Galile huɔŋga-na ta ba karnu ba kã. Yesu taa u piiye Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ
u hãalãbiemba-i a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ taara molo suɔ ba saaŋgu. U taa u
piiye baa-ba wuɔ: «Ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i hã nelbiliemba-i baa-yo ba ko-yo.
Da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hɪ̃ɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.»
32 Hãalãbiemba saa suɔ u nelma yaaŋga-i; ŋga ba siɛ bi siɛ yuu-yo.

Hai moloŋo-i nelbuɔ-i hãalãbiemba-na?
(Matie 18.1-5; Like 9.46-48)

33 Yesubaa-baŋ kaa hi Kafarnamu-i a suur ba dũŋgu-na, Yesu wuɔ yuu u
*hãalãbiemba-i wuɔ: «Iŋ joŋ hũmelle-na, na taa na fanu na-naa nel hama-i
nuɔ-i?»
34 A ne da hũmelle-na, ba taa ba fanu ba-naa da ba suɔ umaŋ nelbuɔ-i ba
hɔlma-na. Yesuŋ yuu-ba dumaaŋo-na, ba fiinaŋ ba saa waŋ wɛima.
35 Yesu wuɔ bir tɪ̃ɛna aa bɪ̃-ba cɪ̃ncieluo ba hãi-i-na hiere a tuɔ piiye baa-ba
wuɔ: «Na hɔlma-na umaŋ duɔ tuɔ taara u waa na yaaŋga-na, kutieŋo saaya u
jɪ̃na u fɛrɛ na hieroŋo huoŋ-nu aa tiraa ce u fɛrɛ na maacembiloŋo.»
36 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bel bisãmbiloŋo naŋo-i jo baa-yo ba hɔlma-na.
Uŋ juɔ baa-yo, wuɔ tũu-yo aa cira:
37 «Umaŋ duɔ bel bisãmbiloŋ daayo temma-i fafamma mɛi maama-na, kuu
dii ŋaa u bilaa mɛi fɛrɛ yaa-i, aa umaŋ duɔ bel muɔŋo-i fafamma, kuu dii ŋaa
kutieŋo bilaa umaŋ puɔraa-mi.»

Umaŋ duɔ saa bigãaŋ-ye, uu dii baa-ye
(Like 9.49-50)

38 Ku huoŋgu-na, Nsãa wuɔ cira: «Hãalãtie, i daa naacolŋo naŋo gbuuse-niɛ
aa tuɔ donya *jĩnabaa-ba-i, miɛ ne da u sa nyaanu-niɛ baa miɛŋo-i i ce u yaŋ.»
39 Yesu wuɔ cira: «Baa na cie-yo. Na saa da, molo siɛ gbãa gbuuse-miɛ a ce
gbɛrɛ-wɛima aa tiraa bir bĩ mi yebabalande-i terduɔŋgu faŋgu-na.
40 Umaŋ duɔ saa bigãaŋ-ye, uu dii baa-ye.
41 Aa umaŋ duɔ ne muɔŋo-i aa hã-na hũmma-i na nyɔŋ wuɔ *Kirsa baaŋ
namaa, da ku fiɛ waa ciyufelle yoŋ, coima saa fa, kutieŋo siɛ naa u daluɔ-i
Diiloŋo wulaa.»

Kunaŋgu bɔyaa kunaŋ-na
(Matie 18.6-9; Like 17.1-2)

42 «Bisãlmba maŋ hũyãa mɛi maama-i, umaŋ duɔ guɔl unaŋ gbeini bɛi
Diiloŋ-hũmelle-na, sũlma haraa kutieŋo-na. Kumaŋ ka haa-yuɔ, kuɔ baa naa
to namɛlle u nuoŋgu-na aa sɛ-yo dii-yo nuoraaŋ-nu, kuu naa ce bɔlbɔl yuɔ.
43 Da ŋ da ŋ naŋga dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, kar-ka ŋ nanna. Da
ŋ suur Diiloŋ-nelle-na baa naŋga diei, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ
nammu-i mu hãi-i-na. [
44 Jĩamba maŋ wuyaaŋ nuɔmba-i terieŋgu-na ba sa ku, aa ku dãamu sa dĩŋ.]
45 Da ŋ da ŋ gboluoŋgu dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, kar-ku ŋ nanna.
Da ŋ suur Diiloŋ-nelle-na baa gboluoŋgu diei, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa
ŋ gbeini-i ni hãi-i-na. [
46 Jĩamba maŋ wuyaaŋ nuɔmba-i terieŋgu-na ba sa ku, aa ku dãamu sa dĩŋ.]
47 Da ŋ da ŋ yufelle dii-ni kuubabalaaŋgu cemma-na, hiel-de ŋ nanna. Da
ŋ suur *Diiloŋ-nelle-na baa yufelle diei, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ
yufieŋa-i a hãi-i-na.
48 Jĩamba maŋ wuyaaŋ nuɔmba-i terieŋgu-na ba sa ku, aa ku dãamu sa dĩŋ.
49 «Na saa da, dãamu ka dii dãmma yiɛ hiere.
50 «Dãmma-i bĩŋkũfafaaŋgu; ŋga da ma ji saara, namaa gbãa ce-ma niɛ ma
tiraa ce kpɛ̃nnɛ? Diyaaŋ dãmma na fɛrɛŋ nuɔ aa na bel na-naa fafamma.»

10

Ãnsorre bɔrɔmmaŋ-kũŋgu-i
(Matie 19.1-12; Like 16.18)

1 Ku huoŋgu-na, Yesubaa-ba sire terieŋgu-na a kã *Yude, kã ka waa dii
*Yurdɛ̃ bomborma namma-na. Nuɔmba tiraa kũɔl ba-naa kã u wulaa. Wuɔ
doŋ tuɔ piiye Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ-ba ŋaa uŋ cemmaŋ dumaa koko.
2 *Farisĩɛbaa-ba namba ta ba taara ba cure-yuɔ baa nelma-i, baa piɛ a yuu-
yo wuɔ: «A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, nɛliɛŋ nuɔ ŋ gbãa nanna ŋ ciɛŋo-i
wɛi?»
3 Yesu wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «*Moisi hãa-na hama-i wuɔ na ta na ce?»
4 Baa cira: «Moisi hãa-ye hũmelle-i wuɔ i gbãa tiɛ nanna i caamba-i; ŋga da
ŋ'a ŋ nanna-yuɔ ŋ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ hã-yo igɛ̃na umaŋ pigãaŋ wuɔ na ãnsorre
buɔra.»
5 Yesu wuɔ cira: «Moisi daa na tũnni sa nu ku'i ciɛ u nyɛgɛ̃ŋ mafamma-i hã-
na.
6 Da ma'i sĩ Diiloŋ uŋ'a u jĩna miwaaŋo-i *u maa biɛŋo baa ciɛŋo.*
7 *A ce dumaaŋo-na, bibiɛŋo ka yaŋ u bĩncuɔmba-i aa waa baa u ciɛŋo*
8 *ba gbonu ce kuuduɔŋgu.** Da ba waa dumaaŋo-na, ba sa tiraa kãŋ-ba
nuɔmba hãi, ba kãŋ-ba ŋaa nelduɔŋo.
9 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ gbonu kumaŋ, nelbilo saa saaya u bɔrɔ-kuɔ.»

* **10:8** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.24

10 Baŋ juɔ kũŋ ĩiŋgu-na, u *hãalãbiemba tiraa sire nel daama-i ta ba yuu-yo.
11 Yesu wuɔ cira: «Umaŋ duɔ nanna u ciɛŋo-i aa jã unaŋo, kutieŋo ciɛ *fuocesĩnni, u cãlãa cɛdĩɛlãŋo-i.
12 Ciɛŋo maŋ duɔ bi hel u bɔlɔ wulaa aa kã ka soŋ yaŋga naŋga, ciɛŋo faŋo ciɛ fuocesĩnni'i dumaaŋo-na.»

Yesu cãarã Diiloŋo-i hã bisãmbiemba namba (Matie 19.13-15; Like 18.15-17)

13 Ku huoŋgu-na, baa jo baa bisãmbiemba namba-i Yesu wulaa wuɔ u ji haa u nammu-i bɛi a cãrã Diiloŋo-i hã-ba. U *hãalãbiemba sire ta ba nuola bamaŋ juɔ baa-ba.
14 Ku saa dɔlnu Yesu-i, wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Yaaŋ bisãlmba ta ba jo mi wulaa, baa na cie-ba. Bamaŋ dii bafamba temma-i, *Diiloŋ-nelle dii bafamba diele-i.
15 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ u saa siɛ *Diiloŋ-nellentesĩnni-i ŋaa bisãlãaŋo, kutieŋo siɛ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na.»
16 Ku huoŋgu-na, wuɔ tũu bisãlŋ daaba-i aa haa u nammu-i bɛi aa cãrã Diiloŋo-i hã-ba.

Wɛiŋo naŋ maama (Matie 19.16-30; Like 18.18-30)

17 Ku huoŋgu-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba sire biɛ hũmelle-i ta ba kã. Naacolŋo naŋo gbar jo ji dũuna Yesu yaaŋga-na aa cira: «Hãalãtiefɛfɛi, mi saaya mi ce bige-i da mi gbãa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i?»
18 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ bĩ-mi nelfɛfɛiŋ muɔ? Da ma hel Diiloŋo-na, nelfɛfɛiŋo dii wɛi?
19 Diiloŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ, ma sĩ ŋ suɔ-ya kɛ? ‹*Baa ko nɛliɛŋo, baa ce *fuocesĩnni-i, baa cuo, baa kar coima ŋ haa moloŋ-na,* baa du moloŋo, *ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nuŋgu-i.*›†»
20 Naacolŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, mi duɔŋ dii mi bisãnsĩnniŋ ta mi ce mafamma-i hiere.»
21 Uŋ piiye dumaaŋo-na, u maama gbuu pãŋ dɔlnu Yesu-i; wuɔ ne-yo aa naa cira: «Ma tĩyãa ma diei: Kã ŋ ka suor ŋ nagãŋ-niini-i hiere aa ŋ cal gbeiŋa faŋa-i ŋ hã sũntaamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce wɛiŋ nuɔ dɔrɔ-i-na. Da ŋ ce mafamma-i, ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-miɛ.»
22 Naacolŋ daayo naa silaa waa wɛiŋo cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ pãŋ vãa u yaaŋga-i aa ta.
23 Uŋ taa, Yesu wuɔ wuɔra ne u hãalãbiemba-i aa cira: «Kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na kuu dii kpelle.»
24 Nel daama cu u hãalãbiemba hɔmmu-i. Yesu wuɔ tiraa tir-ma wuɔ: «Mi jɛ̃naaŋ namaa, Diiloŋ-nelle suurma dii kpelle dɛ!
25 Na suyaa wuɔ nyɔgõmɛ duɔ gbãa cor misɛ̃nɛ-fuoŋgu-na kuu dii kpelle dɛ! Ŋga wɛiŋo duɔ gbãa suur Diiloŋ-nelle-na kufaŋgu dii kpelle yaŋ.»
26 Nel daama migãaŋ cu u hãalãbiemba hɔmmu-i. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Dumaaŋo-na, hai moloŋo-i ka gbãa kor?»
27 Yesu wuɔ ne-ba aa cira: «Nelbiliemba wulaa ma siɛ gbãa ce, ŋga wɛima sa yar Diiloŋo-i.»
28 Piɛr wuɔ cira: «Hãalãtie, aa miɛ maŋ naana i wɛima-i hiere aa tiɛ nyaanu-niɛ fuɔ?»

† **10:19** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12-17

29 Yesu wuɔ cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ta aa yaŋ
u dumɛlle-i, u hãmba-i, u mɔlbaa-ba-i, u tũɔbaa-ba-i, u nyu-i, u to-i, u
bisãlmba-i, sisɔ u sonni-i mɛi maama-na baa *Neldɔdɔlma maama-na,
30 kutieŋ uŋ ka da nimaŋ hĩɛma-na bande-i-na, ni ka maar uŋ taa aa
yaŋ nimaŋ sɔmma komuɔŋa ndii. U ka da dumiɛŋa-i, hãmba-i, mɔlãamba-i,
nyunaamba-i, bisãlmba-i, sonni-i, aa bi da mulĩɛma-i naara. Aa bisĩnuɔ-i-na,
u ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
31 Na saa da, bamaŋ taa yaaŋga fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka bir waa huoŋ-nu, aa
bamaŋ dii huoŋgu-na fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka ta yaaŋga.»

Mamaŋ dii ta ma cie Yesu-i Yerusalɛmu-i-na
(Matie 20.17-19; Like 18.31-34)

32 Ku huoŋgu-na, Yesubaa-ba ji sire ta ba kã *Yerusalɛmu. Yesu wuɔ
ta nuɔmba yaaŋ-na hiere. Baŋ kãŋ dumaaŋo-na, korma doŋ ta ma da u
*hãalãbiemba-i baa bamaŋ naa cuu ba huoŋ-nu hiere. Yesu wuɔ bĩ u
hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i ba deŋ ka tuɔ piiye baa-ba wuɔ:
33 «Na daa iŋ kãŋ Yerusalɛmu-na kɛ? Diɛ kã, ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i hã
*Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa-yo. Da
ba hã-ba baa-yo, ba ka cira wuɔ u saaya komma aa bir-o hã *niɛraamba-i baa-
yo
34 ba nyɛ-yo sũlma aa tu taalni yuɔ aa muo-yo aa suɔ ko-yo. Da ba ko-yo, u
ka ce yinni hãi hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i u ka sire hel jo.»

Sebede bɛmbaŋ muyaa ba natiɛŋa Yesu-i-na
(Matie 20.20-28)

35 Ku huoŋgu-na, Sebede bɛmba maŋ waa baa Yesu-i, ba taa ba bĩ unaŋo-i
Sake aa bĩ unaŋo-i Nsãa, baa piɛ Yesu caaŋ-nu ka cira: «Hãalãtie, i juɔ diɛ ji
cãrã bĩŋkũŋgu naŋgu ŋ wulaa, jande baa yagar.»
36 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na'a mi ce bige-i hã-na?»
37 Baa cira: «I taara da ŋ ji waa ŋ fɔ̃ŋgũɔ-i-na, ŋ yaŋ miɛŋo-i, u diei tĩɛna ŋ
nadieyaŋga-na aa u diei bi tĩɛna ŋ nanyuɔyaŋga-na.»
38 Yesu wuɔ cira: «Na saa suɔ naŋ cãrãŋ kumaŋ dɛ! Yaahuolo maŋ ka haa-
miɛ na ka siɛ u temma haa-nɛi wɛi? Na ka siɛ mulĩɛŋ mɛi temma-i wɛi?»
39 Baa cira: «Ũu, i ka siɛ.»
Yesu wuɔ cira: «Yaahuolo maŋ ka haa-miɛ, baa mulĩɛma maŋ ka bi haa-miɛ,
ni ka bi haa-nɛi ninsoŋo.
40 Ŋga mɛi siɛ gbãa pã nuŋgu wuɔ mɛlŋo'i ka tĩɛna mi nadieŋga-na aa mɛlŋo'i
ka tĩɛna mi nanyuɔŋgu-na. Muntĩɛnammu fammuŋ tigiiŋ ta mu cie bamaŋ,
ba yaa ka da-mu.»
41 Ba nahãalãbieŋ cĩncieluo baambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hɔmmu pãŋ
du baa-ba.
42 Yesu wuɔ bĩ-ba hiere a ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Na suyaa wuɔ
fãamaambaa-ba ce hãlmaaŋgu baa ba fãamaansĩnni-i aa nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba
ta ba haa fɔ̃ŋgũɔ-i nuɔmba-na.
43 Ŋga ku saa saaya ku waa dumaa namaa na wulaa. Umaŋ duɔ tuɔ taara u
waa nelbuɔ-i na hɔlma-na, kutieŋo saaya u ce u fɛrɛ na maacembiloŋo;
44 aa umaŋ duɔ tuɔ taara yaaŋga-i, kutieŋo saaya u ce u fɛrɛ na kɔriɛŋo.
45 Na saa da, *Moloŋ-Biɛŋo juɔ kufaŋgu jomma yaa-i hĩɛma-na duɔ ji cãa
nuɔmba-i aa pã u fɛrɛ duɔ sãa ba bɔi yunni; u saa jo ba da ba ji cãa-yo.»

Yesu puurii Bartime yufieŋa-i
(Matie 20.29-34; Like 18.35-43)

46 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ kã ka hi Yeriko. A ne da nelpũŋgu naŋ temma taa
ku nyaanu-yuɔ a naara u *hãalãbiemba-i. Baŋ juɔ ta ba hel Yeriko-i-na da ba

ta, yiroŋo naŋo waa tĩɛna hũmelle tũŋgu-na tuɔ cãrã. Ba taa ba bĩ-yo Bartime
aa bĩ u to-i Time.
47 Yiroŋ daa uŋ nuɔ nuɔmba piiye ba cor, wuɔ yuu. Baa cira wuɔ
Nasarɛtitaaŋ Yesu yaa curaaŋ. Wuɔ pãŋ sire tuɔ fara u bĩ da gbagaga wuɔ:
«Yesu, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce hujarre miɛ!»
48 Uŋ faraŋ u bĩ dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi baa yaŋ aa ta ba nuola-yuɔ wuɔ
u budii. Wuɔ migãaŋ dii kunaŋgu naara wuɔ: «Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande ce
hujarre miɛ!»
49 Yesu wuɔ yiɛra aa naa cira: «Bĩɛŋ u jo.»
Baa cira: «U bĩ-ni, fɛ̃ ŋ huɔŋga-i aa ŋ sire ŋ kã.»
50 Yiroŋ wuɔ pãŋ nanna u joŋgoruo-i aa tie sire ta tuɔ kã.
51 Uŋ kaa hi, Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ taara mi ce bige-i hã-ni?»
Wuɔ cira: «Hãalãtie, mi taara ŋ puur mi yufieŋa-i.»
52 Yesu wuɔ cira: «Kã! Niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ kuraa.» Terduɔŋgu faŋgu-na,
naacolŋo yufieŋa pãŋ puur. Wuɔ cu Yesu huoŋ-nu ba ta ba kã.

11

Yesu suurma-i Yerusalɛmu-i-na
(Matie 21.1-11; Like 19.28-40; Nsãa 12.12-19)

1 Yesubaa-baŋ kaa ta ba piɛ *Yerusalɛmu-i, a saanu baa nilɛiŋa naŋa
hɔlma-i, dii *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na, ba bĩ dinande-i Betifage aa bĩ di-
nande-i Betani. Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba hãi wuɔ:
2 «Kãaŋ nelle maŋ i yaaŋga-na daade-i, na suurma-i, na ka da ba vaa
kakũmbiloŋo naŋo, molo saa nyugũŋ-yuɔ dede. Na fir-o na jo baa-yo.
3 Umaŋ duɔ yuu-na, na cira: ‹Itieŋo yaa wuɔ i ji fir-o ka hã-yo; wuɔ u ka bir
jo baa-yo fiɛfiɛ.›»
4 Baa kã ka bi da ba vaa kakũmbiloŋo naŋo-i dumɛlle nande yaaŋga-na;
hũmelle tũŋgu-na. Baa ture ta ba fir-o.
5 Nuɔmba waa, banamba ta ba piiye baa-ba wuɔ: «Haba-i daaba-i! Na ce
bige-i dumaaŋo-na?»
6 Yesuŋ waaŋ mamaŋ baa-ba, baa bi waŋ ma yaa-i baa-ba. Baŋ piiye
dumaaŋo-na, baa yaŋ ba ta baa-yo.
7 Baŋ kãa baa-yo, baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i haa u huoŋgu-na aa Yesu wuɔ
nyugũŋ tĩɛna-yuɔ.
8 Nuɔmba fɔ̃ŋgũɔ baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i fara-bɛi hũmelle-na Yesu tuɔ wuɔ
ba dɔrɔ u kã. Banamba kar fiɛlu ta ba jĩna.
9 Bamaŋ waa u yaaŋga-na baa u huoŋgu-na hiere baa ta ba piiye da gbagaga
wuɔ:
«Diiloŋo temma si dii.
*Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ jo, Diilo baa-yo!**
10 I bĩncɔiŋo-i *Davidi fɔ̃ŋgũɔ temma yaa juɔŋ!
Diilo migãaŋ-yo hã-ye.
Dɔrwuoŋo temma si dii!»
11 Yesuŋ kaa suur Yerusalɛmu-i-na, wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka wuɔra ne
kumaŋ ciɛŋ hiere. Bãaŋgu naa tĩ tĩ, wuɔ ta baa u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi
baamba-i a kã Betani.

Yesu ciɛ yensãaŋgu naŋgu kuol
(Matie 21.18-19)

12 Ku cuo kaala-i-na, Yesubaa-ba sire Betani-i-na ta ba kã *Yerusalɛmu-i-na,
a ne da nyulmu waa Yesu-i-na.

---

* **11:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.25-26

13 Ba kaa hi hɔlma namma-i, wuɔ da *yensãaŋgu naŋgu fiɛlu gbu caa da
fafamma ŋaa ku maaŋ, a ne da ku mammaŋ-huɔŋgu'i saa waa huɔŋgu faŋgu-
na. Yesu wuɔ haar duɔ ka ne sĩ u ka da bieŋa kuɔ. Uŋ kaa piɛ, wuɔ da
fiɛgbãŋgbãŋlãndu yoŋ du kula.
14 Wuɔ gbɛ̃ yensãaŋgu-i u *hãalãbiemba yufelle-na wuɔ: «Ma bãlãa nyuŋgo;
naŋ cɛraa ŋ ji maŋ bieŋa hã molo wuo.»

Yesu duɔnya torgociraamba-i hiel-ba Diilodubuɔ-i-na
(Matie 21.12-17; Like 19.45-48; Nsãa 2.13-22)

15 Yesubaa-baŋ kaa hi *Yerusalɛmu-i, wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka donya
niisuornintaamba-i baa niisãanintaamba-i hiere hiel-ba. Aa kã ka tisĩŋ
gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna, aa sɛ bamaŋ suoraaŋ nɔnsɔr ba
huriimba-i ba titiɛŋa-i nanna,
16 aa cie-ba wuɔ molo baa suur baa kuusuorŋgu Diilodubuɔ dumɛlle-na.
17 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ biɛ Diiloŋ-nelma-i tuɔ piiye u pigãaŋ-ba wuɔ:
«Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Ba ka ta ba bĩ mi dũŋgu-i nilɛiŋa-i hiere a*
Diilojaaldũŋgu.›† Ma sĩnni niɛ namaa ce-ku cuo ba terieŋgu?»
18 Nel daama kã ka hi *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma
pigãataamba-i. Baa pãŋ ta ba taara-yuɔ baa komma. A ne da u nelma taa
ma suurnu nuɔmba-i ma cor, a ce dumaaŋo-na ba taa ba kãalã-yuɔ.
19 Bãaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu-i baa u *hãalãbieŋ baa hel
nelleŋ-huɔŋga-na.

A haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na ku fa wɛima
(Matie 21.20-22)

20 Ku cuo kaala-i-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba naar sire biɛ hũmelle-i.
Baŋ kaa hi *yensãaŋgu terieŋgu-i, ba'a ba ne da ku kuolaa baa ku yuŋgu-i
hiere.
21 Mamaŋ ciɛ cor hiere ba kãmma-na *Yerusalɛmu-i-na, maa tĩɛnu Piɛr.
Wuɔ tuɔ piiye baa Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, ne, niŋ waasaaŋ yensãaŋgu maŋ,
ku kuolaa hiere.»
22 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Haaŋ na naŋga-i Diiloŋo-na.
23 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na haa na naŋga-i Diiloŋo-na, na gbãa
gbɛ̃ tãnuŋ daaku-i wuɔ: ‹Juur ŋ halaŋ bande-i-na ŋ ka suur nuoraaŋgu-na›, aa
ma bi ce. Ŋga naŋ waaŋ mamaŋ, da na saa hũu-ma wuɔ ma gbãa ce, ma siɛ bi
ce.
24 Ku'i ciɛ mi ta mi piiye baa-na miɛ: Da na ta na cãrã kumaŋ Diiloŋo wulaa,
na saaya na hũu-ma wuɔ na daa ku bĩŋkũŋgu-i tĩ. Da na hũu-ma, ku yaa
Diiloŋo ka hã-na baa-ku.
25 Aa da ŋ'a ŋ cãrã Diiloŋo-i, a ji ne da molo cãlãa-ni, ce kutieŋo-i jande aa ŋ
hiel-ma ŋ huɔŋga-na, ku yaa nuɔ niŋ ciɛ mamaŋ, na To maŋ dɔrɔ-i-na u ka bi
ce-ni jande aa hiel-ma u huɔŋga-na. [
26 Ŋga da na'a na sa hiel nuɔŋ-maama-i na hɔmmu-na, na To maŋ dɔrɔ-i-na,
u siɛ bi hiel namaa maama-i u huɔŋga-na.]»

Hai hãa Yesu-i hũmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i?
(Matie 21.23-27; Like 20.1-8)

27 Yesubaa-baŋ kaa hi *Yerusalɛmu-i, baa kã *Diilodubuɔ-i-na. Yesu wuɔ
tuɔ wuɔra u bĩŋ dumɛlleŋ-huɔŋga-na. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa
*ãnjĩnamma pigãataamba-i a naara nelle bĩncuɔmba sire jo u wulaa
28 ji yuu-yo wuɔ: «Niŋ ceŋ mamaŋ daama-i, hai moloŋo-i hãa-ni hũmelle-i
ŋ ta ŋ ce-ma?»

† **11:17** Isayi (Ésaïe) 56.7

29 Yesu wuɔ cira: «Mi ka bi yuu-na baa nelma diei, da na siɛ-mi, mi ka
pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i.»
30 Aa naa yuu-ba wuɔ: «Hai moloŋo-i naa puɔr Nsãa jo ji tuɔ *batiseŋ
nuɔmba-i? Diiloŋo'i naa puɔr-o waa nelbiliemba'i naa puɔr-o?»
31 Baa doŋ ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Diɛ cira Diiloŋo'i puɔraa-yo, u ka
cira: ‹Naŋ suyaa-ma dumaaŋo-na bige-i ciɛ na saa hũu u nelma-i?›
32 I siɛ bi siɛ cira nelbiliemba'i puɔraa-yo.» Nuɔmba-i hiere baa suyaa
wuɔ Nsãa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo, da ŋ da ba ciɛra nelbiliemba'i puɔraa-yo,
maacemma haraa-bɛi.
33 Baa naa ba cira: «I saa suɔ moloŋo maŋ naa puɔr-o.»
Yesu wuɔ bi cira: «Muɔ mi siɛ bi pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i mi ta mi
ce miŋ ceŋ mamaŋ daama-i.»

12

Suontieŋo naŋo baa u maacenciraamba
(Matie 21.33-46; Like 20.9-19)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ biɛ gbãnɛini tuɔ naŋ baa-ba wuɔ: «Naacolŋo naŋo
diyaa *ɛrɛsɛ̃-suoŋgu aa kalla-kuɔ. Uŋ kalaaya-kuɔ, u hĩŋ fuoŋgu ba da ba ta ba
kãmal ɛrɛsɛ̃-i, aa ce felge ba ta ba nyugũŋ ba niya suoŋgu-i. Uŋ ciɛ mafamma-i,
u biɛ maacenciraamba jĩna-kuɔ aa ta kã nelle.
2 «Tibibieŋa karmaŋ juɔ hi, wuɔ puɔr u maacembiloŋo naŋo-i maacenci-
raamba wulaa, wuɔ u ji hũu fuɔ yufelle-i ka hã-yo.
3 Maacembiloŋ uŋ juɔ, maacenciraamba bel-o muo-yo aa bir-o ba saa hã-yo
bĩŋkũŋgu.
4 U tiraa puɔr maacembiloŋo naŋo ba wulaa. Baa muo ufaŋo-i kaasĩnya-yuɔ
aa naa tuora-yuɔ.
5 U tiraa puɔr maacembiloŋo naŋo ba wulaa. Baa ko ufaŋo-i. Ba muyaa ba
fɔ̃ŋgũɔ aa ko ba fɔ̃ŋgũɔ.
6 Maacembiemba ji tĩ suontieŋo wulaa aa ku tĩɛ u bɛduɔla yaa-i. U cira:
‹Fiɛfiɛ fuɔ, mi ka puɔr mi bɛduɔla yaa ba wulaa. Fuɔ duɔ kã, ba ka kãŋ-yo.›
Aa ce bɛpolŋo sire ta.
7 Maacenciraambaŋ juɔ'a ba ne da bɛpolŋo jo, baa ta ba piiye baa ba-naa
wuɔ: ‹Ciiluwuotieŋo yaa juɔŋ daayo, yaaŋ duɔ jo i ko-yo aa ciiluŋgu ce miɛ
kũŋgu.›
8 Ba siire ku yaa nuɔ-i, naacombiloŋ uŋ hii, a bel-o ko-yo, aa hel baa-yo
suoŋgu-na ka nanna.»
9 Yesu wuɔ cira: «Namaa wulaa, suontieŋ daa u ka ce bige-i fiɛfiɛ-i-na? U ka
jo ji ko maacenciraaŋ daaba-i aa hã banamba baa suoŋgu-i.
10 Na saa kalaŋ nel daama-i Diiloŋ-nelma-na wɛi wuɔ:
‹Dũmarãambaŋ cĩnaana kpãŋkpara maŋ,
u yaa juɔ bella dũŋgu-i.
11 *Ku ciɛ nerma miɛ i wulaa.*
*Itieŋo yaa wuɔ ma ce dumaaŋo-na.›**»
12 *Yuifu ba yuntaamba pãŋ suɔ wuɔ Yesu naaŋ gbãnalãaŋ daaku-i hã ba
yaa-i. Baa ta ba taara ba bel-o. A ne da ba taa ba kãalã nuɔmba-i, baa naa ba
yaŋ-yo aa ta.

Nampo saaya u pã hã jãmatigi-i wɛi?
(Matie 22.15-22; Like 20.20-26)

* **12:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22-23

13 Ku huoŋgu-na, baa ji puɔr *Farisĩɛbaa-ba namba-i baa *Erɔdi baamba namba-i Yesu wulaa, wuɔ ba ka gbãŋ baa-yo bel-o fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu-na.
14 Baŋ kãa, baa cira: «Hãalãtie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo yaa-i, ŋ sa kãalã nɛliɛŋo baa ŋ ninsoŋo-i, ŋ sa bi ce ciɛluɔ. Ŋ gbu ŋ pigãaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-hũmelle yaa kelkel.» Aa naa yuu-yo wuɔ: «A saanu baa miɛ hũmelle-i, ku saaya i tiɛ pã nampo-i i hã *Oromɛ ba *jãmatigi-i wɛi?»
15 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Na taara na cure muɔmɛi wɛi? Hãa-miŋ warbelle mi ne.»
16 Baa hã-yo warbelle-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba ciɛ hai yuŋgu-i diɛ?»
Baa cira: «Ba ciɛ Oromɛ ba jãmatigi yuŋgu.»
Wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Ba nyɛgãaŋ hai yerre-i diɛ?»
Baa cira: «Ba nyɛgãaŋ Oromɛ ba jãmatigi yerre'i diɛ.»
17 Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ da ku waa jãmatigi kũŋgu-i, pãaŋ-kuŋ na hã jãmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku bi waa Diiloŋ-kũŋgu-i, na bi pã-ku na hã Diiloŋo-i baa-ku.» U kũŋ kuɔ cu ba hɔmmu-i.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i
(Matie 22.23-33; Like 20.27-40)

18 *Sadusĩɛbaa-ba wulaa kuomba siɛ sire. Banaŋ baa kã ka gbɛ̃ Yesu-i wuɔ:
19 «Hãalãtie, *Moisi nyɛgãaŋ nelma namma hã-ye wuɔ: ‹*Umaŋ duɔ saa da biloŋo baa u ciɛŋo-i aa ku aa yaŋ-yo, u hãaŋo saaya u biɛ-yo a hoŋ biloŋo hã kuloŋo-i.*›†
20 A ne da naacombiemba namba waa niehãi ba nyu wulaa. Mɔlŋo sire jã ciɛŋo, u saa da biloŋo baa-yo aa ku.
21 Umaŋ cuu-yo, u biɛ ciɛŋo-i u saa da bisãlmba baa-yo, fuɔ u ku aa yaŋ-yo. Siɛliŋ-wuoŋo-i maaduɔma.
22 Ba kuu dumɛi ka gbuo hiere unaa saa ji da biloŋo baa ciɛŋ daayo-i. Ku huoŋgu-na, ciɛ fuɔ fɛrɛ suɔ tuɔ nyaanu-bɛi.
23 Ba hieroŋo-na baŋ diyaa-yo ba ciɛŋo cor, kuoŋ da ba ji sire, u ka ce hai wuoŋo-i?»
24 Yesu wuɔ cira: «Na piɛra. Aa na suyaa kumaŋ ciɛ na pira wɛi? Na saa suɔ Diiloŋ-nelma-i, aa na saa bi suɔ u himma-i ku'i ciɛ.
25 Na saa da, kuoŋ da ba ji sire, cadiile siɛ waa. Ba ka waa ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiemba.
26 Kumaŋ ŋaa kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i, Moisiŋ piiye dãamu naŋ bilaa pɛrfiɛlu‡ maŋ du maama-i Diiloŋ-nelma-na terieŋgu maŋ nuɔ-i, na saa kalaŋ ku terieŋgu-i wɛi? Ma nyɛgãaŋ terieŋgu-na wuɔ: Diiloŋo gbĩɛ Moisi-i wuɔ: ‹*Abiramu Diiloŋo yaa muɔŋo-i, *Isaki Diiloŋo yaa muɔŋo-i, *Yakɔbu Diiloŋo yaa muɔŋo-i.*›§
27 Ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋo-i cicɛ̃lmantaaŋ-wuoŋo, bikuoŋ-wuoŋo sĩ. Na piɛra bɔi.»

Nelma maŋ dii yuŋgu Diiloŋ-nelma-na
(Matie 22.34-40; Like 10.25-28)

28 *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋ uŋ daa Yesu suyaa *Sadusĩɛbaa-ba siɛma, wuɔ piɛ u caaŋ-nu a yuu-yo wuɔ: «Diiloŋ uŋ ciɛra i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ hiere, hade-i yuŋgu?»
29 Yesu wuɔ cira: «Hũmelle maŋ yuŋgu, di yaa daade: ‹*Isirahɛl-baaŋ namaa, karaaŋ na tũnni-i! Diiloŋo yaa Itieŋo-i u diei yoŋ.*

---

† **12:19** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 25.5-6 ‡ **12:26** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 3.2-6
§ **12:26** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 3.2,6

30 *Ŋ saaya ŋ dɔl Itieŋo-i Diiloŋo-i baa ŋ huɔŋga-i hiere, baa ŋ kusũŋgu-i hiere,*
baa ŋ ãnjɔguɔma-i hiere, *baa ŋ fɔ̃ŋgũɔ-i hiere.›*[*]
31 Mamaŋ cuu mafamma-i ma yaa daama: *‹Ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.›*[†] Diiloŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ hiere, a hãi-waaŋ daaya yaa yuŋgu.»
32 Ãnjĩnamma pigãatieŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, ŋ waaŋ ninsoŋo, Diiloŋo dii u diei yoŋ, unaŋo si dii yaŋga naŋga.
33 Terieŋgu faŋgu-na, ku saaya nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u dɔl-o baa u huɔŋga-i hiere, baa u ãnjɔguɔma-i hiere, baa u fɔ̃ŋgũɔ-i hiere; aa u saaya u dɔl u nanolŋo-i ŋaa uŋ dɔl u fɛrɛ dumaa. Kufaŋgu bɔyaa tãmmaŋ-niini pãmma-na.»
34 Yesu wuɔ ne da u siyaa-yo baa cɛ̃cɛ̃muŋgu. Wuɔ cira: «Ŋ saa maa baa *Diiloŋ-nelle-i.» A hel mafamma-na, molo saa tiraa siɛ yuu-yo baa wɛima.

Koŋkortieŋo bige-i baa Davidi-i?
(Matie 22.41-46; Like 20.41-44)

35 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ biɛ Diiloŋ-nelma-i tuɔ piiye u pigãaŋ nuɔmba-i *Diilodubuɔ-i-na aa ji yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, *ãnjĩnamma pigãataamba ta ba piiye wuɔ u ka waa *Davidi hãayɛ̃lŋo? Ba taara ba waŋ wuɔ niɛ dumaaŋo-na?
36 Ma sĩ Davidi fuɔ fɛrɛ-i, *Diiloŋ-Yalle ciɛ u nyɛgɛ̃ŋ-ma wuɔ:
‹Itieŋo gbĩɛ mi Tieŋo-i wuɔ:
«Jo ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu
aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»›[‡]
37 «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, Davidi fuɔ fɛrɛ bĩ-yo u Tieŋo, u ce niɛ aa ce u hãayɛ̃lŋo yoŋ?»

Yesu firiiye ãnjĩnamma pigãataamba-i
(Matie 23.1-36; Like 20.45-47)

Nuɔmba bɔi waa ta ba nu Yesu tuɔ piiye. U nelma taa ma dɔlnu-bɛi ma cor.
38 Wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Bilaaŋ na fɛrɛ, baa na ta na ce *ãnjĩnamma pigãataamba temma-i, ba maacemma saa fa: Ba hinu ba dii joŋgorbɔ̃mbɔ̃mbaa, aa da ba waa nuɔmba-na, ba taara ba ta ba piɛ ba jaal-ba.
39 Da ba suur *Diilonelhãalãdũŋgu-na, sisɔ da ba kã kãlle maŋ nuɔ-i, ba taara ba tĩɛna yaaŋ-na.
40 Da ba ce ba bel diiloŋo-i a hũu bikulcaamba nagãŋ-niini-i wuo-ni, a ne da da ba'a ba cãrã Diiloŋo-i ba cãrã-yuɔ da agaga wuɔ nuɔmba cira bafamba faa. Kumaŋ ka haa-bɛi, ku ka balaŋ cor.»

Bikulciɛŋo naŋo maama
(Like 21.1-4)

41 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ kã ka tĩɛna kekerieŋgu caaŋgu-na *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ne nuɔmba ta ba dii ba gbeiŋa-i ba hã Diiloŋo-i. Waamba bɔi taa ba kã ba dii gbeibɔ̃mbɔ̃mbaa.
42 Bikulcɛsũntieŋo naŋo jo ji dii tãmabieŋa hãi.
43 Yesu wuɔ bĩ u *hãalãbiemba-i a tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Ciɛŋ daa uŋ diyaa kumaŋ, ku maaraa banambaŋ diyaa kumaŋ hiere.
44 Bafamba paraa dii aa yaŋ boluoŋgu; ŋga ciɛŋ daa uŋ diyaa kumaŋ, ku yaa waa u yuŋgu-na yoŋ; kunaŋgu si dii yaŋga naŋga.»

---

[*] **12:30** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.4-5 [†] **12:31** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18
[‡] **12:36** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1

13

Mamaŋ ka da nelbiliemba-i aa miwaaŋo suɔ duɔ tĩ
(Matie 24.1-2; Like 21.5-6)

1 Yesuŋ juɔ tuɔ hel *Diilodubuɔ-i-na, u *hãalãbiloŋo naŋo tuɔ piiye baa-yo
wuɔ: «Hãalãtie, ne dubuɔ daayo temma-i! Ne baŋ maa-yo baa tãmpĩɛŋa maŋ!
A faa cor!»
2 Yesu wuɔ cira: «Ŋ daa dũŋgu maŋ daaku-i kɛ? Yiiŋgu dii baa yiiŋgu ku ka
fara hiere hĩɛma-na!»

(Matie 24.3-14; Like 21.7-19)

3 Baŋ kaa hi *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-i, Yesu wuɔ tĩɛna bir u yaaŋga-i *Diilo-
dubuɔ-i-na. A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Piɛr baa Sake baa Nsãa, a naara Andere,
ba yaa waa baa-yo yoŋ. Baa yuu-yo wuɔ:
4 «Hãalãtie, niŋ waaŋ nelma maŋ daama-i, ma ka ce yaku-i? Aa i ka ce niɛ
suɔ ma cemmaŋ-huɔŋgu-i?»
5 Yesu wuɔ cira: «Gbãaŋ molo baa ji pira-nɛi.
6 Nuɔmba bɔi ka jo ji biɛ mi yerre-i ce-de bafamba diele. Umaŋ duɔ jo, u
ka cira wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa
ufaŋo-i. Ba ka pira nuɔmba bɔi.
7 Da na ji da bɛrru ce terni-na hiere, baa na tie holle. Mafamma saaya ma
ce, ŋga miwaaŋo tĩmma'i siɛ pãŋ waa huɔŋgu faŋgu-na.
8 Nuɔmba kaa ta ba gãŋ siyaabaa siyaabaa, baa nilɛiŋa nilɛiŋa. Hĩɛma kaa
ta ma wuɔra ma sagalla. Nyulmu kaa bi waa. Nifanni-i daani-i hiere hãaŋo.
Ku domma'i dumaaŋo-na.
9 «Namaaŋo-i, mi ka gbuya-nɛi jĩna. Ba ka bĩ-na fãamaambaa-ba wulaa. Ba
ka muo-na *Diilonelhãalãdũnni-na. Ba ka kã baa-na fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa, baa
nellentaamba wulaa mɛi maama-na. Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i na ka da na fɛrɛ
piiye mi maama-i baa-ba.
10 Aa miwaaŋo suɔ duɔ tĩ, nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba saaya ba nu
*Neldɔdɔlma-i ka saa.
11 Da ba ji bel-na ta ba kã baa-na fãamaambaa-ba wulaa, baa na tie holle
wuɔ na siɛ ka suɔ naŋ ka waŋ mamaŋ. Da na ka hi, mamaŋ da ma ka par hã-
na, na waŋ ma yaa-i. Ma siɛ ji hel namaa hɔmmu-na, ma kaa hel *Diiloŋ-Yalle
huɔŋ-na.
12 «Banamba kaa bel ba fɛrɛŋ hãmba-i a hã ba ko-ba, banamba ba fɛrɛŋ
mɔlbaa, banamba ba bisãlmba, banamba bi sire pu baa ba bĩncuɔmba-i aa
ce ba bel-ba ko-ba.
13 Nuɔmba-i hiere ba kaa bigãaŋ-na mɛi maama-na. Ŋga umaŋ duɔ nyaar ji
hi ku bãlma-i, kutieŋo ka kor.»

(Matie 24.15-28; Like 21.7-19)

14 «Nuɔni maŋ da ŋ kalaŋ terieŋ daaku-i, ŋ gbãŋ kpelle ŋ suɔ ku yuŋgu-i.
Da na ji da Terbĩɛnatieŋo juɔ ji tĩɛna terieŋgu maŋ u saa saaya u tĩɛna-kuɔ*,
namaa namaŋ da na ji waa *Yude-i-na, na ta na gbar na kã tãnniŋ.
15 Umaŋ duɔ ji waa u dũŋgu dɔrɔ-i-na, u hiire u tuɔ gbar; u baa cira u suur
biɛ bĩŋkũŋgu dũŋgu-na.
16 Umaŋ duɔ ji waa suoŋ-nu, u baa cira u jo cĩiŋ-nu ji biɛ waaŋ-joŋgoruo.
17 Kusũntaamba-i baa bientaamba-i, sũlma haraa-bɛi yinni fanni-na.
18 Taa na cãrã Diiloŋo-i ku baa ji ce waaŋ-huɔŋgu.
19 Diiloŋ uŋ jĩɛna miwaaŋo-i ji hi baa nyuŋgo, yaahuolo maŋ temma-i saa
da nelbiliemba-i, u'i ka da-ba yinni fanni-na. Aa da ma hel ufaŋo-na, u temma
sa ji da-ba.

---

* **13:14** Daniɛl (Daniel) 9.27; 11.31; 12.11

20 Kuɔ Itieŋo saa naa hiel kunaŋgu yiŋ daani-na, molo naa saa kor. Ŋga u
yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, u niɛ ba yaa-i aa hiel kunaŋgu niɛ.
21-22 «Na saa da, coikartaamba ka ta ba jo; umaŋ duɔ jo, wuɔ Diiloŋ uŋ pãa
nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i, banamba ka cira
bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka ce nelma bɔi baa gbɛrɛ-wɛima bɔi da ba
pira halle Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i. A ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ
ji gbɛ̃-na wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo maŋ uu dii
bande, sisɔ uu dii daalɛi, baa na hũu-ma, u tãal-na.
23 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ, mi gbuɔya-nɛi jĩna.»

(Matie 24.29-31; Like 21.25-28)

24 «Yaahuolo daa duɔ tuɔ bãl, *bãaŋgu ka bir cure, cɛiŋo ka ce da bĩntũu.*
25 *Mɔɛŋa ka par diire, bĩmbĩnni maŋ dɔrɔ-i-na hiere ni ka halaŋ ni fonni-na.* †
26 «Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i ba ka da *Moloŋ-Biɛŋo jo duherru-na. Ba ka da u
yuntesĩnni-i baa u bɔbɔima-i.
27 Duɔ jo, u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, u ka ce *dɔrpɔpuɔrbiemba wuɔra
terni-na hiere baa hĩɛma-na hiere a tigiiŋ-ba terduɔŋ-nu.»

(Matie 24.32-35; Like 21.29-33)

28 «Na saa da *yensãaŋgu-i, da na ji da ku caa fiɛlu-i, na bi suɔ kerre ifɛlle
hii.
29 Kuuduɔŋgu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama ce, na saaya na suɔ wuɔ
*Moloŋ-Biɛŋo jomma piyaa.
30 Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na, nel daama ka ce hi fiɛfiɛ ku nuɔmba namba aa
ba suɔ ku.
31 Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni ka gbuo, ŋga mɛi nelma sa ji gbuo dede.»

(Matie 24.36-44)

32 «Ŋga kumaŋ ŋaa yiiŋgu faŋgu fɛrɛ-i, sisɔ huɔŋgu faŋgu fɛrɛ-i, molo sa suɔ-
ku. Halle *dɔrpɔpuɔrbiemba famba fɛrɛ-i dɔrɔ-i-na baa Bɛpolŋ fuɔ fɛrɛ-i, ba
sa suɔ-ku. Tuoŋo yaa suyaaŋ-kuŋ u diei yoŋ.
33 Naŋ'a na sa suɔ yiiŋgu-i, baa na duɔfũŋ.
34 Mi gbãa saa-ku baa naacolŋo naŋ maama. U taa u kã nelle. Uŋ'a u ta,
u dii u dumɛlle wɛima-i hiere u maacembiemba naŋ-na; nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa
u maacemma. Uŋ ciɛ mafamma-i, u waŋ baa umaŋ taa u niya fondumɛlle-i
wuɔ: ‹Baa duɔfũŋ!›
35 Terieŋgu faŋgu-na, baa na bi duɔfũŋ, na sa suɔ dumɛllentieŋ uŋ ka jo
huɔŋgu maŋ nuɔ-i: U ka jo dãnambãaŋ-nu wa, isuɔholleŋ wa, kɔhɔlaamba-na
wa, cucuuyuŋ-nu wa, na sa suɔ.
36 Duɔ fiɛ jo huɔŋgu huɔŋgu, na baa yaŋ u jo ji da na duɔfũŋ.
37 Miŋ waaŋ mamaŋ daama-i baa-na, mi bi waŋ maaduɔma famma yaa-i
baa nuɔmba-i hiere wuɔ ba baa duɔfũŋ.»

14

Ba saa Yesu belmaŋ-maama-i
(Matie 26.1-5; Like 22.1-2; Nsãa 11.45-53)

1 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba taa ba
taara nelma da ba cure Yesu-i gbãa bel-o ko-yo. *Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-
ponsaaŋgu-i, baa *baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u kũŋguŋ juɔ tĩɛ yinni
hãi aa da ni hi,
2 baa ta ba piiye wuɔ: «I saa saaya i bel-o ponsaaŋgu hɔlma-na ni ma'i sĩ ku
ka du.»

Ciɛŋo naŋo kũɔna natikolo Yesu yuŋgu-na
(Matie 26.6-13; Nsãa 12.1-8)

† **13:25** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 13.10; 34.4.

3 Yibieŋa faŋa-na Yesu waa Betani baa u *hãalãbiemba-i tuɔ wuo niiwuoni
*jardãamaŋ waa Simɔ maŋ nuɔ-i u dumɛlle-na. Ciɛŋo naŋo jo baa natikolo
naŋo *alabati-kamoeleŋ. Natikolo faŋo ciɛ baa *naar-yɔmma ma kula. U
sullu waa kpelle. Uŋ juɔ, wuɔ kaya kamoele nuŋgu-i aa kũnna natikolo-i Yesu
yuŋgu-na.
4 Nuɔmba maŋ waa, banamba hɔmmu pãŋ du baa ciɛŋ daayo-i. Baa ta ba
piiye wuɔ: «Bige-i ciɛ u bĩɛna natikolofɛfɛiŋ daayo-i temma-i?
5 Uu naa gbãa suor-o *deniebaa nuɔsũɔ komuɔŋa ndii a kãyã sũntaamba-i.»
Aa ta ba waana.
6 Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Yaaŋ ciɛŋo fiisa! Bige-i ciɛ na ta na guɔla u huɔŋga-i?
Uŋ ciɛ kumaŋ miɛ daaku-i, ku faa.
7 Sũntaamba-i dii baa-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i; na gbãa kãyã-bɛi huɔŋgu
maŋ dɔlaanu-nɛi. Ŋga muɔmi si dii baa-na gbula.
8 Ciɛŋ daayo ciɛ u kuusaanuŋgu yaa-i: U kũɔna natikolo-i miɛ tuɔ cie mi
kuliiŋ-yiiŋgu yaa-i.
9 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Neldɔdɔlma da ma waŋ terieŋgu terieŋgu
hĩɛma-na bande-i-na, ciɛŋ daa uŋ ciɛ mamaŋ daama-i, ba ka bi ta ba waŋ-ma
nuɔmba ta ba suɔ-ma.»

Yuda suoraa Yesu-i
(Matie 26.14-16; Like 22.3-6)

10 Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na, ba naŋ bĩŋ umaŋ *Yuda-
Isikaro-i, wuɔ ta ka waŋ baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i wuɔ fuɔ gbãa
kãyã-bɛi ba bel Yesu-i.
11 Kuɔ gbuu silaa dɔlnu-bɛi. Baa pã nuŋgu baa-yo wuɔ duɔ gbãa ce-ma, ba
ka hã-yo gbeiŋa. Yuda wuɔ doŋ tuɔ taara uŋ ka ce dumaa ba bel Yesu-i.

Yesu ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i baa u hãalãbiemba
(Matie 26.17-25; Like 22.7-14,21-23; Nsãa 13.21-30)

12 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaaŋgu yidĩɛlãŋgu-
na, baŋ koŋ *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niikonni-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu
*hãalãbiemba yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie, ŋ taara i ka ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-
ponsaaŋgu niiwuoni-i terieŋ haku-i nuɔ-i a hã-ni?»
13 Yesu wuɔ waŋ baa ba hãi wuɔ: «Kãaŋ nelleŋ-huɔŋga-na na ka da naacolŋo
naŋo tũyãa hũmmaŋ-bũnaŋga, na cu u huoŋ-nu.
14 Duɔ ka suur dumɛlle maŋ nuɔ-i, na suur baa-yo. Da na suur, na waŋ baa
dumɛllentieŋo-i wuɔ hãalãtieŋ wuɔ u pigãaŋ-na dũŋgu maŋ uŋ ka hã-yo baa-
ku u wuo kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i baa u hãalãbiemba-i.
15 U ka pigãaŋ-na dubuɔ naŋo dɔrɔ-i-na. U tigiiŋ tĩ; bĩmbĩnni-i dii-yuɔ. Na
ce niiwuoni-i kusuɔŋ-nu'i i ka wuo.»
16 Hãalãbiemba ta. Baŋ kãa ka hi, ba bi da-ma ŋaa Yesuŋ waaŋ-ma dumaa.
Baa ce niiwuoni-i.
17 Bãaŋguŋ juɔ suur, Yesu wuɔ jo baa u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i.
18 Baŋ juɔ tĩɛna ta ba wuo niiwuoni-i, Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i
baa-na: Na hɔlma-na, unaa ka hel mi huoŋ-nu; kutieŋo-i dii tuɔ wuo baa-mi
bande-i-na.»
19 Ba yammu pãŋ vãa. Baa ta ba yuu-yo ba da-ba-diei. Umaŋ duɔ puur wuɔ:
«Hãalãtie, muɔmɛi wɛi?»
20 Yesu wuɔ cira: «Kutieŋo dii hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baaŋ namaa hɔlma
yaa nuɔ-i; kutieŋo wuo baa-mi kaladuɔŋ-nu.
21 *Moloŋ-Biɛŋo ka ku ŋaa Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma dumaa, nuharuŋgu si dii-
mɛi. Ŋga umaŋ ka hã-ba baa-yo ba ko-yo, sũlma haraa kutieŋo-na; bɔlbɔl uu
naa baa hoŋ.»

(Matie 26.26-30; Like 22.15-20; Kor. dĩɛ. 11.23-25)

22 Baŋ waa ta ba wuo niiwuoni-i, Yesu wuɔ ji biɛ *buruo, aa jaal Diiloŋo-i
aa bũlnu-yuɔ hã-ba aa cira: «Hũyãaŋ, mi kũɔma yaa daama.»
23 Ku huoŋgu-na, u biɛ duvɛ̃ŋo ciiŋ-na aa jaal Diiloŋo-i aa hã-ba baa-yo ba
nyɔŋ hiere.
24 Baŋ juɔ nyɔŋ ti̇, wuɔ cira: «Mi tãmma yaa-i; tobisi̇fɛlɛnniŋ-tãmma yaa-i.
Ma ka kũnna nuɔmba bɔi maa-na.»
25 Aa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Ni *Diiloŋ-nelleŋ si̇, mi siɛ tiraa
nyɔŋ duvɛ̃ŋo.»
26 Ku huoŋgu-na, baa hãl nɛini gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa sire ta kã *Olivi-tibinni-
tãnuŋgu-na.

Yesu gboya Piɛr wuɔ u ka ci̇ina-yuɔ
(Matie 26.31-35; Like 22.31-34; Nsãa 13.36-38)

27 Yesubaa-baŋ kãa *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa u
*hãalãbiemba-i wuɔ: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Mi ka ko ãnci̇naŋo-i
aa yaŋ tũlmba pisãllã.*›*» Yesu wuɔ cira: «Terieŋgu faŋgu-na, namaa na ka
nanna-miɛ hiere.
28 Ŋga da mi ji sire, mi ka kã ka cie-na *Galile-i-na.»
29 Piɛr wuɔ cira: «Banamba da ba fiɛ nanna-niɛ, muɔ fuɔ mi cɛraa mi nanna-
niɛ.»
30 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni, nyuŋgo daayo-na, isuɔduɔŋ
daaku-na, kɔhɔldi̇ɛlãŋo siɛ hi tir bu, ŋ ka ci̇ina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»
31 Piɛr wuɔ dii u naŋga-i dãamu-na wuɔ da ba fiɛ'a ba ka ko-ba ba hãi-i-na,
fuɔ cɛraa u cira u sa suɔ-yo. Banamba bi waŋ maaduɔma.

Yesubaa-ba kãa Getisemane
(Matie 26.36-46; Like 22.39-46)

32 Ku huoŋgu-na, Yesubaa-ba sire kã terieŋgu naŋgu-na ba bi̇-ku Getisemane.
Baŋ kãa, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Tĩɛnaanaŋ bande mi ka
cãrã Diiloŋo-i aa jo.»
33 Uŋ'a u ta, wuɔ ta baa Piɛr, baa Sake a naara Nsãa. Baŋ kãŋ hũmelle-na, u
holle doŋ ta di tie, korma ta ma da-yo.
34 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Mi huɔŋga si dii huɔŋga; ti̇ɛnaanaŋ bande na cie-
mi. Baa na duɔfũŋ!»
35 Aa kã yaaŋ-na cɛllɛ ka dũuna tuɔ cãrã Diiloŋo-i wuɔ duɔ siɛ u baa yaŋ
yaahuolo daayo haa-yuɔ.
36 Uŋ waaŋ mamaŋ ma yaa daama, u ciɛra: «Baba, wɛima si dii mamaŋ gbãa
yar-ni cemma, jande maaya yaahuolo daayo-i muɔ-na; ŋga baa fer-muɔ, ce-
ma niŋ taaraŋ ma ce dumaa.»
37 Ku huoŋgu-na, wuɔ sire duɔ ji ne Piɛrbaa-ba-i; a jo ji da ba kuraa duɔfũŋ.
Wuɔ cira: «Simɔ, ŋ duɔfũŋ wɛi? Halle ŋ saa gbãa ti̇ɛna da huɔŋgu cɛllɛ, ŋ yaŋ
duɔfũmmu nuɔl-ni.
38 Baa na duɔfũŋ, taa na cãrã Diiloŋo-i wɛima baa gbãa tãal-na dii-na ku-
ubabalaaŋgu cemma-na. Ãnfafamma cemmaŋ-maama dii nelbiloŋo huɔŋga-
na, ŋga ku fɔ̃ŋgũɔ yaa si dii-yuɔ.»
39 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ tiraa bir ta ka cãrã Diiloŋo-i baa nelduɔŋ
daama yaa-i.
40 Uŋ kaa cãrã ti̇ aa bir jo hãalãbiemba wulaa, wuɔ jo ji da duɔfũmmu yirii-
ba. Ba saa suɔ baŋ ka waŋ mamaŋ baa-yo.
41 Wuɔ tiraa bir ta. Uŋ kaa bir tuɔ jo siɛliŋ-jomma-i, wuɔ jo ji gbɛ̃-ba wuɔ:
«Na saa duɔfũŋ ye dumaa wɛi? Ku hii. Ba ka hã ãmbabalmanciraamba baa
*Moloŋ-Biɛŋo-i.

---

* **14:27** Sakari (Zacharie) 13.7

42 Siireŋ i ta, umaŋ ka hã-ba baa-mi u'i juɔŋ daayo.»

Yesu belma hii
(Matie 26.47-56; Like 22.47-53; Nsãa 18.3-12)

43 Nelma saa ji tĩ Yesu nuŋgu-na, ba'a ba ne da *Yuda juɔ ji tuɔ yiɛra baa nelpũŋgu naŋgu u huoŋgu-na. Yuda nuŋgu waa baa u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i. Bamaŋ waa baa-yo, banamba waa baa jigãmmu, banamba bɔ̃ɛŋa. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i, a naara nelle bĩncuɔmba yaa naa puɔraa-ba.
44 A ne da baŋ'a ba jo, Yuda gbuɔya-bɛi wuɔ: «Da mi ka pũrã umaŋ jaal-o, u yaa-i, na bel-o fafamma na kã baa-yo.»
45 Baŋ juɔ ji hi, wuɔ piɛ Yesu caaŋ-nu aa naa cira: «Hãalãtie» aa pũrã-yuɔ jaal-o.
46 Bamaŋ waa u huoŋgu-na baa bi pãŋ piɛ bel Yesu-i.
47 Hãalãbiloŋo naŋ wuɔ pãŋ fa u jigãŋga-i hiel-ka a jafũŋ *Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo tũŋgu-i a yer-ku.
48 Yesu wuɔ cira: «Na hilaa baa jigãmmu baa bɔ̃ɛŋa da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muɔ.
49 Ma sĩ i da i-naa yinni maŋ joŋ *Diilodubuɔ-i-na kɛ? Mi kã mi waŋ Diiloŋ-nelma-i mi pigãaŋ nuɔmba-i kusuɔŋ-nu'i. Bige-i ciɛ na saa siɛ bel-mi? Ŋga mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, ma saaya ma ce ku'i ciɛ.»
50 Hãalãbiemba gbar hiere aa yaŋ-yo.
51 Baŋ bilaa Yesu-i ta ba kã baa-yo, naacombiloŋo naŋo cu ba huoŋ-nu. Naacombiloŋo faŋ wuɔ naaŋ kompaŋga yoŋ u kũɔma-na. Bamaŋ bilaa Yesu-i, baa kã nii-yuɔ da ba bel-o.
52 Wuɔ nanna kompaŋga-i hã-ba aa gbar tãmporuoŋgu.

Ba kãa baa Yesu-i Yuifu ba nellentaamba wulaa
(Matie 26.57-68; Like 22.54-55,63-71; Nsãa 18.13-14,19-24)

53 Baŋ bilaa Yesu-i, baa kã baa-yo *Diilojigãntaamba yuntieŋo cĩiŋgu-na. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa nelle bĩncuɔmba-i, a naara *ãnjĩnamma pigãataamba-i, baa jãnu ba-naa terieŋgu-na.
54 A ne da baŋ taa ba kã baa Yesu-i, Piɛr wuɔ yaŋ ba maa aa suɔ cu ba huoŋ-nu kã ka suur baa-ba Diilojigãntaamba yuntieŋo cĩiŋgu-na. Uŋ suurii, wuɔ kã ka tuɔ yiraaŋ dãamu baa bamaŋ niɛyaŋ dumɛlle-i.
55 Diilojigãntaamba yuntaamba-i a naara *nellentaamba-i, baa ta ba taara ãntãalãmma da ba haa Yesu-i-na da ba gbãa ko-yo, ŋga ma saa dɔl-ba.
56 Nuɔmba bɔi taa ba kar coima-i ba haa-yuɔ, ŋga ba nelma taa ma hel ma-naa honniŋ.
57 Banaŋ baa sire baa coiŋ daama-i ta ba piiye wuɔ:
58 «I nuɔ u ciɛra wuɔ: ‹Nelbiliembaŋ maa *Diilodubuɔ maŋ daayo-i, mi ka muonu-yuɔ aa ma uufɛlɛŋo yinni siɛi hɔlma-na; ufaŋo siɛ waa nelbilieŋ uumaŋo.›»
59 Halle baŋ fiɛ waŋ mafamma-i, ma saa ce kuuduɔŋgu.
60 Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ sire yiɛra nuɔmba-na aa naa cira: «Naa-colŋ nuɔ, baŋ cãl-niŋ naŋ'a niɛ?»
61 Yesu saa seŋ sũnuŋgu yuɔ. Wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa nuɔŋo-i wɛi? Iŋ tuɔlnuŋ Diiloŋo maŋ, fuɔ biɛŋo'i nuɔŋo-i wɛi?»
62 Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.» Aa naa cira: «Yiiŋgu dii baa yiiŋgu na ka da *Moloŋ-Biɛŋo tĩɛnaana Itieŋo caaŋgu-na. Na ka da u hilaa dɔrɔ-i-na duherru suuye-yuɔ u tuɔ jo.»

63 Uŋ waaŋ mafamma-i, Diilojigãntaamba yuntieŋo huɔŋ kaa pãŋ du; wuɔ
fa fuɔ fɛrɛŋ joŋgorbaa-ba-i taalnu-bɛi aa naa cira: «Ii si dii diɛ ka tiraa yuu
moloŋo!
64 Uŋ tuoraaya Diiloŋo-i namaa na'a niɛ?» Baa sire hiere wuɔ u cãlãa, kɛrɛ
u saa baa kuliiŋgu.
65 Banamba pãŋ ta ba tu taalni yuɔ, aa naa vaa u yufieŋa-i aa ta ba dudul-
o. Da ba dudul-o, ba yuu-yo wuɔ: «Ŋ suyaa umaŋ muyaa-ni wɛi? Bĩ kutieŋo
yerre-i i ne!» Bamaŋ naa niɛyaŋ dumɛlle-i, baa bel-o ta ba caa u tũnni-i.

Piɛr cĩinaana Yesu-i
(Matie 26.69-75; Like 22.56-62; Nsãa 18.15-18,25-27)

66 Baŋ taa ba ce Yesu-i kpãncɔ̃lgũɔ faŋo-i, Piɛr waa yogo hĩɛma-na†
dumɛlleŋ-huɔŋga-na. *Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo‡ naŋo jo
67 ji da u yiraaŋ dãamu-i. Wuɔ ne-yo da kelkelkel aa cira: «Ma sĩ nuɔ ŋ waa
baa Nasarɛtitaaŋ Yesu-i kɛ?»
68 Piɛr wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, mɛi saa suɔ ŋ nelma yaaŋga-i; ŋ taara ŋ waŋ wuɔ
niɛ?» Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ pãŋ hel ka yiɛra fondumɛlle-na. [Kɔhɔldĩɛlãŋ
wuɔ doŋ tuɔ bu.]
69 Uŋ kãa ka yiɛra fondumɛlle-na, maacembiloŋ daayo daa-yo. Wuɔ tuɔ
piiye baa bamaŋ waa dumɛlle-na wuɔ: «Unaŋo yaa yiɛraaya daayo-i.»
70 Piɛr wuɔ tiraa ju-ma wuɔ coima. Cɛllɛ, bamaŋ waa, baa gbɛ̃-yo wuɔ: «Ma
sĩ Galileyiɛŋ nuɔ kɛ? Ŋ ju-ma gbãŋgbãŋ, unaŋo'i nuɔŋo-i.»
71 Piɛr wuɔ cira: «Muɔ baa Diiloŋo mi sa suɔ naacolŋ daayo-i! Aa da kuɔ mi
karaa coima, Diiloŋo baa yaŋ-mi!»
72 Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, kɔhɔldĩɛlãŋ wuɔ doŋ tuɔ bu
hãalĩŋ-bumma-i. Yesuŋ ŋa naa waŋ mamaŋ baa-yo wuɔ: «Kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi
tir bu, ŋ ka cĩina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi» nelma famma pãŋ tĩɛnu-yuɔ.
Wuɔ pãŋ naŋ yuŋgu tuɔ kaal.

15

Ba kãa baa Yesu-i Pilati wulaa
(Matie 27.1-2,11-14; Like 23.1-5; Nsãa 18.28-38)

1 Ku cuo kaala-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba naar tigiiŋ ba-naa, baa
nelle bĩncuɔmba-i, a naara *ãnjĩnamma pigãataamba-i. Kuu dii ŋaa *Yuifu
ba *nellentaamba yaa naa naaraa tigiiŋ ba-naa, a da ba-naa, aa bel Yesu-i
vaa-yo kã baa-yo ka hã *Pilati-i baa-yo.
2 Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Yuifu ba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»
3 Diilojigãntaamba yuntaamba doŋ ta ba cãl-o baa nelma bɔi.
4 Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Baŋ cãl-niŋ balbalbal naŋ'a niɛ?»
5 Yesu saa ji seŋ sũnuŋgu yuɔ. Kuɔ bir yaŋ aa cu Pilati huɔŋga-i.

Pilati hãa-ba Yesu-i wuɔ ba ka ko-yo
(Matie 27.15-26; Like 23.13-25; Nsãa 18.39-19.16)

6 Belle belle, *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋ da kuɔ hi, *Pilati nanna kasobiloŋo
diei. Nuɔmba yaa pigãaŋ ba yufelleŋ-nolŋo u nanna-yuɔ.
7 Naacolŋo naŋo waa kaso-i-na, ba taa ba bĩ-yo Barabasi. U waa baa
bubɔlaamba namba. Ijieni naŋ niɛ ciɛ nelle-na bafamba hi ko nɛliɛŋo, baa
bel-ba ka suuye-bɛi.
8 Nuɔmba sire kã Pilati wulaa dii u cĩiŋgu-na ka ta ba cãrã-yuɔ wuɔ u hã-ba
kasobiloŋo-i ŋaa uŋ jo u hã-ba dumaa koko.

† **14:66** Ba waa baa Yesu-i sãŋkãnso-dɔrɔ. ‡ **14:66** Maacembiloŋ daayo waa ciciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na.

9 Pilati wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na taara mi nanna *Yuifu ba nellentieŋo yaa wɛi?»
10 Fuɔ fɛrɛ wuɔ suyaa wuɔ nenemuŋgu'i ciɛ *Diilojigãntaamba yuntaamba
bel Yesu-i ka hã-yo.
11 Pilatiŋ yuu dumaaŋo-na, Diilojigãntaamba yuntaamba gbo nuɔmba-i
wuɔ ba cira u nanna Barabasi.
12 Pilati wuɔ tiraa yuu nuɔmba-i wuɔ: «Na'a mi ce naŋ bĩŋ umaŋ Yuifu ba
nellentieŋo-i niɛ?»
13 Baa kaasĩŋ hiere wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu!»
14 Pilati wuɔ yuu-ba wuɔ: «U guɔlaaya bige-i?»
Baa migãaŋ ta ba kaasĩŋ bɔ̃mbɔ̃ŋ wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu! Gbu-yo daaŋ-nu!»
15 Pilati wuɔ hiel Barabasi-i kaso-i-na duɔ fɛ̃ ba hɔmmu-i aa naa ce ba muo
Yesu-i da dɛi aa suɔ hã-ba baa-yo wuɔ ba ka gbu-yo daaŋgu-na.

Sorosibaa-baŋ ciɛ karaaŋgu maŋ baa Yesu-i
(Matie 27.27-31; Nsãa 19.2-3)

16 *Pilatiŋ hãa-ba Yesu-i, sorosibaa baa hũu-yo suur baa-yo cĩiŋ-huɔŋga-na
aa naa bĩ ba nabaamba jo hiere.
17 Baŋ juɔ, baa biɛ joŋgorbuɔ naŋo dii hã-yo. Joŋgoruo faŋo waa dãa-wuoŋo,
aa naa ce huɔni sũ nyantuoluo dii u yuŋgu-na.
18 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa ta ba nyɛ-yo aa cira ba jaal-o. Umaŋ duɔ puur
wuɔ: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni!»
19 Aa ta ba muo u yuŋgu-i baa gboruoŋgu aa ta ba tu taalni yuɔ, aa naa ta ba
cor ba dũuna u yaaŋga-na.
20 Baŋ juɔ nyɛ-yo ye huɔŋgu maŋ nuɔ-i, baa hiel ba joŋgorbuɔ-i u nuoŋgu-na
aa bir dii fuɔ fɛrɛŋ bĩmbĩnni-i hã-yo aa hel baa-yo da ba ka gbu-yo *daaŋgu-na.

Yesu gbummaŋ-huɔŋgu hii
(Matie 27.32-44; Like 23.26-43; Nsãa 19.17-27)

21 Sorosibaa-baŋ hilaa baa Yesu-i ta ba kã da ba ka gbu-yo, baa suu baa
Sirɛniyiɛŋo naŋo hilaa suoŋ-nu tuɔ jo. Ba taa ba bĩ-yo Simɔ. U bɛmba waa ba
hãi; ba taa ba bĩ unaŋo-i Alɛsãndire aa bĩ unaŋo-i Urufusi. Baŋ taa ba kã baa
*daaŋgu maŋ da ba ka gbu Yesu-i, baa bel u yaa-i a haa-ku hã-yo.
22 Baŋ kãa baa Yesu-i terieŋgu maŋ nuɔ-i, ba bĩ-ku Gɔlgota, ku yuŋgu yaa
wuɔ yukoluoŋ-terieŋgu.
23 Baŋ hii, baa guɔl *miir baa duvɛ̃ŋo a hã-yo wuɔ u nyɔŋ. Wuɔ yagar wuɔ u
siɛ nyɔŋ.
24 Baa gbu-yo daaŋgu-na aa naa ful tieŋa a cal u joŋgorbaa-ba-i.
25 Baŋ gbuu Yesu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, bãaŋgu naa boŋ tĩ.
26 Baŋ gbuu-yo yuŋgu maŋ nuɔ-i, baa nyɛgɛ̃ŋ-ku jĩna u yudɔrɔ-i-na wuɔ:
«*Yuifu ba nellentieŋo.»
27 Baa bi gbuu cuobaa-ba hãi baa-yo. Unaŋo-i u nadieŋga-na, unaŋo-i u
nanyuɔŋgu-na. [
28 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Ba diyaa-yo baa nelbabalaamba**»,
ma'i saa ce daama-i wɛi?]
29 Hũncortaamba ta ba misĩrrã ba yunni-i aa ta ba tuora-yuɔ. Ba taa ba
piiye wuɔ: «Hai daayo-i! Naŋ saa cira wuɔ naŋ ka muonu *Diilodubuɔ-i aa
ma-yo yinni siɛi wɛi?
30 Kor ŋ fɛrɛ i ne! Hiire daaŋgu-na i ne!»
31 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba taa ba
bi nyɛ-yo aa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «U kuraa banamba-i, ŋga u yaa daayo
u siɛ gbãa kor u fɛrɛ.

---

* **15:28** Isayi (Ésaïe) 53.12

32 Da kuɔ u yaa-i *Koŋkortieŋo-i Diiloŋ uŋ saaŋ-yo, da kuɔ u yaa-i *Isirahɛl-
baamba nellentieŋo-i, u hiire fiɛfiɛ daaŋgu-na i ne, ku yaa i ka hũu u
maama-i.» Baŋ ŋa naŋ gbuu bamaŋ baa-yo, baa kã ba ta ba tuora-yuɔ hiere.

Yesu kuliiŋgu-i
(Matie 27.45-56; Like 23.44-49; Nsãa 19.28-30)

33 Bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, ba'a ba ne da terieŋgu cuure hiere. Ku ti̍yãa
dumɛi fuɔ bãaŋgu ji tɛrɛŋ.
34 Kuŋ juɔ tɛrɛŋ, Yesu wuɔ kaasi̍ŋ da gbagaga wuɔ: *«Eloyi, Eloyi, lama*
sabatani?» Ku yuŋgu yaa wuɔ: Diilo, Diilo, bige-i ciɛ ŋ nanna-miɛ?
35 Bamaŋ waa, banaŋ baa ta ba piiye wuɔ: «Niɛŋ, u bi̍ *Eli.»
36 Unaŋ wuɔ gbar kã ka nyiɛ kãnsaarma namma-i niisaarniŋ aa to-ma
gboruoŋ-nu a hã-yo wuɔ u mɔsũnya hi̍ŋ, aa naa cira: «Yaaŋ mi hã u mɔsũnya,
aa i ne si Eli ka jo ji har-o *daaŋgu-na.»
37 Yesu wuɔ tiraa kaasi̍ŋ da gbagaga, aa bi pãŋ hũu u fɛrɛ.
38 Kompaŋga maŋ naa karaanu *Diilodubuɔ-i, kaa pãŋ taalnu sɔmma hãi;
a doŋ dɔrɔ-i-na ji hel cicaara-i-na.
39 Sorosi ba yuntieŋo naŋo waa yiɛra Yesu caaŋgu-na. Uŋ juɔ da u kuu kuliiŋ
daaku-i, wuɔ cira: «Naacolŋ daayo waa Diiloŋ-Biɛŋo kelkel.»
40 Caamba namba bi waa yiɛra yargaa ta ba fara ba ne. Maari maŋ taa u
hel Magidala-i-na u waa baa-ba baa u duoŋo-i Sake bisãlãaŋo-i ba nyu-i†. A
naara Salome bi waa.
41 Ba yaa naa cuu Yesu huoŋ-nu ta ba kãyã-yuɔ uŋ waa *Galile-i-na. Caamba
namba naa bi nyaa u huoŋ-nu jo *Yerusalɛmu-i-na. Caamba faŋ baa ciinu.

Yesu fuuremma-i
(Matie 27.57-61; Like 23.50-56; Nsãa 19.38-42)

42 Yesuŋ hũyãa u fɛrɛ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, bãaŋgu naa ta ku kã suurma-
na. Aa ba *yiti̍ɛnaŋgu waa ŋaa bisi̍ŋ ku temma, a ce dumaaŋo-na ba waa
gbagbarramma-na.
43 Naacolŋo naŋ wuɔ doŋ holle kã *Pilati wulaa ka cãrã kuloŋo-i. Ba taa
ba bi̍-yo Yosɛfu, u taa u hel Arimate. U waa nelbuɔ *Yuifu ba *nellentaamba
hɔlma-na. U taa u niya *Diiloŋ-bãaŋgu domma-i.
44 Pilatiŋ nuɔ wuɔ Yesu kuu, kuɔ ce-yo gbɛrɛ. Fuɔ wulaa u kuu donduo. Wuɔ
ce ba bi̍ sorosi ba yuntieŋo-i a ji yuu-yo da kuɔ u kuu yiinaa.
45 Sorosi ba yuntieŋ wuɔ suur ma yaaŋga-na a waŋ-ma baa-yo. Wuɔ suɔ hã
Yosɛfu-i hũmelle-i wuɔ u ka har-o.
46 Yosɛfu wuɔ kã ka sãa kompaŋga-i aa kã ka har-o *daaŋgu-na a fi̍nya-yuɔ
aa kã baa-yo ka fuure-yuɔ ci̍ncorre nande-na baa naa hi̍ŋ-de tãmpɛ̃lleŋ.
Baŋ kaa nanna ti̍, wuɔ bũmal tãmpɛ̃lle nande-i a suuye ci̍ncorre nuŋgu-i.
47 Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na baa u duoŋo-i Yose ba nyu-i, baa yiɛra
ne baŋ gaala Yesu-i kusuɔŋ-nu.

16

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(Matie 28.1-8; Like 24.1-12; Nsãa 20.1-10)

1 *Yiti̍ɛnaŋguŋ juɔ cor, Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na, baa u duoŋo-i
Sake ba nyu-i, a naara Salome-i, baa sãa natikolo wuɔ ba ka kũnna Yesu-i-na.
2 Ku cuo kaala-i-na*, baa naar biɛ hũmelle-i ta ba kã ci̍ncorre-na.
3 Baŋ kãŋ, baa ta ba piiye wuɔ: «I kaa da hai u bũmal tãmpɛ̃lle-i halaŋ-de
ci̍ncorre nuŋgu-na hã-ye?»

† **15:40** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Sake bisãlãaŋo-i baa Yose ba nyu-i.
* **16:2** Ku cuo kaala waa jumaansi.

4 Baŋ kaa piɛ, baa fara da tãmpɛ̃lle bũmalãa halaŋ. A ne da di maama saa
naa fa baa bɔbɔima-i.
5 Baa kã ka suur cĩncorre-na. Ba'a ba ne da naacoloŋo naŋo tĩɛnaana ba
nadieyaŋga-na baa joŋgorpilaŋo. Korma pãŋ ta ma da-ba.
6 Naacoloŋ daa wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na, mi
suyaa miɛ baŋ gbuu Nasarɛtitaaŋ Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo, na taara u
yaa-i. Uu si dii bande-i-na, u siire hel kuomba hɔlma-na. Niɛŋ, baa naa galla-
yuɔ bande yaa nuɔ-i.
7 Kãaŋ na ka tũnu u *hãalãbiemba-i baa Piɛr, wuɔ u taa duɔ ka cie-na
*Galile; na ka da-yo kusuɔŋ-nu'i ŋaa uŋ ŋa naa waŋ-ma baa-na dumaa.»
8 Caaŋ daaba kũɔma gbuu ta ma nyɛŋ; baa hel baa gbaruŋgu ta. Baŋ taa
dumaaŋo-na, ba saa ka gbãa waŋ wɛima baa moloŋo korma nammu-na.

Yesu caraaya Maari-i
(Matie 28.9-10; Nsãa 20.11-18)

[
9 Yesuŋ naaraa sire jumaansi cucuuyuŋgu-na, u caraaya Magidalataaŋ
Maari yaa igɛ̃na. Wuɔ duɔnya *jĩnabaa niehãi fuɔ-i-na.
10 U yaa kãa ka tũnu Yesu wuɔrataamba-i. U kãa ka da-ba kuliiŋ-kaaluŋgu-na
yogo.
11 Wuɔ cira: «Yesu siire, mi daa-yo nuɔ baa mi yufelle!» U wuɔrataamba saa
hũu-ma wuɔ ninsoŋo.

Yesu caraaya u hãalãbiemba-i
(Matie 28.16-20; Like 24.13-49; Nsãa 20.19-23)

12 Ku huoŋgu-na, Yesu *hãalãbiemba hãi baamba namba ji ta ba kã neyelle
nande-na; Yesu wuɔ bir u deŋ birma carra-bɛi.
13 Hãalãbieŋ daaba bir ka waŋ-ma baa ba nabaamba-i. Ba saa tiraa hũu
bafamba maama-i.
14 Kufaŋguŋ curaa, Yesu fuɔ fɛrɛ wuɔ yaŋ u hãalãbiemba maŋ tĩyãa
cĩncieluo baa u diei wuoŋo-i ba tĩɛna ta ba wuo niiwuoni aa u carra-bɛi tuɔ
waŋ baa-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ miŋ siire ba da-mi aa jo ji waŋ-ma baa-na na saa
hũu-ma?»
15 Aa naa cira: «Kãaŋ nilɛiŋa-na hiere na ka waŋ *Neldɔdɔlma-i baa
nuɔmba-i hiere.
16 Umaŋ duɔ hũu-ma aa *batiseŋ, u kuraa. Ŋga umaŋ duɔ saa hũu-ma,
kutieŋo ka caa.
17 Bamaŋ da ba hũu-ma, baŋ ka ta ba suɔ-ba dumaa ku yaa daaku: Ba ka ta
ba gbuuse-miɛ aa ta ba donya *jĩnabaa-ba-i, ba ka ta ba piiye nelfɛlɛmma-na;
18 da ba fiɛ bel jĩɛŋo-i, u siɛ gbãa ce-ba bĩŋkũŋgu, aa da ba fiɛ nyɔŋ puɔsɔ̃nɔ-i,
u siɛ gbãa ce-ba wɛima. Ba ka ta ba haa ba nammu-i jaamba-na aa ta ba cãrã
Diiloŋo-i ba sire-bɛi.»

Yesu tamma-i duɔ kã dɔrɔ-i-na
(Like 24.50-53; Pɔpuɔr. 1.9-11)

19 Itieŋo-i Yesuŋ juɔ piiye baa-ba tĩ, wuɔ nyugũŋ ka tĩɛna Diiloŋo caaŋ-nu.
20 Uŋ taa dumaaŋo-na, u *hãalãbiemba ta ka ta ba wuɔra terni-na hiere ba
waŋ *Neldɔdɔlma-i. Itieŋ wuɔ tuɔ kãyã-bɛi ba maacemma-na aa bi tuɔ kãyã-
bɛi ba ta ba ce gbɛrɛ-wɛima ba pigãaŋ nuɔmba-i ba da ba suɔ wuɔ baŋ waŋ
mamaŋ ninsoŋo.]

Likeŋ
nyɛgãaŋ Yesu maama maŋ
Nelmuoyamma

Like nuŋgu saa waa Yesu *pɔpuɔrbiemba-na, ŋga fuɔ wuɔraaya baa Pol ba ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i (File. 24). U yaa bi nyɛgãaŋ Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ-i. Yesuŋ siire ce mamaŋ hiere, u wuɔraaya yuure ma yaaŋga-i aa suɔ nyɛgɛ̃ŋ-ma. U sɛbɛ-i-na, u pigãaŋ wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo-i. U juɔ duɔ ji kor *Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i hiere ãmbabalma nammu-na. U waaŋ Yesu nelnyulmuŋ-kũŋgu-i bɔi u sɛbɛ-i-na. Wuɔ nuɔmba maama dɔlnu Yesu-i, nawalaamba hujarre ko-yo, baa jaamba-i baa sũntaamba-i hiere.

U duɔŋ u sɛbɛ-i baa *Nsãa-Batisi hommaŋ-kũŋgu ka cor baa Yesu hommaŋ-kũŋgu (sap. 1–2). Ku huoŋgu-na, u piiye Nsãa-Batisiŋ *baatiseŋ Yesu-i dumaa baa *Sitãniŋ taa u taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hɩ̀ɛkuraaŋgu-na (sap. 3.1–4.13). Kufaŋgu huoŋgu-na, u suɔ dii u nuŋgu-i Yesu nuŋ-ãndaaŋgu-na baa u ãncemma-na *Galile-i-na (sap. 4.14–9.50). Yesuŋ taa dumaa Galile-i-na kã *Yerusalɛmu-i-na, u nuŋgu hii-ku. U waaŋ nelma bɔi u sɛbɛ-i-na, a ne da banamba nunni saa hi-ma (sap. 9.51–19.27).

U piraaŋ u sɛbɛ-i baa mamaŋ daa Yesu-i Yerusalɛmu-i-na. Wuɔ ba gbuu-yo *daaŋ-nu ko-yo, Diiloŋo yaŋ-ba aa sire-yuɔ. Kufaŋgu huoŋgu yaa nuɔ-i uŋ nyugãaŋ kã Tuoŋo wulaa (sap. 19–24).

Like piiye uŋ nyɛgãaŋ u sɛbɛ-i yuŋgu maŋ nuɔ-i

1 Tofil, mi ninsontieŋ nuɔ, Yesuŋ siire ce nelma maŋ i hɔlma-na, nuɔmba bɔi duɔŋ ta ba nyɛgɛ̃ŋ-ma.
2 Bamaŋ waa da-ma baa ba yufelle dii ma domma-na, aa ce ma wataamba, baŋ waaŋ-ma baa-ye dumaa, nuɔmba bi nyɛgãaŋ-ma dumɛi.
3 Ku'i ciɛ, mɛi fɛrɛ-i, mi bi sire wuɔra yuure-mɛi fafamma a ne maŋ ciɛ dumaa. Miŋ juɔ suɔ ma yaaŋga-i, mi da ku saaya mi gbura-mɛi nyɛgɛ̃ŋ-ma hã-ni
4 ŋ da ŋ suɔ wuɔ baŋ waaŋ mamaŋ baa-ni u maama-na coima sɩ̀.

Dɔrpɔpuɔrbiloŋo caraaya Sakari-i

5 *Erɔdiŋ waa nellentesɩ̀nni-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i *Yude-i-na, *Diilo-jigãntieŋo naŋo waa Abiya baamba-na, ba taa ba bɩ̀-yo Sakari. U ciɛŋo waa *Aarɔ̃ hãayɛ̃lŋo; ba taa ba bɩ̀-yo Elisabɛti.
6 Sakari-i baa u ciɛŋo-i baa naa vii baa Diiloŋo-i. Ba taa ba nu u nuŋgu-i aa ta ba wuɔ u hũmelle-i fafamma.
7 Ŋga Elisabɛti waa cɛnyɛiŋo, a ce ba ji vãa ba hãi-i-na hiere ba saa da biloŋo baa ba-naa.
8 Yiiŋgu naŋgu-na, Sakari wuɔ suur *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ce u maacemma-i, bafamba yiiŋgu'i waa.
9 Ku waa da ku bibirre hi bamaŋ, ba hiel nelduɔ suur ka ce mamaŋ dii cemma. Yiiŋ daaku-na, baa hiel Sakari yaa suur ka dii wusũnaŋo-i.
10 Nuɔŋ baa yiɛra gɔ̃ŋgũɔŋgu-na ta ba cãrã Diiloŋo-i.
11 Sakari juɔ'a u ne da Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo-i u caaŋ-nu. Dɔrpɔpuɔrbiloŋo waa yiɛra wusũnaŋ-igãŋga nadieŋ-na.
12 Sakari holle gbuu pãŋ caar, u kũɔma ta ma nyɛŋ.

13 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo cira: «Sakari, baa yaŋ korma da-ni. Niŋ cãrãŋ kumaŋ
Diiloŋo wulaa, u ka hã-ni baa-ku. Ŋ ciɛŋo ka ce kusũŋgu, a hoŋ naacombiloŋo.
Duɔ hoŋ-yo, ŋ haa u yerre-i Nsãa.
14 U homma ka dɔlnu-niɛ aa fɛ̃ ŋ huɔŋga-i ŋaa bige-i! Ku ka bi dɔlnu nuɔmba
bɔi.
15 U ka waa nelbuɔ Diiloŋo wulaa. U siɛ ji tuɔ nyɔŋ kolma maŋ gbãa bel
nɛliɛŋo. *Diiloŋ-Yalle ka yu u huɔŋga-i aa u suɔ duɔ hoŋ.
16 U ka ce *Isirahɛl-baamba bɔi bir jo ba Tieŋo-i Diiloŋo wulaa.
17 U ka ce Diiloŋo maacemma-i baa *Eli huɔŋga temma, baa u himma bi
temma a dii bisãlmba-i baa ba bĩncuɔmba-i ba-naa nuɔ. Bamaŋ sa nuɔŋ
Diiloŋo nuŋgu-i, u ka ce ba ta ba nu-ku. U ka tigiiŋ nuɔmba hɔmmu-i a ce
ba ta ba niya Itieŋo jomma-i.»*
18 Sakari wuɔ cira: «Muɔ baa mi ciɛŋo-i i vãa tĩ, dɛ-i-na mi ce niɛ suɔ wuɔ ŋ
waŋ ninsoŋo?»
19 Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ cira: «Ba bĩ-mi Gabiryɛl. Mii dii baa Diiloŋo-i u tuɔ
puɔr-mi. U yaa puɔraa-mi wuɔ mi ji tũnu-niɛ baa neldɔdɔl daama-i.
20 Ŋga niŋ'a ŋ saa hũu mi nelma-i, ŋ ka ce bobo nuɔ, ŋ siɛ gbãa ta ŋ piiye a
ji hi maŋ ka ce yiiŋgu maŋ nuɔ-i. Miŋ waaŋ-ma baa-ni dumaa, ma yiiŋ da kuɔ
hi, ma ka bi ce.»
21 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, Sakari wuɔ vaaya dii huɔŋga-na. A ne da nuɔmba taa
ba cie u helma-i gɔ̃ŋgũɔŋgu-na. Uŋ vaaya dumaaŋo-na, kuɔ cu ba hɔmmu-i.
22 Uŋ juɔ hel, u saa gbãa duɔ puur u nuŋgu-i piiye baa-ba; wuɔ naa u tuɔ
piiye baa u nammu. Baa pãŋ suɔ wuɔ bĩŋkũŋgu ciɛ-yo dii dũŋ-huɔŋga-na.
23 Uŋ juɔ bãl u maacemma-i, wuɔ kũŋ.
24 Yinni saa da, kusũŋgu yiɛra u ciɛŋo-na. Wuɔ ce caamba ndii u sa hel, aa
naa tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ:
25 «Diiloŋo niɛ mi yaaŋ-na; senserre maŋ taa di da-mi baa nuɔmba-i, u hurii-
de.»

Dɔrpɔpuɔrbiloŋo caraaya Maari-i

26 Caamba niediei ku huoŋgu-na, Diiloŋ wuɔ puɔr *dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i†
*Galile nelle nande-na ba bĩ-de Nasarɛti,
27 bilonyɔnyuroŋo naŋo wulaa ba bĩ-yo Maari. Baa naa bel-o dɔrruŋ tĩ. U
dɔrŋo-i ba taa ba bĩ-yo Yosɛfu. U waa jãmatigi *Davidi hãayɛ̃lŋo.
28 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo kã ka suur Maari wulaa aa naa cira: «Maari, gbuŋ fɛ̃ ŋ
huɔŋga-i; Itieŋo ciɛ baa-ni. U kuɔnu u huɔŋga-i baa-ni cor.»
29 Nel daama cu Maari huɔŋga-i, u tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ: «Nel hama-i
temma-i dumandɛ-i?»
30 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «Diiloŋo ciɛ baa-ni, baa yaŋ korma da-ni.
31 Ŋ ka ce kusũŋgu a hoŋ naacombiloŋo. Da ŋ hoŋ-yo, ŋ haa u yerre-i Yesu.
32 U ka waa nelbuɔ, ba ka ta ba bĩ-yo Dɔrwuoŋo Biɛŋo. Diiloŋo ka ce-yo
fɔ̃ŋgɔ̃tieŋo u haayiɛŋo-i Davidi temma.
33 U ka tĩɛna *Isirahɛl-baamba yuŋ-nu gbula, aa u fɔ̃ŋgũɔ sa ji tĩ dede.»
34 Maari wuɔ cira: «Muɔmi sa bi suɔ bibiɛŋo yogo, ma ka ce niɛ gbãa ce?»
35 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «*Diiloŋ-Yalle ka jo ŋ wulaa, Dɔrwuoŋo ka
hã-ni ku fɔ̃ŋgũɔ-i. Ku'i ciɛ miɛ niŋ ka hoŋ naacombiloŋo maŋ, ba ka ta ba bĩ-
yo Diiloŋ-Biɛŋo.
36 Ŋ daa na horoŋo-i Elisabɛti-i kɛ! Naacombiloŋ-kusũŋgu yiɛraaya-yuɔ; ŋ siɛ
suɔ wuɔ u yaaŋga cãa. Baŋ taa ba gbɛ̃ umaŋ wuɔ cɛnyɛiŋo, u caamba niediei
yaa dɛi kuŋ yaraa-yo.

---

* **1:17** Malaki (Malachie) 3.23-24 † **1:26** Dɔrpɔpuɔrbiloŋ daayo-i ba bĩ-yo Gabiryɛl, niɛŋ 1.19.

37 Wɛima sa yar Diiloŋo-i.»
38 Maari wuɔ cira: «Mii dii Itieŋo naŋ-na, u yaŋ ma ce ŋaa niŋ waaŋ-ma dumaa.» Uŋ waaŋ mafamma-i, dɔrpɔpuɔrbiloŋo bir ta.

Maari kãa Elisabɛti terieŋ-nu

39 Yibieŋa faŋa-na, Maari wuɔ sire gbãana kã *Yude nelle nande-na duɔ ka ne Elisabɛti-i. Nelle fande waa tãnniŋ.
40 Uŋ kaa hi dii u gboluoŋgu-i Sakari dumɛlle-na a jaal Elisabɛti-i,
41 biloŋo pãŋ sagalla Elisabɛti kusũŋgu-na. *Diiloŋ-Yalle pãŋ yu Elisabɛti huɔŋga-i.
42 U tuɔ piiye baa Maari-i da gbagaga wuɔ: «Diiloŋo ciɛ baa-ni a yaŋ caamba-i hiere, aa bi ce baa biloŋo maŋ ŋ kusũŋgu-na.»
43 Aa cira: «Mi Tieŋo nyu waa hie ji har mɛi temma-i mi wulaa?
44 Miŋ nuɔ ŋ jaaluŋgu-i, ku gbuu dɔlnu biloŋo-i mi kusũŋgu-na; u sagalla.
45 Itieŋ uŋ puɔraa ba ji waŋ mamaŋ baa-ni, niŋ hũyãa-ma wuɔ ma ka ce, naŋ yuŋgu dɔlaa.»
46 Maari wuɔ bi pãŋ doŋ tuɔ hãl wuɔ:
«Mɛi gbu mi jaal Itieŋo yaa mi huɔŋga-na.
47 Diiloŋo maŋ kuraaŋ-miŋ,
mi huɔŋga gbuu fɛ̃ baa-yo da hỉninni!
48 U niɛ u maacembiloŋo yaaŋ-na.
Coima saa fa, a doŋ fiɛfiɛ-i-na, nuɔmbaŋ sireŋ ba jo dumaa, ba ka cira mi yuŋgu dɔlaa.
49 Itieŋo ciɛ baa-mi cor.
U fafaaŋgu temma si dii.
50 Bamaŋ kãalãayãŋ-yuɔ, u ka tuɔ ce baa-ba baŋ sireŋ ba cu ba-naa dumaa.
51 U ciɛ bɛmma;
u duɔnya bombolmantaamba-i.
52 U hũyãa fɔ̃ŋgũɔ-i fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa
aa ce nawalaamba da yuŋgu.
53 Nyulmuŋ waa bamaŋ nuɔ-i, u hãa ba wuo ye,
aa bir waamba-i u saa hã-ba bỉŋkũŋgu.
54 U juɔ ji kãyã *Isirahɛl-baamba-i.
U juɔ ji kor u cãarãamba-i.
U saa yaŋ u ãnfafamma cemma-i
55 *Abiramu-i-na baa u huoŋ-baamba-na.
Uu naa pã nuŋgu faŋgu yaa baa i bỉncuɔmba-i.»
56 Maariŋ kãa Elisabɛti terieŋgu-na, u ciɛ caamba siɛi temma aa suɔ bir kũŋ.

Nsãa homma-i

57 Elisabɛti kusũŋguŋ juɔ vãa, wuɔ bɔrɔ naacombiloŋo.
58 U caantaamba-i baa u huraamba nu-ma wuɔ u buɔra. Kuɔ gbuu dɔlnu-bɛi wuɔ Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa-yo.
59 Yinni niehãi cor, niisiɛi-yiiŋgu-na, ba *jã biloŋo-i‡ aa haa tuoŋo yerre yaa yuɔ wuɔ Sakari.
60 Nyuŋo yagar aa cira: «I ka tiɛ bỉ-yo Nsãa.»
61 Baa cira: «Ba bỉ naŋ dũŋ-wuoŋ hayo-i dumaaŋo-na?»
62 Aa yuu tuoŋo-i bobomma-na uŋ taaraŋ u haa yerre maŋ u biɛŋo-na.
63 Tuoŋ wuɔ ce ba hã-yo yilaaŋgu. Uŋ hũyãa yilaaŋgu-i wuɔ nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: «U yerre yaa Nsãa.» Kuɔ cu ba hɔmmu-i hiere.

‡ **1:59** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 12.3

64 Terduɔŋgu faŋgu-na, u jumɛlle pãŋ firnu, wuɔ doŋ tuɔ piiye aa tuɔ gbɛliɛŋ
Diiloŋo-i.
65 Korma pãŋ bel ba nelleŋ-baamba-i baa-yo. Yibieŋa faŋa-na, nelma famma
yaa waa *Yude nilɛiŋa faŋa-na hiere.
66 Diiloŋo naa silaa ce baa naacombiloŋ daayo-i cor, a ce umaŋ duɔ nu nel
daama-i, kutieŋo tuɔ yuu u fɛrɛ wuɔ: «Aa naacombiloŋ daayo duɔ ji waa niɛ?»

Diiloŋo diyaa nalãaŋgu Sakari nuŋgu-na

67 Terduɔŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle pãŋ yu Sakari huɔŋga-i. Diiloŋ wuɔ dii
nel daama-i u nuŋgu-na u tuɔ hãl-ma nalãaŋgu wuɔ:
68 «Itieŋo gbĩɛ baa jaaluŋgu.
*Isirahɛl-baamba Diiloŋo temma si dii.
U juɔ ji kor u baamba-i.
69 U hãa-ye ninsoŋ-koŋkortieŋo.
U hielaa-yo *Davidi hãayɛ̃lmba-na.
U hielaa-yo u cãarãŋo dũŋ-nu hã-ye.
70 Wuɔ ciɛ u *pɔpuɔrbiemba waŋ ma yaa dii ku huɔŋgu-na
71 wuɔ u ka hũu-ye i bigãarãamba nammu-na.
72 Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa i bĩncuɔmba-i.
Uŋ pãa nuŋgu maŋ u *tobisĩnni-na, ku maama saa karaanu-yuɔ.
73 U pãa nuŋgu faŋgu yaa baa i bĩncɔiŋo-i *Abiramu-i
74 wuɔ u ka hũu-ye i bigãarãamba nyisɛ̃nni-na
aa ce i tiɛ cãa u yaa-i aa korma baa ta ma da-ye.
75 I ka waa nelfafaaŋ miɛ baa nelviiŋ miɛ yinni maŋ joŋ a ji hi i kuliiŋgu.»
76 Aa gbɛ̃ bɛpolŋo-i wuɔ:
«Mi biɛ, nuɔ fuɔ, ŋ ka ta yaaŋga Itieŋo-na
ka cãa u hũmelle-i,§
a ce dumaaŋo-na ba ka ta ba bĩ-ni Dɔrwuoŋo pɔpuɔrbiloŋ nuɔ.
77 Ŋ ka ce u baamba suɔ wuɔ
Diiloŋo ka hur ba ãmbabalma-i a kor-ba.
78 Miɛ Diiloŋo faa aa u tiraa waa hujantieŋo.
U ka pa bãfɛliɛŋgu yiɛ.
Ku ka waa ŋaa bãansɛ̃niɛŋgu.
79 U ka pa-ku hã bamaŋ dii kukulma-na.
U ka pa-ku hã bamaŋ dii kuliiŋ-hũmelle-na.
Bãfɛliɛŋgu faŋgu ka dii-ye yaafɛ̃lleŋ-hũmelle-na.»*
80 Naacombiloŋ wuɔ tuɔ vãa u jo, kunaŋ kuɔ bi ta ku naara u nelnulle-i.
U waa tĩɛna hĩɛŋ-nu. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, u doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa
Isirahɛl-baamba-i.

2

Yesu homma-i
(Matie 1.18-25)

1 Maari kusũŋguŋ juɔ vãa, kuɔ saanu baa *Oromɛ ba *jãmatigi wuɔ ba kãŋ
nuɔmba-i hiere nelle-na. Ba taa ba bĩ-yo Ogisi.
2 Nuɔkãl daade temma saa ce dede. Huɔŋgu faŋgu-na, Kirinisi yaa waa Siiri
yuŋgu-na.
3 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u saaya u kã u neholleŋ ka nyɛgɛ̃ŋ u yerre-i.
4-5 Yosɛfu waa *Davidi hãayɛ̃lŋo. U waa tĩɛna Nasarɛti, dii *Galile huɔŋ-na.
Fuɔ wuɔ sire terieŋgu-na tuɔ kã u tonelle-na duɔ ka nyɛgɛ̃ŋ u yerre-i baa u

§ **1:76** Malaki (Malachie) 3.1 * **1:79** Isayi (Ésaïe) 9.1

dɔrŋo-i Maari-i. Ba bĩ ba nelle-i Betelɛmu; Davidi ba nelle yaa-i difande-i.
Dii dii *Yude huɔŋ-na.
6 Baŋ kãa, Maari kusũŋgu ka bel-o dii terieŋgu-na
7 u hoŋ u bilodĩɛlãŋo-i naacombiloŋo. Ba saa naa da muncɔmmu niraaŋ-
dũŋgu-na. Wuɔ ce nyarkpãtãnni fĩnya biloŋo-i aa galla-yuɔ kũnaŋ-na.
8 Nelle kɔtuɔŋgu-na, ãncĩinaamba namba waa ta ba cɔ ba tũlmba caaŋ-nu
ba niya-bɛi.
9 Ba juɔ'a ba ne da Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo-i ba yaaŋga-na; u caraaya-
bɛi baa cecerma naŋ temma; ba hulɛiŋa pãŋ caar.
10 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-ba wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na, mi juɔ baa
neldɔdɔlma da mi ji tũnu-nɛi. Ma ka fɛ̃ nuɔmba hɔmmu-i hiere:
11 Isuɔŋ daaku-na, na koŋkortieŋo huɔŋ Davidi ba nelle-na. Diiloŋ uŋ pãa
nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa-i, aa u yaa Itieŋo-i.
12 Naŋ ka suɔ-yo dumaa ku yaa daaku: Da na ka hi, na ka da ba fĩɛnya
bilosĩɛlãŋo naŋo baa nyarkpãtãnni aa galla-yuɔ kũnaŋ-na; u yaa-i.»
13 Ba'a ba ne, a da dɔrpɔpuɔrbiemba namba juɔ ji naara daayo-i, ba ta ba
hãl ba tuɔlnu Diiloŋo-i. Ba maama saa waa dɛi baa yuliiŋgu-i. Ba taa ba hãl
wuɔ:
14 «Diiloŋo gbĩɛ baa tuɔlnumma dii dɔrɔ-i-na,
aa uŋ dɔlaa nelbiliemba-i, yaafɛ̃lle waa hĩɛma-na.»
15 Dɔrpɔpuɔrbiembaŋ juɔ hãl tĩ, ba ta nyugũŋ dɔrɔ. Baŋ taa, ãncĩinaamba
cira: «Yaaŋ i kã nelleŋ-huɔŋga-na i ka ne Diiloŋ uŋ puɔraa ba ji waŋ mamaŋ
baa-ye maŋ ciɛ dumaa.»
16 Baa sire gbãana kã ka da Maari-i baa Yosɛfu-i baa bilosĩɛlãŋo-i kũnaŋo-
na.
17 Baŋ daa biloŋo-i, baa doŋ ta ba piiye dɔrpɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ u
kũŋgu-na.
18 Umaŋ duɔ nu-ma, ku ce-yo gbɛrɛ.
19 Maari wuɔ bella nel daama-i hiere u huɔŋ-na tuɔ jɔguɔŋ-ma; u saa yaŋ ma
diei karaanu-yuɔ.
20 Ku huoŋgu-na, ãncĩinaamba bir gũunu. Dɔrpɔpuɔrbiloŋ uŋ waaŋ-ma baa-
ba dumaa, ba bi kaa da-ma dumɛi. Baa ta ba hãl nɛini ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i ba
kũŋ.

Yesu yerre haama-i

21 Biloŋ uŋ juɔ da yinni niisiɛi-i, baa *jã-yo* aa haa u yerre-i Yesu†.
*Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naa pigãaŋ Maari-i yerre fande yaa-i aa u kusũŋgu suɔ da
ku yiɛra-yuɔ.

Yesu pãmma-i da ba hã Diiloŋo-i

22 Naacombiloŋ u bĩncuɔmba yuŋ-maama migãamaŋ-yiiŋguŋ juɔ hi ŋaa
maŋ waaŋ dumaa *Moisi *ãnjĩnamma-na‡, baa bi kã baa naacombiloŋo-i
*Diilodubuɔ-i-na dii *Yerusalɛmu-i-na da ba ka pã-yo hã Diiloŋo-i
23 ŋaa maŋ bi nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Naacombilodĩɛlãŋo saaya
u pã hã Diiloŋo.»*§
24 Baa naa bi saaya ba pã niikonni a saa baa ãnjĩnaduɔŋ daama-i:
koŋhuriimba hãi sisɔ nɔnsɔr ba huriimba hãi.
25 A ne da bĩncɔiŋo naŋo waa Yerusalɛmu-i-na, ba taa ba bĩ-yo Siminyɔ.
U taa u nu Diiloŋo nuŋgu-i aa tiraa vii baa-yo. Umaŋ naa saaya u jo ji kor
*Isirahɛl-baamba-i u taa u niya u jomma-i. *Diiloŋ-Yalle waa-yuɔ.

---

* **2:21** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 12.3 † **2:21** Niɛŋ Like 1.31. ‡ **2:22** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 12.3-8. § **2:23** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 13.2,12

26 Dii naa tũnu-yuɔ wuɔ Itieŋ uŋ ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka da-yo baa
u yufelle aa suɔ ku.
27 Diiloŋ-Yalleŋ waa-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ kã Diilodubuɔ-i-na. Baŋ kãa baa
Yesu-i da ba ka pã-yo hã Diiloŋo-i ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa ãnjĩnamma-na,
28 Siminyɔ wuɔ hũu-yo tũu-yo aa naa cira:
29 «Itie, fiɛfiɛ fuɔ, niŋ waaŋ mamaŋ ma ciɛ.
Ŋ cãarãŋo huɔŋga fiɛ; ŋ gbãa hũu-yo dumaa.
30 Mi daa Koŋkortieŋo-i baa mi yufelle.
31 Niŋ saaŋ umaŋ hã nelbiliemba-i hiere, mi daa-yo.
32 U yaa *niɛraamba fitĩnuɔ-i.
U yaa ka ce ba suɔ ŋ saaŋgu.
Aa ce ŋ baamba-i Isirahɛl-baamba da yerre.»
33 Kuɔ cu naacombiloŋo bĩncuɔmba hɔmmu-i.
34 Siminyɔ wuɔ cãrã Diiloŋo-i hã-ba aa naa gbɛ̃ nyuŋo-i wuɔ: «Ŋ biɛŋo
jomma ka kɔsuɔŋ nuɔmba bɔi *Isirahɛl-na aa bi kor nuɔmba bɔi. U ka pigãaŋ
Diiloŋo sĩnni-i, ŋga nuɔmba ka bigãaŋ-yo.
35 A ce dumaaŋo-na, u ka puure nuɔmba bɔi kusũŋ-maama. Aa nuɔ fuɔ, ciɛŋ
nuɔ, ãnjɔguɔma ka gbuu ko-ni.»
36 *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo bi waa ba taa ba bĩ-yo Ani. Asɛr dũŋ-wuoŋo'i
waa. Ba taa ba bĩ u to-i Faniɛl. Uu naa gbuu vãa ce cicɔrŋo. Uŋ siire u
bilosĩnni-na aa naacolŋo maŋ jã-yo, naacolŋo ciɛ bieŋ niehãi baa-yo aa ku
aa yaŋ-yo.
37 U saa tuɔ naa Diilodubuɔ-i-na. U taa u dii sũŋgu-i aa tuɔ cãrã Diiloŋo-i
bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i. A ne da u bieŋ komuɔŋa naa baa a naa'i waa belle
fande-na.
38 Fuɔ wuɔ bi jo huɔŋgu faŋgu-na ji da naacombiloŋo-i. Wuɔ jaal Diiloŋo-i aa
naa tuɔ piiye u maama baa bamaŋ taa ba niya Yerusalɛmu kormaŋ-yiiŋgu-i.
39 Mamaŋ nyɛgãaŋ ãnjĩnamma-na, Yesu bĩncuɔmbaŋ kaa ce-ma tĩ, baa bir
kã Nasarɛti-i-na; ba nelle yaa-i difande-i dii *Galile-i-na.
40 Naacombiloŋ wuɔ tuɔ vãa u jo; u taa u nu nelma-i ŋaa bige-i! Diiloŋo naa
firnu u huɔŋga-i baa-yo.

Ba kãa baa Yesu-i ponsaaŋ-nu

41 Belle belle, Yesu bĩncuɔmba taa ba kã ba ce *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i
*Yerusalɛmu-i-na.
42 Yesuŋ juɔ da bieŋ cĩncieluo a hãi, baa kã baa-yo.
43 Ponsaaŋguŋ kaa bãl, baa gũunu. Yesu wuɔ yaŋ-ba aa tĩɛna dii
Yerusalɛmu-i-na ba saa suɔ.
44 Nuɔmba naa maara cor hũmelle-na. Baŋ naa-yo, ba da niɛ sĩ uu dii
nuɔmba hɔlma-na. Ba wuɔ yififiiŋgu, moloŋ yufelle saa haa-yuɔ. Ba doŋ ta
ba taara-yuɔ nuɔmba-na
45 ba sa da-yo. Ba naa ba bir ta ba taara ba kã Yerusalɛmu-i-na.
46 Yinni hãi cor, siɛliŋ-yiiŋgu-i, ba kã ka da-yo *Diilodubuɔ-i-na; u tĩɛnaana
*ãnjĩnamma pigãataamba hɔlma-na tuɔ yuu-ba ba ta ba piiye u tuɔ nu.
47 Bamaŋ waa hiere, u maama cu ba hɔmmu-i.
48 U bĩncuɔmbaŋ kaa da-yo dumaaŋo-na, kuɔ ce-ba gbɛrɛ. Nyuŋ wuɔ cira:
«Naacombilo, ŋ ciɛ bige-i yiɛ dumandɛ-i-na? Ŋ ciɛ i hulɛiŋa fũnuŋ caar i sire tiɛ
taara-niɛ.»
49 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na taara-miɛ? Na saa suɔ wuɔ mi saaya mi
waa mi To dũŋgu-na wɛi?»
50 Ba saa suɔ u nelma yuŋgu-i.

51 Wuɔ naa wuɔ sire ba ta Nasarɛti-i-na. U taa u nu u bĩncuɔmba nuŋgu-i.
Mamaŋ ciɛ cor hiere, nyuŋo saa yaŋ ma diei karaanu-yuɔ.
52 Yesu wuɔ tuɔ vãa u jo aa kunaŋgu bi ta ku naara u nelnulle-i. U maama
taa ma dɔlnu Diiloŋo-i aa bi ta ma dɔlnu nuɔmba-i.

3

Nsãaŋ ciɛ u maacemma-i dumaa
(Matie 3.1-12; Marke 1.1-8; Nsãa 1.19-28)

1 *Oromɛ ba *jãmatigi maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Tibɛr, uŋ daa bieŋ cĩncieluo baa
a ndii-i belle maŋ nuɔ-i fõŋgũɔ-i-na, belle fande-na *Põse-Pilati yaa waa *Yude
yuŋgu-na aa *Erɔdi waa *Galile yuŋ-nu, u mɔlõ-i Filipu fuɔ waa Iture yuŋ-nu
baa Tirakoniti bi yuŋ-nu, Lisaniyasi fuɔ waa Abilɛni yuŋ-nu.
2 Ani-i baa Kayifu-i ba yaa waa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i. Belle
fande'i nuɔ-i Diiloŋ uŋ caraaya Sakari biɛŋo-i Nsãa-i *hĩɛkuraaŋgu-na a piiye
baa-yo.
3 Uŋ piiye baa-yo dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ wuɔra nilɛiŋa maŋ *Yurdɛ̃ kɔtɔnni-
na u waŋ baa nuɔmba-i wuɔ ba nanna ba ciləbabalaŋo-i aa ba *batiseŋ ku
yaa Diiloŋo ka hur ba ãmbabalma-i.
4 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayi waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi? Isayi waaŋ-ma
wuɔ:
«Molo dii tuɔ hohuola hĩɛkuraaŋgu-na wuɔ:
‹Migãaŋ Itieŋo hũmieŋa-i.
Cãaŋ-yaŋ na viinu-yɛi.
5 *Diiyaanuŋ fonni-i!*
Tãnniŋ yeŋ terni maŋ nuɔ-i baa tãntũnni-i,
na herra-niɛ na saanu-niɛ.
Hũmieŋaŋ miɛlãa terni maŋ nuɔ-i, na viinu-yɛi,
aa amaŋ cuolaanu, na diinu-yɛi.
6 *Nuɔmba-i hiere ba ka da Diiloŋ uŋ ka kor-ba dumaa.›»**
7 Nuɔmba bɔi taa ba jo Nsãa tuɔ batiseŋ-ba. Wuɔ tuɔ waŋ baa-ba wuɔ:
«Nelbabalaaŋ namaa temma-i daana-i, hai juɔ tũnu-nɛi wuɔ da na batiseŋ
Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-na?
8 Taa na ce kumaŋ faa, ku yaa ka pigãaŋ wuɔ na naana na ciləbabalaŋo-i
kelkel. Baa na ta na ne wuɔ sĩ *Abiramuŋ yeŋ na bĩncɔiŋo Diiloŋo siɛ ka gãŋ
baa-na! Mi tũnu-nɛi, naŋ fiɛ da tãmpĩɛŋa maŋ daaya-i, Diiloŋo gbãa bir-a ce-
ya Abiramu hãayɛ̃lmba namaa fuoŋgu-na†.
9 Maale nuŋgu saaraa jĩna. Tibiiŋgu maŋ da ku saa maŋ biefɛfɛiŋa, ku jũŋ
aa sɛnu.»
10 Nuɔŋ baa ta ba yuu-yo wuɔ: «Kufaŋgu terieŋgu-na, i saaya i ce bige-i?»
11 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Joŋgorbaa-ba hãi da ba waa baa nuɔni maŋ, umaŋ saa
da bĩŋkũŋgu ŋ hã-yo u diei, aa niiwuoŋ da ni bi waa baa nuɔni maŋ, umaŋ saa
da duɔ wuo ŋ hã-yo.»
12 *Nampohũutaamba namba naa bi jo u duɔ ji batiseŋ-ba, bafaŋ baa yuu-
yo wuɔ: «Hãalãtie, miɛ i saaya i ce bige-i?»
13 Wuɔ gbɛ̃ bafamba-i wuɔ: «Nuɔmbaŋ saaya ba ta ba pã kumaŋ ba hã-na,
baa na ta na hũu na cor kufaŋgu-i.»
14 Sorosibaa-ba namba yuu-yo wuɔ: «Aa miɛ fuɔ, i saaya i ce bige-i?»
Wuɔ gbɛ̃ bafamba-i wuɔ: «Baa na ta na du nuɔmba-i na hũu ba gbeiŋa-i. Taa
na yii baa na cufaluŋgu yaa yoŋ.»

---

* **3:6** Isayi (Ésaïe) 40.3-5 † **3:8** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 8.33-39.

15 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, nuɔmba taa ba
niya u jomma-i. Baŋ juɔ da Nsãa-i ba da niɛ sĩ u yaa-i.
16 Nsãa wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yoŋ, ŋga unaa jo
dii, u fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya mɛi wuoŋo-i, mɛi saa piɛra u natãaŋgu-i. Fuɔ ka batiseŋ-na
baa *Diiloŋ-Yalle baa dãamu.
17 Kɔkɔruɔŋgu dii u naŋga-na. U ka pe u dĩmma-i. Duɔ ji pe-ma tĩ hiere
torre-na, u ka kũɔl belle-i dii-de inɔŋgɔ̃-na aa sɛnu fuoru-i baa dãamu. Dãamu
fammu sa dĩŋ dede.»
18 Nsãa taa u dii nelma bɔi nuɔmba tũnni-na, a ce dumaaŋo-na u taa u waŋ
*Neldɔdɔlma-i baa-ba.
19 Erɔdi wuɔ hũyãa u mɔlɔ̃ ciɛŋo a dii-yo. Ba taa ba bĩ ciɛŋo-i Erodiyadi. Aa
naa tiraa ce wɛima bɔi ma saa fa. U yaa waa nellentieŋo-i Galile-i-na. Nsãa
wuɔ fulnu-yuɔ wuɔ u maacemma saa fa.
20 Wuɔ ce baa bel Nsãa-i dii-yo kaso, a migãaŋ tuɔ naara kunaŋgu u
cãlmuɔ-i-na.

Yesu batisemma-i
(Matie 3.13-17; Marke 1.9-11)

21 Nuɔmba-i hiere ba kãa ka *batiseŋ. Baŋ taa ba batiseŋ huɔŋgu-na, Yesu
wuɔ bi kã ba ka batiseŋ-yo. Baŋ baatiseŋ-yo tĩ, wuɔ tuɔ cãrã Diiloŋo-i. Dɔrɔ
wuɔ puur.
22 *Diiloŋ-Yalle hel koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ. Baa nu molo piiye dɔrɔ-i-
na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i, ŋ maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ; nuɔnɛi fĩɛŋ mi
huɔŋga-i.»‡

Yesu bĩncuɔmbaŋ cuu ba-naa dumaa ku yaa daaku
(Matie 1.1-17)

23 Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u waa baa bieŋ komorre
baa cĩnciel temma. Nuɔmba taa ba jɔguɔŋ wuɔ Yosɛfu biɛŋo.
Yosɛfu to-i ba taa ba bĩ-yo Eli.
24 Eli to-i ba taa ba bĩ-yo Mata.
Mata to-i ba taa ba bĩ-yo Levi.
Levi to-i ba taa ba bĩ-yo Mɛlki.
Mɛlki to-i ba taa ba bĩ-yo Yanai.
Yanai to-i ba taa ba bi bĩ-yo Yosɛfu.
25 Yosɛfu faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Matatiyasi.
Matatiyasi to-i ba taa ba bĩ-yo Amɔsi.
Amɔsi to-i ba taa ba bĩ-yo Nahɔmu.
Nahɔmu to-i ba taa ba bĩ-yo Ɛsili.
Ɛsili to-i ba taa ba bĩ-yo Nagai.
26 Nagai to-i ba taa ba bĩ-yo Maatĩŋo.
Maatĩŋ to-i ba taa ba bi bĩ-yo Matatiyasi.
Matatiyasi faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Semiɛ.
Semiɛ to-i ba taa ba bĩ-yo Yosɛki.
Yosɛki to-i ba taa ba bĩ-yo Yoda.
27 Yoda to-i ba taa ba bĩ-yo Yohana.
Yohana to-i ba taa ba bĩ-yo Eresa.
Eresa to-i ba taa ba bĩ-yo Sorobabɛl.
Sorobabɛl to-i ba taa ba bĩ-yo Salatiɛl.
Salatiɛl to-i ba taa ba bĩ-yo Neri.
28 Neri to-i ba taa ba bi bĩ-yo Mɛlki.
Mɛlki faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Adi.

‡ **3:22** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 2.7; Isayi (Ésaïe) 42.1

Adi to-i ba taa ba bĩ-yo Kosamu.
Kosamu to-i ba taa ba bĩ-yo Ɛlmadamu.
Ɛlmadamu to-i ba taa ba bĩ-yo Ɛr.
29 Ɛr to-i ba taa ba bi bĩ-yo Yesu.
Yesu faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Eliesɛr.
Eliesɛr to-i ba taa ba bĩ-yo Yorimu.
Yorimu to-i ba taa ba bi bĩ-yo Mata.
Mata faŋo to-i ba taa ba bi bĩ-yo Levi.
30 Levi faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Siminyɔ.
Siminyɔ to-i ba taa ba bĩ-yo Yuda.
Yuda to-i ba taa ba bi bĩ-yo Yosɛfu.
Yosɛfu faŋo to-i ba taa ba bĩ-yo Yonamu.
Yonamu to-i ba taa ba bĩ-yo Eliyakimu.
31 Eliyakimu to-i ba taa ba bĩ-yo Meleya.
Meleya to-i ba taa ba bĩ-yo Mena.
Mena to-i ba taa ba bĩ-yo Matata.
Matata to-i ba taa ba bĩ-yo Natamu.
Natamu to yaa *Davidi.
32 Davidi to yaa Yese.
Yese to yaa Yobɛdi.
Yobɛdi to yaa Bosi.
Bosi to yaa Sala.
Sala to yaa Nasɔ̃.
33 Nasɔ̃ to yaa Aminadabu.
Aminadabu to yaa Adimɛ.
Adimɛ to yaa Arni.
Arni to yaa Esirɔmu.
Esirɔmu to yaa Perɛsi.
Perɛsi to yaa *Yuda.
34 Yuda faŋo to yaa *Yakɔbu.
Yakɔbu to yaa *Isaki.
Isaki to yaa *Abiramu.
Abiramu to yaa Tera.
Tera to yaa Nahɔr.
35 Nahɔr to yaa Seruge.
Seruge to yaa Erehu.
Erehu to yaa Pelɛgi.
Pelɛgi to yaa Ebɛr.
Ebɛr to yaa Sala.
36 Sala faŋo to yaa Kanamu.
Kanamu to yaa Arpasadi.
Arpasadi to yaa Sɛmu.
Sɛmu to yaa *Nowe.
Nowe to yaa Lemɛki.
37 Lemɛki to yaa Matusalɛmu.
Matusalɛmu to yaa Enɔki.
Enɔki to yaa Yerɛdi.
Yerɛdi to yaa Maleleyɛl.
Maleleyɛl to yaa Kenamu.
38 Kenamu to yaa Enɔsi.
Enɔsi to yaa Sɛti.

Sɛti to yaa Adãma.
Diiloŋ uŋ hielaa miwaaŋo-i u maa Adãma faŋo yaa jĩna.

4

Sitãni taara duɔ guɔl Yesu gbeini-i
(Matie 4.1-11; Marke 1.12-13)

1 *Diiloŋ-Yalle naa yu Yesu huɔŋga-i. Uŋ hilaa *Yurdɛ̃-i-na, diɛ kã baa-yo
*hĩɛkuraaŋgu-na.
2 Uŋ kãa terieŋgu-na, *Sitãni wuɔ nyaanu-yuɔ duɔ ka guɔl u gbeini-i. U
ciɛ yinni komuɔŋa hãi baa-yo tãalma-na. Yinni fanni-na, Yesu saa dii
kuuwuoŋgu u nuŋgu-na. Ku huoŋgu-na, nyulmu sire cuɔl-o.
3 Sitãni wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel, ce tãmpɛ̃l
daade bir kuuwuoŋgu i ne!»
4 Yesu wuɔ cira: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *‹Niiwuoni-i yoŋ, ni siɛ
gbãa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ ba.›**»
5 Uŋ waaŋ mafamma-i, Sitãni nyugũŋ baa-yo dɔrɔ a ka pigãaŋ-yo nilɛiŋa-i
hiere hĩɛma-na da hɔlhɔlhɔl
6 aa cira: «Niŋ daa nilɛiŋa maŋ daaya-i hiere baa a huɔya-niini-i, mɛi waaŋa;
da miɛ mi ka ce kumaŋ baa-ya mi ce.
7 Da ŋ dũuna jaal-mi, mi ka hã-ni baa-ya.»
8 Yesu wuɔ cira: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *‹Ŋ saaya ŋ ta ŋ dũuna ŋ
jaal Itieŋo-i Diiloŋo yaa-i; aa ŋ ta ŋ cãa u yaa u diei yoŋ.›*†»
9 Sitãni wuɔ hiire baa-yo a kã baa-yo *Yerusalɛmu-i-na, ka haa-yo *Diilo-
dubuɔ dɔrɔ-i-na aa cira: «Da kuɔ Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel, tie ŋ diire
hĩɛma-na i ne. Ma sĩ ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
10 *‹Diiloŋo ka ce u *dɔrpɔpuɔrbiemba ta ba niya-niɛ.›*
11 Aa tiraa cira:
‹Ba ka tũu-ni ba nammu-na
ŋ baa ka tisĩŋ ŋ fɛrɛ terieŋgu.›‡»
12 Yesu wuɔ cira: «Ma bi nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *‹Baa dãŋ Itieŋo-i
Diiloŋo-i ŋ ne.›*§»
13 Sitãni wuɔ ce ji gbɛ̃; u saa ji gbãa guɔl Yesu gbeini-i. Wuɔ naa u ta aa yaŋ-
yo tuɔ cie huɔŋgu naŋgu.

Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i dumaa Galile-i-na
(Matie 4.12-17; Marke 1.14-15)

14 *Sitãniŋ juɔ ta aa yaŋ Yesu-i, wuɔ bir kã *Galile-i-na baa *Diiloŋ-Yalle
fɔ̃ŋgũɔ-i. Uŋ kãa, baa fũnuŋ ta ba gbɛliɛŋ-yo terni-na hiere.
15 U taa u waŋ Diiloŋ-nelma-i *Diilonelhãalãdũnni-na. Nuɔmba-i hiere ba
taa ba kaal-o.
(Matie 13.53-58; Marke 6.1-6)
16 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji kã Nasarɛti-i-na. U vãa kusuɔŋ-nu'i. *Yitĩɛnaŋguŋ
juɔ hi, wuɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na. U taa u kã koko. Diiloŋ-nelmaŋ juɔ hi
kalamma, wuɔ sire duɔ kalaŋ.
17 Baa hã-yo *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i *Isayi sɛbɛ yaa wuɔ u kalaŋ. Wuɔ puur
terieŋgu maŋ uŋ nyɛgãaŋ wuɔ:
18 *«Itieŋo *Yalle dii mi yuŋgu-na.*
Na saa da, u hielaa-mi
*mi da mi waŋ *Neldɔdɔlma-i baa sũntaamba-i.*
U puɔraa-mi

---

* **4:4** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 8.3 † **4:8** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.13 ‡ **4:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 91.11-12 § **4:12** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.16

mi da mi waŋ baa kɔraamba-i wuɔ kɔrsĩnni tĩɛ,
aa waŋ baa yiriemba-i wuɔ ba yufieŋa ka puur,
aa bamaŋ dii pɔrtɔmma-na wuɔ pɔrtɔmma tĩɛ,
19 *aa waŋ baa-ba wuɔ Diiloŋo ka firnu u huɔŋga-i baa nuɔmba-i fiɛfiɛ-i-na.»**
20 Uŋ kalaaŋ tĩ, wuɔ suuye sɛbɛ-i aa hã Diilonelhãalãdũŋgu maacenceroŋo-i baa-yo aa tĩɛna. Nuɔmba-i hiere baa dĩŋ-yuɔ ta ba ne-yo.
21 Wuɔ cira: «Miŋ kalaaŋ nelma maŋ daama-i, ma ciɛ nyuŋgo daayo'i nuɔ-i.»
22 Nuɔmba kar da hãmmu! Wuɔ cor tuɔ piiye. U nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor. Ba hɔmmu cu; ba ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Yosɛfu biɛŋo'i sĩ wɛi?»
23 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, na ka naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-mi wuɔ: ‹Pɛrruntie, sire ŋ fɛrɛ i ne!› Aa na ka cira: ‹I nuɔ niŋ ciɛ mamaŋ hiere Kafarnamu-i-na, ce ma temma naŋ fɛrɛŋ nelle-na i ne.›»
24 Aa tiraa gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Diilopɔpuɔrbiloŋo-i, u nelleŋ-baamba sa kãŋ-yo.
25 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, *Eli bãaŋgu-na, bikulcaamba bɔi waa *Isirahɛl-na, Diiloŋ wuɔ ce bieŋa siɛi baa caamba niediei u saa dãa. Nyul muɔ suur nelle-na†.
26 Ŋga Diiloŋ wuɔ yaŋ bafamba-i aa puɔr Eli-i bikulciɛŋo naŋ wulaa Sarɛputa, dii Sidõ‡.
27 Aa Diilopɔpuɔrbiloŋo-i Elise bãaŋgu-na, *wontuɔrmba bɔi waa Isirahɛl-na, ŋga Elise saa ji sire u diei *Isirahɛl-baamba-na; u yaaŋ bafamba-i aa sire umaŋ naa hilaa Siiri mara-i-na jo, ba taa ba bĩ-yo Naama§.»
28 Baŋ juɔ nu mafamma-i, ba hɔmmu pãŋ guɔla hiere.
29 Ba nelle waa tãnuŋ-nu. Baa sire tisĩŋ-yo hiel-o Diilonelhãalãdũŋgu-na, a hel baa-yo nelleŋ-huɔŋga-na, a nyugũŋ baa-yo tãnuŋgu dɔrɔ-i-na wuɔ ba ka sɛ-yo nanna.
30 Yesu wuɔ yaŋ-ba aa yɛgɛl hel ba hɔlma-na ta.

Yesuŋ siire jaamba-i dumaa Kafarnamu-i-na
(Marke 1.21-28)

31 Yesuŋ hilaa Nasarɛti-i-na, wuɔ ta kã Kafarnamu. *Galile nelle nande-i difande-i. Uŋ kãa, wuɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na *yitĩɛnaŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i.
32 U taa u piiye baa bibɛsĩnni u yaŋ *ãnjĩnamma pigãataamba-i; a ce dumaaŋo-na, u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor.
33 Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, *jĩna waa u yuŋgu-na. Wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ:
34 «Nasarɛtitaaŋ Yesu! I ciɛ-ni niɛ? Ŋ juɔ da ŋ ji kɔsuɔŋ-ye wuɔ bige-i ciɛ? Mi suɔ-ni, Diiloŋ-nolŋo yaa nuɔŋo-i.»
35 Yesu wuɔ cira: «Suuye ŋ nuŋgu-i aa ŋ cor ŋ hel naacolŋo-na.» Jĩna wuɔ mal naacolŋo-i nuɔmba-na aa naa hel u saa ce kuubabalaaŋgu yuɔ.
36 Kuɔ ce nuɔmba-i gbɛrɛ, baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Naacolŋ daayo hii dɛ! Baa jĩnabaa-ba-i hiere u donya-bɛi baa u nuŋ-ãndaaŋgu.»
37 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, u yerre gbuo terni-i hiere.

(Matie 8.14-17; Marke 1.29-34)

38 Uŋ hilaa *Diilonelhãalãdũŋgu-na, wuɔ kã Simɔ cĩiŋ-nu. Simɔ cura sa waa hĩnni; u kũɔma naa gbuu huol da pãmpãmpãŋ, u galla. Ba cãrã Yesu-i wuɔ u sire-yuɔ.

---

* **4:19** Isayi (Ésaïe) 61.1-2 † **4:25** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 17.1 ‡ **4:26** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 17.8-16 § **4:27** Jãmatigi ba sɛbɛhãalĩŋo (2 Rois) 5.1-14

39 U kã ka ture ciɛŋo yudɔrɔ-i-na, a nuola jarma-i. Ciɛŋo pãŋ da u fɛrɛ
terduɔŋgu faŋgu-na. Wuɔ sire tuɔ ce ba nersĩnni-i.
40 Bãaŋguŋ juɔ ta ku suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, jaambaŋ waa baa bamaŋ hiere
nelle-na, baa jo baa-ba. Yesu wuɔ tuɔ haa u nammu-i bɛi u sire-bɛi.
41 Jaaŋ daaba hɔlma-na, *jĩnabaa-ba waa nuɔmba bɔi-na. Duɔ donya umaŋ
baamba-i, ba ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel!» Jĩnabaa-ba
naa suɔ wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa Yesu-i; a
ce dumaaŋo-na Yesu tuɔ nuola-bɛi, u sa yaŋ ba da piiye.

(Marke 1.35-39)

42 Cuoŋ juɔ kaal, u sire kã hĩɛŋ-nu. Nuɔmba taara-yuɔ ka da-yo aa ta ba taara
ba bella-yuɔ u baa da ta aa yaŋ-ba.
43 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Mi saaya mi wuɔra waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu
*Neldɔdɔlma-i nilɛiŋa naŋa-na hiere; Diiloŋo puɔraa-mi baa ma yaa.»
44 Aa naa ta tuɔ wuɔra *Yude *Diilonelhãalãdũnni-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i.

5

Gbɛrɛ-tetebelle

1 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu kãa Genesarɛti dalaŋga-na. Nuɔmba kũɔl ba-naa kã
u wulaa da ba ka nu Diiloŋ-nelma-i.
2 Wuɔ da benni nanni-i ni hãi hũmma nuŋgu-na, ni taamba naa hel ta ba
saara ba jɔnaamba-i.
3 Wuɔ kã ka suur kunaŋgu-na, Simɔ kũŋgu'i waa aa ce u forra-kuɔ cɛllɛ
koŋkondaaŋgu-na. Uŋ furaaya-kuɔ, Yesu wuɔ tĩɛna a doŋ tuɔ waŋ Diiloŋ-
nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i.
4 Uŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ gbẽ Simɔ-i wuɔ: «Kã pututu terieŋgu-na, na ka naŋ na
jɔnaamba-i.»
5 Simɔ wuɔ cira: «Hãalãtie, i naaŋ juɔŋo-i cɔ i saa da bĩŋkũŋgu bel, ŋga niŋ
waaŋ-ma dɛi, mi siɛ yagar ŋ nuŋgu-i.» Aa naa ta.
6 Baŋ kãa ka naŋ ba jɔnaamba-i, baa bel titiraamba-i jɔnaamba yu ta ba yii
da ba kar.
7 Ba nabentaamba namba waa, baa fara bĩ ba jo baa ba beŋo-i a ji kãyã-bɛi
ba jul titiraamba-i. Baŋ julii-ba, benni-i ni hãi-i-na niɛ yu ta ni yii da ni nyiɛrã
hũmma-na.
8 Simɔ-Piɛrŋ daa mafamma-i, wuɔ kã ka dũuna Yesu caaŋgu-na aa naa cira:
«Itie, muɔŋo-i ãmbabalmanceroŋ muɔ, baa piɛ-mi.»
9 Titiraaŋ daaba ciinumma diyaa korma yuɔ baa bamaŋ waa baa-yo hiere
beŋo-na.
10 Halle u nagbosobaa-ba-i Sebede bɛpuɔmba-i korma bi bilaa-ba. Ba taa ba
bĩ unaŋo-i Sake aa bĩ unaŋo-i Nsãa. Yesu wuɔ waŋ baa Simɔ-i wuɔ: «Baa yaŋ
korma da-ni, a doŋ nyuŋgo, ŋ ka yaŋ tetebelle-i aa ta ŋ dii nuɔmba-i Diiloŋ-
hũnuŋ-nu.»
11 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, baa hel baa ba benni-i bomborma-na ka yaŋ-ni
aa cu u huoŋ-nu.

Yesu siire wontorŋo naŋo
(Matie 8.1-4; Marke 1.40-45)

12 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu kãa nelle nande-na. *Wontorŋo naŋo da-yo aa piɛ
ka dũuna u caaŋ-nu aa cira: «Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-miɛ, mi suyaa
miɛ ku siɛ yar-ni.»
13 Yesu wuɔ haa u naŋga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ŋ jarma ta.» Naacolŋo
jarma pãŋ ta yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na.

14 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-yo wuɔ u baa yaŋ ma hel; aa u kã
*Diilojigãntieŋo wulaa u ka ne-yo, aa u pã niikonni maŋ dii pãmma u hã-yo u
migãaŋ u yuŋ-maama-i ŋaa *Moisiŋ nyɛgãaŋ-ma dumaa*. Ku yaa nuɔmba ka
suɔ wuɔ u jarma taa-yuɔ kelkel.
15 Kufaŋguŋ ciɛ, Yesu yerre migãaŋ ta di du di kã. Nuɔmba bɔi taa ba jãnu
ba-naa ba nu u nelma-i. Jaamba taa ba cãrã-yuɔ u tuɔ sire-bɛi ba jarma-na.
16 Ŋga huɔŋgu naŋ-nu duɔ ce, u yaŋ-ba aa ta kã u deŋ ka cãrã Diiloŋo-i aa bir
jo.

Yesu siire murgu naŋo
(Matie 9.1-8; Marke 2.1-12)

17 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu taa u waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i.
A ne da *Farisĩɛbaa-ba namba waa tĩɛna ba hɔlma-na, baa *ãnjĩnamma
pigãataamba namba. Banamba taa ba hel *Galile, banamba *Yude, halle
banamba naa hel *Yerusalɛmu-i-na jo. Itieŋo fɔ̃ŋgũɔ waa baa-yo u tuɔ sire
jaamba-i.
18 Balamba namba tũu murgu naŋo-i kuugallaŋ-nu jo baa-yo, wuɔ ba ji suur
jĩna-yuɔ Yesu caaŋgu-na.
19 A ne da nuɔmba naa yu dũŋgu-i, ba saa suɔ baŋ ka suur baa-yo dumaa.
Ba naa ba nyugũŋ dũŋgu dɔrɔ-i-na, aa kaasĩŋ-ku dii-yo baa u kuugallaŋgu-i
nuɔmba hɔlma-na jĩna-yuɔ Yesu caaŋgu-na.
20 Yesu wuɔ ne da ba haa ba naŋga-i yuɔ cor, wuɔ gbɛ̃ ba jɛiŋo-i wuɔ: «Mi jĩɛ,
ŋ ãmbabalma hurii hiere.»
21 Ãnjĩnamma pigãataamba-i baa Farisĩɛbaa-ba doŋ ta ba piiye wuɔ: «Hai
moloŋo-i daayo-i aa u tuɔ tuora Diiloŋo-i? Da ma hel Diiloŋo-na, hai moloŋo-i
gbãa hur u nanolŋo ãmbabalma-i?»
22 Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na jɔguɔŋ nel
daama temma-i na hɔmmu-na?
23 A hur u ãmbabalma-i, baa a ce u sire a tuɔ wuɔ-i, ma hãi-i-na, namaa daa
hama-i ce fɛ̃u yaŋ?
24 Ŋga mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ Diiloŋo hãa *Moloŋ-
Biɛŋo-i ku fɔ̃ŋgũɔ-i hĩɛma-na u tuɔ hur nelbiliemba ãmbabalma-i.» Uŋ waaŋ
mafamma-i, wuɔ gbɛ̃ murgu-i wuɔ: «Sire ŋ biɛ ŋ kuugallaŋgu-i ŋ kũŋ, muɔmɛi
waaŋ-ma dumaa.»
25 Naacolŋo bi sire ba yufelle-na a biɛ u kuugallaŋgu-i tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i
u kũŋ.
26 Maa ce-ba hiere gbɛrɛ; baa ta ba piiye wuɔ: «Diiloŋo-i bibiɛŋo!» Korma
taa ma da-ba a ce ba ta ba piiye wuɔ: «I daa gbɛrɛ-wɛima nyuŋgo-i-na.»

Yesu bĩɛ Levi-i
(Matie 9.9-13; Marke 2.13-17)

27 Yesuŋ hilaa terieŋgu-na, wuɔ da *nampohũutieŋo naŋo tĩɛnaana u
maacemmaŋ-dũŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Levi. Wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Levi, sire
i ta.»
28 Levi bi pãŋ nanna u maacemma-i aa sire cu u huoŋ-nu.
29 Ku huoŋgu-na, Levi wuɔ ce kãlle u dumɛlle-na Yesu yerreŋ aa bĩ u jo ba
ji ta ba wuo niiwuoni-i. Nuɔmba bɔi waa baa-ba. Nampohũutaamba waa ba
hɔlma-na.
30 *Farisĩɛbaa-ba daa mafamma-i ce bige-i baa *ãnjĩnamma
pigãataamba-i? Kuɔ gbuu jaŋ-ba; baa ta ba waana aa naa ta ba piiye baa Yesu
*hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na wuo aa ta na nyɔŋ baa nelbabalaaŋ
daaba temma-i?»

---

* **5:14** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 14.2-32.

31 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Da ŋ waa hĩnni, ŋ ka ce bige-i pɛrruntieŋ terieŋ-nu?
32 Mi saa jo nelfafaaŋ maa-na, ŋga mi juɔ nelbabalaaŋ maa-na ba da ba nanna ba ciləbabalaŋo-i.»

Yesu piiye sũŋgu maama
(Matie 9.14-17; Marke 2.18-22)

33 Baŋ waa mafamma-na, *Farisĩɛbaa-ba namba yuu-yo wuɔ: «*Nsãa-Batisi *hãalãbiemba dii sũŋgu-i aa ta ba cãrã Diiloŋo-i, miɛ baamba bi dii aa ta ba cãrã, bige-i ciɛ naŋ baamba sa dii?»
34 Yesu wuɔ siɛ-ba baa gbãnalãaŋgu wuɔ: «Nɛliɛ gbãa tuɔ jã ciɛŋo aa na ce u jɛ̃naamba dii sũŋgu ku yiiŋgu-na dɔrbiɛŋo yufelle-na wɛi?
35 Ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ba ka bel dɔrbiɛŋo-i ta baa-yo. Kufaŋgu yinni'i nuɔ-i baŋ ka dii sũŋgu-i.»
36 Aa naa tiraa naŋ gbãnalãaŋgu naŋgu baa-ba wuɔ: «Ba sa taal joŋgorfɛlɛŋo-i a nar uucɔləŋo. Da ŋ ce-ma, joŋgorfɛlɛŋo kompaŋga siɛ biɛ baa uucɔləŋo kaaŋga-i, u yaa daayo u taalaa tĩ.
37 Ba sa bi dii duvɛ̃nfɛlɛŋo-i cirkpɔcɔləŋ-na. Umaŋ duɔ ce-ma, cirkpuɔ ka muonu aa duvɛ̃ŋo ka kũnna.
38 Ŋga da ŋ'a ŋ dii duvɛ̃nfɛlɛŋo-i, ŋ saaya ŋ dii-yo cirkpɔfɛlɛŋ-na.
39 Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ nyɔŋ duvɛ̃ncɔləŋo-i uufɛlɛŋo sa dɔlnu-yuɔ a ce dumaaŋo-na u sa taara-yuɔ.»

6

Yitĩɛnaŋgu maama
(Matie 12.1-8; Marke 2.23-28)

1 *Yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni ba cor. U *hãalãbiemba ta ba kar bile-i ba hu-yo ba natiɛŋa-na ba wuo.
2 *Farisĩɛbaa-ba namba ta ba waŋ baa-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na ce kumaŋ saa saaya cemma yitĩɛnaŋgu-na?»
3 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Nyulmu naŋ bilaa *Davidi-i wuɔ ce kumaŋ baa u nuɔmba-i*, ma sĩ na kalaaŋ-ku kɛ?
4 U naŋ suurii Diiloŋ-dũŋgu-na dumaa a biɛ Diiloŋ-buruo-i ba wuo. A ne da a saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, bamaŋ si dii *Diilojigãntaamba, ba saa saaya ba wuo buruo faŋo-i.»
5 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «*Moloŋ-Biɛŋo yaa yitĩɛnaŋgu tieŋo-i.»

Yesu siire nagãduɔla naŋo
(Matie 12.9-14; Marke 3.1-6)

6 *Yitĩɛnaŋgu bi naŋgu-na, Yesu wuɔ suurii *Diilonelhãalãdũŋgu-na tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i. A ne da naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u nadienaŋga naa minaŋ.
7 *Ãnjĩnamma pigãataamba-i baa *Farisĩɛbaa-ba kã ka tĩɛna ta ba ne Yesu-i wuɔ duɔ sire jɛiŋo yitĩɛnaŋgu-na ba da ãntãalãmma haa-yuɔ.
8 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Sire ŋ jo ŋ ji yiɛra nuɔmba yaaŋga-na.» Naacolŋ wuɔ sire jo ji yiɛra.
9 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi yuu-na nelma diei: A saa baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, bige-i faa cemma yitĩɛnaŋgu-na? Ãnfafamma'i faa cemma waa ãmbabalma? Da ŋ da molo yii duɔ ku, ku saaya ŋ kor-o waa ku saaya ŋ yaŋ u ku?»

---

* **6:3** Niɛŋ Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 21.2-7.

10 Aa naa wuɔra ne ba yammu-i hiere aa waŋ baa naacolŋo-i wuɔ: «Fara ŋ
naŋga-i.» Naacolŋ wuɔ bi fara u naŋga-i, kaa bir ka temma-i.
11 Ba hɔmmu gbuu pãŋ du hiere; baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «I ka ce Yesu
daayo-i niɛ?»

Yesu fiɛlaa u pɔpuɔrbiemba-i (Matie 10.1-4; Marke 3.13-19)

12 Yibieŋa faŋga-na, Yesu wuɔ kã tãnuŋgu naŋgu-na ka cãrã Diiloŋo-i cɔ u
yufieŋ-na.
13 Cuoŋ juɔ kaal, wuɔ bĩ u *hãalãbiemba-i a fiɛl cĩncieluo ba hãi bɛi, a tuɔ
bĩ-ba *pɔpuɔrbiemba.
14 Uŋ fiɛlaa bamaŋ ba yirɛiŋa yaa daaya: Simɔ, (Yesu wuɔ bĩ Simɔ faŋo yaa
Piɛr-i,) baa u hãaŋo-i Andere, baa Sake, baa Nsãa, baa Filipu, baa Batelemi,
15 a naara Matie, baa Toma, baa Alfe biɛŋo-i Sake, baa Simɔ maŋ taa u kuye
u nelle maama-i,
16 a naara Sake biɛŋo-i *Yuda, baa *Yuda-Isikaro maŋ juɔ hel Yesu huoŋgu-
na.

Jaamba bɔi juɔ Yesu ji sire-bɛi (Matie 4.23-25)

17 Yesuŋ juɔ fiɛl u *pɔpuɔrbiemba-i tĩ, wuɔ hiire baa-ba tãnuŋgu-na ka yiɛra
baa-ba kpaŋkpataaŋgu naŋgu-na. U *hãalãbiemba namba waa terieŋgu faŋgu-
na, baa sa waa dɛi baa yuliiŋgu-i a naara nelpũŋgu naŋgu. Banamba taa ba
hel *Yude, banamba *Yerusalɛmu, banamba Tiir, banamba Sidõ dii dãmmaŋ-
nuoraaŋgu caaŋ-nu.
18 Baa juɔ da ba ji nu Yesu nelma yaa-i aa u duɔ sire jaamba-i ba jarma-na.
Wuɔ bi donya *jĩnabaa-ba-i u hiel-ba nuɔmba yunni-na.
19 Fõŋgũɔ naŋo taa u hel Yesu-i-na u sire-bɛi ba jarma-na, a ce dumaaŋo-na,
baa ta ba taara ba yiɛya-yuɔ hiere.

Yesu gboya u hãalãbiemba-i (Matie 5.1-12)

20 Nuɔmbaŋ nii Yesu-i-na da ba yiɛya-yuɔ, wuɔ wuɔra ne u *hãalãbiemba-i
aa naa cira:
«Sũntaaŋ namaaŋo-i, na yunni dɔlaa;
*Diiloŋ-nelle-i namaa diele-i.
21 Nyulmuŋ yeŋ namaa namaŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, na yunni dɔlaa;
niiwuoni kaa haaya baa-na.
Namaa namaŋ kaalaaŋ fiɛfiɛ-i-na, na yunni dɔlaa;
na kaa waa nyɛmbĩnniŋ.
22 Nuɔŋ da ba bigãaŋ-na,
da ba nanna-nɛi,
da ba ta ba tuora-nɛi,
sisɔ da ba ta ba bĩɛna na yirɛiŋa-i *Moloŋ-Biɛŋo maama-na, na yunni dɔlaa.
23 Taa na gbu na nyɛ yiiŋgu faŋgu-na, aa na ta na muora na gbugbanni-i;
Diiloŋo kaa pã-na bɔi dɔrɔ-i-na. Na saa da, ba bĩncuɔmba ciɛ karaaŋgu faŋgu
temma yaa-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i.
24 Ŋga waaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi;
na ciɛ na bãaŋgu-i tĩ.
25 Niiwuoniŋ haaya baa namaa namaŋ fiɛfiɛ-i-na, sũlma haraa-nɛi;
na kaa waa nyulmu-na.
Namaa namaŋ dii nyɛmbĩnni-na fiɛfiɛ-i-na, sũlma haraa-nɛi;
na kaa waa kuliiŋ-kaaluŋ-nu.
26 Nuɔmba-i hiere da ba ta ba bĩ na yefafalle,

ŋaa ba bĩncuɔmba naŋ bĩŋ coikartaamba maŋ naa ciɛ ba fɛrɛ Diilopɔpuɔrbiemba
ba yefafalle-i dumaa, sũlma haraa-nɛi.»

Taa na dɔl na bigãarãamba-i
(Matie 5.38-48; 7.12)

27 «Namaa namaŋ karaa na tũnni-i ta na nu mi nelma-i, yaaŋ mi tũnu-nɛi:
Taa na dɔl na bigãarãamba-i, taa na ce ãnfafamma bamaŋ diyaaŋ luŋgu nɛi.
28 Umaŋ duɔ haa u nubabalaaŋgu nuɔni maŋ nuɔ-i, baa waasa kutieŋo-na,
yaŋ aa ŋ ta ŋ jɔguɔŋ kuufafaaŋgu baa-yo. Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã bamaŋ
ciɛŋ-naŋ kuujaŋgu-i.
29 Umaŋ duɔ caa ŋ tũŋ daaku-i, bir daaku-i ŋ hã-yo. Umaŋ duɔ biɛ ŋ
joŋgorbuɔ-i, baa cie-yo ŋ joŋgoryelle-na.
30 Umaŋ duɔ cãrã ŋ wulaa, hã-yo. Aa umaŋ duɔ biɛ bĩŋkũŋgu ŋ wulaa, baa
yuu-yo ku maama.
31 Naŋ taaraŋ nuɔmba ta ba ce kumaŋ ba hã-na, taa na ce ku temma na bi
hã-ba.
32 Da na ta na dɔl na dɔdɔltaamba yoŋ, na jaaluŋgu sĩ Diiloŋo wulaa. Na saa
da, halle bamaŋ sa wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i ba dɔl ba dɔdɔltaamba-i.
33 Da na ta na bi ce ãnfafamma-i bamaŋ ciɛŋ ãnfafamma-i nɛi yoŋ, na
jaaluŋgu sĩ Diiloŋo wulaa. Halle bamaŋ sa wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i ba ce
kufaŋgu-i.
34 Aa da na ta na dii cɛ̃miɛŋa-i naŋ suyaa wuɔ bamaŋ ka gbãa suu-ya, na
jaaluŋgu sĩ Diiloŋo wulaa. Halle bamaŋ sa wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i, da ba
suɔ wuɔ umaŋ ka gbãa suu cɛ̃mɛlle-i ba dii-de u'i nuɔ-i.
35 Ŋga, taa na dɔl na bigãarãamba-i, taa na ce ãnfafamma bɛi, taa na hã aa
na baa ta na cie ku sɔlaaŋgu huoŋgu-na. Ku yaa Diiloŋo ka pã-na bɔi. Aa na ka
waa Dɔrwuoŋo bɛŋ namaa. U yaa faa. U faa baa nuɔmba-i hiere ka hel baa
bamaŋ sa suyaaŋ ãnfafamma-i baa nelbabalaamba-i hiere.
36 Na saaya na waa hujantaaŋ namaa, ŋaa na Toŋ yeŋ hujantieŋo dumaa.»

Yesuŋ waaŋ mamaŋ a kã cãlmuɔ yaŋga-na
(Matie 7.1-5)

37 «Baa na ta na cãl na-naa, ku yaa Diiloŋo siɛ ka cãl-na. Baa na ta na haa
cãlmuɔ-cãŋkuɔle na-naa nuɔ, ku yaa Diiloŋo siɛ ka haa cãlmuɔ-cãŋkuɔle nɛi.
Umaŋ duɔ cãl nuɔni maŋ, ce jande aa ŋ yaŋ-yo, ku yaa nuɔ da ŋ bi cãl Diiloŋo-i
u ka ce jande aa yaŋ-ni.
38 Niŋ fiŋ baa kekerieŋgu maŋ ŋ hã nuɔmba-i, ba ka fi baa ku yaa hã-ni,
terieŋgu faŋgu-na, yaŋ ŋ naŋga ta ka fara, ku yaa ba ka fi naŋ kũŋgu-i aa fɛ̃l-ku
ku yu kũnna hã-ni.»
39 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋgu baa-ba wuɔ: «Namaa daa yiro gbãa bel u
nayiroŋ nagãŋ-na ba kã terieŋgu aa ba siɛ ka par suur fuoŋ-nu wɛi?
40 *Hãalãbiloŋo sa suɔ u yaŋ u hãalãtieŋo-i, ŋga hãalãbiloŋo maŋ duɔ hãalã
ka hi u fuoŋgu-i, u ka tuɔ suɔ ŋaa u hãalãtieŋ uŋ suɔ dumaa.
41 «Naŋ ciɛ niɛ da hũyãŋo-i unaŋ yufelleŋ aa daabolma-i naŋ yufelle-na ŋ
saa da-ma?
42 Daabolma-i naŋ fɛrɛŋ yufelle-na jũnnu dumandɛ-i ŋ bir ŋ gbɛ̃ ŋ naben-
tieŋo-i wuɔ: ‹Yaŋ mi hiel hũyãŋo-i ŋ yufelle-na hã-ni.› Ãŋgbãŋgbãama! Hiel
daabolma-i ŋ yufelle-na igɛ̃na, ku yaa ŋ ka ta ŋ da dɛi a gbãa hiel hũyãŋo maŋ
ŋ nabentieŋo yufelle-na.»

(Matie 7.16-20; 12.33-35)

43 «Tibifafaaŋgu sa maŋ biebabalɛiŋa, tibibabalaaŋgu sa bi maŋ biefɛfɛiŋa.

44 Ba suɔ tibinni-i ni bieŋa'i nuɔ-i. Ba sa yagal musĩɛŋa kaapugammu-na, aa
ba sa bi biɛra hãlɛ̃iŋa caaterreŋ-yuŋ-nu.
45 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋgaŋ yuu baa mamaŋ, ma yaa hilaaŋ ŋ nuŋgu-na.
Nelfɛfɛiŋo-i u ãnfafamma hel u hɔfafaŋga'i nuɔ-i aa nelbabalaŋo-i u maacem-
babalamma hel u hɔbabalaŋga'i nuɔ-i.»

Jaagɔciraamba hãi maama
(Matie 7.24-27)

46 «Bige-i ciɛ na ta na bĩ-mi ‹Itie, Itie›, aa da mi waŋ mamaŋ baa-na, na siɛ
ce-ma?
47 Umaŋ duɔ jo ji nu mi nelma-i aa ce-ma, mi ka pigãaŋ-na kutieŋ uŋ saa
baa umaŋ:
48 U saa baa nɛliɛŋo maŋ wuɔ u ma dũŋgu, aa hĩŋ ka hi tãmpɛ̃lle-i jĩna ku
tuole-i. Ku tuoleŋ jĩɛna fafamma aa u ma-ku, diiloŋoŋ juɔ tã, kanni gbar,
hũmma bũŋ ka naŋ-ku, ma saa gbãa naara-kuɔ.
49 Ŋga umaŋ juɔŋ u nu mi nelma-i aa u sa ce-ma, u saa baa umaŋ wuɔ u ma
dũŋgu aa u saa hĩŋ jĩna ku tuole-i aa ma-ku. Diiloŋoŋ juɔ tã, hũmma bũŋ ka
naŋ-ku, ku pãŋ cii hiere, bĩŋkũŋgu saa tĩɛ.»

7

Yesu siire sorosi ba yuntieŋo naŋo maacembiloŋo-i
(Matie 8.5-13)

1 Yesuŋ juɔ piiye u nelma-i tĩ baa nuɔmba-i, wuɔ ta kã Kafarnamu.
2 *Oromɛ ba sorosi ba yuntieŋo naŋo waa nelle fande-na, u maacembiloŋo
naŋo maama waa kpelle yuɔ. Maacembiloŋ daayo tuɔ jaŋ. U jarma waa
kpelle.
3 Yesuŋ juɔ, sorosi ba yuntieŋ daayo nu-ma. Wuɔ puɔr *Yuifu ba bĩncuɔmba
namba-i u wulaa, wuɔ ba ka cãrã-yuɔ u ji sire u maacembiloŋo-i hã-yo.
4 Bĩncuɔŋ daaba kã ka ta ba cãrã Yesu-i aa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daayo
saaya kãyãmma.
5 Yuifubaa miɛ i maama dɔlnu-yuɔ; ŋ saa da, u'i maa i *Di-
ilonelhãalãdũŋgu-i hã-ye.»
6 Yesu wuɔ ta tuɔ kã baa-ba sorosi ba yuntieŋo cĩiŋgu-na. Baŋ kaa piɛ
cĩiŋgu-i, ba suu baa sorosi ba yuntieŋo tiraa puɔr u jɛ̃naamba namba Yesu
wulaa. Baa waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Itie, i jĩɛŋ wuɔ i ji waŋ baa-ni, wuɔ ŋ baa
mulĩɛŋ ŋ fɛrɛ; kɛrɛ nuɔ ŋ saa saaya ŋ suur fuɔ temma dumɛlle-na
7 ku'i ciɛ ŋ da u saa siɛ jo u fɛrɛ ŋ wulaa. Ŋga da ŋ siɛ, ŋ waŋ nelma diei, u
maacembiloŋo ka sire.
8 Wuɔ fuɔ fɛrɛ-i nuɔmba dii u yuŋ-nu, aa fuɔ bi waa banaŋ yuŋ-nu. Duɔ gbɛ̃
umaŋ wuɔ: ‹Kã ŋ ka ce daaku!› Ŋ da kutieŋo kãa. Duɔ bi gbɛ̃ umaŋ wuɔ:
‹Jo bande!› Ŋ da kutieŋo bi juɔ. Duɔ bi tiraa gbɛ̃ u maacembiloŋo-i wuɔ: ‹Ce
daama!› Ŋ da u ciɛ-ma.»
9 Yesu wuɔ kar da hãmmu! Naacolŋ uŋ juɔ piiye tĩ, Yesu wuɔ bir u yaaŋga-i
nuɔmba-na aa naa cira: «Yaaŋ mi tũnu-nɛi; *Isirahɛl-na hiere, mi saa da umaŋ
haa u naŋga-i miɛ naacolŋ daayo temma-i.»
10 Sorosi ba yuntieŋo pɔpuɔrbieŋ baa bir ta ba kũŋ. Baŋ kaa hi cĩiŋgu-i, baa
da maacembiloŋ daayo siire da yeryer u temma-i.

Bikulciɛŋo naŋo biɛŋo kuu Yesu sire-yuɔ

11 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ta tuɔ kã nelle nande-na, ba bĩ-de Nayine. U
*hãalãbiemba waa baa-yo a naara nelpũŋgu naŋgu.

12 Baŋ kaa ta ba suur nelle-na, baa suu baa ba tũyãa bikuloŋo naŋo ta ba kã
da ba ka fuure. U waa naacombiloŋo, aa u yaa waa u diei u nyu wulaa, a ne
da u to naa ku aa yaŋ-ba. Nuɔmba bɔi taa ba kã u fuuremma-na.
13 Yesuŋ daa nyuŋo-i, u hujarre gbuu ko-yo, wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Ciɛŋ
nuɔ, budii; baa kaal.»
14 Aa naa piɛ ka haa u naŋga-i kuloŋo-na. Bamaŋ naa tũyãa-yo baa yiɛra.
Wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Naacombilo, sire!»
15 Wuɔ bi yiiye sire ťiɛna, aa doŋ tuɔ piiye. Yesu wuɔ gbɛ̃ nyuŋo-i wuɔ: «Biɛ
ŋ biɛŋo yaa-i.»
16 Korma pãŋ bel-ba hiere terieŋgu faŋgu-na. Baa ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i
aa ta ba piiye wuɔ: «*Diilopɔpuɔrbilobuɔ hilaa-yiɛ. Diiloŋo juɔ ji kãyã u
nuɔmba-i.»
17 Nelma famma gbuo *Yude-i hiere baa nilɛiŋa maŋ u kɔtɔnni-na.

Nsãa-Batisi puɔraa u hãalãbiemba-i Yesu wulaa (Matie 11.2-6)

18 Yesuŋ ciɛ mamaŋ hiere, Nsãa *hãalãbiemba kã ka tũnu-yuɔ baa-ma.
19 Wuɔ bir puɔr ba hãi Yesu wulaa wuɔ ba ka yuu-yo kɛrɛ *Koŋkortieŋo maŋ
saaya u jo, u yaa ufaŋo-i wɛi sisɔ uu dii huoŋ-nu?
20 Baa kã ka da Yesu-i, baa cira: «*Nsãa-Batisi puɔraa-ye ŋ wulaa, wuɔ i ji
yuu-ni kɛrɛ Koŋkortieŋo maŋ saaya u jo, u yaa nuɔŋo-i wɛi sisɔ uu dii huoŋ-
nu?»
21 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Yesu waa tuɔ sire jaamba bɔi ba jarma-na aa tuɔ
donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba yunni-na aa bi tuɔ puur yiriemba yufieŋa-i.
22 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Kãaŋ na ka tũnu Nsãa-i baa naŋ daa kumaŋ,
baa naŋ nuɔ mamaŋ: *Yiriemba yufieŋa puurii, murgubaa-ba siire ta ba wuɔ,*
*wontuɔrmba jarma taa bɛi, *tugbentaamba tũnni puurii, bikuomba siire aa
sũntaamba nuɔ *Neldɔdɔlma-i.**
23 Umaŋ gbeini-i da ni saa ji guɔl mi huoŋgu-na kutieŋo yuŋgu dɔlaa.»

Nsãa-Batisi sĩnni-i (Matie 11.7-19)

24 Nsãa pɔpuɔrbieŋ baŋ taa, Yesu wuɔ tuɔ taara u pigãaŋ nuɔmba-i baa Nsãa
sĩnni-i, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na kãa ka ne bige-i *hĩɛkuraaŋgu-na? Fafalmuŋ
sagallaŋ hĩɛŋgu-i dumaa na kãa ka ne ku yaa wɛi?
25 Namaa kãa ka ne bige-i? Na kãa ka ne umaŋ diyaa bĩmbĩfafanni wɛi?
Ma sĩ bamaŋ diyaaŋ bĩmbĩfafanni-i aa ta ba ce ba bãaŋgu-i baa dii jãmatigi
ba dũnniŋ kɛ?
26 Ŋga namaa kãa ka ne bige-i? Ma sĩ na kãa ka ne *Diilopɔpuɔrbiloŋo'i kɛ?
Aa naacolŋo faŋo-i, mi tũnu-nɛi, u maaraa Diilopɔpuɔrbiemba-i.
27 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Mi ka puɔr mi pɔpuɔrbiloŋo wuɔya
ta ŋ yaaŋ-na ka cãa ŋ hũmelle-i*›†, ba gbɛ̃ Nsãa yaa-i.
28 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, Nsãa temma saa hi hoŋ caaŋ-bieba-na yogo, a ne da
umaŋ si dii baa yuŋgu *Diiloŋ-nelle-na u maaraa Nsãa-i.
29 Nuɔmba-i hiere ka hel baa *nampohũutaamba-i ba nuɔ Nsãa nelma-i aa
suɔ wuɔ Diiloŋo maacemma vii, ba ce Nsãa *batiseŋ-ba.
30 Ŋga *Farisĩɛbaa-ba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba yagaraa wuɔ Nsãa
baa batiseŋ-ba. A ce dumaaŋo-na, Diiloŋ uŋ taa u taara u ce kumaŋ hã-ba, ba
cĩinaana-kuɔ.»
31 Yesu wuɔ tiraa cira: «Mi gbãa saa fiɛfiɛ ku nuɔmba-i baa haba-i?
32 Mi gbãa saa-ba baa bisãlmba maŋ ťiɛnaana ponsanatigerreŋ. Banamba
ta ba waŋ baa banamba-i wuɔ:

---

* **7:22** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 35.5-6; 61.1. † **7:27** Malaki (Malachie) 3.1

‹I hulii tulammu hã-na, na saa nyɛŋ,
i hãl kuliiŋ-nɛini hã-na, na saa kaal.›
33 *Nsãa-Batisiŋ juɔ aa u sa dii dĩbelle u nuŋgu-na, u sa nyɔŋ kolma, na cira
wuɔ *jĩna dii u yuŋgu-na.
34 *Moloŋ-Biɛŋ uŋ wuo aa tuɔ nyɔŋ, na tiraa sire ta na piiye wuɔ: ‹Naacolŋ
daa fuɔ bi yii baa niiwuoni yaa yoŋ baa konyɔlle, aa tiraa sire bel jĩɛru baa
nampohũutaamba baa nelbabalaamba.›
35 Ŋga bamaŋ siyaa Diiloŋo nelma-i ba suyaa wuɔ ma faa.»

Yesu kãa Simɔ cĩiŋ-nu

36 *Farisĩɛyiɛŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Simɔ. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji bĩ
Yesu-i wuɔ ba ka wuo niiwuoni u terieŋgu-na. Yesu wuɔ kã ba ka ta ba wuo.
37 A ne da saasorciɛŋo naŋo waa nelle fande-na. Wuɔ nu-ma wuɔ Yesu
dii Simɔ terieŋgu-na ba ta ba wuo niiwuoni. Wuɔ kã baa natikolo-hũmma
*alabati-kamoeleŋ
38 ka yiɛra saanu baa Yesu gbeini-i tuɔ kaal. Uŋ kaal dumaaŋo-na,
nyinyɔlma ta ma kũnna Yesu gbeini-na. Wuɔ ce u yukuɔsĩnni-i a hurre-niɛ
aa pũrã-niɛ nammu hãi aa ce natikolo-hũŋ daama-i a kũnna-niɛ.
39 Simɔ daa mafamma-i ce bige-i, u pãŋ tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ: «Kuɔ
naacolŋ daayo waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo ninsoŋo, ciɛŋo maŋ yiɛyaayaŋ-yuɔ
daayo-i uu naa suɔ wuɔ cɛfɛfɛiŋo sĩ.»
40 Yesu wuɔ cira: «Simɔ, nelma dii mi da mi waŋ-ma baa-ni.»
Simɔ wuɔ: «Hãalãtie, waŋ-ma.»
41 Yesu wuɔ cira: «Naacolŋo naŋo cɛ̃mɛlle waa nuɔmba hãi nuɔ; dĩɛlã-
wuoŋo-i neifieŋ-komuɔŋa hãi baa cĩncieluo, hãalĩŋ-wuoŋo-i neifieŋa ndii.
42 Ba saa gbãa da ba pã-ya, u ce hujarre bɛi aa ce ba yaŋ-ya. Ba hãi-i-na,
cɛ̃mɛllentieŋo maama ka dɔlnu hai yaŋ?»
43 Simɔ wuɔ cira: «Mɛi huɔŋ-na, umaŋ gbeiŋa-i waa bɔi u maama ka dɔlnu u
yaa yaŋ.»
Yesu wuɔ cira: «Ŋ waaŋ ninsoŋo.»
44 Aa naa bir u yaaŋga-i ciɛŋo-na, aa gbɛ̃ Simɔ-i wuɔ: «Ŋ daa ciɛŋ daayo-i
kɛ? Miŋ diyaa mi gboluoŋgu-i ŋ dumɛlle-na, ŋ saa hã-mi hũmma mi saara mi
gbeini-i. Ŋga fuɔ kaalaa kũnna u nyinyɔlma-i mi gbeini-na a saara-niɛ hã-mi,
aa hurre-niɛ baa u yukuɔsĩnni-i.
45 Ŋ saa jãrã-miɛ pũrã-miɛ, ŋga fuɔ-i, dii uŋ suurii ŋ dumɛlle-na ji hi baa
fiɛfiɛ, u saa yaŋ mi gbeini pũrãmma-i.
46 Ŋ saa hure namma mi yuŋgu-na, ŋga ciɛŋ daayo kũɔna natikolo-hũmma
mi gbeini-na.
47 Ku'i ciɛ mi ta mi tũ-niŋ miɛ: Mi maamaŋ dɔlaanu-yuɔ dɔlnumma maŋ
daama-i, ku pigãaŋ wuɔ u ãmbabalma-i baa ma ciinumma-i hiere, ma hurii.
Ŋga umaŋ ãmbabalma-i da ma saa hur bɔi, mi maama sa dɔlnu kutieŋo-i bɔi.»
48 Aa naa waŋ baa ciɛŋo-i wuɔ: «Ŋ ãmbabalma hurii.»
49 Bamaŋ waa juwuoterieŋgu-na baa doŋ ta ba jɔguɔŋ wuɔ: «Naacolŋ daa fuɔ
hilaa hie aa tuɔ gbã u hur ãmbabalma-i?»
50 Yesu wuɔ waŋ baa ciɛŋo-i wuɔ: «Niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ ŋ kuraa, kã fiɛi.»

8

Caamba namba taa ba kãyã Yesu-i baa u hãalãbiemba-i

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji sire tuɔ wuɔra nilɛiŋa-na hiere u waŋ *Diiloŋ-
bãaŋgu *Neldɔdɔlma-i u kã. U *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba waa baa-
yo

2 a naara caamba namba. Wuɔ duɔnya *jĩnabaa halaŋ-ba caamba famba
yunni-na, aa naa bi sire banamba jarma namma-na. Ba taa ba bĩ unaŋo-i
Maari. Fuɔ taa u hel Magidala. Jĩnabaa niehãi naa hilaa fuɔ-i-na.
3 Aa bĩ unaŋo-i Sani. Fuɔ bɔlɔ waa *Erɔdi dumɛlle maacembiemba yuntieŋo
naŋo, ba taa ba bĩ-yo Kusa. Aa ta ba bĩ unaŋo-i Susani a naara capũŋgu naŋgu.
Ba taa ba ce ba nagãŋ-niini-i ba kãyã Yesu-i baa u hãalãbiemba-i.

Nuɔmbaŋ bel Diiloŋ-nelma-i dumaa
(Matie 13.1-23; Marke 4.1-20)

4 Nuɔmba taa ba hel nilɛiŋa-na hiere ba jo ba nu Yesu nelma-i. Yiiŋgu naŋgu-
na, wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ:
5 «Naacolŋo naŋo kãa ka naŋ fũma u suoŋgu-na. Unaŋo kã ka diire hũmelleŋ-
huɔŋ-na. Nuɔmba ta ba cor ba fĩɛna-yuɔ; huriimba jo ji wuo-yo hiere.
6 Unaŋo kã ka diire tãmpɛ̃lleŋ-terieŋ-nu a pa, kpekpelma ce u ku.
7 Unaŋo kã ka diire hĩɛŋ-nu; hĩɛŋgu tu suuye-yuɔ.
8 Umaŋ diiriiye suoŋ-huɔŋga-na, munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla.»
Yesuŋ waaŋ mafamma-i, u piiye da gbagaga wuɔ: «Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»
9 U *hãalãbiemba yuu-yo wuɔ: «Gbãnalãaŋ daaku yuŋgu yaa wuɔ niɛ?»
10 U cira: «Diiloŋo ciɛ baa namaaŋo-i. U *nellentesĩnni maama maŋ fuyaa,
u pigãaŋ namaaŋo-i baa-ma. Ŋga ma piiye baa banamba-i gbãnɛiniŋ; a ce
dumaaŋo-na,
da ba ne-ma, ba siɛ da ma terieŋgu-i,
*aa da ba nu-ma, ba siɛ suɔ ma yuŋgu-i.**»
11 Aa naa cira: «Mi gbãnalãaŋgu yuŋgu yaa daaku: Diiloŋ-nelma yaa fũma-i,
aa nuɔmba hɔmmu yaa u mundiiremmu-i.
12 Nuɔmba naŋ hɔmmu dii ŋaa hũmelleŋ-huɔŋga, da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ba
yaŋ *Sitãni jo ji hiel-ma ba hɔmmu-na, a ce dumaaŋo-na ba siɛ da hũu-ma aa
kor.
13 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa tãmpɛ̃lleŋ-terieŋgu, da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ma gbuu
dɔlnu-bɛi; ba hũu-ma. Ŋga ma siɛ gbãa naŋ kaasĩnni. Da ku ji huol, ba har
jĩna.
14 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛŋ-terieŋgu, da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ba yaŋ
ãnjɔguɔma-i baa gbeiŋ-maama-i a naara ba kusũŋ-maama jo ji suuye-mɛi. A
ce dumaaŋo-na ma siɛ gbãa dii belle ba wulaa.
15 Banaŋ hɔmmu dii ŋaa hĩɛfafamma, da ba nu Diiloŋ-nelma-i, ba hũu-ma
aa bel-ma baa hɔfafaŋga aa nyaar ta ba wuɔ ma hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ
dumaa.»

Fitĩŋ-gbãnalãaŋgu
(Marke 4.21-25)

16 Yesu wuɔ tiraa naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Ba sa celieŋ fitĩnuɔ-i
aa ce bĩŋkũŋgu cure-yuɔ. Da ba celieŋ-yo, ba haa-yo dɔrɔ ku yaa ŋ da dũŋ-
huɔŋga ciɛ gbaa hiere.
17 Ku wɛima si dii mamaŋ siɛ ji hel bomborma-na, aa ku nelma si dii mamaŋ
siɛ ji nu.
18 Kuŋ yeŋ baa umaŋ, ba ka hã-yo naara, aa umaŋ kuu sĩ baa-yo, cɛllɛ kũŋgu
maŋ uŋ haa u naŋga-i kuɔ, ba ka hũu-ku aa yaŋ-yo. Terieŋgu faŋgu-na, na
saaya na ta na suɔ nelma numma.»

Yesu nyu-i baa u hãmba juɔ u wulaa
(Matie 12.46-50; Marke 3.31-35)

---

* **8:10** Isayi (Ésaïe) 6.9

19 Yesuŋ waa tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i, u nyu-i baa u hãmba jo da ba ji ne-yo;
jo ji da nuɔmba yuu, ba saa gbãa da ba piɛ u caaŋ-nu.
20 Baa waŋ ba Yesu-i wuɔ: «Ŋ nyu-i baa ŋ hãmba juɔ da ba ji ne-ni, baa dii
gɔ̃ŋgũɔŋgu-na.»
21 Yesu wuɔ cira: «Bamaŋ nuɔŋ Diiloŋ-nelma-i aa ce-ma, ba yaa mɛi nyubaa-
ba-i, ba yaa mɛi hãmba-i.»

Yesu yiɛraaya fafalmu
(Matie 8.23-27; Marke 4.35-41)

22 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu wuɔ ji bel nyugũŋ beŋo naŋo-na baa u
*hãalãbiemba-i aa naa cira: «Yaaŋ i karnu dalaŋga-i i kã bombor damaalɛi-i.»
Baa bi ta ta ba karnu ba kã.
23 Ba'a ba kã yaaŋga-na, Yesu wuɔ duɔfũŋ. Ba kaa hi hɔlma namma-i,
fafalmu naŋ temma sire suuye-bɛi. Hũmma doŋ ta ma suur beŋo-na. Baa
ta ba yii da ba kunu.
24 Hãalãbiemba ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Hãalãtie, sire, i yii diɛ ku!» Yesu wuɔ
sire nuola fafalmu-i baa hũmma-i niɛ kã ka ciire.
25 Kuɔ cu ba hɔmmu-i, ba kũɔŋ maa ta ma nyɛŋ. Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ:
«Namaa na'a na haa na naŋga-i miɛ hie?» Baa ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ:
«Nɛliɛŋ hayo-i temma-i dumandɛ-i? Fuɔ dii niɛ aa duɔ nuola fafalmu-i baa
hũmma-i ni kã ka ciire ni temma-i?»

Yesu duɔnya jĩnabaa naacolŋo naŋo-na
(Matie 8.28-34; Marke 5.1-20)

26 Yesubaa-baŋ karaanu ka hi Geresa-i dii Galile dalaŋga bomborma
namma-na, baa huɔl.
27 *Jĩna ba nolŋo naŋo waa nelle fande-na, u bãaŋgu cuɔ. U waa tuɔ wuɔra
u bĩŋ tãmporuoŋgu aa tuɔ kã u cɔ cĩncuɔŋ-na. Yesubaa-baŋ huɔlaa u da-ba, u
ta tuɔ jãrã-bɛi.
28 Uŋ juɔ hi, u kaasĩŋ aa dũuna Yesu caaŋgu-na aa piiye da gbagaga wuɔ:
«Dɔrwuoŋo Biɛŋ nuɔ, mi ciɛ-ni niɛ? Jande, baa ce hɔdorre baa-mi.»
29 Yesu wuɔ nuolaaya jĩnabaa-ba-i wuɔ ba hel-yuɔ ku'i ciɛ wuɔ tuɔ piiye
dumaaŋo-na. Ku waa da ku sire-yuɔ yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ba bel-o vaa-yo baa
jɔlgɔbaa jĩna. Ŋga da ba fiɛ vaa-yo, u kar jɔlgɔbaa-ba-i aa suur hĩɛŋ-nu.
30 Jĩnabaa daaba naa ciinu cor u yuŋgu-na. Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ba bĩ-ni
niɛ?»
Wuɔ cira: «Ba bĩ-mi Sãlle.»
31 Jĩnabaa-ba bir yaŋ aa ta ba cãrã Yesu-i wuɔ u baa donya-bɛi ba kã
yaahuol-terieŋgu-na.
32 A ne da pɛrsãlle nande waa ta di wuora tãnuŋgu-na. Jĩnabaa-ba cãrã
Yesu-i wuɔ u yaŋ ba ka suur pɛrmba famba yaa nuɔ-i. Yesu wuɔ hã-ba
hũmelle-i.
33 Baa hel naacolŋo-na a kã ka suur pɛrmba-na. Pɛrmba pãŋ ta ba gbar ba
hiire, ba kã ba kunu dalaŋga-na.
34 Nuɔmba waa ta ba ceŋ-ba. Baŋ juɔ da ba gbaraa ka kunu hiere dumaaŋo-
na, baa pisãllã baa gbaruŋgu; banamba kã nelleŋ-huɔŋga-na, banamba kã
sonni-na ka waŋ-ma.
35 Nuɔmba hel da ba ji ne. Baŋ juɔ ji hi, baa da naacolŋ daayo diyaa
bĩmbĩnni tĩɛna da welewele Yesu caaŋgu-na. Korma pãŋ ta ma da-ba.
36 Bamaŋ waa da baŋ duɔnya jĩnabaa daaba-i dumaa naacolŋo-na, baa ta
ba piiye ba tũnu banamba-i.
37 Kor maa gbuu ta ma da Geresataamba-i. Baa cãrã Yesu-i wuɔ u ce jande
aa u ta u halaŋ ba terieŋgu-na. Wuɔ kã ka nyugũŋ beŋo-na duɔ bir.

38 Uŋ duɔnya jĩnabaa-ba-i naacolŋo maŋ nuɔ-i, wuɔ cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ u
kã baa-yo. Yesu wuɔ cira:
39 «Yaŋ aa ŋ kũŋ ŋ ka tũnu nuɔmba-i Diiloŋ uŋ ciɛ kumaŋ niɛ.» Naacolŋ wuɔ
ta ka tuɔ wuɔra u waŋ Yesuŋ ciɛ kumaŋ yuɔ hiere.

Yesu yiɛraaya ciɛŋo naŋ tãmma aa sire bikuloŋo naŋo
(Matie 9.18-26; Marke 5.21-43)

40 Yesuŋ hilaa Geresa-i-na jo, nuɔmba kũɔl ba-naa kã ka yu-yuɔ. Ba taa ba
niya u jomma-i hiere.
41 Naacolŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Yarusi. U waa *Diilonelhãalãdũŋgu
yuntieŋo. Wuɔ jo ji dũuna Yesu caaŋgu-na a tuɔ cãrã-yuɔ wuɔ u kã u dumɛlle-
na
42 kɛrɛ u biloduɔla yii baa u yuŋgu. Biloŋo bieŋ cĩncieluo baa a hãi waa belle
fande-na. Yesu wuɔ ta ba ta ba kã. Nuɔmba fũnuŋ yu-yuɔ ta ba nogol-o terni-
na hiere.
43 Ciɛŋo naŋo bi waa ba hɔlma-na, u tãmma taa ma kũnna. Ku bieŋ
cĩncieluo baa a hãi waa belle fande-na. U ciɛ pɛrru-i ji gbɛ̃. U gbeiŋa tiraa
tĩ aa tãmma saa yiɛra.
44 Ciɛŋ daayo piɛ Yesu huoŋ-yaŋga a yiɛya u joŋgoruo tũŋgu-i. Uŋ yiɛyaaya
joŋgoruo-i terieŋgu maŋ nuɔ-i, tãmma pãŋ yiɛra.
45 Yesu wuɔ suɔ wuɔ molo yiɛyaaya-yuɔ. Wuɔ yuu wuɔ: «Hai moloŋo-i
yiɛyaaya-miɛ?»
Wulawula wuɔ fuɔ sĩ, wulawula wuɔ fuɔ sĩ. Piɛr wuɔ cira: «Hãalãtie, molo
saa yiɛya-niɛ, nuɔmba yaa yuu ta ba tisĩŋ-ni.»
46 Yesu wuɔ cira: «Molo yiɛyaaya-miɛ. Mi daa kunaŋgu paraaya-miɛ ku'i ciɛ
mi suɔ.»
47 Ciɛŋ daa uŋ daa Yesu suyaa dumaaŋo-na, u kũɔma doŋ ta ma nyɛŋ. Wuɔ
piɛ dũuna u yaaŋga-na, aa naa piiye nuɔmba-i hiere ba yufelle-na kumaŋ ciɛ
u yiɛya-yuɔ. Aa fafalmuŋ daa-yuɔ terduɔŋgu faŋgu-na dumaa, wuɔ tiraa waŋ
mafamma-i.
48 Yesu wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Mi bilo, niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ kuraa. Kã ŋ kã
fiɛi.»
49 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, moloŋ wuɔ hel Di-
ilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo cĩiŋgu-na ji waŋ baa-yo wuɔ: «Baa yaŋ hãalãtieŋo
mulĩɛŋ u fɛrɛ, ŋ biloŋo jarma yaraa-yo.»
50 Yesu wuɔ nu-ma. Wuɔ waŋ baa Yarusi-i wuɔ: «Baa tie holle. Da ŋ haa ŋ
naŋga-i miɛ, ŋ biloŋo ka sire.» Uŋ waaŋ mafamma-i, baa cor ta ba kã.
51 Baŋ kaa hi cĩiŋgu-i, u saa siɛ molo suur baa-yo dũŋgu-na. U ciɛ fuɔ baa Piɛr
baa Nsãa baa Sake a naara biloŋo to-i baa u nyu-i ba'i suur baa-yo yoŋ.
52 Nuɔmba-i hiere ba waa kaaluŋ-nu. Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Baa na kaal, u
saa ku, u duɔfũŋ.»
53 Baa bir yaŋ aa ta ba cɔ̃muɔŋ-yo. Bafamba wulaa ma tĩɛ.
54 Yesu wuɔ bel biloŋo naŋga-i, aa naa piiye da gbagaga wuɔ: «Bilo, sire!»
55 Biloŋ wuɔ puur u yufieŋa-i aa pãŋ yiiye sire. Yesu wuɔ cira ba hã-yo
bĩŋkũŋgu u wuo.
56 Kuɔ ce u bĩncuɔmba-i gbɛrɛ. Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma
hel.

9

Yesu puɔraa u hãalãbiemba-i
(Matie 10.5-15; Marke 6.7-13)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tigiiŋ u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i a
hã-ba himma baa fɔ̃ŋgũɔ ba da ba gbãa ta ba donya *jĩnabaa-ba-i hiere aa ta
ba sire jaamba-i.
2 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ puɔr-ba wuɔ ba wuɔra waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu
maama-i aa sire jaamba-i.
3 Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Da na'a na ta, molo baa biɛ bũɔle, molo baa biɛ
buɔra, molo baa biɛ niiwuoni, molo baa biɛ gbeiŋa, molo baa bi biɛ joŋgorbaa-
ba hãi.
4 Da na kã terieŋgu terieŋgu, aa ba ka hã-na dũŋgu wuɔ na ta na cɔ, na tĩɛ
dũŋgu faŋgu-na fuɔ na tamma.
5 Ŋga da na kã da na ka har bamaŋ nuɔ-i aa ba yagar, na pir na nallu-i na ta.
Ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba maacemma saa fa.»
6 U hãalãbiemba ta ta ba wuɔra nilɛiŋa-na hiere ba waŋ *Neldɔdɔlma-i aa
ta ba sire jaamba-i ba kã.

Erɔdi huɔŋga cuu
(Matie 14.1-12; Marke 6.14-29)

7 Mamaŋ ciɛŋ hiere, *Erɔdi maŋ waa *Galile yuŋgu-na wuɔ nu-ma. Uŋ nuɔ-
ma, u huɔŋ kaa cu. Banamba taa ba piiye wuɔ *Nsãa-Batisi yaa siire kuoŋ-
nelle-na a jo.
8 Banaŋ ba'a *Eli yaa caraaya-bɛi. Banaŋ ba'a yiinataaŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo
naŋo'i siire kuoŋ-nelle-na jo.
9 Erɔdi wuɔ cira: «Mi ciɛ ba kar Nsãa yuŋgu-i, hai moloŋo-i daayo fuɔ?» Aa
naa tuɔ taara u da Yesu yufelle.

Yesu hãa nelpũŋgu naŋgu wuo ye
(Matie 14.13-21; Marke 6.30-44; Nsãa 6.1-14)

10 Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ kaa bir jo, baa jo ji tũnu-yuɔ baa baŋ kaa ce
maman hiere. Yesu wuɔ ce ba hel nelleŋ-huɔŋga-na kã ba deŋ, dii nelle nande
caaŋgu-na ba bĩ-de Betisada.
11 Baŋ fiɛ ta, nuɔmba yagar nu-ma, aa sire nyaa u huoŋ-nu. Baŋ kaa hi, Yesu
wuɔ hã-ba muntĩɛnammu aa biɛ *Diiloŋ-nellentesĩnni maama-i waŋ baa-ba aa
bi sire jaamba maŋ waa ba hɔlma-na.
12 Bãaŋguŋ juɔ doŋ ta ku hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba
hãi baamba kã u wulaa ka cira: «Itie, iŋ yeŋ hĩɛŋgu-na dumandɛ-i aa bãaŋgu
ta ku suur, ŋ sa ce nuɔmba bɔrɔ kã nilɛiŋa maŋ kɔtɔnni-na ka taara niiwuoni
wuo, baa muncɔmmu wɛi?»
13 Yesu wuɔ cira: «Namɛi saaya na hã-ba niiwuoni-i ba wuo.»
Baa cira: «*Buruo u ndii dii baa-ye yoŋ baa titiraamba hãi. Da ŋ bi'a miɛmɛi
ka sãa ji hã nelpũŋ daaku-i hiere ŋ waŋ-ma.»
14 A ne da bɛmba maŋ waa, ba yuu nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii
temma.
Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ ba tĩɛna nuɔmba komuɔŋa hã-a-hãi baa cĩncielbaa.»
15 U hãalãbiemba ce nuɔmba tĩɛna.
16 Yesu wuɔ biɛ buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hãi baaŋ daaba-i a ciir
u yuŋgu-i dɔrɔ-i-na aa jaal Diiloŋo-i. Uŋ jaalaa Diiloŋo-i, wuɔ bũlnu-niɛ hã u
hãalãbiemba calnu-niɛ hã nuɔmba-i.
17 Nuɔmba wuo hiere niɛ yar-ba. Hãalãbiemba gbura ni boini-i a dii-ni
segeyufieŋ cĩncieluo baa a hãi a ta baa-ni.

Yesu sĩnni yaa hani-i?
(Matie 16.13-28; Marke 8.27-9.1)

18 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu kãa u deŋ ka tuɔ cãrã Diiloŋo-i. U *hãalãbiemba
waa baa-yo. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nuɔmba waŋ wuɔ niɛ mɛi kũŋgu-na?»

19 Baa cira: «Banamba ciɛra wuɔ nuɔnɛi *Nsãa-Batisi-i, banaŋ ba'a nuɔnɛi
*Eli-i, banaŋ ba'a yiinataaŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋo'i birii jo nuɔŋo-i.»
20 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Namaa fuɔ, na'a hai moloŋ muɔmɛi?»
Piɛr wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u
yaa nuɔŋo-i.»
21 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ molo nu-ma.
22 Aa naa cira: «*Moloŋ-Biɛŋo saaya u gbuu mulɩɛŋ. Nelle bɩncuɔmba-i baa
*Diilojigãntaamba yuntaamba-i a naara *ãnjɩnamma pigãataamba ka cɩina-
yuɔ aa bel-o ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hɩɛma-na, siɛliŋ-
yiiŋgu-na u ka sire hel jo.»
23 Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Nuɔni maŋ da ŋ ta ŋ taara ŋ nyaanu-miɛ, ŋ
saaya ŋ cɩina ŋ fɛrɛ aa ŋ jo i ta. Aa ŋ saaya ŋ ta ŋ siɛ mulɩɛma-i baa kuliiŋgu-i
yinni maŋ joŋ.
24 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umaŋ
duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fɛrɛ mɛi maama-na, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ siɛ ji tɩ dede.
25 Da ŋ da ŋ yufieŋ-niini-i hiere hɩɛma-na aa ka caa, yuŋ haku-i dii-kuɔ?
26 Umaŋ duɔ tuɔ ce senserre u sa taara ba suɔ wuɔ u cuu mi huoŋ-nu, aa
bi tuɔ ce senserre baa mi nelma wamma-i, Moloŋ-Biɛŋ duɔ ka bir jo baa u
fɔ̃ŋgũɔ-i, baa u To wuoŋo-i a naara u To u dɔrpɔpuɔrbiemba wuoŋo-i, u ka bi
ce senserre baa kutieŋo maama-i.
27 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Banamba dii na hɔlma-na bande-i-na, ba
ka da *Diiloŋ-bãaŋgu-i baa ba yufelle aa suɔ ku.»

Yesu birii u deŋ birma
(Matie 17.1-8; Marke 9.2-8)

28 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, yinni niisiɛi temma cor, wuɔ ce fuɔ baa Piɛr, baa
Nsãa a naara Sake ba kã tãnuŋgu naŋgu-na da ba ka cãrã Diiloŋo-i.
29 Uŋ kaa tuɔ cãrã Diiloŋo-i u yaaŋga fũnuŋ bir ka deŋ birma aa u joŋgorbaa-
ba bir baapiɛlmba ta ba gbu ba caa da muimui.
30 Wuɔ u ne da nuɔmba hãi juɔ ji ta ba piiye baa-yo: *Moisi baa *Eli.
31 Dɔrcecerma namma'i naa dii-ba huɔŋga ba ta ba piiye baa Yesu-i uŋ ka
ku kuliiŋgu maŋ *Yerusalɛmu-i-na a perieŋ u maacemma-i bãl-ma.
32 Ŋ siɛ suɔ wuɔ Piɛrbaa-ba naa kor duɔfũŋ bir ba nammu-i ba honniŋ, ŋga
ba yagar sire da cecer daama diyaa Yesu-i huɔŋga baa muɔŋ daaba-i ba hãi-i-
na u caaŋ-nu.
33 Nuɔŋ daabaŋ juɔ ta ba ta, Piɛr wuɔ waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, i
jomma faa bande-i-na dɛ! Ŋ sa yaŋ i ce gbuganni siɛi wɛi? Ku diei naŋ kũŋgu,
ku diei Moisi kũŋgu, aa ku diei kũŋgu naŋgu-i Eli kũŋgu.» U taa u piiye dumaa
u yuŋ-nu, u sa suɔ uŋ waŋ mamaŋ.
34 Uŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, duherru nandu jo ji cɩnnu-
bɛi. Korma ta ma da-ba.
35 Ba'a ba ne, da molo piiye duherru-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa daayo-i, mi
hielaa u yaa-i. Taa na nu u nuŋgu-i*.»
36 Moloŋ daa uŋ juɔ piiye tɩ, *hãalãbiemba da Yesu yaa u diei yoŋ; ba saa da
moloŋo baa-yo. Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, ba fɩinaŋ nel daama-na, ba saa waŋ-ma
baa moloŋo huɔŋgu faŋgu-na.

Yesu duɔnya jɩna naacombiloŋo naŋo-na
(Matie 17.14-18; Marke 9.14-27)

37 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ hiire tãnuŋgu-na baa u *hãalãbiemba-i.
Nelpũŋgu naŋgu jo u wulaa.

---

* **9:35** Isayi (Ésaïe) 42.1; Like 3.22

38 Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na. Wuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Hãalãtie,
jande, ne mi biɛŋo-i, u yaa u diei yoŋ mi wulaa.
39 *Jĩna dii u yuŋgu-na. Duɔ sire-yuɔ dumandɛ-i, u tugol kaasĩŋ. Duɔ kaasĩŋ,
jĩna mal-o u tuɔ tãrã aa sãmpugaaru ta du hel u nuŋgu-na. Duɔ sire-yuɔ, u
mulĩɛŋ-yo da suu aa suɔ ji ciire-yuɔ.
40 Mi cãarã ŋ hãalãbiemba-i miɛ ba donya-yuɔ, ba saa gbãa.»
41 Yesu wuɔ cira: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na sa hũu nɛliɛŋ maama; na saa
fa. Na daa niɛ sĩ mi ka tĩɛna baa-na gbula a tiera na nonni-i wɛi?» Aa naa gbẽ
naacolŋo-i wuɔ: «Jo baa ŋ biɛŋo-i bande.»
42 Naacombiloŋ uŋ kaa tuɔ piɛ Yesu-i, jĩna wuɔ sire-yuɔ. Wuɔ cii pãŋ tuɔ
tãrã. Yesu wuɔ nuola jĩna-i wuɔ u cor hel naacombiloŋo-na. U bi siremma
yaa dumaaŋo-na u jarma-na. Wuɔ hã u to-i baa-yo.
43 Nuɔmba maŋ waa hiere kuɔ ce-ba gbɛrɛ. Wulawula wuɔ Diiloŋo hii,
wulawula wuɔ Diiloŋo hii.

Yesu tirii u kuliiŋgu maama-i
(Matie 17.22-23; Marke 9.30-32)

Yesu ãncemmaŋ taa ma ce nuɔmba-i hiere gbɛrɛ dumaaŋo-na, wuɔ waŋ baa
u *hãalãbiemba-i wuɔ:
44 «Karaaŋ na tũnni-i na nu nel daama-i fafamma: Ba ka bel *Moloŋ-Biɛŋo-i
hã nelbiliemba-i baa-yo ba ko-yo.»
45 U hãalãbiemba saa suɔ u nelma yaaŋga-i; ma yuŋgu naa fuo-bɛi, ba saa
gbãa da ba suɔ-ma. Ba siɛ bi siɛ da ba yuu-yo.

Hayo-i nelbuɔ-i hãalãbiemba-na?
(Matie 18.1-5; Marke 9.33-37)

46 Ku huoŋgu-na, Yesu *hãalãbiemba ji ta ba fanu ba-naa da ba suɔ umaŋ
nelbuɔ-i ba hɔlma-na.
47 Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ biɛ bisãmbiloŋo naŋo jĩna u caaŋgu-na aa naa
waŋ baa-ba wuɔ:
48 «Umaŋ duɔ ne muɔŋo-i aa bel bisãmbiloŋ daayo-i fafamma, kuu dii ŋaa
kutieŋo bilaa mɛi fɛrɛ yaa-i; aa umaŋ duɔ bel muɔŋo-i fafamma, kuu dii ŋaa
u bilaa umaŋ puɔraa-mi. Na saa da, umaŋ duɔ ce u fɛrɛ cɛkũɔ na hɔlma-na
hiere, u yaa-i nelbuɔ-i.»
49 Nsãa wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Hãalãtie, i daa naacolŋo naŋo taa u bĩ ŋ
yerre-i aa tuɔ donya *jĩnabaa-ba-i. Miɛ ne da u sa nyaanu-niɛ baa miɛŋo-i,
i ce u yaŋ.»
50 Yesu wuɔ cira: «Baa na cie-yo, umaŋ duɔ saa bigãaŋ-na, kutieŋo dii baa-
na.»

Yesu kãmma-i Yerusalɛmu-i-na

51 Diiloŋ uŋ ŋa naa saaya u hũu Yesu-i yinni maŋ nuɔ-i, niŋ juɔ ta ni piɛ, wuɔ
sire wuɔ fuɔ fuɔ kã *Yerusalɛmu-i-na.
52 Aa naa puɔr nuɔmba ta u yaaŋ-na. Kutaambaŋ kaa hi *Samari nelle
nande-i, baa yiɛra wuɔ ba tigiiŋ cie-yo.
53 Ŋga baŋ waa da ba cor kã Yerusalɛmu-i-na, nelle fande taamba saa hũu-
ma u duɔ har ba nelle-na.
54 Baŋ juɔ hi da-ma dumaaŋo-na, Sake-i baa Nsãa-i baa cira: «Itie, ŋ sa yaŋ i
ce Diiloŋo naar ko-ba wɛi?»
55 Yesu wuɔ bir nuola-bɛi.†
56 Aa ba cor ta ba kã nelle nande.

† **9:55** Banamba naaraaya wuɔ: «Na saa suɔ wuɔ na balaaŋ cor wɛi? *Moloŋ-Biɛŋo saa jo duɔ ji ko nuɔmba, ŋga u juɔ duɔ ji kor-ba.» Saa-ku baa Like 19.10.

Ba nyaanu Yesu-i niɛ?
(Matie 8.19-22)

57 Baŋ kãŋ hũmelle-na, naacolŋo naŋo gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Itie, mi ka ta mi
nyaanu-niɛ niŋ kãŋ terni maŋ nuɔ-i hiere.»
58 Yesu gbɛ̃-yo wuɔ: «Muncɔmmu dii baa bũɔrãamba-i, aa kamma dii baa
huriimba-i; ŋga terieŋgu si dii baa *Moloŋ-Biɛŋo-i u duɔ tuɔ cĩnnu u yuŋgu-i.»
59 Aa naa miɛl waŋ baa unaŋo-i wuɔ: «Jo i ta».
Naacolŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «Yaŋ mi to duɔ ku mi fuure-yuɔ tĩ, mi ka suɔ jo i ji tiɛ
wuɔra.»
60 Yesu wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Yaŋ kuomba fuure ba nakuomba-i, aa nuɔŋo-i ŋ
kã ŋ ka ta ŋ wuɔra ŋ waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i baa nuɔmba-i.»
61 Unaŋ wuɔ tuɔ piiye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, mɛi ka ta mi nyaanu-niɛ, ŋga yaŋ
mi ka cãrã hũmelle-i cĩiŋgu-na igɛ̃na.»
62 Yesu wuɔ cira: «Ŋ saa da, umaŋ duɔ tuɔ kũ baa niimba-i aa tuɔ miɛl u ne
u huoŋgu-na, kutieŋo siɛ gbãa guona Diiloŋ-suoŋgu-na.»

10

Yesu puɔraa nuɔmba komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo ba hãi

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tiraa hiel nuɔmba komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo ba
hãi a puɔr-ba ba hã-ba-hãi nilɛiŋa-na hiere baa terni maŋ uŋ ŋa naa saaya u
kã-niɛ, ba da ba ta u yaaŋ-na.
2 Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Dĩmma dii bɔi ŋga ma kartaamba saa ciinu.
Cãarãŋ suontieŋo-i u puɔr nuɔmba namba naara.»
3 Aa naa cira: «Miŋ puɔraa-na dumandɛ-i, kuu dii ŋaa mi ciɛŋ tũlmba ka
dii-ba maamunaamba-na.
4 Da na'a na ta, molo baa biɛ gbeiŋa, molo baa biɛ buɔra, molo baa bi biɛ
naatɛnni. Aa da na ta na kã, molo baa ka yiɛra hũmelle-na wuɔ u jaal moloŋo.
5 Da na ka suur cĩiŋgu maŋ nuɔ-i, mamaŋ dii cemma igɛ̃na ma yaa daama,
na cira: ‹Tĩyãaŋ dɛi.›
6 Da kuɔ yaafɛ̃llentieŋo dii cĩiŋgu faŋgu-na, na jaaluŋgu ka hi-yo, da ma'i sĩ
ku ka bir jo na wulaa.
7 Da ba jãrã-nɛi fafamma terieŋgu maŋ nuɔ-i, na har na tĩɛna kusuɔŋ-nu'i.
Da ba hã-na kumaŋ, na hũu na wuo. Da ba bi hã-na kuunyɔŋgu maŋ, na hũu
na nyɔŋ. Maacembiloŋo saaya baa u maacemma sullu. Baa na ta na horuonu
na muŋharmunterni-i.
8 Da na suur nelle maŋ nuɔ-i, da ba bel-na fafamma aa hã-na kumaŋ, na
hũu na wuo fiɛi.
9 Aa jaamba maŋ dii nelle fande-na, na sire-bɛi aa na waŋ baa nuɔmba-i
wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu piyaa-ba tĩ.
10 Ŋga da na suur nelle maŋ nuɔ-i, aa ba yagar ba saa hã-na muntĩɛnammu,
na kã nelleŋ-huɔŋga-na na ka cira:
11 ‹I pirii i nallu-i na nelle-na, ŋga mamaŋ dii, na saaya na suɔ wuɔ Diiloŋ-
bãaŋgu piyaa tĩ.›
12 Mi tũnu-nɛi, bamaŋ da ba saa ka hã-na muntĩɛnammu, Diiloŋ duɔ ji tuɔ
yuu nuɔmba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, uŋ ka haa kumaŋ kutaamba-na, ku ka balaŋ
yaŋ Sodɔmutaamba kũŋgu-i*.»

(Matie 11.20-24)

13 Aa naa cira: «Korasitaaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi! Betisadataaŋ
namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi! Gbɛrɛ-wɛima maŋ ciɛ namaa hɔlma-na, kuɔ
maa naa ce Tiir nelle yaa nuɔ-i baa Sidõ nelle-na, dii yiinaa nilɛiŋa faŋa

* **10:12** ***Sodɔmutaamba kũŋgu-i:*** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.24-28.

taamba naa kũnna cuoŋgu ba fɛrɛŋ nuɔ aa dii buɔrbaa joŋgor ba temma a pigãaŋ wuɔ ba naana ba ciləbabalaŋo-i.
14 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, uŋ ka haa kumaŋ nɛi, ku ka balaŋ yaŋ Tiirtaamba kũŋgu-i baa Sidõtaamba kũŋgu-i hiere.
15 Kafarnamutaaŋ namaaŋo-i, na daa niɛ sĩ namɛi ka maar nuɔmba-i hiere wɛi? Na tãal na fɛrɛ; namɛi ka waa ba hieroŋo-i hiere ba huoŋ-nu.»
16 Aa naa waŋ baa uŋ hielaa bamaŋ duɔ puɔr-ba wuɔ: «Da na kã, umaŋ duɔ ka nu na nunni-i, kutieŋo nuɔ mɛi nuŋgu yaa-i; umaŋ duɔ ka cĩina-nɛi, u cĩinaana muɔmɛi. A ne da umaŋ duɔ cĩina muɔŋo-i, u cĩinaana umaŋ puɔraa-mi.»
17 *Pɔpuɔrbiembaŋ kãa aa jo, ba jo ji ta ba nyɛ da musɛ̃musɛ̃ aa ta ba piiye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, halle baa *jĩnabaa-ba-i hiere, diɛ piiye baa-ba aa bĩ ŋ yerre-i ba nu i nunni-i.»
18 Yesu wuɔ cira: «Mi daa *Sitãni hilaa dɔrɔ-i-na jo ji diire ŋaa diiloŋ-nyiɛsĩmma.
19 Niɛŋ, mi hãa-na himma-i ninsoŋo na ta na gbã na fĩɛna jɛ̃naamba-i baa namɛlmba-i, aa ta na gbã na yar bigãarãŋo-i; a ce dumaaŋo-na bĩŋkũŋgu siɛ gbãa ce kuubabalaaŋgu nɛi.
20 Na saa da! Kumaŋ saaya ku fɛ̃ na hɔmmu-i ku'i sĩ wuɔ *jĩnabaa-ba nuɔ na nunni-i, ŋga ku yaa daaku: Na saaya na suɔ wuɔ na yirɛiŋa nyɛgãaŋ dii dɔrɔ-i-na.»

Yesu huɔŋga fĩɛ
(Matie 11.25-27; 13.16-17)

21 Terduɔŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle pãŋ ce Yesu huɔŋga fɛ̃. Wuɔ cira: «Baba, nuɔnɛi Yuntieŋ nuɔ dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na hiere. Niŋ fuyaa ŋ huɔŋga-i cɛ̃cɛ̃muntaamba-na baa sɛbɛsuɔtaamba-na, aa cɛr pigãaŋ bisãmbiemba-i baa-ka, ŋ jaaluŋgu bɔi. Ninsoŋo, ŋ ciɛ ŋ huɔŋga yaa dumaaŋo-na Baba.»
22 Aa naa cira: «Mi To birii wɛima-i hiere hã-mi. Da ma hel Tuoŋo-na, molo sa suɔ Bɛpolŋo-i, aa da ma bi hel Bɛpolŋo-na baa uŋ taaraŋ u pigãaŋ bamaŋ baa-yo, molo sa suɔ Tuoŋo-i.»
23 Aa naa bir fulnu u *hãalãbiemba-i ba kula wuɔ: «Naŋ daŋ kumaŋ daaku-i, bamaŋ daaŋ-kuŋ ba yunni dɔlaa.
24 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, *Diilopɔpuɔrbiemba bɔi baa fõŋgõtaamba bɔi taa ba taara ba da naŋ daŋ kumaŋ, aa nu naŋ nuŋ mamaŋ, ŋga ba saa ji gbãa†.»

Samariyiɛŋo naŋo maama

25 *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋo sire yiɛra aa yuu Yesu-i baa nel daama-i duɔ cure-yuɔ wuɔ: «Hãalãtie, da mi ta mi taara mi ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i, mi saaya mi ta mi ce bige-i?»
26 Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ba nyɛgãaŋ wuɔ niɛ *ãnjĩnamma-na?»
27 Naacolŋ wuɔ cira: «Ba ciɛra wuɔ: ‹*Ŋ saaya ŋ dɔl Itieŋo-i Diiloŋo-i baa ŋ huɔŋga-i hiere, baa ŋ kusũŋgu-i hiere, baa ŋ fõŋgũɔ-i hiere,* baa ŋ ãnjɔguɔma-i hiere, *aa ŋ bi dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.*›‡»
28 Yesu wuɔ cira: «Ma yaaŋga yaa-i. Da ŋ ta ŋ ce mafamma-i, ŋ ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.»§
29 Ŋga ãnjĩnamma pigãatieŋo tuɔ taara u pigãaŋ Yesu-i wuɔ u nelma saa kã hĩɛŋ-nu. U bir yuu-yo wuɔ: «Mi nanolŋo yaa hai?»

---

† **10:24** Niɛŋ Piɛr dĩɛ. 1.10-12. ‡ **10:27** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 6.5; Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 § **10:28** Niɛŋ Buolmaŋ-sɛbɛ-i-na (Lévitique) 18.5.

30 Yesu wuɔ siɛ-yo baa nel daama-i wuɔ: «Naacolŋo naŋo hilaa
*Yerusalɛmu-i-na a tuɔ hiire u kã Yeriko. Uŋ kãŋ hũmelle-na, cuobaa-ba
ka cie-yo hũu u bĩmbĩnni-i, aa gbuu muo-yo ta ba yii da ba ko-yo. Baŋ
muyaa-yo dumaaŋo-na, ba nanna-yuɔ aa ta.
31 *Diilojigãntieŋo naŋo tuɔ jo ji da-yo, u ciɛl cor aa yaŋ-yo.
32 *Levitiyiɛŋo naŋo jo ji ce maaduɔma.
33 *Samariyiɛŋo naŋo jo ji hi da-yo, u hujarre gbuu ko-yo.
34 U yiɛra. Duvɛ̃ waa baa-yo, u ce duvɛ̃ŋ daayo-i a saar u pãnni-i aa hure
namma niɛ aa vaaya-niɛ. Uŋ ciɛ mafamma-i, kakũmuɔ waa baa-yo; u tɛtɛŋ-yo
haa-yo u kakũmuɔ-i-na a kã baa-yo niraaŋ-muŋharmu nammu-na ka migãaŋ
bel-o fafamma.
35 Ku cuo kaala-i-na, u hiel warbieŋa* hã terientieŋo-i, wuɔ u hũu u tuɔ bel
jɛiŋo-i, kɛrɛ fuɔ cor yaaŋ-na. Da a ji yor a da u saa jo, u ce fuɔ waaŋa u tuɔ bel-o,
duɔ ji jo, u ka pã-ya hã-yo.»
36 Yesu wuɔ yuu ãnjĩnamma pigãatieŋo-i wuɔ: «Naŋ huɔŋga-na, balaŋ
daaba-i ba siɛi-i-na, hayo-i niɛ jɛiŋ daayo-i wuɔ u nanolŋo?»
37 Ãnjĩnamma pigãatieŋ wuɔ cira: «Umaŋ ciɛ hujarre-i yuɔ, u yaa-i.»
Yesu wuɔ cira: «Kã ŋ ka ta ŋ ce dumɛi!»

Nɛliɛŋoŋ saaya u par mamaŋ

38 Yesuŋ taa u kã *Yerusalɛmu-i-na baa u *hãalãbiemba-i, ba kã ka hi nelle
nande-i. Ciɛŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Marti. Marti wuɔ ce
ba har u wulaa.
39 U hãaŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Maari. Maari wuɔ kã ka tĩɛna Yesu caaŋgu-
na tuɔ nu u tuɔ piiye.
40 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Marti yaaŋga naa gbuu huol baa gonyamma-i.
Wuɔ jo ji tuɔ piiye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, mi hãaŋoŋ yaaŋ mi ta mi gonya mi
da-mi-diei naŋ daa ku biyaa wɛi? Ŋ sa waŋ baa-yo u jo ji kãyã-miɛ wɛi?»
41 Yesu wuɔ cira: «Marti, ne hãa, ŋ huɔŋga yuu baa nelma bɔi, ku'i ciɛ ŋ
yaaŋga huol huolŋ daama temma-i.
42 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ saaya ŋ ne wɛima diei par. Daŋ'a ŋ par, ŋ ne mamaŋ faa.
Maariŋ paraa mamaŋ, ma yaa faa; molo si dii duɔ ji hũu-ma u wulaa.»

11

Yesu pigãaŋ u hãalãbiemba-i baŋ cãrãŋ Diiloŋo-i dumaa (Matie 6.9-13; 7.7-11)

1 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu waa terieŋgu naŋgu-na tuɔ cãrã Diiloŋo-i. Uŋ juɔ cãrã
tĩ, u *hãalãbiloŋo naŋo waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, hãalã-yiɛ i tiɛ cãrã Diiloŋo-i ŋaa
Nsãa uŋ hãalãayã u hãalãbiemba-i dumaa.»
2 Yesu wuɔ cira: «Da na'a na cãrã Diiloŋo-i, ciɛraŋ:
‹I To nuɔ,
yaŋ nuɔmba-i hiere ba suɔ wuɔ nuɔnɛi Diiloŋ nuɔŋo-i.
Pa ŋ bãaŋgu-i yiɛ.
3 Ta ŋ hã-ye niiwuoni-i yinni maŋ joŋ.
4 Umaŋ duɔ cãl miɛŋo-i i ce-yo jande.
Diɛ bi cãl-ni ŋ ce-ye jande;
ŋ baa gãŋ baa-ye.
Baa yaŋ wɛima gbãa tãal-e dii-ye kuubabalaaŋgu cemma-na.›»
5 Uŋ waaŋ mafamma-i, u tiraa cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ sire kã u jĩɛŋo
naŋ wulaa isuɔholleŋ ka tuɔ muo dũŋgu-i yuɔ, wuɔ u sire hã-yo niiwuoni,

* **10:35** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Wuɔ hiel *deniebaa-ba hãi hã terientieŋo-i.»

6 kɛrɛ u jĩɛŋo naŋo haraa-yuɔ, u saa da kuuwuoŋgu duɔ hã-yo.
7 U jĩɛŋo tĩɛ dii dũŋgu-na aa cira: ‹Baa mulĩɛŋ-muɔ; mi gaala tĩ baa mi
bisãlmba-i aa dũŋgu tiraa gbonu, mi siɛ gbãa sire da mi biɛ niiwuoni hã-ni.›
8 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, naacolŋ duɔ cor tuɔ muo dũŋgu-i, u jĩɛŋ duɔ fiɛ'a u saa
ne ba jĩɛsĩnni-i aa sire, uŋ muo u huol u yaaŋ-na u ka sire hã-yo uŋ taaraŋ
nimaŋ hiere.
9 «Yaaŋ mi tũnu-nɛi: Cãarãŋ! Ba ka hã-na. Taaraayaŋ! Na ka da. Bĩɛŋ! Ba
ka siɛ-na.
10 Umaŋ cãarãŋ ba hã u yaa-i, umaŋ taaraayaŋ u yaa daaŋ, aa umaŋ bĩɛŋ
ba siɛ u yaa-i.
11 «Namaaŋo-na, hai moloŋ biɛŋo-i duɔ cãrã teterieŋo u wulaa, u yaŋ-yo aa
bel jĩɛŋo hã-yo?
12 Sisɔ duɔ cãrã cumɛlle, u yaŋ-yo aa bel namiɛŋo hã-yo?
13 Namaa namaŋ balaaŋ, da na ta na suɔ-ma na hã na bisãlmba-i
bĩmbĩfafanni, ku ce niɛ aa na To-i dɔrɔ-i-na, bamaŋ cãarãŋ u *Yalle-i u siɛ hã-
ba baa-de?»

Yesu hilaa baa u himma-i hie?
(Matie 12.22-30; Marke 3.22-27)

14 Yiiŋgu naŋgu-na, Yesu waa tuɔ donya *jĩna naŋo-i naacolŋo naŋo-na. Jĩna
wuɔ ciɛ naacolŋo-i bobo. Uŋ juɔ hel, naacolŋo doŋ tuɔ piiye, kuɔ cu nuɔmba
hɔmmu-i.
15 Banamba ta ba piiye wuɔ: «Jĩna ba yuntieŋo-i *Bɛlsebul* yaa hãa-yo
himma-i u tuɔ donya jĩnabaa-ba-i.»
16 Banamba ta ba taara ba cure-yuɔ, baa cira wuɔ da kuɔ Diiloŋo puɔraa u
yaa-i, u ce bĩŋkũŋgu pigãaŋ-ba ba ne.
17 Yesu wuɔ suɔ ba huɔya-maama-i, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Da ŋ da neduɔleŋ-baaŋ
namaaŋo-i na sa gbo, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, na nelle ka muonu.
18 Namaa naŋ ciɛra wuɔ Bɛlsebul hãa-mi himma-i mi ta mi donya jĩnabaa-
ba-i hãa, *Sitãni duɔ tuɔ gãŋ baa fuɔ fɛrɛŋ baamba-i, u fɔ̃ŋgũɔ ce niɛ aa cɔ u
wulaa?
19 Sitãni duɔ hã-muɔ himma-i mi ta mi donya jĩnabaa-ba-i, namaa baamba
fuɔ, hai moloŋo-i hãa bafamba-i ba ta ba donya-bɛi? Na saa da, namaa fɛrɛŋ
baamba yaa ka karnu ciiruo-i.
20 Muɔ fuɔ, Wɛimantieŋo yaa hãa-mi himma-i mi ta mi donya jĩnabaa-ba-i.
Ku yaa pigãaŋ wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu paa-nɛi tĩ.
21 «Fɔ̃ŋgɔ̃tieŋo maŋ jĩɛna kuumuoŋgu u caaŋ-nu tuɔ niya u dumɛlle-i, cuoyuo
sa siɛ suur-yuɔ.
22 Ŋga umaŋ fɔ̃ŋgũɔ-i jĩɛnya fuɔ wuoŋo-i duɔ jo, uŋ haa u naŋga u ku-
umuoŋgu maŋ nuɔ-i, u hũu-ku aa biɛra u bĩmbĩnni-i hiere calnu-niɛ hã
nuɔmba.
23 «Umaŋ duɔ uu si dii baa-mi, kutieŋo bigãaŋ-mi, aa umaŋ duɔ u sa tigiiŋ
baa-mi, u pisãllã.»

(Matie 12.43-45)

24 «*Jĩna duɔ hel moloŋo-na, u kã ka tuɔ wuɔra u bĩŋ hĩɛŋ-nu duɔ taara
muntĩɛnammu. Duɔ saa ka da, u cira: ‹Mi ka bir kã mi muntercɔlɔmmu-na.›
25 Aa bi bir. Duɔ kã ka da kutieŋo gbuu migãaŋ u huɔŋga-i da welewele aa
tigiiŋ-ka,
26 u bir ka bĩ u najĩnabaa niehãi, bamaŋ balaaŋ yaŋ ufaŋo-i, ba jo ji suur
tĩɛna-kɛi. Da ba jo ji waa dumaaŋo-na, ku migãaŋ balaŋ kutieŋo-na a yaŋ dĩɛlã-
kũŋgu-i.»

---

* **11:15** *Sitãni yerre nande yaa *Bɛlsebul.

27 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i, ciɛŋo naŋo piiye da gbagaga nuɔmba-na
wuɔ: «Ciɛŋo maŋ huɔŋ-ni aa fiɛ-ni u yuŋgu dɔlaa!»
28 Yesu wuɔ yaŋ aa gbɛ̃-yo wuɔ: «Cira, bamaŋ nuɔŋ Diiloŋ-nelma-i aa wuɔ ma
hũmelle-i ba yunni dɔlaa.»

Nuɔmba ciɛra Yesu ce bĩŋkũŋgu ba ne
(Matie 12.38-42)

29 Nuɔmbaŋ gbuu ji ta ba ciinu huɔŋgu maŋ nuɔ-i Yesu caaŋgu-na, wuɔ cira:
«Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na saa fa; na ciɛra mi ce bĩŋkũŋgu hã na ne. Ŋga
bĩŋkũŋgu sa ce dii hã-na, mamaŋ daa *Yonasi-i ma ka saanu baa-na.
30 Yonasiŋ waa kumaŋ Ninivetaamba wulaa†, *Moloŋ-Biɛŋo ka waa ku-
faŋgu temma yaa-i namaa na wulaa.
31 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Seba nellentieŋo ka da nuŋgu fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-
na. Fuɔ siire termaaŋ daaku-na a karnu nilɛiŋa-i hiere duɔ ji nu *Salomɔ
nelma-i‡, a ne da namaa hɔlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa
Salomɔ-i aa na yagar na sa nu u nuŋgu-i.
32 Ninivetaamba nuɔ Yonasi nuŋgu-i aa nanna ba ciləbabalaŋo-i§, a ne da
namaa hɔlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Yonasi-i, aa na yagar
wuɔ na siɛ nu u nuŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i,
Ninivetaamba ka cira na cãlãa cemma.»

Fitĩŋ-gbãnalãaŋgu
(Matie 5.15; 6.22-23)

33 «Molo sa celieŋ fitĩnuɔ-i aa fuo-yo, sisɔ aa ce bĩŋkũŋgu cure-yuɔ. Da ŋ
celieŋ-yo, ŋ haa-yo dɔrɔ dũŋ-huɔŋga ce cerre hiere.
34 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ yufieŋa yaa naŋ fɛrɛŋ kerre fitĩnuɔ-i. Ŋ yufieŋ da a fa, ŋ waa
cecerma-na; ŋga ŋ yufieŋ da a saa fa, ŋ waa kukulma-na.
35 Terieŋgu faŋgu-na, gbãŋ fitĩnuɔ maŋ dii baa-ni u baa ji dĩŋ aa yaŋ-ni.
36 Da ŋ waa hiere cecerma-na, ŋ bĩŋkũŋgu diei si dii kukulma-na, ŋ ka waa
ŋaa ŋ suurii fitĩŋ-dũŋ-nu.»

Yesu haa cãlmuɔ Farisĩɛbaa-ba-na
(Matie 23.1-36; Marke 12.38-40)

37 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, *Farisĩɛyiɛŋo naŋo bĩ-yo wuɔ ba ka wuo niiwuoni u
cĩiŋgu-na. Yesu wuɔ kã ba ka ta ba wuo.
38 Uŋ ŋa u saa saara u nammu-i aa suɔ duɔ wuo niiwuoni-i, kuɔ ce
Farisĩɛyiɛŋ daayo-i gbɛrɛ.
39 Yesu wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Farisĩɛbaa namaaŋo-i, naa dii ŋaa nɛliɛŋo maŋ
saaraa kalni honni-i aa yaŋ ni hɔmmu yu baa duganni. Da na ce na migãaŋ
na kũɔma yaa da welewele aa na hɔmmu yu baa cuosĩnni baa balaaŋgu.
40 Mimiɛl namaa temma-i daana-i, umaŋ ciɛ huoŋgu-i u'i saa ce huɔŋga-i
wɛi?
41 Firiinuŋ na hɔmmu-i baa sũntaamba-i ŋ ka da na birii nuɔfafaaŋ namaa.
42 «Farisĩɛbaa namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi; da na ce na dii Diiloŋo *yufelle-i
ka cor baa niifiɛlu-i du sĩnni-na hiere aa na siɛ bi ce kumaŋ vii, na siɛ bi tiraa
dɔl Diiloŋo-i. A ne da, naa naa saaya na ta na ce ma yaa-i igɛ̃na aa suɔ haa
manamma-i ma dɔrɔ.
43 «Farisĩɛbaa namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi; da na suur *Di-
ilonelhãalãdũŋgu-na, na taara na tĩɛna yaaŋ-na. Na taara da na waa nuɔmba-
na, ba ta ba piɛ ba jaal-na.
44 Sũlma haraa-nɛi; naa dii ŋaa cĩncuɔŋa maŋ gbuyaanu, nuɔmba saa suɔ
wuɔ munterbabalammu, ba ta ba wuɔ ba cor a dɔrɔ.»

---

† **11:30** Yonasi (Jonas) 3.3-5 ‡ **11:31** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 10.1-10 § **11:32** Yonasi (Jonas) 3.5-10

45 *Ãnjĩnamma pigãatieŋo naŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «Hãalãtie, da ŋ ta ŋ piiye dɛ-i-
na, ma sĩ ŋ bi tuora miɛ fɛrɛ-i kɛ?»
46 Yesu wuɔ cira: «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i, sũlma bi haraa-nɛi;
da na ce na biɛ coŋgorni maŋ nɛliɛ siɛ gbãa tũu-ni a hã nuɔmba-i wuɔ ba tũu,
aa na siɛ bi bel ba tũu.
47 Sũlma haraa-nɛi; na bĩncuɔmbaŋ kuɔ *Diilopɔpuɔrbiemba maŋ, na siire
ta na ma ba cĩncuɔŋa-i.
48 Naŋ ciɛ mafamma-i, kuu dii ŋaa na pigãaŋ wuɔ na bĩncuɔmbaŋ ciɛ kumaŋ
ku faa. Bafamba kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i aa namaa ta na ma ba cĩncuɔŋa-i.
49 Ku'i ciɛ Diiloŋ uŋ suɔ wɛima-i hiere, u waŋ-ma gbar-ma wuɔ: ‹Mi ka
saaŋ mi pɔpuɔrbiemba namba hã-ba. Ba ka ko banamba bɛi, aa ce banamba
kpãncɔ̃lgũɔ.›
50 Diilopɔpuɔrbiemba maŋ baŋ kuɔ-ba a doŋ dii miwaaŋo domma-na,
Diiloŋo kaa yuu fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i kumaŋ ciɛ na ko-ba.
51 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, baŋ kuɔ Abɛl* aa ko bamaŋ cu-yo hiere a ji hi Sakari†
maŋ baŋ kuɔ-yo mumbuolmuŋ-terieŋgu hɔlma-na baa *Diilodubuɔ-i, ba kaa
yuu-na kumaŋ ciɛ na ko-ba.
52 «Ãnjĩnamma pigãataaŋ namaaŋo-i, sũlma haraa-nɛi! Naŋ fuyaa mamaŋ
gbãa ce nuɔmba suɔ Diiloŋo-i; naa dii ŋaa nɛliɛŋo maŋ gbuɔnu dũŋgu aa fuo
diele-i. Fuɔ siɛ suur aa bamaŋ taaraayaŋ ba suur u siɛ bi yaŋ ba da suur.»
53 Yesuŋ juɔ hel juwuoterieŋgu-na, ãnjĩnamma pigãataamba-i baa
Farisĩɛbaa-ba jo ji yu-yuɔ ta ba waana baa-yo aa ta ba yuu-yo baa nelma
bɔi
54 wuɔ sĩ u ka piiye cãl ba da ãntãalãmma haa-yuɔ.

12

Umaŋ saaya kãalãmma
(Matie 10.26-33)

1 Yesuŋ taa u piiye baa *Farisĩɛbaa-ba-i, nuɔŋ baa kũɔl ba-naa jo ji yu-yuɔ.
Wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Bilaaŋ na fɛrɛ Farisĩɛ ba dawɔruɔ-i-na;
uu dii ŋaa konsiini. Baa na yaŋ ba ji celieŋ-na baa-yo.
2 Nelma maŋ fuyaa hiere, ma ka hel.
3 Da na fiɛ fuo waŋ mamaŋ, ma ka nu.
4 «Mi jɛ̃naaŋ namaa, yaaŋ mi tũnu-nɛi, baa na ta na kãalã umaŋ gbãa ko-na
yoŋ aa u siɛ gbãa ce kunaŋgu nɛi.
5 Mi ka pigãaŋ-na naŋ saaya na ta na kãalã umaŋ. Na saaya na ta na kãalã
Diiloŋo yaa-i. Da ŋ ku, u yaa gbãa dii-ni dãamu-na. Coima saa fa, na saaya na
ta na kãalã u yaa-i.
6 Na saa da, ba sa suor tigãlãamba ndii warbieŋa hãi yoŋ wɛi? A ne da u
diei maama sa karaanu Diiloŋo-i.
7 Halle na yukuɔsĩnni maŋ daani-i, Diiloŋo kãaŋ-ni hiere. Terieŋgu faŋgu-
na, baa na ta na tie holle; na bɔyaa tigãlãamba-na titirre.
8 «Mi tũnu-nɛi: Umaŋ duɔ yiɛra-mɛi nuɔmba yaaŋga-na wuɔ mɛi wuoŋo,
*Moloŋ-Biɛŋo kaa yiɛra-mɛi *dɔrpɔpuɔrbiemba yaaŋga-na wuɔ kutieŋo-i fuɔ
bi wuoŋo.
9 Ŋga umaŋ duɔ cĩina-miɛ nuɔmba yaaŋga-na, Moloŋ-Biɛŋo kaa bi cĩina
kutieŋo-i dɔrpɔpuɔrbiemba yaaŋga-na.
10 Umaŋ duɔ waŋ noparaaŋ-ãndaaŋgu baa Moloŋ-Biɛŋo-i, jande gbãa ce
kutieŋo-na, ŋga umaŋ duɔ waŋ noparaaŋ-ãndaaŋgu baa *Diiloŋ-Yalle-i, jande
cɛraa u ce kutieŋo-na.

* **11:51** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 4.8 † **11:51** Ãncɔlɔmmaŋ-sɛbɛhãalĩŋo (2 Chroniques) 24.20-22

11 Da ba bĩ-na yiiŋgu yiiŋgu *Diilonelhãalãdũnni-na, sisɔ yaataamba wulaa,
sisɔ fãamaaŋ ba terieŋ-nu; baa na yaŋ na hɔmmu cu wuɔ na siɛ ka suɔ naŋ ka
waŋ mamaŋ a kor.
12 Da na ka hi, Diiloŋ-Yalle ka pigãaŋ-na naŋ saaya na waŋ mamaŋ.»

Wɛiŋo maŋ milãaŋ u gbãnalãaŋgu

13 Yesuŋ taa u piiye, naacolŋo naŋo tĩɛ dii nuɔmba-na aa gbɛ̃-yo wuɔ:
«Hãalãtie, waŋ baa mi mɔlɔ̃-i u yaŋ i calnu i to ciiluŋgu-i.»
14 Yesu wuɔ cira: «Mi jĩɛ, hai juɔ haa-mi gɛŋgɛrtie muɔ na yuŋgu-na, sisɔ caltie
muɔ, mi da mi cal namaa ciiluŋgu?»
15 Aa naa waŋ baa nuɔmba-i hiere wuɔ: «Bilaaŋ na fɛrɛ, baa na yaŋ gbeiŋ-
maama yu na hɔmmu-i ji cor. Na suyaa wuɔ nɛliɛŋ nuɔ da ŋ fiɛ waa wɛiŋ nuɔ
niɛ niɛ, ŋ wɛisĩnni siɛ gbãa haa kunaŋgu ŋ yinni-na.»
16 Aa naa naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Belle nande-na, wɛiŋo naŋo
dĩmma naa gbuu ce.
17 U tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ: ‹Mundiimu sĩ baa-mi, mi ka ce dĩŋ daama-i
niɛ?›
18 Aa ji cira: ‹Mi suyaa miŋ ka ce kumaŋ. Mi ka muonu mi inɔŋgɔ̃baa-ba-i
aa ma bɔ̃mbɔ̃ŋ-baamba a dii-ma baa mi nagãŋ-niini-i hiere.
19 Da mi gbãa ce mafamma-i, mi dĩmmaŋ ciinu, mi ka tĩɛna ta mi wuo yoŋ
aa ta mi nyɔŋ, aa bi ta mi ce mi bãaŋgu-i. Mi ka ce bieŋa bɔi, mi siɛ guona.›
20 Diiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Ŋ milãaŋ ŋ sa cɛ̃, isuɔŋ daaku-na ŋ ka ku. Da ŋ ku,
niŋ daa dĩmma maŋ daama-i ma ka ce hai maama-i?›»
21 Yesu wuɔ cira: «Kuuduɔŋgu yaa baa bamaŋ gbaraaŋ ba nyaanu miwaaŋ
daayo wɛisĩnni-i aa yaŋ Diiloŋ-niini-i.»

Hɔcugbãŋgbãlãnde
(Matie 6.25-34)

22 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Da mi ta mi piiye
baa-na wuɔ na baa tie holle baa na niiwuoniŋ-kũŋgu-i, baa na niidiiniŋ-
kũŋgu-i;
23 kuu dii ŋaa nɛliɛŋ nuɔ ŋ yuŋgu bɔyaa niiwuoni-na aa ŋ kũɔma bɔyaa
niidiini-na.
24 Niɛŋ huriimba-i! Ba sa guona, aa inɔŋgɔ̃baa-ba bi sĩ baa-ba, ŋga Diiloŋo
hã ba ta ba wuo. Na saa buɔ huriimba-na titirre wɛi?
25 Namaaŋo-na, hai moloŋo-i baa u hɔculle-i hiere u gbãa naara kunaŋgu u
yinni-na?
26 Ku fɔ̃ŋgũɔ ŋ'a uu si dii-nɛi na da na ce maayilemma famma-i, bige-i ciɛ na
hɔmmu ta mu cu baa na niiwuoniŋ-kũŋgu-i baa na niidiiniŋ-kũŋgu-i?
27 Niɛŋ pũlmaŋ puŋ ma fa dumaa, a ne da ma sa ce maacemma, ma sa bi
sũ joŋgorbaa. Mi tũnu-nɛi, halle *Salomɔ-i baa u wɛisĩnni-i hiere, u saa ji dii
kompaŋga maŋ faa yaŋ pũlma-i dede.
28 Hĩɛŋgu maŋ hĩɛŋgu, Diiloŋ duɔ diyaa-kuɔ fafamma nyuŋgo-i-na diyaaŋ
daama temma-i, aa bisĩnuɔ dãamu waa da mu caa-ku; namaa namaŋ
nelbilieŋ namaa, u ka diiya-nɛi ka hi hie? Na saa haa na naŋga-i Diiloŋo-na
ku haama.
29 Baa na yaŋ na hɔmmu ta mu cu baa na niiwuoniŋ-kũŋgu-i. Baa na ta na
hel na jɔguɔŋ-ma.
30 Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i, ba yaa gbagbaraayaŋ nifanni huoŋ-nu.
Namaa To suyaa wuɔ ni maama dii-nɛi.
31 Yaaŋ u maama yaa yu na hɔmmu-i igɛ̃na, na ka da u hãa-na baa daani-i
naara.

32 «Cɛllɛ-baaŋ namaa namaŋ nuɔ mi babĩmuɔ-i, baa na yaŋ korma da-na.
Ku dɔlaanu na To-i u hã-na u nelle-i.
33 Suoraaŋ na nagãŋ-niini-i aa na hã sũntaamba baa gbeiŋa faŋa-i. Da na ce
mafamma-i, kuu dii ŋaa na tieraaya gbeibuɔ jĩna *Diiloŋ-nelle-na. Gbeiŋa faŋa
sa ji tĩ dede, a sa bi ji kã terieŋgu. Molo si dii duɔ ji biɛ-ya na wulaa terieŋgu-na,
nyɛi bi si dii duɔ ji wuo-ya.
34 Nɛliɛŋ nuɔ niŋ tieraaya kusuɔŋ-nu ŋ huɔŋga dii kusuɔŋ-nu'i.»

Baa na gonya duɔfũmmu

35 «Tigiiŋ na fɛrɛ, baa na yaŋ na fitĩmbaa-ba dĩŋ.
36 Na saaya na waa ŋaa maacembiemba maŋ ba yuntieŋo kãa bilohĩyãlle
aa ba tĩɛna ta ba cie u jomma-i wuɔ duɔ jo ba hĩl dumɛlle-i hã-yo.
37 Ba yuntieŋ duɔ jo ji da ba saa kor duɔfũŋ, ba yunni dɔlaa. Mi tũnu-
nɛi, ŋ da ba yuntieŋo biyaa maacemmaŋ-joŋgoruo dii, aa ce ba tĩɛna u hã-ba
niiwuoni ba wuo.
38 Duɔ fiɛ jo isuɔholleŋ, sisɔ cuo kaalmaŋ-caaŋ-nu, a jo ji da ba saa duɔfũŋ,
ba yunni ka dɔl.
39 Na saa da, da ŋ suɔ cuoyuo uŋ ka suur-niɛ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, ŋ siɛ yaŋ u
ji kanu ŋ dũŋgu-i.
40 Namaa fɛrɛ-i naŋ'a na saa tĩɛna baa-ma wuɔ *Moloŋ-Biɛŋo ka jo huɔŋgu
maŋ nuɔ-i, u jo huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na tigiiŋ na
fɛrɛ.»
41 Piɛr yuu-yo wuɔ: «Itie, gbãnalãaŋ daaku vii *hãalãbieŋ miɛ yoŋ wɛi, sisɔ
ku vii nuɔmba-i hiere?»
42 Yesu wuɔ cira: «Da ŋ nu wuɔ maacembiloŋo maŋ vii, aa tuɔ cɛ̃, u yaa umaŋ
u yuntieŋo kãa nelle aa ce u tuɔ ne u dumɛlle-i aa tuɔ hã u namaacembiemba
namba-i niiwuoni-i fafamma.
43 U yuntieŋ duɔ ka bir jo ji da u ciɛ u maacemma-i maŋ saaya ma ce dumaa,
fuɔ yuŋgu dɔlaa.
44 Mi tũnu-nɛi, u yuntieŋo ka haa-yo u nagãŋ-niini yuŋ-nu hiere.
45 Ŋga duɔ da niɛ sĩ u yuntieŋo siɛ bir jo fiɛfiɛ, aa doŋ tuɔ muo u namaacem-
biemba-i, ku bɛmba-i baa ku caamba-i hiere, tuɔ wuo aa tuɔ nyɔŋ u ye;
46 uŋ ŋ'a u saa tĩɛna baa yiiŋgu maŋ maama-i, baa huɔŋgu maŋ maama-i,
u yuntieŋo jo huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Duɔ jo ji da-yo dumaaŋo-na, uŋ ka haa
kumaŋ yuɔ, u'i ka suɔ-ku. U ka ce-yo ŋaa bamaŋ sa nuɔŋ Diiloŋ-nuŋgu-i baŋ
ceŋ-baŋ dumaa.
47 «Maacembiloŋo maŋ suyaa u yuntieŋoŋ taaraŋ kumaŋ, aa u saa taara u
ce-ku, fuɔ temma-i ba sa muo-yo ce hujarre-yuɔ.
48 Ŋga maacembiloŋo maŋ sa suyaaŋ u yuntieŋoŋ taaraŋ kumaŋ, duɔ ce
mamaŋ saaya ba muo-yo, ba sa muo fuɔ temma-i bɔi. Da ba hã nuɔni maŋ
bɔi, ba ka yuu-ni bɔi, da ba hã nuɔni maŋ bɔi ŋ tiera, ba ka yuu-ni cor nuŋgu
faŋgu-i.»

Yesu saa jo baa yaafɛ̃lle
(Matie 10.34-36)

49 «Muɔmi juɔ baa dãamu'i hĩɛma-na. Mi taara dãaŋ daamu ta mu caa.
50 Wɛima dii da ma da-mi, da ma saa da-mi cor, mi huɔŋga siɛ gbãa tĩɛna
terduɔŋ-nu.
51 «Na daa niɛ sĩ mi juɔ baa yaafɛ̃lle'i hĩɛma-na wɛi? Coima, mi juɔ baa
bɔrɔmma.
52 Nuɔmba ka doŋ ta ba gãŋ dũnni dũnni. Bamaŋ da ba waa ba ndii ba
dũŋgu-na, ba siɛi ka ta ba gãŋ baa ba hãi aa ba hãi bi ta ba gãŋ baa ba siɛi.

53 Tonaamba ka ta ba gãŋ baa bɛpuɔmba-i; bɛpuɔmba bi ta ba gãŋ baa tonaamba-i. Nyunaamba ka ta ba gãŋ baa ba biemba-i; biemba bi ta ba gãŋ baa nyunaamba-i. Hũɔyãamba ka ta ba gãŋ baa ba caamba-i; caamba bi ta ba gãŋ baa hũɔyãamba-i*.»

(Matie 16.2-3)

54 Yesu wuɔ tiraa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Da na da diiloŋo biilii, na cira: ‹U ka dãa›, aa ma bi ce.

55 Aa da na da fafalmu kã bãpagũŋgu-na, na cira: ‹Babãaŋgu ka waa›, aa ma bi ce.

56 Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i, na ciɛ niɛ ta na suɔ diiloŋo yammu-i na bɔrɔ-muɔ aa na sa suɔ mamaŋ ciɛŋ fiɛfiɛ-i ma yuŋgu-i?

57 Bige-i ciɛ na sa suɔ-ma ce kumaŋ faa cemma?

58 Moloŋ cɛ̃mɛl da di waa-niɛ, aa kutieŋo bĩ-ni, da na ta na kã hũmelle-na, gbãŋ baa-yo ŋ cãrã-yuɔ. Ni ma'i sĩ, duɔ kã baa-ni fãamaambaa-ba wulaa, ba ka hã kpãŋkpannintaamba baa-ni ba dii-ni kaso.

59 Mi tũnu-nɛi, da ba dii-ni kaso-i-na, da ŋ saa ji pã ŋ cɛ̃mɛlle tĩ hiere, ŋ cɛraa ŋ da muŋhelmu.»

13

Yesu wuɔ nuɔmba nanna ba ciləbabalaŋo-i

1 *Pilati wuɔ puɔraa ba ka ko Galiletaamba namba *Diilodubuɔ-i-na. Ba waa ta ba buol. Yesuŋ waa tuɔ waŋ nel daama-i, nuɔmba namba jo ji ta ba piiye mafamma-i baa-yo.

2 Yesu wuɔ cira: «Na daa niɛ sĩ Galiletaaŋ daabaŋ kuu kuliiŋgu maŋ, ku pigãaŋ wuɔ ba yaa balaaŋ yaŋ Galiletaamba-i hiere wɛi?

3 Na karaa coima! Da na saa nanna na ciləbabalaŋo-i, na ka ku kulduɔŋgu baa-ba.»

4 Aa naa cira: «Nuɔmba cĩncieluo niisiɛi maŋ Siloe dujaataama naŋ cii haa-bɛi ko-ba, na daa niɛ sĩ ba yaa balaaŋ yaŋ Yerusalɛmutaamba-i hiere wɛi?

5 Na karaa coima! Da na saa nanna na ciləbabalaŋo-i, na ka ku kulduɔŋgu baa-ba.»

6 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Naacolŋo naŋo diyaa *ɛrɛsɛ̃-suoŋgu, aa sũ *yensãaŋgu kuɔ. Yiiŋgu naŋgu-na, u jo ji taara u saa da belle kuɔ.

7 U waŋ baa u maacembiloŋo-i wuɔ: ‹Bieŋa siɛi yaa dɛ-i tibiiŋ daaku sa maŋ. Jã-ku ŋ nanna! Ku tĩyãa ta ku bɔ̃nɔŋ hĩɛma-i gbãŋgbãŋ.›

8 Maacembiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Yaŋ ku cɔnu bende-i-na; mi ka hĩŋ ku yuŋgu-i aa dii hũɔŋgu ne

9 sĩ ku ka maŋ belle maŋ juɔŋ. Da ku saa maŋ, i ka suɔ jã-ku nanna.›»

Yesu siire ciɛŋo naŋo yitĩɛnaŋgu-na

10 *Yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesu kãa *Diilonelhãalãdũŋgu naŋgu-na ka tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i.

11 A ne da ciɛŋo naŋo waa baa-ba dũŋgu-na, *jĩna waa u yuŋgu-na a ce-yo jɛiŋo. Uŋ gaala jarma-na, ku bieŋ cĩncieluo baa niisiɛi waa belle fande-na. U saa gbãa tuɔ ciir u wuɔ.

12 Yesuŋ daa-yo, wuɔ bĩ u jo. Uŋ juɔ, wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, ŋ jarma taa-niɛ.»

13 Aa naa bi haa u nammu-i yuɔ. Ciɛŋ wuɔ bi pãŋ ciir yiɛra derre! Uŋ ciirii yiɛra dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i.

14 Yesuŋ siire jɛiŋo-i yitĩɛnaŋgu-na, ku saa dəlnu Diilonelhãalãdũŋgu yun-tieŋo-i, wuɔ tuɔ waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Maacemmaŋ-yinni dii yinni niediei

* **12:53** Mise (Michée) 7.6

saahɔlma-na*; na saaya na ta na jo yinni fanni'i nuɔ-i ba ta ba sire-nɛi na jarma-na; bige-i ciɛ na sire jo yitɩ̈ɛnaŋgu-na?»

15 Yesu wuɔ cira: «Huhurmantaaŋ namaa temma-i daana-i! Namaaŋo-na, niintaamba-i baa kakũntaamba-i, da ku waa yitɩ̈ɛnaŋgu-i ba sa kã baa-ba ba ka nyɔŋ hũmma wɛi?

16 Aa ciɛŋo maŋ daayo-i, ma sɩ̈ *Abiramu hãayɛ̃lŋo naŋo-i kɛ? *Sitãniŋ ciɛ-yo jɛiŋo ku bieŋ cɩ̈ncieluo baa niisiɛi yaa dɛ-i. Miŋ daa-yo, mii naa yaŋ-yo baa u jarma-i wuɔ yitɩ̈ɛnaŋgu wɛi?»

17 Yesu bigãarãamba waa nuɔmba hɔlma-na. Uŋ piiye dumaaŋo-na, senserre gbuu da-ba. A ne da uŋ taa u ce himma maŋ, ma taa ma dɔlnu nuɔmba-i hiere.

Diiloŋ-bãaŋgu doŋ tɛ̃ntɛ̃ŋ
(Matie 13.31-33; Marke 4.30-32)

18 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Mi gbãa saa *Diiloŋ-nellentesɩ̃nni-i baa bige-i?

19 Mi gbãa saa-ni baa mutardi-belle†. Da ŋ duu-de, di sire pa ce tibiiŋgu, huriimba ta ba jo ba sɛ kamma ku negemmu-na.»

20 Aa tiraa cira: «Mi gbãa saa Diiloŋ-nellentesɩ̃nni-i baa bige-i?

21 Mi gbãa saa-ni baa konsiini. Da ba par-ni ba nakoluoŋ-nu a du farniŋ-jũmmu-i kolloyufieŋa siɛi baa-ni; ni sire ce jũmmu nyurã.»

Hũmelle maŋ kãaŋ Diiloŋ-nelle-na
(Matie 7.13-14,21-23)

22 Yesu wuɔ cor tuɔ suur nilɛiŋa-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i u kã *Yerusalɛmu-i-na.

23 Naacolŋo naŋ wuɔ yuu-yo wuɔ: «Itie, ku ce ŋaa nuɔmba maŋ ka suur Diiloŋ-nelle-na ba siɛ ciinu wɛi?»

Yesu wuɔ cira:

24 «Gbãaŋ kpelle na suur baa dumɛlle maŋ wullu diele yaa-i. Mi tũnu-nɛi, nuɔmba bɔi ka cira ba suur baa-de, ŋga ba siɛ gbãa.

25 Dumɛllentieŋ duɔ ji sire a gbonu dũŋgu-i aa yaŋ namaa namaŋ gɔ̃ŋgũɔŋgu-na, na ka doŋ ta na muo dũŋgu-i aa ta na piiye baa-yo wuɔ: ‹Itie, jande hɩ̈l dũŋgu-i i suur!› U ka cira u sa suɔ-na.

26 «Kufaŋgu huɔŋgu-na, na ka doŋ ta na piiye baa-yo wuɔ: ‹I saa tiɛ wuo aa tiɛ nyɔŋ baa nuɔnɛi wɛi? Nuɔnɛi saa ta ŋ wuɔra ŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i ŋ pigãaŋ-ye nilɛiŋa-na wɛi?›

27 «U ka bir waŋ baa-na wuɔ: ‹Kãaŋ na halaŋ mi caaŋ-nu, mi sa suɔ-na, na hieroŋo-i hiere ãmbabalmanciraaŋ namaa.›

28 Da na ka da *Abiramu-i baa *Isaki-i baa *Yakɔbu-i a naara *Di-ilopɔpuɔrbiemba-i hiere *Diiloŋ-nelle-na, aa ba cie namaaŋo-i wuɔ na siɛ da suur, na hɔmmu ka gbuu guɔla na ta na kaal.

29 Nuɔmba ka hel terni-na hiere a jo u kãlle-na ji ta ba wuo aa ta ba nyɔŋ.

30 Huɔŋgu faŋgu-na, bamaŋ dii huoŋgu-na fiɛfiɛ-i-na, banamba ka ta yaaŋ-na, aa bamaŋ dii yaaŋga-na, banamba ka bir tɩ̈ɛ huoŋ-nu.»

(Matie 23.37-39)

31 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, *Farisɩ̈ɛbaa-ba namba piɛ u caaŋ-nu a waŋ baa-yo wuɔ: «*Erɔdi taara duɔ ko-ni, ta bande-i-na ŋ kã yaŋga naŋga!»

---

* **13:14** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.9-10; Ãnjɩ̈namma tiyemmaŋ-sɛbɛ 5.13-14 † **13:19** Mutardi-belle dii cɛkũɔ ŋaa sɔrhɛ̃belle.

32 Yesu wuɔ cira: «Kãaŋ na ka waŋ baa jumɛlĩɛŋo faŋo-i wuɔ nyuŋgo-i
baa bisĩnuɔ-i mi donya *jĩnabaa aa sire jaamba; daakũŋgu-i, mi bãl mi
maacemma-i.
33 Ŋga nyuŋgo-i baa bisĩnuɔ-i baa daakũŋgu-i, mi saaya mi cor baa mi
hũmelle-i ta mi kã *Yerusalɛmu-i-na. *Diilopɔpuɔrbiloŋo saa saaya u ku
yaŋga naŋga.»
34 Aa naa cira: «E Yerusalɛmutaaŋ namaa! Namɛi kuɔŋ Di-
ilopɔpuɔrbiemba-i. Diiloŋ duɔ saaŋ umaŋ hã-na, na naŋ kutieŋo-i baa
tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-yo. Mɛi ciɛ ji gbɛ̃. Mi na'a mi tigiiŋ-na ŋaa kũɔnaŋoŋ tigiiŋ u
biemba-i dumaa aa pũl-bɛi, ŋga na saa hũu-ma.
35 Diiloŋo ka yaŋ na nelle-i hã-na. Aa mi tũnu-nɛi, da na saa ji ta na cira:
‹Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ u jo, Diilo baa-yo› na siɛ tiraa da mi yufelle.»

14

Farisĩɛ ba yuntieŋo naŋo ciɛ kãlle aa bĩ Yesu-i

1 *Yitĩɛnaŋgu naŋgu-na, Yesu kãa *Farisĩɛ ba yuntieŋo naŋo dumɛlle-na ba
da ba ka wuo niiwuoni. Nuɔmba bir ka yaŋ aa ta ba ne Yesu-i wuɔ sĩ u ka ce
cãl.
2 A ne da naacolŋo naŋo waa u yaaŋga-na, kũɔnyurãmmaŋ-jarma waa-yuɔ.
3 Wuɔ yuu *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa Farisĩɛbaa-ba-i wuɔ: «A saa baa
miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, da ŋ sire jɛiŋo yitĩɛnaŋgu-na ku faa waa ku saa fa?»
4 Ba saa seŋ sũnuŋgu yuɔ. Wuɔ bel naacolŋo-i a sire-yuɔ u jarma-na, aa naa
ce u kũŋ.
5 Naacolŋ uŋ taa, wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Namaaŋo-na, umaŋ biɛŋo-i duɔ par
suur hũnfuoŋ-nu yitĩɛnaŋgu-na, kutieŋo yaŋ-yo dii wuɔ yitĩɛnaŋgu wɛi? Da ku
fiɛ waa u niiŋo, u yaŋ-yo dii hũnfuoŋgu-na wuɔ yitĩɛnaŋgu-na wɛi?»
6 Ba saa da mumpiiyemmu.
7 Baŋ bĩɛ bamaŋ kãlle-na, Yesu wuɔ ne da umaŋ duɔ jo, u tuɔ taara u tĩɛna
yaaŋ-na. Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ:
8 «Moloŋ duɔ bĩ-ni u kãlle-na, da ŋ kã, baa wuɔya ŋ ka tĩɛna yaaŋga-na. Uŋ
bĩɛ bamaŋ, kuniɛ sĩ unaa maaraa nuɔŋo-i ŋ sa suɔ.
9 Da ŋ kã ka tĩɛna yaaŋga-na, kãllentieŋo duɔ ka jo ji cira ŋ sire ka tĩɛna huoŋ-
nu aa hã unaŋo teterre fande-i, ŋ yaaŋga ka ce wullu.
10 Da ba bĩ-ni, da ŋ kã, tĩɛna huoŋ-nu. Ku yaa umaŋ bĩɛ-na duɔ ka jo ji da-ni
huoŋgu-na, u ka cira: ‹Mi jĩɛ, sire ŋ ji tĩɛna yaaŋ-na.› Kufaŋgu huɔŋgu-na, u ka
ce-ni bɔi nuɔmba-na.
11 Umaŋ duɔ tuɔ tɛtɛŋ u fɛrɛ, ba ka hiire-yuɔ, ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fɛrɛ,
ba ka tɛtɛŋ-yo.»
12 Mafammaŋ curaa, wuɔ waŋ baa umaŋ taa u ce kãlle-i wuɔ: «Da ŋ ta ŋ
ce kãlle-i, ku saa saaya ŋ bĩ ŋ jɛ̃naamba yoŋ, baa ŋ hãmba, baa ŋ huraamba,
baa ŋ caantaamba maŋ waamba-i. Da ŋ bĩ ba yaa yoŋ, yiiŋgu dii baa yiiŋgu,
bafamba ka bi ce aa bĩ-ni. Niŋ ciɛ ãnfafamma maŋ bɛi, ma sɔlaaŋgu ka suu
yiiŋgu faŋgu-na.
13 Da ŋ'a ŋ ce kãlle-i, ŋ saaya ŋ bĩ baa sũntaamba-i, baa jaamba-i, baa
murgubaa-ba-i, baa yiriemba-i.
14 Bafamba siɛ gbãa pã ŋ babĩmuɔ sullu-i hã-ni. Diiloŋo'i kaa pã-ni uŋ ka
sire nelviimba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i. A ce dumaaŋo-na ŋ yuŋgu ka dɔl.»
15 Naacolŋo naŋo waa tuɔ wuo baa-ba, uŋ juɔ nu nel daama-i, wuɔ gbɛ̃
Yesu-i wuɔ: «Jaa bamaŋ ka da wuo niiwuoni-i *Diiloŋ-nelle-na ba yunni ka dɔl
dumɛi!»
16 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-yo wuɔ: «Naacolŋo naŋo taa u ce
kãlle aa tũnu nuɔmba bɔi.

17 Niiwuoniŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, u puɔr u maacembiloŋo-i wuɔ u ka bĩ-ba.
18 Maacembiloŋ duɔ kã ka bĩ umaŋ, kutieŋo gbɛ̃-yo wuɔ u siɛ gbãa kã. Dĩɛlã-wuoŋo gbĩɛ-yo wuɔ: ‹Mi sãa suoŋgu, mi saaya mi kã ka ne-ku. Kã ŋ ka waŋ baa ŋ yuntieŋo-i wuɔ u ce jande mi siɛ gbãa hi baa-na.›
19 U cor kã unaŋo wulaa, fuɔ ka gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Mi sãa niikũrãamba duɔŋa ndii, mi saaya mi kã ka kũ baa-ba ne. Kã ŋ ka waŋ baa ŋ yuntieŋo-i wuɔ u ce jande kɛrɛ mi siɛ gbãa hi baa-na.›
20 U cor kã unaŋo wulaa, fuɔ ka tiraa gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Mi jãa ciɛŋo fɛlɛmma mi siɛ gbãa hi baa-na.›
21 «Maacembiloŋo bir kã ka tũnu u yuntieŋo-i baa-ma. U yuntieŋo huɔŋga pãŋ guɔla, u waŋ baa-yo wuɔ: ‹Baa tĩɛna; bir ŋ kã nelleŋ-huɔŋga-na ŋ ka bĩ sũntaamba-i baa nagãduɔlbaa-ba-i baa yiriemba-i baa murgubaa-ba-i ba jo.›
22 Maacembiloŋo bir ta. Uŋ kãa aa bir jo kufaŋgu-i, u jo ji waŋ baa u yuntieŋo-i wuɔ: ‹Mi bĩɛ nuɔmba jo, ŋga muntĩɛnammu tĩyãa yogo.›
23 U yuntieŋo tiraa waŋ baa-yo wuɔ: ‹Bir ŋ kã sonniŋ-hũmieŋa-na ŋ ka gbãŋ baa nuɔmba-i ba jo ji yu mi dũŋgu-i.
24 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, miŋ bĩɛ bamaŋ dĩɛlũɔ-i-na, ba siɛ da wuo mi nii-wuoni-i.›»

Ŋ saaya ŋ ce bige-i igɛ̃na aa suɔ cu Yesu huoŋ-nu?
(Matie 10.37-38)

25 Nuɔmba bɔi baa cuu Yesu huoŋ-nu ta ba kã *Yerusalɛmu-i-na. Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ:
26 «Nuɔni maŋ da ŋ ta ŋ nyaanu-miɛ, ŋ saaya ŋ ce-mi bɔlbɔl ŋ to-i-na, baa ŋ nyu-i-na, baa ŋ ciɛŋo-na, baa ŋ bisãlmba-na, baa ŋ hãmba-na, baa ŋ mɔlbaa-ba-na, baa ŋ tũɔbaa-ba-na, halle baa naŋ fɛrɛ-i-na. Ni ma'i sĩ, ŋ siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
27 Aa nuɔni maŋ da ŋ'a ŋ sa siɛ mulĩɛma-i baa kuliiŋgu-i, ŋ siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
28 Na hɔlma-na, umaŋ duɔ cira u ma dubuɔ, ma sĩ u tĩɛna igɛ̃na a ne dũŋguŋ ka yu dumaa, aa ne da kuɔ gbeiŋa maŋ dii baa-yo a ka gbãa baal-ku.
29 Ni ma'i sĩ, duɔ jĩna ku tuole-i, aa u saa ji gbãa baal-ku, nuɔmba ka ta ba nyɛ-yo
30 aa ta ba piiye wuɔ: ‹Bombolma sa suɔ aa dɔlnu naacolŋ daayo-i; u siire wuɔ fuɔ ma dubuɔ, u yaa daayo ku juɔ yar-o baalma.›
31 Kuuduɔŋgu yaa-i baa nellentieŋo maŋ dii baa sorosibaa neifieŋa ndii. Duɔ da bɛrru baa u nanellentieŋo maŋ dii baa sorosibaa neifieŋ-cĩncieluo, u saaya u tĩɛna igɛ̃na a ne da kuɔ fuɔ sorosibaa neifieŋa ndii ka gbãa ce bɛrru-i baa sorosibaa neifieŋ-cĩncieluo-i.
32 Duɔ da u siɛ gbãa, ŋ da u diyaa nuɔmba ka cãrã-yuɔ; u siɛ yaŋ u ji jo ji diire-yuɔ.
33 Mamaŋ dii, umaŋ duɔ saa ne u nagãŋ-niini-i aa yaŋ-ni, kutieŋo siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu.
34 «Dãmma-i bĩŋkũfafaaŋgu, ŋga da ma ji saara, ma gbãa tiraa ce niɛ ce kpɛ̃nnɛ?
35 Ma siɛ bi gbãa ce hũɔŋgu, ma siɛ bi tiraa gbãa fa manamma ba biɛ ka kũnna fuoreŋ. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

15

Bige-i flɛŋ Diiloŋo huɔŋga-i?
(Matie 18.12-14)

1 *Nampohũutaamba-i baa ãmbabalmanciraamba taa ba kã Yesu wulaa ba
kã ba nu u nelma-i.
2 *Farisɩ̃ɛbaa-ba-i baa *ãnjɩ̃namma pigãataamba ta ba waana wuɔ u ciɛ niɛ
yaŋ nelbabalaamba ta ba piɛ-yo aa tiraa tuɔ siɛ u wuo niiwuoni-i baa-ba?
3 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ:
4 «Namaaŋo-na, tũlmba komuɔŋa ndii da ba waa baa umaŋ, aa u diei balla-
bɛi, kutieŋo siɛ yaŋ komuɔŋa naa baa cɩ̃ncieluo nennaa baamba ta ba wuora
aa kã ka taara umaŋ baala wɛi?
5 Duɔ ka da-yo, u huɔŋga ka gbuu fɛ̃ u tũu-yo kũŋ baa-yo
6 ka bɩ̃ u jɛ̃naamba-i baa u caantaamba-i a waŋ baa-ba wuɔ: ‹Mi daa mi
tũmaaŋo-i, yaaŋ na hɔmmu fɛ̃ mɛi kaaŋga temma-i.›»
7 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Yaaŋ mi tũnu-nɛi,
ãmbabalmanceroŋo diei duɔ nanna u ciləbabalaŋo-i, kuŋ fɛ̃ŋ Diiloŋo huɔŋga-i
dumaa dɔrɔ-i-na, nuɔmba komuɔŋa naa baa cɩ̃ncieluo nennaa maŋ saa nanna
ba ciləbabalaŋo-i wuɔ sɩ̃ bafamba vii, ba siɛ gbãa fɛ̃-ka dumaaŋo-na.»
8 Aa naa tiraa cira: «Neifieŋ-cɩ̃ncieluo duɔ waa baa ciɛŋo maŋ, aa neifelle
balla dũŋ-huɔŋga-na u wulaa, u siɛ celieŋ fitɩ̃nuɔ aa pir dũŋgu-i hiere a taara-
diɛ wɛi?
9 Duɔ da-de, u huɔŋga ka gbuu fɛ̃ u bɩ̃ u jɛ̃naamba-i baa u caantaamba-i
a waŋ baa-ba wuɔ: ‹Mi daa mi warbelle-i, yaaŋ na hɔmmu fɛ̃ mɛi kaaŋga
temma-i.›
10 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, ãmbabalmanceroŋo diei duɔ nanna u ciləbabalaŋo-i,
*dɔrpɔpuɔrbiemba waa hɔfɛ̃lle fande temma yaa nuɔ-i dɔrɔ-i-na.»

Naacolŋo naŋo biɛŋo gbaraa aa ka bir jo

11 Yesu wuɔ tiraa cira: «Naacolŋo naŋo waa baa bɛpuɔmba hãi.
12 Yiiŋgu naŋgu-na, bisãlãaŋo gbɛ̃ tuoŋo-i wuɔ: ‹Baba, miɛ iŋ saaya i da
kumaŋ ŋ nagãŋ-niini-na, hã muɔ baa mi kũŋgu-i fiɛfiɛ.› Tuoŋo cal u nagãŋ-
niini-i hã-ba.
13 Yinni saa da, hãaŋo suor fuɔ niini-i aa biɛ gbeiŋa faŋa-i kã hɩ̃ɛŋ-nu baa-ya,
kã ka bɩ̃ɛna-yɛi hiere kakarkuoŋ-na.
14 U gbeiŋaŋ kaa tɩ̃ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, nyulmu naŋ temma suur nelle fande-
na a ce u sa da niiwuoni u wuo.
15 A ne da naacolŋo naŋo waa nelle fande-na tuɔ heŋ pɛrmba, naacom-
biloŋo kã u wulaa wuɔ u ka taara maacemma. Naacolŋo biɛ-yo u tuɔ ceŋ u
pɛrmba-i.
16 Nyulmuŋ gbu mu ko-yo dumaaŋo-na, u tuɔ nenu pɛrmba niiwuoni-i. Ŋga
hai ka hã fuɔ baa-ni?
17 U gbuu ji tɩ̃ɛna jɔguɔŋ da suu, aa cira: ‹Maacembiemba maŋ dii baa mi
to-i hiere, niiwuoni sa tɩ̃-bɛi, aa muɔmɛi daami ta mi ku nyulmu-na.
18 Mi ka sire bir kã mi to wulaa ka waŋ baa-yo wuɔ mi cãlãa Diiloŋo-i aa
tiraa cãl fuɔ fɛrɛ-i.
19 U baa tiraa u tuɔ kãŋ-mi u biɛŋ muɔ, u yaŋ aa u bel-mi ŋaa u maacembiloŋ
muɔ.›
20 Aa sire ta.
«Uŋ kaa tuɔ piɛ cɩ̃iŋgu-i, tuoŋo fara da-yo, u hujarre gbuu bel-o, u gbar jãrã-
yuɔ kã ka gbuu pũrã-yuɔ u fɛrɛŋ nuɔ.
21 Bɛpolŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Baba, mi cãlãa Diiloŋo-i aa tiraa cãl naŋ fɛrɛ-i, baa
tiraa ŋ ta ŋ bɩ̃-mi ŋ biɛŋ muɔ.›
22 Tuoŋo fara bɩ̃ u maacembiemba-i a waŋ baa-ba wuɔ: ‹Gbaraaŋ na ka biɛ
joŋgoruo maŋ faa yaŋ dũŋgu-na, baa naafontarre, baa naatɛnni na ji dii na
hã-yo.
23 Aa iŋ muyaa balyuŋgu maŋ, na kã na ka bel-ku na ji ko-ku i ce ponsaaŋgu.

24 Mi taa mi kãŋ mi biɛŋ daayo-i baa bikuomba, ŋga mi daa-yo nyuŋgo-i
cicɛ̃lma; uu naa balla, mi daa-yo.› Ponsaaŋgu yaa bi duɔŋ dumaaŋo-na.
25 «A ne da huɔŋgu faŋgu-na, bɛpomɔlŋo waa dii suoŋ-nu. Uŋ juɔ tuɔ jo ji piɛ
cĩiŋgu-i, u nu niimarni du, baa kaasĩŋgu.
26 U bĩ maacembiloŋo diei a yuu-yo wuɔ: ‹Bige-i ciɛ cĩiŋgu-na?›
27 «Maacembiloŋo cira: ‹Ŋ hãaŋo yaa birii jo. Uŋ juɔ hĩnni ŋ to ji da-yo, u
huɔŋga gbuu fɛ̃. U ce i bel balyuŋgu maŋ iŋ muyaa-ku ko-ku hã-yo.›
28 Mɔlŋo huɔŋga pãŋ du. U cĩina wuɔ u siɛ suur cĩiŋgu-na.
«Ba kã ka tũnu tuoŋo-i. U hel jo ji tuɔ cãrã-yuɔ.
29 Naacombiloŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Baba, mɛi dii ŋ caaŋgu-na ta mi cãa-ni ku daa
bieŋa bɔi. Mi saa yagar ŋ nuŋ-ãndaaŋgu-i dede. Ŋga yinduɔŋgu ŋ saa ji bel-ku
a cira yoloŋo wuɔ: «Hũu ŋ ka ko ŋ wuo baa ŋ jɛ̃naamba-i.»
30 Aa ŋ biɛŋo maŋ daayo-i, fuɔ maŋ kãa ka bĩɛna ŋ nagãŋ-niini-i baa
saasorbaa aa bir jo, ŋ ce ba bel balyuŋgu ko hã-yo.›
31 «Tuoŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Nuɔ ŋ dii baa muɔŋo-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, mɛi
nagãŋ-niini-i hai niini-i? Naŋ niini sĩ wɛi?
32 Ŋ hãaŋo-i, mi taa mi kãŋ-yo baa bikuomba, ŋga mi daa-yo nyuŋgo-i
cicɛ̃lma; uu naa balla, mi daa-yo. Yaŋ aa ŋ kũnna ŋ huɔŋga-i aa i ce
ponsaaŋgu-i.›»

16

Cɛ̃cɛ̃muntieŋo naŋ maama

1 Ku huoŋgu-na, Yesu waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Wɛiŋo naŋo waa,
kombiyiɛ waa baa-yo. Baa ji tũnu-yuɔ wuɔ kombiyiɛŋ daayo bĩɛna u nagãŋ-
niini-i.
2 Wuɔ bĩ-yo ji waŋ baa-yo wuɔ: ‹Niŋ ceŋ mamaŋ hiere mi nuɔ-ma. A bãl
nyuŋgo, ŋ siɛ tiraa gbãa waa mi kombiyiɛŋ nuɔ. Ce aa ŋ tagaaya niŋ daa
kumaŋ ŋ pigãaŋ-mi.›
3 Kombiyiɛŋo tĩɛna tuɔ jɔguɔŋ wuɔ: ‹Mi yuntieŋo wuɔ u nanna-miɛ
maacemma-na. Duɔ nanna-miɛ, mi ka ce niɛ? Mi siɛ bi gbãa kũ, aa da miɛ
mi ta mi wuɔra mi cãrã, senserre ka ta di da-mi.›
4 Aa ji cira: ‹Ãhãa! Mi suyaa miŋ ka ce kumaŋ da ba nanna-miɛ nuɔmba
baa bi nanna-miɛ.›
5 U yuntieŋo cɛ̃miɛŋaŋ waa bamaŋ nuɔ-i hiere, u tuɔ bĩ-ba ba da-ba-diei ba
ta ba jo. Dĩɛlã-wuoŋo juɔ, u yuu-yo wuɔ: ‹Ŋ saaya ŋ pã niɛ hã mi yuntieŋo-i?›
6 «U cira: ‹Mi saaya mi pã namma gboŋgboyufieŋ komuɔŋa ndii.›
«Kombiyiɛŋo waŋ baa-yo wuɔ: ‹Ŋ cɛ̃mɛlleŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ nuɔ-i, u yaa
daayo. Tĩɛna donduo ŋ nyɛgɛ̃ŋ gboŋgboyufieŋ komuɔŋa hãi baa cĩncieluo.›
7 Aa bĩ unaŋo jo. Uŋ juɔ, u yuu ufaŋo-i wuɔ: ‹Nuɔ ŋ saaya ŋ pã niɛ?›
«U cira: ‹Mi saaya mi pã dĩmma buɔrbaa komuɔŋa ndii.›
«Kombiyiɛŋo waŋ baa-yo wuɔ: ‹Ŋ cɛ̃mɛlleŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ nuɔ-i, u yaa
daayo. Nyɛgɛ̃ŋ buɔrbaa komuɔŋa naa.›
8 Uŋ ciɛ baa u yuntieŋo cɛ̃miɛntaamba-i cemma maŋ daama-i, u yuntieŋ uŋ
juɔ nu-ma, u gbɛliɛŋ-yo wuɔ u cɛ̃ u cor.»
Yesu wuɔ cira: «Na saa da, bamaŋ sa wuɔyaaŋ Diiloŋ-hũmelle-i ba suɔ ba
suuye ba-naa ba yaŋ bamaŋ wuɔyaaŋ-deŋ.
9 Mi tũnu-nɛi, nɛliɛ sa ji ku aa ba dii-yo baa u gbeiŋa-i. Terieŋgu faŋgu-na,
gbeiŋa maŋ dii baa-na hĩɛma-na bande-i-na, ciɛŋ-yaŋ na bel jɛ̃naamba baa-
ya, ku yaa da na saa ji waa yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ba hã-na muntĩɛnammu Diiloŋo
caaŋgu-na.
10 Umaŋ duɔ suɔ bĩŋkũcɛkũɔma belma, kutieŋo ka suɔ bĩŋkũbuɔ belma.
Umaŋ duɔ cãl bĩŋkũcɛkũɔma belma, kutieŋo ka cãl bĩŋkũbuɔ belma.

11 Da na cãl miwaaŋ daayo gbeiŋa belma, hai ka siɛ hã namaa ninsoŋ-
bĩŋkũŋgu na tiera?
12 Da ŋ cãl moloŋ bĩŋkũŋgu belma, Diiloŋ uŋ ŋa na'a u hã nuɔ kumaŋ, u ka
ce niɛ aa hã-ni baa-ku?
13 Na suyaa wuɔ maacembiloŋo diei siɛ gbãa cãa nuɔmba hãi. Ŋ ka da u
bigãaŋ u diei aa dɔl u diei, u ka waa baa u diei aa cĩina u diei. Ku yaa ŋaa
namaa kũŋgu-i, na siɛ gbãa ta na kuye Diiloŋo-i aa bi ta na kuye gbeiŋa-i
terduɔŋgu faŋgu-na.»
14 Gbeiŋa taa a dɔlnu *Farisĩɛbaa-ba-i a cor. Yesuŋ waaŋ nel daama-i, baa
bir yaŋ aa ta ba nyɛ-yo.
15 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Namaaŋo-i, da na da nuɔmba-i na ce na fɛrɛ
nelviiŋ namaa, ŋga Diiloŋo suɔ na hɔmmu-i. Nelbiliembaŋ kaal kumaŋ, Diilo
sa hiel u yufelle kuɔ.
16 Yiinaa-i-na, nuɔmba taa ba nu *Moisi ãnjĩnamma yaa-i baa *Di-
ilopɔpuɔrbiemba nelma-i aa ta ba ce ba wɛima-i. Ba ciɛ kufaŋgu-i a ji hi Nsãa
bãaŋgu-i. A doŋ Nsãa bãaŋgu-na, ba duɔŋ ta ba nu *Diiloŋ-nelle maama-i. A
ce dumaaŋo-na, nuɔmba-i hiere ba gbãŋ kpelle da ba suur-diɛ.
17 «Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni gbuonumma dii fɛ̃u yaŋ ãnjĩnamma nelbelle diei
gbuonumma-i.
18 «Na saa da; umaŋ duɔ nanna u ciɛŋo-i aa jã unaŋo, kutieŋo ciɛ *fuo-
cesĩnni-i dumaaŋo-na; aa da ba nanna ciɛŋo maŋ aa ŋ biɛ-yo, ŋ bi ciɛ
fuocesĩnni-i dumaaŋo-na.»

Wɛiŋo baa sũntieŋo

19 «Wɛiŋo naŋo waa tuɔ gbu u diiya u fɛrɛ. U taa u ce u bãaŋgu-i aa bi tuɔ
wuo niiwuofafanni yaa yinni maŋ joŋ.
20 A ne da sũntieŋo naŋo waa tuɔ galla u dumɛlle yaaŋga-na, ba taa ba bĩ-yo
Lasaar. Pãnni'i naa gbuyaa u kũɔma-i hiere.
21 Wɛiŋ duɔ wuo aa juuru maŋ diire hĩɛma-na, Lasaar tuɔ nenu-duɔ, ŋga u
siɛ bi da-du. Juoraamba tiraa waa hie ta ba nallã u pãnni-i?
22 Uŋ juɔ ku, *dɔrpɔpuɔrbiemba biɛ-yo kã baa-yo *Abiramu caaŋ-nu dii
ninsoŋ-nelle-na. Ku huoŋgu-na, wɛiŋo bi ji ku, ba fuure-yuɔ.
23 U kã ka tuɔ gbu u ce sũlma-i dãamu-na. U juɔ ciir u yuŋgu-i ku yaa nuɔ-i,
a fara da Lasaar dii Abiramu caaŋgu-na.
24 U fara tuɔ piiye da gbagaga wuɔ: ‹Abiramu, mi to nuɔ, mi mulĩɛŋ mi
cor dãaŋ daamu-na, jande, ce hujarre miɛ aa ŋ puɔr Lasaar ka dii u niele-i
hũmma-na a ji dii mi nuŋgu-na mi nuhɔlle fɛ̃rɛ̃.›
25 «Abiramu gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Mi biɛ, ma sĩ ŋ suyaa wuɔ niŋ waa miwaaŋo-na,
ŋ waa ŋ fɛrɛŋ nuɔ aa Lasaar waa sũlma-na kɛ? Fiɛfiɛ-i-na, uu dii fiisaaŋ-nu
bande-i-na aa nuɔ ŋ cɛr waa sũlma-na.
26 Da mi fiɛ hũu-ma, fobãmbãale dii i hɔlma-na. Molo siɛ gbãa hel bande-i-
na a karnu kã namaa terieŋgu-na, aa molo siɛ bi gbãa hel namaa terieŋgu-na
a karnu jo bande-i-na.›
27 «Wɛiŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Da ma waa dumaaŋo-na, yaŋ aa ŋ puɔr-o miɛ cĩiŋgu-
na
28 u ka piiye tũnu mi hãmba-i, baa dii ba ndii; ba baa ji jo yaahuol-terieŋ
daaku-na.›
29 «Abiramu gbɛ̃-yo wuɔ: ‹*Moisi nelma dii baa-ba, a naara
*Diilopɔpuɔrbiemba maama-i, mafamma ka saanu baa-ba.›
30 «Wɛiŋo cira: ‹Abiramu, mi to nuɔ, mafamma siɛ gbɛ̃ baa-ba. Ŋga moloŋ
duɔ hel kuoŋ-nelle-na a ka piiye baa-ba, ŋ ka da ba naana ba ciɔbabalaŋo-i.›

31 «Abiramu gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Da ba'a ba sa nu Moisi nelma-i baa Di-
ilopɔpuɔrbiemba maama-i, molo duɔ fiɛ hel kuoŋ-nelle-na kã, u kãa
gbãŋgbãŋ.›»

17

Baŋ gãaŋ hãalãbiemba-i baa nelma maŋ
(Matie 18.6-7,21-22; Marke 9.42)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Nuɔmba
siɛ gbãa naa kuubabalaaŋgu muncemmu-i, ŋga umaŋ duɔ dii u nanolŋo-i
kuubabalaaŋgu cemma-na, sũlma haraa kutieŋo-na.
2 Kumaŋ ka haa-yuɔ, kuɔ baa naa to namɛlle u nuoŋgu-na aa sɛ-yo dii-yo
nuoraaŋ-nu kuu naa ce bɔlbɔl yuɔ.
3 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ.
«Ŋ natobiŋ duɔ cãl-ni, ŋ piiye baa-yo da yambaa. Duɔ siɛ u cãlmuɔ-i, ŋ yaŋ
ma tĩ.
4 Duɔ fiɛ cãl-ni ku yu niehãi yinduɔŋgu-na aa tuɔ suɔ-ma u jo u cãrã-niɛ, baa
gãŋ baa-yo.»
5 Yesu *pɔpuɔrbieŋ baa waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, iŋ haa i naŋga-i niɛ dumaa,
kãyã-yiɛ kunaŋgu naara-kuɔ.»
6 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Halle da ku fiɛ waa na haa na niele'i miɛ yoŋ, na
gbãa gbɛ̃ tibiiŋ daaku-i wuɔ ku fuur ka sũ ku fɛrɛ nuoraaŋgu-na, aa ma bi ce.»
7 Aa naa cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ biɛ maacembiloŋo jĩna u suoŋgu-na,
sisɔ u biyaa-yo u tuɔ ceŋ u muɔru, duɔ hel hĩɛŋgu-na jo, kutieŋo ka gbɛ̃-yo wuɔ
u tĩɛna donduo wuo niiwuoni-i wɛi?
8 Ma sĩ u bir gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Ce mɛi niiwuoni-i aa ŋ hor ŋ niidiini-i aa ŋ biɛ ŋ
hã mi wuo igɛ̃na. Da mi wuo tĩ, nuɔ ŋ ka suɔ wuo.› Ma sa ce dumɛi wɛi?
9 Maacembiloŋ duɔ ce u maacemma-i, ku saaya ba jaal-o tĩiŋgu wɛi?
10 Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i. Baŋ hãa-na mamaŋ, da na ce-ma, na saaya
na cira: ‹Miɛŋo-i maacembieŋ miɛ yoŋ, i ciɛ i maacemma.›»

Yesu siire wontuɔrmba cĩncieluo

11 Yesuŋ taa u kã *Yerusalɛmu-i-na, u bilaaya *Galile-i baa *Samari-i cor.
12 U kaa tuɔ suur nelle nande-na, *wontuɔrmba namba sire ta ba jãrã-yuɔ.
Ba waa wontuɔrmba cĩncieluo. Baŋ juɔ piɛ, baa yiɛra aa naa ta ba fara* ba
piiye baa-yo wuɔ:
13 «Hãalãtie, jande, ce hujarre yiɛ.»
14 Yesu wuɔ fara waŋ baa-ba wuɔ: «Kãaŋ *Diilojigãntaamba ka ne-na.»†
Baa ta ta ba kã. Baŋ kãŋ hũmelle-na, ba jarŋ maa ta-bɛi.
15 Unaŋ wuɔ bir tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i da gbagaga u jo.
16 Uŋ juɔ hi Yesu caaŋgu-na, wuɔ dũuna jaal-o. A ne da u waa *niɛryiɛŋo; u
taa u hel Samari.
17 Yesu wuɔ cira: «Ba siire cĩncieluo-i-na hiere, ŋga nennaa baamba curaa
hie?
18 Bige-i ciɛ ba saa suɔ-ma bir jo ji jaal Diiloŋo-i ŋaa niɛryiɛŋ daa uŋ birii ji
jaal-o dumaa?»
19 Aa naa gbɛ̃ naacolŋo-i wuɔ: «Sire ŋ kã! Niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ ŋ kuraa.»

Moloŋ-Biɛŋ uŋ ka bir jo dumaa
(Matie 24.23-28,37-41)

20 Yiiŋgu naŋgu-na, *Farisĩɛbaa-ba yuu Yesu-i wuɔ: «*Diiloŋ-bãaŋgu ka doŋ
yaku-i?»

---

* **17:12** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 13.45-46 † **17:14** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 14.2-3

Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ-bãaŋgu sa ji doŋ domma naŋ temma ba da-ku baa ba yufelle,
21 aa cira: ‹Ku yaa bande ku yaŋga; ku yaa dɛ ku yaŋga.› Na saaya na suɔ wuɔ Diiloŋ-bãaŋgu duɔŋ tĩ na hɔlma-na.»
22 Aa naa waŋ baa *hãalãbiemba-i wuɔ: «Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, *Moloŋ-Biɛŋo kũɔma kaa bel-na, ŋga na siɛ da-yo halle yinduɔŋgu.
23 Nuɔmba kaa ta ba tãal-na wuɔ ba daa-yo yaŋga naŋga. Banamba ka gbɛ̃-na wuɔ: ‹Uu dii daalɛi›, banaŋ ba'a: ‹Uu dii terieŋ daaku-na.› Da ba pigãaŋ-na terieŋgu maŋ, baa na kã; ba tãal-na.
24 Diiloŋ uŋ nyiɛsĩŋ dumaa ba da-yo terni-na hiere, Moloŋ-Biɛŋ duɔ u bir jo, ba ka da-yo dumɛi terni-na hiere. Molo si dii duɔ ji pigãaŋ moloŋo baa-yo.
25 Ŋga, aa mafamma suɔ da ma ce, fiɛfiɛ ku nuɔmba ka cĩina-yuɔ aa ce-yo sũlma.
26 «Mamaŋ taa ma ce *Nowe bãaŋgu-na, Moloŋ-Biɛŋ duɔ u bir jo, ma temma ka ce.
27 Nowe bãaŋgu-na, nuɔmba naa gonya niiwuoni baa kolma baa cɛjãlle. Ba tĩyãa ku yaa nuɔ-i a ji hi yiiŋgu maŋ Noweŋ suurii begubuɔ-i-na aa yaŋ diilopepetieŋo dãa hɔr-ba hiere.‡
28 Mamaŋ taa ma bi ce Lɔti bãaŋgu-na, ma temma ka ce. Lɔti bãaŋgu-na, nuɔŋ baa bi guɔnya wuolalle baa nyɔlle, suoruŋgu baa sãamuŋgu, kũlle baa jaaguɔ.
29 Ŋga yiiŋgu maŋ Lɔtiŋ hilaa Sodɔmu-i-na, Diiloŋ wuɔ kũnna dãŋgbɔguɔŋgu naŋ temma a kukul nuɔmba-i hiere.§
30 Moloŋ-Biɛŋ duɔ u bir jo, ma temma ka ce.
31 Duɔ jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i, umaŋ duɔ ji waa gõŋgũɔŋ-nu, u baa cira u suur dũŋ-nu a biɛra u bĩmbĩnni-i; umaŋ duɔ bi waa hĩɛŋ-nu, u baa bi cira u bir kũŋ.
32 Mamaŋ daa Lɔti ciɛŋo-i ma sĩ ma tĩyãanu-nɛi kɛ?*
33 Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yuŋgu yoŋ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fɛrɛ, kutieŋo ka kor u fɛrɛ.
34 Mi tũnu-nɛi, yiiŋgu faŋgu-na, nuɔmba hãi gbãa waa galla muŋgalladuɔmu-na, ba biɛ u diei ta aa yaŋ unaŋo-i.
35 Caamba hãi gbãa waa ta ba sɔrɔŋ, ba biɛ u diei ta aa yaŋ unaŋo-i. [
36 Nuɔmba hãi gbãa waa ta ba guona, ba biɛ u diei ta aa yaŋ unaŋo-i.]»
37 Hãalãbieŋ baa yuu-yo wuɔ: «Itie, mafamma ka ce hie-na?»
Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Bĩŋkũkuliiŋ da ku waa kusuɔŋ-nu, kpaalbaa-ba tigiiŋ kusuɔŋ-nu'i.»

18

Cacãrãtie sa mulĩɛŋ

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa u *hãalãbiemba-i duɔ pigãaŋ-ba wuɔ ba saaya ba ta ba cãrã Diiloŋo-i yinni maŋ joŋ; ba baa yaŋ ba kũɔma seŋ. U gbĩɛ-ba wuɔ:
2 «Gɛ̃ŋgɛrtieŋo naŋo waa nelle nande-na, u saa tuɔ kãalã Diiloŋo-i aa u saa bi tuɔ kãŋ moloŋo.
3 A ne da, bikulciɛŋo naŋo bi waa nelle fande-na. Bikulciɛŋ daayo ji da wɛima baa moloŋo naŋo; u kã ka bĩ kutieŋo-i gɛ̃ŋgɛrtieŋo wulaa.
4 Duɔ kã, gɛ̃ŋgɛrtieŋo siɛ ne u yaaŋ-na. Ciɛŋo siɛ bi bir. Yiiŋgu naŋgu-na, gɛ̃ŋgɛrtieŋo ji cira: ‹Mi suyaa miɛ mi sa kãalã Diiloŋo-i aa mi sa bi kãŋ nɛliɛŋo.

‡ **17:27** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 6.9–7.24 § **17:29** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 18.20–19.25 * **17:32** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 19.26

5 Ŋga ciɛŋ daa uŋ jo u mulĩɛŋ-mi yinni maŋ joŋ dumandɛ-i-na, mi ka ce ba
ãndaaŋgu-i aa gbuu da fiisa; ni ma'i sĩ u ka tuɔ jo u huol mi yaaŋ-na.›»
6 Yesu wuɔ cira: «Na nuɔ gɛŋgɛrtiebabalaŋ daa uŋ waaŋ mamaŋ kɛ?
7 Aa Diiloŋo maŋ Diiloŋo, ku ce niɛ aa u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, da ba
ta ba cãrã-yuɔ bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i u siɛ ne ba yaaŋ-na?
8 Mi tũnu-nɛi: U siɛ dure aa ce-ma. *Moloŋ-Biɛŋ duɔ ka bir jo, u ka jo ji da
nuɔmba haa ba naŋga yuɔ wɛi?»

Ba sa cãrã Diiloŋo-i baa bombolma

9 Nuɔmba namba taa ba ne ba fɛrɛ wuɔ ba vii, a ce dumaaŋo-na, ba taa ba
ne wuɔ ba bɔyaa banamba-na. Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i hã-ba wuɔ:
10 «*Farisĩɛyiɛŋo naŋo-i baa *nampohũutieŋo naŋo-i ba kãa *Diilodubuɔ-i-
na da ba ka cãrã Diiloŋo-i.
11 Farisĩɛyiɛŋ wuɔ sire yiɛra aa naa cira: ‹Diilo, mi jaal-ni. Mi jaal-ni hama-i
nuɔ-i? Mi sa ce kuubabalaaŋgu ŋaa banambaŋ ceŋ dumaa: Mi sa cuo, mi
huɔŋga saa balaŋ baa nɛliɛŋo, mi sa wuɔra mi ce caamba. Mii si dii ŋaa
nampohũutieŋo maŋ yiɛraaya duɔlɛi u temma.
12 Mi dii sũŋgu-i i hãi saahɔlma-na, aa da mi da bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, mi hiel
ŋ *yufelle-i hã-ni.›
13 «Nampohũutieŋ wuɔ yiɛra dii huoŋ-nu, u saa siɛ duɔ ciir u yaaŋga-i, aa tuɔ
muo u pãmpĩnaŋga-i aa cira: ‹Diilo, mi suyaa miɛ mi ciluɔ saa fa, jande, baa
gãŋ baa-mi.›»
14 Yesu wuɔ waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Yaaŋ mi tũnu-nɛi, balaŋ daaba-i ba
hãi-i-na, aa ba suɔ da ba bir kũŋ, Diiloŋo hurii nampohũutieŋo ãmbabalma-i
aa yaŋ Farisĩɛyiɛŋo maama-i. Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ tɛtɛŋ u fɛrɛ, ba ka hiire-
yuɔ; ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fɛrɛ, ba ka tɛtɛŋ-yo.»

Yesu cãarã Diiloŋo-i hã bisãmbiemba namba
(Matie 19.13-15; Marke 10.13-16)

15 Ku huoŋgu-na, baa jo baa tontobaa-ba namba Yesu wulaa wuɔ u ji haa u
nammu-i bɛi a cãrã Diiloŋo-i hã-ba. U *hãalãbiembaŋ daa mafamma-i, baa
sire ta ba nuola bamaŋ juɔ baa-ba.
16 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ bisãlmba jo mi wulaa, baa na cie-ba». Baŋ juɔ, wuɔ
cira: «Bamaŋ dii bafamba temma-i, *Diiloŋ-nelle dii bafamba diele.
17 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ saa siɛ *Diiloŋ-nellentesĩnni-i
ŋaa bisãlãaŋo, kutieŋo siɛ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na.»

Wɛiŋo naŋ maama
(Matie 19.16-30; Marke 10.17-31)

18 *Yuifu ba yuntieŋo naŋ wuɔ yuu Yesu-i wuɔ: «Hãalãtiefɛfɛi, da mi ta mi
taara mi da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i, mi saaya mi ce bige-i?»
19 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ bĩ-mi nelfɛfɛiŋ muɔ? Da ma hel Diiloŋo-na,
nelfɛfɛiŋo dii wɛi?
20 Diiloŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmieŋa maŋ, ma sĩ ŋ suɔ-ya kɛ? Ta ŋ wuɔ a yaa-i:
‹*Baa ce *fuocesĩnni, baa ko nɛliɛŋo, baa cuo, baa kar coima ŋ haa moloŋ-na, aa
ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nuŋgu-i.*›*»
21 Naacolŋ wuɔ bir waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Mi duɔŋ dii mi bisãnsĩnniŋ ta mi
ce mafamma-i hiere.»
22 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Yesu wuɔ cira: «Ma tĩyãa ma diei: Suor ŋ nagãŋ-
niini-i hiere aa ŋ cal gbeiŋa faŋa-i ŋ hã sũntaamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce wɛiŋ
nuɔ dɔrɔ-i-na. Da ŋ ce mafamma-i, ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-miɛ.»

---

* **18:20** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12-16; Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ 5.16-20

23 Naacolŋ daayo naa silaa waa wɛiŋo cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ
gbuu pãŋ vãa u yaaŋga-i.
24 Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na kuu dii
kpelle.
25 Na saa da, kumaŋ ka ce nyɔgõmɛ duɔ gbãa cor misɛ̃nɛ fuoŋgu-na kuu dii
kpelle dɛ! Ŋga kumaŋ ka ce wɛiŋo duɔ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na, kufaŋgu dii
kpelle yaŋ.»
26 Nuɔŋ baa yuu-yo wuɔ: «Dumaaŋo-na, hai moloŋo-i ka gbãa da Diiloŋo-i?»
27 Yesu wuɔ cira: «Mamaŋ da ma yar nuɔmba-i cemma, ma siɛ gbãa yar
Diiloŋo-i.»
28 Piɛr wuɔ cira: «Itie, aa miɛ maŋ yaaŋ i nagãŋ-niini-i hiere aa tiɛ nyaanu-
niɛ, i ka da bige-i kuɔ?»
29 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ta
aa yaŋ u dumɛlle-i, u ciɛŋo-i, u hãmba-i, u bĩncuɔmba-i, u bisãlmba-i Diiloŋ-
maama-na,
30 kutieŋ uŋ ka da kumaŋ hĩɛma-na bande-i-na, ku ka maar uŋ taa aa yaŋ
kumaŋ. Aa u ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i bisĩnuɔ-i-na.»

Yesu tiraa tir u kuliiŋgu maama-i
(Matie 20.17-19; Marke 10.32-34)

31 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ bĩ u *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i
ba deŋ, a waŋ baa-ba wuɔ: «Na daa iŋ kãŋ *Yerusalɛmu-i-na kɛ? *Di-
ilopɔpuɔrbiembaŋ nyɛgãaŋ mamaŋ *Moloŋ-Biɛŋo maama-na, ma ka ce
kusuɔŋ-nu'i.
32 Ba ka bel-o hã *niɛraamba-i baa-yo ba nyɛ-yo sũlma, aa tuora-yuɔ, aa tu
taalni yuɔ,
33 aa muo-yo, aa ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi hĩɛma-na, siɛliŋ-
yiiŋgu-na, u ka sire hel jo.»
34 Hãalãbiemba saa suɔ u nelma yaaŋga-i, ma yuŋgu naa fuo-bɛi, a ce
dumaaŋo-na, ba saa suɔ uŋ taaraŋ u waŋ mamaŋ baa-ba.

Yesu puurii yiroŋo naŋ yufieŋa
(Matie 20.29-34; Marke 10.46-52)

35 Yesuŋ kaa tuɔ piɛ Yeriko-i, yiroŋo naŋo waa tĩɛna hũmelle tũŋgu-na tuɔ
cãrã.
36 Uŋ juɔ nu nuɔmba ce ijieni-i ba cor, wuɔ yuu wuɔ: «Bige-i ciɛ?»
37 Baa cira: «Ma sĩ Nasarɛtitaaŋ Yesu'i curaaŋ.»
38 Wuɔ pãŋ tuɔ fara u piiye da gbagaga wuɔ: «Yesu, *Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ,
jande, ce hujarre miɛ!»
39 Bamaŋ naa taa yaaŋga-na, baa ta ba nuola-yuɔ wuɔ u suuye u nuŋgu-i.
Wuɔ migãaŋ tuɔ kaasĩŋ u naara wuɔ: «Davidi hãayɛ̃lŋ nuɔ, jande, ce hujarre
miɛ!»
40 Yesuŋ juɔ saanu baa-yo, wuɔ yiɛra aa naa ce ba jo baa-yo. Baŋ juɔ baa-yo,
wuɔ yuu-yo wuɔ:
41 «Ŋ taara mi ce bige-i hã-ni?»
Naacolŋ wuɔ cira: «Itie, mi taara ŋ puur mi yufieŋa-i.»
42 Yesu wuɔ cira: «Puur ŋ yufieŋa-i! Niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ ŋ kuraa.»
43 U yufieŋ aa bi pãŋ puur terduɔŋgu faŋgu-na, wuɔ cu Yesu huoŋ-nu tuɔ
gbɛliɛŋ Diiloŋo-i u kã. Nuɔmbaŋ daa mafamma-i, ba hieroŋo-i baa bi kã ba
ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i.

19

Yesu haraa Sase terieŋ-nu

1 Yesuŋ suurii Yeriko-i-na tuɔ karnu duɔ cor,
2 *nampohũutaamba yuntieŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo
Sase. Sase waa bĩŋkũntieŋo.
3 Yesuŋ kãa, Sase wuɔ tuɔ taara u da-yo suɔ-yo; a ne da u waa beterie.
Nuɔmbaŋ yuu dumaaŋo-na, u saa gbãa duɔ hi da Yesu-i.
4 Wuɔ gbar ta u yaaŋ-na ka nyugũŋ tibiiŋ-nu wuɔ duɔ ji tuɔ cor fuɔ da-yo.
5 Yesuŋ juɔ hi terieŋgu faŋgu-i, wuɔ ciir u yuŋgu-i a waŋ baa-yo wuɔ: «Sase,
hiire i ta, mi saaya mi har nuɔnɛi nuɔ-i nyuŋgo-i-na.»
6 Sase huɔŋ kaa pãŋ fɛ̃, wuɔ hiire da donduo kũŋ baa-yo.
7 Nuɔmba daa mafamma-i ce bige-i? Baa ta ba waana wuɔ Yesu ciɛ niɛ jo ji
har nelbabalaŋ daayo temma wulaa?
8 Sase wuɔ sire yiɛra Yesu yaaŋga-na aa naa cira: «Itie, ne, mi ka calnu mi
nagãŋ-niini-i sɔmma hãi, a hã sũntaamba-i sɔmma diei aa muɔmi ce sɔmma
diei-maama namma-i. Miŋ duu bamaŋ a hũu ba gbeiŋa-i, mi ka hã-ba a
temma sɔmma naa.»
9 Yesu wuɔ cira: «Naacolŋ daa uŋ bi yeŋ *Abiramu hãayɛ̃lŋo, koŋkoro suurii
u dumɛlle-na nyuŋgo-i-na.
10 *Moloŋ-Biɛŋo juɔ duɔ ji taara bamaŋ baala a kor-ba.»

Ba sa biɛra japũŋgu hĩɛŋ-nu gbãŋgbãŋ
(Matie 25.14-30)

11 Baŋ kaa ta ba piɛ *Yerusalɛmu-i, nuɔŋ baa da niɛ sĩ *Diiloŋ-bãaŋgu ka pãŋ
doŋ huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. Yesu wuɔ suɔ baa-ba. A ne da huɔŋgu faŋgu-na, u
waa tuɔ piiye baa-ba.
12 Wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Nelbuɔ naŋo kãa nemaale ba
da ba ka hã-yo nellentesĩnni u duɔ ji tĩɛna u nelle-na.
13 Uŋ'a u ta, u bĩ u maacembiemba cĩncieluo a ji cal gbeiŋa hã-ba, aa waŋ
baa-ba wuɔ: ‹Taa na torgoŋ baa gbeiŋ daaya-i, mi kã aa jo.›
14 A ne da u nelleŋ-baamba naa bigãaŋ-yo. Uŋ taa, ba sire puɔr nuɔmba u
huoŋ-nu dii ku yuŋ-terieŋgu-na wuɔ ba ka waŋ baa-ba wuɔ ba sa taara naacolŋ
daayo nellentesĩnni-i.
15 «Naacolŋ uŋ kaa da nellentesĩnni-i aa bir jo, u ce ba bĩ u maacembiemba
maŋ uŋ ŋa naa cal gbeiŋa-i hã-ba wuɔ ba ta ba torgoŋ, duɔ ji ne baŋ daa
kumaŋ.
16 Dĩɛlã-wuoŋo jo ji cira: ‹Yuntie, mi bibiriiye mi naŋga-i baa niŋ hãa-mi
gbeiŋa maŋ, a da gbeinyuŋo temma sɔmma cĩncieluo.›
17 «Nellentieŋo cira: ‹Ku faa, maacembilofɛfɛiŋ nuɔ; niŋ suyaa cɛllɛ-kũŋ
daaku belma, mi ka haa-ni nilɛiŋa cĩnciel yuŋ-nu.›
18 «Hãalĩŋ-wuoŋo jo ji cira: ‹Yuntie, mi bibiriiye mi naŋga-i baa niŋ hãa-mi
gbeiŋa maŋ, a da gbeinyuŋo temma sɔmma ndii.›
19 «Nellentieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Mi ka bi haa nuɔŋo-i nilɛiŋa ndii yuŋ-nu.›
20 «Siɛliŋ-wuoŋ wuɔ jo ji cira: ‹Yuntie, ŋ gbeiŋa yaa daaya, mii naa fĩnya-yiɛ
baa fɔtɔruɔ jĩna kɔtuɔŋgu.
21 Naŋ huɔŋga doŋ ka cor a ce mɛi sa hĩrã-niɛ, ku'i ciɛ mi fĩnya-yiɛ jĩna
kɔtuɔŋgu. Da ŋ saa jĩna kumaŋ, ŋ biɛ ku yaa-i; aa da ŋ saa duu kumaŋ, ŋ kar
ku yaa-i.›
22 «Nellentieŋo gbɛ̃-yo wuɔ: ‹Maacembilobabalaŋ nuɔ naŋ temma-i daani-i,
ŋ piiye bel ŋ fɛrɛ. Niŋ suyaa wuɔ mi huɔŋga doŋ, aa da mi saa jĩna kumaŋ mi
biɛ ku yaa-i, da mi saa duu kumaŋ mi kar ku yaa-i;
23 bige-i ciɛ ŋ saa kã ka jĩna mi gbeiŋa-i gbeiŋ-dũŋ-nu? Miŋ juɔ dɛ-i-na, mii
naa saa jo ji da a huonaana mi hũu-ya wɛi?›

24 Nuɔmba waa u caaŋgu-na, u waŋ baa-ba wuɔ: ‹Hũyãaŋ u gbeiŋa-i na hã
umaŋ daa gbeinyuŋo-i sɔmma cĩncieluo-i.›
25 «Ba cira: ‹Yuntie, ma sĩ fuɔ daa gbeinyuŋo temma sɔmma cĩncieluo kɛ!›
26 «U cira: ‹Yaaŋ mi tũnu-nɛi, umaŋ duɔ da, kunaŋgu ka naara u kũŋgu-i,
ŋga umaŋ duɔ saa da, cɛllɛ-kũŋgu maŋ dii, ku hũu.›
27 Uŋ waaŋ mafamma-i, u cira: ‹Mi bigãarãamba maŋ saa ta ba taara mi
waa ba yuŋgu-na, bilaaŋ-baŋ na jo baa-ba bande, na ji ko-ba mi yufelleŋ.›»
28 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ ta nuɔmba yaaŋ-na ba ta ba kã Yerusalɛmu-i-na.

Yesu suurma-i Yerusalɛmu-i-na
(Matie 21.1-11; Marke 11.1-11; Nsãa 12.12-19)

29 Yesubaa-baŋ kaa ta ba piɛ Betani-i baa Betifage-i dii *Olivi-tibinni-
tãnuŋgu caaŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba hãi wuɔ:
30 «Kãaŋ nelle maŋ i yaaŋga-na daade-i, na suurma-na, na ka da ba vaa
kakũmbiloŋo naŋo, molo saa nyugũŋ-yuɔ dede. Na fir-o na jo baa-yo.
31 Umaŋ duɔ yuu-na, na cira Itieŋo yaa ciɛra na fir-o ka hã-yo.»
32 Uŋ puɔraa bamaŋ, baa kã ka bi da kakũmbiloŋo-i ŋaa uŋ waaŋ-ma
dumaa.
33 Ba ture ta ba fir-o, u taamba yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na fir
kakũmbiloŋo-i?»
34 Baa cira: «Itieŋo yaa ciɛra i fir-o ka hã-yo.»
35 Aa naa fir-o ka hã Yesu-i baa-yo.
Baŋ kãa baa-yo, baa hiel ba joŋgorbaa-ba-i haa u huoŋgu-na aa ce Yesu
nyugũŋ ba ta ba wuɔ ba suur nelle-na.
36 Nuɔmba maŋ waa, baa bi hiel ba baamba-i ta ba fara-bɛi hĩɛma-na u tuɔ
wuɔ ba dɔrɔ u kã.
37 Baŋ kaa ta ba hiire Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na aa da ba suur *Yerusalɛmu-i-
na, hãalãbiemba-i ba kũŋgu-na hiere, ba hɔmmu gbuu fẽ. Baa doŋ ta ba hãl
nɛini da kabakaba ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i wuɔ u ciɛ gbɛrɛ-wɛima bɔi pigãaŋ-ba.
38 Ba taa ba hãl wuɔ:
*«Itieŋ uŋ saaŋ nellentieŋo maŋ u jo, Diilo baa-yo!**
I suuriinu i-naa baa Diiloŋo-i
Dɔrwuoŋo gbĩɛ baa tuɔlnumma.»
39 A ne da *Farisĩɛbaa-ba namba waa ba hɔlma-na. Baŋ juɔ da ba hãl
nɛini-i kabakaba dumaaŋo-na, baa waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Ŋ sa waŋ baa ŋ
hãalãbiemba budii wɛi?»
40 Yesu wuɔ cira: «Mi tũnu-nɛi, da ba fiɛ budii, tãmpĩɛŋa ka sire ta a hãl ba
sɔlaaŋgu-i.»

Yesu kaalaa Yerusalɛmutaamba maama-na

41 Yesuŋ kaa piɛ da nelle-i, wuɔ pãŋ tuɔ kaal
42 aa naa cira: «E! Yerusalɛmutaaŋ namaa, kuɔ naa naa suɔ kumaŋ ka fẽ na
hɔmmu-i nyuŋgo daayo-na, kuu naa fa. Ŋga ku fuyaa-nɛi; na siɛ gbãa suɔ-ku.
43 Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, na bigãarãamba ka jo ji dii-na huɔŋga. Ba ka suuye-
nɛi terni-na hiere na siɛ da muŋkormu.
44 Diiloŋ uŋ juɔ duɔ ji kor-na aa na saa hũu-ma, ba ka muonu na nelle-i aa
ko-na hiere. Ba siɛ yaŋ dũŋgu diei ku gbeiniŋ.»

Yesu duɔnya niisuornintaamba-i Diilodubuɔ-i-na
(Matie 21.12-17; Marke 11.15-19; Nsãa 2.13-22)

45 Yesuŋ kãa ka suur *Diilodubuɔ-i-na da niisuornintaamba-i, wuɔ tuɔ
donya-bɛi

* **19:38** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.26

46 aa naa tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Mi dũŋgu ka ce Diilojaaldũŋgu.*›† Ma sĩnni niɛ namaa ce-ku *cuo ba terieŋgu*‡?»
47 Yesu taa u waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i yinni maŋ joŋ Diilodubuɔ-i-na. *Diilojigãntaamba yuntaambaŋ daa-ma dumaaŋo-na, baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i, a naara nelle yuntaamba-i, baa ta ba taara ba ko-yo.
48 Ŋga u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor a ce ba saa suɔ baŋ ka ce-yo dumaa da-yo ko-yo.

20

Hai moloŋo-i hãa Yesu-i hũmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i?
(Matie 21.23-27; Marke 11.27-33)

1 Yesuŋ kãa ka tuɔ waŋ *Neldɔdɔlma-i u pigãaŋ nuɔmba-i *Diilodubuɔ-i-na, yiiŋgu naŋgu-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjĩnamma pigãataamba-i a naara nelle bĩncuɔŋ baa kã
2 ka cira: «Naacolŋ nuɔ, hai hãa-nuɔ hũmelle-i ŋ ta ŋ ce niŋ ceŋ kumaŋ daaku-i?»
3 Yesu wuɔ cira: «Muɔmi ka bi yuu-na baa nelma diei:
4 Pigãaŋ-muɔ umaŋ naa puɔraa Nsãa tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i; Diiloŋo'i naa puɔraa-yo sisɔ nelbiliemba'i naa puɔraa-yo?»
5 Baa doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Diɛ cira Diiloŋo'i naa puɔraa-yo, u ka cira: ‹Naŋ suyaa-ma dumaaŋo-na, bige-i ciɛ na saa hũu u nelma-i?›
6 Diɛ bi hɔr-ma cira nelbiliemba'i naa puɔraa-yo, bamaŋ dii bande-i hiere, ba suyaa wuɔ Nsãa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo; ba ka naŋ-ye baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-ye.»
7 Baa naa ba cira: «I saa suɔ umaŋ naa puɔraa-yo.»
8 Yesu wuɔ cira: «Muɔmi siɛ bi pigãaŋ-na umaŋ hãa-mi hũmelle-i mi ta mi ce miŋ ceŋ kumaŋ daaku-i.»

Suontieŋo naŋo baa u maacembiemba
(Matie 21.33-46; Marke 12.1-12)

9 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa nuɔmba-i wuɔ: «Naacolŋo naŋo diyaa *ɛrɛsɛ̃-suoŋgu* aa biɛ maacenciraamba jĩna-kuɔ aa kã nelle duɔ ka vaaya.
10 Tibibieŋaŋ juɔ hi karma, u puɔr u maacembiloŋo diei maacenciraamba wulaa, wuɔ u ka hũu fuɔ yufelle-i ka hã-yo. Maacembiloŋo ta kã. Uŋ kãa, maacenciraamba bel-o muo-yo aa bir-o; ba saa hã-yo bĩŋkũŋgu.
11 Suontieŋo tiraa puɔr maacembiloŋo naŋo ba wulaa. Ba tiraa bel ufaŋo-i a muo-yo aa gbuu tuora-yuɔ aa bir-o; ba saa hã-yo bĩŋkũŋgu.
12 U tiraa puɔr maacembiloŋo naŋo ba wulaa ba ce ba siɛi. Ba muo ufaŋo-i posol-o aa donya-yuɔ.
13 Suontieŋo cira: ‹Mi ka ce niɛ?› Aa ji cira: ‹Mi ka puɔr mi bɛduɔla yaa ba wulaa; fuɔ duɔ kã, kuniɛ sĩ ba ka kãŋ-yo.› Aa ce u biɛŋo ta kã ba wulaa.
14 Baŋ juɔ'a ba ne da u jo, ba piiye baa ba-naa wuɔ: ‹Ciiluwuotieŋo yaa juɔŋ daayo. Yaaŋ i ko-yo aa ciiluŋgu ce miɛ kũŋgu.›
15 Ba sire ku yaa nuɔ-i a bel naacombiloŋo-i hel baa-yo suoŋgu-na ka ko-yo.»
Yesu wuɔ cira: «Suontieŋ daa u ka ce bige-i?
16 U ka jo ji ko-ba aa hã banamba baa suoŋgu-i.»
Nuɔŋ baa cira: «Diilo baa jo baa-ma!»

---

† **19:46** Isayi (Ésaïe) 56.7 ‡ **19:46** Seremi (Jérémie) 7.11 * **20:9** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 5.1.

17 Baŋ piiye dumaaŋo-na, Yesu wuɔ cira: «Mafamma da ma saa ce, baŋ
nyɛgãaŋ nelma maŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
‹*Dũmarãambaŋ cĩinaana kpãŋkpara maŋ,*
u yaa juɔ bella dũŋgu-i›†,
nelma famma yuŋgu yaa haku-i?
18 Nuɔni maŋ da ŋ par diire a naŋ ŋ fɛrɛ kpãŋkpara daayo-na, ŋ ka kara ŋ fɛrɛ;
duɔ bi par diire naŋ nuɔni maŋ, u ka putĩɛnu-niɛ.»
19 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataaŋ baa pãŋ suɔ
wuɔ Yesu naaŋ gbãnalãaŋ daaku-i hã ba yaa-i, baa ta ba taara ba bel-o huɔŋgu
faŋgu-na, ŋga ba taa ba kãalã nuɔmba-i.

Nampo saaya u pã hã jãmatigi-i wɛi?
(Matie 22.15-22; Marke 12.13-17)

20 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, baa doŋ ta ba cumaŋ Yesu-i da ba bel-o. Baŋ
puu mafamma-i, baa ce huhurmantaamba namba kã u wulaa ka ce ba fɛrɛ
nelfafaamba wuɔ sĩ ba ka gbãa ce u piiye cãl ba bel-o hã fãamaambaa-ba-i
baa-yo.
21 Baŋ kãa, baa cira: «Hãalãtie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo yaa-i, aa ŋ sa
kãalã nɛliɛŋo baa ŋ ninsoŋo-i, ŋ sa bi ce ciɛluɔ, ŋ gbu ŋ pigãaŋ nuɔmba-i
Diiloŋ-hũmelle yaa-i kelkel.
22 Ŋga, a saa baa miɛ hũmelle-i, ku saaya i tiɛ pã nampo-i i hã *Oromɛ ba
*jãmatigi-i wɛi?»
23 Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:
24 «Hãa-miŋ warbelle mi ne.» Baa hã-yo warbelle-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba
ciɛ hai yuŋgu-i diɛ?»
Baa cira: «Ba ciɛ Oromɛ ba jãmatigi yuŋgu.»
Wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Ba nyɛgãaŋ hai yerre-i diɛ?»
Baa cira: «Ba nyɛgãaŋ Oromɛ ba jãmatigi yerre-i diɛ.»
25 Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ da ku waa jãmatigi kũŋgu, pãaŋ-kuŋ na hã
jãmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku waa Diiloŋ-kũŋgu-i, na bi pã-ku na hã
Diiloŋo-i baa-ku.»
26 Ba saa gbãa cure-yuɔ bel-o nuɔmba yaaŋga-na. U nel maa bir yaŋ aa naa
cu ba hɔmmu-i, baa naa ba par fĩinamma.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i
(Matie 22.23-33; Marke 12.18-27)

27 *Sadusĩɛbaa-ba wulaa kuomba siɛ sire. Banaŋ baa kã ka gbɛ̃ Yesu-i wuɔ:
28 «Hãalãtie, *Moisi nyɛgãaŋ nelma namma hã-ye wuɔ: ‹*Umaŋ duɔ ku aa yaŋ
u ciɛŋo-i u saa da biloŋo baa-yo, u hãaŋo saaya u biɛ-yo a hoŋ biloŋo hã kuloŋo-i.*›‡
29 A ne da naacombiemba namba waa niehãi ba nyu wulaa. Mɔlŋo sire jã
ciɛŋo, u saa da bisãlmba baa-yo aa ku.
30 Umaŋ cuu-yo, u biɛ ciɛŋo-i u saa da bisãlmba baa-yo, fuɔ tiraa ku aa yaŋ-
yo;
31 siɛliŋ-wuoŋo-i maaduɔma. Ba kuu dumɛi niehãi-i-na ka gbuo hiere unaa
saa da biloŋo baa ciɛŋ daayo-i.
32 Ku huoŋgu-na, fuɔ fɛrɛ u suɔ tuɔ nyaanu-bɛi.
33 Ba hieroŋo-na, baŋ diyaa-yo ba ciɛŋo cor, yiiŋgu maŋ kuoŋ da ba ji sire, u
ka ce hai wuoŋo-i?»
34 Yesu wuɔ cira: «Miwaaŋ daayo-na cadiile dii,
35 ŋga Diiloŋ uŋ ka fiɛl bamaŋ wuɔ nelfafaamba a sire-bɛi hiel-ba kuomba
hɔlma-na ba da ba tĩɛna u nelle-na, bafamba siɛ ji ta ba dii caamba.

† **20:17** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22 ‡ **20:28** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 25.5-6

36 Ba kaa waa gbula ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiemba; ba siɛ tiraa gbãa ku. Baŋ siire
hel kuomba hɔlma-na ba ciɛ Diiloŋ-biemba.
37 Moisi bi waaŋ kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i uŋ piiye pɛrfiɛlu maama-i
kusuɔŋ-nu wuɔ dãamu bilaa-du. U gbaraa-ma wuɔ: ‹*Abiramu Diiloŋo, *Isaki
Diiloŋo, *Yakɔbu Diiloŋo!›§
38 Diiloŋo-i cicɛ̃lmantaaŋ-wuoŋo, bikuoŋ-wuoŋo sĩ. Diiloŋo wulaa nuɔmba-i
hiere baa dii cicɛ̃lma.»
39 Uŋ piiye dumaaŋo-na, *ãnjĩnamma pigãataamba naŋ baa cira: «Hãalãtie,
ŋ suyaa piiyemma.»
40 Aa ba saa siɛ da ba tiraa yuu-yo baa nelma namma.

Koŋkortieŋo bige-i baa Davidi-i?
(Matie 22.41-45; Marke 12.35-37)

41 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i
wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, nuɔmba ta ba piiye wuɔ u ka waa *Davidi
hãayɛ̃lŋo? Ba taara ba waŋ wuɔ niɛ dumaaŋo-na?
42 Ma sĩ Davidi fuɔ fɛrɛ waaŋ-ma gbar-ma Gbɛliɛmaŋ-nɛini-na wuɔ:
‹*Itieŋo gbĩɛ mi Tieŋo-i wuɔ:*
«Jo ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu,
43 *aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»›**
44 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, Davidi bĩ-yo u Tieŋo, u ce
niɛ aa ce u hãayɛ̃lŋo yoŋ?»

Yesu firiiye ãnjĩnamma pigãataamba-i
(Matie 23.1-36; Marke 12.38-40)

45 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i nuɔmba-na wuɔ:
46 «Bilaaŋ na fɛrɛ, baa na ta na ce *ãnjĩnamma pigãataamba temma-i, ba
maacemma saa fa: Ba hinu ba dii joŋgorbɔ̃mbɔ̃mbaa, aa da ba waa nuɔmba-
na, ba taara ba ta ba piɛ ba jaal-ba. Da ba kã *Diilonelhãalãdũŋgu maŋ nuɔ-i,
sisɔ kãlle maŋ nuɔ-i, ba taara ba tĩɛna yaaŋ-na.
47 Da ba ce ba bel diiloŋo-i a hũu bikulcaamba nagãŋ-niini-i hiere a wuo-
ni, a ne da da ba'a ba cãrã Diiloŋo-i, ba cãrã-yuɔ da agaga wuɔ nuɔmba cira
bafamba faa. Kumaŋ ka haa-bɛi ku ka balaŋ cor.»

21

Bikulciɛŋo naŋo ciɛ sãmma
(Marke 12.41-44)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ne da waamba namba dii gbeiŋa-i kekerieŋgu-na
da ba hã Diiloŋo-i.
2 Wuɔ u ne da bikulciɛŋo naŋo kãa ka dii tãmabieŋa hãi. A ne da u waa
sũntieŋo.
3 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Ciɛŋ daayoŋ diyaa kumaŋ,
ku maaraa banambaŋ diyaa kumaŋ hiere.
4 Bafamba paraa dii aa yaŋ boluoŋgu; ŋga ciɛŋ daa uŋ diyaa kumaŋ, ku yaa
waa u yuŋgu-na yoŋ; kunaŋgu si dii yaŋga naŋga.»

Mamaŋ ka da nelbiliemba-i aa miwaaŋo suɔ duɔ tĩ
(Matie 24.1-14; Marke 13.1-13)

5 Nuɔmba naŋ baa yiɛraaya ta ba piiye wuɔ: «*Diilodubuɔ daayo faa cor. Ba
maa-yo baa tãmpɛ̃fɛfɛiŋa, aa baŋ pãa bĩmbĩnni maŋ hã ba tuɔlnu-yuɔ ni bi
tiraa fa cor.»
Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:

§ **20:37** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 3.2,6 * **20:43** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1

6 «Naŋ daa dũŋgu maŋ daaku-i, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ku ka fara hiere hĩɛma-
na!»
7 Baa yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie, mafamma ka ce yaku-i, aa i ka ce niɛ suɔ
huɔŋgu faŋgu-i?»
8 Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ molo ji pira-nɛi. Nuɔmba bɔi ka ta ba jo. Umaŋ
duɔ jo, u ka cira wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ,
u yaa ufaŋo-i, aa tiraa cira, miwaaŋo tĩmma hii. Baa na cu ba huoŋ-nu! Ba
tãal-na.
9 Da na ji ta na da bɛrru ce terni-na hiere, aa nuɔmba ta ba cĩina ba
yuntaamba-i, baa na yaŋ korma da-na. Mafamma'i saaya ma ce igẽna, ŋga
miwaaŋo tĩmma'i siɛ pãŋ waa huɔŋgu faŋgu-na.
10 Nuɔmba kaa ta ba gãŋ siyaabaa siyaabaa, baa nilɛiŋa nilɛiŋa.
11 Hĩɛma kaa ta ma sagalla bɔ̃mbɔ̃ŋ a naara nyulmu-i baa jarcelienumma
kaa waa terni nanni-na. Korda-bĩmbĩnni kaa ta ni hel dɔrɔ-i-na.
12 Ŋga, aa mafamma suɔ da ma ce, ba ka bel-na ce-na kpãncɔ̃lgũɔ. Ba ka
kã baa-na *Diilonelhãalãdũnni-na ka gɛr-na aa dii-na kaso. Naŋ cuu muɔmi
huoŋ-nu, yiiŋgu dii baa yiiŋgu ba ka bel-na kã baa-na fãamaambaa-ba wulaa,
baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa.
13 Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i na ka da na fɛrɛ piiye kumaŋ ciɛ na ta na nyaanu-
miɛ.
14 Baa na tie holle wuɔ na siɛ ji suɔ naŋ kaa piiye mamaŋ a kor.
15 Naŋ ka waŋ mamaŋ, mɛi fɛrɛ'i ka dii-ma na nunni-na. A ce dumaaŋo-na,
da na waŋ-ma, na bigãarãamba siɛ gbãa da manamma waŋ.
16 Halle na tobaa-ba-i baa na nyubaa-ba-i, baa na mɔlbaa-ba-i, baa na
hãmba-i, baa na huraamba-i, a naara na jẽnaamba ka dii-na na bigãarãamba
nammu-na ba ko banamba nɛi.
17 Nuɔmba-i hiere ba ka bigãaŋ-na mɛi maama-na.
18 Ŋga, halle unaŋ yukuɔsibelle diei siɛ kar diire.
19 Da na hĩrã na kũɔma-i na ka da cicẽlma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.»
(Matie 24.15-21; Marke 13.14-19)
20 «Da na ji da sorosibaa-ba cĩilãayã *Yerusalɛmu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na
saaya na suɔ wuɔ u muonumma hii tĩ.
21 Bamaŋ da ba ji waa *Yude-i-na, ba ta ba gbar ba kã tãnniŋ; bamaŋ da ba
ji waa Yerusalɛmu huɔŋga-na ba hel; aa bamaŋ da ba ji waa hĩɛŋgu-na, ba baa
cira ba suur nelle huɔŋ-na.
22 Mamaŋ nyɛgãaŋ hiere Yerusalɛmu kũŋgu-na Diiloŋ-nelma-na, ma ka ce
yinni fanni'i nuɔ-i. *Isirahɛl-baambaŋ ciɛ ãmbabalma maŋ, ba ka pã ma
sullu-i yinni fanni'i nuɔ-i.
23 Yiŋ daani ka huol. Kusũntaamba-i baa bientaamba-i sũlma haraa-
bɛi yinni fanni-na. Diiloŋo ka pigãaŋ Isirahɛl-baamba-i u jãyãmma-i yinni
fanni'i nuɔ-i.
24 Ba ka ko banamba baa jigãmmu, aa bel banamba a pisãllã baa-ba
jãmalãbaa-ba-na hiere. *Niɛraamba ka jo ji muonu Yerusalɛmu-i aa sɛrɛ-yuɔ
ce ba bãaŋgu-i.»
(Matie 24.29-35; Marke 13.24-31)
25 «Bãaŋgu kaa bir ku deŋ birma baa cɛiŋo-i baa mɔɛŋa-i hiere.* Dãmmaŋ-
nuoraaŋgu siɛ ji ta ku suɔ dumma, a ce dumaaŋo-na, nuɔmba hɔmmu kaa cu
baa-ku, korma siɛ ji waa dɛi bɛi.
26 Bĩmbĩnni maŋ dii dɔrɔ-i-na hiere, ni ka hel ni fonni-na. Nuɔmba da ba
jɔguɔŋ ne mamaŋ ka da-ba, korma ka ce ba naŋ yir.

* **21:25** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 13.10; Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 32.7; Yowɛl sɛbɛ-i-na (Joël) 3.3-4.

27 Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i, baŋ ka da *Moloŋ-Biɛŋo hilaa dɔrɔ-i-na baa u
fɔ̃ŋgũɔ-i duherru suuye-yuɔ u tuɔ jo.
28 Mafamma da ma ji doŋ ta ma ce, siireŋ na ta na ne u hũmelle-i, na
kormaŋ-huɔŋgu piyaa.»
29 Aa naa waŋ nel daama-i pigãaŋ-ba wuɔ: «Niɛŋ *yensãaŋgu-i baa tibinni
nanni-i hiere,
30 da na ji da ni duɔŋ ta ni caa fiɛlu-i, na bi suɔ kerre ifɛlle hii tĩ.
31 Kuuduɔŋgu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama duɔŋ ta ma ce, na saaya
na suɔ wuɔ *Diiloŋ-bãaŋgu hii tĩ.
32 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Nel daama ka ce hi fiɛfiɛ ku nuɔmba
namba aa ba suɔ ku.
33 Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni ka gbuo, ŋga mɛi nelma sa ji gbuo dede.
34 Bilaaŋ na fɛrɛ, baa na yaŋ na hɔmmu yu baa ponsanniŋ-maama, baa
konyɔlleŋ-maama, baa ãnjɔguɔma. Da na saa bel na fɛrɛ, yiiŋ daaku ka tugol-
na.
35 Ku ka tugol nuɔmba-i hiere ŋaa kɔlluŋ tugol bĩŋwuoŋo dumaa bel-o.
36 Yaahuolo maŋ juɔŋ, vaaŋ na fɛrɛ baa Diilocãrãlle-i ku yaa u ka kãyã-nɛi
na hel-yuɔ. Da na hel yaahuolo daayo-na, na gbãa yiɛra Moloŋ-Biɛŋo yaaŋga-
na a piiye.»
37 Yesu taa u dii bãaŋgu-i *Diilodubuɔ-i-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigãaŋ
nuɔmba-i, aa tuɔ kã u cɔ *Olivi-tibinni-tãnuŋ-nu.
38 Cuo duɔ kaal, nuɔmba naar kũɔl ba-naa jo Diilodubuɔ-i-na ji ta ba nu u
nelma-i.

22

Yuda suoraa Yesu-i
(Matie 26.1-5,14-16; Marke 14.1-2,10-11; Nsãa 11.45-53)

1 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaaŋguŋ juɔ ta ku piɛ, ba bi
bĩ ponsaaŋgu faŋgu yaa *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i,
2 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataaŋ baa ta ba
taara ba ko Yesu-i, ŋga ba taa ba kãalã nuɔmba-i.
3 Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i, *Sitãniŋ suurii *Yuda-i-na, u yerre nande yaa
Isikaro. Yuda nuŋgu waa Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na.
4 Wuɔ sire kã ba ka nunu ba-naa baa Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa
*Diilodubuɔ niyataamba yuntaamba-i, uŋ ka kãyã-bɛi dumaa ba bel Yesu-i.
5 Kuɔ gbuu dɔlnu-bɛi, baa cira ba ka hã-yo gbeiŋa.
6 Yuda wuɔ hũu-ma aa naa tuɔ ne uŋ ka da hɔfafaaŋgu maŋ ba bel Yesu-i
nuɔmba baa suɔ.

Yesu puɔraa ba da ba ka ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i
(Matie 26.17-25; Marke 14.12-21; Nsãa 13.21-30)

7 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i u ponsaaŋguŋ juɔ hi, baŋ koŋ
*kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu tũlmba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i,
8 Yesu wuɔ waŋ baa Piɛr-i baa Nsãa-i wuɔ: «Kãaŋ na ka ce ponsaaŋgu
niiwuoni-i, diɛ kã i ka wuo.»
9 Baa yuu-yo wuɔ: «I ka ce-ni hie?»
10 Wuɔ cira: «Da na ka suur nelleŋ-huɔŋga-na, na ka da naacolŋo naŋo tũyãa
hũmmaŋ-bũnaŋga, na cu u huoŋ-nu. Duɔ ka suur dumɛlle maŋ nuɔ-i, na suur
baa-yo.
11 Da na suur, na waŋ baa dumɛllentieŋo-i wuɔ hãalãtieŋ wuɔ u pigãaŋ-na
dũŋgu maŋ uŋ ka hã-yo baa-ku u wuo kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i
baa u *hãalãbiemba-i.

12 U ka pigãaŋ-na dubuɔ naŋo dɔrɔ-i-na; bĩmbĩnni dii-yuɔ tĩ. Na ce nii-
wuoni-i kusuɔŋ-nu'i.»
13 Piɛrbaa-ba ta. Baŋ kãa ka hi, baa bi da-ma ŋaa Yesuŋ waaŋ-ma dumaa.
Baa ce kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i.

(Matie 26.26-30; Marke 14.22-26; Kor. dĩɛ. 11.23-25)

14 Niiwuoniŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, Yesu wuɔ jo ji tĩɛna baa u *pɔpuɔrbiemba-i.
15 Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Mi gbuu ta mi taara mi ce ponsaaŋ daaku-i baa-
na aa suɔ suur yaahuolo-na.
16 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, da ŋ da yiɛ i da i-naa diɛ tiraa ce ponsaaŋ daaku-i ku
siɛ waa bande; ku ka waa *Diiloŋ-nelleŋ. Kuŋ donyaŋ kumaŋ kuu dii kusuɔŋ-
nu'i.»
17 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ biɛ duvɛ̃ŋo ciiŋ-na a jaal Diiloŋo-i, aa cira:
«Hũyãaŋ na nyɔŋ tɛ̃ntɛ̃ŋ.
18 Mi tũnu-nɛi, *Diiloŋ-bãaŋ da ku saa ji doŋ, mi sa ji tiraa dii duvɛ̃ŋo mi
nuŋgu-na.»
19 Ku huoŋgu-na, wuɔ biɛ *buruo aa jaal Diiloŋo-i aa bũlnu-yuɔ hã-ba, aa
cira: «Mi kũɔma yaa-i, ma ka ce tãmmaŋ-kũŋgu na maama-na. Taa na ce miŋ
ciɛ kumaŋ daaku-i mi maama ta ma tĩɛnu-nɛi.»
20 Baŋ juɔ wuo niiwuoni-i tĩ, wuɔ tiraa biɛ duvɛ̃ŋ-ciiŋga-i hã-ba aa cira: «Mi
tãmma maŋ ka kũnna na maama-na ma yaa daama ciiŋga-na. Diiloŋo ka bel
u *tobisĩfɛlɛnni-i baa ma yaa-i.
21 Niɛŋ, umaŋ ka hel mi huoŋ-nu, uu dii tĩɛna tuɔ wuo baa-ye bande-i-na.
22 Ba ka ko *Moloŋ-Biɛŋo-i ninsoŋo ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa, ŋga umaŋ
ka hã-ba baa-yo ba ko-yo, sũlma haraa kutieŋo-na.»
23 *Hãalãbieŋ baa doŋ ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Miɛŋo-na bande-i-na, hai
moloŋo-i siɛ ce daama temma-i?»

Hãalãbiemba-na hai moloŋo-i yuŋgu?

24 Ku huoŋgu-na, *hãalãbieŋ baa ta ba taara ba suɔ umaŋ yuŋgu ba hɔlma-
na. Kuɔ ce ijieni.
25 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Nellentaamba haa fɔ̃ŋgũɔ-i nuɔmba-na,
fɔ̃ŋgɔ̃taamba ta ba guor nuɔmba ta ba bĩ-ba nelfafaamba.
26 Ku saa saaya ku waa dumaaŋo-na namaa na wulaa. Umaŋ duɔ waa
nelbuɔ-i na hɔlma-na, kutieŋo saaya u ce u fɛrɛ cɛkũɔ, umaŋ duɔ waa na
yuŋgu-na, kutieŋo ce u fɛrɛ ŋaa maacembiloŋo.
27 Yaaŋ mi yuu-na nelma diei: Nuɔ baa ŋ maacembiloŋo-i hai nelbuɔ-i?
Nuɔnɛi sĩ wɛi? Ŋga mɛi dii na hɔlma-na ŋaa na maacembiloŋ muɔ.
28 Miŋ ciɛ mulĩɛma maŋ cor hiere, na hĩɛrã na kũɔma-i a tĩɛna baa-mi.
29 Terieŋgu faŋgu-na, mi To uŋ hãa-mi fɔ̃ŋgũɔ-i dumaa, muɔmi ka bi hã-na
baa-yo dumɛi,
30 i diɛ ka waa baa i-naa mi nelle-na a tiɛ wuo aa tiɛ nyɔŋ baa i-naa. Aa na
ka waa *Isirahɛl dũnni cĩncieluo ni hãi-niini yuŋ-nu.»

Yesu gboya Simɔ-Piɛr wuɔ u ka cĩina-yuɔ
(Matie 26.31-35; Marke 14.27-31; Nsãa 13.36-38)

31 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa Simɔ-i wuɔ: «Simɔ, ne! *Sitãni
cãarã-nɛi Diiloŋo wulaa duɔ sagalla-nɛi ne sĩ u ka gbãa hũu-na mi wulaa.
32 Ŋga mɛi cãarã Diiloŋo-i a hã nuɔŋo-i wuɔ ŋ Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu baa ku.
Ŋ ka nanna-miɛ ŋga ŋ ka bir jo. Da ŋ jo, ŋ kãyã ŋ nabaamba-i.»
33 Piɛr wuɔ cira: «Itie, da ba fiɛ dii-ni kaso, ŋ ka bi da ba diyaa muɔŋo-i baa-
ni. Halle da ku fiɛ waa kuliiŋgu, mii dii ŋ huoŋ-nu.»
34 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, yaŋ ŋ fɛrɛ, muɔmɛi tũɔ-niŋ, isuɔduɔŋ daaku-na,
kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi bu, ŋ ka cĩina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»

35 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa *hãalãbiemba-i hiere wuɔ: «Mi naŋ
puɔraa-na aa naa cira nɛliɛ baa biɛ gbeiŋa, nɛliɛ baa biɛ buɔra, nɛliɛ baa biɛ
naatɛnni; bĩŋkũŋgu kaa naa na wulaa wɛi?»
Baa cira: «E'e, ma saa ka ce.»
36 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Fiɛfiɛ ku kũŋgu-i kuuduɔŋgu sĩ: Gbeiŋ da a waa baa
umaŋ, u biɛ-ya. Buɔra duɔ waa baa umaŋ, u biɛ-yo. Aa nuɔni maŋ jigãŋga sĩ
baa-ni, ŋ suor ŋ joŋgoruo-i ŋ sãa kanaŋga.
37 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*Ba ka ce-yo*
nelbabalaŋo›*, ba gbɛ̃ muɔmɛi. Ma ka bi ce. Mi maama maŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ-i-na,
ma cemmaŋ-yiiŋgu hii.»
38 Hãalãbieŋ baa cira: «Itie, jigãmmu hãi daa tĩ.»
Yesu wuɔ cira: «Ku ka saanu.»

Yesu kuliiŋgu piɛ ku jo
(Matie 26.36-46; Marke 14.32-42)

39 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ hel ta tuɔ kã *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na. Ba
taa ba kã koko terieŋgu faŋgu-na. U *hãalãbieŋ baa bi sire cu u huoŋ-nu.
40 Baŋ kaa hi, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Cãarãŋ Diiloŋo-i wɛima baa gbãa tãal-na
dii-na kuubabalaaŋgu cemma-na.»
41 Aa fuɔ wuɔ cor kã yaaŋ-na cɛllɛ ka dũuna tuɔ cãrã wuɔ:
42 «Baba, da ŋ siɛ ŋ maaya yaahuolo daayo-i muɔ-na; ŋga baa cira ŋ fer muɔ,
ce-ma niŋ taaraŋ ma ce dumaa.» [
43 Huɔŋgu faŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋ wuɔ jo ji carra-yuɔ a dii holle yuɔ.
44 U huɔŋgaŋ ŋa na'a ka saa waa huɔŋga dumaaŋo-na, kunaŋ kuɔ migãaŋ
naara u Diilocãrãlle-i. U cufaluŋ kuɔ ta ku kũnna ŋaa tãmma.]
45 Uŋ juɔ cãrã tĩ, wuɔ sire jo u hãalãbiemba wulaa jo ji da hɔculle ciɛ ba kor
duɔfũŋ.
46 Wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na duɔfũŋ? Siireŋ na ta na cãrã Diiloŋo-i
bĩŋkũŋgu baa gbãa tãal-na dii-na kuubabalaaŋgu cemma-na.»

Yesu belma hii
(Matie 26.47-56; Marke 14.43-50; Nsãa 18.3-11)

47 Nelma saa ji tĩ Yesu nuŋgu-na, ba'a ba ne da nuɔmba namba jo. Yesu
*hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na, baŋ taa ba bĩ umaŋ *Yuda-i, u yaa
waa nuɔŋ daaba yaaŋga-na. Baŋ juɔ hi, wuɔ piɛ duɔ pũrã Yesu-i jaal-o.
48 Yesu wuɔ cira: «Yuda, ŋ ka jaal *Moloŋ-Biɛŋo-i baa jaaluŋ daaku yaa-i a
da ŋ pigãaŋ-ba baa-yo ba bel-o kɛ?»
49 Bamaŋ waa baa Yesu-i baa suɔ suɔ fiɛfiɛ-i-na wuɔ ku huoŋgu siɛ fa. Baa
yuu Yesu-i wuɔ: «Itie, i biɛ i jigãmmu-i bɛi wɛi?»
50 Unaŋ wuɔ pãŋ biɛ u kaaŋga-i a jafũŋ *Diilojigãntaamba yuntieŋo
maacembiloŋo naŋo nadietũŋgu-i a yer-ku.
51 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ dumaa, daaku ka saanu!» Aa naa kã ka bel naacolŋo
tũŋgu-i a nar-ku ku temma-i.
52 Uŋ naraa-ku, wuɔ waŋ baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *Diilo-
dubuɔ niyataamba yuntaamba-i, a naara bĩncuɔmba-i wuɔ: «Na hilaa baa
jigãmmu baa bɔ̃ɛŋa da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muɔ.
53 Ma sĩ yinni maŋ joŋ i da i-naa Diilodubuɔ-i-na kɛ? Bige-i ciɛ na saa siɛ
bel-mi terieŋgu faŋgu-na? Fiɛfiɛ yaa namaa huɔŋgu-i, baa *Sitãni bi huɔŋgu-i;
na gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-nɛi.»

Piɛr cĩinaana Yesu-i
(Matie 26.57-58,69-75; Marke 14.53-54,66-72; Nsãa 18.12-18,25-27)

---

* **22:37** Isayi (Ésaïe) 53.12

54 Baŋ bilaa Yesu-i, baa ta baa-yo ta ba kã baa-yo *Diilojigãntaamba
yuntieŋo cĩiŋgu-na. Piɛr wuɔ yaŋ ba maa aa suɔ cu ba huoŋ-nu.
55 Uŋ kaa hi, wuɔ da nuɔmba namba yiraaŋ dãamu gõŋgũɔŋ-huɔŋga-na, wuɔ
kã ka tĩɛna baa-ba.
56 Maacembiloŋo naŋ wuɔ ne Piɛr da kelkelkel aa naa cira: «Naacolŋ daayo
waa baa Yesu-i.»
57 Piɛr wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, mɛi sa suɔ-yo.»
58 Cɛllɛ, naacolŋo naŋo da-yo, wuɔ cira: «Ma sĩ nuɔ ŋ bi waa baa-ba kɛ?»
Piɛr wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, ŋ haanu, muɔ sĩ!»
59 Kuɔ vaaya cɛllɛ, unaŋo saa hũu-ma, wuɔ cira: «Coima saa fa, naacolŋ
daayo hel *Galile; u waa baa-yo.»
60 Piɛr wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, ŋ waŋ wuɔ niɛ dumandɛ-i?» Uŋ taa u waŋ
mafamma-i, kɔhɔldĩɛlãŋo doŋ tuɔ bu.
61 Yesu wuɔ miɛl ne-yo. Uŋ ŋa naa gboya-yuɔ baa nelma maŋ wuɔ isuɔduɔŋ
daaku-na, kɔhɔldĩɛlãŋo siɛ hi bu, kɛrɛ u ka cĩina-yuɔ da i siɛi wuɔ u sa suɔ-yo†
maa pãŋ tĩɛnu Piɛr-i.
62 Wuɔ hel fuoreŋ gbuu pãŋ tuɔ kaal.

Ba kãa baa Yesu-i da ba ka yuu-yo
(Matie 26.59-68; Marke 14.55-65; Nsãa 18.19-24)

63 Baŋ bilaa Yesu-i aa jĩna nuɔmba maŋ ta ba niya-yuɔ ba taa ba muo-yo aa
ta ba nyɛ-yo.
64 Baa naa vaa u yufieŋa-i aa ta ba muo-yo. Umaŋ duɔ muo, ba yuu-yo wuɔ:
«Hai moloŋo-i muyaa-ni? Bĩ kutieŋo yerre-i i ne!»
65 Aa ba tuoraaya-yuɔ ŋaa ba ka ko-yo.
66 Cuoŋ juɔ kaal, *Yuifu ba bĩncuɔmba-i, baa *Diilojigãntaamba yun-
taamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataaŋ baa jãnu ba-naa aa naa ce ba jo baa-yo
wuɔ ba ji ce u ãndaaŋgu-i.
67 Baŋ juɔ baa-yo, baa yuu-yo wuɔ: «Da kuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka
saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i waŋ-ma baa-ye.»
Yesu wuɔ cira: «Da mi fiɛ waŋ wuɔ niɛ, na siɛ hũu-ma,
68 aa da mi yuu-na baa mamaŋ, na siɛ siɛ-mi.
69 Ŋga mamaŋ dii, *Moloŋ-Biɛŋo ka kã ka waa Itieŋo caaŋ-nu.»‡
70 Uŋ waaŋ mafamma-i, ba hieroŋo-i baa cira: «Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i
wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»
71 Baa cira: «Ii si dii diɛ ka yuu moloŋo, miɛ fɛrɛ-i i nuɔ-ma u nuŋgu-na; wuɔ
fuɔ Diiloŋ-Biɛŋo.»

23

Ba kãa baa Yesu-i fãamaaŋ ba terieŋ-nu
(Matie 27.1-2,11-14; Marke 15.1-5; Nsãa 18.28-38)

1 Ku huoŋgu-na, baa sire hiere a kã baa Yesu-i *Pilati wulaa.
2 Baŋ kaa hi, baa gbẽ Pilati-i wuɔ: «I daa naacolŋ daa u wuɔra u gbo
nuɔmba-i nelle-na wuɔ ba baa pã nampo-i a hã *Oromɛ ba *jãmatigi-i. Aa
cira Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa ufaŋo-i aa
tiraa cira fuɔ nellentieŋo.»
3 Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «*Yuifu ba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»
4 Pilati wuɔ waŋ baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa nuɔmba-i hiere
wuɔ: «Mɛi saa da cãlmuɔ naacolŋ daayo-na.»

† **22:61** Niɛŋ 22.34. ‡ **22:69** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1

5 Baa yagar aa naa ta ba kaasĩŋ wuɔ: «U saa fa; nelgboroŋo. U duɔŋ baa-ku
dii *Galile a jo ji wuɔra gbuo *Yude-i hiere baa-ku, fiɛfiɛ-i u juɔ ji cor baa ku
yaa-i *Yerusalɛmu-i-na bande-i-na; wuɔ nuɔmba ta ba ce ba fɛrɛŋ-maama.»
6 Pilatiŋ juɔ nu ba bĩɛ Galile yerre-i, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Naacolŋ daayo-i
Galileyiɛŋo-i wɛi?»
7 Baa cira: «Ũu, Galileyiɛŋo.» A ne da huɔŋgu faŋgu-na, *Erɔdi yaa waa Galile
yuŋgu-na. Kuɔ bi saanu u juɔ yinni fanni-na Yerusalɛmu-na. Pilati wuɔ saaŋ
Yesu-i a hã-yo.
8 Erɔdi wuɔ nuɔ Yesu maama-i ku bãaŋgu cuɔ, wuɔ tuɔ taara u da u yufelle
ŋga u saa ji da-yo. Pilatiŋ juɔ saaŋ-yo hã-yo, kuɔ gbuu dɔlnu-yuɔ; wuɔ tuɔ taara
u ce gbɛrɛ-wɛima fuɔ ne.
9 Wuɔ yuu-yo baa nelma bɔi, ŋga Yesu saa ji seŋ sũnuŋgu yuɔ.
10 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa
*ãnjĩnamma pigãataamba waa Erɔdi terieŋgu-na gbuu ta ba kar
coikãŋkarɛiŋa ba haa-yuɔ.
11 Erɔdi-i baa u sorosibaa-ba-i baa nyɛ-yo aa tuora-yuɔ da dɛi aa dii
yuntaaŋ-joŋgoruo hã-yo ku da ku col-o aa bir saaŋ-yo hã Pilati-i baa-yo.
12 Erɔdi-i baa Pilati-i ba saa ta ba gbo, ŋga yiiŋgu faŋgu-na, baa pãŋ bel jĩɛru.
(Matie 27.15-26; Marke 15.6-15; Nsãa 18.39-19.16)
13 Yesuŋ birii jo, *Pilati wuɔ bĩ *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *Yuifu
ba yuntaamba-i, a naara nelleŋ-nuɔmba-i
14 a ji cira: «Namɛi juɔ baa naacolŋ daayo-i ji hã-mi wuɔ u wuɔra u gbo
nuɔmba-i. Mɛi yuu-yo namaa fɛrɛ-i na yufelleŋ, naŋ haa mamaŋ yuɔ mi saa
da-ma yuɔ.
15 Na saa da *Erɔdiŋ birii saaŋ-yo hã-mi wɛi? Fuɔ saa bi da uŋ ciɛ kumaŋ aa
ku hi u kuliiŋgu.
16 Mi ka ce ba muo-yo yoŋ aa nanna-yuɔ.»
[
17 Belle belle, *Yuifubaa da ba'a ba ce ba *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i,
Pilati nanna ba kasobiloŋo diei.]
18 Nuɔŋ baa sire hiere ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Ko naacolŋ daayo-i aa ŋ nanna
Barabasi yaa-i!»
19 Barabasi wuɔ gbuɔ nuɔmba ce ijieni nanni nelleŋ-huɔŋga-na, aa naa tiraa
ko nɛliɛŋo. Baa bel-o dii-yo kaso-i-na.
20 Pilati saa tuɔ taara ba ko Yesu-i, wuɔ tiraa piiye baa-ba.
21 Baa yagar aa ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu! Gbu-yo daaŋ-nu!»
22 Pilati wuɔ yuu-ba ku yu u bɛyufieŋa siɛi wuɔ: «U guɔlaaya hama-i? Mɛi
saa da uŋ ciɛ kumaŋ aa na'a i ko-yo. Mamaŋ dii, mi ka ce ba muo-yo aa nanna-
yuɔ.»
23 Baa yagar aa naa gbuu pãŋ ta ba kaasĩŋ da gbagaga wuɔ ba saaya ba gbu-
yo daaŋ-nu ko-yo.
24 Baŋ kaasĩŋ dumaaŋo-na, Pilati saa gbãa duɔ yagar, wuɔ naa u hũu-ma.
25 Uŋ hũyãa-ma dumaaŋo-na, wuɔ ce ba nanna Barabasi-i, fuɔ maŋ gbuɔ
nuɔmba ce ijieni-i aa tiraa ko nɛliɛŋo, aa hã-ba Yesu-i wuɔ ba kã, kumaŋ da
ku ka dɔlnuŋ-bɛi, ba ce-ku yuɔ.

Yesu-i u kuliiŋ-hũmelle-na
(Matie 27.32-34; Marke 15.21-23)
26 *Pilatiŋ hãa-ba Yesu-i, sorosibaa baa biɛ baŋ ka gbuŋ-yoŋ *daaŋgu maŋ
nuɔ-i a haa-ku hã-yo, aa naa ta baa-yo da ba ka ko-yo. Baŋ kãŋ hũmelle-na,
baa suu baa Sirɛniyiɛŋo naŋo hilaa suoŋ-nu. Ba bĩ-yo Simɔ. Baa bel-o haa
daaŋgu-i hã-yo, aa ce u cu Yesu huoŋ-nu.

27 Nuɔmba saa waa dɛi ba huoŋgu-na. Caamba bi waa ba hɔlma-na, baa haa
ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal.
28 Yesu wuɔ miɛl tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «*Yerusalɛmu caaŋ namaa, baa na
kaal mɛi maama-na, taa na kaal namaa fɛrɛŋ maa-na baa na bisãlmba maa-
na.
29 Na saa da, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ba kaa cira: ‹Caamba maŋ saa hoŋ da,
baa bamaŋ saa fiɛ dede, ba yunni dɔlaa.›
30 Yiiŋgu faŋgu-na, nuɔmba kaa ta ba gbɛ̃ tãnni-i wuɔ: ‹Ciiŋ na haa-yiɛ!› aa
gbɛ̃ tãnyieŋa-i wuɔ: ‹Suuyeŋ-yiɛ!›*
31 Da ba dii daabĩnaaŋgu-i dãamu-na, ba ka ce daakuraaŋgu fuɔ niɛ?»
32 Baa bilaa gburaŋgbotaamba namba ba hãi, baa gbonu-bɛi baa Yesu-i da
ba ka ko-ba.

Yesu gbummaŋ-huɔŋgu hii
(Matie 27.35-44; Marke 15.24-41; Nsãa 19.17-27)

33 Tãnyelle nande dii ba bĩ-de Yukoluoŋgu. Baŋ kaa hi tãnyelle fande-i
baa gbu Yesu-i baa gburaŋgbotaaŋ daaba-i ba hãi-i-na. Unaŋo-i u nadieŋ-na,
unaŋo-i u nanyuɔŋ-nu.†
34 Baŋ gbuu-ba, Yesu wuɔ cira: «Baba, baa gãŋ baa-ba; baŋ ceŋ kumaŋ ba sa
suɔ-ku.»
Sorosibaa-ba-i ba-naa nuɔ, baa ta ba taara ba calnu u joŋgorbaa-ba-i, ba saa
suɔ baŋ ka hã umaŋ aa yaŋ umaŋ. Baa naa ba ful tieŋa calnu-bɛi.‡
35 Nuɔŋ baa yiɛra ta ba fara ba ne. *Yuifu ba yuntaaŋ baa ta ba piiye wuɔ:
«U kuraa banamba-i, fiɛfiɛ-i ku hii u yaa-i, u kor u fɛrɛ i ne. Duɔ kor u fɛrɛ,
ku yaa i ka suɔ wuɔ Diiloŋo uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa
ufaŋo-i.»
36 Sorosibaa baa bi ta ba nyɛ-yo aa naa hã-yo niisaarni wuɔ u nyɔŋ,§
37 aa naa cira: «Da kuɔ nuɔnɛi Yuifu ba nellentieŋ nuɔŋo-i, kor ŋ fɛrɛ i ne.»
38 Baa nyɛgãaŋ u yudɔrɔ-i-na wuɔ: «Yuifu ba nellentieŋo yaa daayo.»
39 Ba naŋ gbuu gburaŋgbotaamba maŋ, unaŋ wuɔ bir gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Naŋ
saa cira wuɔ Diiloŋo uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ Koŋkortieŋo maŋ u yaa nuɔŋo-i
wɛi? Kor ŋ fɛrɛ aa ŋ kor miɛŋo-i kɛ!»
40 Ku saa dɔlnu u nawuoŋo-i, wuɔ tuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Naŋ sa kãalã
Diiloŋo-i dɛ! Ma sĩ ii dii mulĩɛnduɔma yaa nuɔ-i baa-yo kɛ?
41 Baŋ bilaa miɛŋo-i ba ninsoŋo. Miɛ ãntaaramma'i diyaa-ye kuliiŋ daaku-
na, aa fuɔ saa bi guɔla bĩŋkũŋgu ba bel-o da ba ko-yo gbãŋgbãŋ.»
42 Aa naa waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Yesu, da ŋ ji waa ŋ nellentesĩnni-na, ŋ baa
yaŋ mi maama karaanu-niɛ.»
43 Yesu wuɔ cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Nyuŋgo daayo-na, ŋ ka suur
baa-mi Diiloŋ-nelle-na.»

Yesu kuliiŋgu-i
(Matie 27.45-56; Marke 15.33-41; Nsãa 19.28-30)

44 Bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, ba'a ba ne da terieŋgu cuure hiere da bĩntũu.
Ku tĩyãa dumɛi fuɔ bãaŋgu ji tɛrɛŋ.
45 Kompaŋga maŋ naa karaanu *Diilodubuɔ-i, kaa pãŋ taalnu ka holle-na
sɔmma hãi.
46 Yesu wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ: «Baba, hũu-mi.» Aa bi hũu u fɛrɛ.
47 Sorosi ba yuntieŋo naŋ uŋ daa mafamma-i, wuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa naa
cira: «Coima saa fa, naacolŋ daayo naa vii.»

---

* **23:30** Ose (Osée) 10.8 † **23:33** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 53.12. ‡ **23:34** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 22.19 § **23:36** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.22

48 Nuɔmba maŋ naa kãa ka ta ba ne, baŋ juɔ da-ku dumaaŋo-na, baa bir ta
ba misĩrrã ba yunni-i ba kũŋ.
49 Yesu sɔsuɔtaamba-i baa caamba maŋ naa nyaanu-yuɔ a hel *Galile-i-na
kã, baa yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne.

Yesu fuuremma-i
(Matie 27.57-61; Marke 15.42-47; Nsãa 19.38-42)

50 Naacofɛfɛiŋo naŋo waa *Yuifu ba *nellentaamba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-
yo Yosɛfu. Yosɛfu naa tuɔ kãalã Diiloŋo-i.
51 U nabaambaŋ ciɛ kumaŋ Yesu-i-na, u saa siɛ dii u nuŋgu-i baa-ba. U taa
u hel Arimate. Yuifu ba nelle nande'i difande-i. U taa u niya *Diiloŋ-bãaŋgu
domma-i.
52 Yesuŋ kuu, wuɔ kã *Pilati wulaa ka cãrã-yuɔ. Pilati wuɔ hã-yo baa-yo.
53 Wuɔ kã ka har-o a fĩnya-yuɔ aa kã ka fuure-yuɔ cĩncorre nande-na, baa
hĩɛŋ-de tãmpɛ̃lleŋ. Baa sa fuure moloŋo diɛ dede.
54 Yiiŋgu faŋgu waa jumayiiŋgu, Yuifu ba *yitĩɛnaŋgu naa saaya ku doŋ
bãsuuruŋgu-na.
55 Caamba maŋ naa hilaa *Galile-i-na a nyaanu Yesu-i, baa cu Yosɛfu huoŋ-
nu ka ne baŋ naana dumaa.
56 Baŋ kaa nanna tĩ, baa bir kũŋ da ba ka taara nantiilma baa natikolo ka
kũnna-yuɔ. Baŋ'a ba ce mafamma-i bãl, bãaŋgu suurii tĩ. Yitĩɛnaŋgu hii. Baa
tĩɛna fiisa ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa *ãnjĩnamma-na.*

24

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(Matie 28.1-10; Marke 16.1-8; Nsãa 20.1-10)

1 *Yitĩɛnaŋgu cuo kaala-i-na,* caaŋ daaba naar kã cĩncorre-na baa
natikolo-i
2 kã ka da tãmpɛ̃lle maŋ baŋ ŋa naa ce-de suu cĩncorre nuŋgu-i di bũmalãa
halaŋ.
3 Ba suurii ku yaa-i, ba saa da kuloŋo-i.
4 Ba hɔŋ muɔ cu, ba'a ba ne da nuɔmba hãi, ba joŋgorbaa-ba caa da kpɛikpɛi.
5 Kor maa ta ma da-ba, baa nisĩŋ ba yammu-i. Nuɔŋ daa baa gbɛ̃-ba wuɔ:
«Bige-i ciɛ na jo ji ta na taara umaŋ dii cicɛ̃lma-i bikuoŋ hɔlma-na?
6 Uu si dii bande-i, u siire hel. Uŋ taa u waŋ mamaŋ baa-na *Galile-i-na, ma
tĩyãanu-nɛi wɛi?
7 Ma sĩ uu naa cira: ‹Fuɔ ba hã nelbabalaamba baa *Moloŋ-Biɛŋo-i ba gbu-
yo *daaŋ-nu ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i
u ka sire hel jo.›† Ma saa waŋ wɛi?»
8 Yesu nel maa pãŋ tĩɛnu-bɛi.
9 Baa ta kũŋ ka tũnu u *hãalãbiemba-i ba kũŋgu-na hiere.
10 Caamba maŋ waa da mafamma-i ba yirɛiŋa yaa daaya: Maari maŋ taa
u hel Magidala-i-na u waa, a naara u duoŋo-i Sake nyu-i, baa Sani, a naara
caamba namba. Ba yaa daa-ma aa kã ka tũnu Yesu *pɔpuɔrbiemba-i.
11 Baŋ tũɔnu-bɛi, pɔpuɔrbiemba da niɛ sĩ ba ce kɔrni; ba saa hũu-ma.
12 Piɛr wuɔ sire gbar kã cĩncorre-na ka gbĩina ne, a da kompaŋga yaa yoŋ
hĩɛma-na. U huɔŋ kaa cu, wuɔ naa wuɔ bir kũŋ.

Emawusi hũmelle-na
(Marke 16.12-13)

---

* **23:56** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.10; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.14 * **24:1** Ku cuo kaala waa jumaansi. † **24:7** Niɛŋ 9.22; 17.25; 18.32-33.

13 Yinduɔŋgu faŋgu-na, bamaŋ taa ba nyaanu Yesu-i, ba hãi baa sire ta ba
kã nelle nande-na, ba bĩ-de Emawusi. Di hɔlma yuu kilobaa cĩncieluo u diei
temma baa *Yerusalɛmu-i.
14 Ba taa ba piiye Yesu maama yaa-i ba kã.
15 Yesu wuɔ jo ji hi-ba ba gbonu.
16 Ba daa moloŋo-i, ŋga ba yammu cuu-yuɔ, ba saa suɔ-yo.
17 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na waŋ wuɔ niɛ?» Baa yiɛra, ba yammu gbuu vãa
hiere.
18 Unaŋo-i ba taa ba bĩ-yo Kilopasi. Fuɔ wuɔ cira: «Ku ce naŋ saa nu mamaŋ
ciɛ Yerusalɛmu-i-na yiŋ daani-na wɛi?»
19 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ?»
Baa cira: «Mamaŋ daa Nasarɛtitaaŋ Yesu-i, naŋ saa nu-ma wɛi? Da ŋ nu wuɔ
*Diilopɔpuɔrbiloŋo-i, u yaa waa naacolŋ daayo-i. Uŋ taa u ce mamaŋ hiere,
ma taa ma dɔlnu Diiloŋo-i aa bi ta ma dɔlnu nelbiliemba-i.
20 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa i yuntaamba hãa sorosibaa-ba-i
baa-yo wuɔ ba ko-yo. Ba bel-o gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo.
21 Ii naa haa i naŋga-i u yaa nuɔ-i wuɔ u'i ka kor *Isirahɛl-baaŋ miɛŋo-i. Ŋga
ba kuɔ-yo ku yinni siɛi yaa nyuŋgo-i.
22 Caamba maŋ dii baa-ye, banamba naaraa kã cĩncorre-na, aa jo ji tiraa cu
i hɔmmu-i
23 wuɔ ba saa ka da-yo. Aa tiraa cira *dɔrpɔpuɔrbiemba kaa carra-bɛi a waŋ
baa-ba wuɔ u siire hel.
24 Baŋ piiye dumaaŋo-na, i nabaamba namba bi sire kã ka da-ma ŋaa baŋ
waaŋ-ma dumaa. Ba saa da Yesu yufelle.»
25 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Namaaŋo-i, na sa gbuu suɔ ku yuŋgu. Na sa
hũu nɛliɛŋ maama donduo. Diilopɔpuɔrbiemba saa waŋ-ma baa-na wɛi?
26 Ba saa waŋ-ma wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo
maŋ, duɔ jo, u ka ce sũlma aa suɔ doŋ u yuntesĩnni-i wɛi?»
27 Baŋ nyɛgãaŋ u maama maŋ Diiloŋ-nelma-na, wuɔ suur ma yaaŋga-
na tuɔ waŋ-ma baa-ba. U duɔŋ *Moisi sɛbɛbaa-ba yaa nuɔ-i ka cor baa
Diilopɔpuɔrbiemba baamba-i hiere, aa baa cor ta ba kã.
28 Baŋ kaa hi Emawusi-i, Yesu wuɔ ce ŋaa u cor yaaŋ-na.
29 Ba saa hũu-ma u duɔ cor; aa naa cira: «Bãaŋgu tĩɛ tĩ, yaŋ aa ŋ haar ŋ cɔ
bande.» Yesu wuɔ haar duɔ ka cɔ baa-ba.
30 Baŋ juɔ cira ba wuo niiwuoni-i, wuɔ biɛ *buruo-i aa jaal Diiloŋo-i, aa bũl-
oŋ hã-ba.
31 Huɔŋgu faŋgu-na, ba yammu suɔ kaala-yuɔ baa suɔ-yo. Baŋ bi suyaa-yo
terieŋgu maŋ nuɔ-i, ba'a ba ne naa-yo.
32 Baa ta ba piiye wuɔ: «Uŋ taa u piiye Diiloŋ-sɛbɛ maama-i baa-ye hũmelle-
na huɔŋgu maŋ nuɔ-i, i hɔmmu naa gbuu fẽ ŋaa ba kũɔna hũŋhĩnaŋo muɔ.»
33 Ba saa tiraa tĩɛna, baa pãŋ sire bir kã Yerusalɛmu-i-na kã ka da
*hãalãbiemba maŋ tĩyãa cĩncieluo u diei, ba tigiiŋ ba-naa, a naara ba
nabaamba namba.
34 Baŋ kãa ka da bamaŋ, baa cira: «Itieŋo siire ninsoŋo, Simɔ daa-yo.»
35 Bafambaŋ bi daa mamaŋ Emawusi hũmelle-na, baa bi suur ma yaaŋga-
na waŋ-ma. Aa naa cira: «U juɔ tuɔ calnu buruo yaa i suɔ suɔ-yo.»

Yesu caraaya u hãalãbiemba-i
(Matie 28.16-20; Marke 16.14-18; Nsãa 20.19-23; Pɔpuɔr. 1.6-8)

36 *Hãalãbieŋ baŋ waa ta ba piiye, ba'a ba ne da Yesu fuɔ fɛrɛ-i ba hɔlma-na.
Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Tĩyãaŋ dɛi!»
37 Korma pãŋ ta ma da-ba wuɔ sĩ *jĩna.

38 Yesu wuɔ cira: «Bige-i kormaŋ-kũŋgu fuɔ? Bige-i ciɛ na ta na dii
nuharuŋgu miɛ?
39 Niɛŋ mi nammu-i baa mi gbeini-i. Muɔmɛi mi fɛrɛ! Juɔŋ na ji yiɛya-miɛ
na ne. Jĩna muɔ sĩ. Jĩna dii ŋaa fafalmu; kũɔma si dii-yuɔ, kokonni bi si dii-yuɔ,
ŋga ni yaa daani muɔmi-na.»
40 Uŋ taa u waŋ mafamma-i, wuɔ tuɔ pigãaŋ-ba u nammu-i baa u gbeini-i.
41 Ba hɔŋ muɔ gbuu fɛ̃ da yogogo, ŋga ba saa hũu-ma wuɔ u yaa-i. Baa yiɛra
kar da hãmmu! Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Kuuwuoŋgu dii baa-na bande-i-na
wɛi?»
42 Teterieŋo naŋo waa boluoŋgu, baa hĩɛ-yo, baa biɛ-yo hã-yo.
43 Wuɔ hũu-yo wuo-yo ba yufelle-na.
44 Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Miŋ taa mi waŋ mamaŋ baa-na i wuɔramma-
na, ma'i sĩ daama-i wɛi? Mi maama maŋ nyɛgãaŋ *Moisi *ãnjĩnamma-na,
baa *Diilopɔpuɔrbiemba sɛbɛbaa-ba-na a naara gbɛliɛmaŋ-nɛini-na, maa naa
saaya ma ce; ma bi ciɛ.»
45 Uŋ piiye dumaaŋo-na, kuɔ kãyã-bɛi ba suɔ Diiloŋ-nelma yaaŋga-i.
46 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Baŋ nyɛgãaŋ mamaŋ, ba ciɛra wuɔ:
Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i aa saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u saaya u ku a ce yinni hãi
hĩɛma-na aa siɛliŋ-yiiŋgu-na u sire hel kuomba hɔlma-na
47 aa nuɔmba ka nu u maama-i nilɛiŋa-na hiere ka saa. Ba ka doŋ ta ba
waŋ-ma *Yerusalɛmu yaa nuɔ-i wuɔ nuɔmba nanna ba ciɔbabalaŋo-i, ku yaa
Diiloŋo ka ce jande ba ãmbabalma-na hiere.
48 Mamaŋ ciɛ daama-i hiere, namɛi daa-ma, namɛi saaya na wuɔra waŋ-ma.
49 Terieŋgu faŋgu-na, mi To uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka hã-na fɔ̃ŋgũɔ maŋ, da
mi kã, mi ka saaŋ-yo hã-na. Baa na kã terieŋgu; tĩɛnaanaŋ na cie u jo igɛ̃na.»‡

Yesu tamma-i duɔ kã dɔrɔ-i-na
(Marke 16.19-20; Pɔpuɔr. 1.9-11)

50 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ce ba hel *Yerusalɛmu-huɔŋga-na a kã Betani
caaŋ-nu. Baŋ kaa hi, wuɔ sire u nammu-i dɔrɔ tuɔ cãrã Diiloŋo-i u hã-ba.
51 Ba juɔ'a ba ne da u nyugũŋ dɔrɔ.§
52 Baa jaal-o aa naa ta kũŋ, ba hɔmmu gbuu fɛ̃ da yogogo.
53 Ba saa ta ba naa *Diilodubuɔ-i-na; ba taa ba kã ba jaal Diiloŋo-i.

‡ **24:49** Pɔpuɔr. 1.4-5 § **24:51** Niɛŋ Pɔpuɔr. 1.9.

Nsãaŋ
nyɛgãaŋ Yesu maama maŋ
Nelmuoyamma

Nsãa nuŋgu waa Yesu *hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na. Duɔ tuɔ waŋ fuɔ fɛrɛŋ maama-i, u sa bĩ u yerre-i; kuniɛ u cira «*hãalãbiloŋo naŋo» (18.15), kuniɛ wuɔ «hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i ma yaŋ» (13.23).

Sɛbɛ domma-na, u taara u cira wuɔ Yesu yaa Diiloŋ-ãndaaŋgu-i, ŋga u ciɛ u fɛrɛ nɛliɛŋo jo hĩɛma-na (sap. 1). Ku huoŋgu-na, Nsãa piiye gbɛrɛ-wɛima niehãi maama. Yesu ciɛ gbɛrɛ-wɛima famma-i a pigãaŋ u sĩnni. Aa bi piiye Yesuŋ wuɔraaya suu baa nuɔmba maŋ ba maama. Ba suumaŋ kãayã nuɔmba-i dumaa baa kutaamba famba fɛrɛ-i, u nuŋgu hii-ma. *Yuifu ba yuntaambaŋ cũɔ Yesu-i dumaa, baŋ cĩinaana-yuɔ dumaa wuɔ u'i sĩ Diiloŋ-Koŋkortieŋo-i, Nsãa nuŋgu bi hii mafamma-i (sap. 2–12).

Ku huoŋgu-na, baŋ bilaa Yesu-i isuɔŋgu maŋ nuɔ-i, mamaŋ ciɛ, u suurii ma yaaŋga-na waŋ-ma: Yesuŋ diyaa nelma-i dumaa u *pɔpuɔrbiemba tũnni-na, uŋ cãarã Diiloŋo-i dumaa (sap. 13–17), baa baŋ ciɛ u ãndaaŋgu-i dumaa a ji ta ba ko-yo (sap. 18–19). Sɛbɛ periema-na, u waaŋ Yesu siremmaŋ-kũŋgu-i aa waŋ fuɔ uŋ nyɛgãaŋ u sɛbɛ-i yuŋgu maŋ nuɔ-i (sap. 20–21).

Nelma ciɛ ma fɛrɛ nelbiloŋo

1 Ku domma-na, Nelma naa waa tĩ. Nelma naa waa baa Diiloŋo, aa maa naa
waa Diiloŋo.
2 Ku domma-na, Nelma naa waa baa Diiloŋo.
3 Diiloŋo ciɛ ma yaa ce bĩmbĩnni-i hiere. Bĩmbĩnni maŋ ciɛ hiere, ma nuŋgu
dii ni cemma-na.
4 Cicɛ̃lma waa Nelma yaa nuɔ-i. Aa cicɛ̃lma famma yaa waa nelbiliemba
fitĩnuɔ-i.
5 Fitĩnuɔ uŋ juɔ, kukulma saa gbãa cie-yo.
6 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Diiloŋo saaŋ molo jo. Ba taa ba bĩ kutieŋo-i Nsãa.
7 U saaŋ-yo wuɔ u ji piiye fitĩnuɔ maama baa nuɔmba-i kumaŋ ka ce ba hũu
u maama-i.
8 Ku saa ce ŋaa Nsãa yaa waa fitĩnuɔ-i dɛ! Ŋga uu naa jo duɔ ji waŋ fitĩnuɔ
maama yoŋ baa nelbiliemba-i.
9 Nelma yaa waa ninsoŋ-fitĩnuɔ-i. Ma juɔ hĩɛma-na ji kaala nuɔmba
yammu-i hiere.
10 Nelma waa tĩ miwaaŋo-na. Ma yaa jĩɛna miwaaŋo-i. Ŋga nelbiliemba
yagaraa-ma.
11 Ma juɔ ma fɛrɛŋ nelle-na, ma nelleŋ-baamba cĩina-mɛi.
12 Ŋga banamba siyaa-ma aa hũu ma maama-i. Ma hãa kufaŋgu taamba-i
ku fɔ̃ŋgũɔ-i ba da ba ce Diiloŋ-bisãlmba.
13 Diiloŋ-bisãlmba famba-i ku saa ce ŋaa u huɔŋ-ba nelbiloŋ temma, ku saa
bi ce ŋaa ku dɔlaanu moloŋo-i u ce u hoŋ-ba, ŋga ku dɔlaanu fuɔ fɛrɛ yaa u
hoŋ-ba.
14 Nelma ciɛ ma fɛrɛ nelbiloŋo jo ji waa i hɔlma-na. I daa u fafaaŋgu-i. U waa
hujantieŋo aa tiraa waa ninsowaraŋo. Fafaaŋgu faŋgu-i i To-i hãa u Bɛduɔla-i
baa-ku.
15 Nsãa yaa juɔ ji tuɔ waŋ u maama-i. U taa u piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Miŋ
taa mi gbɛ̃ umaŋ miɛ uu dii huoŋ-nu, u yaa daayo-i. Aa mɛi suɔ da mi hoŋ, uu
naa waa tĩ; a ce dumaaŋo-na u maaraa muɔŋo-i.»

16 U ciɛ baa-ye cor. Cuobaa-baŋ kaal, u bi ce baa-ye dumɛi.
17 *Moisi yaa juɔ baa *ãnɟĩnamma-i ji hã-ye, ŋga hujarre-i baa ninsoŋo-i,
Yesu-Kirsa yaa juɔ baa-ni.
18 Moloŋ yufelle saa haa Diiloŋo-na dede. Ŋga u Bɛduɔla pigãaŋ-ye u sĩnni-i.
U yaa dii tĩɛna baa-yo.

Nsãa-Batisi ãndaaŋgu-i
(Matie 3.1-12; Marke 1.1-8; Like 3.1-18)

19 Nsãa nuŋ-ãndaaŋgu yaa daaku. Uŋ waa tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i, *Yuifu
ba yuntaamba maŋ waa *Yerusalɛmu-i-na, baa puɔr *Diilojigãntaamba
namba-i baa *Levitibaa-ba namba-i wuɔ ba ka yuu u sĩnni-i. Baŋ kãa ka hi,
baa cira: «Naacolŋ nuɔ, naŋ hilaa hie?»
20 Nsãa saa fuo ma diei bɛi; wuɔ cira: «Baa na ta na ne wuɔ sĩ Diiloŋ uŋ pãa
nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u yaa juɔ muɔŋo-i, muɔ sĩ.»
21 Baa cira: «Nuɔnɛi *Eli-i wɛi?»
Nsãa wuɔ cira: «E'e, muɔ sĩ.»
Baa cira: «Nuɔnɛi *Diilopɔpuɔrbiloŋ nuɔŋo-i wɛi?»
Wuɔ cira: «E'e.»
22 Baa cira: «A naŋ hilaa hie? Nuɔmba'i puɔraa-ye; pigãaŋ-ye ŋ sĩnni-i i ka
tũnu-bɛi.»
23 Nsãa wuɔ siɛ-ba baa *Isayi* ãndaaŋ daaku-i wuɔ:
«Muɔmɛi *hohuolaayaŋ *hĩɛkuraaŋgu-na wuɔ:*
‹Siireŋ na cãa Itieŋo hũmelle-i›.†»
24 *Farisĩɛbaa-ba waa pɔpuɔrbieŋ daaba hɔlma-na.
25 Baa cira: «Ŋ ciɛra wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo
maŋ, u'i sĩ nuɔŋo-i, aa cira Eli'i sĩ nuɔŋo-i aa tiraa cira Diilopɔpuɔrbiloŋo'i bi
sĩ nuɔŋo-i; a ma bilaa niɛ ŋ ta ŋ batiseŋ nuɔmba-i?»
26 Nsãa wuɔ cira: «Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yoŋ, ŋga moloŋo naŋo dii
na hɔlma-na, na sa suɔ-yo.
27 Mi juɔ yaaŋga kufaŋgu tieŋo-na, ŋga mi saa piɛra u natãaŋgu-i.»
28 Nel daama-i hiere ma ciɛ Betani. Nsãa taa u batiseŋ nuɔmba-i kusuɔŋ-
nu'i, dii *Yurdɛ̃ bomborma-na.

Yesu yaa Diiloŋ-Tũmbiloŋo-i

29 Ku cuo kaala-i-na, Nsãa wuɔ u ne da Yesu jo u wulaa. Wuɔ cira: «*Diiloŋ-
Tũmbiloŋo yaa juɔŋ daayo. U yaa piriiŋ nelbiliemba ãmbabalma-i.
30 Mi taa mi gbɛ̃ u yaa-i miɛ uu dii huoŋ-nu, ŋga u taa yaaŋga muɔŋo-na, a ce
dumaaŋo-na u maaraa-mi.
31 Mɛi saa ta mi suɔ-yo, ŋga mi juɔ ji ta mi *batiseŋ nuɔmba-i hũmma-na da
mi ce *Isirahɛl-baamba suɔ-yo.»
32 Uŋ waaŋ mafamma-i, u cira: «Mi daa *Diiloŋ-Yalle hilaa dɔrɔ-i-na
koŋhuruŋ temma jo ji diire-yuɔ.
33 Mi saa ta mi suɔ-yo. Ŋga umaŋ puɔraa-mi wuɔ mi ji batiseŋ nuɔmba-i
hũmma-na, uu naa gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Da ŋ ji da mi Yalle hiiriiye ji diire umaŋ
nuɔ-i, u yaa ka tuɔ batiseŋ nuɔmba-i baa-de.›
34 Mi daa mafamma-i nuɔ baa mi yufelle. Mi siɛ fuo-ma: Naacolŋ daa u yaa
Diiloŋ-Biɛŋo-i.»

Bamaŋ cuu Yesu huoŋ-nu dĩɛlũɔ

35 Ku cuo kaala-i-na, Nsãa wuɔ tiraa kã baa u *hãalãbiemba hãi terduɔŋgu
faŋgu-na.

---

* **1:23** ***Isayi:*** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya *Isayi yerre-na wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo. † **1:23** Isayi (Ésaïe) 40.3

36 U juɔ'a u ne da Yesu cor. Wuɔ cira: «*Diiloŋ-Tũmbiloŋo yaa kãaŋ daayo!»
37 Hãalãbieŋ daabaŋ nuɔ mafamma-i, baa pãŋ ta cu Yesu huoŋ-nu.
38 Yesu wuɔ u miɛl ne ku yaa nuɔ-i, a da-ba u huoŋgu-na. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Kuu dii niɛ?»
Baa cira: «Arabi, ŋ haraa hie?» (Arabi yuŋgu yaa wuɔ hãalãtie.)
39 Yesu wuɔ cira: «Juɔŋ i ta, na ka suɔ-ku.» Baa kã baa-yo ka suɔ uŋ haraa kusuɔŋ-nu. Bãaŋgu naa tɛrɛŋ tĩ, baa pãŋ perieŋ bãaŋgu boluoŋgu-i baa-yo.
40 Hãalãbieŋ daaba-i ba hãi-i-na, ba taa ba bĩ unaŋo-i Ãndere, Simɔ-Piɛr hãaŋo'i waa.
41 Fuɔ wuɔ ta kã mɔlŋo yaa wulaa-i igɛ̃na ka waŋ baa-yo wuɔ: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, i daa-yo.» (Ba bĩ u yaa-i *Kirsa-i girɛkimma-na.)
42 Aa naa kã baa Simɔ-i Yesu wulaa. Yesu wuɔ ne-yo aa naa cira: «Nsãa biɛŋ nuɔ, ba bĩ-ni Simɔ; i ka tiɛ bĩ-ni fiɛfiɛ-i-na Sefasi.» (Sefasi yuŋgu yaa wuɔ tãmpɛ̃lle.)
43 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ cira u kã *Galile. Uŋ hilaa, wuɔ suu baa naacolŋo naŋo-i ba bĩ-yo Filipu; wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Filipu, jo i ta!»
44 Filipu taa u hel Betisada. Ba taa ba hel neduɔle baa Ãndere-i baa Piɛr hiere.
45 Ku huoŋgu-na, Filipu wuɔ bi kã ka da Natanayɛl; wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «*Moisi-i baa *Diilopɔpuɔrbieŋ baŋ waaŋ naacolŋo maŋ maama-i ba sɛbɛbaa-ba-na, i daa-yo. Ba bĩ-yo Yesu, Nasarɛtitaaŋ Yosɛfu biɛŋo.»
46 Natanayɛl wuɔ cira: «Niŋ huɔŋ, ŋ nuɔ ba'a bĩŋkũfafaaŋgu hilaa Nasarɛti-i-na dede wɛi?»
Filipu wuɔ cira: «Jo i ta ŋ ka da baa ŋ yufelle.»
47 Yesuŋ juɔ'a u ne da Natanayɛl jo, wuɔ cira: «*Isirahɛlyiɛŋ kerre yaa daade-i; huhurma diei maa si dii-yuɔ.»
48 Natanayɛl wuɔ yuu-yo wuɔ: «Naŋ suyaa muɔ hie?»
Yesu wuɔ cira: «Aa Filipu suɔ duɔ bĩ-ni, mii naa da-ni *yensãaŋgu yuŋgu-na.»
49 Uŋ waaŋ mafamma-i, Natanayɛl wuɔ cira: «Hãalãtie, Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i, *Isirahɛl-baamba nellentieŋo yaa nuɔŋo-i!»
50 Yesu wuɔ cira: «Miŋ ciɛra mi daa-ni yensãaŋgu yuŋgu-na ku'i ciɛ ŋ hũu mi nelma-i. Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ŋ ka da mamaŋ maaraa daama-i.»
51 Aa naa cira: «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Yiiŋgu dii baa yiiŋgu na ka da dɔrɔ puurii aa *dɔrpɔpuɔrbiemba ta ba nyugũŋ aa ta ba hiire *Moloŋ-Biɛŋo yudɔrɔ-i-na.»‡

2

Yesu birii hũmma-i kolma

1 Yesuŋ bĩɛ Filipu-i baa Natanayɛl, yiiŋgu diei cor, hãalĩŋ-yiiŋgu-na, ba ta ba jã ciɛŋo dii nelle nande-na ba bĩ-de Kana; dii dii *Galile huɔŋ-na. Yesu nyu waa kãlle fande-na
2 a naara Yesu-i baa u *hãalãbiemba-i.
3 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, ba kolma yor. Yesu nyu wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Ba kolma* yuraa.»
4 Yesu wuɔ cira: «Nnaa, yaŋ-ma ŋ hã muɔ, ku saa hi mi wulaa yogo.»
5 Nyuŋ wuɔ waŋ baa maacembiemba-i wuɔ: «Duɔ waŋ mamaŋ baa-na, na ce-ma.»

‡ **1:51** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 28.12.

* **2:3** *Yuifubaa-ba taa ba fɛ̃ ba kolma-i baa tibibieŋa naŋa ba bĩ-ya *ɛrɛsɛ̃. Ba bĩ ba kolma-i duvɛ̃ŋo.

6 A ne da bɔ̃ɛŋa naŋa waa terieŋgu-na; baa naa jĩna-yɛi ta ba dii hũmma ba
saara ba fɛrɛ a saa baa *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i. A waa bɔ̃ɛŋ niediei. Di diei
gbãa yu litiribaa komuɔŋa ndii temma.
7 Yesu wuɔ waŋ baa maacembiemba-i wuɔ: «Kãaŋ na ka hu hũmma na ji
dii bɔ̃ɛŋ daaya yu.» Baa kã ka hu hũmma-i ji dii bɔ̃ɛŋa yu.
8 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Kaaŋ manamma na ka hã umaŋ niɛŋ niiwuoni-i.» Ba
kaa ka hã-yo.
9 Hũmma birii kolma! Wuɔ hũu nyɔŋ, u saa suɔ maŋ hilaa kusuɔŋ-nu.
Maacembiemba fuɔ ba suyaa. Wuɔ bĩ dɔrbiɛŋo-i
10 a ji tuɔ piiye baa-yo wuɔ: «Kolma maŋ dɔlaaŋ, ba hã nuɔmba-i ma yaa-i
igɛ̃na. Da ba ji nyɔŋ ye, ba suɔ hã-ba mamaŋ sa dɔlaaŋ. Nuɔ fuɔ, naŋ bir yaŋ
kondɔdɔlma-i ji ta ŋ hã-ba baa-ma huoŋ-nu!»
11 Yesu kaaŋ ce hiŋ daama yaa-i. U ciɛ-ma Kana dii Galile mara nuɔ. U
pigãaŋ u fɛrɛ pigãaŋ daama temma yaa-i u hãalãbiemba hũu u maama-i.
12 Uŋ hilaa terieŋgu-na, u kã Kafarnamu ka ce yinni cɛllɛ. U nyu waa baa-yo
baa u hãmba-i a naara u hãalãbiemba-i.

Yesu duɔnya torgociraamba-i Diilodubuɔ-i-na
(Matie 21.12-13; Marke 11.15-17; Like 19.45-46)

13 *Yuifu ba *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋguŋ juɔ ta ku piɛ, Yesu wuɔ kã
*Yerusalɛmu-i-na.
14 Uŋ kãa, wuɔ kã ka da ba suor niimba baa tũlmba baa nɔnsɔr ba huriimba
*Diilodubuɔ-i-na. Aa da bamaŋ huraaŋ gbeiŋa-i ba tĩɛnaana ba taabalebaa-
ba canni-na ta ba hor gbeiŋa-i.
15 Wuɔ ce iyiemba a pãl comelle a muo-ba hiere donya-bɛi hiel-ba Diilo-
dubuɔ-i-na baa ba niimba-i baa ba tũlmba-i hiere. Aa naa sɛ gbeihortaamba
taabalebaa-ba-i nanna baa ba gbeiŋa-i.
16 Aa gbɛ̃ bamaŋ taa ba suor nɔnsɔr ba huriimba-i wuɔ: «Biyaaŋ na huri-
imba-i na hiel-ba bande-i-na; baa na ce mi To dũŋgu-i gbeitaara-terieŋgu.»
17 Uŋ ciɛ mafamma-i, mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diilo, mi kuye ŋ
dũŋgu maama-i. Ma gbu ma ko-mi»*†, nelma faŋ maa tĩɛnu u *hãalãbiemba-i.
18 Yuifubaa baa yuu-yo wuɔ: «Ŋ ka ce hiŋ hama-i pigãaŋ-ye i suɔ wuɔ niŋ
ciɛ mamaŋ daama-i, ba hãa-ni hũmelle-i aa ŋ suɔ ce-ma?»
19 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Muyaanuŋ Diilodubuɔ-i, na ka da mi maa-yo yinni
siɛi hɔlma-na yoŋ.»
20 Baa cira: «Baŋ maa bĩŋkũŋgu maŋ bieŋ komuɔŋa hãi baa niediei, naŋ'a
naŋ ka ma-ku yinni siɛi hɔlma-na yoŋ!»
21 Yesuŋ taa u waŋ Diilodubuɔ maŋ maama-i, u yaa fuɔ fɛrɛŋ kerre-i.
22 Uŋ juɔ ku aa sire, nelma faŋ maa tĩɛnu u *hãalãbiemba-i; baa pãŋ hũu
mamaŋ nyɛgãaŋ hiere Diiloŋ-nelma-na baa Yesuŋ waaŋ mamaŋ hiere.

Yesu suɔ nelbiliemba kusũnni-i

23 Yesuŋ kãa *Yerusalɛmu-i-na, u ciɛ gbɛrɛ-wɛima bɔi *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-
ponsaaŋgu yinni-na. A ce dumaaŋo-na, nuɔmba maŋ daa gbɛrɛ-wɛiŋ daama-i,
ba fɔ̃ŋgũɔ baa hũu u maama-i.
24 Ŋga Yesu naa konnu-bɛi, a ce u saa haa u naŋga bɛi.
25 Fuɔ fɛrɛ taa u suɔ nelbiloŋo kusũŋgu-i, u saa waa duɔ ka yuu moloŋo wuɔ
mɛlŋo dii niɛ?

3

A hoŋ fɛlɛmma

† **2:17** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.10

1 *Farisĩɛyiɛŋo naŋo waa ba taa ba bĩ-yo Nikodɛmu; u waa *Yuifu ba
yuntieŋo.
2 Isuɔŋgu naŋgu-na, wuɔ sire kã Yesu wulaa ka cira: «Hãalãtie, i suyaa yiɛ
nuɔŋo-i Diiloŋo'i puɔraa-ni baa u nelma-i; ni ma'i sĩ niŋ ceŋ gbɛrɛ-wɛima maŋ
daama-i, nelgbãŋgbãlãaŋ siɛ gbãa ce-ma.»
3 Yesu wuɔ cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Umaŋ duɔ saa puma hoŋ
fɛlɛmma, kutieŋo yufelle siɛ gbãa haa *Diiloŋ-nelle-na.»
4 Nikodɛmu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Nɛliɛŋo maŋ vãa tĩ, u ce niɛ gbãa puma hoŋ
fɛlɛmma-i? U gbãa bir suur u nyu kusũŋgu-na u tiraa hoŋ-yo wɛi?»
5 Yesu wuɔ cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Umaŋ duɔ saa hoŋ hũmma-
na baa *Diiloŋ-Yalle-na, kutieŋo siɛ gbãa suur Diiloŋ-nelle-na.
6 Da ŋ hoŋ nelbiloŋ homma-i, nelbiloŋ huɔŋga'i waaŋ-niɛ, da ŋ bi hoŋ
Diiloŋ-Yalleŋ homma-i, Diiloŋ-Yalleŋ huɔŋga'i waaŋ-niɛ.
7 Miŋ ciɛra na puma hoŋ fɛlɛmma-i, baa yaŋ ma cu ŋ huɔŋga-i.
8 Ŋ saa da, terieŋgu maŋ da ku dɔlnu fafalmu-i mu sire; da ŋ ji cira ŋ suɔ, ŋ
da mu du; ŋ siɛ suɔ muŋ hilaa kusuɔŋ-nu, ŋ siɛ bi tiraa suɔ muŋ kãŋ kusuɔŋ-nu.
Bamaŋ huɔŋ Diiloŋ-Yalle homma-i baa dii dumɛi.»
9 Nikodɛmu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Nel daama gbãa ce niɛ ce?»
10 Yesu wuɔ cira: «Ŋ siɛ suɔ wuɔ nelpigãatieŋ nuɔ *Isirahɛl-na, nel daama
ciɛ niɛ yar-ni suɔma?
11 Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Iŋ suɔ mamaŋ, i piiye ma yaa-i; aa iŋ daa
mamaŋ, i waŋ ma yaa-i aa na sa taara na hũu-ma.
12 Nelma maŋ ciɛŋ hĩɛma-na bande-i-na, da mi waŋ-ma na sa hũu-ma, na
ka ce niɛ gbãa hũu dɔr-maama-i mi wulaa?
13 Molo saa kã dɔrɔ-i-na dede, da ku saa waa *Moloŋ-Biɛŋo yaa-i. U yaa hilaa
dɔrɔ-i-na jo.
14 *Moisi naŋ haa kɔvɛ̃lluŋ-jĩɛŋo-i daaŋgu-na dumaa *hĩɛkuraaŋgu-na, ba ka
bi haa Moloŋ-Biɛŋo-i daaŋgu-na dumɛi.
15 Ku yaa bamaŋ hũyãa u maama-i, ba ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
16 Na saa da, nelbiliemba maama gbuu silaa dɔlnu Diiloŋo-i u naa u hã-ba u
Bɛduɔla-i wuɔ umaŋ duɔ hũu u maama-i, kutieŋo baa ka caa, ŋga u da cicɛ̃lma
maŋ sa tĩɛŋ dede.
17 Diiloŋo saa saaŋ u Biɛŋo jo hĩɛma-na duɔ ji kɔsuɔŋ nelbiliemba-i, ŋga u
saaŋ-yo wuɔ u ji kor-ba.
18 Umaŋ duɔ hũu Diiloŋ-Biɛŋo maama-i, ba sa ka yuu kutieŋo-i baa wɛima.
Ŋga umaŋ duɔ saa hũu-ma, kumaŋ ciɛ u saa hũu Diiloŋ-Bɛduɔla maama-i,
Diiloŋo ka gãŋ baa-yo.
19 Kumaŋ juɔ baa kufaŋgu-i ku yaa daaku: Fitĩnuɔ juɔ miwaaŋo-na, ŋga
nelbiliemba ciluɔŋ balaaŋ dumaaŋo-na, ba bir yaŋ aa par kukulma.
20 Nɛliɛŋo maŋ duɔ tuɔ ce kuubabalaaŋgu-i, cecerma sa dɔlnu-yuɔ. U sa
taara u carra wuɔ ba ka da u ciɔbabalaŋo-i.
21 Ŋga nelfɛfɛiŋo sa fuo; u ce u wɛima-i hiere cecerma-na wuɔ nuɔmba da
uŋ ceŋ Diiloŋo huɔŋga-i dumaa.»

Nsãa taara duɔ yaŋ terieŋgu-i hã Yesu

22 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji kã *Yude baa u *hãalãbiemba-i ka tuɔ *batiseŋ
nuɔmba-i.
23 *Nsãa waa terieŋgu naŋgu-na bi tuɔ batiseŋ. Ba bĩ terieŋgu faŋgu-i Ayinɔ.
Kuu dii Salimu caaŋ-nu. Hũmma waa bɔi terieŋgu-na ku'i ciɛ Nsãa wuɔ kã ka
waa terieŋgu-na.
24 Huɔŋgu faŋgu-na, ba saa naa hi dii-yo kaso-i-na yogo.

25 Yiiŋgu naŋgu-na, u hãalãbiemba namba ji ta ba fanu ba-naa baa *Yuifuyiɛŋo naŋo-i nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ migãaŋ ŋ fɛrɛ dumaa a saanu baa Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i.
26 Baa kã ka gbɛ̃ Nsãa-i wuɔ: «Hãalãtie, niŋ waaŋ naacolŋo maŋ maama-i baa-ye; umaŋ waa baa-ni dii *Yurdɛ̃ bomborma namma-na, u duɔŋ tuɔ batiseŋ nuɔmba-i, a ce dumaaŋo-na nuɔmba-i hiere ba kã fuɔ yaa wulaa-i.»
27 Nsãa wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Diiloŋ duɔ saa hã-ni baa kumaŋ, ŋ siɛ gbãa da-ku.
28 Namaa fɛrɛ-i mi waaŋ-ma na yufelleŋ miɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u'i sĩ muɔŋo-i, ŋga u puɔraa muɔmi da mi jo u yaaŋ-na yoŋ.»
29 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Na suyaa wuɔ da ŋ ta ŋ jã ciɛŋo, ŋ huɔŋga gbuu fɛ̃ da yogogo wuɔ ŋ ka da hũnyɔmma. Ŋ jĩɛŋ duɔ ne da ŋ huɔŋga fĩɛ, ŋ bi da fuɔ kaaŋga fĩɛ. Muɔ mii dii ŋaa dɔrbiɛŋo jĩɛŋo'i baa-mi; mi huɔŋga fĩɛ gbarnu.
30 Ku saaya kunaŋgu ta ku suur-yuɔ ku naara aa kunaŋgu cɛr ta ku hel muɔmi-na.
31 «Umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, uu dii nuɔmba-i hiere ba yuŋ-nu. Umaŋ duɔ hoŋ hĩɛma-na, hĩɛmaŋ-wuoŋo, u waŋ hĩɛmaŋ-tĩmma. Umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, uu dii nuɔmba-i hiere ba yuŋ-nu.
32 Uŋ daa mamaŋ baa uŋ nuɔ mamaŋ, u waŋ ma yaa-i, ŋga molo sa hũu u nelma-i.
33 Umaŋ duɔ hũu u nelma-i, kutieŋo pigãaŋ wuɔ Diiloŋo waŋ ninsoŋo.
34 Na saa da, Diiloŋ uŋ puɔraa umaŋ, u yuu kutieŋo huɔŋga-i baa u *Yalle-i, a ce dumaaŋo-na u waŋ Diiloŋ-nelma.
35 Bɛpolŋo maama dɔlnu Tuoŋo-i a ce Tuoŋo diyaa wɛima-i hiere u naŋ-na.
36 Umaŋ duɔ hũu Bɛpolŋo maama-i, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i. Ŋga umaŋ duɔ saa hũu Bɛpolŋo maama-i, u siɛ da cicɛ̃lŋ daama-i aa Diiloŋo tiraa gãŋ baa-yo.»

4

Yesu cãarã hũmma Samariciɛŋo naŋo wulaa

1 Nuɔmbaŋ kãŋ Yesu tuɔ *batiseŋ-ba, ba kã ka tũnu *Farisĩɛbaa-ba-i wuɔ Yesu da nuɔmba u batiseŋ u yaŋ Nsãa-i.
2 A ne da fuɔ saa tuɔ batiseŋ-ba u fɛrɛ, u *hãalãbiemba'i taa ba batiseŋ-ba.
3 Maŋ juɔ waa dumaaŋo-na, wuɔ sire *Yude-i-na a bir tuɔ kã *Galile-i-na.
4 Uu naa saaya u karnu *Samari-i cor.
5 Uŋ kãa ka hi tuɔ karnu, wuɔ kã ka suur nelle nande-na ba bĩ-de Sikaar. Dii dii Yosɛfu suoŋgu caaŋ-nu. Suoŋgu faŋgu-i *Yakɔbu yaa hãa Yosɛfu-i baa-ku.*
6 Yakɔbu kɔlɛŋo waa kusuɔŋ-nu'i. Yesuŋ wuɔyaa mulĩɛŋ dumaaŋo-na, wuɔ tĩɛna kɔlɛŋ daayo nuŋgu-na tuɔ fiisa. Bãaŋgu naa hi yuhuɔŋga-i tĩ.
7 Samariciɛŋo naŋo jo duɔ ji hu hũmma. Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, ŋ sa hã-mi hũmma namma mi nyɔŋ wɛi?»
8 A ne da u hãalãbiemba naa kã nelleŋ-huɔŋ-na da ba ka sãa niiwuoni.
9 Ciɛŋo gbɛ̃-yo wuɔ: «Ma sĩ *Yuifuyiɛŋ nuɔ kɛ? A bige-i ciɛ ŋ ta ŋ cãrã hũmma-i *Samariyiɛŋ muɔmi wulaa?» Ninsie ninsie, Yuifubaa-ba saa ta ba siɛ ba ce wɛima baa Samaritaamba-i.
10 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ ŋ taa ŋ suɔ Diiloŋ-caluɔ-i aa suɔ umaŋ cãarãŋ hũmma-i ŋ wulaa, nuɔnɛi naa bir cãrã u wulaa aa uu naa hã-ni cicɛ̃lmaŋ-hũmma.»

---

* **4:5** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 33.19; Yosuwe (Josué) 24.32.

11 Ciɛŋ wuɔ cira: «Kɔlɛŋo-i filofilo dumandɛ-i-na aa kɔlɛncaŋga bi sĩ baa nuɔ,
naŋ ka da kufaŋgu cicɛ̃lmaŋ-hũmma-i hie a hã muɔ baa-ma?
12 I bĩncɔiŋo-i Yakɔbu yaa birii kɔlɛŋ daayo-i hã-ye, fuɔ fɛrɛ nyuɔŋ u
hũmma-i, u bisãlmba sire nyɔŋ-ma baa ba muɔru-i hiere. Naŋ ne wuɔ sĩ naŋ
maaraa Yakɔbu-i wɛi?»
13 Yesu wuɔ cira: «Umaŋ duɔ nyɔŋ hũŋ daama-i, hũŋkuɔsĩnni ka tiraa bir
bel-o.
14 Ŋga muɔ da mi hã umaŋ mi hũmma-i u nyɔŋ, ma ka ce hũnfoele kutieŋo
huɔŋga-na, aa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede ma'i ka ta ma hel hũnfoele fande-na,
a ce dumaaŋo-na hũŋkuɔsĩnni cɛraa ni ji bel-o.»
15 Ciɛŋ wuɔ: «Hã muɔ hũmma famma-i hũŋkuɔsĩnni baa ji tiraa bel-mi aa
mi baa ji tiraa jo bande-i-na wuɔ mi ji hu hũmma.»
16 Yesu wuɔ: «Kã ŋ ka bĩ ŋ bɔlɔ-i na jo.»
17 Ciɛŋ wuɔ: «Bɔlŋo si dii baa-mi.»
Yesu wuɔ: «Ma dɔlaa-ni!
18 Ŋ tĩɛnaana baa bibɛmba ndii cor tĩ. Aa niŋ yeŋ baa umaŋ fiɛfiɛ-i-na, ŋ
bɔlɔ-i sĩ. Ŋ saa kar coima.»
19 Uŋ waaŋ mafamma-i, ciɛŋ wuɔ: «Ku biyaa ŋaa nuɔŋo-i *Diilopɔpuɔrbiloŋ
nuɔ.»
20 Aa naa cira: «Yaŋ mi yuu-ni nelma diei: Samari-bĩncuɔmba siire jaal
Diiloŋo-i tãnuŋ daaku yaa nuɔ-i, bige-i ciɛ Yuifubaa namaaŋo-i na'a Diilojaal-
terieŋgu dii *Yerusalɛmu?»
21 Yesu wuɔ: «Ciɛŋ nuɔ, yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Yiiŋgu dii baa yiiŋgu
na siɛ ji tiraa ta na jaal i To-i Diiloŋo-i tãnuŋ daaku-na, na siɛ bi ji tiraa ta na
jaal-o Yerusalɛmu-i-na.
22 Samaritaaŋ namaaŋo-i na sa suɔ naŋ jaal umaŋ, a ne da Yuifubaa
miɛŋo-i, Koŋkortieŋo hilaa miɛmɛi nuɔ-i, a ce dumaaŋo-na i suɔ iŋ jaal umaŋ.
23 Ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, *Diiloŋ-Yalle ka ce ninsoŋ-Diilojaaltaamba ta ba
jaal i To-i Diiloŋo-i baa huɔŋga diei. Yiiŋgu faŋgu hii tĩ yɛrɛ. I To-i Diiloŋo-i
taara ba ta ba jaal-o dumɛi.
24 Diiloŋo-i molo sa da-yo; bamaŋ jaalaaŋ-yoŋ ba saaya ba ta ba jaal-o baa
huɔŋga diei, aa ba yaŋ u *Yalle dii-ba hũmelle-na.»
25 Ciɛŋ wuɔ: «Mi suyaa miɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ, u ka jo. Ba bĩ u yaa-i *Kirsa-i. Duɔ jo, u ka waŋ ma yaaŋga-i
hiere baa-ye.»
26 Yesu wuɔ: «Niŋ gbɛ̃ŋ umaŋ, u yaa piiyeŋ baa-ni daayo-i.»
27 Uŋ taa u waŋ mafamma-i, u hãalãbiemba jo ji ta ba yiɛra.
Baŋ juɔ ji da u piiye baa ciɛŋ daayo-i, kuɔ cu ba hɔmmu-i. Ŋga molo saa siɛ
duɔ yuu-yo wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ piiye baa ciɛŋ daayo-i? Ŋ'a u ce bige-i hã-ni?»
28 Ciɛŋ wuɔ yaŋ u bũnaŋga-i aa naa gbar kã nelleŋ-huɔŋga-na ka tuɔ piiye
baa nuɔmba-i wuɔ:
29 «Juɔŋ i ta na ka da, ma miŋ siire ce mamaŋ hiere, naacolŋo naŋo waaŋ-ma
baa-mi. Ku biyaa ŋaa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo maŋ,
u yaa juɔ.»
30 Nuɔŋ baa hel kã Yesu wulaa.
31 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba waa ta ba cãrã-yuɔ wuɔ u wuo
niiwuoni-i.
32 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi daa niiwuoni nanni da mi wuo ŋga namaa na
sa suɔ niiwuoni fanni-i.»
33 Hãalãbieŋ baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Ku ce molo juɔ baa niiwuoni ji
hã-yo wɛi?»

34 Yesu wuɔ cira: «Umaŋ puɔraa-mi, da mi gbãa ce u huɔŋga-i, a ce u
maacemma ka bãl, mɛi niiwuoni yaa nifanni-i.
35 Ma sĩ namaa fɛrɛ-i da na ce na ta na piiye wuɔ dĩmma ce caamba naa
aa ba suɔ kar-ma kɛ? Ciiriiŋ na yunni-i na ne; nuɔmba maŋ juɔŋ, baa dii ŋaa
dĩmma maŋ vãa hi karma.
36 Umaŋ karaaŋ dĩmma-i u ka da u cufaluŋgu sullu-i aa uŋ karaa dĩmma
maŋ, ma ka kã Diiloŋ-nelleŋ. A ce dumaaŋo-na, umaŋ duuŋ baa umaŋ karaaŋ,
ba hɔfɛ̃lle-i diiduɔle.
37 Da ba cira: ‹Unaŋo-i duuŋ aa unaa kar› ba saa kar coima.
38 Suoŋgu maŋ namaa saa kũ-ku, mi puɔraa na ka ta na ka kufaŋgu dĩmma
yaa-i. Banamba'i kũɔ-ku cufal, aa namaa kã ka ta na ka ku dĩmma-i.»
39 Ciɛŋ uŋ tũɔnu nuɔmba-i wuɔ uŋ siire ce mamaŋ hiere Yesu waaŋ-ma baa-
yo, ba fɔ̃ŋgũɔ hũu Yesu maama-i nelle fande-na.
40 A ce dumaaŋo-na, baŋ juɔ ji da-yo, baa cãrã-yuɔ wuɔ u tĩɛna baa-ba. Yesu
wuɔ tĩɛna ce yinni hãi
41 a piiye baa-ba u fɛrɛ.
Uŋ ciɛ mafamma-i, nuɔmba bɔi tiraa hũu u maama-i naara.
42 Baa ta ba piiye baa ciɛŋo-i wuɔ: «Iŋ nuɔ naŋ nelma-i aa jo ji nu fuɔ
maama-i a suɔ wuɔ u yaa miwaaŋo koŋkortieŋo-i kelkel, ku yaa kãyã-yiɛ i hũu
u maama-i.»

Yesu siire nelbuɔ naŋ biɛŋo

43 Yesuŋ siire Sikaar-na, wuɔ cor baa u hũmelle-i tuɔ kã *Galile-i-na.
44 Fuɔ fɛrɛ wuɔ waaŋ-ma wuɔ: «Ba sa kãŋ *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i u fɛrɛŋ nelle-
na.»
45 Uŋ kaa hi Galile-i, Galiletaaŋ baa gbuu bel-o da fafamma. Baŋ ŋa naa
kã *Yerusalɛmu-i-na *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-na, ba daa uŋ ciɛ mamaŋ
hiere, ku'i ciɛ uŋ kãa ba terieŋgu-na, ba suɔ u belma.
46 Ku huoŋgu-na, wuɔ ji tiraa kã Kana-i-na uŋ ŋa naŋ birii hũmma-i kolma-i
kusuɔŋ-nu. A ne da fãamaaŋo naŋo biɛŋo taa u jaŋ. U waa Kafarnamu.
47 Tuoŋ uŋ juɔ nu wuɔ Yesu hilaa *Yude-i-na jo Galile-i-na, wuɔ kã ka cãrã-
yuɔ wuɔ u ce jande aa u kã baa-yo Kafarnamu-i-na ka sire u biɛŋo-i hã-yo,
kɛrɛ jarma cɔraanu-yuɔ cor.
48 Yesu wuɔ cira: «Ku ce ŋaa da na saa da gbɛrɛ-i baa na yufelle-i na sa hũu-
ma wɛi?»
49 Naacolŋ wuɔ cira: «Itie, jande baa sɛrɛ. Da ŋ sɛrɛ, mi biɛŋo ka ku.»
50 Yesu wuɔ cira: «Bir ŋ kũŋ, ŋ biɛŋo siire.»
Naacolŋ wuɔ bi hũu-ma aa naa bir tuɔ kũŋ.
51 Uŋ kãŋ hũmelle-na, wuɔ suu baa u maacembiemba jo u wulaa. Wuɔ yuu-
ba. Baa cira: «Ŋ biɛŋo siire, i taa i kã diɛ ka waŋ ma yaa baa-ni.»
52 Wuɔ yuu-ba wuɔ: «U siire yaku-i?»
Baa cira: «U siire cicuɔŋ-nu, bãaŋgu naa ciɛl yuhuɔŋga-na cɛllɛ.»
53 Tuoŋ wuɔ bi ne da huɔŋgu bi faŋgu'i nuɔ-i Yesu naa gbɛ̃-yo wuɔ u biɛŋo
siire. Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, fuɔ baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere baa pãŋ hũu
Yesu maama-i.
54 Yesuŋ hilaa Yude-i-na bir kã Galile-i-na, u gbɛrɛ daayo yaa ciɛ ba ce ba
hãi terieŋgu faŋgu-na.

5

Yesu siire murgu naŋo

1 Ku huoŋgu-na, *Yuifubaa-ba ji ta ba ce ba ponsaaŋgu naŋgu-i
*Yerusalɛmu-i-na. Yesu wuɔ kã.

2 A ne da Tũlŋ-dumɛlle* caaŋgu-na hũnfuoŋgu naŋgu dii, ba bĩ-ku ebiremma-
na «Bɛtisata»†. Gbuganni ndii waa cĩilã-kuɔ.
3-4 [*Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo waa tuɔ jo u sagalla hũmma-i hũnfuoŋ daaku-
na. Duɔ sagalla-mɛi, jɛiŋo maŋ duɔ gbãa suur igɛ̃na, u jarŋ da ma fiɛ kuola
niɛ niɛ, fafalmu pãŋ da-yuɔ.] A ce dumaaŋo-na, jaamba bɔi waa terieŋgu-na
ta ba cɔrɔ gbugaŋ daani-na [ba cie hũmma sagallamma-i]: Yiriemba waa,
cisɛduɔlbaa-ba waa a naara murgubaa-ba bi waa.
5 Unaŋo waa ba hɔlma-na, uŋ gaala jarma-na, ku bieŋ komorre baa
cĩncieluo niisiɛi waa belle fande-na.
6 Yesuŋ kãa ka da u gaala, aa nu wuɔ u bãaŋgu cuɔ jarma-na, wuɔ yuu-yo
wuɔ: «Ŋ taara ŋ sire wɛi?»
7 Jɛiŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, hũŋ da ma sagalla, mi siɛ da molo dii-mi; muɔ da
mi namallã da mi ka suur dii huɔŋgu-na, unaa ta yaaŋga miɛ suur. Mi ce-ma
niɛ?»
8 Yesu wuɔ: «Sire ŋ biɛ ŋ figĩiŋgu-i ŋ kũŋ.»
9 Terduɔŋgu faŋgu-na, fafalmu pãŋ da naacolŋo-na. Wuɔ sire biɛ u figĩiŋgu-i
tuɔ kũŋ. A ne da yiiŋgu faŋgu waa *yitĩɛnaŋgu.
10 Yuifu ba yuntaambaŋ daa u tũyãa figĩiŋgu-i, baa ta ba waŋ baa-yo wuɔ:
«Ŋ saa suɔ wuɔ nyuŋgo-i yitĩɛnaŋgu wɛi? Bige-i ciɛ ŋ sire biɛ figĩiŋgu tũu?»
11 Naacolŋ wuɔ: «Umaŋ siire-miɛ u yaa ciɛra mi biɛ mi figĩiŋgu-i kũŋ.»
12 Baa cira: «Hai moloŋo-i ufaŋo-i?»
13 Naacolŋo yiɛra bege! U sa suɔ Yesu-i duɔ pigãaŋ-yo. A ne da nuɔmba naa
maara cor. Yesu baala ba hɔlma-na.
14 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji da naacolŋo-i *Diilodubuɔ-i-na. Wuɔ waŋ baa-
yo wuɔ: «Nuɔnɛi daani yeryer fiɛfiɛ-i-na, da ŋ'a ŋ sa taara wɛima namma da-ni
mamaŋ balaaŋ yaŋ dĩɛlã-maaŋ daama-i, baa tiraa ŋ cãl Diiloŋo-i.»
15 Naacolŋ wuɔ kã ka waŋ baa Yuifu ba yuntaamba-i wuɔ naacolŋ daayo
yaa naa sire-yuɔ u jarma-na.
16 Yuifu ba yuntaaŋ baa sire ku yaa nuɔ-i a cɔ̃ Yesu-i wuɔ u ciɛ niɛ sire
moloŋo yitĩɛnaŋgu-na?
17 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi biyaa mi to-maama. Mi To sa nanna yiiŋgu baa
u maacemma-i.»
18 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yuifu ba yuntaaŋ baa pãŋ ta ba taara-yuɔ baa
komma, wuɔ u saa kãŋ yitĩɛnaŋgu-i aa tiraa cira Diiloŋo-i fuɔ tohoiŋo;
dumaaŋo-na, u saa u fɛrɛ baa Diiloŋo-i.
19 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bɛpolŋo siɛ gbãa
da dumaa u tuɔ ce. U ne Tuoŋo yaa-i aa tuɔ ce. Tuoŋ uŋ ceŋ mamaŋ, Bɛpolŋo
bi ce ma yaa-i.
20 Bɛpolŋo maama dɔlnu Tuoŋo-i, u yaa pigãaŋ-yoŋ u maacemma-i u tuɔ ce.
U ka pigãaŋ-yo mamaŋ maaraa daama-i a ce-na gbɛrɛ.
21 Tuoŋ uŋ pĩŋ bikuomba-i dumaa ba sire, Bɛpolŋ duɔ tuɔ taara umaŋ waa
u gbeini-na u sire-yuɔ dumɛi.
22 Aa Tuoŋo sa ce moloŋ ãndaaŋgu, u yaaŋ ãndacelle-i hã Bɛpolŋo yaa-i,
23 ku yaa nuɔmba ka ta ba kãŋ-yo ŋaa baŋ kãŋ Tuoŋo-i dumaa. Umaŋ duɔ u
sa kãŋ Bɛpolŋo-i, kuu dii ŋaa u sa kãŋ u To maŋ puɔraa-yo.
24 «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Mi To yaa puɔraa-mi, a ce dumaaŋo-na
umaŋ duɔ nu mi nelma-i aa haa u naŋga mi To-i-na, kutieŋo daa cicɛ̃lma maŋ
sa tĩɛŋ dede-i tĩ. Ba siɛ ka yuu-yo baa wɛima. Kuu dii ŋaa kutieŋo kuu tĩ aa
sire.

* **5:2** Baa naa ma koko dii Yerusalɛmu-i huɔŋga aa hiel dumiɛŋa. Dumiɛŋa faŋa-i yirɛiŋa waa-yiɛ. Dimaŋ daade-i ba taa ba bĩ-de Tũlŋ-dumɛlle. † **5:2** «Bɛtisata» yuŋgu yaa wuɔ «hujarreŋ-dũnni».

25 Yaaŋ mi tũnu-nɛi: Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, bikuomba ka nu Diiloŋ-Biɛŋo
piiye. Ku yiiŋgu hii tĩ yɛrɛ. Umaŋ duɔ nu u nuŋgu-i, kutieŋo ka da cicɛ̃lma
maŋ siɛ ji tĩ dede.
26 Cicɛ̃lmaŋ yeŋ baa Tuoŋo-i dumaa u tuɔ hã nuɔmba-i baa-ma, u bi hãa
Bɛpolŋo-i baa-ma dumɛi u tuɔ hã-ba.
27 Aa u birii ãndacelle-i hã Bɛpolŋo yaa baa-de wuɔ u yaa *Moloŋ-Biɛŋo-i.
28 Baa na yaŋ ma ce-na gbɛrɛ. Na saa da, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, bamaŋ suurii
hĩɛma-na ba ka nu Moloŋ-Biɛŋo piiye.
29 Da ba ji nu u piiye, ba ka sire hel cĩncuɔŋa-na. Bamaŋ taa ba ce
ãnfafamma-i ba ka kã Diiloŋ-nelleŋ, ŋga bamaŋ taa ba ce kuubabalaaŋgu-i
ba ka kã dãamu-na.
30 Mɛi siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu mi fɛrɛ. Baŋ ciɛra mi gɛr dumaa, mi gɛr dumɛi.
Mi sa ce kumaŋ dɔlaanu muɔ, umaŋ puɔraa-mi, mi ce fuɔ kuudɔlnuŋgu'i.
Terieŋgu faŋgu-na, mi gbãa cira mi suɔ gɛrma.
31 «Kuɔ muɔmɛi taa mi waŋ mi maama-i mi fɛrɛ, yuŋgu naa saa waa mi
nelma-na.
32 Ŋga unaŋo-i waaŋ-maŋ, aa mi suyaa miɛ u waŋ ma yaaŋga yaa-i.
33 Ma sĩ na puɔraa nuɔmba Nsãa wulaa wuɔ ba ka yuure mi sĩnni-i kɛ? Baŋ
kãa, Nsãa saa ka fuo ninsoŋo-i bɛi.
34 Uŋ waaŋ mamaŋ baa-ba mi maama-na, ma sa kãyã muɔ, ma kãyã namɛi.
Mi waŋ mafamma-i da mi kor namɛi.
35 Nsãa waa ŋaa fitĩnuɔ na hɔlma-na, na hũyãa-ma ce na bãaŋgu-i cɛllɛ yoŋ
baa-yo.
36 A ne da mɛi maaraa Nsãa-i. Mi Toŋ hãa-mi maacemma maŋ mi ta mi ce,
ma yaa pigãaŋ mi sĩnni-i aa ma yaa bi pigãaŋ wuɔ mi To yaa puɔraa-mi.
37 Aa umaŋ puɔraa-mi, u bi bĩ mi yefafalle. Ŋga na saa nu u yalle-i dede, na
saa bi da u yufelle dede.
38 Uŋ puɔraa umaŋ, naŋ'a na saa hũu u nelma-i, na ce niɛ aa gbãa hũu fuɔ
maama-i?
39 Na suyaa wuɔ cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede ma da Diiloŋ-nelma yaa nuɔ-i, ku'i
ciɛ na vaa na fɛrɛ baa ma kalamma-i. A ne da ma yaa bi piiyeŋ mɛi maama-i
40 aa na sa taara na cu mi huoŋ-nu a ji kor.
41 «Mi sa taara nuɔmba dɔl-mi.
42 Mi suɔ-na. Mi suyaa miɛ Diiloŋo maama sa dɔlnu-nɛi.
43 Mi juɔ mi To yerreŋ aa na sa taara na da mi yufelle. Ŋga moloŋ duɔ jo u
fɛrɛŋ jomma, na sire ta na gbar na nyaanu-yuɔ.
44 Namaa naŋ birii yaŋ Diiloŋo-i aa ta na taara nelbiliemba'i dɔl-na, na ka
ce niɛ gbãa hũu u maama-i?
45 Baa na da niɛ sĩ muɔmɛi kaa cãl-na mi To terieŋgu-na; muɔ sĩ. Naŋ haa na
naŋga-i *Moisi maŋ nuɔ-i, u yaa ka cãlãaŋ-naŋ.
46 Na saa da, Moisi nyɛgãaŋ mɛi maama'i u sɛbɛ-i-na. Kuɔ naa naa hũu u
maama-i, naa naa bi hũu mɛi maama-i.
47 Ŋga naŋ'a na saa hũu uŋ nyɛgãaŋ mamaŋ, na ka ce niɛ gbãa hũu mɛi
nelma-i?»

6

Yesu hãa nelpũŋgu naŋgu wuo ye
(Matie 14.13-21; Marke 6.30-44; Like 9.10-17)

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ kã *Galile dalaŋga yiɛŋgu naŋgu-na; ba bi bĩ
dalaŋga faŋga-i Tiberiyadi-dalaŋga.
2 Uŋ taa u ce himma-i u sire jaamba-i dumaaŋo-na, nuɔŋ baa kũɔl ba-naa ta
ba nyaanu-yuɔ.

3 Wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu naŋgu-na tĩɛna baa u *hãalãbiemba-i.
4 *Yuifu ba *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu naa piɛ tĩ.
5 Wuɔ u ne da nelpũŋgu naŋgu jo. Wuɔ yuu Filipu-i wuɔ: «I ka da niiwuoni-i hie diɛ sãa hã nuɔŋ daaba-i hiere ba wuo?»
6 Uu naa suɔ uŋ saaya u ce kumaŋ, ŋga u taa u yuu duɔ ne Filipuŋ ka waŋ mamaŋ.
7 Filipu wuɔ cira: «Da ŋ fiɛ biɛ *deniebaa nuɔsũɔ a sãa niiwuoni-i wuɔ ŋ cal hã-ba tɛ̃ntɛ̃ŋ, ba siɛ da hiere.»
8 U hãalãbiloŋo naŋo waa, Simɔ-Piɛr hãaŋo; ba taa ba bĩ-yo Andere. Fuɔ wuɔ cira:
9 «*Buruo u ndii dii baa naacombiloŋo naŋo bande-i-na a naara titiraamba hãi. Ŋga nifanni gbãa fa hama-i a hã nelpũŋ daaku temma-i?»
10 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Ciɛŋ ba tĩɛna hiere.» Hɔlma famma-na, hĩɛŋgu waa bɔi. Nuɔŋ baa tĩɛna. Bibɛmba maŋ waa, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii temma.
11 Yesu wuɔ biɛ buruo-i a jaal Diiloŋo-i aa naa calnu-yuɔ hã-ba. Aa naa bi hã-ba titiraamba-i baŋ taaraŋ dumaa.
12 Baŋ gbuu ji wuo ye tĩ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, wuɔ waŋ baa u hãalãbiemba-i wuɔ: «Biɛraayaŋ boini maŋ tĩyãa, mi sa taara ni bĩɛna.»
13 Baa biɛra baŋ wuyaa buruo u ndii daayo-i aa boini maŋ tĩɛ, niɛ yu segebaa cĩncieluo ba hãi.
14 Nuɔmbaŋ daa gbɛrɛ faŋo-i, baa ta ba piiye wuɔ: «*Diilopɔpuɔrbiloŋo maŋ naa saaya u jo hĩɛma-na, u yaa juɔ daayo-i, nuharuŋgu si dii-mɛi.»
15 Yesu wuɔ suɔ wuɔ ba ka jo ji bel-o fõŋgũɔ ce-yo nellentieŋo; wuɔ ta halaŋ ba caaŋgu-na bir ka tĩɛna u da-u-diei dii tãnuŋgu-na.

Yesu wuɔyaa hũmma dɔrɔ
(Matie 14.22-23; Marke 6.45-52)

16 Bãaŋguŋ juɔ hir huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu *hãalãbieŋ baa hiire kã dalaŋga-na,
17 ka biɛ beŋo ta ba karnu ba kã Kafarnamu yaŋga. Bãaŋgu ji tĩ ba sa da Yesu-i.
18 Fafalpepetieŋo naŋo sire tuɔ sagalla hũmma-i dalaŋga-na.
19 Ba gbaraa kilobaa-ba ndii, sisɔ niediei temma, ba'a ba ne da Yesu-i ba caaŋ-nu; u wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u jo. Kor maa pãŋ ta ma da-ba.
20 Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmɛi!»
21 Ba'a ba yiɛra biɛ-yo ku yaa nuɔ-i, a da ba hii baŋ taa ba kã kusuɔŋ-nu.

Niiwuoni maŋ hãaŋ nelbiliemba-i ninsoŋ-cicɛ̃lma-i

22 Ku cuo kaala-i-na, nuɔmba maŋ naa tĩyãa bomborma namma-na ba saa da Yesu-i. A ne da u *hãalãbiembaŋ taa ba ta dɛ̃ndĩɛle-na, beŋo diei waa yoŋ hũmma nuŋgu-na. Ba biyaa u yaa-i ta. Cuoŋ kaalaa nuɔmba saa da Yesu-i, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Naacolŋ daayo curaa hie? U saa naa bi suur baa u hãalãbiemba-i cicuɔŋgu-na!»
23 Ba'a ba ne da benni nanni hilaa Tiberiyadi-i-na jo ji yiɛra Yesuŋ ŋa naa jaal Diiloŋo-i aa hã-ba *buruo-i kusuɔŋ-nu ku caaŋgu-na.
24 Baa ne da Yesu-i baa u hãalãbiemba-i molo si dii benaamba famba-na. Baa bel-ba nyugũŋ ta ba karnu ba kã Kafarnamu-i-na da ba ka taara-yuɔ.
25 Baŋ karaanu ka da-yo, baa cira: «Hãalãtie, ŋ juɔ yaku-i bande-i-na?»
26 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Miŋ ceŋ gbɛrɛ maŋ, ku saa ce ŋaa na suyaa fuɔ yuŋgu yaa-i aa ta na taara-miɛ, ŋga miŋ hãa-na niiwuoni-i na wuo ni yar-na, ku'i ciɛ na ta na taara-miɛ.

27 Baa na ta na ce maacemma-i na taara niiwuoni maŋ bɩ̃ɛnaanaŋ, taa na
ce na taara niiwuoni maŋ sa bɩ̃ɛnaanaŋ aa ta ni kã baa nɛliɛŋo Diiloŋ-nelle-na.
*Moloŋ-Biɛŋo hã nuɔmba-i ni yaa-i; u To-i Diiloŋo haa u dãnyuɔ-i u yaa nuɔ-i
duɔ pigãaŋ wuɔ u'i hãa-yo ku fɔ̃ŋgũɔ-i.»
28 Baa yuu-yo wuɔ: «I saaya i tiɛ ce Diiloŋo huɔŋga-i niɛ?»
29 Yesu wuɔ cira: «Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ na wulaa, ku yaa daaku: U taara
uŋ puɔraa umaŋ, na hũu u maama-i.»
30 Baa cira: «Ŋ ka ce gbɛrɛ hayo-i pigãaŋ-ye i suɔ wuɔ Diiloŋo puɔraa nuɔnɛi?
31 I bɩ̃ncuɔmbaŋ waa *hɩ̃ɛkuraaŋgu-na, Diiloŋo naa tuɔ hã-ba niiwuoni ba ta
ba wuo. Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹*U hielaa niiwuoni dɔrɔ-i-na nanna
hã ba wuo.*›*»
32 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Niiwuoni maŋ hilaa
dɔrɔ-i-na *Moisi saa hã-na baa-ni. Mi To yaa hãaŋ-naŋ ninsoŋ-niiwuoni maŋ
hilaaŋ dɔrɔ-i-na.
33 Diiloŋ-niiwuoni yaa nimaŋ hilaaŋ dɔrɔ-i-na. Ni yaa hãaŋ nuɔmba-i
ninsoŋ-cicɛ̃lma-i.»
34 Uŋ waaŋ mafamma-i, baa cira: «Itie, ta ŋ hã-ye niiwuoni fanni-i i tiɛ
wuo.»
35 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Muɔmɛi cicɛ̃lmaŋ-niiwuoni-i. Umaŋ duɔ cu mi
huoŋ-nu, nyulmu cɛraa mu bel-o aa umaŋ duɔ hũu mi nelma-i, hũŋkuɔsɩ̃nni
cɛraa ni bel-o.
36 Mi waaŋ-ma baa-na cor tɩ̃, aa na tiraa da-ma baa na yufieŋa-i, ŋga na saa
hũu-ma.
37 Mi To duɔ hã-mi bamaŋ hiere, ba ka cu mi huoŋ-nu. Umaŋ duɔ cu mi
huoŋ-nu, mi sa ji donya-yuɔ mi fɛrɛŋ nuɔ dede.
38 Hama-i nuɔ-i? Mi saa hel dɔrɔ-i-na da mi ji ce mi kuudɔlnuŋgu, mi juɔ da
mi ji ce umaŋ puɔraa-mi u kuudɔlnuŋgu.
39 A ne da umaŋ puɔraa-mi u sa taara uŋ hãa-mi bamaŋ, u diei balla-bɛi. U
taara miwaaŋo tɩ̃mmaŋ-yiiŋgu-i, mi sire kutaamba-i hiel-ba cɩ̃ncuɔŋa-na.
40 Na saa da, mi To taara umaŋ duɔ suɔ-mi aa hũu mi nelma-i, kutieŋo da
cicɛ̃lma maŋ sa tɩ̃ɛŋ dede-i aa mi sire-yuɔ miwaaŋo tɩ̃mmaŋ-yiiŋgu-na.»
41 Yesuŋ ciɛra wuɔ u yaa-i cicɛ̃lmaŋ-niiwuoni maŋ hilaa dɔrɔ-i-na, ku saa
dɔlnu *Yuifubaa-ba-i.
42 Baa ta ba piiye wuɔ: «Yosɛfu biɛŋ daa u sa suɔ aa cɔrnu! I suɔ u to-i aa suɔ
u nyu-i, u bir gbɛ̃-ye dumaa wuɔ fuɔ hilaa dɔrɔ.»
43 Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ na hɔmmu guɔla.
44 Mi To yaa puɔraa-mi, a ce dumaaŋo-na molo siɛ gbãa cu mi huoŋ-nu u fɛrɛ
ni u saa dii u nuŋgu-i. Umaŋ duɔ cu mi huoŋ-nu, duɔ fiɛ ku, miwaaŋo tɩ̃mmaŋ-
yiiŋgu-na, mi ka sire-yuɔ.
45 *Diilopɔpuɔrbiemba nyɛgãaŋ nel daama-i wuɔ:
‹*Diiloŋo ka hãalã-bɛi hiere baa u nelma-i.*› †
Umaŋ duɔ nu mi To nelma-i aa siɛ u nuŋ-ãndaaŋgu-i, kutieŋo ka cu mi huoŋ-
nu.
46 Dumaaŋo-na ku saa ce ŋaa molo daa mi To-i dede dɛ! Ma'i sɩ̃. Umaŋ hilaa
Diiloŋo wulaa jo, u yaa daa-yo u diei yoŋ.
47 «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ hũu mi nelma-i, kutieŋo daa
cicɛ̃lma maŋ sa tɩ̃ɛŋ dede-i tɩ̃.
48 Muɔmɛi cicɛ̃lmaŋ-niiwuoni-i.
49 Na tobaa-ba wuyaa niiwuoni-i hɩ̃ɛkuraaŋgu-na ŋga ba kuu.
50 A ne da niiwuoni maŋ hilaaŋ dɔrɔ-i-na, umaŋ duɔ wuo-ni, kutieŋo sa ku.

---

* **6:31** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 16.4,15; Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 78.24 † **6:45** Isayi (Ésaïe) 54.13

51 Muɔmɛi cicɛ̃lmaŋ-niiwuoni maŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo. Umaŋ duɔ wuo-ni,
kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i. Miŋ ka hã nelbiliemba-i niiwuoni
maŋ ba da ba da ninsoŋ-cicɛ̃lma-i, mɛi fɛrɛŋ kũɔma yaa-i.»
52 Uŋ waaŋ mafamma-i, maa gbuu jaŋ Yuifubaa-ba-i, baa ta ba yuu ba-naa
wuɔ: «Naacolŋ daa wuɔ u hã-ye u kũɔma-i i wuo-ma wuoŋ hama-i temma-i?»
53 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da ŋ da na saa wuo
*Moloŋ-Biɛŋo kũɔma-i aa nyɔŋ u tãmma-i, na siɛ da ninsoŋ-cicɛ̃lma-i.
54 Umaŋ duɔ wuo mi kũɔma-i aa nyɔŋ mi tãmma-i, u daa cicɛ̃lma maŋ sa
tĩɛŋ dede-i tĩ. Duɔ fiɛ ku, miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-na, mi ka sire-yuɔ.
55 Mi kũɔma-i ninsoŋ-niiwuoni aa mi tãmma-i ninsoŋ-kuunyɔŋgu.
56 Umaŋ duɔ wuo mi kũɔma-i aa nyɔŋ mi tãmma-i, kutieŋo dii baa-mi aa mi
bi waa baa-yo.
57 Mi To maŋ puɔraa-mi, cicɛ̃lma dii baa u yaa-i. U yaa hãa muɔŋo-i cicɛ̃lŋ
daama-i; a ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ wuo mi kũɔma-i, mi ka bi hã kutieŋo-i
cicɛ̃lma famma-i.
58 Niiwuoni maŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, ni yaa daani. Nii sĩ niiduɔni baa na
tobaa-baŋ wuyaa nimaŋ aa ku. Umaŋ duɔ wuo niiwuoŋ daani-i, kutieŋo ka
da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.»
59 Yesuŋ waaŋ mamaŋ baa nuɔmba-i Kafarnamu *Diilonelhãalãdũŋgu-na
ma yaa mafamma-i.

Yesu nelma ciɛ kpelle u hãalãbiemba wulaa

60 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, u *hãalãbiemba fɔ̃ŋgũɔ baa cira: «Nel daama
cemma dii kpelle cor; hai gbãa siɛ daama temma-i?»
61 Yesu wuɔ suɔ wuɔ ku saa dɔlnu-bɛi, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nel daama ciɛ
kpelle na wulaa wɛi?
62 Aa da na ji da *Moloŋ-Biɛŋo nyugũŋ u kã u muntercɔlɔmmu-na, na ka
waŋ wuɔ niɛ?
63 *Diiloŋ-Yalle yaa hãaŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i cicɛ̃lma-i, ni ma'i sĩ nɛliɛŋ nuɔŋo-i
baa ŋ yundaaŋgu-i ŋ siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu. Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-na,
Diiloŋ-Yalle dii ma yaa nuɔ-i baa cicɛ̃lma-i hiere.
64 Ŋga banamba dii na hɔlma-na, ba saa hũu-ma.» Ninsie ninsie, Yesu wuɔ
suyaa ãnyagarmantaamba-i dii ku domma-na, aa wuɔ bi suyaa umaŋ ka hel
u huoŋ-nu, ku'i ciɛ wuɔ tuɔ waŋ mafamma-i.
65 Uŋ piiye dumaaŋo-na, wuɔ cira: «Da na da mi ciɛra molo siɛ gbãa cu mi
huoŋ-nu ni Diilo saa dii u nuŋgu, ku yuŋgu yaa kufaŋgu-i.»
66 A doŋ yiiŋgu faŋgu-na, u hãalãbiemba fɔ̃ŋgũɔ bir, ba sa tiraa nyaanu-yuɔ.
67 Baŋ birii, Yesu wuɔ yuu u hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-i wuɔ:
«Namaa na bi taara na bir mi huoŋ-nu wɛi?»
68 Simɔ-Piɛr wuɔ cira: «Itie, cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i ma nelma dii baa
nuɔnɛi; i bir naŋ huoŋgu-na ka nyaanu hai?
69 I haa i naŋga-i nuɔnɛi nuɔ-i, aa i suyaa wuɔ Diiloŋ uŋ puɔraa u nolŋo maŋ
jo, u yaa nuɔŋo-i.»
70 Yesu wuɔ cira: «Ma sĩ naa dii cĩncieluo baa na hãi kɛ? Hai fiɛlaa-na?
Muɔmɛi sĩ wɛi? A ne da Sitãni-nolŋo dii na hɔlma-na.»
71 U gbɛ̃ *Yuda yaa dumaaŋo-na. Simɔ-Isikaro biɛŋo. U nuŋgu waa Yesu
hãalãbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba-na. U yaa juɔ hel Yesu huoŋgu-na.

7

Yesu hãmba taara u hel pigãaŋ u fɛrɛ

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cor tuɔ wuɔra *Galile yaa nuɔ-i, u sa taara u kã
*Yude-i-na. *Yuifu ba yuntaamba taa ba taara-yuɔ baa komma ku'i ciɛ u saa
tuɔ taara u kã.
2 A ne da huɔŋgu faŋgu-na Yuifu ba ponsaaŋgu maŋ baŋ bĩŋ-kuŋ *gbugan-
niŋ-ponsaaŋgu-i kuu naa piɛ tĩ.
3 U hãmba gbɛ̃-yo wuɔ: «Ŋ sa ta bande-i-na kã Yude-i-na wɛi? Da ŋ kã, ŋ
*hãalãbiemba maŋ dii terieŋgu-na ba ka bi da ŋ ãncemma-i.
4 Nɛliɛŋ nuɔ da ŋ ta ŋ taara ba suɔ-ni, ŋ saaya ŋ hel pigãaŋ ŋ fɛrɛ. Niŋ ceŋ
himma maŋ daama-i, ŋ saaya ŋ hel nuɔmba-i hiere ba da-ni.»
5 A ne da bafamba fɛrɛ-i ba saa naa haa ba naŋga Yesu-i-na.
6 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Namaa daa ma cemmaŋ-huɔŋgu hii, ŋga mɛi wulaa
ku saa hi yogo.
7 Nelbiliemba siɛ gbãa bigãaŋ namaaŋo-i, ŋga ba bigãaŋ muɔŋo-i wuɔ mi ciɛ
niɛ ta mi piiye wuɔ ba maacemma saa fa?»
8 Aa naa cira: «Taa na kã mi yaaŋ-na ponsaaŋgu-na, muɔmi kãmmaŋ-huɔŋgu
saa hi.»
9 U waaŋ ma yaa-i baa-ba aa bir tĩɛna Galile-i-na.

Yesu nelma ciɛ Yuifubaa-ba-i gbɛrɛ

10 Yesu hãmbaŋ taa ponsaaŋgu-na, wuɔ bi sire nyaa ba huoŋ-nu. Ŋga u saa
yaŋ molo da-yo.
11 Ponsaaŋguŋ kaa doŋ, *Yuifu ba yuntaamba taara-yuɔ ba saa da-yo. Baa
ta ba yuu ba-naa wuɔ: «U curaa hie?»
12 Fuɔ nelma yaa waa nuɔmba nunni-na. Banaŋ ba'a nelfɛfɛiŋo. Banaŋ ba'a
nelfɛfɛiŋo sĩ, kɛrɛ u pira nuɔmba-i.
13 Ŋga ba taa ba kãalã Yuifu ba yuntaamba-i a ce ba sa siɛ piiye u maama-i
gbagaga.
14 Ponsaaŋguŋ juɔ hi ku holle-i, Yesu wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka tuɔ waŋ
Diiloŋ-nelma-i.
15 Kuɔ ce Yuifubaa-ba-i gbɛrɛ. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u saa bi ce
kalaŋo, fuɔ ciɛ niɛ tuɔ suɔ Diiloŋ-nelma-i jeje dumandɛ-i?»
16 Yesu wuɔ cira: «Miŋ waŋ mamaŋ daama-i mɛi huɔya-maama sĩ, Diiloŋo'i
puɔraa-mi baa-ma.
17 Umaŋ duɔ hũu-ma duɔ ce Diiloŋo huɔŋga-i, kutieŋo ka suɔ wuɔ mɛi nelma
sĩ.
18 Umaŋ duɔ tuɔ waŋ fuɔ fɛrɛŋ maama-i, ŋ da kutieŋo kaal u fɛrɛ. Ŋga umaŋ
duɔ tuɔ taara u ce u pɔpuɔrtieŋo ce bɔi, fuɔ yaa ninsontieŋo-i, huhurma sa
waa u nelma-na.
19 Ma sĩ *Moisi yaa hãa-na *ãnjĩnamma-i kɛ? A bige-i ciɛ na sa wuɔ ma
hũmelle-i? Ma bilaa niɛ na ta na taara na ko-mi?»
20 Nuɔŋ baa cira: «Ŋ yuŋgu siire wɛi? Hai taaraayaŋ duɔ ko-ni?»
21 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi ciɛ nelma diei yoŋ aa ma ce-na gbɛrɛ.
22 Moisi wuɔ na ta na *jã bibɛmba-i; ŋga ku saa doŋ fuɔ bãaŋ-nu, ku duɔŋ
i bĩncuɔŋ-bãaŋ-nu. Ŋga Moisiŋ waaŋ-ma, da ku fiɛ waa *yitĩɛnaŋgu-i na jã
nuɔmba-i.
23 Namaa da na ta na jã yitĩɛnaŋgu-na wuɔ na wuɔ Moisi hũmelle, ku ce niɛ
muɔ miŋ siire nelfifiŋo-i yitĩɛnaŋgu-na, na sire wuɔ hĩi?
24 Baa na ta na ne nuɔmba yammu aa na ta na piiye. Da na da mamaŋ, na
taara ma yaaŋga-i igɛ̃na ku yaa na ka suɔ naŋ saaya na waŋ mamaŋ.»

Yesu yaa Koŋkortieŋo-i wɛi?

25 Yesuŋ waa tuɔ piiye, Yerusalɛmutaamba namba da-yo. Baa ta ba piiye
wuɔ: «Baŋ taaraŋ naacolŋo maŋ da ba ko-yo, u'i sĩ daayo-i wɛi?

26 U yaa piiyeŋ daayo nuɔmba-na aa ba fiinaŋ aa yaŋ-yo. Ku baa ji waa i
yuntaamba daa niɛ sĩ u yaa *Koŋkortieŋo-i?
27 Ba siɛ siɛ! Naacolŋ daayo-i i suɔ uŋ hilaa kusuɔŋ-nu, a ne da Koŋkortieŋ
duɔ ji jo, molo siɛ suɔ uŋ hilaa kusuɔŋ-nu.»
28 Huɔŋgu faŋgu-na, Yesu waa tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i *Diilodubuɔ-i-na, wuɔ
piiye da gbagaga wuɔ: «Ma sĩ na'a na suɔ-mi aa tiraa suɔ mi muŋhelmu-i? Na
saaya na suɔ wuɔ mi saa jo mi fɛrɛŋ jomma; moloŋo-i ciɛ mi jo. Aa kutieŋo-i
huhurmantieŋo sĩ, ŋga na sa suɔ-yo.
29 Muɔ fuɔ, mɛi suɔ-yo. Kumaŋ ciɛ mi ta mi suɔ-yo, mi hilaa fuɔ terieŋ-nu'i
jo, aa u yaa puɔraa-mi.»
30 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, baa pãŋ ta ba taara ba bel-o. Ŋga u belmaŋ-
huɔŋgu saa naa hi, a ce molo saa siɛ duɔ haa u naŋga yuɔ.
31 Mafammaŋ fiɛ ce, nuɔmba bɔi yagar hũu u nelma-i ba hɔlma-na aa naa
ta ba cuo ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ
Koŋkortieŋo maŋ, duɔ fiɛ ji jo, u ji ce gbɛrɛ hayo-i u maar naacolŋ daayo
wuoŋo-i?»

Yesu nelma cuu Yuifubaa-ba hɔmmu-i

32 Nuɔmbaŋ cuo ba waŋ Yesu maama-i, *Farisĩɛbaa-ba ji nu-ma. Baŋ
nuɔ-ma, ba sire baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i a puɔr *Diilodubuɔ
niyataamba namba wuɔ ba ka bel-o.
33 Yesu wuɔ ka gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi ka tĩɛna baa-na ce yinni cɛllɛ aa suɔ bir kã
umaŋ puɔraa-mi u wulaa.
34 Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, na siɛ gbãa kã, a ce dumaaŋo-na, na ka taara-miɛ na
siɛ da-mi.»
35 *Yuifubaa baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Wuɔ u kã hie aa cira i siɛ gbãa da-
yo? Ku ce Yuifubaa-ba maŋ dii hĩɛŋgu-na u taara duɔ kã ba yaa wulaa-i ka
waŋ Diiloŋ-nelma-i baa *niɛraamba-i wɛi?
36 Nel hama-i temma-i dumandɛ-i? ‹Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu namaa na siɛ gbãa
kã, a ce dumaaŋo-na na ka taara-miɛ na siɛ da-mi?›»

Yesu waŋ Diiloŋ-Yalle maama

37 *Gbuganniŋ-ponsaaŋgu tĩmmaŋ-yiiŋgu yaa waa yibuɔ-i. Yiiŋgu faŋguŋ juɔ
hi, Yesu wuɔ sire yiɛra aa naa piiye da gbagaga baa nuɔmba-i wuɔ: «Hũŋkuɔsĩŋ
da ni bel umaŋ, u jo mi wulaa u ji nyɔŋ hũmma-i.
38 Ŋaa maŋ waaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: ‹Umaŋ duɔ haa u naŋga miɛ,
cicɛ̃lmaŋ-hũmma ka ta ma bũŋ kutieŋo huɔŋga-na ŋaa nuoraaŋgu.›*»
39 Bamaŋ naa hũyãa Yesu nelma-i, baŋ ŋa naa saaya ba da *Diiloŋ-Yalle
maŋ, Yesu taa u waŋ difande maama yaa dumaaŋo-na. Huɔŋgu faŋgu-na,
Diiloŋo saa naa hi pigãaŋ Yesu bɔbɔima-i, a ce dumaaŋo-na, molo saa naa hi
da Diiloŋ-Yalle-i yogo.

Nuɔmba saa nunu ba-naa Yesu kũŋgu-na

40 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, banaŋ baa ta ba piiye dii nuɔmba hɔlma-na
wuɔ: «Coima saa fa, naacolŋ daayo yaa *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i!»
41 Banaŋ ba'a: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u
yaa-i!» Banaŋ ba'a: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ Koŋkortieŋo maŋ, u
ce niɛ aa hel *Galile?
42 Diiloŋ-nelma saa cira wuɔ Koŋkortieŋo ka waa *Davidi hãayɛ̃lŋo wɛi? Aa
tiraa cira wuɔ u ka hoŋ Betelɛmu, Davidi ba nelle-na.»
43 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, ba saa nunu ba-naa Yesu kũŋgu-na.
44 Banaŋ baa ta ba taara ba bel-o, ŋga hai ka siɛ haa u naŋga yuɔ?

---

* **7:38** Niɛŋ Esekiɛl (Ézéchiel) 47.1; Sakari (Zacharie) 14.8.

45 *Diilodubuɔ niyataamba bir kã bamaŋ puɔraa-ba ba wulaa.† Baŋ kãa,
baa yuu-ba wuɔ: «Ku kaa ce niɛ aa na saa bel-o jo baa-yo?»
46 Baa cira: «Iŋ siire, i saa da molo piiye naacolŋ daayo temma-i dede.»
47 *Farisĩɛbaa baa cira: «Ku ce namaa na bi yaaŋ u pira-nɛi tĩ yaa dɛ-i-na
wɛi?
48 Na nuɔ ba'a i yuntieŋ hayo-i cuu u huoŋ-nu? Sisɔ Farisĩɛyiɛŋ hayo-i cuu u
huoŋ-nu?
49 Bamaŋ cuu u huoŋ-nu, u diei sa suɔ *ãnjĩnamma-i. Niŋ daaba dɛ-i hiere
Diiloŋo gãaŋ baa-ba!»
50 Farisĩɛyiɛŋo naŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Nikodɛmu; u yaa naa
kãa Yesu wulaa isuɔŋgu naŋgu-na.‡ Fuɔ wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:
51 «Na suyaa wuɔ a saa baa miɛ ãnjĩnamma-i, diɛ saa yuu moloŋo-i a suɔ uŋ
ciɛ kumaŋ, i siɛ gbãa ce-yo bĩŋkũŋgu dɛ?»
52 Baa cira: «Nuɔ ŋ taara ŋ cu Galiletaamba huoŋ-nu wɛi? Kã ŋ ka migãaŋ
ŋ kalaŋ Diiloŋ-nelma-i fafamma ŋ ne, ŋ sa ka da *Diilopɔpuɔrbilo naŋo hilaa
Galile-i-na.»
53 [Baŋ juɔ piiye tĩ, baa sire bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ.

8

Ba bilaa ciɛŋo naŋo-i baa bibiɛŋo jo baa-yo Yesu wulaa

1 Nuɔmbaŋ buɔra, Yesu wuɔ ta kã *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na.
2 Ku cuo kaala-i-na, wuɔ naar jo *Diilodubuɔ-i-na. Nuɔmba-i hiere baa kũɔl
ba-naa jo u wulaa. Wuɔ tĩɛna tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba.
3 U juɔ'a u ne da *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa *Farisĩɛbaa-ba juɔ ji jĩna
moloŋ ciɛŋo naŋo-i ba yaaŋga-na, wuɔ ba bilaa-yo baa bibiɛŋo.
4 Baŋ jĩɛna-yuɔ, baa gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, i bilaa ciɛŋ daayo-i baa
bibiɛŋo.
5 A ne da ãnjĩnamma-na, *Moisi ciɛra wuɔ i tiɛ naŋ caamba famba temma-i
baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa i ko-ba. Nuɔ fuɔ, naŋ'a niɛ?»
6 Ba yuu-yo dumaaŋo-na da ba ne sĩ u ka piiye cãl ba bel-o. Yesu wuɔ yaŋ-ba
aa naa ture u yuŋgu-i tuɔ nyɛgɛ̃ŋ hĩɛma-na baa u niele.
7 Baa cor ta ba yuu-yo. Baŋ yuu-yoŋ ba titirre dumaaŋo-na, wuɔ ciir u
yuŋgu-i aa naa cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ saa ce kuubabalaaŋgu dede,
kutieŋo doŋ u naŋ-yo mi ne.»
8 Aa naa tiraa ture u yuŋgu-i tuɔ nyɛgɛ̃ŋ hĩɛma-na.
9 Uŋ piiye baa-ba dumaaŋo-na, baa doŋ ta ba ta ba da-ba-diei. Ba bĩncɔiŋo
yaa taa igɛ̃na aa banamba cu. Ba taa dumɛi hiere aa ji yaŋ Yesu yaa yoŋ baa
ciɛŋ daayo-i.
10 Yesu wuɔ ciir u yuŋgu-i aa naa cira: «Ciɛŋ nuɔ, ba curaa hie? Molo saa
naŋ-ni wɛi?»
11 Ciɛŋ wuɔ cira: «Hãalãtie, molo saa naŋ-mi.»
Yesu wuɔ cira: «Ãhãa! Kã, muɔmi siɛ bi gãŋ baa-ni. Ŋga baa tiraa ŋ ce
kuubabalaaŋgu.»]

Yesu yaa fitĩnuɔ-i nelbiliemba hɔlma-na

12 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji tiraa tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Muɔmɛi
fitĩnuɔ-i nelbiliemba hɔlma-na. Umaŋ duɔ cu mi huoŋ-nu, u siɛ waa kukulma-
na, u ka da gbagbaama maŋ kãaŋ baa-yo Diiloŋ-nelle-na.»
13 *Farisĩɛbaa baa gbɛ̃-yo wuɔ: «Nuɔ da ŋ ji ta ŋ waŋ naŋ fɛrɛŋ maama-i,
yuŋgu ce niɛ waa naŋ nelma-na?»

† **7:45** *Diilojigãntaamba yuntaamba yaa naa puɔraa-ba baa *Farisĩɛbaa-ba-i. Niɛŋ 7.32. ‡ **7:50** Niɛŋ 3.1-2.

14 Yesu wuɔ cira: «Muɔ mi suyaa mi muŋhelmu-i aa tiraa suɔ mi
muŋkãmmu-i, a ce dumaaŋo-na, da mi fiɛ ta mi waŋ mamaŋ mi kũŋgu-na,
mi sa kar coima. A ne da namaaŋo-i, na sa suɔ mi muŋhelmu, na sa suɔ mi
muŋkãmmu.
15 Namaa ne nelma-i nelbilieŋ nemma aa ta na cãl nuɔmba-i, a ne da mɛi
sa cãl nɛliɛŋo.
16 Aa da mi fiɛ cãl umaŋ, da ŋ ne-ma, ŋ da-ma ninsoŋo. Hama-i nuɔ-i? Mi sa
ce wɛima-i mi diei; umaŋ puɔraa-mi, uu dii baa-mi.
17 Ma sĩ ma nyɛgãaŋ na *ãnjĩnamma-na wuɔ: ‹*Siɛrtaaŋ da ba yu ba hãi nelma
maŋ nuɔ-i, ninsoŋo.*›*
18 Terieŋgu faŋgu-na, muɔ baa mi To-i miɛmɛi siɛrtaaŋ miɛ mɛi maama-na;
u yaa puɔraa-mi.»
19 Farisĩɛbaa-ba yuu-yo wuɔ: «Ŋ to dii hie?»
Yesu wuɔ cira: «Na sa suɔ muɔŋo-i na ka ce niɛ gbãa suɔ mi To-i. Kuɔ na taa
na suɔ muɔŋo-i, naa naa gbãa suɔ mi To-i.»
20 Yesu waa *Diilodubuɔ-na tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i aa tuɔ piiye nel daama-i.
U waa baŋ dii gbeiŋa-i kusuɔŋ-nu ba hã Diiloŋo-i. U belmaŋ-huɔŋguŋ ŋa naa
ku saa hi dumaaŋo-na, molo saa haa u naŋga yuɔ.

Yesu pigãaŋ u sĩnni-i

21 Yesu wuɔ suonu u ãndaaŋgu-i baa-ba wuɔ: «Mi ka ta. Aa mi suyaa miɛ na
ka taara-miɛ. Na siɛ bi gbãa kã miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu; a ce dumaaŋo-na, na ka ku
baa na ãmbabalma-i.»
22 *Yuifubaa baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bige-i ciɛ wuɔ i siɛ gbãa kã uŋ kãŋ
kusuɔŋ-nu? U taara duɔ ko u fɛrɛ wɛi?»
23 Yesu wuɔ cira: «Namaa hilaa hĩɛmaŋ bande aa mɛi hel dɔrɔ. Hĩɛmaŋ-
baamba'i namaaŋo-i aa muɔŋo-i hĩɛmaŋ-wuoŋ muɔ sĩ,
24 ku'i ciɛ miɛ na ka ku baa na ãmbabalma-i. Coima saa fa, da na saa hũu-
ma wuɔ umaŋ dii gbula u yaa muɔŋo-i, na ka ku baa na ãmbabalma-i.»
25 Baa yuu-yo wuɔ: «Nuɔŋo-i hai moloŋ nuɔnɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Mi pigãaŋ-na mi sĩnni-i dii ku domma-na.
26 Na nelma bɔi dii mi da mi waŋ-ma baa-na, na yuŋ-maama bɔi bi dii mi da
mi fiɛlnu-mɛi. Ŋga umaŋ puɔraa-mi huhurmantieŋo sĩ. Uŋ pigãaŋ-mi mamaŋ,
mi waŋ ma yaa-i baa nuɔmba-i.»
27 Yesuŋ piiye baa-ba, ba saa suɔ wuɔ u gbɛ̃ u To yaa-i.
28 Wuɔ cira: «Da na ji haa *Moloŋ-Biɛŋo-i dɔrɔ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na ka suɔ
suɔ wuɔ umaŋ dii gbula u yaa muɔŋo-i. Na ka bi suɔ wuɔ mi sa ce wɛima mi
fɛrɛ. Mi Toŋ waaŋ mamaŋ baa-mi, mi waŋ ma yaa-i.
29 Umaŋ puɔraa-mi, mi ce u huɔŋga-i; a ce dumaaŋo-na uu dii baa-mi; u saa
nanna-miɛ mi diei yoŋ.»
30 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi hũu u nelma-i.

Ninsoŋo sa dɔlnu nelbiliemba-i

31 *Yuifubaa-ba maŋ naa hũyãa Yesu nelma-i, wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Da na
bel mi nelma-i nammu hãi, na ka ce mi *hãalãbieŋ namaa kelkel.
32 Na ka suɔ ninsoŋo-i aa ninsoŋo ka ce na waa na fɛrɛŋ nuɔ.»
33 Baa cira: «Ŋ waŋ wuɔ niɛ dɛ-i? Miɛŋo-i *Abiramu hãayɛ̃lŋ miɛ, ii dii i fɛrɛŋ
nuɔ, i saa ce nɛliɛŋ-kɔrsĩnni dede.»
34 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ce
ãmbabalma-i, kutieŋo ciɛ kɔriɛŋo ãmbabalma wulaa.

---

* **8:17** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 17.6, 19.15; Kãmmaŋ-sɛbɛ (Nombres) 35.30

35 A ne da kɔriɛŋo siɛ gbãa ce dũŋgu baa u yuntieŋo-i, ŋga u yuntieŋo biɛŋo
yaa gbãa ce dũŋgu-i baa u to-i.
36 Terieŋgu faŋgu-na, Bɛpolŋ duɔ cira nuɔni maŋ dii ŋ fɛrɛŋ nuɔ, nii dii ŋ fɛrɛ
nuɔ kelkel.
37 Mi suyaa miɛ Abiramu hãayɛ̃lŋ namaa, ŋga na taara na ko-mi wuɔ mi
nelma sa dɔlnu-nɛi.
38 Muɔ miŋ daa mamaŋ mi To wulaa, mi waŋ ma yaa-i. Ŋga namaaŋo-i, na
toŋ hãalãayã-nɛi mamaŋ, na ce ma yaa-i.»
39 Baa cira: «Miɛ to yaa Abiramu.»
Yesu wuɔ cira: «Kuɔ naa naa waa Abiramu bisãlŋ namaa kelkel, naa naa ta
na ce Abiramu temma-i.
40 Ŋga na bir yaŋ aa ta na taara na ko-mi a ne da miŋ daa ninsoŋo maŋ
mi To wulaa, mi waaŋ u yaa baa-na. Naŋ ceŋ mamaŋ mafamma-i Abiramu
maacemma'i wɛi?
41 Na biyaa na to u maama.»
Baa cira: «Miɛŋo-i bũɔrãaŋ miɛ sĩ; i to dii u diei yoŋ, u yaa Diiloŋo-i.»
42 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Muɔmi hilaa Diiloŋ-terieŋ-nu'i jo, aa mi juɔ fuɔ
jomma'i. Kuɔ na to yaa naa waa Diiloŋo-i ninsoŋo, muɔmi kũŋgu naa ta ku
dɔlnu-nɛi. Mi saa jo mi fɛrɛŋ jomma, u yaa puɔraa-mi.
43 Naŋ'a na sa nu mi nelma-i ku'i ciɛ miŋ waŋ mamaŋ baa-na, na sa suɔ ma
yuŋgu-i.
44 Na to yaa *Sitãni. Na taara na ce fuɔ kusũŋgu yaa-i. Dii ku domma-na, u
yii baa nelkolle yaa-i. Uŋ'a u sa waŋ ninsoŋo-i dumaaŋo-na, u saa siɛ ninsoŋo-i
dede. U yaa coima tieŋo-i, a ce dumaaŋo-na u nelma-i hiere coima.
45 Ŋga muɔ fuɔ, mɛi waŋ ninsoŋo yaa-i; ku'i ciɛ ŋ da na saa hũu mi nelma-i.
46 Namaaŋo-na, hai gbãa da cãlmuɔ haa-miɛ? Da kuɔ mi waŋ ninsoŋo, bige-i
ciɛ na ta na cĩina mi nelma-i?
47 Umaŋ duɔ waa Diiloŋ-wuoŋo, ŋ da kutieŋo nu Diiloŋo nelma-i. Ŋga
namaaŋo-i, Diiloŋ-baaŋ namaa sĩ, ku'i ciɛ na sa nu mi nelma-i.»
48 Baa cira: «Diɛ cira nuɔŋo-i *Samariyiɛŋ nuɔ, i saa kar coima; aa *jĩna ka
sire ŋ yuŋgu-i dii.»
49 Yesu wuɔ cira: «Mi yuŋgu saa sire; mi kãŋ mi To yaa-i aa namaa na yagar
wuɔ na siɛ kãŋ muɔŋo-i.
50 Mɛi sa taara mi jĩna mi fɛrɛ dɔrɔ, moloŋo'i dii tuɔ ce mafamma-i, aa
kufaŋgu tieŋo yaa suyaaŋ nɛliɛŋo nɛliɛŋo kumaŋ gbĩɛ baa-yo.
51 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ tuɔ nu mi nuŋgu-i u sa ji suu
baa kuliiŋgu-i dede.»
52 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, Yuifubaa-ba gbɛ̃-yo wuɔ: «Fiɛfiɛ fuɔ, nuharuŋgu
si dii, i suyaa wuɔ nii si dii gbãŋgbãŋ. Abiramu-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i ba
kuu hiere, aa naŋ ta ŋ piiye wuɔ umaŋ duɔ tuɔ nu naŋ nuŋgu-i kutieŋo sa ji
suu baa kuliiŋgu-i dede.
53 Daa u cɔrnu dɛ! Naŋ daa niɛ sĩ naŋ maaraa i to-i Abiramu-i wɛi? Ŋga fuɔ
u kuu, Diilopɔpuɔrbiemba tiraa ku.»
54 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ muɔmɛi taa mi kaal mi fɛrɛ, yuŋgu naa saa waa-kuɔ.
Ŋga mi To yaa kaalaaŋ-miŋ. Na gbɛ̃ u yaa-i wuɔ namaa Diiloŋo
55 aa na sa bi suɔ-yo. Muɔ fuɔ, mɛi suɔ-yo. Da mi cira mi sa suɔ-yo, mi ka ce
coikartieŋ muɔ namaa temma-i. Mi suɔ-yo aa tiraa ta mi nu u nuŋgu-i.
56 Abiramu maŋ namaa to, uŋ juɔ suɔ wuɔ u ka hi mi jommaŋ-yiiŋgu-i, u
huɔŋga gbuu pãŋ fɛ̃. Uŋ juɔ da-mi, kuɔ gbuu silaa dɔlnu-yuɔ ŋaa bige-i?»
57 Yuifubaa baa cira: «Naŋ saa bi hi da bieŋ komuɔŋa hãi baa cĩncieluo-i
yogo aa cira naŋ daa Abiramu-i; ŋ daa-yo daŋ hama-i temma-i?»

58 Yesu wuɔ cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Aa Abiramu suɔ duɔ hoŋ,
muɔmi maŋ dii gbula mii naa waa.»
59 Uŋ waaŋ mafamma-i, baa biɛra tãmpɛ̃lɛ̃iŋa wuɔ ba naŋ-yo. Wuɔ yaŋ-ba
aa naa fuo hel *Diilodubuɔ-i-na ta.

9

Yesu puurii yiroŋo naŋ yufieŋa

1 Yesuŋ taa ka hi hɔlma namma-i, wuɔ da yiroŋo naŋo. Kutieŋo huɔŋ baa u
yirsĩnni-i.
2 U *hãalãbieŋ baa yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie, bige-i yirii naacolŋ daayo-i? Fuɔ
fɛrɛŋ ãmbabalma'i yirii-yo waa u bĩncuɔŋ-maama'i yirii-yo?»
3 Yesu wuɔ cira: «Fuɔ ãmbabalma sĩ, u bĩncuɔŋ-maama bi sĩ. Diiloŋ uŋ hii
dumaa, u yirii duɔ pigãaŋ nelbiliemba-i ku yaa-i.
4 Cuo duɔ gbãŋ kaal, i saaya i tiɛ ce mi pɔpuɔrtieŋo maacemma-i, ni ma'i sĩ,
bãaŋ da ku tĩ, molo siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu.
5 Miŋ yeŋ nelbiliemba hɔlma-na, muɔmɛi ba fitĩnuɔ-i.»
6 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ tu taaluŋgu hĩɛma-na aa guɔlnu-kuɔ baa
hĩɛma-i a hure yiroŋ daa u yufieŋa-na
7 aa naa cira: «Kã ŋ ka saar ŋ yaaŋga-i Siloe hũnfuoŋgu-na.» (Siloe yuŋgu
yaa wuɔ pɔpuɔrbiloŋo.) Naacolŋ wuɔ kã ka saar u yaaŋga-i, u yufieŋ aa pãŋ
puur; wuɔ bir tuɔ kũŋ.
8 Uŋ kãa ka hi, u caantaamba-i baa bamaŋ taa ba suɔ-yo hiere baa piel u
maa-na. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u yaa saa tuɔ tĩɛna u cãrã wɛi?»
9 Banaŋ ba'a u yaa-i, banaŋ ba'a u'i sĩ kɛrɛ u nabiɛraŋo. Naacolŋ fuɔ fɛrɛ wuɔ
cira: «Muɔmɛi mi fɛrɛ!»
10 Baa yuu-yo wuɔ: «Ŋ ciɛ ŋ yufieŋa-i niɛ a puur?»
11 Wuɔ cira: «Baŋ bĩŋ naacolŋo maŋ Yesu-i, u yaa ciɛ kpɔkpɔtuɔŋgu hure-yɛi
aa cira mi kã Siloe-i-na ka saar-a. Mi kãa ku yaa-i ka saar-a, a pãŋ puur.»
12 Baa yuu-yo wuɔ: «Naacolŋo faŋo we-i-na?»
Wuɔ cira: «Na feŋ muɔ, mɛi suɔ hie?»

Diiloŋo gbãa nu nelbabalaŋo nuŋgu-i wɛi?

13-14 Yesuŋ puurii naacolŋ daayo yufieŋa-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku waa
*yitĩɛnaŋgu. Naacolŋ uŋ piiye dumaaŋo-na, baa bel-o kã baa-yo *Farisĩɛbaa-
ba wulaa.
15 Farisĩɛbaa baa bi yuu-yo u yufieŋaŋ ciɛ dumaa puur. Wuɔ cira: «U huure
kpɔkpɔtuɔŋgu yɛi aa cira mi kã ka saar mi yaaŋga-i. Mi kãa ka saar-ka ku yaa
nuɔ-i, mi yufieŋa puur.»
16 Farisĩɛbaa-ba namba ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋo maŋ ciɛ maaceŋ daama-i
u siɛ gbãa jo Diiloŋ-jomma. Na saa da, u sa kãŋ yitĩɛnaŋgu baa u maacemma-i.»
Banaŋ ba'a: «Ãmbabalmanceroŋ hayo-i gbãa ce nel daama temma-i?» Kuŋ
ciɛ dumaaŋo-na, baa hel ba-naa honniŋ.
17 Farisĩɛbaa baa yuu naacolŋo-i wuɔ: «Nuɔ fuɔ, naŋ'a niɛ naacolŋ daayo
kũŋgu-na?»
Wuɔ cira: «Mɛi wulaa, *Diilopɔpuɔrbiloŋo.»
18 *Yuifubaa baa sire wuɔ naacolŋ daa u saa naa yir. Baa bĩ u bĩncuɔmba
jo.
19-20 Baŋ juɔ, baa yuu-ba wuɔ: «Namaa biɛŋo-i naacolŋ daayo-i wɛi?»
Baa cira: «Ũu, miɛ biɛŋo.»
Yuifubaa ba'a: «U huɔŋ baa yirsĩnni-i wɛi?»
Naacolŋo bĩncuɔŋ ba'a: «Ũu, u huɔŋ baa-ni.»
Yuifubaa ba'a: «U yufieŋa ciɛ niɛ aa puur fiɛfiɛ-i-na?»

21 U bĩncuɔŋ ba'a: «Coima saa fa, i saa suɔ u yufieŋaŋ ciɛ dumaa puur, aa i
saa bi tiraa suɔ umaŋ puurii-ya.» Aa naa cira: «Yuuŋ fuɔ fɛrɛ-i, bisãlãaŋo sĩ;
maŋ ciɛ dumaa, u ka waŋ-ma baa-na.»
22 Kumaŋ naa ciɛ ba waŋ mafamma-i, Yuifubaa baa wurii-ba wuɔ umaŋ
duɔ cira Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa Yesu-i,
ba nyaa kutieŋo-i *Diilonelhãalãdũŋgu-na.
23 Kufaŋgu korma'i naa ciɛ u bĩncuɔmba cira ba yuu fuɔ fɛrɛ-i bisãlãaŋo sĩ.
24 Ku huoŋgu-na, Farisĩɛbaa-ba tiraa ji bĩ naacolŋo-i ji cira: «Ne Diiloŋo-i aa
ŋ waŋ ninsoŋo-i; naacolŋ daayo-i nelfɛfɛiŋo sĩ, miɛ fɛrɛ-i i suyaa-ma.»
25 Naacolŋ wuɔ cira: «Mɛi siɛ gbãa cira nelfɛfɛiŋo, mɛi siɛ bi gbãa cira
nelfɛfɛiŋo sĩ. Ŋga ma diei maama maŋ mɛiŋ suyaa-ma: U puurii mɛi
yufieŋa-i.»
26 Baa yuu-yo wuɔ: «U ciɛ-ni niɛ? U puurii ŋ yufieŋa-i puur hama-i
temma-i?»
27 Naacolŋ wuɔ cira: «Mi waaŋ-ma baa-na, na saa yiɛra nu-ma. Bige-i ciɛ
na'a mi tir-ma? Namaa na bi taara da na ce u *hãalãbieŋ namaa wɛi?»
28 Baa pãŋ ta ba tuora-yuɔ aa naa cira: «Nuɔnɛi u hãalãbiloŋ nuɔ! Miɛ fuɔ,
*Moisi hãalãbieŋ miɛ.
29 I suyaa wuɔ Diiloŋo piiye baa Moisi-i, ŋga daayo-i i sa suɔ u muŋhelmu!»
30 Naacolŋ wuɔ cira: «Namaa gbɛrɛ! Na sa suɔ u muŋhelmu a ne da u puurii
mɛi yufieŋa-i!
31 Na suyaa kerre wuɔ Diiloŋo sa nu nelbabalaamba nunni-i dɛ! Umaŋ duɔ
tuɔ wuɔ u hũmelle-i aa tuɔ ce u huɔŋga-i u nu fuɔ nuŋgu yaa-i.
32 Moloŋo maŋ huɔŋ baa yirsĩnni-i, iŋ siire ji hi baa nyuŋgo, i saa nu-ma
dede wuɔ mɛlŋ daayo puurii kutieŋo yufieŋa-i.
33 Kuɔ naacolŋ daa u saa naa jo Diiloŋ-jomma, uu naa saa gbãa ce bĩŋkũŋgu.»
34 Baa cira: «Daa u cɔrnu dɛ! Nuɔni maŋ huɔŋ baa ãmbabalma-i,
nuɔnɛi gbãa pigãaŋ miɛŋo-i nelma wɛi?» Aa naa pãŋ nyaa-yo hiel-o Di-
ilonelhãalãdũŋgu-na.

Yirsĩnni dii ni hãi

35 Baŋ duɔnya naacolŋo-i, Yesu wuɔ nu-ma aa kã u wulaa ka yuu-yo wuɔ:
«Ŋ haa ŋ naŋga-i *Moloŋ-Biɛŋo-na wɛi?»
36 Naacolŋ wuɔ: «Hãalãtie, u yaa hai? Pigãaŋ-mi baa-yo; mi taara mi hũu u
maama-i!»
37 Yesu wuɔ: «U yaa ŋ yaaŋga-na; u yaa piiyeŋ baa-ni.»
38 Naacolŋ wuɔ: «Itie, mi hũyãa-ma.» Aa naa pãŋ dũuna Yesu yaaŋga-na.
39 Yesu wuɔ cira: «Mi juɔ hĩɛma-na da mi ji ce nelma diei. Mi juɔ da mi ji
puur yiriemba yufieŋa-i aa suuye bamaŋ daaŋ ba waaŋa-i.»
40 *Farisĩɛbaa-ba namba waa u caaŋgu-na, baa cira: «Miɛ fuɔ i saa yir yogo.»
41 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ naa naa suɔ-ma wuɔ na yirii, ãmbabalma naa saa
waa-nɛi, ŋga naŋ ciɛra namaa saa yir, na ãmbabalma dii ma temma-i yogo.»

10

Yesu yaa ãncĩnafɛfɛiŋo-i

1 Baŋ tĩyãa nelma famma-na, Yesu wuɔ ji naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba
wuɔ: «Umaŋ duɔ yaŋ naatuɔŋgu dumɛlle-i aa suur yaŋga naŋga, coima saa fa,
ba bĩ u yaa-i cuoyuo-i.
2 Ŋga umaŋ duɔ suur baa dumɛlle-i, u yaa naatuɔntieŋo-i, u yaa ãncĩinaŋo-i.
3 Tũlmba suɔ ba tieŋo-i. Duɔ kã dɛ-i-na, umaŋ niɛyaŋ naatuɔŋgu-i u sire
puur dumɛlle-i hã-yo, u tuɔ bĩ tũlmba-i ba yirɛiŋ-na ba da-ba-diei, ba ta ba
hel.

4 Baŋ suɔ-yoŋ dumaaŋo-na, duɔ ji bĩ-ba ba hel hiere, u ta ba yaaŋ-na aa ba
cu-yo.
5 Ŋga da ba'a ba sa suɔ-ni, ba siɛ siɛ cu ŋ huoŋ-nu. Baŋ'a ba sa suɔ ŋ yalle-i,
da ŋ bĩ-ba, ba bir yaŋ aa ta ba gbar-niɛ.»
6 Yesuŋ naaŋ gbãnalãaŋ daaku-i, ba saa suɔ ku yuŋgu-i.
7 Wuɔ tiraa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Muɔmɛi naatuɔŋgu
dumɛlle-i.
8 Bamaŋ juɔ yaaŋga muɔmi-na hiere, cuobaa; ŋga tũlmba saa nu ba nunni-i.
9 Muɔmɛi dumɛlle-i. Umaŋ duɔ suur baa dumɛlle-i, kutieŋo kuraa. U gbãa
tuɔ suur aa tuɔ hel kuŋ dɔlaanu-yuɔ dumaa, aa u ka tuɔ da u niiwuoni-i.
10 Cuoyuo jommaŋ-yuŋgu yaa a ji cuo, sisɔ a ji ko, da ma'i bi sĩ a ji guɔla. Ŋga
muɔmi juɔ da mi ji kor nelbiliemba-i ba waa ba fɛrɛŋ nuɔ.
11 «Da ŋ nu wuɔ ãnc̃inafɛfɛiŋo-i, u yaa muɔŋo-i. Umaŋ ka hũu-ma ku u
tũlmba maama-na, u yaa ãnc̃inafɛfɛiŋo-i.
12 Da ba biɛ umaŋ u tuɔ ceŋ tũlmba-i, ba sa bĩ ufaŋo-i ãnc̃inaŋo. Tũlmba-i
fuɔ baamba sĩ; u taara gbeiŋa. Fuɔ temma-i, duɔ ji da jara jo, u gbar aa yaŋ u
jo ji bel u yufelleŋ-wuoŋo-i ta.
13 Fuɔ juɔ duɔ ji taara gbeiŋa; tũlmba maama ce niɛ aa waa kpelle u huɔŋga-
na?
14-15 Muɔmɛi ãnc̃inafɛfɛiŋ muɔŋo-i. Muɔ baa mi To-i iŋ suɔ i-naa dumaa,
muɔ baa mi tũlmba-i i bi suɔ i-naa dumɛi. Aa mi hũyãa-ma da mi ku ba
maama-na.
16 Tũlmba namba bi dii baa-mi yaŋga naŋga. Mi saaya mi kã ka nyaa-ba jo
baa-ba tũusɛ̃lle ji ce di diei aa ãnc̃inaŋo bi waa u diei. Da mi kã, ba ka nu mi
nuŋgu-i.
17 «Miŋ hũyãa-ma da mi ku mi tũlmba maama-na aa da mi sire, ku ciɛ mi
maama ta ma dɔlnu mi To-i.
18 Muɔ da mi saa siɛ, molo siɛ gbãa ko-mi. Ku dɔlaanu muɔmɛi mi pã mi fɛrɛ.
Ku fɔ̃ŋgũɔ dii-miɛ mi da mi ku aa sire. Mi To puɔraa-mi baa ma yaa-i.»
19 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, *Yuifubaa baa tiraa hel ba-naa honniŋ.
20 Ba fɔ̃ŋgũɔ baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u yuŋgu si dii! *J̃ina dii-yuɔ!
Baa na ta na nu u nelma-i.»
21 Banaŋ ba'a: «J̃ina duɔ waa moloŋo maŋ nuɔ-i, u siɛ gbãa piiye dumandɛ-i-
na. Namaa daa j̃ina ba nolŋo gbãa puur moloŋ yufieŋa wɛi?»

Yuifubaa-ba c̃inaana Yesu-i

22 Waaŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, *Yuifubaa baa ta ba ce *Diilodubuɔ *migãamaŋ-
ponsaaŋgu-i *Yerusalɛmu-i-na.
23 Yesu wuɔ kã ka tuɔ wuɔra u bĩŋ *Salomɔ kukuruuŋgu-na.
24 Yuifubaa baa kã ka c̃iilã-yuɔ aa naa yuu-yo wuɔ: «Ŋ ka kaala ŋ nelma-i
baa-ye yaku-i? Da kuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ
u yaa nuɔŋo-i, waŋ ninsoŋo-i baa-ye kɛ!»
25 Yesu wuɔ cira: «Mi waaŋ-ma baa-na cor t̃i, ŋga na saa hũu-ma. Miŋ ceŋ
mamaŋ mi To yerre-na ma yaa pigãaŋ mi sĩnni-i.
26 Ŋga naŋ'a naa sĩ mɛi tũlŋ namaa, na saa hũu mi nelma-i.
27 Mi suɔ mi tũlmba-i. Ba nu mi nelma-i aa ta ba nyaanu-miɛ.
28 Mi hã-ba cicɛ̃lma maŋ sa t̃iɛŋ dede. Ba cɛraa ba ku, aa molo siɛ gbãa hũu-
ba mi wulaa.
29 Mi To yaa hãa-mi baa-ba, u fɔ̃ŋgũɔ j̃iɛnya nuɔmba-i hiere ba wuoŋo-i, a ce
dumaaŋo-na, molo siɛ gbãa hũu u diei u wulaa.
30 Muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i.»
31 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Yuifubaa baa tiraa biɛra tãmpɛ̃lɛ̃iŋa da ba naŋ-yo.

32 Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi To ciɛ mi ce nelfafamma bɔi pigãaŋ-na. Miŋ ciɛ
mamaŋ, na taara na naŋ-mi ko-mi hama-i yuŋ-nu'i jebi?»
33 Yuifubaa ba'a: «Niŋ ciɛ nelfafamma maŋ, i saa cira i naŋ-ni mafamma
maa-na; niŋ wuɔraŋ ŋ bĩɛna Diiloŋo yerre-i wuɔ nuɔ Diiloŋ nuɔ, ku'i ciɛ yiɛ i
naŋ-ni ko-ni.»
34 Yesu wuɔ: «Ma nyɛgãaŋ na *ãnjĩnamma-na wuɔ Diiloŋo ciɛra: ‹*Namaaŋo-i
naa dii ŋaa Diiloŋo.*›*
35 Diiloŋ-nelmaŋ vii bamaŋ, Diiloŋo ciɛra wuɔ baa dii ŋaa Diiloŋo. I siɛ bi
gbãa maar Diiloŋ-ãndaaŋgu-i.
36 Uŋ hielaa muɔmi maŋ puɔr-mi mi jo hĩɛma-na, bige-i ciɛ da mi cira Diiloŋ-
Biɛŋ muɔ, na'a mi bĩɛna Diiloŋo yerre?
37 Da kuɔ mi sa ce mi To maacemma, baa na hũu mi nelma-i.
38 Ŋga da kuɔ mi ce ma yaa-i, hũyãaŋ-maŋ. Da na fiɛ'a na saa haa na naŋga
miɛ, miŋ ceŋ mamaŋ, hũyãaŋ-maŋ wuɔ Diiloŋ-maacemma; ku yaa na ka suɔ
wuɔ mi To dii baa-mi aa mi bi waa baa-yo.»
39 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yuifubaa baa tiraa sire wuɔ ba bel-o. Wuɔ kor ba
wulaa.
40 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ bir kã *Yurdɛ̃ bomborre nande-na, dii Nsãaŋ taa
u *batiseŋ nuɔmba-i kusuɔŋ-nu, ka tĩɛna da huɔŋgu cɛllɛ.
41 Nuɔŋ baa kũɔl ba-naa nyaa u huoŋ-nu. Ba taa ba piiye wuɔ: «Nsãaŋ siire,
u saa ce himma dede. Ŋga uŋ waaŋ mamaŋ hiere naacolŋ daayo kũŋgu-na,
ninsoŋo.»
42 Nuɔmba bɔi hũyãa Yesu nelma-i terieŋgu faŋgu-na.

11

Lasaar kuliiŋgu-i

1-2 Yesu jĩɛŋo naŋo waa Betani-i-na ba taa ba bĩ-yo Lasaar. U tũɔbaa-ba
waa ba hãi: Ba taa ba bĩ unaŋo-i Marti aa bĩ unaŋo-i Maari. Maari faŋo
yaa naa kũɔna natikolo-hũmma-i Itieŋo gbeini-na aa naa hurre-niɛ baa u
yukuɔsĩnni-i.*
Lasaar wuɔ ji cii jarma-na.
3 U tũɔbaa-ba puɔr ba ka waŋ baa Yesu-i wuɔ u jĩɛŋo jaŋ.
4 Baŋ waaŋ-ma, Yesu wuɔ cira: «Jarŋ daama saa jo da ma ji ko Lasaar, ŋga
ma juɔ da ma ji ce Diiloŋo-i bɔi baa u Biɛŋo-i hiere.»
5 Lasaar baa u tũɔbaa-ba-i, ba maama taa ma dɔlnu Yesu-i ma cor.
6 Baŋ tũɔnu-yuɔ wuɔ Lasaar si dii hĩnni, wuɔ yaŋ yinni hãi cor
7 aa naa suɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «I ka bir kã *Yude-i-na.»
8 U hãalãbiemba cira: «Hãalãtie, ma sĩ *Yuifubaa-ba taa ba taara ba naŋ-ni
baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-ni terieŋgu faŋgu-na kɛ? Ku saa bi da yinni yogo aa ŋ'a i bir
kã!»
9 Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Ma sĩ lɛrbaa cĩncieluo ba
hãi dii bãaŋgu-na kɛ? Da ŋ ta ŋ wuɔ bãaŋgu-na, ŋ sa tisĩŋ ŋ fɛrɛ dumaa,
10 ŋga da ŋ ta ŋ wuɔ isuɔŋgu-na, cecer maa sĩ, ŋ sa gbãŋ aa tisĩŋ ŋ fɛrɛ.»
11 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «I jĩɛŋo-i Lasaar yaa kuraa duɔfũŋ, mi ka
kã ka pĩŋ-yo.»
12 U hãalãbiemba cira: «Da kuɔ u kuraa duɔfũŋ, yaŋ-yo fafalmu ka da-yuɔ.»
13 Yesu taa u taara u waŋ Lasaar kuliiŋgu maama yaa baa-ba dumaaŋo-na,
ŋga ba saa suɔ. Bafamba daa niɛ sĩ u waŋ duɔfũgbãŋgbãlãmmuŋ maama.
14 Baŋ'a ba saa suɔ Yesu nelma yaaŋga-i dumaaŋo-na, wuɔ naa wuɔ waŋ-ma
gbar-ma baa-ba wuɔ Lasaar jarma yaraa-yo.

* **10:34** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 82.6 * **11:1-2** Nsãa 12.3

15 Aa naa cira: «Uŋ'a u saa ku mi caaŋ-nu, ku dɔlaanu-miɛ cor. Ku ka kãyã-
nɛi na haa na naŋga-i miɛ fafamma. Siireŋ i ka ne kuŋ yeŋ dii dumaa.»
16 U hãalãbiloŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Toma, Girɛkibaa ba'a Didimu;
ku yuŋgu yaa wuɔ pĩɛbaa. Fuɔ wuɔ gbɛ̃ u nahãalãbiemba namba-i wuɔ: «Yaaŋ
i kã, da ku ka waa kuliiŋgu, i bi ku baa Itieŋo-i hiere.»

Yesu yaa cicɛ̃lma tieŋo-i

17 Yesuŋ kãa ka hi, wuɔ nu wuɔ baŋ fuuriiye Lasaar u yinni naa yaa waa
yiiŋgu faŋgu-na.
18 Betani-i baa *Yerusalɛmu-i ku saa yu kilobaa-ba siɛi,
19 a ce dumaaŋo-na, *Yuifubaa bɔi baa hilaa kã da ba ka jaal kuliiŋgu-i.
20 Martiŋ juɔ nu wuɔ Yesu jo dii, wuɔ sire tuɔ jãrã-yuɔ aa naa yaŋ Maari yaa
tĩɛna dumɛlle-na baa niraamba-i.
21 Uŋ kaa hi, wuɔ gbɛ̃ Yesu-i wuɔ: «Itie, kuɔ nii naa waa, mi tũɔ naa saa ku.
22 Ŋga mi suyaa miɛ niŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, da ŋ cãrã kumaŋ
Diiloŋo wulaa, u ka hã-ni baa-ku.»
23 Yesu wuɔ cira: «Ŋ tũɔ ka sire.»
24 Marti wuɔ cira: «Mi suyaa miɛ miwaaŋo tĩmmaŋ-yiiŋgu-na, kuoŋ da ba ji
ta ba sire, u ka sire.»
25 Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi siireŋ kuomba-i aa muɔmɛi cicɛ̃lma-i. Umaŋ duɔ
haa u naŋga miɛ, duɔ fiɛ ku, u ka sire.
26 Aa umaŋ duɔ haa u naŋga miɛ, u cɛraa u ku; ku yuŋgu yaa wuɔ u daa
cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i. Ŋ hũyãa mafamma-i wɛi?»
27 Marti wuɔ: «Itie, mi hũyãa-ma. Mi hũyãa-ma wuɔ *Koŋkortieŋo maŋ naa
saaya u jo, u yaa nuɔŋo-i. Nuɔnɛi Diiloŋ-Biɛŋ nuɔŋo-i.»
28 Martiŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ ta kũŋ. Uŋ kaa hi, wuɔ cuo bĩ Maari-i a
waŋ baa-yo wuɔ: «Hãalãtieŋo juɔ; wuɔ mi ji waŋ baa-ni ŋ kã u wulaa.»
29 Maariŋ nuɔ mafamma-i, wuɔ pãŋ sire baa gbaruŋgu tuɔ kã Yesu wulaa.
30 Yesu wuɔ sa hi suur nelleŋ-huɔŋga-na yogo, Martiŋ kãa ka da-yo terieŋgu
maŋ nuɔ-i, u waa yogo kusuɔŋ-nu'i.
31 Yuifubaa-ba maŋ waa ta ba ce jaaluŋgu-i, baŋ juɔ da Maari tãanu hel
dumaaŋo-na, baa sire cu u huoŋ-nu wuɔ sĩ u kã tɔ̃ɛŋo cĩncorre'i nuɔ-i duɔ ka
kaal.
32 Wuɔ kã ka hel Yesu terieŋgu-na. Uŋ kaa'a u ne da Yesu-i, wuɔ kã ka dũuna
u yaaŋga-na aa naa cira: «Itie, kuɔ nii naa waa, mi tũɔ naa saa ku.»
33 Aa pãŋ haa u nammu-i u yuŋ-nu. Bamaŋ naa kãa baa-yo, baa bi kã ba ta
ba kaal hiere.
Yesuŋ daa baŋ kaal dumaaŋo-na, u huɔŋ kaa pãŋ kũɔl.
34 Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na fuuriiye-yuɔ hie?»
Baa cira: «Itie, jo i ta i ka pigãaŋ-ni baa terieŋgu-i.»
35 Yesu wuɔ pãŋ doŋ tuɔ kaal.
36 Yuifubaa baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Na saa da, kuloŋo maama taa
ma dɔlnu-yuɔ dɛ!»
37 Banaŋ baa ta ba piiye wuɔ: «Ma sĩ u yaa puurii yiroŋo yufieŋa-i kɛ? Bige-i
ciɛ u saa cie Lasaar baa ku?»
38 Yesu huɔŋgaŋ ŋa naa gbuu kũɔl dumaaŋo-na, wuɔ kã ba kã cĩncorre
terieŋgu-na. Di waa tãmpɛ̃fuoŋ-nu aa ba ce tãmpɛ̃lle suuye di nuŋgu-i. Baŋ
kaa hi,
39 wuɔ cira: «Halaaŋ tãmpɛ̃lle-i!»
Marti wuɔ cira: «Itie, u yinni naa yaa dɛ-i uŋ fuuriiye; u ka doŋ tuɔ hũŋ dii.»
40 Yesu wuɔ cira: «Marti, ma sĩ mi waaŋ-ma baa-ni miɛ da ŋ haa ŋ naŋga miɛ
ŋ ka da Diiloŋ uŋ hii dumaa kɛ?»

41 Baa halaŋ tãmpɛ̃lle-i. Yesu wuɔ tã u yuŋgu-i dɔrɔ aa naa cira: «Baba, niŋ
nuɔ mi nuŋgu-i mi jaal-ni bɔi.
42 Mi suyaa miɛ ŋ sa yagar mi nuŋgu-i, ŋga bamaŋ dii mi caaŋgu-na mi piiye
ba yaa da ba suɔ wuɔ nuɔnɛi puɔraa-mi.»
43 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Lasaar, sire ŋ hel ŋ jo
bande!»
44 Kuloŋ wuɔ hel jo; u gbeini fĩɛnya baa u nammu-i hiere ka hel baa u
yuŋgu-i. Yesu wuɔ cira: «Firiiŋ-yoŋ aa na yaŋ u kã!»

Ba taara ba ko Yesu-i
(Matie 26.1-5; Marke 14.1-2; Like 22.1-2)

45 *Yuifubaa bɔi baa kãa Maari ba terieŋgu-na da ba ka jaal ba tũɔ kuliiŋgu-i.
Baŋ juɔ da Yesu ciɛ nel daama-i, ba fɔ̃ŋgũɔ baa hũu u maama-i.
46 Banaŋ baa bir yaŋ aa kã ka tũnu *Farisĩɛbaa-ba-i baa uŋ ciɛ mamaŋ.
47 Baŋ tũɔnu-bɛi dumaaŋo-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa
Farisĩɛbaa baa tigiiŋ *nellentaamba-i aa naa cira: «Naacolŋ daa u wuɔra
u ce himma bɔi, i ka ce niɛ?
48 Diɛ bi yaŋ u cor tuɔ ce, nuɔmba-i hiere ba ka cu u huoŋ-nu. Da ŋ bi da ba
cuu u huoŋ-nu, *Oromɛbaa-ba ka jo ji muonu i *Diilodubuɔ-i aa ko-ye hiere.»
49 Unaŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Kayifu. U yaa waa *Diilo-
jigãntaamba yuntieŋo-i belle fande-na. Fuɔ wuɔ cira: «Na sa suɔ ku yaaŋga-i
dɛ!
50 Na saa suɔ wuɔ nelduɔŋ duɔ ku a kor nelle-i hiere ku bɔyaa nelle da di
muonu wɛi?»
51 Kayifuŋ waaŋ nelma maŋ daama-i fuɔ maawamma sĩ. Uŋ waa Diilo-
jigãntaamba yuntieŋo-i belle fande-na dumaaŋo-na, Diiloŋo yaa diyaa-ma u
nuŋgu-na, wuɔ Yesu yaa saaya u ku Yuifubaa-ba maama-na
52 aa bi ku tigiiŋ Diiloŋ-bisãlmba maŋ dii hĩɛŋgu-na a ce-ba kuuduɔŋgu.
53 Yinduɔŋgu faŋgu-na, Yuifu ba yuntaaŋ baa yiɛra-mɛi wuɔ fuɔ ba ko Yesu-i.
54 Baŋ puu mafamma-i, Yesu wuɔ yaŋ-ba aa tuɔ fuo u hel. Duɔ hel u sa yaŋ
ba da-yo. Ku huoŋgu-na, wuɔ ji ta baa u *hãalãbiemba-i ka tĩɛna nelle nande-
na ba bĩ-de Efiramu, di saa maa baa hĩɛkuraaŋgu-i.
55 *Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋguŋ juɔ piɛ, *Yuifubaa baa jãnu ba-naa da
bãmbãale *Yerusalɛmu-i-na da ba tigiiŋ ba fɛrɛ a saa baa ba Diiloŋ-hũmelle-i
aa ponsaaŋgu suɔ da ku hi.
56 Nuɔmbaŋ juɔ dumaaŋo-na, baa ta ba taara Yesu-i Diilodubuɔ dumɛlle
huɔŋga-na, ba sa da-yo ba da-yo. Baa ta ba piiye wuɔ: «Na yuu ba'a naacolŋ
daayo ka jo ponsaaŋ daaku-na wɛi?»
57 A ne da Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa Farisĩɛbaa-ba naa waŋ baa
nuɔmba-i wuɔ umaŋ duɔ suɔ uŋ yeŋ kusuɔŋ-nu, kutieŋo pigãaŋ-ba baa-yo ba
ka bel-o.

12

Maari kũɔna natikolo-hũmma Yesu gbeini-na
(Matie 26.6-13; Marke 14.3-9)

1 *Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋguŋ juɔ tĩɛ yinni niediei aa da ku hi, Yesu wuɔ
kã Lasaarbaa-ba wulaa dii Betani-i-na. Lasaar faŋo yaa naa kuu aa Yesu wuɔ
sire-yuɔ.
2 Uŋ kãa, baa haa bituoŋgu u yerreŋ. Marti yaa ciɛ niiwuoni-i aa biɛ hã-ba.
Lasaar waa baa-ba tuɔ wuo.
3 Maari wuɔ biɛ natikolo naŋo-i litiri boluoŋgu, a kũnna Yesu gbeini-na aa
ce u yukuɔsĩnni-i hurre-niɛ. Natikolo faŋo-i baa ciɛ-yo baa *naar-yɔmma ma
kula. U sullu waa kpelle. Wuɔ sire nyaayã dũŋgu-i.

4 Yesu *hãalãbiloŋo maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ *Yuda-Isikaro-i, umaŋ juɔ hel Yesu
huoŋgu-na, wuɔ cira:
5 «Natikolo daayo naa gbãa da *deniebaa nuɔsũɔ komuɔŋa ndii. Bige-i ciɛ u
saa yaŋ i suor-o a hã sũntaamba baa gbeiŋa faŋa-i?»
6 Ku saa ce ŋaa sũntaamba hujarre waa-yuɔ ku'i ciɛ u tuɔ waŋ mafamma-i
dɛ! U taa u waŋ-ma baa u huɔya-maama. U yaa taa u tiera ba gbeiŋa-i, a ne da
u taa u cuo; a ce dumaaŋo-na u taa u dii u naŋga-i yɛi.
7 Uŋ waaŋ mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Yuda, yaŋ ciɛŋo fiisa! U kũɔna
natikolo daayo-i miɛ tuɔ cie mi kuliiŋgu yaa-i.
8 Sũntaamba dii baa-na bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, ŋga muɔmi siɛ tĩɛna baa-na
gbula.»

Nuɔmba gbagbarra Yesu huoŋ-nu

9 *Yuifubaa-baŋ juɔ nu wuɔ Yesu juɔ dii Betani-i-na, baa sire kaal ba-naa kã
da ba ka ne-yo aa bi ne Lasaar.
10 *Diilojigãntaamba yuntaaŋ baa sire wuɔ ba ko Lasaar
11 wuɔ u siremma ciɛ Yuifubaa bɔi nanna ba bĩncuɔŋ-hũmelle-i aa hũu Yesu
maama-i.

Yesu suurma-i Yerusalɛmu-i-na
(Matie 21.1-11; Marke 11.1-11; Like 19.28-40)

12 Ku cuo kaala-i-na, nelpũŋgu maŋ naa juɔ *Yerusalɛmu-i-na da ba ji ce
*kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i, baa nu-ma hiere ka saa wuɔ Yesu jo dii.
13 Baa sire kar nampurni ta ba kã da ba ka jãrã-yuɔ. Ba taa ba hãl wuɔ:
«Diiloŋo temma si dii!
Itieŋ uŋ saaŋ umaŋ jo, Diilo baa-yo!
Diilo baa *Isirahɛl-baamba nellentieŋo-i!»*
14 Yesuŋ joŋ hũmelle-na, wuɔ ji da kakũmuɔ naŋo-i, wuɔ bel-o nyugũŋ. Ma
bi nyɛgãaŋ dumɛi Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
15 *«*Sinyɔtaaŋ namaa, baa na tie holle.*
Niɛŋ, na nellentieŋo'i juɔŋ daayo na wulaa.
U nyugãaŋ tĩɛna kakũmbiloŋ-na.»†
16 Nel daamaŋ taa ma ce huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u *hãalãbiemba saa naa suɔ
ma yaaŋga-i. Yesuŋ juɔ nyugũŋ kã dɔrɔ-i-na, maa suɔ tĩɛnu-bɛi wuɔ *Di-
ilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ u kũŋgu-na, ma yaa taa ma ce-yuɔ dumaaŋo-
na.
17 Bamaŋ waa hiere da uŋ siire Lasaar dumaa, baa ta ba waŋ-ma baa
nuɔmba-i.
18 Nuɔmbaŋ nuɔ gbɛrɛ daayo maama-i, baa kũɔl ba-naa ta ba jo u wulaa.
19 *Farisĩɛbaa baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Ma sĩ na daa kɛ? Nuɔmba-i
hiere baa dii u huoŋ-nu; ma maaraa-na na gbãa ce bĩŋkũŋgu!»

Yesu waŋ u kuliiŋgu maama

20 Bamaŋ naa juɔ *Yerusalɛmu-i-na da ba ji jaal Diiloŋo-i ponsaaŋgu-na,
Girɛkibaa-ba bi waa-bɛi.
21 Baa kã ka ta ba piiye baa Filipu-i wuɔ: «I taara diɛ piiye baa Yesu-i.» Filipu
waa Yesu *hãalãbiloŋo. U taa u hel Betisada dii *Galile mara nuɔ.
22 Filipu wuɔ kã ka tũnu Andere. Baa sire ba hãi-i-na ka hi Yesu-i baa-ma.
23 Yesu wuɔ cira: «*Moloŋ-Biɛŋo uŋ ka da yerre huɔŋgu maŋ nuɔ-i, ku yaa hii
daaku-i.»
24 Aa naa cira: «Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da ŋ da dĩbelle saa suur
hĩɛma-na a hɔr, di bi tĩɛ di diei yaa-i; ŋga da di suur hĩɛma-na a hɔr, ŋ da di
diyaa bieŋa bɔi.

---

* **12:13** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 25.26 † **12:15** Sakari (Zacharie) 9.9

25 Umaŋ duɔ tuɔ dɔl u fɛrɛ, kutieŋo ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umaŋ duɔ hiel u
naŋga u fɛrɛŋ nuɔ miwaaŋ daayo-na, kutieŋo ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
26 Umaŋ duɔ tuɔ taara duɔ ce mi cãarãŋo, kutieŋo saaya u tuɔ nyaanu-miɛ.
Muɔ da mi waa kusuɔŋ-nu, mi cãarãŋo ka bi waa kusuɔŋ-nu'i. Mi To ka ce mi
cãarãŋo ce bɔi.
27 «Miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, mi huɔŋga si dii huɔŋga. Mi sa suɔ
miŋ ka waŋ mamaŋ baa mi To-i. Mi juɔ yaahuolo daayo maama yaa nuɔ-i, mi
siɛ bi siɛ cira u kor-mi yuɔ.»
28 Aa naa cira: «Baba, ce ŋ yerre ce bɔi!» Uŋ waaŋ mafamma-i, baa nu molo
piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi ciɛ mi yerre ce bɔi tĩ, mi ka tiraa ce di ce bɔi.»
29 Bamaŋ waa nu moloŋ daa uŋ piiye, baa ta ba piiye wuɔ: «Diiloŋo'i
naaraa!» Banaŋ ba'a: «*Dɔrpɔpuɔrbiloŋo'i piiye baa-yo!»
30 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Moloŋ daa u saa piiye mɛi maa-na, u piiye namaa
maa-na.
31 Fiɛfiɛ yaa Diiloŋo ka pigãaŋ nelbiliemba-i u jãyãmma-i. Kuŋ hii terieŋgu
maŋ fiɛfiɛ-i, Diiloŋo ka donya miwaaŋ daayo tieŋo-i‡.
32 Aa da ba ji haa-mi dɔrɔ, mi ka fa nelbiliemba-i hiere piɛ-ba mi caaŋ-nu.»
33 Yesu waaŋ nel daama-i a pigãaŋ uŋ ka ku kuliiŋgu maŋ.
34 Nuɔŋ baa cira: «*Ãnjĩnamma ciɛra wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka
saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u sa ku dede. Ma da niɛ naŋ'a Moloŋ-Biɛŋo gbĩɛ ba
haa-yo dɔrɔ? Ma diei ma hãi Moloŋ-Biɛŋo yaa hai moloŋo-i?»
35 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Fitĩnuɔ dii baa-na yogo, ŋga u siɛ cɔ. Terieŋgu
faŋgu-na, wuɔsaaŋgu maŋ dii na gbeini-na, siireŋ na ce-ku, ku yaa na ka hi
baa cecerma-i. Na saa da, da ŋ ta ŋ wuɔ kukulma-na ŋ sa suɔ niŋ kãŋ kusuɔŋ-
nu.
36 Da na ta na taara na waa cecerma-na, fitĩnuɔŋ yeŋ baa-na huɔŋgu maŋ
nuɔ-i, haaŋ na naŋga yuɔ huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i.»
Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ hel ba hɔlma-na ka fuo.

Yuifubaa-ba saa hũu Yesu nelma-i

37 Yesuŋ fiɛ ce gbɛrɛ-wɛima bɔi *Yuifubaa-ba yufelle-na, molo saa hũu u
nelma-i.
38 Diiloŋ uŋ puɔraa *Isayiŋ waŋ mamaŋ, ma'i sĩ daama-i wɛi? Isayi ciɛra
wuɔ:
«Itie, ŋ daa hai moloŋo-i hũyãa i nelma-i?
Ŋ pigãaŋ hai moloŋo-i wuɔ ŋ hii?»§
39 Kumaŋ ciɛ ba siɛ gbãa hũu-ma, Isayi bi waaŋ-ma. U ciɛra wuɔ: «Diiloŋo ciɛra:
40 *‹Mi ciɛ-ba yiriemba,*
a ce ba baa ta ba da baa ba yufieŋa-i.
Mi guɔlaa ba ãnjɔguɔma-i,
a ce ba baa ta ba suɔ nelma yaaŋga-i.
*Ku'i ciɛ ba siɛ gbãa hũu mi nelma-i aa jo mi ji sire-bɛi ba jarma-na.›»**
41 Isayi naa fara da Yesu bɔbɔima-i ku'i ciɛ u piiye nel daama-i. U waaŋ Yesu
maama'i dumaaŋo-na.
42 *Yuifu ba yuntaamba famba fɛrɛ-i, ba fõŋgũɔ baa hũyãa Yesu nelma-i,
ŋga baa kãalã *Farisĩɛbaa-ba-i wuɔ da ba waŋ-ma, ba ka nyaa-ba *Di-
ilonelhãalãdũŋgu-na.
43 Bafamba wulaa, bɔlbɔl nelbiliemba dɔl-ba aa Diiloŋo bigãaŋ-ba.

Yesu jommaŋ-yiiŋgu-i

‡ **12:31** Miwaaŋ daayo tieŋo yaa *Sitãni-i. § **12:38** Isayi (Ésaïe) 53.1 * **12:40** Isayi (Ésaïe) 6.10

44 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa nuɔmba-i da gbagaga wuɔ: «Umaŋ
duɔ hũu mi nelma-i, kutieŋo saa hũu mɛi nelma, u hũyãa umaŋ puɔraa-mi u
nelma.
45 Da ŋ da muɔŋo-i, ŋ daa umaŋ puɔraa-mi.
46 Muɔmi dii ŋaa fitĩnuɔ. Mi juɔ hĩɛma-na miɛ umaŋ duɔ hũu mi maama-i,
kutieŋo baa tĩɛ kukulma-na.
47 Mi saa jo da mi ji gãŋ baa nelbiliemba-i, mi juɔ da mi ji kor-ba; a ce
dumaaŋo-na, umaŋ duɔ nu mi nelma-i aa yagar ma hũmelle wuɔsaaŋgu-i, mɛi
sa gãŋ baa-yo.
48 Umaŋ duɔ cĩina-miɛ baa mi nelma-i hiere, kutieŋo daa muotieŋo u fɛrɛŋ
nuɔ tĩ. Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-yo, ma'i ka gãŋ baa-yo miwaaŋo tĩmmaŋ-
yiiŋgu-na.
49 Hama-i nuɔ-i? Mi sa waŋ mɛi kusũŋ-maama. Mi To yaa puɔraa-mi, aa miŋ
gbĩɛ mi waŋ mamaŋ hiere, u pigãaŋ-mi baa-ma u fɛrɛ.
50 Aa mi suyaa miɛ uŋ waaŋ mamaŋ baa-mi, ma yaa diyaaŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i
cicɛ̃lmaŋ-hũmelle-na. A ce dumaaŋo-na uŋ waaŋ-ma baa-mi dumaa, mi bi
waŋ-ma dumɛi.»

13

Yesu saaraaya u hãalãbiemba gbeini-i

1 *Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu waa ŋaa bisĩŋ ku temma. Nyuŋgo ku
temma-i, Yesu wuɔ suɔ wuɔ u tammaŋ-huɔŋgu hii tĩ duɔ kã Tuoŋo wulaa.
Bamaŋ waa baa-yo hĩɛma-na, ba maama taa ma dɔlnu-yuɔ. U dɔlaa-ba a ji
hi u tamma.
2 Ku isuɔŋgu-na, baa tĩɛna ta ba wuo niiwuoni-i. A ne da huɔŋgu faŋgu-na,
*Sitãni naa dii-ma tĩ *Yuda huɔŋga-na wuɔ u hel Yesu huoŋgu-na. Yuda to yaa
Simɔ-Isikaro-i.
3 Ŋga Yesu wuɔ suyaa wuɔ fuɔ fɛrɛ hilaa Diiloŋ-terieŋ-nu jo, aa u ka bir kã u
wulaa. Aa tiraa suɔ wuɔ u To birii wɛima-i hiere hã-yo.
4 Wuɔ sire jukalaaŋgu-na a hiel u joŋgoruo-i aa biɛ kompaŋga naŋga pɛ̃yɛ̃ u
nɛgɛlle-i.
5 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ biɛ bĩŋkũŋgu a dii hũmma tuɔ saara u
*hãalãbiemba gbeini-i aa tuɔ hurre-niɛ baa kompaŋga maŋ u nɛgɛlle-na.
6 Uŋ kaa hi Simɔ-Piɛr, Simɔ-Piɛr wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Itie, naŋ siɛ gbãa saara
mɛi gbeini-i.»
7 Yesu wuɔ: «Piɛr, miŋ ceŋ kumaŋ daaku-i ŋ siɛ gbãa suɔ ku yuŋgu-i
nyuŋgo-i-na, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu ŋ ka suɔ-ku.»
8 Piɛr wuɔ: «Mi siɛ siɛ aa yaŋ nuɔ ŋ saara mi gbeini-i!»
Yesu wuɔ: «Da ŋ saa yaŋ mi saara-niɛ, ŋ suɔ kerre ŋ nuŋgu sĩ baa-mi wɛima-
na!»
9 Simɔ-Piɛr wuɔ: «Da ma waa dumaaŋo-na, saara-niɛ aa ŋ saara baa mi
nammu-i baa mi yuŋgu-i hiere.»
10 Yesu wuɔ: «Umaŋ duɔ cɛ hũmma-i u ne welewele hiere, u kuɔŋ, u saara u
fɛrɛ ce niɛ? Mi saa yagar-ma u gbeini. Namaa na kuɔŋ, ŋga na hieroŋo sĩ.»
11 Uu naa suɔ umaŋ ka hel u huoŋgu-na ku'i ciɛ wuɔ ba saa koŋ hiere.
12 Uŋ juɔ saara ba gbeini-i tĩ, wuɔ biɛ u joŋgoruo-i dii, aa kã ka tĩɛna u
muntĩɛnammu-na aa cira: «Miŋ ciɛ kumaŋ nɛi daaku-i, na suyaa ku yuŋgu-i
wɛi?
13 Da na ce na ta na bĩ-mi wuɔ: ‹Hãalãtie.› Kuniɛ na'a: ‹Itie.› Ma dɔlaa-na;
na saa kar coima.
14 Muɔmi maŋ na Tieŋ muɔ baa na hãalãtieŋ muɔ, da mi saara na gbeini-i,
namaa na saaya na bi ta na saara na-naa gbeini.

15 Mi pigãaŋ-na nelma'i. Taa na ce ku yaa-i na hɔlma-na.
16 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Maacembiloŋo sa maar u yuntieŋo-i, aa pɔpuɔrbiloŋo sa maar umaŋ puɔraa-yo.
17 Da kuɔ na saa naa suɔ-ma, fiɛfiɛ-i-na na suyaa-ma. Da na wuɔ ma hũmelle-i, na yunni dɔlaa.
18 «Da na da mi piiye dɛ-i-na, mi sa gbɛ̃ na hieroŋo. Mi suɔ miŋ fiɛlaa bamaŋ. Ŋga mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, ma gbɩ̃ɛ ma ce. Ma nyɛgãaŋ wuɔ: ‹*Umaŋ taa u wuo baa-mi kaladuɔŋgu-na, u birii tuɔ gãŋ baa-mi.*›*
19 Mi ka wuɔya waŋ-ma baa-na aa ma suɔ da ma ce; ku yaa da ma ji ce, na ka hũu-ma wuɔ umaŋ dii gbula u yaa muɔŋo-i.
20 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ bel mi pɔpuɔrbiloŋo-i fafamma, kutieŋo bilaa muɔmɛi; aa umaŋ duɔ bel muɔŋo-i fafamma, u bilaa umaŋ puɔraa-mi.»

Yesu firiiye Yuda-i

21 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, u huɔŋga pãŋ kũɔl. Wuɔ cira: «Mi siɛ fuo-ma nɛi: Na hɔlma-na, unaa ka hel mi huoŋ-nu.»
22 *Hãalãbieŋ baa bir ta ba ne ba-naa aa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «U gbɛ̃ hai?»
23 Hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i ma yaŋ, u waa tɩ̃ɛna u caaŋgu-na.
24 Simɔ-Piɛr wuɔ piiye baa-yo baa u naŋga, wuɔ u yuu-yo u gbɛ̃ hai?
25 Hãalãbiloŋ wuɔ miɛl cira: «Itie, ŋ gbɛ̃ hai moloŋo-i?»
26 Yesu wuɔ cira: «Da mi nafiiye *buruo-i hã umaŋ, u yaa-i.» Aa naa bũl buruo-i a nafiiye hã *Yuda-Isikaro.
27 Yudaŋ hũyãa buruo-i, *Sitãni wuɔ pãŋ sire-yuɔ. Yesu wuɔ cira: «Yuda, sire ŋ ce niŋ saaya ŋ ce mamaŋ, baa sɛrɛ baa-ma!»
28 Bamaŋ waa hiere juwuoterieŋgu-na ba saa suɔ u nelma yaaŋga-i.
29 Yudaŋ taa u tiera ba gbeiŋa-i, banamba da niɛ sɩ̃ Yesu taara u ka sãa baŋ saaya ba ce ponsaaŋgu-i baa nimaŋ, sisɔ wuɔ u ka hã sũntaamba-i bɩ̃ŋkũŋgu.
30 Yudaŋ hũyãa buruo-i dumaaŋo-na, wuɔ pãŋ sire hel. Ku waa isuɔŋgu.

Taa na dɔl na-naa

31 *Yudaŋ hilaa, Yesu wuɔ cira: «Fiɛfiɛ-i-na, nuɔmba daa *Moloŋ-Biɛŋo bɔbɔima-i baa Diiloŋo maama-i Moloŋ-Biɛŋo-na.
32 [Uŋ ciɛ ba da Diiloŋo bɔbɔima-i yuɔ,] ku siɛ vaaya, Diiloŋo ka bi ce ba da Moloŋ-Biɛŋo maama-i fuɔ-i-na.»
33 Aa naa cira: «Mi jɛ̃naaŋ namaa, mi yinni saa tiraa tɩ̃ɛ bɔi na hɔlma-na. Na ka taara-miɛ na siɛ da-mi. Miŋ taa mi waŋ mamaŋ baa *Yuifubaa-ba-i, mi waŋ-ma baa namɛi fiɛfiɛ-i-na: ‹Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, na siɛ gbãa kã.›
34 Mi ka hã-na nelfɛlɛmma aa suɔ ta. Nelfɛlɛmma famma yaa daama: Taa na dɔl na-naa. Muɔ miŋ dɔlaa-na dumaa, taa na dɔl na-naa dumɛi.
35 Da na ta na dɔl na-naa, nuɔmba ka suɔ ku yaa nuɔ-i wuɔ mɛi baaŋ namaa.»
36 Simɔ-Piɛr wuɔ cira: «Itie, ŋ kã hie?»
Yesu wuɔ cira: «Piɛr, miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, ŋ siɛ gbãa kã baa-mi fiɛfiɛ-i-na, ŋga ŋ ka ta ŋ jo huoŋ-nu.»
37 Simɔ-Piɛr wuɔ cira: «Itie, bige-i dii fiɛfiɛ-i-na aa ŋ'a mi siɛ gbãa kã baa-ni? Da mi fiɛ'a mi ka ku naŋ maama-na, wɛima sɩ̃.»
38 Yesu wuɔ cira: «Ŋ ka siɛ ku mɛi maama-na ninsoŋo wɛi? Ne! Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Kɔhɔldɩ̃ɛlãŋo siɛ hi bu, ŋ ka cɩ̃ina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»

---

* **13:18** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 41.10

14

Da ŋ da Yesu-i ŋ daa Diiloŋo yaa-i

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ na hɔmmu cu. Yaaŋ aa na haa
na naŋga-i Diiloŋo-na baa muɔmi-na.
2 Muntĩɛnammu bɔi dii mi To dumɛlle-na. Kuɔ muntĩɛnammu saa naa waa,
mii naa waa hie wuɔ mi ka tigiiŋ muntĩɛnammu cie-na?
3 Da mi kã ka tigiiŋ na muntĩɛnammu-i tĩ, mi ka bir ji biɛ-na na ka tĩɛna mi
caaŋ-nu.»
4 Aa naa cira: «Miŋ kãŋ kusuɔŋ-nu na sa bi yaŋ ku hũmelle-i suɔma.»
5 Toma wuɔ cira: «Itie, i sa suɔ niŋ kãŋ kusuɔŋ-nu, i ce niɛ gbãa suɔ ku
hũmelle-i?»
6 Yesu wuɔ: «Muɔmɛi hũmelle-i, muɔmɛi ninsoŋo-i aa muɔmɛi cicɛ̃lma-i.
Molo siɛ gbãa kã mi To wulaa ni kutieŋo saa cor baa muɔ.
7 Da na suɔ muɔŋo-i, na ka suɔ mi To-i. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, na suyaa-yo aa na
daa-yo.»
8 Filipu wuɔ cira: «Itie, da ŋ pigãaŋ-ye ŋ To-i i siɛ tiraa yuu-ni baa wɛima.»
9 Yesu wuɔ: «Filipu, mi bãaŋgu cuɔ baa-na, aa naŋ waa yogo naŋ sa suɔ-mi!
Da ŋ da muɔŋo-i, ŋ daa mi To yaa-i; ku ce niɛ ŋ'a mi pigãaŋ-na mi To-i?
10 Ŋ saa hũu-ma wuɔ muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i wɛi? Miŋ waŋ nelma
maŋ baa-na, mɛi huɔya-maama sĩ. Iŋ yeŋ kuuduɔŋgu baa mi To-i, u'i ciɛŋ u
fɛrɛŋ maacemma.
11 Da mi cira muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i, na saaya na hũu-ma wuɔ
ninsoŋo. Da kuɔ coima, na sa ne miŋ ceŋ mamaŋ wɛi?
12 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na, miŋ ceŋ mamaŋ daama-i, umaŋ duɔ haa
u naŋga miɛ, u gbãa ce ma temma. Aa ji da miŋ kãŋ mi To wulaa dɛ-i-na,
kutieŋo gbãa ce mamaŋ maaraa daama-i yɛrɛ.
13 Da na cãrã bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, aa bĩ mi yerre-i, mi ka ce-ku hã-na a ce mi
To ce bɔi.
14 Da na cãrã kumaŋ aa bĩ mi yerre-i, mi ka ce-ku hã-na.»

Yesu waŋ u hortieŋo maama

15 «Da kuɔ mi maama dɔlnu-nɛi, na ka vaa na fɛrɛ ta na ce miŋ waaŋ mamaŋ
baa-na.
16 Mi ka waŋ baa mi To-i u hã-na kakãyãtieŋo u ji tĩɛ baa-na gbula.
17 Kakãyãtieŋo faŋo yaa *Diiloŋ-Yalle-i; di yaa ninsontieŋo-i. Nelbiliemba
sa da-yo, ba sa bi suɔ-yo, a ce dumaaŋo-na u siɛ gbãa jo ba wulaa. Ŋga uŋ yeŋ
baa namaaŋo-i, na suɔ-yo aa u ka tĩɛ baa-na gbula.
18 Mi siɛ ta aa yaŋ-na yombĩŋ namaa; mi ka bir jo.
19 Cɛllɛ, nuɔmba siɛ tiraa ta ba da-mi, ŋga namaaŋo-i, na ka ta na da-mi. Mi
ka tĩɛ gbula aa namaa na ka tĩɛ gbula.
20 Ku yiiŋ da ku hi, na ka suɔ wuɔ muɔ baa mi To-i kuuduɔŋgu yaa-i, aa
namaa baa muɔŋo-i kuuduɔŋgu bi yaa-i.
21 Umaŋ duɔ bella mi nelma-i aa tuɔ ce-ma, mi maama dɔlnu u yaa-i. A ne
da mi maamaŋ dɔlnuŋ umaŋ, kutieŋo maama ka dɔlnu mi To-i aa bi dɔlnu
mɛi fɛrɛ-i, aa mi ka pigãaŋ kutieŋo-i mi fɛrɛ.»
22 *Yuda naŋo waa a naara *Yuda-Isikaro-i, fuɔ wuɔ cira: «Itie, bige-i ciɛ ŋ'a
ŋ ka yaŋ nuɔmba namba-i aa pigãaŋ miɛmɛi baa ŋ fɛrɛ?»
23 Yesu wuɔ cira: «Mi maama da ma ta ma dɔlnu umaŋ, u ka tuɔ ce miŋ waaŋ
mamaŋ. Duɔ tuɔ ce-ma, u maama ka dɔlnu mi To-i. Aa u maaŋ da ma dɔlnu
mi To-i, i ka jo ji har kutieŋo-na.

24 Mi maaŋ da ma'a ma sa dɔlnu umaŋ, u sa ce miŋ waaŋ mamaŋ. A ne da
miŋ waŋ mamaŋ baa-na, mɛi kusũŋ-maama sĩ, mi To maama. U yaa puɔraa-
mi.
25 Mii dii baa-na yogo aa waŋ daama-i hiere baa-na.
26 Mi To ka saaŋ Diiloŋ-Yalle jo mɛi yerreŋ. Di ka kãyã-nɛi. Di ka jo ji waŋ ma
yaaŋga-i baa-na hiere aa miŋ waaŋ mamaŋ cor hiere, di ka ce ma tĩɛnu-nɛi.
27 Mi fɛ̃ na hɔmmu-i, aa mi fɛ̃-mu mɛi fɛ̃mma. Mi sa fɛ̃-mu ŋaa nelbiliembaŋ
fɛ̃ŋ ba-naa hɔmmu dumaa. Baa na yaŋ na hɔmmu cu, baa na bi yaŋ korma ta
ma da-na.
28 Ma sĩ mi waaŋ-ma baa-na miɛ: ‹Mi ka ta ŋga mi ka bir jo kɛ?› Da kuɔ mi
maama dɔlnu-nɛi, miŋ kãŋ mi To wulaa, ku saaya ku dɔlnu-nɛi. Hama-i nuɔ-i?
Mi To maaraa muɔŋo-i.
29 Mi waliɛya waŋ nel daama-i baa-na ku yaa da ma ji ta ma ce na ka suɔ
wuɔ mi waaŋ ninsoŋo.
30 Miwaaŋ daayo tieŋo* jo dii mi huoŋ-nu; a ce dumaaŋo-na, mi siɛ tiraa da
piiye bɔi baa-na. Ŋga u siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu miɛ.
31 Nelbiliemba saaya ba suɔ wuɔ mi To maama dɔlnu-miɛ, aa tiraa suɔ wuɔ
mi Toŋ'a mi ce mamaŋ, mi ce ma yaa-i ku'i ciɛ *Bigãarãŋo tuɔ jo. Siireŋ i halaŋ
bande-i-na!»

15

Yesu dii ŋaa ɛrɛsɛ̃-tibiiŋ-kerre

1 Ku huoŋgu-na, Yesu wuɔ ji naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa u *hãalãbiemba-i
wuɔ: «Muɔmɛi *ɛrɛsɛ̃-tibiiŋ-kerre-i aa mi To yaa ku tieŋo-i.
2 Mi negemmu maŋ sa maaŋ hiere, u ka kar-mu nanna aa mumaŋ maaŋ, u
ka jũɔrã-muɔ a ce mu migãaŋ ta mu maŋ fafamma.
3 Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-na, ma migãaŋ-na tĩ.
4 Nyaarãaŋ-miɛ ŋaa muɔ miŋ nyaarãa-nɛi dumaa. Na suyaa wuɔ negeŋga
maŋ da ka saa nyaar ka nyu-i-na ka siɛ gbãa maŋ dɛ! Kuuduɔŋgu yaa baa
namaaŋo-i: Da na saa nyaar muɔmi-na, na siɛ gbãa ce bĩŋkũfafaaŋgu.
5 «Muɔmɛi tibiiŋgu-i, aa namɛi ku negemmu-i. Muɔ da miɛ mii si dii, na siɛ
gbãa ce bĩŋkũŋgu. Umaŋ duɔ nyaar-miɛ aa muɔmi bi nyaar-yuɔ, kutieŋo gbãa
ce wɛima bɔi.
6 Umaŋ duɔ saa nyaar-miɛ, ba bũul kutieŋo-i ka nanna puona ŋaa da ba jã
negeŋga-i baŋ bũul-kaŋ ka nanna dumaa ka kuol ba biɛ-ka dii-ka dãamu-na
caa-ka.
7 Ŋga da na nyaar-miɛ, aa mi nelma waa na hɔmmu-na, da na ta na taara
kumaŋ, na cãrã-kuɔ, na ka da-ku.
8 Da na ta na ce maacenfafamma na hã Diiloŋo-i, aa cu mi huoŋ-nu, ku yaa
ciɛŋ mi To ce bɔi.
9 Mi Toŋ dɔlaa-mi dumaa, muɔmi bi dɔlaa namaaŋo-i dumɛi. Tĩyãaŋ mi
caaŋ-nu mi ta mi ce baa-na.
10 Miŋ waaŋ mamaŋ baa-na, da na ta na ce-ma, na maama ka ta ma dɔlnu-
miɛ ŋaa muɔ miŋ ceŋ mi To maama-i mi maama ta ma dɔlnu-yuɔ dumaa.»

Yesu hãalãbiemba birii u jɛ̃naamba

11 Yesuŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Mi taara na hɔmmu fɛ̃ da yogogo mɛi
kaaŋga temma-i ku'i ciɛ mi ta mi waŋ nel daama-i baa-na.
12 Mi nelma yaa daama: Taa na dɔl na-naa ŋaa muɔmiŋ dɔlaa-na dumaa.
13 Nɛliɛŋ nuɔ da ŋ hũu-ma ku ŋ jɛ̃naamba maama-na, nelnyul hamu-i dii ji
maar mufammu-i?

* **14:30** Miwaaŋ daayo tieŋo yaa *Sitãni-i.

14 Miŋ waaŋ mamaŋ baa-na, da na ce-ma, na ka ce mi jɛ̃naaŋ namaa.
15 Mi sa tiraa mi bĩ-na maacembieŋ namaa, mi bĩ-na mi jɛ̃naaŋ namaa.
Hama-i nuɔ-i? Maacembiloŋo sa suɔ u yuntieŋo kusũŋgu-i. A ne da na-
maaŋo-i, mi Toŋ waaŋ mamaŋ baa-mi hiere, mi waaŋ-ma baa-na. Terieŋgu
faŋgu-na, mi siɛ gbãa bĩ-na mi maacembieŋ namaa.
16 Ku saa ce ŋaa namɛi fiɛlaa muɔ, muɔmɛi fiɛlaa namaa aa puɔr-na wuɔ na
ka ce maacenfafamma aa na yaŋ na maacemma da belle, ku yaa da na cãrã
bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu mi To wulaa aa bĩ mi yerre-i u ka hã-na baa-ku.
17 Ŋga miŋ taaraŋ kumaŋ na wulaa, ku yaa daaku: Taa na dɔl na-naa.»

Nelbiliemba bigãaŋ Diiloŋo-i

18 «Da na da nelbiliemba bigãaŋ-na, na saaya na suɔ wuɔ ba bigãaŋ muɔmɛi
igɛ̃na.
19 Kuɔ na waa baa-ba, baa naa dɔl-na wuɔ bafamba baaŋ namaa. Ŋga mi
fiɛlaa namaaŋo-i hiel-na ba hɔlma-na; bafamba baaŋ namaa sĩ, ku'i ciɛ ba
bigãaŋ-na.
20 Yaaŋ mi nel daama ta ma tĩɛnu-nɛi: ‹Maacembiloŋo sa maar u yun-
tieŋo-i.›* Da ba huol mi yaaŋ-na, ba ka bi huol namaa na yaaŋ-na. Da ba nu
mi nuŋgu-i, ba ka bi nu namaa kũŋgu-i.
21 Ba ka ce mafamma-i mɛi maa-na. Baŋ'a ba saa suɔ umaŋ puɔraa-mi, ku'i
ciɛ.
22 Kuɔ mi saa naa jo ji piiye baa-ba, molo naa saa cãl-ba. Ŋga dɛ-i-na, ba siɛ
gbãa da ãntãalãmma.»
23 «Umaŋ duɔ bigãaŋ muɔŋo-i, kutieŋo bi bigãaŋ mi To-i.
24 Miŋ ciɛ himma maŋ ba daa-ma. Aa ba suyaa wuɔ molo siɛ gbãa ce ma
temma. Kuɔ ba saa naa da-ma, molo naa saa cãl-ba. Ŋga ba daa-ma aa cor ta
ba bigãaŋ-mi baa mi To-i hiere.
25 Na saa da! Mamaŋ nyɛgãaŋ ba *ãnjĩnamma-na, ma'i saa ce daama-i wɛi?
Ma nyɛgãaŋ wuɔ: ‹*Ba bigãaŋ-mi gbãŋgbãŋ.*›†
26 «Mi To uŋ ka hã-mi kakãyãtieŋo maŋ mi saaŋ-yo hã-na, u yaa ninson-
tieŋo-i. Duɔ jo, u ka piiye mi maama-i tũnu nuɔmba-i.
27 Aa namaa fɛrɛ-i, iŋ waa baa i-naa dii ku domma-na, na ka bi ce mi
siɛrtaaŋ namaa.

16

Diiloŋ-Yalleŋ ka jo ji ce mamaŋ

1 «Mi sa taara ku ji nuɔl-na Diiloŋ-hũmelle-na ku'i ciɛ mi ta mi waŋ daama-i
hiere baa-na.
2 Ba ka nyaa-na *Diilonelhãalãdũnni-na. Aa yiiŋgu dii baa yiiŋgu, bamaŋ ji
taa ba ko-na, ba ka da niɛ sĩ ba cãa Diiloŋo'i dumaaŋo-na.
3 Baŋ'a ba saa suɔ mi To-i baa mɛi fɛrɛ-i hiere, ku'i ka dii-ba mafamma
cemma-na.
4 Kumaŋ ciɛ mi wuɔya ta mi waŋ-ma baa-na, mi taara da ma ji ta ma ce, na
suɔ wuɔ mi waaŋ-ma baa-na cor tĩ. Mii naa waa na caaŋ-nu ku'i ciɛ mi saa
waŋ-ma baa-na dii ku domma-na.
5 Dɛ-i-na, mi ta da mi kã umaŋ puɔraa-mi u wulaa, aa molo saa da duɔ yuu-
mi wuɔ: ‹Ŋ kã hie?›
6 Mi suyaa miɛ miŋ waaŋ mamaŋ baa-na daama-i, ma'i saa dɔlnu-nɛi.
7 A ne da mi waaŋ ninsoŋo yaa baa-na. Da mi ta, ku ka kãyã-nɛi. Na saa da,
da mi saa ta, kakãyãtieŋo siɛ gbãa jo. Fuɔ mi kã ka hi aa saaŋ-yo hã-na.

---

* **15:20** Niɛŋ Matie 10.24; Nsãa 13.16. † **15:25** Gbɛliɛmaŋ-nɛini (Psaumes) 35.19; 69.5

8 Duɔ jo, u ka pigãaŋ nelbiliemba-i wuɔ ba piɛra ãmbabalma kũŋgu-na, ba
piɛra viisĩnni kũŋgu-na aa pira Diiloŋ-bɛrru kũŋgu-na.
9 Baŋ'a ba saa hũu mɛi nelma-i, ku'i pigãaŋ ãmbabalma-i.
10 Aa miŋ kãŋ mi To wulaa, na siɛ tiraa da-mi, ku'i pigãaŋ viisĩnni-i.
11 Aa miwaaŋ daayo tieŋo* yuŋ-maamaŋ fiɛlaanu tĩ, ku'i pigãaŋ Diiloŋ-
bɛrru-i.
12 «Nelma bɔi dii yogo mi da mi waŋ-ma baa-na, ŋga da mi waŋ-ma baa-na
fiɛfiɛ-i-na, ma ka mulĩɛŋ-na.
13 *Diiloŋ-Yalle da di ji jo, di yaa ninsoŋo tieŋo-i, di ka kaala ninsoŋ-belle-i
baa-na. Di sa ji waŋ difande kusũŋ-maama. Diŋ nuɔ mamaŋ, di ji waŋ ma
yaa-i aa bi tũnu-nɛi mamaŋ juɔŋ.
14 Di ka da mi kusũŋ-maama-i ji piiye tũnu-nɛi, a ce dumaaŋo-na di ka ce-mi
bɔi.
15 Mi To maama-i hiere mɛi maama, ku'i ciɛ na da mi ciɛra di ka da mi
kusũŋ-maama-i ji piiye tũnu-nɛi.»

Yesu tamma saa dɔlnu u hãalãbiemba-i

16 Kufaŋgu huoŋgu-na, Yesu wuɔ gbɛ̃ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Cɛllɛ na ka
naa-mi, aa cɛllɛ na ka bir da-mi.»
17 U hãalãbiemba namba ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Nel hama-i temma'i
dumandɛ-i: ‹Cɛllɛ na ka naa-mi, aa cɛllɛ na ka bir da-mi›? Aa tiraa cira u kã u
To wulaa.
18 Uŋ gbɛ̃ŋ cɛllɛ maŋ, u yuŋgu yaa wuɔ niɛ? I saa suɔ u nelma yaaŋga-i.»
19 Yesu wuɔ suɔ wuɔ ba taara ba yuu-yo. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mi waaŋ-ma
baa-na miɛ: ‹Cɛllɛ na ka naa-mi, aa cɛllɛ na ka bir da-mi.› Na yuu na-naa ma
yaa nuɔ-i wɛi?
20 Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Namaaŋo-i na kaa haa na nammu-i na
yunniŋ ta na gbu na kaal aa banamba waa ponsaaŋ-nu. Na hɔmmu ka guɔla,
ŋga na hɔguɔla ka bir ce hɔfɛ̃lle.
21 Ciɛŋo kusũŋ da ku bel-o, yaaŋga sa waa-yuɔ. Ŋga duɔ ji gbãŋ da u yuŋgu-i,
biloŋo fɛ̃ u huɔŋga-i a ce u mulĩɛma karaanu-yuɔ.
22 Ku yaa ŋaa namaa kũŋgu-i: Na yammu vãa fiɛfiɛ-i-na, ŋga yiiŋgu dii baa
yiiŋgu, mi ka tiraa da-na. Da mi ji'a mi da-na, na hɔmmu ka fɛ̃ aa molo cɛraa
u gbãa guɔla-muɔ.
23 Ku yiiŋ da ku ji hi, na siɛ yuu-mi baa nelma. Yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-
na: Da na cãrã kumaŋ aa bĩ mi yerre-i, mi To ka hã-na baa-ku.
24 Na saa hi cãrã bĩŋkũŋgu yogo aa bĩ mi yerre-i. Cãarãŋ, na ka da, aa da na
da, na hɔmmu ka fɛ̃ gbarnu.
25 «Mi waaŋ nel daama-i hiere baa-na gbãnɛiniŋ. Ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu,
mi siɛ tiraa ta mi piiye baa-na dumaaŋo-na. Mi To u maamaŋ yeŋ dumaa, mi
ka bi waŋ-ma baa-na dumɛi.
26 Ku yiiŋgu da ku hi, na ka cãrã Diiloŋo-i aa bĩ mi yerre-i. Mi saa cira mi
kaa cãrã Diiloŋo-i hã-na dɛ! Na maama dɔlnu-yuɔ, na gbãa cãrã-yuɔ na fɛrɛ.
27 Naŋ dɔlaa muɔŋo-i aa hũu-ma wuɔ mi hilaa fuɔ terieŋ-nu'i jo, ku'i ciɛ na
maama ta ma dɔlnu-yuɔ.
28 Mi hilaa mi To yaa wulaa-i jo hĩɛma-na. Fiɛfiɛ-i-na, mi ka ta hĩɛma-na bir
kã mi To wulaa.»
29 Uŋ waaŋ mafamma-i, u hãalãbieŋ baa cira: «Fiɛfiɛ fuɔ, ŋ yaaŋ gbãnɛini-i
aa ta ŋ kaala ŋ nelma-i.
30 I suyaa yende-i-na wuɔ ŋ suɔ wɛima-i hiere. Diɛ tiɛ taara diɛ yuu-ni baa
mamaŋ, ŋ wuɔya suɔ-ma. Terieŋgu faŋgu-na, i hũyãa-ma wuɔ ŋ juɔ Diiloŋ-
jomma.»

---

* **16:11** Miwaaŋ daayo tieŋo yaa *Sitãni-i.

31 Yesu wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Ma sĩ na'a na hũyãa mi nelma-i fiɛfiɛ-i-na kɛ?
32 Ŋga mi tũnu-nɛi, huɔŋgu naŋgu ka hi, aa ku hii tĩ yɛrɛ, na ka pisãllã; nɛliɛŋo
nɛliɛŋo baa u muŋkãmmu aa yaŋ mi tĩɛ mi diei yoŋ. Ŋga mi siɛ tĩɛ mi diei; mi
To dii baa-mi.
33 Naŋ cuu mi huoŋ-nu, mi taara na hɔmmu fɛ̃ ku'i ciɛ mi ta mi waŋ
mafamma-i baa-na. Nelbiliemba ka mulĩɛŋ-na miwaaŋ daayo-na, ŋga vaaŋ
na fɛrɛ, mi guɔlaaya ba fɔ̃ŋgũɔ-i.»

17

Yesu Diilocãrãlle-i

1 Yesuŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ tã u yuŋgu-i dɔrɔ aa naa cira: «Baba, ku hii. Ce ŋ
Biɛŋo ce bɔi, kumaŋ ka ce fuɔ bi ce nuɔ ŋ ce bɔi.
2 Ŋ haa-yo nelbiliemba yuŋ-nu wuɔ u hã u dombũurãamba-i cicɛ̃lma maŋ
sa tĩɛŋ dede-i.
3 A ne da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i ma yaa a suɔ ninsoŋ-Diiloŋ nuɔŋo-i aa
bi suɔ *Koŋkortieŋo muɔmi maŋ niŋ puɔraa-mi.
4 Mi ciɛ ŋ ce bɔi hĩɛma-na. Niŋ ŋa naa hã-mi maacemma maŋ, mi ciɛ-ma.
5 Baba, miŋ ŋa naa waa baa-ni aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ, niŋ ŋa naa ce mi
ce bɔi dumaa, ce mi ce bɔi dumɛi fiɛfiɛ-i-na.
6 «Niŋ fiɛlaa bamaŋ miwaaŋo-na hã-mi, mi pigãaŋ-ba ŋ sĩnni-i. Naŋ
baamba'i waa, ŋ bir-ba hã muɔ baa-ba. Ba nuɔ ŋ nuŋgu-i.
7 Ba suyaa fiɛfiɛ-i-na wuɔ niŋ hãa-mi mamaŋ hiere, naŋ kusũŋ-maama.
8 Niŋ waaŋ mamaŋ baa-mi, mi waaŋ-ma baa-ba. Ba siyaa-ma. Ba suyaa
wuɔ mi hilaa naŋ terieŋ-nu'i jo. Aa ba suyaa wuɔ nuɔnɛi puɔraa-mi.
9 Mi cãrã-niɛ da mi hã-ba. Mi sa cãrã-niɛ da mi hã nelbiliemba-i hiere dɛ!
Niŋ hãa-mi bamaŋ, mi cãrã-niɛ da mi hã ba yaa-i; naŋ baamba-i.
10 Mɛi kũŋgu-i naŋ kũŋgu, aa naŋ kũŋgu-i mɛi kũŋgu. Mi bɔbɔima da ba yaa
nuɔ-i.
11 Muɔmi sa tiraa mi ye dii miwaaŋo-na, mi kã naŋ terieŋ-nu, a ne da
bafamba dii-yuɔ yogo. Baba, cãlmuɔ sĩ nuɔni maŋ nuɔ-i, jande, ta ŋ niya-bɛi ŋ
fɛrɛ baa naŋ fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ; ŋ hãa muɔŋo-i u yaa-i. Ku yaa ba ka waa baaduɔmba
ŋaa muɔ baa nuɔŋo-i iŋ yeŋ baaduɔŋ miɛ dumaa.
12 Niŋ hãa-mi fɔ̃ŋgũɔ maŋ, miŋ ciɛ huɔŋgu maŋ baa-ba, mi niɛya-bɛi baa u
yaa-i. Mi niɛya-bɛi, u diei saa ji balla mi wulaa, da ku saa waa umaŋ naa saaya
u balla ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na.*
13 «Fiɛfiɛ-i-na, mi ka bir kã ŋ wulaa. Mi taara ba hɔmmu fɛ̃ gbarnu mɛi
kaaŋga temma-i, ku'i ciɛ mi tĩɛ hĩɛma-na aa ta mi waŋ mafamma-i.
14 Miŋ waaŋ ŋ nelma-i baa-ba, nelbiliemba bigãaŋ-ba wuɔ ba sa wuɔ
hũmeduɔle baa-ba ŋaa muɔ.
15 Ku saa ce ŋaa mi cãrã-niɛ wuɔ ŋ hiel-ba miwaaŋo-na dɛ! Ma'i sĩ. Mi cãrã-
niɛ wuɔ ŋ ta ŋ niya-bɛi *Bigãarãŋo baa da suur ba hɔlma-na.
16 Ba sa wuɔ hũmeduɔle baa nelbiliemba-i ŋaa muɔ.
17 Naŋ nelma yaa ninsoŋo-i. Pigãaŋ-ba baa-ma ba suɔ-ma aa ta ba cãa
nuɔnɛi yoŋ.
18 Niŋ puɔraa muɔmi-i dumaa miwaaŋo-na, mi bi puɔraa bafamba-i dumɛi
miwaaŋo-na.
19 Muɔ mi cãa nuɔnɛi yoŋ ba da ba da ninsoŋo-i aa fulnu nuɔnɛi ta ba bi
cãa-ni.
20 «Mi sa cãrã-niɛ da mi hã bafamba yoŋ dɛ! Bamaŋ ka nu ba nelma-i aa
hũu mi maama-i, mi bi cãrã-niɛ da mi hã kutaamba-i.

---

* **17:12** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.18 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

21 Baba, mi cãrã-niɛ wuɔ ŋ yaŋ ba ce kuuduɔŋgu ŋaa muɔ baa nuɔ iŋ yeŋ
baaduɔŋ miɛ dumaa. Yaŋ i suurnu i-naa, ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ nuɔnɛi
puɔraa-mi.
22 Niŋ ciɛ mi ce bɔi dumaa, mi bi ciɛ ba ce bɔi dumɛi, ku yaa ba ka gbãa ce
kuuduɔŋgu ŋaa muɔ baa nuɔ iŋ yeŋ kuuduɔŋgu dumaa.
23 Ku yuŋgu yaa daaku: Mi ka waa baa-ba aa ŋ waa baa-mi, ku yaa ba ka
gbãa ce kuuduɔŋgu kelkel. Dumaaŋo-na, nuɔmba ka suɔ wuɔ nuɔnɛi puɔraa-
mi aa tiraa suɔ wuɔ ba maama dɔlnu-niɛ ŋaa mɛi maamaŋ dɔlnuŋ-niɛ dumaa.
24 «Baba, niŋ dɔlaa-mi dumaa aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ, mi taara niŋ ciɛ mi
ce bɔi dumaa, da mi waa kusuɔŋ-nu, mi dombũurãamba waa mi caaŋ-nu ta
ba da-mi.
25 Baba, ŋ faa teu! Nelbiliemba saa suɔ-ni, ŋga mɛi suyaa-ni aa
dombũurãamba suyaa wuɔ nuɔnɛi puɔraa-mi.
26 Mi pigãaŋ-ba ŋ sĩnni-i, aa mi ka cor ta mi pigãaŋ-ba baa-ni, ku yaa
niŋ dɔlaa muɔŋo-i dumaa, bafamba ka bi dɔl ba-naa dumɛi, aa muɔ baa
bafamba-i i gbonu ce baaduɔŋ miɛ.»

18

Yesu belma hii
(Matie 26.47-56; Marke 14.43-50; Like 22.47-53)

1 Yesuŋ juɔ cãrã Diiloŋo-i tĩ, wuɔ hel baa u *hãalãbiemba-i a jãal Sedurõ
kaaŋgu-i kã bomborma namma-na. Tibinniŋ-suoŋgu naŋgu waa terieŋgu
faŋgu-na, baa kã ka suur-kuɔ.
2 Ba taa ba kã terieŋ daaku-na koko; a ce dumaaŋo-na, *Yuda maŋ taa u
taara u hel u huoŋgu-na, u taa u suɔ ku saaŋgu.
3 Wuɔ sire nyaa ba huoŋ-nu dii tibinniŋ-suoŋgu-na baa sorosibaa-ba-i a
naara *Diilodubuɔ niyataamba namba. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa
*Farisĩɛbaa-ba yaa naa hãa-yo Diilodubuɔ niyataamba-i. Fitĩmbaa-ba waa
baa-ba a naara jigãmmu.
4 Yesu wuɔ suyaa mamaŋ ka da-yo. Baŋ kãa ka hi, wuɔ piɛ yuu-ba wuɔ: «Na
taara hai moloŋo-i?»
5 Baa cira: «I taara Nasarɛtitaaŋ Yesu.»
Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.» Yuda maŋ taa u taara u hel u huoŋgu-na, u waa
baa-ba.
6 Yesuŋ ciɛra muɔmɛi terieŋgu maŋ nuɔ-i, baa bir baa ba honni kã ka cii da
burɔŋ!
7 Yesu wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Na taara hai?»
Baa cira: «I taara Nasarɛtitaaŋ Yesu.»
8 Yesu wuɔ cira: «Mi saa cira muɔmɛi wɛi? Da na'a na taara muɔmɛi, yaaŋ
bamaŋ daaba kã.» U gbɛ̃ u hãalãbiemba yaa-i.
9 Uŋ ŋa naa waŋ mamaŋ, ma'i sa ciɛŋ daama-i wɛi? Uu naa cira: «Baba, niŋ
hãa-mi bamaŋ, u diei saa balla mi wulaa.»*
10 A ne da jigãŋga waa baa Simɔ-Piɛr; wuɔ fa-ka hiel-ka pãŋ jafũŋ *Diilo-
jigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo nadietũŋgu-i a yer-ku. Ba taa ba bĩ
naacolŋo-i Malkusi.
11 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, dii ŋ jigãŋga-i ka foguoŋgu-na!» Aa naa cira: «Mi To
uŋ ciɛra mamaŋ da-mi, ŋ sa taara ma da-mi wɛi?»
12 Yesuŋ bi waaŋ mafamma-i, sorosibaa-ba-i baa ba yuntieŋo-i a naara
Diilodubuɔ niyataamba kã ka bel-o vaa u nammu-i mu hãi-i-na.

---

* **18:9** Niɛŋ 6.39; 17.12.

13 Belle fande-na, Kayifu yaa waa Diilojigãntaamba yuntieŋo-i. Baŋ vaa-yo,
baa kã baa-yo Kayifu cura yaa wulaa-i igɛ̃na. Ba taa ba bĩ-yo Ani.
14 A ne da Kayifu duɔŋo faŋo yaa naa gbɛ̃ *Yuifu ba yuntaamba-i wuɔ
nelduɔŋ duɔ ku a kor nelle-i hiere ku bɔyaa nelle da di muonu.†

Simɔ-Piɛr cĩinaana Yesu-i
(Matie 26.69-70; Marke 14.66-68; Like 22.55-57)

15 Baŋ bilaa Yesu-i ta ba kã baa-yo, Simɔ-Piɛr baa u nahãalãbiloŋo naŋo-i
baa cu ba huoŋ-nu. *Diilojigãntaamba yuntieŋo taa u suɔ Simɔ-Piɛr nabentieŋo-i, a ce dumaaŋo-na, baŋ kaa hi Diilojigãntaamba yuntieŋo cĩiŋgu-i,
*hãalãbiloŋ daa wuɔ kã ka suur baa Yesu-i hiere.
16 Piɛr wuɔ yiɛra fondumɛlle-na u saa suur. Hãalãbiloŋ daa wuɔ hel piiye
baa ciɛŋo maŋ taa u niya dumɛlle-i aa naa ce Piɛr suur.
17 Ciɛŋ daa wuɔ yuu Piɛr wuɔ: «Ma sĩ naacolŋ daa u hãalãbiloŋo naŋo'i
nuɔŋo-i kɛ?»
Piɛr wuɔ cira: «U hãalãbiloŋo sĩ muɔ dɛ!»
18 Waaŋgu waa; *Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiemba-i baa bamaŋ
niɛyaŋ-yuɔ baa dii dãamu ta ba yiraaŋ. Piɛr wuɔ kã ka tuɔ yiraaŋ baa-ba.

(Matie 26.59-66; Marke 14.55-64; Like 22.66-71)

19 Baŋ kãa baa Yesu-i, *Diilojigãntaamba yuntieŋo wuɔ yuu-yo a kã u
*hãalãbiemba yaŋga, baa uŋ wuɔraŋ u waŋ nelma maŋ baa nuɔmba-i ma
yaŋga.
20 Yesu wuɔ cira: «Mamaŋ waa mi wulaa, mi piiye-mɛi nuɔmba-i hiere ba
yufelleŋ. Mi piiye-mɛi *Diilonelhãalãdũnni-na aa piiye-mɛi *Diilodubuɔ-i-
na. *Yuifubaa-ba jãnu ba-naa terni fanni'i nuɔ-i. Mi saa fuo ma diei bɛi.
21 Ma ce niɛ ŋ ta ŋ yuu-mi? Miŋ piiye baa bamaŋ, ba suyaa miŋ waaŋ
mamaŋ baa-ba; yuu ba yaa-i, ba ka waŋ ma yaaŋga-i baa-ni.»
22 Yesuŋ piiye dumaaŋo-na, Diilojigãntaamba yuntieŋo niyatieŋo naŋ wuɔ
caa u tũŋgu-i aa naa cira: «Ŋ piiye baa Diilojigãntaamba yuntieŋo yaa dɛ-i-na
wɛi?»
23 Yesu wuɔ cira: «Da kuɔ mi cãlãa piiyemma, pigãaŋ-mi miŋ cãlãa kusuɔŋ-
nu; ŋga da kuɔ mi saa cãl piiyemma, ŋ muyaa-mi hama-i nuɔ-i?»
24 Ani wuɔ yaŋ-yo baa iyiemba-i aa saaŋ-yo hã Kayifu-i baa-yo, u yaa waa
Diilojigãntaamba yuntieŋo-i.

(Matie 26.71-75; Marke 14.69-72; Like 22.58-62)

25 Baŋ taa baa Yesu-i ta ba kã Kayifu terieŋgu-na, Simɔ-Piɛr wuɔ tĩɛna
dii dãntorre-na. Naacolŋo naŋ wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ma sĩ naacolŋ daa u
*hãalãbiloŋo naŋo'i nuɔŋo-i kɛ?»
Piɛr wuɔ cira: «U hãalãbiloŋo sĩ muɔ dɛ!»
26 *Diilojigãntaamba yuntieŋo maacembiloŋo naŋo waa, ba kuuduɔŋgu'i
baa Piɛrŋ jafãaŋ umaŋ tũŋgu-i yer-ku. Fuɔ wuɔ cira: «Ma sĩ mɛi daa nuɔ baa
naacolŋ daayo-i tibinniŋ-suoŋgu-na kɛ?»
27 Piɛr wuɔ tiraa hel-kuɔ wuɔ coima, fuɔ sĩ. Kɔhɔldĩɛlãŋ wuɔ doŋ tuɔ bu.

Ba kãa baa Yesu-i fãamaaŋ ba terieŋ-nu
(Matie 27.1-2,11-31; Marke 15.1-20; Like 23.1-5,13-25)

28 Cuoŋ kaalaa kãŋkãŋkãŋ, baa naar hel baa Yesu-i Kayifu terieŋgu-na a kã
baa-yo ba fãamaaŋo wulaa. Fãamaaŋo faŋo waa *Oromɛyiɛŋo. Baŋ kaa hi,
*Yuifu ba yuntaamba saa siɛ suur fãamaaŋo dumɛlle-na; wuɔ da ba suur, ba
ka guɔla ba fɛrɛ a ce ba siɛ gbãa wuo *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu niiwuoni-i.
29 *Pilati yaa waa fãamaaŋo-i belle fande-na. Wuɔ hel yuu-ba wuɔ: «Na'a
naacolŋ daayo ciɛ bige-i?»

† **18:14** Niɛŋ 11.50.

30 Baa cira: «Kuɔ u maacemma naa fa, ii naa saa jo baa-yo ji hã-ni.»
31 Pilati wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Biyaaŋ-yoŋ na kã baa-yo na ka ce u ãndaaŋgu-i
namaa cemma.»
Baa cira: «Miɛ siɛ gbãa hã-ba hũmelle-i i fɛrɛ wuɔ ba ko moloŋo.»
32 Yesuŋ ŋa na'a u ka ku kuliiŋgu maŋ, ku'i sa juɔŋ daaku-i wɛi?‡
33 Pilati wuɔ bir suur u dumɛlle-na aa bĩ Yesu-i ji yuu-yo wuɔ: «Nuɔnɛi Yuifu
ba nellentieŋ nuɔŋo-i wɛi?»
34 Yesu wuɔ cira: «Moloŋo-i waaŋ mi maama baa-ni wɛi? Sisɔ naŋ kusũŋ-
maama'i?»
35 Pilati wuɔ cira: «Ne niŋ feŋ-miŋ! Ŋ daa muɔ Yuifuyiɛŋ muɔ wɛi? Ŋ nelleŋ-
baamba'i hãa muɔ baa-ni baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, ŋ guɔlaaya
bige-i ba wulaa?»
36 Yesu wuɔ cira: «Mɛi nellentesĩnni sa hel hĩɛma-na bande. Kuɔ ni taa ni
hel hĩɛma-na bande, bamaŋ cuu mi huoŋ-nu baa naa gbãŋ kpelle a hũu-mi
Yuifubaa-ba nammu-na. Ŋga mɛi nellentesĩnni-i miwaaŋ daayo niini sĩ.»
37 Uŋ waaŋ mafamma-i, Pilati wuɔ cira: «Terieŋgu faŋgu-na, nellentieŋ nuɔ
wɛi?»
Yesu wuɔ cira: «Nellentieŋ muɔ ŋaa niŋ waaŋ-ma dumaa. Mi juɔ ji hoŋ hĩɛma-
na da mi waŋ ninsoŋo maama. Umaŋ duɔ cu ninsoŋo huoŋ-nu ŋ da kutieŋo
nu mi nelma-i.»
38 Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ninsoŋo yaa bige-i fuɔ?» Aa naa tiraa hel kã
Yuifubaa-ba wulaa ka cira: «Mɛi saa da kumaŋ ciɛ na'a na ko naacolŋ daayo-i.
39 Ŋga ma diei dii, kumaŋ ciɛŋ koko, belle belle, da na'a na ce na kɔrsĩnni
tĩmmaŋ-ponsaaŋgu-i, mi nanna kasobiloŋo diei hã-na. Na taara bende-i mi
nanna Yuifu ba nellentieŋo yaa hã-na wɛi?»
40 Baa kaasĩŋ wuɔ: «I sa taara ŋ nanna ufaŋo-i! I taara ŋ nanna Barabasi!»
A ne da Barabasi faŋo waa cuoyuo.

19

Pilati hãa-ba hũmelle-i wuɔ ba ko Yesu-i

1 Maŋ juɔ waa dumaaŋo-na, *Pilati wuɔ cira ba jo baa Yesu-i ji muo-yo.
2 Sorosibaa baa ce huɔni a sũ nyantuoluo dii u yuŋgu-na. Aa naa bi dii
joŋgorbuɔ hã-yo ce-yo ŋaa nellentieŋo. Joŋgorbuɔ faŋo waa dãa-wuoŋo.
3 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa ta ba piɛ ba jaal-o. Umaŋ duɔ piɛ, wuɔ: «*Yuifu ba
nellentie, mi jaalaa-ni.» Aa caa u tũŋgu-i.
4 Pilati wuɔ tiraa hel waŋ baa-ba wuɔ: «Mi ka ce ba hel baa-yo jo baa-yo, ku
yaa na ka suɔ wuɔ mɛi saa da kumaŋ ciɛ na'a na ko-yo.»
5 Aa naa bi ce ba hel baa Yesu-i baa huɔniŋ-nyantuoluo-i u yuŋgu-na a naara
joŋgorbuɔ-i u nuoŋgu-na. Baŋ juɔ baa-yo, Pilati wuɔ cira: «U yaa daayo!»
6 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *Diilodubuɔ niyataaŋ baŋ juɔ'a ba ne
da Yesu-i, baa pãŋ doŋ ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Gbu-yo *daaŋ-nu! Gbu-yo daaŋ-nu!»
Pilati wuɔ cira: «Kãaŋ na ka gbu-yo na fɛrɛ; mɛi saa da kumaŋ ciɛ na'a na
ko-yo.»
7 Yuifubaa baa cira: «U ciɛ u fɛrɛ Diiloŋ-Biɛŋo; a ne da a saa baa miɛ
*ãnjĩnamma-i, fuɔ temma-i i saa saaya i yaŋ-yo, i gbĩɛ i ko-yo.»
8 Baŋ waaŋ mafamma-i, Pilati holle pãŋ caar.
9 Wuɔ bir suur baa Yesu-i ka yuu-yo wuɔ: «Naŋ hel hie?» Yesu saa seŋ
sũnuŋgu yuɔ.
10 Pilati wuɔ cira: «Ŋ fiinaaŋ muɔmɛi nuɔ-i wɛi? Ŋ saa suɔ wuɔ mi gbãa
nanna-niɛ, mi gbãa bi ce ba gbu-ni *daaŋgu-na wɛi?»

‡ **18:32** Niɛŋ 12.32-33.

11 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ Diilo saa naa hã-ni baa ku fɔ̃ŋgũɔ-i, nii naa saa gbãa ce
bĩŋkũŋgu muɔmi-na. Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ juɔ baa-mi ji hã-ni, fuɔ cãlmuɔ
maaraa naŋ wuoŋo-i.»
12 Pilatiŋ nuɔ nel daama-i wuɔ pãŋ tuɔ taara u nanna Yesu-i. Yuifubaa baa
sire ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Da kuɔ naŋ jĩɛŋo sĩ *jãmatigi-i, nanna-yuɔ! Umaŋ duɔ
ce u fɛrɛ nellentieŋo, jãmatigi bigãarãŋo!»
13 Baŋ piiye dumaaŋo-na, Pilati wuɔ tiraa hel baa Yesu-i kã baa-yo terieŋgu
naŋgu-na ba bĩ-ku «Gabata» ebiremma-na. Fãamaaŋo tĩɛna kusuɔŋ-nu'i u gɛr.
Baŋ kãa, wuɔ tĩɛna u teterre-na.
14 Bãaŋgu naa hi yuhuɔŋga-i tĩ, aa *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu waa ŋaa
bisĩŋ ku temma. Pilati wuɔ gbɛ̃ Yuifubaa-ba-i wuɔ: «Na nellentieŋo yaa
daayo!»
15 U waaŋ mafamma-i ce niɛ? Baa sire ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Ko-yo! Ko-yo!
Gbu-yo daaŋ-nu!»
Pilati wuɔ cira: «Na'a mi gbu na nellentieŋo yaa daaŋgu-na wɛi?»
*Diilojigãntaamba yuntaaŋ baa cira: «Da ma hel *Oromɛ ba *jãmatigi-i-na,
nellentieŋo naŋo si dii baa-ye.»
16 Pilati wuɔ hã-ba Yesu-i wuɔ ba ka gbu-yo daaŋgu-na.

Ba taa baa Yesu-i da ba ka ko-yo
(Matie 27.32-44; Marke 15.21-32; Like 23.26-43)

17 *Pilatiŋ hãa-ba hũmelle-i, baa hel baa Yesu-i nelleŋ-huɔŋga-na kã baa-
yo baŋ bĩŋ terieŋgu maŋ ebiremma-na «Gɔlgota-i», ku yuŋgu yaa wuɔ
yukoluoŋgu. Baŋ ka gbuŋ-yoŋ *daaŋgu maŋ nuɔ-i, baa haa-ku hã fuɔ fɛrɛ yaa
tũu-ku.
18 Ba kãa baa-yo kusuɔŋ-nu'i ka gbu-yo, a naara nuɔmba namba ba hãi;
unaŋo-i kɔtuɔŋ daaku-na, unaŋo-i kɔtuɔŋ daaku-na.
19 Pilati wuɔ nyɛgɛ̃ŋ haa Yesu yudɔrɔ-i-na wuɔ: «Nasarɛtitaaŋ Yesu, *Yuifu
ba nellentieŋo.»
20 Ba naŋ gbuu-yo terieŋgu maŋ nuɔ-i, kuɔ sa maa baa nelleŋ-huɔŋga-i, aa
ba naŋ nyɛgãaŋ nelma maŋ haa u yudɔrɔ-i-na, baa nyɛgãaŋ-ma ebiremma-
na, baa latɛ̃mma-na, baa girɛkimma-na; a ce dumaaŋo-na, Yuifubaa bɔi baa
kalaŋ-ma.
21 *Diilojigãntaamba yuntaaŋ baa sire kã Pilati wulaa ka cira: «Hur Yuifu
ba nellentieŋo-i aa ŋ nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: ‹Naacolŋ daayo ciɛra u yaa Yuifu ba
nellentieŋo-i.›»
22 Pilati wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Miŋ nyɛgãaŋ kumaŋ, mi nyɛgãaŋ ku yaa-i; mi siɛ
gbãa hur-ku aa nyɛgɛ̃ŋ kunaŋgu.»
23 Sorosibaa-baŋ gbuu Yesu-i, baa biɛ u niidiini-i calnu-niɛ sɔmma naa;
nelduɔŋo biɛ sɔmma diei. Aa naa bi biɛ u joŋgorbuɔ-i. Joŋgorbuɔ daayo-i
muŋgbommu saa waa-yuɔ; kompaŋga diei duɔŋ dɔrɔ-i-na ji hi cicaara-i.
24 Baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Baa na yaŋ i taalnu joŋgorbuɔ daayo-i,
yaaŋ i ful tieŋa i ne umaŋ ka da-yo.» Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na ma'i sĩ
daama-i wɛi? Ma nyɛgãaŋ wuɔ: *«Ba calaanu mi niidiini-i ba-naa nuɔ aa ful tieŋa
biɛ mi joŋgorbuɔ-i.»**
25 Baŋ gbuu Yesu-i, u nyu waa u caaŋgu-na baa u nyu hãaŋo naŋo, a naara
Maari maŋ Kulopasi ciɛŋo-i, baa Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na.
26 Yesu wuɔ ne da u nyu-i baa u *hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu-
yuɔ ba waa yiɛra ba-naa canniŋ; wuɔ gbɛ̃ nyuŋo-i wuɔ: «Nnaa, ŋ biɛŋo yaa-i.»
27 Aa gbɛ̃ hãalãbiloŋo-i wuɔ: «Ŋ nyu yaa-i.»

---

* **19:24** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 22.19

Uŋ piiye dumaaŋo-na, hãalãbiloŋ daa u saa bir u huoŋgu nyuŋo-na; wuɔ biɛ-yo u ka ťiɛna fuɔ terieŋ-nu.

Yesu kuliiŋgu-i
(Matie 27.45-56; Marke 15.33-41; Like 23.44-49)

28 Yesuŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ne da mamaŋ waa cemma hiere ma ciɛ. Wuɔ cira: «Hũŋkuɔsǐnni bilaa-mi.»† U waaŋ ma yaa-i a ce mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na ma da ma gbãa ce.
29 Bũnaŋga naŋga waa terieŋgu-na niisaarni'i naa yuu-ka. Sorosibaa baa dii kãnsaarma niisaarŋ daani-na aa naa ful-ma *isopegboruoŋ-nu kã baa-ma Yesu nuŋgu-na.
30 Yesu wuɔ mɔsũnya niisaarŋ daani-i aa naa cira: «Fiɛfiɛ fuɔ, wɛima ťiɛ.» Aa naa bi nisǐŋ u yuŋgu-i, u tamma yaa dumaaŋo-na.

Ba fũɔ Yesu gbugbɛiŋo-i baa puɔluŋgu

31 Baŋ gbuu Yesubaa-ba-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku waa jumayiiŋgu. Ku cuo kaala waa *yiťiɛnaŋgu; a ce dumaaŋo-na, *Yuifu ba yuntaamba saa ta ba taara yiťiɛnaŋgu hi Yesubaa-ba-i dii dɔrɔ-i-na. A tiraa naara yiťiɛnaŋgu faŋgu waa yibuɔ ba wulaa. Baa kã ka cãrã *Pilati-i wuɔ u yaŋ ba ka kara ba gbeini-i ku yaa ba ka ku donduo ba har-ba aa yiťiɛnaŋgu suɔ da ku hi.
32 Pilati wuɔ hã-ba hũmelle-i. Sorosibaa baa kã. Baŋ ŋa naa gbu bamaŋ baa Yesu-i, baa kara ďiɛlã-wuoŋo gbeini-i aa kã ka kara hãalǐŋ-wuoŋo niini-i.
33 Ba birii ku yaa nuɔ-i da ba kara Yesu niini-i, a da u kuu; a ce dumaaŋo-na ba saa kara-niɛ.
34 Sorosiyiɛŋo naŋo yagar fɔ̃ u gbugbɛiŋo-i baa u puɔluŋgu-i. Uŋ fũɔ-yo dumaaŋo-na, tãŋ maa ta ma hel baa hũmma.
35 Umaŋ nyɛgãaŋ nel daama-i, u daa-ma nuɔ baa u yufelle, u sa kar u huɔyasaŋga. Fuɔ fɛrɛ suyaa wuɔ u waŋ ninsoŋo. U taara na hũu-ma wuɔ ninsoŋo ku'i ciɛ u tuɔ waŋ-ma baa-na.
36 Diiloŋ-nelmaŋ piiye terieŋgu maŋ nuɔ-i wuɔ: *«Ba siɛ kanu halle u gboluoŋgu diei»*‡, ma'i saa ce daama-i wɛi?
37 Aa ma tiraa piiye terieŋgu naŋgu-na wuɔ: *«Ba ka bir ta ba ne baŋ fũɔ umaŋ.»*§

Yesu fuuremma-i
(Matie 27.57-61; Marke 15.42-47; Like 23.50-56)

38 Ku huoŋgu-na, Yosɛfu maŋ taa u hel Arimate-i-na, wuɔ kã ka cãrã *Pilati-i aa duɔ ka har Yesu-i. Fuɔ bi waa Yesu huoŋgu-na, ŋga fuɔ taa u kãalã *Yuifu ba yuntaamba-i, a ce dumaaŋo-na, u taa u fuo u kũŋgu-i. Pilati wuɔ hã-yo hũmelle-i u kã ka har Yesu-i.
39 Nikodɛmu maŋ naa kãa Yesu wulaa isuɔŋgu naŋgu-na, wuɔ kã ka naara-yuɔ. Nikodɛmu wuɔ guɔlaa *miir-namma baa alowɛsi*-namma a kã. Ma yoyondoŋ maa yuu kilobaa komorre baa cǐnciel temma.
40 Baa kãyã ba-naa ba hãi-i-na a tiil kuloŋo-i baa natikolo-naŋ daama-i aa fǐnya-yuɔ. Ba migãaŋ-yo ŋaa Yuifubaa-baŋ bi migãaŋ ba kuomba-i dumaa aa suɔ fuure-bɛi.
41 Ba naŋ gbuu Yesu-i kusuɔŋ-nu, tibinniŋ-suoŋgu naŋgu waa ku caaŋgu-na. Tibinniŋ-suoŋ daaku huɔŋga-na, cǐncorfɛlɛnde waa, baa sa hi fuure moloŋo diɛ yogo.

---

† **19:28** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nɛini (Psaumes) 69.22 baa 22.16. ‡ **19:36** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 12.46; Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 34.21 § **19:37** Sakari (Zacharie) 12.10 * **19:39** ***Alowɛsi:*** Tibiiŋgu naŋ yerre-i dumaaŋo-na, ba ce natikolo baa-ku.

42 *Yitĩɛnaŋguŋ hii tĩ dumaaŋo-na, baa kã baa Yesu-i kusuɔŋ-nu'i ka fuure-
yuɔ aa da ba da ba fɛrɛ tigiiŋ cie yitĩɛnaŋgu-i.

20

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(Matie 28.1-8; Marke 16.1-8; Like 24.1-12)

1 *Yitĩɛnaŋgu cuo kaala-i-na*, Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na, wuɔ
sire naar cicãnjãale-na a kã Yesu cĩncorre-na. Tãmpɛ̃buɔ naŋo naa suuye di
nuŋgu-i. Uŋ kãa ka hi, wuɔ da tãmpɛ̃l daade bũmalãa halaŋ.
2 Wuɔ bir gũunu baa gbaruŋgu kã ka da Simɔ-Piɛr baa *hãalãbiloŋo maŋ
maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Ba hielaa Itieŋo-i cĩncorre-
na, aa i saa suɔ baŋ diyaa-yo kusuɔŋ-nu.»
3 Piɛr baa hãalãbiloŋ daayo-i baa sire ta ba gbar ba kã cĩncorre terieŋgu-na.
4 Hãalãbiloŋ daa wuɔ gbar ka hi yaaŋga Piɛr-na.
5 Uŋ hii, u saa suur, wuɔ yiɛra aa naa gbĩina tuɔ ne. U niɛ ku yaa-i a da
kompabieŋa† yaa yoŋ cĩncorre huɔŋga-na.
6 Simɔ-Piɛrŋ juɔ ji hi, wuɔ cor suur a bi da kompabieŋa jĩɛna dumandɛ
hĩɛma-na.
7 Baa naa ce kompaŋga naŋga a fĩnya kuloŋo yaaŋga-i, wuɔ da kafaŋga fĩɛŋ
jĩna ka deŋ.
8 Hãalãbiloŋ daayo suɔ suur fiɛfiɛ-i-na. Uŋ suurii ka da-ku dumaaŋo-na,
wuɔ suɔ hũu-ma wuɔ Yesu siire ninsoŋo.
9 Ninsie ninsie, Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ mamaŋ wuɔ Yesu naa saaya u sire hel
kuomba hɔlma-na, u hãalãbiemba saa naa hi suɔ ma yaaŋga-i yogo.
10 Hãalãbieŋ daabaŋ kaa da-ma dumaaŋo-na, baa bir kũŋ.

Yesu caraaya Magidalataaŋ Maari-i
(Matie 28.9-10; Marke 16.9-11)

11 *Hãalãbieŋ daabaŋ taa, Maari wuɔ yiɛra cĩncorre nuŋgu-na tuɔ kaal. Uŋ
kaal, wuɔ ji gbĩina wuɔ fuɔ ne cĩncorre huɔŋga-i;
12 a da bige-i daaku-i? *Dɔrpɔpuɔrbiemba hãi baa joŋgorpiɛlmba. Ba
tĩɛnaana baŋ ŋa naa galla Yesu-i kusuɔŋ-nu: Unaŋo-i u yuŋguŋ waa kusuɔŋ-nu,
unaŋo-i u gbeiniŋ waa kusuɔŋ-nu.
13 Dɔrpɔpuɔrbiemba yuu-yo wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ kaal?»
Maari wuɔ cira: «Ba hielaa mi Tieŋo-i aa mi saa suɔ baŋ diyaa-yo kusuɔŋ-
nu.»
14 Wuɔ u miɛl ne ku yaa-i a da Yesu-i u huoŋgu-na, ŋga u saa suɔ wuɔ u yaa-i;
15 u daa niɛ sĩ baŋ fuuriiye Yesu-i suoŋgu maŋ nuɔ-i kutieŋo yaa-i.
Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ kaal? Ŋ taara hai moloŋo-i?»
Wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, da kuɔ nuɔnɛi biyaa-yo, pigãaŋ-mi niŋ jĩɛna-yuɔ
kusuɔŋ-nu mi ka biɛ-yo.»
16 Yesu wuɔ cira: «Maari!»
U miɛlãa ku yaa-i a suɔ suɔ-yo. Wuɔ piiye ebiremma-na wuɔ: «Araabuuni!»
Ku yuŋgu yaa wuɔ: Hãalãtie.
17 Yesu wuɔ cira: «Baa bella-miɛ! Mi saa hi nyugũŋ kã mi To wulaa yogo.
Mamaŋ dii cemma: Kã ŋ ka waŋ baa mi baamba-i wuɔ miɛ mi nyugũŋ kã
mi To wulaa, u yaa namaa bi To. Mi kã mi Diiloŋo wulaa, u yaa namaa bi
Diiloŋo.»
18 Maari wuɔ bi ta ka tũnu hãalãbiemba-i wuɔ u daa Itieŋo-i, aa bi waŋ uŋ
puɔraa-yo baa mamaŋ.

---

* **20:1** Ku cuo kaala waa jumaansi. † **20:5** Bafamba taa ba fĩnya ba kuomba-i baa kompabieŋa.

Hãalãbiemba daa Yesu yufelle
(Matie 28.16-20; Marke 16.14-18; Like 24.36-49)

19 Yinduɔŋgu faŋgu dãnambãaŋgu-na, *hãalãbiemba tigiiŋ ba-naa dũŋgu naŋgu-na aa naa gbonu-kuɔ ba fɛrɛŋ nuɔ. Ba taa ba kãalã *Yuifu ba yuntaamba-i ku'i ciɛ baa gbonu-kuɔ ba fɛrɛŋ nuɔ. Ba juɔ'a ba ne da Yesu-i ba hɔlma-na. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Tĩyãaŋ dɛi!»
20 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ pigãaŋ-ba u nammu-i baa u gbugbɛiŋo-i. Hãalãbiembaŋ daa-yo, ba hɔmmu gbuu pãŋ fɛ̃ da yogogo.
21 Yesu wuɔ tiraa cira: «Tĩyãaŋ dɛi!» Aa naa cira: «Mi To uŋ puɔraa-mi dumaa, muɔ mi bi puɔr-na dumɛi.»
22 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ hul fafalmu dii-bɛi aa naa cira: «Mi hãa-na *Diiloŋ-Yalle yaa-i.
23 Da na pir bamaŋ ãmbabalma-i, ma ka pir, ŋga da na saa pir bamaŋ maama-i, ma ka ťɛ ba yunni-na.»

Toma daa Yesu yufelle

24 *Hãalãbiembaŋ daa Yesu-i, Toma maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Pɛbaa-ba-i u saa waa.
25 U nabaamba kã ka tũnu-yuɔ wuɔ ba daa Itieŋo-i. Toma wuɔ cira: «Muɔ da mi saa da hɛiŋa fonni-i u nammu-na, da mi saa dii mi niele-i foŋ daani-na, da mi saa dii mi naŋga-i u gbugbɛiŋo-na, mi cɛraa mi hũu-ma.»
26 Yinni niediei cor, niehãi yiiŋgu-na, hãalãbiemba tiraa tigiiŋ ba-naa duduɔŋgu faŋgu-na. Toma waa baa-ba kufaŋgu-i. Baa gbonu dũŋgu-i ba fɛrɛŋ nuɔ. Ba juɔ'a ba ne tiraa da Yesu-i ba hɔlma-na. Wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Tĩyãaŋ dɛi!»
27 Aa naa cira: «Toma, jo baa ŋ niele-i bande. Ne mi nammu-i. Dii ŋ naŋga-i mi gbugbɛiŋo-na ŋ ne. Baa ce ŋ hɔmmu-i mu hãi; hũu-ma wuɔ muɔmɛi!»
28 Toma wuɔ cira: «Nuɔnɛi mi Tieŋ nuɔ, nuɔnɛi mi Diiloŋ nuɔ!»
29 Yesu wuɔ cira: «Ŋ daa mi yufelle ku'i ciɛ ŋ hũu-ma; yaŋ mi tũnu-niɛ: Bamaŋ da ba saa da mi yufelle aa hũu-ma, kutaamba yunni dɔlaa.»
30 Yesu ciɛ gbɛrɛ-wɛima namma u hãalãbiemba hɔlma-na aa ma saa waŋ sɛbɛ daayo-na. Gbɛrɛ-wɛima famma bi ciinu.
31 Ŋga mamaŋ nyɛgãaŋ daama-i, ma nyɛgãaŋ wuɔ na suɔ aa hũu-ma wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo maŋ Diiloŋ uŋ saaŋ-yo, u yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i. Aa da na hũu u nelma-i, na ka da cicɛ̃lma maŋ sa ťiɛŋ dede-i fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i.

21

Hãalãbiemba tiraa da Yesu-i

1 Ku huoŋgu-na, Yesu *hãalãbiemba namba tiraa da-yo dii Tiberiyadi dalaŋga-na. Baŋ daa-yo dumaa ku yaa daaku:
2 Simɔ-Piɛr, baa Toma maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Pɛbaa-ba-i, ba waa yiiŋgu naŋgu-na baa ba-naa, a naara Natanayɛl maŋ taa u hel Kana nelle-na dii *Galile mara-i-na, baa Sebede bɛpuɔmba-i a naara hãalãbiemba namba ba hãi.
3 Simɔ-Piɛr wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Mɛi taara da mi ka naŋ juɔŋo.»
Baa cira: «Miɛ fɛrɛ-i i ka kã baa-ni.» Ba taa ku yaa-i, ku waa isuɔŋgu, kã ka suur beŋo-na a naŋ juɔŋo-i da suu, ba saa da bĩŋkũŋgu bel.
4 Kuŋ juɔ ta ku kaala huɔŋgu maŋ nuɔ-i, baa da moloŋo naŋo yiɛraaya bomborma-na; ŋga ba saa suɔ wuɔ Yesu yaa-i.
5 Yesu wuɔ cira: «Mi jɛ̃naaŋ namaa, na daa bel wɛi?»
Baa cira: «I saa da bĩŋkũŋgu.»
6 Yesu wuɔ cira: «Naaŋ juɔŋo-i na nadieyaŋga-i na ka da.» Baa bi naŋ juɔŋo-i a bel titiraamba-i juɔŋo yu tuɔ yar-ba famma.

7 *Hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i u waa. Fuɔ wuɔ gbɛ̃ Simɔ-
Piɛr wuɔ: «Itieŋo yaa-i!» Simɔ-Piɛrŋ nuɔ mafamma-i, uu naa hiel u joŋgoruo-i,
wuɔ pãŋ biɛ-yo dii-yo aa naa tie suur hũmma-na.
8 U nabaaŋ baa fa titiraaŋ daaba-i kã baa-ba bomborma-na baa beŋo-i. Ku
saa naa gbãa maa dumaa, mɛtiribaa komuɔŋa ndii temma.
9 Baŋ huɔlaa, baa da dãamu baa teterieŋo mu dɔrɔ a naara *buruo.
10 Yesu wuɔ cira: «Naŋ bilaa titiraamba maŋ, juɔŋ baa banamba bande.»
11 Simɔ-Piɛr wuɔ suur beŋo-na a fa juɔŋo-i hel baa-yo bomborma-na. Uu
naa yu baa tetekãŋkarɛiŋa. Ba waa komuɔŋ-niehãi baa cĩncieluo titiraamba
siɛi juɔŋo-na. Baŋ fiɛ ciinu dumaaŋo-na, juɔŋo saa kar.
12 Yesu wuɔ cira: «Juɔŋ na ji wuo niiwuoni-i.» Hãalãbieŋ baa pãŋ suɔ wuɔ
Itieŋo yaa-i, ŋga hai ka siɛ yuu-yo?
13 Yesu wuɔ piɛ a biɛ buruo-i bũlnu-yuɔ hã-ba; aa naa bi hã-ba titiraamba-i.
14 Yesuŋ siire hel kuomba hɔlma-na, u caraaya u hãalãbiemba-i i siɛi yaa
dɛ-i.

Yesu yuu Piɛr a ka hi u bɛyufieŋa-i

15 Baŋ juɔ wuo niiwuoni-i tĩ, Yesu wuɔ cira: «Simɔ, Nsãa biɛŋ nuɔ, mi maama
dɔlnu-niɛ a yaŋ daaba-i wɛi?»
Simɔ wuɔ siɛ wuɔ: «Ũu.» Aa naa cira: «Itie, naŋ fɛrɛ ŋ suyaa wuɔ ŋ maama
dɔlnu-miɛ.»
Yesu wuɔ cira: «Bel mi dombũurãamba-i* dɛi.»
16 Aa naa tiraa cira: «Simɔ, Nsãa biɛŋ nuɔ, mi maama dɔlnu-niɛ wɛi?»
Simɔ wuɔ siɛ wuɔ: «Ũu.» Aa naa cira: «Itie, naŋ fɛrɛ ŋ suyaa wuɔ ŋ maama
dɔlnu-miɛ.»
Yesu wuɔ cira: «Ta ŋ ne mi dombũurãamba-i.»
17 Aa naa tiraa yuu-yo ku yu u bɛyufieŋa-i wuɔ: «Simɔ, Nsãa biɛŋ nuɔ, mi
maama dɔlnu-niɛ wɛi?» Simɔ huɔŋ kaa pãŋ du baa Yesu-i, wuɔ u ciɛ niɛ tuɔ
yuu-yo i sa-i-siɛi dumaaŋo-na. Wuɔ cira: «Itie, ŋ suɔ nelma-i hiere, aa ŋ suyaa
kerre wuɔ ŋ maama dɔlnu-miɛ!»
Yesu wuɔ cira: «Bel mi dombũurãamba-i dɛi.»
18 Aa naa cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Niŋ ŋa naa waa naacoloŋ
nuɔŋo-i, ŋ taa ŋ pɛ̃yɛ̃ ŋ nɛgɛlle-i ŋ fɛrɛ, aa terieŋgu maŋ dɔlaanu-niɛ ŋ kã
kusuɔŋ-nu'i; ŋga da ŋ ji vãa, ŋ ka tɛtɛŋ ŋ nammu-i ba pɛ̃yɛ̃ ŋ nɛgɛlle-i hã-ni,
aa niŋ'a ŋ sa taara ŋ kã kusuɔŋ-nu, ba kã baa-ni kusuɔŋ-nu'i.»
19 Yesu piiye ãndaaŋ daaku-i duɔ pigãaŋ Piɛrŋ ka ku kuliiŋgu maŋ a ce
Diiloŋo ce bɔi. Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ gbɛ̃-yo wuɔ: «Suur mi nallu-na.»
20 Piɛr wuɔ u miɛl ne ku yaa nuɔ-i, a da *hãalãbiloŋo maŋ maama-i taa
ma dɔlnu Yesu-i ma yaŋ ba huoŋgu-na. Hãalãbiloŋo faŋo yaa naa yuu Yesu-i
jukalaaŋgu-na wuɔ: «Itie, ŋ'a hai ka hel ŋ huoŋgu-na?»
21 Piɛrŋ daa-yo dumaaŋo-na, wuɔ cira: «Itie, daa fuɔ, hama-i ka da-yo?»
22 Yesu wuɔ cira: «Da mi fiɛ cira u tĩɛ ji hi mi birma-i ma hii nuɔ baa bige-i?
Nuɔ suur mi nallu-na.»
23 Nel daa maa sire gbuo terni-i hiere wuɔ hãalãbiloŋ daayo siɛ ku. A ne da
Yesu saa waŋ mafamma; u ciɛra: «Da mi fiɛ cira u tĩɛ ji hi mi birma-i ma hii
nuɔ baa bige-i?»
24 Hãalãbiloŋo faŋo yaa daa nel daama-i aa nyɛgɛ̃ŋ-ma, aa i suyaa wuɔ u saa
kar u huɔyasaŋga.
25 Yesu ciɛ nelma bɔi. Diɛ i biɛ-ma ma yuŋ-nu hiere nyɛgɛ̃ŋ-ma maŋ ciɛ
dumaa, mɛi huɔŋ-na, sɛbɛbaa-ba famba siɛ gbãa suur miwaaŋo-na.

---

* **21:15** ***Dombũurãamba-i:*** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba bĩɛ-ba tũmbiemba. Bamaŋ hũyãa Yesu maama-i u taa u hinu u bĩ-ba u tũmbiemba. Niɛŋ sap. 10.

Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ Nelmuoyamma

Like sɛbɛbaa-ba dii ba hãi Diiloŋ-nelmaŋ-sɛbɛ-i-na. Yesuŋ siire ce mamaŋ hiere, u nyɛgãaŋ ma yaa-i u sɛbɛdɩ̃ɛlãŋo-na (Yesu maama maŋ Likeŋ nyɛgãaŋ-ma). Hãalɩ̃ŋ-wuoŋo yaa daayo-i. Mamaŋ ciɛ Yesu huoŋgu-na, ma yaa dii-yuɔ: *Hãalãbiembaŋ daa *Diiloŋ-Yalle-i dumaa kuu dii, a naara Diiloŋ-Yalleŋ ciɛ ba da holle-i dumaa a waŋ *Kirsa-nelma-i aa nuɔmba bɔi hũu-ma. Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ ciɛ sũlma maŋ, u nuŋgu bi hii-ma. Diiloŋ-Yalleŋ bi kãayã-bɛi dumaa ba nyaar aa ma dɔl-ba, u bi waaŋ mafamma-i.

Hãalãbiembaŋ duɔŋ dumaa ta ba waŋ Kirsa-nelma-i baa *Yuifubaa-ba-i *Yerusalɛmu-i-na, sɛbɛ daayo duɔŋ baa ku yaa-i (sap. 1–7). Ku huoŋgu-na, maŋ hii *Yude-i baa *Samari-i dumaa, mafamma suɔ waŋ (sap. 8–12). Aa perieŋ baa Pol baa u nabaamba-i baŋ wuɔraaya dumaa yayargaa-terni-na a waŋ Kirsa-nelma-i baa *niɛraamba-i (sap. 13–28).

Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ pigãaŋ wuɔ molo siɛ gbãa fɩ̃llã Diiloŋ-nelma-i baa u Yalle-i wuɔ ni siɛ da ce ni maacemma-i. Yesu maama-i nelduɔŋ-maama sɩ̃, nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba maama.

Yesu nyugũmma-i duɔ kã Tuoŋo wulaa

1-2 Tofil, Yesuŋ siire waŋ Diiloŋ-nelma-i aa ce mamaŋ hiere a ji hi u nyugũmma-i, mi waaŋ ma yaa-i mi sɛbɛdɩ̃ɛlãŋo-na. Aa suɔ duɔ ta, uŋ ŋa naa hiel bamaŋ ce-ba u *pɔpuɔrbiemba, *Diiloŋ-Yalle ciɛ u pigãaŋ-ba ba maacemma-i.

3 Uŋ kuu aa sire, u taa u carra ba yaa-i ba da ba suɔ wuɔ u siire. U ciɛ yinni komuɔŋa hãi baa-ba tuɔ carra-bɛi u piiye *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i.

4 Yiiŋgu naŋgu-na, ba waa ta ba wuo niiwuoni, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Baa na maa *Yerusalɛmu-i-na; miŋ waaŋ mamaŋ baa-na wuɔ mi To pãa-na nuŋgu, ciyaaŋ ma ce igɛ̃na.

5 Na saa da, Nsãa *baatiseŋ nuɔmba-i baa hũmma, ŋga namaaŋo-i, ku siɛ da yinni, mi ka batiseŋ-na baa Diiloŋ-Yalle-i.»

6 Yiiŋgu naŋgu-na, baa ji tigiiŋ ba-naa. U pɔpuɔrbiemba yuu-yo wuɔ: «Itie, ku ce ŋ ka bir hã *Isirahɛl-baamba-i baa fɔ̃ŋgũɔ-i fiɛfiɛ dumandɛ wɛi?»

7 Yesu wuɔ cira: «Mi To uŋ diyaa huɔŋgu maŋ baa ma cemma-i, kuu sɩ̃ namaa kuusuɔŋgu.

8 Ŋga u Yalle da di jo-nɛi, na ka da fɔ̃ŋgũɔ ta na waŋ mi maama-i Yerusalɛmu-i-na, baa *Yude-i-na, baa *Samari-i-na ka cor baa nilɛiŋa naŋa-i hiere hɩ̃ɛma-na.»

9 Uŋ waaŋ mafamma-i, ba'a ba ne da u nyugũŋ u kã dɔrɔ, u nyugũŋ u kã dɔrɔ, kã ka balla nyaasɩ̃nni-na.

10 Baa bi yagar yiɛra tã ba yunni-i ta ba ne. Ba juɔ'a ba ne da joŋgorpiɛlntaamba hãi ba caaŋgu-na.

11 Joŋgorpiɛlntaaŋ daaba gbɛ̃-ba wuɔ: «Galiletaaŋ namaa, bige-i ciɛ na yiɛra dɩ̃ŋ dɔrɔ-i-na ta na ne dumaaŋo-na? Naŋ daa Yesuŋ taa dumaa kã dɔrɔ-i-na, duɔ ji cira u jo, u ka bi jo dumɛi.»

12 Ba waa *Olivi-tibinni-tãnuŋ-nu. Ku hɔlma yuu kilo diei temma baa Yerusalɛmu huɔŋga-i. Baa bir gũunu jo Yerusalɛmu-i-na.

13 Baŋ juɔ, baa kã ka nyugũŋ suur dũŋgu naŋgu-na, ba jo ba tigiiŋ ba-naa kusuɔŋ-nu'i koko. Bamaŋ waa, ba yaa daaba: Piɛr, Nsãa, Sake baa Andere, Filipu baa Toma, Batelemi baa Matie, Sake maŋ Alfe biɛŋo waa, Simɔ maŋ taa

u kuye u nelle maama-i a naara *Yuda maŋ Sake biɛŋo-i, ba'i waa dumaaŋo-na.
14 Ba hieroŋo-i, baa ta ba tigiiŋ ba-naa kpɛ̃kpɛ̃ ba cãrã Diiloŋo-i. Caamba namba waa baa-ba, Yesu nyu waa a naara u hãmba-i.

Hai ka suur Yuda fuoŋgu-na?

15 Yiiŋgu naŋgu-na, Piɛr wuɔ ji sire yiɛra Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na, ba waa nuɔmba komuɔŋ-niediei temma, aa naa cira:
16 «Tobiŋ namaa, nelma maŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, maa naa saaya ma ce. *Diiloŋ-Yalleŋ ciɛ *Davidi waŋ mamaŋ* *Yuda kũŋgu-na, ma ciɛ. Yuda yaa juɔ ce tayaana ba ka bel Yesu-i.
17 Yuda waa baa-ye i tiɛ ce maacenduɔma.
18 Uŋ ciɛ maacembabalaŋ daama-i da gbeiŋa maŋ, u sãa suoŋgu baa-ya.† U juɔ par diire u yuŋ-nu suoŋgu faŋgu-na a muonu u kusũŋgu-i, u purru hel hiere bomborma-na.
19 Yerusalɛmutaamba nuɔ nel daama-i hiere ka saa, a ce ba haa suoŋgu faŋgu yerre-i ba nelma-na wuɔ ‹Hakɛldama›, ku yuŋgu yaa wuɔ tãmmaŋ-suoŋgu.
20 A ne da ma nyɛgãaŋ Gbɛliɛmaŋ-nɛini-na wuɔ:
‹*U dumɛlle saaya di muonu;*
molo baa waa tɩ̃ɛna-diɛ.›‡
Aa tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ:
‹*Molo saaya u biɛ u maacemma-i.*›§
21 «Terieŋgu faŋgu-na, bamaŋ waa baa-ye i wuɔramma-na hiere baa Itieŋo-i,
22 a doŋ Nsãa uŋ *baatiseŋ-yo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, a ka hi u nyugũmmaŋ-yiiŋgu-i, kutieŋo saaya u hel ba yaa nuɔ-i a naara-yiɛ i tiɛ waŋ u siremma kũŋgu-i.»
23 Uŋ juɔ piiye tɩ̃, baa hiel nuɔmba hãi da ba fiɛl u diei bɛi: Yosɛfu baa Matiyasi. Yosɛfu yerre nande yaa waa Barsabasi aa dinande-i Yutusi.
24 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa cãrã Diiloŋo-i cira: «Itieŋ nuɔ, nuɔnɛi suyaaŋ i hɔmmu-i hiere. Niŋ ka hiel umaŋ ba hãi baaŋ daaba-na, pigãaŋ-ye baa-yo
25 u biɛ maacemma* maŋ Yudaŋ naana-mɛi aa kã u muŋkãmmu.»
26 Baŋ juɔ cãrã tɩ̃, baa ful tieŋa a hiel. Tieŋa bel Matiyasi. Matiyasi wuɔ suur naara *pɔpuɔrbiemba-i. Baa naa tɩ̃ɛ cɩ̃ncieluo u diei.

2

Diiloŋ-Yalle jomma-i

1 *Pãntekɔti-yiiŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba waa hiere tigiiŋ terduɔŋ-nu.
2 Ba juɔ'a ba ne da ijieni naŋ temma hilaa dɔrɔ-i-na ŋaa fafalmu, a jo ji yu baŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i.
3 Ba'a ba tiraa ne, a da dãamu nammu calnu mu haa ba yunni-na.
4 Muŋ calaanu haa-bɛi dumaaŋo-na, *Diiloŋ-Yalle pãŋ yu ba hɔmmu-i a ce ba doŋ ta ba piiye niɛraaŋ-nelma.
5 A ne da *Yuifubaa-ba maŋ wuɔyaaŋ ba Diiloŋ-hũmelle-i fafamma, ba fɔ̃ŋgũɔ baa hilaa nilɛiŋa-na hiere jo *Yerusalɛmu-i-na yibieŋa faŋa-na.
6 Baa tɩ̃ɛna ji nu ijieŋ daani-i, baa sire gbar kã ka yu. Bamaŋ waa hiere, nɛliɛŋo nɛliɛŋo u nuɔ Yesu *pɔpuɔrbiemba piiye fuɔ fɛrɛŋ nelma-i.
7 Kuɔ cu ba hɔmmu-i, baa ta ba piiye wuɔ: «Ma sɩ̃ Galiletaamba-i daaba-i hiere kɛ?

---

* **1:16** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 41.10. † **1:18** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 27.3-8. ‡ **1:20** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.26 § **1:20** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 109.8 * **1:25** Yudaŋ taa u ce maacemma maŋ baa Yesu *pɔpuɔrbiemba-i ba gbɛ̃ ma yaa-i.

8 Ba ciɛ niɛ ta ba nu i nelma-i hiere ba waŋ-ma baa-ye?
9 Ŋ siɛ suɔ wuɔ miɛ maŋ jãanu i-naa bande-i-na, Partitaamba dii-yiɛ,
Meditaamba dii, Elamutaamba dii, Mesopotamitaamba dii, bamaŋ hilaa
*Yude-i-na baa bi dii, Kapadɔsitaamba dii, Põtaamba dii, Asitaamba dii,
10 Firgitaamba dii, Pãnfilitaamba dii, Esipitaamba dii, Libitaamba maŋ dii
Sirɛni caaŋgu-na baa dii, bamaŋ hilaaŋ *Ɔrɔmu-i-na bafamba bi dii,
11 Yuifukirɛiŋa dii, bamaŋ bi suurii Yuifusĩnni-na baa bi dii, Kirɛtitaamba
dii, Arabubaa-ba dii, aa i hieroŋo-na, Diiloŋ uŋ ciɛ maacenfafamma maŋ,
nɛliɛŋo nɛliɛŋo u nuɔ-ma u fɛrɛŋ nelma-na.»
12 Kuɔ ce-ba gbɛrɛ, ba sa suɔ baŋ jɔguɔŋ mamaŋ. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ:
«Nel hama-i temma-i dumandɛ-i?»
13 Banaŋ baa bir yaŋ aa ta ba nyɛ pɔpuɔrbiemba-i wuɔ ba nyuɔŋ kolma.

Piɛr ãndaaŋgu-i

14 Maŋ juɔ waa dumaaŋo-na, Piɛr wuɔ sire yiɛra baa u nabaamba-i* aa naa
doŋ tuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «*Yuifubaa namaa, baa namaa namaŋ dii tĩɛna
*Yerusalɛmu-i-na, mi ka waŋ nelma diei baa-na, karaaŋ na tũnni-i dɛi na nu-
ma.
15 Na suyaa wuɔ bãaŋgu saa hi boŋ yogo aa na'a ba nyuɔŋ kolma, ba daa-ma
hie?
16 Na saa da, Diiloŋ uŋ puɔraa Yowɛl waŋ mamaŋ, ma'i ciɛŋ.
17 Yowɛl waaŋ-ma wuɔ:
‹Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu-na,
*mi ka gbuo nuɔmba-i hiere baa mi *Yalle-i.*
Na bisãlmba ka ta ba ce mi pɔpuɔruŋgu-i.
Mi kaa ta mi carra naaciemba-i mi piiye baa-ba.
Aa ta mi piiye baa bĩncuɔmba-i dãnsãnniŋ.
18 *Coima saa fa, bamaŋ cãa-miŋ hiere,*
caamba-i baa bɛmba-i,
mi ka gbuo-ba baa mi Yalle-i huɔŋ daaku-na,
ba ka waa mi pɔpuɔrbiemba.
19 *Mi ka ce gbɛrɛ-wɛima dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na hiere:*
Tãmma kaa waa, dãamu kaa waa, nyaasĩnni kaa bi waa bɔi.
20 *Bãaŋgu kaa bir cure ŋaa isuɔŋgu*
aa cɛiŋo bir ce dãa ŋaa tãmma.
Mafamma ka ce aa Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu suɔ hi.
Yiiŋgu faŋgu temma siɛ ji waa;
ku kaa waa yibuɔ.
21 *A ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ ji tuɔ gbuuse Itieŋo-i, kutieŋo ka kor.»*†›»
22 Piɛr wuɔ suonu u ãndaaŋgu-i wuɔ: «*Isirahɛl-baaŋ namaa, yaaŋ mi waŋ
nelma diei baa-na: Diiloŋo pigãaŋ-na Nasarɛtitaaŋ Yesu fõŋgũɔ-i. Ũ ciɛ u ce
gbɛrɛ-wɛima bɔi na hɔlma-na. Namaa fɛrɛ-i na saa yaŋ-ma damma.
23 Ba bel diiloŋo-i bel-o hã-na. Diiloŋo suɔ wɛima-i hiere; uu naa suɔ wuɔ
na siɛ yaŋ-yo. Ma bi ciɛ: Na bilaa-yo a hã bamaŋ sa kãaŋ Diiloŋo-i ba gbu-yo
*daaŋ-nu ko-yo.
24 Ŋga hĩɛma saa naa waa ma gbãa wuo-yo. A ce dumaaŋo-na, baŋ kuɔ-yo,
Diiloŋo yaŋ-ba aa sire-yuɔ.
25 Na saa da, *Davidi piiye u maama wuɔ:
‹*Mi da Itieŋo-i hɔnni maŋ joŋ mi yaaŋga-na.*
U sa taara mi kũɔma nyɛŋ,

---

* **2:14** Yesu pɔpuɔrbiemba yaa baŋ gbẽŋ-baŋ. † **2:21** Yowɛl (Joël) 3.1-5a

ku'i ciɛ u jo ji waa mi caaŋ-nu.
26 *Kufaŋgu hɔfɛ̃lle yaa yuu mi huɔŋga-i*
a ce mi ta mi piiye dumandɛ-i-na.
Mi suyaa wuɔ da mi ku, mi ka fiisa.
27 *Diilo, mi suyaa wuɔ ŋ siɛ yaŋ mi tĩɛ dii kuoŋ-nelle-na.*
Ŋ siɛ siɛ yaŋ naŋ nolŋo hɔr dii hĩɛma-na.
28 *Hũmelle maŋ kãaŋ ŋ wulaa,*
ŋ pigãaŋ-mi baa-de.
Da mi waa ŋ caaŋgu-na
ŋ ka ta ŋ ce baa-mi.›‡»

29 Piɛr wuɔ cor baa u ãndaaŋgu-i wuɔ: «Tobiŋ namaa, mi ka waŋ ninsoŋo-i baa-na i bĩncɔiŋo-i Davidi kũŋgu-na: Davidi kuu ba fuure-yuɔ, a ji hi baa nyuŋgo u cĩncorre dii i hɔlma-na.

30 Davidi waa Diilopɔpuɔrbiloŋo. Diiloŋo naa pã nuŋgu baa-yo wuɔ duɔ saa ji waa, u jãmatigisĩnni-i, u ka hã u hãayɛ̃lŋo naŋo'i baa-ni.

31 A ce dumaaŋo-na, Davidi naa tĩɛna baa-ma wuɔ *Koŋkortieŋo ka ku aa sire. Na saa da u ciɛra: ‹Diiloŋo siɛ yaŋ u nolŋo tĩɛ dii kuoŋ-nelle-na› aa ‹u siɛ yaŋ u hɔr dii hĩɛma-na.›

32 Koŋkortieŋo faŋo yaa Yesu-i. Diiloŋ uŋ siire-yuɔ, miɛ maŋ daaye-i hiere i daa-ma nuɔ.

33 Diiloŋo kãa baa-yo u ka tĩɛna u caaŋ-nu, aa uŋ ŋa naa pã nuŋgu maŋ baa-yo wuɔ u ka hã-yo u Yalle-i, u hãa-yo baa-de u gbuo-ye baa-de hiere. Naŋ daŋ mamaŋ daama-i baa naŋ nuŋ mamaŋ, difande maacemma'i.

34 Davidi fuɔ fɛrɛ saa kã dɔrɔ-i-na, ŋga u piiye Yesu kũŋgu-i wuɔ:
‹*Itieŋo gbĩɛ mi Tieŋo-i wuɔ:*
«Jo ŋ ji tĩɛna mi caaŋ-nu
35 *aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»*›§

36 Terieŋgu faŋgu-na, nuharuŋgu si dii, Isirahɛl-baaŋ namaaŋo-i hiere na saaya na suɔ wuɔ naŋ gbuu Yesu maŋ *daaŋgu-na, Diiloŋo ciɛ u yaa-i Itieŋo-i aa tiraa ce-yo Koŋkortieŋo.»

37 Baŋ juɔ nu nel daama-i, kuɔ ce-ba bĩŋkũŋgu. Baa yuu Piɛrbaa-ba-i* wuɔ: «Dumaaŋo-na, i saaya i ce bige-i?»

38 Piɛr wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ: «Naanaŋ na ciləbabalaŋo-i aa na jo ba ji *batiseŋ-na Yesu-Kirsa yerre-na, ku yaa Diiloŋo ka hur na ãmbabalma-i. Mafaŋ da ma ce, Diiloŋo ka hã-na u Yalle-i.

39 Na saa da, Diiloŋo pãa nuŋgu-i baa namɛi baa na bisãlmba, wuɔ u ka hã-na u Yalle-i. U bi pãa-ku baa uŋ ka bĩ bamaŋ yaayargaa-terni-na hiere ba cu u huoŋ-nu.»

40 Piɛr waaŋ nelma bɔi baa-ba a dii sirɛiŋa bɛi ba da ba hũu-ma. U taa u piiye baa-ba wuɔ: «Siyaaŋ koŋkoro-i, ku yaa mamaŋ kaa da fiɛfiɛ ku nuɔmba-i ma siɛ ka da-na.»

41 Yiiŋgu faŋgu-na, nuɔmba bɔi hũyãa Piɛr nelma-i aa ce ba batiseŋ-ba. Ba yuu nuɔmba neifelle nuɔsiba ndii temma bamaŋ naa suurii naara Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.

42 Baa bilaanu ta ba jo ba nu Diiloŋ-nelma-i Yesu pɔpuɔrbiemba wulaa. Ba waa ŋaa cɛduɔŋ-biemba, ta ba wuo niiwuoni-i baa ba-naa aa ta ba bi cãrã Diiloŋo-i baa ba-naa.

43 Yesu pɔpuɔrbiemba taa ba ce gbɛrɛ-wɛima bɔi, a ce dumaaŋo-na korma taa ma da nuɔmba-i baa-ba.

---

‡ **2:28** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 16.8-11 § **2:35** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1 * **2:37** ***Piɛrbaa-ba-i:*** Ba gbɛ̃ Piɛr baa u napɔpuɔrbiemba namba yaa-i.

44 Diiloŋ-dũŋ-baamba naa bel ba-naa hiere, ba saa ta ba ce huɔŋga baa ba
nagãŋ-niini-i.
45 Ba waa umaŋ duɔ da kumaŋ, u suor-ku aa jo baa gbeiŋa-i ba ji cal-a ba-
naa nuɔ a saa baa gbeiŋ-maamaŋ yeŋ-bɛi dumaa.
46 Yinni maŋ joŋ baa dii *Diilodubuɔ-i-na, ba sa nanna yiiŋgu. Ba taa ba
wuo niiwuoni-i baa ba-naa cĩnni-na. Ba niiwuoni wuoma taa ma dɔl aa ba
hɔmmu na firnu baa mu-naa.
47 Ba taa ba hãl nɛini-i ba tuɔlnu Diiloŋo-i. Ba maama taa ma dɔlnu
nuɔmba-i hiere nelle-na. Aa yinniŋ taa ni cor dumaa, Itieŋo taa u kor
nuɔmba-i dumɛi u naara ba kãlle-na.

3

Murgu naŋo siire

1 Yiiŋgu naŋgu-na, bãtaruŋgu-na, Piɛr baa Nsãa-i ba taa ba kã da ba ka cãrã
Diiloŋo-i.
2 A ne da naacolŋo naŋo waa, uŋ siire, u saa gbãa wuɔ dede. Yinni maŋ
joŋ, ba biɛ-yo ba kã ba jĩna *Diilodubuɔ dumɛlle nande yaaŋga-na u tuɔ cãrã
bamaŋ suuriiŋ ba wulaa. Dumɛlle fande-i, ba bĩ-de wuɔ «Dumɛfafalle».
3 Piɛrbaa-baŋ kãa da ba ka suur, wuɔ tuɔ cãrã ba wulaa.
4 Baa ne-yo aa naa cira: «Ne bande.»
5 Naacolŋ wuɔ tuɔ ne-ba wuɔ sĩ ba taara ba hã-yo bĩŋkũŋgu.
6 Piɛr wuɔ cira: «Warbelle sĩ mi yerreŋ, ŋga kumaŋ dii baa-mi, mi ka hã-ni
baa-ku.» Aa naa cira: «Nasarɛtitaaŋ Yesu-Kirsa yerre-na, sire ŋ ta ŋ wuɔ!»
7 Aa kã ka bel u nadienaŋga-i duɔ sire-yuɔ. Naacolŋo gbeiŋ niɛ pãŋ firnu.
8 Wuɔ wuɔr sire pãŋ tuɔ wuɔ. Uŋ siire dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i
aa tuɔ tetiera aa kã ba ta ba suur baa Piɛrbaa-ba-i Diilodubuɔ-i-na.
9 Nuɔmba juɔ'a ba ne da hai moloŋo-i gbɛlaaŋ Diiloŋo-i u suur daayo-i?
10 Umaŋ tĩɛnaanaŋ Diilodubuɔ dumɛlle yaaŋga-na u cãrã, u yaa-i. Kuɔ ce-ba
gbɛrɛ aa tiraa dii kũɔnyɛlle-bɛi.

Piɛrŋ waaŋ mamaŋ Diilodubuɔ-i-na

11 Naacolŋ daa uŋ siire, wuɔ pãŋ nyaarãa Piɛrbaa-ba-i. Nuɔŋ baa jo ji yu-bɛi
dii *Salomɔ kukuruuŋgu-na ta ba ne-ba.
12 Piɛrŋ daa baŋ neŋ-baŋ dumaaŋo-na, wuɔ cira: «*Isirahɛl-baaŋ namaa, baa
na yaŋ ku ce-na gbɛrɛ. Baa na ta na ne wuɔ sĩ miɛmɛi siire naacolŋ daayo-i
baa i fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ, sisɔ i wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma ku'i ciɛ i gbãa sire-yuɔ;
ku'i sĩ.
13 I bĩncuɔmbaŋ siire wuɔ Diiloŋo maŋ hũmelle-i, *Abiramu-i baa *Isaki-i
a naara *Yakɔbu-i, baŋ siire wuɔ Diiloŋo maŋ hũmelle-i, u'i ciɛ u cãarãŋo ce
bɔi. U cãarãŋo faŋo yaa Yesu-i. Na ciɛ ba bel-o ka hã *Pilati-i baa-yo. Pilati
wuɔ u nanna-yuɔ, na'a ma siɛ gbãa wuɔ.
14 Na cĩinaana Diiloŋ-nolŋo-i, na ciɛ ba bel nelviiŋo-i aa ce ba nanna
nelkoroŋo-i.
15 Na ciɛ ba ko cicɛ̃lma tieŋo-i. Ŋga naŋ fiɛ ko-yo, Diiloŋo siire-yuɔ hiel-o
kuomba hɔlma-na, i daa-yo nuɔ.
16 Iŋ haa i naŋga-i yuɔ ku'i kãayã naacolŋ daayo-i; na sa bi yaŋ-yo suɔma. Iŋ
haa i naŋga-i Yesu-i-na, ku'i ciɛ u sire-yuɔ yeryer dumandɛ-i-na na yufelle-na.
17 «Tobiŋ namaa, mi suyaa miɛ na saa naa suɔ-ma aa ce-ma, halle baa na
yuntaamba-i hiere.
18 Ŋga Diiloŋ uŋ ŋa naa ce u *pɔpuɔrbiemba wuɔya waŋ mamaŋ, wuɔ uŋ ka
saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka mulĩɛŋ; nelma famma yaa ciɛ.

19 «Mamaŋ dii cemma fiɛfiɛ-i-na, naanaŋ na ciɔbabalaŋo-i aa na bir na jo
Diiloŋo wulaa, ku yaa u ka hur na ãmbabalma-i.
20 Mafaŋ da ma ce, u ka pa kufiɛŋ-bãaŋgu nɛi. Aa uŋ ŋa naa hiel Koŋkortieŋo
maŋ dii ku domma-na, u ka bir saaŋ u jo. Koŋkortieŋo faŋo yaa Yesu-i.
21 Dumandɛ-i-na, uu dii tĩɛna dii dɔrɔ-i-na tuɔ cie miwaaŋo duɔ bibirre ŋaa
Diiloŋ uŋ ciɛ u pɔpuɔrbiemba waŋ-ma dumaa dii ku bembieŋa-na.
22 Na saa da, *Moisi waaŋ Yesu-Kirsa maama yaa wuɔ: *‹Diiloŋo ka hiel u
*pɔpuɔrbiloŋo naŋo mɛi temma na hɔlma-na. Pɔpuɔrbiloŋo faŋ duɔ waŋ mamaŋ,
baa na yagar-ma.*
23 *Umaŋ duɔ saa nu u nuŋgu-i, ba ka hiel kutieŋo nuŋgu-i Diiloŋo baamba-na
aa ba ka ko-yo.›**
24 Diilopɔpuɔrbiemba maŋ siire piiye hiere, a doŋ *Samiɛl-na, ba waaŋ
nyuŋgo ku yiŋ daani maama-i.
25 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ aa ce u pɔpuɔrbiemba waŋ ku maama-i, u
pãa-ku baa namɛi. Aa uŋ pãa nuŋgu-i baa na bĩncuɔmba-i kusuɔŋ-nu aa gbɛ̃
Abiramu-i wuɔ: *‹Mi ka ta mi cor baa naŋ hãayɛ̃lmba yaa-i mi ce baa dũnni-i
hiere hĩɛma-na›*†, na nuŋgu dii nupãlle fande-na.
26 Ku'i ciɛ na da Diiloŋo ciɛ u cãarãŋo jo namɛi wulaa-i igɛ̃na duɔ ji kãyã-nɛi
na nanna na maacembabalamma-i.»

4

Ba bilaa Piɛrbaa-ba-i

1 Piɛr baa Nsãa-i baŋ waa ta ba piiye baa nuɔmba-i, *Diilojigãntaamba-i
baa *Diilodubuɔ sorosibaa-ba yuntieŋo-i, a naara *Sadusĩɛbaa-ba jo ji da-ba.
2 Piɛrbaa-ba taa ba piiye baa nuɔmba-i wuɔ Yesu kuu aa sire, kɛrɛ yiiŋgu dii
baa yiiŋgu kuomba ka bi sire fuɔ temma-i. Baŋ juɔ ji da ba piiye dumaaŋo-na,
ku saa dɔlnu-bɛi.
3 Baa bel-ba. Bãaŋgu naa tĩ tĩ. Baa kã ka dii-ba kaso ba cɔ.
4 Baŋ fiɛ bel-ba, baŋ hii piiye baa bamaŋ hiere, ba fɔ̃ŋgũɔ baa hũu-ma.
Bamaŋ naa hũyãa-ma, ba gbãa yu nuɔmba neifieŋa hãi nuɔsiba ndii temma.
5 Ku cuo kaala-i-na, *Yuifu ba yuntaamba-i baa nelle bĩncuɔmba-i, a naara
*ãnjĩnamma pigãataamba-i, baa jãnu ba-naa *Yerusalɛmu-i-na.
6 *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Ani-i, u waa baa u
dumɛlleŋ-baamba-i hiere, a naara Kayifu, baa Nsãa, baa Alɛsãndire.
7 Baŋ jãanu ba-naa, baa ce ba jo baa Piɛrbaa-ba-i. Baŋ juɔ, baa yuu-ba wuɔ:
«Namaa hilaa baa hiŋ daama-i hie a ji sire naacolŋ daayo-i? Hai moloŋo-i
puɔraa-na?»
8 Huɔŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle naa yu Piɛr huɔŋga-i, wuɔ cira: «Nelle
yuntaaŋ namaa, baa bĩncuɔŋ namaa,
9 i ciɛ ãnfafamma molo-na aa na bĩ-ye ji ta na yuu-ye iŋ ciɛ dumaa sire-yuɔ
u murgusĩnni-na, dumɛi sĩ wɛi?
10 Nelma diei dii na saaya na suɔ-ma hiere baa *Isirahɛl-baamba-i: Naŋ
gbuu Nasarɛtitaaŋ Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo aa Diiloŋo sire-yuɔ, fuɔ barguɔ
yaa nuɔ-i naacolŋ daayoŋ siire yeryer na yufelle-na dumandɛ-i.
11 Ba waaŋ Yesu fuɔ maama yaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
*‹Tãmpɛ̃lle maŋ dumarãaŋ namaaŋo-i naŋ cĩinaana-diɛ,
di yaa juɔ bella dũŋgu-i.›**
12 Yesu yaa gbãa kor nelbiliemba-i u diei yoŋ. Da ma hel ufaŋo-na, Diiloŋo saa
hã-ye moloŋo yaŋga naŋga umaŋ gbãa kor-e.»

---

* **3:23** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 18.15,18,19. † **3:25** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 22.18 * **4:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22

13 Piɛrbaa-baŋ daa holle-i piiye dumaa, kuɔ cu ãndacetaamba hɔmmu-i.
Da ba ne, ba da-ba nelgbãŋgbãlãamba; ba sa suɔ sɛbɛ. Baa pãŋ suɔ wuɔ Yesu
wuɔrataamba.
14 Da ba ne naacolŋo maŋ siire ba caaŋgu-na, ba siɛ suɔ baŋ ka waŋ mamaŋ.
15 Baa ce ba hiel Piɛrbaa-ba-i gɔ̃ŋgũɔŋ-nu aa naa yuu ba-naa wuɔ:
16 «I ka ce-ba niɛ? Nuɔmba-i hiere Yerusalɛmu-i-na ba suyaa wuɔ ba yaa
siire naacolŋ daayo-i, nuharuŋgu si dii-mɛi; i siɛ bi gbãa ju-ma.
17 Ŋga diɛ i sa taara nel daama gbuo nelle-i hiere, i saaya i gboya-bɛi wuɔ ba
baa yaŋ i tiraa nu ba bĩɛ Yesu yerre-i baa moloŋo. Umaŋ duɔ bĩ-de, kumaŋ da
ku waa, u ka da-ku.»
18 Baŋ juɔ da ba-naa tĩ, baa bĩ Piɛrbaa-ba-i a ji waŋ baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ba
tiraa nu ba bĩɛ Yesu yerre-i ba nunni-na, ba baa bi waŋ u maama baa moloŋo.
19 Piɛrbaa baa gbɛ̃-ba wuɔ: «Namaa fɛrɛ-i niɛ-kuŋ na ne! I ce namaa maama
yaa-i aa yaŋ Diiloŋ-maama-i wɛi?
20 Miɛ fuɔ, iŋ nuɔ mamaŋ, aa da mamaŋ, i siɛ gbãa fĩinaŋ-mɛi.»
21 Baŋ siire naacolŋo-i, kuɔ gbuu dɔlnu nuɔmba-i, baa ta ba gbɛliɛŋ Di-
iloŋo-i, a ce dumaaŋo-na ãndacetaamba saa da nelma da ba cãl-ba; baa naa
ba sĩɛl ba yufieŋa yaa piiye baa-ba aa nanna-bɛi ba kã.
22 Baŋ siire naacolŋo maŋ, u bieŋa naa cor bieŋ komuɔŋa hãi.

Diiloŋ-dũŋ-baamba cãarã Diiloŋo-i

23 Baŋ naana Piɛr-i baa Nsãa-i, baa ta kã ba nabaamba wulaa. *Diilo-
jigãntaamba yuntaamba-i baa bĩncuɔmbaŋ waaŋ mamaŋ baa-ba hiere, baa
tũnu ba nabaamba-i baa-ma.
24 Baŋ tũɔnu-bɛi dumaaŋo-na, baa gbonu cãrã Diiloŋo-i wuɔ: «Itie, nuɔnɛi
hielaa dɔrɔ-i baa hĩɛma-i, baa dãmmaŋ-nuoraaŋgu-i. Aa bi hiel ni huɔya-niini-i
hiere.
25 Nuɔnɛi ciɛ ŋ *Yalle dii nel daama-i i bĩncɔiŋo-i *Davidi† nuŋgu-na u waŋ-
ma wuɔ:
‹*Bige-i ciɛ nuɔmba sire ta ba pepiena nilɛiŋa-na?*
Ba saa suɔ wuɔ baŋ puu mamaŋ, ma siɛ kã terieŋgu wɛi?
26 *Fɔ̃ŋgɔ̃taamba siire tɛrɛŋ yiɛra,*
aa yuntaamba pũulã Itieŋo-i baa u Yufelleŋ-Nolŋo-i.›‡
27 Ninsie ninsie, *Erɔdi-i baa *Pɔ̃se-Pilati-i a naara *niɛraamba-i baa *Isirahɛl-
baamba-i hiere, ba tigiiŋ ba-naa nel daade§ yaa nuɔ-i, a pũulã ŋ cãarãŋo-i
Yesu-i. Ba tigiiŋ ba-naa a pũulã ŋ Yufelleŋ-Nolŋo-i.
28 Dumandɛ-i-na, niŋ ŋa naa pu mamaŋ, mamaŋ waa ŋ huɔŋga-na, ba ciɛ ma
yaa-i.
29 Fiɛfiɛ-i-na, Itie, ŋ daa baŋ wur ŋ cãarãaŋ miɛŋo-i dumaa. Hã-ye holle i tiɛ
gbã i waŋ ŋ nelma-i.
30 Kãyã-yiɛ i tiɛ gbã i sire jaamba-i aa bi tiɛ ce nelma bɔi baa gbɛrɛ-wɛima bɔi
ŋ cãarãŋo-i Yesu yerre-na.»
31 Baŋ juɔ cãrã Diiloŋo-i tĩ, hĩɛŋ maa sagalla baŋ waa tigiiŋ kusuɔŋ-nu.
Diiloŋ-Yalle pãŋ yu ba hɔmmu-i hiere. Baa da holle ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i.

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ bilaa ba-naa dumaa

32 Diiloŋ-dũŋ-baamba-i baa ba ciinumma-i hiere baa naa gbuu bel ba-naa
fafamma. Ba hɔlma-na, ŋ siɛ gbãa suɔ wuɔ mɛl kũŋgu-i daaku-i aa mɛl kũŋgu-i
daaku-i.
33 Himma naŋ temma waa Yesu *pɔpuɔrbiemba ãncemma-na ta ma pigãaŋ
wuɔ Yesu siire kelkel. Diiloŋo naa silaa tuɔ ce baa-ba u cor.

---

† **4:25** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya Davidi yerre-na wuɔ Diiloŋ-cãarãŋo.

‡ **4:26** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu 2.1-2 § **4:27** Ba gbɛ̃ *Yerusalɛmu.

34-35 Sonniŋ waa baa bamaŋ hiere, baa cĩnniŋ bi waa baa bamaŋ, ba taa ba
suor-ni ba jo ba hã Yesu pɔpuɔrbiemba-i baa ni gbeiŋa-i. Bafaŋ da ba hũu-
ya, ba ne ba gbeiŋ-maamaŋ jĩɛnya ma-naa dumaa aa bi hɔnu-yɛi dumɛi. A ce
dumaaŋo-na sũntie saa waa ba hɔlma-na.
36 Unaŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Yosɛfu. U waa *Levitiyiɛŋo. U
taa u hel Sipire. Pɔpuɔrbiemba taa ba bĩ-yo Barnabasi, ku yuŋgu yaa wuɔ
Sirɛintieŋo.
37 Suoŋgu naŋgu waa baa-yo, wuɔ suor-ku aa naa jo baa ku gbeiŋa-i ji hã
pɔpuɔrbiemba-i baa-ya.

5

Diilo sa siɛ huhurma-i

1 Naacolŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi aa bĩ u ciɛŋo-i Safira.
Terieŋgu naŋgu waa baa-ba, baa suor terieŋ daaku-i
2 aa naa saa-ma aa bɔlŋo hiel gbeiŋa naŋa aa kã baa a boluoŋgu-i ka hã Yesu
*pɔpuɔrbiemba-i baa-ya.
3 Uŋ kãa, Piɛr wuɔ gbẽ-yo wuɔ: «Ananiyasi, bige-i ciɛ ŋ yaŋ *Sitãni tãal-ni ŋ
hiel kunaŋgu gbeiŋa-na aa jo ji ta ŋ kar coima-i baa *Diiloŋ-Yalle-i?
4 Terieŋgu-i naŋ kũŋgu, molo saa cira ŋ suor-ku. Niŋ fiɛ suor-ku, gbeiŋa-i
naŋ waaŋa. Bige-i ciɛ ŋ ce maaceŋ daama temma-i? Niŋ karaa coima maŋ, ŋ
saa kar-ma baa ŋ nanuɔmba, ŋ karaa-ma baa Diiloŋo.»
5 Ananiyasiŋ nuɔ nel daama-i, u pãŋ cii, u bi kuliiŋgu yaa dumaaŋo-na.
Umaŋ duɔ nu nel daama-i, u kũɔma pãŋ ta ma nyɛŋ.
6 Naacieŋ baa jo ji biɛ-yo ka fuure.
7 Ciɛŋo saa waa. Bɔlŋoŋ kuu, lɛrbaa-ba siɛi temma cor aa u suɔ tuɔ jo. Uŋ juɔ
ji suur, u saa suɔ wuɔ wɛima ciɛ.
8 Piɛr yuu-yo wuɔ: «Ciɛŋ nuɔ, na suoraa na terieŋgu-i sul daadu'i nuɔ-i wɛi?»
Ciɛŋ wuɔ siɛ wuɔ: «Ũu, ku sullu yaa-i.»
9 Piɛr wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na saa-ma baa ŋ bɔlɔ-i aa da na cure Diiloŋ-Yalle-i?
Ne, bamaŋ kãa ka fuure ŋ bɔlɔ-i ba yaa bi suuriiŋ daaba, ba ka bi biɛ nuɔŋo-i
ka fuure-niɛ.»
10 Ciɛŋ wuɔ pãŋ cii terieŋgu faŋgu-na a ku Piɛr caaŋgu-na. Naacieŋ ba'a ba
suur ku yaa nuɔ-i, a da u kuu. Baa tiraa biɛ ufaŋo-i bir gũunu ka fuure bɔlŋo
caaŋgu-na.
11 Diiloŋ-dũŋ-baamba kũɔma migãaŋ ta ma nyɛŋ ma naara. Umaŋ duɔ nu
nel daama-i, ku ce-yo kũɔnyɛlle.

Gbɛrɛkulaŋo

12 Yesu *pɔpuɔrbiemba taa ba ce nelma bɔi baa gbɛrɛ-wɛima bɔi nuɔmba
hɔlma-na. Ba taa ba tigiiŋ ba-naa *Salomɔ kukuruuŋgu yaa nuɔ-i.
13 Nuɔmba-i hiere nelle-na ba taa waŋ ba yefafalle, ŋga molo saa tuɔ siɛ u
piɛ-ba.
14 Caamba-i baa bɛmba maŋ naa hũyãaŋ Itieŋo maama-i baa sa waa dɛi baa
yuliiŋgu-i.
15 Nuɔmba waa da ba ce ba hel baa gbãŋgbaarbaa, baa figĩnni a galla ba
jaamba-i Piɛr muncormu-na, wuɔ duɔ tuɔ cor aa u yalle yiɛya umaŋ, u sire.
16 Nilɛiŋa maŋ *Yerusalɛmu kɔtɔnni-na hiere, nuɔmba bɔi taa ba hel-yɛi ba
jo baa ba jaamba-i pɔpuɔrbiemba wulaa. *Jĩnabaa-baŋ bi waa bamaŋ nuɔ-i,
ba taa ba jo baa-ba. Umaŋ duɔ jo baa u wuoŋo, u sire.

Baŋ haa kumaŋ Yesu pɔpuɔrbiemba-na

17 Nuɔmbaŋ joŋ pirpir Yesu *pəpuərbiemba wulaa dumaaŋo-na, ku saa
dəlnu *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i baa u kuoyataamba-i *Sadusĩɛbaa-ba-i.
Baa ce-ku nenemuŋgu
18 aa naa bel pəpuərbiemba-i ka dii-ba kaso.
19 Ku isuɔŋgu-na, Itieŋo *dərpəpuərbiloŋo jo ji hĩl kaso-i a hiel-ba aa naa gbẽ-
ba wuɔ:
20 «Kãaŋ *Diilodubuɔ-i-na na ka waŋ hũmefɛlɛnde maama-i hiere baa
nuɔmba-i.»
21 Ku cuo kaala-i-na, pəpuərbieŋ baa naar kã Diilodubuɔ-i-na ka doŋ ta ba
waŋ Diiloŋ-nelma-i. Diilojigãntaamba yuntieŋo-i baa u kuoyataamba saa suɔ
wuɔ ba hilaa. Cuoŋ kaalaa, baa bĩ bĩncuɔmba-i da ba ji ce ãndaaŋgu-i. Baŋ
juɔ, baa puər wuɔ ba ka hiel-ba kaso-i-na jo baa-ba.
22 Baa kã ba saa ka da-ba. Baa bir jo ji cira:
23 «I saa ka da moloŋo kaso-i-na. Iŋ kãa, kaso naa waa bĩŋ u temma-i, aa
bamaŋ niɛyaŋ-yuɔ ba waa ba munyiɛrammu-na hiere dumiɛŋa yammu-na. I
hĩlãa-yo ku yaa nuɔ-i, i saa da moloŋo huɔŋga-na.»
24 Sorosibaa-ba maŋ niɛyaŋ Diilodubuɔ-i ba yuntieŋo-i, baa *Diilo-
jigãntaamba yuntaambaŋ nuɔ nel daama-i, ba hɔŋ muɔ pãŋ cu; ba sa suɔ ku
huoŋguŋ ka jo baa kumaŋ.
25 Ba'a ba ne da naacolŋo naŋo juɔ ji tuɔ tũnu-bɛi wuɔ: «Naŋ bilaa balamba
maŋ ka dii-ba kaso-i-na, baa dii ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i dii Diilodubuɔ-i-na.»
26 Sorosi ba yuntieŋ wuɔ pãŋ sire baa u sorosibaa-ba-i ka bel-ba jo baa-ba.
Baŋ kãa, ba saa kã baa bubuɔsĩnni, wuɔ sĩ nuɔmba ka naŋ-ba baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa.

Ba ce Yesu pəpuərbiemba ãndaaŋgu-i

27 Baŋ kãa ka bel Yesu *pəpuərbiemba-i jo baa-ba, *Diilojigãntaamba
yuntieŋ wuɔ yuu-ba wuɔ:
28 «Ma sĩ i waaŋ-ma baa-na kuola-mɛi wuɔ na baa bĩ naacolŋ daayo yerre-i
baa moloŋo kɛ? Ma daa niɛ na yaŋ-ye aa sire gbuo *Yerusalɛmu-i hiere baa u
maama-i? Na taara na cira miɛmɛi kuɔ-yo kɛ?»
29 Piɛr baa u nabaamba-i baa cira: «I siɛ gbãa maar Diiloŋo nuŋgu-i ka ce
nelbilieŋ kũŋgu.
30 Naŋ gbuu Yesu maŋ *daaŋgu-na ko-yo, i tobaa-baŋ siire wuɔ Diiloŋo maŋ
hũmelle-i, u siire-yuɔ
31 aa kã baa-yo ka jĩna u caaŋ-nu. U hãa-yo yuntesĩnni-i aa ce-yo
koŋkortieŋo. U ciɛ kufaŋgu-i duɔ kãyã *Isirahɛl-baamba da ba nanna ba
ciəbabalaŋo-i aa u duɔ hur ba ãmbabalma-i.
32 Nel daama-i miɛ i daa-ma nuɔ, *Diiloŋ-Yalle bi daa-ma. Bamaŋ nuɔŋ
Diiloŋo nuŋgu-i, u hã-ba di yaa-i.»
33 *Nellentaambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hɔmmu pãŋ guɔla. Baa pãŋ ta ba
taara ba komma.
34 *Farisĩɛyiɛŋo naŋo waa baa-ba, ba taa ba bĩ-yo Gamaliɛl. U waa
*ãnjĩnamma pigãatieŋo. Nuɔmba taa ba kãŋ-yo nelle-na. Wuɔ sire yiɛra ba
hɔlma-na aa naa cira: «Ciɛŋ ba hel gɔ̃ŋgũɔŋ-nu.»
35 Baŋ hilaa, wuɔ gbẽ nuɔmba-i wuɔ: «Isirahɛl-baaŋ namaa, jɔgaaŋ na ne
igɛ̃na aa na suɔ na ce naŋ taaraŋ na ce kumaŋ balaŋ daaba-na.
36 Ku belle-na, Tedasi siire ce u fɛrɛ nelbuɔ. Nuɔmba sire cu u huoŋ-nu ta ba
kã nuɔmba nuɔsiba hãi caaŋ-nu. Baŋ juɔ ko-yo, ba curaa hie? Ba saa pisãllã
hiere wɛi?
37 Fuɔ kũŋguŋ curaa, baŋ taa ba kãŋ nuɔmba-i belle-na, Yuda maŋ taa u
hel *Galile-i-na, u siire hiel u yerre-i. Nuɔmba bɔi cu u huoŋ-nu. Baŋ juɔ ko
ufaŋo-i, bamaŋ naa cu u huoŋ-nu, na daa-ba wɛi?

38 Fiɛfiɛ-i-na, bamaŋ daaba-i, mi gbãa waŋ mamaŋ: Niɛŋ-baŋ aa na yaŋ-ba.
Da kuɔ ba ce nɛliɛŋ-maama, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ma ka bĩɛna.
39 Ŋga da kuɔ Diiloŋ-maama ninsoŋo, na siɛ gbãa bĩɛna-mɛi. Niɛŋ torro, na
baa ji ta na gãŋ baa Diiloŋo aa cira na gãŋ baa nelbiliemba?»
40 Gamaliɛlŋ piiye dumaaŋo-na, ba kã ka ciire aa naa bĩ pɔpuɔrbiemba suur.
Baŋ suurii, baa bel-ba muo-ba da dɛi aa naa waŋ baa-ba wuɔ ba baa tiraa yaŋ
ba da ba bĩɛ Yesu yerre-i baa moloŋo! Baŋ ciɛ mafamma-i, baa nanna-bɛi ba
ta.
41 Baŋ bilaa-ba muo-ba Yesu maama-na, kuɔ gbuu silaa dɔlnu-bɛi wuɔ
Diiloŋo ka tuɔ kãŋ-ba nelfafaamba Yesu huoŋgu-na.
42 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, yinni maŋ joŋ, ba waŋ *Neldɔdɔlma-i *Diilodubuɔ-i-
na baa cĩnni-na wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo maŋ Diiloŋ uŋ saaŋ-yo.

6

Yesu pɔpuɔrbiemba calaanu maacemma-i

1 Nuɔmba bɔi taa ba hũu Yesu maama-i huɔŋ daaku-na, a ce dumaaŋo-na
bamaŋ piiyeŋ girɛkimma-i, baa ta ba waana wuɔ bamaŋ piiyeŋ ebiremma-i,
ba cal niiwuoni-i yinni maŋ joŋ aa ba sa hã bafamba bikulcaamba-i.
2 Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ daa ba waana dumaaŋo-na, baa tigiiŋ Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i hiere a waŋ baa-ba wuɔ: «Tobiŋ namaa, na suyaa wuɔ i siɛ gbãa yaŋ
Diiloŋ-nelma wamma-i aa diɛ ne niiwuoniŋ-kũŋgu, ku saa biɛ dumaaŋo-na.
3 Hielaaŋ nuɔmba niehãi na hɔlma-na. Nuɔmba famba yefafalle saaya di
waa nuɔmba nunni-na. *Diiloŋ-Yalle saaya di yu ba hɔmmu-i aa ba saaya ba
ta ba nu nelma. Da na hiel-ba, i ka bir maaceŋ daama-i hã ba yaa-i
4 aa miɛ i fulnu Diilocãrãlle baa u nelma wamma.»
5 Bamaŋ waa hiere, baa hũu-ma aa naa sire hiel Etiɛni. Diiloŋ-maama-i baa
Diiloŋ-Yalle naa yu Etiɛni huɔŋga-i. Baŋ hielaa Etiɛni-i, baa hiel Filipu, baa
Purokɔr, baa Nikanɔr, baa Timɔ a naara Parmenasi, baa Nikola. Nikola taa u
hel Ãntiyɔsi, ŋga uu naa suur Yuifusĩnni-na.
6 Baŋ hielaa-ba, baa pigãaŋ pɔpuɔrbiemba-i baa-ba. Baa haa ba nammu-i
ba yunni-na a cãrã Diiloŋo-i hã-ba.
7 Diiloŋ-nelma taa ma gbuo terni-i ma kã. Yinniŋ cor dumaa, nuɔmba
hũu-ma dumɛi *Yerusalɛmu-i-na. *Diilojigãntaamba maŋ naa hũyãa Yesu
maama-i baa sa waa dɛi.

Ba bilaa Etiɛni-i

8 Diiloŋo naa silaa ce baa Etiɛni-i: Uu naa hã-yo himma u tuɔ ce gbɛrɛ-wɛima
bɔi nelle-na.
9 A ne da *Yuifubaa-ba namba taa ba kã *Diilonelhãalãdũŋgu naŋgu-na ba
kã ba nu Diiloŋ-nelma-i. Ba taa ba bĩ Diilonelhãalãdũŋgu faŋgu-i «Kufĩɛŋ ba
dũŋgu»*. Yuifubaa-ba famba kã ba ta ba fanu ba-naa baa Etiɛni-i Diiloŋ-
nelma-na. Ba hɔlma-na, banamba taa ba hel Sirɛni, banamba Alɛsãndiri,
banamba Silisi, banamba *Asi.
10 *Diiloŋ-Yalle naa waa baa Etiɛni a ce ba saa gbãa piiye yar-o.
11 Kuŋ nuɔlaa-ba, ba bir yaŋ aa biɛ nuɔmba gbeiŋa-na ba ta ba wuɔra ba
waŋ wuɔ: «Naacolŋ daayo u wuɔra u tuora *Moisi-i baa Diiloŋo-i; baaŋo sĩ.»
12 Ba ciɛ ku yaa-i nuɔmba hɔmmu du baa Etiɛni-i nelle-na. Bĩncuɔmba-i baa
*ãnjĩnamma pigãataamba-i hiere ba hɔmmu duu baa-yo. Baŋ ciɛ kufaŋgu-i,
ba kã ka bel-o kã baa-yo *nellentaamba wulaa.

---

* **6:9** Baa bilaa Yuifubaa-ba namba-i kɔrsĩnni-na a kã baa-ba *Ɔrɔmu aa ji nanna-bɛi. Ku gbãa waa Yuifubaa-ba famba hãayɛ̃lmba yaa baŋ gbɛ̃ŋ-baŋ bande-i-na.

13 Baŋ kãa baa-yo, ba tiraa bĩ coikartaamba namba kã, wuɔ siɛrtaamba.
Baa kã ka ta ba kar coima-i ba haa-yuɔ wuɔ: «Naacolŋ daayo sa gbuu piiye
*Diilodubuɔ yefafalle, halle baa *ãnjĩnamma-i hiere.
14 I daa u wuɔra u piiye wuɔ Nasarɛtitaaŋ Yesu ka muonu Diilodubuɔ-i aa
bir Moisi nelma-i birma namma.»
15 Bamaŋ waa hiere gẽŋgɛrterieŋgu-na, baa dĩŋ-yuɔ ta ba ne-yo. U yaaŋga
taa ka caa ŋaa *dərpəpuərbiloŋ yaaŋga.

7

Etiɛni ãndaaŋgu-i

1 Siɛrtaambaŋ juɔ piiye tĩ, *Diilojigãntaamba yuntieŋ wuɔ yuu Etiɛni-i wuɔ:
«Baŋ waŋ mamaŋ ninsoŋo wɛi?»
2 Etiɛni wuɔ cira: «Mi nelleŋ-tobiŋ namaa, baa mi tobaa namaa, mi ka
waŋ nelma diei baa-na: Na suyaa wuɔ aa i bĩncɔiŋo-i *Abiramu suɔ duɔ sire
Mesopotami-i-na ka tĩɛna Arã-i-na, Cagaaŋ-Diiloŋo naa carra-yuɔ
3 a waŋ baa-yo wuɔ u yaŋ u huraamba-i aa u sire ba jãmalã-i-na, kɛrɛ u ka
pigãaŋ-yo jãmalã naŋo u ka tĩɛna.
4 Abiramu sire* ka tĩɛna Arã-i-na. Uŋ kãa terieŋgu-na, u toŋ juɔ ku, Diiloŋo
ce u jo ji tĩɛna naŋ yeŋ jãmalã maŋ nuɔ-i daayo-i.
5 «Uŋ juɔ, Diiloŋo saa hã-yo munturemmu aa bi cira mu yaa daamu. U yaaŋ
aa pã nuŋgu baa-yo wuɔ: ‹Mi ka hã-ni jãmalã daayo-i. Da ŋ saa ji waa, ŋ huoŋ-
baamba ka biɛ-yo cor.›† A ne da huəŋgu faŋgu-na, bilo saa waa baa Abiramu-i.
6 Diiloŋo gbẽ-yo wuɔ: *‹Ŋ huoŋ-baamba ka waa juɔma-na, ba ka bel-ba kɔrsĩnni-
na jãmalã faŋo-na gbuu mulĩɛŋ-ba. Ba ka ce bieŋ nuɔsiba hãi mulĩɛma.*
7 *Ŋga bamaŋ ka bel-ba kɔrsĩnni-na, muɔmɛi ka pã kutaamba-i mi fɛrɛ. Da mi ji
ce mafamma-i, ŋ hãayẽlmba ka suɔ sire terieŋgu-na ji tĩɛna bande ta ba buol-mi.*›‡
8 «Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ bel *tobisĩnni baa Abiramu-i aa naa ce u *jã a
dãnya tobisĩnni fanni-i§. Ku'i ciɛ na da *Isakiŋ juɔ hoŋ, yinni niehãi cor, niisiɛi
yiiŋgu-na, Abiramu jã-yo. Isakiŋ bi siire da *Yakɔbu-i, u bi jã-yo. Yakɔbu bi
sire ce maaduɔma baa i bĩncuɔmba-i*.
9 «I bĩncuɔmba sire bigãaŋ ba hãaŋo-i Yosɛfu-i aa bel-o suor-o ba sãa-yo kã
baa-yo Esipi. Ŋga Diiloŋo waa baa Yosɛfu-i.
10 U hielaa u yuŋgu-i mulĩɛma-na hiere aa ce-yo nelnurãŋo aa tiraa ce u
kũŋgu dəlnu Esipitaaŋ jãmatigi-i. Jãmatigi haa-yo u jãmalã yuŋ-nu baa u
dumɛlle bi yuŋgu-na.
11 «Nyulmu nammu ji suur Esipi-i-na, ka hel baa *Kanaa jãmalã-i hiere. Kuu
naa balaŋ cor, a ce i bĩncuɔmba sa da niiwuoni ba wuo dii Kanaa-i-na.
12 Yakɔbu ji nu wuɔ ba suor dĩmma dii Esipi-i-na. U puɔr i bĩncuɔmba kã ka
sãa bir kũŋ.
13 «Baŋ juɔ kã hãalĩŋo-i, Yosɛfu pigãaŋ-ba u fɛrɛ wuɔ fuɔ yaa Yosɛfu-i.
Terieŋgu faŋgu'i nuɔ-i, jãmatigiŋ suyaa Yosɛfu baamba-i.
14 Yosɛfu wuɔ ce u mɔlbaa-ba bir kũŋ ka jo baa tuoŋo-i baa u dumɛlleŋ-
baamba-i hiere. Ba kũŋgu-na, ba waa nuɔmba komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo
nuɔmba ndii.
15 Yakɔbu kãa kãmma famma yaa-i Esipi-i-na. Diiloŋ-babĩmuɔ kaa hi-yo
kusuɔŋ-nu'i baa i bĩncuɔmba-i hiere.

---

* **7:4** Girɛkimma-na ba ciɛra u siire Kalde jãmalã-i-na. Kalde-i baa Mesopotami-i jãmalã duɔŋo yaa-i. † **7:5** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 12.7; 13.15; 15.18; 17.8. ‡ **7:7** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 15.13-14, Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 3.12. § **7:8** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 17.10-14. * **7:8** Yakɔbu bɛpuɔmba waa cĩncieluo baa ba hãi. Etiɛni bĩɛ ba yaa-i bande-i-na wuɔ ba bĩncuɔmba.

16 Ba waa umaŋ duɔ ku, ba biɛ-yo ka fuure-yuɔ Sisɛmu. Ba fuuriiye-bɛi
Abiramuŋ sãa cĩncorre maŋ Amɔr bisãlmba wulaa†.
17 «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i, ku cemmaŋ-huɔŋguŋ juɔ ta ku
piɛ, miɛ baamba sire gbuu ciinu Esipi-i-na.
18 Jãmatigi naŋo ji nyugũŋ. Jãmatigi faŋo saa tuɔ suɔ Yosɛfu-i.
19 Wuɔ fũnuŋ tuɔ ce karaaŋgu baa i bĩncuɔmba-i. U waa ciɛŋo maŋ duɔ hoŋ
u biloŋo-i, u bel diiloŋo-i ce u nanna-yuɔ u kaal ji ku.
20 *Moisi huɔŋ huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i. U maama saa naa fa baa fafaaŋgu-i. Uŋ
huɔŋ, u bĩncuɔmba gbãaŋ fuo-yo ba dũŋgu-na u ce caamba siɛi yoŋ baa-ba.
21 Baŋ juɔ suɔ baa-ba aa ce ba biɛ-yo ka nanna, jãmatigi biloŋ wuɔ biɛ-yo
ce-yo ŋaa fuɔ bilohoiŋo, a fiɛ-yo u ji vãa.
22 Ku ciɛ dumɛi Moisi suɔ Esipitaamba ãncemma-i hiere. U taa u nu nelma-i
ŋaa u yuŋgu ka muonu aa wɛima saa ta ma yar-o cemma.
23 «Uŋ juɔ da bieŋ komuɔŋa hãi, wuɔ kã duɔ ka ne u nelleŋ-baamba-i‡.
24 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji da Esipiyiɛŋo naŋo ce ba wuoŋo naŋo-i sũlma.
Wuɔ hũu naacolŋo-i aa naa muo Esipiyiɛŋo-i ko-yo.
25 U taa u taara u ce u nelleŋ-baamba suɔ wuɔ Diiloŋo ciɛ u'i jo duɔ ji kor-ba.
Ŋga ba saa suɔ-ma.
26 «Ku cuo kaala-i-na, wuɔ da ba baamba namba gãŋ. Wuɔ karnu-bɛi aa naa
tuɔ piiye baa-ba wuɔ: ‹Bige-i ciɛ na ta na gãŋ, ma sĩ namɛi kuuduɔŋgu?›
27 Umaŋ taa u jĩnya u nawuoŋo-i wuɔ sɛ Moisi-i da yɛr, aa naa cira: ‹Hai
moloŋo-i diyaa naŋ nuŋgu-i?
28 Ŋ taara da ŋ ko-mi ŋaa niŋ kuɔ Esipiyiɛŋo-i dumaa cicuɔŋgu-na wɛi?›
29 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Moisi saa gbãa duɔ tiraa tĩɛna; wuɔ gbar ka tĩɛna
Madiyã. U kaa biɛ ciɛŋo-i kusuɔŋ-nu'i a hoŋ bisãlmba hãi baa-yo.
30 «Bieŋ komuɔŋa hãi cor. Yiiŋgu naŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo carra
Moisi-i dii *hĩɛkuraaŋgu-na Sinayi tãnuŋgu hɔlma-na. Wuɔ u ne da bige-i
daaku-i? Dãamu'i caaŋ tibiyelle nande-i aa dɔrpɔpuɔrbiloŋo waa dii mu
huɔŋga-na.
31 Kuɔ cu u huɔŋga-i. Wuɔ ta tuɔ piɛ duɔ ka ne dãamu fammu-i dɛi. Wuɔ u
ne da Itieŋo piiye baa-yo wuɔ:
32 ‹Moisi, ŋ bĩncuɔmba Diiloŋo yaa muɔŋo-i: Abiramu siire wuɔ mɛi
hũmelle yaa-i, Isaki-i baa Yakɔbu-i hiere maaduɔma.› Moisi kũɔma pãŋ ta
ma nyɛŋ, a ce u saa tiraa siɛ duɔ ne terieŋgu faŋgu yaŋga-na.
33 Itieŋo gbẽ-yo wuɔ: ‹Hiel naatɛnni-i ŋ gbeini-na; niŋ yeŋ terieŋgu maŋ
nuɔ-i daaku-i Diiloŋ-terieŋgu.
34 Mi baambaŋ ceŋ sũlma maŋ Esipi-i-na, mi daa-ma; baŋ bireŋ, mi nuɔ,
ku'i ciɛ mi hiire jo miɛ mi ji kor-ba. Jo mi ji puɔr-ni ba wulaa.›§
35 «*Isirahɛl-baambaŋ siɛ Moisi maŋ wuɔ u halaŋ, molo saa dii u nuŋgu ba
bɛrru-na, Moisi duɔŋo faŋo yaa Diiloŋ uŋ ciɛ dɔrpɔpuɔrbiloŋo jo ji puɔr-o wuɔ
u ka waa ba yuŋ-nu aa hũu-ba Esipitaamba nyisɛ̃nni-na.
36 Moisi yaa ciɛ himma-i a hiel i bĩncuɔmba-i Esipi-i-na. U ciɛ-ma Esipi-i-na,
aa ce-ma dãmmaŋ-nuoradãama-i-na aa tiraa ce-ma hĩɛkuraaŋgu-na duɔ gbãa
kor-ba. U ciɛ kufaŋgu-i bieŋ komuɔŋa hãi.
37 «Moisi duɔŋo faŋo yaa gbĩɛ Isirahɛl-baamba-i wuɔ Diiloŋo ka hiel ba
nelleŋ-wuoŋo naŋo ce-yo u *pɔpuɔrbiloŋo fuɔ temma hã-ba*.

† **7:16** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 23.1-18; 33.19; 50.7-13. ‡ **7:23** Moisi waa *Isirahɛl wuoŋo naŋo. § **7:34** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 3.1-10. * **7:37** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 18.15.

38 Aa i bĩncuəmbaŋ waa hĩɛkuraaŋgu-na, u yaa waa ba həlma-na baa
Diiloŋo-i. Dərpəpuərbiloŋo taa u piiye baa u yaa-i Sinayi tãnuŋgu-na u tuə kã u
tũnu i bĩncuəmba-i. U yaa taa u jo baa cicɛ̃lmaŋ-nelma-i u jo u waŋ-ma baa-ye.
39 I bĩncuəmba bir yaŋ ba sa nu u nuŋgu-i. Ba cĩinaana-yuə aa ta ba taara
ba bir kã Esipi-i-na.
40 «Baŋ diyaa mafamma-i ba həmmu-na, ba gbɛ̃ *Aarɔ̃-i wuə: *‹Ce tĩnni ŋ hã-
ye, nimaŋ ka kãyã-yiɛ i hi i muŋkãmmu-i. Moisi hielaa-ye Esipi-i-na, u yaa daayo
i sa suə uŋ curaa kusuəŋ-nu.›*†
41 Yibieŋa faŋa-na, baa sire kul nambiloŋo a ce-yo tĩiŋgu ta ba buol. Baŋ
kulii nambiloŋo-i, kuə silaa gbuu dəlnu-bɛi ŋaa bige-i! Baa ce ponsaaŋgu ma
yerreŋ.
42 Diiloŋ wuə ne-ba aa yaŋ-ba ba ta ba buol məɛŋa baa cɛiŋo baa bãaŋgu ŋaa
maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diilopəpuərbiemba sɛbɛ-i-na wuə:
‹Isirahɛl-baaŋ namaa,
naŋ ciɛ bieŋ komuəŋa hãi maŋ hĩɛkuraaŋgu-na,
na taa na ko niikonni-i na hã muəmɛi wɛi?
Na taa na bi pã niipãnni-i na hã muəmɛi wɛi?
43 *Ma sĩ na birii yaŋ aa kul tĩnni ta na buol?*
Na saa tũu Moləki‡dũŋgu-i
baa Erefã§məɛle-i ta baa-ni wɛi?
Na ciɛ kəlluŋ-nobimba famba-i ta na buol-ba.
*Mi ka ce ba kã baa-na dii *Babiləni huoŋ-nu.›**»
44 Etiɛni wuə cor baa u ãndaaŋgu-i wuə: «*Tobisĩnniŋ-dũŋgu waa baa i
bĩncuəmba-i hĩɛkuraaŋgu-na. Diiloŋ-nelma waa ku yaa nuə-i. Moisi ciɛ-ku ŋaa
Diiloŋoŋ pigãaŋ-yo ku cemma-i dumaa.
45 Ku huoŋgu-na, i bĩncuəmba huoŋ-baamba ji wuo dũŋ daaku ciiluŋgu-i.
Yosuwe yaa waa ba yaaŋga-na. Diiloŋ wuə kãyã-bɛi ba donya nuəmba maŋ
waa hiere jãmalã daayo-na aa biɛ dũŋ daaku-i ji tĩɛna baa-ku. Ku tĩyãa dumɛi
ji hi *Davidi bãaŋgu-i.
46 Diiloŋo taa u ce baa Davidi-i u cor; Davidi wuə cãrã hũmelle-i u wulaa
wuə u yaŋ u ma ninsoŋ-dũŋgu hã-yo *Isirahɛl-baamba ta ba jo ba jaal-o kuə.†
47 Dũŋgu faŋgu-i, *Salomə'i juə ma-ku hã Diiloŋo-i.‡
48 Ŋga Dərwuoŋo sa cə dũŋ-nu ŋaa Diilopəpuərbiloŋ uŋ waaŋ-ma dumaa
wuə:
49 ‹Itieŋo ciɛra wuə:
«Dərə yaa mɛi fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnniŋ-teterre-i.
Mi ciɛ hĩɛma-i ta mi haa mi gbeini.
Namaa gbãa ma dũŋ haku-i hã muəŋo-i?
Mi munfiisammuŋ-terieŋgu yaa hie hĩɛma-na?
50 *Bĩmbĩnni maŋ dii hiere,*
mɛi napərreŋ-niini'i sĩ wɛi?»›§»
51 Etiɛni wuə cira: «Ãnyagarmantaaŋ namaa temma-i daana-i, Diiloŋo bĩɛ-na
ji gbɛ̃! Na sa siɛ *Diiloŋ-Yalle wulaa. Na biyaa na bĩncuəŋ-maama.
52 Diilopəpuərbiloŋ hayo-i siire aa na bĩncuəmba saa ce-yo sũlma? Halle
bamaŋ siire piiye Nelviiŋo jommaŋ-kũŋgu-i, na bĩncuəmba kuə-ba. Fiɛfiɛ-i-
na Nelviiŋ uŋ juə, namaa na hel u huoŋ-nu aa bel-o ko-yo.

---

† **7:40** Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 32.1,23. ‡ **7:43** ***Moləki:*** Tĩiŋgu naŋ yerre-i dumaaŋo-na. Isirahɛl-baamba naa biɛ tĩiŋgu faŋgu-i Kanaataaŋ wulaa ta ba buol-ku. § **7:43** ***Erefã:*** Tĩiŋgu naŋ yerre-i dumaaŋo-na. Baa kulii-ku ŋaa məɛle ta ba buol-ku, Isirahɛl-baamba bi niya kutaamba-i kul ku temma ta ba bi buol. * **7:43** Aməsi (Amos) 5.25-27 † **7:46** Niɛŋ Samiɛl sɛbɛhãalĩŋo-na (2 Samuel) 7.1-16. ‡ **7:47** Niɛŋ Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Rois) 6.1-38. § **7:50** Isayi (Ésaïe) 66.1-2a

53 Ŋ siɛ suɔ wuɔ Diiloŋo puɔraa dərpəpuərbiemba ji hã namɛi baa u
*ãnjĩnamma-i, na yaŋ aa hũu-ma nanna.»

Ba naaŋ Etiɛni-i ko-yo

54 Etiɛniŋ piiye dumaaŋo-na, u piiye suur *nellentaamba-na. Baa pãŋ pu
baa-yo.
55 A ne da *Diiloŋ-Yalle naa yu u huɔŋga-i. Wuɔ tã u yuŋgu-i tuɔ ne dərɔ. Wuɔ
u ne da Diiloŋo yaaŋga caa da kpoikpoi aa da Yesu yiɛraaya Diiloŋo caaŋgu-na.
56 Wuɔ cira: «Niɛŋ, dərɔ puurii, aa *Moloŋ-Biɛŋo yaa yiɛraaya daayo Diiloŋo
caaŋgu-na!»
57 Baa pãŋ suunu ba tũnni-i aa naa ta ba kaasĩŋ, aa kã ka yu-yuɔ bel-o.
58 Baŋ bilaa-yo, baa hel baa-yo nelleŋ-huɔŋga-na, kã baa-yo kɔtuɔŋgu ka ta
ba naŋ-yo baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa da ba ko-yo. Naacombiloŋo naŋo waa baa-ba, ba
taa ba bĩ-yo Sol. Siɛrtaaŋ baa hielaa ba joŋgorbaa-ba-i hã u yaa tuɔ niya-bɛi aa
kã ka ta ba naŋ Etiɛni-i.
59 Baŋ naŋ-yoŋ dumaaŋo-na, wuɔ ji cira: «Yesu, Itieŋ nuɔ, hũu-mi.»
60 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ dũuna aa naa piiye da gbagaga wuɔ: «Itie, baa
ne baŋ ceŋ kumaŋ.» Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ cii, u kuliiŋgu yaa dumaaŋo-i.

8

Solŋ haa kumaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-na

1 Etiɛni kuliiŋgu dəlaanu Sol ŋaa bige-i! Etiɛniŋ kuu yiiŋgu maŋ nuɔ-i, baa
sire suuye Diiloŋ-dũŋ-baamba-i *Yerusalɛmu-i-na. Baa pisãllã hiere; banamba
ta ba kã *Yude, banamba *Samari aa naa yaŋ Yesu *pəpuərbiemba yaa yoŋ.
2 Nelfafaamba namba biɛ Etiɛni-i ka fuure aa ce mamaŋ waa cemma hiere
u kuliiŋgu-na.
3 Sol wuɔ gbuu faya u fɛrɛ tuɔ ce karaaŋgu-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i: U taa
u wuɔra cĩnni-na u bel caamba-i baa bɛmba-i hiere u kã u dii-ba kaso.

Diiloŋ-nelma hii Samari-i

4 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ gbaraa pisãllã, ba taa ba wuɔra ba waŋ
*Neldədəlma-i nilɛiŋa-na.
5 Filipu wuɔ kã ka hel *Samari nelle nande-na, a doŋ tuɔ piiye *Koŋkortieŋo
maama-i.
6 U bi taa u ce gbɛrɛ-wɛima ba hɔlma-na. U waa duɔ waŋ mamaŋ, u ce-
ma nuɔmba yufelle-na. A ce dumaaŋo-na duɔ tuɔ piiye, ba kar ba tũnni-i
fafamma ta ba nu.
7 U duɔnya *jĩnabaa bɔi nuɔmba-na. Duɔ donya umaŋ, u kaasĩŋ da gbagaga
aa hel. U bi siire murgubaa bɔi baa jaamba bɔi.
8 Kuɔ gbuu fũnuŋ dəlnu nuɔmba-i nelle fande-na.
9 A ne da hiroŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Simɔ. Simɔ himma
naa ce *Samaritaamba-i gbɛrɛ, a ce dumaaŋo-na u saa tuɔ jĩna u fɛrɛ kpaga.
10 Bĩncuɔmba-i baa bisãlmba-i hiere, ba taa ba kãalã-yuɔ. Ba taa ba piiye
wuɔ: «Diiloŋ-himma yaa dii baa naacolŋ daayo-i, baŋ bĩŋ mamaŋ ‹ninsoŋ-
himma-i›.»
11 Simɔ naa da yinni baa u himma cemma-i ba hɔlma-na, ku'i ciɛ ba ta ba
kãalã-yuɔ kãalãŋ daama temma-i.
12 Filipuŋ juɔ kã ka waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i baa Yesu-Kirsa maama-i,
caamba-i baa bɛmba-i hiere baa hũu Neldədəlŋ daama-i aa naa ce ba *ba-
tiseŋ-ba.
13 Simɔ fuɔ fɛrɛ wuɔ bi hũu-ma aa ce ba *batiseŋ-yo. Baŋ baatiseŋ-yo, wuɔ
pãŋ nyaarãa Filipu-i. Filipu himma bir yaŋ aa ta ma ce fuɔ fɛrɛ-i gbɛrɛ.

14 Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ juɔ nu-ma dii *Yerusalɛmu-i-na wuɔ Samaritaamba hũyãa Diiloŋ-nelma-i, baa saaŋ Piɛr-i baa Nsãa-i ba wulaa.
15 Piɛr-i baa Nsãa-i baŋ kãa, baa cãrã Diiloŋo-i hã-ba wuɔ u hã-ba u *Yalle-i.
16 Huɔŋgu faŋgu-na, Samaritaamba saa naa hi da *Diiloŋ-Yalle-i yogo. Baa baatiseŋ-ba yaa yoŋ.
17 Ku'i ciɛ Piɛrbaa-baŋ kãa, baa haa ba nammu-i ba yunni-na a cãrã Diiloŋo hã-ba u Yalle-i.
18 Simɔ daa mafamma-i ce bige-i? Wuɔ hiel gbeiŋa duɔ hã Piɛrbaa-ba-i. Aa naa cira:
19 «Hãaŋ-muɔ baa hiŋ daama-i; da mi haa mi nammu-i umaŋ nuɔ-i, kutieŋo da Diiloŋ-Yalle-i!»
20 Piɛr wuɔ cira: «Simɔ, ŋ daa niɛ sĩ ba sãa Diiloŋ-caluɔ-i baa gbeiŋa wɛi? Niŋ diyaa mafamma-i ŋ huɔŋga-na, mi waasaaŋ-ni baa ŋ gbeiŋa-i hiere.
21 Ŋ saa koŋ baa Diiloŋo-i. Ŋ siɛ gbãa da bĩŋkũŋgu bande-i-na.
22 Hiel nel daama-i ŋ huɔŋga-na, ma saa fa, aa ŋ cãrã Itieŋo-i si u ka ce jande niɛ.
23 Mi niɛ da ŋ balaaŋ cor, aa da *Sitãni taa yaaŋga niɛ.»
24 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Simɔ wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Namaa fɛrɛ-i, cãarãŋ Itieŋo-i na hã-mi, wuɔ naŋ waaŋ mamaŋ daama-i, u baa yaŋ ma da-mi.»
25 Piɛrbaa-baŋ juɔ waŋ Itieŋo melma-i tĩ, baa bir kã Yerusalɛmu-i-na. Ba taa ba waŋ Neldɔdɔlma-i Samari nilɛiŋa bɔi-na ba kã.

Fãamaaŋo naŋo hũyãa Yesu maama-i

26 Yiiŋgu naŋgu-na, Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo ji waŋ baa Filipu-i wuɔ: «Sire ŋ ka biɛ hũmelle maŋ hilaa *Yerusalɛmu-i-na ta di kã Gasa-i-na. Hũmelle fande-i nuɔmba sa biɛ-de dumaa.»
27 Filipu wuɔ sire ta, u saa sɛrɛ. Uŋ biyaa hũmelle-i tuɔ kã, wuɔ fara da wotortieŋo naŋo kã u yaaŋga-na. Fãamaaŋo naŋo'i waa u huɔŋga-na. U taa u hel Etiyopi. Jãmatigi* maŋ waa Etiyopi-i-na ba ta ba bĩ-yo Kãndasi, u yaa waa u nagãŋ-niini yuŋgu-na. Wuɔ juɔ Yerusalɛmu-i-na ji jaal Diiloŋo
28 aa bir tuɔ kũŋ. U taa u kalaŋ *Isayi sɛbɛ-i u kũŋ.
29 *Diiloŋ-Yalle gbẽ Filipu-i wuɔ: «Gbãana ŋ ka hi wotortieŋ daayo-i.»
30 Filipu wuɔ gbar ka hi-yo. Uŋ hii, wuɔ da u kalaŋ *Isayi sɛbɛ. Wuɔ yuu-yo wuɔ: «Niŋ kalaŋ mamaŋ, ŋ suɔ-ma wɛi?»
31 Naacolŋ wuɔ cira: «Molo duɔ saa hielnu-mɛi baa-mi, mi siɛ gbãa suɔ-ma.» Aa naa ce Filipu nyugũŋ tĩɛna u caaŋgu-na.
32 Uŋ taa u kalaŋ terieŋgu maŋ, ku yaa daaku:
«Ba ciɛ-yo sũlma
u saa ji puur u nuŋgu-i waŋ wɛima ŋaa tũmaaŋo.
Ba bilaa-yo da ba ka ko-yo wa,
ba bilaa-yo ta ba karra u kuɔsĩnni-i wa,
u sa waŋ wɛima.
33 *Ba ciɛ-yo nelsɔsɔiŋo*
aa hũu ninsoŋo-i u wulaa.
Baŋ kuɔ-yo, u ka ce niɛ da huoŋgu molo duɔ ji waŋ ku maama?»†
34 Naacolŋ wuɔ yuu Filipu-i wuɔ: «*Diilopɔpuɔrbiloŋo piiye hai maama-i dumandɛ-i? U piiye fuɔ maama waa u piiye unaŋ maama?»
35 Filipu wuɔ suur nelma yaaŋga-na, a doŋ tuɔ piiye Yesu *Neldɔdɔlma-i baa-yo.
36 Baŋ kaa hi yaaŋga-i, baa da hũmma namma. Naacolŋ wuɔ cira: «Hũmma namma yaa daama, ŋ sa *batiseŋ-mi wɛi?» [

---

* **8:27** Jãmatigi daayo waa ciɛŋo a saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ girɛkimma-na. † **8:33** Isayi (Ésaïe) 53.7-8a

37 Filipu wuɔ cira: «Da kuɔ ŋ hũyãa Yesu maama-i hĩŋ, mi gbãa batiseŋ-ni,
wɛima si dii.» Naacolŋ wuɔ cira: «Mi hũyãa-ma wuɔ Yesu-Kirsa yaa Diiloŋ-
Biɛŋo-i.»]
38 Aa naa ce ba yiɛra. Baŋ yiɛraaya, baa hiire ba hãi-i-na suur hũmma-na,
Filipu wuɔ batiseŋ-yo.
39 Baŋ hilaa, naacolŋo huɔŋga gbuu fɛ̃. Wuɔ u ne naa Filipu-i; Diiloŋ-Yalle
biyaa-yo ta baa-yo. Ku saa ce-yo bĩŋkũŋgu; wuɔ cor baa hɔfɛ̃lle-i tuɔ kũŋ.
40 Filipu juɔ'a u suɔ da u fɛrɛ Asɔti. Wuɔ cor tuɔ waŋ Neldɔdɔlma-i nilɛiŋa-na
hiere u kã. U ciɛ dumɛi fuɔ ka hi Sesare.

9

Solŋ hũyãa Yesu maama-i dumaa
(Pəpuər. 22.5-16; 26.12-18)

1 A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Sol waa yogo u sa taara u da Itieŋo baamba-i
baa u yufelle, wuɔ duɔ hi umaŋ, u ko-yo. Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ ji sire kã
*Diilojigãntaamba yuntieŋo wulaa,
2 wuɔ u ce sɛbɛbaa hã-yo, u kã Damasi *Diilonelhãalãdũnni-na, wuɔ ba hã-
yo hũmelle-i duɔ da bamaŋ suurii Itieŋo hũmelle-na; caamba-i ka hel baa
bɛmba-i hiere, u bel-ba jo baa-ba *Yerusalɛmu-i-na.
3 Diilojigãntaamba yuntieŋo ce sɛbɛbaa-ba-i hã u ta.
Uŋ kaa tuɔ piɛ Damasi-i, wuɔ u ne da cecerma naŋ temma hilaa dɔrɔ-i-na jo
ji dii-yo huɔŋga.
4 Wuɔ pãŋ hel cii. Uŋ cii dumaaŋo-na, wuɔ nu molo piiye baa-yo wuɔ: «Sol,
bige-i ciɛ ŋ ta ŋ ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi?»
5 Wuɔ yuu wuɔ: «Hai moloŋo'i?» Kutieŋ wuɔ cira: «Muɔ Yesu. Ŋ ce
karaaŋgu-i baa muɔmɛi.
6 Sire ŋ perieŋ ŋ suur nelle-na; mamaŋ dii cemma, da ŋ suur ba ka waŋ-ma
baa-ni.»
7 Nuɔmba namba waa baa Sol-i, bafamba bi nuɔ moloŋ daayo piiye, da ba
ne, ba siɛ da-yo. Baa yiɛra kar da hãmmu!
8 Sol wuɔ sire. Duɔ puur u yufieŋa-i, u siɛ da bĩŋkũŋgu. Baa bel u naŋ-na, a
perieŋ suur baa-yo Damasi-i-na.
9 U ciɛ yinni siɛi aa u yufieŋa suɔ da a puur. Yiŋ daani-i ni siɛi-i-na, u saa dii
bĩŋkũŋgu u nuŋgu-na.
10 A ne da Itieŋo wuoŋo naŋo waa Damasi-i-na, ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi.
Itieŋ wuɔ carra-yuɔ aa naa cira: «Ananiyasi!»
Ananiyasi wuɔ cira: «Mi siyaa.»
Itieŋ wuɔ cira:
11 «Sire mi puɔr-ni naacolŋo naŋo wulaa, ba bĩ-yo Sol; u hel Tarse. U
haraa Yuda dumɛlleŋ, dii hũmelle maŋ baŋ bĩŋ-deŋ Hũmeviile-i di tũŋgu-na.
Dumandɛ-i-na, uu dii tuɔ cãrã Diiloŋo-i,
12 aa u daa ŋ kãa u wulaa dii dũŋgu-na ka haa ŋ nammu-i yuɔ a cãrã Diiloŋo-i
u yufieŋa da a puur.»
13 Ananiyasi wuɔ cira: «Itie, nuɔmba bɔi waaŋ naacolŋ daayo maama baa-
mi. Bamaŋ cuu ŋ huoŋ-nu Yerusalɛmu-i-na, uŋ haa kumaŋ bɛi, mi nuɔ-ku.
14 Niŋ daa uŋ juɔ bande-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba'i hãa-yo
hũmelle-i u duɔ ji bel bamaŋ gbuusiiŋ ŋ yerre-i.»
15 Itieŋ wuɔ cira: «Yaŋ aa ŋ kã, mi hielaa naacolŋ daayo-i u duɔ pigãaŋ
*niɛraamba-i mi sĩnni-i, aa bi pigãaŋ nellentaamba-i baa-ni, baa *Isirahɛl-
baamba-i hiere.
16 Uŋ ka mulĩɛŋ dumaa mi maama-na, mɛi fɛrɛ yaa ka pigãaŋ-yo baa-ku.»

17 Uŋ juɔ piiye dumaaŋo-na, Ananiyasi wuɔ sire ta kã Yuda ĩ̃ŋgu-na ka haa
u nammu-i Sol-na aa naa cira: «Sol, Itieŋo yaa puɔraa-mi ŋ wulaa wuɔ mi ji
puur ŋ yufieŋa-i aa yu ŋ huɔŋga-i baa *Diiloŋ-Yalle-i. Ba bĩ-yo Yesu. Niŋ taa ŋ
jo hũmelle-na u yaa caraaya-niɛ.»
18 Uŋ bi waaŋ mafamma-i, ninanni nanni yer u yufieŋa-na ŋaa tetefuoru a
diire. U yufieŋa pãŋ puur. Wuɔ pãŋ sire baa *batiseŋ-yo.
19 Ku huoŋgu-na, wuɔ wuo niiwuoni-i a da fɔ̃ŋgũɔ.
Sol yufieŋaŋ puurii, wuɔ tĩɛna Damasi-i-na ce yinni cɛllɛ baa Yesu
baamba-i.
20 Uŋ tĩɛnaana, wuɔ doŋ tuɔ waŋ Yesu maama-i Diilonelhãalãdũnni-na,
wuɔ Yesu yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i.
21 Kuɔ cu nuɔmba hɔmmu-i. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bamaŋ taa ba gbu-
use Yesu yerre-i Yerusalɛmu-i-na, naacolŋ daayo'i saa tuɔ huol ba yammu-i
wɛi? Ku baa ji waa u suyaa u fɛrɛ jo duɔ ji bel-ba ka hã Diilojigãntaamba
yuntaamba yaa baa-ba?»
22 Baŋ fiɛ ba waŋ mafamma-i, Sol kũɔma saa kara; yinniŋ cor dumaa,
kunaŋgu'i suuriiŋ-yuɔ ku naara. Duɔ biɛ tagaaya pigãaŋ wuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ, u yaa Yesu-i, *Yuifubaa-ba maŋ Damasi-i-na ba siɛ da
nelma waŋ.
23 Ku huoŋgu-na, Yuifubaa-ba ji saa-ma wuɔ ba ko-yo.
24 Baŋ puu mafamma-i, baa ta ba niya nelle munsuurmu-i* bãaŋgu-i baa
isuɔŋgu-i. Sol wuɔ nu-ma wuɔ ba'a ba ko-yo.
25 Isuɔŋgu naŋgu-na, bamaŋ waa u huoŋgu-na, baa dii-yo sãmbaga nuɔ a
hiire-yuɔ jĩna nelle huoŋ-yaŋga-na.

Sol birii kã Yerusalɛmu-i-na

26 Baŋ hiiriiye Sol jĩna nelle huoŋgu-na, wuɔ ta bir kã *Yerusalɛmu-i-na. Uŋ
kãa ka hi, wuɔ kã Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa. Baa bir yaŋ aa ta ba kãalã-yuɔ.
Baa sa hũu-ma wuɔ u hũyãa Yesu maama-i ninsoŋo.
27 Barnabasiŋ daa ba kãalã-yuɔ dumaaŋo-na, wuɔ kã baa-yo Yesu
*pɔpuɔrbiemba wulaa. Baŋ kãa, Itieŋ uŋ caraaya-yuɔ dumaa Damasi
hũmelle-na a piiye baa-yo, Barnabasi wuɔ suur ma yaaŋga-na hiere a waŋ-ma
baa-ba, aa uŋ bi daa holle-i dumaa a waŋ Yesu maama-i Damasi-i-na, wuɔ bi
waŋ mafamma-i baa-ba.
28 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, Sol wuɔ ce ba wuɔratieŋo: U taa u wuɔra baa-ba
Yerusalɛmu huɔŋga-na u waŋ Itieŋo maama-i. Uu naa fɛ̃ u huɔŋga-i baa ma
wamma-i.
29 Ba taa ba bi fanu ba-naa baa *Yuifubaa-ba maŋ piiyeŋ girɛkimma-i, a ce
bafamba ta ba taara-yuɔ baa komma.
30 Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ juɔ nu wuɔ ba taara-yuɔ baa komma, baa saaŋ-yo ba
kã Sesare, ka ce u cor kã Tarse.
31 Huɔŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba waa ba fɛrɛŋ nuɔ *Yude-i-na, baa
*Galile-i-na, baa *Samari-i-na hiere. Kunaŋgu taa ku naara ba Diiloŋ-
hũmelleŋ-kũŋgu-na. Ba taa ba siɛ Itieŋo wulaa aa *Diiloŋ-Yalle naa ce ba ta
ba ciinu ba kã.

Ene siire u jarma-na

32 Piɛr fuɔ taa u wuɔra terni-na hiere u waŋ Diiloŋ-nelma-i. Yiiŋgu naŋgu-na,
wuɔ ji kã Lida duɔ ka ne Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa terieŋgu-na.

---

* **9:24** ***Nelle munsuurmu:*** Yiinaa-i-na, nuɔmba bɔi taa ba ma kokobaa ba ĩ̃ilãa ba nilɛiŋa-i aa hiel dumiɛŋa. Ba taa ba ce mafamma-i ba bigãarãamba baa gbãa tugol-ba. Dumiɛŋa yammu-na, ba taa ba jĩna nuɔmba ta ba niya-yɛi.

33 A ne da murgu naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Ene. U bieŋ
niisiɛi waa belle fande-na u sa gbãa sire.
34 Piɛr wuɔ kã ka da-yo. Wuɔ cira: «Ene, Yesu-Kirsa siire-niɛ! Sire ŋ pĩŋ ŋ
figĩiŋgu-i ŋ jĩna.» Ene wuɔ bi pãŋ yiiye sire.
35 Uŋ siire dumaaŋo-na Lidataamba da-yo, baa pãŋ hũu Itieŋo maama-i baa
Sarõtaamba-i hiere.

Tabita kuu aa sire

36 Diiloŋ-dũŋ-wuoŋo naŋo waa Yope-i-na, ba taa ba bĩ-yo Tabita, Girɛkibaa
ba'a Dərkasi. Ku yuŋgu yaa wuɔ yərəŋo. U waa ciɛŋo. Uu naa firnu u naŋga-i
cor baa nuɔmba-i. U taa u kãyã sũntaamba-i.
37 Piɛrŋ waa yibieŋa maŋ nuɔ-i Lida-i-na, Dərkasi wuɔ cii jarma-na a ji yii ji
ku. Baa cɛ-yuɔ hũmma-i aa biɛ-yo ka galla-yuɔ dũŋgu naŋgu-na. Dũŋgu faŋgu
waa dərə.
38 Lida-i baa Yope-i ni saa gbãa da həlma baa ni-naa, a ce dumaaŋo-na,
Diiloŋ-dũŋ-baamba naa nu-ma Yope-i-na wuɔ Piɛr juɔ ji waa dii Lida-i-na. Baa
puər nuɔmba hãi u wulaa wuɔ ba ka cãrã-yuɔ u jo donduo.
39 Pəpuərbiembaŋ kãa ka hi, baa waŋ ma yaaŋga-i baa Piɛr. Piɛr saa tiraa
tĩɛna; wuɔ kã ba gbonu ta ba jo Yope-i-na. Baŋ juɔ ji hi, baa nyugũŋ baa Piɛr
kuloŋ uŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i. Bikulcaamba sire baa kaaluŋgu-i jo ji ta ba
pigãaŋ Piɛr kuloŋ uŋ waa baa-ba aa nyɛ joŋgorbaa-ba maŋ hã-ba.
40 Piɛr wuɔ ce nuɔmba hel hiere dũŋgu-na aa wuɔ dũuna cãrã Diiloŋo-i. Uŋ
juɔ cãrã tĩ, wuɔ bir u yaaŋga-i kuloŋo-na aa naa cira: «Tabita, sire!» Kuloŋ wuɔ
puur u yufieŋa-i. Uŋ puurii u yufieŋa-i da-yo, wuɔ sire tĩɛna.
41 Piɛr wuɔ bel u naŋ-na u sire u gbeiniŋ. Uŋ siire, wuɔ bĩ Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i baa bikulcaamba-i ji pigãaŋ-ba baa-yo.
42 Nel daa maa sire gbuo Yope-i hiere, a ce dumaaŋo-na, Yopetaamba fõŋgũɔ
baa hũu Itieŋo maama-i.
43 Piɛr wuɔ tĩɛna Yope-i-na da huəŋgu. U naŋ haraa naacolŋo maŋ nuɔ-i, ba
bĩ-yo Simə, u waa jeruo.

10

Kərnɛi hũyãa Yesu maama-i

1 *Oromɛ ba sorosibaa-ba namba waa Sesare-i-na, ba taa ba bĩ-ba *Itali-
taaŋ-sorosibaa. Ba yuntieŋo naŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Kərnɛi.
2 U taa u wuɔ *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i fafamma baa u dumɛlleŋ-baamba-i.
U taa u kãalã Diiloŋo-i. U taa u kãyã sũntaamba-i aa bi tuɔ cãrã Diiloŋo-i
bãaŋgu-i baa isuəŋgu-i.
3 Bãtaruŋgu naŋgu-na, wuɔ tĩɛna u dũŋgu-na a ji da *dərpəpuərbiloŋo naŋo
suurii-yuɔ ka cira: «Kərnɛi!»
4 Kərnɛi kũəma pãŋ doŋ ta ma nyɛŋ. Wuɔ dĩŋ dərpəpuərbiloŋo-na tuɔ ne aa
yuu-yo wuɔ: «Kuu dii niɛ?»
Dərpəpuərbiloŋo cira: «Diiloŋo'i puəraa-mi ŋ wulaa; niŋ cãrãŋ-yuɔ aa bi
tiraa ta ŋ kãyã sũntaamba-i ku dəlaanu-yuɔ.
5 Ku'i ciɛ wuɔ mi ji waŋ baa-ni ŋ puər nuɔmba Yope-i-na, ba ka bĩ naacolŋo
naŋo jo; ba bĩ-yo Simə. U yerre nande yaa Piɛr.
6 Uŋ haraa umaŋ nuɔ-i, ba bi bĩ-yo Simə; jeruo. U cĩiŋgu dii dãmmaŋ-
nuoraaŋgu nuŋ-nu.»
7 Dərpəpuərbiloŋoŋ juɔ piiye tĩ aa ta, Kərnɛi wuɔ bĩ u maacembiemba
hãi baa u sorosiyiɛŋo naŋo. Sorosiyiɛŋo faŋo taa u bi wuɔ Yuifu ba Diiloŋ-
hũmelle-i fafamma.
8 Baŋ juɔ, u biɛ piiye mamaŋ ciɛ hiere tũnu-bɛi, aa puər-ba Yope-i-na Piɛr
wulaa.

9 Ku cuo kaala-i-na, Piɛr fuɔ saa bi suɔ wuɔ ba puɔraa nuɔmba ta ba jo dii u wulaa. Bãaŋguŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, u nyugũŋ dũŋgu naŋgu dɔrɔ-i-na duɔ jaal Diiloŋo-i. A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Kɔrnɛi pɔpuɔrbiemba naa piɛ nelle-i tĩ.
10 Nyulmu ji bel Piɛr dii dɔrɔ-i-na, u ce ba ta ba ce niiwuoni da ba hã-yo. Wuɔ u ne dɔrɔ-i-na, a da bige-i daaku-i?
11 Dɔrɔ puurii aa bĩŋkũŋgu naŋgu ta ku hiire ku jo. Ku waa ŋaa kompaŋga, da bãmbãale aa to ka nunni naa-i-na hiere.
12 Bĩmbaamba-i ba sĩnni-na hiere ba waa: Hĩɛŋ-baamba-i, baa huriimba-i a naara baabũulãamba waa hiere.
13 Kaŋ juɔ saanu baa Piɛr, wuɔ nu molo piiye wuɔ: «Piɛr, sire ŋ bel ŋ ko ŋ wuo!»
14 Piɛr wuɔ cira: «Mi siɛ wuo; niiwuoni maŋ nyaa-ye, niiwuoni maŋ saa fa hiere, miŋ siire mi saa wuo-ni dede.»
15 Moloŋ daa wuɔ cira: «Diiloŋ duɔ migãaŋ kumaŋ, nuɔ baa ce-ku kuuba-balaaŋgu.»
16 Ku tirii ce i siɛi aa kompaŋga bir nyugũŋ dɔrɔ-i-na.
17 Kɔrnɛi pɔpuɔrbiembaŋ kãa ka hi Yope-i, baa yuure ba pigãaŋ-ba Simɔ dumɛlle-i. A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Piɛr waa tuɔ jɔguɔŋ nel daama-i u sa da yaaŋga mɛi. Pɔpuɔrbiembaŋ kãa ka hi fondumɛlle-i,
18 ba fara ta ba yuu wuɔ: «Baŋ bĩŋ Simɔ maŋ Piɛr, u haraa bande yaa nuɔ-i wɛi?»
19 *Diiloŋ-Yalle gbẽ Piɛr wuɔ: «Sire, nuɔmba namba juɔ ji ta ba yuu ŋ maama, baa dii nuɔmba siɛi.
20 Hiire ŋ kã na kã, muɔmɛi puɔraa-ba ŋ wulaa, baa ce ŋ hɔmmu-i mu hãi.»
21 Piɛr wuɔ hiire jo ji cira: «Muɔmɛi Piɛr. Ku faa wɛi?»
22 Baa cira: «Ku faa. Sorosi ba yuntieŋo naŋo'i puɔraa-ye ŋ wulaa, ba bĩ-yo Kɔrnɛi. Naacolŋ daayo-i nelfɛfɛiŋo aa u kãalã Diiloŋo-i. Yuifubaa-ba-i hiere ba bĩ u yefafalle. Diiloŋo puɔraa dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo ji waŋ baa-yo wuɔ u ce ŋ kã u wulaa kɛrɛ nelma dii ŋ da ŋ ka piiye baa-yo.»
23 Piɛr wuɔ ce ba suur nyɔŋ hũmma-i aa naa cɔ yiiŋgu faŋgu-na. Ku cuo kaala-i-na, wuɔ sire baa-ba ba ta ba kã Sesare-i-na. Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa Yope-i-na, banaŋ baa sire kã baa-ba.
24 Piɛrbaa-ba wuɔyaa yifiiiŋgu diei. Ku cuo kaala-i-na, ba suɔ hi Sesare-i. Ba kãa ka da Kɔrnɛi tigiiŋ u dũŋ-baamba-i baa u jẽnakpekpelmba-i tuɔ cie-ba.
25 Piɛrŋ kãa ka tuɔ suur, Kɔrnɛi wuɔ sire jãrã-yuɔ kã ka dũuna duɔ jaal-o.
26 Piɛr wuɔ cira: «Baa ce dumaa, Diiloŋ muɔ sĩ, sire!» Aa naa bel u sire.
27 Uŋ siire, baa ta ba piiye ba suur. Piɛr suurii ku yaa-i, a da nuɔmba tĩɛnaana da bãmbãale.
28 Wuɔ jaal-ba aa naa cira: «Na suyaa wuɔ a saanu baa *Yuifubaa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, Yuifubaa-ba saa saaya ba ta ba piɛ *niɛraamba-i, ba saa bi saaya ba ta ba suur ba dumiɛŋa-na. Ŋga ma miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i nyuŋgo-i-na, Diiloŋo pigãaŋ-mi wuɔ mi baa ta mi ne moloŋo wuɔ u balaaŋ.
29 Ku'i ciɛ na da naŋ bĩɛ-mi, mi saa ce mi hɔmmu-i mu hãi, mi sire ta jo. Dɛ-i-na mi taara mi suɔ, ku faa na bĩ-mi wɛi?»
30 Kɔrnɛi wuɔ cira: «Ku faa. Ku yinni naa yaa dɛ-i, bãaŋgu naa bi doŋ ta ku tɛrɛŋ fiɛfiɛ ku bi temma yaa dɛ-i. Mi suur mi dũŋgu-na ta mi jaal Diiloŋo-i. Mi juɔ'a mi ne da naacolŋo naŋo-i mi yaaŋga-na, u joŋgorbaa-ba carra ŋaa duɔleŋo.
31 Naacolŋo gbẽ-mi wuɔ: ‹Kɔrnɛi, niŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa u ka hã-ni baa-ku. Aa niŋ kãyãŋ sũntaamba-i u daa-ni.
32 Puɔr nuɔmba Yope-i-na, ba ka bĩ naacolŋo naŋo jo, ba bĩ-yo Simɔ. U yerre nande yaa Piɛr. Uŋ haraa naacolŋo maŋ nuɔ-i, ba bi bĩ-yo Simɔ; jeruo. U cĩiŋgu dii dãmmaŋ-nuoraaŋgu nuŋ-nu.›

33 Miŋ nuɔ mafamma-i mi saa sɛrɛ; mi pãŋ puɔr miɛ ba ka bĩ-ni. Niŋ hũyãa-
ma jo, ku faa. Itieŋ uŋ hãa-ni mamaŋ ŋ da ŋ ji waŋ baa-ye, i tigiiŋ i-naa diɛ
nu ma yaa-i.»

Piɛrŋ ãndaaŋgu-i

34 Piɛr wuɔ biɛ ãndaaŋgu-i aa naa cira: «Yende-i-na, mɛi suyaa miɛ Diiloŋo
sa ce ciɛluɔ.
35 Da ŋ fiɛ ta ŋ hel hie, aa ta ŋ kãŋ-yo, aa bi ta ŋ ce kuuviiŋgu, ŋ maama ta
ma dɔlnu-yuɔ.
36 U puɔraa ba ka waŋ *Neldɔdɔlma-i baa *Isirahɛl-baamba-i, wuɔ Yesu-
Kirsa diyaa-ye i-naa nuɔ baa-yo, kɛrɛ u yaa nuɔmba-i hiere ba Tieŋo-i.
37 Nsãaŋ waaŋ Diiloŋ-nelma-i aa *batiseŋ nuɔmba-i aa kumaŋ ce *Yude-i-na
hiere na suyaa-ku. Ku duɔŋ *Galile yaa nuɔ-i.
38 Diiloŋ uŋ hielaa Nasarɛtitaaŋ Yesu-i dumaa aa hã-yo u *Yalle-i baa
himma-i, na suyaa-ku. Diiloŋo waa baa-yo, a ce duɔ cor terieŋgu terieŋgu,
u kãyã nuɔmba-i aa donya *jĩnabaa-ba-i nuɔmba-na.
39 Uŋ ciɛ mamaŋ *Yerusalɛmu-i-na baa *Yuifu ba nilɛiŋa naŋa-na hiere i
daa-ma nuɔ. Ba yaŋ aa bel-o gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo.
40 Baŋ fiɛ ko-yo, u ciɛ yinni hãi yoŋ hĩɛma-na, siɛliŋ-yiiŋgu-i, Diiloŋo sire-yuɔ
aa ce u wuɔra carra nuɔmba-i.
41 Nuɔmba hiero saa da-yo. Diiloŋ uŋ hielaa miɛ maŋ ku domma-na wuɔ
siɛrtaaŋ miɛ, miɛmɛi daa-yo. I wuyaa baa i-naa, aa nyɔŋ baa i-naa.
42 U puɔraa-ye wuɔ i waŋ Neldɔdɔlma-i baa Isirahɛl-baamba-i, aa waŋ baa-
ba wuɔ Diiloŋo haa u yaa-i gɛ̃ŋgɛrtieŋo-i nuɔmba-i hiere ba yuŋgu-na ka hel
baa bikuomba-i.
43 *Diilopɔpuɔrbiemba-i hiere ba siire waŋ u maama cor, wuɔ nuɔni maŋ
da ŋ hũu u maama-i, ŋ ãmbabalma hur halaŋ.»

Niɛraamba daa Diiloŋ-Yalle-i

44 Nelma saa ji tĩ Piɛr nuŋgu-na, Diiloŋ wuɔ saaŋ u *Yalle-i Kɔrnɛibaa-ba-na
hiere.
45 *Yuifubaa-ba maŋ naa hilaa jo baa Piɛr, kuɔ ce-ba gbɛrɛ wuɔ *niɛraamba
bi daa *Diiloŋ-Yalle-i.
46 Niɛraaŋ baŋ daa Diiloŋ-Yalle-i, baa doŋ ta ba piiye nelfɛlɛmma-na aa ta
ba hãl nɛini ba tuɔlnu Diiloŋo-i. Piɛr wuɔ cira:
47 «Ba daa Diiloŋ-Yalle-i miɛ bi temma-i, hai gbãa cie-ba wuɔ ba siɛ da
*batiseŋ.»
48 Aa naa ce ba *batiseŋ-ba Yesu-Kirsa yerre-na. Kɔrnɛibaa baa cãrã-yuɔ
wuɔ u tĩɛna ce yinni cɛllɛ baa-ba.

11

Yerusalɛmutaamba cãl Piɛr

1 *Niɛraambaŋ hũyãa Yesu maama-i, Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa Diiloŋ-
dũŋ-baamba maŋ waa *Yude-i-na baa nu-ma.
2 Piɛrŋ juɔ bir kã *Yerusalɛmu-i-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa *Yuifubaa-
ba-i, baa ta ba waŋ baa-yo
3 wuɔ u ciɛ niɛ suur *niɛraamba dũnni-na, aa tiraa wuo niiwuoni-i baa-ba?
4 Maŋ ciɛ dumaa hiere, Piɛr wuɔ suur ma yaaŋga-na a waŋ-ma baa-ba wuɔ:
5 «Mi waa Yope-i-na ta mi cãrã Diiloŋo-i, mi juɔ'a mi ne da bĩŋkũŋgu naŋgu
hilaa dɔrɔ-i-na ta ku jo. Ku waa ŋaa kompaŋga, da bãmbãale aa to ka nunni
naa-i-na. Kaŋ juɔ saanu baa-mi, ka yiɛra.
6 Mi ne ka huɔŋga-na da suu a da bĩmbaamba-i ba sĩnni-na hiere: Hĩɛŋ-
baamba-i, baa huriimba-i a naara baabũulãamba waa hiere.

7 Miŋ daa-ba dumaaŋo-na, mi nu molo piiye baa-mi wuɔ: ‹Piɛr, sire ŋ bel ŋ
ko ŋ wuo!›
8 Miɛ: ‹Moloŋ nuɔ, mɛi siɛ wuo. Niiwuoni maŋ nyaa-ye baa nimaŋ saa fa
hiere, miŋ siire mi saa dii ku diei mi nuŋgu-na dede.›
9 Moloŋ daa u ťɩɛ dii dɔrɔ-i-na aa cira: ‹Diiloŋ duɔ migãaŋ kumaŋ, nuɔ baa
ce-ku kuubabalaaŋgu.›
10 Ku tirii ce i siɛi aa kompaŋga bir nyugũŋ baa bɩ̃mbaamba-i hiere dɔrɔ-i-
na.
11 «Kaŋ bi birii nyugũŋ, miɛ mi ne da nuɔmba siɛi juɔ ji ta ba suur miŋ haraa
dumɛlle maŋ nuɔ-i, wuɔ ba hilaa Sesare. Ba puɔraa-ba muɔmɛi wulaa-i.
12 *Diiloŋ-Yalle gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Baa ce ŋ hɔmmu-i mu hãi, sire na kã.› Naŋ daa
nuɔmba niediei maŋ daaba-i, ba yaa saaŋ-mi i kã Kɔrnɛi terieŋgu-na.
13 Iŋ kãa, u biɛ piiye pigãaŋ-ye, wuɔ u ťɩɛnaana u dũŋgu-na, a ji da
*dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo caraaya-yuɔ a waŋ baa-yo wuɔ u puɔr ba ka bɩ̃-mi
Yope-i-na
14 mi ka waŋ nelma namma baa-yo, kɛrɛ nelma famma ka kor-o baa u
dumɛlleŋ-baamba-i hiere.
15 Miŋ kãa ka hi doŋ ta mi piiye, ku saa vaaya, Diiloŋ-Yalle suur ba hɔmmu-
na ŋaa diŋ bi suurii miɛŋo-na dumaa ku domma-na.
16 Itieŋ uŋ waaŋ nelma maŋ, wuɔ Nsãa *baatiseŋ-ye baa hũmma, ŋga yiiŋgu
dii baa yiiŋgu Diiloŋo ka batiseŋ-ye baa u *Yalle-i; nelma famma pãŋ ťɩɛnu-
miɛ.
17 Miɛ iŋ hũyãa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i aa Diiloŋo hã-ye kumaŋ, u bi
hãa bafamba-i kuuduɔŋgu faŋgu yaa-i. Muɔmi naa gbãa cie Diiloŋo-i wuɔ u
baa hã-ba wɛi?»
18 Piɛrŋ juɔ piiye dumaaŋo-na, ba hɔmmu suɔ ciire. Baa ta ba piiye wuɔ:
«Diiloŋo-i bibiɛŋo! U bi kãayã niɛraamba da ba nanna ba ciləbabalaŋo-i aa
duɔ kor-ba.»

Ãntiyɔsi Diiloŋ-dũŋ-baamba maama

19 Baŋ kuɔ Etiɛni-i aa pisãllã* Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ, banamba kã ka hel
dii Fenisi, banamba Sipire, banamba Ãntiyɔsi. Baa naa fulnu *Yuifubaa-ba
yaa yoŋ ta ba waŋ Yesu maama-i baa-ba.
20 Sipiretaamba namba waa ba hɔlma-na baa Sirɛnitaamba namba. Baŋ
kaa hi Ãntiyɔsi-i, baa bi piiye-mɛi baa *niɛraamba-i.
21 Itieŋo taa u kãyã-bɛi, a ce dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi baa hũyãa Diiloŋ-
nelma-i a cu Itieŋo huoŋ-nu.
22 Nel daama kã ka hi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i *Yerusalɛmu-i-na. Baŋ nuɔ-ma,
baa saaŋ Barnabasi-i ba wulaa dii Ãntiyɔsi-i-na.
23 Barnabasiŋ kãa ka hi da Diiloŋ uŋ ciɛ baa-ba cemma maŋ, kuɔ gbuu
fũnuŋ dɔlnu-yuɔ. Wuɔ dii sirɛiŋa bɛi, wuɔ ba baa hel Itieŋo huoŋ-nu.
24 Barnabasi waa nelviiŋo, *Diiloŋ-Yalle naa yu u huɔŋga-i baa Yesu
maama-i, a ce dumaaŋo-na, nuɔmba bɔi baa hũyãa Itieŋo maama-i.
25 Ku huoŋgu-na, Barnabasi ji ta kã Tarse duɔ ka taara Sol-i.
26 Uŋ kaa da-yo, wuɔ ce ba bir kã Ãntiyɔsi-i-na ka ťɩɛna ce benfifille baa
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. Ba hãalãayã nuɔmba bɔi Diiloŋ-hũmelle-i terieŋgu-na.
Ba duɔŋ Ãntiyɔsi yaa nuɔ-i ta ba bɩ̃ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i «Kertĩɛbaa-ba-i».
27 Huɔŋgu faŋgu-na, *Diilopɔpuɔrbiemba namba hel Yerusalɛmu-i-na a kã
Ãntiyɔsi-i-na.

---

* **11:19** Niɛŋ 8.1,4.

28 Ba taa ba bĩ unaŋo-i Agabusi. Diiloŋ-Yal diɛ sire-yuɔ a ce u tuɔ piiye wuɔ
nyulbabalammu ka suur nilɛiŋa-na hiere. (Ninsie ninsie, nyulmu fammu yaa
juɔ suur *Oromɛ ba *jãmatigi maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Kulodi-i u bãaŋgu-na.)
29 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba-i Ãntiyɔsi-i-na, baa saa-ma wuɔ
umaŋ duɔ saanu kumaŋ, u jo baa-ku ba saaŋ-ku hã tobimba maŋ *Yude-i-na
ba kãyã ba fɛrɛ.
30 Baŋ saanu baa kumaŋ hiere, baa jãnu-kuɔ a puɔr Barnabasi baa Sol ba
ka hã yaataamba-i baa-ku dii Yude-i-na.

12

Ba diyaa Piɛr kaso

1 Huɔŋgu bi faŋgu-na, jãmatigi maŋ waa *Yude-i-na, wuɔ bel Diiloŋ-dũŋ-
baamba namba-i tuɔ ce-ba sũlma. Ba taa ba bĩ-yo *Erɔdi*.
2 U tĩyãa kufaŋgu-na ji ce ba ko Nsãa mɔlõ-i Sake-i†.
3 Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ ne da ku dɔlaanu *Yuifubaa-ba-i, wuɔ tiraa ce ba
bel Piɛr. Baŋ bilaa Piɛr yibieŋa maŋ nuɔ-i, *baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ
nuɔ-i, ba taa ba ce u ponsaaŋgu-i yinni fanni yaa nuɔ-i.
4 Wuɔ ce ba kã ka dii-yo kaso aa naa ce sorosibaa cĩncieluo niediei ba ta
ba niya-yuɔ ba hor ba-naa, ba na-ba-naa. U taa u ne wuɔ *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-
ponsaaŋ da ku cor, u bĩ nuɔmba-i ji ce u ãndaaŋgu-i.
5 Piɛr wuɔ tĩɛ ba nammu-na dii kaso-i-na. Diiloŋ-dũŋ-baamba gbuu faya ba
fɛrɛ ta ba cãrã Diiloŋo-i ba hã-yo.
6 Ãndaaŋgu naa saaya ku ce ŋaa bisĩŋ ku temma, isuɔŋgu-na, sorosibaa-
ba hãi jo ji yiɛra Piɛr yudɔrɔ-i-na u tuɔ duɔfũŋ aa banamba waa dumɛlle
yaaŋga-na. Baa naa vaa-yo baa jɔlgɔbaa-ba hãi.
7 Itieŋo *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hiire jo. Piɛrŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i, kuɔ
pãŋ ce da cerre. Wuɔ kã ka muo Piɛr aa cira: «Sire donduo!» Piɛr wuɔ sire.
Jɔlgɔbaa-ba fir u nammu-na hiere.
8 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo cira: «Migãaŋ ŋ vaa ŋ kpaŋkpaaŋgu-i aa ŋ vaa naatɛnni
comieŋa-i.» Piɛr wuɔ migãaŋ vaa u kpaŋkpaaŋgu-i aa naa bi vaa u naatɛnni
comieŋa-i. Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ cira: «Dii ŋ joŋgoruo-i i ta.»
9 Piɛr wuɔ dii u joŋgoruo-i aa naa hel ba ta. Ku waa u wulaa ŋaa dãnsãaŋgu.
10 Ba kã ka cor munniyadĩɛlãmmu-i, aa sire ka cor hãalĩŋ-muumu-i. Baŋ
kaa hi dumɛbuɔ-i, wuɔ puur u fɛrɛ ba hel. Dumɛlle fande waa kɔlluŋ-diele.
Baŋ hilaa a wuɔ maa cɛllɛ, Piɛr wuɔ u ne naa dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i, u taa.
11 Uŋ taa huɔŋgu-na, Piɛr wuɔ suɔ suɔ wuɔ dãnsãaŋgu sĩ. Wuɔ cira: «Fiɛfiɛ-i-
na, mi suyaa miɛ Itieŋo yaa puɔraa dɔrpɔpuɔrbiloŋo ji hũu-mi Erɔdi nyisɛ̃nni-
na. Yuifubaa-baŋ taa ba jɔguɔŋ-mi baa mamaŋ, Diiloŋo saa hũu-ma.»
12 Piɛrŋ juɔ suɔ u fɛrɛŋ maa-na dumaaŋo-na, wuɔ ta kã Nsãa maŋ ba naŋ
bĩŋ-yoŋ Marke-i u nyu dumɛlle-na; ba taa baa bĩ nyuŋo-i Maari. Nuɔmba bɔi
waa terieŋgu-na ta ba cãrã Diiloŋo-i.
13 Uŋ kãa ka hi tuɔ muo dumɛlle-i, maacembiloŋo‡ naŋo waa, ba taa ba bĩ-
yo Ɔrɔdi, wuɔ kã duɔ ka hĩl-de.
14 Uŋ kaa nu Piɛr yalle-i, u huɔŋga pãŋ fɛ̃ a ce dumɛlle hĩlma maama
karaanu-yuɔ. Wuɔ bir gũunu baa gbaruŋgu ka tũnu-bɛi wuɔ Piɛr juɔ.
15 Nuɔŋ baa cira: «Ŋ yuŋgu si dii wɛi?» Maacembiloŋ wuɔ cira: «Mi sa kar
coima, Piɛr yaa-i.» Baa cira: «Piɛr sĩ, ku ka waa u jufoiŋo.»

---

* **12:1** Ba gbɛ̃ *Erɔdi maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Agirpa-dĩɛlãŋo-i. † **12:2** Ba gbɛ̃ Sebede bɛmba maŋ waa Yesu *pɔpuɔrbiemba yaa-i. Yesu pɔpuɔrbiemba-na, ba kaaŋ ko Sake yaa Yesu maama-na. ‡ **12:13** Maacembiloŋ daayo waa ciɛŋo.

16 Piɛr wuɔ bi faya u fɛrɛ tuɔ muo dumɛlle-i. Ba ji naa ba kã ka hĩl-de a da-yo;
kuɔ ce-ba gbɛrɛ.
17 Piɛr wuɔ ce u naŋga-i ce ba budii aa naa suur ma yaaŋga-na piiye tũnu-
bɛi Itieŋ uŋ hielaa-yo dumaa kaso-i-na. Uŋ juɔ piiye tĩ, wuɔ cira: «Kãaŋ na ka
tũnu Sake-i§ baa tobimba namba-i.» Aa naa hel ta tuɔ kã yaŋga naŋga.
18 Cuoŋ juɔ kaal, sorosibaa-ba saa suɔ Piɛrŋ curaa kusuɔŋ-nu. Baa ta ba yuu
ba-naa wuɔ: «U curaa hie?»
19 Jãmatigi wuɔ ce ba wuɔra taara-yuɔ ba saa da-yo. Wuɔ ce ba bel sorosibaa
daaba-i ka yuu-ba baŋ ciɛ dumaa u ji tuɔ kor, aa naa ko-ba. Uŋ ciɛ mafamma-i,
wuɔ ta kã Sesare ka da yinni cɛllɛ.

Erədiŋ kuu dumaa

20 *Erədi waa bɛrruŋ baa Tiirtaamba-i baa Sidõtaamba-i. A ne da niiwuoni
hel *Erədi jãmalã yaa nuɔ-i ni kã ba wulaa. Baa nunu ba-naa da ba ka cãrã-
yuɔ. Umaŋ taa u ce maacemma-i Erədi ducɔŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Bilatusi;
baa cãrã u yaa duɔ ta ba yaaŋ-na.
21 Baŋ diyaa yiiŋgu maŋ kuŋ juɔ hi, Erədi wuɔ dii u nellentesĩnniŋ-joŋgoruo-i
ka tĩɛna u fõŋgõsĩnniŋ-teterre-na tuɔ gbu u piiye baa nuɔmba-i.
22 Duɔ piiye, nuɔŋ ba'a: «Diiloŋo'i piiyeŋ daayo-i, nelbiloŋo sĩ.»
23 Terduɔŋgu faŋgu-na, Itieŋo *dərpəpuərbiloŋo pãŋ naŋ Erədi-i baa jarma,
wuɔ u ciɛ niɛ hũu Diiloŋo yerre-i ce-de u diele? U naaŋ-yo baa jĩaŋ-jarma.
Jĩamba wuo-yo ko-yo.
24 Diiloŋ-nelma taa ma muonu terni-na hiere ma kã.
25 Barnabasi-i baa Sol baŋ kãa baa coŋgoruoŋgu* maŋ *Yerusalɛmu-i-na,
baŋ kaa hũu-ku, baa gũunu kã Ãntiyəsi-i-na. Ba kãmma-na, baa kã baa Nsãa
maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Marke-i†.

13

Diiloŋo puəraa Sol baa Barnabasi

1 *Diilopəpuərbiemba namba waa Ãntiyəsi Diiloŋ-dũŋ-baamba-na, baa Di-
ilonelpigãataamba namba. Ba həlma-na Barnabasi waa a naara Siminyə.
Siminyə faŋo-i, ba taa ba bĩ-yo Uubiloŋo. Lusiwusi maŋ taa u hel Sirɛni-i-na,
u waa. Manahai maŋ ciɛ niɛŋgu-i baa *Erədi-Ãntipasi-i, u waa; Sol bi waa.
2 Yiiŋgu naŋgu-na, ba ji dii sũŋgu aa tigiiŋ ba-naa ta ba cãrã Itieŋo-i. *Diiloŋ-
Yalle gbẽ-ba wuɔ: «Miŋ hãa Barnabasi-i baa Sol maacemma maŋ, yaaŋ-baŋ ba
fɛrɛŋ nuɔ ba ce-ma.»
3 Baŋ juɔ bãl sũŋgu-i baa Diilojaale-i, baa haa ba nammu-i Barnabasibaa-
ba-na aa cãrã Diiloŋo-i hã-ba, aa hã-ba hũmelle-i ba ta.

Barnabasibaa-ba kãa Sipire

4 *Diiloŋ-Yalleŋ ciɛ Barnabasi-i baa Sol ba ta dumaaŋo-na, baa kã Selusi ka
biɛ baatoŋo-i ta ba kã Sipire.
5 Baŋ kaa hi Sipire-i, baa hiire Salamine ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i *Yuifu ba
*Diilonelhãalãdũnni-na. Baŋ bĩŋ Nsãa maŋ Marke-i, u waa baa-ba tuɔ kãyã-
bɛi.
6 Baa karnu Salamine huɔŋga-i hiere ka hi Pafəsi. Baŋ kãa Pafəsi-i-na, ba
da hiroŋo naŋo-i, ba bĩ-yo Bar-Yesu. U waa Yuifuyiɛŋo. U taa u wuɔra u tãal
nuɔmba-i wuɔ fuɔ Diilopəpuərbiloŋo.
7 U waa Sɛrju-Polusi dumɛlleŋ. Sɛrju-Polusi yaa waa fãamaaŋo-i nelle
fande-na. U taa u cẽ ŋaa jumɛlĩɛŋo. Barnabasibaa-baŋ kãa, wuɔ ce ba bĩ-ba

§ **12:17** Ba gbẽ Yesu hãaŋo yaa-i. * **12:25** Niɛŋ 11.30. † **12:25** Barnabasi horoŋo-i Nsãa faŋo-i. Niɛŋ Kol. 4.10.

wuɔ ba ka waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-yo, kɛrɛ ma nyulmu dii-yuɔ. Baa kã ku'i nuɔ-i ka ta ba piiye.
8 Hiroŋ daayo-i Girɛkibaa-ba taa ba bĩ-yo Elimasi, ku yuŋgu yaa wuɔ hiroŋo.
Wuɔ sire wuɔ hĩi, wuɔ Sɛrju-Polusi baa hũu ba nelma-i, kɛrɛ ba tãal-o.
9 Sol yerre nande yaa wuɔ Pol, Diiloŋ-Yalle naa yu u huɔŋga-i. Wuɔ dĩŋ
hiroŋo-na tuɔ ne,
10 aa ji gbɛ̃-yo wuɔ: «Huhurmantieŋ nuɔni maŋ daani-i, ŋ balaaŋ cor. Nuɔŋo-i
Sitãnitieŋ nuɔ. Ŋ sa taara ŋ da ãnfafamma-i baa ŋ yufelle. Ŋ sa yaŋ Itieŋo
maacemma bĩɛnamma-i dumaa wɛi?
11 Ne! Diiloŋo ka gãŋ baa-ni, u ka ce ŋ yir suur dũŋ-nu a da huɔŋgu cɛllɛ.»
Terduɔŋgu faŋgu-na, hiroŋ daa u yufieŋa pãŋ dĩŋ aa yaŋ-yo. Wuɔ da terieŋgu-i
hiere da kullu. Wuɔ tuɔ wuɔra u tafũrrã u taara molo duɔ bel u naŋ-na.
12 Sɛrju-Polusiŋ daa mafamma-i, Itieŋo nelma pãŋ ce-yo gbɛrɛ; wuɔ pãŋ
hũu-ma.

Polbaa-ba kãa Pisidi

13 Ku huoŋgu-na, Pol baa u wuɔrataamba sire Pafɔsi-i-na a biɛ baatoŋo-i
kã Pɛrge, dii Pãnfili mara nuɔ. Baŋ kãa Pɛrge-i-na, Nsãa wuɔ ka bir kã
*Yerusalɛmu aa yaŋ-ba.
14 Pol baa Barnabasi baa cor kã Ãntiyɔsi, dii Pisidi mara nuɔ. *Yitĩɛnaŋguŋ
juɔ hi, baa kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka suur tĩɛna.
15 Baŋ juɔ kalaŋ *ãnjĩnamma sɛbɛ-i tĩ, baa *Diilopɔpuɔrbiemba baamba-i,
Diilonelhãalãdũŋgu yuntaamba puɔr ba waŋ baa Polbaa-ba-i wuɔ da kuɔ
nelma dii ba da ba piiye dii sirɛiŋa nuɔmba-na, kɛrɛ ba gbãa sire piiye.
16 Pol wuɔ sire yiɛra aa naa ce nuɔmba budii baa u naŋga. Baŋ budii, wuɔ
cira: «*Isirahɛl-baaŋ namaa, baa *niɛraaŋ namaa namaŋ suurii *Yuifu ba
Diiloŋ-hũmelle-na, karaaŋ na tũnni-i na nu mi nelma-i.
17 Isirahɛl-baaŋ miɛ iŋ wuɔ Diiloŋo maŋ hũmelle-i, Diiloŋo faŋo yufelle
hilaa miɛ bĩncuɔmba yaa nuɔ-i u hã-ba huoŋgu bɔi baŋ ŋa naa waa juɔma-na
huɔŋgu-na dii Esipi-i-na. Uŋ ciɛ mafamma-i, u kãyã-bɛi ba hel terieŋgu faŋgu-
na,
18 aa fiɛ-ba bieŋ komuɔŋa hãi temma *hĩɛkuraaŋgu-na.
19 Mafammaŋ curaa, u ko siyaabaa niehãi *Kanaa jãmalã-i-na aa hã
Isirahɛl-baamba-i baa ba terieŋgu-i*.
20 Nel daama-i hiere ma ciɛ bieŋ nuɔsiba hãi komuɔŋa hãi baa cĩnciel
temmaŋ hɔlma-na. Ku huoŋgu-na, u hã-ba yuntaamba. Yuntaaŋ daaba tĩyãa
baa-ba a ji hi *Samiɛl† bãaŋgu.
21 «Kufaŋgu huoŋgu-na, i bĩncuɔmba ji cira ba taara jãmatigi. Diiloŋo hã-ba
Sawul. Ba taa ba bĩ u to-i Kisi. *Bensaamiɛ dũŋ-baamba'i waa. Sawul ciɛ bieŋ
komuɔŋa hãi jãmatigisĩnni-na.
22 Ku huoŋgu-na, Diiloŋo halaŋ-yo aa haa *Davidi. Uŋ haa Davidi-i, u cira:
‹Miŋ taa mi taara umaŋ, mi daa-yo, u yaa Davidi-i Yese biɛŋo-i. U'i ka tuɔ ce
mi huɔŋga-i.›
23 «Diiloŋo ciɛ Davidi hãayɛ̃lŋo naŋo yaa jo Yesu-i ji kor Isirahɛl-baamba-i
ŋaa uŋ ŋa naŋ pãa ma nuŋgu-i dumaa.
24 Aa Yesu suɔ duɔ doŋ u maacemma-i, Nsãa waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa
Isirahɛl-baamba-i hiere, aa cira ba nanna ba ciɔbabalaŋo-i aa jo u ji *batiseŋ-
ba.

---

* **13:19** Niɛŋ Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 7.1; Yosuwe (Josué) 14.1. † **13:20** Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya *Samiɛl yerre-na wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo.

25 «Nsãa maacemmaŋ juɔ piɛ ti̍mma, wuɔ tuɔ piiye wuɔ: ‹Umaŋ saaya u jo,
uu dii huoŋ-nu. Baa na ta na ne wuɔ si̍ muɔmɛi; muɔ si̍. Naacolŋo faŋo-i mɛi
saa piɛra u natãaŋgu-i.›
26 «Tobiŋ namaa, nelma maŋ kuraaŋ-yeŋ, Diiloŋo saaŋ-ma hã miɛmɛi baa-
ma. U saaŋ-ma hã *Abiramu hãayɛ̃lmba-i aa bi saaŋ-ma hã namaa namaŋ
suurii Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-na.
27 Yerusalɛmutaamba-i baa ba yuntaamba saa suɔ Yesu si̍nni-i, ba bel-o ko-
yo. Baŋ waŋ mamaŋ yiti̍ɛnanni-na hiere *Diilopɔpuɔrbiemba sɛbɛbaa-ba-na,
ba ciɛ ma yaa-i.
28 «Baŋ bilaa-yo a fiɛ ka da u saa cãl, ba yagar ce *Pilati ko-yo.
29 Maama nyɛgãaŋ Yesu kũŋgu-na, maŋ juɔ ce-yuɔ hiere, ba har-o *daaŋgu-
na ka fuure-yuɔ.
30 Diiloŋo yaŋ-ba aa sire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na.
31 Bamaŋ cuu u huoŋ-nu a hel *Galile-i-na a kã Yerusalɛmu-i-na, uŋ siire, u
caraaya ba yaa-i yinni bɔi-na. Nyuŋgo ku bãaŋgu-na, ba yaa dii ta ba waŋ u
maama-i baa Isirahɛl-baamba-i.
32 Miɛ fɛrɛ-i, i juɔ diɛ ji waŋ *Neldɔdɔlma famma yaa baa-na wuɔ Diiloŋ uŋ
pãa nuŋgu maŋ baa i bi̍ncuɔmba-i,
33 u ciɛ-ku hã ba huoŋ-baaŋ miɛmɛi: U siire Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na
ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu maŋ hãali̍ŋ-kũŋgu-na wuɔ:
‹*Mi biɛŋo yaa nuɔŋo-i.*
Muɔmɛi huɔŋ-ni nyuŋgo-i-na.›‡
34 Diiloŋo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, u saa yaŋ u hɔr. Uu naa hi waŋ-
ma wuɔ:
‹*Miŋ pãa nufafaaŋgu maŋ baa Davidi-i,*
nuharuŋgu si dii, mi ka ce-ku hã-na.›§
35 Ku'i ciɛ na da ma waaŋ terieŋgu naŋgu-na wuɔ:
‹*Ŋ siɛ siɛ yaŋ ŋ nolŋo hɔr hi̍ɛma-na.*›*
36 A ne da Davidi maŋ waaŋ mafamma-i, u siire ce Diiloŋo huɔŋga-i ji ku. Uŋ
kuu, ba fuuriiye-yuɔ baa u bi̍ncuɔmba-i aa u hɔraa.
37 Ŋga Diiloŋo siire Yesu yaa hiel-o hi̍ɛma-na, u saa da hɔr.
38 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, na saaya na suɔ wuɔ fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i
iŋ juɔ ji tiɛ waŋ ãmbabalma hurmaŋ-maama-i baa-na. *Moisi ãnji̍namma saa
gbãa hur na ãmbabalma-i.
39 Ŋga bamaŋ hũyãa fuɔ maama-i, ba ãmbabalma hurii aa yaŋ-ba ba fɛrɛŋ
nuɔ.
40 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ, baa na yaŋ Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ
mamaŋ, ma ji wuo-na.
41 Ba ciɛra wuɔ: ‹Diiloŋo ciɛra:
«*Bombolmantaaŋ namaa, niɛŋ!*
Mi ka ce nelma namma na bãaŋgu-na.
Nelma famma-i molo duɔ waŋ-ma baa-na na siɛ hũu-ma.
Ma ka ce-na gbɛrɛ aa na ka ku halaŋ.»›†»
42 Baŋ juɔ hel Diilonelhãalãdũŋgu-na, nuɔmba jo ji ta ba cãrã Pol baa
Barnabasi-i wuɔ yiti̍ɛnaŋgu maŋ juɔŋ, ba tiraa ba tir nelduɔŋ daama-i.
43 Nuɔmbaŋ juɔ bɔrɔ, Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba maŋ suurii Yuifusi̍nni-
na, baa cu Pol baa Barnabasi-i ba huoŋ-nu ta ba piiye baa-ba ba dii sirɛiŋa bɛi
wuɔ ba ne Diiloŋo ãnfafamma-i aa ba nyaar-yuɔ. Ba maama saa waa dɛi baa
yuliiŋgu-i.

‡ **13:33** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 2.7 § **13:34** Isayi (Ésaïe) 55.3 * **13:35** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 16.10 † **13:41** Abakuke (Habaquq) 1.5

44 Yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, nuɔmba-i hiere nelle-na baa tigiiŋ ba-naa da ba nu
Itieŋo nelma-i.
45 Yuifubaa-baŋ juɔ da nelpũŋ daaku temmaŋ hilaa, ba bir yaŋ aa ce-ku
nenemuŋgu. Pol duɔ waŋ mamaŋ, ba'a coima aa ta ba tuora-yuɔ.
46 Polbaa-ba doŋ holle waŋ baa-ba wuɔ: «Diiloŋ-nelma naa vii Yuifubaa
namɛi igɛ̃na. Ŋga naŋ juɔ ta na cĩina-mɛi wuɔ na sa taara na da cicɛ̃lma maŋ
sa tĩɛŋ dede-i, i ka yaŋ-na aa ka waŋ-ma baa niɛraamba.
47 Itieŋo waaŋ ma yaa baa-ye wuɔ:
‹Mi ciɛ-ni nilɛiŋa-i hiere a fitĩnuɔ nuɔ
ŋ da ŋ gbãa hi terni-i hiere baa koŋkor-nelma-i.›‡»
48 Niɛraambaŋ juɔ nu nel daama-i, kuɔ gbuu dɔlnu-bɛi. Baa pãŋ ta ba kaal
Itieŋo nelma-i wuɔ ma faa. Bamaŋ naa waa da ba da kor, baa hũu-ma.
49 Itieŋo nelma doŋ ta ma gbuo nilɛiŋa faŋa-i hiere.
50 Yuifubaa-ba bir yaŋ aa tãal caamba maŋ waa bĩŋkũntaamba-i aa suur
Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-na, baa nelleŋ-bĩncuɔmba-i a gbo-ba Polbaa-ba-na.
Baa bel-ba huol ba yammu-i da dɛi aa donya-bɛi ba nelle-na.
51 Pol baa Barnabasi-i baa pir ba nallu-i ba terieŋgu-na, aa ta kã Ikoniyɔmu.
52 Baŋ fiɛ donya-bɛi, bamaŋ naa cu Yesu huoŋgu-na, baa cor baa ba hɔfɛ̃lle-i.
*Diiloŋ-Yalle naa bi yu ba hɔmmu-i.

14

Polbaa-baŋ ciɛ kumaŋ Ikoniyɔmu-i-na

1 Pol baa Barnabasi-i baŋ kãa Ikoniyɔmu-i-na, baa tiraa kã *Yuifu ba
*Diilonelhãalãdũŋgu-na ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i. Baŋ waŋ-maŋ dumaa,
Yuifubaa-ba saa gbãa da ba yagar-ma baa *niɛraamba-i. Ba bɔi baa hũyãa-
ma.
2 Yuifubaa-ba maŋ saa hũu-ma, baa yaŋ aa kã ka gbo niɛraamba-i baa
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
3 Baŋ fiɛ gbo-ba, Polbaa-ba saa ta; baa tĩɛna da huɔŋgu Ikoniyɔmu-i-na. Baa
naa haa ba naŋga Itieŋo-na aa ta ba piiye. U taa u kãyã-bɛi ba ta ba ce nelma
bɔi baa gbɛrɛ-wɛima bɔi a pigãaŋ wuɔ baŋ waŋ u ãnfafamma maŋ, coima sĩ.
4 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, nuɔmba saa gbãa nunu ba-naa nelle-na: Banamba
waa baa Yuifubaa-ba-i, banamba waa baa Yesu *pɔpuɔrbiemba-i.
5 Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba-i a naara ba yuntaamba-i, baa nunu ba-naa
da ba bel Polbaa-ba-i huol ba yammu-i aa naŋ-ba baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa ko-ba.
6-7 Polbaa-ba nu-ma. Baŋ nuɔ-ma, baa gbar kã Likawoni ka ta ba waŋ
*Neldɔdɔlma-i. Ba waaŋ-ma Lisire-i-na, baa Dɛrbu-i-na baa nilɛiŋa maŋ
kɔtɔnni-na hiere.

Mamaŋ ciɛ Lisire-i-na

8 Naacolŋo naŋo waa Lisire-i-na, u saa gbãa tuɔ sire u yiɛra. Uŋ siire, u saa
gbãa tɛtɛŋ u gboluoŋgu-i dede.
9 Yiiŋgu naŋgu-na, wuɔ tĩɛna tuɔ nu Pol tuɔ piiye. Pol wuɔ ji dĩŋ-yuɔ tuɔ ne, a
ji da u suyaa wuɔ Diiloŋo gbãa sire-yuɔ u jarma-na.
10 Wuɔ piiye baa-yo da gbagaga wuɔ: «Sire ŋ yiɛra ŋ gbeiniŋ!» Naacolŋ wuɔ
tie sire pãŋ tuɔ wuɔ.
11 Lisiretaambaŋ daa mafamma-i, baa ta ba piiye likawonimma-na wuɔ: «I
tĩnni cĩɛŋ nelbiliemba a hiire* jo ji tĩɛna baa-ye.»

‡ **13:47** Isayi (Ésaïe) 49.6 * **14:11** Bafamba wulaa tĩnni waa tãnuŋ-nu.

12 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa ta ba bĩ Barnabasi-i Yewusi. Ba waa da ba cor
kusuɔŋ-nu Pol yaa piiyeŋ, a ce dumaaŋo-na baa ta ba bĩ ufaŋo-i Hɛrmɛsi.†
13 Yewusi jigãntieŋ wuɔ kã ba nunu ba-naa baa nuɔmba-i aa wuɔ bel
balmba namba a tuɔlnu-bɛi jo baa-ba u tĩnniŋ-dũŋgu-na duɔ ji ko-ba tĩnni-na
hã Pol baa Barnabasi-i. U tĩnniŋ-dũŋgu waa nelle munsuurmu-na‡.
14 Polbaa-ba saa suɔ ku yuŋgu. Baŋ juɔ suɔ, ba hɔmmu pãŋ guɔla; baa taalnu
ba joŋgorbaa-ba-i aa gbar kã ba wulaa ka ta ba waŋ baa-ba wuɔ:
15 «Na ce bige-i maacemma-i dumandɛ-i-na? Caamba'i bi huɔŋ miɛŋo-i
namaa temma-i. I juɔ baa *Neldɔdɔlma'i diɛ ji tũnu-nɛi, wuɔ na nanna ãnsɔsɔŋ
daama-i aa na cu Cicɛ̃lmantieŋo huoŋ-nu. U yaa hielaa dɔrɔ-i baa hĩɛma-i baa
dãmmaŋ-nuoraaŋgu-i baa ni huɔya-niini-i hiere.
16 Yiinaa-i-na, u yaaŋ nuɔmba-i ba fɛrɛŋ nuɔ ba sire wuɔ ba hũmieŋa.
17 Naŋ fiɛ waa na fɛrɛŋ nuɔ, u saa yaŋ u ãnfafamma cemma-i: U dãa u hã-na
dii, u ce na dĩmma ta ma ce fafamma, u hã na ta na wuo na ye aa tiraa tuɔ fɛ̃
na hɔmmu-i.»
18 Polbaa-baŋ fiɛ piiye dumaaŋo-na, nuɔmba saa ta ba ne da ba yaŋ niiŋ
daaba komma-i da ba hã-ba.
19 Ku huoŋgu-na, *Yuifubaa-ba namba ji jo; banamba hilaa Ikoniyɔmu,
banamba hel Ãntiyɔsi maŋ Pisidi mara-i-na. Baŋ juɔ, baa gbo nuɔmba-i
Polbaa-ba-na. Ba sire ta ba naŋ Pol baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa wuɔ ba ko-yo. Huɔŋgu
naŋgu juɔ hi, ba da niɛ sĩ u kuu, baa bũul-o hel baa-yo nelle-na ka nanna.
20 Diiloŋ-dũŋ-baamba kã ka tigiiŋ u caaŋgu-na, wuɔ sire ba bir suur nelleŋ-
huɔŋga-na.

Polbaa-ba birii ta ba kã Ãntiyɔsi maŋ Siiri-i-na

Ku cuo kaala-i-na, Pol wuɔ ta baa Barnabasi-i ta ba kã Dɛrbu.
21 Baŋ kaa hi, baa waŋ *Neldɔdɔlma-i baa Dɛrbutaamba-i. Nuɔmba fɔ̃ŋgũɔ
baa hũu-ma. Baŋ siire Dɛrbu-i-na, baa bir kã Lisire-i-na ka cor kã Ikoniyɔmu.
Baŋ hilaa Ikoniyɔmu-i-na, baa kã Ãntiyɔsi maŋ Pisidi mara-i-na.
22 Ba waa da ba cor terieŋgu terieŋgu, ba ta ba piiye ba dii sirɛiŋa Diiloŋ-
dũŋ-baamba-na wuɔ ba bel Yesu maama-i nammu hãi. Aa bi ta ba piiye baa-ba
wuɔ: «I saaya i mulĩɛŋ da dɛi aa suɔ diɛ suur *Diiloŋ-nelle-na.»
23 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa hiere nilɛiŋa faŋa-na, Polbaa-ba hiel
yaataamba bɛi aa dii sũŋgu, aa cãrã Itieŋo-i hã-ba, ba haa ba naŋga-i u yaa
nuɔ-i.
24 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa sire karnu Pisidi mara-i a kã Pãnfili mara nuɔ.
25 Baŋ kãa Pãnfili-i-na, baa waŋ Diiloŋ-nelma-i Pɛrge-i-na, aa cor kã Atali
26 ka biɛ baatoŋo-i ta ba kã Ãntiyɔsi maŋ Siiri-i-na. Ba wuɔsaaŋgu duɔŋ
kusuɔŋ-nu'i. Baŋ wuɔraaya ce mamaŋ daama-i hiere, ba cãarã Diiloŋo-i hã-
ba kusuɔŋ-nu'i aa ba suɔ ta.
27 Diiloŋ uŋ kãayã-bɛi ba ce mamaŋ hiere, baŋ kãa ka hi, baa tigiiŋ Diiloŋ-
dũŋ-baamba-i hiere tũnu-bɛi baa-ma, aa uŋ bi kãayã *niɛraamba-i dumaa ba
hũu Yesu maama-i, baa tiraa waŋ mafamma-i baa-ba.
28 Baŋ ciɛ mafamma-i, baa tĩɛna ce huɔŋgu baa-ba cɛllɛ.

15

Niɛraamba saaya ba jã wɛi?

1 Nuɔmba naŋ baa hilaa *Yude-i-na jo Ãntiyɔsi-i-na ji ta ba piiye baa
*niɛraamba maŋ hũyãa Yesu maama-i wuɔ: «Da na saa *jã ŋaa *Moisi
*ãnjĩnammaŋ waaŋ-ma dumaa, na siɛ gbãa kor.»

---

† **14:12** Girɛkibaa-ba wulaa, tĩnni waa bɔi. Ba tĩnni yuntieŋo yaa baŋ taa ba bĩ-yo Yewusi-i, aa u pɔpuɔrbiloŋo-i Hɛrmɛsi. ‡ **14:13** ***Nelle munsuurmu:*** Niɛŋ 9.24 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

2 Pol baa Barnabasi-i ba saa hũu-ma baa-ba. Kuɔ sire bel vaa.
Diiloŋ-dũŋ-baamba ji naa ba hiel Pol baa Barnabasi-i a naara terieŋgu faŋgu
taamba namba, wuɔ ba kã *Yerusalɛmu-i-na ka hi Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa
yaataamba-i baa-ma.
3 Aa naa tigiiŋ ba hũmelle-i hã-ba; ba sire ta. Ba kãmma-na, ba curaa baa
Fenisi, a kã ka hel *Samari. Niɛraambaŋ hũyãa Itieŋo maama-i dumaa, da ba
hi nelle nelle, ba tũnu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i baa-ma aa cor. Da ba waŋ-ma baa
bamaŋ, ku gbuu fũnuŋ dɔlnu kutaamba-i.
4 Baŋ kaa hi Yerusalɛmu-i, Diiloŋ-dũŋ-baamba jãrã-bɛi. Yaataamba waa
hiere baa Yesu pɔpuɔrbiemba-i. Diiloŋ uŋ kãayã Polbaa-ba ce mamaŋ hiere,
baa tũnu-bɛi baa-ma.
5 Baŋ juɔ piiye tĩ, *Farisĩɛbaa-ba maŋ hũyãa Yesu maama-i ba hɔlma-na,
banamba sire wuɔ niɛraamba maŋ hũyãa Yesu maama-i, ba saaya ba jã aa ta
ba wuɔ Moisi ãnjĩnamma hũmelle-i.

Nelma ka da yaaŋga

6 Baŋ piiye dumaaŋo-na, Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa yaataamba da ba-naa
ku ãndaaŋgu-na.
7 Ãndaaŋ daaku waa pãnna cor. Piɛr wuɔ ji naa u sire yiɛra aa naa cira:
«Tobiŋ namaa, na suyaa wuɔ dii ku domma-na Diiloŋ uŋ hielaa-mi na hɔlma-
na wuɔ mi ka waŋ *Neldɔdɔlma-i baa *niɛraamba-i ba nu-ma aa hũu-ma.
8 Fuɔ maŋ suyaaŋ nuɔmba kusũnni-i, da na da u hãa-ba u *Yalle-i ŋaa uŋ
hãa miɛŋo-i baa-de dumaa, kuu dii ŋaa u pigãaŋ wuɔ u hũyãa-ma ba da ba
piɛ-yo.
9 Diiloŋo kãŋ-ye kuuduɔŋgu hiere baa-ba. Ba hũyãa u maama-i ku'i ciɛ u
hur ba ãmbabalma-i aa yaŋ-ba welewele waaŋ daama temma-i.
10 Coŋgoruoŋgu maŋ i bĩncuɔmba saa gbãa tũu-ku, miɛ fɛrɛ-i i saa gbãa tũu-
ku, bige-i ciɛ na'a i haa-ku hã niɛraamba-i baa-ku? Baa na feŋ Diiloŋo-i.
11 I hũyãa-ma wuɔ Yesu kuraa-ye gbãŋgbãŋ, kuuduɔŋgu yaa baa
bafamba-i.»
12 Piɛrŋ piiye dumaaŋo-na, terieŋgu ce da sensenseŋ ŋaa molo si dii. Diiloŋ
uŋ kãayã Pol baa Barnabasi-i ba ce nelma maŋ hiere niɛraamba hɔlma-na,
ka hel baa gbɛrɛ-wɛima-i, bafaŋ baa suur ma yaaŋga-na ta ba waŋ-ma.
13 Baŋ juɔ piiye tĩ, Sake* wuɔ cira: «Tobiŋ namaa, niɛŋ,
14 dii ku domma-na, Diiloŋ uŋ curaa corma maŋ duɔ hiel niɛraamba namba
ce-ba fuɔ baamba, Simɔ† waaŋ ma yaaŋga-i hiere baa-ye.
15 Kuŋ curaa corma maŋ, ku juɔ ji ce kuuduɔŋgu baa *Diilopɔpuɔrbiemba
nelma-i. Diilopɔpuɔrbiemba nyɛgãaŋ wuɔ:
16 Itieŋo ciɛra: ‹*Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, mi ka bir jo.*
*Da mi jo, *Davidi dũŋgu maŋ cii,*
mi ka sire-kuɔ.
Mi ka migãaŋ-ku ma-ku
ku yiɛra ku gbeiniŋ.
17 *Mafaŋ da ma ce, nuɔmba maŋ saa hi suɔ-mi yogo,*
ba ka taara-miɛ suɔ-mi.
Miŋ bĩɛ bamaŋ nilɛiŋa-na hiere da mi ce-ba mi baamba,
ba ka ta ba taara ba Tieŋo-i.
Muɔmɛi waaŋ-ma dumaa.
Da mi waŋ mamaŋ, mi ce-ma.
18 *Aa miŋ waaŋ-ma ku bãaŋgu cuɔ.*›‡»

---

* **15:13** Ba gbẽ Yesu hãaŋo yaa-i. Niɛŋ 12.17 baa 21.18. † **15:14** Ba gbẽ Piɛr yaa bande-i-na, u yerre nande yaa Simɔ-i. ‡ **15:18** Amɔsi (Amos) 9.11-12

19 Sake wuɔ suonu u ãndaaŋgu-i wuɔ: «Ku'i ciɛ na da niɛraamba maŋ cuu
Itieŋo huoŋ-nu, mɛi sa taara i mulĩɛŋ-ba.
20 Ŋga mamaŋ dii cemma, i nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ a waŋ baa-ba wuɔ ba yaŋ cufĩɛŋ-
kũɔma wuoma-i, baa bĩmbaamba maŋ ba saa cãa ba nonni-i, ka hel baa
tãmma-i hiere. Aa ba hiel ba naŋga bĩŋwosĩnni-na.
21 Na saa da, a doŋ dii i bĩncuɔŋ-bãaŋ-nu, *Moisi *ãnjĩnamma waŋ nilɛiŋa-na
hiere, aa ba sa nanna *yitĩɛnaŋgu baa ma kalamma-i *Diilonelhãalãdũnni-
na.»
22 Sakeŋ juɔ piiye dumaaŋo-na, Yesu pɔpuɔrbiemba-i baa Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i, ka hel baa ba yaataamba-i hiere, baa cira ba ka hiel nuɔmba ba
hɔlma-na a puɔr-ba baa Polbaa-ba-i Ãntiyɔsi-i-na. Aa naa sire hiel yaataamba
hãi; Silasi baa *Yuda. Yuda yerre nande yaa waa Barsabasi.
23 Baŋ hielaa-ba, baa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ-i hã-ba. Sɛbɛ huɔya-maama yaa daa-ma:
«I natobiŋ namaa namaŋ niɛraaŋ namaaŋo-i Ãntiyɔsi-i-na, baa Siiri-i-na,
baa Silisi-i-na, i jaalaa-na.
Yesu pɔpuɔrbieŋ miɛŋo-i a naara *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba
yaataamba-i, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã-na.
24 I nuɔ wuɔ i nelleŋ-baamba namba kãa na terieŋgu-na ka piiye cu na
hɔmmu-i. Baa na tie holle, miɛ saa puɔr-ba.
25 Iŋ nuɔ-ma, i daa i-naa aa hiel nuɔmba diɛ puɔr-ba na wulaa. Kutaamba
ka gbonu baa Pol baa Barnabasi-i.
26 Ba yaa i jɛ̃naamba. Ba siyaa kuliiŋgu-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-na.
27 I hielaa Yuda baa Silasi ba da ba ka waŋ iŋ nyɛgãaŋ mamaŋ sɛbɛ-i-na
hã-na baa ba fɛrɛŋ nunni.
28 *Diiloŋ-Yalle-i baa miɛ fɛrɛ-i i sa taara i haa coŋgoruoŋgu naŋ temma
hã-na, ŋga mamaŋ siɛ gbãa ciɛl kɔtuɔŋgu ma yaa daa-ma:
29 Na hiel na naŋga cufĩɛŋ-kũɔma wuoma-na, baa bĩmbaamba maŋ ba saa
cãa ba nonni-i, baa tãmma-i. Aa na ne bĩŋwosĩnni-i aa na yaŋ-ni. Da na ce-ma
ŋaa iŋ waaŋ-ma dumaa, ku ka fa.
I ka waa Diiloŋ-yiiŋgu.»
30 Ba taa baa sɛbɛ-i ku yaa nuɔ-i, kã ka hi Ãntiyɔsi-i; ba tigiiŋ Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i hiere a hã-ba baa-yo.
31 Diiloŋ-dũŋ-baamba hũu-yo kalaŋ-yo. Baŋ kalaaŋ-yo, u huɔya-maama gbuu
silaa dɔlnu-bɛi hiere ŋaa bige-i! Ba kũɔma pãŋ firnu.
32 Yuda-i baa Silasi-i ba waa *Diilopɔpuɔrbiemba, baa piiye nelma bɔi baa
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i a dii sirɛiŋa bɛi ba migãaŋ bel Yesu maama-i nammu hãi.
33 Ba daa huɔŋgu cɛllɛ baa-ba aa suɔ da ba bir kũŋ. Baŋ'a ba ta yiiŋgu-na,
Diiloŋ-dũŋ-baamba gbuu jaal-ba da dɛi aa hã-ba hũmelle-i.
34 [Baŋ hãa-ba hũmelle-i, Silasi saa ta.]
35 Pol baa Barnabasi-i bafamba waa tĩɛna Ãntiyɔsi ta ba waŋ Itieŋo
maama-i. Nuɔmba bɔi waa baa-ba naara.

Pol baa Barnabasi-i ba buɔra

36 Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ gbɛ̃ Barnabasi-i wuɔ: «Iŋ curaa waŋ Itieŋo
maama-i nilɛiŋa maŋ nuɔ-i hiere, yaŋ i bir i kã-yɛi i ka ne bamaŋ hũyãa-ma
baŋ yeŋ mamaŋ nuɔ-i.»
37 Barnabasi wuɔ tuɔ taara ba kã baa Nsãa maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Marke-i.
38 Pol saa hũu-ma, wuɔ uu naa kã baa-ba aa ka bir aa yaŋ-ba dii Pãnfili.
39 Kuɔ sire bel vaa. Ba saa ji nunu ba-naa, ba naa ba bɔrɔ. Barnabasi wuɔ
biɛ Marke-i ba kã ka biɛ baatoŋo ta ba kã Sipire.
40 Diiloŋ-dũŋ-baamba cãrã Diiloŋo-i hã Pol aa u biɛ Silasi-i ba ta.

41 Ba wuɔraaya bĩŋ Siiri nilɛiŋa-na hiere baa Silisi waaŋa-i ta ba dii sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na.

16

Timote cuu Polbaa-ba huoŋ-nu

1 Pol baa Silasi-i baŋ taa dumaaŋo-na, ba kã ka hel Dɛrbu, cor ka hel Lisire. A ne da Yesu wuoŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Timote. U nyu waa *Yuifuyiɛŋo aa hũu Yesu maama-i aa u to-i Girɛkiyiɛŋo.
2 Tobimba maŋ waa Lisire-i-na baa Ikoniyɔmu-i-na, ba taa ba bĩ Timote yefafalle.
3 Pol wuɔ tuɔ taara u ta baa-yo. A ne da Yuifubaa-ba maŋ waa terieŋgu-na, baa suyaa wuɔ Timote to-i Girɛkiyiɛŋo. Pol wuɔ naa u *jã-yo aa ba suɔ ta.
4 Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataambaŋ yiɛraaya nelma* maŋ nuɔ-i, Polbaa da ba cor terieŋgu terieŋgu, ba waŋ ma yaa-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i; aa cira ba wuɔ ma hũmelle-i ŋaa baŋ waaŋ-ma dumaa.
5 Yinniŋ taa ni cor dumaa, Diiloŋ-dũŋ-baamba taa ba naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na dumɛi, aa bi ta ba ciinu ba kã.

Pol dãnsãaŋ Torasi-i-na

6 Ku huoŋgu-na, Polbaa-ba ji ta ba taara ba ka waŋ Diiloŋ-nelma-i *Asi nilɛiŋa-na. *Diiloŋ-Yalle saa hũu-ma. Ba naa ba karnu Firgi mara-i cor baa Galasi wuoŋo-i.
7 Baŋ kaa piɛ Misi-i, baa ta ba taara ba kã Bitini. Yesu Yalle saa hũu-ma.
8 Ba naa ba karnu Misi-i cor, a kã ka hi Torasi.
9 Isuɔŋgu naŋgu-na, Pol wuɔ dãnsã da Maseduɔniyiɛŋo naŋo juɔ ji yiɛra tuɔ cãrã-yuɔ wuɔ u kã ka kãyã-bɛi dii Maseduɔni-i-na.
10 Yiɛ† pãŋ suɔ yiɛ Diiloŋo taara i ka waŋ *Neldɔdɔlma-i baa Maseduɔnitaamba-i. I saa tiraa tĩɛna, yiɛ pãŋ sire tiɛ tigiiŋ i hũmelle-i.
11 Iŋ juɔ'a i ta yiiŋgu maŋ nuɔ-i Torasi-i-na, yiɛ biɛ baatoŋo-i pãŋ kar vii Samotirase, ka hiire. Iŋ hii yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, yiɛ cor kã Neyapolisi.
12 Iŋ siire terieŋgu-na, yiɛ kã Filipu ka tĩɛna da yinni terieŋgu faŋgu-na. Filipu yaa waa nebuɔ-i Maseduɔni-i-na. *Oromɛbaa-ba'i waa tĩɛna terieŋgu-na.

Lidi hũyãa Itieŋo maama-i

13 Iŋ kãa Filipu-i-na, *yitĩɛnaŋguŋ juɔ hi, yiɛ hel nelleŋ-huɔŋga-na a kã kaaŋgu naŋgu nuŋgu-na. Ii naa suɔ wuɔ Diilojaalterieŋgu ka waa terieŋgu-na. Iŋ kãa, yiɛ da caamba namba; yiɛ tĩɛna piiye baa-ba.
14 Unaŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Lidi. U taa u hel Tiyatire. U taa u suor nelbɔ̃mbɔ̃ŋ ba kompammu aa u taa u kuye Diiloŋ-kũŋgu-i. Iŋ kãa ka tiɛ piiye dumaaŋo-na, wuɔ kar u tũŋgu-i tuɔ nu iŋ waŋ mamaŋ. Polŋ waaŋ mamaŋ hiere, Itieŋ wuɔ kãyã-yuɔ ma suur u tũnni-na dɛi.
15 Maŋ suurii u tũnni-na dɛi dumaaŋo-na, wuɔ ce ba *batiseŋ-yo baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere aa naa gbẽ-ye wuɔ: «Da kuɔ na hũyãa-ma wuɔ mi hũyãa Itieŋo maama-i kelkel, juɔŋ na ji har mɛi terieŋ-nu.» Aa naa gbãŋ baa-ye i ji hũu-ma.

Ba diyaa Polbaa-ba-i kaso Filipu-i-na

---

* **16:4** Nelma famma yaa piiye cor 15.29. † **16:10** Like naa bi tuɔ wuɔra baa Pol hɔnni nanni.

16 Yiiŋgu naŋgu-na, i taa i kã Diilojaalterieŋgu-na a suu baa maacembiloŋo‡
naŋo. Maacembiloŋ daayo-i, *jĩna waa u yuŋgu-na a ce u tuɔ suɔ mamaŋ juɔŋ
u waŋ-ma. U taa u da gbeiŋa bɔi kufaŋgu-na u hã bamaŋ biyaa-yo maacemma-
na.
17 Maacembiloŋ daa wuɔ cu i huoŋ-nu tuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Balaŋ
daaba cãa Dɔrwuoŋo. Ba pigãaŋ-na koŋkor-hũmelle yaa-i.»
18 U ciɛ kufaŋgu-i da yinni bɔi i huoŋgu-na. Pol huɔŋga ji guɔla baa-yo. Wuɔ
waŋ baa u jĩna-i wuɔ: «Yesu-Kirsa yerre-na, cor ŋ hel ciɛŋo-na!» Terduɔŋgu
faŋgu-na, jĩna wuɔ pãŋ yaŋ ciɛŋo-i.
19 U taambaŋ juɔ da u sa tiraa u da bĩŋkũŋgu u hã-ba, baa bel Pol baa Silasi-i
kã baa-ba ãndacetaamba wulaa dii gɛ̃ŋgɛrterieŋgu-na§
20 ka hã *Oromɛ ba fãamaambaa-ba-i baa-ba aa cira: «*Yuifubaa-ba'i
daaba-i, ba juɔ ji ta ba guɔl nelle-i ba hã-ye.
21 Ba juɔ baa hũmefɛlɛnde. A ne da hũmelle fande nyaa Oromɛbaa miɛŋo-i:
I siɛ gbãa siɛ-de, i siɛ bi gbãa wuɔ-de.»
22 Baŋ piiye dumaaŋo-na, nuɔmba maŋ waa hiere, baa sire wuɔ ba siɛ yaŋ
Polbaa-ba-i. Fãamaambaa-ba ce ba col ba joŋgorbaa-ba-i aa hã-ba hũmelle-i
wuɔ ba muo-ba.
23 Baa fũnuŋ muo-ba da dɛi aa kã ka dii-ba kaso. Baŋ diyaa-ba, baa waŋ
baa umaŋ niɛyaŋ kasobiemba-i wuɔ u tuɔ ne-ba dɛi.
24 Naacolŋ uŋ nuɔ mafamma-i, wuɔ kã baa Polbaa-ba-i dubiloŋo maŋ dii
tuogbuole-na ka sɔgɔlnu ba gbeini-i daaŋgu naŋ-nu.
25 Isuɔholleŋ juɔ hi, Pol baa Silasi-i baa ta ba cãrã Diiloŋo-i aa ta ba hãl nɛini
ba tuɔlnu-yuɔ. Kasobiemba namba waa dii ba dũnni-na aa ta ba fara ba nu.
26 Ba juɔ'a ba suɔ, da hĩɛma sagalaaya hɔduɔŋgu, ka hel baa kasodũŋgu-i
hiere! Dũnfenni pãŋ puur. Baŋ ŋa naa vaa kasobiemba-i baa jɔlgɔbaa-ba
maŋ, ba fir hiere.
27 Umaŋ taa u niya kasobiemba-i u taa u duɔfũŋ; wuɔ cɛ̃. Wuɔ u ne da
dũnfenni puurii hiere. Wuɔ fa u taacɛrɛŋo-i hiel-o duɔ ko u fɛrɛ wuɔ sĩ
kasobiemba gbaraa hiere.
28 Pol wuɔ kaasĩŋ wuɔ: «Baa ce ŋ fɛrɛ gbomma, molo saa kã terieŋgu!»
29 Naacolŋo kũɔma nyɛŋ dumaa ma fɛrɛŋ nuɔ. Wuɔ ce ba hã-yo dãamu; u
gbar kã ka dũuna Polbaa-ba caaŋgu-na
30 aa cira ba hel gɔ̃ŋgũɔŋ-nu. Baŋ hilaa, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Mi jɛ̃naaŋ namaa,
muɔmi saaya mi ce bige-i a gbãa da mi kor?»
31 Baa cira: «Da ŋ hũu Itieŋo-i Yesu maama-i, ku yaa gbãa kor-ni baa ŋ
dumɛlleŋ-baamba-i hiere.»
32 Aa naa doŋ ta ba waŋ Itieŋo maama-i baa-yo baa u dumɛlleŋ-baamba-i
hiere.
33 Isuɔduɔŋgu faŋgu-na, wuɔ kã baa-ba ka saar ba pãnni-i aa naa pãŋ ce ba
*batiseŋ-yo baa u baamba-i hiere.
34 Baŋ juɔ batiseŋ-ba tĩ, wuɔ kã baa Polbaa-ba-i u dumɛlle-na ba ka wuo
niiwuoni. Uŋ hũyãa Yesu maama-i baa u baamba-i hiere, ba hɔmmu gbuu
pãŋ fɛ̃ da yogogo.
35 Cuoŋ juɔ kaal, fãamaambaa-ba puɔr sorosibaa-ba ka waŋ baa kaso-
biemba niyatieŋo-i wuɔ u nanna Polbaa-ba-i.
36 Naacolŋ wuɔ kã ka cira: «Pol, fãamaambaa-ba puɔraa ba jo wuɔ mi
nanna-nɛi. Hilaaŋ na kã na muŋkãmmu.»

‡ **16:16** Maacembiloŋ daayo waa ciɛŋo. § **16:19** Bafambaŋ gɛr ãndɛnni-i kusuɔŋ-nu ba bi nyɔŋ saŋga-i kusuɔŋ-nu'i. Terieŋgu faŋgu dii yuɔyuɔ hɔnni-na hiere.

37 Pol wuɔ yagar aa naa gbɛ̃ sorosibaa-ba-i wuɔ: «Ku ciɛ niɛ ba bel-e ba saa
bi yuu-ye, ba muo-ye nuɔmba-na ŋ siɛ suɔ wuɔ Oromɛbaa miɛ*, aa jo ji dii-ye
kaso. Fiɛfiɛ-i, ba ta ba taara ba fuo nanna-yiɛ! Ma siɛ gbãa wuɔ dumaaŋo-na!
Kãaŋ na ka waŋ baa-ba wuɔ ba jo ba fɛrɛ ba ji hiel-e.»
38 A ne da fãamaambaa-ba saa naa suɔ wuɔ Pol baa Silasi-i Oromɛbaa.
Sorosibaa-baŋ kãa ka hi-ba baa nelma-i, ba kũɔma pãŋ ta ma nyɛŋ.
39 Baa sire jo ba wulaa ji cãrã-bɛi aa ce ba hel kaso-i-na. Baŋ hilaa, baa cãrã-
bɛi wuɔ ba ce jande aa ba hel nelle-na.
40 Baa ta kã Lidi terieŋ-nu; kã ka da Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. Baa piiye dii sirɛiŋa
bɛi aa naa cãrã hũmelle-i ta.

17

Mamaŋ daa Polbaa-ba-i Tesalonike-i-na

1 Pol baa Silasi-i baŋ taa Filipu-i-na, baa cor baa Anfipolisi, kã ka hel
Apoloni a suɔ ta ba kã Tesalonike-i-na. *Diilonelhãalãdũŋgu waa baa
*Yuifubaa-ba-i nelle fande-na.
2 A ne da Pol sa da Diilonelhãalãdũŋgu aa cor-ku. Wuɔ kã ka suur a tuɔ firnu
Diiloŋ-nelma-i baa-ba. U ciɛ mafamma-i *yitĩɛnanni siɛi.
3 U tagaaya pigãaŋ-ba wuɔ *Koŋkortieŋo naa saaya u mulĩɛŋ aa ku. Aa duɔ
ku, Diiloŋo sire-yuɔ. Aa Koŋkortieŋo faŋo yaa Yesu maŋ uŋ waŋ u maama-i
baa-ba.
4 Polŋ piiye dumaaŋo-na, Yuifubaa-ba namba hũu-ma cu ba huoŋ-nu fuɔ
baa Silasi-i, a naara Girɛkibaa-ba maŋ taa ba kuye Diiloŋ-kũŋgu-i ba bɔi bi
cuu ba huoŋ-nu, baa caamba bɔi. Caamba famba waa nelbɔ̃mbɔ̃mbaa.
5 Ku saa dɔlnu Yuifubaa-ba namba-i. Baa ce-ku nenemuŋgu aa wuɔra taara
naŋgalbaa a tigiiŋ nuɔmba-i ta ba wuɔra ba ce ijieni ba du nelle-i. Aa naa kũɔl
ba-naa kã Yasɔ̃ dumɛlle-na wuɔ ba ka bel Polbaa-ba-i ka hã fãamaambaa-ba-i
baa-ba. Polbaa-ba naa har kusuɔŋ-nu'i.
6 Ba kãa ku yaa-i ba saa ka da-ba. Baa bel Yasɔ̃ yaa-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba
namba kã baa-ba fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa ka ta ba piiye da gbagaga wuɔ: «Balaŋ
daaba wuɔraaya du nilɛiŋa-i hiere, ba hii bande yaa fiɛfiɛ-i-na.
7 Yasɔ̃ yaa haraa-ba u dumɛlle-na. Ba maacemma saa fa; ba yagaraa
*jãmatigi nuŋgu-i aa ta ba piiye wuɔ jãmatigi naŋo dii, kɛrɛ ba bĩ-yo Yesu.»
8 Nel daama saa dɔlnu nuɔmba-i baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i hiere.
9 Yasɔ̃baa-ba juɔ pã gbeibuɔ hã-ba aa ba suɔ nanna-bɛi.

Polbaa-ba kãa Bere

10 Ku isuɔŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba ce Polbaa-ba ta kã Bere. Baŋ hii, baa kã
*Yuifu ba *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i.
11 Yuifubaa-ba maŋ waa Bere-i-na baa naa fa yaŋ bamaŋ waa Tesalonike-i-
na. Diiloŋ-nelma numma taa ma dɔlnu bafamba-i ŋaa bige-i! Yinni maŋ joŋ
ba kalaŋ-ma ba ne da kuɔ Polŋ waŋ mamaŋ baa-ba ma yaaŋga yaa-i.
12 Nuɔmba bɔi baa hũyãa Yesu maama-i ba hɔlma-na. Aa Girɛkibaa-ba
maŋ bi waa, ba fɔ̃ŋgũɔ baa hũyãa-ma. Caamba waa-bɛi. Caamba famba waa
nelbɔ̃mbɔ̃mbaa.
13 Yuifubaa-ba maŋ waa Tesalonike-i-na baŋ juɔ nu wuɔ Pol kãa Bere-i-
na ka tiraa tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i, baa sire nyaa u huoŋ-nu wuɔ ba ka du
terieŋgu-i aa gbo nuɔmba-i yuɔ.
14 Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ daa-ma dumaaŋo-na, baa kã baa Pol dãmmaŋ-
nuoraaŋgu-na ka biɛ baatoŋo ta, aa yaŋ Silasi yaa baa Timote-i Bere-i-na.

* **16:37** *Yuifubaa bɔi saa naa gbãa da *Oromɛ ba sĩnni-i, ŋga Pol naa da-ni (niɛŋ Pɔpuɔr. 22.25-29; 23.27). Da ŋ waa Oromɛyiɛŋ nuɔŋo-i, molo saa saaya u muo-ni baa daaŋgu, molo saa bi saaya u muo-ni baa nyaŋgbãaŋgu.

15 Ba saaŋ Pol ka hi Atɛni aa bir. Baŋ'a ba bir, wuɔ puɔr-ba wuɔ ba ka waŋ
baa Silasi-i baa Timote-i ba jo u wulaa donduo.

Polŋ waaŋ mamaŋ baa Atɛnitaamba-i

16 Polŋ ti̇ɛnaana Atɛni-i-na tuɔ cie Silasi-i baa Timote-i, duɔ cor kusuɔŋ-nu,
u da cufɛ̃llu, a cor kusuɔŋ-nu, u da ti̇nni; kuɔ gbuu fũnuŋ ta ku kukul-o.
17 A ce duɔ kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na, u waŋ ma yaa-i baa *Yuifubaa-ba-i
baa *niɛraamba maŋ taa ba kuye Diiloŋ-kũŋgu-i. Aa yiiŋgu yiiŋgu, duɔ kã
nelleŋ-huɔŋga-na ka da bamaŋ, u bi piiye baa-ba.
18 Bamaŋ naa ciɛ Epikure ba kalaŋo-i baa Sitoyisi ba kalaŋo-i kã yaaŋ-na,
yiiŋgu naŋgu-na, banamba jo ji ta ba piiye baa Pol. Banamba ta ba yuu ba-
naa wuɔ: «Ãndapirrentieŋ daa u waŋ wuɔ niɛ?» Bamaŋ naa nuɔ Polŋ piiyeŋ
Yesu maama-i baa kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i, baa cira: «Ku biyaa ŋaa u piiye
Diilohũmefɛlɛndeŋ-maama.»
19 Baŋ piiye dumaaŋo-na, baa bel Pol kã baa-yo gɛ̃ŋgɛrtaamba* wulaa ka
cira: «Niŋ juɔ ji ta ŋ piiye hũmefɛlɛnde maŋ maama-i, i taara i suɔnu kunaŋgu
diɛ.
20 Niŋ waŋ mamaŋ, ma ciɛ nerma miɛŋo-na, i taara i suɔ ma yaaŋga-i.»
21 A ne da nelfɛlɛmma numma-i baa ma wamma taa ma dɔlnu
Atɛnitaamba-i baa niraamba maŋ waa ba hɔlma-na ŋaa bige-i!
22 Pol wuɔ sire yiɛra gɛ̃ŋgɛrtaamba yaaŋga-na aa naa cira: «Atɛnitaaŋ
namaa, ma miŋ daa-na damma maŋ, ku biyaa ŋaa cufɛ̃llu sa cor-na.
23 Na saa da, mi wuɔramma-na, mi daa na cufɛ̃llu-i hiere nelleŋ-huɔŋga-na.
Aa mi daa ba nyɛgãaŋ dunandu-na wuɔ: ‹Cufɛ̃nerieŋo.› Naŋ buol cufɛ̃nerieŋo
maŋ aa na sa suɔ-yo, muɔmi juɔ da mi ji pigãaŋ-na u yaa-i.
24 U yaa Diiloŋo-i. U yaa hielaa bi̇mbi̇nni-i hiere. U yaa dɔrɔ-i baa hi̇ɛma-i
ni Tieŋo-i. Molo siɛ gbãa ma dũŋgu a hã u suur.
25 U yaa hãaŋ-yeŋ fafalmu-i i tiɛ fiisa. Bi̇ŋkũŋgu bi̇ŋkũŋgu, u yaa hãaŋ
nelbiliemba-i baa-ku, a ce dumaaŋo-na, u sa taara moloŋ napɔrreŋ-bĩŋkũŋgu.
26 U hielaa siyaabaa-ba-i hiere nelduɔŋo diei nuɔ ba ti̇ɛna gbuo hi̇ɛma-i
hiere. U huɔnu huɔŋgu-i hã-ba belle-na aa dii yumma ba nilɛiŋa-na.
27 U taara nelbiliemba taara-yuɔ, ku'i ciɛ u ce-ma dumaaŋo-na. Da ku fiɛ
balaŋ niɛ niɛ, ŋ gbãa tafũrrã da-yo. Coima saa fa, Diiloŋo saa maa baa-ye.
28 Fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i iŋ yeŋ hi̇ɛma-na tiɛ gbã i ce i wɛimambaa-ba-i. Na
fãnaamba namba waaŋ ma yaa-i wuɔ: ‹Diiloŋo bisãlmba namba'i miɛŋo-i.›
29 Iŋ yeŋ Diiloŋ bisãlŋ miɛ, bige-i ciɛ da na ce na kul sɛ̃nɛ ji̇na wuɔ Diiloŋo
yaa dumaaŋo-na? Bige-i ciɛ da na ce na kul wargbɛ? Bige-i ciɛ da na ce na sisi̇ŋ
tãmpɛ̃lle ji̇na? Diiloŋo-i nɛliɛ siɛ gbãa suɔ-yo kul-o.
30 Mamaŋ ciɛ cor ku huɔŋgu-na, Diiloŋo sa ne-ma, wuɔ nuɔmba saa ta ba
suɔ kuyuŋgu. Fiɛfiɛ-i-na, u taara nɛliɛŋo nɛliɛŋo, duɔ fiɛ waa hie, u nanna u
ciɔbabalaŋo-i.
31 Bige-i ciɛ wuɔ ma ce dumaaŋo-na? U diyaa yiiŋgu duɔ ce nuɔmba-i hiere
ba ãndaaŋgu-i ku cemma-i. U hielaa molo duɔ ji ce-ma. U siire kutieŋo-i hiel-o
kuomba hɔlma-na a pigãaŋ wuɔ u yaa hielaa-yo.»
32 Polŋ juɔ cira Diiloŋo siire moloŋo hiel-o kuomba hɔlma-na, banaŋ baa bir
yaŋ aa ta ba nyɛ-yo, banaŋ baa cira: «Cie yiiŋgu naŋgu ŋ ji waŋ mafamma-i
baa-ye.»
33 Pol wuɔ ta aa naa yaŋ-ba.
34 Kuŋ fiɛ ce dumaaŋo-na, banamba yagar hũu Yesu maama-i a cu u huoŋ-
nu. Ba hɔlma-na, gɛ̃ŋgɛrtieŋo naŋo waa, ba taa ba bi̇-yo Deni, aa ciɛŋo naŋo bi
waa, ba taa ba bi̇-yo Damarisi, a naara nuɔmba namba.

* **17:19** Ba taa ba bi̇ gɛ̃ŋgɛrtaaŋ daaba bɛliɛŋgu-i Aropasi.

18

Pol kãa Korɛ̃nti

1 Ku huoŋgu-na, Pol wuɔ ji ta Atɛni-i-na kã Korɛ̃nti.
2 Belle fande-na, *jãmatigi maŋ waa *Ɔrɔmu-i-na, wuɔ ciɛra *Yuifubaa-ba
sire hiere Ɔrɔmu-i-na. Ba taa ba bĩ-yo Kulodi. A ne da Yuifuyiɛŋo naŋo waa,
ba taa ba bĩ-yo Akilasi, u taa u hel Pɔ̃. Ba taa ba bĩ u ciɛŋo-i Pirsili. Bafamba
waa tĩɛna *Itali. Baŋ juɔ cira ba sire, baa sire kã Korɛ̃nti-i-na. Baŋ kãa, ku saa
da huɔŋgu Pol wuɔ kã ka da-ba; wuɔ bel jĩɛru baa-ba.
3 Ba taa ba ce maacenduɔma hiere. Ba taa ba ce kompadũnni. Polŋ wuɔ
har ba yaa nuɔ-i ba ta ba gbonu ba ce maacemma-i.
4 Da ku waa *yitĩɛnaŋgu-i, u kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ gbãŋ baa
Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i ba da ba hũu Yesu maama-i.
5 Silasi-i baa Timote-i baŋ juɔ hel Maseduɔni-i-na jo, Pol wuɔ yaŋ u
maacemma-i aa fulnu Diiloŋ-nelma wamma yaa yoŋ. U taa u piiye u pigãaŋ
Yuifubaa-ba-i wuɔ Yesu yaa *Koŋkortieŋo-i.
6 Baa bir yaŋ aa bigãaŋ-yo aa ta ba tuora-yuɔ. Pol wuɔ muora u joŋgorbaa-
ba-i* aa gbɛ̃-ba wuɔ: «Mamaŋ da ma ji da-na, namaa yuŋ-maama-i; na baa feŋ-
mi! Mi ka ta kã niɛraaŋ wulaa.»
7 Uŋ taa terieŋgu-na, wuɔ kã niɛryiɛŋo naŋo cĩiŋgu-na, ba taa ba bĩ-
yo Titiyusi-Yutusi. U taa u kuye Diiloŋ-kũŋgu-i. U cĩiŋgu naa kuo Di-
ilonelhãalãdũŋgu-na.
8 Umaŋ waa Diilonelhãalãdũŋgu yuŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Kiripusi. Fuɔ
wuɔ hũu Itieŋo maama-i baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere. Korɛ̃ntitaamba bɔi
taa ba hũu Yesu maama-i Pol wulaa aa ta ba ce ba ta ba *batiseŋ-ba.
9 Isuɔŋgu naŋgu-na, Itieŋo ji piiye baa Pol dãnsãaŋ-nu wuɔ: «Baa kãalã, cor ŋ
ta ŋ piiye.
10 Mi dii baa-ni, molo siɛ gbãa ce-ni bĩŋkũŋgu. Mi baamba dii bɔi nel daade-
na, ta ŋ piiye.»
11 Pol wuɔ tĩɛna Korɛ̃nti-i-na tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i. U tĩɛnaana ce belle diei
baa boluoŋgu.
12 Yiiŋgu naŋgu-na, Yuifubaa-ba ji gbo ba-naa bel Pol kã baa-yo fãamaaŋ ba
terieŋ-nu. Umaŋ waa ku huɔŋgu-na Akayi† yuŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Galinyɔ.
13 Baŋ kãa baa-yo, baa gbɛ̃-yo wuɔ: «Naacolŋ daa u juɔ baa u deŋ Diilojaale,
a ne da di sa kã hũmeduɔle baa *ãnjĩnamma-i.»
14 Pol wuɔ u puur u nuŋgu-i duɔ piiye, Galinyɔ wuɔ sĩɛŋ-yo cira: «Yuifubaa
namaa, kuɔ uu naa ce kuubabalaaŋgu naŋ temma-i, mii naa ce ãndaaŋgu-i
ku cemma-i.
15 Ŋga naŋ ceŋ na-naa na Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋ-nu, baa yirɛiŋ-kũŋ-nu, baa na
ãnjĩnammaŋ-kũŋ-nu, namɛi saaya na fiɛlnu-kuɔ na-naa nuɔ; mɛi nuŋgu sĩ.»
16 Aa naa hiel-ba gɛ̃ŋgɛrdũŋgu-na.
17 Baŋ hilaa, ba hieroŋo-i baa bel Diilonelhãalãdũŋgu yuntieŋo-i ta ba muo-
yo gɛ̃ŋgɛrdũŋgu yaaŋga-na. Ba taa ba bĩ naacolŋo-i Sɔsitɛni. Galinyɔ wuɔ gbuu
fĩinaaŋ ce ŋaa u saa da-ba.

Pol birma-i duɔ kã Ãntiyɔsi-i-na

18 Ijieŋ daaniŋ ciɛ cor, Pol wuɔ tiraa tĩɛna da huɔŋgu Korɛ̃nti-i-na. Ku
huoŋgu-na, wuɔ ji cãrã hũmelle-i tobimba wulaa duɔ kã Siiri mara nuɔ; fuɔ
baa Akilasi-i baa u ciɛŋo-i Pirsili-i hiere. Wuɔ pãa nuŋgu baa Diiloŋo-i, a ce
dumaaŋo-na baŋ kaa hi Sãŋkire-i, wuɔ ce ba cir u yuŋgu-i aa ba suɔ da ba suur
baatoŋo-na.

---

* **18:6** Pol ciɛ kufaŋgu-i a pigãaŋ wuɔ u siɛ tiraa dii u nuŋgu-i ba wɛima-na. † **18:12** Korɛ̃nti dii Akayi huɔŋ-na.

19 Baŋ kaa hi Efɛsi-i, baa bərə. Pol wuə kã *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuə
piiye baa *Yuifubaa-ba-i.
20 Uŋ juə'a u ta, baa cãrã-yuə wuə u yaŋ aa tĩɛna ce yinni cɛllɛ baa-ba.
21 Wuə cira: «Yaaŋ mi ta. Diiloŋ duə siɛ, mi ka bir jo.» Aa naa ta ka biɛ
baatoŋo-i ka hiire Sesare.
22 Uŋ hiiriiye Sesare-i-na, wuə kã *Yerusalɛmu-i-na ka jaal Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i aa suə tuə kã Ãntiyəsi-i-na.
23 Poln kãa Ãntiyəsi-i-na, wuə tĩɛna da huəŋgu cɛllɛ aa naa tiraa sire biɛ
Galasi nilɛiŋa-i a yuŋ-nu baa Firgi waaŋa-i tuə wuəra u dii sirɛiŋa bamaŋ cuu
Yesu huoŋ-nu hiere.

Apoləsi maama

24 Poln taa u wuəra u dii sirɛiŋa-i Diiloŋ-dũŋ-baamba-na huəŋgu maŋ nuə-i,
*Yuifuyiɛŋo naŋ wuə jo Efɛsi-i-na, ba taa ba bĩ-yo Apoləsi. U taa u hel
Alɛsãndiri. Naacoln daa u taa u suə u piiye aa tiraa tuə suə Diiloŋ-nelma-i ŋaa
bige-i!
25 U taa u suə Yesu hũmelle-i aa u taa u hinu pãama baa u nelma wamma-i.
Aa duə u waŋ-ma, ma sa ciɛl; ŋ siɛ suə wuə u taa u suə Nsãa *batɛmu yaa yoŋ.
26 Yiiŋgu naŋgu-na, wuə gbuu fẽ u huəŋga-i baa nelma-i *Di-
ilonelhãalãdũŋgu-na. Akilasi waa baa u ciɛŋo-i. Baŋ juə hel, baa bĩ-yo ka
migãaŋ kaala Diiloŋ-hũmelle-i baa-yo.
27 Akayi kãmmaŋ-maama waa-yuə, Diiloŋ-dũŋ-baamba dii sirɛiŋa yuə aa naa
nyɛgẽŋ sɛbɛ hã Akayi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuə duə kã, ba bel-o dɛi.
Uŋ kãa, Diiloŋ uŋ ciɛ baa bamaŋ ba hũu Yesu maama-i, ku kãayã-bɛi bəi.
28 U waa duə ce u biɛ Diiloŋ-nelma-i a tagaaya pigãaŋ Yuifubaa-ba-i nuəmba-
na, wuə ba suurii hĩɛŋ-nu, kɛrɛ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuə u ka saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ, u yaa juə Yesu-i.

19

Pol birii kã Efɛsi-i-na

1 Apoləsiŋ waa Korẽnti-i-na huəŋgu maŋ nuə-i, Pol wuə karnu tãnni-i kã ka
hi Efɛsi-i. Uŋ kãa, wuə da Diiloŋ-dũŋ-baamba namba-i,
2 wuə yuu-ba wuə: «Naŋ hũyãa Yesu maama-i, na daa *Diiloŋ-Yalle-i wɛi?»
Baa cira: «Ba bĩ bige-i Diiloŋ-Yalle-i? I saa nu di maama dede!»
3 Pol wuə yuu-ba wuə: «Namaa daa *batɛmu hayo-i?»
Baa cira: «Nsãa batɛmu.»
4 Pol wuə cira: «Bamaŋ naana ba ciləbabalaŋo-i Nsãa taa u hã ba yaa-i u
batɛmu-i aa tuə piiye baa nuəmba-i wuə umaŋ ka jo fuə huoŋgu-na, ba haa ba
naŋga yuə. U taa u gbẽ Yesu yaa-i.»
5 Poln piiye baa-ba dumaaŋo-na, baa ce ba *batiseŋ-ba Itieŋo-i Yesu yerre-
na.
6 Baŋ baatiseŋ-ba, wuə haa u nammu-i bɛi aa cãrã Diiloŋo saaŋ u *Yalle-i
hã-ba. Baŋ juə da Diiloŋ-Yalle-i, baa doŋ ta ba piiye nelfɛlɛmma-na. Diiloŋ uŋ
diyaa mamaŋ ba nunni-na, baa ta ba waŋ-ma baa nuəmba-i.
7 Bamaŋ naa ciɛŋ mafamma-i, ba gbãa yu nuəmba cĩncieluo baa ba hãi
temma.
8 Pol saa tuə naa *Diilonelhãalãdũŋgu-na. Duə kã, u biɛ *Diiloŋ-bãaŋgu
maama-i a piiye ma yaaŋga-i baa nuəmba-i ba da ba hũu-ma. U nuŋgu saa
ta ku ce yelma baa ma wamma-i. U ciɛ mafamma-i caamba siɛi.
9 Ŋga banamba saa hũu-ma, aa bir ta ba nyɛ Itieŋo hũmelle-i nuəmba-
na. Poln juə da ba ce dumaaŋo-na, wuə kã baa bamaŋ hũyãa-ma Tiranusi
nakoleŋ-cĩiŋgu-na ka tuə waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba kusuəŋ-nu'i yinni maŋ joŋ.

10 U ciɛ mafamma-i bieŋa hãi. A ce dumaaŋo-na, *Yuifubaa-ba maŋ waa
hiere *Asi-i-na baa *niɛraamba-i, baa nu Itieŋo maama-i.
11 Diiloŋo naa hã Pol himma naŋ temma u tuɔ ce gbɛrɛ-wɛima-i.
12 A ce nyarkpãtãaŋgu maŋ da ku yiɛya Pol kũɔma-i aa ba haa-ku jɛiŋo maŋ
nuɔ-i, u sire. Jaamba bɔi siire dumaaŋo-na, aa *jĩnabaa-ba bi hilaa nuɔmba
bɔi-na dumaaŋo-na.

Sikeva bɛpuɔmba maama

13 *Yuifubaa-ba namba bi waa ta ba wuɔra ba donya *jĩnabaa-ba-i ba hiel-
ba nuɔmba-na. Yiiŋgu naŋgu-na, baa ji sire wuɔ bafamba cĩŋ Yesu-i-na aa
donya-bɛi ne si ba ka gbãa. Aa naa maa cira: «Polŋ piiyeŋ Yesu maŋ maama-i,
fuɔ yerre-na curaaŋ na hel naacolŋ daayo-na!»
14 Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ ba naŋ bĩŋ-yoŋ Sikeva-i, fuɔ bɛpuɔmba'i
naa ciɛ maacemma famma-i. Ba waa nuɔmba niehãi.
15 Baŋ piiye dumaaŋo-na, jĩna bir gbẽ-ba wuɔ: «Mi suɔ Yesu-i baa Pol hiere,
namaa fuɔ, namaa hilaa hie?»
16 Uŋ waa naacolŋo maŋ nuɔ-i wuɔ pãŋ diire-bɛi baa muoru. Ma saa ji fa
baa gbar. Ba gbaraa hel tãmporni naacolŋo cĩiŋgu-na, baa tãmma-i nyɛlɛ̃lɛ̃ ba
kũɔma-na.
17 Korma pãŋ ta ma da Yuifubaa-ba maŋ waa Efɛsi-i-na hiere baa
*niɛraamba-i, a ce ba sa siɛ bĩ Yesu yerre-i ãnsɔsɔmma-na.
18 Bamaŋ naa hũyãa Yesu maama-i, baŋ ciɛ guɔyuɔ maŋ cor hiere, ba fɔ̃ŋgũɔ
baa ta ba jo ba yiɛra nuɔmba-na ba waŋ-ma a pigãaŋ wuɔ ba siɛ tiraa ce ma
temma.
19 Bamaŋ naa bi waa hiriemba-i, ba fɔ̃ŋgũɔ baa jo baa ba himmaŋ-sɛbɛbaa-
ba-i ji tigiiŋ-ba caa-ba nuɔmba yufelle-na. Baa tagaaya sɛbɛbaa daaba sullu-i,
a da ba yuu bafamba neifieŋ-komorre baa a ndii* temma.
20 Itieŋo barguɔ-i-na, Diiloŋ-nel maa da fɔ̃ŋgũɔ ta ma gbuo terni-i hiere ma
kã.

Efɛsi siire yiɛra u gbeiniŋ

21 Ku huoŋgu-na, Pol wuɔ ji cira u ka cor kã *Yerusalɛmu. Ŋga aa suɔ duɔ kã
Yerusalɛmu-i-na, u ka cor Maseduɔni igɛ̃na baa Akayi. U taa u bi piiye wuɔ
duɔ hi Yerusalɛmu-i, u saaya u bi kã *Ɔrɔmu.
22 Uŋ puu mafamma-i dumaaŋo-na, wuɔ saaŋ kakãyãtaamba hãi
Maseduɔni-i-na: Timote baa Erati; aa fuɔ wuɔ tĩɛna *Asi-i-na a ce yinni
cɛllɛ.
23 Kufaŋgu yinni-na, Itieŋo hũmelle kũŋ kuɔ ce nelle sire du.
24 Fãnaŋo naŋo waa tuɔ kul niikulni, ba taa ba bĩ-yo Demetursi. Uu naa biɛ
maacenciraamba ta ba kul baa-yo. Tĩiŋgu naŋgu waa Efɛsi-i-na, ba taa ba bĩ-
ku Artemisi. Tĩiŋgu faŋgu dũŋgu-i, Demetursibaa-ba taa ba kul ku temma baa
wargbɛ ba suor. Ba taa ba kũɔl gbeiŋa-i ku maacemma-na.
25-26 Polŋ kãa ka tuɔ waŋ Yesu maama-i, Demetursi wuɔ da u gbuonu
bafamba saŋga. Wuɔ bĩ u maacenciraamba-i baa u nafãnaamba-i hiere a
ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Naacolŋo maŋ juɔ ji tuɔ wuɔra u piiye daayo-i, wuɔ
ba bĩ-yo Pol; uŋ wuɔraŋ u waŋ mamaŋ na saa bi yaŋ-ma numma. Wuɔ iŋ
kul tĩnni maŋ, yuŋgu si dii-niɛ. A ne da miɛ i wuo ma'i nuɔ-i. Nuɔmba cuu u
huoŋ-nu wuɔ u waŋ ninsoŋo. U saa bãl-ku Efɛsi bande yoŋ; u yii duɔ gbuo Asi
nilɛiŋa-i hiere baa nel daama-i.

---

* **19:19** Huɔŋgu faŋgu-na, ku waa ba gbãa pã maacembieŋ komuɔŋ-niehãi baa cĩncieluo baa gbeiŋ daaya-i belle diei-i-na.

27 Mamaŋ jaaŋ muɔ, ku saa ce ŋaa u yii duɔ bĩɛna hã miɛ yoŋ, ŋga u ka ce
Artemisi dũŋgu nuoŋgu hel nuɔmba-na, a ce ba siɛ tiraa ta ba kãŋ Artemisi fuɔ
fɛrɛ-i, a ne da Asitaamba-i baa nuɔmba-i hiere miwaaŋo-na ba buol u yaa-i.»
28 Demetursiŋ piiye dumaaŋo-na, nuɔmba hɔmmu gbuu pãŋ guɔla; baa sire
ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Efɛsitaaŋ Artemisi temma si dii!»
29 Ijieŋ daa niɛ ce nelle-i hiere di sire yiɛra di gbeiniŋ. A ne da
Maseduɔnitaamba namba naa nyaanu Pol jo. Ba waa ba hãi. Ba taa ba
bĩ unaŋo-i Gawusi aa bĩ unaŋo-i Aritarke. Baa bel bafamba-i kã baa-ba
ponsanatigerre-na.
30 Pol wuɔ cira u kã. Diiloŋ-dũŋ-baamba cie-yo wuɔ u baa kã.
31 U jɛ̃naamba namba bi waa nelbɔ̃mbɔ̃mbaa Asi-i-na, bafamba puər ba ji
waŋ baa-yo wuɔ u baa kã.
32 Ijieni saa waa dɛi ponsanatigerre-na: Hooi haai! Hooi haai! Ba fɔ̃ŋgũɔ
waa da ŋ yuu-ba, ba siɛ suɔ kumaŋ ciɛ nuɔmba tigiiŋ ba-naa.
33 *Yuifuyiɛŋo naŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bĩ-yo Alɛsãndiri. Baa waŋ
ma yaaŋga-i baa-yo aa naa titiire-yuɔ dii-yo nuɔmba hɔlma-na wuɔ u piiye
baa-ba. Wuɔ sire u naŋga-i wuɔ nuɔmba budii.
34 Nuɔmba saa naa suɔ wuɔ Yuifuyiɛŋo. Baŋ juɔ suɔ, baa cor ta ba kaasĩŋ
wuɔ: «Efɛsitaaŋ Artemisi temma si dii! Efɛsitaaŋ Artemisi temma si dii!» Ba
ciɛ lɛrbaa-ba hãi temma kaasĩŋgu-na.
35 Kombiyiɛŋo maŋ waa ba nelle-na, u yaa juɔ gbãŋ baa nuɔmba-i ba budii.
Baŋ budii, wuɔ cira: «Efɛsitaaŋ namaa, hai moloŋo-i dii aa u saa suɔ wuɔ
Artemisi dũŋgu-i baa ku nobiŋo maŋ hilaa dɔrɔ-i-na diire, miɛ niini?
36 Kutieŋo si dii. Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na budii. Aa da na'a na ce
kumaŋ, na jɔguɔŋ na ne aa na suɔ na ce-ku.
37 Naŋ siire bel balaŋ daaba-i ta na jo baa-ba, ba saa bi guɔla bĩŋkũŋgu
Artemisi dũŋgu-na, ba saa bi bĩ u yebabalande, na'a i ce-ba niɛ?
38 Demetursi-i baa u nabaamba-i, da ba'a ba ka bĩ umaŋ, gɛ̃ŋgɛrtaamba dii,
ba bĩ kutieŋo-i kusuɔŋ-nu'i; ba jĩɛna yinni ta ba ce ãndɛnni-i.
39 Da ku bi waa nelma namma dii na wulaa, diɛ ji tigiiŋ i-naa hiere, na jo, i
ka fiɛlnu-mɛi.
40 Ni ma'i sĩ, dumandɛ-i-na, fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ da ba bĩ-ye yuu-ye wuɔ: ‹Bige-i dii
nyuŋgo-i-na aa na tigiiŋ na-naa?› I da hama-i waŋ-ma aa ba hũu-ma? I ka ce
ba da niɛ sĩ i taara i hel ba huoŋ-nu, a ne da ma'i sĩ.»
41 Uŋ waaŋ mafamma-i, wuɔ ce nuɔmba bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ.

20

Pol taa Efɛsi-i-na

1 Ijieŋ daaniŋ juɔ bãl, Pol wuɔ tigiiŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i a dii sirɛiŋa bɛi, aa
cãrã hũmelle-i ba wulaa a ta tuɔ kã Maseduɔni.
2 Uŋ kaa hi, wuɔ tuɔ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa tobimba-i u dii sirɛiŋa bɛi u kã,
ka hi Girɛsi.
3 Uŋ hii Girɛsi-i wuɔ tĩɛna ce caamba siɛi. Ku huoŋgu-na, u ji tuɔ taara u biɛ
baatoŋo-i kã Siiri. Baa gbuya-yuɔ wuɔ *Yuifubaa-ba taara-yuɔ baa wɛima.
Wuɔ yaŋ baatoŋo-i aa naa bir hel Maseduɔni yaŋga.
4 Bamaŋ taa ba wuɔra baa-yo, ba yirɛiŋa yaa daaya: Sopatɛr waa. Sopatɛr
to-i ba taa ba bĩ-yo Pirusi, ba taa ba hel Bere. Aritarke waa, baa Sekɔ̃ndusi.
Bafamba taa ba hel Tesalonike. Gawusi waa, fuɔ taa u hel Dɛrbu. Tisike waa
baa Turofimu. Bafamba taa ba hel *Asi. A naara Timote-i.
5 Yiɛ ce ba ta yaaŋga ka ta ba cie-ye Torasi.

6 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuɔ-i, u ponsaaŋgu naa piɛ tɩ̃, kuŋ juɔ
ce cor tɩ̃, yiɛ biɛ baatoŋo-i Filipu-i-na a nyaa ba huoŋ-nu Torasi-i-na. I ciɛ yinni
ndii hũmelle-na aa suɔ diɛ hi.

Pol siire naacombiloŋo naŋo

Iŋ kãa Torasi-i-na, yiɛ ce yinni niehãi terieŋgu-na.
7 Sãmadi-dãnambãaŋgu-na, yiɛ tigiiŋ i-naa baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i diɛ wuo
Itieŋo niiwuoni-i. Pol naa saaya u ta ku cuo kaala-i-na, a ce dumaaŋo-na u
nelma sa tɩ̃. U piiye ji tuɔ hi isuɔholle.
8 Ii naa waa sãŋkãnso dɔrɔ. Iŋ waa dũŋgu maŋ nuɔ-i, fitɩ̃mbaa-ba waa bɔi
kuɔ.
9 Naacombiloŋo naŋo waa baa-ye tɩ̃ɛna fɛ̃nɛtiri-i-na tuɔ nu Pol tuɔ piiye; ba
bɩ̃-yo Etike. Nelmaŋ juɔ'a ma sa tɩ̃ ma tɩ̃ dumaaŋo-na, naacombiloŋ daa wuɔ
kor duɔfũŋ. Iŋ juɔ'a i suɔ, u hilaa dii sãŋkãnso dɔrɔ-i-na a cor dũnni siɛi jo ji
diire hɩ̃ɛma-na. I kãa ka sire-yuɔ ku yaa nuɔ-i, a da u kuu.
10 Pol wuɔ hiire pãŋ jo ji tũu-yo aa naa cira: «Baa na tie holle, uu dii cicɛ̃lma!»
11 Iŋ birii nyugũŋ kufaŋgu-i, wuɔ calnu Itieŋo niiwuoni-i i wuo aa tiraa cor
baa u nelma-i. U piiye dumɛi ji kaal cuo-i aa suɔ ta.
12 Uŋ siire naacombiloŋo-i, kuɔ fũnuŋ dɔlnu nuɔmba-i ŋaa bige-i! Baa saaŋ-
yo kũŋ baa-yo.

Pol curaa kã Milɛti

13 Iŋ siire Torasi-i-na, yiɛ kã Asɔsi. Iŋ'a i ta, Pol wuɔ fuɔ ka wuɔ kã. Miɛ yiɛ
suur baatoŋ-na ta yaaŋga ka tiɛ cie-yo.
14 Uŋ juɔ jo, wuɔ suur baa-ye yiɛ cor kã Mitilɛni.
15 Iŋ siire Mitilɛni-i-na yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, yiɛ kã ka tiɛ hi
Kiyɔsi. Iŋ siire Kiyɔsi-i-na, cuo kaal yiɛ kã ka tiɛ hi Samɔsi. Siɛliŋ-yiiŋgu-i, i suɔ
tiɛ suur Milɛti-i-na.
16 Pol taa u taara u hi *Yerusalɛmu-i donduo a ce *Pãntekɔti-i kusuɔŋ-nu'i,
a ce dumaaŋo-na, wuɔ bella Efɛsi-i cor; wuɔ duɔ haar ba kaa bella-yuɔ.
17 Iŋ hii Milɛti-i, wuɔ puɔr ba ka bɩ̃ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba yaa Efɛsi-i-
na ba jo.
18 Baŋ juɔ, wuɔ cira: «Miŋ waa waama maŋ na hɔlma-na ji ta mi ta, na suɔ-
ku.
19 Mi saa ce Itieŋo maacemma-i baa bombolma. Da ku ce kuniɛ mi ji ta mi
hiel nyinyɔlma. *Yuifubaa-baŋ haa kumaŋ miɛ, Diiloŋo'i suyaaŋ-kuŋ.
20 Mamaŋ gbãa fa na maama-i hiere, mi saa fuo ma diei nɛi: Mi waaŋ-ma
baa-na puoŋa-na aa tiraa waŋ-ma baa-na na dumiɛŋa-na.
21 Mi muyaa mi natiɛŋa Yuifubaa-ba-na baa *niɛraamba-i hiere wuɔ ba
nanna ba cilɔbabalaŋo-i a gbãa cu Diiloŋo huoŋ-nu, aa hũu Itieŋo-i Yesu
maama-i.
22 Dumandɛ-i, *Diiloŋ-Yalle ciɛ mi ta mi kã Yerusalɛmu; mi saa suɔ mamaŋ
ciyaaŋ-miŋ terieŋgu-na.
23 Miŋ suyaa mamaŋ, da mi kã terieŋgu terieŋgu, Diiloŋ-Yalle gbuya-miɛ
wuɔ ba kaa huol mi yaaŋ-na aa dii-mi kaso.
24 Da mi fiɛ ku, mɛi wulaa wɛima sɩ̃. Kumaŋ gbãaŋ, miŋ biyaa mi
gboluoŋgu-i mamaŋ nuɔ-i, mi ce-ma ma cemma-i. Diiloŋ uŋ ciɛ baa nel-
biliemba-i cemma maŋ, aa Itieŋ wuɔ mi wuɔra waŋ-ma, mi donya ku yaa-i.
25 «Mi curaa na terni-na hiere a waŋ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i baa-na, ŋga
fiɛfiɛ-i-na, mi suyaa miɛ na siɛ tiraa da mi yufelle.
26 Ku'i ciɛ mi ta mi kuola-mɛi baa-na nyuŋgo-i-na miɛ nuɔni maŋ da ŋ hũu
mi nelma-i nanna, mɛi yuŋ-maama sɩ̃.

27 Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, mi waaŋ-ku baa-na hiere, mi saa fuo ma diei nɛi.
28 Bilaaŋ na fɛrɛ fafamma, aa na bi bel Diiloŋ-Yalleŋ hãa-na bamaŋ. Taa na ne Diiloŋ-dũŋ-baamba-i fafamma. Diiloŋo pãa fuɔ fɛrɛŋ Biɛŋo yaa duɔ gbãa da-ba.
29 Mi suyaa miɛ da mi bir mi huoŋgu-i, nelbabalaamba ka jo ji suur na hɔlma-na a guɔla-nɛi. Ba sa ce hujarre ŋaa maamunaamba.
30 Namaa fɛrɛ-i na hɔlma-na, banamba ka sire baa coima-i a tãal Diiloŋ-dũŋ-baamba cu ba huoŋ-nu.
31 Terieŋgu faŋgu-na, suyaaŋ na fɛrɛŋ belma, aa na baa yaŋ ma karaanu-nɛi wuɔ mi ciɛ bieŋa siɛi baa-na ta mi dii nelma-i na tũnni-na bãaŋgu-i baa isuəŋgu-i, kuniɛ mi ji ta mi kaal baa-ma yɛrɛ.
32 «Fiɛfiɛ-i-na, mi diyaa-na Diiloŋo naŋ-na aa tiraa dii-na u hujarreŋ-nelma naŋ-na. U yaa gbãa ce na naŋ kaasĩnni u hũmelle-na aa hã-na ciiluŋgu maŋ jĩɛna ta ku cie u baamba-i.
33 Miŋ waa baa-na, mi saa ji nenu moloŋ warbelle dede, mi saa bi nenu moloŋ nyarkpãtãaŋgu dede.
34 Niɛŋ mi nammu-i, mi ciɛ maacemma-i baa mu yaa-i a yiɛra baa i yuŋ-maama-i muɔ baa mi nabaamba-i hiere; namaa fɛrɛ-i na suyaa-ma.
35 Mi taa mi ce da mi pigãaŋ-na wuɔ na saaya na siɛya na napuɔŋa-i dumɛi a gbãa da na da kãyã sũntaamba-i aa yaŋ Itieŋo-i Yesu nelma ta ma tĩɛnu-nɛi wuɔ: ‹Yudɔdɔlle dii hãmma-na yaŋ hũuma-na.›»
36 Polŋ juɔ piiye tĩ, baa dũuna hiere cãrã Diiloŋo-i.
37 Baŋ juɔ ta ba jaal-o aa u duɔ ta, baa naŋ yuŋgu hiere ta ba kaal.
38 Uŋ ciɛra ba siɛ tiraa da u yufelle, ku yaa migãaŋ ce ba ta ba kaal. Baŋ juɔ jaal-o tĩ, baa saaŋ-yo u ka suur baatoŋo-na.

21

Pol kãmma-i Yerusalɛmu-i-na

1 Iŋ buɔra baa Efɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba-i, miɛ yiɛ ta baa baatoŋo-i tiɛ kã Kɔsi. Ku cuo kaala-i-na, yiɛ sire Kɔsi-i-na a kã Ɔrɔdi. Iŋ siire Ɔrɔdi-i-na, yiɛ kã Patara.
2 Iŋ kãa Patara-i-na, yiɛ da baatoŋo naŋo kã Fenisi; yiɛ suur ufaŋo-na a ta.
3 Iŋ kaa piɛ Sipire-i, yiɛ yaŋ-yo i nanyuɔŋ-nu aa naa bella cor tiɛ kã Tiir, dii Siiri mara nuɔ. Coŋgorni maŋ waa baatoŋo-na, nii naa saaya ni hiire kusuɔŋ-nu'i.
4 Iŋ hii terieŋgu-i, yiɛ da Diiloŋ-dũŋ-baamba namba, yiɛ tĩɛna ce yinni niehãi baa-ba. Bafaŋ baa ta ba piiye baa Pol wuɔ u baa kã *Yerusalɛmu-i-na. *Diiloŋ-Yalle'i naa diyaa nelma famma-i ba nunni-na.
5 Iŋ juɔ'a i ta yiiŋgu maŋ nuɔ-i, baa hel hiere baa ba caamba-i baa ba bisãlmba-i a saaŋ-ye kã baa-ye dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na. Iŋ kaa hi nuoraaŋgu nuŋgu-i, yiɛ dũuna cãrã Diiloŋo-i
6 aa sire jaal i-naa. Iŋ jaalaa i-naa, miɛ yiɛ suur baatoŋo-na aa bafaŋ baa gũunu ta ba kũŋ.
7 Iŋ siire terieŋgu-na, yiɛ kã Pitolemayisi. Iŋ hiiriiye Pitolemayisi-i-na, molo saa ji tiraa suur baatoŋ-na. Iŋ hiiriiye, yiɛ kã ka jaal tobimba maŋ dii terieŋgu-na aa tĩɛna ce yiiŋgu diei baa-ba.
8 Ku cuo kaala-i-na, yiɛ sire cor kã Sesare. Iŋ hii, yiɛ har Filipu terieŋ-nu. Filipu faŋo waa Diilonelwaraŋo. Ba naŋ hielaa nuɔmba niehãi maŋ Yerusalɛmu-i-na wuɔ ba ta ba kãyã Yesu *pəpuərbiemba-i, u waa ba hɔlma-na.*

* **21:8** Niɛŋ 6.5.

9 U biemba waa ba naa. Ba saa naa hi soŋ yogo. Ba waa *Di-
ilopɔpuɔrbiemba hiere.
10 Yiiŋgu naŋgu-na, *Diilopɔpuɔrbiloŋo naŋ wuɔ hel *Yude-i-na jo, ba taa ba
bĩ-yo Agabusi.
11 Uŋ juɔ ji da-ye, wuɔ biɛ Pol kpaŋkpaaŋgu-i a vaa fuɔ fɛrɛŋ gbeini-i baa
u nammu-i aa cira: «Diiloŋ-Yalle ciɛra wuɔ kpaŋkpaaŋ daaku tieŋ duɔ kã
Yerusalɛmu-i-na, *Yuifubaa-ba ka bel-o vaa-yo dumandɛ yaa nuɔ-i a hã
*niɛraamba-i baa-yo.»
12 Uŋ piiye dumaaŋo-na, miɛ fɛrɛ-i yiɛ gbuu cãrã Pol baa terieŋgu faŋgu
taamba-i wuɔ u baa kã Yerusalɛmu-i-na.
13 Wuɔ bir gbɛ̃-ye wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na kaal da na caar mi holle-i? Da
ba ka vaa-mi, wɛima sĩ. Da ba fiɛ ka ko-mi, wɛima sĩ. Mi hũyãa-ma da mi ku
Yerusalɛmu-i-na Itieŋo-i Yesu maama-na.»
14 Uŋ yagaraa miɛ nuŋgu-i, i saa ce-ku ku hãi; yiɛ yaŋ-yo aa naa cira: «Ma ce
ŋaa Itieŋ uŋ taaraŋ-mɛi dumaa.»
15 Ku huoŋgu-na, yiɛ tigiiŋ ta tiɛ kã Yerusalɛmu-i-na.
16 Diiloŋ-dũŋ-baamba namba hel Sesare-i-na a cu i huoŋ-nu. Iŋ kaa hi, baa
ce i kã ka har naacolŋo naŋo-na, ba bĩ-yo Minasɔ̃. U taa u hel Sipire. U huɔŋgu
cuɔ Yesu hũmelle-na.

Pol kãa Sake dumɛlleŋ

17 Iŋ kãa *Yerusalɛmu-i-na, kuɔ fũnuŋ dɔlnu tobimba maŋ waa terieŋgu-na!
18 Ku cuo kaala-i-na, Pol wuɔ kã baa-ye Sake† dumɛlle-na. Yiɛ kã ka da
Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba-i hiere terieŋgu-na.
19 Pol wuɔ jaal-ba, aa Diiloŋ uŋ kãayã-yuɔ u ce mamaŋ hiere *niɛraamba
hɔlma-na, wuɔ suur ma yaaŋga-na a waŋ-ma baa-ba.
20 Uŋ juɔ piiye tĩ, baa gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa naa cira: «Pol, ne, *Yuifubaa-ba
maŋ cuu Yesu huoŋ-nu aa yagar nyaar *Moisi *ãnjĩnamma-na ba ciinu cor.
21 Ba nuɔ ŋ maama-i. Ba gbĩɛ-ba wuɔ naŋ wuɔra ŋ piiye baa Yuifubaa-ba
maŋ dii juɔma-na wuɔ ba nanna Moisi ãnjĩnamma-i. Wuɔ naŋ ciɛra ba baa
tiraa ba ta ba *jã ba bisãlmba-i aa ba nanna ba bĩncuɔŋ-maama-i.
22 Dɛ-i-na, nuharuŋgu si dii-mɛi, ba ka suɔ wuɔ ŋ juɔ. Terieŋgu faŋgu-na, i ka
ce-ma niɛ?»
23 Aa naa cira: «Ne, mamaŋ dii cemma, nuɔmba naa dii bande-i-na, ba pãa
nuŋgu baa Diiloŋo-i,
24 ne-ba na ka migãaŋ na yunniŋ-maama-i aa ŋ yiɛra baa nimaŋ dii pãmma
hiere ba yunni-na aa ba cir ba yunni-i. Da ŋ ce mafamma-i, nuɔmba ka ne
da naŋ fɛrɛ-i ŋ wuɔ Moisi ãnjĩnamma hũmelle-i. Ba ka suɔ terieŋgu faŋgu-na
wuɔ baŋ waŋ mamaŋ ŋ kũŋgu-na hiere coima.
25 Aa niɛraamba maŋ cuu Yesu huoŋ-nu, iŋ yiɛraaya mamaŋ‡, i nyɛgãaŋ-ma
hã-ba, wuɔ ba yaŋ cufĩɛŋ-kũɔma wuoma-i, baa bĩmbaamba maŋ ba saa cãa
ba nonni-i, baa tãmma famma fɛrɛ-i aa ba hiel ba naŋga bĩŋwosĩnni-na.»
26 Baŋ piiye dumaaŋo-na, ku cuo kaala-i-na, Pol wuɔ gbonu baa balaŋ
daaba-i ka doŋ tuɔ migãaŋ u yuŋ-maama-i. Baŋ hilaa migãmmaŋ-terieŋgu-na,
wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka tũnu *Diilojigãntaamba-i kuŋ saaya ku bãl yiiŋgu
maŋ nuɔ-i aa ba ko ba niikonni-i.

Ba bilaa Pol Diilodubuɔ-i-na

27 Polbaa-ba yunniŋ-maama migãama naa saaya ma ce yinni niehãi. Yiŋ
daaniŋ juɔ ta ni kã bãlma-i, *Yuifubaa-ba naŋ baa da Pol *Diilodubuɔ-i-na,
baa gbo nuɔmba-i yuɔ ba bel-o. Yuifubaa-ba famba taa ba hel *Asi.

---

† **21:18** Sake yaa waa Diiloŋ-dũŋ-baamba yuŋ-nu Yerusalɛmu-i-na. Niɛŋ Gal. 1.19. ‡ **21:25** Niɛŋ 15.1-29.

28 Ba siire ta ba kaasĩŋ wuɔ: «*Isirahɛl-baaŋ namaa, kuraaŋ-kuŋ! Naacolŋo maŋ wuɔraayaŋ u bĩɛna i yerre-i terni-na hiere u yaa daayo. U wuɔra u piiye wuɔ Isirahɛl-baaŋ miɛ i saa fa, nuɔŋ miɛ sĩ. Aa tiraa cira *Moisi *ãnjĩnamma saa fa baa Diilodubuɔ-i hiere. U yaa tiraa sire biɛ *niɛraamba jo ji suur baa-ba Diilodubuɔ-i-na a guɔla-yuɔ hã-ye.»
29 Kumaŋ ciɛ ba ta ba piiye wuɔ u juɔ baa niɛraamba Diilodubuɔ-i-na, ba daa-yo baa Efɛsiyiɛŋo naŋo nelleŋ-huɔŋga-na, ba da niɛ sĩ u juɔ baa-yo Diilodubuɔ-i-na. Efɛsiyiɛŋo faŋo-i, ba taa ba bĩ-yo Turofimu.
30 Ijieŋ daani sire gbuo nelle-i hiere. Nuɔmba hel terni-na hiere jo ji yu Pol-na a bel-o hiel-o Diilodubuɔ-i-na§ aa pãŋ bĩŋ dũnfenni-i.
31 Baŋ hielaa-yo, baa ta ba taara ba ko-yo. Yalle kã ka hi *Oromɛ ba sorosi ba yuntieŋo-i, wuɔ *Yerusalɛmu huolaa.
32 Sorosi ba yuntieŋo pãŋ sire ne sorosibaa-ba namba baa u nayuntaamba namba, ba ta ta ba gbar ba kã. Nuɔmbaŋ juɔ'a ba ne da sorosibaa-ba jo dii, baa yaŋ Pol muoma-i aa naa yiɛra ta ba ne.
33 Baŋ juɔ ji hi, sorosi ba yuntieŋo bel Pol aa ce ba vaa-yo baa jəlgəbaa-ba hãi. Baŋ vaa-yo, wuɔ yuu u sĩnni-i aa naa yuu uŋ ciɛ kumaŋ.
34 Ŋga, nuɔmbaŋ yuu dumaaŋo-na, ba piiye ba da-ba-deŋ hiere; a ce sorosi ba yuntieŋo saa ji suɔ baŋ waŋ mamaŋ. Wuɔ naa wuɔ cira ba kã baa-yo sorosi ba cĩiŋ-nu.
35-36 Baa biɛ-yo ta. Nuɔmba-i hiere baa cu ba huoŋ-nu ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Kuɔŋ-yoŋ! Kuɔŋ-yoŋ!» Baŋ kaa ta ba nyugũŋ baa-yo munyugũmmu-na da ba suur baa-yo, baa ta ba nii-yuɔ. Sorosibaa baa naa baa tũu-yo ta ba suur baa-yo.

Polŋ waaŋ mamaŋ baa Yerusalɛmutaamba-i

37 Baŋ suur baa Pol sorosi ba cĩiŋgu-na, wuɔ yuu sorosi ba yuntieŋo-i girɛkimma-na wuɔ: «Mi gbãa piiye baa-ni wɛi?»
Sorosi ba yuntieŋo cira: «Naŋ daa girɛkimma-i hie ta ŋ nu-ma?
38 Esipiyiɛŋo maŋ siire pu aa nuɔmba neifieŋa hãi cu u huoŋ-nu hĩɛŋgu-na, mɛi na'a sĩ u yaa nuɔŋo-i.»
39 Pol wuɔ cira: «Muɔŋo-i, *Yuifuyiɛŋ muɔ, mi huɔŋ Tarse, dii Silisi mara nuɔ; mi hel nebuɔ-na; nelgbãŋgbãlãŋ muɔ sĩ. Jande mi cãrã-niɛ, yaŋ mi piiye cɛllɛ baa nuɔmba-i.»
40 Sorosi ba yuntieŋo hã-yo hũmelle-i. Pol wuɔ yiɛra munyugũmmu-na aa naa ce u naŋga-i wuɔ nuɔmba budii. Baa bi budii. Wuɔ biɛ nelma-i ebiremma-na wuɔ:

22

1 «Mi məlbaa namaa, baa mi tobaa namaa, yaaŋ mi waŋ nelma yaaŋga-i baa-na.»
2 Polŋ duɔŋ tuɔ piiye ebiremma-na, baa gbuu budii da tententeŋ ŋaa molo si dii. Wuɔ cira:
3 «Muɔŋo-i *Yuifuyiɛŋ muɔ. Mi huɔŋ Tarse, dii Silisi mara nuɔ; ŋga mi vãa bande yaa nuɔ-i. Mi waa baa Gamaliɛl. U yaa hãalãayã-miɛ bĩncuɔŋ-hũmelle-i hiere. Mi Diiloŋ-kũŋgu waa kpelle ŋaa kũŋ yeŋ kpelle namaa na wulaa dumaa nyuŋgo-i-na.
4 Bamaŋ naa suur Itieŋo hũmelle-na, mi taa mi ko-ba. Mi ciɛ ba bel caamba namba baa bɛmba namba dii-ba kaso.

§ **21:30** Ba saa hiel-o *Diilodubuɔ-i-na koi koi, ba kãa baa-yo niɛraaŋ-gõŋgũɔŋgu'i nuɔ-i.

5 Da na'a mi tãal-na, na yuu *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i baa nelle
bĩncuɔmba-i, ba ka waŋ-ma baa-na.»
(Pɔpuɔr. 9.1-19; 16.12-18)
«Ba nyɛgãaŋ sɛbɛbaa hã-mi wuɔ mi ka hã i nelleŋ-tobimba maŋ dii Damasi-i-
na, wuɔ ba hã-mi hũmelle-i mi bel bamaŋ cuu Yesu huoŋ-nu terieŋgu-na jo
baa-ba *Yerusalɛmu-i-na bande-i-na ji huol ba yammu-i.
6 Mi taa ku yaa-i. Miŋ kaa ta mi piɛ Damasi-i, bãaŋgu naa hi yuhuɔŋga-i tĩ.
Mi juɔ'a mi suɔ da cecerma naŋ temma hilaa dɔrɔ-i-na jo ji dii-mi huɔŋga.
7 Mi pãŋ cii. Miŋ cii dumaaŋo-na, mi nu molo piiye baa-mi wuɔ: ‹Sol, bige-i
ciɛ ŋ ta ŋ ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi?›
8 «Mi yuu miɛ: ‹Hai moloŋo-i piiyeŋ?›
Kutieŋo gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Muɔ Nasarɛtitaaŋ Yesu, muɔmɛi piiyeŋ. Ŋ ce
karaaŋgu-i baa muɔmɛi.›
9 Bamaŋ waa baa-mi, ba daa cecerma-i, ŋga moloŋ daa uŋ waaŋ mamaŋ ba
saa nu-ma.
10 Uŋ piiye dumaaŋo-na, mi yuu miɛ: ‹Mɛi Tie, mi saaya mi ce niɛ?›
U gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Diiloŋ uŋ taaraŋ ŋ ce mamaŋ, sire ŋ kã Damasi-i-na ba ka
pigãaŋ-ni baa-ma.›
11 Cecerŋ daama pãŋ yir muɔ gbula. Baa bel mi naŋ-na kã baa-mi Damasi-i-
na.
12 «A ne da naacolŋo naŋo waa Damasi-i-na, ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi. U
taa u wuɔ *ãnjĩnamma-i fafamma. *Yuifubaa-ba maŋ waa hiere Damasi-i-
na, ba taa ba bĩ u yefafalle.
13 Wuɔ jo ji da-mi. Wuɔ piɛ mi caaŋ-nu aa naa cira: ‹Sol, puur ŋ yufieŋa-i!›
Mi yufieŋa bi pãŋ puur terduɔŋgu faŋgu-na mi ta mi da.
14 Wuɔ gbɛ̃-mi wuɔ: ‹I bĩncuɔmbaŋ siire cu Diiloŋo maŋ huoŋ-nu'i, u hielaa-
ni duɔ pigãaŋ-ni u huɔŋga-i aa duɔ ce ŋ da ŋ da Nelviiŋo-i baa ŋ yufelle, aa
tiraa ce u piiye baa-ni baa fuɔ fɛrɛŋ nuŋgu.
15 U taara niŋ daa mamaŋ aa nu mamaŋ, ŋ wuɔra ŋ waŋ-ma baa nuɔmba-i
hiere.
16 Baa sɛrɛ, sire ŋ ce ba *batiseŋ-ni aa ŋ gbuuse-yuɔ u hur ŋ ãmbabalma-i
hiere niɛ.›
17 «Miŋ juɔ bir kã Yerusalɛmu-i-na, yiiŋgu naŋgu-na, mi kã *Diilodubuɔ-i-na
ka ta mi cãrã Diiloŋo-i. Itieŋ wuɔ carra-miɛ.
18 Miɛ mi ne da-yo. U gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Pol, da ŋ fiɛ waŋ wuɔ niɛ mi maama-na,
Yerusalɛmutaamba siɛ hũu-ma. Sire ŋ hel ba nelle-na donduo, baa tĩɛna!›
19 «Miɛ cira miɛ: ‹Itie, ba suyaa wuɔ bamaŋ cuu ŋ huoŋ-nu muɔmɛi taa mi
wuɔra *Diilonelhãalãdũnni-na mi bel-ba mi muo-ba aa ta mi dii-ba kaso.
20 Aa mi waa baŋ taa ba ko Etiɛni maŋ taa u waŋ ŋ maama-i. U kuliiŋgu
dɔlaanu-miɛ. Bamaŋ kuɔ-yo, muɔmɛi taa mi niya ba joŋgorbaa-ba-i.›*
21 Miŋ waaŋ mafamma-i, Itieŋo gbɛ̃-mi wuɔ: ‹Sire ŋ kã, mi taara mi puɔr-ni
termaaŋ-nu *niɛraamba wulaa.›»
22 Nuɔmba naa kar ba tũnni-i ta ba nu Pol tuɔ piiye. Uŋ juɔ cira wuɔ Diiloŋ
wuɔ u ka saaŋ u yaa-i niɛraamba wulaa, baa pãŋ doŋ ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Kuɔŋ
naacolŋ daayo-i, baa na yaŋ-yo!»
23 Ba taa ba kakarra aa hiel ba joŋgorbaa-ba-i ta ba naŋ-ba dɔrɔ aa ta ba bi
kũɔl hĩɛma-i ba naŋ dɔrɔ-i-na.
24 Maŋ juɔ waa dumaaŋo-na, sorosi ba yuntieŋ wuɔ cira ba suur baa Pol ba
cĩiŋgu-na ka muo-yo, ku yaa u ka waŋ ninsoŋo-i.

---

* **22:20** Niɛŋ 7.58; 8.1.

25 Baa suur baa-yo ka vaa-yo aa da ba muo-yo. Wuɔ yuu sorosi ba yuntieŋo maŋ waa u caaŋgu-na wuɔ: «Hai hãa-na hũmelle-i wuɔ da na bel *Oromɛyiɛŋo maŋ, na gbãa muo-yo a ne da na saa ce u ãndaaŋgu-i yogo?»
26 Uŋ piiye dumaaŋo-na, yuntieŋ daayo kã ka gbɛ̃ ba yuntieŋo maŋ naa cira ba muo-yo wuɔ: «Yuntie, i taa i yii diɛ cãl dɛ! Naacolŋ daayo-i Oromɛyiɛŋo.»
27 Sorosi ba yuntieŋ wuɔ sire jo ji yuu Pol wuɔ: «Nuɔŋo-i Oromɛyiɛŋ nuɔ wɛi?»
Pol wuɔ cira: «Ũu.»
28 Sorosi ba yuntieŋo cira: «Muɔmi hielaa gbeibuɔ da mi gbãa da Oromɛsĩnni-i.»
Pol wuɔ cira: «Muɔ fuɔ, mi huɔŋ baa-ni.»
29 Uŋ piiye dumaaŋo-na, bamaŋ naa saaya ba muo-yo, baa pãŋ forra u caaŋgu-na. Sorosi ba yuntieŋ uŋ ciɛ ba vaa-yo, kor maa pãŋ ta ma da-yo.

Ba juɔ baa Pol Yuifu ba nellentaamba wulaa

30 Ku cuo kaala-i-na, sorosi ba yuntieŋo ce ba bĩ *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *nellentaamba-i duɔ ji suɔ baŋ cãl Pol mamaŋ nuɔ-i jebi. Baŋ juɔ, wuɔ ce ba fir Pol jo baa-yo ba wulaa.

23

1 Pol wuɔ tuɔ ne *nellentaamba-i da kelkelkel, aa naa cira: «Tobiŋ namaa, mi suyaa miɛ ji hi baa nyuŋgo, mi wuɔyaa Diiloŋ-hũmelle-i baa huɔŋga diei; terieŋgu faŋgu-na, mi sa cãl mi fɛrɛ baa wɛima.»
2 *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi; wuɔ gbɛ̃ bamaŋ waa Pol caaŋgu-na wuɔ: «Muyaaŋ u nuŋgu-i na hã-yo!»
3 Pol wuɔ cira: «Ŋ ciɛra ba muo muɔmɛi wɛi? Diiloŋo ka bi muo nuɔŋo-i. Huhurmantieŋ nuɔni maŋ daani-i; ma sĩ ŋ juɔ da ŋ ji ce ãndaaŋgu-i a saanu baa *ãnjĩnamma yaa kɛ? Ma ce niɛ ŋ bir ciɛl-ma jĩna aa cira ba muo-mi?»
4 Nuɔŋ baa cira: «Ŋ tuora Diilojigãntaamba yuntieŋo yaa wɛi?»
5 Pol wuɔ cira: «Aoo! Tobiŋ namaa, mi saa naa suɔ wuɔ u yaa-i Diilojigãntaamba yuntieŋo-i, mi cãlãa. Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: ‹*Baa piiye babalaa ŋ hã nellentieŋo-i.*›*»
6 Pol wuɔ suyaa wuɔ nellentaamba namba waa *Sadusĩɛbaa aa banamba *Farisĩɛbaa, wuɔ cira: «Tobiŋ namaa, muɔŋo-i Farisĩɛyiɛŋ muɔ, mi bĩncuɔmba-i Farisĩɛbaa. Da na da na ce mɛi ãndaaŋgu-i nyuŋgo-i-na, kuu dii ŋaa miŋ hĩŋ taaluŋgu-i kuomba siremma-na, ku'i juɔ baa mafamma-i.»
7 Uŋ piiye dumaaŋo-na, Sadusĩɛbaa-ba-i baa Farisĩɛbaa-ba sire ta ba fanu ba-naa u nelma-na, a ji ce calnu sɔmma hãi.
8 Kumaŋ ciɛ ku ce ijieni-i, Sadusĩɛbaa-ba ciɛra bafamba saa hũu-ma wuɔ kuomba ka sire, ba saa bi hũu-ma wuɔ *dɔrpɔpuɔrbiemba dii baa Diiloŋo-i, ba saa bi tiraa hũu-ma wuɔ jĩnabaa-ba dii. Farisĩɛbaa ba'a bafamba hũyãama wuɔ daani-i hiere nii dii; ku'i juɔ baa ijieni-i.
9 *Ãnjĩnamma pigãataamba namba waa ba hɔlma-na, ba waa Farisĩɛbaa; bafamba sire muo jãŋ wuɔ bafamba saa da Polŋ cãlãa kusuɔŋ-nu, kɛrɛ jĩna'i ka carra-yuɔ dii; da ma'i sĩ dɔrpɔpuɔrbiloŋo.
10 Kuɔ sire bel vaa. Korma doŋ ta ma da sorosi ba yuntieŋo-i wuɔ sĩ ba ka hɔnu Pol. Wuɔ ce sorosibaa-ba jo ji hiel-o ba hɔlma-na a kã baa-yo ba cĩiŋgu-na.
11 Ku isuɔŋgu-na, Itieŋ wuɔ carra Pol a waŋ baa-yo wuɔ: «Vaa ŋ fɛrɛ! Niŋ waaŋ mi maama-i dumaa *Yerusalɛmu-i-na bande-i-na, da ŋ kã, ŋ waŋ-ma dumɛi *Ɔrɔmu-i-na.»

---

* **23:5** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 22.27

Yuifubaa-ba saa-ma da ba ko Pol

12 Ku cuo kaala-i-na, *Yuifubaa-ba sire nunu ba-naa cucuuyuŋgu-na da ba
ko Pol, aa naa waasa wuɔ da ba saa ko-yo, juuru sa wuo, hũmma sa nyɔŋ.
13 Bamaŋ naa ciɛ mafamma-i baa curaa nuɔmba komuɔŋa hãi-i.
14 Baa sire kã ka ne *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa nelle bĩncuɔmba-i
a waŋ baa-ba wuɔ: «I daa i-naa, aa i waasaaŋ wuɔ diɛ saa ko Pol, molo sa dii
bĩŋkũŋgu u nuŋgu-na.
15 Fiɛfiɛ-i-na, namaa da na siɛ baa *nellentaamba-i, na kã sorosi ba yun-
tieŋo wulaa, wuɔ u ce ba jo baa-yo na ji migãaŋ ce u ãndaaŋgu-i fafamma. Da
ba ta ba jo baa-yo, miɛ i ka gbãŋ kpelle ko-yo hũmelle-na.»
16 Pol hãsĩŋo naŋo waa nu-ma. Wuɔ kã ka tũnu Pol baa-ma dii sorosi ba
cĩiŋgu-na.
17 Pol wuɔ bĩ sorosi ba yuntieŋo naŋo-i a ji waŋ baa-yo wuɔ: «Kã baa
naacombiloŋ daayo-i na yuntieŋo wulaa, nelma dii u duɔ waŋ-ma baa-yo.»
18 Sorosiyiɛŋ wuɔ kã baa naacombiloŋo-i ba yuntieŋo wulaa ka cira: «Pol
yaa bĩɛ-mi hã-mi naacombiloŋ daayo-i wuɔ mi jo baa-yo ŋ wulaa, kɛrɛ ŋ
pɔpuɔruŋgu dii u wulaa.»
19 Ba yuntieŋ wuɔ bel naacombiloŋo naŋ-na ba kã ba deŋ ka yuu-yo wuɔ:
«Ku faa wɛi?»
20 Naacombiloŋ wuɔ cira: «Ku faa. Kuu dii ŋaa Yuifubaa-ba saa-ma wuɔ ba
ka jo ji waŋ baa-ni ŋ kã baa Pol bisĩnuɔ-i-na ba ka migãaŋ ce u ãndaaŋgu-i.
21 Da ba jo, ŋ baa hũu-ma. Bamaŋ taaraayaŋ-yuɔ baa komma-i ba curaa
nuɔmba komuɔŋa hãi-i. Ba waasaaŋ wuɔ da ba saa ko-yo, molo sa dii
bĩŋkũŋgu u nuŋgu-na. Bafamba tigiiŋ tĩ, ba cie nuɔnɛi.»
22 Sorosi ba yuntieŋ wuɔ cira: «Mi nuɔ, ŋga ma diei dii: Baa yaŋ molo suɔ
wuɔ ŋ tũɔnu-miɛ.» Aa naa ce u bir kũŋ.

Ba saaŋ Pol hã fãamaaŋo-i baa-yo

23 Naacombiloŋ uŋ taa, sorosi ba yuntieŋo bĩ bamaŋ cuu ufaŋo-i ba hãi,
a ji gbɛ̃-ba wuɔ: «Hielaaŋ sorosibaa nuɔsũɔ na tigiiŋ-ba, baa sũŋgbartaamba
komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo, a naara puɔlnintaamba nuɔsũɔ. Diɛ wuo
isuɔniiwuoni-i tĩ, na ka kã Sesare.
24 Niɛŋ sũnaamba namba na ji kã baa Pol. Mi taara u hi fãamaaŋo terieŋgu-i
u yuŋgu baa jaŋ-yo.» Fãamaaŋo faŋo-i ba taa ba bĩ-yo Felisi.
25 Aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i hã-ba wuɔ ba ka hã-yo. U nyɛgãaŋ wuɔ:
26 «Fãamaa, mi pãa-ni jaaluŋgu.
Muɔ Kulodi-Lisiyasi, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-ni.
27 Baŋ kãa baa naacolŋo maŋ, *Yuifubaa-ba naa bel-o ta ba taara ba ko-
yo. Miŋ juɔ suɔ miɛ *Oromɛyiɛŋo, mi kã baa sorosibaa-ba-i ka hũu-yo ba
wulaa
28 kã baa-yo ba *nellentaamba wulaa da mi ka suɔ baŋ cãl-oŋ mamaŋ
nuɔ-i jebi.
29 Mi kãa ku yaa nuɔ-i, ka da ba cãl-o ba hũmelleŋ-kũŋ-nu. U saa ce
mamaŋ hii ba bel-o dii-yo kaso aa ji da baa a ko-yo.
30 Dumandɛ-i-na, mi nuɔ ba'a ba jɔguɔŋ-yo baa komma, ku'i ciɛ mi saaŋ-yo
hã-ni. Mi waaŋ-ma baa-ba miɛ da kuɔ wɛima dii, ba kã naŋ wulaa.
I ka waa.»
31 Sorosibaa baa bi biɛ Pol isuɔŋgu faŋgu-na a kã ka hi Ãntipatirisi.
32 Ku cuo kaala-i-na, bamaŋ waa baa ba gbeini-i, baa gũunu aa naa yaŋ
bamaŋ waa baa sũnaamba yaa cor baa Pol.
33 Baŋ kaa hi Sesare-i, baa dii sɛbɛ-i fãamaaŋo naŋ-na baa Pol hiere.

34 Fãamaaŋ wuɔ kalaŋ sɛbɛ-i aa naa yuu Pol uŋ hel yasĩnni maŋ nuɔ-i. Pol
wuɔ cira u hel Silisi mara nuɔ.
35 Fãamaaŋ wuɔ cira: «Bamaŋ cãlãaŋ-niŋ da ba jo, nelma maŋ dii yuuma-i,
mi ka yuu-ni baa-ma.» Aa naa ce ba kã baa-yo ka jĩna-yuɔ *Erɔdi cĩiŋ-nu.

24

Fãamaaŋo tĩɛnaana Pol ãndaaŋgu-na

1 Baŋ juɔ baa Pol ji hã fãamaaŋo-i, yinni naa cor, diiluŋ-yiiŋgu-na, *Diilo-
jigãntaamba yuntieŋo-i Ananiyasi wuɔ sire baa nelle bĩncuɔmba namba-i a
jo baa ãndaaŋgu-i fãamaaŋo wulaa. Baa naa bi jo baa naacolŋo naŋo u duɔ ji
piiye cu ba huoŋ-nu. Ba bĩ naacolŋo-i Tɛrtulusi.
2 Baŋ juɔ, fãamaaŋ wuɔ ce ba bĩ Pol jo. Uŋ juɔ, Tɛrtulusi wuɔ doŋ tuɔ piiye
wuɔ: «Yuntie, iŋ yeŋ fiisaaŋgu maŋ nuɔ-i daaku-i nuɔnɛi juɔ baa-ku. Ŋ migãaŋ
wɛima bɔi hã-ye.
3 I siɛ gbuu gbãa jaal-ni.
4 Mi sa taara mi bella-niɛ jĩna ku'i ciɛ mi ta mi cãrã-niɛ miɛ ŋ ce jande aa ŋ
kar ŋ tũŋgu-i i piiye cɛllɛ yoŋ baa-ni.
5 Naacolŋ daayo-i nɛliɛŋo sĩ; i daa u wuɔra u gbo *Yuifubaa-ba-i baa ba-naa
terni-na hiere. Nasarɛtitaaŋ Diiloŋ-hũmelle yuntieŋo naŋo'i.
6 U taa u yii duɔ bi bĩɛna *Diilodubuɔ-i hã-ye, ku'i ciɛ i bel-o. [Ii naa cira i ce
ãndaaŋgu-i miɛ cemma,
7 Lisiyasi* yaŋ aa kã ka hũu-yo i wulaa fɔ̃ŋgũɔ
8 aa cira mamaŋ da ma waa i jo naŋ wulaa.] Miŋ waaŋ mamaŋ, da kuɔ
coima, u yaa-i ŋ yuu-yo.»
9 Yuifubaa baa cira ma yaaŋga yaa-i, kɛrɛ ma ciɛ dumɛi.
10 Fãamaaŋ wuɔ hã Pol baa ãndaaŋgu-i. Pol wuɔ cira: «Yuntie, mi suyaa miɛ
nyuŋgo saa jĩna-niɛ ãndacelle-na miɛ jãmalã-i-na. Terieŋgu faŋgu-na, mi holle
sa tie baa wɛima.
11 Mi kãa *Yerusalɛmu-i-na da mi ka jaal Diiloŋo. Miŋ kãa, ku saa cor yinni
cĩncieluo ni hãi yogo. Da ŋ'a mi tãal-ni yuu-ba ŋ ne.
12 Aa ŋ yuu-ba da kuɔ ba daa mi ciɛ ãndapirre baa moloŋo Diilodubuɔ-i-na,
sisɔ *Diilonelhãalãdũnni-na, da ma'i bi sĩ yaŋga naŋga, ba waŋ-ma. Da kuɔ ba
bi daa mi wuɔra mi gbo nuɔmba-i, ba bi tiraa ba waŋ mafamma-i.
13 «Baŋ waaŋ mamaŋ hiere daama-i ãŋgbãŋgbãlãmma.
14 Mi gbãa waŋ mamaŋ baa-ni, ma yaa daama: Hũmelle maŋ bafamba
ciɛra di saa fa, muɔ mi suurii di yaa nuɔ-i ta mi cãa i bĩncuɔmbaŋ si-
ire cu Diiloŋo maŋ huoŋ-nu'i. Mamaŋ nyɛgãaŋ *ãnjĩnamma-na baa *Di-
ilopɔpuɔrbiemba sɛbɛbaa-ba-na, mi hũyãa-ma wuɔ ninsoŋo.
15 Mi hũyãa-ma miɛ nelfafaamba maŋ kuu baa nelbabalaamba-i hiere,
yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka sire-bɛi. Bafamba fɛrɛ maŋ daaba-i ba bi
hũyãa-ma mɛi temma-i.
16 Terieŋgu faŋgu-na, ku'i ciɛ mi ta mi gbãŋ kpelle, mi baa cãl Diiloŋo-i, mi
baa bi cãl moloŋo.
17 «Miŋ hilaa Yerusalɛmu-i-na ku bãaŋgu cuɔ. Miŋ kaa wuɔra, mi da gbeiŋa
cɛllɛ bel mi naŋ-na da mi ji kãyã mi nelleŋ-baamba-i aa bi da hã Diiloŋo-i.
18 Da ŋ da ba daa-mi Diilodubuɔ-i-na, kuu dii ŋaa mii naa kã baa ma yaa-i:
Mi kãa ka migãaŋ mi yuŋ-maama. Nuɔmba bɔi saa waa baa-mi! Ijieni saa bi
waa!

---

* **24:7** Sorosi ba yuntieŋo maŋ bilaa Pol ba bĩ u yaa dumaaŋo-na. Niɛŋ 23.26.

19 Da ku waa wɛima, Yuifubaa-ba maŋ hilaaŋ *Asi-i-na, ba yaa waa. Kuɔ mii
naa cãl, ba yaa naa saaya ba waa nyuŋgo-i-na a pigãaŋ-ni miŋ cãlãa terieŋgu
maŋ nuɔ-i.
20 Baŋ kãa baa-mi *nellentaamba wulaa, ba kaa da cãlmuɔ hayo-i haa-miɛ?
21 Iŋ kãa, aa mi sire yiɛra waŋ nelma maŋ miɛ: ‹Mi suyaa miɛ da ŋ da
ba ce mɛi ãndaaŋgu-i nyuŋgo-i-na, kuu dii ŋaa miŋ hĩŋ taaluŋgu-i kuomba
siremma-na ku'i juɔ baa mafamma-i›, ba ka ta ba nii-miɛ ma yaa nuɔ-i, ni
ma'i sĩ, ba nuɔ wuɔ mi guɔlaaya bige-i?»
22 Fãamaaŋo-i ba taa ba bĩ-yo Felisi, wuɔ suyaa Yesu hũmelle-i konnu-
diɛ. Polŋ juɔ piiye tĩ, u saa kar ãndaaŋgu-i yiiŋgu faŋgu-na, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:
«Lisiyasi duɔ ji jo, mamaŋ da ma waa, mi ka tũnu-nɛi baa-ma.»
23 Aa naa waŋ baa sorosi ba yuntieŋo naŋo-i wuɔ u dii Pol kaso jĩna. Duɔ
dii-yo, u yaŋ u waa u fɛrɛŋ nuɔ u jɛ̃naamba ta ba gbã ba kã ba ne-yo aa ta ba
ce u pɔpuɔrni-i.
24 Ku saa da yinni, wuɔ jo baa u ciɛŋo-i aa naa puɔr ba ka bĩ Pol wuɔ u ji piiye
Yesu-Kirsa hũmelleŋ-kũŋgu-i pigãaŋ-ba. U ciɛŋo-i, ba taa ba bĩ-yo Durusil, u
waa Yuifuyiɛŋo.
25 Pol wuɔ jo ji tuɔ piiye baa-ba nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ ce Diiloŋo huɔŋga-i
dumaa, baa niŋ saaya ŋ bel ŋ fɛrɛ dumaa, baa Diiloŋ uŋ kaa yuu-ye dumaa.
Uŋ piiyeŋ, Felisi hol diɛ doŋ ta di tie, wuɔ cira: «Yiɛra dumaa nyuŋgo-i-na; da
mi ji da mi fɛrɛ yiiŋgu maŋ nuɔ-i, mi ka tiraa ce ba bĩ-ni ŋ jo.»
26 U taa u bi ne wuɔ sĩ Pol ka hã-yo gbeiŋa. A ce dumaaŋo-na, wuɔ tuɔ puɔr
ba ta ba bĩ-yo kpɛ̃kpɛ̃ ba hã-yo.
27 U ciɛ dumɛi suu! Naacolŋo naŋo ji jo ji hor-o fãamaansĩnni-na. A ne da
bieŋa hãi naa cor tĩ. Naacolŋo faŋo-i ba taa ba bĩ-yo Pɔrkusi-Fɛtusi. Felisiŋ taa
u taara Yuifubaa-ba dɔl-o dumaaŋo-na, wuɔ yaŋ Pol dii kaso-i-na u saa hiel-o.

25

Fɛtusi tĩɛnaana Pol ãndaaŋgu-na

1 Fɛtusiŋ juɔ ji hor Felisi-i, wuɔ ce yinni siɛi aa naa sire kã *Yerusalɛmu-i-na.
2 Uŋ kãa, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle yuntaamba sire kã baa
Pol maama-i u wulaa ka ta ba waana.
3 Aa naa cira wuɔ u ce jande aa u jo baa-yo Yerusalɛmu-i-na ba ji ce u
ãndaaŋgu-i. A ne da ba taa ba taara u jomma-na ba ko-yo hũmelle-na.
4 Fɛtusi wuɔ waŋ baa-ba wuɔ Pol siɛ gbãa jo, uu dii kaso. Aa cira fuɔ fɛrɛ-i u
saa jo duɔ ji vaaya Yerusalɛmu-i-na;
5 da kuɔ Pol cãlãa, duɔ u ta, ba hiel nuɔmba ba gbonu, da ba ka hi Sesare-i
ba ka ce u ãndaaŋgu-i.
6 Fɛtusiŋ ciɛ yinni maŋ Yerusalɛmu-i-na aa bir kã Sesare-i-na, ni saa cor
yinni cĩncieluo-i. Uŋ kãa yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, wuɔ kã
gɛ̃ŋgɛrterieŋgu-na aa naa ce ba jo baa Pol.
7 Baŋ juɔ baa-yo, *Yuifubaa-ba maŋ hilaa Yerusalɛmu-i-na kã, baa sire cĩilã-
yuɔ hiere ta ba gbu ba kar coikãŋkarɛiŋa ba haa-yuɔ.
8 Pol wuɔ cira: «Mi saa cãl manamma Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-na, mi saa bi
cãl manamma *Diilodubuɔ-i-na, mi saa bi tiraa cãl *Oromɛ ba *jãmatigi-i, na
hiire-miɛ hama-i nuɔ-i?»
9 Fɛtusiŋ taa u taara Yuifubaa-ba dɔl-o dumaaŋo-na, wuɔ yuu Pol wuɔ: «Ŋ
taara mi kã baa ãndaaŋ daaku-i ka ce-ku Yerusalɛmu wɛi?»
10 Pol wuɔ cira: «Mɛi ãndaaŋguŋ hii fãamaaŋ ba terieŋgu-i ku kar kusuɔŋ-
nu'i, ku siɛ gbãa bir kã terieŋgu naŋ-nu. Naŋ fɛrɛ-i ŋ suyaa kerre wuɔ mi saa
cãl Yuifubaa-ba-i.

11 Da kuɔ mi cãlãa ninsoŋo, aa miŋ ciɛ mamaŋ ma hii ba ko-mi, mi siɛ cĩina
kuliiŋgu-i. Ŋga baŋ haa mamaŋ miɛ, da kuɔ mi saa ce-ma, molo siɛ gbãa hã-
ba baa-mi. Kuŋ hii terieŋgu maŋ daaku-i, yaaŋ ãndaaŋgu-i na hã Oromɛ ba
jãmatigi-i baa-ku.»
12 Fɛtusi wuɔ piiye baa u caantaamba-i aa naa waŋ baa Pol wuɔ: «Niŋ'a i
yaŋ ãndaaŋgu-i hã jãmatigi-i, ŋ ka kã u wulaa.»

Fɛtusibaa-ba saa Pol ãndaaŋgu maama

13 A ne da nellentieŋo naŋo waa ba taa ba bĩ-yo Agirpa*. Agirpa tũɔ naŋo
waa, ba taa ba bĩ-yo Berenisi. Fɛtusiŋ ciɛ Pol ãndaaŋgu-i, ku saa da yinni,
Agirpa-i baa u tũɔ-i baa jo Sesare-i-na wuɔ ba ji jaal Fɛtusi-i.
14 Baŋ juɔ ji ta ba da yinni dumaaŋo-na, yiiŋgu naŋgu-na, Fɛtusi wuɔ biɛ Pol
kũŋgu-i tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Mi juɔ ji da Felisi bilaa naacolŋo naŋo-i jĩna dii
kaso-i-na.
15 Miŋ kãa *Yerusalɛmu-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *Yuifu
ba bĩncuɔmba jo mi wulaa wuɔ mi ko-yo, mi baa yaŋ-yo.
16 Mi gbɛ̃-ba miɛ *Oromɛbaa miɛ diɛ bel moloŋo-i aa i saa ce u ãndaaŋgu-i i
siɛ gbãa ko-yo.
17 Ba sire jo baa-mi. Iŋ juɔ mi saa sɛrɛ; ku cuo kaala-i-na, mi ce ba jo baa-yo
i diɛ ji ce u ãndaaŋgu-i.
18 Mɛi na'a sĩ u ciɛ kuubabalaaŋgu naŋ temma-i, a ji da ma'i sĩ.
19 Ba fanu ba-naa ba Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋ-nu, baa naacolŋo naŋ kũŋ-nu.
Naacolŋo faŋo-i wuɔ ba bĩ-yo Yesu. U kuu, Pol fuɔ wuɔ u kuu aa sire.
20 Mɛi ne nel daama cu mi huɔŋga-i; mi saa suɔ miŋ ka ce kumaŋ. Mi naa
mi yuu Pol da kuɔ u taara ãndaaŋ daaku kã Yerusalɛmu.
21 Pol wuɔ fuɔ ãndaaŋgu sa kã terieŋgu, kɛrɛ kuŋ hii terieŋgu maŋ nuɔ-i, i
yaŋ-ku i hã *jãmatigi-i baa-ku. Mi naa mi ce ba bir dii-yo jĩna miɛ da mi da
yiiŋgu, mi saaŋ-yo hã jãmatigi-i baa-yo.»
22 Agirpa wuɔ cira: «Naacolŋ daayo-i mɛi taara mi da-yo baa mi yufelle u
piiye mi nu.»
Fɛtusi wuɔ cira: «Wɛima sĩ, bisĩnuɔ ŋ ka da-yo.»
23 Ku cuo kaala-i-na, baa saaŋ Agirpa-i baa niimarni u jo ji suur
gɛ̃ŋgɛrdũŋgu-na baa u tũɔ-i baa sorosi ba yuntaamba-i a naara
nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba maŋ waa nelle-na. Baŋ juɔ, Fɛtusi wuɔ ce ba jo baa
Pol.
24 Baŋ juɔ baa-yo, Fɛtusi wuɔ cira: «Nellentieŋo-i baa namaa namaŋ dii
bande-i-na hiere, na daa naacolŋ daayo-i kɛ? Miŋ kãa Yerusalɛmu-i-na,
Yuifubaa-ba-i hiere ba sire jo mi wulaa, aa tiraa nyaanu-miɛ jo bande-i-na,
wuɔ naacolŋ daa u saa baa kuliiŋgu.
25 Muɔ da mi ne, mi siɛ da uŋ ciɛ kumaŋ aa ba'a ba ko-yo. Ŋga uŋ ciɛra i yaŋ
ãndaaŋgu-i hã jãmatigi-i baa-ku, mi ka saaŋ-yo hã-yo baa-yo.
26 Mi saa da nelma jebi u kũŋgu-na da mi nyɛgɛ̃ŋ saaŋ hã jãmatigi-i, ku'i ciɛ
na da mi ciɛ ba jo baa-yo nyuŋgo-i-na i diɛ ji yuu-yo Agirpa naŋ fɛrɛ-i ŋ yufelle-
na, ku niɛ sĩ mi ka gbãa da manamma nyɛgɛ̃ŋ.
27 Mɛi niɛ da, da na bel moloŋo-i da na saaŋ-yo terieŋgu naŋ-nu, uŋ ciɛ
kumaŋ na bel-o, na saaya na nyɛgɛ̃ŋ-ku hã terieŋgu faŋgu taamba-i bafamba
bi suɔ.»

26

Polŋ waaŋ mamaŋ baa Agirpa-i

* **25:13** Ba gbɛ̃ Erɔdi-Agirpa maŋ hãalĩŋ-wuoŋo yaa-i. Niɛŋ *Erɔdi sĩnni-na dii ãnfirnumma-na.

1 Agirpa wuɔ cira: «Pol, ãndaaŋgu-i dii nuɔnɛi wulaa-i; piiye mamaŋ dii naŋ
wulaa.» Pol wuɔ fara u naŋga-i aa naa cira:
2 «Nellentie, *Yuifubaa-baŋ haa mamaŋ miɛ hiere, niŋ hãa-mi hũmelle-i mi
da mi waŋ maŋ bilaa dumaa tũnu-niɛ nyuŋgo-i-na, ku dɔlaanu-miɛ cor.
3 Na niŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i, molo siɛ gbãa pigãaŋ-ni Yuifu ba bĩncuɔŋ-
maama-i, aa ŋ suɔ baŋ fanuŋ ba-naa nelma maŋ nuɔ-i hiere. Terieŋgu faŋgu-na,
jande, fẽ ŋ huɔŋga-i aa ŋ nu mi nelma-i.
4 «Ma miŋ siire ce kumaŋ *Yerusalɛmu-i-na, Yuifubaa-ba-i hiere ba suyaa-
ku.
5 Nyuŋgo saa jĩna-yiɛ baa i-naa. Ba suyaa wuɔ *Farisĩɛyiɛŋ muɔ, aa tiraa suɔ
wuɔ i Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu kuolaaya yaŋ Yuifubaa-ba namba-i. Da ŋ yuu-
ba, da ba'a ba ka waŋ ninsoŋo-i baa-ni, ba ka waŋ-ma baa-ni.
6 Aa da ŋ da ba ce mɛi ãndaaŋgu-i nyuŋgo-i-na, kuu dii ŋaa Diiloŋ uŋ pãa
nuŋgu maŋ baa i tobaa-ba-i, miŋ hĩŋ ku taaluŋgu-i, ku'i juɔ baa mafamma-i.
7 *Isirahɛl-baamba-i hiere ba kũŋgu-na ba hĩŋ ku taaluŋgu-i, ku'i ciɛ ba ta
ba cãrã Diiloŋo-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i.
«Nellentie, muɔ miŋ bi hĩŋ taaluduɔŋgu faŋgu-i, Yuifubaa-ba gãŋ baa-mi ma
yaa nuɔ-i.
8 Namaa niɛ-ma niɛ, Yuifubaa namaaŋo-i, aa cira Diiloŋo siɛ gbãa sire
kuomba-i?
9 Mɛi fɛrɛ maŋ daami-i, mii naa da niɛ sĩ mi saaya mi gbãŋ kpelle a hiel
Nasarɛtitaaŋ Yesu yerre-i nuɔmba nunni-na.
10 Mi taa mi ce ma yaa-i Yerusalɛmu-i-na. Bamaŋ naa cu Yesu huoŋ-nu,
*Diilojigãntaamba yuntaamba naa hã-mi hũmelle-i mi bel ba fɔ̃ŋgũɔ dii-ba
kaso, aa da ba'a ba ko-ba, mi sa yagar.
11 Mi taa mi wuɔra *Diilonelhãalãdũnni-na hiere mi ce-ba gbomma. Mi taa
mi taara mi kpakpaa-ba hiel-ba Yesu hũmelle-na. Mi huɔŋgaŋ ŋa naa gbuu du
baa-ba dumaaŋo-na, da mi ce mi hel nyaa ba huoŋ-nu nilɛiŋa naŋa-na.»
(Pɔpuɔr. 9.1-19; 22.5-16)
12 «Miŋ waa ta mi ce karaaŋgu faŋgu-i, yiiŋgu naŋgu-na, Diilojigãntaamba
yuntaamba ji hã-mi hũmelle-i mi ta mi kã Damasi.
13 Mi waa baa nuɔmba namba. Nellentie, muɔmɛi tũɔ-niŋ, bãaŋguŋ juɔ
hi yuhuɔŋga-i, miɛ mi ne da cecerma naŋ temma hilaa dɔrɔ-i-na jo ji dii-ye
huɔŋga. Cecerŋ daama taa ma carra ma yaŋ bãaŋgu-i.
14 Yiɛ pãŋ cii hiere, mɛi nu molo piiye baa-mi ebiremma-na wuɔ: ‹Sol, bige-i
ciɛ ŋ ta ŋ ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi? Ŋ saa suɔ wuɔ ŋ ce gbãŋgbãŋ wɛi?›
15 «Miɛ yuu miɛ: ‹Hai moloŋo-i piiyeŋ?›
«Kutieŋo gbẽ-mi wuɔ: ‹Muɔ Yesu, muɔmɛi piiyeŋ, ŋ ce karaaŋgu-i baa
muɔmɛi.
16 Sire ŋ yiɛra. Mi caraaya-niɛ da mi ce-ni mi cãarãŋ nuɔ, aa niŋ daa mamaŋ
daama-i nyuŋgo-i-na, ŋ ce ma watieŋ nuɔ baa miŋ ka ta mi pigãaŋ-ni mamaŋ
hiere.
17 Mi ka puɔr-ni ŋ nelleŋ-baamba wulaa baa *niɛraamba bi wulaa. Mi ka
waa baa-ni, molo siɛ gbãa ce-ni bĩŋkũŋgu.
18 Kã ŋ ka hiel-ba kukulma-na ŋ dii-ba cecerma-na. Kã ŋ ka hũu-ba *Sitãni
wulaa ŋ hã Diiloŋo-i baa-ba. Da ba hũu mi maama-i, ba ãmbabalma ka hur
aa ba nuŋgu ka waa baa Diiloŋ-baamba-i.›
19 «Nellentie, Itieŋ uŋ caraaya-miɛ a waŋ mamaŋ baa-mi mi siɛ gbãa yagar-
ma.
20 Mi duɔŋ Damasi yaa nuɔ-i igẽna ta mi waŋ u maama-i, aa hel terieŋgu-na
kã *Yerusalɛmu. Miŋ siire Yerusalɛmu-i-na, mi wuɔra gbuo *Yude nilɛiŋa-i
hiere ka cor baa niɛraamba-i. Mi taa mi piiye baa-ba miɛ: ‹Naanaŋ na

ciləbabalaŋo-i aa na suur Diiloŋ-hũmelle-na. Yaaŋ na ciluɔ tuɔ fa ku yaa pigãaŋ wuɔ na naana na ciləbabalaŋo-i ninsoŋo.›
21 Da ŋ da *Yuifubaa-ba bilaa-mi *Diilodubuɔ-i-na ta ba taara ba ko-mi, ku yuŋgu yaa kufaŋgu-i.
22 Ŋga Diiloŋo saa hũu-ma. Ji hi baa nyuŋgo, muɔmɛi daami ta mi waŋ u maama-i baa nuɔmba-i hiere, mi sa bɔ moloŋo baa-ma. *Diilopɔpuɔrbiembaŋ siire waŋ mamaŋ a naara *Moisi-i, mi tir ma yaa-i; mi saa haa manamma mɛi.
23 Ba waaŋ-ma wuɔ: ‹Diiloŋ uŋ ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u ka mulĩɛŋ. Aa duɔ ku, u yaa ka sire igẽna kuomba hɔlma-na. Duɔ sire, u ka pigãaŋ i baamba-i koŋkor-hũmelle-i baa niɛraamba-i hiere.›»
24 Polŋ juɔ piiye hi terieŋ daaku-i, Fɛtusi wuɔ kaasĩŋ da gbagaga wuɔ: «Pol, nuɔ ŋ siɛ waa dii ŋ fɛrɛ nuɔ! Sɛbɛ siire ŋ yuŋgu-i!»
25 Pol wuɔ cira: «Fɛtusi, mi saa piel. Miŋ waŋ-maŋ dumaa ma ciɛ dumɛi.
26 Maŋ ciɛ terieŋgu maŋ nuɔ-i, ku saa fuo. Agirpa suyaa-ma hiere, ku'i ciɛ mi da holle yiɛra u yaaŋga-na ta mi waŋ-ma.»
27 Aa naa cira: «Nellentie, Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ, ŋ hũyãa-ma wɛi? Mi suyaa miɛ ŋ hũyãa-ma.»
28 Agirpa wuɔ cira: «Pol, ŋ taara ŋ ce-mi Kirsa wuoŋ muɔ hoi dumandɛ-i-na wɛi?»
29 Pol wuɔ cira: «Da ku fiɛ waa fiɛfiɛ sĩ, wɛima sĩ. Aa naŋ diei sĩ, miŋ piiyeŋ baa namaa namaŋ hiere nyuŋgo-i-na, mi cãrã Diiloŋo-i miɛ u ce-na mɛi temma-i; ŋga mamaŋ daa-mi daama-i u baa yaŋ ma yaa da-na.»
30 Polŋ juɔ piiye tĩ, Agirpa-i baa Fɛtusi-i a naara Berenisi-i baa bamaŋ waa hiere, baa sire ta ba hel.
31 Umaŋ duɔ puur duɔ piiye, wuɔ: «Mɛi saa suɔ kumaŋ ciɛ ba bel naacolŋ daayo-i aa migãaŋ ta ba taara ba ko-yo.»
32 Agirpa wuɔ tuɔ piiye baa Fɛtusi-i wuɔ: «Kuɔ u saa naa cira na yaŋ ãndaaŋgu-i hã *jãmatigi-i baa-ku, dumandɛ-i-na nii naa nanna-yuɔ.»

27

Ba kãa baa Pol jãmatigi wulaa

1 I tammaŋ juɔ hel yiiŋgu-na diɛ kã *Itali-i-na, baa cira i ta baa baatoŋo, aa naa dii Pol sorosi ba yuntieŋo naŋo naŋ-na a naara kasobiemba namba. Ba taa ba bĩ sorosi ba yuntieŋo faŋo-i Yulusi. U waa *jãmatigi sorosibaa-ba yaa nuɔ-i.
2 Iŋ taa baa baatoŋo maŋ, uu naa hel Adarmiti jo aa bir tuɔ kã *Asi-i-na. Naacolŋo naŋo waa baa-ye, ba taa ba bĩ-yo Aritarke; u taa u hel Tesalonike, dii Maseduɔni mara nuɔ.
3 Iŋ taa yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, yiɛ kã ka hi Sidõ. Yulusi taa u ce baa Pol u cor. Iŋ hii Sidõ-i, wuɔ hã-yo hũmelle-i u suur nelleŋ-huɔŋga-na ka taara u yufieŋ-niini-i u jẽnaamba wulaa bir jo.
4 Iŋ siire Sidõ-i-na diɛ cor, fafal muɔ ta mu jãrã-yiɛ. Yiɛ naa yiɛ cĩil ka bella Sipire kɔtuɔŋgu-i tiɛ kã,
5 kã ka cor Silisi-i aa sire ka cor Pãnfili-i kã ka hi Mira, dii Lisi mara nuɔ.
6 Iŋ hii Mira-i, sorosi ba yuntieŋ wuɔ da baatoŋo naŋo hilaa Alɛsãndiri tuɔ kã Itali-i-na, wuɔ ce i hel suur u yaa nuɔ-i.
7 Iŋ biyaa hũmelle-i, i saa gbãa tiɛ gbar fafamma; i ciɛ sũlma-i dumɛi diɛ ka hi Kinide-i. Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, i daa yinni hũmelle-na. Iŋ juɔ ne da fafalmu sa hũu-ma, yiɛ karnu hel Salmone, a cĩil Kirɛti kɔtuɔŋgu naŋgu-na.
8 Iŋ fiɛ kã terieŋgu-na, i ciɛ sũlma-i dumɛi aa diɛ hi baatoŋ ba munyiɛrammu maŋ baŋ bĩŋ-muŋ «Munyiɛrafafammu-i»; dii Lase caaŋgu-na.

9 I bãaŋgu cuɔ hũmelle-na cor, a ce *Yuifu ba sũŋgu maŋ baŋ dii-kuŋ dĩkara-
huɔŋgu-na, ku ji cor. Kuɔ migãaŋ ta ku balaŋ-yiɛ baatoŋo gbarma-na ku kã.
Polŋ daa-ku dumaaŋo-na, wuɔ gboya bamaŋ waa baatoŋo-na wuɔ:
10 «Mi jɛ̃naaŋ namaa, diɛ suuye i yufieŋa-i aa cor, i siɛ ka hi. Baatoŋo siɛ hi,
coŋgorni siɛ hi! Aa miɛ fɛrɛ-i diɛ saa gbãŋ, i ka tĩɛ-maŋ.»
11 Baatoŋo yuntieŋo-i baa u tieŋo-i baa yagar Pol nuŋgu-i. Sorosi ba yuntieŋ
wuɔ bi cu ba huoŋ-nu.
12 Iŋ ŋa naa yiɛra munyiɛrammu maŋ nuɔ-i, mu saa fa waaŋ-huɔŋgu-i.
Munyiɛrammu nammu bi waa Feniki-i-na dii Kirɛti bãsuuruŋgu-na. Iŋ waa
baa bamaŋ, ba fɔ̃ŋgũɔ baa cira i gbãŋ kpelle a hi terieŋgu faŋgu-i, kɛrɛ ba taara
ba ka tĩɛna kusuɔŋ-nu'i aa waaŋgu cor.
13 Fafalmu maŋ taa mu jo huɔŋgu faŋgu-na, mu saa waa baa fɔ̃ŋgũɔ dumaa.
Muɔ hilaa cicaaryaŋga ta mu kã dɔryaŋga. Baa da niɛ sĩ ma ka dɔl-ba. Baa ce
yiɛ sire bella Kirɛti kɔtuɔŋgu-i tiɛ kã.
14 I saa maa, fafalmu naŋ teŋ muɔ sire i dɔryaŋga-na a jo ji suuye-yiɛ; ba bĩ
fafalmu fammu-i «Erakilɔ̃».
15 Baatoŋ wuɔ tuɔ kã kɔtuɔŋgu; i saa gbãa diɛ yiɛra-yuɔ, yiɛ naa yiɛ yaŋ muɔ
ta mu kã baa-ye mu muŋkãmmu.
16 Yiɛ kã ka cor terieŋgu naŋgu kɔtuɔŋgu-na aa yaŋ-ku i nadieŋ-na. Ba bĩ
terieŋgu-i Koda. Kuɔ cĩnnu-yiɛ cɛllɛ fafalmu-na. Beŋo naŋo waa baa-ye tuɔ
kãyã-yiɛ. Iŋ cĩɛnu dumaaŋo-na, yiɛ gbãŋ baa ufaŋo-i haa-yo baatoŋo-na.
17 Iŋ haa-yo, maacenciraamba maŋ dii baatoŋo-na, baa ce iyiemba a pɛ̃rã
baatoŋo-i wuɔ u baa ji bĩɛna. Yiɛ kãalã yiɛ sĩ fafalmu ka kã baa baatoŋo-i Libi
jãmalã yaŋga u ka nyugũŋ hĩɛmugãaŋgu-na yiɛra i wulaa; a ce dumaaŋo-na,
yiɛ hiire baatoŋo kompaŋga-i aa naa yaŋ i fɛrɛ hã fafalmu ta mu kã baa-ye
mu muŋkãmmu.
18 Ku cuo kaala-i-na, fafalmu yagar ce hũmma ta ma sagalla-yiɛ bɔ̃mbɔ̃ŋ ma
naara. Yiɛ naa yiɛ parra coŋgorni-i nanna hũmma-na.
19 Yiiŋgu faŋgu curoŋo-na, bamaŋ ciɛŋ maacemma-i baatoŋo-na, baa biɛ
baatoŋ-bĩmbĩnni-i baa ba fɛrɛŋ nammu a nanna-niɛ.
20 I ciɛ yinni bɔi molo sa da bãaŋgu yufelle baa mɔɛŋa-i hiere. Fafal muɔ bi
tĩɛ mu temma-i kunaŋgu sa parra-muɔ. I saa tiraa tiɛ hĩŋ taaluŋgu i fɛrɛŋ nuɔ.
21 I daa yinni i saa wuo kuuwuoŋgu. Pol wuɔ sire yiɛra i hɔlma-na aa cira:
«Mi jɛ̃naaŋ namaa, kuɔ naa naa nu mi nuŋgu-i aa i tĩɛna dii Kirɛti-i-na, mamaŋ
juɔ ta ma da-ye daama-i a ji ce i tiɛ nanna coŋgorni-i, maa naa saa da-ye.
22 Mamaŋ dii fiɛfiɛ-i-na, fĩɛŋ na hɔmmu-i, molo siɛ ku, baatoŋo yaa ka tĩɛ-
maŋ yoŋ.
23 Miŋ cuu Diiloŋo maŋ huoŋ-nu'i ta mi cãa-yo, u puɔraa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo
naŋo-i mi wulaa isuɔŋgu-na u ji waŋ baa-mi
24 wuɔ mi baa kãalã, kɛrɛ da ku fiɛ ce niɛ niɛ, mi ka hi jãmatigi-i u ce mi
ãndaaŋgu-i. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ dii baa-mi hiere u ka bi kor-ba, u siɛ
yaŋ ba ku.
25 Terieŋgu faŋgu-na, fĩɛŋ na hɔmmu-i, mi haa mi naŋga-i Diiloŋo-na. Uŋ
waaŋ-ma dumaa u ka bi ce-ma dumɛi.
26 Mi suyaa miɛ fafalmu ka kã baa-ye ka nanna bomborma nammaŋ.»
27 Fafalmu bĩɛŋ baa-ye da suu hũmma-na a ce yinni cĩncieluo ni siɛi.
Cĩncieluo ni naa yiiŋgu isuɔŋgu-na, isuɔhollеŋ juɔ ta di hi, bamaŋ ciɛŋ
maacemma-i baatoŋo-na, baa suɔ wuɔ i piɛ bomborma namma.
28 Baa fi hũmma pupurma-i a da ma yuu mɛtiribaa komorre baa cĩncieluo
niehãi. Yiɛ cor. Iŋ kaa maa cɛllɛ, ba tiraa fi-ma, a da ma yuu mɛtiribaa
komorre baa niisiɛi.

29 Baa ta ba kãalã wuɔ sĩ baatoŋo ka kã ka jũŋ tãmpĩɛŋa hũmma-na. Baa ful
baatoŋo fagammu naa huoŋ-yaŋga-na aa tĩɛna ta ba niya cuo kaalma-i.
30 Ku huoŋgu-na, baa ji ta ba taara ba hel gbar. Baa hiire beŋo maŋ waa baa-
ye baatoŋo-na aa gbɛ̃-ye dumaa wuɔ ba taara ba hiire gbu baatoŋo fagammu
nammu yaaŋga-na a bella-yuɔ u baa ji bibirre.
31 Pol wuɔ gbɛ̃ sorosibaa-ba-i baa ba yuntieŋo-i wuɔ: «Da ŋ da na yaaŋ balaŋ
daaba hel, na ka tĩɛ-maŋ.»
32 Baa naa hiel beŋo-i aa vaa-yo baa iyiemba namba bella-yuɔ. Polŋ juɔ
piiye dumaaŋo-na, sorosibaa baa kar iyieŋ daaba-i aa naa yaŋ beŋo ta.
33 Iŋ tĩɛnaana tiɛ cie cuo kaalma-i, Pol wuɔ cira: «I ciɛ yinni cĩncieluo baa ni
naa yaa dɛi hɔculle-na, aa molo saa dii kuuwuoŋgu u nuŋgu-na.
34 Jande, wuyaaŋ! Ku yaa fɔ̃ŋgũɔ ka da-nɛi na hel-mɛi. Baa na tie holle, i ka
hi hĩnni hiere unaŋ yuŋgu siɛ jaŋ-yo.»
35 Uŋ piiye dumaaŋo-na, *buruo naŋo waa, wuɔ biɛ-yo aa jaal Diiloŋo-i ba
yaaŋga-na hiere aa bũl-oŋ a doŋ tuɔ wuo.
36 Sirɛiŋa suɔ da-ba hiere baa kã ba ta ba wuo.
37 Miɛ maŋ waa baatoŋo-na, i waa nuɔŋ miɛ nuɔsũɔ komuɔŋa siɛi baa
cĩncieluo nuɔŋ miɛ niediei.
38 Baatoŋ daa wuɔ tũyãa dĩmma yaa bɔi. Baŋ juɔ wuo tĩ, baa huɔl-ma kũnna
hũmma-na a parra coŋgorni-i aa baatoŋo duɔ ce fiɛfiɛ.
39 Cuoŋ juɔ kaal, maacenciraaŋ baa fara da terieŋgu naŋgu-i ba saa suɔ-
ku, aa da hũmma wuyaa terieŋgu faŋgu yiɛŋgu naŋgu-i. Baa cira ba ka gbãŋ
kpelle hi terieŋgu faŋgu-i.
40 Baa fir baatoŋo-i aa yaŋ fagammu-i dii hũmma-na, aa naa bi fir yilemmu
iyiemba-i. Baŋ ciɛ mafamma-i, baa vaa baatoŋo kompaŋga-i yaaŋga-na
fafalmu da mu kã baa-ye terieŋ daaku-na.
41 Iŋ taa ka hi hɔlma namma-i, hĩɛmugãaŋ kuɔ yiɛra baatoŋo-i u saa gbãa
duɔ cor. U yaaŋga suurii hiere hĩɛmugãaŋgu-na. Hũŋ maa ta ma jo ma naŋ u
tuole-i ma kara-diɛ.
42 Sorosibaa-baŋ daa-ma dumaaŋo-na, baa cira ba ko kasobiemba maŋ waa
baa-ye hiere wuɔ sĩ da ba sɔ hel ba ka gbar.
43 Ba yuntieŋ wuɔ cie-ba. U saa tuɔ taara ba ko Pol ku'i ciɛ wuɔ cie-ba aa naa
cira: «Bamaŋ suyaaŋ sɔmma, ba ta yaaŋga ba ta ba sɔ ba kã bomborma-na,
44 banamba ka nyugũŋ baatoŋ-yilanni-na cu ba huoŋ-nu.» Ba ciɛ dumɛi a
gbãa huɔl hiere; molo saa tĩɛ-maŋ.

28

Polbaa-ba huɔlaa kã Malti

1 Iŋ namalãayã huɔl hũmma-na tĩ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, yiɛ yuu, baa cira
terieŋgu faŋgu-i ba bĩ-ku Malti.*
2 A ne da diilo taa u dãa, waaŋgu'i daaku. Terieŋgu faŋgu taamba silaa ce
baa-ye, a dii dãŋgbɔguɔŋgu naŋ temma aa bĩ-ye i ka tiɛ yiraaŋ.
3 Pol wuɔ kaal daamiɛŋa naŋa duɔ dii dãamu-na, a ne da gbeina waa galla-
yɛi, Pol saa da-yo. Dãamuŋ wurii bel-o, wuɔ doŋ Pol naŋga-i a pãŋ nyaar.
4 Terieŋgu faŋgu taambaŋ daa mafamma-i, ba tĩiŋgu naŋgu waa ba taa ba
bĩ-ku «Ninsontieŋo», baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Naacolŋ daayo siɛ waa dii
nelfɛfɛiŋo, u ka waa nelkoroŋo. Na saa da, uŋ fiɛ kor hũmma-na, Ninsontieŋo
saa yaŋ-yo.»
5 Pol wuɔ misĩrrã jĩɛŋo-i dii-yo dii dãamu-na aa yiɛra tuɔ ne; bĩŋkũŋgu saa
ce-yo.

* **28:1** Hũmma-i diyaa Malti-i huɔŋga.

6 Ba taa ba ne wuɔ sɨ̃ u ka pãŋ nyurã terduɔŋgu faŋgu-na, sisɔ u ka pãŋ ku.
Baa niya, niya, ba saa ji da bɨ̃ŋkũŋgu ciɛ. Baa bir yaŋ aa ta ba piiye wuɔ:
«Naacolŋ daa u siɛ waa dii gbãŋgbãŋ.»
7 Iŋ waa terieŋgu maŋ nuɔ-i, ba fãamaaŋo dumɛlle saa naa maa baa-ku. Ba
taa ba bɨ̃-yo Pubilusi. Wuɔ gbuu bel-e ŋaa u jɛ̃naaŋ miɛ aa ce i ce yinni siɛi
baa-yo u dumɛlle-na.
8 U to wuɔ waa galla; wuɔ sa waa hɨ̃nni, tɔgɔtɔgɔniŋo'i waa-yuɔ aa u kũɔma
tiraa huol da pãmpãmpãŋ. Pol wuɔ suur ka haa u nammu-i yuɔ aa cãrã
Diiloŋo-i hã-yo; wuɔ pãŋ sire.
9 Polŋ siire bɨ̃ncɔiŋo-i, jaamba maŋ waa nelle-na, baa jo u ji sire-bɛi.
10 Uŋ siire jaamba-i dumaaŋo-na, baa migãaŋ bel-e fafamma naara. Iŋ juɔ'a
i ta, bɨ̃mbɨ̃nni maŋ maama-i waa-yiɛ hiere, baa hã-ye baa-ni wuɔ i bel i naŋ-na
tiɛ kã.

Polbaa-ba curaa Ɔrɔmu

11 I ciɛ caamba siɛi Malti-i-na aa suɔ diɛ cor. Iŋ'a i ta, yiɛ suur baatoŋo naŋo-
na, ba bɨ̃-yo «Diyɔsikuur» ku yuŋgu yaa wuɔ pɨ̃ɛbaa.† Baatoŋo faŋ wuɔ hilaa
Alɛsãndiri a jo ji yiɛra cie waaŋ-huɔŋgu cor.
12 Iŋ taa dumaaŋo-na, yiɛ kã ka hi Sirakuse; yiɛ ce yinni siɛi kusuɔŋgu-na aa
cor.
13 Iŋ curaa, yiɛ bella koŋkondaaŋgu-i kã ka hi Erejo.
Ku cuo kaala-i-na, fafalmu naŋ muɔ sire i huoŋ-yaŋga-na ta mu tisɨ̃ŋ-ye; a ce
dumaaŋo-na, yiɛ ce yinni hãi yoŋ aa hi Pusɔli-i.
14 Iŋ hii nelle fande-i, yiɛ da Diiloŋ-dũŋ-baamba namba. Baa cira i tɨ̃ɛna ce
yinni niehãi baa-ba. Yiɛ tɨ̃ɛna ce yinni fanni-i aa suɔ cor tiɛ kã *Ɔrɔmu-i-na.
15 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ Ɔrɔmu-i-na baŋ juɔ nu wuɔ i jo dii, baa sire jãrã
jo nelle nande-na, ba bɨ̃-de «Ducɔnni siɛi». Banaŋ baa cor jo Apiyusi saŋga-na
da ba ji jãrã-yiɛ. Polŋ juɔ'a u ne da-ba, wuɔ jaal Diiloŋo-i aa naa migãaŋ dii
sirɛiŋa u fɛrɛŋ nuɔ.
16 Iŋ kaa hi Ɔrɔmu-i, ba saa dii Pol kaso-i-na baa kasobiemba namba-i; baa
ce u kã ka biɛ dũŋgu u deŋ, aa jɨ̃na sorosiyiɛ tuɔ niya-yuɔ.

Polŋ ciɛ kumaŋ Ɔrɔmu-i-na

17 Polbaa-baŋ hii *Ɔrɔmu-i, wuɔ ce yinni hãi, siɛliŋ-yiiŋgu-i, wuɔ bɨ̃ *Yuifu
ba bɨ̃ncuɔmba maŋ waa terieŋgu-na ba jo u wulaa. Baŋ juɔ, wuɔ gbɛ̃-ba wuɔ:
«Tobiŋ namaa, naŋ daa mi bɨ̃ɛ-na dɛ-i, ku saa balaŋ. Mi saa cãl miɛ nelleŋ-
baamba-i, mi saa bi guɔla manamma i bɨ̃ncuɔŋ-hũmelle-na, ŋga ba bilaa-mi
*Yerusalɛmu-i-na a hã *Oromɛbaa-ba-i baa-mi.
18 Oromɛbaa-ba yuu-mi, mi biɛ piiye. Ba ne da mafamma saa hi mi kuliiŋgu.
Ba'a ba nanna-miɛ,
19 ŋga i nelleŋ-baamba yagar wuɔ ma siɛ gbãa ce. Ku yaa nuɔ-i mi naa miɛ
ba yaŋ mi ãndaaŋgu-i hã *Oromɛ ba *jãmatigi ka ce-ku. Na baa ji da niɛ sɨ̃ mi
taara da mi dii mi nelleŋ-baamba yunni-i wɛima-na? Ma'i sɨ̃.
20 Ku'i ciɛ mi bɨ̃-na da mi ji waŋ ma yaaŋga-i baa-na. *Isirahɛl-baambaŋ hɨ̃ŋ
kumaŋ taaluŋgu-i, ba bilaa muɔŋo-i kufaŋgu maama'i nuɔ-i dumandɛ-i-na.»
21 Bɨ̃ncuɔŋ baa cira: «Fɛ̃ ŋ huɔŋga-i; i saa da sɛbɛ hilaa *Yude-i-na jo wuɔ ŋ
ciɛ wɛima, i saa bi da i natobiŋo naŋo juɔ wuɔ ŋ guɔlaaya bɨ̃ŋkũŋgu.
22 I suyaa yiɛ niŋ suurii Diiloŋ-hũmelle maŋ nuɔ-i, nuɔmba cɨ̃ina-diɛ terni-
na hiere, ŋga miɛ taara naŋ fɛrɛ-i ŋ waŋ di maama baa-ye.»
23 Baŋ piiye dumaaŋo-na, baa dii yiiŋgu baa ba-naa.

---

† **28:11** Pɨ̃ɛbaa daaba-i, ba taa ba bɨ̃ unaŋo-i Kasitɔr aa bɨ̃ unaŋo-i Polusi. Girɛki ba tɨ̃iŋgu-i waa.
Baatoŋ-maacenciraaŋ baa biyaa-ku ku ta ku niya-bɛi.

Yiiŋgu faŋguŋ juɔ hi, baa jo maar yidĩɛlãŋgu-i Pol wulaa dii u dumɛlle-na. Pol wuɔ biɛ *Diiloŋ-bãaŋgu maama-i tuɔ piiye baa-ba, a doŋ cucuuyuŋgu-na ji tuɔ hi dãnambãaŋgu. Duɔ tuɔ piiye u kã, u ka biɛ *Moisi *ãnjĩnamma-i piiye baa-ba, kuniɛ u biɛ *Diilopɔpuɔrbiemba maama-i a piiye baa-ba. U taa u ce mafamma-i ba da ba suɔ wuɔ uŋ waŋ mamaŋ Yesu kũŋgu-na coima sĩ.

24 Banaŋ baa hũu-ma, banamba saa hũu-ma.

25 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa hel ba-naa honniŋ aa naa sire ta ba ta. Pol wuɔ cira: «Ma dɔlaa *Diiloŋ-Yalle puɔr *Isayi-i i bĩncuɔmba wulaa. Diiloŋ-Yalle gbĩɛ-yo wuɔ:

26 *‹Kã ŋ ka waŋ baa Isirahɛl-baamba-i*
wuɔ ba nu nelma-i ŋga ba sa suɔ ma yaaŋga-i;
ba ne colcol ŋga ba sa da bĩŋkũŋgu.

27 *Ba nyaayã ba fɛrɛ.*
Ba suuye ba tũnni-i ba sa taara ba nu baa-ni,
aa suuye ba yufieŋa-i ba sa taara ba da baa-ya.
Ba sa taara ba suɔ mi nelma yaaŋga-i aa jo mi ji kor-ba.›‡»

28 Pol wuɔ cira: «Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na suɔ wuɔ fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋo birii saaŋ koŋkor-nelma-i hã *niɛraamba baa-ma. Bafamba fuɔ, ba ka nu-ma.» [

29 Poln piiye dumaaŋo-na, Yuifubaa baa gbuu ta ba fanu ba-naa u nelma-na ba kũŋ.]

30 Pol wuɔ biyaa u yerreŋ dũŋgu Ɔrɔmu-i-na. U ciɛ bieŋa hãi dũŋgu faŋgu-na. Nuɔmba taa ba kã u wulaa. U saa tuɔ donya moloŋo u fɛrɛŋ nuɔ.

31 U taa u waŋ Diiloŋ-bãaŋgu maama-i baa nuɔmba-i aa tuɔ kalaŋ-ba baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i. U holle saa ta di tie baa ma cemma-i aa u waa u fɛrɛŋ nuɔ.

‡ **28:27** Isayi (Ésaïe) 6.9-10

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã Ɔrɔmutaamba-i
Nelmuoyamma

Ɔrɔmutaamba nuɔ Diiloŋ-nelma-i nuɔmba naŋ wulaa aa hũu-ma. Polŋ nuɔ ba maama-i dumaaŋo-na, uŋ juɔ'a u kã, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ tũnu-bɛi wuɔ u ka kã ba terieŋgu-na ka jaal-ba.

Pol firiinu *Neldɔdɔlma-i baa-ba sɛbɛ daayo-na. U nelma-i hiere ma kãa ka jũŋ nelma diei nuɔ; wuɔ *Yuifuyiɛŋ nuɔ o, Yuifuyiɛŋ nuɔ sĩ o, da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-i-na yoŋ, Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ aa u *Yalle ta di kãyã-niɛ ŋ wuɔsaaŋgu-na (sap. 1–8).

U piiye Yuifubaa-ba maŋ cĩinaana Yesu-i ba kũŋgu-i: Wuɔ baŋ cĩinaana Yesu-i, Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa *niɛraamba maŋ hũyãa u maama-i a kor-ba. U ciɛ kufaŋgu-i a pigãaŋ wuɔ nuɔmba-i hiere ba maama dɔlnu-yuɔ, u sa ce ciɛluɔ. A ce dumaaŋo-na u saa bi nanna Yuifubaa-ba-i. Yiiŋgu dii baa yiiŋgu ba ka hũu Yesu maama-i aa Diiloŋo kor-ba (sap. 9–11).

U bi tagaaya pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa ba-naa nuɔ, baa baŋ bi saaya ba bel banamba-i dumaa tĩɛnamma-na (sap. 12–15). U perieŋ u sɛbɛ-i baa jaalupãlle, aa cira ba ta ba cãrã Diiloŋo-i ba hã-yo u wuɔsaaŋgu-na, aa duɔ hi ba terieŋgu-i ba kãyã-yuɔ u cor baa u hũmelle-i (sap. 15–16).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Yesu-Kirsa cãarãŋ muɔ. Diiloŋo ciɛ-mi Yesu *pɔpuɔrbiloŋ muɔ aa bɔ-mi mi deŋ mi ta mi wuɔra mi waŋ u *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i.

2 Nelma famma-i Diiloŋ uŋ pãa ma nuŋgu-i ku bãaŋgu cuɔ. Wuɔ ciɛ u *pɔpuɔrbiemba yaa nyɛgɛ̃ŋ-ma u sɛbɛ-i-na.

3 Ma vii u Biɛŋo yaa-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i. A saa baa u nelbilosĩnni-i, u waa jãmatigi *Davidi hãayɛ̃lŋo.

4 Ŋga uŋ kuu aa sire, *Diiloŋ-Yalle pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-Biɛŋo kelkel.

5 Fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i Diiloŋ uŋ ciɛ baa-mi a ce-mi u pɔpuɔrbiloŋ muɔ u yerre fafaaŋgu maama-na, nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba da ba haa ba naŋga yuɔ aa ta ba nu u nuŋgu-i.

6 Diiloŋ uŋ bĩɛ namaa namaŋ a hã Yesu-Kirsa-i, na nuŋgu bi dii nuɔŋ daaba-na.

7 Diiloŋ uŋ dɔlaa namaa namaŋ Ɔrɔmu-i-na hiere aa bĩ-na ce-na u baaŋ namaa, mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã namɛi.

I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Pol taara u ce horre baa Ɔrɔmutaamba-i

8 Mi ka jaal Diiloŋo yaa igɛ̃na na maama-na, Yesu-Kirsa barguɔ-i-na. Hama-i nuɔ-i? Ku yuŋgu yaa daaku: Nilɛiŋa-na hiere ba waŋ na Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i.

9 Yinni maŋ joŋ na maama sa karaanu-miɛ mi Diilocãrãlle-na; Diiloŋo yaa mi siɛra. Mi waŋ u Biɛŋo *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i, kuu dii ŋaa mi cãa Diiloŋo-i baa huɔŋga diei yoŋ.

10 Mi bi cãrã-yuɔ bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, wuɔ duɔ siɛ, u yaŋ mi da kã na wulaa.

11 Mi gbu mi taara mi da na yufelle a cal Diiloŋo sãmma-i baa-na ku yaa fɔ̃ŋgũɔ ka da-nɛi.

12 Mi taara mi cira: Da mi kã i ka da i-naa, i ka gbãa dii sirɛiŋa i-naa nuɔ i
Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-na.
13 Tobiŋ namaa, mi taara na suɔ wuɔ miŋ duɔŋ ta mi dii yinni-i wuɔ mi kã
na terieŋgu-na ku yuu niele, ŋga ji hi baa nyuŋgo, mi saa hi da mi fɛrɛ yogo. Mi
taara mi maacemma da belle na hɔlma-na ŋaa maŋ daa belle dumaa yammu
nammu-na.
14 Mi saaya mi hi nuɔmba-i hiere baa Neldɔdɔlma-i: bamaŋ yufieŋa-i puurii
baa bamaŋ yufieŋa-i saa puur, ka cor baa bamaŋ suyaaŋ yiɛŋgu-i baa bamaŋ
sa suyaaŋ yiɛŋgu-i hiere.
15 Ku'i ciɛ mi ta mi taara mi ka waŋ-ma baa namaa namaŋ bi dii tĩɛna
Ɔrɔmu-i-na.

Fɔ̃ŋgũɔ dii Neldɔdɔlma-na

16 Senserre sa da-mi baa *Neldɔdɔlma wamma-i. Ma yaa Diiloŋo fɔ̃ŋgũɔ-i. U
ce ma yaa-i u kor bamaŋ hũyãa-ma hiere, a doŋ *Yuifubaa-ba-na ka cor baa
*niɛraamba-i hiere.
17 Neldɔdɔl daama pigãaŋ Diiloŋ uŋ kãŋ nuɔmba-i dumaa nelviimba.
Viisĩnni da Yesu yaa nuɔ-i yoŋ; da ŋ haa ŋ naŋga-i yuɔ, Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni
nelviiŋ nuɔ ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa u nelma-na wuɔ: *«Umaŋ duɔ haa u naŋga-i
Diiloŋo-na, nelviiŋo; u ka kor.»**

Nelbiliemba cãl ba cor

18 Diiloŋo tĩyãa dii dɔrɔ-i-na aa tuɔ pigãaŋ nelbiliemba-i wuɔ u huɔŋga
duu baa-ba, kɛrɛ ba sa kãŋ-yo aa ba sa bi tiraa ce u huɔŋga-i. Ba ce ba
maacembabalamma-i ba fĩɛna ninsoŋo-i.
19 Ŋ siɛ suɔ wuɔ kumaŋ gbãa suɔ Diiloŋ-kũŋgu-na, ku saa fuo-bɛi. Diilo fuɔ
fɛrɛ yaa pigãaŋ-ba baa-ku.
20 U pigãaŋ-ba baa-ku niɛ niɛ? Moloŋ yufelle saa haa Diiloŋo-na dede, ŋga
diɛ ne uŋ hielaa miwaaŋo-i dumaa dii ku huɔŋgu-na ji hi baa nyuŋgo, i da u
sĩnni-i baa u himma-i u maacemma-na. A ce dumaaŋo-na nelbiliemba siɛ da
ãntãalãmma.
21 Ba suyaa Diiloŋo-i aa yagar ba sa dii u nuŋgu-i ku diima, ba sa jaal-o ku
jaaluŋgu. Ba yunni kuu aa yaŋ-ba, ba ãnjɔguɔma piɛra-bɛi dii-ba kukulma-na.
22 Ba daa niɛ sĩ ba cɛ̃ a ne da ba milãaŋ.
23 Ba birii yaŋ Cagaaŋ-Diiloŋo maŋ sa ji kãaŋ terieŋgu aa sisĩŋ nelbiliemba
baa bĩmbaamba-i ta ba buol. Huriimba-i dii, baabũulãamba bi dii. A ne da
tãmmaŋ-bĩŋkũŋgu sa cɔ.
24 Diiloŋo daa-ma dumɛi u yaŋ-ba ba fɛrɛŋ nuɔ ba kakarkuoŋ-maacemma-na
ba ta ba ce kumaŋ dɔlaanuŋ-bɛi. Ba tĩyãa ku yaa nuɔ-i ta ba ce sensenda-
wɛima-i ba-naa nuɔ.
25 Ba yaaŋ Diiloŋo ninsoŋo-i aa cu coimaŋ huoŋ-nu. Diiloŋ uŋ hielaa
bĩmbĩnni maŋ, ba buol ni yaa-i aa ta ba pã niipãnni ba hã-ni aa bir yaŋ umaŋ
hielaa-ni. A ne da u yaa saaya gbɛliɛma hɔnni maŋ joŋ. Ma ciɛ!
26 Diiloŋo daa-ma dumɛi u yaŋ-ba ba fɛrɛŋ nuɔ ba ta ba ce ba sensenda-
wɛima-i. Ba caamba birii yaŋ bɛmba-i aa ta ba galla baa ba nacaamba.
27 Bɛmba-i maaduɔma, ba yaaŋ caamba-i aa ta ba ku ba-naa maa-na. Ba
naaŋ bĩŋwosĩnniŋ; ba galla baa ba nabɛmba. A ce dumaaŋo-na, baŋ taaraŋ
kumaŋ ba da-ku.
28 Baŋ juɔ'a Diiloŋ-maama saa hi-ba, Diiloŋo naa u yaŋ-ba baa ba
ãnjɔgɔbabalamma-i ba ta ba ce kumaŋ saa saaya cemma.
29 Balaaŋgu-i hiere ku gbuɔra ku-naa bɛi. Ba sa fũnuŋ suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ
ãnfafamma-i gbula: cãncaaya'i daayo, hɔbabalaŋga'i daaka, nenemuŋgu'i

* **1:17** Abakuke (Habaquq) 2.4

daaku, nelkolle'i daade, bɛrru'i daadu, huhurma'i daama, balaaŋgu'i daaku. Ba yaa sikuəntaamba,
30 yebĩɛnataamba. Ba bigãaŋ Diiloŋo-i, bubəlaamba, bombolmantaamba, fofortaamba, ba hinu kuubabalaaŋgu cemma'i ŋaa bige-i, ba sa nu ba bĩncɔiŋ nuŋgu.
31 Ba yunni kuu aa yaŋ-ba, ba sa kã yaduəŋga, həduraamba, ba sa ce hujarre nɛliɛŋ-na.
32 A ne da ba suyaa wuɔ Diiloŋo wulaa, bamaŋ ciɛŋ kumaŋ daaku temma-i, ba saa baa kuliiŋgu! Ŋga ba suuye ba yufieŋa-i ta ba ce-ku, aa tiraa ta ba dii sũnuŋgu ba hã bamaŋ ciɛŋ-kuŋ.

2

Diiloŋ uŋ gɛr dumaa

1 Nuəni maŋ daaŋ nelma ŋ cãl banamba-i, da ŋ fiɛ waa niɛ niɛ, ŋ siɛ kor. Da ŋ ta ŋ cãl banamba-i, kuu dii ŋaa ŋ cãl ŋ fɛrɛ. Hama-i nuɔ-i? Naa dii kuuduəŋgu yaa hiere.
2 I suyaa wuɔ bamaŋ ciɛŋ maacembabalaŋ daama temma-i, Diiloŋ uŋ haa kumaŋ bɛi, u ninsoŋo.
3 Nuɔ da ŋ ta ŋ cãl banamba-i, aa bi ta ŋ ce ba temma-i, ŋ yuu wuɔ ŋ ka kor Diiloŋo wulaa wɛi?
4 Sisə Diiloŋ uŋ gbuu fũnuŋ fa aa waa hɔhĩnantieŋo, naŋ daa kufaŋgu-i ãnsəsəmma wɛi? Ŋ saa suɔ wuɔ u fafaaŋgu saaya ku ce ŋ bir ŋ ciluɔ-i wɛi?
5 Ŋga niŋ'a ŋ sa nu baa ŋ tũnni-i, aa yagar wuɔ ŋ siɛ bir ŋ ciluɔ-i, naŋ fɛrɛ'i taaraayaŋ yaahuolbabalaŋo-i ŋ hã ŋ fɛrɛ Diiloŋ uŋ ka pigãaŋ nuəmba-i u jãyãmma-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i. U suɔ u pã.
6 U ka pã nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u maacemma sullu-i.
7 Bamaŋ vaa ba fɛrɛ baa ãnfaaŋo-i Diiloŋo duɔ gbɛliɛŋ-ba aa da ba da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i, ma ka dəl-ba.
8 Ŋga bamaŋ puu bubuəsĩnni baa-yo, bamaŋ cĩinaana ninsoŋo-i aa faya ba fɛrɛ baa ãmbabalma cemma-i, u ka pigãaŋ-ba u jãyãmma-i.
9 Bamaŋ ciɛŋ ãmbabalma-i, ba ka da yaahuolo-i baa mulĩɛma yar-ba. A doŋ *Yuifubaa-ba-na ka cor baa *niɛraamba-i hiere.
10-11 A ne da umaŋ ciɛŋ ãnfafamma-i, duɔ fiɛ tuɔ hel hie, Diiloŋo sa ce ciɛluɔ; u ka gbɛliɛŋ kutieŋo-i aa ce-yo bɔi aa fɛ̃ u huəŋga-i. A doŋ Yuifubaa-ba-na ka cor baa niɛraamba-i hiere.
12 Bamaŋ saa suɔ *Moisi *ãnjĩnamma-i aa ta ba wuɔ ba cãl, Diiloŋo ka caa-ba; ŋga u sa ka ne ãnjĩnamma aa caa-ba. A ne da bamaŋ suyaa-ma hiere aa suuye ba yufieŋa-i ta ba wuɔ ba cãl-ma, u ka yuu-ba saa baa ma yaa-i aa caa-ba.
13 Baa na ta na ne wuɔ sĩ bamaŋ nuəŋ ãnjĩnamma-i yoŋ ba yaa nelviimba-i Diiloŋo wulaa; ba'i sĩ. Bamaŋ wuəyaaŋ ma hũmelle-i di kũŋgu-na hiere, ba yaa nelviimba-i.
14 Na saa da, ãnjĩnamma si dii baa niɛraamba-i, ŋga ba suɔ-ma ba karnu ba wuɔ ma hũmelle-i. Maŋ fiɛ'a maa si dii baa-ba ba nammu-na, maa dii ba hɔmmu-na.
15 Dumaaŋo-na, ba ciluɔ pigãaŋ wuɔ ãnjĩnammaŋ taaraŋ nuəmba ta ba ce kumaŋ, kuu dii ba hɔmmu-na. A naara kufaŋgu-i, baŋ suɔ ãnfafamma-i bə-ma ãmbabalma-na, ba hɔmmu sa hũu-ma ba ce manaŋ temma, ku bi pigãaŋ wuɔ ãnjĩnamma dii ba hɔmmu-na.
16 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, mafamma-i hiere ma ka suɔ. A saanu baa miŋ waŋ *Neldədəlma maŋ, yiiŋgu faŋgu-na, Diiloŋo ka ce Yesu-Kirsa gɛr nuəmba yuŋ-maama-i. Mamaŋ fuyaa hiere, ma ka hel bomborma-na.

Yuifubaa-ba-i baa ãnjĩnamma-i

17 Nuɔni maŋ wuɔ nuɔ *Yuifuyiɛŋ nuɔ, wuɔ naŋ suɔ *Moisi *ãnjĩnamma-i,
ŋ kaal ŋ fɛrɛ wuɔ Diiloŋo-i namaa wuoŋo,
18 ŋ suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i, aa ãnjĩnamma ciɛ ŋ ta ŋ suɔ kumaŋ faa cemma.
19 Nuɔni maŋ wuɔ nuɔnɛi diyaaŋ nuɔmba-i hũmelle-na, wuɔ nuɔnɛi puuriiŋ
nuɔmba yufieŋa-i,
20 wuɔ nuɔnɛi pigãaŋ bamaŋ sa suyaaŋ kuyuŋgu, wuɔ nuɔnɛi kalaaŋ bamaŋ
sa suyaaŋ yiɛŋgu, wuɔ ãnjĩnamma ciɛ naŋ suɔ nelma-i hiere baa ninsoŋo-i
hiere.
21 Nuɔni maŋ hãalãayãŋ banamba-i, bige-i ciɛ ŋ sa hãalã ŋ fɛrɛ? Nuɔni maŋ
wuɔ cuoyuŋgu saa fa, bige-i ciɛ naŋ ta ŋ cuo?
22 Nuɔni maŋ wuɔ *fuocesĩnni saa fa, bige-i ciɛ naŋ ta ŋ ce-ni? Nuɔni maŋ
sa taaraayaŋ ŋ da tĩnni-i baa ŋ yufelle, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ biɛ bĩmbĩnni-i tĩnniŋ-
dũnni-na?
23 Nuɔni maŋ kaalaaŋ ŋ fɛrɛ wuɔ ãnjĩnamma dii baa-ni, bige-i ciɛ ŋ ta ŋ cãl
ma wuɔsaaŋgu-i ŋ bĩɛna Diiloŋo yerre-i.
24 Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuɔ: *«Namɛi ciɛ *niɛraamba sa kãŋ Diiloŋo-i.»**
25 Da ŋ ta ŋ wuɔ ãnjĩnamma-i, yuŋgu dii ŋ *jãmma-na. Ŋga da ŋ'a ŋ sa wuɔ
ãnjĩnamma-i, yuŋgu si dii ŋ jãmma-na.
26 Ŋaa umaŋ duɔ saa *jã aa tuɔ wuɔ ãnjĩnamma-i fafamma, ku ce Diiloŋo ka
cĩina-yuɔ wuɔ u saa jã wɛi?
27 Terieŋgu faŋgu-na, nuɔni maŋ jãa aa ãnjĩnamma sɛbɛ waa baa-ni aa ŋ sa
wuɔ ma hũmelle-i, fuɔ maŋ saa jã aa tuɔ wuɔ-de u ka cira ŋ cãlãa cemma.
28 Da ŋ nu wuɔ Yuifuyiɛŋo-i, yufieŋ-nemma sĩ; aa *sĩnjãaŋgu-i pãdorre sĩ.
29 Ŋga da ŋ nu wuɔ Yuifuyiɛŋo-i, ba suɔ-yo u huɔŋ-na. Aa da ŋ bi nu
wuɔ sĩnjãaŋgu-i ba da-ku ŋ huɔŋ-na. *Diiloŋ-Yalleŋ-sĩnjãaŋgu yaa kufaŋgu-i,
ãnjĩnammaŋ-sĩnjãaŋgu sĩ. Yuifuyiɛŋ fuɔ temma-i nuɔmba sa gbɛliɛŋ-yo, ŋga
Diiloŋo'i gbɛlaaŋ-yoŋ.

3

1 Terieŋgu faŋgu-na, yuŋ haku-i dii Yuifusĩnni-na? Yuŋgu dii sĩnjãaŋgu-na
wɛi?
2 Yuŋgu dii Yuifusĩnni-na bãmbãale. Dĩɛlã-kũŋgu yaa daaku: Diiloŋo diyaa
u nelma-i *Yuifubaa-ba nammu yaa nuɔ-i.
3 Baŋ fiɛ'a ba hiero saa ji yiɛra-mɛi, ku ce Diiloŋo ka bir baa huoŋ-ãndaaŋgu
wuɔ ba saa ji yiɛra-mɛi wɛi?
4 U siɛ bir baa huoŋ-ãndaaŋgu. Nelbilieŋ da ba fiɛ waa huhurmantaamba
hiere, Diiloŋo siɛ gbãa ce huhurmantieŋo dede, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa u
nelma-na wuɔ:
«Ninsoŋo ka waa baa-ni ŋ nelma-na hiere.
*Umaŋ duɔ cãl-ni, u cãlãa-ni gbãŋgbãŋ.»**
5 Nelbiliemba gbãa bi cira wuɔ diɛ tiɛ ce ãmbabalma-i ku saa balaŋ, kɛrɛ ku
faa. Ku faa yuŋgu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku: Diɛ ne miɛ ãncemma-i baa Diiloŋ-
maama-i, i suɔ ku'i nuɔ-i wuɔ Diiloŋo faa. Wuɔ da kuɔ miɛ ãmbabalma ce i tiɛ
da Diiloŋo fafaaŋgu-i, ma bilaa niɛ u tuɔ gãŋ baa-ye?
6 Diiloŋ duɔ tuɔ gãŋ baa-ye, u ninsoŋo! Kuɔ u saa naa fa, uu naa ce niɛ tuɔ suɔ
nuɔmba pãmma baa ba maacemma sullu-i?
7 Ŋga da kuɔ miŋ kar coima maŋ, ma kaala Diiloŋo sĩnni-i ninsoŋo aa ta ma ce
Diiloŋo-i bɔi, ma da niɛ u dii-mi baa ãmbabalmanciraamba tuɔ gãŋ baa-mi?

---

* **2:24** Isayi (Ésaïe) 52.5 * **3:4** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 51.6

8 Da kuɔ miɛ ãmbabalma yaa ciɛŋ i tiɛ da Diiloŋo fafaaŋgu-i, i gbãa cira ku
saaya i tiɛ ce ãmbabalma-i Diiloŋo tuɔ pigãaŋ u fafaaŋgu-i kɛ? Yebĩɛnataamba
gbĩɛ-ku dumaa wuɔ mɛi wuɔra mi waŋ ma yaa-i. Kutaamba-i Diiloŋo ka gãŋ
baa-ba; aa ba yaa taaraaya-mɛi.

Molo saa vii

9 Mi gbãa waŋ wuɔ niɛ? *Yuifubaa miɛ i bɔyaa banamba-na wɛi? I saa
buɔ-bɛi! Mi tagaaya pigãaŋ-na cor miɛ Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i hiere
ãmbabalma nyugãaŋ-bɛi hiere ka saa.
10 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«*Nelviiŋo si dii aa bi cira u yaa daayo.*
11 *Molo sa nu nelma, molo si dii umaŋ taaraayaŋ Diiloŋo-i.*
12 *Ba naana hũmelle-i hiere, ba ciɛ nelsɔsɔyaamba.*
Ãnfafammancero si dii aa bi cira u yaa daayo.†
13 *Ba nuŋ-ãndɛnni balaaŋ ŋaa kuudãlãŋgu.*
Ba nunni yii baa huhurma yaa yoŋ.
Ba nuŋ-ãndɛnni dii ŋaa tĩmma.‡
14 *Ba haa ba nubabalaaŋgu yaa nuɔmba-na ka naŋ bãaŋgu-i.*
Ba nunni yuu baa ãndababalanni.§
15 *Aa ba nammu dii fiɛfiɛ nelkolle-na.*
16 *Da ba cor kusuɔŋ-nu, ba guɔla-kuɔ aa kɔsuɔŋ nuɔmba-i aa cor baa ba fɛrɛ.*
17 *Ba sa suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ yaafɛ̃lle-i.**
18 *Ba sa kãalã Diiloŋo-i halle cɛkũɔ.»*†
19 A ne da i suyaa wuɔ *ãnjĩnammaŋ waaŋ mamaŋ hiere, ma vii bamaŋ dii
ãnjĩnamma yaa nuɔ-i. Mafamma ciɛ molo baa gbãa duɔ da ãntãalãmma aa
nuɔmba-i hiere ba da ba suɔ wuɔ ba cãlãa Diiloŋo-i.
20 Na saa da, molo siɛ gbãa wuɔ ãnjĩnamma-i ma kũŋgu-na hiere a vii
Diiloŋo wulaa. Ãnjĩnamma ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ suɔ wuɔ ãmbabalmanceroŋ nuɔ.

Viisĩnni da niɛ?

21 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋo pigãaŋ-ye uŋ kãŋ-yeŋ nelviiŋ miɛ dumaa aa u sa
ne *Moisi *ãnjĩnamma-i, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa ãnjĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na baa
*Diilopɔpuɔrbiemba sɛbɛbaa-ba-na.
22 Diiloŋo ne nelbiliembaŋ haa ba naŋga Yesu-Kirsa-i-na dumaa aa suɔ tuɔ
kãŋ-ba nelviimba. Nuɔni maŋ da ŋ hũu *Kirsa maama-i, u tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ
nuɔ. Na saa da, nuɔmba-i hiere baa dii kuuduɔŋgu,
23 ba cãlãa Diiloŋo-i; a ce dumaaŋo-na molo sa gbãa piɛ Diiloŋo-i.
24 Ŋga Diiloŋo-i baa u fafaaŋgu-i u ce-ba nelviimba ba ta ba gbã ba piɛ-yo.
U ce mafamma-i gbãŋgbãŋ u sa hũu bĩŋkũŋgu ba wulaa. U ciɛ Yesu-Kirsa yaa
hũu-ba ãmbabalma nammu-na ce-ba nelviimba.
25 Diiloŋo ciɛ u yaa-i tãmmaŋ-kũŋgu a pir ãmbabalma-i bamaŋ haa ba naŋga
yuɔ ba yunni-na. Ãmbabalma maŋ ciɛ yiinaa-i-na, uu naa suuye u yufieŋa
mɛi, u saa yuu ma cɛ̃mɛlle; ŋga u pigãaŋ baa tãmmaŋ-kũŋ daaku-i wuɔ u wuɔ
hũmelle.
26 Tãmmaŋ-kũŋ daaku bi pigãaŋ Diiloŋo viisĩnni-i nyuŋgo ku bãaŋ daaku-
na. Ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋo-i nelviiŋo dii yiinaa, aa u bi kãŋ bamaŋ haa ba
naŋga-i Yesu-i-na nelviimba.
27 Da ma waa dumaaŋo-na, molo gbãa kaal u fɛrɛ wuɔ fuɔ nelviiŋo wɛi?
Molo siɛ gbãa kaal u fɛrɛ. Hama-i nuɔ-i? Diiloŋo sa kãŋ-ye nelviiŋ miɛ wuɔ

---

† **3:12** Gbɛliɛmaŋ-nɛini (Psaumes) 14.1-3; 53.2-4 ‡ **3:13** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 140.4 § **3:14** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 10.7 * **3:17** Isayi (Ésaïe) 59.7-8 † **3:18** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 36.2

i wuɔ ãnjĩnamma, ŋga iŋ haa i naŋga Yesu-Kirsa-i-na, ku'i ciɛ u tuɔ kãŋ-ye nelviiŋ miɛ.
28 I gbãa waŋ mamaŋ ma yaa daama: Diiloŋo kãŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i nelviiŋ nuɔ wuɔ ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na, u sa kãŋ-ni wuɔ ŋ wuɔyaa ãnjĩnamma.
29 Mi saa yagar-ma da kuɔ Diiloŋo ciɛ *Yuifu ba wuoŋo yoŋ. Diiloŋo bi si dii baa banamba-i wɛi? Uu dii baa-ba.
30 Diiloŋo dii u diei yoŋ, unaŋo si dii yaŋga naŋga. Yuifubaa-ba maŋ haa ba naŋga Yesu-i-na u ka tuɔ kãŋ-ba nelviimba, aa *niɛraamba maŋ bi haa ba naŋga Yesu-i-na u ka bi tuɔ kãŋ bafamba-i nelviimba.
31 Diɛ cira wuɔ Diiloŋo ne nɛliɛŋ nuɔ niŋ haa ŋ naŋga Yesu-i-na dumaa aa suɔ tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ, ku pigãaŋ wuɔ yuŋgu si dii ãnjĩnamma-na wɛi? Ku'i sĩ; ŋga ku ce i migãaŋ suɔ ãnjĩnamma munyiɛrammu-i Diiloŋ-hũmelle-na.

4

Abiramu nahaale maama

1 Niɛŋ i bĩncɔiŋo-i *Abiramu kũŋgu-i. I gbãa waŋ wuɔ niɛ u maama-na? Uŋ siire u daa bige-i?
2 Uŋ ciɛ kumaŋ, kuɔ Diiloŋo naa ne ku yaa-i aa cira nelviiŋo, uu naa gbãa tuɔ kaal u fɛrɛ. Ŋga u siɛ gbãa kaal u fɛrɛ Diiloŋo yaaŋga-na.
3 Diiloŋ-nelma waaŋ wuɔ niɛ u kũŋgu-na? Ma ciɛra wuɔ: *«Abiramu haa u naŋga Diiloŋo-na, Diiloŋo ne u nahaale-i aa cira nelviiŋo.»**
4 Nɛliɛŋ nuɔ da ŋ ta ŋ taara bĩŋkũŋgu, ŋ ce maacemma-i a gbãa da ku bĩŋkũŋgu-i. Dumaaŋo-na, ŋ saa da-ku gbãŋgbãŋ; ŋ cufalaa aa da-ku.
5 Kuuduɔŋgu sĩ baa viisĩnni-i. Ŋ siɛ gbãa ce maacemma da viisĩnni-i; ŋga da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na yoŋ, wuɔ u yaa ciɛŋ nelbabalaŋo-i nelviiŋo, Diiloŋo ne niŋ haa ŋ naŋga-i yuɔ dumaa aa tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ.
6 Diiloŋ uŋ'a u saa ne umaŋ ciluɔ-i aa suɔ tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo, *Davidi hãlãa kutieŋo yudɔdɔlleŋ-nalãaŋgu yaa wuɔ:
7 *«Diiloŋ uŋ ciɛ jande bamaŋ cãlmuɔ nuɔ-i,*
uŋ hurii bamaŋ ãmbabalma-i,
kutaamba yunni dɔlaa.
8 *Itieŋ uŋ'a u sa kãŋ umaŋ ãmbabalma-i,*
kutieŋo yuŋgu dɔlaa.»†
9 Yudɔdɔlle fande vii bamaŋ *jãa yoŋ wɛi? Bamaŋ saa jã, ba nuŋgu bi si dii-diɛ wɛi? I waaŋ ma yaa cor yiɛ: «Diiloŋo niɛ Abiramuŋ haa u naŋga-i yuɔ dumaa yaa aa cira nelviiŋo.»
10 Mafamma ciɛ yaku-i? Abiramu naa jã tĩ sisɔ u saa naa hi jã yogo? U saa naa hi jã yogo.
11 Aa Abiramu suɔ duɔ jã, uu naa haa u naŋga Diiloŋo-na, a ce dumaaŋo-na Diiloŋo naa tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo. Ku huoŋgu yaa nuɔ-i Diiloŋo ciɛ u suɔ jã a duɔ pigãaŋ wuɔ fuɔ viisĩnni dãnyuɔ yaa *jãmma-i‡. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ saa jã hiere aa haa ba naŋga-i Diiloŋo-na, Abiramu ciɛ ba to. Diiloŋo bi kãŋ bafamba-i nelviimba.
12 Bamaŋ jãa, u yaa bi ciɛ ba to-i. Mi sa gbẽ bamaŋ jãa yoŋ dɛ; ŋga mi gbẽ bamaŋ jãa aa tiraa haa ba naŋga-i Diiloŋo-na ŋaa fuɔŋ ŋa naa haa-ka yuɔ dumaa aa suɔ duɔ jã.

Diiloŋ-nupãlle vii bamaŋ haa ba naŋga yuɔ

13 Ku saa ce ŋaa Diiloŋo niɛ *Abiramuŋ wuɔyaa *ãnjĩnamma-i dumaa aa pã nuŋgu-i baa-yo dɛ! Ŋga uŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na dumaa, Diiloŋo niɛ ku

* **4:3** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 15.6 † **4:8** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 32.1-2 ‡ **4:11** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 17.9-14

yaa-i aa pã nuŋgu-i baa-yo. Diiloŋo kãaŋ-yo nelviiŋo aa pã nuŋgu-i baa-yo wuɔ u ka hã fuɔ baa u huoŋgu-i hĩɛma-i§.

14 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, kuɔ bamaŋ taa ba wuɔ ãnjĩnamma-i ba yaa naa saaya ba da-ku yoŋ, yuŋgu naa saa waa nahaale-na, aa Diiloŋo nupãlle naa waa ãndagbãŋgbãlãaŋgu.

15 Diɛ i ne, ãnjĩnamma jo baa Diiloŋ-bɛrru; a ne da ãnjĩnamma da ma'a maa si dii kusuɔŋ-nu, cãlmuɔ si dii.

16 Ku'i ciɛ ŋ da Diiloŋo pãa u ciiluŋgu nuŋgu-i baa bamaŋ haa ba naŋga yuɔ, ku da ku ce gbãŋgbãŋ-kũŋgu a vii Abiramu hãayɛ̃lmba-i hiere. Ku saa ce ŋaa bamaŋ wuɔyaaŋ ãnjĩnamma-i bafamba da-ba-diei kũŋgu-i; Abiramuŋ yeŋ i to hiere, bamaŋ haa ba naŋga-i Diiloŋo-na fuɔ temma-i, ba nuŋgu bi dii-kuɔ.

17 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Mi ka ce-ni siyaabaa bɔi bĩncɔiŋ nuɔ.»** Diiloŋo maŋ siireŋ bikuomba-i, umaŋ hielaaŋ bĩmbĩnni maŋ saa hi hel yogo baa u nuŋ-ãndaaŋgu, Abiramu haa u naŋga-i Diiloŋo faŋo yaa nuɔ-i. Diiloŋo faŋo wulaa Abiramu yaa i to-i.

18 Nelma maŋ nɛliɛ siɛ gbãa hũu-ma, Abiramu hũyãa ma yaa-i. U haa u naŋga-i Diiloŋo-na ma yaa nuɔ-i aa tĩɛna tuɔ cie. U ciɛ dumɛi a ce siyaabaa bɔi bĩncɔiŋo ŋaa Diiloŋ uŋ'a naa waŋ-ma dumaa baa-yo wuɔ: *«Ŋ huoŋgu ka ciinu.»*†

19 U bieŋa taa a kã bieŋ komuɔŋa ndii-i-na; duɔ ne, u da fuɔ kuu tĩ aa u ciɛŋo-i Sara naa cor bilodalle-i aa u naŋga saa kã u huoŋ-nu dede; ŋga Abiramu saa kar Diiloŋo-na.

20 Uu naa tĩɛna baa-ma wuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, u ka ce-ku. U saa naa ce u hɔmmu-i mu hãi. Uŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na, ku diyaa sirɛiŋa yuɔ a ce u gbɛliɛŋ Diiloŋo-i.

21 Uu naa fũnuŋ suɔ wuɔ Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ, ku fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ u duɔ ce-ma.

22 Ku'i ciɛ *Diiloŋo ne uŋ haa u naŋga-i yuɔ dumaa aa cira nelviiŋo.*

23 *«Diiloŋo niɛ uŋ haa u naŋga-i yuɔ dumaa aa cira nelviiŋo»*‡: Nelma famma saa nyɛgɛ̃ŋ vii fuɔ da-u-diei.

24 Ma bi vii miɛ maŋ haa i naŋga-i Diiloŋo-na. U yaa siire Itieŋo-i Yesu-i hielo kuomba hɔlma-na. U ji ne iŋ haa i naŋga-i yuɔ dumaa aa cira nelviiŋ miɛ.

25 U siyaa ba ko Yesu-i i ãmbabalma maama-na aa sire-yuɔ ce-ye nelviiŋ miɛ.

5

I suuriinu i-naa baa Diiloŋo-i

1 Iŋ haa i naŋga Diiloŋo-na a ce nelviiŋ miɛ u wulaa, Itieŋo-i Yesu-Kirsa diyaa-ye i-naa nuɔ baa-yo fiɛfiɛ-i-na.

2 Iŋ haa i naŋga Diiloŋo-na, fuɔ yaa ciɛ i tiɛ da u hujarre-i. Hujar daade dii baa-ye bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i. Aa iŋ tĩɛnaana baa-ma wuɔ i ka ce i bãaŋgu-i baa Diiloŋo-i, ku'i gbu ku fɛ̃ i hɔmmu-i.

3 Aa ku'i sĩ yoŋ, diɛ fiɛ waa yaahuolo-na, i hɔmmu fɛ̃. I suyaa wuɔ yaahuolo yaa ciɛŋ i doluonu-mɛi.

4 Aa diɛ doluonu-mɛi ku ce i nyaar-mɛi. Aa diɛ nyaar-mɛi ku ce i tiɛ hĩŋ ma taaluŋgu.

5 Iŋ hĩŋ taaluŋgu maŋ, ku siɛ gbãa tãal-e. Hama-i nuɔ-i? Diiloŋo silaa ce baa-ye cor; uŋ hãa-ye u *Yalle maŋ di ciɛ i tiɛ suɔ uŋ kuŋ i maama-na dumaa.

---

§ **4:13** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18. * **4:17** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 17.5 † **4:18** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 15.5 ‡ **4:23** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ 15.6

6 Coima saa fa, kuŋ ŋa naa gbuu bĩŋ dũŋgu yiɛ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Diiloŋ
uŋ ŋa naa dii huɔŋgu maŋ, kuŋ juɔ hi, *Kirsa kuu ãmbabalmanciraaŋ miɛ i
maama-na.
7 A hũu-ma ku nelviiŋ maama-na kuu dii kpelle! Molo gbãa ji da sirɛiŋa a
ku nelfɛfɛiŋ maa-na.
8 A ne da miɛ iŋ ŋa naa gbuu suur ãmbabalma-na bãl i nuhɔɛŋ-na, Kirsa kuu
i maama-na. Diiloŋo ciɛ ku yaa-i a pigãaŋ-ye uŋ dɔlaa-ye ka hi kusuɔŋ-nu.
9 Fiɛfiɛ-i-na, Yesuŋ ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a ce-ye nelviiŋ miɛ Diiloŋo
yaaŋga-na, u ce niɛ aa u siɛ kor-e u bɛrru-na?
10 Ii naa waa bigãaruŋ baa Diiloŋo-i, u siɛ u Biɛŋo ku a dii-ye i-naa nuɔ baa-
yo. Iŋ suurii i-naa nuɔ tĩ, fiɛfiɛ-i-na u Biɛŋoŋ siire, u ce niɛ aa u siɛ kor-e?
11 A naara kufaŋgu-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa ciɛ i hɔmmu gbuu fɛ̃ baa Diiloŋo-i.
U yaa diyaa-ye i-naa nuɔ fiɛfiɛ-i-na baa Diiloŋo-i.

Adãmaŋ guɔlaaya kumaŋ Yesu migãaŋ-ku

12 Adãma yaa diyaa ãmbabalma-i hĩɛma-na. Kuu dii ŋaa nelduɔŋo'i diyaa
ãmbabalma-i hĩɛma-na aa kuliiŋgu nyaanu ãmbabalma-i jo. A ce dumaaŋo-
na nuɔmba-i hiere baŋ ciɛ ãmbabalma-i, kuliiŋgu naa cure-bɛi hiere.
13 Aa Diiloŋo suɔ duɔ hã *Moisi-i *ãnjĩnamma-i, ãmbabalma naa suur tĩ
hĩɛma-na, ŋga ãnjĩnammaŋ ŋa na'a ma saa waa dumaaŋo-na, Diiloŋo saa tuɔ
kãŋ ãmbabalma-i.
14 A ne da a doŋ Adãma bãaŋgu-na, a ji hi Moisi kũŋgu-i, kuliiŋgu ciɛ ku
bãaŋgu-i, halle bamaŋ saa cãl Adãma temma-i a yagar Diiloŋo nuŋgu-i, ku
taa ku wuo-ba.
Adãma-i baa *Koŋkortieŋo maŋ naa saaya u jo, ba maacemma nyaanu ma-
naa. Adãma guɔlaaya nelbiliemba-i, Koŋkortieŋo jo ji migãaŋ-ba.
15 Adãma cãlmuɔ siɛ gbãa fi baa Diiloŋ-sãmma-i. Nelduɔŋ cãlmuɔ maama-
na kuliiŋgu wuyaa nuɔmba bɔi ninsoŋo, ŋga Diiloŋo hujarre temma si dii. Aa
uŋ ciɛ sãmma maŋ nelduɔŋ maama-na, Yesu-Kirsa maama-na, ma maaraa
kufaŋgu-i aa ma bi hii nuɔmba bɔi.
16 Aa Diiloŋ-sãmmaŋ juɔ baa kumaŋ, kuuduɔŋgu sĩ baa nelduɔŋ cãlmuɔŋ
juɔ baa kumaŋ. Ãmbabalma dieiŋ juɔ baa gɛ̃ŋgɛruɔ maŋ, gɛ̃ŋgɛrɔ faŋo juɔ baa
Diiloŋ-bɛrru, a ne da iŋ ciɛ ãmbabalpepetieŋo maŋ, Diiloŋo ciɛ hujarre yiɛ u
saa cãl-e.
17 Da kuɔ cãlmuɔtieŋo diei maama-na kuliiŋgu ciɛ ku bãaŋgu-i ninsoŋo,
bamaŋ siyaa Diiloŋo sãmma-i aa u ce-ba nelviimba u saa hũu bĩŋkũŋgu ba
wulaa, Yesu-Kirsa da-u-diei ciɛ ba da ba ce ba bãaŋgu-i ka hi hie?
18 Terieŋgu faŋgu-na, nelduɔŋ ãmbabalmaŋ ciɛ Diiloŋo gãŋ baa nel-
biliemba-i hiere dumaa, nelduɔŋ ãncenviima bi kuraa nelbiliemba-i hiere
dumɛi aa hiel-ba kuliiŋgu-na.
19 Nelduɔŋo diei uŋ yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i dumaa a ce nuɔmba bɔi ce
ãmbabalmanciraamba, nelduɔŋo diei bi siyaa Diiloŋo nuŋgu-i dumɛi a ce
nuɔmba bɔi ce nelviimba Diiloŋo wulaa.
20 Kumaŋ ŋaa *ãnjĩnamma-i, Diiloŋo hãa-ye baa-ma i diɛ suɔ wuɔ i
ãmbabalma maaraaya cor. Ŋga i ãmbabalma-i baa ma maaramma-i hiere
Diiloŋ-hujarre maaraa-ma aa bir jãrã.
21 Diiloŋo ciɛ hujarre yiɛ aa ce-ye nelviiŋ miɛ i diɛ da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ
dede-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa barguɔ-i-na. A ce dumaaŋo-na ãmbabalmaŋ ciɛ ma
bãaŋgu-i baa nelkolle-i dumaa, Diiloŋ-hujarre ce di bãaŋgu-i baa koŋkoro-i
dumɛi.

6

I karaanu i-naa nuɔ baa ãmbabalma-i

1 Kufaŋgu terieŋgu-na i gbãa cira niɛ? I saaya i cor baa ãmbabalma-i Diiloŋo
duɔ ce hujarre yiɛ bɔi wɛi?
2 Ma'i sɪ̃! Ii dii ŋaa i kuu a karnu i-naa nuɔ baa ãmbabalma-i, i ce niɛ gbãa
tiraa cor baa-ma?
3 Na saa suɔ wuɔ miɛ maŋ *baatiseŋ hiere a suur Yesu-Kirsa horre-na, kuu
dii ŋaa i kuu baa-yo'i wɛi?
4 Iŋ daa *batɛmu-i, kuu dii ŋaa i kuu baa *Kirsa-i aa ba fuure-yiɛ baa-yo
i To-i Diiloŋo duɔ sire-yiɛ ŋaa uŋ siire fuɔ-i dumaa baa u himma-i i diɛ waa
bãfɛliɛŋ-nu.
5 Na saa da, da kuɔ i kuu kulduɔŋgu baa Kirsa-i, i ka bi sire sireduɔma baa-
yo.
6-7 Umaŋ duɔ ku, u kuraa ãmbabalma nammu-na. Terieŋgu faŋgu-na na
saaya na suɔ wuɔ ba gbuu i cicuɔŋgu-i baa Kirsa-i a ko i balaaŋgu-i a hũu-ye
ãmbabalma nammu-na.
8 Da kuɔ i kuu baa Kirsa-i, i suyaa wuɔ i ka sire waa baa-yo.
9 I suyaa kerre wuɔ Kirsaŋ siire hel kuomba hɔlma-na, u siɛ tiraa ku;
kuliiŋgu siɛ tiraa gbãa ce bɪ̃ŋkũŋgu yuɔ.
10 Kirsa kuu i diei a kure ãmbabalma-i gbula. Uŋ siire fiɛfiɛ-i-na, u cãa
Diiloŋo.
11 Kuuduɔŋgu yaa baa namaa bi fɛrɛ-i: Na gbɪ̃ɛ na dii-ma na hɔmmu-na wuɔ
na kuu a karnu na-naa nuɔ baa ãmbabalma-i aa sire waa Yesu-Kirsa horre-na
ta na cãa Diiloŋo.
12 Terieŋgu faŋgu-na, ãmbabalma saa saaya ma tiraa ta yaaŋga nɛi a ce na
ta na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nɛi.
13 Baa na tiraa na nanna na fɛrɛ na hã ãmbabalma-i ma ce-na kɔraaŋ
namaa ta ma ce kuubabalaaŋgu baa-na. Ŋga naŋ kuu aa sire waa cicɛ̃lma
fiɛfiɛ-i-na, yaaŋ aa na hã Diiloŋo-i baa na fɛrɛ u ce-na ãnfafammanciraaŋ
namaa, tuɔ ce ãnfafamma baa-na.
14 Naŋ yaaŋ ãnjɪ̃namma-i aa cu Hujarrentieŋo huoŋ-nu, ãmbabalma siɛ
tiraa gbãa ce bɪ̃ŋkũŋgu nɛi.
15 Ŋga iŋ yaaŋ ãnjɪ̃namma-i aa cu Hujarrentieŋo huoŋ-nu, i ka cor tiɛ ce
ãmbabalma-i wuɔ ãnjɪ̃namma sa tiraa ma ye dii i yuŋ-nu wɛi? Ma'i sɪ̃!
16 Na saa suɔ wuɔ da ŋ nanna ŋ fɛrɛ hã nɛliɛŋo ŋaa kɔriɛŋ nuɔ, a ta ŋ nu u
nuŋgu-i, ŋ ciɛ kutieŋo kɔriɛŋ nuɔ ninsoŋo wɛi? Ku gbãa waa ŋ naana ŋ fɛrɛ hã
ãmbabalma, mafamma kã baa-ni kuliiŋ-nu. Ku gbãa bi waa ŋ naana ŋ fɛrɛ hã
Diiloŋo ta ŋ nu u nuŋgu-i; kufaŋgu kã baa-ni viisɪ̃nniŋ.
17 Ŋga yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i: Namaa namaŋ ãmbabalma naa ce-na kɔraaŋ
namaa, na yaaŋ fiɛfiɛ-i-na aa ta na nu Diiloŋo nuŋgu-i baa huɔŋga diei, aa siɛ
baŋ waaŋ mamaŋ baa-na.
18 Na hilaa ãmbabalma kɔrsɪ̃nni-na a suur viisɪ̃nniŋ-kɔrsɪ̃nniŋ. Kuu dii ŋaa
na hielaa na naŋga ãmbabalma cemma-na, na suurii kuuviiŋ-nu fiɛfiɛ-i-na.
19 Na nelnulle gbɪ̃ɛ baa-na ku'i ciɛ mi biɛ nel daama-i da mi tagaaya pigãaŋ-
na. Dɪ̃ɛlũɔ-i-na, naŋ ŋa naa nanna na fɛrɛ dumaa ŋaa kɔraaŋ namaa a hã
ãmbabalma-i ta na ce kakarkuoŋo-i, a ji ce na pu baa Diiloŋo-i, naanaŋ na
fɛrɛ dumɛi fiɛfiɛ-i-na na hã Diiloŋo-i, na ta na ce kuuviiŋgu a waa nelfafaaŋ
namaa.
20 Ãmbabalmaŋ ŋa naa ta na yaaŋ-na huɔŋgu-na, na saa ta na yuure
viisɪ̃nniŋ-maama.
21 Naŋ taa na ce kumaŋ ku huɔŋgu-na, na daa bige-i kuɔ? Ma sɪ̃ nyuŋgo-i-na
ku da-na senserre kɛ? Maacemma famma temma kã baa nɛliɛŋo kuliiŋ-nu.

22 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, na kuraa ãmbabalma nammu-na ta na cãa Diiloŋo. Naŋ
daa kumaŋ kuɔ, ku yaa daaku: Na ciluɔ faa a saanu baa Diiloŋ uŋ taaraŋ-yuɔ
dumaa, aa na ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
23 Na saa da, ãmbabalma pã ma tieŋo-i baa kuliiŋgu, a ne da da ŋ waa
Itieŋo-i Yesu-Kirsa horre-na, Diiloŋo hã-ni baa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i
gbãŋgbãŋ.

7

I karaanu i-naa nuɔ baa ãnjĩnamma-i

1 Tobiŋ namaa, mi suyaa miɛ na suɔ kuŋ wuɔ dumaa i hɔlma-na. Na suyaa
wuɔ nɛliɛŋ nuɔ da ŋ waa cicɛ̃lma yaa-i ŋ saaya ŋ ta ŋ wuɔ hũmieŋa-i aŋ saaya
a wuɔ dumaa.
2 Terieŋgu faŋgu-na, casoiŋo bɔlɔ duɔ waa cicɛ̃lma, u siɛ gbãa hel ãnsorre-na.
Ŋga bɔlŋ duɔ ku, bĩŋkũŋgu siɛ gbãa bella-yuɔ ba ãnsorre-na.
3 Duɔ yaŋ u bɔlɔ-i cicɛ̃lma aa kã ka soŋ bibiɛŋo naŋ-na, u cãlãa; u ciɛ
*fuocesĩnni. Ŋga u bɔlɔ duɔ ku, nelma siɛ gbãa yuu-yo; u gbãa soŋ bibiɛŋo
naŋ-na aa u siɛ cãl.
4 Tobiŋ namaa, kuuduɔŋgu yaa baa namaaŋo-i; naŋ kuu baa *Kirsa-i, kuu
dii ŋaa na karaanu na-naa nuɔ baa *Moisi *ãnjĩnamma-i. Na ciɛ unaŋ baaŋ
namaa. Umaŋ siire kuomba hɔlma-na, i ciɛ fuɔ baaŋ miɛmɛi diɛ gbãa tiɛ ce
kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.
5 Iŋ waa tiɛ ce kumaŋ dɔlaanuŋ-yiɛ, ãnjĩnamma taa ma pigãaŋ kumaŋ saa
fa cemma. Da ma cira kumaŋ saa fa, i tiɛ taara i ce ku yaa-i, a ne da ku yaa
kãaŋ baa-ye kuliiŋgu-na.
6 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, iŋ kuu baa Kirsa-i, kuu dii ŋaa i karaanu i-naa nuɔ baa
ãnjĩnamma-i. Iyoŋo maŋ waa i gbeini-na, u karaa aa yaŋ-ye i fɛrɛŋ nuɔ; i gbãa
cãa Diiloŋo-i cãafɛlɛmma. I yaŋ cãacɔlɔmma-i, Moisiŋ nyɛgãaŋ mamaŋ, aa i
tiɛ nu *Diiloŋ-Yalle yaa wulaa-i.

Ãnjĩnamma sĩnni-i

7 Terieŋgu faŋgu-na, i gbãa cira niɛ? Ãnjĩnamma balaaŋ ãmbabalma
temma-i wɛi? Ma'i sĩ! Ãnjĩnamma yaa ciɛ mi suɔ ãmbabalma-i. Kuɔ
ãnjĩnamma saa naa cira: *«Baa ce nenemuŋgu-i»**, mii naa saa suɔ wuɔ nene-
muŋgu balaaŋ.
8 Ãmbabalma dɛraa ãnjĩnamma yaa nuɔ-i a ce muɔŋo-i nenemuntieŋ muɔ.
Ãnjĩnaŋ da ma'a maa si dii, ãmbabalma kure.
9 Dĩɛlũɔ-i-na, ãnjĩnammaŋ ŋa na'a ma saa waa, mi taa mi ce mi bãaŋgu-i;
ŋga ãnjĩnammaŋ juɔ jo, ãmbabalma yaa ciɛŋ ma bãaŋgu-i
10 aa muɔmi cɛr kure. Ãnjĩnamma maŋ naa saaya ma kãyã-yiɛ i tiɛ ce i
bãaŋgu-i, ma birii yaŋ aa kɔsuɔŋ muɔŋo-i.
11 Ãmbabalma dɛraa ãnjĩnamma yaa nuɔ-i a tãal-mi kɔsuɔŋ-mi.
12 Ãnjĩnamma famma fɛrɛ-i Diiloŋ-maama, ma hũmieŋa-i Diiloŋ-waaŋa. A vii
aa tiraa fa.
13 Bĩŋkũfafaaŋgu gbãa jo baa mɛi kɔsuɔma-i wɛi? Ku siɛ gbãa! Ãmbabalma
yaa juɔ baa-ma. Ma cĩɛŋ bĩŋkũfafaaŋgu yaa nuɔ-i a kɔsuɔŋ-mi da ma pigãaŋ
ma balaaŋgu-i baa ma hɔdorre-i.

Ãmbabalma taa yaaŋga nelbiloŋo-na

14 I suyaa wuɔ *ãnjĩnamma hilaa Diiloŋ wulaa, a ne da muɔŋo-i nel-
bilogbãŋgbãlãŋ muɔ, aa ãmbabalma tiraa ta yaaŋga miɛ.

---

* **7:7** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.17; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.17

15 Mi sa suɔ miŋ ceŋ kumaŋ: Miŋ taaraŋ kumaŋ mi sa ce kufaŋgu, kumaŋ
sa dəlaa-miŋ mi bir mi ce ku yaa-i.
16 Mi suyaa wuɔ miŋ ceŋ kumaŋ ku saa fa. Terieŋgu faŋgu-na mi suyaa wuɔ
ãnjĩnamma faa.
17 A ce dumaaŋo-na ku pigãaŋ wuɔ mɛi maacemma sĩ mafamma-i;
ãmbabalma maŋ mi huɔŋga-na, mafamma maacemma'i.
18 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, mi suyaa wuɔ ãnfafamma si dii mi
kusũŋgu-na. Mi niɛ da ãnfafamma cemmaŋ-nuoŋgu dii-miɛ, ŋga ma cemmaŋ-
fɔ̃ŋgũɔ yaa hie?
19 Miŋ taaraŋ ãnfafamma maŋ, mi sa ce mafamma; miŋ'a mi sa taara
ãmbabalma maŋ, mi ce ma yaa-i.
20 Da mi ta mi ce kumaŋ mi sa taara-kuɔ, mɛi maacemma sĩ mafamma-i;
ãmbabalma maŋ mi huɔŋga-na, mafamma maacemma'i.
21 Fiɛfiɛ-i-na, mi suyaa kumaŋ dii-miɛ: Da mi ta mi taara mi ce
ãnfafamma-i, ãmbabalma yaa bir ta yaaŋga.
22 Mi huɔŋga-na, Diiloŋ-ãnjĩnamma dəlnu-miɛ.
23 Ŋga mi niɛ da nelma namma'i dii ta ma gãŋ baa mamaŋ dəlaa-miŋ mi
huɔŋga-na. Ma ciɛ ãmbabalma ta yaaŋga miɛ, a ce mi ta mi hel mi ce ma yaa-i.
24 Mɛi sũlŋ daama fuɔ! Ma kã baa muɔmɛi daami da ma ka kɔsuɔŋ-mi, hai
ka hũu-mi?
25 Mi jaal Diiloŋo yaa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-na, u yaa hũyãa-mi.

Mi gbãa cira: Muɔ fuɔ, mi siyaa Diiloŋo ãnjĩnamma-i, ma dəlnu-miɛ, ŋga mi
kusũŋ-maama ce mi ta mi cu ãmbabalmaŋ-huoŋ-nu.

8

I yunni dii Diiloŋ-Yalle nammu-na

1 Fiɛfiɛ-i-na fuɔ! Bamaŋ suurii Yesu-Kirsa horre-na, Diiloŋo siɛ ka gãŋ baa-
ba.
2 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? *Diiloŋ-Yalle fɔ̃ŋgũɔ maŋ hãaŋ-yeŋ
ninsoŋ-cicɛ̃lma-i Yesu-Kirsa horre-na, u kuraa-ye ãmbabalma nammu-na
baa kuliiŋgu bi nammu-na.
3 *Moisi *ãnjĩnamma saa waa ma gbãa ce mafamma-i. Nelbiliemba
nayusĩnni yaa naa ce ku ta ku yar ãnjĩnamma-i. Kumaŋ yaraa ãnjĩnamma-i,
Diiloŋo ciɛ u Biɛŋo ce-ku: U saaŋ-yo u jo ãmbabalmanciraaŋ miɛ temma, a ji
bãl baa ãmbabalma-i nelbilieŋ miɛ i hɔlma-na. U ciɛ dumɛi a kure-mɛi.
4 Miɛ maŋ yaaŋ i kusũŋ-maama-i aa tiɛ ce Diiloŋ-Yalle kusũŋgu, Diiloŋo ciɛ
mafamma-i i diɛ gbãa tiɛ wuɔ ãnjĩnamma-i maŋ saaya ma wuɔ dumaa.
5 Bamaŋ ciɛŋ ba fɛrɛŋ kusũŋ-maama-i, ba yii baa kumaŋ dəlaanuŋ-bɛi. A ne
da bamaŋ ciɛŋ Diiloŋ-Yalle kusũŋgu-i, ba yii baa kumaŋ dəlaanuŋ Diiloŋ-Yalle.
6 Da ŋ ta ŋ yii baa naŋ kusũŋ-maama yoŋ, ma kã baa-ni kɔsuɔma-na; ŋga
da ŋ ta ŋ yii baa kumaŋ dəlaanuŋ Diiloŋ-Yalle-i, ku kã baa-ni cicɛ̃lma-na baa
hɔfɛ̃lleŋ.
7 Bamaŋ hɔmmu-i yuu baa bafamba fɛrɛŋ kusũŋ-maama yoŋ, kutaamba-i
Diiloŋ-bigãarãamba; ba sa siɛ Diiloŋo wulaa aa ba siɛ gbãa siɛ u wulaa.
8 Bamaŋ yaaŋ ba kusũŋ-maama ta yaaŋga bɛi, ba siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu hel
Diiloŋo yufelleŋ.
9 Ŋga namaaŋo-i, Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ na hɔmmu-na, na sa ce na kusũŋ-maama.
Diiloŋ-Yalleŋ taaraŋ kumaŋ, na ce ku yaa-i. *Kirsa Yal da diɛ di sĩ umaŋ nuɔ-i,
kutieŋo-i Kirsa wuoŋo sĩ.

10 A ne da da kuɔ Kirsa dii na hɔmmu-na, Diiloŋo ciɛ-na nelviiŋ namaa, a ce
dumaaŋo-na u Yalle hãa-na cicɛ̃lma maŋ sa ti̇ɛŋ dede-i. Ambabalma ka ce na
ku banamba temma-i,
11 ŋga umaŋ siire Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na, u Yalleŋ yeŋ baa-na, u ka
bi sire namaaŋo-i baa-de.
12 Terieŋgu faŋgu-na tobiŋ namaa, cɛ̃mɛlle dii-yiɛ. Ŋga cɛ̃mɛlle maŋ dii-yiɛ
di yaa daade: I yaŋ i kusũŋ-maama-i aa i tiɛ ce kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋ-Yalle
yaa-i.
13 Na saa da, da na ta na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nɛi, na ka kɔsuɔŋ na fɛrɛ. Ŋga
da na yaŋ Diiloŋ-Yalle kãyã-nɛi na hiel na gboluoŋgu kuubabalaaŋgu cemma-
na, na ka da cicɛ̃lma maŋ sa ti̇ɛŋ dede-i.

Diiloŋ-Yalle ce-ye Diiloŋ-bisãlŋ miɛ

14 Bamaŋ yaaŋ *Diiloŋ-Yalle ta ba yaaŋ-na hiere, Diiloŋ-bisãlmba.
15 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, naŋ daa Diiloŋ-Yalle maŋ, di sa ce-na
kɔraaŋ namaa, a ce na ta na kãalã; ŋga di ce-na Diiloŋ-bisãlŋ namaa, a ce i tiɛ
gbã i bi̇ Diiloŋo-i «Baba!»
16 Diiloŋ-Yalle fande fɛrɛ yaa fi̇ɛŋ i hɔmmu-i a pigãaŋ-ye wuɔ Diiloŋ-bisãlŋ
miɛ.
17 Aa iŋ yeŋ Diiloŋ-bisãlŋ miɛ, u ciiluŋgu vii miɛmɛi; i ka wuo-ku baa i-naa
baa *Kirsa-i. Iŋ mul̈ɛŋ baa-yo, i ka bi ce i bãaŋgu-i baa-yo u yuntes̈nni-na.
18 Mi suyaa miɛ iŋ ceŋ mul̈ɛma maŋ nyuŋgo-i-na, ma siɛ gbãa fi baa iŋ ka
ce i bãaŋgu-i dumaa bis̈nuɔ-i-na.
19 Na saa da, Diiloŋ-bisãlmba s̈nniŋ ka suɔ yiiŋgu maŋ nuɔ-i, ḧɛmaŋ-niini-i
hiere ni niya yiiŋgu faŋgu himma-i.
20 Ḧɛmaŋ-niini-i hiere ni naa yuŋgu, aa ni nagãŋ-na s̈, Diiloŋo yaa ciɛ-ni
dumaaŋo-na. Mafammaŋ fiɛ ce, kuu dii ŋaa ku cii ŋga ku saa kũnna.
21 Yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka hũu-ni guɔyuɔ nammu-na ni waa ni fɛrɛŋ
nuɔ Diiloŋ-bisãlŋ temma, ta ni ce ni bãaŋgu-i.
22 I suyaa kerre wuɔ ji hi baa nyuŋgo, ḧɛmaŋ-niini-i hiere ni gbu ni bireŋ aa
ta ni cufal ŋaa kusũŋgu bilaa ciɛŋo.
23 Aa ni'i s̈ yoŋ, Diiloŋ-bisãlŋ miɛ i bi bireŋ dii cicaara. Diiloŋo hãa-ye u
Yalle-i i diɛ suɔ wuɔ uŋ pãa nuŋgu maŋ, u ka ce-ku. I cie Diiloŋo duɔ hã-ye
Diiloŋ-bisãlmba munyiɛrammu-i a kor-e mul̈ɛma-na hiere gbula.
24 I kuraa, ŋga i ḧŋ koŋkoro faŋo taaluŋgu yoŋ. Niŋ ḧŋ kumaŋ taaluŋgu-i,
da ŋ da-ku, ŋ siɛ gbãa tiraa ta ŋ ḧŋ ku taaluŋgu-i. Hai moloŋo'i daa b̈ŋkũŋgu
dede aa tiraa cor tuɔ ḧŋ ku taaluŋgu-i?
25 Ŋga niŋ ḧŋ kumaŋ taaluŋgu-i, da ŋ'a ŋ sa da ku yufelle, ŋ da ŋ fi̇ɛ ŋ
huɔŋga-i ta ŋ cie-ku.
26 A naara kufaŋgu-i, kuŋ nuɔl-eŋ dumaaŋo-na, Diiloŋ-Yalle bi kãyã-yiɛ. Na
saa da, i sa suɔ kumaŋ saaya cãrãmma Diiloŋo wulaa. Ŋga Diiloŋ-Yalle fande
fɛrɛ yaa gbuu di bireŋ di cãrã Diiloŋo-i di hã-ye. Diŋ bireŋ baa mamaŋ, ma
siɛ gbãa hel nɛliɛŋ nuŋ-nu.
27 Diiloŋ uŋ suɔ nuɔmba kusũŋ-maama-i dumaaŋo-na, u suɔ u Yalleŋ cãrãŋ
kumaŋ u wulaa. Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, u Yalle cãrã ku yaa-i u wulaa di hã
u baamba-i.
28 I suyaa wuɔ Diiloŋo maamaŋ dɔlnuŋ bamaŋ, uŋ b̈ɛ bamaŋ a saanu baa
uŋ yiɛraaya-mɛi dumaa, wɛima-i hiere ma fa ba maama.
29 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i
dii ku domma-na, u ciɛ ba yaa da ba ce u Biɛŋo nabiɛraamba a ce u Biɛŋo duɔ
da hãmba bɔi.

30 U yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, u bĩɛ ba yaa-i piɛ-ba
u caaŋ-nu. Aa uŋ bĩɛ bamaŋ, u ciɛ ba yaa-i nelviimba. Aa uŋ ciɛ bamaŋ
nelviimba-i, u ciɛ ba yaa da ba ce ba bãaŋgu-i baa u Biɛŋo-i.

Diiloŋ-nelnyulmu temma si dii

31 I gbãa tiraa naara hama-i? Diiloŋ duɔ gbãŋ waa baa-ye tĩ, hai gbãa bĩɛna
i maama-i?
32 U saa nyaayã fuɔ fɛrɛŋ Biɛŋo-i; u hãa-ba baa-yo ba ko-yo i maama-na
hiere. U ce niɛ aa u siɛ hã-ye bĩmbĩnni-i hiere a naara u Biɛŋo-i?
33 Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, hai moloŋo'i gbãa cãl-ba? Diiloŋ fuɔ
fɛrɛ wuɔ ba saa cãl,
34 hai gbãa cira ba cãlãa? Yesu-Kirsa yaa kuu i sɔlaaŋgu-i, aa ku'i sĩ yoŋ; u
siire ka waa Diiloŋo caaŋgu-na tuɔ cãrã Diiloŋo-i u hã-ye. Terieŋgu faŋgu-na
molo siɛ gbãa cãl-e.
35 I maamaŋ dɔlnuŋ *Kirsa-i dumaa, bige-i gbãa bɔrɔ-yiɛ baa-yo? Mulĩɛma
siɛ gbãa, sũlma siɛ gbãa, yaahuolo siɛ gbãa, nyulmu siɛ gbãa, naaluɔ siɛ gbãa,
bãani siɛ gbãa, kuliiŋgu siɛ bi gbãa.
36 Ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
*«Itie, naŋ maama-na, cuo duɔ kaal, kuliiŋgu hũŋ ku cu-ye dumaa ka naŋ bãaŋgu-i.
Ba hɔmmu doŋ baa-ye mu cor:
Ba ce-ye ŋaa baŋ kãŋ baa tũlmba maŋ da ba ka ko-ba baŋ ceŋ-baŋ dumaa.»**
Miɛ ii bi dii dumɛi i muntĩɛnammu-na.
37 Ŋga mafammaŋ fiɛ ma ce, i maamaŋ dɔlnuŋ umaŋ, u ce ma ta ma tĩɛ miɛ
maama'i nuɔ-i.
38 Coima saa fa, mi suyaa miɛ Diiloŋ uŋ dɔlaa-ye dumaa, bĩŋkũŋgu siɛ gbãa
bɔrɔ-yiɛ baa-yo. Kuliiŋgu siɛ gbãa, cicɛ̃lma siɛ bi gbãa, *dɔrpɔpuɔrbiemba siɛ
gbãa, *jĩnabaa-ba siɛ bi gbãa, isuɔtaamba siɛ gbãa, nyuŋgo ku wɛima siɛ gbãa,
bisĩŋ ku wɛima siɛ bi gbãa, himma siɛ gbãa,
39 dɔr-niini siɛ gbãa, hĩɛmaŋ-niini siɛ bi gbãa. Diiloŋ uŋ pigãaŋ-ye uŋ dɔlaa-
ye dumaa Itieŋo-i Yesu-Kirsa jomma-na, ku bĩŋkũŋgu si dii kumaŋ gbãa bɔrɔ-
yiɛ baa-yo.

9

Diiloŋ uŋ hielaa u yufelle bamaŋ nuɔ-i

1 Muɔŋo-i *Kirsa wuoŋ muɔ, a ce dumaaŋo-na miŋ ka waŋ mamaŋ coima
sĩ; ninsoŋo yaa-i. *Diiloŋ-Yalle ce mi ta mi suɔ-ma mi huɔŋga-na wuɔ mi waŋ
ninsoŋo.
2 Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ ma yaa daama: Mi huɔŋga si dii huɔŋga, ma
gbu ma kukul-mi.
3 Kuɔ Diiloŋo naa gãŋ baa muɔmɛi aa hiel mi nuŋgu-i Kirsa horre-na aa cɛr
yaŋ mi nelleŋ-tobimba-i, kuu naa dɔlnu-miɛ yaŋ.
4 Ba yaa haba-i? Ba yaa *Isirahɛl-baamba-i. Diiloŋo ciɛ ba yaa-i u
bisãlmba, u caraaya ba yaa-i, u bilaa *tobisĩnni-i baa ba yaa-i, u hãa ba yaa u
*ãnjĩnamma-i, u pigãaŋ ba yaa ba ta ba buol-o, u pãa nuŋgu-i baa ba yaa-i.
5 Bafamba bĩncuɔmba yaa Abiramubaa-ba-i. Aa nelsĩnni-na, Kirsa maŋ
bĩmbĩnni-i hiere ni yuŋgu-na, u bĩncuɔmba yaa bafamba-i. Kirsa-i Diiloŋo,
u gbĩɛ baa gbɛliɛma hɔnni maŋ joŋ. Ma ciɛ!
6 Ŋga baŋ'a ba saa hũu Kirsa maama-i, ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-nupãlle ciɛ
gbãŋgbãŋ wɛi? Ku'i sĩ! Na saa da, Isirahɛl-baamba-i hiere, ba hieroŋo sĩ
Isirahɛl-baamba Diiloŋo wulaa;

* **8:36** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 44.23

7 aa *Abiramu bisãlmba-i hiere, ba hieroŋo sĩ Abiramu bisãlŋ-kirɛiŋa.
Hama-i nuɔ-i? Diiloŋo gbĩɛ Abiramu-i wuɔ: *«Miŋ pãa nuŋgu maŋ baa-ni wuɔ
mi ka hã-ni huoŋgu, *Isaki yaa ka hã-ni baa huoŋgu faŋgu-i.»**
8 U taara u cira wuɔ Abiramuŋ huɔŋ bisãlmba maŋ hiere fuɔ homma-i,
Diiloŋo sa kãŋ-ba Abiramu bisãlmba. Ŋga uŋ pãa nuŋgu-i aa hã-yo bamaŋ,
u kãŋ ba yaa-i Abiramu bisãlmba-i.
9 Diiloŋo pãa nuŋgu-i baa-yo wuɔ: *«Mi ka bir jo belle maŋ juɔŋ fiɛfiɛ ku
temma-i, huɔŋgu faŋgu-na, Sara ka da bɛpolŋo.»*†
10 Aa u'i sĩ yoŋ. Erebeka bi daa pĩɛbaa baa i bĩncɔiŋo-i Isaki-i.
11 Bisãlŋ daaba saa naa hi hoŋ yogo, ba saa naa ce kuufafaaŋgu dede, ba
saa naa bi ce kuubabalaaŋgu dede. Ŋga Diiloŋo hiel nuɔmba-i fuɔ hielma.
12 Wuɔ gbɛ̃ Erebeka-i wuɔ: *«Bɛpomɔlŋo ka tuɔ cãa hãaŋo-i.»*‡ U ciɛ mafamma-i
duɔ pigãaŋ wuɔ u sa ne moloŋo ãncemma aa hiel-o, ŋga u nyaanu fuɔ fɛrɛŋ
nuŋ-ãndaaŋgu.
13 Ma bi nyɛgãaŋ dumɛi wuɔ: *«*Yakɔbu-i baa Esawu-i, mi yufelle hilaa Yakɔbu
yaa nuɔ-i.»*§

Diiloŋo yufelle bi hilaa banamba-na

14 Terieŋgu faŋgu-na, i gbãa cira niɛ? Diiloŋo maacemma saa fa wɛi? Ku'i sĩ!
15 U gbaraa-ma baa *Moisi-i wuɔ: *«Da mi ta mi taara mi ce hujarre umaŋ
nuɔ-i, mi ce-yuɔ. Da mi ta mi bi taara mi ce baa umaŋ, mi bi ce baa-yo.»**
16 Diiloŋo sa ne ŋ huɔŋga, u sa bi ne ŋ ãncemma. U ne u hujarre yoŋ.
17 Diiloŋ-nelmaŋ-sɛbɛ-i-na, Diiloŋo gbĩɛ Esipi jãmatigi-i wuɔ: *«Mi ciɛ-ni
jãmatigi nuɔ da mi pigãaŋ-ni mi fɔ̃ŋgũɔ-i, ku yaa mi yerre ka du terni-na hiere
ka saa.»*†
18 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ tuɔ taara u ce hujarre umaŋ nuɔ-i, u ce. Duɔ
bi tuɔ taara u naara kunaŋgu ãnyagarma maŋ nuɔ-i, u bi naara.
19 Unaa ka gbɛ̃-mi wuɔ: «Bige-i ciɛ Diiloŋo tiraa tuɔ cãl-e? Hai moloŋo-i gbãa
cie Diiloŋo-i u huɔya-maama cemma-na?»
20 Naŋ hilaa hie, nuɔni maŋ nelbiloŋ nuɔ, aa ta ŋ fanu baa Diiloŋo-i?
Bireŋga gbãa gbɛ̃ ka matieŋo-i wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ ma-mi dumandɛ-i?»
21 Kumaŋ da ku dɔlnu bitomarãŋo-i u ma ku yaa-i baa u yemaaŋgu-i. Da ku
dɔlnu-yuɔ u ma sukpekpelluŋ-bituoŋgu, da ku bi dɔlnu-yuɔ u ma sudɔdɔlluŋ-
bituoŋgu baa yemaduɔŋgu faŋgu-i.
22 Bamaŋ duu Diiloŋo huɔŋga-i, bamaŋ gbĩɛ kɔsuɔma-i, Diiloŋ duɔ tiera ba
nuoŋgu-i duɔ ji pigãaŋ-ba u jãyãmma-i baa u fɔ̃ŋgũɔ-i yiiŋgu naŋgu, naŋ'a niɛ?
23 Aa uŋ ciɛ hujarre-i bamaŋ nuɔ-i, uŋ tigiiŋ bamaŋ dii ku domma-na ba da
ba ta ba ce ba bãaŋgu-i baa-yo, duɔ ce baa-ba ceŋ daama temma-i, a pigãaŋ
wuɔ hujantieŋo, naŋ'a niɛ?
24 Uŋ bĩɛ miɛ maŋ *Yuifubaa-ba hɔlma-na baa *niɛraamba bi hɔlma-na
hiere, u ciɛ baa miɛmɛi, u saa ce baa Yuifubaa yoŋ.
25 U waaŋ ma yaa-i Ose sɛbɛ-i-na wuɔ:
«Bamaŋ saa waa mi baamba,
mi ka ce-ba mi baamba.
Bamaŋ maama-i saa ta ma dɔl-miŋ,
mi ka ta mi ku ba maama-na ŋaa nɛliɛŋo baa u dɔrŋo.
26 *Aa baŋ ŋa naa gbɛ̃ nuɔmba-i terni maŋ nuɔ-i wuɔ mɛi baamba sĩ,*
kufaŋgu terni-na, ba ka ta ba bĩ-ba Cicɛ̃lmantieŋo bisãlmba.»‡

---

* **9:7** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 21.12 † **9:9** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 18.10 ‡ **9:12** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 25.23 § **9:13** Malaki (Malachie) 1.2-3 * **9:15** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 33.19 † **9:17** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 9.16 ‡ **9:26** Ose (Osée) 2.1,25

27 *Isayi bi waaŋ *Isirahɛl-baamba maama wuɔ: *«Halle da ku fiɛ'a Isirahɛl-baamba ka ciinu niɛ niɛ, ba da-ba-diei ka kor-bɛi yoŋ;*
28 *kɛrɛ Itieŋ uŋ waaŋ mamaŋ nelbiliemba kũŋgu-na, u ka ce-ma hiere aa u ka tiraa ce-ma pãmpãŋ.»*§
29 Isayi duɔŋo faŋo naa bi wuɔya waŋ-ma wuɔ:
«Kuɔ Dombuɔ saa naa yaŋ huoŋgu hã-ye,
ii naa gbuo hiere ŋaa Sodɔmutaambaŋ gbuyaa dumaa.
*Mamaŋ daa Gomɔrtaamba-i maa naa bi da-ye.»**

Viisĩnni da Diiloŋ-na, ni sa da ãnjĩnamma-na

30 Iŋ taaraŋ i waŋ mamaŋ ma yaa daama: *Niɛraamba maŋ saa ta ba wuɔ *ãnjĩnamma-i da ba da viisĩnni-i, ba daa-ni. Ba daa-ni daŋ hama-i temma-i? Baŋ haa ba naŋga-i *Kirsa-i-na ku'i ciɛ ba da-ni.
31 A ne da *Isirahɛl-baamba famba maŋ taa ba wuɔ ãnjĩnamma-i da ba da-ni, ba saa gbãa da-ni.
32 Bige-i ciɛ ba saa gbãa da-ni? Ba saa haa ba naŋga Kirsa-na taara-niɛ, ba taaraaya-niɛ baa ba ciluɔ, ku'i ciɛ ba saa gbãa da-ni. Ba kãa ka tisĩŋ ba fɛrɛ tãmpɛ̃lle† maŋ malãaŋ nuɔmba-i.
33 Diiloŋ uŋ waaŋ dimaŋ maama-i u sɛbɛ-i-na wuɔ:
*«Mi ka jĩna tãmpɛ̃lle *Sinyɔ-i-na,*
nuɔmba ka ta ba tisĩŋ ba fɛrɛ diɛ.
Di ka ta di mal nuɔmba-i.
Ŋga umaŋ duɔ haa u naŋga diɛ, u yaaŋga siɛ ture.»‡

10

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ yuu mi huɔŋga-i, mi taara *Yuifubaa-ba kor. Mi gbu mi cãrã ku yaa Diiloŋo wulaa mi hã-ba.
2 Coima saa fa: Ba hinu pãama baa Diiloŋ-kũŋgu-i, ŋga ba saa suɔ hũmefafalle-i.
3 Nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ ce kumaŋ Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ, ba saa suɔ-ku aa ta ba taara ba ce nelviimba bafamba fɛrɛŋ cemma. A ce dumaaŋo-na, Diiloŋ uŋ ciɛ kumaŋ duɔ gbãa ce-ye nelviiŋ miɛ, ba saa siɛ-ku.
4 A ne da *Kirsa yaa juɔ ji baal *Moisi *ãnjĩnamma-i. U ciɛ mafamma-i kumaŋ ka ce bamaŋ da ba haa ba naŋga-i yuɔ Diiloŋo tuɔ kãŋ-ba nelviimba.
5 Na saa da, umaŋ taaraayaŋ viisĩnni-i ãnjĩnamma barguɔ-i-na, Moisiŋ waaŋ mamaŋ ku kũŋgu-na, ma yaa daama wuɔ: *«Umaŋ duɔ gbãa wuɔ ãnjĩnamma hũmieŋa-i hiere, a ka kor-o.»**
6 Ŋga umaŋ hũyãa Diiloŋ-maama-i duɔ taara viisĩnni-i, mamaŋ waaŋ baa-yo ma yaa daama wuɔ: *«Baa cira: ‹Hai ka nyugũŋ dɔrɔ-i-na ka bĩ Kirsa-i?›*
7 Baa bi tiraa ŋ cira: *‹Hai ka suur hĩɛma-na ka sire Kirsa-i?›»*
8 Ma nyɛgãaŋ wuɔ: *«Diiloŋ-nelma dii ŋ caaŋgu-na; maa dii ŋ nuŋgu-na, maa dii ŋ huɔŋga-na.»*† Ma ciɛra wuɔ na hũu Diiloŋ-maama-i. I wuɔra i waŋ ma yaa-i baa nuɔmba-i.
9 Na saa da, da ŋ puur ŋ nuŋgu-i a waŋ-ma nuɔmba yufelle-na wuɔ Yesu yaa Itieŋo-i, aa hũu-ma hĩŋ wuɔ Diiloŋo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, ŋ ka kor.
10 Da ŋ hũu-ma hĩŋ, Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ nuɔ. Da ŋ puur ŋ nuŋgu-i a waŋ-ma, Diiloŋo kor-ni.

---

§ **9:28** Isayi (Ésaïe) 10.22-23 * **9:29** Isayi (Ésaïe) 1.9. Mamaŋ daa ***Sodɔmutaamba-i*** baa ***Gomɔrtaamba-i*** ku da Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.23-28. † **9:32** ***Tãmpɛ̃lle maŋ malãaŋ nuɔmba-i:*** Ba gbɛ̃ Yesu yaa-i. Niɛŋ Piɛr dĩɛ. 2.4,8. ‡ **9:33** Niɛŋ 10.11; Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 8.14; 28.16; Piɛr dĩɛ. 2.6-8. * **10:5** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 18.5; Gal. 3.12 † **10:8** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 30.12-14

11 Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Umaŋ duɔ haa u naŋga yuɔ, kutieŋo yaaŋga siɛ ture.»*‡
12 A ce dumaaŋo-na Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i kuuduɔŋgu yaa-i; bĩŋkũŋgu saa bɔrɔ-bɛi. Yunteduɔŋo'i yiɛŋ ba yuŋ-nu hiere tuɔ ce ãnfafamma-i bamaŋ muyaaŋ ba natiɛŋa yuɔ.
13 Ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Umaŋ duɔ muo u natiɛŋa Itieŋo-na, u ka kor-o.»*§
14 Ŋga da ba saa haa ba naŋga yuɔ, ba ka ce niɛ gbãa muo ba natiɛŋa yuɔ? Aa da ba saa nu u maama-i, ba ka ce niɛ gbãa haa ba naŋga yuɔ? Aa moloŋ duɔ uu si dii duɔ tuɔ waŋ u nelma-i, ba ka ce niɛ gbãa nu-ma?
15 Aa moloŋ duɔ saa puɔr ma yerreŋ, ma ka ce niɛ gbãa waŋ? Ma waaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Bamaŋ juɔŋ baa neldɔdɔlma-i, ba jomma sa suɔ aa fɛ̃ huɔŋga.»**
16 Ŋga nuɔmba-i hiere ba saa siɛ *Neldɔdɔlma-i. *Isayi waaŋ-ma wuɔ: *«Itie, iŋ waŋ nelma maŋ, ŋ daa hai hũyãa-ma?»*†
17 Terieŋgu faŋgu-na, Kirsa nelma numma yaa juɔŋ baa ma hũuma-i.
18 Yaaŋ mi yuu-na: Nuɔmba saa nu nelma famma-i wɛi? Ba nuɔ-ma! Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ:
«Ba nelma gbuyaa hĩɛma-i hiere.
Nuɔmba nuɔ ba nelma-i nilɛiŋa-na hiere ka saa.»‡
19 Mi ka tiraa yuu ne: *Isirahɛl-baambaŋ nuɔ-ma, ba saa naa suɔ ma yaaŋga-i wɛi? Ma yaaŋga suyaa! Moisi yaa waaŋ-ma dĩɛlũɔ wuɔ: «Diiloŋo ciɛra:
‹Naŋ'a na sa kãŋ bamaŋ wuɔ niɛraamba,
mi ka ce na ta na ce yɛlma bɛi.
Mi ka ce na hɔmmu du baa bamaŋ sa suyaaŋ bĩŋkũŋgu.›§»
20 Aa Isayi daa holle cira: «Diiloŋo ciɛra:
‹Bamaŋ saa ta ba taara-miɛ, ba daa-mi.
*Bamaŋ saa ta ba yuu-mi baa wɛima, mi caraaya ba yaa-i.›**»
21 Ŋga kumaŋ ŋaa Isirahɛl-baamba kũŋgu-i, Diiloŋo ciɛra:
«Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i mi bĩ mi baamba-i, ŋga ba sa siɛ-mi.
Ba sa nu mi nuŋgu-i aa tiraa pu bubuɔsĩnni baa-mi.»†

11

Diiloŋo saa cĩina Isirahɛl-baamba-i

1 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ mi yuu-na: Diiloŋo cĩinaana u baamba-i *Isirahɛl-baamba-i wɛi? U saa cĩina-bɛi. Mɛi fɛrɛ-i Isirahɛl nelleŋ-wuoŋ muɔ, *Abiramu hãayɛ̃lŋ muɔ aa *Bensaamiɛ dũŋ-wuoŋ muɔ.
2 Diiloŋ u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, u siɛ gbãa cĩina-bɛi. *Eliŋ muyaa u natiɛŋa Diiloŋo-na Isirahɛl-baamba maama-na kusuɔŋ-nu Diiloŋ-nelma-na, ma sĩ na suɔ ku terieŋgu-i kɛ?
3 U ciɛra wuɔ: *«Itie, ba kuɔ ŋ *pɔpuɔrbiemba-i aa muonu mumbuolmuŋ-terni-i.*
*Muɔmɛi tĩyãa mi diei ŋ huoŋgu-na, ŋga baa dii ta ba taara-miɛ baa komma.»**
4 Uŋ waaŋ mafamma-i Diiloŋo siyaa-yo baa hama-i? U ciɛra wuɔ: *«Ŋ saa tĩɛ ŋ diei! Nuɔmba neifieŋa siɛi nuɔsiba ndii dii baa-mi mi jĩnamma-na, kutaamba saa pigeŋ dede Baal†yaaŋga-na.»*‡

---

‡ **10:11** Isayi (Ésaïe) 28.16 § **10:13** Yowɛl (Joël) 3.5 * **10:15** Isayi (Ésaïe) 52.7 † **10:16** Isayi (Ésaïe) 53.1 ‡ **10:18** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 19.5 § **10:19** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.21 * **10:20** Isayi (Ésaïe) 65.1 † **10:21** Isayi (Ésaïe) 65.2 * **11:3** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 19.10,14 † **11:4** ***Baal:*** Tĩiŋgu naŋ yerre-i dumaaŋo-na. ‡ **11:4** Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo (1 Rois) 19.18

5 Kuubiduɔŋ daaku yaa nyuŋgo ku bãaŋgu-na: Diiloŋ uŋ fiɛlaa cɛllɛ-baamba maŋ Isirahɛl-baamba-na, baa dii yogo.
6 U ciɛ baa-ba aa fiɛl-ba, u saa ne ba maacemma. Kuɔ uu naa ne ba maacemma, baa naa saa cira u ciɛ baa-ba.
7 Ku yuŋgu yaa daaku wuɔ Isirahɛl-baambaŋ taa ba taara kumaŋ, ba saa da-ku; Diiloŋ uŋ fiɛlaa bamaŋ bɛi, ba'i daa-ku yoŋ. Ba boluoŋgu ciɛ ãnyagarmantaamba
8 ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Ji hi baa nyuŋgo Diiloŋo ciɛ ba hɔmmu ku aa yaŋ-ba, aa cu ba yammu-i, aa suuye ba tũnni-i ba sa nu baa-ni.»*§
9 *Davidi bi ciɛra wuɔ:
«Baŋ wuo niidɔdɔlni maŋ,
mi taara Diiloŋo ce-ni ŋaa kɔllu a bel-ba,
u ce-ni ŋaa juɔŋo a cure-bɛi,
u ce ni yaa u sɔgɔlnu ba gbeini-i a suu ba ãmbabalma sɔlaaŋgu-i.
10 *Mi taara u yir-ba, ba baa tiraa ta ba da baa ba yufieŋa-i.*
*Aa u haa yaahuolo-i bɛi, ba baa gbãa ciir wuɔ baa-yo.»**
11 Yaaŋ mi yuu-na: Isirahɛl-baambaŋ tisãaŋ ba fɛrɛ a cii, ba ka pãŋ ti̇ɛ dii hi̇ɛma-na wɛi? Ba siɛ pãŋ ti̇ɛ dii. Ba cãlmuɔ birii yaŋ aa kãyã *niɛraamba kor. A ce dumaaŋo-na, Isirahɛl-baamba ka ta ba ce yɛlma bɛi.
12 Da kuɔ ba cãlmuɔ ciɛ ãnfafamma nelbiliemba-na, da kuɔ ba ciima kãayã niɛraamba-i, da ba sire, ku ka kãyã nelbiliemba-i ka hi hie?

Niɛraamba kormaŋ-kũŋgu-i

13 Fiɛfiɛ-i mi nelma vii *niɛraaŋ namɛi. Namaa namaŋ *Isirahɛl-baaŋ namaa si̇, Diiloŋo puɔraa-mi namaa hɔlma yaa nuɔ-i. Mi maacemma sa suɔ aa dɔlnu-miɛ.
14 Mi bi ce kufaŋgu-i da mi ce mi nelleŋ-tobimba-i yɛlmantaamba a gbãa da mi kor banamba bɛi.
15 Na saa da, Diiloŋ uŋ ciɛlaa-ba kɔtuɔŋgu, ku ciɛ fuɔ baa niɛraamba-i ba suurnu ba-naa. Duɔ ji siɛ ba piɛ-yo, kufaŋgu ka waa niɛ niɛ? Ku ka waa ŋaa ba kuu aa sire.
16 Na saa da, da ŋ pã di̇di̇ɛlãmma-i hã Diiloŋo-i, ŋ di̇mma-i hiere ma ciɛ Diiloŋ-maama. Da ŋ pã tibikãalmba-i hã Diiloŋo-i, tibinegemmu-i hiere mu ciɛ Diiloŋ-muumu.
17 Isirahɛl-baamba dii ŋaa ci̇iŋ-tibiiŋgu aa niɛraaŋ namaaŋo-i na waa ŋaa hi̇ɛŋ-tibiiŋgu. Diiloŋo karaa ci̇iŋ-tibiiŋgu negemmu nammu nanna, aa biɛ hi̇ɛŋ-tibiiŋgu negemmu gbo mu fonni-na. Ci̇iŋ-tibiiŋgu negemmuŋ daŋ tibiyɔmma maŋ, namaa na bi da maaduɔma famma yaa-i, aa ma hel hiere kaasi̇duɔŋ daani yaa nuɔ-i.
18 Kufaŋgu terieŋgu-na, baa na nyɛ baŋ karaa negemmu maŋ. Na ce niɛ aa nyɛ-mu? Negeŋga sa tũu kaasi̇nni, ŋga kaasi̇nni'i tũyãaŋ negeŋga!
19 Unaa gbãa bi cira: «Diiloŋo karaa negemmu fammu-i aa dii muɔmɛi mu fuoŋgu-na.»
20 U waaŋ ninsoŋo, ŋga kumaŋ ciɛ Diiloŋo kar-mu, ku yaa daaku: Mu saa haa mu naŋga yuɔ ku'i ciɛ u kar-mu halaŋ-mu. Nuɔniŋ haa ŋ naŋga-i yuɔ ku'i ciɛ u dii-ni mu fuoŋgu-na. Yaŋ aa ŋ nanna bombolma-i aa ŋ ta ŋ kãalã Diiloŋo-i.
21 Diiloŋ duɔ kar ci̇iŋ-tibiiŋgu negemmu-i nanna, bige-i gbãa cie-yo hi̇ɛŋ-tibiiŋgu muumu karma-na?

---

§ **11:8** Anji̇namma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 29.3; Isayi (Ésaïe) 6.10; 29.10 * **11:10** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.23-24

22 Ŋ saa da, Diiloŋo pigãaŋ u fafaaŋgu-i baa u hɔdorre-i pigãaŋ daama
temma yaa-i: U huɔŋga doŋ baa bamaŋ naana u hũmelle-i aa fa baa nuɔni
maŋ nyaarãa-yuɔ. Da ŋ bi nanna-yuɔ, u bi kar-ni nanna cĩiŋ-negemmu temma.
23 Aa Isirahɛl-baaŋ da ba nanna ba ãnyagarma-i, Diiloŋo ka bir dii-ba ba
fonni-na. Ku fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ u duɔ ce-ma.
24 Nuɔŋo-i, naŋ waa hĩɛŋ-tibiiŋ-nu, ba kar-ni jo ji gbo-ni cĩiŋ-tibiiŋ-nu; mafaŋ
da ma saa yar Diiloŋo-i, cĩiŋ-tibiiŋgu fɛrɛŋ negemmu gbomma ce niɛ gbãa yar-
o?

Isirahɛl-baamba kormaŋ-kũŋgu-i

25 Tobiŋ namaa, mi taara na suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i, ku yaa na ka suɔ wuɔ
na nelnulle gbĩɛ baa-na. *Isirahɛl-baamba namba nyaayã ba fɛrɛ. A ce
dumaaŋo-na Diiloŋo yaaŋ-ba tuɔ cie *niɛraamba maŋ dii da ba kor hiere, ba
kor aa u suɔ kor-ba.
26 Isirahɛl-baamba ka kor hiere dumɛi ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa wuɔ:
*«Koŋkortieŋo ka hel *Sinyɔ;*
*u ka hiel *Yakɔbu hãayɛ̃lmba-i ãnyagarma-na.*
27 *Mi ka hur ba ãmbabalma-i halaŋ-ma bɛi aa bel *tobisĩnni baa-ba.»*†
28 Isirahɛl-baambaŋ'a ba saa siɛ *Neldɔdɔlma-i, diɛ i ne-ku, ba ciɛ Diiloŋ-
bigãarãamba, ŋga ku kuraa niɛraaŋ namaaŋo-i. A ne da diɛ ne Diiloŋ u
yufelleŋ hilaa-bɛi dumaa, i ne da ba maama dɔlnu-yuɔ yogo ba bĩncuɔmba
maa-na.
29 Na saa da, Diiloŋ duɔ hã-ni, u hãa-ni. U yufel da di hel-niɛ, di hilaa-niɛ; u
sa bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.
30 Yiinaa-i-na, namaa na saa ta na nu Diiloŋo nuŋgu-i, Isirahɛl-baambaŋ juɔ
cĩina u nuŋgu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u suɔ ce hujarre namaaŋo-na.
31 Ba yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i fiɛfiɛ-i-na a ce u ce hujarre namaaŋo-na, aa
bafamba da ba bi da u hujarre-i.
32 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, Diiloŋo yaaŋ Isirahɛl-baamba-i baa
niɛraamba-i hiere ba fɛrɛŋ nuɔ ba suur ãmbabalma-na bãl ba nuhɔɛŋ-na aa
suɔ duɔ ce hujarre bɛi hiere.
33 Coima saa fa, Diiloŋo fafaaŋgu temma si dii! U nu nelma-i ma numma-i
aa tuɔ suɔ wɛima-i hiere. Molo siɛ gbãa suɔ u huɔya-maama-i tĩ-ma, molo siɛ
bi gbãa konnu u kusũŋgu-i
34 ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa u nelma-na wuɔ:
«Hai gbãa suɔ Itieŋo kusũŋ-maama-i?
Hai gbãa dii nelma u tũŋ-nu?‡
35 *Hai diyaa cɛ̃mɛlle yuɔ dede aa u duɔ ji suu-de huoŋ-nu?»*§
36 Bĩmbĩnni-i hiere u yaa hielaa-ni, nii dii fuɔ nagãŋ-na aa ni tĩyãa fuɔ tĩɛma.
Yaaŋ i tiɛ gbɛliɛŋ u yaa-i hɔnni maŋ joŋ! Ma ciɛ.

12

Diiloŋ-biloŋ-wuɔsaaŋgu

1 Tobiŋ namaa, Diiloŋ uŋ ciɛ hujar daade temma-i yiɛ, jande, mi cãrã-nɛi,
hãaŋ-yoŋ baa na fɛrɛ ŋaa baŋ hãŋ-yoŋ tãmmaŋ-kũŋgu dumaa. Yaaŋ na ciluɔ
tuɔ fa. Taa na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-yuɔ. Ba buol Diiloŋo-i dumɛi ninsoŋ-
buolma-i.
2 Baa na ta na nyaanu nelbiliemba kuuceŋgu-i, yaaŋ Diiloŋo bir-na u birma
a hã-na ãnjɔgɔfɛlɛmma, ku yaa na ka ta na suɔ Diiloŋo huɔŋga-i: Kumaŋ faa,
kumaŋ dɔlaanuŋ-yuɔ baa kumaŋ vii, na ka ta na suɔ-ku.

† **11:27** Isayi (Ésaïe) 59.20-21 ‡ **11:34** Isayi (Ésaïe) 40.13 § **11:35** Yɔbu (Job) 41.3

3 Diiloŋ uŋ firiinu u huɔŋga-i aa ce baa-mi, mi ka dii nelma na tũnni-na
hiere: Yaaŋ bombolma-i aa nɛliɛŋo nɛliɛŋo u jĩna u fɛrɛ u fuoŋgu-na. Naŋ haa
na naŋga-i Diiloŋo-na aa u hã-na fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, taa na ce na wɛimambaa-
ba-i na saanu baa ba yaa-i.
4 Nelbiloŋ uŋ yeŋ dumaa baa terni bɔi u kũɔma-na, terieŋgu terieŋgu baa
ku maacemma,
5 miɛ iŋ fiɛ ciinu, i suuriinu i-naa dumɛi. Ii dii ŋaa i gbuɔnu ce nelduɔŋo
*Kirsa horre-na, nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u munyiɛrammu.
6 Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i a hã-ye i de-i-deŋ fɔ̃ŋgɔ̃baa. Duɔ hã nuɔni maŋ u
pɔpuɔruŋgu cemmaŋ-fɔ̃ŋgũɔ-i, baa haar baa-yo u hũmelle-na.
7 Kãyãmmaŋ-fɔ̃ŋgũɔ duɔ waa baa umaŋ, u tuɔ kãyã. U nelma pigãamaŋ-
fɔ̃ŋgũɔ duɔ waa baa umaŋ, u tuɔ waŋ-ma u pigãaŋ.
8 Sirɛiŋ-fɔ̃ŋgũɔ duɔ waa baa umaŋ, u tuɔ dii sirɛiŋa-i banamba-na. Umaŋ
duɔ da u nagãŋ-na, kutieŋo yaŋ u naŋga ta ka fara baa huɔŋga diei. Umaŋ duɔ
da yaaŋga-i, u ce u yaatesĩnni-i baa pãama. Duɔ hã umaŋ fɔ̃ŋgũɔ-i wuɔ u tuɔ
kãyã sũntaamba-i, kutieŋo tuɔ ce-ma baa hɔfɛ̃lle.
9 Na nelnyulmu saaya mu koŋ, huhurma saa saaya ma waa-muɔ. Gbuu na
bigãaŋ ãmbabalma-i aa na vaa na fɛrɛ baa ãnfafamma yaa-i.
10 Taa na dɔl na-naa ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa. Taa na jĩna na fɛrɛ banamba
huoŋ-nu.
11 Taa na hinu pãama-i, baa na ce yentaaŋ namaa. Vaaŋ na fɛrɛ baa Itieŋo
maacemma-i, baa na fɛ̃ baa-ma.
12 Naŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, yaaŋ ku ta ku fɛ̃ na hɔmmu-i. Wɛiŋ da ma
da-na, na doluonu-mɛi. Taa na hinu Diilocãrãlle-i.
13 Taa na kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ naaluɔ uŋ suurii-bɛi. Taa na ce
niraamba nersĩnni-i fafamma.
14 Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã bamaŋ ciɛŋ-naŋ kpãncɔ̃lgũɔ-i. Taa na cãrã
kuufafaaŋgu na hã-ba; baa na haa na nubabalaaŋgu bɛi.
15 Taa na nyɛ baa bamaŋ nyiɛŋ, aa na ta na kaal baa bamaŋ kaalaaŋ.
16 Taa na nunu na-naa. Baa na ta na tɛtɛŋ na fɛrɛ; yaaŋ aa na ta na siɛ
maacemma maŋ sɔlsɔl-maama-i*. Baa na da niɛ sĩ na suɔ wɛima-i hiere.
17 Baa na ta na suu ãmbabalma sɔlaaŋgu-i baa ãmbabalma. Gbãaŋ na ta na
ce kumaŋ faa na hã nuɔmba-i hiere.
18 Gbãaŋ na ta na gbo baa nuɔmba-i hiere; baa na yaŋ ma hella namaa.
19 Mi jɛ̃naaŋ namaa, baa na ta na suu sɔlaaŋgu-i na fɛrɛ, yaaŋ Diiloŋo yaa tuɔ
suu-ku. Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: Itieŋo ciɛra wuɔ: *«Yaaŋ
sɔlaaŋgu-i na hã muɔ. Muɔmɛi ka pã nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa kumaŋ saaya baa-yo.»*†
20 Ŋga kumaŋ namaa kũŋgu-i, ku yaa daaku: *«Nyul da mu ta mu ko ŋ
bigãarãŋo-i, hã u wuo. Hũŋkuɔsĩŋ da ni bel-o, hã u nyɔŋ. Da ŋ ce mafamma-i
kuu dii ŋaa ŋ gbãlãa dãnciɛŋa'i kũnna u yuŋgu-na.»*‡
21 Baa na yaŋ ãmbabalma da yuŋgu nɛi, ciɛŋ ãnfafamma-i na hiel
ãmbabalma-i na hɔlma-na.

13

Taa na siɛ fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa

1 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo u saaya u tuɔ siɛ fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa. Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma
dumaaŋo-na, fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i hiere ni hel Diiloŋ-na, u yaa jĩɛna fɔ̃ŋgũɔ-i hiere.

---

* **12:16** ***Yaaŋ aa na ta na siɛ maacemma maŋ sɔlsɔl-maama-i:*** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: «Yaaŋ aa na ta na siɛ na piɛ nawalaamba-i.» † **12:19** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.35 ‡ **12:20** Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 25.21-22

2 A ce dumaaŋo-na umaŋ duɔ tuɔ gãŋ baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i, u gãŋ baa Diiloŋo.
Bamaŋ ĩinaanaŋ fɔ̃ŋgɔ̃taamba nuŋ-ãndaaŋgu-i, baŋ taaraŋ kumaŋ ba ka da-
ku.
3 Da ŋ ta ŋ ce kuuviiŋgu, korma sa da-ni baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i. Korma da
ãmbabalmanciraamba'i baa-ba. Terieŋgu faŋgu-na, da ŋ'a ŋ sa taara korma
ta ma da-ni baa-ba, yaŋ aa ŋ ta ŋ ce kuuviiŋgu, ku yaa bafamba fɛrɛ-i ba ka ta
ba gbɛliɛŋ-ni.
4 Fɔ̃ŋgɔ̃taamba ce Diiloŋ-maacemma'i dumaaŋo-na da ba dii-ye hũmefafalle-
na. Ŋga da ŋ bir yaŋ aa ta ŋ ce kuubabalaaŋgu, ŋ saaya ŋ kãalã-bɛi. Diiloŋ
uŋ hãa-ba comelle maŋ, u saa hã-ba baa-de gbãŋgbãŋ, ba ce fuɔ maacemma'i
baa-de. Umaŋ duɔ cãl, baŋ haa kumaŋ yuɔ, ku pigãaŋ Diiloŋ-bɛrru.
5 Ku'i ciɛ i gbĩɛ i tiɛ siɛ fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa. I baa ne muoru yoŋ aa tiɛ siɛ, i
ne i hɔmmu, i suyaa wuɔ ku faa.
6 Ku'i bi ciɛ ŋ da na saaya na ta na pã na nampobaa-ba-i. Bamaŋ hũyãaŋ
nampo-i, Diiloŋo'i bi hãa bafamba-i maacemma famma-i.
7 Niŋ saaya ŋ pã kumaŋ, pã-ku ŋ hã kuŋ vii umaŋ. Taa na pã nampobaa-
ba-i na hã ba taamba-i, umaŋ duɔ saaya baa kãmma, na kãŋ-yo. Umaŋ duɔ
saaya baa bɔbɔima, na ce-yo bɔi.

Ãnjĩnamma tuole-i

8 Da ma hel nelnyulmu-na, baa na yaŋ bĩŋkũŋ cɛ̃mɛlle waa unaŋ nuɔ-na. Na
saa da, umaŋ duɔ yaŋ banamba maama ta ma dɔlnu-yuɔ, kuu dii ŋaa kutieŋo
tĩɛ baa *Moisi *ãnjĩnamma-i ma kũŋgu-na hiere.
9 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, mamaŋ nyɛgãaŋ ãnjĩnamma-na wuɔ:
*«Baa ce *fuocesĩnni, baa ko nɛliɛŋo, baa cuo, baa nenu nɛliɛŋo»** ka cor baa
manamma-i hiere, ma juɔ ji gbura ma-naa nelma diei maaŋ daama yaa nuɔ-i
wuɔ: *«Ŋ saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.»*†
10 Da ŋ ta ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i, ŋ sa jɔguɔŋ-yo baa kuubabalaaŋgu. Terieŋgu
faŋgu-na, nelnyulmu da mu waa-niɛ, kuu dii ŋaa ŋ tĩɛ baa ãnjĩnamma-i hiere
ma kũŋgu-na.

Ku piɛ ku jo dii

11 Baa na hũu nel daama-i na nanna. Iŋ yeŋ huɔŋgu maŋ nuɔ-i daaku-i,
namaa fɛrɛ-i na suɔ-ku. Baa na duɔfũŋ, siireŋ, ku hii! Koŋkoro piyaa-ye fiɛfiɛ-i-
na a yaŋ iŋ ŋa naa hũu Diiloŋ-maama-i fɛlɛmma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i.
12 Isuɔŋgu niinu tĩ, cuo piyaa kaalma. Yaaŋ i nanna kukulmaŋ-maacemma-i
aa i tiɛ ce bãantĩmma.
13 Yaaŋ i tiɛ ce kuuviiŋgu, bãantaamba ce dumɛi. I yaŋ niiwuoniŋ-
gbuolaaŋgu-i, baa kolmaŋ-gbuolaaŋgu-i, baa bĩŋwosĩnni-i ni sĩnni-na hiere. I
yaŋ bɛrkarre-i baa nenemuŋgu-i.
14 Yaaŋ i biɛ Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama aa i ne i kusũnniŋ-maama-i aa i yaŋ-
ma.

14

Baa cãl ŋ nawuoŋo-i

1 Baa na ta na tĩɛl umaŋ saa naŋ kaasĩnni dɛi yogo Diiloŋ-hũmelle-na; taa
na piɛ-yo na caaŋ-nu. Baa na ta na fanu na-naa baa-yo u ãnjɔguɔma-na.
2 Ŋaa unaŋo dii u suyaa wuɔ niiwuoni-i hiere ni gbãa wuo. A ne da umaŋ
saa naŋ kaasĩnni dɛi yogo Diiloŋ-hũmelle-na u sa dii kũɔma u nuŋgu-na, u wuo
dĩmma yoŋ.

---

* **13:9** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.13-17; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.17-21 † **13:9** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18

3 Umaŋ wuyaaŋ niiwuoni-i hiere, u baa nyɛ umaŋ wuɔ ninanni nyaa-yo,
aa umaŋ sa wuyaaŋ niiwuoni-i hiere u baa cãl umaŋ wuyaaŋ-niŋ. Diiloŋ uŋ
siyaa dii-yo u horre-na, yuŋgu si dii u cãlma-na.
4 Naŋ hilaa hie aa da manamma ta ŋ cãl unaŋ cãarãŋo-i? Ku nuɔlaa-yo wa,
ku saa nuɔl-o wa! Ma hii nuɔ baa bige-i? Aa ku siɛ gbãa nuɔl-o; Itieŋo dii tuɔ
kãyã-yuɔ. Ku fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ u tuɔ kãyã-yuɔ.
5 Banaŋ wulaa, yinni-i hiere ni sa saa; ni maar ni-naa. Banaŋ ba'a yinni-i
hiere nii dii niiduɔni. Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u yaŋ mamaŋ dii u huɔŋga-na ma ye-yo.
6 Umaŋ buɔraŋ yinni-i, u bɔrɔ-niɛ Itieŋo maa-na. Umaŋ wuyaaŋ bĩmbĩnni-i
hiere, u bi wuo-ni Itieŋo maa-na. Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, kutieŋo
jaal Diiloŋo-i ni maama-na. Aa umaŋ wuɔ niiwuoni nanni nyaa-yo, u bi ce-
ma Itieŋo maa-na. Fuɔ bi jaal Diiloŋo-i.
7 Na saa da, i hɔlma-na, molo si dii tĩɛna u fɛrɛŋ maa-na, molo sa bi ku kã u
fɛrɛŋ maa-na.
8 Da ŋ hoŋ Diiloŋ-horre-na, ŋ huɔŋ Itieŋo maa-na, aa da ŋ bi ku, ŋ kuu Itieŋo
maa-na. A ce dumaaŋo-na ii dii cicɛ̃lma wa, i kuu wa, i tieŋo yaa Yesu-Kirsa-i.
9 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? U kuu aa sire jo ji waa bikuomba-i baa
cicɛ̃lmantaamba-i hiere ba yuŋ-nu.
10 Ŋga ma bilaa niɛ naŋ da manamma ta ŋ cãl ŋ nawuoŋo-i? Ma bilaa niɛ
naŋ ta ŋ nyɛ ŋ nawuoŋo-i sũlma? I ka cor hiere Diiloŋ-fuore-na u yuu-ye i de-i-
diei.
11 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Muɔ Cicɛ̃lmantieŋ muɔ,
mi siɛ kar ku coima,
nuɔmba-i hiere ba ka jo ji dũuna mi yaaŋga-na.
*Aa nɛliɛŋo nɛliɛŋo u ka puur u nuŋgu-i waŋ-ma wuɔ muɔmɛi Diiloŋo-i kelkel.»**
12 Terieŋgu faŋgu-na, nɛliɛŋo nɛliɛŋo uŋ ciɛ kumaŋ, u ka yiɛra Diiloŋo yaaŋga-
na a waŋ-ku.

Baa guɔl ŋ nawuoŋo gbeini-i

13 A ce dumaaŋo-na, yaaŋ i yaŋ i-naa cãlma. Yaaŋ aa na bel na fɛrɛ unaŋ
nuɔ ŋ baa ji guɔl unaŋ gbeini-i a pira-yuɔ Diiloŋ-hũmelle-na.
14 Itieŋo-i Yesu ciɛ mɛi suɔ, aa tiraa tir suɔ wuɔ kuuwuoŋgu saa nyaa nɛliɛŋo.
Ŋga umaŋ duɔ tuɔ jɔguɔŋ wuɔ kuuwuoŋ daaku nyaa-yo, ŋ bi da ku nyaa-yo.
15 Da ŋ ta ŋ ce kuujaŋgu ŋ natobiŋo-na baa niŋ wuo kumaŋ, ŋ naana nel-
nyulmuŋ-hũmelle-i. *Kirsaŋ kuu umaŋ maa-na-i, ŋ ka kɔsuɔŋ-yo kuuwuoŋ
maa-na yoŋ wɛi?
16 Kumaŋ faa naŋ yufelle-na, da ŋ suɔ wuɔ ku cemma gbãa bĩɛna Diiloŋ-
hũmelle yerre-i, ne-ku aa ŋ yaŋ-ku.
17 Na saa da, *Diiloŋ-nelleŋ-kũŋgu-i niiwuoniŋ-kũŋgu sĩ, niinyɔnniŋ-kũŋgu bi
sĩ. Diiloŋ-nelleŋ-kũŋgu yaa viisĩnni, baa yaafɛ̃lle baa hɔfɛ̃lle, ni da *Diiloŋ-Yalle
yaa wulaa-i.
18 Umaŋ duɔ tuɔ cãa Kirsa-i cãama famma temma-i, u kũŋgu dɔlnu Diiloŋo-i
aa nuɔmba bi bĩ u yefafalle.
19 Terieŋgu faŋgu-na, kumaŋ juɔŋ baa yaafɛ̃lle-i muntĩɛnammu-na aa ta
ku ce i hieroŋo-i i tiɛ naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na, yaaŋ i vaa i fɛrɛ baa
kufaŋgu cemma yaa-i.
20 Baa na guɔla Diiloŋ-maacemma-i baa niiwuoni. Niiwuoni-i hiere ni faa
ninsoŋo, ŋga kuuwuoŋgu maŋ ka guɔl ŋ natobiŋo gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na,
ku wuoma saa fa.

---

* **14:11** Isayi (Ésaïe) 45.23

21 Bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu, kumaŋ gbãa guɔl ŋ natobiŋo gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na, ne-ku aa ŋ yaŋ-ku. Da kuɔ naŋ kũɔwuole-i sisɔ ŋ konyɔlle ka guɔl u gbeini-i, ne-ku aa ŋ yaŋ-ku.
22 Niŋ suɔ kumaŋ ŋ huɔŋga-na kufaŋgu bĩŋkũŋgu yaŋga-na, yaŋ ku tĩɛ nuɔ baa Diiloŋo na hɔlma-na. Umaŋ sa ciɛŋ u wɛima-i baa hɔmmu hãi, kutieŋo yuŋgu dɔlaa.
23 Ŋga umaŋ duɔ tuɔ wuo bĩŋkũŋgu aa u huɔŋga saa hũu-ma baa-ku a kã u Diiloŋ-hũmelle yaŋga-na, Diiloŋo ka yuu-yo. U ka yuu-yo niɛ niɛ? U ãncemma-i baa u Diiloŋ-hũmelle sa kã yanduɔŋga. A ne da kumaŋ sa kãaŋ yanduɔŋga baa ŋ Diiloŋ-hũmelle-i kuubabalaaŋgu.

15

Biyaaŋ Yesu-Kirsa maama

1 Miɛ maŋ yiɛraaya doŋ Diiloŋ-hũmelle-na, ku saaya i tiɛ kãyã bamaŋ saa yiɛra doŋ miɛ temma-i. I saa saaya i tiɛ ce kumaŋ dɔlaanuŋ miɛ yoŋ.
2 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo i hɔlma-na, u saaya u vaa u fɛrɛ baa kumaŋ dɔlaanuŋ banamba-i a kãyã-bɛi ba naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na.
3 Na saa da, *Kirsa saa tuɔ ce kumaŋ dɔlaanuŋ fuɔ. Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diilo, bamaŋ taa ba tuora-niɛ, ba tuosĩnni birii haa muɔmɛi nuɔ-i.»**
4 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na hiere dii ku bieŋa-na, ma nyɛgãaŋ da ma pigãaŋ-ye nelma. Ma ce-ye hɔhĩnantaaŋ miɛ aa ta ma dii sirɛiŋa yiɛ i diɛ gbãa diɛ tiɛ hĩŋ Diiloŋ-ciiluŋgu taaluŋgu.
5 Diilo fuɔ maŋ hɔhĩnammu tieŋo-i baa sirɛiŋa tieŋo-i, u kãyã-nɛi na ta na nunu na-naa ŋaa Yesu-Kirsaŋ waaŋ-ma dumaa.
6 Ku yaa na ka gbonu hiere ce noduɔŋgu ta na gbɛliɛŋ Diiloŋo-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i.
7 Terieŋgu faŋgu-na, taa na siɛ na-naa Diiloŋo yerre fafaaŋgu maama-na, ŋaa Kirsaŋ siyaa namaaŋo-i dumaa.
8 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, Kirsa juɔ duɔ ji kãyã *Yuifubaa-ba-i. Diiloŋ uŋ ŋa naa pã nuŋgu maŋ baa ba bĩncuɔmba-i, Yesu juɔ ji ce ku yaa-i a pigãaŋ wuɔ Diiloŋ duɔ waŋ mamaŋ, u ce-ma.
9 U bi juɔ *niɛraamba da ba gbãa gbɛliɛŋ Diiloŋo-i u ãnfafamma maama-na ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Ku'i ciɛ mi ka ta mi gbɛliɛŋ-ni niɛraamba hɔlma-na,
aa ta mi hãl nɛini mi tuɔlnu-niɛ.»†
10 Ma bi nyɛgãaŋ wuɔ:
«Niɛraaŋ namaa, yaaŋ na hɔmmu fɛ̃ Itieŋo baamba muumu temma-i.»‡
11 Ma bi tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ:
«Niɛraaŋ namaaŋo-i hiere, taa na gbɛliɛŋ Itieŋo-i!
Nelbilieŋ namaaŋo-i hiere nilɛiŋa-na, taa na hãl nɛini na tuɔlnu-yuɔ.»§
12 Aa bi tiraa nyɛgɛ̃ŋ *Isayi sɛbɛ-i-na wuɔ:
*«Yese**hãayɛ̃lŋo naŋo ka jo.*
U ka sire waa niɛraamba yuŋ-nu.
Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba ka haa ba naŋga-i u yaa nuɔ-i.»†

---

* **15:3** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.10 † **15:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 18.50 ‡ **15:10** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.43 § **15:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 117.1
* **15:12** ***Yese:*** Davidi to yaa-i. Niɛŋ u sĩnni-i Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 16.5-13. U bi waa Yesu haayiɛŋo. Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 1.6. † **15:12** Isayi (Ésaïe) 11.10

13 Naŋ haa na naŋga Diiloŋo-na, fuɔ maŋ i cicuɔŋgu tieŋo-i, u fɛ̃ na hɔmmu-i da
hɩ̃nni, aa gbuu dii yaafɛ̃lle na muntɩ̃ɛnammu-na, ku yaa *Diiloŋ-Yalle ka ce na
ta na hɩ̃ŋ u ciiluŋgu taaluŋgu bɔi.

Mamaŋ yuu Pol huɔŋga-i

14 Tobiŋ namaa, mɛi fɛrɛ-i mi suyaa-ma wuɔ na hɔmmu yuu baa
ãnfafamma, na suɔ wɛima-i hiere, aa na gbãa dii nelfafamma na-naa tũnniŋ.
15 Ŋga mi suuye mi yufieŋa-i aa waŋ manamma cor sɛbɛ daayo terni bɔi-na,
da mi ce nelma namma tɩ̃ɛnu-nɛi. Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa-mi ku'i ciɛ mi
ce-ma dumaaŋo-na.
16 U ciɛ-mi Yesu-Kirsa cãarãŋ muɔ *niɛraamba hɔlma-na. U diyaa u
*Neldɔdɔlma-i mi nammu-na mi ta mi waŋ-ma baa-ba kumaŋ ka ce *Diiloŋ-
Yalle bɔ-ba ba deŋ, a migãaŋ-ba ba pã ba fɛrɛ hã Diiloŋo-i.
17 Terieŋgu faŋgu-na, Diilo baa Yesu-Kirsa-i, mi gbãa gbɛliɛŋ mi fɛrɛ Diiloŋ-
maacemma-na.
18 Mi gbãa cira *Kirsa yaa kãayã-miɛ mi bir niɛraamba yammu-i Diiloŋo-na
ba ta ba nu u nuŋgu-i. U ciɛ-ma baa mi nuŋ-ãndaaŋgu a naara mi ãncemma.
19 U ciɛ-ma baa himma baa gbɛrɛ. U ciɛ-ma baa Diiloŋ-Yalle fɔ̃ŋgũɔ yaa-i.
Ku ciɛ dumɛi mi gbuo terni-i hiere baa Kirsa Neldɔdɔlma-i, a doŋ dii
*Yerusalɛmu, jo ji hel baa Iliri nilɛiŋa-i hiere.
20 Mamaŋ naa yu mi huɔŋga-i, mi taa mi taara mi fulnu nilɛiŋa maŋ saa nu
Kirsa maama-i dede, a waŋ Neldɔdɔlma-i baa-ba. Mi saa ta mi taara mi haaya
unaŋ dũŋgu ku'i ciɛ mi fulnu nilɛiŋa maŋ saa nu u maama-i dede.
21 Mi ciɛ-ma ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Baŋ ŋa na'a ba saa waŋ u maama baa bamaŋ dede,
ba ka da-yo,
aa bamaŋ saa naa nu u maama da,
ba ka suɔ ma yaaŋga-i.»‡

Wuɔsaaŋgu maŋ dii Pol gbeini-na

22 Maaceŋ daama yaa taa ma bella-miɛ a ce mi saa gbãa kã ka ne-na.
23 Fiɛfiɛ-i-na ma tɩ̃ɛ terieŋ daaku-na. Miŋ duɔŋ ta mi taara da mi kã ka ne-na
ku daa bieŋa bɔi.
24 Mi ka kã Ɛsipanyi. Mi kãmma-na, mi ka yiɛra na terieŋgu-na a ce yinni cɛllɛ
baa-na aa suɔ cor, ku yaa mi huɔŋga ka fɛ̃. Aa mi hil mi ne na kakãyãŋgu yaa-i
da mi gbãa ka cor baa mi hũmelle-i.
25 Dumandɛ-i-na, mi kã *Yerusalɛmu da mi ka hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i
pɔpuɔruŋgu.
26 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ Maseduɔni-i-na, baa bamaŋ dii Akayi-i-na, ba
naaŋ gbeiŋa da ba kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ nawalaamba-i Yerusalɛmu-i-
na. Mi kã baa coŋgoruoŋgu faŋgu yaa-i.
27 Ku dɔlaanu ba yaa-i ba ce-ma. Aa ma cemma faa, baa naa saaya ba ce-
ma. Baa naa saaya ba ce-ma yuŋ haku-i nuɔ-i? *Yuifubaa-ba maŋ hũyãa Yesu
maama-i, ba calaa ba Diiloŋ-hũmelle-i baa *niɛraamba-i; niɛraamba saaya ba
bi cal ba nagãŋ-niini-i baa bafamba-i kɛ!
28 Da mi ji bãl baa mafamma-i, da mi gbãŋ kã ka hã-ba coŋgoruoŋgu faŋgu-i,
mi pãŋ biɛ Ɛsipanyi hũmelle a ka yiɛra na terieŋgu-na aa suɔ cor.
29 Mi suyaa miɛ da mi hi na terieŋgu-i, *Kirsa ka silaa ce baa-ye cor.
30 Tobiŋ namaa, miŋ ka taara kumaŋ na wulaa, ku yaa daaku: Niɛŋ Itieŋo-i
Yesu-Kirsa-i baa *Diiloŋ-Yalleŋ diyaa nelnyulmu maŋ i hɔmmu-na, aa na ta
na cãrã Diiloŋo-i na hã-mi, a kãyã-miɛ mi maluŋgu-na.

‡ **15:21** Isayi (Ésaïe) 52.15

31 Cãarãŋ Diiloŋo-i u kor-mi *Yude ãnyagarmantaamba nammu-na, aa miŋ
kãŋ baa pɔpuɔruŋgu maŋ Yerusalɛmu-i-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba ka hũu-ku mi
wulaa.
32 Mafaŋ da ma ce, mi ka hi na terieŋgu-i baa hɔfɛ̃lle, aa Diiloŋ duɔ siɛ, mi
kaa bi da fiisa cɛllɛ.
33 Diiloŋo-i Hɔfɛ̃llentieŋo waa baa-na hiere. Ma ce dumaa.

16

Jaalupãlle

1 Mi ka dii i tũɔ-i Febe-i na naŋ-na, u ce Diiloŋ-maacemma-i u kãyã Diiloŋ-
dũŋ-baamba maŋ Sãŋkire-i-na*.
2 Duɔ kã, na ne Itieŋo-i aa na bel-o fafamma ŋaa maŋ saaya ma ce dumaa
Diiloŋ-dũŋ-baaŋ miɛ i hɔlma-na. Kumaŋ maama-i da ma waa-yuɔ, na kãyã-
yuɔ baa ku bĩŋkũŋgu-i. U kãayã nuɔmba bɔi, halle mɛi fɛrɛ maŋ daami-i.
3 Mi jaalaa Pirsika-i† baa Akilasi-i, ba yaa mi namaacenciraamba Yesu-
Kirsa suoŋgu-na.
4 Ba hĩɛrã kuliiŋgu-i da ba gbãa hũu muɔŋo-i kuɔ. Mi jaal-ba. Aa mɛi da-mi-
diei sĩ yoŋ. Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ *niɛraaŋ-nilɛiŋa-na hiere, ba jaalaa-ba.
5 Mi jaalaa Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ tigiiŋ ba cãrã Diiloŋo-i Akilasi ba
dumɛlle-na.
Mi jaalaa mi jĩɛŋo-i Epayinɛti-i. U yaa hũyãa *Kirsa maama-i igɛ̃na *Asi-i-
na.
6 Mi jaalaa Maari-i, u vaa u fɛrɛ baa na maama-i.
7 Mi jaalaa Ãndorkusi-i baa Yuniya-i. Bafamba-i mɛi nelleŋ-tobimba. I waa
kaso-i-na baa i-naa. Yesu *pɔpuɔrbiemba namba'i bafamba-i, ba kũŋgu
dɔlnu nuɔmba-i. Bafamba daa yuŋ-bĩncɔsĩnni muɔ-na Kirsa horre-na.
8 Mi jaalaa Ãmpilatusi-i, u maama dii kpelle mi huɔŋga-na Itieŋo horre-na.
9 Mi jaalaa Urbɛ̃-i, u yaa i namaacenceroŋo Kirsa suoŋgu-na. Aa bi jaal
Sitakisi-i; fuɔ maama bi dii kpelle mi huɔŋga-na.
10 Mi jaalaa Apelɛsi-i, u pigãaŋ wuɔ u nyaarãa Kirsa-i-na.
Mi jaalaa Aritobul dumɛlleŋ-baamba-i.
11 Mi jaalaa mi nelleŋ-tobiŋo-i Erodiyɔ̃-i. Aa jaal Narsisi dumɛlleŋ-baamba
maŋ hũyãa Itieŋo maama-i.
12 Mi jaalaa Tirfɛni-i baa Tirfosi-i. Caaŋ daaba-i ba hãi-i-na, ba vaa ba fɛrɛ
baa Itieŋo maacemma-i. Aa bi jaal Pɛrside-i, fuɔ maama bi dii kpelle mi
huɔŋga-na, aa u bi vaa u fɛrɛ baa Itieŋo maama-i.
13 Mi jaalaa Urufusi-i, Itieŋo yufelleŋ-nolŋo-i. Aa bi jaal u nyu-i, uu dii ŋaa
mɛi fɛrɛ-i mi bi nyu.
14 Mi bi jaalaa Asɛ̃ŋkiri-i, baa Filegɔ̃-i, baa Ɛrmɛsi-i, baa Paturobasi-i, baa
Ɛrmasi-i baa tobimba maŋ dii baa-ba hiere.
15 Mi jaalaa Filologi-i baa Yulusi-i, aa jaal Nerieŋo-i baa tɔ̃nciɛŋo-i, aa bi jaal
Olɛ̃mpasi-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii baa-ba hiere.
16 Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
Bamaŋ dii Kirsa horre-na hiere ba pãa-na jaaluŋgu.

17 Tobiŋ namaa, jande mi cãrã-nɛi, Diiloŋ-hũmelle maŋ maama-i waaŋ baa-
na, bamaŋ miɛlãa-ma, bilaaŋ na fɛrɛ kutaamba-na; ba jo baa bɔrɔmma, aa ba
pira nuɔmba-i Diiloŋ-hũmelle-na. Baa na ta na piɛ kutaamba-i.
18 Ba sa cãa Itieŋo-i *Kirsa-i, ŋga ba cãa ba kusũnni. Ba tãal bamaŋ sa
suyaaŋ ku yaaŋga-i baa ba nudɔdɔlle-i.

---

* **16:1** ***Sãŋkire:*** Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.18. † **16:3** Pirsika yerre nande yaa wuɔ Pirsili. Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.2.

19 Namaaŋo-i, nuɔmba-i hiere ba suyaa wuɔ na nu Itieŋo nuŋgu-i. Terieŋgu
faŋgu-na, ku dɔlnu-miɛ baa-na. Ŋga mi taara na ta na suɔ ãnfafamma-i na ce-
ma aa na baa yaŋ ãmbabalma ji kpatalla-nɛi.
20 Diiloŋo-i Hɔfɛ̃llentieŋo-i, a saa baa cɛllɛ, u ka mal *Sitãni-i hã na ce na
bãaŋgu-i yuɔ.
Itieŋo-i Yesu u kãyã-nɛi.

21 Mi nabentieŋo-i Timote jaalaa-na, a naara mi nelleŋ-tobimba-i Lusiwusi-i
baa Yasɔ̃-i baa Sosipatɛr hiere.
22 Muɔ Tɛrtusi, mi bi jaalaa-na. Ii dii baa i-naa Itieŋo horre-na. Muɔmɛi
nyɛgãaŋ Pol sɛbɛ daayo-i hã-yo.

23 Gawusi bi pãa na jaaluŋgu. Muɔ Pol, mi haraa u yaa nuɔ-i. Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i hiere ba tigiiŋ fuɔ terieŋ-nu'i ba jaal Diiloŋo-i. Nelle gbeitieratieŋo-i
Erati jaalaa-na baa i natobiŋo-i Kartusi-i.
[
24 Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere. Ma ce dumaa.]

Jaaluperieŋgu

25 Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i! Miŋ waŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na Yesu-Kirsa
maama-na, u yaa gbãa ce na yiɛra doŋ u hũmelle-na a saa baa nelma
famma-i. Diiloŋo kusũŋgu maŋ naa fuo dii ku domma-na, ku puuriiye fiɛfiɛ-i-
na Neldɔdɔl daama yaa nuɔ-i.
26 Diiloŋo maŋ si dii duɔ ji kã terieŋgu, u ciɛ u *pɔpuɔrbiemba waŋ u
kusũŋgu-i ba sɛbɛbaa-ba-na nuɔmba-i hiere nilɛiŋa-na ba da ba suɔ-ma aa
hũu-ma aa ce-ma.
27 Diiloŋo yaa u diei yoŋ nelnurãŋo-i. Yaaŋ i tiɛ jaal-o hɔnniŋ joŋ Yesu-Kirsa
barguɔ-i-na! Ma ciɛ!

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdɩ̈ɛlãŋo maŋ hã Korɛ̃ntitaamba-i

Nelmuoyamma

Pol ciɛ belle diei baa boluoŋgu Korɛ̃nti-i-na. Korɛ̃ntitaamba nuɔ Yesu maama-i u yaa wulaa-i igɛ̃na. Huɔŋgu faŋgu-na, gbeiŋa saa waa dɛi Korɛ̃nti-i-na, baa bɩ̃ŋwosĩnni-i ka hel baa sitãni-maacemma-i ma sɩ̃nni-na hiere. A ce dumaaŋo-na Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu waa kpelle Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa.

Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ nu wuɔ ba sa tiraa ba nunu ba-naa. Bafamba fɛrɛ-i baa bi nyɛgãaŋ sɛbɛ hã Pol a yuu-yo baa nelma bɔi. Pol wuɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ dii nelma ba tũnni-na; wuɔ ba yaŋ bɛrru-i aa ba bel ba-naa fafamma ku yaa faa Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na (sap. 1–4). Aa cira ba hiel ba naŋga bɩ̃ŋwosĩnni-na, aa wɛiŋ da ma suur ba hɔlma-na, ba fiɛlnu-mɛi ba fɛrɛ; ba baa kã nelgbãŋgbãlãŋ wulaa wuɔ u ka fiɛlnu-mɛi hã-ba (sap. 5–6). U nuŋgu hii ãnsorreŋ-maama-i (sap. 7), baa cufɩ̃ɛŋ-kũɔma wuomaŋ-kũŋgu-i (sap. 8–10), baa Itieŋo niiwuoniŋ-kũŋgu-i (sap. 11). *Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, u nuŋgu hii ba kũŋgu-i (sap. 12–14). U nuŋgu bi hii kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i (sap. 15).

Aa suɔ duɔ pã-ba jaaluperieŋgu-i, u diyaa sirɛiŋa bɛi wuɔ ba naŋ gbeiŋa ba hã *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i (sap. 16).

Sɛbɛ daayo-na, Pol yuu nyɔlma baa nelnyulmuŋ-kũŋgu-i: Wuɔ Diiloŋ-dũŋ-wuoŋ duɔ tuɔ ce bɩ̃ŋkũŋgu bɩ̃ŋkũŋgu, u saaya u ce-ku baa nelnyulmu (sap. 13).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Diiloŋo bɩ̃ɛ-mi ce-mi Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa uŋ'a ma ce dumaa. Muɔ baa i natobiŋo-i Sɔsitɛni-i

2 miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ dii Korɛ̃nti-i-na. I nyɛgãaŋ-yo diɛ hã Diiloŋ uŋ buɔ namaa namaŋ na deŋ a ce-na fuɔ baaŋ namaa Yesu-Kirsa horre-na. I bi nyɛgãaŋ-yo diɛ hã bamaŋ bɩ̃ɛŋ Itieŋo yerre-i terni-na hiere. Bafamba Yuntieŋo miɛ bi Yuntieŋo.

3 I To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Pol pã Diiloŋo-i jaaluŋgu

4 Diiloŋo niɛ na horre-i baa Yesu-Kirsa-i aa ce baa-na. Terieŋgu faŋgu-na, mi jaal-o yinni maŋ joŋ mafamma-na.

5 Coima saa fa, naŋ hũyãa *Kirsa maama-i Diiloŋo ciɛ-na bɩ̃ŋkũntaaŋ namaa wɛima-na hiere: Na nu nelma-i ma numma-i aa tiraa ta na suɔ yiɛŋgu.

6 Kumaŋ ciɛ ma ce dumaaŋo-na, Kirsa nelma daa muntɩ̈ɛnafafammu na hɔlma-na ku'i ciɛ.

7 A ce namaa namaŋ niɛyaŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa jommaŋ-yiiŋgu himma-i, Diiloŋ uŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, u diei saa naa-nɛi.

8 Diilo fuɔ fɛrɛ yaa ka kãyã-nɛi na nyaar u nelma-na a ji hi yiiŋgu faŋgu-i; ku yaa cãlmuɔ siɛ ji da haa-nɛi.

9 U yaa bɩ̃ɛ-na wuɔ na ce horre baa u Biɛŋo-i Yesu-Kirsa-i; u sa waŋ wɛima aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.

Korɛ̃nti Diiloŋ-dũŋ-baamba sa nunu ba-naa

10 Tobiŋ namaa, jande mi cãrã-nɛi, niɛŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i aa na bel na-naa. Baa na bir na honni-i na-naa nuɔ. Bilaaŋ na-naa fafamma na ce noduɔŋgu aa na waa baa ãnjɔgɔduɔma.

11 Tobiŋ namaa, kumaŋ ciɛ mi ta mi waŋ mafamma-i Kiloe dumɛlleŋ-
baamba tũɔnu-miɛ wuɔ na sa nunu na-naa.
12 Wuɔ na hɔlma-na, banamba ciɛra wuɔ ba cuu mɛi huoŋ-nu, banaŋ ba'a
bafamba cuu Apolɔsi huoŋ-nu, banaŋ ba'a bafamba dii Piɛr* huoŋ-nu, banaŋ
ba'a bafamba dii *Kirsa huoŋ-nu.
13 Namaa wulaa, Kirsa calaanu wɛi? Ba gbuu muɔmɛi *daaŋgu-na ko-mi na
maama-na wɛi? Na daa *batɛmu-i mɛi yerre yaa nuɔ-i wɛi?
14 Da ma hel Kiripusi-i-na baa Gawusi-i-na, mi jaal Diiloŋo-i miŋ'a mi saa
*batiseŋ moloŋo na hɔlma-na.
15 Ku yaa molo siɛ gbãa cira na baatiseŋ mɛi yerreŋ.
16 Ninsoŋo! Muɔmɛi baatiseŋ Sitefanasi dumɛlleŋ-baamba-i, mafamma naa
karaanu-miɛ. Da ma hel bafamba-na, mi saa hũu-ma miɛ mi baatiseŋ moloŋo
na hɔlma-na.
17 Kirsa saa puɔr-mi wuɔ mi ji batiseŋ nuɔmba, ŋga u puɔraa-mi wuɔ mi
wuɔra waŋ *Neldɔdɔlma yaa-i aa mi baa ce-ma baa nelbilieŋ-cɛ̃cɛ̃muŋgu ku
yaa Kirsa kuliiŋgu ka waa baa yuŋgu daaŋgu-na.
18 Na saa da, da ba ta ba waŋ Kirsa kuliiŋgu maama-i daaŋgu-na, bamaŋ
piɛra, ba da-ku miminsĩnni. Ŋga miɛ maŋ biyaa koŋkor-hũmelle-i, i suyaa wuɔ
Diiloŋo hii.
19 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Mi ka bĩɛna nelnurãamba nelnulle-i
aa bĩɛna cɛ̃cɛ̃muntaamba cɛ̃cɛ̃muŋgu-i.»†
20 Terieŋgu faŋgu-na, nelnurãamba gbãa da hama-i waŋ? Bamaŋ suyaaŋ
yiɛŋgu-i, ba gbãa da hama-i? Bamaŋ wuɔ ba suɔ ba piiye, ba gbãa da hama-i?
Ma sĩ Diiloŋo birii nelbiliemba cɛ̃cɛ̃muŋgu-i miminsĩnni kɛ?
21 Na saa da, Diiloŋoŋ ciɛ u cɛ̃cɛ̃muŋgu-i kusuɔŋ-nu, nelbiliemba-i baa ba
cɛ̃cɛ̃muŋgu-i hiere ba saa suɔ-yo. Ku'i ciɛ Diiloŋo cira wuɔ nelbiliembaŋ neŋ
kumaŋ wuɔ miminsĩnni, u ka ce ku yaa-i kor bamaŋ hũyãa u maama-i.
22 *Yuifubaa-ba taara ba da gbɛrɛ-wɛima-i baa ba yufelle aa suɔ hũu-ma,
Girɛkibaa ba'a bafamba taara cɛ̃cɛ̃muŋgu.
23 Ŋga miɛ fuɔ, baŋ gbuu Kirsa maŋ daaŋgu-na ko-yo, miɛ waŋ fuɔ maama
yaa-i. Yuifubaa da ba nu-ma, ku gbuu jaŋ-ba wuɔ i tuora Diiloŋo-i. Girɛkibaa
ba'a i ce miminsĩnni.
24 Ŋga Diiloŋ uŋ bĩɛ bamaŋ kor-ba hiere, Yuifubaa o, Girɛkibaa o, iŋ waŋ
Kirsa maŋ maama-i daayo-i, ba suyaa wuɔ u yaa pigãaŋ Diiloŋo himma-i baa
u nelnulle-i.
25 Nelbiliembaŋ neŋ Diiloŋo maacemma maŋ wuɔ miminsĩnni, ma bɔyaa
bafamba cɛ̃cɛ̃muŋgu-na, aa baŋ neŋ kumaŋ wuɔ nayusĩnni Diiloŋo wulaa, ku
bɔyaa bafamba fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-na.
26 Tobiŋ namaa, niɛŋ na hɔlma-na na ne. Diiloŋoŋ bĩɛ namaa namaŋ,
nelbiliemba ne wuɔ nelnurãamba si dii bɔi nɛi, fɔ̃ŋgɔ̃taamba si dii bɔi,
nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba bi si dii-nɛi dumaa.
27 Ŋga nelbiliembaŋ neŋ bamaŋ wuɔ mimiɛlmba, Diiloŋo hielaa ba yaa-i a
ture nelnurãamba yammu-i. Aa baŋ neŋ bamaŋ wuɔ yuŋgu sĩ-bɛi, u hielaa
ba yaa-i a dii senserre-i fɔ̃ŋgɔ̃taamba-na.
28 Nelbiliembaŋ'a ba sa kãŋ bamaŋ, baŋ neŋ bamaŋ wuɔ nelsɔsɔyaamba,
Diiloŋo hielaa ba yaa-i duɔ pigãaŋ wuɔ baŋ neŋ kumaŋ hĩɛma-na wuɔ
bĩŋkũbuɔ, fuɔ wulaa yuŋgu si dii-kuɔ.
29 U ciɛ mafamma-i molo baa gbãa duɔ kaal u fɛrɛ u yaaŋga-na.

---

* **1:12** Piɛr yerre nande yaa Sefasi. Niɛŋ Nsãa 1.42. † **1:19** Isayi (Ésaïe) 29.14

30 U yaa ciɛ na ce Yesu-Kirsa baaŋ namaa, aa Yesu-Kirsa yaa ciɛ u hã-ye u cɛ̃cɛ̃muŋgu-i: Na saa da, Yesu-Kirsa yaa ciɛ Diiloŋo ce-ye nelviiŋ miɛ, aa ce-ye fuɔ baaŋ miɛ aa tiraa hũu-ye *Sitãni nammu-na.
31 Terieŋgu faŋgu-na, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Umaŋ duɔ tuɔ taara u kaal u fɛrɛ, u saaya u cira: ‹Diilo baa Itieŋo yaa-i.›»*‡

2

1 Tobiŋ namaa, muɔ miŋ bi kãa na terieŋgu-na da mi ka waŋ Diiloŋ-kusũŋgu-i baa-na, mi saa ka piiye pigãaŋ wuɔ muɔmɛi suyaaŋ mi piiye mi yaŋ nuɔmba-i hiere, mi saa bi ka piiye pigãaŋ wuɔ muɔmɛi suyaaŋ yiɛŋgu mi yaŋ-ba.
2 Mii naa waŋ-ma aa yiɛra-mɛi wuɔ baŋ gbuu Yesu-Kirsa maŋ *daaŋgu-na ko-yo, mi kã ka waŋ fuɔ maama yaa yoŋ baa-na, mi siɛ haa manamma mɛi.
3 Miŋ taa mi kã na terieŋgu-na, fɔ̃ŋgũɔ saa waa-miɛ aa korma naa ce mi kũɔma ta ma nyɛŋ.
4 Miŋ kãa, mi saa ka puur-na baa neldɔdɔlma na da na cu mi huoŋ-nu ŋaa nuɔmbaŋ puur ba-naa dumaa, ŋga *Diiloŋ-Yalle himma yaa ciɛ na siɛ mi nelma-i.
5 A ce dumaaŋo-na, naŋ hũyãa Yesu maama-i ku saa ce ŋaa nelbilieŋ-cɛ̃cɛ̃muŋgu'i ciɛ na hũu-ma, ŋga Diiloŋ-himma yaa ciɛ na hũu-ma.

Diiloŋo nu nelma

6 Bamaŋ naaŋ kaasɩ̃nni Diiloŋ-hũmelle-na i hãalã-bɛi nelnulle. Ŋga nel-nulle fande-i diiduɔle sɩ̃ baa nelbiliemba diele-i, diiduɔle bi sɩ̃ baa miwaaŋ daayo yuntaamba diele-i. Bafamba yuntesɩ̃nni sa cɔ.
7 I pigãaŋ nuɔmba-i Diiloŋ-nelnulle. Diiloŋo kusũŋgu maŋ fuyaa nelbiliemba-na, i hãalã nuɔmba-i ku yaa-i. Aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ, Diiloŋo naa yiɛra-mɛi duɔ pigãaŋ-ye u kusũŋgu-i i diɛ ji tiɛ ce i bãaŋgu-i baa-yo.
8 Diiloŋo kusũŋ daaku-i miwaaŋo yuntaamba sa suɔ-ku. Kuɔ ba taa ba suɔ-ku, baa naa saa gbu yuntaamba Yuntieŋo-i *daaŋgu-na ko-yo.
9 Ŋga ma ciɛ ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Moloŋ yufelleŋ'a di saa haa kumaŋ nuɔ-i dede,
*kumaŋ maama-i saa suur nɛliɛŋ tũŋ-nu dede,**
kumaŋ molo saa jɔguɔŋ ku maama dede,
Diiloŋo tigiiŋ ku yaa-i a hã u maamaŋ dɔlnuŋ bamaŋ.»
10 Bɩ̃ŋkũŋgu faŋgu-i, Diiloŋo ciɛ u *Yalle pigãaŋ miɛmɛi baa-ku. *Diiloŋ-Yalle suɔ nelma-i hiere; halle di suɔ Diiloŋo huɔya-maama-i.
11 Hai moloŋo-i gbãa suɔ u nanolŋo kusũŋ-maama-i ji cor kutieŋ fuɔ fɛrɛ-i? Ku yaa ŋaa Diiloŋo kũŋgu-i: Da ma hel u Yalle-na, molo siɛ gbãa suɔ u kusũŋgu-i.
12 A ne da miɛ iŋ daa Yalle maŋ, nelbilieŋ diele sɩ̃, Diiloŋ diele. U hãa-ye baa-de i diɛ suɔ uŋ ciɛ ãnfafamma maŋ yiɛ hiere.
13 Ãnfafaŋ daama-i, diɛ i waŋ ma maama-i, i sa waŋ-ma baa miɛ cɛ̃cɛ̃muŋgu, i waŋ-ma baa nelma maŋ Diiloŋ-Yalleŋ hãalãayã-yiɛ baa-ma. A ce dumaaŋo-na, i waŋ Diiloŋ-Yalle maama-i baa Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ bamaŋ nuɔ-i.
14 Nelbiloŋ nuɔŋo-i ŋ yundaaŋgu-i, ŋ siɛ gbãa hũu Diiloŋ-Yalle maama-i. Diiloŋ-Yalleŋ'a di si dii ŋ huɔŋga-na, ma maaraa-ni ŋ suɔ ma yaaŋga-i. Da ŋ nu-ma, ŋ da-ma miminsɩ̃nni.
15 Diiloŋ-Yal da di waa umaŋ nuɔ-i, u gbãa suɔ nelma-i hiere ma yaaŋga-i, a ne da fuɔŋ ceŋ mamaŋ, nelgbãŋgbãlãaŋ siɛ gbãa suɔ ma yaaŋga-i.
16 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Hai suyaaŋ Itieŋo kusũŋgu-i?

‡ **1:31** Seremi (Jérémie) 9.23 * **2:9** Isayi (Ésaïe) 64.3

Hai gbãa pigãaŋ-yo nelma?»†
Ŋga miɛŋo-i i suɔ *Kirsa kusũŋgu-i.

3

I hieroŋo-i Diiloŋ-maacenciraaŋ miɛ

1 Tobiŋ namaa, coima saa fa, *Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ bamaŋ nuɔ-i, baŋ piiyeŋ
baa-ba dumaa, mi saa gbãa piiye baa-na dumaaŋo-na. Mi piiye baa-na ŋaa
nuɔmba maŋ ciɛŋ ba fɛrɛŋ kusũŋ-maama, aa tiraa piiye baa-na ŋaa tontobaa
namaa *Kirsa horre-na.
2 Mi hãa-na nyɔlma'i dumaaŋo-na na mɔsũŋ. Kuɔ mii naa hã-na juuru, naa
naa saa gbãa wuo-du. Halle ji hi baa fiɛfiɛ, na siɛ gbãa wuo bĩŋkũŋgu.
3 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, ku yaa daaku: Naa dii ta na ce na
kusũniŋ-maama-i yogo. Nenemuŋgu maŋ dii na hɔlma-na, baa bɛrru maŋ bi
dii, ni yaa pigãaŋ wuɔ na ce na kusũniŋ-maama, na saa nanna nelbiliemba
ciluɔ-i yogo.
4 Da na ta na piiye wuɔ: «Mɛi dii baa Pol», «Mɛi dii baa Apolɔsi*», bamaŋ sa
suyaaŋ Diiloŋo-i ba'i sa piiyeŋ dumaaŋo-na wɛi?
5 Ma diei ma hãi, hai moloŋo-i Apolɔsi-i? Aa hai moloŋo-i Pol? Ma sĩ
Diiloŋ-maacembieŋ miɛ yoŋ kɛ? Kunaŋgu si dii ji cor kufaŋgu-i. Miɛ waaŋ Yesu
maama-i baa-na yoŋ aa na bi siɛ-ma. Itieŋ uŋ calaanu maacemma maŋ hã-ye,
i ciɛ ma yaa-i.
6 Kuu dii ŋaa, mɛi sũɔ tibinni-i aa Apolɔsi kũnna hũmma-i niɛ, ŋga Diiloŋo
yaa ciɛ ni cẽ.
7 Umaŋ sũɔ, baa umaŋ kũɔna hũmma-i, i sa kãŋ bafamba-i. Umaŋ ciɛ ni cẽ,
i ne u yaa-i. U yaa Diiloŋo-i.
8 Umaŋ sũɔŋ baa umaŋ kũɔnaŋ hũmma-i ba saa hiere, unaa saa maar
unaŋo; nɛliɛŋo nɛliɛŋo u ka da u maacemma sullu-i.
9 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, i ce maacemma-i baa Diiloŋo aa namɛi
u suoŋgu-i.
Mi gbãa saa-na baa dũŋgu maŋ Diiloŋ uŋ yeŋ tuɔ ma-ku.
10 Diiloŋo ciɛ baa-mi a hã-mi baa-ku mi fu ku tuole-i. Mi fuu-ku fafamma
ŋaa dumarãfɛfɛiŋ muɔ. Fiɛfiɛ-i-na, banamba dii ta ba haaya-kuɔ. Ŋga nɛliɛŋo
nɛliɛŋo, uŋ maŋ dumaa, u tuɔ ne-ku torro.
11 Dũŋgu tuole jĩɛna tĩ; Yesu-Kirsa yaa ku tuole-i, molo siɛ gbãa tiraa jĩna
dũŋgu naŋ tuole.
12 Banamba ka jo baa sẽnɛ ji ma, banamba wargbɛ, banamba tãmpẽfɛfɛiŋa,
banamba jo baa dɛnni ji ma, banamba hĩɛŋgu, banamba tirɛiŋa.
13 Ŋga maacenfafamma-i baa maacembabalamma-i ma ka suɔ gẽŋgɛryiiŋgu
yaa nuɔ-i. Yiiŋgu faŋgu kaa waa dãamuŋ-yiiŋgu. Aa dãamu fammu yaa kaa
pigãaŋ nɛliɛŋo nɛliɛŋo u maacemma sĩnni-i.
14 Umaŋ duɔ ma baa kumaŋ aa dãamu siɛ gbãa caa-ku, kutieŋo ka da u
maacemma sullu-i.
15 Ŋga umaŋ maacemma-i da ma caa, kutieŋo cii. Fuɔ fuɔ, u ka kor, ŋga u ka
waa ŋaa nɛliɛŋo maŋ u dũŋgu bilaa ta ku caa aa u gbãŋ gbar hel.
16 Na saa suɔ wuɔ namɛi Diiloŋo dũŋgu-i aa u *Yalle waa na hɔmmu-na wɛi?
17 Umaŋ duɔ bĩɛna Diiloŋ-dũŋgu-i, Diiloŋo ka kɔsuɔŋ kutieŋo-i. Kumaŋ
ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, Diiloŋo ciɛ dũŋgu faŋgu-i fuɔ da-u-diei kũŋgu aa
namɛi dũŋgu faŋgu-i.

---

† **2:16** Isayi (Ésaïe) 40.13 * **3:4** Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.24-28.

18 Molo baa tãal u fɛrɛ na hɔlma-na! Umaŋ duɔ fer nelbiliemba-i a tuɔ ne u fɛrɛ wuɔ nelnurãŋo, kutieŋ duɔ tuɔ taara Diiloŋ-nelnulle-i, u saaya u ce u fɛrɛ mimilãŋo.
19 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Nelbilieŋ baŋ bɩ̃ŋ kumaŋ nelnulle-i, Diiloŋo daa-ku miminsɩ̃nni. Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Diiloŋo bel cɛ̃cɛ̃muntaamba-i baa bafamba fɛrɛŋ cɛ̃cɛ̃muŋgu yaa-i.»*†
20 Ma tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: *«Itieŋo suɔ nelnurãamba ãnjɔguɔma-i. U suyaa wuɔ yuŋgu si dii-mɛi.»*‡
21 Terieŋgu faŋgu-na, molo baa kaal u fɛrɛ wuɔ fuɔ dii baa mɛlŋo. Na saa da, bɩ̃mbɩ̃nni-i hiere namaa niini-i:
22 Muɔ baa Apolɔsi-i baa Piɛr, namaa baaŋ miɛ. Miwaaŋo-i baa cicɛ̃lma-i a naara kuliiŋgu-i, namaa niini-i. Nyuŋgo-i baa bisɩ̃nuɔ-i, namaa niini-i.
23 Ŋga namaaŋo-i Kirsa baaŋ namaa, aa Kirsa-i Diiloŋ-wuoŋo.

4

Kirsa pɔpuɔrbiemba maama

1 Kumaŋ ŋaa miɛ kũŋgu-i, muɔ baa Apolɔsi-i, na saaya na ta na kãŋ-ye *Kirsa maacembieŋ miɛ. Diiloŋ-kusũŋgu maŋ naa fuo, u hãa-ye baa-ku i diɛ puure-kuɔ pigãaŋ nuɔmba-i baa-ku.
2 A ne da da ba dii wɛima nɛliɛŋ nuɔ ŋ naŋ-na, ba taara ŋ ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa.
3 Mɛi wulaa, da na fiɛ ta na waŋ wuɔ niɛ, sisɔ nelbilieŋ da ba fiɛ ta ba waŋ wuɔ niɛ, maasũmpɩ̃ɛ. Mɛi fɛrɛ-i, mi sa ji cira mi maacemma faa, mi sa ji cira ma balaaŋ.
4 Mi saa da mi cãlmuɔ terieŋgu-i, ŋga miŋ fiɛ'a mi saa da cãlmuɔ mi fɛrɛŋ nuɔ, kufaŋgu sa pigãaŋ wuɔ mi vii dɛ. Itieŋo yaa gbãa cira mi maacemma faa sisɔ ma balaaŋ.
5 Terieŋgu faŋgu-na, baa na wuɔya na ta na cãl nuɔmba-i a ne da ba cãlmaŋ-huɔŋgu saa hi. Yaaŋ Itieŋo jo. Duɔ jo, mamaŋ ciɛ kukulma-na hiere, u ka puure-mɛi aa bi puure nuɔmba kusũnniŋ-maama-i. Mafaŋ da ma ce, nɛliɛŋo nɛliɛŋo Diiloŋo ka pã-yo baa jaaluŋgu maŋ saaya baa-yo.
6 Tobiŋ namaa, nɛliɛŋ nuɔ ŋ saa saaya ŋ ce ji cor kumaŋ nyɛgãaŋ. A ce dumaaŋo-na, mi biyaa nelma bɔi muɔ baa Apolɔsi-i i kũŋgu-na a tagaaya pigãaŋ-na na da na suɔ nelma famma yaaŋga-i. Mi sa taara na hɔlma-na, unaa tuɔ wuɔra u hɔgɔrra u fɛrɛ wuɔ fuɔ dii baa mɛlŋo aa cɩ̃ina unaŋo-i. Ku'i ciɛ mi biɛ miɛ maama-i tagaaya pigãaŋ-na.
7 Da ŋ ta ŋ wuɔra ŋ hɔgɔrra ŋ fɛrɛ dumaaŋo-na, hai moloŋo-i juɔ ce-ni bɔlbɔl banamba-na? Bige-i dii baa-ni naŋ yerreŋ-kũŋgu-i? Nimaŋ dii baa-ni hiere, Diiloŋo'i saa hã-ni baa-ni wɛi? Da kuɔ Diiloŋo'i hãa-ni baa-ni, ma bilaa niɛ ŋ ta ŋ wuɔra ŋ hɔgɔrra ŋ fɛrɛ ŋaa naŋ niidanni?
8 Tobiŋ namaa, na daa niɛ sɩ̃ na yiɛ. Namaa wulaa na ciɛ bɩ̃ŋkũntaaŋ namaa. Na duɔŋ yaaŋga miɛŋo-na ta na ce na yuntesɩ̃nni-i. Kuɔ naa naa ce ninsoŋ-yuntaaŋ namaa, kuu naa saa gbuu suɔ aa dɔlnu-miɛ. Ii naa kã ka tiɛ ce i bãaŋgu-i baa-na.
9 Mɛi huɔŋ-na Yesu *pɔpuɔrbieŋ miɛŋo-i, Diiloŋo jɩ̃ena miɛmɛi huoŋgu-na ŋaa kasobiemba maŋ baŋ jɩ̃ena-bɛi ba deŋ da ba ka ko-ba. A ce dumaaŋo-na, nelbiliemba-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i hiere ba ta ba hel ba nyɛ-ye.
10 Miɛmɛi birii ce mimiɛl miɛ Kirsa maama-na, aa namaa na ce nelnurãaŋ namaa Kirsa horre-na! Miɛ i naa yuŋgu aa fɔ̃ŋgũɔ cɛr waa namaaŋo-na! Nuɔmba sa kãŋ miɛŋo-i, aa ta ba kãŋ namaaŋo-i!

† **3:19** Yɔbu (Job) 5.13 ‡ **3:20** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 94.11

11 A ji hi baa nyuŋgo, ii dii nyulmu-na baa hũŋkuɔsĩnni-na. Niidiini sĩ baa-
ye, ba siɛ yaŋ i muoma-i, i siɛ bi da tuoleŋ-muntĩɛnammu: Diɛ cor dɛi, i cor
dɛi.
12 I ce maacemma-i ŋaa i ka ku diɛ gbãa diɛ da i nuŋ-juuru-i. Umaŋ duɔ tuora-
yiɛ, i cãrã Diiloŋo-i hã kutieŋo-i. Umaŋ duɔ ce-ye kpãncɔ̃lgũɔ, i hĩrã i kũɔma-i.
13 Umaŋ duɔ tuɔ bĩɛna i yirɛiŋa-i, i suɔ nuoŋgu baa kutieŋo-i. A ji hi baa
nyuŋgo, nelbiliemba ne-ye nelsɔsaaŋ miɛ, ba ne-ye ŋaa juoraaŋ miɛ.
14 Ku saa ce ŋaa mi nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i da mi ture na yammu-i dɛ! Ku'i sĩ.
Kuu dii ŋaa naŋ yeŋ mi bisãlŋ namaa, aa na maama tiraa ta ma dɔlnu-miɛ,
ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ-ma da mi tigãaŋ-na nelma.
15 Na saa da, halle da na fiɛ da nuɔmba neifieŋa ndii ba ta ba kalaŋ-na Kirsa
maama-i, na to dii u diei yoŋ; u yaa muɔ. Bige-i ciɛ miɛ na to yaa muɔŋo-i?
Muɔmɛi waaŋ *Neldɔdɔlma-i baa-na na hũu-ma a ce Yesu-Kirsa baaŋ namaa.
16 Terieŋgu faŋgu-na, jande, mi cãrã-nɛi, taa na ce mɛi temma-i.
17 Mi puu ma yaa-i mi saaŋ mi biɛŋo-i* Timote-i na wulaa. Timote maama
sa suɔ aa dɔlnu-miɛ, u vii Diiloŋ-hũmelle-na. Miŋ wuɔ wuɔsaaŋgu maŋ Yesu-
Kirsa hũmelle-na, mi saaŋ-yo u duɔ ka tir kufaŋgu maama yaa baa-na ŋaa miŋ
wuɔraŋ mi waŋ-ma dumaa baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i terni-na hiere.
18 Na hɔlma-na, banamba daa niɛ sĩ mi siɛ bir kã, ba doŋ ta ba hɔgɔrra ba
fɛrɛ.
19 Ŋga Diiloŋ duɔ siɛ, ku siɛ vaaya mi ka kã na wulaa. Da mi kã, bombol-
mantaamba famba-i, mi ka ne da kuɔ baŋ waŋ mamaŋ ba gbã ba ce-ma.
20 Da ŋ siɛ Diiloŋo nuŋgu-i, ku sa bãl nuŋ-ãndaaŋ-nu yoŋ, ku saaya ku da ŋ
ciluɔ-i-na.
21 Na taara da mi ta mi kã, mi bel nyaŋgbãaŋgu mi naŋga-na ta mi kã, sisɔ na
taara mi ta mi kã baa hĩɛhĩɛŋo? Niɛŋ na par.

5

Korɛ̃ntitaambaŋ ceŋ bĩŋwosĩnni maŋ

1 I wuɔra i nu-ma terni-na hiere wuɔ bĩŋwosĩnni nanni ciɛ na hɔlma-na.
Bĩŋwosĩŋ daani-i, halle bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i ba sa siɛ ce-ni: Ba'a na
hɔlma-na unaa galla baa u to ciɛŋo.
2 Mafammaŋ fiɛ ce, na cor ta na kaal na fɛrɛ. Ma sĩ kuu naa saaya ku jaŋ-na,
aa umaŋ ciɛ maacembabalamma famma-i na donya-yuɔ hiel-o na hɔlma-na.
3 Muɔ fuɔ, mii si dii baa-na terieŋgu-na, ŋga mi huɔŋga dii. Kumaŋ saaya ku
ce kutieŋo-na, mi yiɛraaya-kuɔ tĩ ŋaa mii dii baa-na terieŋgu-na.
4 Terieŋgu faŋgu-na, tigiiŋ na-naa Itieŋo Yesu yerre-na. Da na tigiiŋ na-naa,
u ka kãyã-nɛi aa muɔmi ka ta mi bi jɔguɔŋ na maama.
5 Da na tigiiŋ, na nyaa-yo na hiel-o na hɔlma-na na hã *Sitãni-i baa-yo. Mi
taara u nanna u ciɔbabalaŋo-i aa Diiloŋo kor-o Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu-i ku'i
ciɛ miɛ na donya-yuɔ hiel-o na hɔlma-na.*
6 Na kaal na fɛrɛ gbãŋgbãŋ! Na saa suɔ wuɔ siini-i baa ni yornumma-i ni
gbãa sire burjũmmu bɔi wɛi?
7 Ãmbabalma dii ŋaa siini. Hielaaŋ-maŋ na hɔlma-na, ku yaa na ka koŋ
hiere, na ka waa ŋaa burjũmmu maŋ siini saa dii muɔ. Aa na kuɔŋ tĩ.
Yesu-Kirsa ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a migãaŋ na hɔmmu-i. U yaa *kɔrsĩnni
tĩmmaŋ-ponsaaŋgu tũmbiloŋo-i†.

---

* **4:17** Timote-i, Pol fɛrɛŋ biɛŋo sĩ, ŋga u taa u kãŋ-yo u biɛŋo Diiloŋ-hũmelle-na. Niɛŋ Pɔpuɔr. 16.1.

* **5:5** Niɛŋ Kor. hãa. 2.6-11: Terieŋgu-na, ŋ gbãa da wuɔ u donyamma-i Diiloŋ-dũŋgu-na ku kãayã-yuɔ bɔi. Ku ciɛ u nanna u ciɔbabalaŋo. † **5:7** ***Kɔrsĩnni tĩmmaŋ-ponsaaŋgu tũmbiloŋo-i:*** Niɛŋ ku nelma-i Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 12.3-21.

8 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i nanna i ciəbabalaŋo-i baa bĩŋwosĩnni-i, nii dii ŋaa siini; aa i ce ponsaaŋgu-i baa huəŋga diei, ku yaa ŋaa burjũmmu maŋ siini saa dii muə.
9 Miŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ‡ maŋ hã-na cor, mi waaŋ-ma yuə miɛ baa na ta na piɛ kakarkuontaamba-i.
10 Da mi cira na baa piɛ kakarkuontaamba-i, mi sa gbɛ̃ kakarkuontaamba-i hiere miwaaŋo-na, mi sa bi gbɛ̃ bamaŋ ciɛŋ cãncaaya-i hiere miwaaŋo-na, mi sa gbɛ̃ bamaŋ ciɛŋ dudubũəle-i hiere miwaaŋo-na, mi sa bi gbɛ̃ cufɛ̃buoltaamba-i hiere miwaaŋo-na. Da ŋ'a ŋ sa taara ŋ piɛ bafamba-i hiere daaba-i, ŋ ka naa ŋ hel miwaaŋo-na.
11 Da mi cira na baa piɛ kakarkuontaamba-i, mi gbɛ̃ bamaŋ wuə ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba ce kakarkuoŋo-i. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuə ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba ce cãncaaya-i. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuə ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba buol cufĩɛŋa-i. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuə ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba bĩɛna nuəmba yirɛiŋa-i. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuə ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa yaŋ kolma ta yaaŋga bɛi. Mi gbɛ̃ bamaŋ wuə ba hũyãa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba du nuəmba-i. Halle na saa saaya na wuo niiwuoni baa kufaŋgu taamba-i.
12 Bamaŋ saa hũu Yesu maama-i, mɛi siɛ gbãa waŋ bafamba yuŋ-maama-i. Bamaŋ dii hũmeduəle-na baa namaa, na saaya na ta na waŋ bafamba yuŋ-maama yaa-i
13 aa na yaŋ puoŋ-nuəmba-i na hã Diiloŋo baa-ba, u'i ka suə uŋ ka ce-ba dumaa. Terieŋgu faŋgu-na, *«duənyaŋ nelbabalaŋo-i na hiel-o na həlma-na»*§, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na.

6

Taa na fiɛlnu na nelma-i na fɛrɛ

1 Bige-i ciɛ nel da ma suur Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa na həlma-na, na sa fiɛlnu-mɛi na-naa nuə, na sire bĩ na-naa bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i ba wulaa wuə ba ka fiɛlnu-mɛi?
2 Namaa saa suə wuə Diiloŋ-dũŋ-baamba yaa kaa gɛr nuəmba-i hiere hĩɛma-na ba yuŋ-maama-i wɛi? Da na waa da na ji gɛr nuəmba-i hiere ba yuŋ-maama-i, nelyilemma gbãa yar-na gɛrma wɛi?
3 Na saa suə wuə i ka bi gɛr *dərpəpuərbiemba yuŋ-maama-i wɛi? Aa ji da baa miwaaŋ daayo nelma!
4 Da na da wɛima-i baa na-naa, na bir yaŋ aa kã ka ne umaŋ si dii baa-na na Diiloŋ-hũmelle-na u duə fiɛlnu-mɛi hã-na!
5 Senserre sa da-na wɛi? Ku ce namaa həlma-na nelnurã si dii umaŋ gbãa fiɛlnu na nelma-i wɛi?
6 Ma ce niɛ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i na-naa nuə, na ji ta na bĩ na-naa? Aa tiraa bĩ na-naa nelgbãŋgbãlãaŋ wulaa?
7 Da na gbãŋ bĩ na-naa tĩ, ku'i pigãaŋ wuə na naana Diiloŋ-hũmelle-i. Bige-i ciɛ moloŋ duə ce-na kuujaŋgu, namaa sa tiil-ku nammaŋ temma? Bige-i ciɛ na sa siɛ ba cuo-na?
8 Namaa sa siɛ ba ce kuujaŋgu nɛi, aa namaa cɛr ta na ce kuujaŋgu banamba-na. Na sa siɛ ba du-na, aa namaa ta na du banamba-i. Ŋ siɛ suə wuə na wuə Diiloŋ-hũmeduəle yaa-i hiere.
9 Ma sĩ na suyaa wuə bamaŋ ciɛŋ kuubabalaaŋgu-i ba siɛ ka da munsuurmu *Diiloŋ-nelle-na kɛ? Baa na tãal na fɛrɛ: Bamaŋ ciɛŋ kakarkuoŋo-i, baa cufɛ̃buoltaamba-i, baa bamaŋ ciɛŋ fuocesĩnni-i, baa bɛmba maŋ ciɛŋ ba-naa,

‡ **5:9** Sɛbɛ faŋo nuŋgu saa dii Diiloŋ-nelmaŋ-sɛbɛbaa-ba-na.
§ **5:13** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 17.7

10 baa cuobaa-ba-i, baa cãncaayataamba-i, baa konyɔrãamba-i, baa
yebɩ̈ɛnataamba-i, baa bamaŋ ciɛŋ dudubũɔle-i, ba siɛ da suur Diiloŋ-nelle-na.
11 Na hɔlma-na banamba waa daama yaa nuɔ-i. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, naŋ suurii
Yesu-Kirsa horre-na, *Diiloŋ-Yalle ciɛ Diiloŋo hur na ãmbabalma-i, aa bɔ-na
na deŋ a ce-na fuɔ baaŋ namaa, aa ce-na nelviiŋ namaa.
12 Da na ce na ta na piiye wuɔ: «Bĩŋkũŋgu saa nyaa-mi», ninsoŋo, ŋga
bɩ̈mbɩ̈nni hieroŋo saa fa baa-ni. Mi gbãa cira: «Bĩŋkũŋgu saa nyaa-mi.» Ŋga
bɩ̈ŋkũŋ maama sa ji ta yaaŋga miɛ dede.
13 Da na ce na bi ta na piiye wuɔ: «Niiwuoni ciɛ kusũŋ maa-na aa kusũŋgu bi
ce niiwuoniŋ maa-na.» Mafamma-i ninsoŋo, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu Diiloŋo
ka dɩ̈ŋ-ni ni hãi-i-na hiere. I kũɔma saa ce da ma ta ma ce kakarkuoŋo, ma ciɛ
i diɛ tiɛ cãa Itieŋo yaa baa-ma; ma tieŋo yaa ufaŋo-i.
14 Na saa da, Diiloŋoŋ siire Itieŋo-i kuomba hɔlma-na baa kumaŋ, u ka bi
sire miɛŋo-i baa kuuduɔŋgu faŋgu yaa-i.
15 Ma sɩ̈ na suyaa wuɔ na kũɔma-i *Kirsa kũɔma kɛ? Terieŋgu faŋgu-na, mi
gbãa biɛ Kirsa kũɔma-i ka ce-ma saasorciɛŋ maama wɛi? Ma nu dɛi wɛi?
16 Na saa suɔ wuɔ da ŋ galla baa saasoro-i ŋ ciɛ kuuduɔŋgu baa-yo wɛi? Ma
nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Ba hãi-i-na ba gbonu ce kuuduɔŋgu.»**
17 Ŋga umaŋ duɔ waa horre-na baa Itieŋo-i, Diiloŋ-Yalle ce-yo kuuduɔŋgu
baa-yo.
18 Hielaaŋ na naŋga-i figɩ̈iŋ-kakarkuoŋo-na. Nuɔmbaŋ ceŋ ãmbabalma maŋ,
ma sa kpatalla ba kũɔma-na, ŋga umaŋ duɔ ce figɩ̈iŋ-kakarkuoŋo-i, kuu dii ŋaa
u ciɛ gbomma fuɔ fɛrɛŋ kũɔma yaa nuɔ-i.
19 Na saa suɔ wuɔ na kũɔma yaa Diiloŋ-Yalle dũŋgu-i wɛi? Diiloŋ-Yalle
fande-i Diiloŋo'i hãa-na baa-de; dii dii na hɔmmu-na. Na saa suɔ wuɔ na
kũɔma-i namaa maama si wɛi?
20 Diiloŋo sãa-na sukpekpelluŋ. Terieŋgu faŋgu-na, taa na ce-yo bɔi baa na
kũɔma-i.

7

Pol piiye cɛjãlleŋ-kũŋgu

1 Naŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã-mi, i ka waŋ fuɔ maama yaa fiɛfiɛ-i-na. Na ciɛra
wuɔ bibiɛŋ nuɔ da ŋ saa biɛ ciɛŋo ku faa.
2 Ma miŋ ka waŋ mamaŋ, ma yaa daama: Da na ta na taara na hiel na
naŋga-i kakarkuoŋo-na, bibiɛŋ nuɔ ŋ saaya ŋ biɛ ŋ yerreŋ ciɛŋo, aa ciɛŋo bi
soŋ u yerreŋ bɔlɔ nuɔ.
3 Bibiɛŋoŋ saaya u tuɔ ce kumaŋ u hã u ciɛŋo-i u tuɔ ce-ku, aa ciɛŋoŋ bi saaya
u tuɔ ce kumaŋ u hã u bɔlɔ-i u bi tuɔ ce-ku.
4 Ãnsorre-na, ciɛŋo siɛ gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-yuɔ baa fuɔ fɛrɛŋ kũɔma-i; u
bɔlɔ maama. Aa bɔlŋo siɛ bi gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-yuɔ baa fuɔ bi maama-i,
u ciɛŋ maama.
5 Unaa baa yagar unaŋo muŋgallammu-na. Mi saa yagar-ma da na'a na saa-
ma wuɔ na ka bel na fɛrɛ a da huɔŋgu cɛllɛ a gbãa da na cãrã Diiloŋo-i fafamma
aa suɔ cor baa na ãnsorre-i di temma-i. Ni ma'i sɩ̈ da na yaŋ ku vaaya, na siɛ
ji gbãa bel na fɛrɛ, a ce dumaaŋo-na, *Sitãni ka hi-na guɔl na gbeini-i.
6 Mi waaŋ nelma'i, ku saa ce ŋaa mi guor-na na da na ce-ma dɛ!
7 Coima saa fa, kuɔ nuɔmba-i hiere baa naa waa siraamba mɛi temma-i,
ku yaa naa dɔlnu muɔ. Ŋga Diiloŋo saa ce-ye kuuduɔŋgu hiere: U hãa unaŋo
daaku aa hã unaŋo daaku.

---

* **6:16** Miwaaŋo jɩ̈namma̱ŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.24

8 Mamaŋ dii mi da mi waŋ-ma baa siraamba-i baa bikulcaamba-i, ma yaa
daama: Da na tɩ̃ɛ dɛi ŋaa muɔmiŋ tɩ̃yãa dumaa mi saa biɛ ciɛŋo, ku faa.
9 Ŋga nuɔni maŋ da ŋ suɔ wuɔ ŋ siɛ gbãa bel ŋ fɛrɛ, biɛ ciɛŋo. Da ŋ biɛ ciɛŋo-i
ku bɔyaa ŋ tɩ̃ɛna ŋ diei aa cɛ-maama ta ma ko-ni. Da ku bi waa ciɛŋ nuɔ, ŋ soŋ.
Da ŋ soŋ bibiɛŋ-na ku bɔyaa ŋ tɩ̃ɛ ŋ diei aa bɛ-maama ta ma ko-ni.
10 Bamaŋ dii ãnsorre-na aa waa Diiloŋ-dũŋ-baamba hiere, bafamba maama
yaa daama; mɛi saa waŋ-ma, Itieŋo'i waaŋ-ma. Wuɔ ciɛŋo saa saaya u hel u
bɔlɔ wulaa.
11 Duɔ hel, u saa saaya u biɛ bɔlŋo naŋo. Da kuɔ bibiɛŋ maama dii-yuɔ, u bir
u kã ba ka nunu ba-naa baa u bɔlɔ-i. Aa bibiɛŋ nuɔ ŋ saa bi saaya ŋ nanna ŋ
ciɛŋo-i.*
12 Mɛi fɛrɛ-i, miŋ ka waŋ mamaŋ baa banamba-i ma yaa daama: Da ŋ hũu
Diiloŋ-maama-i, aa ŋ ciɛŋo saa hũu-ma, aa hũu-ma duɔ tɩ̃ɛna baa-ni, ŋ saa
saaya ŋ nanna-yuɔ wuɔ u saa hũu Diiloŋ-maama-i.
13 Kuuduɔŋgu yaa baa caamba-i; nuɔ da ŋ hũu Diiloŋ-maama-i, aa ŋ bɔlɔ saa
hũu-ma, aa hũu-ma ŋ da ŋ tɩ̃ɛna baa-yo, ŋ saa saaya ŋ hel u wulaa.
14 Bɔlŋo faŋo temma-i, uŋ hũyãa-ma kertɩ̃ɛciɛ soŋ-yuɔ, u piyaa Diiloŋo-i.
Aa ciɛŋo maŋ saa hũu Diiloŋ-maama-i aa hũu-ma soŋ kertɩ̃ɛyiɛŋo-na, u piyaa
Diiloŋo-i. Kuɔ ma saa naa waa dumaa, baa naa cira ba bisãlmba-i siɛ gbãa piɛ
Diiloŋo-i a ne da ba piyaa-yo.
15 Ŋga umaŋ duɔ u saa hũu Diiloŋ-maama-i, aa u tɩ̃ɛnatieŋo hũu Diiloŋ-
maama-i, aa wuɔ fuɔ si dii u tɩ̃ɛnatieŋo maama-na, ba baa cie-yo; ba yaŋ u kã.
Kufaŋgu terieŋgu-na, u tɩ̃ɛnatieŋo maŋ hũyãa Diiloŋ-maama-i, u yaa bɔlŋo-i wa,
u yaa ciɛŋo-i wa, uu dii u fɛrɛŋ nuɔ. Diiloŋo bɩ̃ɛ-na wuɔ na waa yaafɛ̃lleŋ.
16 Da ŋ yagar aa nyaar, naŋ ka gbãa kor ŋ tɩ̃ɛnatieŋo-i wɛi? Ŋ siɛ gbãa ce
Diiloŋ nuɔ suɔ mafamma-i.

Tɩ̃yãaŋ na temma-i

17 Da ma hel daama-na, naŋ ŋa naa waa dumaa aa Diiloŋo bɩ̃-na, na tɩ̃ɛ
dumɛi; Diiloŋo yaa wuɔ ma ce dumaa. Mi wuɔra mi waŋ ma yaa-i terni-na
hiere baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
18 Diiloŋoŋ taa u bɩ̃-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i, da kuɔ unaŋ nuɔ ŋ naa *jã, baa yaŋ
senserre ta di da-ni baa ŋ *jãmma-i. Da kuɔ ŋ saa naa bi jã, baa yaŋ senserre
ta di da-ni wuɔ ŋ saa jã, tɩ̃ɛ dumaa, baa cira ŋ jã.
19 Ŋ jãa o, ŋ saa jã o, yuŋgu si dii-kuɔ. Kumaŋ gbãaŋ, ŋ baa yagar Diiloŋo
nuŋgu-i.
20 Naŋ ŋa naa waa waama maŋ aa Diiloŋo suɔ duɔ bɩ̃-na, na hieroŋo-i hiere
na saaya na tɩ̃ɛ dumɛi.
21 Diiloŋoŋ taa u bɩ̃-ni, da kuɔ nii naa waa kɔriɛŋ nuɔ, baa yaŋ ma jaŋ-ni. Ŋga
da ba hã-ni hũmelle-i ŋ da ŋ hel kɔrsɩ̃nni-na, hel-niɛ.
22 Na saa da, Itieŋo-i Yesu-Kirsa duɔ bɩ̃ kɔriɛŋo maŋ, u jo ji ce nebiŋo u wulaa,
aa umaŋ duɔ waa nebiŋo aa u bɩ̃-yo, u jo ji ce u kɔriɛŋo.
23 Diiloŋo sãa-na sukpekpelluŋ, baa na bir na ce nelbiliemba kɔraaŋ
namaa.
24 Tobiŋ namaa, mi siɛ kar ku coima, naŋ waa dumaa aa Diiloŋo bɩ̃-na,
waaŋ waama famma yaa-i u hũmelle-na.

Bamaŋ saa hi suur ãnsorre-na

25 Kumaŋ ŋaa bamaŋ saa hi suur ãnsorre-na ba kũŋgu-i, mi ka piiye cɛllɛ
kuɔ. Miŋ ka waŋ mamaŋ, ma saa hel Itieŋo nuŋ-nu, mɛi huɔya-maama.
Diiloŋo faa baa-mi, a ce huhurma si dii mi nelma-na.

---

* **7:11** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 5.32.

26 Mulĩɛmaŋ maaraaya fiɛfiɛ-i-na, mɛi wulaa ku bɔyaa nuɔmba tĩɛ ba
temma-i ba baa suur ãnsorre-na.
27 Da kuɔ ciɛŋo dii baa-ni tĩ, baa nanna-yuɔ. Da kuɔ ciɛ sĩ baa-ni, baa dii ŋ
yuŋgu-i cakũŋgu-na.
28 Ku saa ce ŋaa da ŋ biɛ ciɛŋo-i ku balaaŋ dɛ! Ku saa bi ce ŋaa ciɛŋ duɔ soŋ
ku balaaŋ dɛ! Ŋga bamaŋ suurii ãnsorre-na ba ka mulĩɛŋ yaŋ siraamba-i ku'i
ciɛ miɛ na baa suur-diɛ.
29 Tobiŋ namaa, miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ ma yaa daama: Huɔŋgu saa
tiraa tĩɛ bɔi. Terieŋgu faŋgu-na, a doŋ fiɛfiɛ-i-na, caantaamba saaya ba waa
ŋaa ba saa dii caamba.
30 Bamaŋ kaalaaŋ ba ce ŋaa wɛima saa da-ba. Bamaŋ nyiɛŋ ba ce ŋaa ba
hɔmmu saa fɛ̃. Bamaŋ sãa bĩmbĩnni-i, ba baa haa ba naŋga niɛ.
31 Bamaŋ daaŋ miwaaŋo tɔ̃nɔ-i, ba baa haa ba naŋga yuɔ. Miwaaŋ daa uŋ
yeŋ waama maŋ, u siɛ tiraa cɔ.
32 Mi sa taara ãnjɔguɔma yu na hɔmmu-i. Na saa da, umaŋ duɔ saa dii
ciɛŋo, ŋ da u yii baa Itieŋo maacemma yaa yoŋ; u taara u ce kumaŋ dɔlaanuŋ
Itieŋo-i.
33 Ŋga umaŋ duɔ dii ciɛŋo, u yii baa miwaaŋ daayo maama; u taara u ce
kumaŋ dɔlaanuŋ u ciɛŋo.
34 A ce dumaaŋo-na uu dii sɔmma hãi. Kuuduɔŋgu yaa baa caamba-i, umaŋ
duɔ saa soŋ, ŋ da u gbu u yii baa Itieŋo maacemma yaa yoŋ. U wɛima-i hiere
ma kãa ka jũŋ Diiloŋo yaa nuɔ-i. Ŋga ciɛŋo maŋ duɔ soŋ, u yii baa miwaaŋ
daayo maama; u taara u ce kumaŋ dɔlaanuŋ u bɔlɔ.
35 Da na da mi piiye dumandɛ-i-na, mi taara namaa fafaaŋgu'i. Na baa da
niɛ sĩ mi taara mi cie-na, ma'i sĩ. Mi taara na nyaar Itieŋo'i nuɔ-i baa huɔŋga
diei aa na ta na ce kumaŋ faa cemma.
36 Fiɛfiɛ-i-na, umaŋ duɔ ne da u dɔrŋo maama yuu u huɔŋga-i, aa ne da fuɔ
duɔ saa biɛ-yo ku ka ce kpelle u wulaa, u gbãa biɛ-yo, bãaniŋo sĩ.
37 Ŋga umaŋ duɔ yiɛra-mɛi wuɔ u sa taara u dii ciɛŋo, aa ne da da ba bɔrɔ baa
u dɔrŋo-i ku siɛ ce bãaniŋo, aa u gbãa bel u fɛrɛ cakũŋgu-na, da kuɔ ma hilaa
fuɔ fɛrɛŋ huɔŋ-na, ku faa.
38 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ jã u dɔrŋo-i ku faa, umaŋ duɔ hiel u naŋga
u dɔrŋo maama-na, kufaŋgu tiraa fa yaŋ.
39 Casoiŋ nuɔŋo-i, ŋ bɔlɔ duɔ waa cicɛ̃lma, ŋ siɛ gbãa kã ka soŋ yaŋga naŋga.
Ŋga duɔ ku, nii dii ŋ fɛrɛŋ nuɔ, ŋ gbãa soŋ bibiɛŋo maŋ dɔlaanu-niɛ. Kumaŋ
gbãaŋ, bibiɛŋo faŋo saaya u hũu Yesu maama-i.
40 Ŋga mɛi wulaa duɔ tĩɛ u saa soŋ, ku ka buɔ-yuɔ yaŋ duɔ kã ka soŋ bibiɛŋo
naŋ-na. Mafamma-i mɛi huɔya-maama, aa mi suyaa miɛ *Diiloŋ-Yalle bi dii
baa muɔŋo-i.

8

Cufĩɛŋ-kũɔma maama-i

1 Fiɛfiɛ-i-na, i ka ne cufĩɛŋ-kũɔma kũŋgu-i. I hieroŋo-i i suɔ wɛima bɔi fuɔ
ninsoŋo ŋaa naŋ waaŋ-ma dumaa, ŋga na saaya na suɔ wuɔ sɔsuɔmuŋgu jo
baa bɔlbɔlsĩnni, a ne da nelnyulmu ce i naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na.
2 Umaŋ duɔ tuɔ ne wuɔ fuɔ suɔ bĩŋkũŋgu, u saa hi tuɔ suɔ ŋaa uŋ saaya u suɔ
dumaa.
3 Ŋga umaŋ duɔ yaŋ Diiloŋo maama ta ma dɔlnu-yuɔ, Diiloŋo suɔ u yaa-i.
4 Terieŋgu faŋgu-na, cufĩɛŋ-kũɔma-i i gbãa tiɛ wuo-ma wɛi? I suyaa wuɔ
cufɛ̃llu-i bĩŋkũŋgu sĩ, aa tiraa suɔ wuɔ Diiloŋo dii u diei yoŋ!

5 Banamba daa ninanni ta ba buol-ni dɔrɔ-i-na baa hɪ̃ɛma-na hiere wuɔ
bafamba diiliemba yaa-i. Bafamba wulaa diiliemba dii bɔi aa yuntaamba bi
dii bɔi.
6 A ne da miɛ fuɔ miɛ wulaa, Diiloŋo dii u diei yoŋ. U yaa i To-i. U'i hielaa
bɪ̃mbɪ̃nni-i hiere aa i tɪ̃ɛnaana fuɔ maa-na'i. Aa Itieŋo bi dii u diei, u yaa Yesu-
Kirsa-i. Diiloŋo ciɛ u yaa hiel bɪ̃mbɪ̃nni-i hiere aa fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i iŋ yeŋ
cicɛ̃lma dumandɛ-i-na.
7 Ŋga i hieroŋo saa suɔ wuɔ cufɛ̃llu-i bɪ̃ŋkũŋgu sɪ̃. Banamba miɛŋ cufɪ̃ɛŋa-i
a ce ji hi baa nyuŋgo, da ba ta ba wuo cufɪ̃ɛŋ-kũɔma-i ba ta ba jɔguɔŋ cufɪ̃ɛŋa
maama, aa da ŋaa ba guɔla ba Diiloŋ-hũmelle-i. Ba saa hi naŋ kaasɪ̃nni yogo
ku'i juɔŋ baa ãnjɔguɔma famma-i.
8 A ne da ku saa ce ŋaa niiwuoni yaa gbãa piɛ-ye Diiloŋo-na. Diɛ saa wuo,
kunaŋgu sa hel-yiɛ, diɛ bi wuo, kunaŋgu sa suur-yiɛ.

9 Naŋ yeŋ na fɛrɛŋ nuɔ dumaa ta na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nɛi, gbãaŋ bamaŋ
saa hi naŋ kaasɪ̃nni yogo Diiloŋ-hũmelle-na, na baa ji bɪ̃ɛna ba Diiloŋ-
hũmelleŋ-kũŋgu-i.
10 Ŋaa bamaŋ saa hi naŋ kaasɪ̃nni-i yogo, unaa kã ka da nuɔni maŋ suyaaŋ
yiɛŋgu ŋ tɪ̃ɛnaana tɪ̃nniŋ-dũŋ-nu ta ŋ wuo kũɔma; fuɔ u siɛ bi kã na ta na wuo
wɛi?
11 Duɔ wuo aa u huɔŋga saa ji hũu-ma, naŋ sɔsuɔmuŋgu'i saa jo baa
mafamma-i wɛi? Nuɔnɛi ciɛ u kɔsuɔŋ u fɛrɛ. A ne da *Kirsa kuu fuɔ bi maama-
na.
12 Da na ta na ce gbomma famma-i Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ saa hi naŋ
kaasɪ̃nni-i yogo na guɔl ba gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na, na saaya na suɔ wuɔ
na ce-ma Kirsa fuɔ fɛrɛ yaa nuɔ-i.
13 Ku'i ciɛ na da muɔ da mi suɔ wuɔ da mi wuo daaku-i, mi ka guɔl mɛlŋo
gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na, mi ne ku bɪ̃ŋkũŋgu-i aa yaŋ-ku; mi siɛ tiraa dii-ku
mi nuŋgu-na.

9

Kumaŋ saaya baa Yesu pɔpuɔrbiemba-i

1 Muɔ mi siɛ gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-miɛ wɛi? Yesu *pɔpuɔrbiloŋ muɔ sɪ̃
wɛi? Mi saa da Itieŋo-i Yesu-i baa mi yufelle-i wɛi? Miŋ ciɛ maacemma maŋ
hã Itieŋo-i, ma'i sɪ̃ namaaŋo-i wɛi?
2 Banaŋ da ba fi'a ba saa hũu-ma wuɔ Yesu pɔpuɔrbiloŋ muɔ, namaa fuɔ na
saaya na hũu-ma. Naŋ hũyãa Itieŋo maama-i mi wulaa, ku yaa pigãaŋ wuɔ
Yesu pɔpuɔrbiloŋ muɔ.

3 Bamaŋ ciɛra mi maacemma saa fa, miŋ ka waŋ mamaŋ baa-ba ma yaa
daama:
4 Yesu pɔpuɔrbieŋ miɛŋo-i i sa wuo wɛi? I sa nyɔŋ wɛi?
5 Mi saa saaya mi jã ciɛŋo Diiloŋ-dũŋ-baamba-na u tuɔ wuɔra baa-mi ŋaa Yesu
pɔpuɔrbiembaŋ ceŋ-maŋ dumaa baa Itieŋo hãmba-i a naara Piɛr wɛi?
6 Sisɔ muɔ baa Barnabasi-i yoŋ, miɛmɛi saaya i ce maacemma-i a taara i
nuŋ-juuru-i?
7 Naŋ siire, na nuɔ wuɔ molo kãa sorosɪ̃mma-na aa tuɔ pã u fɛrɛ wɛi? Sisɔ
mɛlŋ daayo sũɔ tibinni-i aa u sa wuo ni bieŋa-i? Da ma'i bi sɪ̃ ãncɪ̃inaŋ daayo
sa nyɔŋ u muɔru nɔnɔ-i? Na nuɔ-ma dede wɛi?

8 Miŋ waŋ nelma maŋ daama-i, nelbiliemba'i jɔgaaŋ dumaaŋo-na yoŋ wɛi?
Ma sɪ̃ maaduɔma famma yaa bi nyɛgãaŋ *Moisi *ãnjɪ̃namma-na kɛ?

9 Ma nyɛgãaŋ ãnjĩnamma-na ninsoŋo wuɔ: *«Niiŋ duɔ tuɔ muo dĩmma-i ŋ saa saaya ŋ vaa u nuŋgu-i.»** Ku ce namaa na'a Diiloŋo kaalaaya niimba yaa aa waŋ mafamma-i wɛi?
10 Ma sĩ nel daama waaŋ a vii miɛmɛi kɛ? Coima saa fa, ma fuliinu miɛmɛi. Ma sĩ umaŋ duɔ tuɔ kũ, u suyaa wuɔ u ka da bĩŋkũŋgu ku'i ciɛ u tuɔ kũ kɛ? Nuɔ da ŋ suɔ wuɔ naŋ dĩmma ciɛ dɛdiɛni hiere, ŋ waa hie kã wuɔ naŋ ka muo-ma? Da ŋ da umaŋ muyaaŋ u dĩmma-i, u suyaa kerre wuɔ u ka da belle-mɛi ku'i ciɛ.
11 Iŋ ciɛ Diiloŋ-maacemma-i na hɔlma-na, kuu dii ŋaa i duu dĩmma. Da ŋ duu dĩmma-i, ŋ saa saaya ŋ kar-ma wɛi?
12 Bamaŋ wuyaaŋ na nagãŋ-niini-i wuɔ ni vii-ba, ni vii miɛŋo-i yaŋ bafamba-i. Ŋga i fĩinaaŋ aa bel i mulĩɛma-i nammu hãi. I sa taara *Kirsa *Neldɔdɔlma bir baa ma huoŋgu ku'i ciɛ i hĩrã i mulĩɛma-i.
13 Ma sĩ na suyaa kerre wuɔ bamaŋ ciɛŋ maacemma-i *Diilodubuɔ-i-na, ba niiwuoni hel Diilodubuɔ yaa nuɔ-i kɛ? Aa suɔ wuɔ *Diilojigãntaamba niini bi hel ba maacemma'i nuɔ-i kɛ?
14 Kuuduɔŋgu yaa baa bamaŋ waaŋ Neldɔdɔlma-i. Itieŋ wuɔ ba ta ba wuo ma'i nuɔ-i.†
15 Na nagãŋ-niini vii-mi, ŋga mi niɛ-ni aa yaŋ-ni. Baa na da niɛ sĩ mɛi taara na ta na hã-mi bĩŋkũŋgu ku'i ciɛ mi ta mi waŋ nel daama-i dɛ! Ma'i sĩ. Aa mi da mi cãrã na wulaa, bɔlbɔl mi ku. Miŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i gbãŋgbãŋ mi sa hũu bĩŋkũŋgu, ku fẽ mi huɔŋga-i. Aa molo siɛ gbãa ce mi yaŋ kufaŋgu-i.
16 Mi siɛ gbãa gbɛliɛŋ mi fɛrɛ wuɔ mi waŋ Neldɔdɔlma. Maacemma namma-i, ku dɔlaanu-miɛ o, ku saa dɔlnu-miɛ o, mi ka ce-ma. Aa da mi saa ce-ma, sũlma haraa-miɛ.
17 Kuɔ muɔmɛi naa sire mi fɛrɛŋ nuɔ ta mi ce-ma, mii naa saaya baa pãmma, ŋga mɛi saa sire mi fɛrɛŋ siremma, Diiloŋo'i ciɛra mi ce-ma.
18 Terieŋgu faŋgu-na, mɛi maacemma sullu yaa hadu-i? Du yaa a waŋ Diiloŋ-nelma-i gbãŋgbãŋ, mi baa hũu bĩŋkũŋgu a ne da mii naa saaya mi hũu.
19 Mii dii mi fɛrɛŋ nuɔ, ŋga mi ciɛ mi fɛrɛ na hieroŋo-i na kɔriɛŋ muɔ da mi gbãŋ da nuɔmba bɔi hã Kirsa-i.
20 Da mi waa baa *Yuifubaa-ba-i, mi ce mi fɛrɛ Yuifuyiɛŋ muɔ da mi gbãŋ da-ba. Na saa da, Moisi ãnjĩnamma siɛ gbãa yuu-mi baa wɛima, ŋga da mi waa baa bamaŋ wuɔyaaŋ-maŋ, mi ta mi wuɔ-ma da mi gbãŋ da-ba.
21 Kuuduɔŋgu yaa baa bamaŋ sa suyaaŋ Moisi ãnjĩnamma-i, da mi bi waa bafamba hɔlma-na, mi ce mi fɛrɛ ba temma-i da mi gbãŋ da-ba. Ku saa ce ŋaa mi taara mi cira mi cĩinaana Diiloŋo ãnjĩnamma-i dɛ! Ma'i sĩ. Mi wuɔ ma yaa-i Kirsa wuɔsaaŋgu-na.
22 Da mi waa baa bamaŋ saa naŋ kaasĩnni yogo Diiloŋ-hũmelle-na, mi ce mi fɛrɛ ŋaa mɛi fɛrɛ-i mi saa hi naŋ kaasĩnni yogo, da mi gbãŋ da-ba. Da mi suur terieŋgu terieŋgu, mi ce mi fɛrɛ terieŋgu faŋgu taamba temma, da mi gbãŋ da banamba kor-bɛi.
23 Mi ce daama-i hiere Neldɔdɔlma da ma gbãa hi terni-i hiere aa muɔmi bi da mi kũŋgu-i.
24 Na suyaa wuɔ gbaruntaamba gbar hiere, ŋga umaŋ duɔ ta yaŋ banamba-i u yaa yaraa; aa ba pã u yaa-i. Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ ba baa ta aa yaŋ-na.
25 Bamaŋ taaraayaŋ ba ka finu gbaruŋgu-na, ba hĩrã mulĩɛma-i ku tigiima-na. Ba ce mulĩɛma famma-i da ba ka da kumaŋ ku sa gbãŋ bĩɛnamma. A ne da miɛ iŋ donyaŋ kumaŋ, ku sa bĩɛna da.

---

* **9:9** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 25.4; Tim. dĩɛ. 5.17-18 † **9:14** Niɛŋ Like sɛbɛ-i-na 10.7.

26 Ku'i ciɛ na da muɔ miŋ gbar mi kã, mi sa gbar mi yuŋ-nu. Mi saa baa
ciekũrãŋo maŋ sa jafãaŋ u yuŋ-nu.
27 Mi ce mi kũɔma-i kpãncɔ̃lgũɔ aa mi suɔ mi fɛrɛŋ belma. Mi sa taara da mi
ji waŋ Diiloŋ-nelma-i tĩ baa banamba-i muɔmi hel hɔ̃ntɔbiloŋo.

10

Yaaŋ cufĩɛŋa buolma-i

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ daa i bĩncuɔmba-i *Moisi bãaŋgu-na, mi taara
na suɔ-ma hiere. Duherru nandu naa cĩnnu-bɛi a saaŋ-ba ba kã ka karnu
dãmmaŋ-nuoraaŋgu-i.
2 Ku ciɛ ŋaa ba *baatiseŋ duherru-na baa dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na a ce
kuuduɔŋgu baa Moisi-i.
3 Ba hieroŋo-i ba wuyaa Diiloŋ-niiwuoduɔni,
4 aa nyɔŋ Diiloŋ-hũnduɔma. Hũmma famma taa ma hel tãmpɛ̃lleŋ, aa
tãmpɛ̃lle fande yaa waa *Kirsa-i. U waa baa-ba terni-na hiere.
5 Mafammaŋ fiɛ ce, ba fɔ̃ŋgũɔ saa ta ba ce Diiloŋo huɔŋga-i, ku'i ciɛ ba wuɔra
ku dii *hĩɛkuraaŋgu-na.
6 Nel daama ciɛ da ma pigãaŋ-ye wuɔ i saa saaya i yaŋ ãmbabalma cemmaŋ-
maama ta ma dɔlnu-yiɛ ŋaa maŋ taa ma dɔlnu i bĩncuɔmba-i dumaa.
7 Baa na ta na buol cufĩɛŋa-i ŋaa i bĩncuɔmbaŋ taa ba ce dumaa. Diiloŋ-
nelma waaŋ-ma wuɔ: *«Ba tĩɛnaana wuo niiwuoni-i aa nyɔŋ kolma-i. Baŋ juɔ wuo
tĩ, ba sire ce ba bãaŋgu-i.»**
8 Baa na yaŋ i tiɛ ce figĩiŋ-kakarkuoŋo-i ŋaa i bĩncuɔmba naŋ ceŋ dumaa. Ba
ciɛ ku yaa-i nuɔmba neifieŋ-cĩncieluo baa di diei nuɔmba nuɔsiba ndii kuu-
bɛi yinduɔŋgu-na.†
9 Baa na yaŋ i feŋ Kirsa-i ŋaa i bĩncuɔmba naŋ fiɛŋ-yo dumaa a ce jɛ̃naamba
doŋ-ba ko-ba.‡
10 Baa na ta na waana ŋaa i bĩncuɔmba naŋ waanaŋ dumaa, a ce
*dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ kuɔŋ nuɔmba-i u jo ji ko-ba.§
11 Nel daama ciɛ nuɔmba da ba gbãa suɔ ba fɛrɛŋ belma. Ba nyɛgãaŋ-ma da
ba gboya miɛ maŋ piyaa miwaaŋo tĩmma-i.
12 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ tuɔ ne wuɔ sĩ fuɔ yiɛraaya u gbeiniŋ, u gbãŋ
u baa ji cii.
13 Mamaŋ guɔlaaŋ nelbiliemba gbeini-i Diiloŋ-hũmelle-na, ma yaa bi
guɔlaaŋ namaa niini-i. Ŋga Diiloŋo-i nunni hãi tieŋo sĩ; u siɛ yaŋ ma jĩnya-
nɛi. Kumaŋ da ku ta ku guɔl na gbeini-i, u ka kãyã-nɛi aa pigãaŋ-na naŋ ka ce
dumaa hel-kuɔ.
14 Mi jɛ̃naaŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, jande, niɛŋ cufĩɛŋa buolma-i aa na
yaŋ-ma.
15 Mi suyaa miɛ na suɔ kuyuŋgu ku'i ciɛ mi ta mi piiye baa-na dumandɛ-i.
Miŋ waŋ mamaŋ, namaa fɛrɛ-i niɛŋ-maŋ na ne, coima wɛi?
16 Diɛ tiɛ wuo Itieŋo niiwuoni-i, iŋ jaal Diiloŋo-i ciiŋga maŋ maa-na-i, ka sa
pigãaŋ wuɔ Kirsa tãmma yaa ciɛ i waa u horre-na wɛi? Iŋ bi calnuŋ *buruo
maŋ baa i-naa, u'i sa pigãaŋ wuɔ Kirsa kũɔma yaa ciɛ i waa u horre-na wɛi?
17 Buruo diei dii; iŋ fiɛ ciinu, i wuo burduɔŋo faŋo yaa-i. Ku yaa pigãaŋ wuɔ
ii dii horduɔleŋ.

---

* **10:7** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 32.6 † **10:8** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 25.1-9. ‡ **10:9** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 21.4-7. § **10:10** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 17.6-14.

18 Niɛŋ *Isirahɛl-baamba-i, ba mumbuolmuŋ-terieŋgu-i Diiloŋ-kũŋgu, a ce
dumaaŋo-na, bamaŋ wuyaaŋ bɩ̃mbaamba maŋ baŋ koŋ-baŋ terieŋgu-na,
kutaamba dii Diiloŋo horre-na.
19 Ku saa ce ŋaa mi taara mi cira cufɛ̃llu-i baa du kũɔma-i nii dii baa yuŋgu
waama namma,
20 ma'i sɩ̃. Ŋga mi taara mi cira baŋ koŋ bɩ̃mbaamba maŋ cufɩɛŋa-na, ba sa
ko-ba ba hã Diiloŋo, ba ko-ba ba hã *jɩ̃nabaa. A ne da mi sa taara wɛima waa
na hɔlma-na baa jɩ̃nabaa-ba-i.
21 Na siɛ gbãa nyɔŋ baa Itieŋo ciiŋga-i aa miɛl nyɔŋ baa jɩ̃na ba kaaŋga-i. Na
siɛ gbãa wuo Itieŋo niiwuoni-i aa tiraa miɛl wuo jɩ̃na ba niini-i.
22 Diɛ vaaya kufaŋgu-i, Itieŋo huɔŋga ka du baa-ye; a ne da i siɛ gbãa fi baa-
yo.

Yaaŋ i tiɛ kãyã i-naa Diiloŋ-hũmelle-na

23 Na ciɛra bɩ̃ŋkũŋgu saa nyaa-ye. Ninsoŋo, bɩ̃ŋkũŋgu saa nyaa-ye, ŋga
bɩ̃mbɩ̃nni hieroŋo saa fa baa-ye. Bɩ̃ŋkũŋgu saa nyaa-ye, ŋga bɩ̃mbɩ̃nni hieroŋo
sa ce i naŋ kaasɩ̃nni Diiloŋ-hũmelle-na.
24 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u saaya u tuɔ taara banamba fafaaŋgu, u baa tuɔ ne fuɔ
kũŋgu-i.
25-26 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Miwaaŋo-i baa u huɔya-niini-i hiere
Itie fuɔ niini-i»**, a ce dumaaŋo-na, da na da kũɔma maŋ saŋga-na, na baa cira
na yuu ma sɩ̃nni-i, na sãa na wuo; na baa jaana na hɔmmu-i.
27 Moloŋ duɔ bɩ̃-ni wuɔ ŋ kã na ka wuo niiwuoni, da kuɔ kutieŋo saa hũu
Yesu maama-i, da ŋ kã, da ba hã-ni kumaŋ, ŋ baa jaana ŋ huɔŋga-i, ŋ hũu ŋ
wuo fiɛya aa ŋ baa yuu moloŋo baa wɛima.
28 Ŋga moloŋ duɔ da tũnu-niɛ wuɔ kũɔŋ daama-i cufɛ̃lluŋ-kũɔma, ne ku-
tieŋo-i aa ŋ yaŋ; baa wuo. Da ŋ wuo, ŋ ka hã kutieŋo-i ãnjɔgɔbabalamma.
29 Mi saa ne namaa ãnjɔguɔma aa piiye, mi niɛ umaŋ gbuɔya-nɛi fuɔ
maama'i aa piiye.
Unaa gbãa cira: «Da kuɔ bɩ̃ŋkũŋgu saa nyaa-mi, ma da niɛ na'a mi saa saaya
mi wuo daaku-i, wuɔ da mi wuo-ku mi ka hã unaŋo ãnjɔgɔbabalamma?
30 Da mi da kuuwuoŋgu-i aa jaal Diiloŋo-i aa suɔ da mi wuo-ku, ma ce niɛ
unaa jo ji tuɔ gãŋ baa-mi wuɔ mi ciɛ niɛ wuo-ku?»
31 Mi gbãa waŋ mamaŋ, ma yaa daama: Na wuo wa! Na nyɔŋ wa! Sisɔ da
na ta na ce bɩ̃ŋkũŋgu bɩ̃ŋkũŋgu, na saaya na ta na ce-ku Diiloŋ-yerre fafaaŋ-nu.
32 Baa na yaŋ na ciluɔ tuɔ guɔl banamba gbeini-i; u baa guɔl *Yuifu ba
niini-i, u baa guɔl *niɛraamba niini-i, u baa bi guɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba niini-i.
33 Taa na ce mɛi temma: Muɔmi vaa mi fɛrɛ wɛima-na hiere ta mi ce kumaŋ
kãayãŋ nuɔmba-i. Mi sa taara mɛi fafaaŋgu, mi taara nuɔmba-i hiere ba
fafaaŋgu Diiloŋo duɔ kor-ba.

11

1 Muɔmiŋ biyaa *Kirsa maama-i dumaa, namaaŋo-i biyaaŋ mɛi bi maama-i
dumɛi.

Ciɛŋo saaya u suuye u yuŋgu-i Diilocãrãlle-na

2 Kasi saa da-na: Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-na, na wuɔ ma hũmelle-i.
Wɛima-na hiere mi nelma sa karaanu-nɛi.
3 Ŋga mi taara na suɔ wuɔ *Kirsa yaa nuɔmba-i hiere ba yuŋgu-i. Bibiɛŋo
yaa ciɛŋo yuŋgu-i aa Diiloŋo yaa Kirsa yuŋgu-i.
4 Bibiɛŋ nuɔ da ŋ yaŋ ŋ cucũŋgu-i ŋ yuŋgu-na aa ta ŋ cãrã Diiloŋo-i, sisɔ ta ŋ
waŋ Diilopɔpuɔruŋgu-i, kuu dii ŋaa ŋ saa kãŋ Kirsa yaa-i.

* **10:25-26** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 24.1

5 Aa ciɛŋ duɔ yaŋ u yuŋgu-i gbãŋgbãŋ aa tuɔ cãrã Diiloŋo-i sisɔ duɔ yaŋ-ku
aa tuɔ waŋ Diilopɔpuɔruŋgu-i, kuu dii ŋaa u saa kãŋ u bɔlɔ yaa-i, a ne da u yaa
u yuŋgu-i. Ciɛŋo faŋo temma dii ŋaa ciɛŋo maŋ cirii u yuŋgu-i.
6 Ciɛŋo maŋ duɔ u sa taara u vaa bĩŋkũŋgu u yuŋgu-na, u sa hãyã-kuɔ bɔlbɔl
wɛi? Ŋga i suyaa wuɔ ciɛŋ duɔ cir u yuŋgu-i, sisɔ duɔ hãyã-kuɔ, ku da-yo
senserre, terieŋgu faŋgu-na bɔlbɔl u tuɔ suuye-kuɔ.
7 Bibiɛŋo yaa Diiloŋo nabiɛraŋo-i, u yaa pigãaŋ Diiloŋo fafaaŋgu-i, a ce
dumaaŋo-na, duɔ tuɔ cãrã Diiloŋo-i, u saa saaya u suuye u yuŋgu-i. Aa ciɛŋo
pigãaŋ bibiɛŋo fafaaŋgu.
8 Na saa da, Diiloŋo saa hiel bibiɛŋo-i ciɛŋ-na, u hielaa ciɛŋo yaa bibiɛŋo-na.
9 Aa ku saa ce ŋaa ba maa bibiɛŋo yaa a hã ciɛŋo-i dɛ! Ba maa ciɛŋo yaa a hã
bibiɛŋo-i.
10 Terieŋgu faŋgu-na, ciɛŋo saaya u ne *dɔrpɔpuɔrbiemba-i aa tuɔ suuye u
yuŋgu-i a pigãaŋ u munyiɛrammu-i.
11 Ŋga na saaya na suɔ wuɔ Itieŋo wulaa, bibiɛŋo siɛ gbãa muo sãntorma
baa ciɛŋo-i, aa ciɛŋo siɛ bi gbãa muo sãntorma baa bibiɛŋo-i.
12 Mi taara mi cira, ciɛŋo hilaa bibiɛŋ-na aa bibiɛŋo hel ciɛŋ-na, aa ba hãi-i-
na hiere ba hilaa Diiloŋ-na.
13 Namaa fɛrɛ-i niɛŋ-kuŋ na ne! Ciɛŋ duɔ yaŋ u yuŋgu-i u saa suuye-kuɔ aa
tuɔ cãrã Diiloŋo-i, ku biyaa wɛi?
14 Ma sĩ na daa bibiɛŋo yukuɔsĩŋ da ni tu cor ku ta ku da-yo senserre kɛ?
15 A ne da ku'i saaya caamba-i. Diiloŋo hãa bafamba-i yukuɔsĩnni-i ni da ni
ta ni suuye ba yunni-i.
16 Umaŋ duɔ u dii nuharuŋgu nel daama-na, kutieŋo saaya u suɔ wuɔ Diiloŋ-
dũŋ-baamba-i terni-na hiere a naara miɛ fɛrɛ-i i ce-ma dumɛi.

Itieŋo niiwuoni maama-i

17 Miŋ ka dii mi nuŋgu-i mamaŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, mi siɛ gbɛliɛŋ-na. Na
tigiima sa kãyã-nɛi Diiloŋ-hũmelle-na, ma guɔla-nɛi.
18 Mi nuɔ ba'a da na tigiiŋ na-naa, banamba bɔ ba deŋ, aa mi suyaa miɛ ma
gbãa ce.
19 Mi suyaa miɛ na saaya na bɔrɔ ku yaa bamaŋ nyaarãa Diiloŋo-na ba ka
suɔ.
20 Da na jãnu na-naa da na wuo Itieŋo niiwuoni-i, na sa wuo-ni niŋ saaya
ni wuo dumaa.
21 Niiwuoŋ da ni hi wuoma, na kã ka biɛ na juurumbaa. A ce dumaaŋo-na,
banaŋ da ba ce ba tĩɛ baa nyulmu-i aa banamba wuo ye aa nyɔŋ ye ta ba ce
koŋhiliiŋgu.
22 Da na da na sa taara na cal baa moloŋo, bige-i ciɛ na sa wuo dii na cĩnniŋ
aa ta na jo? Sisɔ na taara na bĩɛna Diiloŋ-dũŋ-baamba yerre yaa wɛi? Bige-i ciɛ
na ta na ture sũntaamba yammu-i? Na'a mi waŋ wuɔ niɛ baa-na? Na taara
mi gbɛliɛŋ-na wɛi? Mi siɛ siɛ aa gbɛliɛŋ-na.
23 Miŋ daa mamaŋ Itieŋo wulaa aa waŋ-ma baa-na ma yaa daama: Baŋ ŋa
naa saaya ba bel Itieŋo-i Yesu-i isuɔŋgu maŋ nuɔ-i, wuɔ biɛ *buruo
24 aa jaal Diiloŋo-i, aa bũlnu-yuɔ aa cira: «Mi kũɔma yaa daama-i miŋ hãŋ-
naŋ baa-ma, taa na ce miŋ ciɛ kumaŋ daaku-i mi maama ta ma tĩɛnu-nɛi.»
25 Baŋ juɔ wuo niiwuoni-i tĩ, wuɔ biɛ duvẽŋo ciiŋ-na hã-ba aa cira: «Ba ka
bel-mi ko-mi. Mi tãmma maŋ ka kũnna, kuu dii ŋaa ma yaa daama-i ciiŋga-
na. Diiloŋo ka bel u *tobisĩfɛlɛnni-i baa ma yaa-i. Da na ta na nyɔŋ-yo huɔŋgu
huɔŋgu, na ce miŋ ciɛ kumaŋ daaku-i mi maama tĩɛnu-nɛi.»

26 Na saa da, aa Itieŋo suɔ duɔ bir jo, huɔŋgu huɔŋgu, da na wuo buruo-i
wuoŋ daama temma-i aa nyɔŋ duvɛ̃ŋo-i, na waŋ u kuliiŋgu maama yaa
dumaaŋo-na.
27 Ku'i ciɛ na da umaŋ duɔ waa waama namma aa wuo Itieŋo buruo-i, sisɔ
aa nyɔŋ Itieŋo duvɛ̃ŋo-i, kutieŋo saa kãŋ Itieŋo kũɔma-i baa u tãmma-i hiere;
a ce dumaaŋo-na, Diiloŋo ka yuu-yo.
28 Terieŋgu faŋgu-na, nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u saaya u ne u fɛrɛ igɛ̃na aa suɔ duɔ wuo
buruo daayo-i aa nyɔŋ duvɛ̃ŋ daayo-i.
29 Umaŋ duɔ saa kãŋ buruo daayo-i baa duvɛ̃ŋ daayo-i wuɔ Itieŋo kũɔma*,
aa suuye u yufieŋa-i a wuo-ni, Diiloŋo ka gãŋ baa-yo.
30 Ku'i ciɛ na da jaamba-i baa jɛiliemba maaraaya na hɔlma-na baa
kuliiŋgu-i hiere.
31 Kuɔ i taa i ne i fɛrɛ igɛ̃na aa suɔ tiɛ wuo, Diiloŋo naa waa hie tuɔ gãŋ baa-
ye?
32 Ŋga Diiloŋo sa taara i ka caa baa banamba-i ku'i ciɛ u tuɔ gãŋ baa-ye u
dii-ye hũmelle-na.
33 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, da na jãnu na-naa da na wuo Itieŋo
niiwuoni-i, ciyaaŋ na-naa.
34 Nyul da mu waa umaŋ nuɔ-i, u wuo dii u cĩiŋ-nu aa u tuɔ jo, ku yaa da na
ji jãnu na-naa u siɛ cãl Diiloŋo ji tuɔ gãŋ baa-yo.
Nelma maŋ tĩyãa, da mi kã mi ka fiɛlnu-mɛi.

12

Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ

1 Tobiŋ namaa, mi nuŋgu ka hi *Diiloŋ-Yalle maacemma yaa fiɛfiɛ-i-na; mi
taara ma kaala na wulaa.
2 Na suyaa wuɔ naŋ ŋa na'a na saa hi hũu Itieŋo maama-i na taa na gbar na
nyaanu tĩnni, a ne da nunni sĩ baa-ni ni ta ni piiye.
3 Ku'i ciɛ mi ta mi taara mi waŋ-ma baa-na miɛ Diiloŋ-Yalle siɛ gbãa waa
moloŋ-na aa kutieŋo wuɔ Yesu dãŋgãaŋ! Ma siɛ gbãa ce. Aa molo siɛ bi gbãa
cira Yesu yaa Itieŋo-i, da Diiloŋ-Yalle saa dii-ma u nuŋ-nu.
4 Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ ba ta ba ce Diiloŋ-
maacemma-i baa dii sĩnni bɔi, ŋga Diiloŋ-Yalduɔl daade yaa hãaŋ-baŋ baa-ba.
5 Maacemma sĩnni dii bɔi, ŋga ma ce hã Yunteduɔŋo yaa-i.
6 Ãncemma dii bɔi, ŋga Diiloduɔŋo faŋo yaa hãaŋ i hieroŋo-i ku fɔ̃ŋgũɔ-i i tiɛ
ce-ma.
7 Diiloŋo hãa-ye fɔ̃ŋgɔ̃baa i yuŋ-niŋ i tiɛ fa i-naa maama. Fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba famba
yaa pigãaŋ Diiloŋ-Yalle maacemma-i.
8 Diiloŋ-Yalle ce unaŋo nelnurãŋo, aa ce unaŋo ãnsuɔmantieŋo.
9 Diiloŋ-Yalduɔl daade hã unaŋo fɔ̃ŋgũɔ-i u haa u naŋga-i Diiloŋo-na ninsoŋ-
haama, aa hã unaŋo fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ sire jaamba.
10 Di hã unaŋo fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ gbã u ce himma, aa hã unaŋo u tuɔ ce
Diilopɔpuɔrni, aa hã unaŋo u tuɔ suɔ Diiloŋ-maacemma-i u bɔrɔ-mɛi baa *jĩna
ba maama-i. Di hã unaŋo fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ gbã u piiye nelfɛlɛmma, aa hã unaŋo
u tuɔ gbã u hielnu-mɛi.
11 Diiloŋ-Yal daade yaa ciɛŋ mafamma-i di diei yoŋ. Fɔ̃ŋgũɔ maŋ duɔ dɔlnu-
diɛ di hã-ni baa u yaa-i.

Diiloŋ-dũŋ-baamba dii ŋaa nelfifiŋo

---

* **11:29** Vɛrsɛ daayo gbãa bi nu nuŋ daama-i: «Umaŋ duɔ saa kãŋ Itieŋo horre-i aa suuye u yufieŋa-i wuo buruo daayo-i aa nyɔŋ duvɛ̃ŋ daayo-i, Diiloŋo ka gãŋ baa-yo.»

12 Terni bɔi dii nɛliɛŋ nuɔ ŋ kũɔma-na. Ŋga ni gbuɔnu hiere ce kũɔduɔma.
Terŋ daani-i baa ni ciinumma-i ni gbuɔnu ce nelduɔŋo. Bamaŋ hũyãa *Kirsa
maama-i baa dii dumɛi.
13 I hieroŋo-i hiere i daa batɛmu-i Diiloŋ-Yalduɔl daade'i nuɔ-i a gbonu ce ŋaa
nelduɔŋo; *Yuifubaa o, *niɛraamba o, kɔraamba o, nebimba o, Diiloŋ-Yalduɔl
daade yaa dii i hɔmmu-na.
14 Nelbiloŋ kũɔma-i terieŋgu diei sĩ, terni bɔi gbuɔnu ce-ma.
15 Gboluoŋ da ku cira: «Muɔ sĩ naŋga-i, mi nuŋgu si dii kũɔma-na», gbãŋgbãŋ
sĩ wɛi? Kufaŋgu gbãa bɔ ku deŋ wɛi?
16 Tũŋ da ku cira: «Muɔ sĩ yufelle-i, mi nuŋgu si dii kũɔma-na», ku saa kar
coima wɛi?
17 Kuɔ nelbiloŋ kũɔma-i hiere maa naa waa yufelle yoŋ, ii naa tiɛ nu niɛ?
Aa kuɔ maa naa waa hiere tũŋgu, ii naa tiɛ nu hũlãaŋgu-i niɛ?
18 Na saa da, Diiloŋo saa ma-ye u yuŋ-nu. U maa-ye kuŋ dɔlaanu-yuɔ
dumaa; a sɔgɔlnu i terni-i uŋ taaraŋ ni waa kusuɔŋ-nu.
19 Kuɔ terieŋgu diei waa nelbiloŋo-na, baa naa saa ta ba bĩ u kũɔma-i wuɔ
kũɔma.
20 Terni bɔi dii nelbiloŋo kũɔma-na, ŋga ni gbuɔnu ce kũɔma diei.
21 Yufelle siɛ gbãa gbẽ naŋga-i wuɔ: «Mi sa taara-niɛ.» Yuŋgu siɛ bi gbãa gbẽ
gboluoŋgu-i wuɔ: «Mi sa taara-niɛ.»
22 Iŋ neŋ terni maŋ i kũɔma-na wuɔ yuŋgu si dii-niɛ, ni yaa faaŋ i maama-i
ni yaŋ.
23 Iŋ'a i sa kãŋ terni maŋ, i bel ni yaa-i fafamma. Iŋ fuo nimaŋ aa i sa siɛ
waŋ ni maama, i ne ni yaa-i fafamma
24 a ne da terni maŋ niifuoni sĩ i sa ne-ni dumaaŋo-na. Iŋ'a i sa kãŋ terni
maŋ i kũɔma-na, Diiloŋo maa-ye aa ce terni fanni waa baa yuŋgu.
25 U saa tuɔ taara i kũɔma terni muo sãntorma baa ni-naa; u taa u taara ni
ta ni jɔguɔŋ ni-naa maama aa ta ni fa ni-naa maama.
26 Terieŋgu diei da ku ta ku jaŋ, terni nanni ce kuuduɔŋgu baa-ku hiere. Da
ba ce terieŋgu diei bɔi, ninanni hɔmmu bi fẽ hiere.
27 A ne da namɛi Kirsa kũɔma-i. Na hieroŋo-i hiere naa dii baa na terni u
kũɔma-na.
28 Ku'i ciɛ na da Diiloŋo hãa nuɔmba-i ba da-ba-deŋ maacemma u dũŋgu-
na. U duɔŋ ce banamba Yesu *pɔpuɔrbiemba igẽna, aa ce banamba ta ba ce
u pɔpuɔruŋgu, aa ce banamba Diilonelpigãataamba, banamba ta ba ce gbɛrɛ-
wɛima, banamba ta ba sire jaamba, banamba ta ba kãyã nuɔmba, banamba
yaataamba, banamba bi ta ba piiye nelfɛlɛmma.
29 Ba hieroŋo-i Yesu pɔpuɔrbiemba wɛi? *Diilopɔpuɔrbiemba wɛi? Ba
hieroŋo-i nelpigãataamba wɛi? Ba ce gbɛrɛ-wɛima wɛi?
30 Ba hieroŋo-i ba sire jaamba wɛi? Ba gbã ba piiye nelfɛlɛmma-i wɛi? Ba
gbã ba hielnu-mɛi wɛi?
31 *Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fõŋgõbaa-ba maŋ, gbãaŋ na da bamaŋ faa
yaŋ bɛi. Gbãaŋ na da bamaŋ kãayãŋ nuɔmba-i ba yaŋ. Mi ka pigãaŋ-na
kumaŋ yuŋgu yaŋ hiere; ku yaa ŋaa nelnyulmu-i.

13

Nelnyulmu

1 Halle da ŋ fiɛ ta ŋ nu nelma-i hiere hĩɛma-na ka cor baa *dɔrpɔpuɔrbiemba
maama-i, da kuɔ nelnyulmu si dii-niɛ, ŋ ce gbãŋgbãŋ. Dumaaŋo-na nii dii ŋaa
joloŋo maŋ baŋ mar-oŋ ba yuŋ-nu, sisɔ kpoŋo maŋ baŋ mar-oŋ ba yuŋ-nu; u
tuɔ du u ce ijieni nuɔmba tũnni-na yoŋ.

2 Da ŋ fiɛ ta ŋ gbãŋ ŋ ce Diilopɔpuɔrni-i; aa ta ŋ suɔ wɛima-i hiere, aa bi ta ŋ
suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i, da ŋ fiɛ haa ŋ naŋga-i Yesu-i-na fuɔ a gbãa ta ŋ ce tãnni
ta ni forra, nelnyul da muɔ muu si dii-niɛ, ŋ ce gbãŋgbãŋ.
3 Da ŋ fiɛ cal ŋ nagãŋ-niini-i hiere hã sũntaamba, da ŋ fiɛ siɛ ba dii-ni dãamu-
na Diiloŋ-hũmelle maama-na, nelnyul da muɔ muu si dii-niɛ, ŋ ce gbãŋgbãŋ.
4 Nelnyulmuŋ yeŋ umaŋ nuɔ-i, u huɔŋga sa huol, u faa, u sa nenu, u sa tɛtɛŋ
u fɛrɛ, bombolma sa dɔlnu-yuɔ.
5 Nelnyulmuŋ yeŋ umaŋ nuɔ-i, u sa ce sensenda-wɛima, u sa taara u fɛrɛŋ
fafaaŋgu, u huɔŋga sa guɔla, u sa tiera nelma u huɔŋ-na.
6 Nelnyulmuŋ yeŋ umaŋ nuɔ-i, ãmbabalma sa dɔlnu-yuɔ, ninsoŋo yaa
dɔlaanuŋ-yuɔ.
7 Nelnyulmuŋ yeŋ umaŋ nuɔ-i, u tiil wɛima-i hiere namman temma, u hũu
wɛima-i hiere, u haa u naŋga-i Diiloŋo-na wɛima-na hiere aa tiraa tuɔ hɩ̃rã u
kũɔma-i.
8 Nelnyulmu sa ji tɩ̃ dede, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu Diilopɔpuɔruŋgu cemma
ka bãl, nelfɛlɛmma wamma ka bãl, mɛl suɔ yiɛŋgu, ku siɛ ji waa.
9 Na saa da, miɛ sɔsuɔmuŋgu saa hi ku fuoŋgu-i aa iŋ ceŋ Diilopɔpuɔruŋgu
maŋ, i siɛ gbãa ce-ku hi ku fuoŋgu-i.
10 Ŋga Diiloŋ duɔ ji hã-ye kumaŋ hii ku fuoŋgu-i, kumaŋ saa hi ku fuoŋgu-i
ku ka gbuo.
11 Na saa da, iŋ ŋa naa waa bisãlŋ miɛŋo-i, i taa i piiye bisãnsɩ̃nni aa tiɛ
jɔguɔŋ bisãnsɩ̃nni aa bi tiɛ ce bisãnsɩ̃nni. I yammuŋ juɔ cɛ̃ huɔŋgu-na, i saa
nanna bisãnsɩ̃nni-i wɛi?
12 Kuuduɔŋgu yaa baa daaku-i; iŋ daŋ mamaŋ nyuŋgo-i-na ma saa kaala i
wulaa, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu, ma ka kaala i wulaa hiere da gbaa! I sa suɔ
Diiloŋo-i fafamma fiɛfiɛ-i-na, ŋga yiiŋgu dii baa yiiŋgu i ka suɔ-yo ŋaa fuɔ fɛrɛ
uŋ suɔ-yeŋ dumaa.
13 Iŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i nyuŋgo-i-na, bɩ̃mbɩ̃nni siɛi dii: ãŋhũuma, baa
nahaale, baa nelnyulmu. Ŋga ni siɛi-i-na, nelnyulmu yaa yuŋgu.

14

Nelfɛlɛmma kũŋgu-i baa Diilopɔpuɔrni kũŋgu-i

1 Gbãaŋ kpelle nelnyulmu waa-nɛi. *Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-
ba maŋ, taa na kuye ba maama. Ku huraa baŋ ceŋ Diilopɔpuɔrni-i baa umaŋ.
2 Umaŋ duɔ tuɔ piiye nelfɛlɛmma-na, molo sa nu u nelma-i, u sa piiye baa
nelbiliemba, u piiye baa Diiloŋo. Nelma maŋ fuyaa nelbiliemba-na, Diiloŋ-
Yalle diyaa ma yaa kutieŋo nuŋgu-na u tuɔ waŋ-ma.
3 Ŋga umaŋ ciɛŋ Diilopɔpuɔruŋgu-i, u kãyã banamba-i ba ta ba naŋ kaasɩ̃nni
Diiloŋ-hũmelle-na, u dii sirɛiŋa bɛi, aa bi dii holle bɛi.
4 Umaŋ piiyeŋ nelfɛlɛmma-na, ku kãyã fuɔ da-u-diei yoŋ. A ne da umaŋ ciɛŋ
Diilopɔpuɔrni-i, ku kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba kũŋgu-na.
5 Mi taara na hieroŋo-i na ta na piiye nelfɛlɛmma-na, ŋga mamaŋ yuu mi
huɔŋga-i yaŋ, ma yaa ŋaa na ta na gbã na ce Diilopɔpuɔrni-i. Umaŋ ciɛŋ
Diilopɔpuɔrni-i u fa wɛima u yaŋ umaŋ piiyeŋ nelfɛlɛmma-na. Mi saa yagar-
ma duɔ tuɔ piiye aa tuɔ hielnu-mɛi u hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
6 Tobiŋ namaa, ŋaa muɔ da mi gbuu kã na terieŋgu-na hãa, aa Diilo
saa carra-miɛ baa nelma mi da mi ka piiye tũnu-nɛi, mi saa kã baa
sɔsuɔmufɛlɛŋgu da mi ka pigãaŋ-na, mi saa kã baa Diilopɔpuɔruŋgu da mi ka
waŋ baa-na, mi saa bi kã da mi ka hãalã-nɛi bɩ̃ŋkũŋgu, aa kã ka ta mi piiye
nelfɛlɛmma-na, ku gbãa kãyã-nɛi bige-i nuɔ-i?

7 Kuuduɔŋgu yaa baa niimarni-i, da ba ta ba mar-ni ba yuŋ-nu, naŋ gbãa ce niɛ suɔ baŋ mar nalãaŋgu maŋ?
8 Aa umaŋ buuŋ yɛrre-i, duɔ saa bu-de fafamma, hai ka suɔ wuɔ ku duu aa hel kã bɛrru-na?
9 Kuuduɔŋgu yaa baa namaaŋo-i; da na ta na piiye nelma maŋ nuɔmba sa nu-ma, ba ka ce niɛ suɔ naŋ waŋ mamaŋ? Kuu dii ŋaa na hiel na nuŋ-fafalmu yoŋ.
10 Nelma bɔi dii hɩ̃ɛma-na, aa yuŋgu dii ma hieroŋo-na hiere.
11 Ŋga moloŋ duɔ tuɔ piiye baa-mi aa uŋ piiyeŋ baa-mi nelma maŋ nuɔ-i mi sa nu-ma, kutieŋo waa nerieŋo muɔmi wulaa aa mɛi fɛrɛ-i mi bi waa nerieŋ muɔ fuɔ u wulaa.
12 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-Yalleŋ hãŋ nuɔmba-i fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba maŋ, naŋ kuŋ ba huoŋ-nu, gbãaŋ na da bamaŋ kãayãŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba kã yaaŋ-na.
13 A ce dumaaŋo-na, umaŋ piiyeŋ nelfɛlɛmma-na, u saaya u cãrã Diiloŋo hã-yo ku fɔ̃ŋgũɔ-i u tuɔ hielnu uŋ waŋ mamaŋ.
14 Da mi ta mi cãrã Diiloŋo-i nelfɛlɛmma-na, mi huɔŋga cãrã ninsoŋo, ŋga mi sa suɔ miŋ waŋ mamaŋ.
15 Terieŋgu faŋgu-na, mi ka ce bige-i? Mi ka cãrã Diiloŋo-i nelfɛlɛmma-na, mi ka bi cãrã-yuɔ mi nelma-na. Mi ka hãl nɛini-i a tuɔlnu Diiloŋo-i nelfɛlɛmma-na, mi ka bi hãl-ni tuɔlnu-yuɔ mi nelma-na.
16 Ni ma'i sɩ̃, da ŋ jaal Diiloŋo-i nelfɛlɛmma-na yoŋ, niŋ yeŋ baa bamaŋ ba ka ce niɛ suɔ wuɔ ŋ pãa Diiloŋo-i jaaluŋgu aa da ba siɛ wuɔ: «Ma ciɛ»?
17 Ŋ jaaluŋ da ku fiɛ fa niɛ niɛ, ku siɛ gbãa kãyã moloŋo Diiloŋ-hũmelle-na.
18 Muɔ miŋ yar-naŋ hiere nelfɛlɛmma wamma-na, mi jaal Diiloŋo-i mafamma-na.
19 Ŋga Diiloŋ-dũŋ-baaŋ miɛ diɛ tigiiŋ, mɛi sa piiye nelfɛlɛmma-na agaga aa nuɔmba siɛ da manamma kũŋ. Mɛi taara mi piiye da ku fiɛ waa nelma hãi yoŋ, ma suur nuɔmba tũnni-na ba sire baa-ma.
20 Tobiŋ namaa, baa na ta na jɔguɔŋ ŋaa bisãlŋ namaa, taa na ce bɩ̃ncɔmma. Ŋga da kuɔ kuubabalaaŋ cemma-i, ciɛŋ na fɛrɛ bisãmbieŋ namaa. Bafamba sa suɔ kuubabalaaŋgu cemma-i.
21 Ma nyɛgãaŋ *ãnjɩ̃namma-na wuɔ: Itieŋo ciɛra:
*«Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ baa *Isirahɛl-baamba-i,*
mi ka ce niɛraamba yaa waŋ-ma baa-ba.
Mi ka piiye niɛrtimma baa-ba.
*Mafaŋ da ma fiɛ ce, ba siɛ nu mi nuŋgu-i.»**
22 Terieŋgu faŋgu-na, ku pigãaŋ wuɔ nelfɛlɛmma saa ce Diiloŋ-dũŋ-baaŋ maa-na, ma ciɛ bamaŋ saa hũu Yesu maama-i ba maa-na; aa Diilopɔpuɔruŋgu saa ce bamaŋ saa hũu Yesu maama-i ba maa-na, ŋga ku ciɛ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ maa-na.
23 Ŋaa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ da ba tigiiŋ hiere aa doŋ ta ba piiye nelfɛlɛmma-na ba hieroŋo-na hiere, nelgbãŋgbãlãŋ duɔ jo ji suur na hɔlma-na, sisɔ umaŋ saa hi hũu Itieŋo maama-i, a da na ce dumaaŋo-na, u siɛ cira na pielaa wɛi?
24 Ŋga da na waa hiere ta na ce Diilopɔpuɔrni, aa umaŋ saa hi hũu Itieŋo maama-i u jo ji suur nu na piiye, u ka suɔ terieŋgu-na wuɔ u maacemma saa fa. Naŋ waŋ mamaŋ hiere u kũŋgu-na u siɛ gbãa ju-ma.
25 Kufaŋgu huɔŋgu-na, u maama maŋ naa fuo, ma ka hel bomborma-na hiere. Mafaŋ da ma ce, u ka dũuna jaal Diiloŋo-i aa cira: «Coima saa fa, Diiloŋo dii baa-na kelkel!»

Diilojaaleŋ saaya di ce dumaa

---

* **14:21** Isayi (Ésaïe) 28.11-12

26 Tobiŋ namaa, naŋ saaya na ta na ce dumaa ku yaa daaku: Da na tigiiŋ
na-naa, umaŋ duɔ da nalãaŋgu, u hãl. Umaŋ duɔ da nelma duɔ piiye pigãaŋ
banamba-i, u gbãa piiye-mɛi. Diiloŋ duɔ carra umaŋ baa nelma, u gbãa waŋ-
ma. Umaŋ duɔ waa duɔ piiye nelfɛlɛmma-na, u piiye. Umaŋ duɔ waa duɔ
hielnu nelfɛlɛŋ daama-i ba nelma-na, u hielnu-mɛi. Mamaŋ daama-i hiere
ma saaya ma ta ma kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-na.
27 Bamaŋ piiyeŋ nelfɛlɛmma-na, ba saa saaya ba cor nuɔmba hãi sisɔ ba
siɛi. Aa da ba'a ba piiye, ba ta ba piiye ba hã ba-naa; aa molo saaya u waa tuɔ
hielnu-mɛi.
28 Da kuɔ molo saa da duɔ hielnu-mɛi, ba yaŋ aa ba ta ba piiye ba huɔŋ-na
baa Diiloŋo.
29 Diiloŋ uŋ puɔr bamaŋ baa u nelma-i, ba hãi sisɔ ba siɛi da ba piiye,
banamba ne da kuɔ baŋ waaŋ mamaŋ ninsoŋo.
30 Ŋga Diiloŋ duɔ carra moloŋo na hɔlma-na baa nelma, umaŋ duɔŋ tuɔ
piiye, u saaya u budii aa Diiloŋ uŋ caraaya umaŋ, u piiye u maama-i.
31 Diiloŋ duɔ puɔr-na hiere baa nelma, na gbãa waŋ-ma, ŋga na saaya na
ta na piiye na da-na-diei, ku yaa ma ka suur nuɔmba tũnni-na aa sirɛiŋa ka
da-ba.
32-33 Diiloŋo sa taara nuɔmba ta ba ce wɛima-i ba yuŋ-nu, u taara ma ta ma
ce maŋ saaya ma ce dumaa. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ ciɛŋ u pɔpuɔrni-i, ku
fɔ̃ŋgũɔ dii-bɛi ba ta ba gbã ba bel ba fɛrɛ.
Ŋaa maŋ ceŋ dumaa Diiloŋ-dũnni-na hiere,
34 Diiloŋ-dũŋ-baaŋ da ba tigiiŋ ba-naa, caamba saaya ba suuye ba nunni-i;
ba saa saaya ba ta ba piiye. Ŋaa maŋ bi nyɛgãaŋ dumaa *ãnjĩnamma-na wuɔ
ba saaya ba ta ba hiire ba fɛrɛ.
35 Ciɛŋo maŋ duɔ tuɔ taara u yuu nelma namma suɔ, u cie da ba kũŋ cĩiŋgu-
na u ka yuu u bɔlɔ-i. Ciɛŋo saa saaya u piiye Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na, ku
saa fa.
36 Na daa niɛ sĩ Diiloŋ-nelma hilaa namaa terieŋ-nu'i wɛi? Sisɔ na daa niɛ sĩ
namɛi nuɔ-ma na da-na-diei yoŋ wɛi?
37 Umaŋ duɔ cira fuɔ ce Diilopɔpuɔruŋgu, sisɔ *Diiloŋ-Yalle hãa fuɔ fɔ̃ŋgũɔ,
kutieŋo saaya u suɔ wuɔ miŋ nyɛgãaŋ mamaŋ hã-na daama-i ma hilaa Itieŋo
nuŋ-nu.
38 Umaŋ duɔ cĩina nel daama-i, Diiloŋo ka bi cĩina kutieŋo-i.
39 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, taa na taara Diilopɔpuɔrni cemmaŋ-
fɔ̃ŋgũɔ yaa-i, ŋga baa na cie moloŋo wuɔ u baa piiye nelfɛlɛmma-na.
40 Kumaŋ gbãaŋ, da na'a na ce mamaŋ, ma saaya ma ce fafamma, ijieni saa
saaya ni waa ma cemma-na.

15

Kirsa siremmaŋ-kũŋgu-i

1 Tobiŋ namaa, miŋ waaŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na na hũu-ma aa bel-ma
nammu hãi, mi taara mi tir ma yaa baa-na fiɛfiɛ-i-na.
2 Miŋ waaŋ-ma baa-na dumaa, da na saa bibirre-mɛi, aa gbãa bel-ma
nammu hãi, ma ka kor-na, da ma'i sĩ na ce gbãŋgbãŋ.
3 Nelma maŋ suurii mɛi fɛrɛ-i mi tũnni-na, mi bi diyaa ma yaa-i na tũnni-na.
Maa dii baa yuŋgu. Ma yaa daama wuɔ: *Kirsa kuu i ãmbabalma maama-na
ŋaa maŋ waaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na.
4 Uŋ kuu ba fuure-yuɔ, siɛliŋ-yiiŋgu-i u sire hel cĩncorre-na ŋaa Diiloŋ-
nelmaŋ waaŋ-ma dumaa.
5 Uŋ hilaa, u caraaya Piɛr aa sire carra u *hãalãbiemba maŋ waa cĩncieluo
ba hãi baamba-i.

6 Ku huoŋgu-na, tobimba maŋ daa-yo, ba curaa nuɔmba nuɔsiba hãi
komuɔŋa ndii-i. Ba waa hiere terduɔŋ-nu aa da-yo. Banamba kuu-bɛi, ŋga
ba bɔi dii yogo.
7 Kufaŋgu huoŋgu-na, u carra Sake-i, aa carra u *pɔpuɔrbiemba-i hiere.
8 Kufaŋgu huoŋgu-na fiɛfiɛ-i-na, u suɔ carra muɔŋo-i. Mi waa ŋaa biloŋo maŋ
saa vãa aa ba hoŋ-yo.
9 Na saa da, Yesu pɔpuɔrbiemba-i hiere ba bɔyaa muɔmɛi nuɔ-i. Mi ciɛ
karaaŋgu baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i cor, ba saa naa saaya ba ta ba bɩ̈-mi Yesu
pɔpuɔrbiloŋ muɔ.
10 Ŋga miŋ yeŋ dumaa nyuŋgo-i-na, mi saaya mi ta mi jaal Diiloŋo yaa-i.
Diiloŋ uŋ ciɛ baa-mi aa hã-mi fɔ̃ŋgũɔ maŋ, mi saa hũu-yo nanna, mi ciɛ
maacemma-i baa-yo a yaŋ Yesu pɔpuɔrbiemba namba-i hiere. Mi suyaa miɛ
mi saa ce-ma baa mɛi fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ, mi ciɛ-ma baa Diiloŋ-fɔ̃ŋgũɔ.
11 Terieŋgu faŋgu-na, bafamba o, muɔ o, i waŋ Neldɔdɔlduɔŋ daama yaa-i
baa nuɔmba-i. Namaa na bi hũyãa ma yaa-i.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i

12 Bige-i ciɛ diɛ tiɛ piiye yiɛ *Kirsa siire hel kuomba hɔlma-na, banamba ta
ba piiye na hɔlma-na wuɔ kuomba siɛ gbãa sire?
13 Da kuɔ kuomba siɛ gbãa sire ninsoŋo, suɔ Kirsa saa sire kɛ!
14 Aa da kuɔ Kirsa saa sire, iŋ waŋ mamaŋ nelgbãŋgbãlãmma, aa na haa na
naŋga-i yuɔ gbãŋgbãŋ.
15 A naara kufaŋgu-i, miɛ iŋ wuɔraŋ i waŋ mamaŋ, da kuɔ kuomba siɛ gbãa
sire, ma sɩ̈ kuu dii ŋaa i wuɔra i kar coima i haa Diiloŋo-na wuɔ u siire Kirsa-i
hiel-o kuomba hɔlma-na.
16 Da kuɔ kuomba siɛ gbãa sire, suɔ Kirsa saa sire.
17 Aa da kuɔ Kirsa saa sire, na haa na naŋga-i yuɔ gbãŋgbãŋ aa na
ãmbabalma dii ma yuŋgu.
18 Dumaaŋo-na, ku bi pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ kuu ba siɛ ka da
Diiloŋo-i.
19 Da kuɔ iŋ haa i naŋga-i Kirsa-i-na ku kãyã-yiɛ hɩ̈ɛma-na bande yoŋ,
nuɔmba-i hiere ba bɔyaa miɛmɛi nuɔ-i.
20 Ŋga Diiloŋ wuɔ i waŋ ninsoŋo-i, Kirsa siire hel kuomba hɔlma-na. Diiloŋo
siire u yaa igɛ̃na duɔ pigãaŋ wuɔ kuomba ka sire fuɔ temma-i.
21 Na saa da, nelduɔŋo diei uŋ diyaa kuliiŋgu-i dumaa hɩ̈ɛma-na, nelduɔŋo
diei ka ce kuomba sire dumɛi.
22 Adãma huoŋ-baambaŋ kuŋ hiere dumaa Adãma maama-na, Yesu huoŋ-
baamba ka bi sire hiere dumɛi Yesu barguɔ-i-na.
23 Baŋ ka sire cu ba-naa dumaa ku yaa daaku: Kirsa fuɔ siire tɩ̈, u yaa siire
dɩ̈ɛlũɔ. Duɔ ji jo, bamaŋ cuu u huoŋ-nu, ba ka suɔ sire.
24 Mafaŋ da ma ce, miwaaŋo tɩ̈mma yaa hii: Kirsa ka hũu fɔ̃ŋgũɔ-i baa
yuntesɩ̈nni-i a naara himma-i ni taamba wulaa, aa hã i To-i Diiloŋo-i baa
nelle-i.
25 Dumandɛ-i-na, Kirsa ka tɩ̈ɛ yuntesɩ̈nni-na, Diiloŋ duɔ ji mal u
bigãarãamba-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u suɔ bir nelle-i hã Diiloŋo-i.
26 Uŋ ka kɔsuɔŋ u bigãarãŋo maŋ tuogbuole-na u yaa kuliiŋgu-i.
27 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diiloŋo diyaa wɛima-i hiere u naŋ-na.»**
Ŋga da ba cira Diiloŋo diyaa wɛima-i hiere u naŋ-na, ku saa ce ŋaa fuɔ fɛrɛ uu
dii u naŋ-na dɛ! Ku'i sɩ̈.

---

* **15:27** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 8.7

28 Diiloŋ duɔ ji dii wɛima-i hiere Bɛpolŋo naŋ-na, Bɛpolŋo ka bir dii u fɛrɛ
Diiloŋo naŋ-na. A ce dumaaŋo-na, Diiloŋo yaa ka waa wɛima-i hiere ma
yuŋgu-na.
29 Kuɔ bikuomba saa naa waa da ba sire, bamaŋ baatiseŋ ba sɔlaaŋgu-i, baa
naa waa hie ta ba batiseŋ? Da kuɔ kutieŋo siɛ sire, ŋ ce ba batiseŋ-ni u maama-
na yuŋ haku-i nuɔ-i?
30 Aa miɛ fɛrɛ-i, kuɔ ba saa naa waa da ba sire, ii naa waa hie tiɛ sãa
kuliiŋgu-i hɔnni maŋ joŋ?
31 Coima saa fa, muɔ baa kuliiŋgu-i i huul i-naa yinni maŋ joŋ. Ma sɩ̈ na
suyaa wuɔ naŋ hũyãa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i mi huɔŋga fɩ̈ɛ baa-na kɛ?
Terieŋgu faŋgu-na na saaya na bi suɔ wuɔ kuliiŋgu hũŋ ku cu-mi yinni maŋ
joŋ.
32 Efɛsi-i-na bande-i-na, mi bigãarãamba dii mi huoŋgu-na ŋaa jarbaa. Miŋ
malãa baa-ba dumaa, da kuɔ mi malãa baa-ba da mi da bɩ̈ŋkũŋgu hɩ̈ɛma-na
bande yoŋ, yuŋ haku-i dii-kuɔ? Da kuɔ kuomba sa sire, baŋ waŋ-maŋ dumaa:
«Juɔŋ i tiɛ ce i bãaŋgu-i, kuliiŋgu saa maa.»†
33 Baa na tãal na-naa: Nelfɛfɛiŋ duɔ cu nelbabalaŋ huoŋ-nu, ku bɩ̈ɛna u
fafaaŋgu-i.
34 Na piɛra bɔi, yaaŋ aa na bir na jo hũmefafalle-na aa na ne kuubabalaaŋgu
cemma-i aa na yaŋ-ku. Mi suyaa miɛ na hɔlma-na banamba saa hi suɔ
Diiloŋo-i yogo, ku'i ciɛ mi ta mi waŋ-ma senserre da di da-na.

Kuombaŋ ka sire waa dumaa

35 Unaa gbãa tuɔ jɔguɔŋ wuɔ: «Kuomba ka sire niɛ? Aa da ba sire, ba ka waa
niɛ?»
36 Mimilã, ma sɩ̈ da ŋ duu dɩ̈mma-i ma pa aa dɩ̈belle hɔr kɛ?
37 Niŋ duu kumaŋ, dɩ̈belle yaa yoŋ fiɛlu si dii. Ku gbãa waa jijabelle, ku
gbãa bi waa kunaŋgu.
38 Da ŋ duu-de, Diiloŋo ce di sire pa a hiel fiɛlu-i kuŋ dɔlaanu fuɔ dumaa.
Dɩ̈mma dii baa ma fiɛlu ma fiɛlu.
39 Tãmmaŋ-niini-i hiere nii bi dii dumɛi: Nelbiliemba kũɔma dii ma
deŋ, bɩ̈mbaamba maama-i ma deŋ, huriimba maama-i ma deŋ, titiraamba
maama-i ma bi deŋ.
40 Bɩ̈mbɩ̈nni bi dii dɔrɔ-i-na baa hɩ̈ɛma-na hiere. Dɔr-niini dii ni deŋ baa
hɩ̈ɛmaŋ-niini-i.
41 Bãaŋgu carramma dii ma deŋ, cɛiŋo maama-i ma deŋ, mɔɛŋa maama-i
ma bi deŋ. Halle mɔɛŋa-i a-naa nuɔ, a sa carra carraduɔma.
42 Kuomba siremmaŋ-kũŋgu ka waa dumɛi. Da ba dii kuloŋo-i hɩ̈ɛma-na
u hɔr ŋaa dɩ̈belleŋ hɔr dumaa. Duɔ ji sire, u sa tiraa suɔ baŋ bɩ̈ŋ kumaŋ
kuliiŋgu-i.
43 Umaŋ duɔ tuɔ suur hɩ̈ɛma-na, u ko hujarre aa fɔ̃ŋgũɔ sa waa-yuɔ. Duɔ ji
sire hel, u maama sa fa baa fafaaŋgu-i aa fɔ̃ŋgũɔ tiraa waa-yuɔ.
44 Da ba ta ba fuure, ba fuure kũɔsɔsɔmma, ŋga bamaŋ ka sire, ba ka sire
baa dɔr-kũɔma. Iŋ yeŋ hɩ̈ɛma-na baa kũɔma-i dumaa, *Diiloŋ-Yalle ka bi hã-ye
kũɔfɛlɛmma dumɛi dɔrɔ-i-na.
45 Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Diiloŋ uŋ maa nelbiloŋo maŋ dɩ̈ɛlũɔ-i-na,
u diyaa cicɛ̃lma-i yuɔ»*‡; ba taa ba bɩ̈ u yaa Adãma-i. Ŋga Adãma§ maŋ juɔ jo
huoŋgu-na, u yaa hãaŋ nuɔmba-i cicɛ̃lma-i.
46 Kũɔsɔsɔmma yaa juɔŋ dɩ̈ɛlũɔ aa suɔ hã dɔr-maama-i.

---

† **15:32** Isayi (Ésaïe) 22.13 ‡ **15:45** Miwaaŋo jɩ̈nammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.7 § **15:45** Adãma maŋ juɔ huoŋgu-na u yaa *Kirsa-i.

47 Ba maa Adãma maŋ dɩɛlã-wuoŋo-i baa hɩ̃ɛma, aa hãalɩ̃ŋ-wuoŋo hel dɔrɔ jo.
48 Hɩ̃ɛmaŋ-baamba dii ŋaa baŋ maa umaŋ baa hɩ̃ɛma-i uŋ yeŋ dumaa, aa dɔr-baamba waa ŋaa umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo uŋ yeŋ dumaa.
49 Iŋ yeŋ hɩ̃ɛmaŋ-wuoŋo temma-i dumaa, i ka bi waa Dɔrwuoŋo temma dumɛi.
50 Tobiŋ namaa, miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ baa-na, ma yaa daama: Iŋ yeŋ baa i kũɔma maŋ daama-i, i siɛ gbãa suur *Diiloŋ-nelle-na baa-ma. I kũɔŋ daama-i kũɔsɔsɔmma, ma hɔr, i ce niɛ gbãa tɩ̃ɛ baa-ma aa da cicɛ̃lma maŋ sa tɩ̃ɛŋ dede-i?
51 Mi ka puure Diiloŋo kusũŋgu-i pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i: Na saa da, i siɛ ku hiere ŋga i hieroŋo-i hiere i kũɔma ka bir.
52 Miwaaŋo tɩ̃mmaŋ-yiiŋgu-i, yɛrre ka bu. Yɛr da diɛ ji bu, i kũɔma ka pãŋ bir hɔduɔŋgu aa kuomba ka sire baa kũɔfɛlɛmma a waa gbula ba siɛ gbãa ku.
53 I kũɔŋ daama-i kuliiŋgu yar-ma, aa ma hɔr, a ce dumaaŋo-na, ma saaya ma bir kuliiŋgu baa ta ku yar-ma, aa ma baa ta ma bi hɔr.
54 Iŋ kuŋ aa tiɛ hɔr, i kũɔŋ da ma ji bir a ce i sa tiraa i ku aa i sa tiraa i hɔr, mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, ma'i saa ce mafamma-i wɛi? Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
*«Kuliiŋgu gbaraa fuo, ba yaraa-ku!**
55 *Kuliiŋ nuɔ, ŋ fɔ̃ŋgũɔ curaa hie?*
Ŋ naana ŋ puɔluŋgu-i hie?»†
56 Kuliiŋgu puɔluŋgu yaa ãmbabalma-i aa ãmbabalma fɔ̃ŋgũɔ hel *ãnjɩ̃namma yaa nuɔ-i.
57 Ŋga yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i. U yaa ciɛ ku sa yar-e Itieŋo-i Yesu-Kirsa barguɔ-i-na.
58 Terieŋgu faŋgu-na, mi jɛ̃naaŋ namaa, yiɛraayaŋ na doŋ, molo baa ji gbãa halaŋ-na na munyiɛrammu-na. Taa na gbu na kã yamma baa Itieŋo maacemma-i. Na saaya na suɔ wuɔ naŋ ceŋ mulɩ̃ɛma maŋ Itieŋo maacemma-na, na sa ce-ma gbãŋgbãŋ.

16

Korɛ̃ntitaamba kakãyãŋgu-i

1 Kumaŋ ŋaa gbeinalle kũŋgu-i da na kãyã *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, miŋ waaŋ mamaŋ baa Galasi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ciɛŋ maaduɔma famma yaa-i.
2 Jumaansi jumaansi, nɛliɛŋo nɛliɛŋo, uŋ saanu baa kumaŋ, u hiel-ku u tiera-kuɔ u fɛrɛŋ nuɔ u jɩ̃na. Baa na cira na cie-muɔ aa suɔ da na doŋ gbeiŋa namma-i.
3 Da mi ji kã, na ka hiel nuɔmba, mi puɔr-ba baa naŋ daa kumaŋ Yerusalɛmu-i-na, aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ haa-kuɔ ba ka hã-ba.
4 Da kuɔ mɛi fɛrɛ-i mi saaya mi kã, i ka kã hiere.

Poln saaya u cor terni maŋ nuɔ-i

5 Mi ka kã Maseduɔni aa suɔ cor kã na wulaa.
6 Da mi kã, mi taara mi da huɔŋgu cɛllɛ baa-na, halle mi jɔguɔŋ da mi ce waaŋ-huɔŋgu-i hiere kusuɔŋ-nu'i, ku yaa da mi ji'a mi cor kã kusuɔŋ-nu, na ka kãyã-miɛ mi cor.
7 Mi sa taara mi ka yiɛra mi gbeiniŋ aa cor. Mi taara Diiloŋ duɔ siɛ, mi da yinni baa-na cɛllɛ.
8 Ŋga mi taara mi ce *Pãntekɔti-i Efɛsi bande aa suɔ ta mi kã.

---

* **15:54** Isayi (Ésaïe) 25.8 † **15:55** Ose (Osée) 13.14

9 Diiloŋo tigiiŋ terfafaaŋgu hã-mi mi da mi ce mi maacemma-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ
mi bigãarãamba ciinu.
10 Timote duɔ kã, na bel-o fafamma u kũɔma baa seŋ. Fuɔ baa muɔŋo-i i ce
maacenduɔma yaa-i Itieŋo suoŋgu-na.
11 Molo baa bẽŋ-yo. Duɔ ji hi tamma, na kãyã-yuɔ u jo ji hi-mi baa hɔfẽlle.
Mi cie-yo bande-i-na baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
12 Mi diyaa sirɛiŋa Apolɔsi-i-na ji gbẽ; miɛ u gbonu baa tobimba-i kã na
terieŋgu-na, u saa hũu-ma duɔ kã fiɛfiɛ. Duɔ ji da huɔŋgu maŋ u ka kã.

Nelperiema

13 Baa na duɔfũŋ, yiɛraayaŋ na doŋ Diiloŋ-hũmelle-na. Baa na yaŋ na
kũɔma seŋ, vaaŋ na fɛrɛ.
14 Naŋ ceŋ mamaŋ hiere, ma saaya ma ta ma pigãaŋ na nelnyulmu
nolaaŋgu-i.
15 Ma sĩ na suɔ Sitefanasi-i baa u dumɛlleŋ-baamba-i kɛ? Ma sĩ na suyaa
wuɔ Akayi-i-na hiere ba yaa hũyãa Yesu maama-i igẽna, aa ba yaa bi vaa ba
fɛrɛ baa Diiloŋ-maacemma-i Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na kɛ? Terieŋgu faŋgu-
na, tobiŋ namaa, jande, mi cãrã-nɛi,
16 taa na nu bafamba temma-i ba wulaa baa bamaŋ nyaarãa ta ba ce
maacemma-i baa-ba.
17 Sitefanasi-i, baa Fɔrtunatusi-i, a naara Akayikusi-i ba jomma dɔlaanu-
miɛ cor. Miŋ daa bafamba-i, ku ciɛ ŋaa mi daa namɛi.
18 Baŋ juɔ, ba fĩɛ mi huɔŋga-i ŋaa baŋ bi fẽŋ namaa muumu-i dumaa.
Bafamba temma-i na gbĩɛ na ta na gbɛliɛŋ-ba, nelfafaamba.
19 *Asi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba jaalaa-na. Akilasi-i baa Pirsika-i* a
naara Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ tigiiŋ ba terieŋgu-na, ba pãa-na Itieŋo horre
jaaluŋgu.
20 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii hiere bande-i-na, ba jaalaa-na.
Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
21 Muɔ Pol, mi pãa na jaaluŋgu; muɔmɛi nyɛgãaŋ terieŋ daaku-i baa mi fɛrɛŋ
naŋga.
22 Umaŋ duɔ cira Itieŋo maama sa dɔlnu-yuɔ, kutieŋo dãŋgãaŋ! «Maranata!»†
— Itie, jo!
23 Itieŋo-i Yesu-i u kãyã-nɛi.
24 Na maama dɔlnu-miɛ hiere Yesu-Kirsa horre-na.

---

* **16:19** Pirsika yerre nande yaa wuɔ Pirsili. Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.2. † **16:22** ***Maranata:*** Ku yuŋgu yaa wuɔ: Itieŋ nuɔ, jo! Niɛŋ Ãmp. 22.20.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ hã Korɛ̃ntitaamba-i

Nelmuoyamma

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo-i hã Korɛ̃ntitaamba-i, ku huoŋgu-na, nuɔmba namba ji ta ba piiye wuɔ Yesu *pɔpuɔrbiloŋo sĩ. Ku saa dɔlnu-yuɔ. Uŋ juɔ'a u bir duɔ kã ba wulaa, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ kaala nelma namma baa-ba.

Nelma diei yuu u huɔŋga-i: U taara terni-na hiere nuɔmba suɔ i To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ka saa. U maacemma mulĩɛma ciinu cor. Ŋga u fĩɛ u huɔŋga-i baa-ma (sap. 1–7).

U piiye kpɔkpuɔla naŋ maama; wuɔ Korɛ̃ntitaamba firnu ba nammu-i a gbãa da kãyã *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i fafamma (sap. 8–9).

U nuŋgu hii bamaŋ yaaŋ fuɔ nelma-i aa jo baa ba deŋ maama ji ta ba waŋ baa Korɛ̃ntitaamba-i. Wuɔ kutaamba ciɛ ba fɛrɛ Yesu pɔpuɔrbiemba yuntaamba a ne da Yesu pɔpuɔrbiemba sĩ. Bombolma sa suɔ aa dɔlnu-bɛi. Wuɔ Yesu pɔpuɔrbiloŋ-maacemma sĩ mafamma-i. Fuɔ fɛrɛ-i Yesu pɔpuɔrbiloŋo, ŋga u ciɛ u fɛrɛ cɛkũɔ duɔ gbãa ce banamba da yuŋgu. U sa taara yerre, u sa bi taara gbeiŋa. U waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa Korɛ̃ntitaamba-i gbãŋgbãŋ; u saa ji hũu warbelle moloŋ wulaa. U pigãaŋ wuɔ Diiloŋo ce u nelnyulmu-i gbãŋgbãŋ (sap. 10–13).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋo muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muɔ baa mi natobiŋo-i Timote-i, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ dii Korɛ̃nti-i-na a naara bamaŋ bi dii Akayi* huɔŋga-na hiere.
2 I To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

3 Yaaŋ i tiɛ tuɔlnu Diiloŋo-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i. U yaa hujarre tieŋo-i. U yaa Diiloŋo maŋ diyaaŋ sirɛiŋa-i yiɛ wɛima-na hiere.
4 U dii sirɛiŋa yiɛ i mulĩɛmaŋ-hɔnni-na hiere i diɛ gbãa tiɛ bi dii sirɛiŋa bamaŋ ciɛŋ mulĩɛma-i ma sĩnni-na hiere ŋaa fuɔ uŋ dii-yiɛ dumaa.
5 Na saa da, iŋ siire biɛ *Kirsa mulĩɛma-i bãmbãale dumaa, Diiloŋo bi dii sirɛiŋa yiɛ bãmbãale dumɛi Kirsa barguɔ-i-na.
6 Diɛ tiɛ mulĩɛŋ, i sa mulĩɛŋ gbãŋgbãŋ, ku ce sirɛiŋa ta a da-na aa ta ku bi kor-na. Aa Diiloŋ duɔ tuɔ dii sirɛiŋa yiɛ, u taara i bi tiɛ dii namaaŋo-na na ta na hĩrã mulĩɛma-i miɛ temma-i.
7 Terieŋgu faŋgu-na, i hulɛiŋa sa tie baa na maama-i. I suyaa wuɔ naŋ siyaa ta na mulĩɛŋ miɛ temma-i, na ka bi da sirɛiŋa-i miɛ bi temma-i.
8 Tobiŋ namaa, i taara na suɔ mamaŋ daa-ye *Asi-i-na. Mulĩɛma naa silaa jĩnya-yiɛ cor, i taa i taara i yunni, i saa naa hũu-ma wuɔ i ka hel-mɛi.
9 Ii naa tĩɛna baa-ma wuɔ i kuliiŋ-belle hii. Ŋga mafamma ciɛ pigãaŋ-ye wuɔ i baa haa i naŋga-i miɛ fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ-i-na. I haa-ka Diiloŋ-na, wuɔ u yaa gbãa sire kuomba-i.
10 U yaa kuraa-ye kuliiŋ daaku-na aa u ka tiraa kor-e ku temma-na. Coima saa fa, i haa i naŋga yuɔ haama famma-i wuɔ u ka tiraa kor-e.
11 Aa namaa bi fɛrɛ-i na kãyã-yiɛ baa na Diilocãrãlle-i u kor-e. A ce dumaaŋo-na duɔ nu nuɔmba bɔi cacãrãŋgu aa ce baa-ye, ku ka bi ce nuɔmba bɔi da nelma jaal-o i maama-na.

---

* **1:1** Korɛ̃nti dii Akayi huɔŋ-na.

Pol buraana u kãmma-i Korɛ̃nti-i-na

12 Iŋ bilaa i fɛrɛ dumaa terni nanni-na ku huraa namaa terieŋgu-na, ku yaa
gbu ku fɛ̃ i hɔmmu-i. I suyaa wuɔ i ciɛ maacenfafamma. I sa kã moloŋ terieŋ-
nu baa hɔmmu hãi; i kã baa huɔŋga diei. Diiloŋ-ãncemma, nelbilieŋ-maama sĩ.
Diiloŋo kãayã-yiɛ i firnu i hɔmmu-i baa-na wɛima-na hiere.
13 Aa iŋ nyɛgɛ̃ŋ nelma maŋ i hã-na, ma yuŋgu saa fuo. Da na kalaŋ da
maman, ma yaa-i. Mi huɔŋ-na ma ka kaala na wulaa.
14 Dumandɛ-i-na ku saa kaala na wulaa wuɔ Itieŋo-i Yesu jommaŋ-yiiŋgu-i,
na hɔmmu ka fɛ̃ baa-ye aa miɛ muumu bi fɛ̃ baa namaaŋo-i.
15-16 Miŋ ŋa naa haa mi naŋga-i nɛi dumaaŋo-na wuɔ na hɔmmu fĩɛ baa-ye,
mi cira mi ka kã namaa terieŋgu yaa nuɔ-i igɛ̃na aa suɔ cor kã Maseduɔni-na.
Aa da mi ka hel Maseduɔni-i-na, mi tiraa bir jo na wulaa ku ce i hãi a naara
kunaŋgu na hɔfɛ̃lle-na. Aa da mi ji ta mi cor da mi kã *Yude-i-na, na kãyã-miɛ
mi hi.
17 Ŋga mi kãmmaŋ'a ma saa ji hel, ku ce ŋaa ku pigãaŋ wuɔ mii naa bel-ma
baa mi nanyuɔŋgu wɛi? Sisɔ huhurmantieŋ muɔ; da mi waŋ maman, cuo siɛ
kaal, mi bir baa mi huoŋgu.
18 Iŋ waŋ nelma maŋ baa-na, huhurma diei maa si dii mɛi; Ninsontieŋo yaa
mi siɛra.
19 Mɛi fɛrɛ-i baa Silasi-i a naara Timote-i iŋ waaŋ Diiloŋ-Biɛŋo maŋ maama-i
baa-na, iŋ waaŋ Yesu-Kirsa maŋ maama-i baa-na, huhurma diei maa si dii-
yuɔ. U wɛima-i hiere maa naa koŋ.
20 Na saa da, Diiloŋ uŋ pãa nunni maŋ hiere, fuɔ yaa ka ce-ni. Ku'i ciɛ fuɔ
yerre-na i tiɛ jaal Diiloŋo-i wuɔ «Ma ciɛ!» a tiɛ ce-yo bɔi.
21 Aa Diilo fuɔ fɛrɛ yaa kãayãŋ miɛŋo-i baa namaaŋo-i hiere *Kirsa huoŋgu-
na. U yaa hielaa u yufelle yiɛ
22 aa haa u dãnyuɔ-i yiɛ a ce-ye fuɔ baaŋ miɛ. U bi hãa-ye u *Yalle-i i diɛ suɔ
wuɔ i ka da uŋ jĩɛna ciiluŋgu maŋ tuɔ cie-ye.
23 Na saa da, kumaŋ ciɛ mi saa tiraa bir kã Korɛ̃nti-i-na na wulaa, mi saa ta
mi taara mi ce kuujaŋgu nɛi ku'i ciɛ. Diiloŋo yaa mi siɛra; da kuɔ mi kar coima
u baa yaŋ-mi.
24 I sa taara i guor-na baa Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i. Na bilaa-de nammu hãi
tĩ, ŋga i taara i kãyã-nɛi na hɔmmu fɛ̃ baa di wuɔsaaŋgu-i.

2

1 A ce dumaaŋo-na miɛ mi siɛ bir kã na wulaa ka tiraa du na hɔmmu-i.
2 Namɛi fĩɛŋ mi huɔŋga-i, da mi kã ka du na hɔmmu-i, hai ka da fɛ̃ mɛi
kaaŋga-i?
3 Bamaŋ saaya ba fɛ̃ mi huɔŋga-i, mi sa taara mi kã ba ka du-ka, ku'i ciɛ mi
naa mi bir aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ* hã-na. Mi suyaa miɛ mi huɔŋ da ka fɛ̃, ku bi dɔlnu
namaaŋo-i hiere.
4 Coima saa fa, miŋ taa mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ faŋo-i mi huɔŋga saa naa waa huɔŋga,
mi nyɛgãaŋ-yo baa nyinyɔlma. Mi saa nyɛgɛ̃ŋ-yo da mi ce-na kuujaŋgu, ŋga mi
nyɛgãaŋ-yo na da na suɔ wuɔ mi kuye na kũŋgu-i.

Ba sa muo cãlmuɔtieŋo cĩilã cĩiŋgu

5 Umaŋ ciɛ kuujaŋgu-i miɛ na hɔlma-na, kutieŋo saa ce-ku muɔ-na, ŋga u ciɛ-
ku na hieroŋo'i nuɔ-i. Da miɛ mi siɛ dii gbuoya-kuɔ, mi gbãa cira u ciɛ-ku na
fɔ̃ŋgũɔ nuɔ.
6 Naŋ nuolaaya kutieŋo-i dumaa, ku ka gbɛ̃ baa-yo.

---

* **2:3** Sɛbɛ faŋo saa dii Diiloŋ-nelma sɛbɛ-i-na; nyuŋgo ku bãaŋgu-na molo sa suɔ uŋ yeŋ kusuɔŋ-nu.

7 Fiɛfiɛ-i-na, yaaŋ aa na ce jande yuɔ aa na dii sirɛiŋa yuɔ, ku yaa hɔdulle siɛ
cɔruɔnu-yuɔ a seŋ u kũɔma-i.
8 Jande, mi cãrã-nɛi, bilaaŋ-yoŋ fafamma u suɔ wuɔ u maama dɔlnu-nɛi.
9 Na saa da, miŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ-i† hã-na yuŋgu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku: Mi
taa mi taara mi ce-na ne da kuɔ na nu mi nuŋgu-i wɛima-na hiere.
10 Da na ce jande umaŋ nuɔ-i, mɛi bi ce jande kutieŋo-na. Na saa da, da kuɔ
naacolŋ daayo cãlãa-mi, mi ciɛ jande yuɔ, aa mi niɛ namɛi aa ce jande faŋo-i.
*Kirsa yaa mi siɛra.
11 Mi sa taara i yaŋ ma dɔl *Sitãni-i ku'i ciɛ mi ta mi ce-ma dumaaŋo-na. I
saa bi yaŋ u kusũŋ-maama-i suɔma.

Pol saa yiɛra Torasi-i-na

12 Miŋ kãa Torasi-i-na da mi ka waŋ *Kirsa *Neldɔdɔlma-i, Itieŋo naa gbuu
tigiiŋ terieŋgu-i hã-mi mi da mi waŋ-ma.
13 Ŋga miŋ kãa, mi saa ka da mi natobiŋo-i Tite-i, mi huɔŋga saa gbãa tĩɛna
terduɔŋ-nu. Mi naa mi cãrã hũmelle-i Torasitaamba wulaa a nyaanu-yuɔ jo
Maseduɔni-i-na.

Kirsa hũlãaŋgu dii-yiɛ

14 I siɛ gbuu gbãa jaal Diiloŋo-i! Iŋ yeŋ horre-na baa *Kirsa-i, Diiloŋo
taa i yaaŋ-na. A ce diɛ cor terieŋgu terieŋgu, nuɔmba suɔ wuɔ Kirsa yaraa
bigãarãŋo-i. U ciɛ diɛ cor terieŋgu terieŋgu, ba ta ba nu Kirsa hũlãaŋgu-i yiɛ.
15-16 Na saa da, Diiloŋo wulaa, ii dii ŋaa Kirsa natikolo nuɔmba hɔlma-na.
Bamaŋ biyaa hũmebabalalle-i, bafamba wulaa kuliiŋ-hũlãaŋgu'i dii-yiɛ ta ku
jo baa kuliiŋgu. Bamaŋ biyaa koŋkor-hũmelle-i, cicɛ̃lmaŋ-hũlãaŋgu'i dii-yiɛ ta
ku jo baa cicɛ̃lma. Hai gbãa ce maaceŋ daama temma-i?
17 Ŋga miɛŋo-i Diiloŋo'i hãa-ye baa-ma wuɔ i ce-ma. Nuɔmba bɔi ciɛ Diiloŋ-
nelma-i ta ba taara gbeiŋa baa-ma. Miɛ ii si dii kufaŋgu taamba temma-i. Miɛ
iŋ yeŋ Kirsa horre-na, i sa waŋ Diiloŋ-nelma-i baa hɔmmu hãi; i waŋ-ma baa
huɔŋga diei Diiloŋo yufelle-na.

3

Tobisĩfɛlɛnni maaraa ãnjĩnamma-i

1 Namaa wulaa, miŋ waaŋ mamaŋ daama-i, na ka tiraa cira i kaal i fɛrɛ wɛi?
Sisɔ na taara diɛ i kã na terieŋgu-na, i kã baa sɛbɛ ka pigãaŋ wuɔ nelfafaaŋ miɛ
ŋaa banambaŋ ceŋ-maŋ dumaa wɛi? Mi siɛ siɛ aa ce-ma. Mi sa bi taara namaa
sɛbɛ-i da mi gbãa kã yaŋga naŋga.
2 Miɛ sɛbɛ yaa namaa fɛrɛ-i. Sɛbɛ faŋo nyɛgãaŋ i hɔmmu-na. Nuɔmba-i hiere
ba gbãa da-yo aa kalaŋ-yo.
3 Sɛbɛ faŋo-i *Kirsa yaa nyɛgãaŋ-yo. Ku da-nɛi wuɔ u yaa nyɛgãaŋ-yo aa
puɔr miɛ fuɔ baa-yo. U saa nyɛgɛ̃ŋ-yo baa nyɛgɛ̃diele, u nyɛgãaŋ-yo baa
Cicɛ̃lmantieŋo *Yalle. U saa bi nyɛgɛ̃ŋ-yo tãmpɛ̃lleŋ, u nyɛgãaŋ-yo nelbilieŋ-
hɔmmu-na.*
4 Kirsa ciɛ i haa i naŋga Diiloŋo-na, ku'i ciɛ i tiɛ waŋ mafamma-i.
5 I suyaa wuɔ ma maaraa-ye i diɛ gbãa ce maaceŋ daama-i baa miɛ fɛrɛŋ
fɔ̃ŋgũɔ-i. I fɔ̃ŋgũɔ hel hiere Diiloŋ-na.
6 U yaa hãa-ye baa ku fɔ̃ŋgũɔ-i i tiɛ waŋ *tobisĩfɛlɛnni maama-i baa
nuɔmba-i. Tobisĩfɛlɛnni fanni saa nyɛgɛ̃ŋ tãmpɛ̃lleŋ ŋaa *Moisi *ãnjĩnammaŋ

---

† **2:9** U waaŋ sɛbɛ faŋo maama yaa-i vɛrsɛ 3-i-na. * **3:3** ***Tãmpɛ̃lleŋ:*** Pol piiye *Moisi *ãnjĩnamma maama yaa bande-i-na. Maa naa nyɛgɛ̃ŋ tãmpɛ̃lleŋ. Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 24.12. ***Nelbilieŋ-hɔmmu-na:*** *Seremi ciɛra wuɔ ãnjĩnafɛlɛmma ka nyɛgɛ̃ŋ nelbiliemba hɔmmu-na. Niɛŋ Seremi sɛbɛ-i-na (Jérémie) 31.33.

nyɛgãaŋ tãmpɛ̃lle-na dumaa. Ŋga ni hilaa *Diiloŋ-Yalle-na. Ãnjĩnamma jo baa kuliiŋgu a ne da Diiloŋ-Yalle jo baa cicɛ̃lma.

7 Ãnjĩnammaŋ taa ma nyɛgɛ̃ŋ huɔŋgu maŋ nuɔ-i tãmpĩɛŋa-na, Diiloŋo naa carra Moisi-i baa cecerma naŋ temma, a ce *Isirahɛl-baamba saa gbãa da ba ne u yaaŋga-i.† Ãnjĩnamma maŋ juɔŋ baa kuliiŋgu, ma jomma da ma fa fafaaŋ daaku temma-i a ne da ma sa cɔ,

8 Diiloŋ-Yalle maacemma ka fa ka hi hie?

9 Ãnjĩnamma maŋ cãlãaŋ nuɔmba-i, ma maacemma da ma fa fafaaŋ daaku temma-i, Diiloŋ-Yalle maŋ ciɛŋ nuɔmba-i nelviimba, difande maama ka fa ka hi hie?

10 Halle i gbãa cira fafaaŋgu maŋ waa ãnjĩnamma huɔŋgu-na, ku siɛ gbãa fi baa fiɛfiɛ ku kũŋgu-i.

11 Bĩŋkũŋgu maŋ saa waa da ku cɔ, Diiloŋ duɔ migãaŋ-ku migãaŋ daama temma-i, kumaŋ cuɔŋ u ka migãaŋ-ku ka hi hie?

12 I haa i naŋga-i ku yaa nuɔ-i ku'i ciɛ i nunni sa ce yelma baa nelma-i.

13 I sa ce ŋaa Moisiŋ taa u ce dumaa. Fuɔ taa u suuye u yaaŋga-i baa kompaŋga‡ wuɔ *Isirahɛl-baamba baa da u yaaŋgaŋ dĩŋ ka kã dumaa.

14 Ŋga kuu naa gbuu bĩŋ dũŋgu Isirahɛl-baamba-na a ce ba saa ta ba suɔ u nelma tuole-i. Halle ji hi baa nyuŋgo, da ba ta ba kalaŋ *Tobisĩcɔlɔnniŋ-sɛbɛ-i, kompaŋga cĩɛnu-bɛi yogo, ba sa da ma tuole-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Kirsa yaa nuɔ-i, kompaŋga halaŋ ŋ yaaŋga-na.

15 Ji hi baa nyuŋgo, Isirahɛl-baaŋ da ba ta ba kalaŋ Moisi sɛbɛbaa-ba-i, ku ce ŋaa kompaŋga cĩɛnu-bɛi ba sa da ma tuole-i dɛi.

16 Ŋga ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa: *«Umaŋ duɔ bir jo Itieŋo wulaa, kompaŋga halaŋ u yaaŋga-na.»*§

17 Baŋ gbɛ̃ŋ Itieŋo maŋ bande-i, Diiloŋ-Yalle yaa-i. A ne da Itieŋo Yal da di waa kusuɔŋ-nu, kutaamba waa ba fɛrɛŋ nuɔ.

18 Miɛ maŋ kompaŋga halaaŋ i yammu-na hiere, Itieŋo fafaaŋgu da-yiɛ. I duɔŋ tiɛ bibirre i kã diɛ ka fa Itieŋo temma. Itieŋo Yalle maacemma yaa mafamma-i.

4

Pol kũɔma saa seŋ baa Diiloŋ-maacemma-i

1 Diiloŋo yaa ciɛ baa-ye aa hã-ye maacenfafaŋ daama-i ku'i ciɛ i kũɔma sa seŋ baa-ma.

2 I cĩinaana kukulmaŋ-maacemma-i baa sensenda-wɛima-i hiere. I sa tãal nɛliɛŋo, i sa bi waŋ Diiloŋ-nelma-i baa huhurma. I waŋ ninsoŋ-belle yaa-i i kaala-diɛ baa nuɔmba-i Diiloŋo yufelle-na. I ce mafamma-i nɛliɛŋo nɛliɛŋo u duɔ suɔ wuɔ huhurmantaaŋ miɛ sĩ.

3 Iŋ waŋ *Neldɔdɔlma maŋ, da kuɔ ma cĩɛnu, da kuɔ ma sa kaala, kuu dii ŋaa ma saa kaala bamaŋ biyaa hũmebabalalle-i ba yaa wulaa-i.

4 Kufaŋgu taamba cĩinaana Neldɔdɔlma-i. *Sitãni cuu ba yammu-i hiere. U yaa miwaaŋ daayo tieŋo-i. U ciɛ ba sa da cecerma maŋ dii Neldɔdɔlma-na ta ma pigãaŋ *Kirsa fafaaŋgu-i. A ne da da ŋ da Kirsa-i ŋ daa Diiloŋo yaa-i.

5 I sa waŋ miɛ fɛrɛŋ-maama baa nuɔmba-i; i waŋ Yesu-Kirsa maama'i baa-ba, wuɔ u yaa Itieŋo-i. Miɛ fuɔ, i gbãa waŋ kumaŋ i kũŋgu-na, i gbãa cira i cãa namɛi Yesu fuɔ maama-na.

---

† **3:7** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 34.27-35. ‡ **3:13** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 34.33-35.
§ **3:16** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 34.34

6 Diiloŋo maŋ naa ciɛra: «Cecerma saaya ma hel a karnu kukulma-i»,
uuduɔŋo faŋo yaa bi diyaa cecerma-i i hɔmmu-na i tiɛ da u fafaaŋgu-i Kirsa
yaaŋga-na i suɔ-ku.
7 Na saa da, i sa gbãŋ muonumma ŋaa yerruŋ-bitonni, ŋga Diiloŋo hãa
miɛŋo-i nelfafaŋ daama temma-i i diɛ hi nelbiliemba-i baa-ma. Mafamma
ciɛ nuɔmba da ba suɔ wuɔ hiŋ daama temma hilaa Diiloŋ-na, miɛ maacemma
sĩ.
8 I ce sũlma-i ma sĩnni-na hiere, ŋga ku saa nuɔl-e dede. I hɔmmu calaanu,
ŋga i kũɔma saa seŋ.
9 Ba huol i yammu-i, ŋga Diiloŋo saa nanna-yiɛ dede. Ba sɛ-ye ba nanna, ŋga
i saa tĩɛ-maŋ.
10 Yinni maŋ joŋ Yesu mulĩɛma temma haa-yiɛ, i nal u kuliiŋgu-i i ne.
Diiloŋo ce mafamma-i Yesu-Kirsa himma da ma ta ma bi da-yiɛ.
11 Miɛ maŋ dii cicẽlma-i, yinni maŋ joŋ kuliiŋgu hũŋ ku cu-ye Yesu maama-
na. Mafamma ce u himma da ma ta ma da tãmmaŋ-nuɔŋ miɛŋo-na.
12 Terieŋgu faŋgu-na, miɛ i mal baa kuliiŋgu-i namaa na da na gbãa da
cicẽlma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
13 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Mi hũyãa-ma ku'i ciɛ mi waŋ-ma.»** Miɛ
i bi hũyãa Yesu maama-i dumɛi ku'i ciɛ i tiɛ waŋ-ma.
14 I suyaa wuɔ umaŋ siire Itieŋo-i Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na, u ka bi
sire miɛŋo-i u temma-i, aa kã baa-ye ka jĩna u caaŋ-nu baa namaaŋo-i hiere.
15 Kumaŋ haaŋ-yiɛ daaku-i hiere, ku haa-yiɛ namaa maa-na. Ku haa-yiɛ
Diiloŋ-hujarre da di ta di hi nuɔmba-i hiere di kã. A ce dumaaŋo-na, jaaluŋgu
maŋ ka ta ku hã Diiloŋo-i, ku ka ciinu, aa nuɔmba ka ta ba bĩ u yefafalle.
16 Ku'i ciɛ na da i kũɔma sa seŋ da. I kũɔŋ da ma fiɛ ta ma pɔtɔr, kunaŋgu'i
naaraayaŋ i hulɛiŋa-na yinni maŋ joŋ.
17 Mulĩɛma maŋ haaŋ-yiɛ fiɛfiɛ-i-na, ma ka tĩ. Aa i gbãa cira mulĩɛma sĩ. Ma
tigiiŋ fafaaŋgu'i ma cie-ye, aa fafaaŋgu faŋgu temma si dii, aa ku sa ji tĩ dede.
18 Baŋ'a ba sa da kumaŋ baa ba yufelle, miɛ i fara i ne ku yaa-i. Baŋ daŋ
kumaŋ baa ba yufelle-i ku sa cɔ, ŋga baŋ'a ba sa da kumaŋ baa ba yufelle, ku
sa ji kã terieŋgu.

5

1 Na saa da, hĩɛma-na bande-i-na, i kũɔma dii ŋaa gbuganni, ma sa cɔ. Ŋga i
suyaa wuɔ diɛ ku, Diiloŋo ka hã-ye kũɔfɛlɛmma dɔrɔ-i-na. Kũɔfɛlɛmma famma
ka waa ŋaa kɔlluŋ-dũnni a ce i siɛ tiraa gbãa ku.
2 Iŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, i gbu i niya kũɔma famma damma-i
a ce i tiɛ waana.*
3 Ŋga i suyaa wuɔ diɛ hel gbugaŋ daani-na, i siɛ tĩɛ bebelle.
4 I sa taara i ku aa suɔ da kũɔŋ daama-i, i taara i da-ma cicẽlma ku'i ciɛ i tiɛ
niya aa tiɛ waana.
5 Diilo fuɔ fɛrɛ yaa tigiiŋ i cicuɔŋgu-i dumaaŋo-na tuɔ cie-ye, aa hã-ye u
*Yalle-i i diɛ suɔ wuɔ uŋ tigiiŋ kumaŋ hiere i ka da-ku.
6 A ce dumaaŋo-na sirɛiŋa da-ye yinni maŋ joŋ, aa i suyaa wuɔ diɛ waa baa
i kũɔŋ daama-i, i maa baa Itieŋo nelle-i.
7 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, i ne iŋ haa i naŋga-i kumaŋ nuɔ-i aa
tiɛ wuɔ, i sa ne iŋ daŋ kumaŋ baa i yufieŋa.
8 Sirɛiŋa dii-yiɛ ninsoŋo, ŋga i taara i yaŋ i kũɔŋ daama-i aa kã ka waa Itieŋo
caaŋ-nu.

---

* **4:13** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 116.10 * **5:2** Niɛŋ Ɔrɔm. 8.2.

9 Ŋga kumaŋ yuŋgu, i taara i fɛ̃ Itieŋo huɔŋga-i. Ii dii baa i kũɔŋ daama-i wa,
ii si dii baa-ma wa, i taara i fɛ̃ u huɔŋga-i.
10 Na saa da, i ka cor hiere *Kirsa wulaa u yuu-ye. Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, uŋ ciɛ
kumaŋ hĩɛma-na bande-i-na, ku faa wa, ku balaaŋ wa, u ka da u maacemma
sullu-i.

Koŋkor-maacemma

11 Baŋ bĩŋ kumaŋ a kãŋ Itieŋo-i i suɔ-ku, ku'i ciɛ i tiɛ gbãŋ baa nuɔmba da
ba siɛ-ku. Diiloŋo suɔ i kusũnni-i hiere fafamma. Aa namaa fɛrɛ-i mi suyaa
wuɔ na bi suɔ-ye fafamma.
12 I sa taara i tiraa kaal i fɛrɛ baa-na, ŋga i taara na hɔmmu fɛ̃ baa-ye. Ku yaa
bamaŋ yaaŋ hɔmmu-i aa ta ba ne bomborma, na ka ta na suɔ ba siɛma.
13 Aa miɛŋo-i, diɛ pepiena kusuɔŋ-nu, i pepienaana Diiloŋ-maa-na; diɛ bi waa
welewele kusuɔŋ-nu, i ciɛ welewele namaa maa-na.
14 Na saa da, *Kirsa nelnyulmu taa yaaŋga yiɛ i ãncemma-na hiere. Miɛ
maŋ hũyãa-ma wuɔ nelduɔŋo diei'i kuu nuɔmba-i hiere ba maama-na, miɛ
maŋ hũyãa-ma wuɔ i kuu baa kutieŋo-i, Kirsa nelnyulmu taa yaaŋga yiɛ i
ãncemma-na hiere.
15 Kumaŋ ciɛ u ku nuɔmba-i hiere ba maama-na, u taa u taara bamaŋ dii
cicɛ̃lma-i hiere, ba baa tiraa tĩɛ bafamba fɛrɛŋ maa-na, ba tĩɛ fuɔ maa-na. Fuɔ
maŋ kuu ba sɔlaaŋgu-i aa sire.
16 Terieŋgu faŋgu-na, i sa tiraa i ne moloŋo munyiɛrammu aa kãŋ-yo.
Dĩɛlũɔ-i-na, i taa i ne Kirsa-i nelbilogbãŋgbãlãŋo, ŋga fiɛfiɛ-i-na, i sa tiraa i ne-
yo dumaa.
17 Da ŋ gbãŋ suur Kirsa horre-na, ŋ ciɛ nelfɛlɛŋ nuɔ: Ãncɔlɔmma curaa,
ãnfɛlɛmma'i duɔŋ.
18 Kufaŋgu-i daaku-i hiere Diiloŋ-maacemma. U yaa ciɛ Kirsa dii-ye i-naa nuɔ
baa-yo aa dii koŋkor-maacemma-i i naŋ-na.
19 Na saa da, Diiloŋo puɔraa Kirsa ji dii nelbiliemba-i ba-naa nuɔ baa-yo, u
saa fer ba cãlmuɔ-i. Aa u hãa miɛmɛi baa koŋkor-ãndaaŋgu-i.
20 Terieŋgu faŋgu-na, i ciɛ Kirsa pɔpuɔrbieŋ miɛ. Kuu dii ŋaa Diiloŋo muo u
natiɛŋa nɛi. Jande, niɛŋ Kirsa-i aa na siɛ Diiloŋ-koŋkoro-i na suur na-naa nuɔ
baa-yo.
21 Kirsa saa naa ce halle ãmbabalma diei, ŋga Diiloŋo haa i ãmbabalma-i
hã u yaa-i duɔ gbãa duɔ ce-ye nelviiŋ miɛ fuɔ barguɔ-i-na.

6

1 Terieŋgu faŋgu-na, iŋ ceŋ maacemma-i baa Diiloŋo-i, jande, i cãrã-nɛi,
Diiloŋ uŋ ciɛ baa-na cemma maŋ, baa na bel-ku baa na nanyuɔŋgu.
2 Na saa da, Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Niŋ cãarã kumaŋ, ku huɔŋ da ku hi, mi ka ce-ku hã-ni.
*Koŋkor-yiiŋ da ku hi, mi ka kor-ni.»**
Mi tũnu-nɛi, koŋkor-yiiŋgu yaa daaku-i. Diiloŋo taara u kor-na huɔŋ daaku
yaa nuɔ-i.
3 I sa taara i guɔl unaŋ gbeini a ce nuɔmba ji da muncãlmu i maacemma-na.
4 I yaaŋ aa tiɛ ce wɛima-i hiere i pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-cãarãaŋ miɛ kelkel.
Mulĩɛma-i baa sũlma-i a naara korma sa ce-ye bĩŋkũŋgu, i caa-ni hũmmaŋ-
temma.
5 Ba muyaa-ye babalaa, aa dii-ye kaso-i-na, aa tũu nuɔmba-i kũnna-yiɛ.
Kuniɛ maacemma maaramma ce i sa da duɔfũŋ, i sa bi da wuo niiwuoni.

---

* **6:2** Isayi (Ésaïe) 49.8

6 I pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-cãarãaŋ miɛ i viisĩnni-na, baa i Diiloŋ-hũmelle suɔma-
na, baa i hɔhĩnaŋga-na, baa i fafaaŋgu-na, baa *Diiloŋ-Yalle maacemma-na,
baa i nelnyufafammu-na,
7 baa i ninsoŋo wamma-na, baa Diiloŋ-fɔ̃ŋgũɔ bi barguɔ-i-na. I ciɛ viisĩnni
yaa-i i bɛrcebĩmbĩnni-i tiɛ muo baa-ni aa tiɛ cenya i fɛrɛ baa-ni.
8 Yiiŋgu naŋgu ba ce i ce bɔi, yiiŋgu naŋgu ba ture i yammu-i. Ba waŋ i
yebabalande-i dii, ba waŋ i yefafalle-i dii. Ba ne-ye wuɔ coikartaaŋ miɛ, a
ne da i waŋ ninsoŋo yaa-i.
9 Ba ne-ye ŋaa ba sa suɔ-ye, a ne da ba suɔ-ye fafamma. Ba ne-ye wuɔ bikuoŋ
miɛ, a ne da miɛmɛi daaye i gbeini-na. Ba huol i yammu-i ŋga ba saa gbãa ko-
ye.
10 Ba ce kuujaŋgu yiɛ, i hɔmmu bir yaŋ aa ta mu fɛ̃. Ba ne-ye wuɔ nawalaaŋ
miɛ, a ne da miɛmɛi ciɛŋ nuɔmba bɔi waamba. Ba ne-ye wuɔ bĩŋkũŋgu sĩ baa-
ye, ba saa suɔ wuɔ miɛmɛi bĩŋkũntaaŋ miɛŋo-i kelkel.
11 Mi jɛ̃naaŋ namaa, Korɛ̃ntitaaŋ namaa, i fũnuŋ firnu i hɔmmu-i a piiye
baa-na.
12 I saa fuo i kusũnni-i nɛi, ŋga namɛi fuyaa na kusũnni-i miɛ-na.
13 A ce dumaaŋo-na mi ka piiye baa-na ŋaa mi piiye baa mi bisãlmba:
Firiinuŋ na bi hɔmmu-i baa-ye fafamma!

Cecerma-i baa kukulma-i ni siɛ gbãa gbonu

14 Bamaŋ saa hũu Kirsa-maama-i, baa na dii na nuŋgu baa-ba ba ãncemma-
na. Kuufafaaŋgu-i baa kuubabalaaŋgu gbãa ce niɛ kã hũmeduɔle? Cecerma
gbãa nunu ma-naa baa kukulma-i nunuŋ hama-i temma-i?
15 *Kirsa-i baa *Sitãni-i, ba gbãa suurnu ba-naa niɛ niɛ? Sisɔ umaŋ Kirsa
horre-na, u gbãa gbonu ce hama-i baa umaŋ si dii-diɛ?
16 Diiloŋ-dũŋgu-i baa tĩnni-i ni piyaa ni-naa bige-i nuɔ-i? Miɛmɛi
Cicɛ̃lmantieŋo dũŋgu-i ŋaa fuɔ fɛrɛŋ waaŋ-ma dumaa wuɔ:
«Mi ka tĩɛna ce mi bãaŋgu-i baa-ba.
Mi ka waa ba Diiloŋ muɔ
aa ba waa mi baamba.»†
17 Terieŋgu faŋgu-na, Itieŋo nel daama vii namɛi wuɔ:
«Hilaaŋ ba hɔlma-na, biriiŋ ba huoŋ-nu.
Baŋ bĩŋ kumaŋ bĩŋkũbabalaaŋgu-i, baa na yiɛya-kuɔ,
ku yaa mi ka yaŋ na piɛ-mi.‡
18 *Mi ka waa na To muɔ*
aa na waa mi bɛpuɔŋ namaa baa mi bieŋ namaa.»§
Itieŋo-i Wɛimantieŋo ãndaaŋgu yaa-i.

7

1 Mi jɛ̃naaŋ namaa, nuŋ daaku temmaŋ pãa baa-ye, yaaŋ i migãaŋ i
kũɔma-i baa i hɔmmu-i i halaŋ dugaaŋgu maŋ dii-niɛ hiere aa i vaa i fɛrɛ i
tiɛ kãŋ Diiloŋo-i a ce nelfafaaŋ miɛ kelkel.

Pol huɔŋga fĩɛ

2 Baa na fuo na kusũnni yiɛ! I saa ce kuujaŋgu molo-na, i saa kɔsuɔŋ moloŋo,
i saa bi du moloŋo.
3 Na baa da niɛ sĩ mi piiye dɛ-i-na da mi cãl-na, ma'i sĩ. Mi waaŋ-ma baa-na
cor tĩ miɛ: I kuye na maama-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, halle kuliiŋgu siɛ gbãa
hiel na maama-i i hɔmmu-na.

† **6:16** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 26.12; Esekiɛl (Ézéchiel) 37.27 ‡ **6:17** Isayi (Ésaïe) 52.11; Esekiɛl (Ézéchiel) 20.34 § **6:18** Samiɛl sɛbɛhãalĩŋo (2 Samuel) 7.14; Isayi (Ésaïe) 43.6

4 Mi haa mi naŋga-i nɛi cor. Mi huɔŋga fĩɛ baa-na cor. Ku'i ciɛ iŋ fiɛ i mulĩɛŋ,
mi kũɔma saa kara yinduɔŋgu, aa mi huɔŋga fĩɛ da yogogo.
5 Na saa da, iŋ juɔ Maseduɔni-i-na* i saa da tuoleŋ-muntĩɛnammu. I ciɛ
mulĩɛma-i ma sĩnni-na hiere: I bigãarãamba siɛ yaŋ-ye, korma siɛ tiraa yaŋ-
ye.
6 Ŋga Diilo fuɔ maŋ diyaaŋ sirɛiŋa-i nuɔmba-na, u ciɛ Tite jomma dii sirɛiŋa
yiɛ.
7 Aa Tite jomma yaa saa dii sirɛiŋa-i yiɛ yoŋ, naŋ diyaa sirɛiŋa-i yuɔ baa
nelma maŋ, u juɔ ji hi-ye baa-ma a fɛ̃ i hɔmmu-i. U ciɛra wuɔ mi kũɔma gbuu
bel-na, wuɔ mamaŋ ciɛ cor ma saa dɔlnu-nɛi, wuɔ na vaa na fɛrɛ ta na ce na
kãyã-miɛ. Ku'i ciɛ mi huɔŋga tiraa fɛ̃ naara.
8 Na saa da, miŋ saaŋ sɛbɛ maŋ hã-na cor, uu naa guɔla na hɔmmu-i. Miŋ
nuɔ-ma, maa naa jaŋ-mi, aa kuu naa ce-mi bĩŋkũŋgu.
9 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, u maama sa jaŋ-mi. Mi huɔŋga fĩɛ. Ku saa ce ŋaa na hɔmmuŋ
ŋa naa guɔla ku'i fĩɛ mi huɔŋga-i dɛ, ŋga hɔguɔla daayoŋ juɔ baa kumaŋ, ku'i fĩɛ-
ka. U ciɛ na bir na ciluɔ-i. Na hɔguɔla faŋo naa jo Diiloŋ-jomma, a ce dumaaŋo-
na i saa ce kuujaŋgu nɛi.
10 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Hɔguɔla maŋ duɔ jo Diiloŋ-jomma-i, u
jo baa bibirremma a ce ŋ biɛ koŋkor-hũmelle. Hɔguɔla faŋo temma-i u maama
sa jaŋ-ni. A ne da hɔguɔla maŋ juɔŋ nelbilieŋ-jomma-i, u jo baa nɛliɛŋ-kɔsuɔma.
11 Namaa wuoŋoŋ juɔ Diiloŋ-jomma, niɛŋ u ãnfaaŋo-i na hɔlma-na: U ciɛ na
sire yiɛra na gbeiniŋ, u ciɛ na gbãa piiye kor na fɛrɛ, u ciɛ mamaŋ ciɛ cor ma
jaŋ-na, u ciɛ na ta na kãalã Diiloŋo-i, u ciɛ mi kũɔma bel-na, u ciɛ Diiloŋ-maama
yu na hɔmmu-i, u ciɛ na cãl ãmbabalma cetieŋo-i. Na ciluɔ pigãaŋ wuɔ namaa
nuŋgu saa waa nel daama-na.
12 Terieŋgu faŋgu-na, da na da mi nyɛgãaŋ sɛbɛ-i hã-na, mi saa nyɛgɛ̃ŋ-yo
umaŋ cãlãa cemma-i fuɔ maa-na, uŋ cãlãa umaŋ†, mi saa bi nyɛgɛ̃ŋ-yo fuɔ
maa-na; ŋga naŋ vaa na fɛrɛ baa i maama-i dumaa, mi nyɛgãaŋ-yo na da na
suɔ ma yaa-i Diiloŋo yufelle-na.
13 Ku'i ciɛ ŋ da sirɛiŋa daa-ye. A naara kufaŋgu-i, na hieroŋo-i naŋ bilaa
Tite-i fafamma dumaa a fɛ̃ u huɔŋga-i, kufaŋgu juɔ ji tiraa naara kunaŋgu i
hɔfɛ̃lle-na bɔi.
14 Miŋ waŋ ninsoŋo-i baa namaaŋo-i dumaa yinni maŋ joŋ, mi bi waŋ-yo
baa Tite-i dumɛi. Miŋ kaalaa na kũŋgu-i baa-yo dumaa, u bi kaa da-ku dumɛi,
a ce dumaaŋo-na, na saa ture mi yaaŋga-i.
15 Duɔ ne na hieroŋo-i naŋ taa na nu u nuŋgu-i dumaa, naŋ taa na kãalã-yuɔ
dumaa, baa naŋ bilaa-yo fafamma dumaa, na maama migãaŋ ta ma dɔlnu-
yuɔ ma naara.
16 Terieŋgu faŋgu-na mi huɔŋga fĩɛ, mi gbãa haa mi naŋga-i nɛi wɛima-na
hiere.

8

Yaaŋ na nammu ta mu fara

1 Tobiŋ namaa, Diiloŋ uŋ ciɛ baa Maseduɔni Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa, i
taara i pigãaŋ-na ku yaa-i na suɔ-ku.
2 Wɛima bɔi daa-ba. Ŋga baŋ ŋa naa fiɛ waa mulĩɛma-na, ba hɔmmu naa
gbuu fɛ̃ da yogogo a ce ba firnu ba nammu-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ nawalkirɛiŋa.
3 Mi daa-ma nuɔ! Ba muoraaya ba fɛrɛ. Mi gbãa cira ba muoraaya ba fɛrɛ
cor yɛrɛ, a ne da molo saa guor-ba.

* **7:5** ***Iŋ juɔ Maseduɔni-i-na:*** Niɛŋ 2.13. † **7:12** Ku biyaa ŋaa kutieŋo cãlãa Pol fuɔ fɛrɛ yaa-i. Saa-ku baa 2.5.

4 Ba fũnuŋ nyaar wuɔ i ce jande aa i yaŋ bafamba bi da saaŋ ba kakãyãŋgu-i
a hã Diiloŋ-baamba maŋ *Yerusalɛmu-i-na.
5 Iŋ taa i jɔguɔŋ kumaŋ, ba ciɛ cor kufaŋgu-i: Ba siyaa Itieŋo wulaa, aa tiraa
sire siɛ miɛ i wulaa ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.
6 Maŋ ciɛ dumaaŋo-na, i dii sirɛiŋa Tite-i-na wuɔ uŋ ciɛ namaa na doŋ
kpɔkpuɔla maŋ da na kãyã sũntaamba-i, u gbãŋ u ka perieŋ-yo.
7 Namaaŋo-i Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa-na wɛima-na hiere. Na wuɔ u
hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa, na suɔ u nelma wamma-i, na suɔ ma
belle-i, na hinu pãama-i aa iŋ hãalãayã-nɛi nelnyulmu* maŋ, na bilaa-mu
nammu hãi. Terieŋgu faŋgu-na gbãaŋ na firnu na nammu-i kpɔkpuɔla daayo-
na.
8 Ku saa ce ŋaa mi guor-na na da na ce-ma. Ŋga mi piiye da mi tũnu-nɛi yoŋ
na da na suɔ banambaŋ yuu nyɔlma baa-ma dumaa aa ce ba temma, ku yaa
mi ka suɔ na nelnyulmu nolaaŋgu-i.
9 Itieŋo-i Yesu-Kirsaŋ ciɛ baa-ye dumaa, na saa bi yaŋ-ku suɔma: U waa
muɔrĩɛŋo dɔrɔ-i-na, ŋga u niɛ u muɔrɛ̃tesĩnni-i aa yaŋ-ni duɔ gbãa duɔ ji kãyã
nawalaaŋ miɛŋo-i. U ciɛ ku yaa-i a ce-ye muɔrãaŋ miɛ.
10 Mi piiye mi kusũŋ-maama yaa baa-na, aa ma yaa faa cemma na wulaa.
Na saa da, belle maŋ curaa, namɛi siyaa kpɔkpuɔla daayo kũŋgu-i igɛ̃na, aa
namɛi tiraa sire baa-ku igɛ̃na.
11 Naŋ ŋa naa sire yiɛra baa-ma dumaa, ciɛŋ-maŋ dumɛi bende-i-na a saanu
baa kumaŋ dii na nammu-na.
12 Da ŋ firnu ŋ huɔŋga-i baa Diiloŋo-i, ŋ da u siyaa niŋ daa kumaŋ da ŋ hã-
yo; u siɛ cira ŋ ka cuo ji hã-yo.
13 Ba saa cira na muora na fɛrɛ a hã banamba-i wuɔ na kãyã-bɛi. Ŋga ba
taara na waa kuuduɔŋgu hiere a ta na saa.
14 Dumandɛ-i-na, ku haaya baa namaaŋo-i, na gbãa kãyã bamaŋ dii
naaluɔ-i-na. Ku yaa yiiŋgu naŋgu namaa da na ji waa naaluɔ-i-na aa ku haaya
baa bafamba-i ba ka ne na yaaŋ-na. Na ka ce dumɛi gbãa ce kuuduɔŋgu
15 ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
*«Ku waa umaŋ duɔ fiɛ biɛra *mani-i bɔi, u sa haaya u wulaa,*
aa umaŋ duɔ fiɛ biɛra-yuɔ cɛkũɔ, u sa yor-yuɔ.»†

Titebaa-ba ka kã Korɛ̃nti-i-na

16 I siɛ gbuu gbãa jaal Diiloŋo-i, u ciɛ na maama waa kpelle Tite huɔŋga-na
ŋaa maŋ yeŋ kpelle miɛ hɔmmu-na dumaa.
17 Iŋ ciɛra u bir kã na wulaa, u saa dure. U ciɛra na terieŋgu kãmmaŋ-maama
waa u huɔŋga-na dii yiinaa.
18 I natobiŋo naŋo dii, Diiloŋ-dũŋ-baamba kaal-o terni-na hiere *Neldɔdɔlma
wamma-na; i ka ce u saaŋ-yo ba kã.
19 Diiloŋ-dũŋ-baamba hielaa u yaa-i u duɔ kã baa-ye *Yerusalɛmu-i-na ka hã-
ba coŋgoruoŋ daaku-i. I ce kufaŋgu-i Itieŋo duɔ da yefafalle nuɔmba nunni-
na, aa ba bi suɔ wuɔ i jɔguɔŋ kuufafaaŋgu baa-ba.
20 I sa taara nuɔmba ji bĩɛna i yerre-i coŋgorbuɔ daayo maama-na.
21 I taara i tiɛ ce kumaŋ faa Itieŋo yaaŋga-na halle baa nelbiliemba bi
yaaŋga-na.
22 I natobiŋo naŋo bi dii, i daa u hinu pãama. Dumandɛ-i-na, u fũnuŋ haa u
naŋga nɛi a ce kunaŋgu migãaŋ naara u pãama-na. I ka ce u kã baa-ba.
23 Terieŋgu faŋgu-na, kumaŋ ŋaa Tite kũŋgu-i, u yaa mi wuɔratieŋo, u yaa
mi namaacenceroŋo. Aa tobimba hãi baamba maŋ ka saaŋ-yo, bafamba-i

---

* **8:7** ***Iŋ hãalãayã-nɛi nelnyulmu maŋ:*** Niɛŋ Kor. dĩɛ. 13. † **8:15** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 16.18.

Diiloŋ-dũŋ-baamba pɔpuɔrbiemba; ba ãncemma ce nuɔmba ta ba bĩ *Kirsa yefafalle.
24 Da ba ka hi, na bel-ba ku belma. Ciɛŋ ba suɔ wuɔ ba maama dɔlnu-nɛi kelkel, ku yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i terni-na hiere ba ka suɔ wuɔ na sa dɔl-ba na nuŋ-nu yoŋ, aa ba ka suɔ wuɔ i sa kaal-na gbãŋgbãŋ.

9

Kakãyãŋgu

1 Kakãyãŋgu maŋ saaya ku kã *Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa, manamma si dii mi da mi naara ku kũŋgu-na.
2 Mi suyaa miɛ na taara na ce bĩŋkũŋgu. Mi gbɛlaaŋ-na Maseduɔnitaamba yaaŋga-na miɛ: «Akayi* Diiloŋ-dũŋ-baamba tigiiŋ tĩ dii bendiala da ba kãyã Yerusalɛmu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.» Maŋ yeŋ kpelle na hɔmmu-na dumaa, ku diyaa sirɛiŋa ba bɔi-na.
3 Mi sa taara mi ce coikartieŋ muɔ ku'i ciɛ mi wuɔya puɔr tobiŋ daaba-i na wulaa. Gbãaŋ da mi ji ta mi kã, mi kã ka da na tigiiŋ ninsoŋo ŋaa miŋ waaŋ-ma baa-ba dumaa.
4 Ni ma'i sĩ, miŋ waaŋ baa Maseduɔnitaamba-i miɛ i haa i naŋga nɛi, diɛ kã baa-ba ka da na saa tigiiŋ tĩ, senserre ka da-mi baa-ba; mi siɛ gbãa waŋ namaa diele maama.
5 Ku'i ciɛ naŋ pãa kakãyãŋgu maŋ nuŋgu-i, mi cãrã tobiŋ daaba-i miɛ ba ta yaaŋga miɛ ka tigiiŋ-ku cie-mi. Da mi kã ka da-ku mi yaaŋ-na, ku yaa ka pigãaŋ wuɔ ku dɔlaanu namɛi na ce; molo saa guor-na.

Niŋ duu kumaŋ ŋ kar ku yaa-i

6 Na saa da, da ŋ duu cɛkũɔ, ŋ ka kar cɛkũɔ. Da ŋ bi duu bɔi, ŋ ka kar bɔi.
7 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u fara u naŋga-i ŋaa maŋ yeŋ dumaa u huɔŋga-na, u baa ce u hɔmmu-i mu hãi u baa bi guor u fɛrɛ. Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Ku yuŋgu yaa daaku: Umaŋ faaraŋ u naŋga-i baa hɔfafaŋga, fuɔ maama yaa dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.
8 Aa Diiloŋo yaa gbãa haaya bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere hã-na, a ce-na bĩŋkũntaaŋ namaa, na ta na par na ce sãmma-i ma sĩnni-na hiere
9 ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«U firiinu u naŋga baa sũntaamba-i.
U sãmma sa ji ku dede!»†
10 Umaŋ hãaŋ goŋguonaŋo-i dĩduuma-i, aa tuɔ hã-yo u nuŋ-juuru-i, u ka bi firnu u huɔŋga-i hã namaaŋo-i na dĩduuma-i aa ce na sãmma da belle.
11 Na ka ce ninsoŋ-waaŋ namaa, ta na gbã na ce na sãmma-i hɔnni-na hiere. A ce dumaaŋo-na diɛ hi bamaŋ baa na kakãyãŋgu-i, ba ka gbuu jaal Diiloŋo-i ku maama-na.
12 Na saa da, naŋ ceŋ kakãyãŋgu maŋ daaku-i, ku sa kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba yoŋ, ŋga ku ka ce nuɔmba bɔi ta ba ce Diiloŋo-i kasi saa da-yo.
13 Kakãyãŋ daaku ka pigãaŋ naŋ yuu nyɔlma baa Diiloŋ-maama-i dumaa. Naŋ siyaa *Kirsa *Neldɔdɔlma-i ta na wuɔ baa-ma dumaa, ku ka ce Diiloŋ-dũŋ-baamba famba ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i. Naŋ firiinu na hɔmmu-i a cal na nagãŋ-niini-i baa bafamba-i dumaa, ka cor baa banamba-i hiere, ba ka gbɛliɛŋ-yo ku maama-na.
14 Diiloŋ uŋ ciɛ baa-na cemma maŋ, ku ka ce ba ta ba cãrã Diiloŋo-i ba hã-na a pigãaŋ wuɔ na kũŋgu dɔlnu-bɛi.
15 Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i! Uŋ ciɛ sãmma maŋ yiɛ ma siɛ gbãa waŋ.

---

* **9:2** Korɛ̃nti dii Akayi huɔŋ-na. Niɛŋ 1.1. † **9:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 112.9

10

Pol pigãaŋ u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i

1-2 Muɔ Pol, mi taara nelma diei na wulaa. Nuɔmba gbĩɛ-ku dumaa wuɔ da mi waa na hɔlma-na mi waa hĩnni, aa da mi hel na hɔlma-na mi ta mi cɛ. Jande, mɛi fɛrɛ'i cãarãŋ-nɛi baa *Kirsa hɔhĩnaŋga temma. Baa na yaŋ da mi ji kã na wulaa mi kã baa bubuɔsĩnni. Banamba gbĩɛ-ku dumaa wuɔ nelgbãŋgbãlãŋ muɔ, kɛrɛ fɔ̃ŋgũɔ si dii-miɛ Diiloŋ-hũmelle-na. Mi ka pigãaŋ kutaamba-i mi jãyãmma-i.

3 Nelgbãŋgbãlãaŋ miɛ ninsoŋo, ŋga i sa mal nelgbãŋgbãlãaŋ-maluŋgu.

4 Iŋ kuoraaya i fɛrɛ baa nimaŋ maluŋ daaku-na, nelgbãŋgbãlãaŋ-niini sĩ; Diiloŋ-niikuoranni. Ni yaa kãayãŋ-yiɛ i tiɛ muonu Diiloŋ-bigãarãambaŋ cĩɛŋ terni maŋ nuɔ-i. I suuye coikartaamba nunni-i baa ni yaa-i.

5 Bombolmantaamba maŋ ciyaaŋ nuɔmba-i Diiloŋo suɔma-na, i yar-ba baa ni yaa-i. Bamaŋ sa hũyãaŋ ãŋhũuma-i, i gbãŋ baa-ba ba ta ba nu Kirsa nuŋgu-i baa ni yaa-i.

6 Aa da na ji ta na nu i nuŋgu-i fafamma huɔŋgu maŋ nuɔ-i, i ka pigãaŋ ãnyagarmantaamba-i i jãyãmma-i.

7 Na ne nelma-i dɔrɔ yoŋ aa ta na piiye. Umaŋ duɔ suɔ wuɔ fuɔ Kirsa wuoŋo, kutieŋo saaya u bi suɔ wuɔ miɛŋo-i Kirsa baaŋ miɛ fuɔ temma-i.

8 Itieŋoŋ hãa-ye fɔ̃ŋgũɔ maŋ, da ku fiɛ waa mi ciɛ bombolma baa-yo cɛllɛ, senserre siɛ gbãa da-mi. U hãa-ye baa-yo i diɛ kãyã-nɛi na naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na, u saa hã-ye baa-yo wuɔ i kɔsuɔŋ-na.

9 A ce dumaaŋo-na, mi sa taara na ta na jɔguɔŋ wuɔ mi du-na baa mi sɛbɛbaa-ba-i.

10 Banamba ciɛra wuɔ mi cɛ mi cor mi sɛbɛbaa-ba-na a ne da da mi waa na hɔlma-na, mi waa ŋaa ciɛŋ muɔ aa da mi ta mi piiye, mi nelma sa sire kũɔma.

11 Bamaŋ waaŋ mafamma-i, ba saaya ba suɔ wuɔ iŋ maa aa tiɛ nyɛgɛ̃ŋ mamaŋ i hã-na, diɛ kã i ka bi ce-ma.

12 Na saa da, bamaŋ kaalaaŋ ba fɛrɛ, miɛ i siɛ siɛ saa i fɛrɛ baa-ba, i siɛ bi gbãa fi baa-ba. Bafamba saa ba fɛrɛ baa bafamba fɛrɛ yoŋ. Ba fi ba fɛrɛ ba-naa nuɔ. Miminsĩnni nanni maaraa nifanni-i wɛi?

13 A ne da miɛŋo-i i siɛ siɛ kaal i fɛrɛ ji cor ku terieŋgu-i. Diiloŋ uŋ hãa-ye maacemma maŋ, i bãl ma yaa nuɔ-i. Ma yaa kãa baa-ye i ka hi namaa terieŋgu-i.

14 Diiloŋ uŋ'a i kã terni maŋ nuɔ-i hiere, namaa terieŋgu nuŋgu bi dii. A ce dumaaŋo-na, iŋ kãa ka hi-na baa Kirsa *Neldɔdɔlma-i, i saa cor ku terieŋgu-i.

15 Terieŋgu faŋgu-na, i sa kaal i fɛrɛ banaŋ maacemma-na. Ŋga i taara na yiɛra doŋ Diiloŋ-hũmelle-na i maacemma ta ma da belle ma kã na hɔlma-na a saanu baa Diiloŋ uŋ huɔnu suoŋgu-i dumaa.*

16 Mafaŋ da ma ce, i ka bi gbãa tiɛ waŋ Neldɔdɔlma-i nilɛiŋa maŋ na kɔtɔnni-na, ku yaa i siɛ tiɛ kaal i fɛrɛ banaŋ maacemma-na ba terni-na.

17 Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Umaŋ duɔ tuɔ taara u kaal u fɛrɛ, u saaya u cira: ‹Diilo baa Itieŋo yaa-i.›»*†

18 Terieŋgu faŋgu-na, ku saa ce ŋaa umaŋ kaalaaŋ u fɛrɛ u yaa faa dɛ! Ŋga Itieŋ uŋ kaal umaŋ u yaa faa.

11

Baa na ta na siɛ nelma-i hiere

1 Mi ka ce mi miminsĩnni-i baa-na cɛllɛ, jande, tieraayaŋ mi nuoŋgu-i.

---

* **10:15** Niɛŋ Ɔrɔm. 15.17-21. † **10:17** Seremi (Jérémie) 9.23; Kor. dĩɛ. 1.31

2 Na saa da, na maama dɔl-miŋ a ce mi ta mi ce yɛlma nɛi. Aa yɛlma famma
hilaa Diiloŋ-na. Kuu dii ŋaa mi fii-na hiere dɔrru a hã bibiɛŋo diei baa-na.
Bibiɛŋo faŋo yaa *Kirsa-i. Mi taara na tĩɛ fafamma dumandɛ-i-na a ji hi na
nyɛmuŋ-yiiŋgu-i mi hã-yo baa-na.
3 Mi suyaa miɛ fuɔ da-u-diei maama yaa yuu na hɔmmu-i. Mi kãalã miɛ na
baa ji yaŋ ba tãal-na bir-na u huoŋ-nu ŋaa Awaŋ yaaŋ jĩɛŋo tãal-o dumaa baa
u nudɔdɔlŋgu-i.*
4 Mi niɛ da umaŋ duɔ jo baa mamaŋ, na tiera u nuoŋgu-i: Ba juɔ baa Yesu
naŋ maama o, na siɛ-ma. Ba juɔ baa *Diiloŋ-yalle naŋ maama o, na siɛ-ma. Ba
juɔ baa neldɔdɔlma naŋ maama o, na hũu-ma.
5 Naŋ kaal bamaŋ wuɔ Yesu *pɔpuɔrbieŋ-kirɛiŋa, mɛi wulaa, ba saa buɔ
muɔ-na.
6 Nelma dii yonduo mi nuŋgu-na ninsoŋo, ŋga wɛima sa yar-mi suɔma.
Namaa fɛrɛ-i na suɔ-mi nyuŋgo sĩ.
7 Mi waaŋ Diiloŋ-*Neldɔdɔlma-i baa-na gbãŋgbãŋ mi saa hũu bĩŋkũŋgu na
wulaa. Mi ciɛ mi fɛrɛ cɛkũɔ a gbãa da mi ce na ce bɔi. Miŋ ciɛ kufaŋgu-i, ku ce
mi cãlãa cemma wɛi?
8 Miŋ waa na terieŋgu-na, yammu naŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba'i taa ba kãyã-miɛ.
Kuu dii ŋaa mi hũyãa bafamba nagãŋ-niini yaa a fa namaa maama.
9 Ku saa ce ŋaa bĩŋkũŋ-maama saa waa-miɛ na terieŋgu-na dɛ! Ŋga mi saa ji kã
yinduɔŋgu unaŋ nuɔ ŋ wulaa wuɔ ŋ hã-mi daaku baa daaku. Nimaŋ maama-i
waa-miɛ hiere, tobimba maŋ naa hel Maseduɔni-na kã, ba kãa baa-ni ka hã-
mi.† Wɛima-na hiere mi bilaa mi fɛrɛ, kumaŋ ka ce mi baa ji ce coŋgoruoŋgu
na wulaa, aa mi ka cor ta mi bel mi fɛrɛ dumɛi.
10 Mi huɔŋga fĩɛ baa mafamma-i. Aa Akayi huɔŋga-na hiere, molo siɛ gbãa
ce mi nanna nelma famma-i. Miŋ waŋ mamaŋ coima sĩ. Kirsa yaa mi siɛra;
u hãalãayã-miɛ u ninsoŋo wamma-i.
11 Ku ce na maama sa dɔl-miŋ ku'i ciɛ mi sa siɛ na nagãŋ-niini-i wɛi? Ma'i sĩ.
Diilo fuɔ fɛrɛ suyaa wuɔ na maama dɔlnu-miɛ.
12 Ŋga mi siɛ hũu warbelle na wulaa ku yaa bamaŋ taaraayaŋ da ba saa ba
fɛrɛ baa-ye ba siɛ gbãa.
13 Kufaŋgu taamba-i Kirsa pɔpuɔrbiemba sĩ; huhurmantaamba. Ba ciɛ ba
fɛrɛ Kirsa pɔpuɔrbiemba.
14 Baa na yaŋ ku ce-na gbɛrɛ: *Sitãni fuɔ fɛrɛ sa ce u fɛrɛ dɔrpɔpuɔrbiloŋo
dii wɛi?
15 U cãarãaŋ da ba ce ba fɛrɛ ãnfafammanciraamba, ku ce niɛ aa ce-na
gbɛrɛ? Ŋga baŋ ciɛ maacembabalamma maŋ, Diiloŋo ka pã-ba baa ma sullu-i.

Polŋ daa sũlma maŋ

16 Mi ka tiraa tir-ma baa-na: Molo baa tuɔ ne-muɔ mimilãŋ muɔ. Da na
yagar ta na ne-mi mimilãŋ muɔ, dumaaŋo-na yaaŋ mi bi kaal mi fɛrɛ baa-na
cɛllɛ a ce mi miminsĩnni-i.
17 Miŋ ka waŋ mamaŋ fiɛfiɛ-i-na, Itieŋo kusũŋ-maama sĩ. Mi ka kaal mi fɛrɛ
ŋaa mimilãŋ muɔ.
18 Nuɔmba bɔi kaal ba fɛrɛ a saanu baa baŋ yeŋ dumaa; muɔmi ka bi kaal
mi fɛrɛ.
19 Namaa namaŋ wuɔ na nu nelma, namɛi tieraayaŋ mimiɛlmba nonni-i,
dumaa sĩ wɛi?
20 Na siɛ ba ta ba ce-na ŋaa kɔraaŋ namaa. Na siɛ ba ta ba du-na. Na siɛ ba
ta ba hũu na nagãŋ-niini-i. Na siɛ ba ta ba fĩɛna-nɛi. Na siɛ ba ta ba ture na
yammu-i aa na sa waŋ wɛima.

---

* **11:3** ***Awaŋ yaaŋ jĩɛŋo tãal dumaa:*** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 3.1-6,13. † **11:9** Niɛŋ Filip. 4.15-18.

21 Miɛ i saa da holle ce kufaŋgu temma-i nɛi; jande, baa na gãŋ baa-ye!
Mi ka tiraa cor baa mi miminsĩnniŋ-ãndɛnni-i. Banambaŋ siɛ ba kaal ba
fɛrɛ mamaŋ nuɔ-i, muɔmi ka bi siɛ kaal mi fɛrɛ mɛi.
22 Kutaamba-i *Ebirebaa ninsoŋo. Mɛi fɛrɛ-i Ebireyiɛŋ muɔ. *Isirahɛl-
baamba. Mɛi fɛrɛ-i Isirahɛl-wuoŋ muɔ. *Abiramu hãayɛ̃lmba. Mɛi fɛrɛ-i
unaŋo'i muɔŋo-i.
23 Ba ciɛ mi da mi piiye ŋaa mi yuŋgu siire. Ba'a bafamba *Kirsa cãarãamba;
ŋga mɛi curaa bafamba-i. Mi mulãaŋ ku maacemma-na yaŋ-ba. Baŋ diyaa-
mi kaso-i-na dumaa, ku maaraa bafamba kũŋgu-i. Baŋ muyaa-mi dumaa,
ku maaraa bafamba kũŋgu-i. Miŋ yuraaya kuliiŋgu-i dumaa, ku maaraa
bafamba kũŋgu-i.
24 *Yuifubaa-ba muyaa-mi i ndii. Muoru da-du-diei-na hiere, ba muyaa-mi
comeyufieŋ komorre baa cĩncieluo nennaa‡.
25 *Oromɛbaa-ba muyaa-mi i siɛi aa mi bigãarãamba naŋ-mi baa
tãmpɛ̃lɛ̃iŋa-i da ba ko-mi i diei.§ Baatoŋo ciinu baa-mi i siɛi, aa mi ciɛ
isuɔyiiŋgu diei baa bãaŋ-yiiŋgu diei hũmma-na i diei.
26 Mi wuɔramma-na nilɛiŋa-na, hɔnni bɔi dii hũmma wuyaa-mi naa,
cuobaa-ba bilaa-mi naa, mi nelleŋ-tobimba-i Yuifubaa-ba bilaa-mi naa,
*niɛraamba bilaa-mi naa. Mi curaa nilɛbabalɛiŋa-na aa cor terbabalanni-na
hĩɛhulɛiŋa-na. Dãmmaŋ-nuoraaŋgu wuyaa-mi naa, coikartaamba maŋ wuɔ
bafamba Kirsa-baamba, ba ciɛ-ye sũlma.
27 Mi ciɛ maaceŋkpekpelma bɔi, mi mulãaŋ cor. Hɔnni bɔi dii, mi taa mi cɔ mi
yufieŋ-na; nyulmu'i daamu, hũŋkuɔsĩnni'i daani! Hɔnni bɔi dii, da mi ce mi
naa mi cɔ nyulmu. Waaŋgu mulãaŋ-mi aa niidiini saa bi tiraa waa baa-mi.
28 Mi ka fiinaŋ ma boluoŋgu-na. A naara mafamma-i hiere, yinni maŋ joŋ
mi jɔguɔŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba maama.
29 Umaŋ duɔ saa naŋ kaasĩnni dɛi Diiloŋ-hũmelle-na, mi da ŋaa muɔmɛi saa
naŋ kaasĩnni. Moloŋ duɔ nanna Diiloŋ-hũmelle-i, ku sa suɔ aa jaŋ-mi.
30 Da kuɔ mi saaya mi kaal mi fɛrɛ, mi ka kaal mi fɛrɛ mi nayusĩnni yaa nuɔ-i.
31 Diiloŋo-i Itieŋo-i Yesu To-i, baŋ gbɛliɛŋ umaŋ hɔnniŋ joŋ, u suyaa wuɔ mi
sa kar coima.
32 Miŋ waa Damasi-i-na, fãamaaŋo maŋ waa terieŋgu-na Aretasi bãaŋgu-
na, wuɔ jĩɛna nuɔmba nelle dumiɛŋa yammu-na hiere wuɔ da miɛ mi hel, ba
bel-mi.
33 Ŋga ba yaaŋ-ba aa dii-mi sãmbaga nuɔ a hiel-mi baa fontãlma koko-i-na
a jĩna-miɛ bomborma-na mi ta. Ku ciɛ dumɛi mi gbãa kor u nammu-na.*

12

Diiloŋo caraaya Pol

1 Na saa da, a kaal ŋ fɛrɛ yuŋgu si dii-kuɔ, ŋga mi siɛ gbãa budii; fuɔ mi kaal
mi fɛrɛ. Miŋ ka kaal mi fɛrɛ mamaŋ nuɔ-i gboluoŋ daaku-na, Itieŋ uŋ caraaya-
miɛ a pigãaŋ-mi mamaŋ, mi ka dii mi nuŋgu-i ma yaa nuɔ-i.
2 Mi suɔ Diiloŋ-dũŋ-wuoŋo naŋo-i*, Diiloŋo biyaa-yo kã baa-yo dii u
terieŋgu-na dii fɛ̃nfɛ̃lle-na aa bir jo baa-yo; ku bieŋ cĩncieluo a naa yaa dɛ-i.
U kãa baa fuɔ fɛrɛ yaa wa, u kãa baa u yalle wa, mɛi sa suɔ kunaŋgu ji cor
Diilo fuɔ fɛrɛ-i.

‡ **11:24** A saa baa ba *Moisi *ãnjĩnamma-i ba saa saaya ba muo nɛliɛŋo-i ku cor comeyufieŋ komuɔŋa hãi. Ku'i ciɛ ba ta ba muo nuɔmba-i ba yiɛra comeyufieŋ komorre baa cĩncieluo nennaa. Niɛŋ Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 25.3. § **11:25** Niɛŋ Pɔpuɔr. 16.22; 14.19. * **11:33** Niɛŋ Pɔpuɔr. 9.23-25. * **12:2** Pol gbɛ̃ fuɔ fɛrɛ yaa dumaaŋo-na. Niɛŋ vɛrsɛ 7-i-na.

3-4 Miŋ suyaa ma diei maama maŋ, Diiloŋo kãa baa naacolŋ daayo-i u nelle-
na. U kãa baa fuɔ fɛrɛ yaa wa, u kãa baa u yalle wa, mi sa suɔ kunaŋgu ji cor
Diiloŋo-i. Uŋ kãa terieŋgu-na ka nu nelma maŋ, ma siɛ gbãa waŋ; aa molo saa
saaya u hiel-ma u nuŋgu-na.
5 Mi gbãa kaal fuɔ temma yaa-i a yaŋ mɛi fɛrɛ-i. Muɔmi kaal mi fɛrɛ mi
nayusĩnniŋ yoŋ.
6 Da ku dɔl-miŋ, mi gbãa kaal mi fɛrɛ aa mi siɛ kar mi huɔyasaŋga ŋaa
mimilãŋ muɔ. Ŋga mi siɛ kaal mi fɛrɛ. Mi sa taara ba haa-mi dɔrɔ ji cor. Mi
taara baŋ nuŋ mamaŋ mi nuŋgu-na baa baŋ daa mi ciluɔ-i dumaa ba kãŋ-mi
saa baa ni yaa-i.
7 Na saa da, Diiloŋ uŋ biyaa-mi ka pigãaŋ-mi nelma maŋ u nelle-na ma waa
nelbuɔ cor. U sa taara mi ce bombolmantieŋ muɔ ku'i ciɛ u yaŋ mi ta mi
mulĩɛŋ mi kũɔma-na. Ku ciɛ ŋaa u hãa *Sitãni-i hũmelle-i u tuɔ gãŋ baa-mi
mi baa gbãa ce bombolmantieŋ muɔ.
8 Mi cãarã Itieŋo-i i siɛi wuɔ u hiel-mi mulĩɛŋ daama-na.
9 Miŋ cãarã-yuɔ dumaaŋo-na, u gbẽ-mi wuɔ: «Miŋ ceŋ baa-ni dumaa ku ka
gbẽ baa-ni. Mi fɔ̃ŋgũɔ da nayusĩnniŋ-huɔŋgu'i nuɔ-i fafamma.» Uŋ juɔ piiye
dumaaŋo-na, mi naa mi yaŋ aa ta mi kaal mi fɛrɛ mi nayusĩnni'i nuɔ-i. Ku yaa
*Kirsa fɔ̃ŋgũɔ ka hiel-mi.
10 Ku'i ciɛ na da mi huɔŋga fĩɛ baa mi nayusĩnni-i, baa mi tuosĩnni-i, baa mi
yaahuolo-i, baa mi sũlma-i, baa mi mulĩɛma-i Kirsa maama-na. Muɔ da mi
naa yuŋgu huɔŋgu maŋ nuɔ-i, huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i fɔ̃ŋgũɔ da-miɛ.

Pol huɔŋga cuu baa Korẽntitaamba-i

11 Na ciɛ mi ta mi piiye ŋaa mi yuŋgu siire, a ne da namɛi naa saaya na ta na
kaal-mi. Mi siɛ gbãa cii muonu caŋga ninsoŋo, ŋga naŋ kaal bamaŋ bafamba-i
wuɔ Yesu *pɔpuɔrbieŋ-kirɛiŋa, ba saa buɔ muɔ-na halle cɛkũɔ.
12 Kumaŋ pigãaŋ wuɔ Yesu pɔpuɔrbiloŋ muɔ, ku ciɛ na hɔlma-na: Mi fĩɛ
mi huɔŋga-i baa wɛima-i hiere, Diiloŋo kãayã-miɛ mi ce gbɛrɛ-wɛima bɔi baa
nelma bɔi na hɔlma-na.
13 Mi ciɛ bige-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba namba-i aa mi saa ce-ku hã na-
maaŋo-i? Mi saa yagar-ma miŋ'a mi saa ce na yiɛra baa mi yuŋ-maama-i. Da
kuɔ miŋ ciɛ mafamma-i mi cãlãa cemma, ciɛŋ-miŋ jande.
14 Muɔmɛi daami mi tigiiŋ tĩ da mi kã na wulaa siɛliŋ-kãmma-i, aa namaa
nuŋgu siɛ waa mi yuŋ-maama-na. Mi taara namɛi, mi sa taara na nagãŋ-niini.
Na saa da, bisãlmba sa fiɛ ba bĩncuɔmba, bĩncuɔmba'i fiyaaŋ ba bisãlmba.
15 Mi ka hiel mi naŋga-i mi fɛrɛ aa tiraa siɛya mi kũɔma-i na maama-na.
Ku ce na maamaŋ fũnuŋ ma dɔlnu-miɛ dumandɛ-i-na, mi maama ka ta ma
balannu namaaŋo-i wɛi?
16 Na suyaa wuɔ mi saa har mi yuŋ-maama-i haa hã-na. Ŋga banamba ka
cira huhurmantieŋ muɔ; kɛrɛ mi yaaŋ-na aa cure-nɛi.
17 Miŋ saaŋ bamaŋ ba kã na wulaa hiere, mi ciɛ u diei ka tãal-na hũu
bĩŋkũŋgu na wulaa dede wɛi?
18 Mi naŋ cãarã Tite kã na wulaa baa tobiŋo maŋ miŋ waaŋ u maama-i baa-
na; Tite kaa tãal-na hũu bĩŋkũŋgu na wulaa wɛi? Tite-i baa muɔŋo-i i saa ce
maacenduɔma yaa wɛi? I saa wuɔ hũmeduɔle yaa wɛi?
19 Dii yiinaa na jɔguɔŋ wuɔ sĩ i piiye diɛ kor i fɛrɛ. Ma'i sĩ. Iŋ yeŋ *Kirsa
horre-na, ku'i ciɛ i tiɛ piiye dumaaŋo-na; Diiloŋo yaa i siɛra. Mi jẽnaaŋ namaa,
i taara na naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na ku'i ciɛ i tiɛ waŋ daama-i hiere baa-
na.
20 Mi holle tie baa kãmma-i na terieŋgu-na wuɔ sĩ mi siɛ ka da-na miŋ taaraŋ
mi ka da-na dumaa. Da mi saa bi ka da-na dumaaŋo-na, namaa na ka bi

piel mi maa-na. Bɛrru-i, baa yɛlma-i, baa hɔdulle-i, baa nenemuŋgu-i, baa yebĩɛnande-i, baa dondorre-i, baa bombolma-i, baa ãŋguɔlma-i, mi sa taara mi ka da-ni na terieŋgu-na.

21 Mi holle tie wuɔ sĩ da mi kã na terieŋgu-na Diiloŋo ka tiraa ture mi yaaŋga-i na hɔlma-na. Mi holle tie wuɔ sĩ mi ka kã ka da nuɔmba bɔi saa nanna ba maacembabalamma-i yogo. Wuɔ sĩ mi ka kã ka da ba curaa baa ba *fuocesĩnni-i baa ba bĩŋwosĩnniŋ-maacemma-i. Kufaŋgu ka ce mi kaal ba yuŋ-nu.

13

Nelperiema

1 Mi kãmma i siɛi yaa dɛ-i na wulaa. Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Siɛrtaamba hãi sisɔ ba siɛi da ba da nelma maŋ nuɔ-i hiere, ma ka fiɛlnu.»**

2 Miŋ ŋa naa kã hãalĩŋ-kãmma-i mii naa hi gboya ãmbabalmanciraamba-i. Dumandɛ-i-na, miŋ yeŋ yargaa yogo, mi ka tir-ma baa-na na hieroŋo-i hiere: Da mi kã ka da umaŋ sa wuɔyaaŋ hũmelle-i, mi siɛ yaŋ-yo.

3 Ma sĩ na taara na suɔ da kuɔ miŋ waŋ mamaŋ *Kirsa nuŋ-ãndaaŋgu kɛ? Na ka suɔ-ma. Kirsa-i nayusĩnnintieŋo sĩ, u ka ce bibɛsĩnni na hɔlma-na.

4 Baŋ taa ba gbu-yo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u waa nayusĩnnintieŋo ninsoŋo, ŋga uŋ kuu aa sire, Diiloŋ-fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ. Miɛ fɛrɛ-i maaduɔma, iŋ yeŋ horre-na baa-yo, i naa yuŋgu, ŋga Diiloŋ-fɔ̃ŋgũɔ ciɛ i ka da fɔ̃ŋgũɔ. Diɛ kã, i ka pigãaŋ-na baa-yo i ciluɔ-i-na.

5 Niɛŋ na hɔmmu-i aa na yuu na fɛrɛ na ne da kuɔ na wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma. Niɛŋ na hɔmmu-i na ne, Yesu-Kirsa si dii-muɔ wɛi? Mi saa yagarma da kuɔ na saa hũu u maama-i.

6 Ŋga mi suyaa miɛ da na ne miɛ ciluɔ-i, na ka suɔ wuɔ i wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma.

7 Iŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa, ku yaa daaku: Na hiel na naŋga ãmbabalma cemma-na. Ku saa ce ŋaa i taara i pigãaŋ wuɔ miɛ i faa dɛ! Ma'i sĩ. Ŋga i taara na vaa na fɛrɛ baa ãnfafamma cemma yaa-i, halle nuɔŋ da ba fiɛ cira miɛ i sa wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma, wɛima sĩ.

8 Na saa da, miɛ i gbãa cu ninsoŋo huoŋ-nu yoŋ, ŋga i siɛ gbãa cie-yo u maacemma-na.

9 Namaa da na da fɔ̃ŋgũɔ Diiloŋ-hũmelle-na, aa ba fiɛ ta ba piiye wuɔ miɛ i naa yuŋgu, wɛima sĩ. Iŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa i hã-na, i taara u kãyã-nɛi na bir jo hũmefafalle-na a ji hi na fuoŋgu-i Diiloŋ-hũmelle-na.

10 Mi sa taara da mi kã, mi ka ta mi nuola-nɛi ku'i ciɛ mi waa yargaa aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i hã-na. Na saa da, Itieŋ uŋ hãa-mi fɔ̃ŋgũɔ maŋ, u hãa-mi baa-yo wuɔ mi kãyã-nɛi na naŋ kaasĩnni u hũmelle-na, u saa hã-mi baa-yo wuɔ mi kɔsuɔŋ-na.

11 Tobiŋ namaa, mamaŋ tĩyãa ma yaa daama: Taa na nyɛ! Gbãaŋ na hi na fuoŋgu-i Diiloŋ-hũmelle-na. Taa na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ. Taa na nunu na-naa. Bilaaŋ na-naa fafamma. Mafaŋ da ma ce, Diiloŋo-i nelnyulmuntieŋo-i baa yaafɛ̃llentieŋo-i u ka waa baa-na.

12 Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba pãa na jaaluŋgu.

13 Itieŋo-i Yesu-Kirsa kãyã-nɛi. Diiloŋo pigãaŋ-na uŋ dɔl-naŋ dumaa aa u *Yalle waa baa-na hiere.

---

* **13:1** Anjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 19.15

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã Galasitaamba-i
Nelmuoyamma

Pol nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã Galasi Diiloŋ-dũŋ-baamba. *Yuifubaa-ba waa-bɛi, *niɛraamba bi waa. Ba nuɔ Yesu-Kirsa maama-i Pol yaa wulaa-i aa hũu-ma. Ŋga huɔŋgu naŋgu juɔ hi, nuɔmba namba kã ka ta ba guɔl ba gbeini-i. Kutaamba taa ba piiye wuɔ Pol fuɔ fɛrɛ-i Yesu *pɔpuɔrbiloŋ-kerre sĩ, aa uŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i dumaa, ma yaaŋga'i sĩ. Ba taa ba bi piiye wuɔ niɛraamba maŋ hũyãa Yesu maama-i ba saaya ba *jã a saa baa Yuifu ba *ãnjĩnamma-i.

Baŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, ma kã ka hi Pol. Pol wuɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i a tagaaya pigãaŋ-ba ba da ba suɔ wuɔ fuɔ-i Yesu pɔpuɔrbiloŋo-i kelkel (sap. 1–2). U biyaa *Tobisĩcɔlɔnniŋ-sɛbɛ maama-i tagaaya pigãaŋ-ba wuɔ molo siɛ gbãa wuɔ Yuifu ba ãnjĩnamma-i a ce nelviiŋo Diiloŋo yufelle-na; kɛrɛ da ŋ hũu Yesu maama-i ku yaa gbãa ce-ni nelviiŋ nuɔ (sap. 3–4). Wuɔ Yesu-Kirsa hũyãa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ãnjĩnamma nyisɛ̃nni-na a ce ba waa ba fɛrɛŋ nuɔ; kɛrɛ ba yaŋ ba hɔmmu fɛ̃ gbarnu. Ŋga wuɔ baŋ yeŋ ba fɛrɛŋ nuɔ, ba baa naŋ hãlmaaŋ-nu baa kufaŋgu-i a ta ba ce kumaŋ dɔlaanuŋ-bɛi. Ba yaŋ *Diiloŋ-Yalle ta di ta ba yaaŋ-na ba ãncemma-na hiere (sap. 5–6).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ. Pɔpuɔrbilosĩnni fanni-i mi saa da-ni nuɔŋ nammu-na, mi saa bi da-ni nɛliɛŋ bargɔ-na, ŋga Yesu-Kirsa-i baa i To-i Diiloŋo maŋ siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, ba yaa hãa-mi baa-ni.
2 Muɔ baa tobimba maŋ dii bande-i-na hiere, i jaalaa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ dii Galasi-i-na.
3 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.
4 Yesu-Kirsa ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a pir i ãmbabalma-i i yunni-na a duɔ hũu-ye miwababalaŋ daayo nammu-na ŋaa i To-i Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.
5 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ bɔbɔima ta ma haa Diiloŋo-na hɔnni maŋ joŋ! Ma ce dumaa.

Neldɔdɔlma dii ma diei yoŋ

6 Naŋ duɔŋ ta na cĩina Diiloŋo-i donduo dumaaŋo maŋ nuɔ-i, ku cuu mi huɔŋga-i; ŋ siɛ suɔ wuɔ u yaa ciɛ baa-na aa bĩ-na *Kirsa barguɔ-i-na duɔ ce-na u baaŋ namaa; na bir yaŋ ufaŋo-i aa ta na gbar na nyaanu neldɔdɔlma namma.
7 A ne da neldɔdɔlma namma si dii ji fa yii baa Kirsa maama-i. Ba tãal-na. Ba taara ba cure Kirsa *Neldɔdɔlma-i.
8 Iŋ waaŋ Neldɔdɔlma maŋ baa-na, umaŋ duɔ kã ka waŋ u deŋ maama baa-na, Diilo baa yaŋ kutieŋo-i. Halle da ku fiɛ'a miɛmɛi, Diilo baa yaŋ-ye. Da ku fiɛ'a *dɔrpɔpuɔrbiloŋo, Diilo baa yaŋ-yo.
9 I gbuɔya-nɛi baa-ma cor, mi tiraa mi tir ma yaa baa-na daama-i: Naŋ hũyãa Neldɔdɔlma maŋ, umaŋ duɔ kã ka waŋ u deŋ maama baa-na, Diilo baa yaŋ kutieŋo-i.
10 Namaa wulaa, dumandɛ-i-na mi taara nelbiliemba'i dɔl-mi waa mi taara Diiloŋo'i dɔl-mi? Mi taara mi ce kumaŋ dɔlaanuŋ nelbiliemba wɛi? Kuɔ mi taa mi taara nelbiliemba dɔl-mi, mii naa saa gbãa waa Kirsa cãarãŋ muɔ.

Polŋ daa Yesu pɔpuɔrbilosĩnni-i dumaa

11 Tobiŋ namaa, yaaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Miŋ waaŋ *Neldɔdɔlma
maŋ baa-na, nelbiloŋ huɔyasaŋga sĩ.
12 Mi saa nu-ma nɛliɛŋ nuŋ-nu, mi saa bi hãalã-mɛi moloŋ wulaa; Yesu-Kirsa
fuɔ fɛrɛ yaa tigãaŋ-mi baa-ma.
13 Miŋ ŋa naa ta mi wuɔ *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i dumaa, na saa bi yaŋ-
ma numma. Mi taa mi ce Diiloŋo dũŋ-baamba-i kpãncɔ̃lgũɔ mi cor. Mi taa mi
taara mi muonu Diiloŋo dũŋgu-i.
14 Mii naa silaa vaa mi fɛrɛ cor baa Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-i; a
ce dumaaŋo-na, mi nabaamba-na, nuɔmba bɔi saa ta ba fi baa-mi.
15 Ŋga ku huɔŋguŋ juɔ hi, umaŋ hielaa u yufelle miɛ dii mi nyu kusũŋgu-na,
u ciɛ baa-mi aa bĩ-mi ce-mi u wuoŋ muɔ,
16 aa pigãaŋ-mi u Biɛŋo-i mi da mi waŋ u maama-i baa *niɛraamba-i.
Mafammaŋ ciɛ, mi saa piɛ moloŋ caaŋ-nu wuɔ mi ka yuu-yo baa nelma.
17 Mi saa bi kã *Yerusalɛmu-i-na ka ne bamaŋ taa yaaŋga muɔ-na Yesu
pɔpuɔrbilontesĩnni-na. Mi yaaŋ aa sire kã Arabi*. Ku huoŋgu-na, mi suɔ bir
jo Damasi-i-na.
18 Mi ciɛ bieŋa siɛi aa suɔ da mi kã Yerusalɛmu-i-na da mi ka taara Piɛr† suɔ-
yo. Miŋ kaa da-yo, mi ciɛ yinni cĩncieluo baa ni ndii yoŋ baa ufaŋo-i.
19 Miŋ kãa terieŋgu-na, da ma hel fuɔ baa Itieŋo hãaŋo-i Sake-i-na, mi
yufelle saa haa Yesu *pɔpuɔrbiloŋo naŋ-na.
20 Miŋ waŋ mamaŋ daama-i coima sĩ; Diiloŋo yaa mi siɛra.
21 Miŋ hilaa terieŋgu-na, mi kã Siiri mara nuɔ, aa sire terieŋgu-na a kã Silisi
mara nuɔ.
22 Bamaŋ cuu Kirsa huoŋ-nu *Yude-i-na, ba saa naa hi da mi yufelle yogo.
23 Ba taa ba nu nuɔmba piiye yoŋ wuɔ: «Umaŋ taa u ce-ye kpãncɔ̃lgũɔ-i, u
yaaŋ fiɛfiɛ-i-na aa tuɔ waŋ Yesu maama baa nuɔmba-i; ŋ siɛ suɔ wuɔ uu naa
gbuu cɔ̃-ma.»
24 Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, baa ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i mi maama-na.

2

Yesu pɔpuɔrbiemba daa ba-naa Yerusalɛmu-i-na

1 Bieŋ cĩncieluo baa a naa ku huoŋgu-na, mi tiraa bir kã *Yerusalɛmu-i-na
baa Barnabasi. Mii naa bi ce Tite kã baa-mi.
2 Mi kãa Diiloŋ-kãmma. Miŋ kãa, yiiŋgu naŋgu-na, yiɛ da i-naa baa Di-
iloŋ-dũŋ-baamba yaataamba-i ba kula. Miŋ waŋ *Neldɔdɔlma-i dumaa baa
*niɛraamba-i, miɛ suur ma yaaŋga-na a piiye tũnu-bɛi. Mi saa ta mi taara mi
maacemma ce maaceŋgbãŋgbãlãmma ku'i ciɛ miɛ suur ma yaaŋga-na a piiye
tũnu-bɛi.
3 Halle mi nawuoŋo-i Tite waa niɛryiɛŋo, ŋga molo saa ji guor-o yinduɔŋgu
wuɔ u *jã.
4 Ŋ siɛ suɔ wuɔ huhurmantaamba namba waa guɔl baa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ
miɛŋo-i. Bafamba taa ba taara u jã. Ba yagalaa suur baa-ye da ba ne iŋ yeŋ
i fɛrɛŋ nuɔ dumaa Yesu-Kirsa horre-na aa da ba bir ce ku yaa sɔgɔlnu *Moisi
*ãnjĩnamma-i i gbeini-na.
5 I saa hũu aa hã-ba halle cɛkũɔ. I ciɛ mafamma-i ninsoŋo maŋ dii
Neldɔdɔlma-na u duɔ gbãa tĩɛ u temma-i na da na suɔ-yo.
6 Miŋ piiye tũnu yaataamba-i, ba saa da manamma naara. A ne da ba kãŋ
ba yaa-i nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba-i Diiloŋ-dũŋgu-na, ŋga baŋ niɛ kumaŋ aa ta ba kãŋ-
ba, mɛi sa ne kufaŋgu-i. Diiloŋo sa ce ciɛluɔ.

---

* **1:17** ***Arabi:*** Nelle naŋ yerre-i dumaaŋo-na. † **1:18** Piɛr yerre nande yaa wuɔ Sefasi. Niɛŋ Nsãa 1.42.

7 Ba saa da manamma haa. Ŋga ba daa Diiloŋ uŋ puɔraa Piɛr dumaa wuɔ
u waŋ Neldɔdɔlma-i baa *Yuifubaa-ba-i, u bi puɔraa muɔŋo-i dumɛi wuɔ mi
waŋ-ma baa niɛraamba-i.
8 Uŋ puɔraa Piɛr dumaa Yuifubaa-ba wulaa, u bi puɔraa muɔŋo-i dumɛi
banamba wulaa.
9 Sake-i baa Piɛr a naara Nsãa-i ba taa ba kãŋ ba yaa-i Diiloŋ-dũŋ-baamba
yuntaaŋ-kirɛiŋa-i. Bafambaŋ juɔ suɔ wuɔ Diiloŋo'i ciɛ baa-mi aa hã-mi
maaceŋ daama-i, baa dii hũmma muɔ baa Barnabasi-i i nammu-na a pigãaŋ
wuɔ ba hũyãa-ma. Terieŋgu faŋgu-na, yiɛ saa-ma baa i-naa; miɛ yiɛ i ka kã
niɛraamba hɔlma-na ka tiɛ waŋ Yesu maama-i, bafaŋ ba'a ba ka kã Yuifu ba
wulaa.
10 Ba taaraaya nelma diei yoŋ i wulaa: wuɔ i baa yaŋ ba sũntaamba maama
karaanu-yiɛ Yerusalɛmu-i-na. Mi bi ciɛ-ma ma cemma-i.

Pol cãlãa Piɛr nuɔmba-na

11 Ku huoŋgu-na, Piɛr wuɔ ji jo Ãntiyɔsi-i-na i wulaa. Uŋ juɔ, mi saa yaŋ-yo;
uu naa silaa cãl cor.
12 Uŋ juɔ, u taa u gbonu u wuo niiwuoni-i baa tobimba maŋ *niɛraamba-i.
Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Sake wuɔ saaŋ nuɔmba jo. Bafamba taa ba kuye
*jãmmaŋ-kũŋgu-i. Baŋ juɔ, Piɛr wuɔ kãalã, u sa tiraa wuo niiwuoni-i baa
niɛraamba-i.
13 *Yuifubaa-ba namba waa baa-yo, bafamba-i hiere baa bi suuye ba
yufieŋa-i aa cu Piɛr huoŋ-nu. Halle Barnabasi fuɔ fɛrɛ yaaŋ ba tãal-o dii-yo
ba dawɔruɔ-i-na.
14 Miŋ juɔ da ba ciluɔ sa kã hũmeduɔle baa ninsoŋo maŋ dii *Neldɔdɔlma-
na, miɛ fulnu Piɛr nuɔmba-na miɛ: «Nuɔni maŋ Yuifuyiɛŋ nuɔ, nuɔ da ŋ
yaŋ Yuifusĩnni-i aa ce ŋ fɛrɛ niɛryiɛŋ nuɔ, ma da niɛ ŋ ta ŋ taara ŋ guor
niɛraamba-i ce-ba Yuifubaa?
15 «Miɛ fuɔ, miɛ huɔŋ baa Yuifusĩnni-i; niɛraaŋ miɛ sĩ, ba kãŋ ba yaa-i
ãmbabalmanciraamba-i wuɔ ba sa wuɔ *Moisi *ãnjĩnamma-i.
16 Ŋga i suyaa wuɔ nɛliɛ siɛ gbãa wuɔ ãnjĩnamma-i a ce nelviiŋo Diiloŋo
yufelle-na. Da ŋ hũu Yesu-Kirsa maama-i, ku yaa Diiloŋo tuɔ kãŋ-ni nelviiŋ
nuɔ. Ku'i ciɛ miɛ i bi hũu Yesu-Kirsa maama-i diɛ gbãa ce nelviiŋ miɛ Diiloŋo
yufelle-na. Ku saa ce ŋaa ãnjĩnamma wuɔsaaŋgu yaa ka ce-ye nelviiŋ miɛ
Diiloŋo yufelle-na dɛ! Iŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i, ku yaa ka ce-ye nelviiŋ
miɛ, ni ma'i sĩ ãnjĩnamma wuɔsaaŋgu siɛ gbãa ce moloŋo nelviiŋo.
17 Miɛ maŋ Yuifubaa miɛ, da kuɔ iŋ hũyãa Yesu maama-i diɛ vii Diiloŋo
yaaŋga-na, i ciɛ ãmbabalmanciraaŋ miɛ baa niɛraamba-i hiere kuuduɔŋgu, ku
yuŋgu yaa wuɔ *Kirsa yaa diyaaŋ nuɔmba-i ãmbabalma cemma-na kɛ! A ne
da ma'i sĩ.
18 Miŋ naana hũmelle maŋ, da mi tiraa bir jo-diɛ, ku pigãaŋ wuɔ mi cãlãa
cemma.
19 Na saa da, ãnjĩnamma ciɛ mɛi hiel mi naŋga ma wuɔsaaŋgu-na da mi ta
mi ce baa Diiloŋo. Kuu dii ŋaa ba gbuu-mi baa Kirsa-i ko-mi. A ce dumaaŋo-na
ãnjĩnamma siɛ gbãa yuu-mi baa wɛima.
20 Kuu dii ŋaa mi kuu, mi yalle taa aa Kirsa diele yaa cɛr waa-miɛ. Miŋ yeŋ
terieŋgu maŋ nuɔ-i nyuŋgo-i-na, mi haa mi naŋga-i Diiloŋ-Biɛŋo yaa nuɔ-i. U
yaa dɔlaa-mi aa hũu-ma ku mi maama-na.
21 Mi siɛ cĩina Diiloŋo hujarre-i. Kuɔ ãnjĩnamma yaa taa ma ce-ye nelviiŋ
miɛ Diiloŋo yufelle-na, dumaaŋo-na Kirsa kuliiŋgu naa ce gbãŋgbãŋ.»

3

Ãnjĩnamma sa ce nɛliɛŋo nelviiŋo

1 Galasitaaŋ namaaŋo-i daana-i, na yunni kuu aa yaŋ-na. Hai moloŋo-i bĩɛnaana na yunni-i bĩɛnaŋ daama temma-i? Ŋ siɛ suɔ wuɔ Yesu-Kirsaŋ kuu yuŋgu maŋ nuɔ-i *daaŋgu-na, ma waaŋ kaala baa namaaŋo-i.
2 Mi ka yuu-na baa nelma diei yoŋ: Diiloŋo hãa-na u *Yalle-i wuɔ na wuɔyaa *Moisi *ãnjĩnamma yaa fafamma sisɔ u hãa-na baa-de wuɔ na yiɛraaya nu *Neldɔdɔlma-i aa hũu-ma?
3 Bige-i ciɛ na yunni ku aa yaŋ-na dumaaŋo-na? Bige-i ciɛ naŋ duɔŋ mamaŋ baa *Diiloŋ-Yalle-i na ta na taara na perieŋ-ma fiɛfiɛ-i-na baa namaa fɛrɛŋ fɔ̃ŋgũɔ?
4 Na daa nelma bɔi. Na yuu ba'a Diiloŋo pigãaŋ-na baa-ma gbãŋgbãŋ wɛi? U saa pigãaŋ-na baa-ma gbãŋgbãŋ!
5 Diiloŋ duɔ hã-na u Yalle-i aa tuɔ ce gbɛrɛ-wɛima-i na hɔlma-na, u ce kufaŋgu-i wuɔ na wuɔ ãnjĩnamma sisɔ u ce-ku wuɔ na nuɔ Neldɔdɔlma-i aa hũu-ma?
6 Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«*Abiramu hũyãa Diiloŋ-nelma-i aa haa u naŋga yuɔ ku'i ciɛ Diiloŋo tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo.»**
7 Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na suɔ wuɔ bamaŋ hũyãa Diiloŋ-nelma-i Abiramu temma-i, ba yaa Abiramu bisãlŋ-kirɛiŋa-i.
8 A saanu baa mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na, Diiloŋo taara *niɛraamba maŋ da ba hũu u maama-i u dii-ba baa nelviimba, ku'i ciɛ u wuɔya waŋ neldɔdɔl daama-i baa Abiramu-i wuɔ: *«Mi ka ta mi cor baa nuɔnɛi mi ce baa dũnni-i hiere hĩɛma-na.»*†
9 A ce dumaaŋo-na, Abiramuŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na u ce baa-yo dumaa, umaŋ duɔ bi haa u naŋga-i yuɔ u ka bi ce baa-yo Abiramu temma-i.
10 A ne da bamaŋ haa ba naŋga ãnjĩnamma wuɔsaaŋgu-na, Diiloŋo waasaaŋ-ba. Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Bamaŋ sa wuɔyaaŋ ãnjĩnamma-i hiere ma kũŋgu-na, Diiloŋo ka waasa-bɛi.»*‡
11 Aa bi tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: *«Umaŋ duɔ haa u naŋga Diiloŋo-na, nelviiŋo; u ka kor.»*§ Terieŋgu faŋgu-na, ku kaalaaya wuɔ molo siɛ gbãa wuɔ ãnjĩnamma-i a ce nelviiŋo Diiloŋo yufelle-na.
12 Ŋga ma bi tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: *«Umaŋ duɔ gbãa wuɔ ãnjĩnamma hũmieŋa-i hiere, a ka kor-o.»** Terieŋgu faŋgu-na, ku pigãaŋ wuɔ a haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na baa a haa ŋ naŋga-i ãnjĩnamma wuɔsaaŋgu-na, nelduɔma sĩ.
13 Ŋga molo saa gbãa wuɔ ãnjĩnamma-i ma kũŋgu-na hiere. A ce dumaaŋo-na Diiloŋo naa waasa-yiɛ. Ŋga Yesu-Kirsaŋ kuu *daaŋgu-na, ku pigãaŋ wuɔ u hũyãa miɛ waasamma-i ce-ma u maama. Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Da ba nuŋ umaŋ daaŋ-nu, ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋo waasaaŋ kutieŋo-i.»*†
14 Ku ciɛ dumɛi Diiloŋ uŋ ŋa naa pã nuŋgu maŋ baa Abiramu-i wuɔ u ka ce baa-yo, Yesu-Kirsa ce ku jo ji bure bi hi niɛraamba-i. Aa Diiloŋ uŋ pãa u Yalle maŋ nuŋgu-i, i hieroŋo-i iŋ hũyãa u maama-i ku'i ciɛ i tiɛ da-de.
15 Tobiŋ namaa, mi ka waŋ nelma diei a pigãaŋ-na a saa baa kuŋ ceŋ dumaa i tiɛ da-ku: Moloŋ duɔ pã nuŋgu baa u nanolŋo aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ aa haa u niele, u siɛ gbãa ka bir jo baa huoŋ-ãndaaŋgu.
16 A ne da Diiloŋo pãa u nuŋgu-i baa Abiramu-i baa u huoŋgu-i. Ba saa cira: «U huoŋ-baamba». Ku ka ce ŋaa baa dii bɔi. Ba ciɛra: «U huoŋgu». A pigãaŋ wuɔ uu dii u diei; aa u yaa *Kirsa-i.

---

* **3:6** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 15.6 † **3:8** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 12.3 ‡ **3:10** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 27.26 § **3:11** Abakuke (Habaquq) 2.4 * **3:12** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 18.5; Ɔrɔm. 10.5 † **3:13** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 21.23

17 Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ ma yaa daama: Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa
Abiramu-i, Moisi ãnjĩnamma siɛ gbãa jo bieŋ nuɔsiba hãi baa bieŋ komorre
baa cĩncieluo ku huoŋgu-na ji boruona-kuɔ. Ma siɛ gbãa ce.
18 Da kuɔ Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, ku da ãnjĩnamma wuɔsaaŋgu'i nuɔ-i,
ba sa tiraa bĩ kufaŋgu-i nupãlle. A ne da Diiloŋ uŋ ciɛ baa Abiramu-i uu naa
pã nuŋgu'i baa-yo aa ce-ma.

Ãnjĩnamma yuŋgu yaa haku-i?

19 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo hãa-ye *ãnjĩnamma-i yuŋ haku-i nuɔ-i? U
naaraaya-mɛi u nupãlle-na i diɛ tiɛ da i maacembabalamma-i. U ciɛ ku yaa-i a
tuɔ cie *Abiramu hãayɛ̃lŋo jomma-i; nupãlle vii u yaa-i. Ãnjĩnamma famma-i
*dɔrpɔpuɔrbiemba'i hãa *Moisi-i baa-ma u jo baa-ma ji hã-ye.
20 A ne da Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i, molo saa waa ba hɔlma-
na, Diilo fuɔ fɛrɛ yaa piiye baa Abiramu-i.
21 Terieŋgu faŋgu-na, ãnjĩnammaŋ waaŋ mamaŋ, ma hilaa ma deŋ baa
Diiloŋ-nupãlle-i wɛi? Ma saa hel ma deŋ! Kuɔ ãnjĩnamma namma waa ta
ma gbã ma kor nuɔmba-i, maa naa gbãa ta ma ce nɛliɛŋo-i nelviiŋo Diiloŋo
yufelle-na.
22 Ŋga Diiloŋ-nelma karaa ãndaaŋgu-i wuɔ ãmbabalma cuure nuɔmba-i
hiere, a ce dumaaŋo-na bamaŋ da ba hũu Yesu-Kirsa maama-i, Diiloŋ uŋ pãa
nuŋgu maŋ, u ka ce-ku hã-ba.
23 Aa *Kirsa maama suɔ da ma jo, ãnjĩnamma naa ce-ye ŋaa kasobieŋ miɛ
fuɔ Diiloŋo ji pigãaŋ-ye Kirsa maama-i i diɛ hũu-ma.
24 A ce dumaaŋo-na, ãnjĩnamma naa waa i yuŋ-nu ta ma dii-ye hũmelle-na
ma cie Kirsa duɔ jo i diɛ hũu u maama-i a ce nelviiŋ miɛ Diiloŋo yufelle-na.
25 Kirsaŋ juɔ aa i hũu u maama-i, ãnjĩnamma sa tiraa ma ye i yuŋgu-na.
26 Fiɛfiɛ-i-na, naŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i, na ciɛ Diiloŋ-bisãlŋ namaa
hiere.
27 Namaa namaŋ *baatiseŋ hiere a suur Kirsa horre-na, na biyaa Kirsa
maama.
28 *Yuifuyiɛŋ nuɔ o, Yuifuyiɛŋ nuɔ sĩ o, kɔriɛŋ nuɔ o, kɔriɛŋ nuɔ sĩ o, bibiɛŋ
nuɔ o, ciciɛŋ nuɔ o, yuŋgu si dii-kuɔ. Na ciɛ baaduɔŋ namaa Yesu-Kirsa horre-
na.
29 Aa da na waa Kirsa baaŋ namaa, na ciɛ Abiramu huoŋ-baaŋ namaa, a ce
dumaaŋo-na, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa Abiramu-i na nuŋgu dii-kuɔ.

4

1 Miŋ taaraŋ mi waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Kuu dii ŋaa bisãlãaŋo
maŋ saaya u sire wuo u bĩncɔiŋ-ciiluŋgu. Ciiluŋgu vii u yaa-i, ŋga u yaaŋgaŋ'a
ka saa hi kaala yogo, uu dii ŋaa kɔriɛŋo: U siɛ gbãa ce kumaŋ dɔlaanu-yuɔ baa
ciiluŋ daaku-i.
2 Nuɔmba'i dii ta ba ne fuɔ fɛrɛ-i aa bi ta ba ne u wɛima-i ba cie u bĩncɔiŋ uŋ
diyaa huɔŋgu maŋ ku da ku hi.*
3 Ku yaa naa waa ŋaa miɛ kũŋgu-i. I waa ŋaa bisãlŋ miɛ. Bĩncuɔŋ-hũmelle
naa guor i tiɛ wuɔ-de ŋaa kɔraaŋ miɛ.
4 Ŋga Diiloŋ uŋ ŋa naa dii huɔŋgu maŋ, kuŋ juɔ hi, u saaŋ u Biɛŋo jo. U juɔ
ciɛŋo'i ji hoŋ-yo *ãnjĩnamma bãaŋgu-na
5 duɔ gbãa sãa i yunni-i, miɛ maŋ waa ãnjĩnamma nyisɛ̃nni-na. U ciɛ
mafamma-i i diɛ gbãa diɛ ce Diiloŋ-bisãlŋ miɛ.

---

* **4:2** Pol ba bãaŋgu-na, Girɛkibaa-ba wulaa, tuoŋo yaa pigãaŋ u bɛpolŋoŋ hii bibiɛŋo huɔŋgu maŋ nuɔ-i. Huɔŋgu faŋgu'i nuɔ-i tuoŋ duɔ uu si dii, bɛpolŋo gbãa wuo u ciiluŋgu-i.

6 Naŋ yeŋ Diiloŋ-bisãlŋ namaa, ku'i ciɛ Diiloŋo saaŋ u Biɛŋo *Yalle-i† na
hɔmmu-na. Di yaa ciɛŋ i tiɛ bĩ Diiloŋo-i «Baba».
7 Terieŋgu faŋgu-na, na sa tiraa na ye kɔraaŋ namaa, naa dii bɛpuɔŋ namaa.
Naŋ yeŋ u bɛpuɔŋ namaa, u ka hã-na ciiluŋgu maŋ uŋ jĩɛna-kuɔ duɔ hã u
bisãlmba-i baa-ku.

Galasitaamba maama yuu Pol huɔŋga-i

8 Dĩɛlũɔ-i-na, na saa ta na suɔ ninsoŋ-Diiloŋo-i, a ce dumaaŋo-na naa naa ta
na ko na fɛrɛ na hã diiliesɔsɔyaamba.
9 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, na suɔ ninsoŋ-Diiloŋo-i, mi gbãa cira Diiloŋo yaa suyaaŋ-
naŋ fiɛfiɛ-i-na, ma da niɛ na ta na taara na bir dii na yunni-i ãnsɔsɔmma-na?
Na taara na bir jo kɔrsĩnni-na wɛi?
10 Na fiɛlaa yinni nanni, baa caamba namba, baa bieŋa naŋa ta na ce
ponsanni aa ta na tĩɛ maraama wuɔ na ce Diiloŋ-huɔŋga.
11 Na ce korma ta ma da-mi baa-na. Ku ce miŋ ciɛ mulĩɛma maŋ baa-na, mi
ciɛ-ma gbãŋgbãŋ wɛi?
12 Tobiŋ namaa, muɔ miŋ ciɛ mi fɛrɛ namaa temma-i dumaa, jande, mi cãrã-
nɛi, ciɛŋ na fɛrɛ mɛi bi temma-i dumɛi. Na saa ce kuujaŋgu diei miɛ.
13 Na suyaa wuɔ miŋ waaŋ *Neldɔdɔlma-i baa-na dĩɛlã-wamma-i, jarma'i
ciɛ mi waŋ-ma baa-na.
14 Miŋ waa jarma-na, naa naa gbãa cĩina-miɛ, naa naa gbãa bi ta na ce
nyɛnyɛlma miɛ, ŋga mafamma saa ce. Na yaaŋ aa bel-mi ŋaa *dɔrpɔpuɔrbiloŋ
muɔ, na bilaa-mi ŋaa muɔmɛi Yesu-Kirsa-i.
15 Mi suyaa miɛ kuɔ naa na'a na ka gbãa, naa naa hiel na yufieŋa-i hã-mi.
Na hɔmmu naa gbuu fẽ huɔŋgu faŋgu-na da yogogo. Bige-i juɔ ce? Hɔfẽlle falle
curaa hie?
16 Miŋ waaŋ ninsoŋo-i baa-na ku'i ciɛ na da niɛ sĩ mi bigãaŋ-na wɛi?
17 Bamaŋ gbaraaŋ ba nyaanu-nɛi, baŋ jɔguɔŋ mamaŋ baa-na, ma saa fa. Ba
taara ba kar-na muɔŋo-na na waa baa ba yaa-i ta na gbar na nyaanu-bɛi.
18 Da ŋ ta ŋ kuye ãnfafamma-i hɔnni maŋ joŋ, ku faa; ku saa saaya ku waa
mɛi yufelleŋ yoŋ.
19 Mi bisãlŋ namaa, na maama gbu ma ko-mi, ma jaŋ-mi ŋaa ciɛŋo kusũŋ
da ku bel-o kuŋ jaŋ-yoŋ dumaa. Da mi ji suɔ wuɔ na ciɛ baaduɔŋ namaa baa
*Kirsa-i, ku yaa jaŋ daama ka ciire-miɛ.
20 Mi huɔŋga cuu baa-na, a ce dumaaŋo-na mi gbuu ta mi taara dumandɛ-i-
na mi waa na hɔlma-na a suɔ miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na.

Abiramu horre maama

21 Namaa namaŋ taaraayaŋ na bir kã *Moisi *ãnjĩnamma-na, na'a niɛ? Na
saa nu mamaŋ waaŋ ãnjĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na wɛi?
22 Ma nyɛgãaŋ wuɔ: *Abiramu daa bɛpolŋo diei baa kɔrciɛŋo-i, aa u bi diei
baa nebiciɛŋo-i.‡ Kɔrciɛŋo-i ba taa ba bĩ-yo Agaar aa bĩ nebiciɛŋo-i Sara.
23 Kɔrciɛŋo biɛŋo huɔŋ nelbilieŋ homma, a ne da nebiciɛŋo biɛŋo-i Diiloŋo'i
pãa nuŋgu baa-yo aa hã-yo baa-yo.
24 Nelma famma gbãa bi pigãaŋ-ye bige-i? I gbãa saa caaŋ daaba-i ba hãi-i-
na baa *tobisĩnni hãi. Dĩɛlã-tobisĩnni yaa nimaŋ ciɛ Sinayi tãnuŋgu-na.§ Ni
yaa juɔ baa kɔrsĩnni-i. I gbãa saa ni yaa baa Agaar.
25 Agaar yerre yaa haa Sinayi tãnuŋgu-na dii Arabi-i-na. Agaar bi dii ŋaa niŋ
daa *Yerusalɛmu-i dumaa nyuŋgo-i-na, bamaŋ dii-yuɔ, ba yaa u bisãlmba-i;
ãnjĩnamma ciɛ-ba kɔraamba.

---

† **4:6** Diiloŋ-Yalle-i baa u Biɛŋo Yalle-i Yaduɔle yaa-i. ‡ **4:22** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 15–21. § **4:24** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 19–24.

26 Ŋga Yerusalɛmu maŋ dɔrɔ-i-na, u yaa dii ŋaa nebiciɛŋo-i, uu dii u fɛrɛŋ nuɔ; u yaa miɛ nyu-i.
27 Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ:
«Cɛparŋo bisãlmba ka ciinu yaŋ cɛnikɔruɔ baamba-i.
Terieŋgu faŋgu-na, ciɛŋ nuɔni maŋ ŋ naŋga saa kã ŋ huoŋ-nu dede, fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.
*Ta ŋ nyɛ ŋ tataala, nuɔni maŋ saa da ku jamma-i dede.»**
28 Tobiŋ namaa, *Isakiŋ yeŋ nupãlleŋ-biloŋo dumaa, namaa naa bi dii nupãlleŋ-bisãlŋ namaa dumɛi.
29 Ŋga naacombiloŋo maŋ huɔŋ nelbilieŋ homma-i, uŋ taa u ce umaŋ huɔŋ *Diiloŋ-Yalle homma-i kpãncɔ̃lgũɔ-i dumaa, kuu bi dii dumɛi nyuŋgo-i-na.
30 Ŋga Diiloŋ-nelma waaŋ wuɔ niɛ kufaŋgu kũŋgu-na? Ma ciɛra wuɔ: *«Kɔrciɛŋo biɛŋo siɛ gbãa wuo tuoŋo ciiluŋgu-i kuuduɔŋgu baa nebiciɛŋo biɛŋo-i. A ce dumaaŋo-na, donya kɔrciɛŋo-i baa u biɛŋo-i.»*†
31 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, miɛ ii si dii kɔrciɛŋo bisãlŋ miɛ, ŋga ii dii nebiciɛŋo bisãlŋ miɛ; ii dii i fɛrɛŋ nuɔ.

5

Ii dii i fɛrɛŋ nuɔ

1 *Kirsa hũyãa-ye i diɛ waa i fɛrɛŋ nuɔ kelkel. Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ ba baa ji tiraa dii-na kɔrsĩnni-na!
2 Niɛŋ, muɔ Pol, miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Da na ce ba *jã-na, Kirsa maama siɛ tiraa waa baa yuŋgu na wulaa.
3 Yaaŋ mi tiraa tir-ma baa-na: Umaŋ duɔ ce ba jã-yo, kutieŋo saaya u wuɔ *Moisi *ãnjĩnamma-i ma kũŋgu-na hiere kpãŋkpaani.
4 Namaa namaŋ vaa na fɛrɛ baa ãnjĩnamma-i wuɔ na taara na vii Diiloŋo yaaŋga-na, na buɔra baa Kirsa-i; Diiloŋo ãnfafamma kuraaya-nɛi.
5 Miɛ fuɔ, iŋ hũyãa Kirsa maama-i, i suyaa wuɔ Diiloŋo ka tuɔ kãŋ-ye nelviiŋ miɛ. *Diiloŋ-Yalle ciɛ i tĩɛna kufaŋgu tĩɛnamma yaa-i.
6 Da ŋ waa Yesu-Kirsa horre-na, ŋ *jãa o, ŋ saa jã o, yuŋgu si dii-kuɔ. Kumaŋ yuŋgu, ku yaa i hũu u maama-i a tiɛ dɔl baa i-naa.
7 Naa naa biɛ hũmefafalle. Hai moloŋo-i juɔ ce na nanna-diɛ? Hai juɔ ce na cĩina ninsoŋo-i?
8 Na saaya na suɔ wuɔ umaŋ bĩɛ-na ce-na u baaŋ namaa, fuɔ maacemma sĩ mafamma-i.
9 Siini-i baa ni yornumma-i niŋ sireŋ burjũmmu-i dumaa, nelduɔŋo diei gbãa guɔla Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere dumɛi.
10 Muɔ fuɔ, Itieŋo ciɛ mi holle sa tie baa na maama-i. Mi suyaa wuɔ na siɛ jɔguɔŋ na deŋ maama baa muɔmiŋ jɔguɔŋ mamaŋ. Ŋga umaŋ guɔlaaŋ na gbeini-i, duɔ fiɛ waa niɛ niɛ, Diiloŋo ka yuu-yo.
11 Tobiŋ namaa, mamaŋ ŋaa mɛi maama-i, kuɔ mi Diiloŋ-nelma wamma-na, mii naa cor ta mi piiye baa nuɔmba-i wuɔ da ŋ ta ŋ taara ŋ vii Diiloŋo yaaŋga-na fuɔ ŋ jã, baa naa waa hie ta ba huol mi yaaŋ-na? Aa Kirsaŋ kuu *daaŋgu-na, baa naa waa hie ta ba cĩina ku nelma-i?
12 Bamaŋ huolaaŋ na yammu-i baa *jãmmaŋ-kũŋgu-i, ba yaaŋ bafamba fɛrɛŋ canni-i ta ba cie bige-i? Ba sa fũnuŋ kar-ni nanna bɔlbɔl wɛi? Ku yaa i ka suɔ wuɔ jãmmaŋ-maama dii kpelle ba wulaa.

I baa fer i kusũŋ-maama-i

13 Tobiŋ namaa, namaaŋo-i Diiloŋo bĩɛ-na ce-na u baaŋ namaa, na da na waa na fɛrɛŋ nuɔ. Ŋga baa na ce kufaŋgu-i gboruoŋgu a ta na ce kumaŋ

* **4:27** Isayi (Ésaïe) 54.1 † **4:30** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 21.9-10

dɔlaanu-nɛi. Yaaŋ aa na yaŋ na maama ta ma dɔlnu na-naa na ta na kãyã na-naa.
14 Na saa da, *Moisi *ãnjĩnamma-i hiere ma juɔ ji gbura ma-naa nelma diei maaŋ daama yaa nuɔ-i wuɔ: *«Ta ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.»**
15 Ŋga da na bir yaŋ aa ta na hel na gãŋ baa na-naa, na bigãaŋ na-naa ŋaa bĩmbaaŋ namaa; da na saa gbãŋ, na ka kɔsuɔŋ na-naa.
16 Miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Yaaŋ *Diiloŋ-Yalle ta di ta na yaaŋ-na, ku yaa na ka ne na kusũnniŋ-maama-i aa yaŋ-ma.
17 Nelbiloŋo kusũŋ-maama-i baa Diiloŋ-Yalle kusũŋ-maama-i maaduɔma sĩ. Diiloŋ-Yalle kusũŋ-maama-i baa nelbiloŋo kusũŋ-maama-i ma sa kã hũmeduɔle. Ma hãi-i-na, ma sa gbo baa ma-naa; ku'i ciɛ na sa gbã na ce kumaŋ dɔlaanuŋ-nɛi.
18 Da na yaŋ Diiloŋ-Yalle ta na yaaŋ-na, ãnjĩnamma siɛ tiraa gbãa yuu-na baa wɛima.
19 Kumaŋ daaŋ nelbiliemba hɔlma-na ku sa puul. Ku yaa daaku: saa-sorsĩnni, tĩlãsĩnni, bĩŋwosĩnni,
20 cufɛ̃buole, isɔmma, bigãaru, bɛrru, nahuɔŋga, hɔdulle, yɛlma, bɔrɔmma, nuharuŋgu,
21 nenemuŋgu, koŋhiliiŋgu, gbuolaaŋgu, ni yaa kãaŋ dumaaŋo-na. Miŋ waaŋ mamaŋ baa-na cor, mi ka tiraa tir-ma baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i, ba siɛ da munsuurmu *Diiloŋ-nelle-na.
22 Ŋga Diiloŋ-Yalleŋ dii kumaŋ nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga-na, ku yaa daaku: nelnyulmu, hɔfɛ̃lle, yaafɛ̃lle, hɔhĩnaŋga, hujarre, fafaaŋgu, viisĩnni,
23 hĩɛhĩɛŋo, gbãŋgbãmuŋgu. Ãnjĩnamma sa cĩina nifanni-i daani-i.
24 Bamaŋ hũyãa *Kirsa maama-i, ba gbuu ba kusũnniŋ-maama-i baa ba hɔbabalammu-i *daaŋgu-na ko-ni hiere.
25 Da kuɔ ii dii tĩɛna Diiloŋ-Yalle tĩɛnamma, i saaya i tiɛ ce diŋ taaraŋ i tiɛ ce kumaŋ.
26 Yaaŋ i nanna bombolma-i baa ãntaaramma-i baa nenemuŋgu-i i hɔlma-na.

6

Yaaŋ i tiɛ kãyã i-naa

1 Tobiŋ namaa, *Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ baa namaa namaŋ, da na da molo ce kuubabalaaŋgu, na bel-o da hĩɛhĩɛ na dii-yo hũmefafalle-na. Aa na bel na fɛrɛ unaŋ nuɔ ŋ baa ji suur fuɔ nallu-na.
2 Taa na kãyã na-naa. *Kirsa taara ku yaa na wulaa.
3 Umaŋ duɔ tuɔ ne wuɔ sĩ u temma si dii, a ne da u siɛ gbãa cii muonu caŋga, kutieŋo tãal u fɛrɛ.
4 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u ne fuɔ fɛrɛŋ ciluɔ-i u ne. Duɔ da u faa, u gbãa tuɔ muo u pãmpĩnaŋga-i a saa baa fuɔ fɛrɛŋ ciluɔ-i; ŋga u baa muo-ka wuɔ fuɔ bɔyaa mɛl-na.
5 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u yuŋ-maama.
6 Umaŋ duɔ tuɔ hel u waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ni, kutieŋo saaya u da kunaŋgu ŋ nagãŋ-niini-na.
7 Baa na tãal na fɛrɛ: Molo siɛ gbãa bĩŋ Diiloŋo yaaŋga-i. Da ŋ duu kumaŋ, ŋ ji kar ku yaa-i.
8 Umaŋ duɔ vaa u fɛrɛ baa kumaŋ dɔlaanuŋ fuɔ fɛrɛ, ma ka wuo-yo; ŋga umaŋ duɔ vaa u fɛrɛ baa kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋ-Yalle-i, di ka pã-yo baa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede.

---

* **5:14** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18

9 Baa na yaŋ i kũɔma seŋ baa ãnfafamma cemma-i. I kũɔŋ da ma saa kara,
i ka da i maacemma sullu-i duŋ saaya du da huɔŋgu maŋ nuɔ-i.
10 Terieŋgu faŋgu-na, diɛ da i fɛrɛ huɔŋgu huɔŋgu, i saaya i tiɛ ce ãnfafamma-i
nuɔmba-na hiere, ku huraa bamaŋ dii Diiloŋ-dũŋ-baamba horre-na.

Ãndaperieŋgu

11 Muɔmɛi hũyãa ta mi nyɛgɛ̃ŋ fiɛfiɛ-i-na baa mi fɛrɛŋ naŋga, na saa da mɛi
nyɛgɛ̃mma dii wagaga.
12 Bamaŋ guoraaŋ-naŋ wuɔ na *jã, ba sa taara nelbiliemba bigãaŋ-ba *Kirsa
kuliiŋgu maama-na *daaŋgu-na, ku'i ciɛ. Ba taara yerre yoŋ.
13 Bamaŋ kuuyeŋ *jãmmaŋ-kũŋgu-i daaba-i wuɔ *ãnjĩnamma, bafamba
fɛrɛ-i ba sa wuɔ ãnjĩnamma-i. Ŋga ba guor-na da na jã aa ba da ba gbɛliɛŋ
ba fɛrɛ.
14 Muɔ fuɔ, mi sa gbɛliɛŋ mi fɛrɛ, ŋga mi gbɛliɛŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa yaa u
diei yoŋ. U yaa siyaa ba ko-yo i sɔlaaŋgu-na. Fuɔ kuliiŋgu yaa ciɛ miwaaŋo
bĩmbĩnni nuoŋgu hel muɔ-na; ni sa tiraa gbãa yuu-mi baa wɛima.
15 Terieŋgu faŋgu-na, ŋ *jãa o, ŋ saa jã o, yuŋgu si dii-kuɔ. Kumaŋ yuŋgu, ku
yaa ŋ ce nelfɛlɛŋ nuɔ.
16 Bamaŋ wuɔyaaŋ hũmel daade-i hiere, Diiloŋo fɛ̃ ba hɔmmu-i aa kãyã-bɛi,
ba yaa Diiloŋ-baamba-i kelkel.
17 Pãduɔŋa maŋ mi kũɔma-na, a pigãaŋ wuɔ Yesu nolŋ muɔ, molo baa tiraa
u mulĩɛŋ-mi.
18 Tobiŋ namaa, Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere. Ma ce dumaa.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã Efɛsitaamba-i

Nelmuoyamma

Polŋ taa u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i u waa kaso. U nyɛgãaŋ-yo hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa Efɛsi. Ba hɔlma-na, *Yuifubaa-ba waa, *niɛraamba bi waa. Pol taa u taara ba hieroŋo-i ba suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i ku yaa ku ka gbãa kãyã-bɛi ba tĩɛnamma-na.

Diiloŋ uŋ taa u taara mamaŋ aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ, u waaŋ ma yaa pigãaŋ-ba sɛbɛ domma-na; wuɔ Diiloŋo ciɛra *Kirsa yaa ka waa bĩmbĩnni-i hiere ni yuŋgu-na baa nuɔmba-i hiere ba bi yuŋgu-na; a ce dumaaŋo-na, bamaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i, Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba-i hiere, ba ciɛ baaduɔmba fiɛfiɛ-i-na (sap. 1–3).

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba bel ba-naa dumaa, u nuŋgu hii kufaŋgu-i; wuɔ ba yaŋ ba maama ta ma dɔlnu ma-naa, ba ta ba kãŋ ba-naa aa bi ta ba kãŋ Diiloŋo-i (sap. 4–6).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i Efɛsi-i-na a ce Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa.

2 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Diiloŋ uŋ ciɛ baa-ye dumaa Yesu-Kirsa barguɔ-i-na

3 Yaaŋ i tiɛ tuɔlnu Diiloŋo-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i. Iŋ yeŋ horre-na baa *Kirsa-i, u ciɛ baa-ye aa hã-ye dɔrciiluŋgu-i ku sĩnni-na hiere dɔrɔ-i-na.

4 Aa Diiloŋo suɔ duɔ jĩna miwaaŋo-i, u yufelle naa hel-yiɛ i diɛ waa fuɔ baaŋ miɛ Kirsa barguɔ-i-na. U ciɛ mafamma-i i diɛ waa welewele u yaaŋga-na cãlmuɔ baa waa-yiɛ.

5 I maama dɔlaanu-yuɔ, a ce dii ku domma-na, u taa u taara u ce-ye u bisãlŋ miɛ Yesu-Kirsa barguɔ-i-na.

6 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i wuɔ u firiinu u huɔŋga-i baa-ye cor a hã-ye u Bɛduɔla-i.

7 U yaa ciɛ tãmmaŋ-kũŋgu a sãa i yunni-i aa pir i ãmbabalma-i. Diiloŋo pigãaŋ-ye u fafaaŋgu-i dumɛi ku sĩnni-na hiere.

8 U firiinu u huɔŋga-i baa-ye a ce-ye nelnurãaŋ miɛ baa cɛ̃cɛ̃muntaaŋ miɛ.

9 U pigãaŋ-ye u kusũŋgu-i. Ãnfafamma maŋ waa u huɔŋga-na dii ku domma-na, u pigãaŋ-ye baa-ma.

10 Ma cemmaŋ-huɔŋ da ku hi, u ka ce-ma: U ka tigiiŋ dɔrbĩmbĩnni-i hiere baa hĩɛmaŋ-niini-i aa haa Kirsa-i ni yuŋ-nu.

11 Diiloŋo hielaa u yufelle yiɛ dii ku domma-na a saanu baa fuɔŋ taaraŋ ku ce dumaa. Diiloŋo ce wɛima-i hiere kuŋ dɔlaanu fuɔ dumaa. Terieŋgu faŋgu-na iŋ yeŋ Kirsa horre-na, uŋ pãa nuŋgu maŋ baa-ye, u hãa-ye baa-ku.

12 A ce dumaaŋo-na, miɛ maŋ haa i naŋga-i Kirsa-i-na igɛ̃na, yaaŋ i tiɛ gbɛliɛŋ Dombuɔ-i.

13 Namaa fɛrɛ-i naŋ bi nuɔ ninsoŋo-i, naŋ nuɔ koŋkor-*Neldɔdɔlma-i, na hũyãa Kirsa maama-i. Naŋ hũyãa-ma dumaaŋo-na, Diiloŋo dãanya-nɛi baa u *Yalle-i uŋ ŋa naa pã dimaŋ nuŋgu-i baa-na.

14 Di yaa fĩɛŋ i hɔmmu-i wuɔ Diiloŋ duɔ ji kor-e gbula i ka da i niɛluɔ-i. Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i tiɛ jaal Dombuɔ-i.

Pol cãarã Diiloŋo-i hã Efɛsitaamba-i

15 Tobiŋ namaa, ku'i ciɛ miŋ juɔ nu wuɔ na haa na naŋga Itieŋo-i Yesu-i-na
aa ta na dɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere,
16 mi sa nanna yiiŋgu baa Diiloŋo jaalma-i na maama-na. Na maama sa
karaanu-miɛ.
17 Aa mi cãrã Itieŋo-i Yesu-Kirsa Diiloŋo-i, i To maŋ fafaaŋgu tieŋo-i, wuɔ u
hã-na u *Yalle-i di ce-na nelnurãaŋ namaa a pigãaŋ-na baa-yo na suɔ-yo dɛi.
18 U puur na yufieŋa-i na suɔ uŋ bĩɛ-na mamaŋ nuɔ-i, aa uŋ jĩɛna ciilu-
fafaaŋgu maŋ tuɔ cie u baamba-i na bi suɔ ku sĩnni-i,
19 aa bi tiraa suɔ uŋ ceŋ maacemma-i baa himma maŋ temma-i u hã miɛ
maŋ hũyãa u maama-i.
20 U siire Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na baa hiduɔma famma yaa-i a jĩna-
yuɔ u caaŋgu-na dii dɔrɔ-i-na.
21 Yuntesĩnni-i hiere, baa fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i hiere, baa nellentesĩnni-i hiere
ka hel baa himma-i hiere, *Kirsa dii ni dɔrɔ. Nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba maŋ dii
nyuŋgo-i-na baa bamaŋ juɔŋ bisĩnuɔ-i-na hiere, Kirsa dii ba yuŋ-nu.
22 Diiloŋo haa-yo bĩmbĩnni-i hiere ni yuŋ-nu, aa bi haa-yo fuɔ dũŋ-baamba
bi yuŋ-nu.
23 Diiloŋ-dũŋ-baamba yaa Kirsa borre-i; ba wɛima-i hiere ma kãa ka jũŋ u
yaa nuɔ-i. U yaa wɛima-i hiere miwaaŋo-na.

2

Diiloŋo kuraa-ye gbãŋgbãŋ

1 Dĩɛlũɔ-i-na, na ãmbabalma-i baa na cãlmuɔ naa ce-na ŋaa bikuoŋ namaa
Diiloŋo wulaa.
2 Na taa na wuɔ nelbilieŋ temma; naa naa cu *jĩna ba yuntieŋo huoŋ-nu.
Bamaŋ cĩinaana Diiloŋo nuŋgu-i u yaa diyaa-ba kuɔ.
3 Miɛ fɛrɛ-i ii naa bi waa dumɛi; i taa i ce kumaŋ dɔlaanu-yiɛ, i taa i ce i
yufieŋ-maama. A ce dumaaŋo-na, Diiloŋo naa ka gãŋ baa-ye ŋaa uŋ kaa gãŋ
baa bafamba-i dumaa.
4 Ŋga Diiloŋo hujarre temma si dii, i maama silaa dɔlnu-yuɔ cor,
5 a ce i ãmbabalmaŋ ŋa naa fiɛ ce-ye bikuoŋ miɛ, u siire-yiɛ baa *Kirsa-i.
Diiloŋo ciɛ baa-na ku'i ciɛ na kor.
6 Iŋ suurii Kirsa horre-na, Diiloŋo siire-yiɛ baa-yo a hiel-e kuomba hɔlma-
na i ka tiɛ ce i bãaŋgu-i baa-yo dɔrɔ-i-na.
7 U ciɛ mafamma-i duɔ pigãaŋ bamaŋ juɔŋ miɛ huoŋgu-na hiere wuɔ Yesu-
Kirsa horre ciɛ u fa baa-ye cor.
8 Naŋ hũyãa Kirsa maama-i ku'i ciɛ Hujarrentieŋo kor-na gbãŋgbãŋ. Na-
maa cufaluŋgu sĩ; Diiloŋ-maacemma.
9 U saa ne na ãnfafamma aa kor-na, ku yaa molo siɛ gbãa gbɛliɛŋ u fɛrɛ.
10 Na saa da, Diiloŋo yaa maa-ye aa ce-ye nuɔfɛlaaŋ miɛ Yesu-Kirsa horre-
na i diɛ tiɛ ce ãnfafamma. Ãnfafamma famma-i u tigiiŋ-ma dii ku domma-na
i diɛ tiɛ ce-ma.

Kirsa horre ciɛ Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba ce baaduɔmba

11 Ma sĩ na suyaa wuɔ dĩɛlũɔ-i-na na waa *niɛraaŋ namaa? *Yuifubaa-ba
taa ba bĩ-na wuɔ na saa *jã, aa ta ba gbɛ̃ ba fɛrɛ wuɔ ba jãa a saa baa pãduɔŋa
maŋ ba kũɔma-na.
12 Huɔŋgu faŋgu-na, naa naa maa *Kirsa-i-na; na waa niɛraaŋ namaa, na
nuŋgu saa waa baa *Isirahɛl-baamba-i; na nuŋgu saa waa Diiloŋ-nupãŋgu-na,
na saa ta na hĩŋ bĩŋkũŋ taaluŋgu, aa na saa ta na suɔ Diiloŋo-i.

13 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, namaa namaŋ naa gbuu maa Diiloŋo-na, naŋ suurii Yesu-Kirsa horre-na, u tãmma piyaa-na yuɔ.
14 Yesu-Kirsa yaa juɔ baa yaafɛ̃lle-i. U ciɛ Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba ce baaduɔmba. Bigãaru maŋ waa ba hɔlma-na ŋaa dũŋkɔruɔŋgu ta ku karnu-bɛi, u kuu naara-kuɔ.
15 U buraana Yuifu ba *ãnjĩnamma-i baa ma hũmieŋa-i hiere, aa gbonu niɛraamba-i baa Yuifubaa-ba-i ce-ba baaduɔmba u horre-na. U juɔ baa yaafɛ̃lle-i jomma famma yaa-i.
16 Kirsa kuu *daaŋgu-na a tigiiŋ niɛraamba-i baa Yuifubaa-ba-i hiere ce-ba baaduɔmba, aa dii-ba ba-naa nuɔ baa Diiloŋo-i. U kuu a hiel bigãaru-i ba hɔlma-na.
17 Terieŋgu faŋgu-na, namaa namaŋ naa maa, baa namaa namaŋ naa piɛ hiere, Kirsa juɔ baa yaafɛ̃lleŋ-nelma ji waŋ baa-na.
18 Na saa da, Kirsa ciɛ i hieroŋo-i hiere i gbãa tiɛ piɛ Diiloŋo-i *Diiloŋ-Yalle barguɔ-i-na.
19 A ce dumaaŋo-na, na sa tiraa na ye niɛraaŋ namaa Diiloŋ-baamba hɔlma-na; na ciɛ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa, gbulgbulgbul.
20 Naa dii ŋaa kpãŋkparabaa namaa aa Diiloŋo ce-na tuɔ ma dubuɔ baa-na. Dubuɔ faŋo-i Yesu *pɔpuɔrbiemba yaa ku tuole-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i, aa Kirsa yaa tĩntĩŋgbo-i.
21 Fuɔ yaa bilaaya-kuɔ ku yiɛra ku gbeini-na ta ku yuure ku kã da ku ce Diiloŋ-dũŋgu.
22 Namaa naŋ bi yeŋ Kirsa horre-na, na nuŋgu dii dũŋ daaku-na. Diiloŋ-Yalle dũŋgu yaa ka waa dũŋgu faŋgu-i.

3

Polŋ saaya u ce maacemma maŋ

1 Ku'i ciɛ muɔ Pol, baŋ diyaa muɔmi maŋ kaso-i-na wuɔ mi waaŋ Yesu-Kirsa maama-i baa *niɛraaŋ namaaŋo-i, mi ta mi cãrã Diiloŋo-i mi hã-na.
2 Diiloŋ uŋ ciɛ baa-mi a hã-mi maacemma maŋ, wuɔ mi ce-ma a kãyã-nɛi, na saa bi yaŋ nelma famma-i numma.
3 Diiloŋo pigãaŋ-mi u kusũŋgu-i. Mi hii dii mi nuŋgu-i cɛllɛ nelma famma-na baa-na cor.
4 Da na kalaŋ mi sɛbɛ-i, na ka da miŋ suyaa Diiloŋo kusũŋgu-i dumaa a kã *Kirsa maama-na.
5 Nelma famma-i, Diiloŋo saa naa pigãaŋ yiinataamba-i baa-ma. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, u *Yalle pigãaŋ Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa fuɔ fɛrɛŋ baamba-i baa-ma hiere.
6 Nelma famma yaa daama wuɔ: Niɛraaŋ namaaŋo-i naŋ suurii Yesu-Kirsa horre-na, *Neldɔdɔlma ciɛ na da na wuo ciiluduɔŋgu baa *Yuifubaa-ba-i, na ciɛ baaduɔŋ namaa baa Yuifubaa-ba-i; Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ, na nuŋgu dii-kuɔ.
7 Diiloŋo-i bibiɛŋo! U ciɛ baa-mi a ce-mi Neldɔdɔl daama watieŋ muɔ.
8 Ŋ siɛ suɔ wuɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba bɔyaa muɔmɛi nuɔ-i, ŋga Diiloŋo ciɛ baa-mi aa hiel-mi mi da mi ka waŋ Kirsa ãnfafamma maŋ maatĩmma sĩ baa niɛraamba-i.
9 Aa Diiloŋ uŋ ceŋ u kusũŋgu-i dumaa, mi kaala-kuɔ baa nuɔmba-i. U yaa hielaa bĩmbĩnni-i hiere. Dii ku domma-na u yaaŋ nel daama-i u huɔŋ-na.
10 U ciɛ-ma dumɛi duɔ ce Diiloŋ-dũŋ-baamba da ba pigãaŋ yuntaamba-i baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba maŋ dii dɔrɔ-i-na u cɛ̃cɛ̃muŋgu-i ku sĩnni-na hiere.
11 Mafamma-i daama-i hiere ma waa u huɔŋga-na dii ku domma-na. U ciɛ Itieŋo-i Yesu-Kirsa ce ma yaa daama-i.

12 Iŋ yeŋ baa Yesu-Kirsa-i aa tiraa haa i naŋga yuɔ, i ka da holle piɛ Diiloŋo-i.
13 Terieŋgu faŋgu-na, jande, miŋ ceŋ sũlma maŋ na maama-na, baa na yaŋ
ma seŋ na kũɔma-i. Sũlŋ daama yaa ka ce na ce bɔi.

Polŋ cãrãŋ kumaŋ Diiloŋo wulaa

14 Ku'i ciɛ mi ta mi dũuna i To-i Diiloŋo yaaŋga-na aa ta mi cãrã-yuɔ.
15 Tonaamba-i hiere dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na ba tosĩnni hilaa u yaa nuɔ-i.
16 Wuɔ uŋ yeŋ nelbuɔ, u ce u *Yalle dii holle nɛi.
17 Aa naŋ haa na naŋga-i *Kirsa-i-na, u ce u maama yu na hɔmmu-i. U
kãyã-nɛi na naŋ kaasĩnni u hũmelle-na aa nelnyulmu da muntĩɛnammu na
hɔmmu-na,
18 ku yaa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere na kũŋgu-na, na ka gbãa suɔ
Kirsa nelnyulmu nolaaŋgu-i.
19 Kirsa nelnyulmu maŋ cuu nelbiliemba hɔmmu-i, mi cãrã Diiloŋo-i wuɔ u
kãyã namaaŋo-i na suɔ mu yaaŋga-i, ku yaa na hɔmmu ka gbuu yu baa Diiloŋo
maama-i.
20 Umaŋ gbãa hã-ye cor iŋ cãarã kumaŋ baa iŋ jɔguɔŋ-ma dumaa a saanu
baa u fɔ̃ŋgũɔ maŋ ciɛŋ maacemma-i i hɔmmu-na,
21 jaaluŋgu gbĩɛ baa u yaa-i Diiloŋ-dũŋgu-na yinni maŋ joŋ Yesu-Kirsa
barguɔ-i-na! Ma ciɛ.

4

Diiloŋ-dũŋ-baamba dii baaduɔmba

1 Jande, terieŋgu faŋgu-na, baŋ diyaa muɔmi maŋ kaso-i-na wuɔ mi cãa
Itieŋo-i, mi cãrã-nɛi, yaaŋ na wuɔsaaŋgu saa baa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.
2 Taa na hiire na fɛrɛ aa na waa hĩɛhĩɛ baa na-naa. Baa na yaŋ na hɔmmu ta
mu huol. Taa na dɔl baa na-naa aa umaŋ duɔ ce umaŋ kumaŋ, kutieŋo tiil-ku
nammaŋ-temma.
3 *Diiloŋ-Yalleŋ ciɛ na ce kuuduɔŋgu dumaa, gbãaŋ yaafɛ̃lle ce na tĩɛ dumɛi.
4 *Kirsa borre dii di diei yoŋ, Diiloŋ-Yalle-i di bi diei ŋaa Diiloŋ uŋ ciɛ na haa
na naŋga-i nelduɔma diei nuɔ dumaa.
5 Itieŋo dii u diei pe, aa na hũyãa nelduɔma diei, aa *batɛmu duɔŋo yaa naŋ
daa-yo.
6 Diiloŋo bi dii u diei, aa u yaa i hieroŋo-i hiere i To-i. U yaa i yuŋ-nu hiere.
U biɛ i hieroŋo-i hiere u ce u maacemma-i, aa waa i hieroŋo-i i hɔmmu-na.
7 Ŋga i hieroŋo-i hiere, Kirsa ciɛ baa-ye a hã-ye i de-i-deŋ maacemma a
saanu baa uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.
8 Ba nyɛgãaŋ fuɔ maama'i Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Uŋ nyugãaŋ kã dɔrɔ-i-na,
u kãa baa kasobiemba
*aa u calaa bĩmbĩnni hã nelbiliemba-i.»**
9 A ne da da ba cira: «U nyugãaŋ kã dɔrɔ-i-na» ku pigãaŋ wuɔ u hiiriiye igɛ̃na
hĩɛma-na.
10 Umaŋ hiiriiye, uuduɔŋo faŋo yaa tiraa bir nyugũŋ kã dɔrɔ-i-na duɔ gbãa
duɔ gbuo terni-i hiere.
11 U yaa hãa nuɔmba-i ba da-ba-deŋ maacemma: U ciɛ banamba
Yesu *pɔpuɔrbiemba, aa ce banamba ta ba ce u pɔpuɔruŋgu, banamba
*Neldɔdɔlma waraamba aa banamba tayaanabaa sisɔ Diilonelpigãataamba.
12 U ciɛ ma yaa-i a ce Diiloŋ-baamba ta ba gbã ba ce u maacemma-i ba kãyã
ba-naa ba naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na.

---

* **4:8** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 68.19

13 Mafaŋ da ma ce, i ka suɔ Diiloŋ-Biɛŋo-i hiere kuuduɔŋgu aa hũu u maama-i. I ka ce babĩncuɔŋ miɛ Diiloŋ-hũmelle-na a tiɛ suɔ wɛima-i hiere Kirsa temma-i.
14 I siɛ tiraa waa ŋaa bisãlŋ miɛ nuɔmba ta ba tãal-e ba pira-yiɛ Diiloŋ-hũmelle-na ŋaa fafalmuŋ wuɔraŋ mu bĩŋ baa beŋo dumaa hũmmaŋ dɔrɔ. Nuɔmba siɛ tiraa ta ba gbã ba guɔl i gbeini-i.
15 Ŋga yaaŋ nelnyulmu waa i ninsoŋo wamma-na, ku yaa i ka biɛ Kirsa maama-i hiere. U yaa i yuŋgu-i aa miɛ i waa u borre-i.
16 Fuɔ yaa ciɛ i bel i-naa fafamma bel daama temma-i tiɛ kãyã i-naa; nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u maacemma. Diɛ tiɛ ce i maacemmambaa-ba-i maŋ saaya ma ce dumaa, ŋ da kunaŋgu naara-yiɛ aa ŋ da i naŋ kaasĩnni fafamma nelnyulmu-na.

Ãnfɛlɛŋo

17 Miŋ gbu mi cãrã kumaŋ na wulaa Itieŋo yerre-na ku yaa daaku: Jande, baa na tiraa na ta na ce ŋaa bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i baŋ ceŋ dumaa. Yuŋgu si dii ba ãnjɔguɔma-na.
18 Ba nyaayã ba fɛrɛ aa ba sa bi tiraa suɔ bĩŋkũŋgu; a ce dumaaŋo-na ba nuŋgu si dii Diiloŋ-horre-na. Ba ãnjɔguɔma cuure aa yaŋ-ba.
19 Ba sa suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ senserre-i; a ce dumaaŋo-na ba maacemma yaa tĩlãsĩnni-i; ba naa ma yaa-i ba wuo juuru-i.
20 Na suyaa *Kirsa-i baa ma yaa wɛi?
21 Mi suyaa miɛ na nuɔ u maama-i aa ba hãalãayã-nɛi baa ninsoŋo maŋ dii u hũmelle-na
22 wuɔ na nanna na ãncɔlɔmma-i. Naŋ taa na ce mamaŋ dĩɛlũɔ-i-na, na hiel na gboluoŋgu mɛi. Ãmbabalma cemma taa ma dɔlnu-nɛi ŋaa bige-i! Ma yaa taa ma dii-na hũmebabalalle-na.
23 Aa bi hãalã-nɛi wuɔ na yaŋ *Diiloŋ-Yalle bir na ãnjɔguɔma-i.
24 Wuɔ na biɛ Diiloŋ-huɔŋga a ce nuɔfɛlaaŋ namaa aa ninsoŋo ce na waa nelviiŋ namaa baa nuɔfafaaŋ namaa.
25 Terieŋgu faŋgu-na, hielaaŋ na naŋga coima-na. I ciɛ duduɔŋ-baaŋ miɛ, a ce dumaaŋo-na na hieroŋo-i hiere na saaya na ta na waŋ ninsoŋo-i baa na-naa.
26 Umaŋ u huɔŋ da ka guɔla, u bel u fɛrɛ u baa ji ce cãl. Aa u gbãŋ u hiire u huɔŋga-i aa bãaŋ-yufelle suɔ da di suur.
27 Baa na yaŋ *Sitãni da mumbelmu nɛi.
28 Umaŋ duɔ tuɔ cuo, u yaŋ cuoyuŋgu-i aa u siɛya u napuɔŋa-i a taara u yerreŋ-kũŋgu aa bi da kãyã sũntaamba-i.
29 Baa na yaŋ ãndababalaaŋgu diei hel na nunni-na. Nelma maŋ gbãa kãyã tobimba-i aa dii sirɛiŋa-bɛi, na ta na waŋ ma yaa-i.
30 Baa na guɔla Diiloŋ-Yalle huɔŋga-i, Diiloŋo dãanya-nɛi baa di yaa-i tuɔ cie koŋkor-yiiŋgu-i.
31 Baa na ta na nyɔ na nonni-i baa na-naa. Yaaŋ yavãale-i baa hɔdulle-i. Yaaŋ ijieni-i baa tuosĩnni-i. Niɛŋ ãmbabalma-i ma sĩnni-na hiere aa na yaŋ-ma.
32 Taa na ce ãnfafamma na-naa nuɔ aa na ta na ce hujarre na-naa nuɔ. Taa na ce jande na-naa nuɔ ŋaa Diiloŋ uŋ ciɛ jande nɛi dumaa Kirsa barguɔ-i-na.

5

Na wɛima-i hiere ma saaya ma waa cecerma-na

1 Namɛi Diiloŋ-bisãlŋ namaaŋo-i, na maama sa suɔ aa dɔlnu-yuɔ. Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ na ta na ce u temma.

2 Nelnyulmu saaya mu ta na wɛima-i hiere ma yaaŋ-na *Kirsa temma-i.
Kirsa dɔlaa-ye fuɔ a ji hũu-ma ku i maama-na. U pãa u fɛrɛ, a ce u fɛrɛ
tãmmaŋ-kũŋgu maŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.
3 Namaaŋo-i Diiloŋ-baaŋ namaa, a ce dumaaŋo-na bĩŋwosĩnni-i baa
pɔpɔrsĩnni-i ni sĩnni-na hiere ka hel baa cãncaaya-i mi sa taara mi nu ni
maama na hɔlma-na.
4 Tĩlãsĩnniŋ-ãndaaŋgu saa bi saaya ku hel na nunni-na, baa miminsĩnniŋ-
ãndɛnni-i ka hel baa ãndasɔsɔnni-i hiere. Yaaŋ aa na ta na jaal Diiloŋo yaa.
5 Na saa da, da ŋ ta ŋ ce cãncaaya-i, kuu dii ŋaa ŋ yaaŋ Diiloŋo-i aa ta ŋ kuye
ŋ yufieŋ-niini, a ce dumaaŋo-na bamaŋ ciɛŋ cãncaaya-i, baa bĩŋwosĩnni-i, baa
pɔpɔrsĩnni-i, ba siɛ da munsuurmu Kirsa-i baa Diiloŋo-i ba nelle-na.
6 Baa na yaŋ ba tãal-na baa nelsɔsɔmma pira-nɛi. Daaku temma yaa ciɛŋ
Diiloŋo tuɔ gãŋ baa ãnyagarmantaamba-i.
7 Terieŋgu faŋgu-na, baa na cu ba huoŋ-nu.
8 Dĩɛlũɔ-i-na, naa naa waa kukulma-na; fiɛfiɛ-i-na, naŋ yeŋ Itieŋo horre-na,
naa dii cecerma-na. A ce dumaaŋo-na, taa na wuɔ ŋaa cecermaŋ-biembaŋ wuɔ
dumaa; ba hɔmmu kuɔŋ.
9 Cecermaŋ-bisãlmba ãncemma yaa ãnfafamma, baa viisĩnni, baa nin-
sowalle.
10 Gbãaŋ na ta na suɔ kumaŋ dɔlaanuŋ Itieŋo-i.
11 Baa na dii na gboluoŋgu kukulmaŋ-maacemma-na; belle si dii-mɛi. Yaaŋ
aa na ta na firre bamaŋ ciɛŋ-maŋ.
12 Baŋ fuo ba ce mamaŋ; sensenda-wɛima; ma siɛ gbãa waŋ.
13 Na saa da, da ŋ firre moloŋo-i, uŋ ceŋ mamaŋ ŋ da ma hilaa hiere
bomborma-na.
14 A ne da wɛiŋ da ma hel bomborma-na, ma kaala nuɔmba-i hiere ba
wulaa. Ku'i ciɛ ba'a:
«Duɔfũmmuntie, sire!
Sire ŋ hel kuomba hɔlma-na
Kirsa ka pa bãaŋgu niɛ.»
15 Terieŋgu faŋgu-na, niɛŋ na wuɔsaaŋgu-i torro. Baa na ta na ce bisãnsĩnni,
taa na ce bĩncɔmma.
16 Iŋ yeŋ yinni maŋ nuɔ-i daani-i, yifafanni sĩ. A ce dumaaŋo-na, vaaŋ na
fɛrɛ baa kuufafaaŋgu cemma-i. Baa na gonya ãnsɔsɔmma.
17 Baa na ce bisãnsĩnni, yaaŋ aa na taara Itieŋo huɔŋga-i na suɔ-ka.
18 Baa na ta na nyɔŋ kolma-i na ye. Koŋgbuolaaŋgu bĩɛna nɛliɛŋo. Yaaŋ
*Diiloŋ-Yalle yaa ta di yu na hɔmmu-i hɔnni maŋ joŋ.
19 Diiloŋ-Yalleŋ diyaa nɛini maŋ na nunni-na, taa na hãl-ni na dii sirɛiŋa na-
naa nuɔ. Taa na hãl gbɛliɛmaŋ-nɛini-i na tuɔlnu Itieŋo-i baa huɔŋga diei.
20 Taa na jaal i To-i Diiloŋo-i hɔnni-na hiere baa wɛima-na hiere Itieŋo-i
Yesu-Kirsa maama-na.

Diiloŋ-dũŋ-baaŋ ãnsorre

21 Niɛŋ *Kirsa-i aa na ta na siɛ na-naa wulaa.
22 Caaŋ namaa, taa na siɛ na bɔlbaa-ba wulaa ŋaa naŋ siɛ Itieŋo wulaa
dumaa.
23 Na saa da, bibiɛŋo yaa ciɛŋo yuŋgu-na ŋaa Kirsaŋ yeŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba
yuŋgu-na dumaa. Diiloŋ-dũŋ-baamba yaa fuɔ borre-i aa fuɔ u ce ba koŋkortieŋo.
24 A ce dumaaŋo-na, ciɛŋo saaya u tuɔ siɛ u bɔlɔ wulaa wɛima-na hiere ŋaa
Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ siɛ Kirsa wulaa dumaa.
25 Bɔlaaŋ namaa, taa na dɔl na caamba-i ŋaa Kirsaŋ dɔlaa Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i dumaa aa hũu-ma ku ba maama-na

26 a bɔ-ba ba deŋ hã Diiloŋo-i baa-ba. U ciɛ u nelma-i baa hũmma a caya-bɛi
da welewele
27 ba da ba ta ba ne fafamma u yaaŋga-na; dugaaŋgu baa waa molo-na, unaŋ
kũɔma baa yii iyiemba, aa cãlmuɔ baa bi waa molo-na.
28 Bibiɛŋo saaya u yaŋ u ciɛŋo maama ta ma dɔlnu-yuɔ dumɛi ŋaa fuɔ fɛrɛŋ
kũɔma maamaŋ dɔlnuŋ-yuɔ dumaa. Umaŋ duɔ tuɔ dɔl u ciɛŋo-i, kuu dii ŋaa u
dɔl u fɛrɛ.
29 Na saa da, ŋ siɛ gbãa bigãaŋ ŋ fɛrɛ, ŋga ŋ taara niiwuoni ŋ hã ŋ fɛrɛ aa ta
ŋ ne ŋ fɛrɛ fafamma ŋaa Kirsaŋ neŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa.
30 Ba yaa miɛŋo-i aa miɛmɛi Kirsa kũɔma-i.
31 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Ku'i ciɛ bibiɛŋo ka yaŋ u to-i baa u nyu-i
aa waa baa u ciɛŋo ba gbonu ce kuuduɔŋgu.»**
32 Nel daama tuole dii purru. Muɔ fuɔ, mɛi ciɛra ma vii Kirsa yaa-i baa
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
33 Ŋga ma bi vii namaaŋo-i: Bibiɛŋo bibiɛŋo, u saaya u tuɔ dɔl u ciɛŋo ŋaa uŋ
dɔl u fɛrɛ dumaa; aa ciɛŋo ciɛŋo, u tuɔ siɛ u bɔlɔ wulaa.

6

Bĩncuɔmba-i baa ba bisãlmba-i baŋ saaya ba waa dumaa

1 Bisãlŋ namaa, taa na nu na bĩncuɔmba nunni-i ŋaa Itieŋ uŋ taaraŋ-kuɔ
dumaa, ku'i faa. Namaa maama yaa mafamma-i.
2-3 *«Ta ŋ kãŋ ŋ to-i baa ŋ nyu-i ku yaa ŋ huɔŋga ka fɛ̃ aa ŋ ka da yinni hĩɛma-na.»**
Nelma famma yaa Diiloŋ-ãnjĩnadĩɛlãmma maŋ baa nupãlle-i.
4 Bientobaa namaa, baa na ta na du na bisãlmba hɔmmu-i, yaaŋ aa na
nuola-bɛi fafamma, na dii nelfafamma ba tũnni-na ŋaa Itieŋ uŋ taaraŋ-kuɔ
dumaa.

Kɔraamba-i baa ba yuntaamba-i baŋ saaya ba waa dumaa

5 Kɔraaŋ namaa, taa na nu na yuntaamba nunni-i, aa na firnu na hɔmmu-i
baa-ba na ta na kãŋ-ba ŋaa naŋ ceŋ dumaa baa *Kirsa-i.
6 Baa na ta na ce ba yufelleŋ yoŋ ba da ba dɔl-na. Naŋ yeŋ Kirsa kɔraaŋ
namaa, firiinuŋ na hɔmmu-i na ta na ce Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ.
7 Fĩɛŋ na hɔmmu-i baa ba maacemma-i. Baa na ta na ne-ma ŋaa nɛliɛŋ-
maama, taa na ne-ma ŋaa Itieŋo maama.
8 Na saaya na suɔ wuɔ kɔriɛŋ nuɔ o, kɔriɛŋ nuɔ sĩ o, niŋ ciɛ ãnfafamma maŋ,
Itieŋo ka pã-ni baa-ma.
9 Yuntaaŋ namaaŋo-i, taa na bi ce maaduɔma yaa-i baa na kɔraamba-i.
Baa na ta na nuola-bɛi. Na saaya na suɔ wuɔ namaa baa bafamba-i hiere
Yunteduɔŋo'i dii-nɛi dɔrɔ-i-na. Aa Yuntieŋo faŋo sa ce ciɛluɔ.

Diiloŋ uŋ hãa-ye bɛrcebĩmbĩnni maŋ

10 Mamaŋ tĩyãa ma yaa daama: Itieŋo fɔ̃ŋgũɔ temma sĩ, a ce dumaaŋo-na
yaaŋ na fɔ̃ŋgũɔ tuɔ hel u yaa nuɔ-i.
11 Diiloŋ uŋ hãa-na bɛrcebĩmbĩnni maŋ, biyaaŋ-niŋ na tɛrɛŋ na yiɛra, ku
yaa *Sitãni siɛ gbãa yii baa-na.
12 Na saa da, i sa gãŋ baa nelbiliemba, i gãŋ baa jĩnabaa, baa kartaamba,
baa hiriemba, baa isuɔtaamba.
13 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ hãa-na bɛrcebĩmbĩnni maŋ hiere, biyaaŋ-
niŋ; baa na yaŋ ku diei! Ku yaa Sitãni duɔ diire-nɛi yiiŋgu yiiŋgu, na yiɛra ku
diei nuɔ. Ma ka dɔl-na.

---

* **5:31** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.24
* **6:2-3** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.12; Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 5.16

14 Siireŋ na tɛrɛŋ na yiɛra: Na ce ninsoŋo-i ŋaa kpaŋkpaaŋgu na pɛ̃yɛ̃ na
nagɛiŋa-i, aa na ce viisĩnni-i ŋaa kɔlluŋ-joŋgoruo na dii.
15 Na ce *Neldɔdɔlma wamma-i ŋaa naatɛnni na dii na gbeini-na; yaafɛ̃lle
da ma yaa nuɔ-i.
16 Naŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i baa huɔŋga maŋ, taa na cĩnnu na fɛrɛ baa
huɔŋga faŋga yaa-i hɔnni-na hiere *Bigãarãŋo hɛiŋa baa ji hi-na.
17 Ciɛŋ Diiloŋ-koŋkoro-i ŋaa kɔlluŋ-cucũŋgu na dii na yunni-na, aa na biɛ
*Diiloŋ-Yalle jigãŋga-i, ka yaa Diiloŋ-nelma-i.
18 Diiloŋ-Yalle barguɔ-i-na, taa na gbu na cãrã Diiloŋo-i wɛima-na hiere.
Vaaŋ na fɛrɛ baa Diilocãrãlle-i aa na ta na cãrã na hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i
hiere.
19 Taa na bi cãrã na hã muɔŋo-i, wuɔ u kãyã-miɛ, da mi puur mi nuŋgu-i da
mi waŋ Neldɔdɔlma-i huɔŋgu huɔŋgu, mi kũɔma baa nyɛŋ, aa u pigãaŋ-mi miŋ
saaya mi waŋ mamaŋ.
20 Miŋ feŋ mi ye kaso-i-na, ba puɔraa muɔmɛi baa nel daama-i. Terieŋgu
faŋgu-na, maŋ gbĩɛ ma waŋ dumaa, taa na cãrã Diiloŋo-i wuɔ u kãyã-miɛ mi
kũɔma baa nyɛŋ baa ma wamma-i.

Jaaluperieŋgu

21 Mamaŋ dii bande-i-na, i natobiŋo-i Tisike duɔ kã, u ka waŋ-ma baa-na na
suɔ miŋ yeŋ mamaŋ nuɔ-i. Tisike maama dii kpelle mi huɔŋga-na, u vaa u fɛrɛ
baa Itieŋo maacemma-i.
22 Mi siire-yuɔ baa ma yaa-i miɛ u ka waŋ ma yaaŋga-i baa-na a fɛ̃ na
hɔmmu-i.
23 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba fɛ̃ tobimba hɔmmu-i aa ce-ba
nelnyulmuntaamba baa ãŋhũumantaamba.
24 Bamaŋ gbu ba kuye Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i,
Diilo kãyã-bɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã Filiputaamba-i
Nelmuoyamma

Pol yaa waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa Filiputaamba-i ba nu-ma aa hũu-ma (Pɔpuɔr. 16.11-40). Ku huoŋgu-na, baa bel-o dii-yo kaso Yesu maama-na. Filiputaaŋ baa hiel moloŋo ba hɔlma-na baa coŋgoruoŋgu u kã ka hã Pol dii kaso-i-na. Ba bĩ naacolŋo-i Epafuroditi. Kufaŋgu maama yaa nuɔ-i Pol nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ jaal-ba.

U duɔŋ a dii sirɛiŋa bɛi wuɔ ba nyaar *Neldɔdɔlma-na aa ba muonu-mɛi terni-na hiere. Wuɔ ba ta ba hiire ba fɛrɛ ŋaa Yesuŋ taa u hiire u fɛrɛ dumaa (sap. 1–2). U gbuɔya-bɛi wuɔ ba bel ba fɛrɛ coikartaamba-na, wuɔ da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-i-na, ku yaa gbãa ce-ni nelviiŋ nuɔ Diiloŋo yufelle-na, Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu sĩ (sap. 3). U bi piiye baa-ba wuɔ ba yaŋ aa ba nunu ba-naa ba ce Itieŋo maacemma-i (sap. 4).

U sɛbɛ huɔŋga-na hiere, u diyaa sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na wuɔ baŋ yeŋ Itieŋo horre-na, ba ta ba nyɛ. Wuɔ Yesuŋ hãa-ye kumaŋ, ku maaraa bĩmbĩnni-i hiere, a ce dumaaŋo-na umaŋ duɔ haa u naŋga-i yuɔ wɛima-na hiere, kutieŋo huɔŋga gbãa fɛ̃.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔ baa Timote, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Yesu-Kirsa cãarãaŋ miɛ. I nyɛgãaŋ-yo diɛ hã namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i a ce Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa Filipu-i-na, baa na yaataamba-i, baa bamaŋ kãayãŋ-bɛi ba maacemma-na Diiloŋ-dũŋgu-na.
2 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi bɔi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Polŋ cãrãŋ kumaŋ u hã Filiputaamba-i

3 Da mi jɔguɔŋ na maama huɔŋgu huɔŋgu, mi jaal Diiloŋo-i ma yerreŋ.
4 Da mi ta mi cãrã Diiloŋo-i mi hã-na huɔŋgu huɔŋgu, mi huɔŋga fɛ̃ da yogogo.
5 Naŋ diyaa na naŋga-i baa-mi *Neldɔdɔlma wamma-na, a doŋ dii yidĩɛlãŋgu maŋ naŋ nuɔ Diiloŋ-nelma-i, ji hi baa nyuŋgo, ku'i fĩɛŋ mi huɔŋga-i.
6 Mi suyaa kerre miɛ Diiloŋ uŋ duɔŋ maacenfafamma maŋ na hɔmmu-na, u siɛ yaŋ-ma boluoŋgu. U ka ce-ma ka bãl-ma Yesu-Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-na.
7 Na maama dii kpelle mi huɔŋga-na cor, a ce da mi ta mi jɔguɔŋ na kũŋgu-i jɔguɔŋ daama temma-i, mi ninsoŋo. Diiloŋ uŋ ciɛ baa-mi aa hã-mi maacemma maŋ, na kãayã-miɛ mi ce-ma. Na kãayã-miɛ kaso-i-na bande-i-na. Miŋ ŋa naa bi waa mi fɛrɛŋ nuɔ huɔŋgu-na ta mi waŋ Neldɔdɔlma-i mi pigãaŋ nuɔmba-i, ba da ba hũu-ma wuɔ ninsoŋo, na kãayã-miɛ.
8 Yesu-Kirsaŋ dɔl-eŋ dumaa, muɔmi bi dɔl-na dumɛi, Diiloŋo yaa mi siɛra.
9 Miŋ cãrãŋ mamaŋ Diiloŋo wulaa mi hã-na, ma yaa daama: Mi taara naŋ dɔl na-naa dumaa, u yaŋ kunaŋgu ta ku suur-kuɔ ku naara a ce na ta na suɔ ninsoŋo-i aa ta na nu nelma-i ma numma-i.
10 Ku yaa na ka ta na suɔ kumaŋ faa cemma. Mafaŋ da ma ce, molo siɛ da cãl-na, na ka waa nelviiŋ namaa ta na cie *Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-i.
11 Yesu-Kirsa ka ce na ãncemma-i hiere ma fa. Ku yaa ka ce nuɔmba ta ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa ta ba tuɔlnu-yuɔ.

Pol wɛima-i hiere ma kãa ka jũŋ Kirsa yaa nuɔ-i

12 Tobiŋ namaa, mi taara na suɔ wuɔ mamaŋ daa-mi daama-i, ma birii yaŋ
aa ce *Neldɔdɔlma kã yaaŋ-na.
13 A ce dumaaŋo-na, sorosibaa-ba maŋ niɛyaŋ *jãmatigi-i a naara nuɔmba-i
hiere ba suyaa wuɔ ba diyaa-mi kaso-i-na *Kirsa maama yaa nuɔ-i.
14 Baŋ bilaa-mi, ku kãayã Diiloŋ-dũŋ-baamba bɔi ba da holle Itieŋo hũmelle-
na. Ba wuɔra ba waŋ Neldɔdɔlma-i halle ba sa kãalã nɛliɛŋo baa ma wamma-i.
15 Mi suyaa miɛ ba hɔlma-na, banamba waŋ Kirsa maama-i baa nene-
muŋgu, banamba ta ba waŋ-ma baa yɛlma; ŋga banamba bi dii ta ba waŋ-ma
baa hɔfafaŋga.
16 Kufaŋgu taamba-i mi maama dɔlnu-bɛi. Ba suyaa wuɔ Diiloŋo ciɛ mi jo
Neldɔdɔlma maama yaa nuɔ-i da mi ji kaala-mɛi baa nuɔmba-i.
17 Aa yaŋ bamaŋ waaŋ-maŋ baa yɛlma-i, ba huɔya-maama saa fa, ba taara
kunaŋgu naara mi mulĩɛma-i kaso-i-na.
18 Ŋga ba waaŋ-ma baa yɛlma o, ba waaŋ-ma baa hɔfafaŋga o, wɛima sĩ.
Kumaŋ gbãaŋ, Kirsa maama yaa waaŋ. Mi huɔŋga fĩɛ baa ku yaa-i aa mi siɛ
yaŋ ka guɔla.
19 Mi suyaa miɛ mafamma-i daama-i hiere, na Diilocãrãlle-i a naara Yesu-
Kirsa *Yalle ka ce ma dɔl-mi.
20 Mi tĩɛnaana baa mafamma cemmaŋ-maama-i mi huɔŋga-na aa mi yaaŋga
siɛ ture gbula. Mi suyaa miɛ mi cicɛ̃lma o, mi kuliiŋgu o, mi ka ta mi ce Kirsa
yerre ta di du.
21 Mɛi wulaa, da mi waa cicɛ̃lma-i, mi wɛima-i hiere ma kãa ka jũŋ Kirsa
yaa nuɔ-i. Da mi bi tiraa ku, mi saa cii.
22 Ŋga da kuɔ da mi tĩɛ cicɛ̃lma-i mi ka gbãa fa wɛima, terieŋgu faŋgu-na da
ba yuu-mi, mi sa suɔ miŋ ka par mamaŋ.
23 Da ba cira mi par, mi huɔŋga dii sɔmma hãi: Kanaŋga'a mi ku, kanaŋga'a
mi tĩɛ cicɛ̃lma. A ku ka waa baa Kirsa-i, mi taara ku yaa-i. Ku yaa faa yaŋ.
24 Ŋga namaa maama-na, da mi tĩɛ cicɛ̃lma, ku ka buɔ-nɛi.
25 Miŋ suyaa mafamma-i, mi suyaa miɛ mi ka tiraa da huɔŋgu baa-na, a
kãyã-nɛi Diiloŋ-hũmelle-na aa bi fɛ̃ na hɔmmu-i diɛ.
26 Terieŋgu faŋgu-na, da mi ji gbãa hel kaso-i-na bir kã na wulaa, ku ka fɛ̃ na
hɔmmu-i Kirsa horre-na aa naara kunaŋgu u jaaluŋgu-na.

Vaaŋ na fɛrɛ baa Diiloŋ-maama-i

27 Kumaŋ gbãaŋ, na ta na wuɔ na saanu baa *Kirsa *Neldɔdɔlma-i. A
ce dumaaŋo-na, mi juɔ gbãa kã wa, mi saa ji gbãa kã wa, da mi jaal yuu,
mi nu ba'a na bilaa Diiloŋ-maama-i nammu hãi, aa bel na-naa fafamma
aa ce kuuduɔŋgu aa vaa na fɛrɛ baa maacemma-i nuɔmba bɔi da ba nu
Neldɔdɔlma-i.
28 Baa na ta na kãalã na bigãarãamba-i, ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba kã dãamu-
na aa namaa na ta na kã Diiloŋ-nelleŋ. Diiloŋo'i ciɛ mafamma-i hiere.
29 Kumaŋ ciɛ mi ta mi waŋ mafamma-i, Diiloŋo saa ce baa-ye wuɔ i hũu
Kirsa maama yoŋ, u bi ciɛ baa-ye wuɔ i mulĩɛŋ u maama-na.
30 Naŋ ŋa naa da-mi maluŋgu maŋ nuɔ-i, mii dii-kuɔ yogo, na saa bi yaŋ-ma
suɔma; namaa na suurii ku yaa nuɔ-i dumandɛ-i-na.

2

Biyaaŋ Yesu-Kirsa gboluoŋgu-i

1 Naŋ dii sirɛiŋa na-naa nuɔ *Kirsa horre-na, aa u nelnyulmu ta mu fɛ̃ na
hɔmmu-i, naŋ yeŋ kuuduɔŋgu baa *Diiloŋ-Yalle-i, naŋ dɔl baa na-naa aa ta na
ce hujarre na-naa nuɔ,

2 da na ta na taara mi huɔŋga fɛ̃ gbarnu, taa na nunu na-naa. Terieŋgu
faŋgu-na, na saaya na ta na dɔl na-naa aa ce na hɔmmu-i kuuduɔŋgu baa na
ãnjɔguɔma-i hiere.
3 Da na'a na ce kumaŋ, baa na ce-ku baa yɛlma, baa na bi ce-ku baa
bombolma. Yaaŋ aa na ta na hiire na fɛrɛ. Taa na jĩna na fɛrɛ banamba huoŋ-
nu.
4 Baa na ta na jɔguɔŋ namaa maama yoŋ; taa na bi jɔguɔŋ banamba maama.
5 Biyaaŋ Yesu-Kirsa gboluoŋgu-i:
6 Uu dii kuuduɔŋgu baa Diiloŋo-i dii ku domma-na,
ŋga u saa ne kufaŋgu-i.
7 U yaaŋ aa ce u fɛrɛ ŋaa kɔriɛŋo.
U ciɛ u fɛrɛ kuuduɔŋgu baa nelbiliemba-i.
U ciɛ u fɛrɛ nelbiloŋo nelbiliemba hɔlma-na.
8 U siyaa hiire u fɛrɛ a nu Diiloŋo nuŋgu-i aa hũu-ma ku kulbabalaaŋgu-i
*daaŋgu-na.
9 Ku'i ciɛ Diiloŋo haa-yo dɔrɔ
aa hã-yo yuntesĩnni maŋ maaraa yuntesĩnni-i hiere.
10 U taara bamaŋ dii dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na baa bamaŋ suurii hĩɛma-na, ba
ta ba dũuna ba jaal-o.
11 U taara nuɔmba-i hiere ba suɔ-ma aa waŋ-ma wuɔ:
«Yesu-Kirsa yaa Itieŋo-i!» a ce i To-i Diiloŋo yerre ce bɔi.

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa

12 Terieŋgu faŋgu-na, mi jɛ̃naaŋ namaa, miŋ ŋa naa waa baa-na, na taa na
nu mi nuŋgu-i. Nyuŋgo-i-na, miŋ fiɛ'a mii si dii, diyaaŋ kunaŋgu na naara-kuɔ.
Vaaŋ na fɛrɛ baa na koŋkoro kũŋgu-i aa na ta na kãalã Diiloŋo-i.
13 Na saa da, Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, u yaa diyaaŋ ku cemmaŋ-maama-i na
hɔmmu-na aa hã-na ku fɔ̃ŋgũɔ-i na ta na ce-ku.
14 Da na ta na ce mamaŋ, molo baa waana, molo baa bi ce ãndapirre;
15 ku yaa na ka waa nelfafaaŋ namaa, na hɔmmu ka waa welewele. Na
ka waa Diiloŋ-bisãlŋ namaa. Cãlmuɔ siɛ waa nɛi huhurmantaamba hɔlma-na
baa nelbabalaamba hɔlma-na miwaaŋ daayo-na. Na ka waa ŋaa fitĩnuɔ ba
hɔlma-na
16 ta na waŋ cicɛ̃lmaŋ-nelma-i baa-ba. Ku yaa *Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-i mi
huɔŋga ka fɛ̃ baa-na da yogogo. Dumaaŋo-na, mi maacemma ka waa baa
yuŋgu, mi mulĩɛma siɛ ce gbãŋgbãŋ.
17 Naŋ hũyãa Yesu maama-i aa ce mamaŋ hiere hã Diiloŋo-i, kuu dii ŋaa na
hielaa na fɛrɛ sɔrguɔ; a ce dumaaŋo-na, da ba fiɛ ko-mi, ku ka perieŋ yuliiye
na sɔrguɔ-i. Mafaŋ da ma ce, mi huɔŋga ka fɛ̃; aa mi huɔŋ da ka fɛ̃, namaa
muumu ka bi fɛ̃ mɛi kaaŋga temma-i.
18 Namaa fɛrɛ-i, na hɔmmu saaya mu fɛ̃ aa mɛi kaaŋga bi fɛ̃ namaa muumu
temma-i.

Pol taara u puɔr Timote-i baa Epafuroditi-i

19 Itieŋo-i Yesu-Kirsa duɔ siɛ, ku siɛ vaaya, mi ka puɔr Timote ka ne-na aa jo
ji tũnu-miɛ mi huɔŋga fɛ̃.
20 Fuɔ yaa dii tuɔ hel u jɔguɔŋ na maama-i kelkel mɛi temma-i. U yaa u da-
u-diei yoŋ.
21 Banamba-i hiere ba yaaŋ Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba yii baa ba fɛrɛŋ-
maama.
22 Namaa fɛrɛ-i na daa Timoteŋ ciɛ maacemma-i cemma maŋ: U vaa u fɛrɛ
ce Diiloŋ-maacemma-i baa-mi ŋaa bisãlãaŋ uŋ vaa u fɛrɛ ce maacemma-i baa
u bĩncɔiŋo dumaa.

23 Mi yuŋ-maaŋ da ma gbãŋ kaala, mi ka puɔr u yaa na wulaa.
24 Aa mi suyaa miɛ Itieŋo siɛ yaŋ ku da huɔŋgu u ka ce mɛi fɛrɛ-i mi da mi
fɛrɛ kã na wulaa.
25 Mi niɛ da ku saaya mi ce mi natobiŋo-i Epafuroditi bir kã na wulaa. U
yaa mi nabentieŋo maaceŋ daama-na, u yaa kãayãŋ-miɛ maluŋ daaku-na. Na
puɔraa u yaa baa na kakãyãŋgu-i u ji hã-mi.
26 Na kũɔma gbuu bel-o. U nuɔ wuɔ na nuɔ u jarma kũŋgu-i, a ce dumaaŋo-
na u huɔŋga saa ťɩɛna terduɔŋ-nu.
27 Coima saa fa, u jaaŋ. U jaaŋ fuɔ tuɔ yii duɔ ku; ŋga Diiloŋo ciɛ hujarre-yuɔ
aa sire-yuɔ. Aa fuɔ da-u-diei nuɔ sɩ̃ yoŋ, u bi ciɛ hujarre muɔŋo-na ni ma'i sɩ̃
kunaŋgu naa naara mi sũlma-i.
28 Mi ka gbãŋ hã-yo hũmelle-i donduo u kã na ka da-yo si na hɔmmu ka fɛ̃.
Mafaŋ da ma bi ce, kunaŋgu ka bi parra mɛi ãnjɔguɔma-na.
29 Duɔ hi, na bel-o fafamma. Namaa wuoŋo-i Kirsa horre-na. Nuɔmba
famba temma saaya na ta na kãŋ-ba.
30 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? U taa u yii duɔ ku *Kirsa maacemma
maama-na. Naŋ saaŋ-yo u duɔ ji ce maacemma maŋ hã-mi na fuoŋgu-na, u
ciɛ-ma fuɔ tuɔ yii duɔ ťɩɛ-maŋ.

3

Yesu maama yaa yuŋgu

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ ťɩyãa ma yaa daama: Naŋ yeŋ Itieŋo horre-na, taa
na gbu na nyɛ. Miŋ waaŋ mamaŋ baa-na cor, da mi fiɛ bir jo-mɛi, mɛi wulaa
wɛima sɩ̃. Aa ku yaa faa baa namaaŋo-i.
2 Bilaaŋ na fɛrɛ nelbabalaamba-na. Juoraaŋ daaba temma-i, ba yii baa
*jãmmaŋ-kũŋgu yaa yoŋ.
3 Da ŋ nu wuɔ ninsoŋ-*sĩnjãaŋgu-i, ku yaa miɛ kũŋgu-i. Hama-i nuɔ-i?
*Diiloŋ-Yalle fande fɛrɛ yaa kãayãŋ-yiɛ i tiɛ cãa Diiloŋo-i, aa i sa ne *Kirsa-i
ye. A naara kufaŋgu-i i saa haa i naŋga-i nelbilieŋ-ãncemmaŋ.
4 A ne da mɛi naa gbãa bi haa mi naŋga-i nelbilieŋ-ãncemma-na a yaŋ
nuɔmba-i hiere. Mii naa gbãa haa-ka yaŋ-ba niɛ niɛ?
5 Muɔŋo-i *Ebireyiɛŋ muɔ, mi bɩ̃ncuɔmba-i Ebirebaa. *Isirahɛl hãayɛ̃lŋ muɔ
aa *Bensaamiɛ dũŋ-wuoŋ muɔ. Miŋ huɔŋ, yinni niehãi cor, niisiɛi yiiŋgu-na
ba jã-mi. Mi waa *Farisɩ̃ɛyiɛŋ muɔ, mi wuɔyaa *Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i
Farisɩ̃ɛbaa-baŋ wuɔ-deŋ dumaa.
6 Mii naa vaa mi fɛrɛ baa di kũŋgu-i fuɔ ta mi wuɔra mi ce Diiloŋ-dũŋ-
baamba-i sũlma. Mi wuɔyaa-de diŋ saaya di wuɔ dumaa, molo saa naa waa
u gbãa cãl-mi di wuɔsaaŋgu-na.
7 Daama-i hiere mii naa da ŋaa ma gbãa kãyã-miɛ, ŋga nyuŋgo-i-na, miŋ
suyaa Yesu-Kirsa-i, mi daa yuŋgu si dii-mɛi.
8 Coima saa fa, miŋ juɔ gbãa suɔ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, mi daa ku temma si dii
aa da daama-i hiere ãnsɔsɔmma. Fuɔ maama'i nuɔ-i miŋ siyaa hiel mi naŋga-i
wɛima-na hiere. Mi daa daama-i hiere ŋaa hũini. Mi ciɛ mafamma-i da mi
gbãa da mi da Kirsa-i
9 a waa baa u yaa-i. Ku saa ce ŋaa miŋ wuɔyaa Yuifu ba Diiloŋ-hũmelle-i ku'i
ciɛ-mi nelviiŋ muɔ dɛ! Ku'i sɩ̃. Miŋ hũyãa Kirsa maama-i, ku'i ciɛ-mi nelviiŋ
muɔ. Viisɩ̃nni fanni-i, da ŋ hũu Kirsa maama-i, Diiloŋo jãrã-niɛ baa-ni.
10 Miŋ taaraŋ kumaŋ, mi taara mi suɔ Kirsa-i baa himma maŋ ciɛ u sire
hel kuomba hɔlma-na. Mi taara mi mulɩ̃ɛŋ fuɔ temma-i aa ku fuɔ kuliiŋgu
temma-i
11 a gbãa da mi bi sire kuomba hɔlma-na.

Miŋ donyaŋ kumaŋ mi donya ku yaa-i

12 Ku saa ce ŋaa miŋ donyaŋ kumaŋ mi hii-ku dɛ! Mi saa hi-ku. Yesu-Kirsaŋ
hii muɔŋo-i bel-mi, ku'i ciɛ mi vaa mi fɛrɛ da mi bi hi miŋ donyaŋ kumaŋ.
13 Tobiŋ namaa, mɛi huɔŋ-na, miŋ donyaŋ kumaŋ mi saa hi-ku yogo, ŋga
mi ciɛ nelma diei: Mamaŋ ciɛ cor hiere, mi hielaa-ma mi huɔŋga-na aa vaa mi
fɛrɛ baa mamaŋ juɔŋ.
14 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ ciɛ Yesu-Kirsa bĩ-ye duɔ ka pã-ye baa kumaŋ
dɔrɔ-i-na, mi donya ku yaa-i.
15 Miɛ maŋ naaŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na hiere, nel daama yaa saaya
ma waa i hɔmmu-na. Ŋga da kuɔ na hɔmmu calaanu terieŋgu naŋ-nu, Diiloŋo
ka kaala ku terieŋgu-i baa-na.
16 Da ku fiɛ ce niɛ niɛ, iŋ wuɔyaa hũmelle maŋ ji hi baa nyuŋgo, yaaŋ i cor
baa-de.
17 Tobiŋ namaa, taa na ce ŋaa muɔ miŋ ciɛ dumaa. Bamaŋ suurii miɛ nallu-
na, taa na ne ba yaa-i aa na ta na ce.
18 Mi waaŋ-ma titirre-mɛi cor baa-na miɛ *Kirsaŋ kuu yuŋgu maŋ nuɔ-i
*daaŋgu-na, nuɔmba bɔi sa kãŋ-ku, a ce dumaaŋo-na kutaamba ciɛ Yesu
bigãarãamba. Mi tiraa mi tir ma yaa baa-na aa ta mi kaal.
19 Kufaŋgu taamba yaaŋ Diiloŋo-i aa ta ba cãa ba kusũnni. Kumaŋ saaya
ku da-ba senserre, ba gbɛliɛŋ ba fɛrɛ ku yaa nuɔ-i. Ba sa jɔguɔŋ manamma
miwaaŋo huoŋgu-na. Ba kã da ba ka kɔsuɔŋ ba fɛrɛ.
20 A ne da miɛŋo-i, Diiloŋ-nelle taamba yaa miɛŋo-i. Itieŋo-i Yesu-Kirsa ka
hel kusuɔŋ-nu'i ji kor-e. I ne fuɔ hũmelle yaa-i dɛ-i-na.
21 Duɔ jo, u ka bir i kũɔsɔsɔŋ daama-i ce-ma ma waa baa fõŋgũɔ ŋaa fuɔ
maamaŋ yeŋ dumaa. Uŋ ceŋ wɛima hiere baa himma maŋ, u ka ce-ma baa
ma yaa-i.

4

Ãndaperieŋgu

1 Tobiŋ namaa, na maama dɔlnu-miɛ, na kũɔma gbuu fũnuŋ bel-mi! Namɛi
fĩɛŋ mi huɔŋga-i aa namɛi mi mulĩɛma sullu-i! Naŋ saaya na bel Itieŋo nelma-i
kpelle dumaa, mi waaŋ ma yaa baa-na daama-i.
2 Evodi, nuɔ baa Sẽntisi-i, jande mi gbu mi cãrã-nɛi, naŋ yeŋ Itieŋo horre-na
baa na-naa, yaaŋ aa na ta na nunu na-naa.
3 Mi nahãal, naŋ fɛrɛ-i, jande, mi haa mi naŋga-i nuɔnɛi nuɔ-i, kãyã caaŋ
daaba-i ba suur ba-naa nuɔ. Ba yaa mulãaŋ baa-mi baa Kilema-i a naara
mi nabaamba namba-i *Neldɔdɔlma wamma-na. Diiloŋo nyɛgãaŋ bafamba
yirɛiŋa-i tĩ cicẽlmaŋ-sɛbɛ-i-na.
4 Naŋ yeŋ Itieŋo horre-na, taa na nyɛ yinni maŋ joŋ. Mi tiraa tir-ma: Taa na
nyɛ!
5 Bilaaŋ nuɔmba-i hiere da hĩɛhĩɛ. Itieŋo jomma piyaa.
6 Baa na tie holle baa bĩŋkũŋgu, kumaŋ maama-i da ma waa-nɛi na cãrã-kuɔ
Diiloŋo wulaa aa na ta na bi jaal-o.
7 Mafaŋ da ma ce, Diiloŋ-hɔfẽlle maŋ maaraa nelbiliemba ãnjɔguɔma-i
hiere, di ka ce Yesu-Kirsa maama tĩɛ na hɔmmu-na baa na ãnjɔguɔma-na.
8 Tobiŋ namaa, miŋ ka perieŋ baa mamaŋ ma yaa daama: Nelma maŋ
ninsoŋo-i hiere, baa mamaŋ sa bĩɛnaanaŋ nɛliɛŋ yerre, mamaŋ vii, mamaŋ
kuɔŋ, mamaŋ huhurma si dii-mɛi, nelma maŋ faa hiere, mi taara na ta na yii
baa ma yaa-i.

9 Miŋ hãalãayã-nɛi baa nelma maŋ, naŋ nuɔ mamaŋ mi nuŋgu-na baa naŋ daa miŋ ciɛ mamaŋ, taa na ce ma yaa-i. Mafaŋ da ma ce, Diiloŋo-i Hɔfɛ̃llentieŋo ka waa baa-na.

Pol jaalaa Filiputaamba-i

10 Na gbãaŋ tiraa pigãaŋ-mi wuɔ na saa nanna-miɛ. Maa naa waa na hɔmmu-na dii yiinaa, ŋga na saa naa da na fɛrɛ da na ce-ma. A ce dumaaŋo-na, mi huɔŋga gbuu fɛ̃ da yogogo baa Itieŋo hũmelle wuɔsaaŋgu-i.

11 Ku saa ce ŋaa mɛi naaluɔ-i ciɛ mi ta mi piiye daama-i dɛ! Ma'i sĩ. Mɛi sa jaana bĩŋkũŋgu; ku miɛŋ-mi.

12 Mi suɔ mi fɛrɛŋ belma naaluɔ-huɔŋgu-na, aa bi suɔ mi fɛrɛŋ belma kuŋ yeŋ baa-mi huɔŋgu-na. Hɔnni-na hiere baa wɛima-na hiere mɛi dii mi fɛrɛŋ nuɔ. Mi wuyaa ye o, mi saa wuo ye o, mii dii mi fɛrɛŋ nuɔ. Mi daa bĩŋkũŋgu o, mi saa da bĩŋkũŋgu o, mii dii mi fɛrɛŋ nuɔ.

13 *Kirsa ciɛ mi ta mi gbã mi hĩrã ku makpãaŋo-i. U yaa diyaaŋ ku fɔ̃ŋgũɔ-i miɛ.

14 Ŋga naŋ suyaa-ma kãyã-miɛ mi sũlma-na, ku faa.

15 Filipu Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i, na saa bi yaŋ-ma suɔma, miŋ duɔŋ *Neldɔdɔlma wamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i aa hel Maseduɔni-i-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba-na hiere, namɛi kãayã-miɛ yoŋ baa na nagãŋ-niini-i.

16 Miŋ ŋa naa fiɛ waa Tesalonike-i-na, na kãayã-miɛ ku yuu niele.

17 Ku saa ce ŋaa mi taara na ta na hel na kãyã muɔ yinni maŋ joŋ, ŋga mi taara kunaŋgu naara na ãnfafamma sullu-i.

18 Naŋ saaŋ nimaŋ miɛ hiere, mi daa-ni; Epafuroditi juɔ ji hã-mi baa-ni. Na ciɛ mi ce bĩŋkũntieŋ muɔ. Mi sa tiraa taara bĩŋkũŋgu. Na kakãyãŋgu dii ŋaa tãmmaŋ-kũŋgu. Tãmmaŋ-kũŋgu maŋ ku hũlãaŋgu dɔlaanu Diiloŋo-i u siɛ-ku.

19 Miŋ cuu Diiloŋo maŋ huoŋ-nu'i, bĩŋkũŋgu saa naa baa-yo. Naŋ taaraŋ nimaŋ hiere u ka hã-na baa-ni Yesu-Kirsa horre-na.

20 Yaaŋ i tiɛ gbɛliɛŋ i To-i Diiloŋo-i hɔnni maŋ joŋ. Ma ciɛ.

Jaaluperieŋgu

21 Jaalaaŋ na nelleŋ-baamba maŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i a ce Diiloŋ-dũŋ-baamba. I baamba maŋ dii baa-mi bande-i-na, ba jaalaa-na.

22 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii bande-i-na hiere, ba jaalaa-na. I baamba maŋ bi ciɛŋ *jãmatigi maacemma-i ba gbuu pã na jaaluŋgu.

23 Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã Koləsitaamba-i
Nelmuoyamma

Pol nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ waa Koləsi. Ku biyaa ŋaa Pol fuɔ fɛrɛ saa hi nelle falle-i dede, u wuɔratieŋo naŋo-i kãa ka waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba ba hũu-ma. U wuɔratieŋo faŋo-i ba taa ba bĩ-yo Epafirasi. Fuɔ taa u bi hel Koləsi yaa nuɔ-i.

Huəŋgu naŋgu juɔ hi, baa dii Pol kaso. Huhurmantaamba namba kã ka ta ba guɔl Koləsitaamba gbeini-i wuɔ da ŋ ta ŋ taara ŋ ka da Diiloŋo-i ŋ saaya ŋ ta ŋ buol *dərpəpuərbiemba-i aa ŋ saaya ŋ *jã. Ŋ saaya ŋ bi ne niiwuoni nanni baa niinyənni nanni aa yaŋ-ni, baa ma temma bəi. Epafirasi wuɔ kã ka hi Pol baa-ma.

Pol wuɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i a gbuya Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ Diiloŋ uŋ ciɛ Yesu-Kirsa kor-ba dumaa, ku gbĩɛ; kunaŋgu si dii da ku ce naara-kuɔ. Nelbilieŋ ãncemma siɛ gbãa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ ka da Diiloŋo-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na yoŋ, ŋ kuraa nyuŋgo, ŋ kuraa bisĩnuɔ (sap. 1–2).

Ku huoŋgu-na, u dii u nuŋgu-i a piiye pigãaŋ-ba baŋ saaya ba ta ba wuɔ hũmefɛlɛŋ daade-i dumaa ku ta ku dəlnu *Kirsa-i (sap. 3.1–4.1-6). U piraaŋ u sɛbɛ-i baa jaalupãlle (sap. 4.7-18).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pəpuərbiloŋ muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muɔ baa mi natobiŋo-i Timote-i, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i

2 diɛ hã namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i Koləsi-i-na a ce Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa. I natobimba yaa namaaŋo-i Yesu-Kirsa horre-na.

I To-i Diiloŋo kãyã-nɛi aa fɛ̃ na həmmu-i.

Polŋ cãrãŋ Diiloŋo baa mamaŋ

3 Hənni maŋ joŋ i cãrã Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i i hã-na, aa tiɛ jaal-o na maama-na.

4 Ku yuŋgu yaa daaku wuɔ: Naŋ haa na naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na dumaa, baa naŋ dəl Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere dumaa, i nuɔ-ku.

5 *Neldədəlma yaa ninsoŋ kerre-i, maŋ hii-na, ma pigãaŋ-na Diiloŋ uŋ tigiiŋ kumaŋ tuɔ cie-na dərə-i-na. Naŋ haa na naŋga-i kufaŋgu bĩŋkũŋgu-na, ku'i ciɛ na hũu Yesu maama-i aa ta na dəl na-naa dumandɛ-i-na.

6 Neldədəlma gbuo terni-i hiere ma kã, aa ta ma bi ce ma maacemma-i ŋaa maŋ ceŋ dumaa namaa na həlma-na. Dii yiiŋgu maŋ nuɔ-i naŋ nuɔ-ma, maa dii ta ma ce maacemma-i na həlma-na. Naŋ nuɔ-ma, na suyaa wuɔ ninsoŋo aa tiraa suɔ wuɔ Diiloŋo-i hujarrentieŋo.

7 Epafirasi yaa ciɛ kufaŋgu maacemma-i baa-na, u yaa i jĩɛŋo, u yaa i nabentieŋo. Maacembilofɛfɛiŋo'i *Kirsa suoŋgu-na na həlma-na.

8 *Diiloŋ-Yalleŋ diyaa nelnyulmu maŋ na həmmu-na, u waaŋ mu maama baa-ye.

9 Ku'i ciɛ dii iŋ nuɔ na maama-i, i faya i fɛrɛ tiɛ cãrã Diiloŋo-i i hã-na. I cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ u *Yalle ce-na nelnurãaŋ namaa baa cɛ̃cɛ̃muntaaŋ namaa, ku yaa na ka suɔ u huəŋga-i fafamma.

10 Ku yaa na ka gbãa ta na ce kumaŋ dəlaanuŋ-yuɔ wɛima-na hiere. Na ka ta na ce ãnfafamma-i ma sĩnni-na hiere, aa na ka migãaŋ ta na suɔ Diiloŋo-i na kã.

11 I cãrã-yuɔ, fuɔ maŋ u fɔ̃ŋgũɔ temma si dii, wuɔ u hã-na ku fɔ̃ŋgũɔ-i na gbãa
ta na yiɛra baa wɛima-i hiere na hɔmmu baa ta mu huol.
12 I Toŋ jĩɛna ciilufafaaŋgu maŋ dii gbagbaamaŋ-nelle-na tuɔ cie u baamba-i,
u ciɛ namaaŋo-i ku wuotaaŋ namaa; a ce dumaaŋo-na yaaŋ na hɔmmu fɛ̃ na
ta na jaal-o.
13 U hũyãa-ye kukulma nyisɛ̃nni-na a kã baa-ye u Biɛŋo nelle-na. U Biɛŋo
maama sa suɔ aa dɔlnu-yuɔ.
14 Fuɔ yaa ciɛ i kor aa i ãmbabalma hur halaŋ.

Da ŋ da Yesu-i ŋ daa Diiloŋo yaa-i

15 Moloŋ yufelle siɛ gbãa haa Diiloŋo-na, ŋga uŋ yeŋ dumaa, ku da u Biɛŋo
yaa nuɔ-i. Diiloŋ uŋ maa bĩmbĩnni maŋ hiere, uu dii ni yaaŋ-na.
16 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Diiloŋo ciɛ u yaa hiel bĩmbĩnni-i hiere
dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na. Iŋ daŋ nimaŋ baa iŋ'a i sa da nimaŋ hiere; himma-i
baa nellentesĩnni-i baa fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i ka hel baa yuntesĩnni-i hiere, fuɔ yaa
hielaa-ni a vii u fɛrɛ baa-ni.
17 U yaa taa yaaŋga bĩmbĩnni-na hiere, aa bĩmbĩnni-i hiere fuɔ yaa ciɛ ni tĩɛ.
18 U yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba yuŋgu-i aa bafamba waa u borre. U yaa
mundommu-i. U yaa siire igɛ̃na kuomba hɔlma-na a duɔ gbãa waa yaaŋga
hiere.
19 Ku dɔlaanu Diiloŋo-i u dii u sĩnni-i hiere u Biɛŋo-na.
20 U ciɛ u yaa dii fuɔ fɛrɛ-i baa nelbiliemba-i ba-naa nuɔ. U Biɛŋ uŋ kuu
kũnna u tãmma maŋ *daaŋgu-na, ma yaa diyaa yaafɛ̃lle-i hĩɛma-na baa dɔrɔ-i-
na hiere.
21 Namaa fɛrɛ-i, dĩɛlũɔ-i-na, naa naa maa Diiloŋo-na. Naŋ taa na ce
ãmbabalma maŋ, a naara ãnjɔgɔbabalamma maŋ waa na kusũnni-na, maa
naa ce na bigãaŋ Diiloŋo-i.
22 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, u ciɛ u Biɛŋo jo ji ku nelbiloŋ temma a dii-na na-naa nuɔ
baa-yo, na da na waa nelfafaaŋ namaa u caaŋgu-na cãlmuɔ baa waa-nɛi.
23 Ŋga na saaya na ce Yesu maama-i ŋaa gboruoŋgu a yiiye-mɛi yiɛra; na baa
yaŋ molo tãal-na halaŋ-na na munyiɛrammu-na. Naŋ nuɔ *Neldɔdɔlma-i aa
haa na naŋga-i Diiloŋo ciiluŋgu-na, baa na yaŋ molo pira-nɛi. Nelma famma-i
ba waŋ ma yaa-i terni-na hiere baa nuɔmba-i aa muɔ Pol mi ce ma watieŋ
muɔ.

Pol maacemma-i

24 Miŋ ceŋ mulĩɛma maŋ daama-i fiɛfiɛ-i-na na maama-na, ma dɔlnu-miɛ mi
ta mi nyɛ baa-ma. *Kirsaŋ mulĩɛŋ mulĩɛma maŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba* maama-
na, muɔmi suyaanu mulĩɛma famma yaa-i dumandɛ-i-na.
25 Mi ciɛ Diiloŋ-dũŋ-baamba famba cãarãŋ muɔ. Diiloŋo hãa-mi maacemma
famma yaa-i na hɔlma-na wuɔ mi waŋ u nelma-i hiere baa-na.
26 Nelma famma naa fuo yiinataamba-na, ŋga fiɛfiɛ-i-na u pigãaŋ u dũŋ-
baamba-i baa-ma.
27 U taara ba suɔ nel daama gbãa kãyã nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere kãyãmma
maŋ. Nelma famma yaa daama: Kirsa dii na hɔmmu-na, u yaa fĩɛŋ na
hɔmmu-i wuɔ na ka da Diiloŋo-i.
28 I waŋ Kirsa faŋo maama yaa-i baa nuɔmba-i hiere; diɛ da umaŋ, i dii
bĩncuɔŋ-nelma u tũnni-na a tigiiŋ-yo fafamma Kirsa horre-na a hã Diiloŋo-i
baa-yo.
29 Ku'i ciɛ na da mi ce maaceŋ daama-i aa Kirsaŋ hãa-mi fɔ̃ŋgũɔ maŋ, mi
vaa mi fɛrɛ baa u yaa-i. U yaa kãayãŋ-miɛ.

---

* **1:24** ***Diiloŋ-dũŋ-baamba:*** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Kirsaŋ mulĩɛŋ mulĩɛma maŋ u borre maama-na...» Ba gbɛ̃ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaa dumaaŋo-na. Niɛŋ Kol. 2.19.

2

1 Namaaŋo-i baa Lawodisetaamba-i, ka hel baa bamaŋ bi nuɔ mi maama-i
namaa temma-i aa ba sa suɔ-mi, mi taara na suɔ miŋ vaa mi fɛrɛ dumaa na
maama-na.
2 Mi vaa mi fɛrɛ vaama famma-i da mi dii sirɛiŋa nɛi aa nelnyulmu da mu ce
na bel na-naa fafamma, aa Diiloŋo duɔ hã-na cɛ̃cɛ̃muŋgu-i ku sĩnni-na hiere.
Ku yaa na ka suɔ u kusũŋgu-i, ku yaa na ka suɔ *Kirsa-i.
3 Nelnulle-i hiere baa cɛ̃cɛ̃muŋgu-i hiere nii dii baa u yaa-i.
4 Mi sa taara nudɔdɔltie naa tãal-na, ku'i ciɛ mi ta mi waŋ mafamma-i.
5 Miŋ fiɛ'a mii si dii na caaŋ-nu, mi huɔŋga dii. Aa da mi da naŋ ceŋ na
wɛima-i fafamma dumaa, baa naŋ bilaa Kirsa maama-i kpelle dumaa, ku sa
gbuu suɔ aa dɔlnu-miɛ.

Kirsa yaa wɛima-i hiere

6 Naŋ hũyãa Itieŋo-i Yesu-Kirsa maama-i dumaa, taa na wuɔ na saanu baa-
ma dumɛi.
7 Naaŋ kaasĩnni u horre-na aa na yaŋ na wɛimambaa-ba-i hiere na hã u
yaa-i. Nyaarãaŋ-yuɔ ŋaa maŋ waaŋ baa-na dumaa aa na gbu na ta na ce
Diiloŋo-i kasi saa da-yo.
8 Baa na yaŋ molo ji kar u huɔyasaŋga cure-nɛi bĩɛna-nɛi. Baŋ waŋ
mamaŋ baa-na, ba bĩncuɔŋ-maama. Ma hilaa nelbilieŋ ãnjɔguɔma-na hĩɛma-
na bande, *Kirsa maama sĩ.
9 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Ku yuŋgu yaa daaku wuɔ: Sĩnni maŋ
dii Diiloŋo-na hiere, ni yaa bi dii Kirsa-i-na.
10 Aa u yaa ciɛ namaa na da Diiloŋ-bĩmbĩnni-i hiere ni kũŋgu-na. U yaa
fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i hiere baa yuntesĩnni-i hiere ni yuŋgu-na.
11 Fuɔ maama yaa nuɔ-i namaa na *jã, aa *jãmma famma-i nelbilieŋ-maama
sĩ, Kirsa maama. Ku yaa hielaaŋ ãnjɔgɔbabalamma-i i hɔmmu-na.
12 Naŋ daa *batɛmu-i kuu dii ŋaa ba fuuriiye-nɛi baa Kirsa-i aa na sire
baa-yo. Diiloŋo himma maŋ siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, naŋ haa na
naŋga-i mɛi ku'i ciɛ na sire baa-yo.
13 Dĩɛlũɔ-i-na, na ãmbabalma-i baa naŋ ŋa na'a na saa jã, kuu naa ce-na
ŋaa bikuoŋ namaa Diiloŋo yaaŋga-na. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, u siire-nɛi baa Kirsa-i. U
hurii i ãmbabalma-i hiere.
14 I cãlmuɔ ŋa naa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ maŋ nuɔ-i, Kirsa kuliiŋgu ciɛ u taalnu-yuɔ.
15 U Biɛŋo kuliiŋgu bi ciɛ u yar u bigãarãamba-i aa hũu fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i baa
yuntesĩnni-i ba wulaa, aa bel-ba vaa-ba hel baa-ba nuɔmba-i hiere ba da ba
suɔ wuɔ u yaraa-ba.
16 Terieŋgu faŋgu-na, nuɔmbaŋ cãl-naŋ dumaa na niiwuoniŋ-kũŋgu-na baa
na niinyɔnniŋ-kũŋgu-na, baa na ta na kãŋ-ku. Baŋ bi cãl-naŋ dumaa ponsanni
kũŋgu-na, baa cɛifɛlɛŋo kũŋgu-na a naara *yitĩɛnaŋgu kũŋgu-na, baa na bi ta na
kãŋ kufaŋgu-i.
17 Baŋ nyaarãa mamaŋ nuɔ-i daama-i hiere, ma waa ŋaa nelma maŋ juɔŋ
ma foguoŋgu, a ne da Kirsa yaa ma belle-i.
18 Bamaŋ wuɔ bafamba sa ce bombolma aa ta ba buol *dɔrpɔpuɔrbiemba-i,
baa na yaŋ ba tãal-na hiel-na hɔ̃ntɔbiloŋo. Baŋ waŋ mamaŋ hiere, ba ciɛra
wuɔ Diiloŋo'i caraaya-bɛi baa-ma. Bafamba fɛrɛŋ ãnjɔguɔma ce ba ta ba
hɔgɔrra.
19 Ba saa bel Kirsa maama-i nammu hãi, a ne da u yaa i yuŋgu-i aa miɛ i waa
u borre-i. Fuɔ yaa ciɛ i bel i-naa fafamma bel daama-i temma-i tiɛ kãyã i-naa
aa kunaŋgu ta ku suur-yiɛ ku naara ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.
20 Naŋ kuu baa Kirsa-i, nelbiliemba nunni siɛ tiraa gbãa bel-na. Ma daa niɛ
na ta na nu ba nunni-i ŋaa naa dii baa-ba? Da ba ce ba'a:

21 «Daaku saa saaya ŋ yiɛya-kuɔ, daaku saa saaya ŋ wuo-ku, daaku saa saaya
ŋ biɛ-ku.»
22 Nimaŋ nifanni-i daani-i hiere ni cor ni kã baa ni yaaŋga. Ãncemma
famma-i daama-i nelbiliemba'i juɔ baa-ma.
23 Da ŋ ta ŋ ne-ma, ma biyaa ŋaa ma faa; ma guor-ni ŋ cãrã Diiloŋo-i, aa ce
ŋ hiire ŋ fɛrɛ, aa tiraa ce ŋ ce ŋ kũəma-i kpãncɔ̃lgũə. Ŋga yuŋgu si dii-mɛi, ma
sa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ suɔ ŋ fɛrɛŋ belma kelkel.

3

1 Naŋ siire baa *Kirsa-i kuliiŋgu-na, vaaŋ na fɛrɛ baa dər-niini taaramma
yaa-i. Kirsa dii kusuəŋ-nu'i tĩɛna Diiloŋo caaŋgu-na.
2 Yaaŋ hĩɛmaŋ-niini-i aa na vaa na fɛrɛ baa dər-niini yaa-i.
3 Na saa da, naa dii ŋaa na kuu aa na yalɛiŋa kã ka cĩŋ baa Kirsa-i Diiloŋo-na.
4 Na yalɛiŋa tieŋo yaa Kirsa-i. Duɔ jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i, na ka bi waa baa-yo
ta na ce na bãaŋgu-i.

Ãncələmma baa ãnfɛlɛmma

5 Terieŋgu faŋgu-na, hielaaŋ ãnjəgəbabalamma-i na həmmu-na; ma yaa
diyaaŋ-naŋ bĩŋwosĩnni-na, baa tĩlãsĩnni-na hiere, baa figĩiŋ-hãlmaaŋgu-na,
baa cãncaaya-i-na. Na saa da, da ŋ ta ŋ ce cãncaaya-i, kuu dii ŋaa ŋ yaaŋ
Diiloŋo-i aa ta ŋ kuye ŋ yufieŋ-niini.
6 Mafamma temma yaa juəŋ baa Diiloŋ-bɛrru-i.
7 Namaa naŋ ŋa na'a na saa hi suɔ *Kirsa-i, na taa na ce ku yaa-i.
8 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, hədulle-i, baa həguəla-i, baa həbabalaŋga-i, baa tuosĩnni-i,
baa tĩlãsĩnniŋ-ãndɛnni-i, niɛŋ-niŋ hiere aa na yaŋ-ni.
9-10 Naŋ naana na ãncələmma-i aa suur ãnfɛlɛmma-na, hielaaŋ na naŋga
coima-na. Yinni maŋ joŋ Diiloŋo ce-na nelfɛlaaŋ namaa na da na waa fuɔ
temma a ta na suɔ-yo fafamma.
11 Terieŋgu faŋgu-na, *Yuifuyiɛŋ nuɔ o! Yuifuyiɛŋ nuɔ sĩ o! Ŋ *jãa o! Ŋ saa jã
o! Ŋ suɔ sɛbɛ o! Ŋ sa suɔ sɛbɛ o! Pɛrruntiyiɛŋ nuɔ o! Kəriɛŋ nuɔ o! Nebiŋ nuɔ
o! Na ciɛ hiere kuuduəŋgu, unaa saa buɔ unaŋ-na. Ŋga kumaŋ yuŋgu, ku yaa
Kirsa-i. U yaa wɛima-i hiere na hieroŋo-i hiere na wulaa.
12 Diiloŋo yufelleŋ hilaa-nɛi u ce-na u baaŋ namaa aa tuɔ dəl-na, namaa na
bi saaya na waa hujantaaŋ namaa, aa na ta na kãyã na-naa. Na saaya na waa
hĩɛhĩɛ, aa na ta na hiire na fɛrɛ. Baa na bi yaŋ na həmmu ta mu huol.
13 Umaŋ duɔ ce umaŋ kuujaŋgu, kutieŋo tiil-ku nammaŋ-temma. Aa wɛiŋ da
ma waa bamaŋ həlma nuɔ-i, ba yaŋ ma tĩ ŋaa Itieŋ uŋ yaaŋ namaa maama tĩ
dumaa u huəŋga-na.
14 Ŋga kumaŋ yuŋgu hiere, ku yaa ŋaa nelnyulmu-i. Nelnyul da mu waa-nɛi,
ku yaa na ka gbãa bel na-naa fafamma.
15 Kirsaŋ juɔ baa yaafɛ̃lle maŋ, Diilo yaŋ na ta na kuye di maama. Na saa
da, Diiloŋo jəguəŋ difande maama yaa-i baa-na na da na gbãa ce baaduəŋ
namaa. Taa na gbu na ce-yo kasi saa da-yo.
16 Yaaŋ Kirsa nelma da muntĩɛnafafammu na həmmu-na. Taa na hãalã na-
naa baa-ma aa na ta na dii nelma na-naa tũnniŋ. Na ta na ce-ma bĩncəmma.
Taa na jaal Diiloŋo-i baa *Diiloŋ-Yalleŋ dii nɛini maŋ na nunni-na. Taa na hãl-
ni na tuəlnu-yuɔ aa hãl-ni gbɛliɛŋ-yo baa na həmmu-i hiere.
17 Naŋ waŋ mamaŋ hiere, baa naŋ ceŋ mamaŋ hiere, taa na ce-ma ŋaa
Kirsaŋ taaraŋ-kuɔ dumaa. Aa fuɔ barguɔ-i-na, taa na ce i To-i Diiloŋo-i kasi
saa da-yo.

Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa ba dũnniŋ-həmmu-na

18 Caaŋ namaa, taa na siɛ na bɔlbaa-ba wulaa ŋaa Itieŋ uŋ taaraŋ-kuɔ
dumaa.
19 Bɔlaaŋ namaa, yaaŋ na caamba maama ta ma dɔlnu-nɛi; baa na ta na vãa
na yammu-i baa-ba.
20 Bisãlŋ namaa, da ku fiɛ ce niɛ niɛ, taa na nu na bĩncuɔmba nunni-i, ku
yaa dɔlaanuŋ Itieŋo-i.
21 Bientobaa namaa, baa na ta na ce kuujaŋgu na bisãlmba-na, ku gbãa seŋ
ba kũɔma-i.
22 Kɔraaŋ namaa, da ku fiɛ ce niɛ niɛ, taa na nu na yuntaamba nunni-i. Baa
na ta na ce ba yufelleŋ yoŋ ba da ba dɔl-na. Da ba hã-na maacemma-i, niɛŋ
Itieŋo-i aa na ce-ma baa huɔŋga diei.
23 Ŋ maacemma da ma fiɛ waa hama-i temma-i, firnu ŋ huɔŋga-i ŋ ce-ma.
Baa ta ŋ ne-ma wuɔ nɛliɛŋ maama, ta ŋ ne-ma ŋaa Kirsa maama.
24 Na saaya na suɔ wuɔ Itieŋo ka pã-na. Uŋ jĩɛna ciiluŋgu maŋ tuɔ cie u
baamba-i, na ka da-ku. Itieŋo yaa Kirsa-i aa na cãa u yaa-i.
25 Diiloŋo sa ce ciɛluɔ; a ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ ce maacembabalamma-i
ma ka wuo-yo.

4

1 Yuntaaŋ namaa, bilaaŋ na kɔraamba-i fafamma baŋ bel nɛliɛŋo dumaa.
Na saaya na suɔ wuɔ unaŋo dii dɔrɔ-i-na namaa bi yuŋgu-na.

Ãmperiema

2 Vaaŋ na fɛrɛ na ta na cãrã Diiloŋo-i hɔnni maŋ joŋ. Taa na ce-yo kasi saa
da-yo.
3 Aa na bi ta na cãrã-yuɔ na hã miɛŋo-i; wuɔ u tigiiŋ terieŋgu-i u hã-ye i
gbãŋ waŋ *Kirsa maama-i baa nuɔmba-i. Dĩɛlũɔ-i-na maa na fuo, ŋga fiɛfiɛ-i-
na Diiloŋo pigãaŋ-ye baa-ma. Mii dii kaso-i-na mafamma maama yaa nuɔ-i.
4 Miŋ saaya mi waŋ-ma kaala-mɛi dumaa nuɔmba suɔ-ma, cãarãŋ-yuɔ u hã-
mi ku fɔ̃ŋgũɔ-i.
5 Taa na suɔ na fɛrɛŋ bel-ma bamaŋ saa hi hũu Yesu maama-i ba hɔlma-na.
Baa na gonya ãnsɔsɔmma aa na yaŋ kuufafaaŋgu cemma-i.
6 Na saaya na ta na suɔ nuoŋgu baa nuɔmba-i aa na yaŋ belle waa na nelma-
na, ku yaa umaŋ duɔ yuu-na baa nelma na ka suɔ u siɛma.

Jaaluperieŋgu

7 Mamaŋ dii-miɛ bande-i-na, Tisike duɔ kã, u ka waŋ-ma baa-na. Mi kuye u
maama-i. U yaa mi natobiŋo, u yaa mi wuɔratieŋo, u ce pãama baa-mi Itieŋo
maacemma-na.
8 Mi siire-yuɔ baa ma yaa-i miɛ u ka waŋ ma yaaŋga-i baa-na a fɛ̃ na
hɔmmu-i.
9 Ba ka ce hũmelle-i kuuduɔŋgu baa na nelleŋ-wuoŋo-i Onesimu-i. I
natobiŋo naŋo'i ufaŋo-i *Kirsa horre-na, u wuɔ Kirsa hũmelle-i fafamma. Mi
bi kuye fuɔ maama-i. Da ba kã, mamaŋ dii bande-i hiere, ba ka waŋ-ma baa-
na.
10 Aritarke maŋ dii baa-mi kaso-i-na, u jaalaa-na. Marke maŋ Barnabasi ba
horoŋo bi pãa na jaaluŋgu. Kumaŋ ŋaa Marke kũŋgu-i, mi waaŋ-ma baa-na tĩ;
duɔ kã yiiŋgu maŋ nuɔ-i na terieŋgu-na, na bel-o fafamma.
11 Baŋ bĩŋ Yesu maŋ Yutusi-i u bi jaalaa-na. Na saa da, *Yuifubaa-ba maŋ
hũyãa Kirsa maama-i, ba siɛi baaŋ daaba yaa dii baa-mi i tiɛ waŋ *Diiloŋ-
bãaŋgu maama-i. Ba kãayã-miɛ bɔi.

12 Epafirasi* bi pãa na jaaluŋgu. Uŋ yeŋ Kirsa cãarãŋo, u vaa u fɛrɛ tuɔ cãrã
Diiloŋo-i u hã-na hɔnni maŋ joŋ na da na bel Diiloŋ-hũmelle-i nammu hãi aa
naŋ kaasĩnni diɛ a gbãa ta na ce Diiloŋo huɔŋga-i wɛima-na hiere.
13 Mi ka gbɛliɛŋ-yo u huoŋ-nu: U vaa u fɛrɛ na maama-na baa Lawodise-
taamba maama-na ka hel baa Irapolisitaamba-i hiere.
14 I jĩɛŋo-i Like-i daatɔryiɛŋo-i a naara Demasi-i ba bi pãa-na jaaluŋgu.
15 Jaalaaŋ i natobimba maŋ dii Lawodise-i-na, baa Ninfa-i baa Diiloŋ-dũŋ-
baamba maŋ tigiiŋ ba cãrã Diiloŋo-i u dumɛlle-na.
16 Da na kalaŋ sɛbɛ daayo-i tĩ, na saaŋ-yo na hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii
Lawodise-i-na bafamba bi ka kalaŋ-yo. Mi nyɛgãaŋ unaŋo bi hã bafamba-i,
da ba kalaŋ-yo ba ka saaŋ-yo bi hã namaa na kalaŋ.
17 Waaŋ baa Arsipe-i wuɔ mɛi ciɛra Itieŋ uŋ hãa-yo maacemma maŋ, u gbãŋ
u ce-ma fafamma.
18 Mi pãa-na jaaluŋgu bɔi. Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ terieŋ daaku-i baa mi
fɛrɛŋ naŋga. Yaaŋ ma ta ma tĩɛnu-nɛi wuɔ mii dii kaso.
Diilo kãyã-nɛi.

* **4:12** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Na nelleŋ-wuoŋo-i Epafirasi bi pãa na jaaluŋgu. Saa-ku baa 1.7.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdɩ̃ɛlãŋo maŋ hã Tesaloniketaamba-i
Nelmuoyamma

Polŋ hilaa hãalɩ̃ŋ-helma-i tuɔ wuɔra u waŋ Diiloŋ-nelma-i, u hii Tesalonike nelle-i ku yaa nuɔ-i. Uŋ hii waŋ-ma, nuɔmba namba hũu-ma. Ŋga *Yuifubaa-ba maŋ waa terieŋgu-na, banamba saa hũu-ma baa-yo, a ce u saa da huɔŋgu, wuɔ ta kã Bere (Pɔpuɔr. 17.1-10). Ku huoŋgu-na, u wuɔratieŋo-i Timote wuɔ ji nyaanu-yuɔ ka da-yo dii Korɛ̃nti.

Uŋ birii u huoŋgu-i aa kumaŋ ce Tesalonike-i-na, Timote wuɔ suur ku yaaŋga-na a tũnu-yuɔ. Kuɔ gbuu silaa dɔlnu-yuɔ. Wuɔ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i a saaŋ-yo hã Tesaloniketaamba-i.

U duɔŋ baa Diilojaale; wuɔ u nuɔ wuɔ ba nyaarãa Yesu maama-na aa ba maama tiraa ta ma dɔlnu ma-naa (sap. 1). Ku huoŋgu-na, u dii u nuŋgu-i uŋ ciɛ maacemma-i dumaa ba hɔlma-na Tesalonike-i-na (sap. 2–3). U diyaa sirɛiŋa bɛi wuɔ ba ta ba ce kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i. Kumaŋ saa bi kaalaa ba wulaa kuomba siremmaŋ-kũŋgu-na, baa *Kirsa jommaŋ-kũŋgu-na, u kaalaaya-kuɔ baa-ba wuɔ Itieŋo ka jo, aa bamaŋ hũyãa u maama-i ba ka waa baa-yo (sap. 4–5).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔ baa Silvɛ̃* a naara Timote, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i a diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ cuu Itieŋo-i Yesu-Kirsa huoŋ-nu dii Tesalonike-i-na. Diiloŋo kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Tesaloniketaambaŋ wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i dumaa

2 Yinni maŋ joŋ i jaal Diiloŋo-i na maama-na hiere, aa diɛ tiɛ cãrã-yuɔ huɔŋgu huɔŋgu, na maama sa karaanu-yiɛ.

3 Ninsie ninsie, naŋ haa na naŋga-i Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i-na dumaa, baa nelnyulmuŋ yeŋ kpelle dumaa na hɔmmu-na, a naara naŋ gbu na niya u jomma-i dumaa, diɛ tiɛ jaal i To-i Diiloŋo-i, mafamma siɛ gbãa karaanu-yiɛ.

4 Tobiŋ namaa, i suyaa wuɔ Diiloŋo dɔlaa-na aa fiɛl-na ce-na u baaŋ namaa.

5 Iŋ waaŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na, ma saa waa nelgbãŋgbãlãmma yoŋ, *Diiloŋ-Yalle himma waa-mɛi aa ninsoŋ-kerre yaa-i. I suyaa i fɛrɛŋ belma na hɔlma-na diɛ kãyã namɛi na da na fa.

6 Na ciɛ ŋaa miɛ baa Itieŋo-i iŋ ciɛ dumaa: a hũu Diiloŋ-nelma-i ba ta ba gbu ba mulɩ̃ɛŋ-na ma maama-na. Ŋga, baŋ fiɛ ba mulɩ̃ɛŋ-na, Diiloŋ-Yalle fɩ̃ɛ na hɔmmu-i.

7 Naŋ ciɛ mafamma-i, bamaŋ hũyãa Diiloŋ-nelma-i Maseduɔni-i-na, baa Akayi-i-na hiere, na pigãaŋ-ba hũmefafalle yaa-i.

8 Itieŋo maama hilaa na terieŋgu-na a bure ka hi Maseduɔni-i baa Akayi-i hiere; aa ba'i sɩ̃ yoŋ, naŋ haa na naŋga-i Diiloŋo-na dumaa, nuɔmba nuɔ-ma terni-na hiere ka saa. A ce ii si dii diɛ mulɩ̃ɛŋ i fɛrɛ waŋ manamma mɛi.

9 Iŋ kãa na terieŋgu-na aa na ka bel-e fafamma dumaa, ba waŋ-ma terni-na hiere, aa tiraa ta ba waŋ wuɔ na naana na cufɩ̃ɛŋa-i aa cu ninsoŋ-Diiloŋo huoŋ-nu ta na cãa-yo. U yaa Cicɛ̃lmantieŋo-i.

10 Dɛ-i-na, na cie u Biɛŋo-i Yesu jomma yaa-i a hel dɔrɔ-i-na. U pɩ̃ɛŋ u yaa-i sire-yuɔ kuomba hɔlma-na. U yaa ka kor Diiloŋo-i hã-ye.

---

* **1:1** Silvɛ̃ yerre nande yaa wuɔ Silasi.

2

Polŋ ciɛ maacemma maŋ Tesalonike-i-na

1 Tobiŋ namaa, namaa fɛrɛ-i na suyaa wuɔ i saa kã na nelle-na gbãŋgbãŋ.
2 Baŋ tuoraaya-yiɛ dumaa aa ce-ye kpãncɔ̃lgũɔ-i Filipu-i-na aa i suɔ diɛ kã
na terieŋgu-na, na saa yaŋ-ku suɔma. Aa iŋ kãa, i bigãarãamba fiɛ ka cira ba
siɛ yaŋ-ye, Diiloŋo hãa-ye holle i gbãŋ waŋ *Neldɔdɔlma-i baa-na.
3 Iŋ waŋ mamaŋ baa-na, ninsoŋ-kerre yaa-i, i sa jɔguɔŋ-na baa kuubabal-
aaŋgu, i sa bi taara i tãal moloŋo.
4 Diiloŋo niɛ da i hɔmmu faa, ku'i ciɛ u hã-ye baa Neldɔdɔlma-i wuɔ i waŋ-ma
baa nuɔmba-i. Uŋ ciɛra i waŋ mamaŋ, i waŋ ma yaa-i. Ku saa ce ŋaa i piiye
nuɔmba da ba dɔl-e, ŋga i piiye Diiloŋo'i duɔ dɔl-e. U yaa suyaaŋ i hɔmmu-i
hiere.
5 Na suyaa kerre wuɔ i saa tiɛ piiye dawɔruɔ, i saa bi tiɛ piiye na da na hã-ye
bĩŋkũŋgu; Diiloŋo yaa i siɛra.
6 I saa taara yerre na terieŋgu-na, ka feŋ ji bĩ terni nanni-na.
7 A ne da iŋ yeŋ Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbieŋ miɛ, ii naa gbãa haa i fɔ̃ŋgũɔ-i nɛi.
Ŋga mafamma saa ce; i yaaŋ aa bel-na da hĩɛhĩɛ ŋaa baŋ bel bisãlãaŋo dumaa.
8 Na maama dɔlnu-yiɛ ma cor, a ce iŋ ŋa naa kã diɛ ka waŋ Neldɔdɔlma-i
baa-na, kuɔ kuliiŋgu na fiɛ jo, ii naa hũu-ma ku na maama-na. Coima saa fa,
na maama dii kpelle i hɔmmu-na cor.
9 Tobiŋ namaa, iŋ ciɛ mulĩɛma maŋ na hɔlma-na, ma maama tĩyãanu-nɛi
kɛ? I ciɛ maacemma-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i a taara i nuŋ-juuru-i i fɛrɛ. I waa
mafamma-na aa bi tiɛ waŋ Neldɔdɔlma-i baa-na.
10 Iŋ ciɛ kumaŋ na daa-ku, Diilo fuɔ fɛrɛ bi daa-ku. I ciluɔ naa fa aa vii baa-
na na hɔlma-na. I saa cãl moloŋo.
11 Na suyaa kerre wuɔ ii naa bel Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere ŋaa i
bisãlŋ namaa
12 a dii nelma-i na tũnni-na, aa dii sirɛiŋa nɛi, aa waŋ-ma kuola-mɛi baa-na
wuɔ na ta na ce Diiloŋo huɔŋga. U yaa bĩɛŋ-naŋ wuɔ na ka ce na bãaŋgu-i baa-
yo u nelle-na.
13 Iŋ waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa-na, na suɔ-ma wuɔ Diiloŋ-nelma, kɛrɛ nɛliɛŋ-
nelma sĩ, aa hũu-ma; i bi jaal Diiloŋo-i yinni maŋ joŋ mafamma-na. Ninsie
ninsie, Diiloŋ-nelma. Ma kãyã ma hũutaaŋ namaaŋo-i na hɔmmu-na.
14 Tobiŋ namaa, Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii *Yude-i-na, *Yuifubaa-baŋ haa
yaahuolo maŋ bɛi, namaa nelleŋ-baamba bi haa yaahuolo faŋo temma yaa nɛi.
Mamaŋ daa bafamba-i, ma'i bi daa namaaŋo-i.
15 Yuifuduɔŋ daaba'i kuɔ Itieŋo-i Yesu-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i, aa tiraa
haa yaahuolo-i miɛŋo-na. Ba bigãaŋ nuɔmba-i hiere; ba maacemma sa dɔlnu
Diiloŋo-i.
16 Ba sa taara i piiye pigãaŋ *niɛraamba suɔ baŋ ka kor dumaa. A ce
dumaaŋo-na, ba migãaŋ ba naara kunaŋgu ba ãmbabalma-na. Ma saa ji fa
Diiloŋo juɔ yagar gãŋ baa-ba.

Tesaloniketaamba kũɔma bilaa Pol

17 Tobiŋ namaa, iŋ fiɛ ta hel na hɔlma-na, i hɔmmu dii kusuɔŋ-nu'i. Iŋ taa,
ku saa da yinni na kũɔma fũnuŋ bel-e, a ce i gbuu vaa i fɛrɛ diɛ gbãŋ bir kã ka
ne-na.
18 Iŋ duɔŋ tiɛ waŋ-ma wuɔ i ka kã ka ne-na, ku yuu niele. Muɔ Pol, muɔ fuɔ
mɛi suyaa mi maama-i. Ŋga hɔnni maŋ joŋ *Sitãni tuɔ boruona i hũmelle-i.
19 Haba-i ciɛŋ i tiɛ hĩŋ Diiloŋ-papãmuŋgu taaluŋgu-i? Haba-i fĩɛŋ i hɔmmu?
Namɛi sĩ wɛi? Itieŋo-i Yesu duɔ ji jo, namɛi ka ce i ce bɔi.
20 Coima saa fa, namɛi ka ce i ce bɔi, namɛi ka fɛ̃ i hɔmmu-i.

3

1 Ku'i ciɛ na da iŋ buɔra i-naa nuɔ aa i sa tiraa nunu-nɛi, ma saa ji fa, i naa i
tĩɛna i kula Atɛni-i-na
2 aa puɔr i natobiŋo-i Timote-i na wulaa. Timote ce Diiloŋ-maacemma; u
wuɔra u waŋ *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i. I puɔraa u duɔ ka dii sirɛiŋa nɛi
na Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-na
3 kumaŋ ka ce yaahuolo maŋ haaŋ-yiɛ daayo-i u baa ji ce unaŋ nuɔ ŋ nanna
hũmelle-i. Namaa fɛrɛ-i na suyaa wuɔ miɛ maŋ hũyãa Kirsa-maama-i kuu dii
ŋaa i bi hũyãa-ma diɛ mulĩɛŋ yaa-i.
4 Iŋ waa na hɔlma-na, ii naa gbuya-nɛi wuɔ miɛ maŋ hũyãa Diiloŋ-maama-i,
ba ka ce-ye kpãncɔ̃lgũɔ. Ninsie ninsie, ma bi ciɛ; na saa yaŋ-ma damma.
5 Ku'i ciɛ na da miŋ'a mi sa nunu-nɛi, mi da mi siɛ gbãa tĩɛna da mi cie, mi
naa mi puɔr Timote-i u duɔ ka ne Diiloŋ-maamaŋ yeŋ dumaa na hɔmmu-na aa
ji tũnu-miɛ. Mi holle naa ta di tie wuɔ sĩ *Sitãni daa munsuurmu na hɔlma-na
a ce i maacemma ce maaceŋgbãŋgbãlãmma.
6 Ŋga Timoteŋ kãa aa jo, u juɔ baa nelfafamma ji tũnu-yiɛ. U ciɛra wuɔ
Diiloŋ-maama dii kpelle na hɔmmu-na yogo, aa na dɔl na-naa. Aa tiraa cira
na gbu na kuye i maama; wuɔ na kũɔmaŋ bilaa miɛŋo-i dumaa, miɛ maama
bi bilaa namaaŋo-i dumɛi.
7 Tobiŋ namaa, iŋ fiɛ i ye yaahuolo-na baa mulĩɛma-na, iŋ juɔ nu wuɔ Diiloŋ-
maama dii kpelle na hɔmmu-na, sirɛiŋa daa-ye.
8 Naŋ nyaarãa Itieŋo maama-na, i kũɔma firiinu fiɛfiɛ-i-na.
9 Naŋ fɛ̃ŋ i hɔmmu-i dumaa Diiloŋ-hũmelle-na, i siɛ gbuu gbãa jaal Diiloŋo-i!
10 Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, i gbu i cãrã-yuɔ wuɔ u kãyã-yiɛ i bir kã na wulaa
ka da-na baa i yufelle, aa nelma maŋ saa kaala na wulaa Diiloŋ-hũmelle-na,
i kaala-mɛi baa-na.
11 I To-i Diiloŋ fuɔ fɛrɛ-i, baa Itieŋo-i Yesu-i, ba hã-ye hũmelle-i i gbãŋ bir kã
na wulaa.
12 Aa naŋ dɔl na-naa dumaa, aa bi ta na dɔl nuɔmba-i hiere, Itieŋo tuɔ dii
kunaŋgu u naara-kuɔ, a ce na ta na dɔl na-naa ŋaa miɛ iŋ dɔl-naŋ dumaa.
13 U migãaŋ na hɔmmu-i a ce-na nelfafaaŋ namaa a ce Itieŋo-i Yesu duɔ ji
jo baa u baamba-i, i To-i Diiloŋo baa da cãlmuɔ nɛi.

4

Wuɔsaaŋgu maŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ tĩyãa i diɛ waŋ-ma baa-na, ma yaa daama: Naŋ
saaya na ta na wuɔ wuɔsaaŋgu maŋ ku ta ku dɔlnu Diiloŋo-i, i pigãaŋ-na baa-
ku. Ninsie ninsie, na bi wuɔ wuɔsaaŋgu faŋgu yaa-i. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, i gbu i
cãrã-nɛi, niɛŋ Itieŋo-i Yesu-i aa na dii kunaŋgu na naara-kuɔ.
2 Itieŋo-i Yesuŋ'a i tiɛ wuɔ wuɔsaaŋgu maŋ, na saa bi yaŋ-ku suɔma; i waaŋ-
ku baa-na cor.
3 Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ, u taara na ciluɔ fa; u sa taara na ta na ce
bĩŋwosĩnni.
4 U taara na hieroŋo-i na vii baa na caamba-i fafamma, na baa yaŋ
nelbiliemba da na yirɛiŋa mumbĩɛnammu,
5 na baa yaŋ cakũŋgu ta yaaŋga nɛi ŋaa bamaŋ sa kãalãayãŋ Diiloŋo-i kuŋ
taa yaaŋga bɛi dumaa.
6 Cakũŋ daaku-i, molo baa ce gbomma famma-i u nanolŋ-na. I waaŋ-ma
baa-na tĩ kuola-mɛi wuɔ, bamaŋ ciɛŋ gbomma famma temma-i, Diiloŋo ka
suu ma sɔlaaŋgu-i hiere bɛi.
7 Na saa da, Diiloŋo saa cira i tiɛ wuɔra i ce pɔpɔrsĩnni, ŋga wuɔ i yaŋ i ciluɔ
fa.

8 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ cĩina nel daama-i, u baa da niɛ sĩ u cĩinaana
nelbilieŋ-nelma, ŋga Diiloŋo maŋ hãa-na u *Yalle-i, kutieŋo cĩinaana u yaa-i.
9 Tobiŋ namaa, naŋ saaya na ta na dɔl na-naa dumaa, Diilo fuɔ fɛrɛ pigãaŋ-
na baa-ku tĩ. A ce dumaaŋo-na, molo siɛ tiraa mulĩɛŋ u fɛrɛ wuɔ u nyɛgɛ̃ŋ-ku
hã-na.
10 Diiloŋ uŋ taaraŋ na ta na dɔl na natobimba-i dumaa, ninsie ninsie na bi
dɔl na-naa dumɛi Maseduɔni-i-na hiere. Ŋga tobiŋ namaa, jande, i cãrã-nɛi,
diyaaŋ kunaŋgu na naara-kuɔ.
11 Taa na kuye yaafɛ̃lleŋ-kũŋgu-i na muntĩɛnammu-na, baa na ta na dii na
nunni-i nelma maŋ saa hi-na, taa na bi taara na nuŋ-juuru-i na fɛrɛ ŋaa iŋ
waaŋ-ma baa-na dumaa.
12 Mafaŋ da ma ce, puoŋ-nuɔmba ka ta ba kãŋ-na, aa na ka gbãa ta na fa na
yunniŋ-maama-i na fɛrɛ.

Itieŋo jommaŋ-kũŋgu-i

13 Tobiŋ namaa, i taara na suɔ ninsoŋo-i bamaŋ suurii hĩɛma-na tĩ ba
kũŋgu-na, ku yaa ku siɛ ta ku jaŋ-na ŋaa bamaŋ sa hĩɛŋ taaluŋgu Yesu jomma-
na kuŋ jaŋ-baŋ dumaa.
14 Iŋ hũyãa-ma wuɔ Yesu kuu aa sire, kuu dii ŋaa i bi hũyãa-ma wuɔ bamaŋ
hũyãa u maama-i aa ku, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka sire-bɛi ba ka waa
baa Yesu-i.
15 I gbãa waŋ mamaŋ baa-na a saa baa Itieŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i ma yaa
daama: wuɔ duɔ ji tuɔ jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i, miɛ maŋ kaa waa cicɛ̃lma-i, i siɛ
ta yaaŋga bamaŋ suurii hĩɛma-na.
16 Yiiŋgu faŋgu-na, Diiloŋo ka ce ku doŋ. I ka nu *dɔrpɔpuɔrbiemba yuntieŋo
piiye da gbagaga, aa Diiloŋ-yɛrre bu. Diɛ i ne, i da Itieŋo hiire u jo. Bamaŋ
hũyãa u maama-i aa ku, ba yaa ka sire igɛ̃na.
17 Bafaŋ da ba sire, miɛ maŋ kaa waa cicɛ̃lma-i huɔŋgu faŋgu-na, u gbonu-
yiɛ baa-ba a tɛtɛŋ-ye kã baa-ye dii nyaasĩnni-na i ka jãrã Itieŋo-i dii dɔrɔ-i-na
aa pãŋ tĩɛ baa-yo gbula.
18 Tobiŋ namaa, taa na waŋ nel daama-i na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ.

5

1 Tobiŋ namaa, Itieŋo jommaŋ-belle-i baa u jommaŋ-yiiŋgu-i ku kaalaaya na
wulaa.
2 Namaa fɛrɛ-i na suyaa wuɔ u jommaŋ-yiiŋgu ka tugol nuɔmba-i ŋaa cuoyuo
uŋ tugol dumaa isuɔŋgu-na.
3 Huɔŋgu maŋ nuɔ-i nuɔmba da ba ji ta ba cira: «Fiɛfiɛ-i-na, terieŋgu fĩɛ, i
hulɛiŋa sa tie baa wɛima»; kufaŋgu huɔŋgu'i nuɔ-i yaahuolbabalaŋo ka tugol-
ba ŋaa cakusũntieŋ u kusũŋguŋ tugol-o dumaa. Molo cɛraa u kor yaahuolo
daayo-na.
4 Ŋga namaaŋo-i, mi natobiŋ namaa, naa si dii kukulma-na yiiŋ daaku da
ku gbãa tugol-na ŋaa cuoyuo uŋ tugol dumaa.
5 Na hieroŋo-na hiere, cecermaŋ-bisãlŋ namaa, na ce na wɛima-i
gbagbaama-na. Kukulmaŋ-nuɔŋ miɛ sĩ, isuɔtaaŋ miɛ sĩ.
6 Terieŋgu faŋgu-na, baa na yaŋ i gonya duɔfũmmu banamba temma-i, ku
saaya i tĩɛ i yufieŋ-na, aa i suɔ i fɛrɛŋ belma.
7 Nuɔmba hinu ba duɔfũŋ isuɔŋgu'i nuɔ-i, aa ba bi hinu ba nyɔŋ ba kure
isuɔŋgu'i nuɔ-i.
8 Ŋga miɛ iŋ yeŋ cecermaŋ-bisãlŋ miɛ, ku saaya i suɔ i fɛrɛŋ belma. Iŋ hũyãa
Yesu maama-i baa huɔŋga maŋ, i ce huɔŋga faŋga-i baa i nelnyulmu-i i tiɛ
cĩnnu i fɛrɛ *Bigãarãŋo hɛiŋa baa ji hi ye. Aa iŋ hĩŋ koŋkoro taaluŋgu-i, kuu
dii ŋaa i diyaa kɔlluŋ-cucũnni-i tĩɛna.

9 Diiloŋo saa fiɛl-e duɔ ji gãŋ baa-ye, u fiɛlaa-ye Itieŋo-i Yesu-Kirsa duɔ kor-e.
10 U kuu miɛ maama yaa nuɔ-i, wuɔ duɔ ji bir jo, i kuu tɩ̃ wa, ii dii cicɛ̃lma
yogo wa, i waa baa-yo.
11 Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na cor ta na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ aa ta na
kãyã na-naa Diiloŋ-hũmelle-na.

Pol diyaa nelma Tesaloniketaamba tũnni-na

12 Tobiŋ namaa, bamaŋ ciɛŋ Diiloŋ-maacemma-i na hɔlma-na, Itieŋ uŋ haa
bamaŋ na yuŋgu-na ba da ba ta ba pigãaŋ-na hũmelle-i, jande, i cãrã-nɛi, taa
na kãŋ-ba.
13 Taa na kãŋ-ba fafamma, aa na ta na dɔl-ba ba maacemma maama-na.
Taa na nunu na-naa fafamma.
14 Tobiŋ namaa, bamaŋ yagaraa maacemma-i, jande, i cãrã-nɛi, diyaaŋ
nelma ba tũnni-na aa na ta na dii holle kortaamba-na. Taa na kãyã bamaŋ
saa naŋ kaasɩ̃nni Diiloŋ-hũmelle-na yogo. Baa na yaŋ na hɔmmu ta mu huol
baa moloŋo.
15 Bilaaŋ na fɛrɛ unaŋ nuɔ ŋ baa ji ce ŋ nanolŋo kuubabalaaŋgu wuɔ ŋ
suu sɔlaaŋgu. Yaaŋ aa na ta na kuye kuufafaaŋgu maama yaa-i bãaŋgu-i baa
isuɔŋgu-i, namaaŋo-i na-naa nuɔ a ka cor baa niɛraamba-i hiere.
16 Yaaŋ na hɔmmu ta mu fɛ̃ yinni maŋ joŋ.
17 Taa na cãrã Diiloŋo-i hɔnni maŋ joŋ.
18 Taa na jaal Diiloŋo-i wɛima-na hiere. Naŋ hũyãa-ma cu Yesu-Kirsa huoŋ-
nu, Diiloŋo taara na ta na ce ku yaa-i.
19 Baa na ta na cie *Diiloŋo Yalle-i di maacemma-na.
20 Da ba waŋ nelma maŋ baa-na aa cira Diilopɔpuɔruŋgu, baa na biɛ-ma
nelsɔsɔmma.
21 Ŋga taa na ne nelma-i hiere torro; da na da mamaŋ faa, na ce ma yaa-i.
22 Niɛŋ ãmbabalma-i ma sɩ̃nni-na hiere aa na yaŋ-ma.

Jaaluperieŋgu

23 Diiloŋo-i Hɔfɛ̃llentieŋo bir-na fuɔ birma aa u tuɔ niya-nɛi fafamma. Ku
yuŋgu yaa daaku: U tuɔ niya na yalɛiŋa-i baa na hɔmmu-i baa na kũɔma-i;
cãlmuɔ baa ji da-nɛi Itieŋo-i Yesu-Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-i.
24 Diiloŋo maŋ bɩ̃ɛ-na, u pãa nuŋgu wuɔ u ka ce-ma, u ka bi ce-ma. U sa waŋ
wɛima aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.
25 Tobiŋ namaa, taa na bi cãrã Diiloŋo-i na hã miɛŋo-i.
26 Taa na jaal tobimba-i hiere fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
27 Mi gbu mi cãrã-nɛi, jande, niɛŋ Itieŋo-i aa na kalaŋ sɛbɛ daayo-i na pigãaŋ
Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere.
28 Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ hã Tesaloniketaamba-i

Nelmuoyamma

Tesaloniketaamba saa naa da tuoleŋ-muntĩɛnammu baa Yesu-Kirsa jommaŋ-kũŋgu-i. Ba hɔlma-na, banamba naa cira wuɔ *Kirsa juɔ tĩ, banamba yagar maacencelle wuɔ miwaaŋo tĩɛ tĩ aa nuɔmba namba'i bir yiɛra baa ba yuŋ-maama-i. Polŋ daa-ma dumaaŋo-na, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ kaala nelma yaaŋga-i baa-ba. U jaalaa Diiloŋo yaa igɛ̃na ba maama-na aa cãrã-yuɔ wuɔ u kãyã-bɛi ba ta ba wuɔ u hũmelle-i fafamma (sap. 1).

Ku huoŋgu-na, u suɔ dii u nuŋgu-i Yesu jommaŋ-kũŋgu-na, wuɔ «Nelbabalaŋo» yaa saaya u jo igɛ̃na. U ka jo ji ce u fɛrɛ wuɔ u yaa Diiloŋo-i, a tãal nuɔmba bigãaŋ Diiloŋo-i.

Polŋ suyaa mafamma-i dumaaŋo-na, u doŋ tuɔ dii nelma Diiloŋ-dũŋ-baamba tũnni-na, wuɔ mulĩɛŋ da ma fiɛ'a ma ka ko-ba, ba nyaar Diiloŋ-hũmelle-na (sap. 2). U bi taaraaya-kuɔ Tesaloniketaamba wulaa wuɔ ba ta ba cãrã Diiloŋo-i ba hã fuɔ fɛrɛ-i, aa yentaamba ta ba ce maacemma ba taara ba nuŋ-juuru-i yinni maŋ joŋ fuɔ temma-i, aa ba baa bi yaŋ ãnfafamma cemma-i (sap. 3).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔ baa Silvɛ̃* a naara Timote, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaa namaŋ cuu Itieŋo-i Yesu-Kirsa huoŋ-nu dii Tesalonike-i-na.
2 I To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Pol dii sirɛiŋa Tesaloniketaamba-na

3 Tobiŋ namaa, Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋguŋ yuŋ na hɔmmu-i ku kã dumaa, a naara naŋ dɔl na-naa na bi kã dumaa, i siɛ gbãa yaŋ Diiloŋo jaalma-i; aa ku yaaŋga yaa dumaaŋo-na.
4 Naŋ ceŋ sũlma maŋ nuɔmba nammu-na, a naara naŋ mulĩɛŋ mulĩɛma maŋ, aa na yagar nyaar Yesu maama-na, ku sa gbuu fɛ̃ i hɔmmu-i puona. A ce dumaaŋo-na diɛ kã terieŋgu terieŋgu, i biɛ na kũŋgu-i a piiye pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii terieŋgu-na.
5 Tobiŋ namaa, naŋ mulĩɛŋ *Diiloŋ-nelle maŋ maa-na-i, kumaŋ haaŋ-nɛi daaku-i, ku'i ka ce di saaya-nɛi. Ku yaa pigãaŋ wuɔ Diiloŋo suɔ pãmma. Nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya baa kumaŋ, Diiloŋo bi pã-ni baa ku yaa-i.
6 Na saa da, bamaŋ ciɛŋ-naŋ sũlma-i, Diiloŋo daa ku saaya u bi ce kutaamba-i sũlma a suu ku sɔlaaŋgu-i.
7 Aa baŋ ceŋ namaa namaŋ sũlma-i, u ka hiel-na sũlma-na baa miɛŋo-i hiere Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu-i. I ka da u jo dɔrɔ-i-na baa u *dɔrpɔpuɔrbiemba-i; ba hii hiere.
8 Dãncaamu ka dii-yo huɔŋga u tuɔ jo. Duɔ jo, bamaŋ cĩinaana Diiloŋo-i aa bi cĩina Itieŋo *Neldɔdɔlma-i, u ka gbo kakãlle-i ba yunni-na.
9 Kumaŋ ka haa-bɛi ku yaa daaku: Diiloŋo ka kɔsuɔŋ-ba gbula, ba siɛ da piɛ Itieŋo-i, ba siɛ da uŋ ceŋ u bãaŋgu-i dumaa.
10 Ŋga bamaŋ hũyãa u maama-i, yiiŋ daaku-na, ba ka ta ba tuɔlnu-yuɔ aa gbuu ta ba ne-yo ŋaa ba ka wuo-yo. Iŋ waaŋ u maama-i baa-na na hũu-ma, namaa na kaa bi waa ba hɔlma-na.

---

* **1:1** Silvɛ̃ yerre nande yaa wuɔ Silasi.

11 Ku'i ciɛ na da i cãrã Diiloŋo-i yinni maŋ joŋ i hã-na, wuɔ uŋ bĩɛ-na
mamaŋ nuɔ-i, u hã-na ku fɔ̃ŋgũɔ-i na gbãa ce-ma. Aa ãnfafamma maŋ yuu
na hɔmmu-i, u hã-na ma cemmaŋ-fɔ̃ŋgũɔ-i, aa ce na yu nyɔlma baa Diiloŋ-
hũmelleŋ-kũŋgu-i.
12 Da ma ce dumaaŋo-na, na ka ce Itieŋo-i Yesu ce bɔi aa fuɔ ka bi ce na ce
bɔi. Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i baŋ yeŋ hujantaamba, ba yaa wuɔ ma
ce dumaaŋo-na.

2

Itieŋo jommaŋ-kũŋgu-i

1 Tobiŋ namaa, kumaŋ ŋaa Itieŋo jommaŋ-kũŋgu-i baa i tigiima-i u caaŋgu-
na ku kũŋgu-i,
2 jande, i cãrã-nɛi, da na nu ba'a Itieŋo juɔ, baa na yaŋ na hɔmmu cu donduo
dumaa, baa na bi yaŋ na hulɛiŋa caar. Umaŋ duɔ cira Itieŋo jomma hii, baa na
hũu-ma. Halle da ba fiɛ cira wuɔ Diilopɔpuɔruŋgu, baa na hũu-ma. Ba gbãa
bi cira miɛmɛi waaŋ-ma sisɔ miɛmɛi nyɛgãaŋ-ma, ba tãal-na.
3 Baa na yaŋ molo da nelma tãal-na. Halle da ba fiɛ hel baa ku nelma-i hie,
baa na hũu-ma. Na saa da, aa Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu suɔ da ku hi, nuɔmba ka
cĩina Diiloŋo-i aa Nelbabalaŋo maŋ kãaŋ dãamu-na u ka carra ba da-yo.
4 Nuɔmbaŋ buol nimaŋ hiere, ka hel baa Diilo fuɔ fɛrɛ-i, u ka sire wuɔ fuɔ
sa taara-niɛ, kɛrɛ fuɔ maaraa-ni hiere. Aa u ka bel diiloŋo-i kã ka suur tĩɛna
*Diilodubuɔ-i-na wuɔ fuɔ yaa Diiloŋo-i.
5 Ma sĩ ma tĩyãanu-nɛi wuɔ miŋ waa na terieŋgu-na, mi taa mi waŋ-ma baa-
na kɛ?
6 Fiɛfiɛ-i-na, na suyaa kumaŋ bilaaya-yuɔ ta ku cie u yiiŋgu da ku hi u duɔ
jo.
7 Na saa da, Nelbabalaŋo duɔŋ u maacemma-i tĩ dii cicaara, ku tĩyãa umaŋ
bilaaya-yuɔ u halaŋ u yaaŋga-na.
8 Duɔ halaŋ u yaaŋga-na, i ka da-yo. Kufaŋgu huɔŋgu yaa nuɔ-i Itieŋo ka bãl-
o baa u nufafalmu, aa uŋ juɔ baa bibɛsĩnni maŋ, ku ka kɔsuɔŋ-yo.
9 Nelbabalaŋ daa u ka jo baa *Sitãni himma a ji ce gbɛrɛ-wɛima-i ma sĩnni-
na hiere duɔ gbãa duɔ tãal nuɔmba-i cure-bɛi.
10 U ka jo ji ce kuubabalaaŋgu-i ku sĩnni-na hiere a cure bamaŋ kãaŋ
dãamu-na. Ninsoŋo maŋ naa waa u gbãa kor-ba, u saa dɔlnu-bɛi ba cĩina-yuɔ.
11 Ku ciɛ dumɛi Diiloŋo hã-ba piramaŋ-hɔmmu a ce ba ta ba hũu coima-i
wuɔ ninsoŋo.
12 Terieŋgu faŋgu-na, bamaŋ saa hũu ninsoŋo-i aa kuubabalaaŋgu cemma
ta ma dɔlnu-bɛi, Diiloŋo ka pigãaŋ-ba u jãyãmma-i.

Diiloŋo fiɛlaa-na duɔ kor-na

13 Tobiŋ namaa, na maama dii kpelle Itieŋo huɔŋga-na. Diiloŋo fiɛlaa namɛi
dii ku domma-na* duɔ kor-na u *Yalle maŋ ciɛŋ-naŋ nelfafaaŋ namaa di
barguɔ-i-na, baa ninsoŋo maŋ naŋ siyaa-yo u bi barguɔ-i-na. A ce dumaaŋo-
na, miɛ i siɛ gbãa yaŋ u jaaluŋgu-i na maama-na.
14 Iŋ waaŋ *Neldɔdɔlma maŋ baa-na, u bĩɛ-na baa ma yaa-i duɔ kor-na na
da na ta na ce na bãaŋgu-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i.
15 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ Diiloŋ-maama-i kpelle, aa iŋ waaŋ
mamaŋ baa-na i nunni-na, baa iŋ nyɛgãaŋ mamaŋ hã-na hiere, baa na yaŋ
ma karaanu-nɛi.

---

* **2:13** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: «U fiɛlaa namɛi igɛ̃na...»

16 Itieŋo-i Yesu-Kirsa fuɔ fɛrɛ-i, baa i To-i Diiloŋo maŋ dɔlaa-ye aa ce hujarre
yiɛ tuɔ dii sirɛiŋa yiɛ, aa ce i haa i naŋga-i bĩŋkũfafaaŋ-nu,
17 ba hã-na holle aa ta ba dii sirɛiŋa nɛi, a ce na maacemma-i baa na ãndɛnni
ta ni fa hiere.

3

Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã-ye

1 Tobiŋ namaa, mamaŋ tĩyãa ma yaa daama: Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã-ye;
wuɔ u yaŋ Itieŋo nelma gbuo terni-i hiere donduo donduo, aa ma da fɔ̃ŋgũɔ
ŋaa maŋ daa fɔ̃ŋgũɔ dumaa namaa terieŋgu-na.
2 Nuɔmba hiero saa hũu-ma, a ce dumaaŋo-na, taa na bi cãrã Diiloŋo-i wuɔ
u hũu-ye nelbabalaamba nyisɛ̃nni-na.
3 Itieŋo sa bir baa huoŋ-ãndaaŋgu; u ka dii holle nɛi aa bi tuɔ niya-nɛi na
baa ji suur *Bigãarãŋo nammu-na.
4 Itieŋo ciɛ i suɔ wuɔ diɛ waŋ mamaŋ baa-na na ce-ma aa na ka cor ta na
ce-ma.
5 Itieŋo-i Yesu-Kirsa ce na ta na dɔl Diiloŋo-i aa ce na ta na hĩrã mulĩɛma-i
fuɔ temma-i.

Na saaya na suur miɛ nallu yaa nuɔ-i

6 Tobiŋ namaa, na hɔlma-na, bamaŋ bilaa yelma-i tĩɛna aa ba sa ce iŋ waaŋ
mamaŋ baa-na, niɛŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i aa na kar-bɛi hiere.
7 Namaa fɛrɛ-i na suyaa naŋ saaya na ta na ce kumaŋ a biɛ miɛ maama-i. Iŋ
kãa na terieŋgu-na, na daa i ciɛ i fɛrɛ yentaaŋ miɛ wɛi?
8 I saa hũu moloŋ kuuwuoŋgu dede wuo-ku gbãŋgbãŋ. I ciɛ maacemma-i
bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i ŋaa i ka ko i fɛrɛ tiɛ da i nuŋ-juuru-i i fɛrɛ
9 a ne da namɛi naa saaya na yiɛra baa i yuŋ-maama-i. Ŋga i ciɛ mafamma-i
diɛ pigãaŋ-na nelma.
10 Iŋ waa na terieŋgu-na, i saa fuo-ma nɛi; i taa i waŋ-ma baa-na yiɛ: «Umaŋ
duɔ u sa taara u ce maacemma-i u bi ne niiwuoni-i aa u yaŋ-ni.»
11 Da na da i waŋ mafamma-i, i nuɔ wuɔ na hɔlma-na banamba bilaa
diiloŋo-i yaŋ ba maacemma-i aa ta ba wuɔra ba dii ba nunni-i mamaŋ saa
hi-ba.
12 Iŋ taaraŋ kumaŋ kutaamba wulaa ku yaa daaku: Ba ne Itieŋo-i Yesu-
Kirsa-i aa ba belnu maacemma-i ba ta ba ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa a
yiɛra baa ba yuŋ-maama-i ba fɛrɛ.
13 Tobiŋ namaa, namaa fuɔ, baa na yaŋ kuufafaaŋgu cemma-i.
14 Iŋ waaŋ mamaŋ sɛbɛ daayo-na, umaŋ duɔ saa ce-ma, na ne kutieŋo-i aa
na yaŋ-yo; baa na tiraa na gbonu na ce wɛima baa-yo, ku yaa senserre ka da-
yo.
15 Mi saa cira na pãŋ bigãaŋ kutieŋo-i, ŋga na dii nelma u tũŋ-nu; namaa
wuoŋo'i.
16 Hɔfɛ̃llentieŋ fuɔ fɛrɛ u tuɔ fɛ̃ na hɔmmu-i wɛima-na hiere baa hɔnni-na
hiere. Itieŋo waa baa-na hiere.
17 Muɔ Pol, mi pãa-na jaaluŋgu. Muɔmɛi nyɛgãaŋ jaaluŋ-terieŋ daaku-i baa
mi fɛrɛŋ naŋga. Mi haa mi niele-i dumɛi koko mi sɛbɛbaa-ba-na.
18 Itieŋo-i Yesu-Kirsa u kãyã-nɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo maŋ hã Timote-i

Nelmuoyamma

Timote to waa Girɛkiyiɛŋo, aa u nyu-i Yuifuciɛŋo. Nyuŋo naa hũu Yesu maama-i. Timote-i baa Pol ba kaaŋ da ba-naa Lisire (Pəpuər. 16.1-3). Ku huoŋgu yaa nuɔ-i Timoteŋ juɔ ce Pol namaacenceroŋo tuɔ wuɔra baa-yo nilɛiŋa-na. Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ kar-o jĩna Efɛsi u duɔ kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ba suɔ tigiima (1.3). U nyɛgãaŋ sɛbɛbaa-ba hãi hã-yo a dii sirɛiŋa yuɔ ku maacemma-na.

Dĩɛlã-wuoŋo yaa daayo-i. U gbuɔya-yuɔ wuɔ nuɔmba namba dii ta ba guəl Diiloŋ-dũŋ-baamba gbeini-i wuɔ miwaaŋ daayo bĩmbĩnni saa fa, wuɔ cadiile saa bi fa, aa niiwuoni nanni saa bi tiraa fa wuoma-i. Pol yaŋ aa tagaaya pigãaŋ Timote-i wuɔ Diiloŋ uŋ hielaa nimaŋ hiere ni faa (sap. 1 baa 4).

U bi tagaaya pigãaŋ-yo Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ gbĩɛ ba ta ba cãrã Diiloŋo-i dumaa, aa yaataamba-i baa ba huoŋ-baambaŋ gbĩɛ ba waa dumaa (sap. 2–3).

Timoteŋ saaya u bel nuɔmba-i dumaa Diiloŋ-dũŋgu-na a saanu baa ba sĩnni-i, Pol waaŋ ku yaa-i perieŋ aa dii nelma u tũnni-na (sap. 5–6).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Yesu-Kirsa *pəpuərbiloŋ muɔ ŋaa i koŋkortieŋo-i Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa baa iŋ haa i naŋga-i Yesu-Kirsa maŋ nuɔ-i.

2 Mi nyɛgãaŋ-yo da mi hã Timote nuɔnɛi. Diiloŋ-hũmelle-na, nii dii mɛi fɛrɛŋ biɛŋ nuɔ. I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba ce hujarre niɛ aa kãyã-niɛ aa fẽ ŋ huɔŋga-i.

Nelpirataamba kũŋgu-i

3 Mi tamma-na da mi kã Maseduɔni-i-na, mii naa hi dii sirɛiŋa niɛ wuɔ ŋ tĩɛna Efɛsi-i-na ŋ yiɛra bamaŋ waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa coima-i.

4 Waŋ baa-ba wuɔ ba hiel ba naŋga bĩncuɔŋ-nelsəsəmma-na baa huoluŋ-maama-i, ma jo baa ijiesəsənni. Ma sa kãyã nɛliɛ suɔ Diiloŋ-huɔŋga-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na, ku yaa ŋ ta ŋ suɔ u huɔŋga-i.

5 Kumaŋ ciɛ miɛ ŋ ce-ma dumaaŋo-na, mi taara Diiloŋ-dũŋ-baamba-i hiere ba ta ba dəl nuɔmba-i baa huɔŋga diei, ba waa nelfafaamba, aa ba haa ba naŋga Diiloŋo-na ku haama.

6 Banamba yaaŋ daama-i hiere aa biɛ nelsəsəmma ta ba waŋ. Ba haaraa hũmelle-na.

7 Ba ciɛ ba fɛrɛ *ãnjĩnamma pigãataamba, a ne da baŋ nyaarãa mamaŋ nuɔ-i ta ba waŋ-ma, bafamba fɛrɛ-i ba sa suɔ ma yuŋgu-i.

Ãnjĩnamma ãnfaaŋo-i

8 I suyaa wuɔ da ŋ wuɔ *ãnjĩnamma-i maŋ saaya ma wuɔ dumaa, ma faa.

9 Aa i saaya i suɔ wuɔ Diiloŋo saa jĩna ãnjĩnamma-i nelviiŋ maa-na, u jĩɛna-mɛi nelbabalaaŋ maa-na. Ba yaa haba-i? Ba yaa bubəlaamba-i, baa yaagbãrãamba-i, baa ãmbabalmanciraamba-i, baa bamaŋ sa kãaŋ Diiloŋo-i, baa bamaŋ bĩɛnaanaŋ u yerre-i, baa bamaŋ kuɔŋ ba tobaa-ba-i sisə ba nyubaa-ba-i, baa nelkuraamba namba-i,

10 baa bamaŋ ciɛŋ bĩŋwosĩnni-i, baa bɛmba maŋ ciɛŋ ba-naa, baa bamaŋ suoraaŋ pərtəbaa-ba-i, baa coikartaamba-i, baa bamaŋ hielaaŋ ba nieŋa-i

Diiloŋo-na coima-na. Bamaŋ sa wuɔyaaŋ ba saanu baa ninsoŋo-i hiere, ãnjĩnamma jĩɛna bafamba maama yaa nuɔ-i.
11 Baŋ hãa-mi *Neldɔdɔlma maŋ wuɔ mi waŋ-ma, ninsoŋ daayo da ma yaa nuɔ-i. Neldɔdɔl daama piiye Diiloŋo yuntesĩnniŋ-maama baa u fafaaŋ-maama.

Pol pã Kirsa-i jaaluŋgu

12 Mi jaal Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, u haa u naŋga miɛ aa hiel-mi kãyã-miɛ mi ta mi cãa-yo,
13 ŋ siɛ suɔ wuɔ dĩɛlũɔ-i-na mi taa mi bĩɛna u yerre-i aa ta mi ce karaaŋgu baa u baamba-i. Mi huɔŋga taa ka doŋ ka cor. Ŋga u yaaŋ aa ce hujarre miɛ wuɔ miŋ'a mi saa hũu Yesu maama-i, mi sa suɔ ku yuŋgu.
14 Itieŋo Yesu-Kirsa ciɛ baa-mi cor. U ciɛ mi haa mi naŋga yuɔ aa tiraa ce mi ta mi dɔl-o.
15 Nel daama-i nuharuŋgu si dii-mɛi: Yesu-Kirsa juɔ hĩɛma-na duɔ ji kor ãmbabalmanciraamba. A ne da muɔmɛi ba yuntieŋ muɔŋo-i.
16 Ŋga u ciɛ hujarre ãmbabalmanceroŋ muɔ mi temma-na duɔ pigãaŋ u hɔhĩnaŋga-i. U ciɛ kufaŋgu-i duɔ dii sirɛiŋa nuɔmba-na ba da ba hũu u maama-i a da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
17 Yaaŋ i tiɛ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i aa i tiɛ tuɔlnu-yuɔ. Uu dii gbula, u sa ji kã terieŋgu. Moloŋ yufelle siɛ gbãa haa-yuɔ. U yaa u diei-i Diiloŋo-i. Ma ciɛ.
18-19 Mi biɛ, mi ka hã-ni maacemma a saa baa Diiloŋ uŋ ŋa naa ce ba waŋ mamaŋ ŋ kũŋgu-na cor. Baŋ waaŋ mamaŋ, da ma tĩɛnu-niɛ, ŋ ka tĩɛ Diiloŋ-hũmelle-na aa gbãa ce maacenfafamma baa huɔŋga diei. Banamba suyaa kumaŋ sa dɔlaanuŋ Diiloŋo-i aa cor ta ba ce-ku. A ce dumaaŋo-na ba Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu kũɔna.
20 Imene nuŋgu dii kutaamba-na baa Alɛsãndire-i hiere. Mi nyaa-ba hã *Sitãni baa-ba, ku yaa ba ka yaŋ Diiloŋo yerre bĩɛnamma-i.

2

Diilocãrãlle faa

1 Miŋ taaraŋ kumaŋ dĩɛlã-kũŋgu-i Diiloŋ-dũŋ-baaŋ miɛ i wulaa, mi taara i tiɛ jaal Diiloŋo-i aa tiɛ cãrã-yuɔ i hã nuɔmba-i hiere.
2 Na ta na cãrã-yuɔ na hã fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i baa yuntaamba-i hiere, kumaŋ ka ce i kũɔma fɛ̃, i waa i fɛrɛŋ nuɔ tiɛ cãa Diiloŋo-i aa tiɛ ce kuuviiŋgu.
3 Da na ta na jaal-o aa ta na cãrã-yuɔ na hã nuɔmba-i hiere, ku yaa faa aa tiraa ta ku dɔlnu i koŋkortieŋo-i Diiloŋo-i.
4 Diiloŋo taara nelbiliemba-i hiere ba kor aa suɔ ninsoŋo-i.
5 Na saa da! Diiloŋo dii u diei yoŋ, aa koŋkortieŋo diei dii nelbiliemba hɔlma-na baa-yo. Koŋkortieŋo faŋo-i nelbiloŋo. U yaa Yesu-Kirsa-i.
6 Diiloŋ uŋ ŋa naa dii huɔŋgu maŋ duɔ kor nelbiliemba-i ba ãmbabalma-na kuŋ juɔ hi, u yaa pãa u fɛrɛ a sãa ba yunni-i. U ciɛ ku yaa-i a pigãaŋ wuɔ Diiloŋo taara u kor nelbiliemba-i hiere.
7 Ku'i ciɛ na da Diiloŋo ciɛ-mi u nelwaraŋ muɔ, aa bi ce-mi Yesu *pɔpuɔrbiloŋ muɔ, mi ta mi waŋ Yesu maama-i *niɛraamba hɔlma-na, ba da ba nu ninsoŋo-i aa hũu-yo. Mi sa kar mi huɔyasaŋga, mi waŋ ninsoŋo yaa-i.
8 Terieŋgu faŋgu-na, mi taara bibɛmba ta ba cãrã Diiloŋo-i terni-na hiere. Aa da ba'a ba cãrã-yuɔ, ba cãrã-yuɔ baa hɔfafaŋga; ba baa cãrã-yuɔ baa hɔdulle, ba baa bi cãrã-yuɔ baa bɛrru ba hɔmmu-na.
9 Mi bi taara caamba ta ba suɔ ba fɛrɛŋ diiyamma. Ba baa yaŋ bisĩnni ta yaaŋga bɛi; ba yaŋ ni gbɛ̃ baa-ba. Ba baa ta ba dii gbeibuɔ ba yukuɔsĩnni migãmma-na, baa niibilenni-na, baa kompammu-na.

10 Ba yaŋ aa ba ta ba kuye ãnfafamma cemma yaa-i. Ciɛŋo maŋ wuɔ fuɔ
kãalã Diiloŋo-i u saaya u tuɔ ce ku yaa-i.
11 Aa da ba ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba, ba saaya ba fĩinaŋ aa hiire ba
fɛrɛ ta ba nu.
12 Mi sa taara ciɛŋo sire yiɛra wuɔ u waŋ Diiloŋ-nelma, u saa bi saaya u waa
bibiɛŋo yuŋ-nu, u par fĩinamma yoŋ.
13 Yuŋ haku-i nuɔ-i mi ta mi waŋ mafamma-i? Mi niɛ da Diiloŋo maa
bibiɛŋo yaa igɛ̃na aa suɔ ji ma ciɛŋo-i.
14 Aa *Sitãni saa gbãa tãal bibiɛŋo-i, u tãalãa ciɛŋo yaa-i u cãl Diiloŋo-i.
15 Ŋga ciɛŋo maŋ duɔ hũu Yesu maama-i, aa wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma,
aa nelnyulmu waa-yuɔ, u horre ka kor-o.

3

Yaatesĩnniŋ saaya ni da dumaa Diiloŋ-dũŋgu-na

1 Umaŋ duɔ tuɔ taara yaatesĩnni-i Diiloŋ-dũŋgu-na, kutieŋo taara maacen-
fafamma; nuharuŋgu si dii-mɛi.
2 Diiloŋ-dũŋ-baamba yaatieŋo-i, cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ, u saaya u waa
ciɛŋo diei tieŋo, u saaya u tuɔ suɔ u fɛrɛŋ belma, u saaya u waa nelnurãŋo, u
saaya u waa nelfɛfɛiŋo aa tuɔ siɛ u har niraamba-i. U saaya u gbãa tuɔ kalaŋ
nuɔmba-i Diiloŋ-nelma-i.
3 U saa saaya u waa konyɔrɔ̃ŋo, u saa saaya u waa hɔdoroŋo, u saa bi saaya
u waa bɛrkartieŋo, ŋga u saaya u waa hĩɛhĩɛntieŋo, u saa saaya u yaŋ gbeiŋ-
maama ta yaaŋga yuɔ.
4 U saaya u suɔ fuɔ fɛrɛŋ dumɛlleŋ-baamba nuolamma a ce u bisãlmba ta ba
nu u nuŋgu-i aa ta ba kãŋ-yo wɛima-na hiere.
5 Nɛliɛŋo maŋ siɛ gbãa nuola u dumɛlleŋ-baamba-i fafamma u ce niɛ gbãa
bel Diiloŋ-dũŋ-baamba-i fafamma?
6 Yaatieŋo saa saaya u waa nelfɛlɛŋo Diiloŋ-hũmelle-na. Duɔ waa nelfɛlɛŋo,
bombolma gbãa cɔruɔnu-yuɔ. A ce dumaaŋo-na, mamaŋ daa *Sitãni-i ma ka
da-yo.
7 Ku bi saaya u yefafalle waa puoŋ-nuɔmba nunni-na, ku yaa ba siɛ ji dii ba
yaaŋga-i yuɔ a ce Sitãni da mumbelmu yuɔ.

Diiloŋ-dũŋgu maacenciraamba maama

8 Kuuduɔŋgu yaa baa Diiloŋ-dũŋgu maacenciraamba-i, ba ciluɔ saaya u vii
aa ba baa waa huhurmantaamba. Ba saa saaya ba yaŋ kolma ta yaaŋga bɛi,
aa ba baa taara huhurmaŋ-gbeiŋa-i.
9 Diiloŋ uŋ pigãaŋ-ye ninsoŋo maŋ u hũmelle-na, ba siɛ-yo aa ba bel-o baa
huɔŋga diei.
10 Da na'a na hã umaŋ Diiloŋ-dũŋgu maacemma-i, na saaya na ne kutieŋo
ciluɔ-i igɛ̃na. Da na da u faa, na suɔ na hã-yo baa-ma.
11 Caamba* maŋ ciɛŋ maacenduɔma famma-i ba saaya ba bi vii, ba saa
saaya ba waa yebĩɛnataamba. Ba saaya ba ta ba suɔ ba fɛrɛŋ belma aa yaŋ
huhurma-i wɛima-na hiere.
12 Diiloŋ-dũŋgu maacenceroŋo saaya u waa ciɛŋo diei tieŋo. U saaya u tuɔ
suɔ u dumɛlleŋ-baamba nuolamma.
13 Diiloŋ-dũŋgu maacenceroŋo maŋ ciɛŋ u maacemma-i fafamma, nuɔmba
bĩ u yefafalle aa u da holle u piiye uŋ haa u naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na mamaŋ
nuɔ-i.

Diiloŋ uŋ puuriiye nelma maŋ pigãaŋ-ye

---

* **3:11** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: «Ba caamba ciluɔ saaya u vii...»

14 Timote, Diiloŋ duɔ siɛ, ku siɛ da huɔŋgu mi ka kã ka ne-ni. Ŋga mi nyɛgɛ̃ŋ
sɛbɛ daayo-i da mi hã-ni,
15 wuɔ da ŋ saa ji ta ŋ da-mi, u kãyã-niɛ ŋ suɔ ŋ fɛrɛŋ belma Diiloŋ-dũŋ-
baamba hɔlma-na, ŋ suɔ ŋ fɛrɛŋ belma Cicɛ̃lmantieŋo baamba hɔlma-na. Ba
yaa ninsoŋo tuole-i
16 Coima saa fa, Diiloŋ uŋ pigãaŋ-ye nelma maŋ Yesu-Kirsa kũŋgu-na ma
temma si dii.
Wuɔ *Kirsa juɔ nelbiloŋ temma i ji da-yo.
*Diiloŋ-Yalle ciɛ i suɔ wuɔ nelviiŋo.
*Dɔrpɔpuɔrbiemba daa-yo.
Ba waaŋ u maama-i baa niɛraamba-i nilɛiŋa-na hiere.
Ba hũyãa u maama-i terni-na hiere.
Aa Diiloŋo biyaa-yo ka jĩna u caaŋ-nu.

4

Bilaaŋ na fɛrɛ coikartaamba-na

1 *Diiloŋ-Yalle waaŋ-ma gbar-ma wuɔ miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu-na, ba-
namba ka cĩina Yesu-i aa cu coikartaaŋ huoŋ-nu ta ba nu Sitãni-nelma.
2 Ba ka yaŋ huhurmantaamba famba tãal-ba pira-bɛi.
3 Ba wuɔra ba piiye wuɔ ãnsorre saa saaya di ce, aa cira niiwuoni nanni dii
ni saa saaya wuoma. Ŋga ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ niiwuoni fanni-i Diiloŋo hielaa-
ni hã bamaŋ hũyãa u maama-i aa ta ba suɔ ninsoŋo-i wuɔ ba ta ba jaal-o aa
ta ba wuo-ni.
4 Diiloŋ uŋ hielaa nimaŋ hiere ni faa. I saa saaya i cĩina kuuwuoŋgu naŋgu
wuɔ ku saa fa. Ŋga da ŋ'a ŋ wuo kumaŋ, ŋ saaya ŋ jaal Diiloŋo-i ku maama-na.
5 Ku yuŋgu yaa daaku: Diiloŋ-nelma-i baa u cãrãmma yaa migãaŋ nii-
wuoni-i hiere.
6 Da ŋ ta ŋ piiye nel daama-i ŋ pigãaŋ tobimba-i, ŋ ka ce maacembilofɛfɛiŋ
nuɔ Yesu-Kirsa suoŋgu-na. Ku yaa ka pigãaŋ wuɔ ŋ fĩlãa Diiloŋ-hũmelle-na aa
ŋ kalaaŋ hũmefafalle-i hi ŋ fuoŋgu-i.
7 Nelma maŋ sa kãaŋ hũmeduɔle baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, baa yaŋ ma ta
ma suur ŋ tũnni-na. Ta ŋ kuye Diiloŋ-kũŋgu yaa-i.
8 Da ŋ ta ŋ kuye ponsaaŋgu maŋ firiinuŋ ŋ kũɔma-i, ku faa, ŋga ku sa fa
wɛima bɔi. A ne da da ŋ ta ŋ kuye Diiloŋ-kũŋgu-i ku fa nyuŋgo ku maama-i aa
tiraa fa bisĩŋ ku maama-i hã-ni.
9 Nel daama-i nuharuŋgu si dii-mɛi, nuɔmba-i hiere ba saaya ba hũu-ma.
10 Iŋ haa i naŋga Cicɛ̃lmantieŋo-na, ku'i ciɛ i tiɛ ce maacemma-i aa vaa i fɛrɛ
vaaŋ daama temma-i. U yaa nelbiliemba-i hiere ba koŋkortieŋo-i, ku huraa
bamaŋ hũyãa u maama-i.
11 Niŋ saaya ŋ ta ŋ waŋ mamaŋ baa-ba ma yaa mafamma-i.
12 Baa yaŋ molo dii u yaaŋga-i niɛ wuɔ bisãlãaŋ nuɔ. Diiloŋ-dũŋ-baamba
saaya ba ta ba ne nuɔnɛi aa ta ba ce. A ce dumaaŋo-na, ŋ nuŋ-ãndaaŋgu saaya
ku ta ku fa baa ŋ ciluɔ-i hiere. Ŋ saaya ŋ ta ŋ dɔl nuɔmba-i hiere aa ŋ haa ŋ
naŋga-i Diiloŋo-na ku haama. Cãlmuɔ saa saaya u da-niɛ.
13 Vaa ŋ fɛrɛ ŋ ta ŋ kalaŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i aa ŋ ta ŋ firnu-mɛi ŋ
cie mi jomma-i.
14 Diiloŋ uŋ puɔraa ba waŋ mamaŋ ŋ kũŋgu-na aa yaataamba haa ba
nammu-i niɛ aa cãrã Diiloŋo hã-ni fɔ̃ŋgũɔ maŋ, baa hũu-yo ŋ nanna.
15 Miŋ waaŋ mamaŋ baa-ni hiere, bel-ma nammu hai aa ŋ ta ŋ ce-ma
maŋ saaya ma ce dumaa, ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ Diiloŋ-maacemma wuɔ
ŋ wulaa.

16 Suɔ ŋ fɛrɛŋ belma, aa niŋ waŋ Diiloŋ-nelma maŋ, ŋ ta ŋ ne-ma torro. Vaa
ŋ fɛrɛ baa ma cemma-i, ku yaa ŋ ka kor ŋ fɛrɛ aa bi kor bamaŋ ka nu-ma ŋ
wulaa.

5

Timoteŋ saaya u bel Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa

1 Bĩncɔiŋo maŋ duɔ cãl, piiye baa-yo da yambaa ŋaa ŋ tohoiŋo ŋ dii-yo
hũmelle-na. Da ku waa naacoloŋo, piiye baa-yo ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
2 Da ku waa cabĩncɔiŋo, ŋ piiye baa-yo ŋaa ŋ nyu, aa da ku waa cabisãlãaŋo,
ŋ piiye baa-yo ŋaa ŋ tũɔ; baa huɔŋga diei.

Bikulcaambaŋ saaya ba bel dumaa

3 Bikulcaamba maŋ taamba sĩ-bɛi koikoi, bel-ba fafamma.
4 Ŋga bisãlŋ da ba waa baa umaŋ, sisɔ u hãayɛ̃lmba, ba yaa saaya ba yiɛra
baa ba dũŋ-maama-i a pigãaŋ wuɔ ba kãalã Diiloŋo-i ninsoŋo. Da ba yiɛra baa-
ma dumaaŋo-na, ba bĩncuɔmbaŋ ciɛ kumaŋ hã-ba, ba suu ku sɔlaaŋgu yaa
dumaaŋo-na. Diiloŋo taara ku yaa-i.
5 Da ŋ nu wuɔ bikulciɛŋo-i, u yaa umaŋ tieŋo sĩ-yuɔ. Fuɔ temma-i u haa u
naŋga-i Diiloŋo yaa nuɔ-i, u cãrã u yaa-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i wuɔ u kãyã-
yuɔ.
6 A ne da bikulciɛŋo maŋ ciɛŋ u bãaŋgu-i, u ne colcol ŋga u kuu, u Diiloŋ-
hũmelleŋ-huɔŋga kuu aa yaŋ-yo.
7 Ŋ saaya ŋ ta ŋ titirre nel daama yaa baa-ba, ku yaa ba siɛ ji ce cãl.
8 Umaŋ duɔ u sa ne u huraamba-i fafamma, ku huraa fuɔ fɛrɛŋ dũŋ-baamba-
na, kutieŋo hilaa Diiloŋ-hũmelle huoŋ-nu. Bamaŋ sa suyaaŋ Diiloŋo-i ba
bɔyaa-yuɔ.
9 Bikulcaamba maŋ naa vii baa ba bɔlbaa-ba-i aa ba bieŋa yu bieŋ komuɔŋa
sa-a-siɛi, na saaya na biɛ bafamba yirɛiŋa yaa-i ta na kãyã-bɛi.
10 Da na'a na kãyã umaŋ, u yefafalle saaya di waa nuɔmba nunni-na, u
saaya u suɔ u bisãlmba nuolamma, u saaya u tuɔ ce niraamba nersĩnni-i
fafamma, u saaya u tuɔ saara Diiloŋ-dũŋ-baamba gbeini-i*, u saaya u tuɔ kãyã
sũntaamba-i aa bi tuɔ ce ãnfafamma-i ma sĩnni-na hiere.
11 Bikulcaamba maŋ saa vãa yogo, baa dii ba nuŋgu-i kãyãmma-na. Da
ŋ dii-ku, bɛkũŋ da ku ji muonu ba yunni-i, ba ka ciɛl *Kirsa maama-i jĩna
kɔtuɔŋgu aa ta ba taara ba soŋ.
12 A ce dumaaŋo-na baŋ pãa nudĩɛlãŋgu maŋ baa Kirsa-i, ba ka guɔla-kuɔ a
taara wɛima hã ba fɛrɛ.
13 A naara kufaŋgu-i, da na biɛ-ba ta na kãyã-bɛi, ba ka ce yentaamba ta
ba wuɔra ba bĩŋ nuɔŋ-dumiɛŋ-na, ba nunni ka ta ni ko-ba, ba ka ta ba dii ba
nunni-i nelma maŋ saa hi-ba.
14 Terieŋgu faŋgu-na, mɛi taara bikulcabisãlmba bir soŋ a hoŋ bisãlmba aa
yiɛra terduɔŋ-nu ta ba ce ba dũŋ-huɔya-maacemma-i, ku yaa i bigãarãamba
siɛ da nuŋgu yiɛ.
15 Kumaŋ ciɛ mi ta mi waŋ mafamma-i, bikulcaamba namba naana
hũmelle-i tĩ aa cu *Sitãni huoŋ-nu.
16 Ciɛŋo maŋ duɔ hũu Yesu maama-i aa bikulcaamba waa u dũŋ-baamba-na,
u'i saaya u tuɔ kãyã-bɛi aa yaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba ta ba kãyã bamaŋ taamba
sĩ-bɛi.

Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataambaŋ saaya ba bel dumaa

---

* **5:10** *Yuifubaa-ba jãrã ba niraamba-i dumɛi. Niɛŋ Like 7.44.

17-18 Diiloŋ-nelma ciɛra wuɔ: *«Niiŋ duɔ tuɔ muo dĩmma-i, ŋ saa saaya ŋ vaa u nuŋgu-i»* aa tiraa cira: «Maacembiloŋo saaya baa u maacemma sullu-i».† Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba maŋ ciɛŋ ba maacemma-i fafamma, na saaya na ta na bi ne ba yaaŋ-na fafamma; ku huraa bamaŋ vaa ba fɛrɛ baa Diiloŋ-nelma wamma-i.

19 Da ba ta ba cãl yaatieŋo-i baa mamaŋ, aa siɛrtaamba saa yu ba hãi sisɔ ba siɛi, baa hũu-ma.

20 Umaŋ duɔ cãl, waŋ baa-yo banamba yufelle-na, ku yaa bafamba ka kãalã.

21 Jande, ne Diiloŋo-i baa Yesu-Kirsa-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i aa ŋ ce nel daama-i ŋaa miŋ waaŋ-ma baa-ni dumaa. Baa ta ŋ ce ciɛluɔ.

22 Da ŋ'a ŋ sa suɔ umaŋ ku kaala, baa tugol ŋ haa ŋ nammu-i u yuŋgu-na ŋ cãrã Diiloŋo-i ŋ hã-yo wuɔ u tuɔ ce maacemma Diiloŋ-dũŋgu-na. Baa yaŋ banamba ji celieŋ-ni baa ba balaaŋgu-i. Baa yaŋ cãlmuɔ da-niɛ.

23 Ŋ kusũŋguŋ ŋ'a ku sa dɔl-ni, baa ta ŋ nyɔŋ hũŋkolŋo-i yoŋ, ta ŋ nyɔŋ duvɛ̃ŋo-i tɛ̃ntɛ̃ŋ.

24 Nuɔmba naŋ cãlmuɔ dii u sa fuo; a ne da banamba dii ba tĩɛna ba ãndaaŋgu-na aa suɔ da ba cãlmuɔ-i.

25 Ãnfafamma sa bi fuo dumɛi. Halle da ku fiɛ vaaya niɛ niɛ, ma ji hel.

6

Kɔraambaŋ saaya ba waa dumaa baa ba yuntaamba-i

1 Kɔraamba saaya ba ta ba kãŋ ba yuntaamba-i fafamma, ku yaa molo siɛ da bĩɛna Diiloŋo yerre-i aa bi bĩɛna i hũmelle diele-i.

2 Kɔraamba maŋ ba yuntaamba hũyãa Yesu maama-i, ba baa yagar ba nunni-i wuɔ ba natobimba. Ba saaya ba suɔ wuɔ ba yuntaamba hũyãa Yesu maama-i aa ba maama bi dɔlnu Diiloŋo-i. Terieŋgu faŋgu-na, ba saaya ba firnu ba hɔmmu-i ta ba ce maacemma-i fafamma ba hã-ba. Niŋ saaya ŋ ta ŋ waŋ mamaŋ baa nuɔmba-i ma yaa mafamma-i.

Pol diyaa nelma Timote tũnni-na

3 Umaŋ duɔ yaŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa nelmaŋ-kerre-i aa tuɔ waŋ u deŋ maama baa nuɔmba-i, umaŋ duɔ haar Diiloŋ-hũmelle-na,

4 kutieŋo ce bombolma. U sa suɔ kuyuŋgu, aa nuharuŋgu'i dɔlaanuŋ-yuɔ baa ãndapirre aa tiraa tuɔ ce bɛrru nelsɔsɔmma-na. Ku yaa juɔŋ baa nenemuŋgu-i, baa cɔcɔgɔluɔ-i, baa tuosĩnni-i, baa ãnjɔgɔbabalamma-i,

5 baa ãndapirre-i bamaŋ sa jɔgaaŋ kã yaaŋ-na ba hɔlma-na. Ba cĩinaana ninsoŋo-i aa bir ta ba ne wuɔ sĩ Diiloŋ-hũmelle-i gbeitaara-hũmelle.

6 Coima saa fa, da ŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na, wɛisĩnni nanni saa maar nifanni-i, ŋga ŋ saaya ŋ waa nɛliɛŋ nuɔni maŋ sa niɛnuŋ moloŋ bĩŋkũŋgu.

7 Ŋ saa da, i juɔ miwaaŋo-na baa i nieŋa ndii, i ka bi bir baa i nieŋa ndii.

8 Kumaŋ gbãaŋ, diɛ tiɛ da i nuŋ-juuru-i baa kompammu-i i hĩ, nifanni ka saanu baa-ye.

9 Bamaŋ kuuŋ gbeiŋa huoŋ-nu, *Sitãni hi ba yaa-i u dii-ba u juɔŋo-na. U gbu-ba baa bafamba fɛrɛŋ yufieŋ-niini yaa-i u bel-ba. A ne da yuŋgu si dii-niɛ, ni kɔsuɔŋ-ba yoŋ.

10 Ŋ saa da, gbeiŋ da a ta a dɔlnu-niɛ a cor, ku yaa diyaaŋ-niŋ ãmbabalma sĩnni-na hiere. Gbeiŋ-maama taa yaaŋga banamba-na a ce ba nanna Diiloŋ-hũmelle-i, a ce dumaaŋo-na mulĩɛma si dii bɛi dɛi.

---

† **5:17-18** Niɛŋ Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 25.4 baa Kor. dĩɛ. 9.9; Matie 10.10; Like 10.7.

11 Ŋga nuɔ niŋ yeŋ Diiloŋ-wuoŋ nuɔ, baa dii ŋ gboluoŋgu maacembabalaŋ
daama-na. Ta ŋ kuye viisɩ̃nniŋ-kũŋgu-i, baa nelnyulmuŋ-kũŋgu-i aa ŋ haa ŋ
naŋga-i Diiloŋo-na. Ta ŋ hɩ̃rã ŋ kũɔma-i aa ŋ ta ŋ ce nuɔmba-i hɩ̃ɛhɩ̃ɛ.
12 Vaa ŋ fɛrɛ Diiloŋ-hũmelle-na. Baa yaŋ Diiloŋ-nelle korra-niɛ. Diiloŋo
jɔguɔŋ-ni baa difande maama yaa-i ku'i ciɛ u bɩ̃-ni ce-ni u wuoŋ-nuɔ. Ŋ waaŋ
difande maama yaa-i fafamma nuɔmba yufelle-na ku belle-na.
13 Fiɛfiɛ-i-na, mi ka piiye baa-ni Diiloŋo maŋ hãaŋ nelbiliemba-i baa
bɩ̃mbaamba-i cicɛ̃lma-i u nu, aa Yesu-Kirsa maŋ waaŋ ninsoŋo-i baa *Põse-
Pilati-i u bi nu.
14 Niŋ nuɔ nelma maŋ, ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa, baa yaŋ cãlmuɔ da-
niɛ, baa yaŋ ba da ãntãalãmma haa-niɛ a ji hi Itieŋo-i Yesu-Kirsa jomma-i.
15 Diilo fuɔ fɛrɛ yaa diyaa yiiŋgu faŋgu-i.
U yaa u diei Itieŋo-i;
ãnfafamma-i hiere ma tieŋo-i.
U yaa jãmatigibaa-ba-i hiere ba Jãmatigi-i,
aa bi waa yuntaamba-i hiere ba Yuntieŋo-i.
16 Fuɔ yaa sa kuuŋ u diei yoŋ.
Cecerma maŋ dii u terieŋgu-na
molo siɛ gbãa piɛ ma caaŋ-nu.
Molo saa da u yufelle dede
aa molo siɛ bi gbãa da u yufelle.
Yuntesɩ̃nni-i baa fõŋgõtesɩ̃nni gbɩ̃ɛ baa u yaa-i kudɛi.
Ma ciɛ.

Bɩ̃ŋkũntaamba maama

17 Waŋ baa bamaŋ bɩ̃ŋkũntaamba-i wuɔ ba yaŋ bombolma-i, aa ba baa haa
ba naŋga ba nagãŋ-niini-na; ni gbãa bɩ̃ɛna aa yaŋ-ba. Ba yaŋ aa ba haa ba
naŋga-i Diiloŋ-na. Bɩ̃ŋkũŋgu bɩ̃ŋkũŋgu, u yaa firiinu u huɔŋga-i hã-ye baa-ku
bãmbãale i tiɛ ce i bãaŋgu-i.
18 Waŋ baa-ba wuɔ ba ta ba ce kuufafaaŋgu. Ba yaŋ ba ãnfafamma maara.
Ba ta ba ce sãmma aa ba yaŋ ba nammu ta mu fara fiɛfiɛ.
19 Da ba ta ba ce mafamma-i, kuu dii ŋaa ba tiera munterfafamu-na ba jɩ̃na
da ba gbãa ji da cicɛ̃lma maŋ sa tɩ̃ɛŋ dede-i.

Ãndaperieŋgu

20 Timote, Diiloŋ uŋ hãa-ni nelma maŋ, bel-ma nammu hãi. Ãndasɔsɔnni
maŋ sa kãaŋ hũmeduɔle baa miɛ Diiloŋ-hũmelle-i, hiel ŋ naŋga niɛ. Bamaŋ
karaaŋ coima-i wuɔ bafamba suɔ yiɛŋgu, baŋ fanuŋ ba-naa nelma maŋ nuɔ-i,
baa dii ŋ nuŋgu-i mɛi.
21 Ba daa niɛ sɩ̃ ba suɔ yiɛŋgu, a ce dumaaŋo-na, ba naana Diiloŋ-hũmelle-i.
Diilo kãyã-nɛi.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ hã Timote-i

Nelmuoyamma

Pol waa kaso aa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i a hã Timote-i. Huɔŋgu faŋgu-na, u taa u mulĩɛŋ aa nuɔmba naa nanna-yuɔ. Uŋ juɔ suɔ wuɔ u yinni tĩɛ tĩ, mamaŋ waa u huɔŋga-na, wuɔ nyɛgɛ̃ŋ-ma duɔ hã Timote-i baa-ma. Pol nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo yaa perieŋ Diiloŋ-nelma-na.

U duɔŋ u sɛbɛ-i baa jaaluŋgu. U jaalaa Diiloŋo-i Timote maama-na aa suɔ gboya Timote-i wuɔ u tuɔ ce fuɔ temma; u vaa u fɛrɛ baa Diiloŋ-maacemma-i kɛrɛ bamaŋ ciɛŋ-maŋ ba yammu huol baa ma cemma-i (sap. 1–2).

Wuɔ nuɔmba bir baa ba huoŋgu aa ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i baa coima, ŋga Timote u yaŋ aa u bel Diiloŋ-maama-i nammu hãi, aa uŋ hãalãayã mamaŋ, u nyaar-mɛi fafamma (sap. 3).

Sɛbɛ periema-na, Pol kaalaa u sũlma-i, ŋga wuɔ yinduɔŋgu u saa ji hel Diiloŋo huoŋ-nu dede. Diiloŋ uŋ kãayã-yuɔ dumaa, u nuŋgu bi tiraa hi mafamma-i (sap. 4).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ ŋaa Diiloŋ uŋ'a ma ce dumaa. Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ umaŋ duɔ suur Yesu-Kirsa horre-na uŋ ka da cicɛ̃lma maŋ, wuɔ mi wuɔra waŋ mafamma maama yaa-i.

2 Timote, mi biɛŋ nuɔ, mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã nuɔnɛi. I To-i Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba ce hujarre niɛ aa kãyã-niɛ aa fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.

Pol dii sirɛiŋa Timote-i-na

3 Mi jaal Diiloŋo-i. Mi cãa u yaa-i baa huɔŋga diei ŋaa mi bĩncuɔmbaŋ siire ce-ma dumaa. Da mi ta mi cãrã-yuɔ huɔŋgu huɔŋgu, ŋ maama sa karaanu-miɛ.

4 Niŋ kaalaa kaaluŋgu maŋ*, ku maama saa karaanu-miɛ; a ce dumaaŋo-na, ŋ kũɔma gbuu bel-mi. Mi taara mi da ŋ yufelle ku yaa mi huɔŋga ka fɛ̃.

5 Niŋ hũyãa Yesu maama-i baa huɔŋga diei dumaa, mafamma saa bi karaanu-miɛ. Ku duɔŋ baa ŋ nyubĩncɔiŋo-i Losi yaa igɛ̃na, ŋ nyu-i Enisi sire biɛ-ku, mi suyaa miɛ nuɔ ŋ bi siire biɛ kuuduɔŋgu faŋgu yaa-i.

6 Terieŋgu faŋgu-na, mi ka tir nel daama-i baa-ni: Miŋ haa mi nammu-i niɛ aa cãrã Diiloŋo-i u hã-ni fɔ̃ŋgũɔ maŋ, baa yaŋ u kusirre ŋ wulaa.

7 Baa tie holle; Diiloŋ uŋ hãa-ye u *Yalle maŋ, di sa ce-ye kortaaŋ miɛ, di dii holle yiɛ aa ta di ce i tiɛ dɔl i-naa aa tiɛ suɔ i fɛrɛŋ belma.

8 Terieŋgu faŋgu-na, baa ce senserre baa Itieŋo nelma wamma-i. Aa baŋ diyaa muɔŋo-i kaso-i-na fuɔ maama-na, baa bi ce senserre aa ŋ hel mi huoŋ-nu. Diiloŋ uŋ hãa-ye fɔ̃ŋgũɔ maŋ, yaŋ i ce u yaa gboruoŋgu aa i hĩrã mulĩɛma-i *Neldɔdɔlma maama-na.

9 Diiloŋo yaa kuraa-ye aa ce-ye u baaŋ miɛ. U saa ne i fafaaŋgu aa ce-ma! U taa u taara u cor baa Yesu-Kirsa-i ce-ye dɛi ku'i ciɛ. Ma waa u huɔŋga-na aa miwaaŋo suɔ duɔ jĩna.

---

* **1:4** Ku gbãa waa uŋ kaalaa kaaluŋgu maŋ Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ-i-na 20.37.

10 Fiɛfiɛ yaa nuɔ-i i Koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa jomma ciɛ i da cedɛiŋ daayo-i.
U yaa juɔ ji yiɛra kuliiŋgu-i ku maacemma-na aa pigãaŋ wuɔ diɛ hũu
Neldɔdɔlma-i i ka da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
11 Diiloŋo ciɛ-mi Yesu *pɔpuɔrbiloŋ muɔ mi ta mi wuɔra mi waŋ Neldɔdɔl
daama yaa-i mi pigãaŋ nuɔmba-i baa-ma.
12 Ku'i ciɛ ŋ da mi ce sũlŋ daama temma-i. Ŋga senserre sa da-mi baa-ma.
Mi suɔ miŋ haa mi naŋga-i umaŋ nuɔ-i aa mi suyaa miɛ uŋ hãa-mi mamaŋ,
ku fɔ̃ŋgũɔ dii-yuɔ u duɔ gbãa ce mi bella-mɛi ji hi gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-i.
13 Miŋ waaŋ ninsoŋ-nelma maŋ baa-ni, ta ŋ wuɔ ma hũmelle-i. Nelnyulmu
maŋ dii-yiɛ baa Diiloŋ-hũmelle huɔŋga maŋ dii-yiɛ Yesu-Kirsa horre-na, bel-
ni fafamma.
14 *Diiloŋ-Yalleŋ yeŋ ŋ huɔŋga-na, bel nel daama-i fafamma.
15 Ŋ saa bi yaŋ-ma suɔma, Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ *Asi-i-na ba naana-miɛ
hiere, halle baa Fisɛl baa Ɛrmosɛni-i hiere ba naana-miɛ.
16 Ŋga Diilo kãyã Onesifɔr dumɛlleŋ-baamba-i. Miŋ fiɛ mi ye kaso-i-na,
senserre sa da-yo baa nuɔmba-i; u juɔ u dii sirɛiŋa miɛ.
17 Uŋ diyaa u gboluoŋgu-i *Ɔrɔmu-i-na, u taaraaya-miɛ fuɔ ji da-mi.
18 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Itieŋo kãyã-yuɔ a ce Diiloŋo ce hujarre yuɔ. Uŋ ciɛ
kumaŋ hã-mi Efɛsi-i-na, naŋ fɛrɛ-i ŋ suɔ-ku ŋ yaŋ nuɔmba-i hiere.

2

Ŋ saaya ŋ hĩrã ŋ kũɔma-i Yesu-Kirsa maama-na

1 Mi biɛ, nuɔ fuɔ, Yesu-Kirsaŋ ciɛ baa-ye cemma maŋ, yaŋ ku ta ku dii sirɛiŋa
niɛ.
2 Miŋ waaŋ nelma maŋ baa-ni nuɔmba bɔi yufelle-na, ne nuɔmba namba
ŋ dii-ma ba nammu-na. Kutaamba saaya ba vii, aa ba saaya ba gbãa ta ba
hãalã banamba baa-ma.
3 Ta ŋ hĩrã ŋ kũɔma-i ŋaa sorosiyiɛŋ nuɔ Yesu-Kirsa huoŋgu-na.
4 Sorosiyiɛŋo maŋ duɔ tuɔ taara u ce u yuntieŋo huɔŋga-i, u sa dii u naŋga-i
wɛima namma-na, u tuɔ yii baa sorosisĩnni yaa yoŋ.
5 Aa da ba'a na finu gbaruŋ-nu aa naŋ sa gbar baŋ'a na gbar dumaa, naŋ ka
ce niɛ gbãa yar?
6 Suontieŋ uŋ mulãaŋ baa u suoŋgu-i, fuɔ yufelle yaa saaya di hel igɛ̃na u
dĩmma-na.
7 Miŋ waŋ nelma maŋ baa-ni, ne-ma torro aa Itieŋo ka ce ŋ suɔ ma yaaŋga-i
hiere.
8 Yaŋ Yesu-Kirsa maama ta ma tĩɛnu-niɛ, *Davidi hãayɛ̃lŋo, u kuu aa sire ŋaa
maŋ waaŋ dumaa *Neldɔdɔlma-na. Mi wuɔra mi waŋ Neldɔdɔlma famma
yaa-i.
9 Mi mulĩɛŋ nelma famma maama yaa nuɔ-i. Ba bilaa-mi vaa-mi ŋaa
nelbabalaŋ muɔ. Ŋga baŋ fiɛ vaa-mi, ba saa gbãa vaa Diiloŋ-nelma-i.
10 Ku'i ciɛ ŋ da mi niɛ Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i aa hĩɛrã mulĩɛŋ
daama-i hiere. Mi ciɛ mafamma-i Yesu-Kirsa duɔ bi kor bafamba-i ba da suur
Diiloŋ-nelle-na.
11 Nel daama-i coima sĩ:
Da kuɔ i hũyãa-ma a ku baa Yesu-Kirsa-i,
i ka bi sire a waa baa-yo.
12 Aa diɛ hĩrã mulĩɛma-i fuɔ maama-na,
i ka ce i bãaŋgu-i baa-yo.
Diɛ cĩina-yuɔ,
fuɔ ka bi cĩina-yiɛ.
13 Da kuɔ huhurmantaaŋ miɛ,

fuɔ-i huhurmantieŋo sĩ;
u siɛ gbãa yagar fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-ãndaaŋgu-i.

Timoteŋ saaya u bel u fɛrɛ dumaa

14 Diiloŋo yufelle-na, ta ŋ waŋ nel daama ta ma tĩɛnu nuɔmba-i, wuɔ ba baa
gãŋ baa moloŋo nelmaŋ-yuŋ-nu. Ijieni fanni sa fa wɛima. Umaŋ duɔ waa nu-
ni, ku bĩɛna u Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i.
15 Gbãŋ waa nelfɛfɛiŋ nuɔ Diiloŋo yufelle-na. Ŋ maacemma saa saaya ma
ta ma da-ni senserre. Waŋ Diiloŋ-nelma-i maŋ saaya ma waŋ dumaa.
16 Hiel ŋ naŋga ãndasɔsɔnni-na baa ãndɛnni maŋ sa kãaŋ hũmeduɔle baa
miɛ Diiloŋ-hũmelle-i. Bamaŋ waaŋ nifanni temma-i, ba maa Diiloŋo-na ba kã.
17 Ba nelma dii ŋaa pãcɔrɔ ta ma guɔla nuɔmba yunni-i ma kã. Unaŋo yaa
Imene-i aa unaŋo yaa Filɛti-i.
18 Ba yaaŋ ninsoŋo-i aa ta ba pira nuɔmba-i Diiloŋ-hũmelle-na wuɔ kuomba
siire cor tĩ.
19 Ŋga Diiloŋ uŋ jĩɛna dũntuole maŋ, dii dii di temma-i. Ma nyɛgãaŋ
dũntuole fande-na wuɔ: «Itieŋo suɔ u baamba-i.» Aa tiraa nyɛgɛ̃ŋ wuɔ: «Umaŋ
duɔ cira fuɔ dii baa Itieŋo-i, kutieŋo saaya u hiel u naŋga kuubabalaaŋgu-na.»
20 Da ŋ suur wɛiŋ dũŋgu-na, ma sĩ ŋ da jukalni-i ni sĩnni-na hiere kɛ? Da ku
waa yibuɔ, u hiel sukpekpelluŋ-niini yaa-i, aa da ku waa yigbãŋgbãlãaŋgu-i u
hiel sudɔdɔlluŋ-niini.
21 Kuu bi dii dumɛi baa miɛŋo-i. Miŋ tagaaya ãmbabalma sĩnni maŋ
pigãaŋ-ni daani-i, umaŋ duɔ bel u fɛrɛ niɛ, kutieŋo ka waa ŋaa jukalni maŋ
baŋ tieraaya-niɛ jĩna ta ba hiel-ni yibɔ̃mbɔ̃mbaa-ba-na. Ni ka waa ta ni fa ni
tieŋo maama-i u tuɔ biɛ-ni u ce maacenfafamma-i ma sĩnni-na hiere.
22 Timote, naaciembaŋ kuyeŋ niibabalanni maŋ, ne-ni aa ŋ yaŋ-ni. Ta
ŋ kuye viisĩnni, baa Yesu maama, baa nelnyulmu. Taa na nunu na-naa
fafamma baa bamaŋ cãarãŋ Itieŋo-i baa huɔŋga diei.
23 Baa dii ŋ nuŋgu-i miminsĩnniŋ-ãndɛnni-na baa nelsɔsɔmma-na, ni jo baa
bɛrru.
24 A ne da Itieŋo cãarãŋo saa saaya u ce bɛrru. U saaya u fa baa nuɔmba-i
hiere aa tuɔ suɔ ba hãalãmma baa Diiloŋ-nelma-i, aa waa hɔhĩnantieŋo.
25 U saaya u tuɔ tagaaya Diiloŋ-nelma-i da yambaa u pigãaŋ
ãnyagarmantaamba-i, ku niɛ sĩ Diiloŋo ka kãyã-bɛi ba nanna ba
ciləbabalaŋo-i aa siɛ ninsoŋo-i.
26 *Sitãni bilaa-ba ce-ba u kɔraamba; mafaŋ da ma ce, ku yaa ba ka gbãa
hũu ba fɛrɛ u kɔrsĩnni-na aa waa ba fɛrɛŋ nuɔ.

3

Balaaŋgu maŋ ka waa miwaaŋo tĩmma-na

1 Ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ miwaaŋo tĩmma-na yinni nanni ka huol.
2 Nuɔmba ka ta ba ce nahuɔŋga, gbeiŋ-maama ka ta yaaŋga bɛi, bombolma
ka ce ba ta ba kaal ba fɛrɛ. Ba ka ta ba tuora Diiloŋo-i. Ba siɛ ji ta ba nu ba
bĩncuɔmba nunni-i. Ba siɛ ji ta ba suɔ ãnfafamma-i. Ba siɛ ji ta ba kãŋ Diiloŋ-
bĩŋkũŋgu.
3 Ba ka waa hɔduraamba, yebĩɛnataamba, kakarkuontaamba,
bubɔlaamba, ba siɛ ji ta ba suɔ baŋ bĩŋ kumaŋ ãnfafamma-i.
4 Ba ka ta ba hel ba-naa honniŋ aa waa hɔhuoltaamba. Bombolma ka
cɔruɔnu-bɛi. Ba yufieŋ-maama ka ta yaaŋga bɛi a yaŋ Diiloŋ-maama-i.
5 Ba ka ta ba cu nuɔmba yammu-i wuɔ ba wuɔ Diiloŋ-hũmelle, a ne da ba
hɔmmu-na ba cĩinaana u fɔ̃ŋgũɔ-i. Baa ta ŋ piɛ kufaŋgu taamba-i.

6 Ba hɔlma-na, banamba wuɔra dumiɛŋa-na ba tãal cakakarkuontaamba-i
ba dii-ba ba kuɔcuɔŋgu-na. Caamba famba saa naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-
na, ba yufieŋ-maama taa yaaŋga bɛi.
7 Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i ba taara ba suɔ yiɛŋgu, ŋga ninsoŋo yaraa-ba
suɔma.
8 Sanɛsi-i baa Sãmbirɛsi-i* baŋ cĩinaana *Moisi-i dumaa, daaba bi cĩinaana
ninsoŋo-i dumɛi. Baŋ jɔguɔŋ mamaŋ ma saa fa. Ba Diiloŋ-kũŋgu saa jãal
kaaŋgu.
9 Ŋga ku siɛ vaaya nuɔmba ka suɔ wuɔ daaba sa waŋ ninsoŋo ŋaa baŋ suyaa
baa Sanɛsibaa-ba-i† dumaa.
10 Nuɔ fuɔ, ŋ daa miŋ hãalãayã nuɔmba-i kumaŋ. Ŋ daa mi ciluɔ-i. Ŋ suɔ
miŋ donyaŋ kumaŋ. Ŋ suɔ mi Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu-i. Ŋ daa miŋ koŋ mi
huɔŋga-i dumaa. Ŋ suɔ mi nelnyulmuŋ-kũŋgu-i aa ŋ suɔ miŋ nyaarãa Diiloŋ-
maama-na dumaa.
11 Kumaŋ haa-miɛ Ãntiyɔsi-i-na, baa Ikoniyɔmu-i-na, a naara Lisire-i-na, ŋ
suɔ-ku. Miŋ ciɛ sũlma maŋ, ŋ suɔ-ma. Mulĩɛŋ hama-i mi saa ce-ma? Ŋga Itieŋo
hielaa mi yuŋgu-i mɛi hiere.
12 Ku yaaŋga yaa dumaaŋo-na; bamaŋ da ba ta ba taara ba wuɔ Diiloŋ-
hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa Yesu-Kirsa horre-na, ba ka mulĩɛŋ.
13 Ŋga nelbabalaamba-i baa huhurmantaamba ka cor baa ba balaaŋgu-i.
Ba ka pira banamba-i aa bi pira ba fɛrɛ.
14 Nuɔ fuɔ, niŋ hãalãayã kumaŋ aa siɛ-ku wuɔ ninsoŋo, bel-ku nammu hãi.
Ŋ suyaa niŋ hãalãayã-kuɔ umaŋ wulaa-i.
15 Ŋ suyaa Diiloŋ-nelma-i dii ŋ bisãnsĩnniŋ. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-
na, ma yaa gbãa ce-ni nelnurãŋ nuɔ ŋ kor.
16 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na hiere, ma hilaa Diiloŋ nuŋ-nu. Ma kãyã
nɛliɛ suɔ ninsoŋo-i, ma hiel coima moloŋ nuŋ-nu, ma dii nɛliɛŋo hũmefafalleŋ
aa ce-ni nelviiŋ nuɔ.
17 Diiloŋ-nelma tigiiŋ Diiloŋ-nolŋo-i fafamma u hi u fuoŋgu-i tuɔ gbã u ce
ãnfafamma-i ma sĩnni-na hiere.

4

Waŋ Diiloŋ-nelma-i

1 Yesu-Kirsa jomma maama-na duɔ ji gɛr cicɛ̃lmantaamba-i baa
bikuomba-i, baa u *nellentesĩnni bi maama-na, mi ka waŋ nel daama-i
kuola-mɛi baa-ni Diiloŋo yufelle-na baa Yesu-Kirsa fuɔ fɛrɛ bi yufelle-na:
2 Ta ŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i. Ku balaaŋ o, ku faa o, ta ŋ waŋ-ma.
Dii nuɔmba-i hũmefafalle-na. Umaŋ duɔ cãl, waŋ-ma baa-yo wuɔ u cãlãa, aa
ŋ ta ŋ bi dii sirɛiŋa bɛi. Mafamma-i daama-i hiere, ta ŋ ce-ma baa hɔhĩnaŋga.
3 Ŋ saa da, yiiŋgu dii baa yiiŋgu, nuɔmba ka ta ba gbar ninsoŋo-na ba nyaanu
ba yufieŋ-maama. Ba ka hiel ba yufelleŋ-nuɔmba da bãmbãale ba ta ba piiye
kumaŋ suuriinuŋ-bɛi.
4 Ba ka cĩina ninsoŋo-i aa ta ba nu nelsɔsɔmma.
5 Ŋga nuɔŋo-i, ta ŋ suɔ ŋ fɛrɛŋ belma wɛima-na hiere, ta ŋ hĩrã ŋ kũɔma-i,
ta ŋ kuye *Neldɔdɔlma wamma-i. Diiloŋ uŋ hãa-ni mamaŋ hiere, ce-ma maŋ
saaya ma ce dumaa.

Pol yinni tĩɛ tĩ

6 Muɔ fuɔ, mi yinni tĩɛ tĩ. Mi ka ce ŋaa tãmmaŋ-kũŋgu hã Diiloŋo-i.

---

* **3:8** ***Sanɛsi-i baa Sãmbirɛsi-i:*** *Yuifu ba bĩncuɔmba taa ba bĩ Esipitaaŋ hiriemba-i dumɛi. Niɛŋ ba maacemma-i Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 7.11-12. † **3:9** ***Sanɛsibaa:*** Ku birii a saanu baa cerma Girɛkimma-na ma nyɛgãaŋ wuɔ «Sanɛsi baa Sãmbirɛsi». Niɛŋ 3.8.

7 Mi kũɔ ciefafaaŋgu. Miŋ taa mi donya kumaŋ mi hii-ku. Mi saa nanna
Diiloŋ-hũmelle-i.
8 Fiɛfiɛ-i-na, mi viisĩnniŋ-nyantuoluo dii tuɔ cie-mi. Itieŋ uŋ suɔ u gɛr, u ka hã-
mi baa-yo gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na. Aa muɔ sĩ mi diei yoŋ, u jommaŋ ka dɔlnu bamaŋ
hiere, bamaŋ niyaŋ u jomma-i, u ka hã kutaamba-i baa ba bi baamba-i.
9 Gbãŋ ŋ jo donduo mi wulaa.
10 Demasi nanna-miɛ aa tuɔ yii baa miwaaŋ daayo huɔya-niini. Dumandɛ-i-
na, u taa kã Tesalonike. Kiresã fuɔ kã Galasi aa Tite kã Dalmasi.
11 Like yaa tĩyãa baa-mi u diei yoŋ. Ta ŋ jo baa Marke-i, u maacemma dii
mi wulaa bɔi.
12 Mi puɔraa Tisike-i Efɛsi.
13 Da ŋ ta ŋ jo, ŋ biɛ mi waaŋ-joŋgoruo-i Karpusi wulaa dii Torasi-i-na ŋ ji
hã-mi, baa sɛbɛbaa-ba-i. Cãaniŋ-sɛbɛbaa-ba* kũŋgu yaa dii kpelle yaŋ.
14 Alɛsãndire maŋ fãnaŋo-i, u ciɛ karaaŋgu baa-mi cor, Itieŋo ka pã-yo ku
sɔlaaŋgu.
15 Iŋ waaŋ Diiloŋ-nelma maŋ, u cĩinaana-mɛi hiere, a ce dumaaŋo-na bel ŋ
fɛrɛ yuɔ.
16 Baŋ'a ba ce mi ãndaaŋgu-i yidĩɛlãŋgu-na, molo saa cu mi huoŋ-nu, ba
naana-miɛ hiere. Diilo baa yuu-ba ku cɛ̃mɛlle.
17 Baŋ fiɛ nanna miɛ, Itieŋo saa nanna-miɛ; u hãa-mi holle mi waŋ u
maama-i maŋ saaya ma waŋ dumaa. *Niɛraamba-i nilɛiŋa-na hiere ba nuɔ-
ma ka saa. Aa u tiraa hũu-mi kuliiŋgu nammu-na†.
18 Itieŋo ka cor tuɔ hiel mi yuŋgu-i wɛima-na hiere; u ka kor-mi aa ce mi
suur u nelle-na. Bɔbɔima gbĩɛ baa u yaa-i hɔnni maŋ joŋ. Ma ciɛ.

Jaaluperieŋgu

19 Jaal Pirsika-i‡ baa Akilasi-i a naara Onesifɔr dumɛlleŋ-baamba-i ŋ hã-mi.
20 Erati tĩyãa dii Korɛ̃nti. Turofimu saa da hĩnni mi yaŋ-yo dii Milɛti.
21 Gbãŋ ŋ jo aa waaŋgu suɔ da ku tã.
Ebulusi pãa ŋ jaaluŋgu, baa Pudɛ̃nsi-i, baa Linusi-i, baa Kulodiya-i a naara
Diiloŋ-dũŋ-baamba namba-i hiere.
22 Itieŋo tĩɛ baa-ni. U kãyã-nɛi hiere.

---

* **4:13** ***Cãaniŋ-sɛbɛbaa-ba:*** Bafamba taa ba ce cãani yaa ŋaa sɛbɛbaa ba nyɛgɛ̃ŋ. † **4:17** ***Kuliiŋgu nammu-na:*** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: Aa tiraa hũu-mi jara nuŋgu-na. ‡ **4:19** Pirsika yerre nande yaa Pirsili. Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.2.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã Tite-i
Nelmuoyamma

Tite waa Pol wuɔratieŋo naŋo. Ŋga u saa waa *Yuifuyiɛŋo; u waa *niɛryiɛŋo aa hũu Yesu maama-i (Gal. 2.1-3). U kãayã Pol bɔi u maacemma-na. Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã-yo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u waa Kirɛti. Pol naa ce u tĩɛna terieŋgu-na duɔ kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ba suɔ ba maacemma belma Diiloŋ-dũŋgu-na.

Pol piiye Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataambaŋ gbĩɛ ba waa dumaa, aa cira ba-maŋ miɛlãaŋ Diiloŋ-nelma-i ba pira nuɔmba-i, ba ta ba nuola-bɛi (sap. 1). U pigãaŋ Tite-i uŋ saaya u waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i: Bĩncuɔmba-i, cicɔraamba-i, naaciemba-i baa kɔraamba-i, nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u nelma (sap. 2). Ku huoŋgu-na, u dii u nuŋgu-i Diiloŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba ta ba wuɔ gboluoŋgu maŋ, aa da na ta na nunu na-naa tĩɛnamma-na kuŋ faa dumaa (sap. 3).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i. Mi cãa Diiloŋo aa tiraa waa Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ. Diiloŋo yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, u puɔraa-mi wuɔ mi kãyã-bɛi ba hũu u maama-i aa pigãaŋ-ba ninsoŋo-i ba da ba ta ba wuɔ u hũmelle-i fafamma.
2 Mafamma da ma ce, Diiloŋo-i Ninsontieŋ uŋ pãa cicɛ̃lma maŋ nuŋgu-i aa suɔ duɔ jĩna miwaaŋo-i, ba ka ta ba hĩŋ ma taaluŋgu.
3 Diiloŋo-i i koŋkortieŋ uŋ ŋa naa dii huɔŋgu maŋ duɔ kor nelbiliemba-i, kuŋ juɔ hi, u puɔr-mi baa u nelma-i mi ta mi wuɔra mi waŋ-ma baa nuɔmba-i ba da ba suɔ-ma.
4 Tite, mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã nuɔnɛi baa-yo. Mɛi fɛrɛŋ biɛŋo'i nuɔŋo-i i Diiloŋ-hũmelle-na. I To-i Diiloŋo-i baa i Koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-niɛ aa fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.

Diiloŋ-dũŋ-baamba yaatieŋo sĩnni-i

5 Tite, mi yaaŋ-ni Kirɛti-i-na ŋ da ŋ perieŋ maacemma maŋ tĩyãa cemma terieŋgu-na aa ŋ da ŋ wuɔra fiɛl yaataamba hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i nilɛiŋa-na hiere ŋaa miŋ waaŋ-ma baa-ni dumaa.
6 Da ŋ'a ŋ fiɛl umaŋ, cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ aa u saaya u waa ciɛŋo diei tieŋo. U bisãlmba saaya ba hũu Yesu maama-i, ba ciluɔ saaya u vii aa ba saaya ba ta ba nu ba bĩncuɔmba nunni-i.
7 Diiloŋ-dũŋ-baamba yaatieŋo ce Diiloŋ-maacemma, a ce dumaaŋo-na cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ. U saa saaya u waa bombolmantieŋo, u huɔŋga saa saaya ka maar-o, u saa saaya u tuɔ ce koŋhiliiŋgu, u saa saaya u waa bɛrkartieŋo, u saa bi saaya u tuɔ wuo huhurma-na.
8 Ku saaya u tuɔ suɔ niraamba belma aa waa ãnfafammanceroŋo. Ku saaya u waa nelnurãŋo, aa waa nelviiŋo, aa tiraa waa Diiloŋ-nolŋo. Ku saaya u tuɔ suɔ u fɛrɛŋ belma.
9 Kutieŋo saaya u nyaar Diiloŋ-nelma-na a wuɔ ma hũmelle-i ŋaa uŋ hãalãayã-mɛi dumaa, ku yaa u ka gbãa waŋ-ma fafamma a dii sirɛiŋa nuɔmba-na aa da nuŋgu nuharuntaamba-na.

Bel ŋ fɛrɛ coikartaamba-na

10 Na saa da, yaagbãrãamba maaraaya; ba nunni sa suɔ aa dɔl. *Yuifubaa-
ba maŋ suurii Yesu horre-na, ba yaa bɔi. Da ba ce ba ta ba piiye ba tãal
banamba-i.
11 Mamaŋ saa saaya wamma, ba waŋ ma yaa-i da ba da nallã ba nieŋa-i.
Baa yaŋ ba cor baa-ku, ba guɔla dumiɛŋa bɔi dumaaŋo-na.
12 Ba nelleŋ-tobiŋo naŋo waa tuɔ suɔ yiɛŋgu, u saa fuo-ma, u waaŋ-ma wuɔ:
«Kirɛtitaamba sa waŋ ninsoŋo gbula. Ba balaaŋ ŋaa kɛ̃lãamba aa tiraa waa
yentaamba. Ba yii baa ba kusũnni yoŋ.»
13 Uŋ waaŋ mamaŋ, u saa kar coima. Terieŋgu faŋgu-na, fulnu-bɛi ŋ waŋ
ninsoŋo-i baa-ba ku yaa ba ka vii Diiloŋ-hũmelle-na.
14 Waŋ baa-ba wuɔ ba baa fer Yuifu ba yiinatĩmma-i, ninsoŋo sĩ; aa nuɔmba
maŋ cĩinaana ninsoŋo-i, ba baa cu ba nelma huoŋ-nu.
15 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋ da ka waa welewele, ŋ wɛima-i hiere ma bi waa
welewele dumɛi. Ŋga bamaŋ guɔlaaya ba fɛrɛ aa cĩina Diiloŋo-i, fafaaŋgu diei
kuu si dii-bɛi. Ba balaaŋ baa ba hɔmmu-i hiere.
16 Ba wuɔra ba piiye wuɔ bafamba suɔ Diiloŋo-i, a ne da baŋ ceŋ kumaŋ ku
pigãaŋ wuɔ ba sa suɔ-yo. Ba balaaŋ cor, ba sa nu nɛliɛŋ ãndaaŋgu, ãnfafamma
yaraa-ba cemma ma kũŋgu-na hiere.

2

Babĩncuɔmbaŋ saaya ba waa dumaa

1 Tite, Diiloŋ-hũmelleŋ taaraŋ kumaŋ, nuɔ ta ŋ hãalã nuɔmba-i ku yaa-i.
2 Waŋ baa babĩncuɔmba-i wuɔ ba ta ba suɔ ba fɛrɛŋ belma, ba waa
bĩncɔfafaamba, ba waa nelnurãamba aa ba nyaar Diiloŋ-maama-na, ba yaŋ
nelnyulmu waa-bɛi, aa ba waa hɔhĩnantaamba.
3 Aa ŋ bi waŋ baa cicɔraamba-i wuɔ ba ta ba ce Diiloŋ-bisãlŋ temma. Ba yaŋ
sikuɔŋa-i, ba baa bi yaŋ kolma ta yaaŋga bɛi. Ba ta ba dii nelfafamma nuɔmba
tũnni-na.
4 Ku yaa cabisãlmba ka ta ba suɔ ba dɔl ba bɔlbaa-ba-i baa ba bisãlmba-i.
5 Ba ka ce nelnurãamba, baa cafafaamba. Ba ka yiɛra terduɔŋ-nu aa vii aa ta
ba siɛ ba bɔlbaa-ba wulaa. Mafaŋ da ma ce, molo siɛ da bĩɛna Diiloŋ-hũmelle
yerre-i.

Titeŋ saaya u ce kumaŋ hã naaciemba-i

6 Dii nelma naaciemba tũnni-na wuɔ ba yaŋ bisãnsĩnni-i.
7 Naŋ fɛrɛ-i, ŋ saaya ŋ yaŋ ŋ ciluɔ fa wɛima-na hiere; ba ta ba ne u yaa-i
aa ta ba ce. Ta ŋ waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-ba maŋ yeŋ dumaa; baa ta ŋ puona
baa-ma.
8 Ŋ nelma saaya ma koŋ, huhurma saa saaya ma waa-mɛi, ku yaa ŋ
bigãarãamba siɛ da cãl-e. Mafaŋ da ma ce, ba yammu ka ture.

Kɔraambaŋ saaya ba waa dumaa

9 Kɔraamba saaya ba ta ba siɛ wɛima-i hiere ba nebimba wulaa. Ba ta ba ce
ba hɔmmu-i. Ba baa ta ba fanu baa-ba.
10 Ba baa bi ta ba cuo ba nagãŋ-niini-i. Ba yaŋ aa ba firnu ba hɔmmu-i baa-
ba, ku yaa nuɔmba ka siɛ Diiloŋ-nelma-i, u yaa i koŋkortieŋo-i.

Diiloŋo hujarre yaa kuraa-ye

11 Na saa da, Diiloŋo pigãaŋ-ye u hujarre-i a ce nelbiliemba-i hiere ba da ba
gbãa kor.
12 Diiloŋ uŋ ciɛ hujarre-i yiɛ, ku ciɛ i hiel i naŋga kuubabalaaŋgu cemma-
na, aa ce i sa gbar nyaanu i yufieŋ-niini-i banamba temma-i. U ciɛ kufaŋgu-i i

diɛ gbãa bel i fɛrɛ fafamma nyuŋgo ku bãaŋ daaku-na, aa vii aa tiɛ ce Diiloŋo huɔŋga-i
13 i cie yibuɔ maŋ iŋ hĩŋ u taaluŋgu-i. Yiiŋgu faŋgu-na, i ka da Dombuɔ bəbəima-i, i ka da i koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa bəbəima-i.
14 U yaa hãa-ba u fɛrɛ ba ko-yo i sɔlaaŋgu-i duɔ hiel i yunni-i ãmbabalma-na aa migãaŋ i hɔmmu-i da welewele ce-ye fuɔ baaŋ miɛ i diɛ gbãa tiɛ kuye ãnfafamma cemma-i.
15 Niŋ saaya ŋ ta ŋ waŋ mamaŋ ma yaa mafamma-i. Nuɔnɛi yaatieŋ nuɔŋo-i, ta ŋ dii sirɛiŋa bɛi aa ŋ bi ta ŋ nuola-bɛi. Baa yaŋ molo ce yaadolle baa-ni.

3

Diiloŋ uŋ taaraŋ wuɔsaaŋgu maŋ

1 Ta ŋ titirre-mɛi baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ ba saaya ba ta ba siɛ fãamaambaa-ba wulaa baa yuntaamba bi wulaa. Ba ta ba nu ba nunni-i aa ta ba kuye kuufafaaŋgu cemma-i.
2 Ba baa waŋ ãndaparaaŋgu a hã moloŋo, ba baa ce bɛrru baa moloŋo. Ba suɔ ba fɛrɛŋ belma aa ba bi bel nuɔmba-i hiere da hĩɛhĩɛ.
3 Na saa da, miɛ fɛrɛ-i i waa dumɛi, i saa tiɛ suɔ kuyuŋgu. I saa tiɛ hũu ãŋhũuma. Ii naa pira, i taa i ce kumaŋ dɔlaanuŋ-yiɛ yoŋ, aa i yufieŋ-maama naa ta yaaŋga yiɛ. I maacemma saa naa fa, nenemuŋgu waa-yiɛ. I waa pɔpɔraaŋ miɛ aa i taa i bigãaŋ i-naa.
4 Ŋga Diiloŋo-i i koŋkortieŋ uŋ juɔ'a u ka pigãaŋ nuɔmba-i u fafaaŋgu-i baa u nelnyulmu-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i kuŋ juɔ hi,
5 u kuraa-ye. Iŋ hii ce ãnfafamma maŋ, u saa ne mafamma aa kor-e dɛ! Ŋga i hujarre'i kuɔ-yo u kor-e. U hãa-ye u *Yalle yaa a kor-e. U Yalle caya-yiɛ hũmmaŋ temma a hur i ãmbabalma-i a ce-ye nelfɛlaaŋ miɛ i doŋ tiɛ ce ãnfɛlɛŋo.
6 U puɔraa i koŋkortieŋo-i Yesu-Kirsa yaa jo baa-de sãmbaga yufelle ji hã-ye.
7 U ciɛ mafamma-i wuɔ uŋ dɔlaa-ye aa ce-ye nelviiŋ miɛ, iŋ hĩŋ cicɛ̃lma maŋ taaluŋgu-i, i ce ma taaŋ miɛ.

Bel ŋ fɛrɛ terbĩɛnataamba-na

8 Nel daama-i nuharuŋgu si dii-mɛi, mi taara ŋ waŋ-ma kuola-mɛi, ku yaa bamaŋ haa ba naŋga Diiloŋo-na ba ka ta ba kuye ãnfafamma cemma-i. Ku faa aa ku kãyã nuɔmba-i hiere.
9 Baa nyiɛsĩŋ nelma maŋ yuŋgu si dii-mɛi, bĩncuɔŋ-yirɛiŋa-i, cɔcɔgɔluɔ-i, ãndapirre-i *ãnjĩnamma-na, hiel ŋ naŋga niɛ. Mamaŋ mafamma-i daama-i hiere yuŋgu si dii ma diei nuɔ, ma sa kãyã nɛliɛŋo.
10 Da kuɔ nelgboroŋo dii na hɔlma-na, da ŋ gboya-yuɔ ku yu i hãi aa u saa nanna, hiel-o na hɔlma-na.
11 Ŋ suyaa kerre wuɔ fuɔ temma-i u naana Diiloŋ-hũmelle-i. Aa uŋ yagaraa cor tuɔ ce kuubabalaaŋgu-i, u kɔsuɔŋ u fɛrɛ'i dumaaŋo-na.

Ãndaperieŋgu

12 Artemasi-i baa Tisike-i mi ka saaŋ unaa kã na wulaa. Duɔ kã, ŋ gbãŋ ŋ jã-mi Nikopolisi-i-na; mi taara mi ka ce waaŋ-huɔŋgu-i kusuɔŋ-nu'i.
13 Senasi maŋ piiyeŋ u kãyã nuɔmba-i gɛ̃ŋgɛrbaa-ba-na, gbãŋ ŋ kãyã-yuɔ baa Apoləsi-i, da ba biɛ hũmelle-i bĩŋkũŋgu baa naa ba wulaa.
14 I natobimba saa saaya ba waa yoŋ nelbiliemba; ba saaya ba hãalã ãnfafamma cemma-i ta ba gbã ba kãyã sũntaamba-i.
15 Bamaŋ dii baa-mi hiere bande-i-na ba pãa ŋ jaaluŋgu. Iŋ daa jɛ̃naamba maŋ Yesu horre-na, jaal-ba ŋ hã-ye.

Diilo kãyã-nɛi hiere.

Polŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ hã Filemɔ-i
Nelmuoyamma

Filemɔ waa nelbuɔ. U nuɔ Yesu maama-i Pol yaa wulaa-i aa hũu-ma. U waa tĩɛna Koloɔsi. Kɔraamba waa baa-yo. U kɔriɛŋo naŋo-i ba taa ba bĩ-yo Onesimu. Onesimu ji gbar aa naa yaŋ-yo. Uŋ gbaraa dumaaŋo-na, yiiŋgu naŋgu-na u kã ka da Pol dii kaso-i-na. Pol wuɔ piiye Yesu maama-i baa-yo fuɔ wuɔ bi hũu-ma.

Huɔŋgu naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ saaŋ-yo hã u yuntieŋo-i baa-yo. Ku waa kɔriɛŋo maŋ duɔ gbar aa ba hi-yo bel-o, ba sa puona baa u kũɔma huolma-i. Sɛbɛ daayo nyɛgɛ̃mmaŋ-yuŋgu yaa kufaŋgu-i duɔ cãrã Filemɔ-i wuɔ u ce jande aa u yaŋ Onesimu bir suur u dumɛlle-na, u baa gãŋ baa-yo, u yaŋ aa u bel-o fafamma kɛrɛ ba ciɛ baaduɔmba *Kirsa horre-na.

Pol hiiriiye u yalle-i baa u jĩɛŋo-i u sɛbɛ-i-na. U sa guor-o, u sa kpakpaa-yo, u saa bi cie-yo wuɔ u baa ce kumaŋ saaya cemma Onesimu-i-na. Ŋga Kirsa nelnyulmuŋ migãaŋ tĩɛnamma-i dumaa, u piiye ma yaa da ma tĩɛnu u jĩɛŋo-i baa bamaŋ ka kalaŋ sɛbɛ daayo-i hiere.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Pol, ba bilaa-mi dii-mi kaso-i-na Yesu-Kirsa maama-na. Muɔ baa mi natobiŋo-i Timote-i, miɛmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i diɛ hã-ni Filemɔ. Nuɔnɛi i jĩɛŋ nuɔ, nuɔnɛi i nabentieŋ nuɔ maacemmaŋ-hũmelle-na.

2 I bi nyɛgãaŋ-yo diɛ hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ tigiiŋ ŋ dumɛlle-na baa i tũɔ-i Apiya-i a naara Arsipe-i fuɔ maŋ vaa u fɛrɛ tuɔ ce Diiloŋ-maacemma-i baa-ye.

3 I To-i Diiloŋo-i, baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

Pol nuɔ Filemɔ maama-i

4-5 Filemɔ, niŋ dɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa, baa niŋ haa ŋ naŋga-i Itieŋo-i Yesu-i-na dumaa, mi nuɔ-ma hiere. A ce dumaaŋo-na, da mi ta mi cãrã Diiloŋo-i huɔŋgu huɔŋgu, mi ta mi jaal-o ŋ maama-na.

6 Mi cãrã Diiloŋo-i wuɔ niŋ hũyãa u maama-i i waa horre maŋ nuɔ-i daade-i, u yaŋ di ta di kã baa di yaaŋga, ku yaa *Kirsaŋ ciɛ ãnfafamma maŋ yiɛ, nuɔmba ka suɔ-ma.

7 Kpɔr, niŋ dɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dumaa, ku fĩɛ ba hɔmmu-i, a ce dumaaŋo-na ku dɔlaanu-miɛ cor aa tiraa dii sirɛiŋa miɛ.

Pol cãarã Filemɔ-i a hã Onesimu

8 Filemɔ, *Kirsa yerre-na mi gbãa guor-ni ŋ ce kumaŋ saaya cemma.

9 Ŋga mi niɛ da ku bɔyaa mi ne niŋ dɔl nuɔmba-i dumaa, aa cãrã-niɛ ku yaa faa. Muɔ Pol, mi yaaŋga cãa, a naara kufaŋgu-i ba diyaa-mi kaso Yesu-Kirsa maama-na.

10 Mi cãrã-niɛ da mi hã Onesimu* yaa-i. U nuɔ Kirsa maama-i mi nuŋgu-na kaso-i-na bande-i-na aa hũu-ma, a ce dumaaŋo-na u ciɛ mi biɛŋo.

11 Dĩɛlũɔ-i-na, u saa tuɔ fa wɛima u hã-ni, ŋga fiɛfiɛ-i-na, u ka fa a hã nuɔŋo-i aa bi fa hã muɔŋo-i.

12 Mi saaŋ-yo da mi hã-ni, uu dii ŋaa mɛi fɛrɛŋ tãmmaŋ-wuoŋo

13 Miŋ yeŋ kaso-i-na bande-i-na *Neldɔdɔlma maama-na, mi taa mi taara mi jĩna-yuɔ mi caaŋ-nu u tuɔ ce mi maacemma-i naŋ fuoŋgu-na.

---

* **1:10** Onesimu yuŋgu yaa wuɔ «fa wɛima».

14 Ŋga mi sa taara mi ce kumaŋ sa dɔlaanuŋ-niɛ. Mi sa taara mi guor-ni ŋ ce
ãnfafamma hã-mi. Mi taara da ŋ'a ŋ ce kumaŋ hã-mi ku hel naŋ fɛrɛŋ huɔŋ-
na.
15 Ku gbãa ce Onesimu furaaya ŋ caaŋgu-na da huɔŋgu cɛllɛ aa duɔ bir kã ka
waa baa-ni gbula hai gbãa suɔ?
16 Gboluoŋ daaku-na, baa bel-o ŋaa kɔriɛgbãŋgbãlãŋo, bel-o ŋaa ŋ
nelkpekpelŋo. U maama dii kpelle mi huɔŋga-na; ŋga uŋ kãŋ na da na ka
ti̍ɛna baa na-naa, a naara naŋ tiraa na ye Itieŋo baaŋ namaa na hãi-i-na, u
maama saaya ma waa kpelle naŋ huɔŋga-na a yaŋ muɔŋo-i.
17 Da ŋ ta ŋ kãŋ-mi ŋ ji̍ɛŋ muɔ, bel-o ŋaa niŋ bilaa muɔŋo-i dumaa.
18 Da kuɔ u cãlãa-ni baa wɛima, sisɔ ŋ cɛ̃mɛlle dii-yuɔ, muɔmɛi ka pã-de hã-
ni.
19 Muɔ Pol, muɔmɛi nyɛgãaŋ nel daama-i baa mi fɛrɛŋ naŋga wuɔ mi ka suu
u cɛ̃mɛlle-i. Ŋga ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ mɛi bi cɛ̃mɛlle dii nuɔŋo-na: Ŋ saaya ŋ pã ŋ
fɛrɛ a hã-mi.†
20 Mi natobiŋ nuɔ, jande, ne Itieŋo-i aa ŋ ce-ma ŋaa miŋ waaŋ-ma dumaa;
ne Kirsa-i aa ŋ fɛ̃ mi huɔŋga-i.
21 Miŋ yeŋ terieŋgu maŋ nuɔ-i, mi suyaa wuɔ miŋ waaŋ mamaŋ baa-ni
daama-i ŋ ka ce-ma, aa tiraa suɔ wuɔ ŋ ka ce cor kufaŋgu-i.
22 Naŋ cãrãŋ Diiloŋo-i, mi suyaa miɛ mi ka da hũmelle-i kã na wulaa,
terieŋgu faŋgu-na, ta ŋ tigiiŋ mi muncɔmmu-i ŋ cie-mi.

Jaaluperieŋgu

23 Epafirasi pãa ŋ jaaluŋgu. Uu bi dii baa-mi kaso-i-na Yesu-Kirsa maama'i
nuɔ-i.
24 Marke-i baa Aritarke-i baa Demasi-i a naara Like-i, bafamba dii baa-mi
i tiɛ ce Diiloŋ-maacemma-i, ba bi pãa ŋ jaaluŋgu.
25 Itieŋo-i Yesu-Kirsa kãyã-nɛi.

† **1:19** Filemɔ hũyãa Yesu maama-i Pol yaa wulaa-i ku'i ciɛ Pol wuɔ u cɛ̃mɛlle dii-yuɔ.

Sɛbɛ maŋ nyɛgãaŋ hã
Ebirebaa-ba-i
Nelmuoyamma

Umaŋ nyɛgãaŋ Ebire ba sɛbɛ-i, kutieŋo ŋyɛgãaŋ-yo a vii *Yuifubaa-ba maŋ hũyãa Yesu maama-i aa ba ta ba mulĩɛŋ-ba ma maama-na. U diyaa sirɛiŋa bɛi Yesu hũmelle wuɔsaaŋgu-na; wuɔ da ba fiɛ ta ba mulĩɛŋ-ba di maama-na, ba baa yaŋ ba kũɔma seŋ.

U tagaaya pigãaŋ-ba wuɔ Yesu-i ponsaaŋ-wuoŋo sĩ: U yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i. Diiloŋo ciɛ u yaa-i *jigãntaamba yuntieŋo-i. Yesu jigãntesĩnni deŋ baa Yuifu ba niini-i. Bafamba taa ba kor Diiloŋo-i baa tãmmaŋ-niini, ŋga ba niikonni saa ta ni gbã ni pir nɛliɛŋ ãmbabalma. A ne da Yesu yaa ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a pã u fɛrɛ hã Diiloŋo-i. U ciɛ ku yaa-i a pir i ãmbabalma-i a dii-ye i-naa nuɔ baa Diiloŋo-i. Dumandɛ-i-na, u taa yaaŋga yiɛ ka tĩɛna Diiloŋo caaŋ-nu tuɔ cãrã-yuɔ u hã-ye (sap. 1–9).

Sɛbɛtieŋo diyaa sirɛiŋa bɔi Diiloŋ-dũŋ-baamba-na. Sɛbɛ periema-na, u tiraa dii sirɛiŋa bɛi wuɔ ba baa bir baa ba huoŋgu Diiloŋ-hũmelle-na. Ba ne yiinataambaŋ wuɔyaa-de dumaa aa ba ta ba ce ba temma. Ba ta ba ne Yesu yaa u diei yoŋ. Ba hĩrã mulĩɛma-i aa ba siɛya ba kũɔma-i fuɔ ku bãlma (sap. 10–13).

Diiloŋo puɔraa u Biɛŋo-i baa u nuŋ-ãndaaŋgu-i

1 Yiinaa-i-na, Diiloŋo taa u ce u *pɔpuɔrbiemba yaa ta ba piiye baa i bĩncuɔmba-i. Baŋ piiye baa-ba ku yuu niele, aa ba piiye baa-ba sĩnni bɔi-na.
2 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, yiperieŋ daani-na, u ciɛ u Biɛŋo yaa piiye baa-ye. Diiloŋo curaa baa u yaa-i a hiel miwaaŋo-i, aa bir bĩmbĩnni-i hiere dii u naŋ-na.
3 Diiloŋo bɔbɔima da u yaa nuɔ-i, u fũnuŋ ko Tuoŋo-i. U nuŋ-ãndaaŋgu dii baa fɔ̃ŋgũɔ. U bilaaya bĩmbĩnni-i hiere baa ku yaa-i. U pirii nelbiliemba ãmbabalma-i aa nyugũŋ ka tĩɛna Diiloŋo-i Wɛimantieŋo caaŋ-nu dii dɔrɔ-i-na.
4 Diiloŋ-Biɛŋoŋ maaraa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i dumaa, u yerre bi maaraa ba yirɛiŋa-i dumɛi.

Diiloŋ-Biɛŋo maaraa dɔrpɔpuɔrbiemba-i

5 Na daa Diiloŋo gbĩɛ *dɔrpɔpuɔrbiloŋ hayo-i dede wuɔ:
«Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i.
*Muɔmɛi huɔŋ-ni nyuŋgo-i-na.»**
Sisɔ u piiye dɔrpɔpuɔrbiloŋ hayo-i maama-i dede wuɔ:
«Mi ka ce u To muɔ, u ka waa mi biɛŋo.»†
Na nuɔ-ma dede wɛi?
6 Ŋga uŋ'a u saaŋ u Bɛpoldĩɛlãŋo-i hĩɛma-na, u ciɛra wuɔ:
«Dɔrpɔpuɔrbiemba-i hiere ba ta ba dũuna ba jaal-o.»‡
7 Uŋ waaŋ mamaŋ dɔrpɔpuɔrbiemba kũŋgu-na, u ciɛra wuɔ:
«Mi gbãa ce mi dɔrpɔpuɔrbiemba bir fafalmu,
mi gbãa ce mi maacembiemba bir dãamu.»§
8 Ŋga u Biɛŋo kũŋgu-na, u ciɛra:
«Nuɔŋo-i Diiloŋ nuɔ, ŋ yuntesĩnni dii gbula.
Ŋ sa ce ŋ fãamaansĩnni-i baa huhurma.
9 *Kumaŋ vii, ku yaa dɔlaanuŋ-niɛ, ŋ bigãaŋ ãmbabalma fuɔ.*

---

* **1:5** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 2.7 † **1:5** Samiɛl sɛbɛhãalĩŋo (2 Samuel) 7.14 ‡ **1:6** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 97.7 § **1:7** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 104.4

Diilo, ku'i ciɛ ŋ Diiloŋo hiel nuɔnɛi ŋ nabaamba hɔlma-na
*a hure namma-i niɛ a ce-ni nelbuɔ nuɔ a fɛ̃ ŋ huɔŋga-i.»**
10 U bi tiraa cira:
«Itie, nuɔnɛi hielaa hɩ̃ɛma-i dii ku domma-na,
naŋ fɛrɛŋ nammu yaa maa dɔrɔ-i.
11 *Nifanni-i daani-i hiere ni ka gbuo,*
ŋga nuɔ fuɔ ŋ sa ji gbuo dede.
Ni ka vãa hiere ŋaa kompammu.
12 *Ɲ ka pumannu-niɛ ŋaa baŋ pumannuŋ joŋgoruo dumaa jɩ̃na kɔtuɔŋgu.*
Ɲ ka hor-ni ŋaa baŋ hor niidiini dumaa.
Ɲga nuɔ nii dii ŋ temma-i ŋ sa ji kã terieŋgu.»†
13 Diiloŋo gbɩ̃ɛ dɔrpɔpuɔrbiloŋ hayo-i dede wuɔ:
«Jo ŋ ji tɩ̃ɛna mi caaŋ-nu;
aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bɛi.»‡
14 Dɔrpɔpuɔrbiemba dii yoŋ ta ba ce Diiloŋo maacemma; molo sa da ba yufelle. Diiloŋo puɔr-ba ba ta ba jo ba kãyã uŋ ka kor bamaŋ.

2

Bilaaŋ Diiloŋ-nelma-i nammu hãi

1 Maŋ juɔ waa dumaaŋo-na, iŋ nuɔ Diiloŋ-nelma maŋ, i saaya i gbuu bel-ma nammu hãi, ku yaa i siɛ ji nanna hũmelle-i.
2 Na saa da, *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba, ba nelma waa baa fɔ̃ŋgũɔ. Umaŋ duɔ yagar ba nuŋgu-i uŋ taaraŋ kumaŋ u da-ku.
3 Ɲga koŋkoro daayo temma nelma-i, diɛ bel-ma baa i nanyuɔŋgu, i ka ce niɛ gbãa kor yaahuolo-na? Itie fuɔ fɛrɛ yaa juɔ baa nel daama-i dɩ̃ɛlũɔ, ku huoŋgu-na, bamaŋ nuɔ-ma Itieŋo nuŋgu-na, ba tiraa tir-ma wuɔ ninsoŋo.
4 Ma tirma-na, Diiloŋo taa u ce gbɛrɛ-wɛima bɔi, baa nelma bɔi, duɔ hiel coima-i ba nunni-na, aa bi tuɔ cal u *Yalle papãmuŋgu-i a saa baa kuŋ dɔlaanu fuɔ fɛrɛ-i dumaa.

Yesu juɔ baa koŋkoro

5 Iŋ waŋ miwaanfɛlɛŋo maŋ maama-i wuɔ u jo dii, Diiloŋo saa hã *dɔrpɔpuɔrbiemba baa u tesɩ̃nni-i.
6 Ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na terieŋgu naŋgu-na wuɔ:
«Diilo, yuŋ haku-i dii nɛliɛŋo-na
aa ŋ bel-o fafamma belŋ daama temma-i?
Yuŋ haku-i dii nelbiloŋo-na
aa ŋ vaa ŋ fɛrɛ baa u kũŋgu-i vaaŋ daama temma-i?
7 *Ɲ birii-yo dɔrpɔpuɔrbiemba huoŋ-nu cɛllɛ. Ɲ ciɛ u ce bɔi.*
8 *Ɲ haa-yo bɩ̃mbɩ̃nni-i hiere ni yuŋ-nu.»**
Da kuɔ Diiloŋo haa nɛliɛŋo-i bɩ̃mbɩ̃nni-i hiere ni yuŋ-nu, ku yuŋgu yaa daaku wuɔ bɩ̃ŋkũŋgu si dii kumaŋ tɩ̃yãa nɛliɛŋo si dii ku yuŋ-nu. A ne da i sa da nɛliɛŋo yuntesɩ̃nni-i bɩ̃mbɩ̃nni-na hiere fiɛfiɛ-i-na yogo.
9 Ɲga Diiloŋ uŋ birii Yesu maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba huoŋgu-na cɛllɛ, i daa u ciɛ u ce bɔi. Uŋ kuu kuliiŋgu maŋ, Diiloŋo niɛ ku yaa-i aa ce u ce bɔi. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo hujarre yaa ciɛ u nal kuliiŋgu-i ne nelbiliemba-i hiere ba maama-na.
10 Diiloŋo maŋ hielaa bɩ̃mbɩ̃nni-i hiere, aa bɩ̃mbɩ̃nni-i hiere ni tɩ̃yãa fuɔ tɩ̃ɛma, u taa u taara nuɔmba bɔi suur u nelle-na ta ba ce ba bãaŋgu-i baa-yo.

---

* **1:9** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 45.7-8 † **1:12** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 102.26-28 ‡ **1:13** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.1 * **2:8** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 8.5-7

A ce dumaaŋo-na uu naa saaya u yaŋ Yesu mulĩɛŋ a perieŋ u jommaŋ-yuŋgu-i
duɔ gbãa duɔ puur hũmelle-i hã-ba.
11 Yesu yaa piriiŋ nelbiliemba ãmbabalma-i. Fuɔ fɛrɛ-i baa uŋ pirii bamaŋ
ãmbabalma-i, Toduɔŋ bisãlmba. Ku'i ciɛ senserre sa da-yo u duɔ bĩ-ba u
hãmba.
12 U ciɛra wuɔ:
«Diilo, mi ka waŋ ŋ maama baa mi hãmba-i,
mi ka gbɛliɛŋ-ni ŋ baamba hɔlma-na.»†
13 U tiraa cira wuɔ:
«Muɔmi ka haa mi naŋga-i Diiloŋo yaa nuɔ-i.»‡
Aa tiraa cira:
«Muɔmɛi daami baa Diiloŋ uŋ hãa-mi bisãlmba maŋ.»§
14 Uŋ gbɛ̃ŋ bisãlmba maŋ, baa dii tãmmaŋ-niɛmba hiere. Ku'i ciɛ fuɔ bi ce
u fɛrɛ tãmmaŋ-nolŋo ba temma, a ku kɔsuɔŋ *Sitãni; u yaa diyaaŋ kuliiŋgu-i
nuɔŋ dumiɛŋa-na.
15 Yesu ciɛ ku yaa-i a kor kuliiŋguŋ taa ku dii korma bamaŋ nuɔ-i. Kuu naa
ce-ba ŋaa kɔraamba.
16 Ku saa ce ŋaa u juɔ duɔ ji kãyã dɔrpɔpuɔrbiemba dɛ, u juɔ duɔ ji kãyã
*Abiramu hãayɛ̃lmba.
17 Ku'i ciɛ uu naa saaya u ce u fɛrɛ u hãmba nabiɛraŋo wɛima-na hiere a jo ji
ce *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ hujantieŋo aa vii baa Diiloŋ-jigãŋga-i duɔ
pir nuɔmba ãmbabalma-i halaŋ-ma ba yunni-na.
18 Fuɔ fɛrɛ uŋ mulãaŋ baŋ taa ba taara ba guɔl u gbeini-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u
suyaa ku yaaŋga-i, a ce dumaaŋo-na u gbãa kãyã bamaŋ gbeini-i guɔlaaŋ.

3

Yesu maaraa Moisi-i

1 Tobiŋ namaa, ku'i ciɛ Diiloŋ uŋ bĩɛ namaa namaŋ hiere ce-na u baaŋ
namaa, na saaya na ta na ne Yesu yaa-i. Diiloŋo puɔraa u yaa-i. Iŋ waŋ Diiloŋ-
hũmelle maŋ maama-i, u yaa di *jigãntaamba yuntieŋo-i.
2 Diiloŋo yaa hãa-yo baa maacemma famma-i. U ciɛ u maacemma-i Diiloŋo
yaaŋga-na maŋ saaya ma ce dumaa ŋaa *Moisiŋ ciɛ u maama-i Diiloŋ-dũŋgu-
na dumaa.
3 Yesu maaraa Moisi-i. U maaraa-yo niɛ niɛ? Ba siɛ gbãa gbɛliɛŋ dũŋgu-i ji
cor ku matieŋo-i.
4 Dũnni-i hiere nuɔmba'i maa-ni ninsoŋo, ŋga na saaya na suɔ wuɔ
bĩmbĩnni-i hiere Diiloŋo'i maa-ni.
5 Moisi fuɔ waa maacembiloŋo yoŋ. U ciɛ u maacemma-i maŋ saaya ma ce
dumaa Diiloŋ-dũŋ-baamba hɔlma-na. Diiloŋo naa saaya u ji ce mamaŋ, Moisi
naa wuɔya tuɔ suɔr ma yaa-i.
6 Ŋga *Kirsa fuɔ fɛrɛ yaa Bɛpolŋo-i. U bi ciɛ u maacemma-i maŋ saaya ma
ce dumaa. U yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba yuŋgu-na. Iŋ haa i naŋga-i kumaŋ nuɔ-i
aa tiɛ gbɛliɛŋ i fɛrɛ, ku maama da ma saa hel i hɔmmu-na, miɛmɛi u dũŋ-baaŋ
miɛŋo-i.

Diiloŋo tigiiŋ fiisaaŋ-terieŋgu tuɔ cie u baamba-i

7 *Diiloŋ-Yalle daa ma yaa di cira wuɔ:
«Da na nu Diiloŋo nelma-i nyuŋgo-i-na,
8 *baa na cĩina-mɛi*
ŋaa na bĩncuɔmba naŋ puu baa-yo dumaa
*yiiŋgu maŋ ba naŋ fiɛŋ-yo dii *hĩɛkuraaŋgu-na.»*

---

† **2:12** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 22.23 ‡ **2:13** Samiɛl sɛbɛhãalĩŋo (2 Samuel) 22.3 § **2:13** Isayi (Ésaïe) 8.18

9 Diiloŋo ciɛra wuɔ:
«Na bĩncuɔmba daa miŋ ciɛ kumaŋ bieŋ komuɔŋa hãi hɔlma-na,
ŋga ba bilaa diiloŋo-i a feŋ-mi da ba ce-mi ne
10 *ku'i ciɛ mi cira:*
‹Ba sa gbãŋ haarma,
miŋ taaraŋ ba ce kumaŋ ba yaaŋ-ku.›
Mi huɔŋga duu baa-ba cor.
11 *Kaŋ duu baa-ba dumaaŋo-na mi waasa miɛ:*
*‹Miŋ tigiiŋ fiisaaŋ-terieŋgu maŋ, ba cɛraa ba da suur-kuɔ.›»**
12 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ, na hɔlma-na unaa baa ji ce ãnyagarmantieŋo a ji tuɔ cĩina Cicɛ̃lmantieŋo-i.
13 Nyuŋgo ku bãaŋ daaku-na, Diiloŋo tiraa u taara u piiye baa-ye. A ce dumaaŋo-na taa na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ yinni maŋ joŋ; ku yaa bĩŋkũŋgu siɛ gbãa tãal unaŋ nuɔ dii-ni ãmbabalma cemma-na a ce-ni ãnyagarmantieŋ nuɔ.
14 Ii dii *Kirsa kuoyataaŋ miɛ nyuŋgo-i-na. Ŋga diɛ tiɛ taara i tĩɛ u kuoyataaŋ miɛ, iŋ haa i naŋga-i kumaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, i saaya i haa i naŋga kuɔ.
15 Ma waaŋ wuɔ: *«Da na nu Diiloŋo nelma-i nyuŋgo-i, baa na cĩina-mɛi ŋaa na bĩncuɔmba naŋ puu baa-yo aa cĩina-mɛi dumaa.»*†
16 A ne da na bĩncuɔŋ haba-i nuɔ Diiloŋo nelma-i aa pu baa-yo? *Moisiŋ hielaa bamaŋ hiere Esipi-i-na ba'i sĩ wɛi?
17 Aa Diiloŋo huɔŋga duu baa haba-i bieŋ komuɔŋa hãi hɔlma-na? Baaduɔŋ daaba'i sĩ wɛi? Ba yaa cãlãa aa kã ka ku dii hĩɛkuraaŋgu-na.
18 Diiloŋo waasaaŋ wuɔ haba-i siɛ da suur u fiisaaŋ-terieŋgu-na? Baaduɔŋ daaba'i sĩ wɛi? Ba yaa naa yagaraa wuɔ ba siɛ nu Diiloŋo nuŋgu-i.
19 Terieŋgu faŋgu-na, kumaŋ ciɛ i bĩncuɔmba saa gbãa suur fiisaaŋ-terieŋgu-na, ku yuŋgu yaa daaku: Ba yagaraa wuɔ ba siɛ haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ.

4

1 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ wuɔ i gbãa suur u fiisaaŋ-terieŋgu-na, u saa bir-ku yogo. Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ, na hɔlma-na unaa baa ji hel hɔ̃ntɔbiloŋo.
2 Na saa da, miɛ iŋ nuɔ *Neldɔdɔlma-i dumaa, i bĩncuɔmba bi nuɔ-ma dumɛi. Ŋga baŋ nuɔ mamaŋ, ba saa hũu-ma hĩŋ, a ce dumaaŋo-na ma saa gbãa fa wɛima hã-ba.
3 Miɛ maŋ haa i naŋga Diiloŋ-ãndaaŋgu-na, i ka suur fiisaaŋ-terieŋ daaku-na. Miŋ gbɛ̃ŋ fiisaaŋ-terieŋgu maŋ, Diiloŋo waaŋ kufaŋgu maama yaa u nelma-na wuɔ:
«Ku'i ciɛ mi huɔŋgaŋ duu baa-ba mi waasa miɛ:
*‹Miŋ tigiiŋ fiisaaŋ-terieŋgu maŋ, ba cɛraa ba da suur-kuɔ.›»**
Diiloŋo yaa piiye dumaa, a ne da u bãlãa u maacemma-i dii miwaaŋo jĩnammaŋ-huɔŋ-nu.
4 Diiloŋ-nelma piiye *yitĩɛnaŋgu maama terieŋgu naŋgu-na wuɔ: *«Diiloŋ uŋ bãlãa u maacemma-i, wuɔ fiisa niehãi yiiŋgu-na.»*†
5 Ma bi waaŋ bande-i-na wuɔ:
«Miŋ tigiiŋ fiisaaŋ-terieŋgu maŋ ba cɛraa ba da suur-kuɔ.»‡
6 Bamaŋ nuɔ Neldɔdɔlma-i dĩɛlũɔ, ba yagaraa Diiloŋo nuŋgu-i, a ce ba saa da suur fiisaaŋ-terieŋgu-na, a ne da nuɔmba saaya ba suur-kuɔ.

---

* **3:11** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.7-11 † **3:15** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.7-8 * **4:3** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.11 † **4:4** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 2.2 ‡ **4:5** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.11

7 Ku'i ciɛ Diiloŋo tiraa dii nyuŋgo ku yiiŋgu-i a hã-ye. Baŋ yagaraa Diiloŋo
nuŋgu-i, bieŋa bɔi ku huoŋgu-na, u juɔ ce *Davidi waŋ ku maama u gbɛliɛmaŋ-
nɛini-na. Mi nuŋgu hii nelma famma-i cor tĩ wuɔ:
«Da na nu Diiloŋo nelma-i nyuŋgo-i-na, baa na cĩna-mɛi.»§
8 Yosuweŋ kãa baa *Isirahɛl-baamba-i kusuɔŋ-nu, kuɔ fiisaaŋgu waa, Di-
iloŋo naa waa hie tuɔ piiye fiisaaŋgu naŋ maama?
9 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ ciɛ u maacemma-i bãl aa fiisa fiisaaŋgu maŋ
niehãi yiiŋgu-na, ku temma dii ta ku cie u baamba-i.
10 Umaŋ duɔ da fiisaaŋ daaku-i, u ka fiisa ŋaa Diiloŋ uŋ ciɛ u maacemma tĩ
aa fiisa dumaa.
11 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i gbãŋ i da fiisaaŋgu faŋgu-i. Yaaŋ i vaa i fɛrɛ unaa
baa ji yagar Diiloŋo nuŋgu-i a ji hel hɔ̃ntɔbiloŋo ŋaa i bĩncuɔmbaŋ ciɛ dumaa.
12 Diiloŋ-nelma-i nelkulemma sĩ, maa dii baa fɔ̃ŋgũɔ. Ma dɔl ma yaŋ nunni
hãi jigãŋga-i. Da ŋ nu-ma, ma suur ŋ huɔŋga-na a fiɛlnu ŋ kusũŋ-maama-i baa
ŋ ãnjɔguɔma-i. Ma hɔnu ŋ kusũŋ-maama-i ŋaa baŋ hɔnnuŋ bĩŋwuoŋo dumaa
baa jigãdɔdɔlŋga.
13 Diiloŋ uŋ hielaa bĩmbĩnni maŋ hiere, ku diei saa fuo-yuɔ, u yufelle dii-niɛ
hiere, u da-ni hiere. U yaa kaa yuu-ye baa iŋ ciɛ mamaŋ cor hiere.

Yesu yaa Diilojigãntaamba yuntebuɔ-i

14 *Diilojigãntieŋo dii baa-ye. Diilojigãntieŋo faŋo yaa Diilojigãntaamba
yuntebuɔ-i. U yaa Yesu-i Diiloŋ-Biɛŋo-i. U yaa nyugãaŋ kã Diiloŋo wulaa
dii dɔrɔ-i-na. Terieŋgu faŋgu-na, uŋ pigãaŋ-ye hũmelle maŋ, yaaŋ i bel-de
nammu hãi.
15 Miɛ *Diilojigãntaamba yuntieŋo-i hujantieŋo, da ku ta ku nuɔl-e, u tuɔ
kaal u kãyã-yiɛ. Ba ciɛ wɛima-i hiere da ba guɔl u gbeini-i ŋaa baŋ guɔl miɛ
niini-i dumaa, ŋga yinduɔŋgu u saa ji cãl Diiloŋo-i.
16 Terieŋgu faŋgu-na, baa na kãalã, yaaŋ i piɛ Diiloŋo-i hujarrentieŋo-i. Diɛ
piɛ-yo, u ka ce hujarre yiɛ aa firnu u huɔŋga-i baa-ye aa wɛiŋ da ma da-ye u
kãyã-yiɛ.

5

1 *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ duɔ hel nelbiliemba hɔlma-na, u
maacemma yaa a tĩɛna tuɔ fa ba maama-i Diiloŋ-hũmelle-na. U yaa buolaaŋ
Diiloŋo-i aa tuɔ pã niipãnni-i u hã-yo ãmbabalma maama-na.
2 Fuɔ fɛrɛ-i ku bi nuɔl-o Diiloŋ-hũmelle-na, a ce dumaaŋo-na bamaŋ sa
suyaaŋ kuyuŋgu aa ta ba pira, u suɔ ba belma.
3 Aa kuŋ nuɔl-oŋ dumaaŋo-na, u saaya u kor Diiloŋo-i baa tãmmaŋ-kũŋgu a
ce, aa bi kor-o hã banamba-i.
4 Molo siɛ gbãa bi sire u fɛrɛŋ nuɔ dumaa wuɔ fuɔ Diilojigãntaamba
yuntieŋo; Diiloŋo'i hãa-niŋ kufaŋgu munyiɛrammu-i ŋaa uŋ hãa *Aarɔ̃-i baa-
mu dumaa.
5 Kuuduɔŋgu yaa baa *Kirsa-i, fuɔ fɛrɛ saa jĩna u fɛrɛ munyiɛrammu fammu-
na, Diiloŋo'i jĩɛna-yuɔ. U gbĩɛ-yo wuɔ:
*«Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i,
muɔmɛi huɔŋ-ni nyuŋgo-i-na.»**
6 Terieŋgu naŋgu-na, u tiraa cira:
«Ŋ ciɛ jigãntieŋ nuɔ a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ Mɛlkisedɛki temma.»†

§ **4:7** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 95.7 * **5:5** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 2.7 † **5:6** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.4

7 Yesu naa suɔ wuɔ Diiloŋo gbãa hũu-yo kuliiŋgu-na, a ce dumaaŋo-na, uŋ
waa hĩɛma-na, u cãarã-yuɔ, gbuu cãrã-yuɔ baa kaasĩŋgu baa nyinyɔlma. Uŋ
hiiriiye u fɛrɛ dumaaŋo-na Diiloŋo yaaŋga-na, Diiloŋo siɛ u cãrãmma-i‡.
8 Uŋ ŋa naa fiɛ waa Diiloŋ-Biɛŋo, u hũyãa-ma ce sũlma-i a nu Diiloŋo
nuŋgu-i.
9 Uŋ ciɛ u maacemma-i ka hi u fuoŋgu-i, ku'i ciɛ bamaŋ nuɔŋ u nuŋgu-i
hiere, u ciɛ ba Koŋkortieŋo a kor-ba gbula.
10 A ce dumaaŋo-na Diiloŋo ciɛ-yo jigãntaamba yuntieŋo Mɛlkisedɛki
temma.

Bĩncuɔŋ-niiwuoni

11 Terieŋ daaku-na, nelma bɔi dii i diɛ waŋ-ma, ŋga na tũnni sa tiraa ni ye
fiɛfiɛ, a ce dumaaŋo-na ma wamma dii kpelle.
12 Na huɔŋgu cuɔ hũmel daade-na. Naa naa saaya na suɔ yiɛŋgu ta na
hãalã banamba-i, ŋga namɛi daana yogo ba saaya ba tiraa hãalã-nɛi Diiloŋ-
hũmelle-i ŋaa na suurii-diɛ fɛlɛmma. Na birii jo nyɔlma-na, a ne da naa naa
saaya na ta na wuo bĩncuɔŋ-niiwuoni.
13 Umaŋ duɔ tuɔ mɔsũŋ yogo, tonto; u sa suɔ kumaŋ vii baa kumaŋ saa vii.
14 A ne da niiwuoni yaa bĩncuɔŋ-niini-i. Ni wuoma miɛŋ-ba, a ce dumaaŋo-
na ba suɔ kuufafaaŋgu-i bɔ-ku kuubabalaaŋgu-na.

6

1 Terieŋgu faŋgu-na, i ka cor Kirsa hũmelle dommaŋ-kalaŋo-i a tiɛ kã ku yuŋ-
terieŋ-nu. Kuu dii ŋaa dũŋgu tuole jĩɛna tĩ, i saaya i haaya-kuɔ. I siɛ gbãa tiɛ
titirre nelduɔŋ daama-i yinni maŋ joŋ wuɔ na nanna na ciləbabalaŋo-i aa na
haa na naŋga-i Diiloŋo-na. Mafamma waaŋ cor tĩ baa-na.
2 *Batɛmu ba kũŋgu-i baa a haa ŋ naŋga-i nuɔmba yunni-na aa cãrã
Diiloŋo-i, ku waaŋ tĩ baa-na. Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i baa Diiloŋ uŋ ka gɛr
nuɔmba yuŋ-maama-i dumaa, ku bi waaŋ tĩ baa-na.
3 I ka yaŋ mafamma-i dumaa aa Diiloŋ duɔ siɛ i kã yamma.
4 Nuɔmba maŋ daa Diiloŋo gbagbaama-i, bamaŋ nalãa Dɔrwuoŋo
papãmuŋgu-i ne, bamaŋ daa *Diiloŋ-Yalle-i,
5 bamaŋ daa Diiloŋ-nelma fafaaŋgu-i, bamaŋ nalãa bãaŋgu maŋ juɔŋ ku
fɔ̃ŋgũɔ-i ne
6 aa tiraa bir biɛ ba ãncɔləmma-i cor baa-ma, molo cɛraa u gbãa tiraa hiel-ba
kuɔ bir dii-ba hũmefafalle-na. Baŋ yaaŋ Diiloŋo-i aa bir suur ba ciləbabalaŋo-
na, kuu dii ŋaa ba birii gbu Diiloŋ-Biɛŋo-i *daaŋgu-na a hã nuɔmba ta ba nyɛ-yo.
7 Na saa da, diiloŋ duɔ tuɔ dãa fafamma, suoŋgu maŋ da ku ta ku ce dĩmma-i
fafamma ku hã ku taamba-i, ŋ da Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa suoŋgu
faŋgu-i.
8 Ŋga da ku yaŋ aa ta ku pa huɔni baa jukɛ̃lŋo u kula, ku pigãaŋ wuɔ
sofafaaŋgu sĩ, ku siɛ vaaya Diiloŋo ka waasa-kuɔ aa dãamu'i ka caa-ku.
9 Mi jɛ̃naaŋ namaa, iŋ feŋ i piiye dumandɛ-i, i suyaa wuɔ namaaŋo-i na
biyaa hũmefafalle yaa-i da na ka kor.
10 Diiloŋo saa balaŋ. Naŋ ciɛ maacemma maŋ hã-yo, ma siɛ gbãa karaanu-
yuɔ. Naŋ kãyãŋ u baamba-i dumaa, ku pigãaŋ wuɔ u maama dɔlnu-nɛi.
11 I taara na hieroŋo-i na vaa na fɛrɛ dumɛi fuɔ ku bãlma; ku yaa naŋ hĩŋ
kumaŋ taaluŋgu-i, na ka da-ku ku temma-i.
12 Terieŋgu faŋgu-na, baa na dii yelma na fɛrɛŋ nuɔ. Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu
maŋ, bamaŋ haa ba naŋga yuɔ aa fɛ̃ ba hɔmmu-i ta ba cie-ku, taa na ce ba
temma.

‡ **5:7** Niɛŋ Like sɛbɛ-i-na 22.42-43.

Diiloŋ-nupãlle

13 Diiloŋ u naŋ pãa nuŋgu-i baa *Abiramu-i wuɔ hielaa u niele u fɛrɛŋ nuɔ
wuɔ u ka ce-ma. Bĩŋkũŋgu si dii kumaŋ maaraa Diiloŋo-i u duɔ hiel u niele-i
kuɔ, ku'i ciɛ wuɔ hiel u niele-i u fɛrɛŋ nuɔ
14 aa naa cira: *«Coima saa fa, mi ka silaa ce baa-ni aa hã-ni huoŋgu bɔi.»**
15 Abiramu wuɔ bi fẽ u huɔŋga-i tĩɛna. Uŋ fĩɛ u huɔŋga-i tĩɛna tuɔ cie
dumaaŋo-na, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa-yo, wuɔ bi ce-ku hã-yo.
16 Moloŋ duɔ waŋ nelma aa tuɔ taara na suɔ wuɔ ninsoŋo, ŋ da u hielaa u
niele-i bĩŋkũŋgu maŋ maaraa fuɔ fɛrɛ-i.
17 Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i baa bamaŋ, uŋ taaraŋ ba suɔ wuɔ ninsoŋo, kɛrɛ u
siɛ ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu, ku'i ciɛ u hiel u niele-i u fɛrɛŋ nuɔ a haa nupãlle-
na.
18 Nelma hãi maaŋ daama-na, Diiloŋo siɛ gbãa bir baa huoŋ-ãndaaŋgu. Uŋ
pãa nuŋgu-i aa hiel u niele-i u fɛrɛŋ nuɔ, u siɛ gbãa ni u saa ce-ma. Terieŋgu
faŋgu-na, miɛ maŋ gbaraa ji cĩŋ Diiloŋo-na, uŋ'a u ka hã-ye kumaŋ, nel daama
dii sirɛiŋa yiɛ bãmbãale i tiɛ hĩŋ ku taaluŋgu-i.
19 Iŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, ku yaa miɛ kɔlluŋ-gbɔruoŋgu-i. I bilaaya ku
yaa yiɛra Diiloŋ-hũmelle-na. Ku yaa ciɛ i suɔ wuɔ i ka ciɛl kompaŋga-i suur
Diilodubiloŋo-na†.
20 Yesu taa yaaŋga yiɛ suur kusuɔŋ-nu'i baa i yunniŋ-maama-i. U yaa ciɛ *Di-
ilojigãntaamba yuntieŋo-i a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ Mɛlkisedɛki
temma.

7

Mɛlkisedɛki sĩnni-i

1 Mɛlkisedɛki* waa Salɛmu jãmatigi, aa tiraa waa Dɔrwuoŋo jigãntieŋo.
*Abiramuŋ kãa ka ce bɛrru-i baa jãmatigibaa-ba-i a yar-ba aa bir tuɔ jo,
Mɛlkisedɛki wuɔ sire ka jãrã-yuɔ a cãrã Diiloŋo-i hã-yo.
2 Abiramuŋ daa bĩmbĩnni maŋ bɛrru-na, wuɔ hã-yo cĩnciel calnumma da-
ma-diei niɛ hiere. Mɛlkisedɛki yerre yuŋgu yaa wuɔ: «Jãmatigiviiŋo». A naara
kufaŋgu-i u waa Salɛmu jãmatigi, ku yuŋgu yaa wuɔ Yaafẽlleŋ-jãmatigi.
3 Molo sa suɔ u to, molo sa suɔ u nyu, molo sa suɔ u bĩncɔiŋo naŋo. U
hommaŋ-maama saa waŋ terieŋgu, u kuliiŋ-maama saa bi waŋ terieŋgu. A ce
dumaaŋo-na uu dii ŋaa niŋ daa Diiloŋ-Biɛŋo-i dumaa: U ciɛ *jigãntieŋo a waa
ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ.
4 Nelbuɔ kelkel! Na saa da Abiramu fuɔ maŋ i bĩncɔiŋo, uŋ kaa da nimaŋ
hiere bɛrru-na, u birii ni cĩnciel calnumma da-ma-diei hã-yo wɛi?
5 A ne da *Levi baamba maŋ jigãntaamba, a saa baa *Moisi *ãnjĩnamma-i,
ba yaa saaya ba ta ba hũu *Isirahɛl-baamba nagãŋ-niini cĩnciel calnumma
da-ma-diei-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ bafamba fɛrɛ-i Abiramu hãayẽlmba namba'i.
6 Mɛlkisedɛki saa waa ba horre-na, ŋga Abiramu hãa-yo u bĩmbĩnni cĩnciel
calnumma da-ma-diei-i aa u cãrã Diiloŋo-i hã-yo; fuɔ maŋ Diiloŋo naa pã
nuŋgu-i baa-yo.
7 A ne da i suyaa wuɔ umaŋ maaraa u'i cãarãŋ Diiloŋo-i hã umaŋ cɛkũɔ.
8 Isirahɛl-baambaŋ pãŋ ba cĩnciel calnumma-i ba hã Levi baamba maŋ,
bafamba ku, a ne da Abiramuŋ pãa a hã umaŋ, uu dii u saa ku ŋaa maŋ waaŋ
dumaa Diiloŋ-nelma-na.

---

* **6:14** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 22.16-17 † **6:19** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 27.51 baa Ebire ba sɛbɛ-i-na 10.20. * **7:1** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 14.18-20.

9 Terieŋgu faŋgu-na, i gbãa cira Isirahɛl-baambaŋ pãŋ ba cĩnciel cal-
numma-i ba hã Levi maŋ, Abiramuŋ pãa u maama-i a hã Mɛlkisedɛki-i Levi
faŋo saa naa hi hoŋ yogo ŋga u pãa.
10 U pãa niɛ niɛ? Tuoŋo-i baa Mɛlkisedɛki-i baŋ daa ba-naa huɔŋgu-na, u waa
hũmelleŋ tuɔ jo, a ce dumaaŋo-na tuoŋoŋ pãa kumaŋ, u nuŋgu dii-kuɔ.

Kirsa ciɛ jigãntieŋo Mɛlkisedɛki temma

11 Diiloŋ uŋ hãa *Isirahɛl-baamba-i *ãnjĩnamma maŋ, ma yuŋgu waa *Levi
baamba jigãntesĩnni yaa nuɔ-i. Kuɔ ba jigãntesĩnni naa hi ni fuoŋgu-i, Diiloŋo
naa waa hie yaŋ bafamba-i aa hiel *jigãntieŋo naŋo Mɛlkisedɛki temma?
Bafamba maŋ *Aarõ baamba.
12 A ne da jigãntesĩŋ da ni hor, fuɔ ãnjĩnamma bi hor.
13 Iŋ waŋ umaŋ maama-i, jigãntesĩŋ daani vii u yaa-i, u bĩncuɔŋ-niini sĩ. U
bĩncɔiŋo naŋo saa sire cãa jigãŋga-i dede.
14 I suyaa-ma hiere wuɔ Itieŋo tobaa-ba haayiɛŋo yaa *Yuda-i, *Moisi saa
waŋ ba jigãntesĩnniŋ-maama dede.
15 Ku migãaŋ tiraa kaala dɛi, jigãntie daa Mɛlkisedɛki temma, uuduɔŋo sĩ
baa Levi baamba-i.
16 U saa ce jigãntieŋo a biɛ u bĩncuɔŋ-maama ŋaa maŋ ceŋ dumaa
ãnjĩnamma-na, ŋga uŋ yeŋ u siɛ gbãa ku, ku yaa ciɛ-yo jigãntieŋo-i.
17 Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuɔ:
«Ŋ ciɛ jigãntieŋ nuɔ a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ Mɛlkisedɛki temma.»†
18 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo gbuyaanu nelma namma ãnjĩnamma-na wuɔ
yuŋgu si dii-mɛi; ma siɛ gbãa kãyã nɛliɛŋo.
19 Na saa da, ãnjĩnamma saa gbãa migãaŋ wɛima ma hi ma fuoŋgu-i Diiloŋo
yufelle-na. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋo diyaa-ye hũmelle maŋ faa yaŋ. I haa i
naŋga-i di yaa nuɔ-i aa tĩɛna. Di yaa ciɛ i gbãa piɛ Diiloŋo-i.
20 A naara kufaŋgu-i, Diiloŋo pãa nuŋgu aa ce Yesu-i jigãntieŋo. Ma temma
saa ce banamba jigãntesĩnni damma-na.
21 Ŋga ma ciɛ Yesu niini damma-na. Diiloŋ-nelma gbaraa-ma wuɔ:
«Itieŋo hielaa u niele u fɛrɛŋ nuɔ aa u sa ji bir u nuŋgu-i dede.
U ciɛra wuɔ: ‹Ŋ ciɛ jigãntieŋ nuɔ a waa ku maacemma-na hɔnniŋ joŋ.›»
22 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ uŋ bilaa *tobisĩfɛlɛnni maŋ baa nelbiliemba-i,
Yesu yaa yiɛraaya baa ni maama-i.
23 A naara kufaŋgu-i Levi bisãlmba huraa ba-naa bɔi cor jigãntesĩnni-na;
umaŋ duɔ nyugũŋ duɔ saa ji waa, unaa hor-o. Ku ciɛ dumɛi ba ciinu.
24 Ŋga Yesu fuɔ dii gbula aa molo sa ji hor-o u jigãntesĩnni-na
25 ku'i bi tiraa ce bamaŋ piyaaŋ Diiloŋo-i fuɔ barguɔ-i-na, u gbãa tuɔ kor-ba
fafamma. Uŋ yeŋ u siɛ gbãa ku, u cãrã Diiloŋo-i u hã-ba.
26 Terieŋgu faŋgu-na, Yesu yaa *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ gbĩɛ baa-ye.
U huɔŋga kuɔŋ, u saa cãl, u saa ce ãmbabalma. Diiloŋo biyaa-yo ka jĩna u
caaŋ-nu a maa-yo ãmbabalmanciraamba-na.
27 Uu si dii ŋaa *Diilojigãntaamba yuntaamba namba-i: Bafamba kor Di-
iloŋo-i yinni maŋ joŋ baa tãmmaŋ-niini bafamba fɛrɛŋ ãmbabalma maama-
na aa tiraa sire kor-o ba nelleŋ-baamba bi maama-na. A ne da fuɔ pãa fuɔ fɛrɛŋ
kerre yaa-i a kor Diiloŋo-i i diei yoŋ gbula.
28 Ãnjĩnammaŋ ciɛ bamaŋ Diilojigãntaamba yuntaamba-i, ku nuɔl-ba Di-
iloŋ-hũmelle-na. Ŋga Diiloŋ uŋ hielaa u niele-i u fɛrɛŋ nuɔ aa ce umaŋ
Diilojigãntaamba yuntieŋo-i ãnjĩnamma huoŋgu-na, fuɔ fɛrɛŋ Biɛŋo yaa-i. U
jigãntesĩnni hii ni fuoŋgu-i aa mumbãlmu sĩ-niɛ.

† **7:17** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 110.4

8

Tobisĩfɛlɛnniŋ-maama

1 Iŋ waŋ mamaŋ, mamaŋ yuŋgu mɛi, ma yaa daama: Iŋ waaŋ *Diilo-
jigãntaamba yuntieŋo maŋ maama-i baa-na, u yaa dii baa-ye. Uu dii tĩɛna
Diiloŋo-i Wɛimantieŋo caaŋ-nu dii dɔrɔ-i-na
2 tuɔ ce u maacemma-i Diiloŋ-dũŋ-kerre-na. Dũŋgu faŋgu-i, Itie fuɔ fɛrɛ yaa
maa-ku; nelbiliemba sĩ.
3 Diilojigãntaamba yuntieŋo maacemma yaa a tuɔ buol Diiloŋo-i aa tuɔ pã
niipãnni-i u hã-yo. Terieŋgu faŋgu-na, fuɔ miɛ wuoŋo bi da kunaŋgu a hã
Diiloŋo-i kɛ.
4 Kuɔ uu naa waa hĩɛma-na, uu naa saa gbãa ce halle *jigãntieŋo. Hama-i
nuɔ-i? Jigãntaamba dii tĩ ta ba pã niipãnni-i ba hã Diiloŋo-i a saa baa
*ãnjĩnamma-i.
5 Bamaŋ dii hĩɛma-na bande-i-na, baŋ ceŋ ba maacemma-i dũŋgu maŋ
nuɔ-i, ku kerre yaa dɔrɔ-i-na. Diiloŋo pigãaŋ *Moisi-i kufaŋgu cemma yaa-i.
U gbuɔya-yuɔ wuɔ: *«Ne, ce-ku fafamma ŋaa miŋ pigãaŋ-ni ku cemma-i dumaa
tãnuŋgu-na.»**
6 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, Diiloŋ uŋ pãa nufɛliɛŋgu maŋ *tobisĩfɛlɛnni-na, ku bɔyaa
dĩɛlã-kũŋgu-na. Yesu yaa dii i hɔlma-na baa Diiloŋo-i tobisĩnni fanni cemma-
na. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋo hãa miɛ jigãntieŋo-i maacemma maŋ maaraa
hĩɛmaŋ-jigãntaamba maama-i titirre.
7 Kuɔ tobisĩdĩɛlãnni naa fa, Diiloŋo naa waa hie tuɔ bel ninanni?
8 Ŋga i daa Itieŋo taa u cãl u baamba-i uŋ piiye terieŋgu maŋ nuɔ-i wuɔ:
*«Yiiŋgu dii baa yiiŋgu mi ka bel tobisĩfɛlɛnni baa *Isirahɛl-baamba-i a naara
Yuda-baamba-i.
9 *Ni siɛ waa niiduɔni baa mi naŋ bilaa ba tobaa-ba nammu-i hiel-ba Esipi-i-na
aa naa bel nimaŋ baa-ba.*
Ba bĩɛnaana tobisĩnni fanni-i
ku'i ciɛ mɛi bi ne-ba aa yaŋ-ba.
10 *Miŋ ka bel tobisĩnni maŋ baa Isirahɛl-baamba-i bieŋa maŋ juɔŋ,*
mi ka dii mi ãnjĩnamma-i ba kusũnni-na,
mi ka nyɛgɛ̃ŋ-ma ba hɔmmu-na.
Mi ka waa ba Diiloŋ muɔ
aa ba waa mi baamba.
11 *Yuŋgu si dii unaa duɔ ji cira u pigãaŋ unaŋo baa mi sĩnni-i.*
Ba ka suɔ-mi hiere ka saa;
a doŋ bisãlmba-na ka hel baa bĩncuɔmba-i hiere ba ka suɔ-mi.
12 *Baŋ cãlãa-mi baa mamaŋ,*
mi ka yaŋ ma tĩ, mi ka hiel ba ãmbabalma-i mi huɔŋga-na.»†
13 Diiloŋ uŋ bĩɛ tobisĩŋ daani-i niifɛlɛnni, kuu dii ŋaa u ciɛ dĩɛlã-niini-i
niicɔlɔnni. A ne da bĩŋkũŋgu maŋ vãa, ku kã gbuoma-na.

9

Jigãntie buɔra jigãntieŋ-na

1 Dĩɛlã-*tobisĩnni waa baa ni buolmaŋ-hũmieŋa baa ni buolmaŋ-terieŋgu
hĩɛma-na bande-i-na.
2 Baa naa ce kompadũŋgu aa karnu ku huɔŋga-i sɔmma hãi. Niŋ suur
gbuya kumaŋ, ba taa ba bĩ-ku Diiloŋ-dũŋgu. Fitĩmbaa-ba waa kusuɔŋ-nu'i baa
Diiloŋ-buruoŋ waa taabale maŋ nuɔ-i hiere.
3 Hãalĩŋ-kũŋgu-i, ba taa ba bĩ-ku Diilodubiloŋo.

---

* **8:5** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 25.40 † **8:12** Seremi (Jérémie) 31.31-34

4 Wusũnaŋ-igãŋga naŋga waa terieŋgu-na, ka waa sɛ̃nɛ-kaaŋga, a naara
*tobisĩnniŋ-kporuo-i; baa naa tĩŋ-yo baa sɛ̃nɛ. Kporuo huɔŋga-na, sɛ̃nɛ-bireŋga
naŋga waa baa *mani ka huɔŋga-na. *Aarɔ̃ gboruoŋgu maŋ naa puu pũlma-i*
kuu naa bi waa a naara tobisĩnniŋ-nelmaŋ nyɛgãaŋ tãmpĩɛŋa maŋ nuɔ-i.
5 Ba taa ba kũnna tãmma-i kporuo daayo suuluo yaa nuɔ-i ba kor Diiloŋo-i
ãmbabalma maama-na. Baa naa kul Seribɛ̃baa-ba† namba jĩna suuluo
dɔrɔ-i-na ba ta ba pigãaŋ wuɔ Diiloŋo dii. Seribɛ̃baa daaba naa paarnu ba
bũncɛmmu-i kporuo yudɔrɔ-i-na a cĩnnu-yuɔ. Mii si dii da mi biɛ bĩmbĩŋ
daani-i ni yunniŋ da mi waŋ ni maama; ma wammaŋ-huɔŋgu sĩ fiɛfiɛ-i.
6 Kompadũŋgu waa waaŋ daama temma yaa-i aa *Diilojigãntaamba ta ba
suur dudĩɛlãŋgu-na yinni maŋ joŋ ba ce ba maacemma-i.
7 Hãalĩŋ-kũŋgu-na, ba yuntieŋo yaa taa u suur u diei yoŋ. Aa u taa u suur i
diei belle-na. Fuɔ fɛrɛ-i, baa nuɔmba-i, baŋ cãlãa Diiloŋo-i baa mamaŋ hiere,
duɔ u suur, u suur baa bĩŋwuoŋ-tãmma, ka kor-o.
8 Terieŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle pigãaŋ-ye wuɔ mamaŋ taa ma ce kom-
padudĩɛlãŋgu-na, maŋ taa ma ce huɔŋgu-na, Diilodubiloŋo dumɛlle saa naa
hi puure yogo.
9 Kompadũŋ daaku pigãaŋ-ye nelma nyuŋgo ku bãaŋgu-na. Ku pigãaŋ-ye
wuɔ baŋ pãŋ niipãnni maŋ ba hã Diiloŋo-i a naara niikonni-i hiere a saanu
baa mamaŋ nyɛgãaŋ, ni siɛ gbãa fɛ̃ ni pãtaamba hɔmmu-i gbarnu.
10 Mamaŋ nyɛgãaŋ, ma pigãaŋ niiwuoniŋ-kũŋgu yoŋ baa niinyɔnniŋ-kũŋgu
a naara nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ migãaŋ ŋ kũɔma-i dumaa Diiloŋo yufelle-na.
Nifanni-i daani-i hiere nelbilieŋ-ãncemma. Ba taa ba ce-ma ba cie Diiloŋo
duɔ bibirre-mɛi.
11 Fiɛfiɛ-i-na, *Kirsa juɔ ji ce *Diilojigãntaamba yuntieŋo, i diɛ da bisĩŋ
ku fafaaŋgu-i. Uŋ ceŋ u jigãntesĩnni-i kompadũŋgu maŋ nuɔ-i, ku maaraa
hĩɛmaŋ-kũŋgu-i aa tiraa fa yaŋ-ku. Kompadũŋgu faŋgu-i nelbiliemba saa ce-
ku, ku yuŋgu yaa wuɔ hĩɛmaŋ-kũŋgu sĩ.
12 Kirsa suurii-kuɔ i diei yoŋ. U saa suur ka buol baa kaagbuoŋ-tãmma, u
saa bi suur ka buol baa balyuŋ-tãmma. Ŋga u suurii ka buol baa fuɔ fɛrɛŋ
tãmma a kor-e gbula.
13 Bamaŋ guɔlaaya ba fɛrɛ, ba migãaŋ-ba baa kaagbuoŋ-tãmma, sisɔ balaaŋ-
tãmma, da ma'i bi sĩ naanɔnɔŋ-cuoŋgu.
14 Bĩmbaaŋ-tãmma da ma gbãa migãaŋ nɛliɛŋo-i migãaŋ daama temma-i,
miɛ iŋ ciɛ guɔyuɔ maŋ, Yesu fuɔ maŋ saa ce kuubabalaaŋgu da, aa pã u fɛrɛ
hã Diiloŋo-i Diiloŋ-Yalle barguɔ-i-na, fuɔ tãmma ka hur i balaaŋgu-i ka hi hie
a migãaŋ i hɔmmu-i i tiɛ cãa Diiloŋo-i Cicɛ̃lmantieŋo-i?
15 Ku ciɛ dumɛi u jo ji waa i hɔlma-na baa Diiloŋo-i tobisĩfɛlɛnni-na. Cãlmuɔ
maŋ ciɛ tobisĩcɔlɔnni-na, Yesu kuu a kor nuɔmba-i cãlmuɔ faŋo-na. A ce
dumaaŋo-na, Diiloŋ uŋ bĩɛ bamaŋ duɔ ji hã-ba u ciiluŋgu maŋ sa tĩɛŋ dede,
ba ka gbãa da-ku ŋaa uŋ pãa nuŋgu-i baa-ba dumaa.
16 Da ŋ nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ a pigãaŋ ŋ ciiluŋgu calnumma-i, da ŋ saa ku, ku siɛ gbãa
cal.
17 Da ŋ waa cicɛ̃lma yogo, sɛbɛ huɔya-maama siɛ gbãa ce. Da ŋ ku, ku yaa
ma suɔ gbãa ce.
18 Kuuduɔŋgu yaa-i baa Diiloŋ-tobisĩnni-i. Halle dĩɛlã-niini bilaa baa
tãmmaŋ-kũŋgu.
19 Kuŋ ciɛ dumaa ku yaa daaku: Diiloŋ uŋ'a ba ta ba wuɔ hũmieŋa maŋ,
*Moisi kalaaŋ-ya baa-ba hiere igɛ̃na ŋaa aŋ nyɛgãaŋ dumaa *ãnjĩnamma-
na. Uŋ ciɛ mafamma-i, baa naa ko nambiemba namba baa kaagbolaamba

* **9:4** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 17.16-25. † **9:5** ***Seribɛ̃baa-ba:*** Ba bĩ *dɔrpɔpuɔrbiemba namba'i dumaaŋo-na.

namba, wuɔ biɛ ba tãmma-i a guɔl baa hũmma, aa ce kumitedãama a vaa
*isopefiɛlu a dii misĩrrã ãnjĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na aa bi dii misĩrrã nuɔmba-na
hiere
20 aa cira: *«Diiloŋ uŋ bilaa tobisĩnni-i baa-na baa tãmmaŋ-niini maŋ, ni tãmma
yaa-i.»*‡
21 Aa naa bi misĩrrã kompadũŋgu-na baa ku bĩmbĩnni-na hiere.
22 A saa baa ãnjĩnamma-i, ba migãaŋ bĩmbĩnni bɔi baa tãmma-i. Aa
ãmbabalma siɛ gbãa pir ni tãmmaŋ-kũŋgu saa ko.
23 Hĩɛmaŋ-bĩmbĩnni migãaŋ migãaŋ daama temma yaa-i baa bĩmbaaŋ-
tãmma, ŋga dɔr-niini yaa kirɛiŋa-i, nifanni migãaŋ baa tãmma maŋ bɔyaa
bĩmbaaŋ-tãmma-na.
24 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Ku yuŋgu yaa daaku, nelbiliembaŋ
maa Diiloŋ-dũŋgu maŋ, Kirsa saa suur kufaŋgu-na, u suurii Diiloŋ-dũŋ-kerre
yaa nuɔ-i dɔrɔ-i-na, ka waa u caaŋ-nu tuɔ waŋ i yuŋ-maama-i baa-yo.
25 Aa tobisĩcɔlɔnni-na, belle belle, Diilojigãntaamba yuntieŋo suur Diilodu-
biloŋo-na baa bĩŋwuoŋ-tãmma ka kor Diiloŋo-i. Ŋga Kirsa suurii a ka pã fuɔ
fɛrɛŋ kerre yaa-i i diei yoŋ a hã Diiloŋo-i.
26 Diɛ i ne miwaaŋoŋ duɔŋ dii huɔŋgu-na ji hi baa nyuŋgo, kuɔ uu naa
u pã u fɛrɛ ku yu niele, uu naa mulĩɛŋ bɔi dɛ! Ŋga u juɔ i diei yoŋ gbula
miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋ daaku-na, a ji ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu duɔ gbuonu
ãmbabalma-i.
27 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ ku i diei yoŋ a kã Diiloŋo ka yuu-ni.
28 Kuuduɔŋgu yaa baa Kirsa-i, u ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a hã Diiloŋo-i i diei
yoŋ a pir nuɔmba ãmbabalma-i. U ka bir jo. Duɔ jo gboluoŋgu faŋgu-na, u sa
ji pir ãmbabalma, u ji kor bamaŋ ciyaaŋ u duɔ ji kor-ba.

10

1 *Ãnjĩnamma ciɛ ta ma pigãaŋ bisĩŋ ku fafaaŋgu yalle yaa yoŋ; ŋga ma'i
sĩ fafaaŋgu faŋgu fɛrɛ-i. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ kuraaŋ Diiloŋo-i baa
tãmmaŋ-niini-i bieŋaŋ joŋ, tãmmaŋ-niini fanni cɛraa ni gbãa migãaŋ-ba ba hi
ba fuoŋgu-i Diiloŋo yufelle-na.
2 Kuɔ nii na'a ni ka gbãa, nii naa pir ba cãlmuɔ-i bɛi i diei gbula aa ba siɛ tiraa
nunu-yuɔ. A ce dumaaŋo-na dii yiinaa baa naa hiel ba naŋga buolma-na.
3 Na saa da, belle belle, buolŋ daama ce nuɔmba ãmbabalma maama ta ma
tĩɛnu-bɛi.
4 Hama-i nuɔ-i? Balŋ-tãmma-i baa kaagbolaaŋ-tãmma siɛ gbãa pir nɛliɛŋo
ãmbabalma-i halaŋ-ma u yuŋgu-na.
5 Ku'i ciɛ Kirsaŋ taa u jo hĩɛma-na, u gbẽ Diiloŋo-i wuɔ:
«ŋ ciɛra ŋ sa taara tãmmaŋ-kũŋgu baa bĩŋkũpãŋgu.
Ŋga ŋ hãa-mi kũɔma mi da mi bir-ma hã-ni.
6 *Baŋ koŋ tãmmaŋ-niini maŋ aa kukul-ni, ni maama sa dɔlnu-niɛ,*
ãmbabalmaŋ-tãmmaŋ-kũŋgu-i maaduɔma.
7 *Ku'i ciɛ mi cira:*
Diilo, muɔmɛi daami!
Mi juɔ da mi ji ce niŋ taaraŋ kumaŋ,
*ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa mi kũŋgu-na Diiloŋ-nelma-na.»**
8 Uŋ puurii u nuŋgu-i, neldĩɛlãmma maŋ juɔ, ma yaa daama: *«ŋ ciɛra ŋ
sa taara tãmmaŋ-kũŋgu baa bĩŋkũpãŋgu, ŋ sa taara baŋ koŋ tãmmaŋ-niini maŋ
aa kukul-ni, ŋ sa bi taara ãmbabalmaŋ-niini-i, kɛrɛ ni sa dɔlnu-niɛ.»* A ne da
ãnjĩnamma yaa juɔ baa niipãŋ daani-i hiere.

‡ **9:20** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 24.3-8 * **10:7** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 40.7-9

9 Aa tiraa cira: *«Muɔmɛi daami, mi juɔ da mi ji ce niŋ taaraŋ kumaŋ.»*
Ku pigãaŋ wuɔ u huraa ãncencɔlɔmma-i baa maafɛlɛmma.
10 Diiloŋ uŋ taa u taara kumaŋ, Yesu-Kirsa ciɛ ku yaa-i. U pãa u fɛrɛ i diei yoŋ gbula tãmmaŋ-kũŋ temma, a pir i ãmbabalma-i.
11 Yinni maŋ joŋ Diilojigãntaamba kã ba ce ba maacemma-i. Ba hinu ba kor Diiloŋo-i korduɔŋ daama yaa-i baa tãmmaŋ-niini, a ne da tãmmaŋ-niini cɛraa ni gbãa pir nɛliɛŋ ãmbabalma.
12 Ŋga *Kirsa pãa u fɛrɛ i diei yoŋ a pir nuɔmba ãmbabalma-i aa kã ka ťɪɛna Diiloŋo caaŋ-nu gbula
13 tuɔ cie Diiloŋo duɔ mal u bigãarãamba-i hã u ce u bãaŋgu-i bɛi.
14 A ce dumaaŋo-na, uŋ pirii bamaŋ ãmbabalma-i, u pãa u fɛrɛ-i diei yoŋ a migãaŋ-ba ba hi ba fuoŋgu-i gbula.
15 *Diiloŋ-Yalle bi waaŋ ma yaa-i wuɔ:
16 «Itieŋo ciɛra:
*‹Miŋ ka bel *tobisɪ̃nni maŋ baa-ba bieŋa maŋ juɔŋ,*
mi ka dii mi ãnjɪ̃namma-i ba hɔmmu-na,
mi ka nyɛgɛ̃ŋ-ma ba kusũnni-na.›»
17 Aa tiraa cira:
«Mi ka hiel ba ãmbabalma-i mi huɔŋga-na
baa ba cãlmuɔ-i hiere.»†
18 Da kuɔ Diiloŋo hielaa i ãmbabalma-i u huɔŋga-na, yuŋ haku-i dii ŋ ka tiraa pã kuupãŋgu da ŋ hur-ma?

Yaaŋ i piɛ Diiloŋo-i baa huɔŋga diei

19 Terieŋgu faŋgu-na, tobiŋ namaa, Yesu tãmma ciɛ i suɔ wuɔ i ka gbãa tiɛ suur Diilodubiloŋo-na.
20 U pãa u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋ temma, a taalnu kompaŋga maŋ waa Diilodubiloŋo dumɛlle yaaŋga-na a puure hũmefɛlɛnde hã-ye. Hũmelle fande yaa cicɛ̃lmaŋ-hũmelle-i.
21 A ce dumaaŋo-na, *Diilojigãntaamba yuntieŋo maŋ dii baa-ye Diiloŋdũŋgu yuŋgu-na, u temma si dii.
22 Terieŋgu faŋgu-na, i ãmbabalma ãnjɔguɔmaŋ hilaa i hɔmmu-na aa i cɛ koŋ, yaaŋ i piɛ Diiloŋo-i baa huɔŋga diei aa i gbu i haa i naŋga yuɔ ku haama.
23 U sa pã nuŋgu aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu, a ce dumaaŋo-na, iŋ faraŋ i ne kumaŋ aa tiɛ waŋ ku maama, yaaŋ i nyaar-kuɔ kpelle.
24 Yaaŋ i tiɛ kãyã i-naa i dii sirɛiŋa i-naa nuɔ nelnyulmu cemma-na baa ãnfafamma bi cemma-na.
25 Baa na yaŋ i tiɛ bir i tigiimambaa-ba-na ŋaa banambaŋ miɛŋ-kuɔ dumaa. Aa ji tiraa da naŋ daa Itieŋo jomma piɛ ma jo dɛ-i-na, yaaŋ aa i tiɛ dii sirɛiŋa i-naa nuɔ.
26 Na saa da, iŋ suyaa ninsoŋo-i, diɛ suuye i yufieŋa-i aa cor tiɛ ce kuubabalaaŋgu-i, tãmmaŋ-kũŋgu naŋgu si dii kumaŋ gbãa pir i ãmbabalma-i.
27 Diɛ suuye i yufieŋa-i, kumaŋ ťɪyãa ku yaa daaku: I ťɪɛna baa hotiele-i i tiɛ cie gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-i baa dãŋgbɔguɔŋgu maŋ ka wuo Diiloŋo bigãarãamba-i.
28 Umaŋ duɔ cãl *Moisi *ãnjɪ̃namma-i, aa nuɔmba hãi sisɔ ba siɛi da-yo aa waŋ-ma, hujarre si dii-kuɔ; ba ko kutieŋo-i.
29 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ saa dii Diiloŋ-Biɛŋo nuŋgu-i, umaŋ duɔ saa kãŋ *tobisɪ̃nniŋ-tãmma maŋ pirii u ãmbabalma-i, umaŋ duɔ tuɔ bɪ̃ɛna *Diiloŋ-Yalle yerre-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ di yaa pigãaŋ-yeŋ Diiloŋo hujarre-i, fuɔ kũŋgu ka waa niɛ? Ku siɛ balaŋ yaŋ umaŋ cãlãa ãnjɪ̃namma-i wɛi?
30 Umaŋ ciɛra:

† **10:17** Seremi (Jérémie) 31.33-34

«Muɔmɛi ka suu sɔlaaŋgu-i;
muɔmɛi ka pã nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa uŋ ciɛ kumaŋ.»
Ma sĩ i suɔ kutieŋo-i kɛ? U yaa Diiloŋo-i. U tiraa cira wuɔ:
«Itieŋo ka ce u baamba ãndaaŋgu-i.»‡
31 Diiloŋo-i Cicɛ̃lmantieŋo-i, u nel da ma bel-ni, hotiele dii-kuɔ dɛ!
32 Yaaŋ aa na ne kumaŋ curaa: Naŋ hilaa kukulma-na, ku domma-na mulĩɛŋ hama-i saa haa-nɛi? Ŋga ma saa gbãa jĩnya-nɛi.
33 Na hɔlma-na, ba taa ba tuora banamba aa ce-ba kpãncɔ̃lgũɔ nuɔmba-na. Bamaŋ naa tĩɛ, ba saa nanna baŋ ceŋ bamaŋ kpãncɔ̃lgũɔ-i; ba taa ba kãyã-bɛi.
34 Na siyaa mulĩɛŋ baa kasobiemba-i aa na bi siyaa ba hũu na nagãŋ-niini-i ni maama saa jaŋ-na, aa suɔ kerre wuɔ bĩmbĩfafanni nanni dii baa-na a yaŋ baŋ hũyãa nimaŋ aa ni sa ji kã terieŋgu.
35 Terieŋgu faŋgu-na, naŋ daa holle maŋ dii ku domma-na, baa na yaŋ di korra-nɛi, ku yaa Diiloŋo ka pã-na bɔi.
36 Vaaŋ na fɛrɛ na ta na ce Diiloŋ uŋ taaraŋ kumaŋ a gbãa da na da uŋ pãa nuŋgu maŋ.
37 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Ku saa maa, ku tĩyãa cɛllɛ
aa umaŋ saaya u jo, u jo.
U siɛ vaaya.
38 *Umaŋ vii mi hũmelle-na, uŋ haa u naŋga-i miɛ, u ka kor,*
ŋga duɔ nanna hũmelle-i, ku siɛ dɔlnu-miɛ baa-yo.»§
39 Bamaŋ naana hũmelle-i aa ta ba kã da ba ka balla, miɛ ii si dii baa-ba. Ŋga bamaŋ hũyãa-ma da ba ka kor, ii dii baa ba yaa-i.

11

Nagãhaaleŋ-maama

1 A haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na ku yuŋgu yaa wuɔ niŋ hĩŋ kumaŋ taaluŋgu-i, ŋ suyaa wuɔ ŋ ka da-ku, ku bi pigãaŋ wuɔ niŋ'a ŋ sa da kumaŋ baa ŋ yufelle, ŋ suyaa wuɔ kuu dii.
2 Yiinataamba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ Diiloŋo gbɛliɛŋ-ba.
3 I haa i naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ i suɔ wuɔ Diiloŋo hielaa miwaaŋo-i baa u nuŋ-ãndaaŋgu yoŋ, a ce dumaaŋo-na iŋ daŋ nimaŋ hiere baa i yufieŋa-i ni hilaa iŋ'a i sa da kumaŋ baa i yufieŋa yaa nuɔ-i.
4 Abɛl naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u pã bĩŋkũfafaaŋgu hã Diiloŋo-i a yaŋ Kayine-i*. Uŋ ŋa naa haa u naŋga Diiloŋo-na, ku'i ciɛ Diiloŋo gbɛliɛŋ-yo wuɔ u vii aa cira u niipãnni dɔlaanu-yuɔ. Abɛlŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na, uŋ fiɛ ku, u nelma dii-ye hũmefafalle-na yogo.
5 Enɔki naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ Diiloŋo biɛ-yo ka jĩna u caaŋ-nu u saa yaŋ u ku†. Ba juɔ'a ba ne naa-yo; moloŋ yufelle saa ji tiraa haa-yuɔ. Aa u suɔ duɔ ta, Diiloŋo naa waŋ-ma wuɔ u kũŋgu dɔlaanu-yuɔ.
6 Da ŋ saa haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na, ku siɛ gbãa dɔlnu-yuɔ baa-ni. Umaŋ piyaaŋ Diiloŋo-i, u saaya u hũu-ma wuɔ Diiloŋo dii, aa u pã bamaŋ taaraayaŋ-yuɔ.
7 *Nowe naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ Diiloŋ uŋ gbuɔya-yuɔ baa mamaŋ, u hũu-ma a ne da ma saa naa hi ce yogo. U nuɔ Diiloŋo nuŋgu-i aa ce begubuɔ-i a suur baa u dumɛlleŋ-baamba-i hiere hũmma saa da wuo-ba. Uŋ

‡ **10:30** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 32.35-36 § **10:38** Abakuke (Habaquq) 2.3,4
* **11:4** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 4.3-10. † **11:5** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 5.21-24.

ciɛ mafamma-i u pigãaŋ wuɔ mamaŋ daa banamba-i ba'i taaraaya-mɛi. Aa uŋ haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u ce nelviiŋo Diiloŋo wulaa.‡

8 *Abiramu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u nu u nuŋgu-i aa hũu-ma
hel ba nelle-na ta tuɔ kã Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i baa-yo wuɔ u ka hã-yo nelle
maŋ; a ne da u saa tuɔ suɔ di saaŋgu.
9 Uu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka hã-yo nelle
maŋ u kã ka ťɩɛna-diɛ ŋaa nerieŋo tuɔ cɔ kompadũŋ-nu. *Isaki-i baa *Yakɔbu-i,
ba bi waa kompadũnni yaa nuɔ-i aa nuduɔŋgu yaa bi pãa baa bafamba-i.
10 Diiloŋ uŋ fuu nelle maŋ aa ma-de u fɛrɛ, dũnni yiɛraaya dɛi, Abiramu
yufelle waa di yaa nuɔ-i.
11 Sara waa cɛnyɛiŋo, ŋga uu naa bi haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u gbãa
duɔ da biloŋo; ŋ siɛ suɔ wuɔ uu naa cor bilodalle-i gbuu maa. Uu naa suɔ wuɔ
umaŋ pãa nuŋgu-i baa-yo wuɔ u ka da biloŋo u siɛ gbãa tãal-o, ku'i ciɛ ma bi
dɔl-o.
12 Ku ciɛ dumɛi bibiɛŋo diei hoŋ a dii hɩ̃ɛma yu a ne da uu naa tuɔ yii baa
u yuŋgu. U huoŋgu ciinu ŋaa niŋ daa mɔɛŋa-i dumaa dɔrɔ-i-na; molo siɛ gbãa
kãŋ-ku.§
13 Bamaŋ bafamba-i daaba-i hiere, ba haa ba naŋga Diiloŋo-na ji ku. Diiloŋ
uŋ pãa nuŋgu maŋ, ba saa hi-ku; ŋga ba faara da-ku yaa-i a ce ba hɔmmu gbuu
fɛ̃ baa-ku. Bafamba fɛrɛ waaŋ-ma wuɔ bafamba-i hũncortaamba, bafamba
muntɩ̃ɛnammu sɩ̃ hɩ̃ɛma-i.
14 Bamaŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, ku pigãaŋ wuɔ ba taara ba nelle.
15 Baŋ hilaa dimaŋ nuɔ-i, kuɔ di kũɔma naa bel-ba, baa naa gbãa bir kã-diɛ.
16 Ŋga ba taa ba taara dimaŋ faa yaŋ difande-i. Ba taa ba taara dɔrnelle.
Ku'i ciɛ Diiloŋo siɛ ba ta ba bɩ̃-yo ba Diiloŋo. Na saa da, u migãaŋ terieŋgu
hã-ba u nelle-na.
17 Abiramu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ Diiloŋ uŋ fiɛ ce-yo ne wuɔ u
pã Isaki-i hã-yo, u saa yagar. U siyaa duɔ pã u bɛduɔla-i hã Diiloŋo-i.
18 A ne da Diiloŋo naa pã nuŋgu baa-yo wuɔ: *«Isaki yaa ka hã-ni huoŋgu.»**
19 Abiramu naa suɔ wuɔ Isaki duɔ fiɛ ku, Diiloŋo ka gbãa sire-yuɔ, ku'i ciɛ
Diiloŋo bir u biɛŋo-i hã-yo. Nel daama ciɛ ãntigãama.
20 Isaki naa bi haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u cãrã-yuɔ hã Yakɔbu-i baa
Esawu-i ba bisɩ̃nuɔ maama-na.†
21 Yakɔbu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ uŋ juɔ tuɔ yii duɔ ku u cãrã-yuɔ
hã Yosɛfu bɛpuɔmba-i ba yunniŋ aa yiiye u bũɔle-i a dũuna jaal Diiloŋo-i.‡
22 Yosɛfu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ uŋ juɔ piɛ kuliiŋgu huɔŋgu maŋ
nuɔ-i, u waŋ-ma wuɔ *Isirahɛl-baamba ka hel Esipi-i-na aa pigãaŋ baŋ saaya
ba ce kumaŋ baa u kogonni-i.§
23 *Moisi bɩ̃ncuɔmba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ baŋ huɔŋ-yo ba
fuo-yo u ce caamba siɛi. Baa naa da u faa cor a ce ba saa kãŋ jãmatigi
ãndaaŋgu-i.*
24 Moisi naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u yaaŋgaŋ juɔ cã u yagar wuɔ ba
baa bɩ̃-yo jãmatigi hãayɛ̃lŋo.
25 U niɛ fiisaaŋgu-i aa yaŋ-ku; wuɔ fiisaaŋgu maŋ baŋ ceŋ-kuŋ ãmbabalma
hɔlma-na ku sa cɔ; aa hɩ̃rã u kũɔma-i ka mulɩ̃ɛŋ baa Diiloŋ-baamba-i.

---

‡ **11:7** Niɛŋ Miwaaŋo jɩ̃nammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 6–9. § **11:12** Niɛŋ Miwaaŋo jɩ̃nammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 22.17. * **11:18** Miwaaŋo jɩ̃nammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 21.12 † **11:20** Niɛŋ Miwaaŋo jɩ̃nammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 27.28-29,39-40. ‡ **11:21** Niɛŋ Miwaaŋo jɩ̃nammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 48.1-20; 47.31. § **11:22** Niɛŋ Miwaaŋo jɩ̃nammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 50.24-25 baa Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 13.19. * **11:23** Ba gbɛ̃ Esipi jãmatigi maŋ naa ciɛra ba ko bisãlmba-i. Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 1.8-22.

26 Uu naa ne da da ŋ hĩrã tuosĩnni-i *Koŋkortieŋo maŋ ka jo u temma-i, kuu
dii baa yuŋgu a yaŋ wɛisĩnni-i hiere Esipi-i-na. U taa u fara u ne Diiloŋ uŋ ka
pã-yo baa kumaŋ.
27 Moisi naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u hel Esipi-i-na u saa kãŋ
jãmatigi hɔdulle-i. U nyaarãa ŋaa u da Diiloŋo-i baa u yufelle.
28 Uu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u ce *kɔrsĩnni tĩmmaŋ-
ponsaaŋgu-i. U ciɛ Isirahɛl-baamba hure tãmma ba dumiɛŋ-yammu-na wuɔ
*dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ kuɔŋ nuɔmba-i duɔ ji tuɔ cor, u baa ko Isirahɛl-
baamba bɛpuɔmba-i.†
29 Isirahɛl-baamba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ hũmma taal sɔmma
hãi dãmmaŋ-nuoradãama-i-na‡ aa ba wuɔ cor terkuraaŋ-nu. Esipitaaŋ ba'a ba
niya-bɛi ce ba temma-i hũmma wuo-ba.
30 Isirahɛl-baamba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ ba nu u nuŋgu-i aa
wuɔ cĩilã Yeriko-i yinni niediei. Niehãi yiiŋgu-na nelle-koko wuɔ cii.
31 Araabu maŋ waa saasorciɛŋo-i uu naa haa u naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u
har Isirahɛl-baamba maŋ naa juɔ da ba ji cuo ne nelle-i, a ce dumaaŋo-na ba
saa ko-yo baa bamaŋ saa ta ba nu Diiloŋo nuŋgu-i.§
32 Mi tiraa waŋ wuɔ niɛ? Mi siɛ da mi fɛrɛ a piiye Sedeɔ̃ maama-i, baa Baraku
maama-i, baa Samusɔ̃ maama-i, baa Yefite maama-i, baa *Davidi maama-i,
baa *Samiɛl maama-i a naara *Diilopɔpuɔrbiemba bi maama-i.*
33 Baŋ haa ba naŋga Diiloŋo-na, ba ciɛ bɛrru-i a hũu jãmalãbaa bɔi. Ba
wuɔyaa hũmelle aa Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu maŋ baa-ba, ba daa-ku. Ba suuye
jarbaa-ba nunni-i.
34 Ba diyaa-ba dãamu-na ŋga bĩŋkũŋgu saa ce-ba. Ba kuraa jigãŋga-na.
Fɔ̃ŋgũɔ saa waa-bɛi, ŋga Diiloŋo diyaa fɔ̃ŋgũɔ bɛi. Ba ciɛ naŋkarbabaa bɛrru-na.
Ba duɔnya nilɛiŋa bɔi sorosibaa ba gbar.
35 Caamba namba naa haa ba naŋga Diiloŋo-na ku'i ciɛ u sire ba kuomba-i
hã-ba.
Ba muyaa nuɔmba namba ko-ba wuɔ ba ciɛ niɛ ta ba wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i.
Kuɔ baa naa cĩina-diɛ baa naa gbãa yaŋ-ba, ŋga ba yagaraa kufaŋgu-i wuɔ da
ba ku, Diiloŋo ka sire-bɛi ba ta ba ce ba bãaŋgu-i baa-yo.
36 Ba bi nyiɛ banamba sũlma aa muo-ba aa vaa banamba dii-ba kaso.
37 Ba naaŋ banamba baa tãmpĩɛŋa ko-ba. Ba karaanu banamba sɔmma
hãi, aa fɔ̃ banamba baa jigãmmu ko-ba. Muncɔmmu saa waa baa banamba.
Kutaamba taa ba wuɔra ba bĩŋ. Ba taa ba hĩ cãani. Bĩŋkũŋgu saa waa baa-ba.
Nuɔmba mulãaŋ-ba aa ce-ba sũlma.
38 Miwaaŋo saa naa saaya baa-ba. Ba taa ba wuɔra ba bĩŋ hĩɛŋ-nu, tãnni-na
aa ta ba cɔ fonniŋ.
39 Bamaŋ bafamba-i daaba-i hiere, Diiloŋo gbɛlaaŋ-ba wuɔ ba haa ba naŋga
yuɔ, a ne da uŋ pãa nuŋgu maŋ, ba saa da-ku.
40 Bige-i ciɛ ba saa da-ku? Diiloŋo niɛ da miɛ diɛ hi i fuoŋgu-i baa bafamba-i
hiere kuuduɔŋgu aa da-ku, ku yaa bɔyaa. U saa tuɔ taara bafamba da-ku miɛ
i yaaŋ-na ku'i ciɛ.

---

† **11:28** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 12.1-30. ‡ **11:29** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 14.21-31 baa Pɔpuɔr. 7.36. § **11:31** Niɛŋ Yosuwe sɛbɛ-i-na (Josué) 2. * **11:32** ***Sedeɔ̃:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Gɛ̃ŋgɛrtaamba sɛbɛ-i-na (Juges) 6–8. ***Baraku:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Gɛ̃ŋgɛrtaamba sɛbɛ-i-na (Juges) 4.6-16. ***Samusɔ̃:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Gɛ̃ŋgɛrtaamba sɛbɛ-i-na (Juges) 14–16. ***Yefite:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Gɛ̃ŋgɛrtaamba sɛbɛ-i-na (Juges) 11. ***Davidi:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 17.23-51. ***Samiɛl:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Samiɛl sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Samuel) 7.9-11.

12

Yaaŋ i hĩrã i kũɔma-i

1 Terieŋgu faŋgu-na, nelpũŋgu maŋ siire wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i daaku-i, ku
taa i yaaŋ-na ta ku pigãaŋ-ye hũmelle-i. A ce dumaaŋo-na, kumaŋ bilaayaŋ-yiɛ
i sa gbã i kã yamma Diiloŋ-hũmelle-na, yaaŋ i hiel i naŋga kuɔ. Ãmbabalma
maŋ sɔgɔlaanuŋ i gbeini-na fɛ̃u, yaaŋ i yaŋ-ma aa i vaa i fɛrɛ baa gbaruŋgu
maŋ dii i gbeini-na.
2 Yaaŋ i tiɛ ne Yesu yaa-i. U yaa ciɛ i haa i naŋga-i yuɔ aa u yaa ka ce i haa-
ka hi i fuoŋgu-i. U hĩɛrã kuliiŋgu-i *daaŋgu-na, u saa ne ku senserre-i. Hɔfɛ̃lle
maŋ taa di cie-yo, u taa u fara u ne di yaa-i. Fiɛfiɛ-i-na, uu dii tĩɛna Diiloŋo
caaŋ-nu.
3 Niɛŋ uŋ hĩɛrã nelbabalaamba bigãaru-i dumaa, ku yaa kũɔkaralle siɛ ta
di mulĩɛŋ-na.
4 Naŋ yeŋ maluŋgu maŋ nuɔ-i baa ãmbabalma-i, unaa saa tĩɛ-maŋ yogo do!
5 Aa Diiloŋ uŋ dii sirɛiŋa maŋ nɛi wuɔ u bisãlŋ namaa, sirɛiŋa faŋa maama
karaanu-nɛi wɛi? Ma nyɛgãaŋ wuɔ:
«Mi biɛ, Itieŋ duɔ kaya ŋ yuŋgu-i mamaŋ nuɔ-i, baa biɛ-ma ãnsɔsɔmma.
Duɔ nuola-niɛ, baa yaŋ ŋ kũɔma kara.
6 *Umaŋ maama-i dɔlaanuŋ Itieŋo-i, u dii u yaa-i hũmefafalle-na.*
*Uŋ bĩŋ umaŋ u biɛŋo, u muo u yaa-i.»**
7 Taa na hĩrã mulĩɛma-i, Diiloŋo dii-na hũmefafalle-na baa ma yaa-i. U ce
dumɛi baa u bisãlmba-i. Namaa daa bisãlãaŋ hayo-i dii aa u to sa nuola-yuɔ?
8 Diiloŋo nuola u bisãlmba-i hiere. Duɔ yaŋ namaaŋo-i u sa nuola-nɛi, na
saaya na suɔ wuɔ u bisãlŋ-kirɛiŋ namaa sĩ; na to dii u deŋ.
9 Tonaamba dii baa-ye hĩɛma-na bande-i-na ta ba nuola-yiɛ aa i tiɛ kãŋ-ba.
Ku ce niɛ i siɛ nu i To maŋ dɔrɔ-i-na u nuŋgu-i aa da cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i?
10 I tobaa-ba nuolaaya-yiɛ a saanu baa kuŋ dɔlaanu bafamba dumaa, aa ba
nuolamma bãlãa hĩɛma-na bande yoŋ. A ne da Diiloŋo ne miɛ fafaaŋgu'i aa
tuɔ nuola-yiɛ i diɛ bir fuɔ birma.
11 Da ba ta ba nuola-niɛ, baŋ nuolaŋ-niɛ huɔŋgu maŋ nuɔ-i ku sa dɔlnu-niɛ,
ku bir yaŋ aa ta ku jaŋ-ni. Ŋga da ŋ siɛ ba nuola-niɛ, ku huoŋgu jo baa viisĩnni
baa yaafɛ̃lle.
12 Terieŋgu faŋgu-na, baa na yaŋ na kũɔma kara.
13 Biyaaŋ hũmefafalle ku yaa bamaŋ gbeini-i nuyãanu ku ka ta ku buɔ-bɛi
ku kã, ku siɛ hor-bɛi.†

Ãŋgbuyamma

14 Gbãaŋ kpelle na ta na dɔl nuɔmba-i hiere aa na yaŋ Diiloŋo bir-na u
birma. Umaŋ duɔ saa yaŋ Diiloŋo bir-o, u siɛ gbãa da Itieŋo yufelle.
15 Bilaaŋ na fɛrɛ unaŋ nuɔ ŋ baa ji cĩina Diiloŋo hujarre-i. Baa na yaŋ cɛiŋ-
purru da unaŋ-na na hɔlma-na a ji tuɔ celieŋ banamba-i baa u balaaŋgu-i.
16 Molo baa ji dii u naŋga bĩŋwosĩnni-na, molo baa bi bel Diiloŋ-bĩŋkũŋgu
naŋgu baa u nanyuɔŋgu Esawu temma-i: Esawu huraa u bɛpolsĩnni-i baa
jukalaaŋgu.
17 Na suyaa wuɔ ku huoŋgu-na u juɔ tuɔ taara tuoŋo cãrã Diiloŋo-i hã-yo
bɛpuɔmba namba temma, ŋga tuoŋo saa hũu-ma. Uŋ fiɛ kaal cãrã-yuɔ ma saa
dɔl-o.‡
18 Namaaŋo-i naŋ piyaa Diiloŋo-i dumaa, kuuduɔŋgu sĩ baa *Isirahɛl-
baamba-i. Bafamba kãa tãnuŋ-nu. Ba daa dãamu-i, baa fafalmu-i a naara
kukulberre naŋ temma tãnuŋgu-na.

---

* **12:6** Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 3.11-12 † **12:13** Isayi (Ésaïe) 35.3 ‡ **12:17** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 25.29-34; 27.30-40.

19 Ba nuɔ yɛrre buu, aa bi nu molo piiye da gbagaga. Ba cãrã kutieŋo-i wuɔ
u baa tiraa u piiye baa-ba.
20 Uŋ waaŋ mamaŋ, ma saa ta ma du dɛi ba tũnni-na ku'i ciɛ. U gbĩɛ-ba wuɔ:
«Umaŋ duɔ yiɛya tãnuŋ daaku-i, halle da ku fiɛ waa bĩŋwuoŋo, na naŋ kutieŋo-i baa
tãmpĩɛŋa na ko-yo.»§
21 Nelma maŋ ciɛ tãnuŋgu-na*, maa naa silaa ta ma nyɛŋ kũɔma ma cor, a
ce *Moisi fuɔ fɛrɛ u cira: «Korma ciɛ mi kũɔma gbuu ta ma nyɛŋ!»†
22 Ŋga kuuduɔŋgu sĩ baa namaaŋo-i. Namaa na kãa *Sinyɔ-tãnuŋ-nu, na kãa
Cicɛ̃lmantieŋo nelle yaa nuɔ-i; *Yerusalɛmu maŋ dɔrɔ-i-na, na kãa u yaa nuɔ-i.
*Dɔrpɔpuɔrbiemba dii u yufelle ta ba ce ba bãaŋgu-i.
23 Namaaŋo-i, na suurii Diiloŋ-bɛpuɔmba-na. Ba yirɛiŋa nyɛgãaŋ dɔrɔ-i-
na. Na piyaa Diiloŋo-i, u yaa nelbiliemba-i hiere ba gɛ̃ŋgɛrtieŋo-i. Na suurii
nelviimba-na. Ba yaa hii ba fuoŋgu-i Diiloŋ-terieŋgu-na.
24 Namaaŋo-i, na piyaa Yesu maŋ *tobisĩfɛlɛnni yaaŋga-na. U yaa kuu
kũnna u tãmma-i. U tãmma kãayã-yiɛ a yaŋ Abɛl maama-i.‡
25 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ! Baa na yagar wuɔ na siɛ nu umaŋ piiyeŋ
baa-na u nelma-i. Umaŋ taa u piiye baa Isirahɛl-baamba-i hĩɛma-na bande-i-
na, bamaŋ naa yagar wuɔ ba siɛ nu u nelma-i, ba saa gbãa kor yaahuolo-na.
Umaŋ piiyeŋ baa miɛŋo-i, uŋ yeŋ dɔrɔ, diɛ saa nu u nuŋgu-i, i ka ce niɛ gbãa
kor-yuɔ?
26 U piiye dede fuɔ hĩɛma sagalla§; ŋga fiɛfiɛ-i-na, u pãa nuŋgu baa-ye wuɔ:
*«Mi ka tiraa sagalla hĩɛma-i i diei baa dɔrɔ-i naara.»**
27 Uŋ waaŋ mafamma-i, ku pigãaŋ wuɔ ku yiiŋgu-na, uŋ hielaa bĩmbĩnni
maŋ hiere, ni ka bĩɛna halaŋ aa yaŋ nimaŋ siɛ gbãa bĩɛna.
28 Iŋ ka ce i bãaŋgu-i nelle maŋ nuɔ-i, di siɛ gbãa bĩɛna. Terieŋgu faŋgu-na,
yaaŋ i tiɛ ce Diiloŋo-i kasi saa da-yo. I tiɛ cãa-yo aa i tiɛ jaal-o kuŋ dɔlaanu-yuɔ
dumaa. I tiɛ dii u nuŋgu-i aa i tiɛ kãalã-yuɔ.
29 Ni ma'i sĩ u cɛ ŋaa dãamu.†

13

Kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i

1 Namaaŋo-i, yaaŋ na maama cor ta ma dɔlnu ma-naa ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ
namaa.
2 Baa na yagar niraamba harma na dumiɛŋa-na. Na saa da, banamba tĩyãa
niraamba harma-na, a ji har *dɔrpɔpuɔrbiemba aa ba saa suɔ.
3 Yaaŋ bamaŋ dii kaso-i-na ba maama ta ma tĩɛnu-nɛi; ku waa ŋaa naa
dii baa-ba kaso-i-na. Aa naŋ yeŋ tãmmaŋ-nuɔŋ namaa, baa na yaŋ baŋ ceŋ
bamaŋ sũlma-i ba maama karaanu-nɛi.
4 Nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u saaya u tuɔ kãŋ ãnsorre-i aa bamaŋ dii ãnsorre-na ba
vii baa ba-naa, ni ma'i sĩ, bamaŋ ciɛŋ saasorsĩnni-i baa *fuocesĩnni-i Diiloŋo
ka gãŋ baa-ba.
5 Gbeiŋ-nyulmu saa saaya mu ta yaaŋga nɛi. Yaaŋ na nagãŋ-niini ta ni ye-na.
Na saa da, Diilo fuɔ fɛrɛ ciɛra wuɔ:
«Mi siɛ yaŋ-ni ŋ diei,
*Mi siɛ nanna-niɛ gbula.»**

§ **12:20** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 19.12-13 * **12:21** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 19–20 baa Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 4–5. † **12:21** Niɛŋ Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 9.19. ‡ **12:24** Yesu kuliiŋgu ciɛ i suɔ hujarre-i a ne da Abɛl kũŋgu taa ku taara sɔlaaŋgu. § **12:26** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 19.18. * **12:26** Ase (Aggée) 2.6 † **12:29** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 4.24 * **13:5** Ãnjĩnamma tiyemmaŋ-sɛbɛ (Deutéronome) 31.6,8; Yosuwe (Josué) 1.5

6 Terieŋgu faŋgu-na, nɛliɛŋo nɛliɛŋo, u gbãa da holle cira:
«Itieŋo yaa kãayãŋ muɔ;
mi siɛ kãalã bĩŋkũŋgu
Nelbilo fuɔ gbãa ce bige-i miɛ?»†
7 Na yaataamba maŋ siire waŋ Diiloŋ-nelma-i baa-na, baa na yaŋ ba maama karaanu-nɛi. Niɛŋ baŋ siire haa ba naŋga-i Diiloŋo-na dumaa ji ta ba ku, aa na ce ba temma.
8 Yesu-Kirsaŋ waa dumaa cicuɔŋgu-na, uu dii dumɛi nyuŋgo-i-na, aa u ka bi tĩɛ dumɛi yinni maŋ joŋ.
9 Baa na yaŋ ba hel baa nelma yaŋga naŋga a ji pira-nɛi miɛ hũmelle-na. Baa na yaŋ ba cu na yammu-i baa niiwuoniŋ-maama. Na saa da, ku saaya Diiloŋ-hujarre yaa ce nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga tĩɛna terduɔŋ-nu, niiwuoniŋ-maama sĩ. Bamaŋ firaa niiwuoniŋ-maama-i, ma saa kãyã-bɛi dede gbula.
10 Yesu ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a pir i ãmbabalma-i. *Diilojigãntaamba maŋ curaa baa bĩncuɔŋ-jigãŋga-i kompadũŋgu-na, ba nuŋgu si dii baa-ye.
11 Da ba ko bĩmbaamba-i dumandɛ-i-na, *Diilojigãntaamba yuntieŋo suur baa tãmma yaa Diilodubiloŋo-na ka kor Diiloŋo-i ãmbabalma maama-na, aa bĩmbaamba famba fɛrɛ-i ba hel baa-ba gborsanniŋ ka caa-ba.
12 Ku'i ciɛ na bi da Yesu kuu gborsanniŋ duɔ pir nuɔmba ãmbabalma-i baa fuɔ fɛrɛŋ tãmma-i.
13 Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ i hĩrã tuosĩnni-i fuɔ temma-i aa i hel i nyaanu-yuɔ dii gborsanni-na.
14 Na saa da, ninsoŋ-nelle si dii baa-ye hĩɛma-na bande-i-na dimaŋ cuɔŋ, i taara bisĩŋ ku diele yaa-i.
15 Yaaŋ i tiɛ pã jaaluŋgu-i hɔnni maŋ joŋ i hã Diiloŋo-i Yesu maama-na. Miɛ tãmmaŋ-kũŋgu yaa kufaŋgu-i. I tiɛ ce-yo bɔi baa i nuŋ-ãndɛnni-i.
16 Baa na yaŋ ãnfafamma cemma maama karaanu-nɛi, aa na bi ta na kãyã na-naa ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa, kufaŋgu temma saa baa tãmmaŋ-kũŋgu maŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i.
17 Taa na nu na yaataamba nunni-i, taa na siɛ ba wulaa. Ba yaa kãayãŋ-nɛi Diiloŋ-hũmelle-na. Ba suyaa wuɔ yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka yuu-ba baŋ ciɛ kumaŋ na hɔlma-na. Gbãaŋ ba ta ba ce ba maacemma-i baa hɔfɛ̃lle. Da na du ba hɔmmu-i ku siɛ fa wɛima hã-na.
18 Taa na cãrã Diiloŋo-i na hã-ye. I suyaa wuɔ i hɔmmu kuɔŋ; i taara i tiɛ ce kumaŋ faa hɔnni-na hiere.
19 Jande mi gbu mi cãrã-nɛi: Cãarãŋ Diiloŋo-i u yaŋ mi bir donduo kã na wulaa.

Jaaluperieŋgu

20-21 Diiloŋo yaa hɔfɛ̃lle tieŋo-i, u siire Itieŋo-i Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na. U kãyã-nɛi na ta na gbã na ce ãnfafamma-i ma sĩnni-na hiere a gbãa ta na ce u huɔŋga-i. U ce Yesu-Kirsa bir-e uŋ taaraŋ i waa dumaa. Yesu-Kirsa yaa i ninsoŋ-tayaana-i‡. U yaa ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a bel Diiloŋo *tobisĩnni-i baa-ye. Tobisĩnni fanni sa ji boruona dede. Jaaluŋgu gbĩɛ baa u yaa-i hɔnni maŋ joŋ! Ma ciɛ!
22 Tobiŋ namaa, mi diyaa nelma'i na tũnni-na. Mi saa nyɛgɛ̃ŋ-ma bɔi. Jande fĩɛŋ na hɔmmu-i baa ma numma-i.
23 Yaaŋ mi tũnu-nɛi, ba naana i natobiŋo-i Timote-i. Duɔ jo donduo, mi ka kã baa-yo i ka ne-na.

---

† **13:6** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.6,7 ‡ **13:20-21** Girɛkimma-na ba bĩɛ Yesu-i «ãncĩinaŋo» bande-i-na. Ba taara ba pigãaŋ wuɔ u yaa i yaaŋga-na Diiloŋ-hũmelle-na tuɔ kãyã-yiɛ. Fuɔ fɛrɛ yaa bĩɛ u fɛrɛ dumaaŋo-na. Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 10.11.

24 Mi jaalaa yaataamba-i baa Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere. *Italitaamba pãa-na jaaluŋgu.
25 Diilo kãyã-nɛi hiere.

Sakeŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ
Nelmuoyamma

Sake maŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i u waa yaatieŋo Diiloŋ-dũŋgu-na *Yerusalɛmu-i-na (Gal. 2.9). U nyɛgãaŋ-yo a hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii hĩɛŋgu-na hiere, a duɔ pigãaŋ-ba baŋ saaya ba ta ba hel ba ce dumaa yinni maŋ joŋ.

Sake nuŋgu hii nelma bɔi: U waaŋ gbeintesĩnni maama, baa nawalsĩnni maama. Aa wɛiŋ da ma da-ni niŋ saaya ŋ nyaar dumaa Diiloŋ-hũmelle-na u waaŋ-ku (sap. 1). Wuɔ ciɛluɔ saa fa tĩɛnamma-na aa bi tiraa cira Diiloŋ-nelma sa hũu yoŋ nuŋ-nu, da ŋ hũu-ma, ma saaya ma ta ma da ŋ ciluɔ-i-na, ni ma'i sĩ ŋ ce gbãŋgbãŋ (sap. 2). Wuɔ i bel i fɛrɛ i nunni-na, aa tagaaya pigãaŋ Diiloŋ uŋ bĩŋ kumaŋ nelnulle-i (sap. 3). Wuɔ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaŋ bɛrru-i baa ba-naa cãlma aa ba hiel ba naŋga bombolma-na (sap. 4).

Sɛbɛ periema-na, u gbuɔya waamba-i aa dii sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na wuɔ ba fɛ̃ ba hɔmmu-i ba ta ba cie Itieŋo jomma-i aa ba ta ba cãrã Diiloŋo-i wɛima-na hiere (sap. 5).

Jaaluŋgu

1 Diiloŋ-dũŋ-baaŋ* namaa namaŋ dii hĩɛŋgu-na hiere, mi jaalaa-na! Muɔ Sake, mi cãa Diiloŋo baa Itieŋo-i Yesu-Kirsa, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na.

Taa na nyɛ baa na sũlma-i

2 Tobiŋ namaa, wɛima wɛima da ma da-ni, ta ŋ gbu ŋ nyɛ baa-ma.
3 Na saa da, wɛiŋ da ma da-ni aa ŋ nyaar Diiloŋo-na, ku yaa ciɛŋ ŋ naŋ kaasĩnni fafamma Diiloŋ-hũmelle-na.
4 Ŋga na saaya na gbãŋ, na kaasĩnni suur kã yaaŋ-na, ku yaa na ka da fɔ̃ŋgũɔ yiɛra fafamma aa bĩŋkũŋgu siɛ naa-nɛi.
5 Nelnulle da di yor umaŋ nuɔ-i, u cãrã-diɛ Diiloŋo wulaa, u ka hã-yo baa-de. Diiloŋo firiinu u huɔŋga-i baa nuɔmba-i hiere.
6 Ŋga ma diei dii, da ŋ'a ŋ cãrã bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu Diiloŋo wulaa, baa ce ŋ hɔmmu-i mu hãi, haa ŋ naŋga-i yuɔ wuɔ u ka hã-ni niŋ cãrãŋ kumaŋ. Umaŋ ciɛŋ u hɔmmu-i mu hãi, uu dii ŋaa hũmma, fafalmu ta mu wuɔra mu pira-mɛi.
7-8 Fuɔ temma-i uŋ'a u sa kã yaduɔŋga u wɛima-na hiere dumaaŋo-na, u baa tuɔ hĩŋ taaluŋgu wuɔ sĩ u ka da bĩŋkũŋgu Itieŋo nammu-na.
9 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ nawalaamba-i, ba ta ba nyɛ; Diiloŋo ka ce-ba nelbɔ̃mbɔ̃mbaa u hũmelle-na.
10 Aa waamba ta ba bi nyɛ; Diiloŋo ka hiire-bɛi. Baa dii ŋaa pũlma; ba sa cɔ.
11 Da ma ce ma pu ta ma ne da fafamma, bãaŋ da ku huol, ma pɔtɔr hũl diire hiere, ŋ sa tiraa da ma fafaaŋgu-i. Waamba dii dumɛi, da ba ce ba tĩɛ ba maacemma-na ji kanu aa yaŋ-ma.
12 Wɛiŋ da ma da umaŋ aa u nyaar Diiloŋo-na, kutieŋo yuŋgu dɔlaa. Uŋ nyaarãa Diiloŋo-na, Diiloŋo ka pã-yo baa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede. U maamaŋ dɔlnuŋ bamaŋ, u pãa cicɛ̃lma famma nuŋgu yaa baa-ba.

---

* **1:1** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «*Isirahɛl dũnni cĩncieluo baa ni hãi baamba.» Ba bĩɛ Diiloŋ-baamba yaa dumaaŋo-na.

13 Ãnjɔgɔbabalamma da ma waa umaŋ huɔŋ-na'i, u baa cira Diiloŋo'i diyaa-
ma u huɔŋga-na. Molo siɛ gbãa tãal Diiloŋo-i dii-yo kuubabalaaŋgu cemma-
na, aa fuɔ fɛrɛ sa bi tãal nɛliɛŋo dii-yo kuubabalaaŋgu cemma-na.
14 Nɛliɛŋ nuɔ ŋ kusũŋ-maama yaa kãaŋ baa-ni ka tãal-ni dii-ni kuubabal-
aaŋgu cemma-na.
15 Da ŋ siɛ ŋ kusũŋ-maama-i, ku'i juɔŋ baa ãmbabalma-i. A ne da ãmbabalŋ
da ma gbuu vãa, ma jo baa kuliiŋgu.
16 Terieŋgu faŋgu-na, mi jɛ̃naaŋ namaa, baa na tãal na fɛrɛ!
17 Ãnfafamma-i hiere, baa bĩmbĩfafanni-i hiere ni hel dɔrɔ; Diiloŋo yaa
hãaŋ-yeŋ baa-ni. Bãaŋgu-i baa cɛiŋo-i a naara mɔɛŋa-i hiere, fuɔ yaa hielaa-
ni. U hielaa-ni ni ta ni pa aa ta ni suur cuobaa-baŋ kaal dumaa, ŋga fuɔ fɛrɛ-i
u sa tĩ bãaŋ temma aa yaŋ-ye kukulma-na.
18 U waaŋ ninsoŋ-nelma-i baa-ye a ce i hoŋ diɛ gbãa waa yaaŋga bĩmbĩnni
maŋ uŋ hielaa-ni hiere. Ku dɔlaanu u yaa-i u ce-ma dumaaŋo-na.

A nu nelma-i aa ce-ma

19 Mi jɛ̃naaŋ namaa, baa na yaŋ nel daama karaanu-nɛi: Yaaŋ na tũnni waa
fiɛfiɛ. Baa na yaŋ na nunni ta ni dɔl. Baa na bi yaŋ na hɔmmu ta mu du fiɛfiɛ.
20 Na saa da, nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋ da ka du, ŋ sa ce ãnviima Diiloŋo yufelle-na.
21 Terieŋgu faŋgu-na, nelma maŋ balaaŋ hiere, hielaaŋ na gboluoŋgu mɛi;
aa na bi ne hɔbabalaŋga-i aa na yaŋ-ka. Yaaŋ bombolma-i aa Diiloŋ uŋ diyaa
nelma maŋ na hɔmmu-na, na bel-ma nammu hãi; ma yaa ka gbãa kor-na.
22 Baa na gonya Diiloŋ-nelma numma yoŋ aa na sa ce-ma. Umaŋ duɔ dii
mafamma-i u huɔŋga-na u tãal u fɛrɛ.
23 Na saa da, umaŋ nuɔŋ Diiloŋ-nelma-i aa u sa ce-ma, u saa baa umaŋ niɛ u
fɛrɛ duɔleŋ-na
24 aa hel ta. U saa maa u maama karaanu u fɛrɛ.
25 Ŋga ãnjĩnafafamma maŋ ciɛ i waa i fɛrɛŋ nuɔ, umaŋ duɔ tuɔ ne-ma torro,
aa bel-ma nammu hãi, umaŋ duɔ yaŋ ma tĩɛnu-yuɔ, aa tuɔ wuɔ ma hũmelle-i,
fuɔ temma-i duɔ dii u naŋga-i mamaŋ nuɔ-i ma fa u wulaa.
26 Umaŋ duɔ cira wuɔ fuɔ wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i, aa u nuŋgu ta yaaŋga yuɔ,
kutieŋo tãal u fɛrɛ; yuŋgu si dii u Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-na.
27 Diiloŋ uŋ bĩŋ kumaŋ Diilohũmefafalle-i, ku yaa daaku: A ta ŋ kãyã
yombĩmba-i baa bikulcaamba-i aa ŋ baa yaŋ nelbiliemba celieŋ-ni baa ba
balaaŋgu-i. Diiloŋo taara ku yaa-i.

2

Baa na ta na ce ciɛluɔ

1 Tobiŋ namaa, Itieŋo-i Yesu-Kirsaŋ yeŋ nelbuɔ aa na haa na naŋga-i yuɔ,
baa na ta na ce ciɛluɔ.
2 Ŋaa nuɔmba hãi da ba jo ji suur na hɔlma-na, unaŋo-i wɛiŋo, unaŋo-i
nawalŋo. Wɛiŋo gbuu diiya u fɛrɛ da fafamma aa dii sɛ̃nɛ-naafontɛrre, aa
nawalŋo dii nyarkpãtãnni kã ka hel.
3 Na sire jaal wɛiŋo-i aa gbɛ̃-yo wuɔ: «Jo ŋ ji tĩɛna yaaŋ-na bande.» Aa bir
gbɛ̃ nawalŋo-i dumaa wuɔ: «Hai daayo-i, yiɛra dii terieŋgu-na! Sisɔ jo ŋ ji tĩɛna
hĩɛma-na bande!»
4 Da na ta na ce kufaŋgu-i, ba sa bĩ ku yaa-i ciɛluɔ-i wɛi? Ãnjɔgɔbabalamma'i
saa dii-na mafamma-na wɛi?
5 Mi jɛ̃naaŋ namaa, na saa da! Nelbiliembaŋ neŋ bamaŋ wuɔ nawalaamba,
Diiloŋo yufelle hilaa ba yaa-i nuɔ-i u ce-ba waamba u hũmelle-na aa ba da ba
suur u *nelle-na ŋaa uŋ pãa ma nuŋgu-i dumaa baa u maamaŋ dɔlnu bamaŋ.
6 A ne da namaa birii yaŋ nawalŋo-i aa ta na kãŋ wɛiŋo yaa-i! Ma sĩ
waamba yaa ciɛŋ-naŋ sũlma-i aa ta ba bĩ-na fãamaaŋ ba terni-na kɛ?

7 Baŋ haa yefafalle maŋ nɛi, ba yaa sa bĩɛnaanaŋ-diɛ wɛi?
8 Nelma maŋ maaraa *ãnjĩnamma-na hiere, da na wuɔ-ma ŋaa maŋ
nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na, ku faa. Ma nyɛgãaŋ wuɔ: *«ŋ saaya ŋ dɔl ŋ
nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.»**
9 Ŋga namaa da na ta na ce ciɛluɔ, kuu dii ŋaa na cãlãa ãnjĩnamma-i, na ciɛ
ãmbabalma'i dumaaŋo-na. Ãnjĩnamma ka bel-na.
10 Da ŋ ta ŋ wuɔ ãnjĩnamma-i hiere aa ma diei yar-ni wuɔsaaŋgu, kuu dii
ŋaa ŋ cãlãa-ma hiere ma kũŋgu-na.
11 Hama-i nuɔ-i? Umaŋ ciɛra: *«Baa ce *fuocesĩnni»*†, uuduɔŋo faŋo yaa bi
ciɛra: *«Baa ko nɛliɛŋo.»*‡ Da ŋ fiɛ'a ŋ saa ce fuocesĩnni-i aa sire kã ka ko moloŋo,
ŋ saa cãl ãnjĩnamma-i wɛi?
12 Terieŋgu faŋgu-na, naŋ suyaa wuɔ Diiloŋo kaa yuu-na a saa baa
ãnjĩnamma maŋ ciɛŋ i waa i fɛrɛŋ nuɔ, taa na piiye aa na ta na ce na wɛima-i
na saa baa ma yaa-i.
13 Na saa da, umaŋ duɔ u sa ce hujarre, gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na, Diiloŋo siɛ bi
ji ce hujarre kutieŋo-na. Ŋga hujarrentieŋo baa tie holle baa yiiŋgu faŋgu
maama-i.

Ba suɔ Yesu nolŋo-i u ãncemma'i nuɔ-i

14 Tobiŋ namaa, umaŋ duɔ tuɔ piiye wuɔ fuɔ haa u naŋga Diiloŋo-na, aa ba
sa da-ku u ciluɔ-i-na, yuŋ haku-i dii-kuɔ? Uŋ haa u naŋga-i dumaa Diiloŋo-na,
ku gbãa ce u ka da Diiloŋo-i wɛi?
15 Ŋaa na hɔlma-na, niidiini si dii baa unaŋo, niiwuoni bi sĩ baa-yo u tuɔ
wuo.
16 Naŋ'a na bɔrɔ, na bir gbɛ̃-yo wuɔ: «I ka waa! Baa yaŋ waaŋgu ko-ni, baa
bi yaŋ nyulmu ko-ni.» Kumaŋ maama-i dii-yuɔ da na saa hã-yo baa-ku, yuŋ
haku-i dii na nelma famma-na?
17 A haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na kuu dii dumɛi, da kuɔ ku sa da ŋ ciluɔ-i-na,
yuŋgu si dii-kuɔ.
18 Unaa bi gbãa cira: «Banamba haa ba naŋga Diiloŋo-na, aa banamba ta ba
ce ãnfafamma.» Mi ka gbɛ̃ kutieŋo-i miɛ: «Nuɔ da ŋ saa ce bĩŋkũŋgu, naŋ
ka pigãaŋ-mi niɛ mi suɔ wuɔ naŋ haa ŋ naŋga-i Diiloŋo-na? Muɔ fuɔ, mɛi ka
pigãaŋ-ni mi nahaale-i mi ãncemma-na.»
19 Ma sĩ ŋ hũyãa-ma wuɔ Diiloŋo dii u diei yoŋ kɛ? Ku faa. Ŋga ŋ saaya ŋ
suɔ wuɔ *jĩnabaa-ba bi hũyãa-ma naŋ temma-i wuɔ Diiloŋo dii u diei aa ba
kũɔma nyɛŋ baa-yo yɛrɛ.
20 Ŋ sa gbuu jɔguɔŋ kã yaaŋ-na! Ŋ taara mi pigãaŋ-ni wuɔ da ŋ haa ŋ naŋga-i
Diiloŋo-na aa ku sa da ŋ ciluɔ-i-na ŋ ce gbãŋgbãŋ wɛi?
21 Bige-i naa ciɛ Diiloŋ wuɔ tuɔ kãŋ i bĩncɔiŋo-i *Abiramu-i nelviiŋo? U
ciluɔ'i sĩ wɛi? Uŋ ciɛ u bɛpolŋo-i *Isaki-i tãmmaŋ-kũŋgu duɔ pã-yo hã Diiloŋo-i,
ku'i ciɛ Diiloŋo tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo.§
22 Ŋ saa da, uŋ haa u naŋga-i Diiloŋo-na dumaa, ku kã baa u ciluɔ-i. U
ãncemma pigãaŋ wuɔ u haa u naŋga-i Diiloŋo-na ninsoŋ-haama.
23 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Abiramu haa u naŋga Diiloŋo-na,
Diiloŋo ne u nahaale-i aa cira nelviiŋo»**, nelma famma'i saa ce daama-i wɛi?
Kuŋ ciɛ dumaaŋo-na, Diiloŋo tuɔ bĩ-yo u jĩɛŋo.
24 Terieŋgu faŋgu-na, na saa da, Diiloŋo ne nɛliɛŋo ãncemma yaa-i aa dii-yo
baa nelviimba-i, u sa ne uŋ haa u naŋga-i fuɔ-na dumaa yoŋ.

---

* **2:8** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.18 † **2:11** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.14 ‡ **2:11** Helmaŋ-sɛbɛ (Exode) 20.13 § **2:21** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 22. * **2:23** Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ (Genèse) 15.6

25 Kuuduɔŋgu yaa baa Araabu maŋ waa saasorciɛŋo-i. U ciluɔ yaa naa ciɛ
Diiloŋ wuɔ tuɔ kãŋ-yo nelviiŋo. U haraa *Isirahɛl-baamba pɔpuɔrbiemba-i.
Baŋ juɔ'a ba ta, u pigãaŋ-ba baŋ saaya ba biɛ hũmelle maŋ ka suur hĩnni.
26 Na saa da, nɛliɛŋ nuɔ ŋ yal da diɛ hel aa yaŋ-ni, ba gbãa tiraa bĩ-ni nɛliɛŋ
nuɔ wɛi? Kuuduɔŋgu yaa baa daaku-i: Ãnfafaŋ da ma'a maa si dii ŋ Diiloŋ-
hũmelle wuɔsaaŋgu-na, ŋ ce gbãŋgbãŋ.

3

Taa na suɔ nuoŋgu

1 Tobiŋ namaa, na suyaa wuɔ Diiloŋ uŋ ka gɛr u nelpigãataaŋ miɛŋo-i
dumaa ku ka kuola yaŋ banamba kũŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, namaa namaŋ
taaraayaŋ na ce Diilonelpigãataaŋ namaa, baa na ciinu.
2 I hieroŋo-na hiere i cãl. Umaŋ sa cãlãaŋ u piiyuo-i-na, fuɔ fuɔ u faa. Mi
gbãa cira, u faa hi u fuoŋgu-i. U gbãa bel u fɛrɛ u ãncemma-na hiere.
3 Ba dii iyoŋo-i sũŋo nuŋgu-na wuɔ u tuɔ ce niŋ taaraŋ u ce kumaŋ: Da ŋ
bir-o dɛ, u bir, da ŋ bi bir-o dɛ, u bir.
4 Kunaŋgu yaa baatoŋo-i. Baatoŋo-i baa u bɔbɔima-i hiere, fafal da muɔ fiɛ
maara niɛ niɛ, u gbartieŋo miɛl-o baa yileŋga yoŋ.
5 Kuuduɔŋgu yaa-i baa nɛliɛŋ nuɔ ŋ jumɛlle-i: Di yuraanu, ŋga di ce
nelkãŋkarɛiŋa aa ta di kaal di fɛrɛ.
Na saa da, dãncoiŋo diei gbãa caa nelle-i hiere!
6 Jumɛlle dii ŋaa dãamu. Bĩŋkũbabalaaŋgu naŋgu-i i kũɔma-na dumaaŋo-na.
Di celieŋ nɛliɛŋ nuɔŋo-i baa di balaaŋgu-i. Di balaaŋgu hilaa *Sitãni wulaa. Di
kɔsuɔŋ-ni baa balaaŋ daaku-i fuɔ ŋ kuliiŋgu.
7 Nelbiloŋo gbãa nuola bĩmbaamba-i hiere ba bir fuɔ birma a ta ba nu u
nuŋgu-i: Huriimba-i baa niibũulni-i a naara titiraamba-i, u birii banamba u
birma.
8 Ŋga jumɛlle-i, molo siɛ gbãa nuola-diɛ. Di balaaŋ cor aa di sa bi tiraa yiɛra
terduɔŋ-nu. Di yuu baa tĩmma.
9 I tuɔlnu i To-i Diiloŋo-i baa di yaa-i, aa bi tiɛ waasa nuɔmba-i baa di yaa-i.
A ne da Diiloŋo'i hielaa-ba aa ce-ba fuɔ nabiɛraamba.
10 Nuŋgu maŋ tuɔlaanuŋ Diiloŋo-i, ku'i bi waasaaŋ nuɔmba-i. Tobiŋ
namaa, yaaŋ i hiel i naŋga kufaŋgu-na.
11 Namaa daa hũnfafamma-i baa hũmbabalamma gbãa ta ma hel
hũnfoeduɔle-na wɛi?
12 Tobiŋ namaa, *yensãaŋgu gbãa maŋ musĩɛŋa wɛi? Sisɔ hãlãaŋgu
gbãa maŋ *yensãbieŋa wɛi? Terieŋgu faŋgu-na, hũnfafamma siɛ gbãa da
hũnfoebabalande-na.

Diiloŋ uŋ bĩŋ kumaŋ nelnulle-i

13 Na hɔlma-na, umaŋ duɔ fuɔ nu nelma aa tuɔ cɛ̃, kutieŋo pigãaŋ-ku u
ciluɔ-i-na i ne. Diɛ da u ãncemma faa aa u sa ce bombolma, i ka suɔ suɔ wuɔ
u nu nelma-i aa tiraa tuɔ cɛ̃.
14 Ŋga da na ta na ce nenemuŋgu-i baa yɛlma-i, baa na ta na kaal na fɛrɛ wuɔ
namaa nu nelma. Na kar coima.
15 Nelnulle fande temma sa hel dɔrɔ; di hel hĩɛma-na, nelbilieŋ-diele;
*Sitãni'i juɔ baa-de.
16 Ku yuŋgu yaa daaku: Nenemuŋgu-i baa yɛlmaŋ yeŋ kusuɔŋ-nu, bɛrru-i
baa ãmbabalma-i ma sĩnni-na hiere nii dii kusuɔŋ-nu'i.
17 Ŋga umaŋ u nelnulle hilaa dɔrɔ, kutieŋo huɔŋga dii welewele igɛ̃na, ijieni
sa dɔlnu-yuɔ, uu dii hĩɛhĩɛ, u kũŋgu si dii kpelle, u ce hujarre aa u ãncemma-i
hiere ma faa, u sa ce ciɛluɔ aa huhurmantieŋo sĩ.

18 Bɛrruŋ'a du sa dɔlnu bamaŋ, ba fɛ̃ ba muntɩ̈ɛnammu-i. Ba maacemma sullu yaa viisɩ̈nni.

4

Baa na yaŋ na yufieŋ-niini ta yaaŋga-nɛi

1 Bige-i juɔŋ baa ijieni-i na hɔlma-na? Bige-i juɔŋ baa bɛrru-i? Na kusũniŋ-maama'i si wɛi?
2 Bɩ̈ŋkũŋ-maama dii-niɛ, da ŋ saa da ku bɩ̈ŋkũŋgu-i, ŋ sire ta ŋ taara ŋ ko moloŋo mafamma-na. Ŋ yufelle hilaa bɩ̈ŋkũŋ-nu aa ŋ saa gbãa da ŋ da ku bɩ̈ŋkũŋgu-i, ŋ sire ta ŋ kar bɛrru. Naŋ taaraŋ nimaŋ, na sa cãrã-niɛ Diiloŋo wulaa ku'i ciɛ na sa da-ni.
3 Aa na ãnjɔguɔma balaaŋ ku'i ciɛ da na fiɛ cãrã kumaŋ Diiloŋo sa hã-na baa-ku. Na cãrã na yufieŋ-niini yoŋ, da na ta na ce na bãaŋgu.
4 Naa dii ŋaa saasorbaa namaa. Na saa suɔ wuɔ umaŋ gbaraaŋ u nyaanu miwaaŋ daayo bɩ̈mbɩ̈nni-i kutieŋo bigãaŋ Diiloŋo-i wɛi? Umaŋ duɔ tuɔ kuye miwaaŋ daayo bɩ̈mbɩ̈nni-i, ku pigãaŋ wuɔ u bigãaŋ Diiloŋo-i.
5 Mamaŋ nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diiloŋ uŋ diyaa u *Yalle maŋ i hɔmmu-na, u sa gbuu siɛya-diɛ; u ce yɛlma di maama-na»*; na yuu ba'a nelsɔsɔmma wɛi?
6 Ŋga Diiloŋo ce baa-ye u cor, ŋaa maŋ nyɛgãaŋ dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Diiloŋo sa gbo baa bombolmantaamba-i, ŋga u faa baa bamaŋ hiiriiyeŋ ba fɛrɛ.»**
7 Terieŋgu faŋgu-na, taa na nu Diiloŋo nuŋgu-i, aa na baa hũu-ma baa *Sitãni-i, ku yaa u ka yaŋ na da fiisa.
8 Piyaaŋ Diiloŋo-i, na ka bi da u piyaa-na. Ãmbabalmanciraaŋ namaa daana, hielaaŋ na naŋga ãmbabalma-na. Hɔmmu hã-mu-hãi taaŋ namaa temma-i daana-i, hielaaŋ ãnjɔgɔbabalamma-i na hɔmmu-na.
9 Na saaya na suɔ wuɔ na maacemma saa fa. Haaŋ na nammu-i na yuŋ-niŋ na ta na kaal kuliiŋ-kaaluŋgu. Yaaŋ nyɛmbɩ̈nni-i aa na ta na kaal. Yaaŋ ponsaaŋgu-i aa na haa na nammu-i na yuŋ-niŋ.
10 Hiiriiyeŋ na fɛrɛ na hã Itieŋo-i ku yaa u ka tɛtɛŋ-na dɔrɔ.

Yaaŋ na-naa cãlma

11 Tobiŋ namaa, baa na ta na bɩ̈ɛna na-naa yirɛiŋa. Umaŋ duɔ tuɔ bɩ̈ɛna u nabentaamba yirɛiŋa-i, sisɔ duɔ tuɔ cãl-ba, kuu dii ŋaa u bɩ̈ɛna Diiloŋ-ãnjɩ̈namma yerre yaa dumaaŋo-na aa tuɔ bi cãl-ma. A ne da uu naa saaya u tuɔ wuɔ ma hũmelle'i, u bir yaŋ aa tuɔ cãl-ma.
12 Diiloŋo yaa *ãnjɩ̈namma tieŋo-i, u yaa gɛ̃ŋgɛrtieŋo-i u diei yoŋ. U yaa gbãa kor nelbiliemba-i, u yaa gbãa kɔsuɔŋ-ba. Terieŋgu faŋgu-na, naŋ hilaa hie aa da manamma ta ŋ cãl banamba-i?

Yaaŋ bombolma-i

13 Niɛŋ, da na ce na ta na piiye wuɔ: «Bisĩnuɔ mi ka kã nel daade-na ka ce torguoŋgu belle diei a taara gbeiŋa.»
14 Namaa namaŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, na suɔ Diiloŋo kusũŋgu-i wɛi? Na suɔ cuo uŋ ka kaal baa mamaŋ wɛi? Yuŋ haku-i dii namaaŋo-na? Ma sɩ̈ naa dii ŋaa fɩ̈nfiiruŋgu. Cuo duɔ kaal, da ŋ da-ku, cɛllɛ da ŋ'a ŋ ne, ŋ naa-ku.
15 Da na'a na piiye, na gbɩ̈ɛ na cira: «Diiloŋ duɔ siɛ, i ka ce daama baa daama baa daama.»
16 Ŋga na sa ce mafamma-i; na yii baa bombolmaŋ-ãndɛnni yaa yoŋ. Bombolma famma temma saa fa.
17 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ suɔ ãnfafamma-i aa yagar ma cemma, kutieŋo ciɛ ãmbabalma'i dumaaŋo-na.

---

* **4:6** Bɩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 3.34

5

Waamba ciləbabalaŋo-i

1 Fiɛfiɛ-i-na, waaŋ namaa niɛŋ, sũlma maŋ ka har-nɛi, duɔŋ na ta na kaal
higohigo!
2 Na nagãŋ-niini hɔraa, nyɛi wuyaa na bĩmbĩnni-i hiere.
3 Gbɛ̃llũɔ bilaa na sɛ̃nɛ-i baa na gbeiŋa-i hiere. Gbɛ̃llũɔ daayo yaa ka
pigãaŋ-na na balaaŋgu-i. U ka kɔsuɔŋ-na ŋaa dãamuŋ kɔsuɔŋ daaŋgu dumaa.
Miwaaŋo tĩɛ tĩ, aa namaa migãaŋ ta na kũɔl gbeiŋa-i na jĩna kɔtuɔŋgu.
4 Maacenciraamba maŋ ciɛ maacemma-i na sonni-na aa na yagar na saa
pã-ba, ba kaal baa na yirɛiŋa-i. Baŋ kaal baa-ya Dombuɔ nuɔ.
5 Hĩɛma-na bande-i-na, na ciɛ na bãaŋgu-i. Kumaŋ dɔlaanu-nɛi, na ciɛ ku
yaa-i. Na wuyaa niidɔdɔlni-i cel da kpɛ̃ŋkpɛ̃niɛ ŋaa bĩmbaaŋ namaa ta na cie
na kuliiŋ-yiiŋgu-i.
6 Na karaa coima-i haa nuɔmba-na aa bel-ba ko-ba, a ne da ba saa ce wɛima.
Kutaamba saa gbãa hũu ba fɛrɛ na nyisɛ̃nni-na.

Fĩɛŋ na hɔmmu-i

7 Tobiŋ namaa, fĩɛŋ na hɔmmu-i na ta na cie Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu-i. Na saa
da kũrãamba-i wɛi? Da ba duu dĩmma-i ifɛlle domma-na, ba fɛ̃ ba hɔmmu-i
ta ba cie di tĩmma aa da ba suɔ kar-ma.
8 Namaa na bi saaya na fɛ̃ na hɔmmu-i dumɛi aa na dii sirɛiŋa na fɛrɛŋ nuɔ;
Itieŋo jomma piyaa.
9 Tobiŋ namaa, da na ta na waana baa na-naa, Diiloŋo ka yuu-na. Umaŋ ji
gɛraaŋ nuɔmba yuŋ-maama-i u jomma piyaa.
10 *Diilopɔpuɔrbiembaŋ hĩɛrã mulĩɛma-i hĩrãmma maŋ, ma sĩ ma tĩyãanu-
nɛi kɛ? Hĩɛrãŋ mulĩɛma-i bafamba temma-i.
11 Na saa da, bamaŋ nyaarãa tĩɛ Diiloŋ-hũmelle-na, i ciɛra wuɔ ba yunni
dɔlaa. Yɔbuŋ hĩɛrã mulĩɛma-i hĩrãmma maŋ, ma sĩ na nuɔ ma maama kɛ? Aa
ma sĩ na daa Itieŋoŋ juɔ pã-yo baa kumaŋ kɛ? Coima saa fa, Itieŋo faa baa
nelbiliemba-i aa tiraa waa hujantieŋo.
12 Tobiŋ namaa, mamaŋ gbãaŋ, nuɔni maŋ da ŋ'a ŋ sa taara Diiloŋo ka yuu-
ni, da ŋ'a ŋ piiye, ŋ baa cira «muɔ baa Diiloŋo», ŋ baa bi cira «muɔ baa hĩɛma»,
ŋ baa gbuŋ bĩ bĩŋkũŋ yerre. Mamaŋ da ma ce, ŋ cira ma ciɛ, mamaŋ da ma
saa ce, ŋ cira ma saa ce; gere.

Fɔ̃ŋgũɔ dii Diilocãrãlle-na

13 Na hɔlma-na umaŋ duɔ tuɔ mulĩɛŋ, u tuɔ cãrã Diiloŋo-i. Umaŋ huɔŋga-i
da ka fɛ̃, u tuɔ hãl nɛini u tuɔlnu Diiloŋo-i.
14 Umaŋ duɔ tuɔ jaŋ, u bĩ Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba-i ba ji hure namma
u yaaŋga-na Itieŋo yerre-na aa cãrã Diiloŋo-i hã-yo.
15 Da ba haa ba naŋga Itieŋo-na aa cãrã-yuɔ cãrãmma famma temma-i, jɛiŋo
ka sire. Itieŋo ka sire-yuɔ aa da kuɔ u ciɛ ãmbabalma, u ka bi hur-ma.
16 Terieŋgu faŋgu-na, da na ce ãmbabalma maŋ, na tũnu na-naa baa-ma aa
na cãrã Diiloŋo-i na hã na-naa ku yaa na ka sire na jarma-na. Fɔ̃ŋgũɔ maŋ dii
nelviiŋo Diilocãrãlle-na ponsaaŋ-wuoŋo sĩ.
17 Na saa da, *Eli waa nelbiloŋo miɛ temma yaa-i; ŋga u cãarã Diiloŋo-i,
cãrã-yuɔ, cãrã-yuɔ wuɔ u baa dãa; Diiloŋo ce bieŋa siɛi baa caamba niediei
u saa dãa.
18 Ku huoŋgu-na, u tiraa cãrã-yuɔ, u doŋ tuɔ dãa goŋgorre gbãa da di ta di
ce.*

---

* **5:18** Niɛŋ Jãmatigi ba sɛbɛdĩɛlãŋo-na (1 Rois) 17–18.

19 Tobiŋ namaa, na hɔlma-na, umaŋ duɔ pira Diiloŋ-hũmelle-na, umaŋ duɔ
maaya ninsoŋo-i aa unaŋ nuɔ ŋ dii-yo hũmelle-na, ŋ ciɛ maacenfafamma.
20 Na saaya na suɔ wuɔ moloŋ duɔ pira aa ŋ gbãŋ baa-yo dii-yo hũmefafalle-
na, ŋ kuraa-yo kuliiŋgu-na aa uŋ ciɛ ãmbabalma maŋ cor hiere, Diiloŋo ka
hur-ma.

Piɛrŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo maŋ
Nelmuoyamma

Piɛr nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i a hã Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ dii *Asi huɔŋga-na. Baŋ yeŋ Yesu horre-na, nuɔmba sa dəl-ba. Piɛrŋ daa-ku dumaaŋo-na, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ dii sirɛiŋa bɛi. U tagaaya pigãaŋ-ba Diiloŋ-dũŋ-wuoŋoŋ saaya u waa dumaa bamaŋ cĩinaana Diiloŋo-i ba hɔlma-na. U tiriiima baa-ba wuɔ Yesu fuɔ fɛrɛ bi mulãaŋ fuɔ ku ji ta ku ce kuliiŋgu. Ŋga Diiloŋo siire-yuɔ aa ce u ce bɔi. Aa u pãa nuŋgu wuɔ umaŋ duɔ hũu Yesu maama-i u ka ce kutieŋo-i Yesu temma-i. Wuɔ nupãlle fande yaa diyaaŋ sirɛiŋa-i Diiloŋ-dũŋ-baamba-na, halle da ba fiɛ ta ba ce-ba sũlma-i, ba kũɔma sa seŋ. U diyaa nelma ba tũnni-na; wuɔ bamaŋ dii Yesu horre-na, ba biɛ Yesu maama-i.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Piɛr, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiloŋ muɔ. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i
da mi hã Diiloŋo yufelleŋ hilaa namaa namaŋ nuɔ-i aa na waa hĩɛŋgu-na.
Banamba dii Pɔ̃, banamba Galasi, banamba Kapadɔsi, banamba *Asi aa
banamba Bitini.
2 I To-i Diiloŋo yufelle hilaa-nɛi ŋaa maŋ waa u huɔŋga-na dumaa u ce u
*Yalle bɔ-na na deŋ a ce-na fuɔ baaŋ namaa na da na ta na nu Yesu-Kirsa
nuŋgu-i aa u tãmma da ma misĩrrã-nɛi a migãaŋ-na hã-yo.
Diiloŋo firnu u huɔŋga-i u tuɔ kãyã-nɛi aa u tuɔ fɛ̃ na hɔmmu-i.

Nahaale pã nɛliɛŋo

3 Yaaŋ i tiɛ tuɔlnu Diiloŋo-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa To-i. U ciɛ hujarre yiɛ aa ce-
ye nelfɛlaaŋ miɛ Yesu-Kirsa siremma barguɔ-i-na a ce i migãaŋ haa i naŋga-i
yuɔ.
4 Aa uŋ jĩɛna ciiluŋgu maŋ duɔ hã u baamba-i, i bi hĩŋ ku taaluŋgu. Ciiluŋgu
faŋgu sa kusirre, ku sa bĩɛna, ku sa bi pitelle. Diiloŋo jĩɛna-kuɔ tuɔ cie-na
dɔrɔ-i-na.
5 Naŋ haa na naŋga-i yuɔ, u niya-nɛi fafamma duɔ ji kor-na miwaaŋo
tĩmmaŋ-yiiŋgu-i. Nuɔmba-i hiere ba ka da uŋ kuraa-na dumaa.
6 Terieŋgu faŋgu-na, taa na nyɛ. Mi suyaa miɛ na yammu huolaa fiɛfiɛ-i-na,
ŋga ku siɛ kã yaaŋ-na. Taa na nyɛ.
7 Sɛ̃nɛ maŋ sɛ̃nɛ, yiiŋgu dii baa yiiŋgu u ka gbuo; ŋga ba dii-yo dãamu-na a
ne da kuɔ u faa. Namaa nahaale saa buɔ sɛ̃nɛ-i-na wɛi? Ba ce niɛ ba siɛ ne-de
si di faa? Ba ne nahaale-i baa yaahuolo yaa-i. Yaahuolo duɔ saa gbãa kara na
kũɔma-i Diiloŋ-hũmelle-na, Yesu-Kirsa duɔ ji bir jo yiiŋgu maŋ nuɔ-i, Diiloŋo
ka tuɔlnu-nɛi aa gbɛliɛŋ-na aa ce na ce bɔi.
8 Na yufelle saa haa Yesu-Kirsa-i-na dede, ŋga u maama dəlaanu-nɛi. Na saa
hi da-yo yogo, ŋga na haa na naŋga-i yuɔ aa na hɔmmu gbuu fɛ̃ da yogogo. Na
hɔmmuŋ fiɛ dumaa, ma siɛ gbãa waŋ.
9 Diiloŋoŋ duɔŋ tuɔ kor-na, kufaŋgu hɔfɛ̃lle yaa dumaaŋo-na. Naŋ haa na
naŋga-i Diiloŋo-na da na da koŋkoro maŋ, na duɔŋ ta na da-yo.
10 *Diilopɔpuɔrbiemba siire taara koŋkoro daayo yaaŋga-i aa tũnu-nɛi Di-
iloŋ uŋ ka firnu u huɔŋga-i baa-na dumaa.
11 *Kirsa *Yalle waa ba hɔmmu-na; dii naa tũnu-bɛi wuɔ Kirsa ka mulĩɛŋ,
aa ku huoŋgu-na u ka ce bɔi. A ce dumaaŋo-na ba gbuu vaa ba fɛrɛ da ba suɔ
ma cemmaŋ-huɔŋgu-i baa maŋ ka ce dumaa.

12 Diiloŋo yaŋ aa waŋ baa-ba wuɔ uŋ puɔraa-ba baa nelma maŋ, ma siɛ ce
bafamba bãaŋ-nu, kɛrɛ ma ka ce namaa bãaŋ-nu. Nelma famma yaa baŋ waŋ-
maŋ baa-na nyuŋgo-i-na. Bamaŋ waaŋ *Neldɔdɔlma-i ba yaa waaŋ-maŋ baa-
na. Diiloŋo yaa saaŋ u Yalle-i di ji dii-ma ba nunni-na. *Dɔrpɔpuɔrbiemba
famba fɛrɛ-i ba taara ba suɔ ma yaaŋga-i.

Viisĩnni yaa dɔlaanuŋ Diiloŋo-i

13 Terieŋgu faŋgu-na, tigiiŋ na fɛrɛ, baa na dii na yunni-i. Haaŋ na naŋga-i
Diiloŋo-na ku haama wuɔ u ka ce hujarre nɛi Yesu-Kirsa jommaŋ-yiiŋgu-na.
14 Taa na nu Diiloŋo nuŋgu-i ŋaa bisãnfɛfɛiŋ uŋ nuŋ u to nuŋgu dumaa. Naŋ
ŋa na'a na saa ta na suɔ kuyuŋgu huɔŋgu-na, kumaŋ taa ku dɔlnu-nɛi cemma,
baa na bir na suur-kuɔ.
15 Yaaŋ na wɛima-i hiere ma fa ŋaa Diiloŋo maamaŋ faa dumaa. U yaa buɔ-
na na deŋ a ce-na u baaŋ namaa.
16 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ: *«Muɔmiŋ yeŋ nelfɛfɛiŋ muɔ
dumaa, na saaya na waa nelfafaaŋ namaa dumɛi.»**
17 Da na ta na cãrã Diiloŋo-i na ta na bĩ-yo «Baba», na ninsoŋo. U yaa pãaŋ
nuɔmba-i a saanu baa baŋ ciɛ kumaŋ; u sa ce ciɛluɔ. Terieŋgu faŋgu-na, yinni
maŋ tĩyãa na wulaa hĩɛma-na, gbãaŋ na ciluɔ tuɔ pigãaŋ wuɔ na kãalã-yuɔ.
18 Naŋ siire biɛ ãnsɔsɔmma maŋ na bĩncuɔmba wulaa, na suyaa baŋ sãa na
yunni-i baa kumaŋ a hiel-ni mɛi. Ba saa sãa-ni baa gbeiŋa, ba saa bi sãa-ni
baa sɛ̃nɛ, nifanni sa gbãŋ ciima.
19 Ŋga ba sãa na yunni-i baa tãmma. Aa tãŋ hama-i? *Kirsa tãmma. Ba ciɛ-
yo ŋaa *tũmbiloŋo maŋ faa buolma; jarma sĩ-yuɔ, pãdorre sĩ-yuɔ. A ko-yo sãa
na yunni-i.
20 Diiloŋo naa par ma yaa hã-yo aa miwaaŋo suɔ duɔ doŋ. U ciɛ ma yaa
daama hɔperieŋ daaku-na duɔ kor-na.
21 Fuɔ yaa ciɛ na haa na naŋga Diiloŋo-na. Diiloŋo siire-yuɔ hiel-o kuomba
hɔlma-na aa ce u ce bɔi ku'i ciɛ na haa na naŋga Diiloŋo-na aa ta na hil na ne-
yo.
22 Naŋ siyaa ninsoŋo-i, kuu dii ŋaa na migãaŋ na hɔmmu-i da na gbãa ta
na dɔl na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa. Terieŋgu faŋgu-na, yaaŋ na
maama gbuu ta ma dɔlnu ma-naa.
23 Na saa da, na ciɛ nelfɛlaaŋ namaa, na huɔŋ fɛlɛmma. Gboluoŋ daaku-na
nelbilo saa hoŋ-na, Diiloŋo'i huɔŋ-na. Nelbiloŋo ku, ŋga Diiloŋo sa ku. U huɔŋ-
na baa u nuŋ-ãndaaŋgu yaa-i. Ku sa ji gbuo dede.
24 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Nelbiliemba-i hiere baa dii ŋaa hĩɛŋgu.
Ba fafaaŋgu dii ŋaa pũlma.
Hĩɛŋ da ku kuol, ku pũlma hũl.
25 *Ŋga Itieŋo nelma dii gbula, ma sa ji gbuo dede.»*†
Itieŋo nelma yaa hama-i? Ma yaa *Neldɔdɔlma maŋ baŋ waŋ-maŋ baa-na.

2

Piyaaŋ Cicɛ̃lmantieŋo-i

1 Naŋ ciɛ nelfɛlaaŋ namaa, hielaaŋ na naŋga balaaŋgu-i ku sĩnni-na
hiere, baa nuɔmba tãalma-na, baa huhurma-na, baa nenemuŋgu-na, baa
yebĩɛnande-na.
2 Tonto mɔsũŋ nyɔlma yaa a vãa. Nyɔlmaŋ dɔlnuŋ-yuɔ dumaa, yaaŋ Diiloŋ-
nelma ta ma dɔlnu namaaŋo-i dumɛi, ku yaa na ka naŋ kaasĩnni a kor.

* **1:16** Buolmaŋ-sɛbɛ (Lévitique) 19.2 † **1:25** Isayi (Ésaïe) 40.6-8

3 *Na daa Itieŋ uŋ faa dumaa kɛ**?
4 Piyaaŋ-yoŋ, u yaa cicɛ̃lmantieŋo-i, uu dii ŋaa tãmpɛ̃lle maŋ nuɔmbaŋ cɪ̈inaana-diɛ ŋga di yaa hilaa Diiloŋo yufelle-na u hiel-de.
5 Namaa fɛrɛ-i naa dii cicɛ̃lma aa naa bi dii ŋaa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa. Da na piɛ-yo, Diiloŋo ka ce-na ma u *Yalle dũŋgu-i baa-na. Na ka waa jigãntaaŋ namaa ta na pã niipãnni-i na hã Diiloŋo-i a saa baa u Yalleŋ taaraŋ-kuɔ dumaa. Yesu maama-na, u ka tuɔ siɛ na niipãnni-i fafamma.
6 Diiloŋ-nelma waaŋ-ma wuɔ:
«Niɛŋ, mi hielaa tãmpɛ̃fafalle,
*mi ka jɪ̈na-diɛ dũŋgu tuole-na *Sinyɔ-i-na.*
Umaŋ duɔ haa u naŋga diɛ, u yaaŋga siɛ ture.»†
7 Namaa namaŋ haa na naŋga-i tãmpɛ̃l daade-na, Diiloŋo ciɛ na ce bɔi. Ŋga bamaŋ saa haa ba naŋga diɛ, ma nyɛgãaŋ ba kũŋgu-na wuɔ:
«Dũmarãambaŋ cɪ̈inaana tãmpɛ̃lle maŋ,
di yaa juɔ bella dũŋgu-i.»‡
8 Ma tiraa nyɛgɛ̃ŋ terieŋgu naŋgu-na wuɔ:
«Nuɔmba tisɪ̈ŋ ba fɛrɛ tãmpɛ̃l daade-na.
Di mal nuɔmba-i.»§
Baŋ'a ba saa nu Diiloŋo nuŋgu-i ku'i ciɛ ba ta ba tisɪ̈ŋ ba fɛrɛ diɛ. Ma yaa naa saaya ma da-ba.
9 A ne da Diiloŋo yufelleŋ-nuɔmba yaa namaaŋo-i. Namɛi Itieŋo jigãntaaŋ namaaŋo-i. Namɛi Diiloŋo baaŋ namaaŋo-i. Namɛi Diiloŋo napɔrreŋ-nuɔŋ namaaŋo-i. U bɪ̈ɛ-na hiel-na kukulma-na a jo baa-na u gbagbaama-na na da na ji ta na waŋ u maacenfafamma maama-i baa nuɔmba-i.*
10 Dɪ̈ɛlũɔ-i-na, na saa naa waa Diiloŋ-baaŋ namaa; fiɛfiɛ-i-na, na ciɛ Diiloŋ-baaŋ namaa. Dɪ̈ɛlũɔ-i-na, u saa tuɔ ce hujarre nɛi; ŋga fiɛfiɛ-i-na, u ce hujarre nɛi.†

Taa na kãŋ na yuntaamba-i

11 Mi jɛ̃naaŋ namaa, naa dii hũncortaaŋ namaa hɪ̈ɛma-na bande-i-na. Terieŋgu faŋgu-na, mi cãrã-nɛi, naŋ kuyeŋ ãmbabalma maŋ, hielaaŋ na naŋga mɛi; ma kɔsuɔŋ nɛliɛŋo.
12 Naŋ yeŋ *niɛraamba hɔlma-na, yaaŋ na ciluɔ vii ku yaa da ba fiɛ ta ba bɪ̈ɛna na yirɛiŋa-i wuɔ nelbabalaaŋ namaa, ba ka da na maacenfafamma-i aa ba ka gbɛliɛŋ Diiloŋo-i u jommaŋ-yiiŋgu-i.
13 Niɛŋ Itieŋo-i aa na ta na siɛ fɔ̃ŋgɔ̃taamba wulaa. Na ta na siɛ *jãmatigi wulaa, u yaa nuɔmba-i hiere ba yuŋgu-na.
14 Na ta na siɛ fãamaambaa-ba wulaa; jãmatigi jɪ̈ɛna ba yaa-i nilɛiŋa-na ba ta ba nuola ãmbabalmanciraamba-i aa ta ba gbɛliɛŋ ãnfafammanciraamba-i.
15 Na saa da, Diiloŋo taara na ta na ce ãnfafamma ku yaa mimiɛlmba maŋ sa suyaaŋ kuyuŋgu aa ta ba bɪ̈ɛna na yirɛiŋa-i ba nunni ka suuye.
16 Naa dii na fɛrɛŋ nuɔ ninsoŋo, ŋga baa na pãŋ na ce kufaŋgu-i gboruoŋgu na ta na ce kuubabalaaŋgu-i. Na saaya na waa ŋaa Diiloŋ-cãarãaŋ namaa.
17 Taa na dii nuɔmba-i hiere ba nuŋgu-i. Naŋ yeŋ baa bamaŋ Yesu horre-na, yaaŋ ba maama ta ma dɔlnu-nɛi. Taa na kãalã Diiloŋo-i. Taa na dii jãmatigi nuŋgu-i.

Biyaaŋ Kirsa maama

---

* **2:3** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 34.9 † **2:6** Isayi (Ésaïe) 28.16 ‡ **2:7** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.22 § **2:8** Isayi (Ésaïe) 8.14 * **2:9** Niɛŋ Helmaŋ-sɛbɛ-i-na (Exode) 19.5-6; Ãnjɪ̈namma tiyemmaŋ-sɛbɛ-i-na (Deutéronome) 4.20, 7.6; Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 9.1; 43.20-21. † **2:10** Niɛŋ Ose sɛbɛ-i-na (Osée) 1.6,9; 2.1,23,25.

18 Maacembieŋ namaa, taa na siɛ na yuntaamba wulaa aa na ta na kãŋ-ba
fafamma. U balaaŋ baa-ni wa, u faa baa-ni wa, ta ŋ siɛ u wulaa.
19 Na saa da, mulĩɛma maŋ naŋ maama sĩ, da ba haa-ma hã-ni aa ŋ siɛ-ma
Diiloŋo maama-na, ku faa.
20 Da ŋ cãl aa siɛ muoru-i, yer hade-i dii-kuɔ? Ŋga da ba ta ba huol ŋ yaaŋga-i
ŋ ãnfafamma maama-na aa ŋ siɛ yaahuolo faŋo-i, yerre dii ku yaa nuɔ-i aa ku
faa Diiloŋo wulaa.
21 Diiloŋo taara ku yaa na wulaa. *Kirsa fuɔ fɛrɛ mulãaŋ namaa maama-na.
U pigãaŋ-na nelma'i dumaaŋo-na na da na ta na ce u temma-i.
22 *«Fuɔ maŋ saa cãl, aa huhurma diei saa hel u nuŋgu-na dede»*‡
23 ba tuoraaya-yuɔ, u saa ji siɛ moloŋo. Ba ciɛ-yo sũlma-i, u saa ji wur
moloŋo. U yaaŋ aa yaŋ-ma hã Diiloŋo wuɔ u yaa suyaaŋ u pã.
24 U biyaa i ãmbabalma-i tũu-ma fuɔ fɛrɛŋ yuŋgu-na a kã baa-ma *daaŋgu-
na. U ciɛ ku yaa-i a ce i hiel i naŋga ãmbabalma cemma-na a ce-ye nelviiŋ miɛ
i tiɛ ce kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i. Fuɔ mulĩɛma yaa ciɛ na waa na fɛrɛŋ nuɔ
dumandɛ-i-na.
25 Naa naa waa ta na wuɔra na yuŋ-nu ŋaa tũlmba maŋ baala; ŋga fiɛfiɛ-i-na
na birii jo na tieŋo wulaa, u yaa niɛyaŋ-nɛi.

3

Ãnsorreŋ-tĩɛnamma

1 Kuuduɔŋgu yaa baa caaŋ namaaŋo-i; taa na siɛ na bɔlbaa-ba wulaa, ku
yaa bamaŋ saa hũu Diiloŋ-maama-i ba hɔlma-na, na ciluɔ ka ce ba hũu-ma.
Ku siɛ hi na puur na nunni-i wuɔ na piiye baa-ba.
2 Da ba da na ciluɔ faa, aa ne da na kãŋ-ba, ba ka hũu Diiloŋ-maama-i.
3 Baa na ta na kuye bomborman-fafaaŋgu-i: Baa na gonya yumigãale, baa
sɛ̃nɛ ba diima, baa kompafafammuŋ-vaama.
4 Yaaŋ aa na ta na taara huɔya-fafaaŋgu: Na ta na taara hɔfafammu baa
hɔhĩnammu; nifanni sa vãa dede. Aa ni yaa dii baa yuŋgu Diiloŋo wulaa.
5 Yiinaticaamba maŋ naa hũyãa Diiloŋ-maama-i aa haa ba naŋga-i yuɔ, ba
taa ba diyaa ba fɛrɛ baa ni yaa-i ba siɛ ba bɔlbaa-ba wulaa.
6 Unaŋo yaa Sara-i. Sara taa u nu *Abiramu nuŋgu-i, a ce dumaaŋo-na u
taa u bĩ-yo «Baba». Da na da holle ta na ce ãnfafamma-i, namɛi Sara bieŋ
namaaŋo-i kelkel.
7 Kuuduɔŋgu yaa baa bɔlaaŋ namaaŋo-i; bilaaŋ na caamba-i fafamma na
tĩɛnamma-na, aa na saaya na suɔ wuɔ na fɔ̃ŋgɔ̃baa-ba sa saa. Diiloŋ uŋ ciɛ
baa-na aa cira u ka hã-na cicɛ̃lma maŋ, ba nuŋgu bi dii-mɛi. Terieŋgu faŋgu-
na, taa na kãŋ-ba ku yaa na cacãrãŋgu siɛ gbãa soŋ yaŋga naŋga.

Hĩrã mulĩɛma-i ŋ ãnfafamma cemma-na

8 Miŋ ka perieŋ baa mamaŋ ma yaa daama: Yaaŋ nelduɔma yaa yu na
hɔmmu-i hiere. Bilaaŋ na-naa kpelle. Taa na dɔl baa na-naa ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ
namaa. Bilaaŋ na-naa hĩɛhĩɛ, baa na ta na tɛtɛŋ na fɛrɛ.
9 Baa na ta na suu ãmbabalma sɔlaaŋgu-i baa ãmbabalma. Baa na bi ta na
suu tuosĩnni sɔlaaŋgu-i baa tuosĩnni. Yaaŋ aa na ta na haa na nufafaaŋgu
kutaamba-na. Diiloŋo taara ku yaa na wulaa. Da na haa na nufafaaŋgu bɛi,
Diiloŋo ka bi haa u nufafaaŋgu namaaŋo-na.
10 Na saa da, ma nyɛgãaŋ Diiloŋ-nelma-na wuɔ:
«Umaŋ duɔ tuɔ taara u ce u bãaŋgu-i,
umaŋ duɔ tuɔ taara u huɔŋga fɛ̃,
kutieŋo saaya u hiel u naŋga noparaaŋ-ãndɛnni-na baa coima-na.

‡ **2:22** Isayi (Ésaïe) 53.9

11 *U saaya u nanna kuubabalaaŋgu-i aa tuɔ ce kuufafaaŋgu.*
U vaa u fɛrɛ wɛima baa ji suur u hɔlma-na baa moloŋo.
12 *Na saa da, Itieŋo saa nanna nelviimba-i.*
U tũŋgu dii ba cacãrãŋgu-na.
*Ŋga u sa gbo baa bamaŋ ciɛŋ kuubabalaaŋgu-i.»**
13 Da na vaa na fɛrɛ baa ãnfafamma cemma-i hai ka ce kuubabalaaŋgu nɛi?
14 Halle da ba fiɛ ce-na sũlma na ãnfafamma maama-na, na yunni dɔlaa. Baa na ta na kãalã nuɔmba-i, baa na bi yaŋ na hɔmmu ta mu cu baa-ba.
15 Na saaya na suɔ wuɔ *Kirsa yaa u diei Itieŋo-i. Taa na dii u nuŋgu-i fafamma. Tigiiŋ na ta na cie, umaŋ duɔ yuu-na wuɔ bige-i ciɛ na haa na naŋga Kirsa-i-na, na waŋ ma yaaŋga-i baa-yo.
16 Na fɛ̃ na hɔmmu-i baa ma wamma-i aa na baa bi tĩɛl moloŋo. Naŋ suyaa kumaŋ faa, taa na ce ku yaa-i. Ku yaa bamaŋ bĩɛnaanaŋ na yirɛiŋa-i Kirsa huoŋgu-na ba yammu ka ture.
17 Diiloŋ duɔ cira ŋ mulĩɛŋ, da ŋ mulĩɛŋ ãnfafamma cemma-na, ku bɔyaa ŋ mulĩɛŋ ãmbabalma cemma-na.
18 Na saa da, Kirsa fuɔ fɛrɛ bi mulãaŋ aa ku nelbiliemba ãmbabalma maama-na. U ciɛ-ma i diei gbula. Fuɔ maŋ waa nelviiŋo, u siyaa ku nelbabalaamba sɔlaaŋgu-na, duɔ dii-na na-naa nuɔ baa Diiloŋo-i. Ba kuɔ-yo, ŋga *Diiloŋ-Yalle siire-yuɔ.
19 Diiloŋ-Yalle yaa bi ciɛ u kã ka piiye Diiloŋ-nelma-i baa bamaŋ dii kuliiŋgu nyisɛ̃nni-na.
20 *Nowe bãaŋgu-na, ba yaa naa puu bubuɔsĩnni baa Diiloŋo-i. Baŋ puu bubuɔsĩnni baa-yo dumaaŋo-na, Diiloŋ wuɔ fɛ̃ u huɔŋga-i aa yaŋ Nowe ce beŋo-i. Nuɔmba bɔi saa suur beŋo faŋo-na; nuɔmba niisiɛi suurii yoŋ a kor hũmma-na.
21 I gbãa saa hũmma famma-i baa *batɛmu hũmma. Nuɔmba bi kor dumɛi nyuŋgo-i-na batɛmu hũmma-na. Batɛmu hũmma-i maacɛmma sĩ ŋ kũɔma-na, ŋga ma yuŋgu yaa wuɔ ŋ hã Diiloŋo-i ŋ fɛrɛ baa huɔŋga diei. Yesu-Kirsa siremma yaa ciɛ batɛmu tuɔ kor-e.
22 U siire nyugũŋ kã dɔrɔ-i-na ka tĩɛna Diiloŋo caaŋ-nu, a waa *dɔrpɔpuɔrbiemba yuŋ-nu baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba-i hiere.

4

Taa na ce kumaŋ dɔlaanuŋ Diiloŋo-i

1 *Kirsaŋ mulãaŋ u kũɔma-na dumaa, namaa fɛrɛ-i na saaya na tĩɛna baa-ma wuɔ na ka mulĩɛŋ fuɔ bi temma-i. Na saa da, umaŋ duɔ mulĩɛŋ u kũɔma-na, ŋ da u hielaa u naŋga ãmbabalma cemma-na.
2 U ce mafamma-i duɔ gbãa nanna nelbiliemba kuuceŋgu-i aa tuɔ ce Diiloŋ-huɔŋga u yinni boluoŋgu maŋ tĩyãa hĩɛma-na.
3 Na ciɛ na bãaŋgu-i dɛi baa *niɛraamba-i ba kuuceŋgu-na: Na ciɛ na bãaŋgu-i tĩlãsĩnni-na, baa bĩŋwosĩnni-na, baa koŋhiliiŋgu-na, baa wuolalle-na, baa nyɔlle-na. Aa na duu Diiloŋo huɔŋga-i baa na tĩnni-i.
4 Fiɛfiɛ-i-na, niɛraambaŋ daa na sa tiraa na ce kakarkuoŋo faŋo-i baa-ba, ku bir yaŋ aa cu ba hɔmmu-i ba bigãaŋ-na.
5 Ŋga baŋ ceŋ kumaŋ hiere, Diiloŋo ka gãŋ baa-ba. U tigiiŋ tĩ duɔ yuu cicɛ̃lmantaamba-i baa bikuomba-i hiere.
6 Ku'i ciɛ na da *Neldɔdɔlma bi waaŋ halle baa kuomba-i. A ce dumaaŋo-na, baŋ waa hĩɛma-na aa mamaŋ fiɛ da-ba a saanu baa ba ãncemma-i, fiɛfiɛ-i-na *Diiloŋ-Yalle ka gbãa ce ba sire waa baa Diiloŋo-i.

---

* **3:12** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 34.13-17

Taa na suɔ Diiloŋ-caluɔ belma

7 Wɛima-i hiere ma piyaa tĩmma. Terieŋgu faŋgu-na, baa na dii na yunni-i,
aa na saaya na suɔ na fɛrɛŋ belma ta na gbã na cãrã Diiloŋo-i.
8 Kumaŋ gbãaŋ, yaaŋ na maama ta ma gbu ma dɔlnu ma-naa. Na saa da,
*nelnyulmu sa kãŋ ãmbabalma bɔi**.
9 Taa na ce niraamba nersĩnni-i fafamma, baa na ta na waana baa-ba.
10 Diiloŋo hãa-na na da-na-deŋ fɔ̃ŋgɔ̃baa hiere. Nɛliɛŋo nɛliɛŋo u saaya u suɔ
u wuoŋo belma a gbãa duɔ tuɔ kãyã banamba-i baa-yo.
11 Diiloŋ duɔ hã umaŋ jumɛfafalle-i, kutieŋo saaya u ce-de tuɔ waŋ Diiloŋ-
nelma baa-de. Duɔ hã umaŋ kakãyãmmaŋ-fɔ̃ŋgũɔ-i, u tuɔ kãyã nuɔmba-i baa
u yaa-i. Yesu-Kirsa maama-na, ku saaya na ãncemma-i hiere ma ta ma ce
nuɔmba ta ba bĩ Diiloŋo yefafalle. Yefafalle-i baa fɔ̃ŋgũɔ-i ni vii u yaa-i hɔnni
maŋ joŋ. Ma ciɛ.

Taa na hĩrã mulĩɛma-i Yesu-Kirsa maama-na

12 Mi jɛ̃naaŋ namaa, yaahuolo maŋ haaŋ-nɛi daayo-i, baa na yaŋ na hɔmmu
cu baa-yo; u sagalla-nɛi duɔ ne. Baa na da niɛ sĩ ba fiɛŋ-na baa-yo.
13 Yaaŋ aa ku ta ku dɔlnu-nɛi wuɔ na nalãa *Kirsa mulĩɛma temma ne.
Terieŋgu faŋgu-na, duɔ ji jo u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnniŋ-jomma-i, na hɔmmu ka fɛ̃ gbarnu.
14 Da ba tuora-nɛi Kirsa maama-na, na yunni dɔlaa. *Diiloŋ-Yalle dii baa-na
aa Diiloŋo bɔbɔima da di yaa nuɔ-i.
15 Molo baa yaŋ ba ji bel-o ta ba huol u yaaŋga-i wuɔ u kuɔ nɛliɛŋo, sisɔ u
cuyaa, sisɔ u ciɛ kuubabalaaŋgu naŋ temma, da ma'i bi sĩ u diyaa u nuŋgu-i
nelma maŋ saa hi-yo.
16 Ŋga da ba ta ba huol ŋ yaaŋga-i wuɔ Kirsa wuoŋ nuɔ, baa yaŋ senserre
da-ni. Niŋ yeŋ Kirsa horre-na, yaŋ aa ŋ ta ŋ jaal Diiloŋo-i mafamma-na.
17 Gɛ̃ŋgɛryiiŋgu hii. Diiloŋo duɔŋ tuɔ gãŋ baa u dũŋ-baaŋ miɛmɛi igɛ̃na. A
ne da duɔ doŋ tuɔ gãŋ baa miɛŋo-i, gɛ̃ŋgɛrɔ periema ka waa niɛ baa bamaŋ
cĩinaana Diiloŋ-*Neldɔdɔlma-i?
18 A saa baa Diiloŋ-nelmaŋ waaŋ-ma dumaa:
«Da kuɔ nelviiŋo korma dii kpelle,
ãmbabalmanciraamba kũŋgu ka waa niɛ?»†
19 Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ duɔ nuɔni maŋ mulĩɛŋ, baa yaŋ ŋ kũɔma kara; cor
ŋ ta ce ãnfafamma-i aa ŋ dii ŋ fɛrɛ Wɛimantieŋo naŋ-na. U yaa maa-ni. U sa
waŋ wɛima aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.

5

Bilaaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i dɛi

1 Fiɛfiɛ-i-na, mi ka fulnu Diiloŋ-dũŋ-baamba yaataamba yaa-i. Mɛi fɛrɛ-i
yaatieŋ muɔ; mi daa *Kirsa mulĩɛma-i nuɔ baa mi yufelle. Duɔ ji bir jo duɔ
ji ce u yuntesĩnni-i, mi ka ce mi bãaŋgu-i baa-yo. Miŋ ka waŋ mamaŋ baa
yaataaŋ namaaŋo-i ma yaa daama:
2 Diiloŋ uŋ hãa-na nuɔmba maŋ, bilaaŋ-baŋ dɛi ŋaa ãncĩinaŋ uŋ bel u
muɔru-i dumaa. Baa na bel-ba ŋaa ba guoraa-na, bilaaŋ-baŋ baa hɔfafaŋga
ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa. Baa na bi ce-ku gbeitaara-hũmelle; yaaŋ aa
na ta na ce-ku baa pãama.
3 Diiloŋ uŋ diyaa bamaŋ na nammu-na, baa na ta na haa na fɔ̃ŋgũɔ-i bɛi;
yaaŋ ba ta ba da namaa ciɔfafaŋo yaa aa ta ba ce.

---

* **4:8** Niɛŋ Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ-i-na (Proverbes) 10.12. † **4:18** Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 11.31

4 Ku yaa ãnc̄inaamba yuntieŋ* duɔ ji jo, na ka da nyantuoluo maŋ sa
cuɔraayaŋ dede.
5 Kuuduɔŋgu yaa baa naacieŋ namaaŋo-i, taa na siɛ yaataamba wulaa. Aa
na hieroŋo-i na saaya na nanna bombolma-i. Na saa da, Diiloŋ-nelma ciɛra
wuɔ:
«Diiloŋo sa gbo baa bombolmantaamba-i,
ŋga u firiinu u huɔŋga-i baa bamaŋ hiiriiyeŋ ba fɛrɛ.»†
6 Terieŋgu faŋgu-na, taa na hiire na fɛrɛ Wɛimantieŋo yaaŋga-na ku yaa na
tɛtɛmmaŋ-yiiŋ da ku hi, u ka tɛtɛŋ-na.
7 U yaa yiɛraaya baa na yunniŋ-maama-i, haraaŋ-maŋ hiere na hã-yo.
8 Baa na dii na yunni-i! Siireŋ na yiɛra! Na bigãarãŋo-i *Sitãni dii tuɔ wuɔra
u bɨ̄ŋ aa tuɔ bure ŋaa nyulmu bilaa jara. U taara moloŋo duɔ wuo.
9 Bilaaŋ Diiloŋ-maama-i nammu hãi na bigãarãŋo baa ji yar-na. Na saaya na
suɔ wuɔ terni-na hiere yaahuolo faŋo temma yaa daaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba-i.
10 Na ka mulɨ̄ɛŋ cɛllɛ yogo, ŋga Diilo fuɔ maŋ ãnfafamma-i hiere ma tieŋo-i,
u ka bir dii-na na fonni-na. U ka dii sirɛiŋa nɛi aa ce na yiɛra doŋ u hũmelle-
na. U yaa bɨ̄ɛ-na na da na ta na ce na bãaŋgu-i baa-yo Kirsa horre-na hɔnni
maŋ joŋ.
11 Fɔ̃ŋgũɔ dii baa u yaa-i hɔnni maŋ joŋ! Ma ciɛ.

Jaaluperieŋgu

12 Mi nyɛgãaŋ sɛbɛyel daade-i da mi dii sirɛiŋa nɛi aa waŋ baa-na wuɔ naŋ
vaa na fɛrɛ baa Diiloŋo maŋ maama-i, u yaa ninsoŋ-Diiloŋo-i. Mi waaŋ fuɔ
hujarre maama yaa baa-na. U hujarre temma si dii. Silasi yaa kãayã-miɛ mi
nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛyel daade-i. U nyaarãa Yesu huoŋgu-na.
13 Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ *Babilɔni-i-na bande-i-na, Diiloŋo yufelleŋ hilaa
bamaŋ nuɔ-i namaa bi temma-i, ba pãa-na jaaluŋgu. Mi biɛŋo-i‡ Marke bi
jaalaa-na.
14 Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bieŋ namaa.
Namaa namaŋ dii *Kirsa horre-na Diilo kãyã-nɛi.

---

* **5:4** ***Ãnc̄inaamba yuntieŋo-i:*** Ba gbɛ̃ Yesu fuɔ fɛrɛ yaa. Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 10.11. † **5:5** Bɨncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 3.34 ‡ **5:13** Niɛŋ Tim. dɨɛ. 1.2; Tite sɛbɛ-i-na 1.4.

Piɛrŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ
Nelmuoyamma

Piɛrŋ taa u nyɛgẽŋ sɛbɛ daayo-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, uu naa suɔ wuɔ u yinni saa tiraa tĩɛ bɔi. U taa u taara halle duɔ fiɛ'a u saa ji waa, uŋ waaŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i Yesu kũŋgu-na, ma baa hel ba hɔmmu-na.

U duɔŋ piiye pigãaŋ-ba wuɔ ba saaya ba waa ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ ba waa dumaa, aa Yesu *pɔpuɔrbiembaŋ pigãaŋ-ba ninsoŋo maŋ, ba nyaar-yuɔ nammu hãi, ba baa yaŋ u ji korra-bɛi (sap. 1).

U gbuɔya-bɛi wuɔ ba bel ba fɛrɛ coikartaamba maŋ wuɔ bafamba hãalã nuɔmba-i baa Diiloŋ-nelma aa cakũŋgu cɛr muonu ba yunni-i (sap. 2). Sapitiri daayo nyaanu u-naa baa Yuda sɛbɛ-i.

U piraaŋ u sɛbɛ-i baa Yesu jommaŋ-maama. Banamba ciɛra wuɔ Yesu sa tiraa u ye dii jomma-na. Piɛr wuɔ kutaamba kar coima. Wuɔ da ŋ da Yesu hii yiŋ daani-i u sa jo u jo, kuu dii ŋaa u fĩɛ u huɔŋga-i baa nuɔmba-i ba da ba suɔ-yo hiere aa bir ba hɔmmu-i (sap. 3).

Jaaluŋgu

1 Muɔ Simɔ-Piɛr, Yesu-Kirsa cãarãŋ muɔ aa tiraa waa u *pɔpuɔrbiloŋ muɔ. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã Yesu-Kirsa fafaaŋguŋ ciɛ namaa namaŋ haa na naŋga-i yuɔ miɛ temma-i. U yaa i Diiloŋo, u yaa i Koŋkortieŋo.
2 Naŋ suyaa Diiloŋo-i baa Itieŋo-i Yesu-i, Diiloŋo firnu u huɔŋga-i u tuɔ kãyã-nɛi aa tuɔ fẽ na hɔmmu-i.

Kertĩɛsĩnni fafaaŋgu-i

3 Na saa da, Diiloŋo himma pigãaŋ-ye kumaŋ gbãa fa i maama-i hiere i diɛ gbãa tiɛ wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa. Iŋ suɔ-yo, ku'i ciɛ u ce kufaŋgu-i hã-ye. U yaa bĩɛ-ye duɔ ji pigãaŋ-ye u bɔbɔima-i baa u fafaaŋgu-i.
4 Ku ciɛ dumɛi uŋ ŋa naa pã nufafaaŋgu maŋ baa-ye, uŋ ŋa naa pã nubãmbãale maŋ baa-ye, u ce-ku hã-ye. U ciɛ-ku hã-ye i diɛ gbãa hiel i naŋga nelbiliemba kusũŋ-maama-na, ma kɔsuɔŋ nɛliɛŋo; aa biɛ fuɔ kusũŋ-maama.
5 Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ kpelle na naara ãnfafamma-i na ãŋhũuma-na, aa na taara Diiloŋo huɔŋga-i na suɔ-ka na naara na ãnfafamma-i.
6 Na ta na suɔ na fɛrɛŋ belma a naara Diiloŋo huɔŋga suɔma-i. Na naara pãama-i na bel-ŋ-fɛrɛsĩnni-na, aa na naara Diiloŋ-hũmelle wuɔsafafaaŋgu-i na pãama-na.
7 Na ta na ce horre-i a naara na Diiloŋ-hũmelle wuɔsafafaaŋgu-i, aa na naara nelnyulmu-i na horre cemma-na.
8 Mamaŋ daama-i hiere, da ma waa-nɛi aa na firnu na hɔmmu-i baa ma cemma-i, ku yaa pigãaŋ wuɔ na suɔ Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i aa yuŋgu dii u suɔma-na.
9 Ŋga da ma'a maa si dii umaŋ nuɔ-i, kutieŋo dii ŋaa yiroŋo; u sa da dɛi. Kuu dii ŋaa u yaaŋ ma karaanu-yuɔ wuɔ Diiloŋo hurii u ãmbabalma-i cor.
10 Terieŋgu faŋgu-na, tobiŋ namaa, Diiloŋ u yufelleŋ hilaa-nɛi u bĩ-na, gbãaŋ kpelle na baa ji bir u babĩmuɔ-i-na. Da na siɛ u babĩmuɔ-i, na sa ji gbãa cii u hũmelle-na gbula.
11 Mafaŋ da ma ce, Yesu-Kirsa nelleŋ-hũmelle ka puure da gbaa a hã-na. U yaa Itieŋo-i, u yaa i koŋkortieŋo-i aa u nelle sa ji muonu dede.

Bilaaŋ ninsoŋo-i nammu hãi

12 Naŋ feŋ na suɔ nel daama-i, mi siɛ budii mi nuŋgu-na. Mi suyaa miɛ na
nyaarãa ninsoŋ-belle-na, ŋga mi ka cor ta mi titirre-mɛi baa-na ma ta ma tĩɛnu-
nɛi.
13 Da mi waa yogo mi saa ku, mɛi wulaa ku saaya mi ta mi hãl-ma nalãaŋgu
baa-na, ku yaa ma siɛ karaanu-nɛi.
14 Mi suyaa miɛ ku siɛ da huɔŋgu Diiloŋ-babĩmuɔ ka hi-mi. Itieŋo-i Yesu-
Kirsa gbuɔya-miɛ tĩ baa-ma.
15 Terieŋgu faŋgu-na, mi ka gbãŋ kpelle, da mi saa ji waa, nel daama baa
karaanu-nɛi.
16 Na saa da, iŋ waaŋ Itieŋo-i Yesu-Kirsa jommaŋ-maama-i baa u fõŋgũɔ
maama maŋ baa-na, ku saa ce ŋaa i karaa i huɔyasaŋga dɛ! I saa kar i
huɔyasaŋga, miɛ fɛrɛ-i i daa u bɔbɔima-i nuɔ baa i yufelle.
17 I To-i Diiloŋo yaa hãa-yo bɔbɔima famma-i. U tĩyãa dii u yuntesĩnni-na
dɔrɔ-i-na aa fara cira: «Mi Biɛŋo yaa daayo-i, u maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ. U
yaa fĩɛŋ mi huɔŋga-i.*»
18 Uŋ taa u piiye mafamma-i, miɛ fɛrɛ-i i waa u tãnuŋgu-na baa Yesu-i a nu uŋ
piiyeŋ.
19 Ku'i ciɛ i fũnuŋ haa i naŋga-i *Diilopɔpuɔrbiemba nelma-na. Maa dii ŋaa
fitĩnuɔ ta ma ce cecerma kukulmaŋ yeŋ terni maŋ nuɔ-i. Ma ce kufaŋgu-i ta
ma cie cicãnjãale-i. Huɔŋgu faŋgu yaa nuɔ-i cuomɔɛle† ka hel a kaala wɛima-i
hiere na hɔmmu-na. Terieŋgu faŋgu-na, taa na ne-ma torro.
20 Mamaŋ yuŋgu, na saaya na suɔ wuɔ nɛliɛŋ nuɔŋo-i ŋ yundaaŋgu-i, ŋ siɛ gbãa
hielnu Diilopɔpuɔrbiembaŋ nyɛgãaŋ mamaŋ Diiloŋ-nelma-na.‡
21 Na saa da, Diilopɔpuɔruŋgu naŋgu saa jo nelbiloŋ-jomma-i dede, *Diiloŋ-
Yalle'i diyaa-kuŋ ba nunni-na.

2

Sũlma haraa bamaŋ ciɛ ba fɛrɛ Diilopɔpuɔrbiemba
(Yuda 4-13)

1 Nuɔmba naŋ ciɛ ba fɛrɛ *Diilopɔpuɔrbiemba dumaa *Isirahɛl-baamba
hɔlma-na, ma temma ka bi ce namaa hɔlma-na. Ba ka jo baa coima naŋ
temma ji ta ba tãal-na. Kutaamba ka cĩina Itieŋo-i, ŋ siɛ suɔ wuɔ u yaa sãa
ba yunni-i. A ce dumaaŋo-na ba siɛ gbãŋ aa kɔsuɔŋ ba fɛrɛ.
2 Nuɔmba bɔi ka cu ba huoŋ-nu ba bĩŋwosĩnni-na. Ba ka ce ninsoŋ-hũmelle
yerre bĩɛna.
3 Gbeiŋ-nyulmu ka ce coikartaaŋ daaba kar ba huɔyasammu baa-na a hũu
na nagãŋ-niini-i. Ŋga kumaŋ ka haa-bɛi, ku suyaa tĩ jĩna; ba kɔsuɔmaŋ-yinni
saa maa.
4 Na saa da, halle *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ naa cãlãa ku huɔŋgu-na, Diiloŋo
saa yaŋ-ba; u vaa-ba dii-ba fobabalaaŋgu-na dii kukulma-na a jĩna tuɔ cie
gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-i.
5 U saa bi yaŋ yiinataamba-i, baa naa silaa balaŋ baa-yo cor. U dãa hũmma
wuo-ba hiere aa ji yaŋ *Nowe yaa yoŋ baa nuɔmba niehãi baa-yo*. Nowe taa
u hel u waŋ viisĩnniŋ-maama-i baa-ba, ŋga molo saa ji hũu-ma.
6 Diiloŋo bi pãa Sodɔmutaamba-i baa Gomɔrtaamba-i ba ãmbabalma
sullu-i; u kukulii nilɛiŋ daaya-i a pigãaŋ bubɔlaamba-i mamaŋ ka da-ba.†

---

* **1:17** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 17.1-5; Marke sɛbɛ-i-na 9.2-7; Like sɛbɛ-i-na 9.28-35. † **1:19** ***Cuomɔɛle-i:*** Ba gbɛ̃ Yesu yaa-i. Niɛŋ Ãmp. 22.16. ‡ **1:20** Girɛkimma-na terieŋ daaku gbãa bi nu nuŋ daama-i: «Diilopɔpuɔrbiembaŋ nyɛgãaŋ mamaŋ hiere, nɛliɛŋ huɔyasaŋga sĩ.» * **2:5** ***Nowe:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 6.1–7.24. † **2:6** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.24.

7 Ŋga u kuraa Lɔti-i. Fuɔ waa nelfɛfɛiŋo ba hɔlma-na. Baa naa silaa mulĩɛŋ-yo baa ba bĩŋwosĩnniŋ-maacemma-i.‡
8 Uŋ waa nelfɛfɛiŋo dumaaŋo-na aa waa ba hɔlma-na tuɔ da ba ciluɔ-i aa tuɔ nu ba piiyuo-i yinni maŋ joŋ, ku taa ku jaŋ-yo ku cor.
9 Na saa da, Itieŋo suɔ uŋ ka hiel nelviimba-i dumaa mulĩɛma-na aa fɛ̃ nelbabalaamba-i jĩna tuɔ cie gɛ̃ŋgɛryiiŋgu duɔ ji pigãaŋ-ba u jãyãmma-i.
10 Kakarkuoŋ-maacemmaŋ dɔlnuŋ bamaŋ ba ta ba ce-ma aa ba sa kãŋ Itieŋo-i, u ka gbo kakãlle-i bafamba yunni-na.
Coikartaamba maŋ wuɔ bafamba hãalã nuɔmba-i Diiloŋ-nelma, bombolma sa suɔ aa dɔlnu-bɛi, aa ba yammu sa suɔ aa gbãŋ; ba tuora dɔrniɛmba-i halle ba sa kãalã.
11 A ne da dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba, ba fɔ̃ŋgũɔ jĩɛnya coikartaaŋ daaba wuoŋo-i, aa ba tiraa hi yaŋ-ba; ŋga ba sa waŋ dɔrniɛmba yebabalalle baa Diiloŋo-i.
12 Ŋga coikartaaŋ daaba sa cɛ̃, ba ce ba wɛima-i ba yuŋ-nu ŋaa bĩmbaamba. Baŋ'a ba sa suɔ mamaŋ, ba diyaa luŋgu ma yaa nuɔ-i. Ba ka ko-ba ŋaa baŋ koŋ bĩmbaamba dumaa. Na suyaa wuɔ bĩmbaamba gbĩɛ baa komma yaa yoŋ.
13 Baŋ ciɛ ãmbabalma maŋ, ma sɔlaaŋgu ka suu-bɛi. Tĩlãsĩnniŋ-maacemma sa suɔ aa dɔlnu-bɛi, halle bãhulaaŋgu-na ba ce-ma. Da ba waa baa-na na ponsanni-na, coikarre dɔlnu-bɛi ŋaa bige-i! A ce dumaaŋo-na ku bĩɛna na yerre-i aa ta ku ce-na senserre.
14 Ba sa da ciɛŋo baa ba yufelle aa cor-o, aa ba sa ye ãmbabalma cemma-na. Bamaŋ saa naŋ kaasĩnni Diiloŋ-hũmelle-na ba hi ba yaa-i ba tãal-ba. Gbeiŋ-maama yuu ba hɔmmu-i cor. Diiloŋo waasaaŋ-ba.
15 Ba naana hũmefafalle-i aa cu Bosɔr biɛŋo-i Balamu huoŋ-nu. Balamu naa ce u fɛrɛ Diilopɔpuɔrbiloŋo. Huhurmaŋ-gbeiŋa damma taa ma dɔlnu-yuɔ ŋaa bige-i!
16 Ŋga uŋ'a naa yagar Diiloŋo nuŋgu-i aa tuɔ taara kumaŋ, u daa-ku: Kakũmuɔ'i piiye baa-yo pãŋ ce u nanna u miminsĩnni-i.§
17 Coikartaaŋ daaba dii ŋaa hũnfonni maŋ kuolaa; baa dii ŋaa diiloŋo maŋ biilii aa cor baa fafalmu. Diiloŋo tigiiŋ kukulberre nande'i tuɔ cie-ba ba da ba ka tĩɛna.
18 Bombolmaŋ-ãndɛnni sa suɔ aa dɔlnu-bɛi, a ne da yuŋgu bi si dii ba nelma-na. Ba ce ma yaa-i ba tãal bamaŋ naana hũmebabalalle-i fɛlɛmma-i wuɔ ba ta ba ce bĩŋwosĩnni bafamba temma-i.
19 Ba waaŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ da ba siɛ ba nuŋgu-i ba ka waa ba fɛrɛŋ nuɔ; a ne da bafamba fɛrɛ-i baa si dii ba fɛrɛŋ nuɔ. Ba kusũŋ-maama ciɛ-ba ŋaa kɔraamba. Ma ka wuo-ba. Na saa da, nɛliɛŋo nɛliɛŋo, duɔ yaŋ bĩŋkũŋ-maama ta yaaŋga yuɔ, ku bĩŋkũŋgu ce-yo ŋaa ku kɔriɛŋo!
20 Bamaŋ suyaa Itieŋo-i Yesu-Kirsa-i, bamaŋ suyaa koŋkortieŋo-i a kor nelbiliemba ãmbabalma cemma-na, da ba ji tiraa yaŋ ma ta yaaŋga bɛi, ku migãaŋ balaŋ-bɛi a yaŋ dĩɛlã-kũŋgu-i.
21 Kuɔ ba saa naa suɔ hũmefafalle-i, kuu naa buɔ-bɛi yaŋ baŋ suyaa-de aa yagar Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i.
22 Bĩncuɔmba ciɛra wuɔ: «Juoro sa ta yaŋ u wuosaaŋgu», aa «Pɛriɛŋ duɔ tuɔ hel hũncɛlle-na u tuɔ suur kpɔkpɔtuɔŋgu-na.» Ku yaa ŋaa bafamba kũŋgu-i.

3

Itieŋo ka bir jo

‡ **2:7** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.1-16. § **2:16** Niɛŋ Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 22.4-35.

1 Mi jɛ̃naaŋ namaa, mi nyɛgãaŋ sɛbɛ naŋo hã-na cor tĩ, hãalĩŋ-wuoŋo yaa
daayo-i. Ba hãi-i-na hiere, mi tirii nelma bɔi baa-na da mi kãyã-nɛi na ta na
jɔguɔŋ ãnjɔgɔfafamma.
2 *Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ cor yiinaa-i-na, yaaŋ ma ta ma tĩɛnu-
nɛi a naara Itieŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i. U yaa koŋkortieŋo-i. U *pɔpuɔrbiemba yaa
hii-na baa u nuŋ-ãndaaŋgu-i.
3 Kumaŋ yuŋgu, na saaya na suɔ wuɔ yiperieni-na, nuɔmba namba ka sire
ta ba ce ba kuudɔlnuŋgu yoŋ. Ba ka ta ba nyɛ-na
4 aa ta ba piiye wuɔ: «Na Yesu pãa nuŋgu wuɔ u ka bir jo, u cie bige-i aa duɔ
jo? I bĩncuɔmbaŋ kuu ji hi baa nyuŋgo, wɛima dii ma temma-i ŋaa maŋ waa
dumaa dii ku domma-na; ma saa bibirre.»
5 Bamaŋ piiyeŋ dumaaŋo-na, ba yaaŋ ma karaanu-bɛi wuɔ Diiloŋo ciɛ u
nuŋ-ãndaaŋgu yoŋ a hiel dɔrɔ-i baa hĩɛma-i. Ba yaaŋ ma karaanu-bɛi wuɔ u
hielaa hĩɛma-i hũmma yaa nuɔ-i aa tigiiŋ-ma terduɔŋ-nu hũmma huɔŋga-na*.
6 U bi ciɛ hũnduɔŋ daama yaa-i a kɔsuɔŋ yiinataamba-i *Nowe bãaŋgu-na†.
7 Aa iŋ daŋ hĩɛma maŋ daama-i baa dɔrɔ maŋ daayo-i, Diiloŋ nuŋ-ãndaduɔŋ
daaku yaa bilaaya-niɛ jĩna ta ku cie dãamu-i gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-na. Yiiŋgu faŋgu-na,
bamaŋ sa kãalãayãŋ Diiloŋo-i, u ka kɔsuɔŋ-ba.
8 Ŋga mi jɛ̃naaŋ namaa, nelma diei dii na saa saaya na yaŋ ma karaanu-
nɛi: Na saaya na suɔ wuɔ Itieŋo wulaa, yiiŋgu diei dii ŋaa bieŋ nuɔsiba ndii,
aa bieŋ nuɔsiba ndii dii ŋaa yiiŋgu diei‡.
9 Itieŋo sa fɛ̃rɛ̃ baa u nupãlle cemma-i ŋaa banambaŋ jɔguɔŋ-ma dumaa. Ŋga
namaa maama yaa ciɛ u kũnna u huɔŋga-i; u sa taara molo ji kɔsuɔŋ u fɛrɛ; u
taara nɛliɛŋo nɛliɛŋo u ne u ciɔbabalaŋo-i aa yaŋ-yo.
10 Na saa da, Itieŋo jommaŋ-yiiŋgu ka tugol nuɔmba-i ŋaa cuoyuo uŋ tugol
dumaa. Yiiŋgu faŋ da ku ji hi, ijiebabalanni naŋ temma ka ce aa dɔrɔ pãŋ
balla. Dãamu ka hãl cɛiŋo-i baa bãaŋgu-i baa mɔɛŋa-i hiere, aa hĩɛma-i baa
bĩmbĩnni maŋ dii ma dɔrɔ-i-na hiere, ni ka caa.
11 Nimaŋ daani-i hiere niŋ yeŋ da ni caa, namaa ciluɔ saaya u waa niɛ?
U saaya u fa ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ u fa dumaa aa na vaa na fɛrɛ baa Diiloŋ-
maama-i
12 na ta na cie Diiloŋ uŋ diyaa yiiŋgu maŋ, aa na gbãŋ ku hi donduo. Yiiŋgu
faŋgu-na, dɔrɔ ka bel dãamu caa, aa cɛiŋo ka hãl baa bãaŋgu-i baa mɔɛŋa-i
hiere!
13 Ŋga miɛŋo-i, Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i baa-ye wuɔ u ka hiel dɔrfɛlɛŋo baa
hĩɛfɛlɛmma hã-ye; i cie ni yaa-i. Balaaŋgu siɛ waa terieŋgu-na.
14 Terieŋgu faŋgu-na, mi jɛ̃naaŋ namaa, iŋ yeŋ tiɛ cie yiiŋgu faŋgu-i, gbãaŋ
kpelle Diiloŋo baa ji da balaaŋgu nɛi, u baa ji da cãlmuɔ nɛi, ku yaa na hulɛiŋa
siɛ ta a tie baa-yo.
15 Na saaya na suɔ wuɔ Itieŋo vaayamma kor nuɔmba ŋaa i jĩɛŋo-i Polŋ bi
nyɛgãaŋ-ma dumaa hã-na. Diiloŋo yaa diyaa-ma u nuŋgu-na.
16 Pol waaŋ nel daama-i u sɛbɛbaa-ba-na hiere. Nelma namma dii u
sɛbɛbaa-ba-na ma suɔma dii kpelle. A ce dumaaŋo-na, bamaŋ sa suyaaŋ
Diiloŋ-nelma-i kã yaaŋ-na aa ba saa tiraa naŋ kaasĩnni u hũmelle-na, ba miɛl-
ma. Kutaamba bi miɛl Diiloŋ-nelma-i hiere ma kũŋgu-na dumɛi. Ba kɔsuɔŋ ba
fɛrɛ'i dumaaŋo-na.
17 Mi jɛ̃naaŋ namaa, namaa fuɔ mi gbuɔya-nɛi tĩ baa nel daama-i. Bilaaŋ na
fɛrɛ nelbabalaaŋ daaba baa ji pira-nɛi a ce naŋ daa munyiɛrafafammu maŋ,
mu korra-nɛi.

---

* **3:5** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 1.6-9. † **3:6** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 7.11. ‡ **3:8** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu-na (Psaume) 90.4.

18 Itieŋo-i Yesu-Kirsa ciɛ hujarre yiɛ, yaaŋ aa na ta na naŋ kaasĩnni u
huoŋgu-na, aa na ta na bi hãalã na suɔ-yo na kã. U yaa koŋkortieŋo-i, jaaluŋgu
gbĩɛ baa u yaa-i fiɛfiɛ-i-na baa hɔnni-na hiere. Ma ciɛ.

Nsãaŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛdĩɛlãŋo maŋ
Nelmuoyamma

Nuɔmba namba naa ji sire ta ba guɔl Diiloŋ-dũŋ-baamba gbeini-i wuɔ Diiloŋ-Biɛŋo siɛ gbãa jo ji hoŋ nelbiloŋ temma; aa tiraa cira Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ, u'i sĩ Yesu-i, aa cor ta ba ce kuubabalaaŋgu-i ba kã. Nsãaŋ daa-ma dumaaŋo-na, u nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ ba bel ba fɛrɛ kutaamba-na. U waaŋ-ma kaala-mɛi u sɛbɛ-i-na wuɔ Yesu yaa Diiloŋ-Biɛŋo-i aa u juɔ ji hoŋ nelbiloŋ temma. U waaŋ-ma baa-ye wuɔ: Nelnyulmu tieŋo yaa Diiloŋo-i. Aa cira Diiloŋo dii ŋaa gbagbaama hiere; kukulbelle diei dii si dii-yuɔ. A ce dumaaŋo-na iŋ yeŋ Diiloŋ-bisãlŋ miɛ, ku saaya i hiel i naŋga ãmbabalma-na aa ku saaya i tiɛ dɔl banamba-i a pigãaŋ wuɔ i dɔl Diiloŋo-i.

Cicɛ̃lmaŋ-nelma

1 Umaŋ* waa dii ku domma-na, i daa-yo baa i yufieŋa-i aa ne-yo aa nu u nelma-i baa i tũnni-i aa yiɛya-yuɔ baa i nammu-i. Kufaŋgu tieŋo yaa cicɛ̃lmaŋ-nelma-i. I waŋ fuɔ maama yaa baa-na.
2 Cicɛ̃lmantieŋo caraaya i da-yo aa tiɛ waŋ u maama. U waa baa Diiloŋo, fiɛfiɛ-i-na u caraaya i da-yo. I ciɛ cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i ma wataaŋ miɛ a tiɛ waŋ-ma baa-na.
3 Iŋ daa mamaŋ aa nu mamaŋ, i bi waŋ-ma baa namaaŋo-i i diɛ gbãa ce baaduɔŋ miɛ i To-i Diiloŋo horre-na. Iŋ yeŋ horre maŋ nuɔ-i baa Diiloŋo-i, ii dii di yaa nuɔ-i baa u Biɛŋo-i Yesu-Kirsa-i.
4 Da na da i nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i diɛ hã-na, i taara i hieroŋo-i i hɔmmu fɛ̃ gbarnu.

Diiloŋo yaa gbagbaama-i

5 Iŋ nuɔ mamaŋ Yesu-Kirsa nuŋgu-na aa tiɛ waŋ-ma baa-na, ma yaa daama: Diiloŋo dii ŋaa gbagbaama; kukulbelle diei dii si dii-yuɔ.
6 Diɛ cira ii dii u horre-na, aa tiɛ ce kukulmaŋ-maacemma-i, i ciɛ coikartaaŋ miɛ, i saa cu ninsoŋo huoŋ-nu.
7 Ŋga diɛ tiɛ ce i wɛima-i hiere gbagbaama-na ŋaa Diilo fuɔ fɛrɛ uŋ kuɔŋ dumaa, i ka waa horre-na baa i-naa aa u Biɛŋo-i Yesu tãmma ka ta ma pir i ãmbabalma-i hiere ma halaŋ-ma yiɛ.
8 Diɛ cira ãmbabalmanciraaŋ miɛ sĩ, i tãal i fɛrɛ; aa i naana ninsoŋo hũmelle-i.
9 Ŋga diɛ siɛ i cãlmuɔ-i Diiloŋo yaaŋga-na u ka ce jande yiɛ aa pir i ãmbabalma-i hiere halaŋ-ma yiɛ. U faa, u sa waŋ nelma aa ji bir baa huoŋ-ãndaaŋgu.
10 Diiloŋ wuɔ nuɔmba-i hiere ba cãlãa; diɛ cira i saa cãl, kuu dii ŋaa i ciɛ Diiloŋo-i coikartieŋo, ku pigãaŋ wuɔ u nelma si dii i hɔmmu-na.

2

1 Mi bisãlŋ namaa, mi sa taara na ta na ce kuubabalaaŋgu-i ku'i ciɛ na da mi nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i da mi hã-na. Ŋga umaŋ duɔ pira ce kuubabalaaŋgu-i, kakãyãtieŋo dii baa-ye i To caaŋgu-na; u yaa Yesu-Kirsa-i, u yaa Nelviiŋo-i, u saa cãl dede.

---

* **1:1** U gbɛ̃ Yesu-Kirsa yaa-i.

2 U yaa pãa u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋ temma a pir i ãmbabalma-i halaŋ-ma i
yunni-na. Aa miɛ sɩ̃ yoŋ; u pãa u fɛrɛ duɔ bi pir nelbiliemba-i hiere ba
ãmbabalma-i.
3 Diɛ tiɛ nu Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu-i, ku yaa i gbãa cira i suɔ-yo.
4 Umaŋ duɔ puur u nuŋgu-i cira: «Mi suɔ Diiloŋo-i» aa kutieŋo sa nu u nuŋ-
ãndaaŋgu-i, u kar coima, u sa suɔ Diiloŋo-i aa u naana ninsoŋo hũmelle-i.
5 Ŋga umaŋ nuɔŋ Diiloŋo nuŋgu-i, Diiloŋ-nelnyulmu hii mu fuoŋgu-i fuɔ
huɔŋga yaa nuɔ-i kelkel. Diɛ tiɛ nu Diiloŋo nuŋgu-i, ku yaa i gbãa cira ii dii
u horre-na.
6 Umaŋ duɔ cira fuɔ dii Diiloŋo horre-na, kutieŋo saaya u biɛ Yesu maama-i.

Dɔdɔluŋ-maama

7 Mi jɛ̃naaŋ namaa, miŋ nyɛgɛ̃ŋ nelma maŋ da mi hã-na daama-i,
maafɛlɛmma sɩ̃; maacɔlɔmma. Na nuɔ-ma dii ku domma-na. Nel daama-i na
nuɔ-ma cor tɩ̃ wuɔ na saaya na ta na dɔl na-naa.*
8 Mi gbãa bi cira maafɛlɛmma. Ma da *Kirsa wuɔsaaŋgu-na aa bi da namaa
wuɔsaaŋgu-na. Na saa da! Kukulma duɔŋ ta ma ta aa terieŋgu ta ku kaala baa
gbagbaamaŋ-kerre-i.
9 Umaŋ duɔ cira fuɔ dii gbagbaama-na aa tuɔ bigãaŋ u natobiŋo-i, kutieŋo
dii kukulma-na yogo.
10 Umaŋ u natobiŋo maama dɔlnu-yuɔ, u yaa dii gbagbaama-na. Uŋ yeŋ
gbagbaama-na dumaaŋo-na, u siɛ gbãa pira.
11 Ŋga umaŋ duɔ bigãaŋ u natobiŋo-i, uu dii kukulma-na. Kukulma yirii-yo
a ce u tuɔ wuɔ u sa suɔ uŋ kãŋ kusuɔŋ-nu.
12 Mi bisãlŋ namaa, Yesu-Kirsa maama-na na ãmbabalma hurii halaŋ, ku'i
ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na.
13 Bɩncuɔŋ namaa, naŋ suyaa umaŋ waa dii ku domma-na, ku'i ciɛ mi ta mi
nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na. Naacieŋ namaa, naŋ yaraa *Bigãarãŋo-i,
ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na.
14 Bisãlŋ namaa, naŋ suyaa i To-i, ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da
mi hã-na. Bɩncuɔŋ namaa, naŋ suyaa umaŋ waa dii ku domma-na, ku'i ciɛ mi
ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na. Naacieŋ namaa, na gbãŋ, ku'i ciɛ mi
ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã-na. Diiloŋ-nelma dii na hɔmmu-na aa na
yaraa Bigãarãŋo-i.
15 Terieŋgu faŋgu-na, baa na fer miwaaŋo-i baa u balaaŋgu-i. Da na fer-o, i
To maama siɛ gbãa ta ma dɔlnu-nɛi.
16 Na saa da, kumaŋ balaaŋ miwaaŋ daayo-na: Nuɔmba gbar ba nyaanu
ba kusũŋ-maama, ba ce cãncaaya aa tiraa ta ba ce bombolma baa ba nagãŋ-
niini-i. Mafamma-i daama-i hiere Diiloŋ-maama sɩ̃, nelbilieŋ-huɔya-maama.
17 Miwaaŋo tɩ̃ u kã baa u balaaŋgu-i hiere, ŋga umaŋ ciɛŋ Diiloŋo huɔŋga-i,
kutieŋo dii gbula; u sa ji kã terieŋgu.

Kirsa bigãarãamba maama

18 Mi bisãlŋ namaa, miwaaŋo tɩ̃mmaŋ-huɔŋgu hii tɩ̃. Ma sɩ̃ ma waaŋ baa-na
wuɔ *Kirsa bigãarãŋo ka jo kɛ? Ku yaa daaku fiɛfiɛ-i-na nuɔmba bɔi bigãaŋ
Kirsa-i i hɔlma-na. Ku pigãaŋ wuɔ miwaaŋo tɩ̃mmaŋ-huɔŋgu hii tɩ̃.
19 Kutaamba waa baa miɛmɛi aa ji bir i huoŋ-nu. Kuɔ baa naa waa miɛ
baamba kelkel, baa naa saa bir. Ŋga mafamma ciɛ i diɛ suɔ wuɔ ba hieroŋo-na,
molo saa waa miɛ wuoŋo.
20 Kirsa hãa namaaŋo-i *Diiloŋ-Yalle-i, a ce dumaaŋo-na na hieroŋo-i, na suɔ
ninsoŋo-i.

---

* **2:7** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.34.

21 Ku saa ce ŋaa na sa suɔ ninsoŋo-i ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i da
mi hã-na dɛ! Na suɔ-yo ku'i ciɛ mi ta mi nyɛgɛ̃ŋ-yo; aa na bi suyaa wuɔ coima-i
baa ninsoŋo-i ni sa gbo.
22 Umaŋ duɔ cira: «Diiloŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ
u'i sĩ Yesu-i» ba bĩ kufaŋgu tieŋo yaa coikartieŋo-i. U yaa Kirsa bigãarãŋo-i. U
cĩinaana i To-i Diiloŋo-i baa u Biɛŋo-i Yesu-i hiere.
23 Umaŋ duɔ cĩina Bɛpolŋo-i, kuu dii ŋaa u cĩinaana Tuoŋo yaa-i; aa umaŋ
duɔ siɛ Bɛpolŋo-i, kuu dii ŋaa u bi siyaa Tuoŋo yaa-i.
24 Terieŋgu faŋgu-na, baŋ waaŋ mamaŋ baa-na dii ku domma-na, yaaŋ
ma tĩɛ na hɔmmu-na. Naŋ nuɔ mamaŋ ku domma-na, da na yaŋ ma tĩɛ na
hɔmmu-na, na ka tĩɛ i To horre-na baa u Biɛŋo-i hiere.
25 Uŋ pãa nuŋgu maŋ baa-ye, ku yaa daaku: Wuɔ u ka hã-ye cicɛ̃lma maŋ
sa tĩɛŋ dede-i.
26 Bamaŋ taaraayaŋ ba pira-nɛi, ba yaa ciɛ mi ji ta mi nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i
da mi hã-na.
27 Namaa fuɔ, Kirsa hãa-na Diiloŋ-Yalle-i, dii dii na hɔmmu-na. Di pigãaŋ-
na wɛima-i hiere. Aa diŋ pigãaŋ-na mamaŋ coima sĩ; ninsoŋo yaa-i. Terieŋgu
faŋgu-na, na taara pigãatieŋo naŋo da na ce bige-i baa-yo? Nyaarãaŋ Kirsa-i-
na ŋaa Diiloŋ-Yalleŋ waaŋ-ma baa-na dumaa.
28 Mi bisãlŋ namaa, nyaarãaŋ Kirsa-i-na, ku yaa duɔ ji tuɔ jo yiiŋgu maŋ
nuɔ-i korma siɛ da-ye baa-yo, aa i yammu siɛ bi ture u yaaŋga-na.
29 Na suyaa wuɔ Kirsa-i nelviiŋo. Terieŋgu faŋgu-na, na saaya na bi suɔ wuɔ
umaŋ duɔ tuɔ ce ãnviima-i Diiloŋ-biloŋo.

3

Ba suɔ Diiloŋ-bisãlmba-i niɛ?

1 Niɛŋ i To-i Diiloŋ uŋ dɔlaa-ye dumaa! Ku ciɛ u tuɔ bĩ-ye u bisãlŋ miɛ! Ninsie
ninsie, u bisãlŋ miɛ. Ŋga nelbiliembaŋ'a ba saa suɔ Diiloŋo-i, ba saa suɔ wuɔ
u bisãlmba'i miɛŋo-i.
2 Mi jɛ̃naaŋ namaa, nyuŋgo-i-na, ii dii Diiloŋ-bisãlŋ miɛ, ŋga iŋ ka waa
dumaa jebi bisĩnuɔ-i-na, i saa suɔ ku yaa yogo. Iŋ suyaa ma diei maama maŋ,
ma yaa daama: *Kirsa duɔ ji jo, uŋ yeŋ dumaa, i ka bi da-yo dumɛi; aa uŋ yeŋ
dumaa, i ka bi waa dumɛi.
3 Bamaŋ haa ba naŋga-i Kirsa-i-na aa tĩɛna kufaŋgu tĩɛnamma-i, ba hielaa
ba naŋga ãmbabalma-na da ba gbãŋ ce nelfafaamba Kirsa temma-i.
4 Ãmbabalma yaa a maar Diiloŋo nuŋgu-i. Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ tuɔ
ce ãmbabalma-i, kutieŋo maar Diiloŋo nuŋgu yaa dumaaŋo-na.
5 Na suyaa wuɔ Yesu-Kirsa juɔ hĩɛma-na duɔ ji pir ãmbabalma. Fuɔ-i
ãmbabalmaŋ-huɔŋga si dii-yuɔ.
6 A ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ nyaar-yuɔ, ŋ da kutieŋo yaaŋ ãmbabalma-i.
Ŋga umaŋ duɔ cor tuɔ ce ãmbabalma-i, ŋ suɔ kerre kutieŋo sa suɔ-yo aa u saa
da-yo dede.
7 Mi bisãlŋ namaa, baa na yaŋ ba pira-nɛi baa viisĩnniŋ-kũŋgu-i. Umaŋ ciɛŋ
kuuviiŋgu-i u yaa nelviiŋo-i a biɛ Yesu-Kirsa maama-i.
8 Ŋga umaŋ duɔ tuɔ ce ãmbabalma-i, kutieŋo dii baa *Sitãni. Na saa
da, Sitãni duɔŋ baa ãmbabalma cemma-i dii ku domma-na. Diiloŋ-Biɛŋo
jommaŋ-yuŋgu-i hĩɛma-na, u juɔ duɔ ji bĩɛna Sitãni maacemma.
9 Umaŋ duɔ ce Diiloŋ-biloŋo, Diiloŋo tãmma'i dii-yuɔ, a ce dumaaŋo-na ŋ da
u yaaŋ ãmbabalma cemma-i. Uŋ ciɛ Diiloŋ-biloŋo, u ce niɛ gbãa cor tuɔ ce
ãmbabalma-i?

10 Baŋ suɔ Diiloŋ-bisãlmba-i dumaa ba bɔ-ba Sitãni-baamba-na ku yaa
daaku: Umaŋ sa ciɛŋ kuuviiŋgu-i baa umaŋ sa dɔlaaŋ u natobimba-i, ba hãi-i-
na hiere Diiloŋ-bisãlmba sĩ, Sitãni-baamba.

Niŋ saaya ŋ dɔl ŋ natobiŋɔ-i dumaa

11 Ma waaŋ baa-na dii ku domma-na wuɔ: «I saaya i tiɛ dɔl i-naa.»*
12 Molo baa suur Kayine gboluoŋgu-na; fuɔ waa *Sitãni-nolŋɔ ku'i ciɛ u ko
u hãaŋɔ-i. Kayine maacemma naa balaŋ aa u hãaŋɔ maama cɛr fa, ku'i ciɛ u
bigãaŋ-yɔ aa ko-yo.†
13 Tobiŋ namaa, terieŋgu faŋgu-na, nelbilieŋ da ba bigãaŋ-na, baa na yaŋ ku
ce-na gbɛrɛ.
14 Miɛ i suyaa wuɔ i hilaa kuliiŋ-hũmelle-na a biɛ cicɛ̃lmaŋ-hũmelle. I
natobimba maamaŋ dɔlnuŋ-yiɛ, ku'i ciɛ i suɔ mafamma-i. Umaŋ sa taaraayaŋ
u da u natobiŋɔ-i baa u yufelle, kutieŋɔ dii kuliiŋ-hũmelle-na yogo.
15 Umaŋ duɔ bigãaŋ u natobiŋɔ-i, kutieŋɔ saa baa nelkoroŋɔ. Aa ma sĩ na
suyaa wuɔ nelkoroŋɔ-i baa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i ba maaya ba-naa kɛ?
16 Yesu-Kirsa juɔ ji ku i maama-na ku yaa ciɛ i suɔ nɛliɛŋ nuɔ niŋ saaya ŋ dɔl
ŋ natobiŋɔ-i dumaa. Miɛ fɛrɛ-i i bi saaya i hũu-ma ku i natobimba maama-na.
17 Da ku waa baa nuɔ aa ŋ da ŋ natobiŋɔ-i mulĩɛma-na aa yagar wuɔ ŋ siɛ
kãyã-yuɔ, naŋ ka bel-ma niɛ cira Diiloŋ-nelnyulmu temma dii nuɔ-na?
18 Mi bisãlŋ namaa, baa na yaŋ i tiɛ dɔl i-naa i nunniŋ yoŋ; yaaŋ ku ta ku da
i ciluɔ-i-na wuɔ i dɔl i-naa kelkel.
19 Diɛ tiɛ dɔl i natobimba-i, ku yaa pigãaŋ wuɔ i cuu ninsoŋɔ huoŋ-nu aa i
hulɛiŋa siɛ ta a tie baa Diiloŋɔ-i.
20 Diiloŋɔ suɔ wɛima-i hiere; halle i hɔŋ da mu fiɛ'a mu sa hũu-ma, baa na
yaŋ ku ce-ye bĩŋkũŋgu. Diiloŋ uŋ suɔ mamaŋ, ma maaraa miɛ hɔmmu-i.
21 Aa mi jɛ̃naaŋ namaa, da kuɔ i hɔmmu hũyãa-ma, terieŋgu faŋgu-na i gbãa
da holle yiɛra Diiloŋɔ yaaŋga-na a cãrã aa u hã-ye.
22 Iŋ nuŋ u nuŋ-ãndaaŋgu-i aa tiɛ ce u huɔŋga-i, ku'i ciɛ diɛ cãrã kumaŋ u
hã-ye baa-ku.
23 U nuŋ-ãndaaŋgu yaa daaku: Wuɔ i hũu u Biɛŋɔ-i Yesu-Kirsa maama-i aa
i tiɛ dɔl i-naa ŋaa Kirsaŋ taaraŋ-kuɔ dumaa i wulaa.‡
24 Umaŋ nuɔŋ Diiloŋɔ nuŋ-ãndaaŋgu-i, kutieŋɔ dii baa Diiloŋɔ-i aa Diiloŋɔ
bi waa baa kutieŋɔ-i. Diiloŋ uŋ hãa-ye u *Yalle maŋ, di yaa pigãaŋ wuɔ uu dii
baa-ye.

4

Ba suɔ Diiloŋ-Yalle maacemma-i niɛ?

1 Mi jɛ̃naaŋ namaa, bilaaŋ na fɛrɛ. Na saa da, bamaŋ karaaŋ coima-i wuɔ
bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba, ba gbuyaa terni-i hiere. A ce dumaaŋɔ-na
umaŋ duɔ cira fuɔ ce u wɛima-i baa *Diiloŋ-Yalle fɔ̃ŋgũɔ, baa na pãŋ na cu
kutieŋɔ huoŋ-nu. Ciɛŋ-yoŋ na ne igɛ̃na, da kuɔ Diiloŋ-Yalle yaa kelkel, na ka
suɔ.
2 Na gbãa suɔ Diiloŋ-Yallentieŋɔ-i dumaa ku yaa daaku: Umaŋ duɔ tuɔ piiye
wuɔ Yesu-Kirsa juɔ ji hoŋ nelbiloŋ temma, kufaŋgu tieŋɔ yaa Diiloŋ-Yalle dii-
yuɔ.
3 Ŋga umaŋ duɔ yagar mafamma-i, kutieŋɔ-i Diiloŋ-wuoŋɔ sĩ, *Kirsa
bigãarãŋɔ. Na nuɔ fuɔ maama yaa wuɔ u ka jo, u juɔ tĩ.

---

* **3:11** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.34. † **3:12** ***Kayine:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋɔ jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 4.1-8. ‡ **3:23** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.34; 15.12,17.

4 Ŋga mi bisãlŋ namaa, namaaŋo-i Diiloŋ-baaŋ namaa. Diiloŋ uŋ hãa
namaaŋo-i fɔ̃ŋgũɔ maŋ, u maaraa *Sitãniŋ hãa nelbiliemba-i fɔ̃ŋgũɔ maŋ, a
ce dumaaŋo-na, na maama yaraa coikartaaŋ daaba-i.
5 Bafamba-i bande ku taamba; ba piiye bande ku tĩmma. Aa bande ku
taamba'i nuɔŋ ba nelma-i.
6 A ne da miɛŋo-i Diiloŋ-baaŋ miɛ. Umaŋ duɔ tuɔ suɔ Diiloŋo-i ŋ da u nu i
nelma-i. Ŋga umaŋ duɔ Diiloŋ-wuoŋo sĩ, ŋ da kutieŋo sa nu i nelma-i. I suɔ
ninsontieŋo-i dumɛi a bɔ-yo coikartieŋo-na.

Nelnyulmu tieŋo yaa Diiloŋo-i

7 Mi jɛ̃naaŋ namaa, nelnyulmu hel Diiloŋ-na, a ce dumaaŋo-na yaaŋ i tiɛ dɔl
i-naa. Umaŋ duɔ tuɔ dɔl banamba-i, kutieŋo-i Diiloŋ-biloŋo; ku yuŋgu yaa wuɔ
u suɔ Diiloŋo-i.
8 Nelnyulmu tieŋo yaa Diiloŋo-i. Umaŋ duɔ u sa dɔl u nabaamba-i, kutieŋo
sa suɔ Diiloŋo-i.
9 Diiloŋ uŋ pigãaŋ-ye u nelnyulmu-i dumaa ku yaa daaku: U saaŋ u Bɛduɔla
jo hĩɛma-na a ji hã-ye baa ninsoŋ-cicɛ̃lma-i.
10 Nelnyul daamu-i, ku saa ce ŋaa miɛmɛi dɔlaa Diiloŋo-i dɛ! Ŋga u yaa dɔlaa-
ye aa saaŋ u Biɛŋo jo ji ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a pir i ãmbabalma-i halaŋ-ma
i yunni-na.
11 Mi jɛ̃naaŋ namaa, da kuɔ Diiloŋo dɔlaa-ye dɔl daama temma-i, miɛ fɛrɛ-i
i bi saaya i dɔl i-naa.
12 Moloŋ yufelle saa haa Diiloŋo-na dede, ŋga diɛ tiɛ dɔl i-naa, u ka waa baa-
ye aa u nelnyulmu ka hi mu fuoŋgu-i i hɔmmu-na.
13 Diiloŋo hãa-ye u *Yalle-i ku'i ciɛ i suɔ wuɔ uu dii baa-ye aa i bi waa baa-yo.
14 A naara kufaŋgu-i uŋ saaŋ u Biɛŋo jo hĩɛma-na duɔ ji kor nelbiliemba-i,
miɛ i daa-yo nuɔ baa i yufelle, ku'i ciɛ i tiɛ waŋ-ma.
15 Umaŋ duɔ tuɔ piiye wuɔ Yesu-i Diiloŋ-Biɛŋo; kutieŋo dii Diiloŋo horre-na
aa Diiloŋo bi waa baa kutieŋo-i.
16 Aa Diiloŋ uŋ dɔlaa-ye dumaa, i daa-ku aa i haa i naŋga yuɔ. Nelnyulmu
tieŋo yaa Diiloŋo-i. Nelnyul da mu waa umaŋ nuɔ-i, Diiloŋo dii baa kutieŋo-i
aa kutieŋo bi waa Diiloŋo horre-na.
17 Nelnyul da mu hi mu fuoŋgu-i i hɔmmu-na, i hulɛiŋa siɛ ta a tie baa
gɛ̃ŋgɛryiiŋgu maama-i. Iŋ biyaa Yesu maama-i hĩɛma-na bande-i-na, ku'i ciɛ
i hulɛiŋa sa tie baa-ma.
18 Nelnyul da mu waa-niɛ, ŋ holle sa tie baa wɛima. Nelnyul da mu hi mu
fuoŋgu-i niɛ, korma ta hiere. Diiloŋ-bɛrru yaa juɔŋ baa korma-i. Umaŋ duɔ
suɔ wuɔ Diiloŋo kaa gãŋ baa-yo, ŋ da kutieŋo holle tie. Umaŋ duɔ tuɔ kãalã, ŋ
suɔ kerre Diiloŋ-nelnyulmu saa hi mu fuoŋgu-i u huɔŋga-na.
19 Miɛŋo-i, da ŋ da i dɔl nuɔmba-i baa Diiloŋo-i hiere, kuu dii ŋaa Diiloŋo
dɔlaa-ye dĩɛlũɔ ku'i ciɛ.
20 Umaŋ duɔ tuɔ bigãaŋ u natobiŋo-i aa cira fuɔ dɔl Diiloŋo-i, kutieŋo kar
coima. Niŋ daŋ umaŋ baa ŋ yufelle, da ŋ saa gbãa dɔl ufaŋo-i, ŋ ce niɛ gbãa
dɔl Diiloŋo maŋ ŋ sa da-yo?
21 *Kirsaŋ hãa-ye mamaŋ, ma yaa daama: Umaŋ duɔ tuɔ dɔl Diiloŋo-i u
saaya u bi tuɔ dɔl u natobiŋo-i.

5

Ba dɔl Diiloŋo-i niɛ?

1 Umaŋ duɔ hũu-ma wuɔ Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ u yaa Yesu-i,
kutieŋo-i Diiloŋ-biloŋo. Aa da ŋ ta ŋ dɔl Tuoŋo-i ŋ siɛ gbãa ni ŋ sa dɔl u
bisãlmba-i.

2 Diɛ tiɛ dɔl Diiloŋo-i aa tiɛ nu u nuŋ-ãndaaŋgu-i, ku yaa pigãaŋ wuɔ i dɔl u bisãlmba-i.
3 A dɔl Diiloŋo-i, ku yaa haku-i? Ku yaa a tiɛ ce u nuŋ-ãndaaŋgu-i. A ne da u nuŋ-ãndaaŋgu saa kuola.
4 Ku saa kuola niɛ niɛ? Umaŋ duɔ ce Diiloŋ-biloŋo, ŋ da u maama yaraa nelbiliemba-i. Uŋ haa u naŋga Yesu-i-na, u hielaa u naŋga nelbiliemba balaaŋgu-na. Ku'i ciɛ u maama yar-ba.
5 Da ma hel bamaŋ hũyãa-ma wuɔ Yesu-i Diiloŋ-Biɛŋo, hai moloŋo-i gbãa hiel u naŋga nelbiliemba balaaŋgu-na?
6 Yesu-Kirsa yaa juɔ hĩɛma-na ji *batiseŋ hũmma-na aa ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu. Ku saa ce ŋaa u juɔ ji batiseŋ yoŋ dɛ! U juɔ ji batiseŋ aa tiraa ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu. *Diiloŋ-Yalle yaa ninsoŋo tieŋo-i; di yaa pigãaŋ Yesu-Kirsa sĩnni-i.
7 Bĩmbĩnni siɛi pigãaŋ-yeŋ u sĩnni-i. Bĩmbĩnni siɛi niiŋ daani yaa daani:
8 Diiloŋ-Yalle, baa hũmma, a naara tãmma. Aa ni siɛi-i-na hiere ni pigãaŋ ãnduɔma.
9 Ma sĩ nelbilieŋ da ba da mamaŋ aa waŋ-ma baa-ye, i hũu-ma wuɔ ninsoŋo kɛ? A ne da Diiloŋ-nelma dii baa yuŋgu yaŋ nelbiliemba maama-i. Diiloŋ-nelma yaa hama-i? Ma yaa uŋ waaŋ mamaŋ a vii u Biɛŋo-i.
10 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ hũu Diiloŋ-Biɛŋo maama-i, Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ u Biɛŋo kũŋgu-na, ma ka tĩɛ kutieŋo huɔŋga-na. Ŋga umaŋ duɔ saa hũu-ma, kutieŋo ciɛ Diiloŋo-i coikartieŋo. U ciɛ-yo coikartieŋo niɛ niɛ? Diiloŋ uŋ waaŋ mamaŋ u fɛrɛŋ Biɛŋo kũŋgu-na, kutieŋo bilaa diiloŋo-i cĩina-mɛi.
11 Diiloŋo waaŋ wuɔ niɛ u Biɛŋo kũŋgu-na? Wuɔ u hãa-ye cicɛ̃lma maŋ, ma da u Biɛŋo yaa nuɔ-i. Cicɛ̃lma famma sa tĩ dede.
12 Umaŋ duɔ siɛ Bɛpolŋo-i, cicɛ̃lŋ daama dii baa kutieŋo-i; ŋga umaŋ duɔ saa siɛ Bɛpolŋo-i, u siɛ gbãa da cicɛ̃lŋ daama-i.

Diiloŋo sa yagar u baamba wulaa

13 Namaa namaŋ hũyãa Diiloŋ-Biɛŋo maama-i, mi nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i da mi hã namɛi, na da na suɔ wuɔ na daa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i tĩ.
14 Diɛ tiɛ cãrã Diiloŋo-i i hulɛiŋa sa tie baa-yo. I suyaa wuɔ diɛ cãrã kumaŋ dɔlaanuŋ-yuɔ, u siɛ yagar.
15 A ce dumaaŋo-na, iŋ suyaa wuɔ u sa yagar i wulaa, i bi suyaa wuɔ diɛ cãrã kumaŋ u ka hã-ye baa-ku.
16 Da ŋ da ŋ natobiŋo ce ãmbabalma, da kuɔ ãmbabalma famma gbãa hur a hiel-o dãamuŋ-hũmelle-na, cãrã Diiloŋo-i ŋ hã-yo; Diiloŋo ka kor-o. Kufaŋgu vii bamaŋ ba ãmbabalma gbãa hur halaŋ-bɛi. Ŋga ãmbabalma diei dii, ma siɛ gbãa hur aa ma kã baa ma cetieŋo-i dãamu-na*, mi saa cira na cãrã Diiloŋo-i mafamma-na.
17 Mamaŋ saa vii hiere, ãmbabalma. Ŋga ãmbabalma-i hiere ma sa kã baa ma cetieŋo-i dãamu-na; manamma gbãa hur.
18 I suyaa wuɔ Diiloŋ-biloŋo sa ce ãmbabalma, Diiloŋ-Biɛŋo dii tuɔ neya-yuɔ, a ce dumaaŋo-na *Bigãarãŋo yufelle yuɔ.
19 I bi suyaa wuɔ miɛŋo-i Diiloŋ-baaŋ miɛ, a ne da banamba-i hiere baa dii Bigãarãŋo naŋ-na.
20 I bi tiraa suɔ wuɔ Diiloŋ-Biɛŋo juɔ, u yaa Yesu-Kirsa-i. U juɔ ji ce i tiɛ suɔ ninsoŋ-Diiloŋo-i. Ii dii baa-yo ninsoŋ-Diiloŋo horre-na. U yaa ninsoŋ-Diiloŋo-i. U yaa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i ma tieŋo-i.
21 Mi bisãlŋ namaa, bilaaŋ na fɛrɛ cufĩɛŋa-na.

---

* **5:16** Umaŋ duɔ tuora *Diiloŋ-Yalle-i, jande cɛraa u ce-yuɔ hĩɛma-na bande-i-na baa dɔrɔ-i-na hiere. Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 12.31.

Nsãaŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛhãalĩŋo maŋ
Nelmuoyamma

Nsãa nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba namba. U bĩɛ ba yaa wuɔ ciɛŋo naŋo baa u bisãlmba.

Nsãa kuye dɔdɔluŋ-maama'i baa-ba; wuɔ ba ta ba dɔl ba-naa; aa ba ta ba wuɔ ba saanu baa Diiloŋ-nelma-i. U gbuɔya-bɛi wuɔ bamaŋ cĩinaana Yesu-Kirsa-i, ba bel ba fɛrɛ kutaamba-na.

Jaaluŋgu

1 Ciɛŋ nuɔ, Diiloŋo yufelleŋ hilaa nuɔni maŋ nuɔ-i, na yaatieŋo nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ hã nuɔnɛi baa ŋ bisãlmba-i. Coima saa fa, na maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ. Aa na maama sa dɔlnu muɔ mi diei yoŋ; bamaŋ siyaa ninsoŋo-i hiere, na maama bi dɔlnu-bɛi.
2 Ninsoŋo maŋ dii i hɔmmu-na, u yaa ciɛ na maama ta ma dɔlnu-yiɛ. Ninsoŋ daayo dii i hɔmmu-na u sa ji kã terieŋgu.
3 I To-i Diiloŋo-i baa u Biɛŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba ka kãyã-yiɛ aa ce hujarre yiɛ aa fɛ̃ i hɔmmu-i i diɛ gbãa tĩɛ ninsoŋo hũmelle-na aa tiɛ dɔl i-naa.

A dɔl ŋ nanolŋo-i ku yaa yuŋgu

4 Mi nuɔ wuɔ ŋ bisãlmba namba wuɔ ninsoŋo hũmelle-i ŋaa i Toŋ taaraaya-kuɔ dumaa i wulaa. Nel daama gbuu silaa fɛ̃ mi huɔŋga-i cor.
5 Ciɛŋ nuɔ, miŋ taaraŋ kumaŋ ŋ wulaa fiɛfiɛ-i-na, ku yaa daaku: Yaaŋ i tiɛ dɔl i-naa. Ku saa ce ŋaa mi nyɛgɛ̃ŋ nelfɛlɛmma'i da mi hã-ni; nelfɛlɛmma sĩ. Iŋ nuɔ mamaŋ cor dii ku domma-na, ma yaa-i.
6 Diɛ tiɛ dɔl i-naa, kuu dii ŋaa i ce Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu yaa-i. Aa Diiloŋo nuŋ-ãndaaŋgu yaa haku-i? Ku yaa naŋ nuɔ nelma maŋ dii ku domma-na wuɔ na saaya na ta na dɔl na-naa.*

Bilaaŋ na fɛrɛ Kirsa bigãarãamba-na

7 Na saa da, coikartaamba bɔi wuɔra terni-na hiere ba tãal nuɔmba-i. Kutaamba yagaraa-ma wuɔ Yesu-Kirsa juɔ ji hoŋ nelbiloŋ temma. Ba bĩ ba yaa-i tãalnuɔmbaa-ba-i. Ba yaa *Kirsa bigãarãamba-i.
8 Terieŋgu faŋgu-na, bilaaŋ na fɛrɛ i maacemma baa ji ce maaceŋgbãŋgbãlãmma na hɔlma-na. Gbãaŋ na da ma sullu-i du kũŋgu-na hiere.
9 Umaŋ duɔ yaŋ Kirsa maama-i aa tuɔ ce u deŋ-maama, kutieŋo nuŋgu si dii baa Diiloŋo-i. Ŋga umaŋ duɔ bel-ma nammu hãi, u nuŋgu dii baa Diiloŋo-i baa u Biɛŋo-i hiere.
10 Bamaŋ yaaŋ Kirsa maama-i aa ta ba wuɔra ba waŋ ba deŋ-maama, umaŋ duɔ kã na wulaa, baa na hã-yo muntĩɛnammu. Halle baa na jaal-o ku jaaluŋgu.
11 Umaŋ duɔ jaal-o, kutieŋo nuŋgu dii baa-yo u maacembabalamma-na.

Nelperiema

12 Nelma bɔi dii mi da mi waŋ-ma baa-na, ŋga mi sa taara mi nyɛgɛ̃ŋ-ma sɛbɛ nuɔ hã-na. Diiloŋ duɔ siɛ, mi ka kã na wulaa. Da mi kã, mɛi fɛrɛŋ nuŋgu yaa ka waŋ-ma baa-na, ku yaa i hɔmmu ka fɛ̃ gbarnu.

---

* **1:6** Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 13.34; 15.12,17.

13 Ciɛŋ nuɔ, Diiloŋo yufelleŋ hilaa ŋ mɔlõ maŋ nuɔ-i, u bisãlmba pãa-ni jaaluŋgu.

Nsãaŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛsiɛliŋo maŋ
Nelmuoyamma

Nsãa nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i hã Diiloŋ-dũŋ-baamba yaatieŋo naŋo-i baa-yo; ba taa ba bĩ-yo Gawusi. Gawusi taa u kãyã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ku'i ciɛ Nsãa nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ jaal-o aa duɔ gbuya-yuɔ wuɔ u bel u fɛrɛ Diyotirɛfu-i-na kɛrɛ yaatesĩnni dɔlnu-yuɔ a ne da u maacemma saa fa.

Nsãa gbɛlaaŋ Gawusi-i bɔi wuɔ u vii baa Diiloŋo-i aa tiraa firnu u huɔŋga-i baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. U bi kaalaa Diiloŋ-dũŋ-wuoŋo naŋo-i, ba taa ba bĩ-yo Demetursi. Nuɔmba taa ba bĩ u yefafalle-i terni-na hiere.

Nsãa pigãaŋ-ye u sɛbɛ daayo-na wuɔ i baa cu nelbabalaamba huoŋ-nu, i yaŋ aa i tiɛ ce ãnfafamma-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i, ku yaa pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-wuoŋo sĩnni-i.

Gawusi wuɔsaaŋgu-i

1 Gawusi, yaatieŋo nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ daayo-i duɔ hã nuɔnɛi. Kpɔr, coima saa fa, ŋ maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ.
2 Mi cãrã Diiloŋo-i da ŋ dii ŋ naŋga-i mamaŋ nuɔ-i ma fa ŋ wulaa, aa ŋ kũɔma waa ma fɛrɛŋ nuɔ ŋaa niŋ yeŋ ŋ fɛrɛŋ nuɔ dumaa Diiloŋ-hũmelle-na.
3 Tobimba namba juɔ a hel na terieŋgu-na a jo ji tũnu-miɛ wuɔ ŋ bilaa ninsoŋo-i nammu hãi aa ŋ wuɔ u hũmelle-i. Nel daama gbuu silaa fɛ̃ mi huɔŋga-i cor.
4 Da mi gbuu nu wuɔ mi bisãlmba wuɔ ninsoŋo hũmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa, ku yaa fĩɛŋ mi huɔŋga-i ku yaŋ wɛima-i hiere.
5 Kpɔr, niŋ kãyãŋ tobimba-i dumaa, ku yaa pigãaŋ wuɔ ŋ wuɔ Diiloŋ-hũmelle-i fafamma. Halle niŋ fiɛ'a ŋ sa suɔ bamaŋ, ŋ kãyã-bɛi.
6 Tobimba namba juɔ bande-i-na aa waŋ-ma baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ ŋ bilaa-ba fafamma. Ta ŋ kãyã-bɛi dumɛi ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa, ba ta ba cor baa ba hũmelle-i.
7 Ba hilaa ba nilɛiŋa-na Itieŋo maacemma maama'i nuɔ-i, ba sa hũu bĩŋkũŋgu bamaŋ si dii Yesu horre-na ba wulaa.
8 Tobimba famba temma-i, i saaya i dii i naŋga baa-ba a kãyã-bɛi ninsoŋo wamma-na.

Diyotirɛfu maama baa Demetursi

9 Mi nyɛgãaŋ sɛbɛyuŋgu naŋgu a hã-na Diiloŋ-dũŋgu-na. Ŋga yaatesĩnniŋ dɔlnuŋ Diyotirɛfu-i, diɛ waŋ mamaŋ u sa ce-ma.
10 Da mi kã, uŋ ceŋ kumaŋ, mi ka waŋ-ku tũnu-nɛi: U wuɔra u bĩɛna i yirɛiŋa-i. Aa u saa bãl mafamma-na, tobimba maŋ da ba kã da ba ka har-yuɔ, u yagar. Moloŋ duɔ hũu-ma ba da ba har-yuɔ wuɔ hĩi; aa donya kutieŋo-i Diiloŋ-dũŋgu-na.
11 Kpɔr, baa dii ŋ gboluoŋgu-i nelbabalaamba maacemma-na, yaŋ aa ŋ cu nelfafaamba. Umaŋ ciɛŋ ãnfafamma-i, Diiloŋ-wuoŋo. Ŋga umaŋ ciɛŋ kuubabalaaŋgu-i, u sa suɔ Diiloŋo-i.
12 Kumaŋ ŋaa Demetursi kũŋgu-i, nuɔmba-i hiere ba bĩ u yefafalle. Uŋ wuɔ ninsoŋo hũmelle-i dumaa, ku pigãaŋ wuɔ nelfɛfɛiŋo. Miɛ fɛrɛ-i i bi bĩ u yefafalle. Aa ŋ suyaa wuɔ iŋ waŋ mamaŋ u kũŋgu-na, ninsoŋo yaa-i.
13 Nelma bɔi dii mi da mi waŋ-ma baa-ni, ŋga mi sa taara mi nyɛgɛ̃ŋ-ma sɛbɛ nuɔ hã-ni.
14 Diiloŋ duɔ siɛ, ku siɛ vaaya, i ka da i-naa; diɛ da i-naa, i ka saa-ma.

15 Diilo kãyã-niɛ. Ŋ jɛ̃naamba pãa-ni jaaluŋgu. Jaal i jɛ̃naamba maŋ dii terieŋgu-na hiere ba da-ba-diei ŋ hã-mi.

Yudaŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ
Nelmuoyamma

Sɛbɛ daayo-i Yuda'i nyɛgãaŋ-yo. U nyaanu u-naa baa Piɛr sɛbɛhãalĩŋo-i (Piɛr hãa. 2). Yuda-i baa Piɛr ba sa gbo baa bamaŋ waaŋ Diiloŋ-nelma-i baa coima-i aa ba siɛ bi tiraa hiel ba naŋga bĩŋwosĩnni-na.

Yuda piiye duɔ tũnu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ baŋ nuɔ Diiloŋ-nelma-i dumaa Yesu *pɔpuɔrbiemba wulaa, ba bel-ma dumɛi aa ba ta ba kãyã ba-naa Diiloŋ-hũmelle-na.

Jaaluŋgu

1 Muɔ Yuda, Sake hãaŋ muɔ, mi cãa Yesu-Kirsa. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã i To-i Diiloŋ uŋ dɔlaa bamaŋ aa fiɛl-ba jĩna tuɔ cie Yesu-Kirsa-i.

2 Diiloŋo firnu u huɔŋga-i u tuɔ ce hujarre-nɛi aa u fɛ̃ na hɔmmu-i aa yu-mu baa nelnyulmu.

Nelbabalaamba ka da-ma
(Piɛr hãa. 2.1-17)

3 Mi jɛ̃naaŋ namaa, Diiloŋ uŋ kuraa-ye hiere dumaa, mi gbuu ta mi taara mi nyɛgɛ̃ŋ ku yaa-i hã-na, ŋga sɛbɛ daayo kũŋgu ciɛ mi naa mi yaŋ mafamma-i aa da mi nyɛgɛ̃ŋ u yaa-i da mi dii sirɛiŋa nɛi, wuɔ na vaa na fɛrɛ baa Diiloŋ-maama-i uŋ hãa u baamba-i baa mamaŋ i diei gbula.

4 Na saa da, nelbabalaamba namba yagalaa suur na hɔlma-na; kutaamba sa kãalã Diiloŋo-i. Ba siire ta ba tãal-na wuɔ Diiloŋ uŋ faa, da ŋ fiɛ ta ŋ ce bĩŋwosĩnni-i u siɛ gãŋ baa-ni. Ba cĩinaana Yesu-Kirsa-i, a ne da u yaa i Yuntieŋo-i u diei yoŋ aa tiraa waa Itieŋo. Mamaŋ ka da-ba, ma waaŋ Diiloŋ-nelma-na ku bãaŋgu cuɔ.

5 Yaaŋ mi tir nel daama-i baa-na: Ma sĩ Itieŋ uŋ kuraa *Isirahɛl-baamba-i dumaa Esipi-i-na ma tĩyãanu-nɛi kɛ? Aa ku huoŋgu-na uŋ kuɔ bamaŋ saa haa ba naŋga-i yuɔ dumaa, ma diei saa fuo-nɛi.

6 Aa *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ cĩinaana ba munyiɛrammu-i aa ta ha-laŋ ba muntermu-na, Diiloŋo bilaa-ba suuye-bɛi kukulma-na jĩna tuɔ cie gɛ̃ŋgɛryiiŋgu-i duɔ yuu-ba. Yaaŋ mafamma ta ma bi tĩɛnu-nɛi.

7 Kuuduɔŋgu yaa baa Sodɔmutaamba-i baa Gomɔrtaamba-i a naara nilɛiŋa maŋ a kɔtɔnni-na, ba taa ba galla baa ba-naa ba yuŋ-nu aa ba saa bãl-ku nelbiliemba-na yoŋ.* Ku'i ciɛ Diiloŋo dii bafamba-i dãamu-na ba ta ba ce sũlma-i. Dãamu fammu sa dĩŋ da. U diyaa-ba duɔ pigãaŋ nuɔmba-i nelma.

8 Mafammaŋ fiɛ ce, nelbabalaaŋ daaba siire ta ba ce maaduɔma yaa-i. Ba pepieŋgu ciɛ ba ta ba guɔla ba fɛrɛ, ku ciɛ ba sa kãŋ yuntieŋo, aa tiraa ce ba ta ba tuora dɔrpɔpuɔrbiemba-i.

9 Ma sĩ na suɔ Misɛl maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba yuntieŋo-i kɛ? Baŋ taa ba ce ba-naa baa *Sitãni-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i *Moisi fuuremmaŋ-kũŋgu-na, Misɛl saa siɛ piiye babalaa hã-yo. Uŋ waaŋ mamaŋ ma diei maama-i, u ciɛra: «Itieŋo baa yaŋ-ni.»

10 Ŋga nelbabalaaŋ daaba-i, baŋ'a ba sa suɔ mamaŋ, ba diyaa luŋgu ma yaa nuɔ-i. Ba ce ba wɛima-i ba yuŋ-nu ŋaa bĩmbaamba. Ma ka wuo-ba.

---

* **1:7** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 19.1-29.

11 Sũlma haraa-bɛi! Ba suurii Kayine† nallu-na, aa gbeiŋ-maama ciɛ ba
nanna hũmelle-i Balamu‡ temma-i. Ba ãnyagarma ka kɔsuɔŋ-ba ŋaa Kore§
maamaŋ kɔsaaŋ-yo dumaa.
12 Da na tigiiŋ na-naa da na wuo niiwuoni-i, ba yaa bĩɛnaanaŋ na niiwuoni
wuoma-i. Senserre sa da-ba baa ba gbuolaaŋgu-i. Ba yii baa ba kusũnni yoŋ.
Baa dii ŋaa diiloŋo maŋ biilii aa cor baa fafalmu. Baa dii ŋaa tibiiŋgu maŋ sa
maaŋ bieŋa; da ba jũŋ kufaŋgu temma-i kuu dii ŋaa ku kuu hĩŋ.
13 Ba hel baa ba senserreŋ-maacemma-i bomborma-na ŋaa dãmmaŋ-
nuoraaŋguŋ hiel ku sãmpugaaru-i ku nanna bomborma-na dumaa. Baa dii
ŋaa mɔɛŋa maŋ wuɔraayaŋ a bĩŋ. Diiloŋo tigiiŋ kukulberre* nande'i tuɔ cie-
ba ba da ba ka tĩɛ terieŋgu-na gbula.
14 Enɔki maŋ Adãma hãayɛ̃tiluo† waaŋ bafamba maama yaa cor. U ciɛra
wuɔ: «Niɛŋ, Itieŋo ka jo baa u dɔrpɔpuɔrbiemba-i nelleŋ-yufelle
15 a ji gɛr nelbiliemba-i hiere ba ãndaaŋgu-i. U ka cãl
ãmbabalmanciraamba-i ba ãmbabalma-na hiere. Baŋ'a ba sa kãŋ-yo, aa
ba sa bi nu u nuŋgu-i, ba siɛ bi tiraa waŋ ãndafafaaŋgu hã-yo, u ka cãl-ba
babalaa.»
16 Nelbabalaaŋ daaba-i ba hɔmmu sa fɛ̃ da, ba hel ba waana yaa yinni maŋ
joŋ; kumaŋ dɔlaa-baŋ ba gbar ba nyaanu ku yaa-i. Bombolmaŋ-ãndɛnni sa
suɔ aa dɔlnu-bɛi aa ta ba puur nuɔmba ta ba kãyã-bɛi.

Ãŋgbuyamma

17 Ŋga mi jɛ̃naaŋ namaa, namaaŋo-i, Itieŋo-i Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiembaŋ
waaŋ mamaŋ, yaaŋ ma ta ma tĩɛnu-nɛi.
18 Ba waaŋ-ma baa-na wuɔ: «Miwaaŋo tĩmmaŋ-huɔŋgu-na, nuɔmba namba
kaa ta ba nyɛ Diiloŋo-i aa ta ba ce kumaŋ dɔlaanuŋ-bɛi.»
19 Bamaŋ buɔraŋ nuɔmba-i ba-naa nuɔ, ba yaa bafamba-i. Ba ce ba wɛima-i
ba yuŋ-nu; *Diiloŋ-Yalle sĩ ba hɔmmu-na.
20 Ŋga mi jɛ̃naaŋ namaa, namaaŋo-i, taa na ce na wɛima-i na saanu baa na
Diiloŋ-hũmelleŋ-kũŋgu yaa-i. Di maama saa fa baa fafaaŋgu-i; aa na ta na cãrã
Diiloŋo-i baa Diiloŋ-Yalle-i yaa na hɔmmu-na.
21 Baa na yaŋ Diiloŋo nelnyulmu maama karaanu-nɛi. Taa na ce-mu na cie
Itieŋo-i Yesu-Kirsa duɔ ce hujarre nɛi aa hã-na cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i.
22 Taa na ce hujarre bamaŋ ciɛŋ ba hɔmmu-i mu hã-mu-hãi.
23 Kuraaŋ-baŋ dãamu-na. Banamba dii na saaya na ta na ce hujarre-bɛi,
ŋga na saaya na bel na fɛrɛ ba baa ji celieŋ-na baa ba kakarkuoŋ-maacemma-i.
Halle ba niidiini gbãa celieŋ-na.

Diiloŋ-jaaluŋgu

24 Taa na jaal Diiloŋo-i, u yaa gbãa ce na siɛ cii u hũmelle-na aa ce-na
welewele na yiɛra u yaaŋga-na baa hɔfɛ̃lle.
25 Yaaŋ i tiɛ jaal-o, u yaa u diei Diiloŋo-i. U ciɛ Itieŋo-i Yesu-Kirsa jo ji kor-e.
Bɔbɔima-i baa yuntesĩnni-i, baa fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i baa nellentesĩnni-i, nii dii baa
u yaa dii ku domma-na ji hi baa fiɛfiɛ aa ni sa ji tĩ dede! Ma ciɛ.

---

† **1:11** ***Kayine:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 4.3-8. ‡ **1:11** ***Balamu:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 31.16. § **1:11** ***Kore:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 16.1-35. * **1:13** Kukulma pigãaŋ wuɔ ba sa ka da suur Diiloŋ-nelle-na; saa-ku baa Matie 22.13. † **1:14** ***Hãayɛ̃tiluo:*** Ku birii a saanu baa cerma. Ku kaalaaya girɛkimma-na wuɔ Enɔki naa waa Adãma hãayɛ̃lŋo hãayɛ̃lŋo hãayɛ̃lŋo. Adãma hãayɛ̃lmbaŋ cuu ba-naa dumaa, niɛŋ-kuŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 5.1-24.

Ƀmpigãamaŋ-sɛbɛ
Nelmuoyamma

Sɛbɛ daayo huɔya-maama-i Yesu-Kirsa yaa caraaya Nsãa-i baa-ma aa ce u nyɛgɛ̃ŋ-ma hã Diiloŋ-dũŋ-baamba-i ba da ba suɔ-ma.

Huɔŋgu faŋgu-na, *Oromɛ ba *jãmatigi taa u ce Diiloŋ-dũŋ-baamba-i kpãncɔ̃lgũɔ wuɔ ba ciɛ niɛ yaŋ ufaŋo-i aa ce Yesu-Kirsa yaa ba Yuntieŋo-i ta ba jaal-o. Sɛbɛ daayo dii sirɛiŋa Diiloŋ-dũŋ-baamba-na Diiloŋ-hũmelle wuɔsaaŋgu-na. Uu dii ŋaa gbãnalãaŋgu, bƀmbaamba-i baa nelbiliemba-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i ba ce wɛima-i baa ba-naa. U gbuyaa baa ãntigãama: Bƀmbƀpiɛlni dii, dadãa-niini dii, jũŋo dii, *Tũmbiloŋo dii baa u dɔrŋo, saasorciɛŋo dii; ba haa u yerre-i *Babilɔni-i. Babilɔni-i nelle naŋ yerre-i dumaaŋo-na, ŋga di maacemma saa naa fa ku'i ciɛ sɛbɛ daayo-na ba haa di yerre-i saasorciɛŋo-na. Bƀmbƀpiɛlni pigãaŋ fafaaŋgu, dadãa-niini pigãaŋ yaahuolo. Jũŋo pigãaŋ *Sitãni-i. Tũmbiloŋo-i baa u dɔrŋo-i, Yesu yaa baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. Bƀmbƀnni bɔi dii, nii dii niehã-niehãi. Niehãi pigãaŋ Diiloŋo bɛyufieŋa yaa-i.

Sɛbɛ domma-na, Yesuŋ caraaya Nsãa-i a waŋ mamaŋ baa-yo *Asi Diiloŋ-dũŋ-baamba maama-na, ma yaa dii (sap. 1–3). Asi faŋo yaa, baŋ bƀŋ-yoŋ Turki-i nyuŋgo-i-na.

Ku huoŋgu-na, *Diiloŋ-Yalleŋ kãa baa-yo dɔrɔ-i-na u ka da mamaŋ, u waaŋ ma yaa-i (sap. 4–22). Wuɔ yiiŋgu dii baa yiiŋgu, Diiloŋo ka kor bamaŋ haa ba naŋga yuɔ hiere aa nyaar-yuɔ, aa kɔsuɔŋ Sitãni-i baa u huoŋ-baamba-i hiere. U ka hiel hƀɛfɛlɛmma baa dɔrfɛlɛŋo a tƀɛna baa u baamba-i.

Domma

1 Nelma maŋ naa fuo aa Diiloŋo hã Yesu-Kirsa-i baa-ma u duɔ puure-mɛi pigãaŋ u cãarãamba-i, ma yaa dii sɛbɛ daayo-na. Nelma famma ka doŋ ta ma ce yibieŋ daaya-na. Yesu-Kirsa puɔraa u *dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i baa nelma famma-i u ka tũnu u cãarãŋo-i Nsãa-i baa-ma.

2 Nsãa uŋ daa mamaŋ, Yesu-Kirsaŋ puɔraa ba ji tũnu-yuɔ baa Diiloŋ-nelma maŋ, u waaŋ ma yaa-i sɛbɛ daayo-na.

3 Nelma famma cemmaŋ-huɔŋgu hii tƀ, a ce dumaaŋo-na, umaŋ duɔ kalaŋ sɛbɛ daayo-i, kutieŋo yuŋgu dɔlaa. Bamaŋ da ba bi nu u huɔya-maama-i aa bel-ma nammu hãi, kutaamba yunni bi dɔlaa.

Nsãa jaaluŋgu-i

4 Muɔ Nsãa, muɔmɛi nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-i da mi hã Diiloŋ-dũnni niehãi maŋ dii *Asi-i-na. Diiloŋo maŋ dii, u yaa waa, u yaa ka waa; fuɔ baa yalɛiŋa niehãi* maŋ u caaŋgu-na ba kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i.

5 Yesu-Kirsa fuɔ maŋ sa ciɛŋ huhurma baa Diiloŋ-nelma-i, u bi kãyã-nɛi aa fɛ̃ na hɔmmu-i. U yaa siire igɛ̃na kuomba hɔlma-na, aa u yaa yuntaamba-i hiere hƀɛma-na ba yuntieŋo-i.

I maama dɔlnu *Kirsa-i. U siyaa ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũŋgu a hũu-ye i ãmbabalma nyisɛ̃nni-na.

6 U ciɛ-ye u nelle taaŋ miɛ aa tiraa ce-ye jigãntaaŋ miɛ i diɛ tiɛ cãa u To-i Diiloŋo-i. Bɔbɔima-i baa fɔ̃ŋgɔ̃tesƀnni gbƀɛ baa u yaa-i hɔnni-na hiere. Ma ciɛ!
7 Niɛŋ u yaa juɔŋ daayo duherru-na.†

---

* **1:4** Yalɛiŋ daaya pigãaŋ *Diiloŋ-Yalle yaa-i.

† **1:7** Niɛŋ Daniɛl sɛbɛ-i-na (Daniel) 7.13 baa Marke sɛbɛ-i-na 14.62.

Nuɔmba-i hiere ba yufelle ka haa-yuɔ.
Halle bamaŋ fũɔ-yo baa puɔluŋgu-i ba ka da-yo.‡
Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba ka haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal u maama-na.
Ninsoŋo! Ma ka ce.
8 Itieŋo-i Diiloŋo-i Wɛimantieŋo maŋ dii, u yaa waa, u yaa ka waa; u ciɛra wuɔ: «Muɔmɛi yaaŋga-i, muɔmɛi huoŋgu-i.»

Yesu pigãaŋ Nsãa-i baa u fɛrɛ

9 Muɔ Nsãa, muɔmɛi dii baa-na Yesu-Kirsa horre-na. Mulɨɛduɔma yaa haaŋ-yiɛ, Diiloŋ-nelleŋ-baaŋ miɛmɛi hiere, aa i nyaarãa Yesu-i-na nyaarduɔma yaa hiere. Ba bilaa-mi kã baa-mi Patimɔsi, dii dãmmaŋ-nuoraaŋgu holle-na, wuɔ mi ciɛ niɛ ta mi waŋ Diiloŋ-nelma-i baa nuɔmba-i mi pigãaŋ-ba Yesu-Kirsaŋ juɔ baa ninsoŋo maŋ.
10 Baŋ naana yiiŋgu maŋ ta ba jaal Itieŋo-i kuŋ juɔ hi, *Diiloŋ-Yal diɛ sire-miɛ. Miɛ mi ne da molo piiye mi huoŋ-yaŋga-na da gbagaga ŋaa ba bu yɛrre.
11 Kutieŋo taa u piiye wuɔ: «Niŋ daŋ mamaŋ, nyɛgɛ̃ŋ-ma sɛbɛ nuɔ ŋ saaŋ-ma ŋ hã nilɛiŋa niehãi waaŋ daaya Diiloŋ-dũŋ-baamba-i: Efɛsi, Simine, Pɛrgamu, Tiyatire, Sardɛsi, Filadɛlfi a naara Lawodise.»
12 Mi miɛlãa ku yaa da mi ne umaŋ piiyeŋ baa-mi, a da sɛ̃nɛ-fitɨmbaa niehãi.
13 Fitɨmbaa daaba hɔlma-na, moloŋo naŋo waa yiɛra ŋaa Moloŋ-Biɛŋo, uu naa dii joŋgorbuɔ aa pɛ̃yɛ̃-yuɔ u pãmpɨnaŋga-na baa sɛ̃nɛ-kpãŋkpaaŋgu.
14 U yuŋgu naa gbuu pu da cagaa aa u yufieŋa ta a caa ŋaa dãamu.
15 U gbeini taa ni caa ŋaa da ba kul kɔvɛ̃lluŋ-bĩŋkũŋgu-i aa hu-ku kuŋ caa dumaa, aa u yalle waa ŋaa hũnjulammaŋ duŋ dumaa.
16 Mɔɛŋa niehãi waa u nadieŋga-na aa jigãpɔruɔŋgu naŋgu waa u nuŋgu-na, ku waa yammu hãi aa ku maama saa naa fa baa dɔdɔlma-i. U yaaŋga taa ka carra ŋaa bãaŋ da ku hi yuhuɔŋga-i kuŋ carraŋ dumaa.
17 Miŋ daa-yo, mi pãŋ cii nanyir u caaŋgu-na. U haa u nadieŋga-i miɛ aa cira: «Baa yaŋ ŋ holle tie. Muɔmɛi dɨɛlũɔ-i, muɔmɛi tuogbuole-i,
18 muɔmɛi Cicɛ̃lmantieŋo-i. Mii naa ku, ŋga fiɛfiɛ-i-na mi siire waa cicɛ̃lma, mi ka tɨɛ gbula. Kuliiŋgu-i baa kuoŋ-nelle-i hiere nii dii mɛi naŋ-na.
19 Terieŋgu faŋgu-na, nyɛgɛ̃ŋ niŋ daa mamaŋ: Mamaŋ ciɛŋ fiɛfiɛ-i-na baa mamaŋ ka jo hiere, nyɛgɛ̃ŋ-ma.
20 Aa niŋ daa mɔɛŋa niehãi maŋ mi nadieŋga-na daaya-i, baa sɛ̃nɛ-fitɨmbaa niehãi-baaŋ daaba-i, yaŋ mi waŋ ni yuŋgu-i pigãaŋ-ni: Mɔɛŋa niehãi-waaŋ daaya yaa *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ niɛyaŋ Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ nilɛiŋa niehãi-waaŋ daaya-na§, aa fitɨmbaa niehãi-baaŋ daaba yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba maŋ nilɛiŋa niehãi-waaŋ daaya-na.»

2

Yalle maŋ kãa Efɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

1 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Efɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: ‹Mɔɛŋa niehãiŋ yeŋ umaŋ nadieŋ-na-i, aa u tuɔ wuɔra sɛ̃nɛ-fitɨmbaa niehãi-baamba hɔlma-na, u nuŋ-ãndaaŋgu yaa daaku:
2 Mi suɔ na maacemma-i baa na mulɨɛma-i baa na pãama-i hiere. Mi suyaa miɛ na sa gbãa ko na hɔmmu-i baa nelbabalaamba-i. Bamaŋ karaaŋ coima-i wuɔ mɛi *pɔpuɔrbiemba, na firiiye-bɛi.
3 Na hinu pãama, na mulãaŋ mɛi maama-na aa na kũɔma saa ji seŋ yinduɔŋgu.

‡ **1:7** Sakari (Zacharie) 12.10, Nsãa 19.37 § **1:20** Nilɛiŋa faŋa yaa vɛrsɛ 11-na.

4 Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-miɛ baa-na: Mi maamaŋ taa ma dɔlnu-nɛi dumaa dɪ̃ɛlũɔ-i-na, ma sa tiraa dɔlnu-nɛi dumaa fiɛfiɛ-i-na.
5 Jɔgaaŋ na ne kuŋ ŋa naa waa dumaa yiinaa-i-na baa fiɛfiɛ-i, ku saa piɛ ku-naa! Yaaŋ aa na ta na ce naŋ taa na ce dumaa dɪ̃ɛlũɔ-i-na. Da na yagar, mi ka jo ji biɛ na fitɪ̃nuɔ-i halaŋ-yo u terieŋgu-na.
6 Kumaŋ dɔlaaŋ-miŋ baa-na ku yaa daaku: Nikola-baamba maacemmaŋ balannuŋ muɔŋo-i dumaa, ma bi balannu namaaŋo-i dumɛi.›
7 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu! Da ku saa yar umaŋ, cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu maŋ dii Diiloŋ-suoŋgu-na*, mi ka hã kutieŋo-i kufaŋgu bieŋa yaa u wuo.»

Yalle maŋ kãa Simine Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

8 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Simine Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: ‹Umaŋ dɪ̃ɛlũɔ-i baa tuogbule-i, umaŋ naa ku aa sire, u ciɛra:
9 Mi suɔ na mulɪ̃ɛma-i baa na nawalsɪ̃nni-i. Ŋga coima saa fa, nawalaaŋ namaa sɪ̃, waaŋ namaa. Baŋ bɪ̃ɛnaŋ na yirɛiŋa-i bɪ̃ɛnamma maŋ, mi suyaa-ku. Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i ba ciɛra bafamba *Yuifubaa, a ne da Yuifukirɛiŋa sɪ̃; ba hieroŋo-i hiere Sitãnitaamba!
10 Baŋ ka haa mulɪ̃ɛma maŋ nɛi, baa na yaŋ ma tie na hulɛiŋa-i. Na saa da, *Sitãni ka ce ba dii banamba na hɔlma-na kaso a sagalla-nɛi ne. Ba ka ce-na sũlma-i yinni cɪ̃ncieluo. Da ba fiɛ'a ba ka ko-na, baa na cɪ̃ina Diiloŋo hũmelle-i. Mafaŋ da ma ce, mi ka pã-na baa cicɛ̃lma maŋ sa tɪ̃ɛŋ dede.›
11 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu! Da ku saa yar umaŋ, hãalɪ̃ŋ-kuliiŋgu yufelle-yuɔ.»

Yalle maŋ kãa Pɛrgamu Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

12 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Pɛrgamu Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: Jigãpɔruɔŋgu yeŋ baa umaŋ, u piiye baa-na. U jigãŋga dii baa yammu hãi aa ku maama saa fa baa dɔdɔlma-i. U ciɛra wuɔ:
13 ‹Mi suɔ na nelle-i. Mi suyaa miɛ *Sitãni yaa di tieŋo-i. Ŋga na bilaa mi maama-i kpelle cor, a ce halle baŋ fiɛ ko Ãntipasi-i yibieŋa maŋ nuɔ-i na Sitãni-nelle-na, na saa cɪ̃ina-miɛ. Ãntipasi saa tuɔ kar u huɔyasaŋga baa Diiloŋ-nelma-i.
14 Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-miɛ baa-na: Na hɔlma-na, nuɔmba namba cuu Balamu ãndaaŋgu huoŋ-nu. A ne da u yaa pigãaŋ Balaki-i u tãal *Isirahɛl-baamba-i dii-ba cufɪ̃ɛŋ-kũɔma wuoma-na baa bɪ̃ŋwosɪ̃nni cemma-na.†
15 A naara kufaŋgu-i, nuɔmba namba bi cuu Nikola-baamba huoŋ-nu na hɔlma-na.
16 Terieŋgu faŋgu-na, da na saa bir na ciluɔ-i, ku siɛ vaaya, mi ka kã kutaamba huoŋ-nu baa jigãpɔruɔŋgu maŋ mi nuŋgu-na.›
17 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu! Da ku saa yar umaŋ, mi ka hã-yo *mani maŋ fuyaa u tuɔ wuo aa bi hã-yo tãmpɛ̃pilande. Yefɛlɛlle nyɛgãaŋ tãmpɛ̃lle fande-na. Da ma hel fuɔ-i-na, molo sa suɔ yerre maŋ nyɛgãaŋ-diɛ.»

Yalle maŋ kãa Tiyatire Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

---

* **2:7** ***Cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu:*** Niɛŋ ku kũŋgu-i Miwaaŋo jɪ̃namma-sɛbɛ-i-na 2.8-9 baa Ãmpigãamaŋ-sɛbɛ-i-na 22.2.
† **2:14** ***Balamu-i baa Balaki-i:*** Niɛŋ ba kũŋgu-i Kãmmaŋ-sɛbɛ-i-na (Nombres) 25.1-2; 31.16.

18 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Tiyatire Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: ‹Diiloŋ-Biɛŋo-i, umaŋ u yufieŋa caa ŋaa dãamu aa u gbeini ta ni caa ŋaa kɔvɛ̃llu, u ciɛra wuɔ:
19 Mi suɔ na maacemma-i, aa suɔ na nelnyulmu-i, aa suɔ wuɔ na haa na naŋga miɛ, aa tiraa suɔ na pãama-i. Mi daa naŋ kãyãŋ banamba-i dumaa. Mi suyaa miɛ na vaa na fɛrɛ fiɛfiɛ-i a yaŋ dɪ̃ɛlũɔ-i-na.
20 Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-miɛ baa-na: Na tiera ciɛŋ daayo nuoŋgu-i na cor. Mi gbɛ̃ Sesabɛl yaa-i. Mi daa-yo sɔ wuɔ Diiloŋo'i puɔraa-yo. U kar coima. U tãal mi cãarãamba-i u dii-ba bɪ̃ŋwosĩnni cemma-na baa cufɪ̃ɛŋ-kũɔma wuoma-na.
21 Mi hãa-yo huɔŋgu wuɔ sɪ̃ u ka nanna, ŋga u sa taara u nanna u bɪ̃ŋwosĩnni-i.
22 Mi ka ce u galla yaahuol-gallamma. Bamaŋ ciɛŋ bɪ̃ŋwosĩnni-i baa-yo hiere, mi ka bi haa yaahuolo bɛi, mi saa yagar-ma da ba hiel ba gboluoŋgu ciɛŋ daayo bɪ̃ŋwosĩnni-na.
23 Mi ka ko u huoŋ-baamba-i ku yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i nilɛiŋa-na hiere ba ka suɔ wuɔ muɔmɛi suyaaŋ nelbiliemba kusũnni-i baa ba hɔmmu-i. Mi ka pã-na hiere a saa baa naŋ ciɛ kumaŋ na da-na-diei-na hiere.‡
24 « ‹Aa yaŋ namaa namaŋ saa cu ciɛŋ daayo huoŋ-nu Tiyatire-i-na, baŋ bɪ̃ŋ kumaŋ wuɔ «Sitãni-kusũŋgu» na saa taara na suɔ-ku, a ce dumaaŋo-na mi siɛ yuu-na baa wɛima.
25 Ŋga ma diei dii: Naŋ nuɔ mi nuŋgu-i dumaa aa hũu-ku, bilaaŋ-kuŋ kpelle dumɛi fuɔ mi jomma.
26 «‹Da ku saa yar bamaŋ, bamaŋ da ba gbãa ce mi huɔŋga-i ji hi mi jommaŋ-yiiŋgu-i, mi ka haa kutaamba-i nilɛiŋa yuŋ-nu.
27 Ba ka ta ba ce ba fɔ̃ŋgɔ̃tesɪ̃nni-i baa kɔlluŋ-bɔ̃ɛŋa;
umaŋ duɔ ce ba muonu-yuɔ ŋaa ba muyaanu bituoŋgu.§
28 «‹Fɔ̃ŋgũɔ faŋo-i muɔmi daa-yo mi To yaa wulaa-i; mi ka hã kutaamba-i baa-yo. Mi ka bi hã-ba cuomɔɛle.›
29 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

3

Yalle maŋ kãa Sardɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

1 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Sardɛsi Diiloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: ‹Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi* yeŋ baa umaŋ, baa mɔɛŋa niehãi-i; u ciɛra wuɔ: Mi suɔ na maacemma-i. Nuɔmba daa niɛ sɪ̃ naa dii cicɛ̃lma, a ne da na kuu.
2 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaaŋo-na? Mi niɛ da na wɛima sa hel Diiloŋ-yufelleŋ. Terieŋgu faŋgu-na, siireŋ! Aa kuufafaaŋgu maŋ tɪ̃yãa cɛllɛ-kũŋgu-i na wulaa, na ne-ku dɛi ku baa ji kusirre gbuo!
3 Naŋ nuɔ Diiloŋ-nelma-i dumaa aa hũu-ma, yaaŋ ma maama ta ma tɪ̃ɛnu-nɛi na wuɔ ma hũmelle-i dɛi aa na nanna na ciɔbabalaŋo-i. Da na saa sire yiɛra na gbeiniŋ, mi ka jo ji tugol-na ŋaa cuoyuo muɔ. Aa ma maaraa-na na suɔ miŋ ka jo huɔŋgu maŋ nuɔ-i.†
4 Ŋga banamba dii na hɔlma-na Sardɛsi-i-na, ba saa guɔla ba fɛrɛ. Kufaŋgu taamba yaa gbãa piɛ-mi. Ba ka dii joŋgorpiɛlmba i tiɛ wuɔra.

---

‡ **2:23** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu-na (Psaume) 62.13 baa Seremi sɛbɛ-i-na (Jérémie) 17.10. § **2:27** Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu 2.8-9. * **3:1** ***Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi:*** Da ba cira Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi, ku saa ce ŋaa Yalɛiŋa niehãi dii baa Diiloŋo-i, ŋga ba taara ba pigãaŋ wuɔ u *Yalle dii terni-na hiere aa di suɔ wɛima-i hiere. † **3:3** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 24.43-44; Like sɛbɛ-i-na 12.39-40; Tes. dɪ̃ɛ. 5.2; Piɛr hãa. 3.10.

5 « ‹Terieŋgu faŋgu-na, da ku saa yar umaŋ, kutieŋo ka bi dii joŋgorpilaŋo
bafamba temma-i, aa mi sa ji hur u yerre-i gbula cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na‡. Mi
ka bi siɛ-ma mi To yaaŋga-na baa u dɔrpɔpuɔrbiemba bi yaaŋga-na wuɔ
kutieŋo-i mɛi wuoŋo.›§
6 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa
mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

Yalle maŋ kãa Filadɛlfi Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

7 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Filadɛlfi Diiloŋ-
dũŋ-baamba-i wuɔ: ‹Diiloŋ-nolŋo maŋ cãlmuɔ sĩ yuɔ, Ninsontieŋo-i, *Davidi
dieleŋ yeŋ baa umaŋ, umaŋ duɔ hĩl dũŋgu-i molo siɛ gbãa bĩŋ-ku, aa duɔ
bĩŋ-ku molo siɛ gbãa hĩl-ku, u ciɛra wuɔ:
8 Mi suɔ na maacemma-i. Mi suyaa miɛ fɔ̃ŋgũɔ si dii-nɛi, ŋga na nuɔ mi
nuŋgu-i aa na saa cĩina-miɛ. Terieŋgu faŋgu-na, mi puurii dumɛlle hã-na, molo
siɛ gbãa suu dumɛlle fande-i.
9 Niɛŋ, Sitãnitaamba maŋ karaaŋ coima-i wuɔ bafamba *Yuifubaa, miŋ
ka ce kumaŋ bɛi ku yaa daaku: Mi ka guor-ba ba ta ba dũuna ba jaal-na. Ba
ka suɔ ku yaa nuɔ-i wuɔ na maama dɔlnu-miɛ.*
10 Naŋ nuɔ mi nuŋgu-i aa vaa na fɛrɛ, yaahuolo maŋ ka jo ji sagalla
nuɔmba-i hiere miwaaŋo-na, muɔ mi ka bi kãyã namaaŋo-i yaahuolo daayo-
na.
11 Mi jomma saa maa; a ce dumaaŋo-na naŋ hii fuoŋgu maŋ, gbãaŋ molo
baa ji bir baa u huoŋgu a ce unaa hũu u maacemma sullu-i.
12 « ‹Da ku saa yar umaŋ, mi ka ce-yo tibibuɔ Diiloŋo dubuɔ-i-na, u waa
kusuɔŋ-nu'i kudɛi. Mi ka nyɛgɛ̃ŋ Diiloŋo yerre-i baa mi yefɛlɛlle-i yuɔ. Aa bi
nyɛgɛ̃ŋ Diiloŋo nelle yerre-i yuɔ.† Diiloŋo nelle yaa Yerusalɛmufɛlɛŋo maŋ
uŋ saaŋ-yo u hel dɔrɔ-i-na tuɔ hiire u jo.›
13 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa
mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

Yalle maŋ kãa Lawodise Diiloŋ-dũŋ-baamba wulaa

14 «Nyɛgɛ̃ŋ sɛbɛ ŋ waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niɛyaŋ Lawodise Di-
iloŋ-dũŋ-baamba-i wuɔ: ‹Baŋ bĩŋ umaŋ «Ninsoŋo-i», umaŋ sa ciɛŋ huhurma
baa Diiloŋ-nelma-i, Diiloŋ uŋ ciɛ umaŋ hiel bĩmbĩnni-i hiere, u ciɛra wuɔ:
15 Mi suɔ na maacemma-i. Na saa huol, na saa bi fɛ̃. Naa naa gbɛ̃ na par
ma diei!
16 Naŋ yeŋ hɔlma-na, na saa huol, na saa bi fɛ̃, mi ka ture-nɛi taaluŋ
temma.
17 Da na ce na ta na piiye wuɔ namaa waaŋ namaa, wuɔ bĩmbĩnni-i hiere
nii dii baa namaa. A ne da na saa suɔ wuɔ namɛi sũntaaŋ namaaŋo-i, namɛi
kuɔŋ hujarre, namɛi nawalaaŋ namaaŋo-i, namɛi yirii, namɛi tãmporni.
18 Terieŋgu faŋgu-na, mi ka dii nelma na tũnni-na: Da na ta na taara na
ce waaŋ namaa kelkel, juɔŋ na ji sãa sɛ̃nɛ kerre-i mi wulaa, baa bĩmbĩpiɛlni,
na ta na dii na cĩnnu na kũɔma-i, ku yaa senserre siɛ ta di da-na, aa na sãa
yufieŋ-tĩĩŋgu na ta na dii na yufieŋa-na a ka buɔ na ta na da baa-ya.
19 Muɔ miŋ dɔl bamaŋ hiere, umaŋ duɔ cãl, mi nuola-yuɔ, mi dii-yo
hũmelle-na.‡ Terieŋgu faŋgu-na, gbãaŋ kpelle na nanna na ciɔbabalaŋo-i.
20 Na saa da, muɔmɛi yiɛraaya daami dumɛlle yaaŋga-na ta mi bĩ, umaŋ
duɔ nu aa siɛ mi suur, i ka wuo niiwuoni-i baa i-naa.

‡ **3:5** ***Cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ:*** Diiloŋ-dũŋ-baamba yirɛiŋaŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ maŋ nuɔ-i ba gbɛ̃ u yaa-i. Ba yaa daa cicɛ̃lma maŋ sa tĩɛŋ dede-i. Niɛŋ Filip. 4.3. § **3:5** Niɛŋ Matie sɛbɛ-i-na 10.32 baa Like sɛbɛ-i-na 12.8. * **3:9** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 49.23; 60.14. † **3:12** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 62.2. ‡ **3:19** Bĩncuɔŋ-nelmaŋ-sɛbɛ (Proverbes) 3.12; Ebire 12.6.

21 « ‹Kuŋ'a ku saa yar muɔŋo-i aa mi kã ka ti̇ɛna baa mi To-i u fɔ̃ŋgũɔ-i-na
dumaa, da ku saa yar umaŋ, mi ka ce kutieŋo jo ji ti̇ɛna baa muɔŋo-i dumɛi
mi fɔ̃ŋgũɔ-i-na.›
22 «*Diiloŋ-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i, ma yaa
mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

4

Baŋ tuɔlnuŋ Diiloŋo-i dumaa dɔrɔ-i-na

1 Kufaŋgu huoŋgu-na, miɛ mi tiraa ne a da dumɛlle nande puurii dɔrɔ-i-na.
Miŋ ŋa naa nu moloŋo maŋ piiye baa-mi, umaŋ yalle-i waa ŋaa ba bu yɛrre,
wuɔ gbɛ̃-mi wuɔ: «Nyugũŋ ŋ jo bande mi ji pigãaŋ-ni mamaŋ juɔŋ bisi̇̃nuɔ-i-
na.»
2 Terduɔŋgu faŋgu-na, *Diiloŋ-Yalle sire-miɛ. Miɛ mi ne da mi fɛrɛ dɔrɔ. Aa
da fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre nande-i baa moloŋo di dɔrɔ.
3 Kutieŋo taa u caa ŋaa jape-tãmpɛ̃lle, u caa ŋaa sarduɔni-tãmpɛ̃lle. Diiloŋ-
pɔruɔŋgu naa ci̇̃ilã teter daade-i. Ku taa ku caa ŋaa emerodi-tãmpɛ̃lle*.
4 Titiɛŋ† komorre baa a naa waa ci̇̃ilã fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teter daade-i. Bi̇̃ncuɔmba
komorre baa ba naa-i waa ti̇ɛna-yɛi aa dii bi̇̃mbi̇̃piɛlni baa sɛ̃nɛ-nyantuolbaa
ba yunni-na.
5 Teterre maŋ waa hɔlma-na, di taa di nyiɛsi̇̃ŋ aa ta di naar ŋaa diiloŋo, di taa
di bi ce ijieni. Fiti̇̃mbaa niehãi naa celieŋ ji̇̃na di yaaŋga-na. Fiti̇̃mbaa daaba
yaa Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi-waaŋa-i.
6 Fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na, ku waa ŋaa hũmma, da kilekilekile. Da ŋ
yiɛra, ŋ ta ŋ da ŋ yalle-i. Bimuɔmba namba naa dii-de huɔŋga. Ba waa ba
naa. Yufieŋa-i naa gbuo ba yammu-i baa ba honni-i hiere.
7 Di̇̃ɛlã-wuoŋo waa ŋaa jara, hãali̇̃ŋ-wuoŋo waa ŋaa balyuŋgu, siɛliŋ-wuoŋo
yaaŋga waa ŋaa nelbiloŋ-yaaŋga aa Naaliŋ-wuoŋo waa ŋaa kuɔcurɔ duɔ tuɔ
yuul uŋ yeŋ dumaa.‡
8 Bimuɔŋ daaba waa baa bũncɛmmu niede-niediei. Ba kũɔma naa gbuo
hiere baa yufieŋa ka hel baa ba bũncɛmmu cicaara-i hiere. Bãaŋgu-i baa
isuɔŋgu-i ba bi hãl nɛini yaa-i. Ba taa ba hãl wuɔ:
«U faa, u faa, u faa,
Itieŋo-i Diiloŋo-i Wɛimantieŋo
maŋ naa waa, u yaa dii, u yaa ka waa;
u faa kelkel.»§
9 Da ba ta ba hãl ba tuɔlnu fɔ̃ŋgɔ̃si̇̃nniŋ-teterre Tieŋo-i, umaŋ dii gbula u sa ji
kã terieŋgu-i, da ba ta ba hãl ba tuɔlnu-yuɔ, ba ta ba gbɛliɛŋ-yo aa ta ba jaal-o.
10 Da ba ta ba ce kufaŋgu-i, bi̇̃ncuɔmba komorre baa ba naa-baaŋ daaba sire
dũuna jaal umaŋ dii gbula aa u sa ji kã terieŋgu-i. Da ba'a ba ce mafamma-i,
ba hiel ba nyantuolbaa-ba-i ji̇̃na u yaaŋga-na aa cira:
11 «Diiloŋ nuɔ, Itieŋ nuɔ,
tuɔlnumma saaya-niɛ,
gbɛliɛma saaya-niɛ,
jaaluŋgu saaya-niɛ,
himma saaya-niɛ
wuɔ nuɔnɛi hielaa bi̇̃mbi̇̃nni maŋ dii hiere.
Bi̇̃mbi̇̃nni maŋ dii hiere
ni hilaa naŋ helma

---

* **4:3** Tãmpɛ̃lle nande-i baŋ bi̇̃ŋ-deŋ dumaaŋo-na, ba ce niibilenni baa-de. † **4:4** Titiɛŋ daaya bi waa fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-titiɛŋa; ku kaalaaya girɛkimma-na. ‡ **4:7** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 1.5-10,22; 10.14. § **4:8** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 6.2-3.

aa tĩɛ naŋ tĩɛma.»

5

Hai ka gbãa puur sɛbɛ-i?

1 Miɛ mi ne da umaŋ tĩɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na u bilaaya sɛbɛ naŋo u
nadieŋga-na. Sɛbɛ faŋo-i baa naa nyɛgɛ̃ŋ u yaaŋga-na baa u huoŋgu-na hiere
aa pĩŋ-yo ŋaa figĩiŋgu aa nyaar-o sɔmma niehãi aa dãnya-mɛi.
2 Aa da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo* naŋo piiye da gbagaga wuɔ: «Hai moloŋo-i ka
gbãa yer dãnyɔbaa daaba-i halaŋ-ba aa puur sɛbɛ-i?»
3 Molo saa da! Molo saa da dɔrɔ-i-na, molo saa da hĩɛma-na, molo saa bi da
kuoŋ-nelle-na duɔ puur sɛbɛ-i a ne u huɔya-maama-i.
4 Moloŋ uŋ'a u saa da dumaaŋo-na, miɛ pãŋ ta mi kaal higohigo!
5 Bĩncuɔŋ daaba-i, unaŋo gbɛ̃-mi wuɔ: «Budii; baa kaal! Ne, jara maŋ hilaa
*Yuda-baamba-na†, u yaraa u bigãarãamba-i. *Davidi hãayɛ̃lŋo yaraa. U ka
gbãa yer dãnyɔbaa daaba-i aa puur sɛbɛ-i.»
6 Miɛ mi ne da *Tũmbiloŋo naŋo yiɛraaya fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre caaŋgu-na
bimuɔmba naa-baaŋ daaba hɔlma-na, bĩncuɔmba yaaŋga-na. U taa u ne ŋaa
ba cãa u nuoŋ-nu. U waa baa yiɛŋa niehãi baa yufieŋa niehãi. Yufieŋ daaya
yaa Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi-waaŋa-i‡. U saaŋ a yaa-i terni-na hiere hĩɛma-na.
7 Tũmbiloŋ wuɔ piɛ umaŋ tĩɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na a hũu sɛbɛ-i u
nadieŋga-na.
8 Bimuɔmba naa-baaŋ daaba-i baa bĩncuɔmba komorre baa ba naa-baaŋ
daa baa pãŋ sire dũuna Tũmbiloŋo yaaŋga-na. Ba waa baa koncoyieŋa
ba yunniŋ hiere baa sɛ̃nɛ-biremmu. Bireŋ daamu naa yu baa wusũnaŋo.
Wusũnaŋ daayo yaa pigãaŋ Diiloŋ-baamba cacãrãŋgu-i.
9 Ba taa ba hãl nalãfɛliɛŋgu wuɔ:
«Baŋ kuɔ-ni,
ŋ ciɛ ŋ tãmma-i a sãa nuɔmba yunni-i terni-na hiere,
baa dũnni-na hiere,
baa nelmambaa-ba-na hiere,
baa nilɛiŋa-na hiere
a hã Diiloŋo-i.
Nuɔnɛi gbãa biɛ sɛbɛ-i a yer dãnyɔbaa-ba-i aa puur-o.
10 Niŋ sãa bamaŋ,
ŋ ciɛ-ba Diiloŋ-nelleŋ-baamba
aa ce-ba jigãntaamba
ba ta ba cãa Diiloŋo.
Ba ka waa hĩɛma yuŋ-nu.»
11 Miɛ mi tiraa ne, a da dɔrpɔpuɔrbiemba-i ŋaa sĩamba! Ba waa ŋaa nyɛiŋo;
molo siɛ gbãa kãŋ-ba. Ba waa kalla bimuɔŋ daaba-i baa bĩncuɔŋ daaba-i baa
fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teter daade-i hiere.§
12 Ba taa ba hãl kabakaba wuɔ:
«Baŋ cãa Tũmbiloŋo maŋ nuoŋ-nu'i,
himma saaya-yuɔ, wɛisĩnni saaya-yuɔ,
nelnulle saaya-yuɔ, fɔ̃ŋgũɔ saaya-yuɔ,
bɔbɔima saaya-yuɔ, gbɛliɛma saaya-yuɔ,
tuɔlnumma saaya-yuɔ!»

---

* **5:2** Girɛkimma-na ba pigãaŋ *dɔrpɔpuɔrbiloŋ daayo sĩnni-i wuɔ u waa baa fɔ̃ŋgũɔ ŋaa maŋ waaŋ dumaa 10.1. † **5:5** ***Jara maŋ hilaa Yuda-baamba-na:*** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 49.9. ‡ **5:6** ***Diiloŋ-Yalɛiŋa niehãi:*** Niɛŋ 3.1 baa naaruɔ-i cicaara-i-na. § **5:11** Niɛŋ Daniɛl sɛbɛ-i-na (Daniel) 7.10.

13 Diiloŋ uŋ hielaa bĩmbĩnni maŋ hiere, nimaŋ dɔrɔ-i-na, baa nimaŋ hĩɛma-
na, baa nimaŋ kuoŋ-nelle-na a naara nimaŋ hũmma-na, bĩmbĩnni-i hiere
miwaaŋo-na, miɛ nu ni hãl wuɔ:
«Umaŋ tĩɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na,
fuɔ baa Tũmbiloŋo-i,
tuɔlnumma saaya ba yaa-i,
bɔbɔima saaya ba yaa-i, gbɛliɛma saaya ba yaa-i,
fɔ̃ŋgũɔ saaya ba yaa-i hɔnni maŋ joŋ!»
14 Bimuɔmba naa-baaŋ daa baa siɛ wuɔ: «Ma ciɛ.» Aa bĩncuɔŋ daa baa
dũuna jaal-ba.

6

Dãnyɔbaa-ba yerma-i

1 Ku huoŋgu-na, mi da *Tũmbiloŋo yiraa dãnyɔdĩɛlãŋo-i. Bimuɔmba naa-
baaŋ daaba-i miɛ nu unaŋo piiye da gbagaga ŋaa diiloŋo-i naaraa wuɔ: «Jo
bande!»
2 Miɛ mi ne da sũmpilaŋo naŋo hilaa. Umaŋ waa u dɔrɔ-i-na tãaŋgu waa u
naŋga-na. Uŋ juɔ, baa hã-yo nyantuoluo wuɔ u yaraa cor; wuɔ ta duɔ ka tiraa
yar u bigãarãamba-i.
3 Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer hãalĩŋ-dãnyuɔ-i, miɛ nu hãalĩŋ-bimoloŋo ciɛra wuɔ:
«Jo bande!»
4 Sũŋo naŋo tiraa hel, fuɔ waa dãa ŋaa tãmma. Uŋ juɔ, umaŋ waa u dɔrɔ-i-na,
baa hã-yo ku fɔ̃ŋgũɔ-i u duɔ tuɔ dii bɛrru terni-na hiere hĩɛma-na, a ce nuɔmba
ta ba hel ba ko ba-naa. Ba hãa ufaŋo-i jigãpɔruɔŋgu.
5 Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer siɛliŋ-dãnyuɔ-i, miɛ nu siɛliŋ-bimoloŋo ciɛra wuɔ: «Jo
bande!» Miɛ mi ne da sũŋo naŋo hilaa da kirkirkir. Umaŋ waa u dɔrɔ-i-na,
kilo waa u naŋga-na.*
6 Miɛ nu ŋaa molo piiye bimuɔmba naa-baaŋ daaba hɔlma-na wuɔ: «Yuure
dĩmma sullu-i. Ŋ ce yinduɔŋ-maacemmaŋ-sullu gbãa sãa mahĩbieŋa-i kilo diei
yoŋ aa da kuɔ jijaaŋa-i, kilobaa-ba siɛi. Namma-i baa duvɛ̃ŋo-i baa yuure
nifanni sullu-i.»
7 Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer naaliŋ-dãnyuɔ-i, miɛ nu naaliŋ-bimoloŋo ciɛra wuɔ:
«Jo bande!»
8 Miɛ mi ne da sũŋo naŋo hilaa, u waa puguu. Umaŋ waa u dɔrɔ-i-na, ba
taa ba bĩ-yo Kuliiŋgu, aa u saatieŋo-i ba taa ba bĩ-yo «Kuoŋ-nelle». Baŋ juɔ,
baa hã-ba fɔ̃ŋgũɔ-i wuɔ ba ko nelbiliemba namba. Da ba calnu nelbiliemba-i
sɔmma naa-i, ba hãa-ba fɔ̃ŋgũɔ-i sɔmma diei nuɔ wuɔ ba ce bɛrru ko banamba,
aa ce nyulmu ko banamba, aa ce jarma ko banamba, aa ce bĩmbabalmba ko
banamba.
9 Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer diiluŋ-dãnyuɔ-i, baŋ kuɔ bamaŋ Diiloŋ-nelma maama-
na, miɛ da ba yalɛiŋa-i mumbuolmuŋ-terieŋgu cicaara-i-na
10 a piiye da gbagaga wuɔ: «Yuntieŋ nuɔ, nuɔni maŋ faa aa tiraa ta ŋ waŋ
ninsoŋo-i; bamaŋ kuɔ miɛŋo-i, ŋ cie bige-i aa da ŋ yuu-ba? Ŋ cie bige-i aa da
ŋ suu ku sɔlaaŋgu-i nelbiliemba-na?»
11 Baa hã-ba joŋgorpiɛlmba hiere ba yunniŋ, ba dii. Aa naa waŋ baa-ba wuɔ
ba fɛ̃ ba hɔmmu-i cɛllɛ, kɛrɛ baŋ taaraŋ nuŋgu maŋ ku saa yu yogo. Baŋ taa
aa yaŋ ba natobimba maŋ, baŋ taa aa yaŋ ba namaacembiemba maŋ Diiloŋ-
suoŋgu-na, ba ka bi ko-ba bafamba temma-i. Ba'i ka jo ji yuliiye-bɛi.

---

* **6:5** Niɛŋ Sakari sɛbɛ-i-na (Zacharie) 1.8; 6.1-8.

12 Ku huoŋgu-na, mi da Tũmbiloŋo yiraa dãnyuɔ maŋ niediei-wuoŋo-i. Uŋ
yiraa-yo terieŋgu maŋ nuɔ-i, hĩɛma gbuu sagalla da dɛi! Bãaŋ-yufel diɛ bir kau
ŋaa kompabileŋga, cɛiŋo bir ŋaa tãmma da dãa!
13 Mɔɛŋa par diire hiere hĩɛma-na ŋaa fafalmuŋ hũl kpaani dumaa nanna.
14 Dɔrɔ wuɔ pĩŋ halaŋ ŋaa ba pĩɛŋ figĩiŋgu. Tãnni-i baa dãmmaŋ-nuoraaŋguŋ
cĩilãayã nilɛiŋa maŋ hiere niɛ halaŋ ni terni-na hiere.†
15 Nuɔmba-i hiere baa gbar ka fuo tãnniŋ: Yuntaamba-i, nelbõmbõmbaa-
ba-i, sorosi ba yuntaamba-i, waamba-i, fõŋgõtaamba-i, baa nuɔmba namba-i
hiere, kɔraamba-i baa nebimba-i hiere, baa gbar ka fuo tãnfonniŋ!
16 Aa naa ta ba waŋ baa tãnni-i wuɔ: «Ciiŋ na haa-yiɛ na fuo-ye, umaŋ
tĩɛnaana fõŋgõtaaŋ-teterre-na u baa da i yufelle aa Tũmbiloŋo baa bi da-ye gãŋ
baa-ye.‡
17 Baŋ ka pigãaŋ ba jãyãmma-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i ku hii. Hai ka gbãa kor?»§

7

Dɔrpɔpuɔrbiloŋo haa dãnyuɔ Diiloŋ-cãarãamba-na

1 Kufaŋgu huoŋgu-na, miɛ da *dɔrpɔpuɔrbiemba naa calaanu yiɛra hĩɛma-
na a suu fafalmu-i terni-na hiere wuɔ mu baa jo hĩɛma-na, mu baa sagalla
hũmma-i, mu baa bi sagalla tibiiŋgu diei.
2 Diiloŋo hãa ba yaa-i fõŋgũɔ-i ba da ba guɔla hĩɛma-i baa hũmma-i. Miɛ
mi ne tiraa da dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hilaa bãpagũŋgu-na tuɔ jo. Cicẽlmantieŋ
uŋ haa u dãnyuɔ-i baa kumaŋ, ku waa u naŋga-na. Uŋ juɔ hi, wuɔ piiye da
gbagaga baa ba naa-baaŋ daaba-i wuɔ:
3 «Baa na hi na guɔla hĩɛma-i, baa hũmma-i, baa tibinni-i! Yaaŋ i haa
dãnyɔbaa Diiloŋ-cãarãamba yammu-na igẽna.»*
4 Baŋ juɔ haa-bɛi tĩ, baa bĩ ba nuŋgu-i baa-mi: Ba waa nuɔmba neifieŋ-
komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo neifieŋa hãi *Isirahɛl-dũnni cĩncieluo baa ni hãi
baamba-na hiere.
5 Ba hɔlma-na, *Yuda baamba waa neifieŋ-niediei,
Urubẽ baamba-i neifieŋ-niediei,
Gadi baamba-i neifieŋ-niediei,
6 Asɛr baamba-i neifieŋ-niediei,
Nefutali baamba-i neifieŋ-niediei,
Manase baamba-i neifieŋ-niediei,
7 Siminyɔ baamba-i neifieŋ-niediei,
*Levi baamba-i neifieŋ-niediei,
Isakaar baamba-i neifieŋ-niediei,
8 Sabulõ baamba-i neifieŋ-niediei,
Yosɛfu baamba-i neifieŋ-niediei,
*Bensaamiɛ baamba-i neifieŋ-niediei.

Nelpũŋgu maŋ kuraa

9 Kufaŋgu huoŋgu-na, miɛ mi tiraa ne, a da nelpũŋgu naŋ temma molo siɛ
gbãa kãŋ-ba. Baa naa hel terni-na hiere, dũnni-na hiere, nilɛiŋa-na hiere baa
nelmambaa-ba-na hiere a jo ji yiɛra fõŋgõtaaŋ-teterre yaaŋga-na *Tũmbiloŋo
yaaŋga-na. Ba waa hiere baa joŋgorpiɛlmba baa nampurni† ba nammu-na.
10 Ba taa ba piiye da gbagaga wuɔ:

---

† **6:14** Niɛŋ Isayi (Ésaïe) 13.10-13; 34.4; Esekiɛl (Ézéchiel) 32.7-8; Amɔsi (Amos) 8.9 baa Yowɛl (Joël) 2.10; 3.3-4. ‡ **6:16** Niɛŋ Ose sɛbɛ-i-na (Osée) 10.8 baa Like sɛbɛ-i-na 23.30. § **6:17** Niɛŋ Yowɛl sɛbɛ-i-na (Joël) 2.11 baa Sofoni sɛbɛ-i-na (Sophonie) 2.2-3. * **7:3** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 9.4-6. † **7:9** Ba taa ba jãrã yuntaamba-i baa nampurni yaa ba nammu-na. Niɛŋ Nsãa sɛbɛ-i-na 12.13.

«Umaŋ tĩɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na, Diiloŋo yaa-i.
Fuɔ baa Tũmbiloŋo-i ba'i kuraa-ye.»
11 *Dɔrpɔpuɔrbiemba-i hiere baa dii fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-i huɔŋga baa
bĩncuɔmba-i a naara bimuɔmba naa-baaŋ daaba-i. Baŋ diyaa-ba huɔŋga
dumaaŋo-na, baa dũuna hiere teterre yaaŋga-na a jaal Diiloŋo-i.
12 Ba taa ba piiye wuɔ:
«Ninsoŋo!
Tuɔlnumma saaya Diiloŋo-i, gbɛliɛma saaya-yuɔ,
nelnulle saaya-yuɔ, jaaluŋgu saaya-yuɔ, bɔbɔima saaya-yuɔ,
himma saaya-yuɔ, fɔ̃ŋgũɔ bi saaya-yuɔ hɔnni maŋ joŋ!
Ma ciɛ.»
13 Bĩncuɔŋ daaba-na, unaŋo yuu-mi wuɔ: «Bamaŋ diyaa joŋgorpiɛlmba-i
daaba-i, ŋ suyaa-ba wɛi? Ŋ suyaa baŋ hilaa kusuɔŋ-nu wɛi?»
14 Mi gbɛ̃-yo miɛ: «Yuntie, mi daa-ba hie ta mi suɔ-ba? Jande ŋ sa pigãaŋ-mi
ba sĩnni-i wɛi?»
Wuɔ cira: «Bamaŋ hilaa yaahuolbabalaŋo-na, ba yaa-i. Ba saaraa ba
joŋgorbaa-ba-i Tũmbiloŋo tãmma-na ba pusũŋ.
15 Ku'i ciɛ ŋ da ba yiɛraaya Diiloŋ-teterre yaaŋga-na aa ta ba jaal-o bãaŋgu-i
baa isuɔŋgu-i u dubuɔ-i-na. Umaŋ tĩɛnaana teterre-na u ka tuɔ neya-bɛi.
16-17 Aa Tũmbiloŋo-i fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na, u'i ka waa ba ãncĩinaŋo-i. U ka
ceŋ-ba kã baa-ba cicɛ̃lmaŋ-hũnfoeŋa-na.
Nyulmu sa ji tiraa bel-ba,
hũŋkuɔsĩnni sa ji tiraa ko-ba,
bãaŋgu sa ji tiraa ye-ba,
babãaŋgu sa ji tiraa mulĩɛŋ ba kũɔma-i.
Aa Diilo fuɔ fɛrɛ yaa ka hur ba nyinyɔlma-i hiere.»‡

8

Dãnyuɔ maŋ niehãi-wuoŋo yerma-i

1 *Tũmbiloŋ uŋ juɔ yer dãnyuɔ maŋ niehãi-wuoŋo-i, kuɔ ce da sensenseŋ
dɔrɔ-i-na lɛr boluoŋ temma.
2 *Dɔrpɔpuɔrbiemba namba dii niehãi Diiloŋo caaŋgu-na u tuɔ puɔr. Miɛ mi
ne da ba hãa-ba yiɛŋa niehãi ba yunniŋ.
3 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo jo ji yiɛra mumbuolmuŋ-terieŋgu caaŋgu-na baa
sɛ̃nɛ-bitiele u naŋga-na. Bitiel daade-i ba ciɛ-de ta ba dii wusũnaŋo diɛ.
Uŋ juɔ ji yiɛra dumaaŋo-na, baa hã-yo wusũnaŋo-i da bãmbãale wuɔ u pã-
yo mumbuolmuŋ-terieŋgu-na a hã Diiloŋo-i baa Diiloŋ-baamba cacãrãŋgu-i
fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na. Mumbuolmuŋ-terieŋ daaku waa sɛ̃nɛ-kũŋgu.
4 Baŋ hãa-yo wusũnaŋo-i, wuɔ dii-yo bitiele-na, wuɔ wur kã Diiloŋo-na baa
Diiloŋ-baamba cacãrãŋgu-i.
5 Ku huoŋgu-na, dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ gbãl dãamu mumbuolmuŋ-terieŋgu-na
a yu bitiele-i aa fara nanna-diɛ hĩɛma-na. Diiloŋ wuɔ pãŋ doŋ tuɔ nyiɛsĩŋ aa
tuɔ naar, terni-i hiere ijieni aa hĩɛma sagalla.

Yiɛŋa hii bumma

6 Hĩɛmaŋ sagalaaya dumaaŋo-na, *dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi maŋ baŋ hãa-
ba yiɛŋa-i, baa tigiiŋ da ba bu-ya.
7 Dĩɛlã-wuoŋo bu u yɛrre-i. Uŋ buu-de terieŋgu maŋ nuɔ-i, diiloŋ-tãlɛ̃iŋa naŋ
aa kũnna hĩɛma-na, aa guɔlaa baa dãamu baa tãmma. Hĩɛma yiɛŋgu diei kuɔ

‡ **7:16-17** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 25.8; 49.10 baa Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 34.23.

caa baa ku tibinni-i ka hel baa hĩɛbĩnaaŋgu-i hiere. Yiɛŋgu maŋ caa, da ba calnu hĩɛma-i sɔmma siɛi, kuu dii ŋaa sɔmma diei caa.
8 Hãalĩŋ-wuoŋo bu u diele-i. Baa naŋ kulaŋgu naŋgu dii-ku dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na. Ku waa ŋaa tãnuŋgu ta ku caa. Nuoraaŋgu yiɛŋgu diei bir tãmma hiere. Da ba calnu-kuɔ sɔmma siɛi, kuu dii ŋaa sɔmma diei birii tãmma-i.
9 Ku bĩmbaaŋ baa ku hiere aa baatombaa-ba maŋ waa hɔlma famma-na baa bi bĩɛna hiere.
10 Siɛliŋ-wuoŋo bu u yɛrre-i. Mɔɛkãŋkarre nande hel dɔrɔ-i-na ta di caa dãamu di jo; jo ji suur nuoranni-na baa hũnfonni-na. Da ba calnu-niɛ sɔmma siɛi, kuu dii ŋaa di suurii sɔmma diei nuɔ.
11 Ba taa ba bĩ mɔɛle falle-i «Gbagagamma». Diŋ suurii hũmma maŋ nuɔ-i, maa bir hiere da gbagaga. Maŋ ciɛ gbagaga dumaaŋo-na, nuɔmba maŋ nyuɔŋ-ma ba fɔ̃ŋgũɔ baa ku.
12 Naaliŋ-wuoŋo bu u diele-i. Bãaŋ-yufelle yiɛŋgu diei kuɔ pãŋ ku, cɛiŋo-i maaduɔma, mɔɛŋa naŋ aa balla, a ce cecerma parra. Da ba calnu bãanyufelle-i baa cɛiŋo-i sɔmma siɛi, kuu dii ŋaa sɔmma da-ma-diei naa kuu-niɛ. Aa calnu mɔɛŋa-i sɔmma bi siɛi, sɔmma diei naa baala-yɛi. A ce dumaaŋo-na bãaŋgu saa ta ku ye dumaa aa cɛiŋo saa tuɔ muora dumaa.
13 Miɛ mi tiraa ne a da kuɔcurɔ naŋo bĩŋ dii fɛ̃nfɛ̃lle-na aa tuɔ kaasĩŋ wuɔ: «Gbɛrɛ o gbɛrɛ! Gbɛrɛ o gbɛrɛ! Dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ tĩyãa ba siɛi-baamba-i, da ba bu ba yiɛŋa-i sũlma haraa nelbiliemba-na!»

9

1 *Dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ diiluŋ-wuoŋo bu u yɛrre-i. Miɛ da mɔɛle nande diiriiye hĩɛma-na. Diŋ diiriiye dumaaŋo-na, baa hã-de fobabalaaŋgu diele-i.
2 Diɛ puur fobabalaaŋgu-i. Nyaasĩbabalanni naŋ temma ta ni hel da kirkirkir, a ce terieŋgu pãŋ bir ce da kullu hiere.
3 Dũŋgbɛrmba naŋ temma hel nyaasĩŋ daani-na a gbuo hĩɛma-i hiere. Baa naa ce ba ta ba cɛ ŋaa namɛlmba.
4 Baa gbɛ̃-ba wuɔ ba baa yiɛya hĩɛŋgu-i, baa dĩmma-i, baa tibinni-i, ŋga Diiloŋ-dãnyuɔ uŋ'a u sĩ bamaŋ yammuŋ, kɛrɛ ba ta ba yii baa ba yaa-i yoŋ.
5 Ba saa cira ba ko-ba, ba'a ba huol ba yammu-i caamba ndii. Namiɛŋ duɔ doŋ-ni kuŋ jaŋ-niŋ dumaa, bafamba ka haa jamma famma temma yaa kutaamba-na.
6 Caamba ndii daayo-na, nuɔmba ka ta ba taara kuliiŋgu-i ŋga ba siɛ da-ku. Ba ka mul dãamu taara-kuɔ, ŋga moloŋ yufelle siɛ gbãa haa-kuɔ.
7 Dũŋgbɛrŋ daaba taa ba niya bɛrru domma-i ŋaa bɛrcesũnaamba. Ninanni nanni waa ba yunni-na ŋaa sɛ̃nɛ-nyantuolbaa, aa ba yammu waa ŋaa nel-bilieŋ-yammu.
8 Ba yukuɔsĩnni waa pɔ̃mpɔr ŋaa caaŋ-niini aa ba nyiɛni-i ŋaa jar-nyiɛni.
9 Ba pãmpĩnammu waa ŋaa ba diyaa kɔlluŋ-joŋgorbaa-ba'i muɔ, aa da ba ta ba yuul, ba bũncɛmmu ta mu du ŋaa sũŋ-wotorbaa-baŋ duŋ dumaa bɛrruŋ-hũmelle-na.*
10 Pelni waa baa-ba baa turɛiŋa ŋaa namɛlmba. Ba ka ce nuɔmba-i sũlma baa turɛiŋa faŋa yaa-i caamba ndii daayo hɔlma-na.
11 Fobabalaaŋgu dieleŋ yeŋ baa dɔrpɔpuɔrbiloŋo† maŋ, u yaa dii ba yuŋgu-na. Ba bĩ-yo ebiremma-na «Abadõ», girɛkimma-na «Apolinyɔ» ku yuŋgu yaa wuɔ Guɔyɔtieŋo.
12 Yaahuol-dĩɛlãŋo curaa. Ba hãi tĩyãa.

---

* **9:9** Niɛŋ Yowɛl sɛbɛ-i-na (Joël) 1.6; 2.4-5. † **9:11** Dɔrpɔpuɔrbiloŋ daayo-i, ba yaa cĩinaana ba munyiɛrammu-i. Niɛŋ Yuda sɛbɛ-i-na 6.

13 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niediei-wuoŋ wuɔ bu u yɛrre-i. Miɛ nu molo piiye
sɛ̃nɛ-mumbuolmuŋ-terieŋgu kɔtɔnni naa-i-na, Diiloŋo yaaŋga-na.
14 Kutieŋo taa u piiye baa dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niediei-wuoŋo yaa wuɔ: «Ba
vaa dɔrpɔpuɔrbiemba‡ namba jĩna Efurata§ caaŋgu-na, baa dii ba naa. Fir-ba
ŋ nannã.»
15 Wuɔ fir-ba nanna. Diiloŋo naa dii bel daade yaa-i, baa cɛiŋ daayo yaa-i,
baa yiiŋ daaku yaa-i, baa huɔŋ daaku yaa-i, a hã dɔrpɔpuɔrbieŋ daaba-i ba da
ba ko nelbiliemba-i parra-bɛi. Da ba calnu-bɛi sɔmma siɛi, baŋ ka ko bamaŋ,
ba ka waa sɔmma diei.
16 Bɛrcetaamba waa baa dɔrpɔpuɔrbieŋ daaba-i. Ba waa baa sũnaamba.
Baa bĩ ba nuŋgu-i baa-mi. Ba waa nuɔmba milnyɔmbaa nuɔsũɔ.
17 Miŋ daa sũnaamba-i damma maŋ baa ba gbartaamba-i ku yaa daaku: Ba
kɔlluŋ-joŋgorbaa-ba waa dãdãa ŋaa dãamu, banamba kakau ŋaa bula-hũmma,
banamba bɔjũmmu. Sũnaamba yunni waa ŋaa jar ba yunni. Dãamu taa mu
hel ba nunni-na, baa nyaasĩnni, baa naarjũmmu.
18 Dãamu maŋ taa mu hel ba nunni-na baa nyaasĩnni-i a naara
naarjũmmu-i, guɔyɔ-bĩmbĩnni. Nelbiliembaŋ calaanu sɔmma siɛi-i, niɛ
ko sɔmma diei bɛi.
19 Sũnaaŋ daaba himma waa ba nunniŋ, baa ba pelniŋ. Na saa da! Ba pelni
waa ŋaa jɛ̃naamba. Yunni waa-niɛ, aa ba taa ba kɔsuɔŋ nelbiliemba-i baa ni
yaa-i.
20 Guɔyɔ-bĩmbĩnni siɛi niiŋ daaniŋ'a ni saa ko bamaŋ, ba saa nanna ba
ciɔbabalaŋo-i; ba saa yaŋ ba cufĩɛŋa buolma-i. Ba buol *jĩnabaa-ba-i dii, ba
buol tĩnni-i dii, a ne da ba yaa ciɛ-ni ba fɛrɛ. Ba ciɛ ninanni baa sɛ̃nɛ, ninanni
baa wargbɛ, ninanni baa kɔvɛ̃llu, ninanni baa tãmpĩɛŋa, ninanni baa daaŋgu.
Ni sa da, ni sa nu, ni sa bi wuɔ.
21 Ba saa nanna ba nelkolle-i, baa ba isɔmma-i, baa ba bĩŋwosĩnni-i, baa ba
cuoyuŋgu-i.

10

Nsãa wuyaa sɛbɛyelle-i

1 Ku huoŋgu-na, mi tiraa da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ hiire
u jo. U waa baa fɔ̃ŋgũɔ. Duherru naa dii-yo huɔŋga aa diiloŋ-pɔruɔŋgu waa u
yudɔrɔ-i-na. U yaaŋga taa ka caa ŋaa bãaŋgu, aa u gbeini-i ŋaa dãamu.
2 Sɛbɛyelle nande waa u naŋga-na, sɛbɛyel daade naa puur. Uŋ juɔ hi,
wuɔ dii u nadiegboluoŋgu-i dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na aa jĩna u nanyuɔ-kũŋgu-i
bomborma-na.
3 Aa naa kaasĩŋ da gbagaga ŋaa jara buure. Uŋ kaasãaŋ, diiloŋ wuɔ naar da
niehãi a siɛ-yo.
4 Uŋ siyaa-yo baa mamaŋ miɛ mi nyɛgɛ̃ŋ-ma jĩna, miɛ mi ne da molo niɛ
piiye baa-mi dɔrɔ-i-na wuɔ: «Diiloŋ uŋ naaraa waŋ mamaŋ, baa yaŋ molo nu-
ma; baa nyɛgɛ̃ŋ-ma.»
5 Dɔrpɔpuɔrbiloŋ daa wuɔ sire u nadienaŋga-i dɔrɔ-i-na
6-7 aa naa cira: «Ku hii! Dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ tĩyãa niehãi-wuoŋo-i, duɔ doŋ
tuɔ bu u yɛrre-i Diiloŋ uŋ ŋa naa waŋ u kusũŋgu maŋ baa u cãarãamba-i, uŋ
ŋa naa waŋ u kusũŋgu maŋ baa u *pɔpuɔrbiemba-i, u ka ce-ku. Diiloŋo yaa
mi siɛra. U yaa hielaa dɔrɔ-i baa hĩɛma-i, aa hiel dãmmaŋ-nuoraaŋgu-i baa
bĩmbĩnni-i hiere, uu dii gbula, u sa ji kã terieŋgu.»

‡ **9:14** Dɔrpɔpuɔrbiemba daaba-i, ba yaa cĩinaana ba munyiɛrammu-i. Niɛŋ Yuda sɛbɛ-i-na 6. § **9:14** Efurata-i nuorabuɔ naŋ yerre-i dumaaŋo-na, ku kaalaaya girɛkimma-na.

8 Umaŋ naa piiye baa-mi dɔrɔ-i-na u tiraa gbɛ̃-mi wuɔ: «Kã dɔrpɔpuɔrbiloŋo
maŋ yiɛraaya a dii u gboluoŋgu diei dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na, aa ji̇̃na ku diei
bomborma-na u wulaa, ŋ ka hũu sɛbɛyelle maŋ puurii u naŋga-na.»
9 Mi piyaa kã ku yaa-i ka gbɛ̃ dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i miɛ u hã-mi sɛbɛ-i. U gbɛ̃-mi
wuɔ mi hũu-yo mi wuo-yo. Da mi wuo-yo, u ka waa kpɛ̃nnɛ mi nuŋgu-na ŋaa
sɔllu, ŋga u ka waa gbegege mi kusũŋgu-na.
10 Miɛ hũu sɛbɛ-i u wulaa a wuo-yo. U waa ŋaa sɔllu mi nuŋgu-na da kpɛ̃nnɛ,
ŋga miŋ juɔ hi̇̃ŋ-yo, u bir da gbegege mi kusũŋgu-na.*
11 Ku huoŋgu-na, baa gbɛ̃-mi wuɔ: «Diiloŋo taara u puɔr-ni baa nuɔmba bɔi
maama, baa nilɛiŋa bɔi maama, baa fɔ̃ŋgɔ̃taamba bɔi maama, ŋ gbi̇̃ɛ ŋ ka tiraa
waŋ-ma.»

11

Diilopɔpuɔrbiemba hãi maama

1 Ku huoŋgu-na, baa hã-mi gboruoŋgu naŋgu, ba fi baa-ku; aa gbɛ̃-mi wuɔ:
«Sire ŋ ka fi *Diilodubuɔ-i baa mumbuolmuŋ-terieŋgu-i, aa ŋ kãŋ bamaŋ dii ta
ba jaal Diiloŋo-i Diilodubuɔ-i-na.
2 Baa ji cira ŋ fi gɔ̃ŋgũɔŋ-huɔŋga-i, ba yaaŋ-ka hã *niɛraamba baa-ka. Ba ka
sɛrɛ Diiloŋo nelle-i* caamba komuɔŋa hãi baa ba hãi.
3 Kuu dii ŋaa yinni nuɔsiba niediei komuɔŋa siɛi. Mi ka puɔr mi nuɔmba hãi
baa mi nelma-i ba ka ta ba waŋ-ma yinni fanni-na hiere. Kutaamba ka dii
balaaŋ-joŋgorbaa.»
4 Nuɔmba hãi baaŋ daaba dii hi̇̃ɛma Tieŋo† caaŋ-nu. Baa dii ŋaa *Olivi-
tibinni, baa dii ŋaa fiti̇̃mbaa.‡
5 Umaŋ duɔ tuɔ taara u ce-ba kuujaŋgu, dãamu nammu hel ba nunni-na a
kɔsuɔŋ kutieŋo-i. Ba bigãarãamba ka ku kuliiŋgu faŋgu temma yaa-i.
6 Baŋ ka ta ba waŋ Diiloŋ-nelma-i bieŋa maŋ nuɔ-i hiere, ba gbãa bella
diiloŋo-i u siɛ dãa bieŋa faŋa-na. Ba gbãa bi ce hũmma bir tãmma hiere. Aa
ãmbabalma maŋ da ma dɔlnu-bɛi, ba gbãa dii-ma miwaaŋo-na huɔŋgu maŋ
dɔlaanu-bɛi.
7 Ŋga da ba ji waŋ Diiloŋ-nelma-i ti̇̃, bi̇̃ŋwobalŋo maŋ dii fobabalaaŋgu-na, u
ka hel kar bɛrru-bɛi aa ko-ba.
8-9 Duɔ ko-ba, ba siɛ yaŋ ba fuure-bɛi; ba ka nanna-bɛi nelleŋ-huɔŋga-na
ponsanatigerre-na. Ba ka ti̇̃ɛ terieŋgu-na a ce yinni siɛi baa boluoŋgu nuɔmba
ta ba jo ba ne-ba. Nuɔmba ka hel terni-na hiere, baa nilɛiŋa-na hiere, baa
dũnni-na hiere, baa nelmambaa-ba-na hiere a ji ne-ba. Maŋ ka ce nelle maŋ
nuɔ-i, nelle fande-i nebuɔ; ba gbuu Itieŋo-i kusuɔŋ-nu'i ko-yo. Ba gbãa bi̇̃ nelle
falle-i Sodɔmu§; ba gbãa bi bi̇̃-de Esipi di balaaŋgu maama-na.
10 *Diilopɔpuɔrbiemba hãi-baaŋ daaba kuliiŋgu ka silaa dɔlnu nel-
biliemba-i ji cor. Ba mulãaŋ nuɔmba-i cor baa ba nelma-i; a ce dumaaŋo-na,
ba ka ce ponsaaŋgu ma yerreŋ aa hã ba-naa bi̇̃mbi̇̃nni ponsaaŋ daaku-na.
11 Ŋga yinni siɛi baa boluoŋ daakuŋ juɔ cor, Diiloŋo hul fafalmu dii ba
mɛmmu-na, ba sire. Bamaŋ taa ba ne-ba, korma fũnuŋ bel-ba.
12 Diilopɔpuɔrbieŋ daaba nu molo piiye baa-ba da gbagaga dɔrɔ-i-na wuɔ:
«Nyugãaŋ na jo bande!» Ba ta ta ba nyugũŋ ku yaa nuɔ-i baa duherru, ba
bigãarãamba ta ba ne ba ta ba kã.
13 Huɔŋgu faŋgu-na, hi̇̃ɛma gbuu sagalla. Maŋ sagalaaya dumaaŋo-na,
nelle muonu yiɛŋgu diei. Da ba calnu-diɛ sɔmma ci̇̃ncieluo-i, sɔmma diei-i

* **10:10** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 2.8, 3.1-3. * **11:2** Diiloŋo nelle-i bande-i, ba gbɛ̃ *Yerusalɛmu yaa-i. † **11:4** Hi̇̃ɛma Tieŋo yaa Diiloŋo-i. ‡ **11:4** Niɛŋ Sakari sɛbɛ-i-na (Zacharie) 4.3,11-14. § **11:8-9** ***Sodɔmu:*** Niɛŋ u kũŋgu-i Miwaaŋo ji̇̃nammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 18–19.

muyaanu. Nuɔmba neifieŋa siɛi nuɔsiba ndii tĩɛ-maŋ. Bamaŋ tĩyãa ba saa ku, ba kũɔma ta ma nyɛŋ. Ba ta ba piiye wuɔ: «Diiloŋo-i bibiɛŋo».
14 Hãalĩŋ-yaahuolo curaa, ŋga ma saa tĩ; siɛliŋ-wuoŋo jo dii.

Yɛrperiele buu

15 Ku huoŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ niehãi-wuoŋo bu u yɛrre-i. Nuɔmba namba ta ba piiye dɔrɔ-i-na da gbagaga wuɔ:
«Miwaaŋo yuntesĩnni-i fiɛfiɛ-i-na ni ciɛ Itieŋo da-u-diei niini, fuɔ baa uŋ saaŋ
*Koŋkortieŋo maŋ.
Yuntesĩŋ daani ka tĩɛ baa ba yaa-i ni sa ji tĩ dede.»
16 Nuɔŋ daabaŋ piiye dumaaŋo-na, bĩncuɔmba komorre baa ba naa maŋ tĩɛnaana Diiloŋo caaŋgu-na, ba sire dũuna hiere a jaal Diiloŋo-i
17 aa cira:
«Itieŋ nuɔ, Diiloŋ nuɔ, Wɛimantieŋ nuɔ,
nii naa waa, aa nii dii.
Niŋ hũyãa nelle-i a pigãaŋ ŋ fõŋgõtesĩnni-i
i ce-ni kasi saa da-ni.
18 *Niɛraamba taa ba gãŋ baa-ni.
Ŋga fiɛfiɛ-i-na nuɔnɛi ka gãŋ baa-ba.
Ŋ ka pigãaŋ-ba ŋ jãyãmma-i.
Bikuomba gɛrma hii.
Ŋ cãarãamba maŋ waaŋ ŋ nelma-i, ba pãmmaŋ-huɔŋgu hii,
ka hel baa ŋ baamba maŋ kãaŋ-niŋ hiere,
nelbõmbõmbaa-ba-i baa nyuɔnyuɔ-baamba-i hiere ba pãmmaŋ-huɔŋgu hii.
Bamaŋ bi guɔlaayaŋ hĩɛma-i, ba kɔsuɔmaŋ-huɔŋgu yaa hii daaku-i.»
19 Baŋ juɔ piiye tĩ, *Diilodubuɔ maŋ dɔrɔ-i-na wuɔ puur, *tobisĩnniŋ-kporuo wuɔ carra dii u huɔŋga-na, diiloŋ wuɔ doŋ tuɔ nyiɛsĩŋ aa tuɔ naar. Terni-i hiere ijieni. Hĩɛma sagalla, diiloŋo wuɔ tuɔ gbu u dãa baa tãmpɛ̃lɛ̃iŋa.

12

Gbɛrɛ

1 Ku huoŋgu-na, miɛ mi ne da gbɛrɛ naŋ temma dɔrɔ-i-na: ciɛŋo naŋo. Uu naa dii bãanyufelle-i joŋgor temma, aa haa u gbeini-i cɛiŋo-na aa dii nyantuoluo baa mɔɛŋa cĩncieluo baa a hãi yuɔ.
2 Kusũŋgu waa-yuɔ a hi homma. Kuŋ bilaa-yo ta ku jaŋ-yo, wuɔ tuɔ kaasĩŋ.
3 Miɛ mi ne tiraa da gbɛrɛ naŋo dɔrɔ-i-na: Jũŋo naŋo da dãa baa yunni niehãi baa yiɛŋa cĩncieluo! Nyantuolbaa-ba waa u yunni-na hiere.
4 U pelieŋgu pir mɔɛŋa-i yiɛŋgu diei nanna hĩɛma-na. Da ba calnu mɔɛŋa-i sɔmma siɛi, u pirii sɔmma diei nanna. Wuɔ jo ji yiɛra ciɛŋ daayo caaŋgu-na wuɔ duɔ bɔrɔ u hĩŋ biloŋo-i.
5 Ciɛŋ wuɔ bɔrɔ naacombiloŋo. Uŋ bi buɔra, baa biɛ biloŋo-i kã baa-yo ka jĩna-yuɔ Diiloŋo caaŋgu-na. U waa tĩɛna u fõŋgõtaaŋ-teterre-na. Naacombiloŋ daayo yaa saaya u sire waa nilɛiŋa-i hiere a yuŋgu-na. U ka sire ce u fõŋgũɔ-i baa kɔlluŋ-bũɔle.
6 Baŋ biyaa biloŋo-i ta baa-yo, nyuŋ wuɔ gbar suur hĩɛŋ-nu. Diiloŋo naa tigiiŋ terieŋgu naŋgu dii hĩɛŋgu-na duɔ ka fiɛ-yo yinni nuɔsiba niediei komuɔŋa siɛi.
7 Huɔŋgu faŋgu-na, bɛrru nandu sire dɔrɔ-i-na. Misɛl-i* baa u napɔpuɔrbiemba yaa kãa ka suuye jũŋ daayo-i baa u baamba-i.
8 Baŋ daa ba-naa dumaaŋo-na, baa yar jũŋo-i baa u baamba-i, a ce dumaaŋo-na ba saa gbãa da ba tĩɛna dɔrɔ-i-na.

* **12:7** Misɛl yaa *dɔrpɔpuɔrbiemba yuntieŋo-i. Niɛŋ Yuda sɛbɛ-i-na 9.

9 Ba siɛ-yo nanna hĩɛma-na. U yaa jĩɛbĩncɔiŋo-i. U yerre yaa *Sitãni,
dinande yaa *Bigãarãŋo. U yaa tãalãaŋ nuɔmba-i hĩɛma-na hiere. Ba siɛ-yo
nanna baa u pɔpuɔrbiemba-i hiere hĩɛma-na.†
10 Miɛ mi ne da molo piiye dɔrɔ-i-na da gbagaga wuɔ:
«Fiɛfiɛ fuɔ, i kuraa.
I Diiloŋo pigãaŋ u fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni-i baa u nellentesĩnni-i.
Diiloŋ uŋ saaŋ *Koŋkortieŋo maŋ,
fɔ̃ŋgɔ̃tesĩnni dii u naŋ-na.
Umaŋ taa u cãl i baamba-i bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i Diiloŋo yaaŋga-na,
ba duɔnya-yuɔ dɔrɔ-i-na.
11 Tũmbiloŋo tãmma-i
baa Diiloŋ-nelma maŋ hilaa i baamba nunni-na,
ma yaa ciɛ ba yar-o.
Ba hĩɛrã kuliiŋgu-i ŋaa ku sa jaŋ-ba.
12 Terieŋgu faŋgu-na, namaa namaŋ dii dɔrɔ-i-na hiere, taa na nyɛ.
Ŋga namaa namaŋ dii hĩɛma-na, baa hũmma-na, sũlma haraa-nɛi!
Sitãni hiiriiye kã na wulaa baa hɔdulle,
u suyaa wuɔ u yinni saa tĩɛ bɔi.»
13 Jũŋoŋ juɔ'a u ne da u fɛrɛ hĩɛma-na, wuɔ sire cu cɛhuonaciɛŋ daayo huoŋ-
nu.
14 Baa hã ciɛŋo-i kuɔcurɔ bũncɛmmu hãi, u yuul ka diire dii *hĩɛŋgu-na baŋ
tigiiŋ terieŋgu maŋ hã-yo u duɔ ka tĩɛna ce bieŋa siɛi baa boluoŋgu jĩɛŋo baa
da u yufelle.
15 Uŋ yuulii ka diire dumaaŋo-na, jĩɛŋo wuosa hũmma, kuɔ pãŋ ce nuo-
raaŋgu ta ku bũŋ da ku ka wuo ciɛŋo-i.
16 Hĩɛma yaŋ-yo aa naa yiɛrnu hũŋ daama yaaŋga-na, maa bũŋ jo ji suur
hiere. Hĩɛma bir suuye.
17 Jũŋo huɔŋga fũnuŋ du baa ciɛŋo-i. Bisãlmba namba waa baa ciɛŋo-i. Jũŋo
gũunu ka tuɔ gãŋ baa ba yaa-i. Bisãlŋ daaba yaa bamaŋ nuɔŋ Diiloŋo nuŋgu-i
aa bel Yesu nelma-i nammu hãi.
18 Ku huoŋgu-na, jũŋo jo ji yiɛra dãmmaŋ-nuoraaŋgu nuŋgu-na tuɔ ne.

13

Bĩŋwobalŋo naŋo hilaa hũmma-na

1 Ku huoŋgu-na, miɛ mi ne da bĩŋwobalŋo naŋo hilaa dãmmaŋ-nuoraaŋgu-
na. U waa baa yunni niehãi baa yiɛŋa cĩncieluo. Nyantuolbaa-ba waa yiɛŋ
daaya-na hiere. Aa Diiloŋo tuosĩnniŋ-yirɛiŋa naa nyɛgɛ̃ŋ u yunni-na hiere.
2 Bĩŋwobalŋ daayo waa ŋaa kɛ̃lŋo, u gbeini waa ŋaa dãŋkilaaŋ-gbeini aa u
nuŋgu waa ŋaa jara nuŋgu.* Jũŋ wuɔ hã-yo himma-i baa yuntesĩnni aa bi hã-
yo fɔ̃ŋgɔ̃bãmbãale.
3 Baa naa posol bĩŋwuoŋ daa u yuŋgu naŋgu-i babalaa, da ŋ ta ŋ ne-yo ŋaa u
ka ku, ŋga pãaŋ daaku jo ji fɛ̃. Kuɔ ce nuɔmba-i hiere gbɛrɛ, baa ta ba nyaanu-
yuɔ ba ne-yo.
4 Jũŋ uŋ hãa bĩŋwuoŋ daayo-i fɔ̃ŋgũɔ-i, nuɔŋ baa doŋ ta ba dũuna ba jaal
jũŋo-i. Ba taa ba bi dũuna ba jaal bĩŋwuoŋo-i aa ta ba piiye wuɔ: «Hai gbãa
saa u fɛrɛ baa bĩŋwuoŋ daayo-i? Hai gbãa yii baa-yo?»
5 Baa hã bĩŋwuoŋo-i hũmelle-i wuɔ u kaal u fɛrɛ aa u tuora Diiloŋo-i. Ba
hãa-yo hũmelle-i wuɔ u ce u bãaŋgu-i caamba komuɔŋa hãi baa ba hãi.
6 Wuɔ doŋ tuɔ tuora Diiloŋo-i, u bĩɛna u yerre-i baa u dũŋgu yerre-i ka cor
baa bamaŋ dii u nelle-na hiere ba yirɛiŋa-i.

---

† **12:9** Niɛŋ Miwaaŋo jĩnammaŋ-sɛbɛ-i-na (Genèse) 3.1 baa Like sɛbɛ-i-na 10.18.
* **13:2** Niɛŋ Daniɛl sɛbɛ-i-na (Daniel) 7.3-6.

7 Baa bi hãa-yo hũmelle-i wuɔ u ce bɛrru baa Diiloŋ-baamba-i. Kɛrɛ duɔ ce
bɛrru-i baa-ba, u ka yar-ba. Ba haa-yo dũnni-i hiere ni yuŋ-nu, baa terni-i
hiere ni yuŋ-nu, baa nelma-i hiere ma yuŋ-nu, baa nilɛiŋa-i hiere a yuŋ-nu.†
8 Da ma hel bamaŋ yirɛiŋa-i nyɛgãaŋ cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na dii miwaaŋo
jĩnamma-na, nelbiliemba-i hiere ba ka ta ba dũuna ba jaal-o. Cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ
daayo-i, baŋ kuɔ *Tũmbiloŋo maŋ, fuɔ wuoŋo-i.
9 Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!
10 Diiloŋ duɔ cira ba bel umaŋ, ba ka bel-o; duɔ cira ba cãa umaŋ nuoŋ-nu-i,
ba ka bi cãa-ku. Terieŋgu faŋgu-na, Diiloŋ-baamba saaya ba hĩrã ba kũɔma-i aa
haa ba naŋga-i Diiloŋo-na.

Bĩŋwobalŋo naŋo hilaa hĩɛma-na

11 Miɛ mi ne tiraa da bĩŋwobalŋo naŋo hel hĩɛma-na u jo. Yiɛŋa hãi waa
u yuŋgu-na. A waa ŋaa tɛrbɛyuŋ-waaŋa. U taa u piiye ŋaa jũŋ daa uŋ piiyeŋ
dumaa.
12 Bĩŋwobalŋo maŋ hilaa hũmma-na uu naa hã-yo fɔ̃ŋgũɔ-i u duɔ tuɔ ce
himma-i aa fuɔ tĩɛna tuɔ ne u tuɔ ce. A ce dumaaŋo-na, uŋ hilaa, u guor
nelbiliemba ta ba dũuna ba jaal bĩŋwobalŋo maŋ hilaa hũmma-na. Fuɔ yuŋgu
yaa naa posol babalaa aa fɛ̃.
13 Umaŋ hilaa hĩɛma-na, u taa u ce himma bɔi. Halle u taa u ce dãamu ta
mu hel dɔrɔ-i-na mu diire hĩɛma-na nuɔmba-i hiere ba yufelle-na.
14 Uŋ daa fɔ̃ŋgũɔ maŋ tuɔ gbã u ce himma-i umaŋ hilaa hũmma-na u yufelle-
na, u taa u pira nelbiliemba-i. Uu naa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ baŋ posolaa
bĩŋwobalŋo maŋ baa jigãpɔruɔŋgu-i aa u saa ku, ba ce daaŋgu ba sisĩŋ-yo ba
jĩna ba ta ba dũuna ba jaal-o.
15 Baa naa hã bĩŋwobalŋo maŋ hilaa hĩɛma-na ku fɔ̃ŋgũɔ-i u ce baŋ sisãaŋ
umaŋ jĩna u tuɔ fiisa aa gbãa tuɔ piiye aa tuɔ bi ko bamaŋ sa dũunaanaŋ ba
jaal-o hiere.
16 Mafammaŋ ciɛ, bĩŋwuoŋ daa wuɔ guor nuɔmba-i hiere, nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-
ba-i baa nyuɔnyuɔ-baamba-i, waamba-i baa nawalaamba-i, kɔraamba-i baa
nebimba-i wuɔ ba dãnya ba fɛrɛ ba nademmu-na sisɔ ba yaadãmma-na.
17 Dãnyuɔ duɔ uu si dii nuɔni maŋ nuɔ-i, ŋ siɛ gbãa sãa bĩŋkũŋgu, ŋ siɛ bi
gbãa suor bĩŋkũŋgu. Bĩŋwobalŋo yerre yaa waa dãnyuɔ faŋo-i sisɔ niele maŋ
saa baa u yerre-i.
18 Terieŋ daaku-i nelnurãaŋ-terieŋgu. Niel daade yaa nuɔsiba siɛi komuɔŋa
siɛi baa niediei (666). Di pigãaŋ moloŋo naŋ sĩnni-i dumaaŋo-na. Umaŋ duɔ
tuɔ cɛ̃ u jɔguɔŋ u ne.

14

Bamaŋ kuraa ba maama-i

1 Miɛ mi tiraa ne da *Tũmbiloŋo yiɛraaya *Sinyɔ-tãnuŋgu-na baa nelpũŋgu
naŋ temma. Ba waa nuɔmba neifieŋ-komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo nuɔmba
neifieŋa hãi. Tũmbiloŋo yerre-i baa u To diele naa nyɛgɛ̃ŋ ba yaadãmma-na.
2 Miɛ ta mi nu ba yalɛiŋa-i dɔrɔ-i-na. A taa a du ŋaa hũnjulamma, a taa a du
ŋaa diiloŋo'i naaraa. A taa a du ŋaa ba mar konconni.
3 Ba waa ta ba hãl nalãfɛliɛŋgu fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na, bimuɔmba naa-
baaŋ daaba yaaŋga-na, bĩncuɔmba bi yaaŋga-na. Da ma hel bafamba-na, molo
siɛ gbãa suɔ nalãaŋ daaku-i hãl-ku. Diiloŋo sãa bafamba yunni yaa hĩɛma-na.
Baa dii nuɔmba neifieŋ-komuɔŋa siɛi baa cĩncieluo neifieŋa hãi.
4 Baa dii welewele, ba saa guɔla ba fɛrɛ baa caamba. Ba yaaŋ aa ta ba cu
*Tũmbiloŋo huoŋ-nu uŋ kãŋ terni maŋ nuɔ-i hiere. Diiloŋo yufelle hilaa ba

† **13:7** Niɛŋ Daniɛl sɛbɛ-i-na (Daniel) 7.8,21,25.

yaa-i nuɔ-i igɛ̃na nelbiliemba hɔlma-na u sãa ba yunni-i ba da ba ce fuɔ baa Tũmbiloŋo-i ba baamba.
5 Ba nunni saa puur baa coima-i dede. Cãlmuɔ si dii-bɛi.

Dɔrpɔpuɔrbiemba siɛi maama

6 Miɛ mi ne da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo yuul dii fɛ̃nfɛ̃lle-na u jo baa neldɔdɔlma namma. Nelma famma sa ji saara dede. U jo baa-ma duɔ ji waŋ-ma baa nelbiliemba-i terni-na hiere, dũnni-na hiere, nelmambaa-ba-na hiere baa nilɛiŋa-na hiere.
7 U taa u piiye da gbagaga wuɔ: «Diiloŋ uŋ ka gɛr nuɔmba ãndaaŋgu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i ku hii tĩ, a ce dumaaŋo-na, taa na kãŋ-yo aa na ta na gbɛliɛŋ-yo. Taa na dũuna na jaal umaŋ hielaa dɔrɔ-i baa hĩɛma-i. Taa na jaal umaŋ hielaa nuoranni-i baa hũnfonni-i!»
8 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo tiraa cu dĩɛlã-wuoŋo-i tuɔ piiye wuɔ: «U muyaanu! *Babilɔni muyaanu! Nebuɔ maŋ cilaaŋ nilɛiŋa-i hiere baa u saasorsĩnni-i, u muyaanu!»
9 Unaa tiraa cu hãalĩŋ-wuoŋo-i tuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Umaŋ duɔ tuɔ dũuna bĩŋwobalŋo yaaŋga-na, sisɔ u karkuuyo* yaaŋga-na, aa dãnya u nadieŋga-na, sisɔ u yaadãmma-na,
10 kutieŋo siɛ kor Diiloŋ-bɛrru-na. Diiloŋo ka pigãaŋ-yo u jãyãmma-i. U ka waa ŋaa ba guoraa moloŋo hã-yo kombabalamma u nyɔŋ. Kufaŋgu taamba ka mulĩɛŋ dãŋgbɔguɔŋgu-na, dɔrpɔpuɔrbiemba yaaŋga-na, baa Tũmbiloŋo yaaŋga-na.
11 Dãamu maŋ mulãaŋ-baŋ, mu sa ji dĩŋ dede. Mu nyaasĩnni sa ji yaŋ wurma-i dede. Bamaŋ dũunaanaŋ bĩŋwobalŋo yaaŋga-na, sisɔ u karkuuyo yaaŋga-na, bamaŋ dãanya ba fɛrɛ baa u yerre-i, ba cɛraa ba da fiisaaŋgu gbula.»
12 Ku'i ciɛ Diiloŋ-baamba-i, bamaŋ nuɔŋ u nuŋgu-i aa haa ba naŋga-i Yesu-i-na, ba saaya ba hĩrã ba kũɔma-i.
13 Ku huoŋgu-na, mi nu molo piiye baa-mi dɔrɔ-i-na wuɔ: «Nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i: ‹A doŋ fiɛfiɛ-i-na, bamaŋ kuuŋ baa Itieŋo maama-i ba hɔmmu-na, ba yunni dɔlaa. *Diiloŋ-Yalle waaŋ-ma wuɔ ninsoŋo, kɛrɛ ba ka fiisa, ba silaa ce wɛima; ba ka da ba mulĩɛma sullu-i.›»

Dĩmma hii karma

14 Miɛ mi tiraa ne a da nyaasĩpilanni nanni dɔrɔ-i-na, moloŋo naŋo waa tĩɛna ni dɔrɔ-i-na, ŋaa Moloŋ-Biɛŋo. Sɛ̃nɛ-nyantuoluo waa u yuŋgu-na baa jukɔrdɔdɔlŋgu u naŋga-na.
15 *Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hel *Diilodubuɔ-i-na a piiye da gbagaga baa umaŋ waa tĩɛna nyaasĩnni-na wuɔ: «Dĩmma vãa hi karma hĩɛma-na, biɛ ŋ jukɔruɔŋgu-i ŋ doŋ!»
16 Umaŋ waa tĩɛna nyaasĩnni-na wuɔ biɛ u jukɔruɔŋgu-i a kar dĩmma-i hiere hĩɛma-na.
17 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo tiraa hel Diilodubuɔ-i-na dii dɔrɔ-i-na; jukɔrdɔdɔlŋgu bi waa baa fuɔ-i.
18 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo tiraa hel mumbuolmuŋ-terieŋgu-na, u yaa waa dãamu tieŋo-i. Wuɔ piiye da gbagaga baa jukɔruɔntieŋo-i wuɔ: «Ne! *Ɛrɛsɛ̃ biɛ hĩɛma-na, kã baa ŋ jukɔruɔŋgu-i ŋ ka kar-o.»
19-20 Wuɔ ce u jukɔruɔŋgu-i a kar ɛrɛsɛ̃-i hiere hĩɛma-na aa kũɔl-o kã baa-yo baŋ kãmal-oŋ kusuɔŋ-nu. Ku waa gborsanniŋ. Baa jãmallã ɛrɛsɛ̃ daayo-i kãmal-o, tãmma bir yaŋ aa ta ma hel-yuɔ, gbuu ta ma bũŋ ŋaa nuoraaŋgu. Ma

---

* **14:9** ***Karkuuyo:*** Baŋ gbɛ̃ŋ karkuuyo maŋ bande-i-na, da ba sisĩŋ daaŋ-bĩŋkũŋgu, ba bĩ-ku yaa karkuuyo-i. Ku gbãa waa nɛliɛŋo, ku gbãa bi waa bĩŋwuoŋo'i baŋ sisãaŋ.

bũɔŋ kilobaa nuɔsũɔ komuɔŋa ndii temma.† Ma pupurma waa sũŋ duɔ suur, u bãl u nuoŋ-nu. Daaku-i hiere ku pigãaŋ Diiloŋo jãyãmma yaa-i.

15

Dɔrpɔpuɔrbiemba juɔ baa ãmbalma niehãi

1 Miɛ mi ne a tiraa da gbɛrɛ naŋ temma dɔrɔ-i-na: *dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi baa ãmbalma niehãi ba nammu-na. Ãmbalperiema yaa-i. Diiloŋo ka pigãaŋ u jãyãmma-i baa ma yaa-i a perieŋ.

2 Aa da kulaŋgu naŋgu ŋaa nuoraaŋgu, ku caa ŋaa duɔleŋo, baa dãamu ku huɔŋga-na. Bamaŋ yaraa bĩŋwobalŋo-i, bamaŋ saa hũu-ma ta ba dũuna u karkuuyo* yaaŋga-na, bamaŋ saa siɛ ba haa u dãnyuɔ-i bɛi, ba waa yiɛra nuoraaŋ daaku-na. Diiloŋo naa hã-ba konconni

3 ba ta ba hãl *Tũmbiloŋo nalãaŋgu-i. Diiloŋ-cãarãŋo-i *Moisi hãlãa-ku cor. Ba taa ba hãl wuɔ:

«Itieŋ nuɔ, Diiloŋ nuɔ, Wɛimantieŋ nuɔ.
Ŋ maacemma temma si dii fafaaŋgu-na.
Nilɛiŋa-i hiere a Itieŋ nuɔ.
Ŋ ãncemma faa aa tiraa vii.
4 Itieŋ nuɔ, nuɔnɛi Diiloŋ nuɔŋo-i ŋ diei yoŋ.
Hai moloŋo-i ka siɛ cira u siɛ kãalã-niɛ?
Hai moloŋo-i ka siɛ cira u siɛ bĩ ŋ yefafalle?
Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba daa niŋ pãŋ fafamma dumaa baa ba yufelle.
Ba ka jo ji dũuna jaal-ni hiere.»

5 Ku huoŋgu-na, miɛ mi ne da *Diilodubuɔ-i dɔrɔ-i-na u puurii, aa da *Tobisĩnniŋ-dũŋgu-i dii huɔŋga-na.

6 Uŋ puurii dumaaŋo-na, dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi maŋ naa bella ãmbalma-i, baa hel. Baa naa dii joŋgorpiɛlmba aa pɛ̃yɛ̃-bɛi baa sɛ̃nɛ-kpãŋkpanni. Ba joŋgorbaa-ba taa ba carra.

7 Bimuɔmba naa-baaŋ daaba-na, unaŋo hã *dɔrpɔpuɔrbieŋ niehãi-baaŋ daaba-i sɛ̃nɛ-cimmu niehãi. Muu naa yu hiere baa Diiloŋ-bɛrru, fuɔ maŋ dii gbula.

8 Diiloŋo bɔbɔima-i baa u himma ce Diilodubuɔ wuɔ pãŋ yu baa nyaasĩnni a ce molo saa naa waa u gbãa suur-yuɔ, fuɔ dɔrpɔpuɔrbiembaŋ juɔ baa ãmbalma niehãi maŋ ma cor igɛ̃na.

16

1 Ku huoŋgu-na, miɛ nu molo piiye da gbagaga Diilodubuɔ-i-na baa dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi-baaŋ daaba-i wuɔ: «Diiloŋ-bɛrru maŋ cimmu niehãi-muuŋ daamu-na, kãaŋ na ka kũnna-duɔ hĩɛma-na.»

2 Dɔrpɔpuɔrbilo-dĩɛlãŋo ta kã ka jier u kaaŋga-i hĩɛkuole-na. Pãbabalanni naŋ temma doŋ ta ni kar bĩŋwobalŋo dãnyuɔŋ waa bamaŋ nuɔ-i aa ba ta ba dũuna u karkuuyo* yaaŋga-na. Pãŋ daani maama saa naa fa baa jamma-i.

3 Hãalĩŋ-wuoŋo kã ka jul u kaaŋga-i dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na. Hũmma bir hiere ŋaa bikuloŋ-tãmma, a ce dumaaŋo-na bĩmbaamba maŋ waa hiere hũmma-na baa ku.

4 Siɛliŋ-wuoŋo kã ka jier u kaaŋga-i nuoranni-na baa hũnfonni-na, hũmma bir hiere tãmma.

5 Miɛ nu dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ hũmma tieŋo-i u ciɛra wuɔ:

---

† **14:19-20** Ma nyɛgãaŋ girɛkimma-na wuɔ: «Ma bũɔŋ sitadibaa nuɔsiba niisiɛi.» A saanu baa miɛ niifinni-i, i gbãa saa-ba baa kilobaa nuɔsũɔ komuɔŋa ndii temma. * **15:2** ***Karkuuyo:*** Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na. * **16:2** ***Karkuuyo:*** Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

«Diilo, nuɔni maŋ dii, nuɔni maŋ waa;
nuɔni maŋ Diiloŋ nuɔ, ŋ fafaaŋgu temma si dii.
Niŋ ciɛ nel daama-i dumaa, ma yaaŋga yaa dumaaŋo-na.
6 Baŋ kuɔ ŋ baamba-i baa ŋ *pɔpuɔrbiemba-i,
ku'i ciɛ ŋ hã-ba tãmma wuɔ ba nyɔŋ.
Baŋ taa ba taara kumaŋ ba daa-ku.»
7 Ku huoŋgu-na, mi nu molo piiye mumbuolmuŋ-terieŋgu-na wuɔ: «Ninsoŋo!
Itieŋ nuɔ, Diiloŋ nuɔ, Wɛimantieŋ nuɔ, ŋ maacemma-i hiere ma faa. Da ŋ pã
umaŋ baa kumaŋ, ku'i saaya baa-yo.»
8 Naaliŋ-wuoŋo kã ka jier u kaaŋga-i bãanyufelle-na. Diɛ pãŋ bir ŋaa dãamu
gbuu ta ku ye nuɔmba-i.
9 Bãaŋguŋ fiɛ ku ye-ba, ba saa nanna ba ciləbabalaŋo-i a fɛ̃ Diiloŋo huɔŋga-i,
ba bir yaŋ aa ta ba tuora-yuɔ, ŋ siɛ suɔ wuɔ mamaŋ daaŋ-baŋ daama-i ma
tieŋo yaa ufaŋo-i.
10-11 Diiluŋ-wuoŋo kã ka jier u ciiŋga-i bĩŋwobalŋo fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na, u
nilɛiŋa-i hiere aa pãŋ bir da kullu. Pãnniŋ karaa nuɔmba-na ta ni mulĩɛŋ-
ba, baa gbuu ta ba wuo ba nyiɛni-i, ba saa nanna ba ciləbabalaŋo-i, ba bir yaŋ
aa ta ba tuora Dərwuoŋo-i.
12 Niediei-wuoŋo kã ka jul u kaaŋga-i nuorabuɔ naŋo-na, ba bĩ-yo Efurata.
Nuoraaŋ daa kuɔ pãŋ kuol a ce jãmatigibaa-ba maŋ hilaaŋ bãpagũŋgu-na ba
da ba da muncormu.
13 Ku huoŋgu-na, mi da *jĩnabaa-ba siɛi. Unaŋo taa u hel jũŋo nuŋgu-na,
unaŋo-i bĩŋwobalŋo nuŋgu-na, unaŋo-i u pɔpuɔrbiloŋo nuŋgu-na.† Jĩnabaa
daaba waa ŋaa mamaalmba.
14 Ba yaa *Sitãni cãarãamba-i ta ba ce himma-i. Ba ka wuɔra gbura
jãmatigibaa-ba-i hiere hĩɛma-na wuɔ ba ji gãŋ baa Diiloŋo-i Wɛimantieŋo-i
uŋ ka pigãaŋ u jãyãmma-i yiiŋgu maŋ nuɔ-i.
15 Itieŋo waaŋ-ma wuɔ: «Niɛŋ, mi ka jo ŋaa cuoyuo muɔ. Umaŋ duɔ saa
gonya duɔfũmmu aa tigiiŋ tĩɛna baa u joŋgorbaa-ba-i u nuoŋgu-na, u yuŋgu
dɔlaa. U siɛ hel bebelle, a ce dumaaŋo-na senserre siɛ da-yo baa banamba-i.»
16 Jĩnabaa baa tigiiŋ jãmatigibaa-ba-i terieŋgu naŋgu-na, ba bĩ-ku
ebiremma-na «Armagedɔ̃».
17 Dərpɔpuɔrbiloŋo maŋ niehãi-wuoŋo fara jier u ciiŋga-i a guɔla fafalmu-i.
Miɛ nu molo piiye da gbagaga fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na Diilodubuɔ-i-na wuɔ: «Ma
tĩɛ!»
18 Huɔŋgu faŋgu-na, diiloŋ wuɔ doŋ tuɔ nyiɛsĩŋ aa tuɔ naar, terni-i hiere
ijieni. Hĩɛma gbuu sagalla baa fɔ̃ŋgũɔ. Diiloŋ uŋ hielaa nelbiliemba-i ma
temma saa sagalla dede!
19 Maŋ sagalaaya dumaaŋo-na, nebuɔ maŋ baŋ bĩŋ-yoŋ *Babiləni-i wuɔ
taalnu sɔmma siɛi. U maacembabalamma saa karaanu Diiloŋo-i, wuɔ pigãaŋ-
yo u jãyãmma-i. U ciɛ-yo ŋaa ba hãa moloŋo kombabalamma u nyɔŋ. Aa
nilɛiŋa naŋa-i jãmalãbaa-ba-na hiere aa muonu.
20 Tãnni gbuo hiere baa dãmmaŋ-nuoraaŋguŋ diyaa hĩɛma maŋ huɔŋga-i,
molo saa suɔ niŋ curaa kusuɔŋ-nu.
21 Diiloŋ wuɔ tuɔ dãa baa tãmpɛ̃kãŋkarɛiŋa u naŋ nuɔmba-i. Tãlle diei gbãa
yu kilobaa komuɔŋa hãi. Kuŋ gbuu silaa balaŋ cor dumaaŋo-na, nuɔmba ta
ba tuora Diiloŋo-i.

17

Babiləni dii ŋaa saasorciɛŋo

† **16:13** Bĩŋwobalŋo yaa bĩŋwuoŋo maŋ hilaa hũmma-na aa u pɔpuɔrbiloŋo yaa umaŋ hilaa hĩɛma-na. Niɛŋ sapitiri-i-na 13.

1 Ku huoŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi maŋ waa baa cimmu niehãi, unaŋo jo ji gbɛ̃-mi wuɔ: «Jo mi ji pigãaŋ-ni kumaŋ ka haa saasorciɛŋo maŋ tĩɛnaana kanni hɔlma-na.
2 Jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere ba gaala baa-yo, u guɔlaaya nuɔmba yunni-i cor baa u saasorsĩnni-i nilɛiŋa-na hiere.»
3 Uŋ waaŋ mafamma-i, *Diiloŋ-Yal diɛ sire-miɛ. Mi da dɔrpɔpuɔrbiloŋ daa u kãa baa-mi hĩɛŋ-nu. Miɛ mi ne da ciɛŋo naŋo tĩɛnaana bĩŋwodãama naŋo-na, Diiloŋo tuosĩnniŋ-yirɛiŋa'i nyɛgãaŋ gbuo bĩŋwuoŋ daayo-i hiere. U waa baa yunni niehãi baa yiɛŋa cĩncieluo.
4 Ciɛŋ daayo naa gbuu diyaa u fɛrɛ baa kompafafaŋga naŋga, ka waa dãa kaaŋga. Sɛ̃nɛ saa waa dɛi u nuoŋgu-na baa u nieŋa-na a naara u niibilenni-i. Sɛ̃nɛ-ciiŋga waa u naŋga-na, kaa naa yu baa kakarkuoŋ-bĩmbĩnni, baa saasor-bĩmbĩnni.
5 Yerre nande naa nyɛgɛ̃ŋ u yaadãmma-na. Di yuŋgu naa fuo. Ku yaa daaku wuɔ: «Babilɔnibuɔ yaa-i, saasorbaa-ba nyu yaa-i, kakarkuoŋo maŋ ciɛŋ hiere miwaaŋo-na u nyu yaa-i.»
6 Mi ne da ciɛŋ daayo nyuɔŋ Diiloŋ-baamba tãmma-i a ye cor kolmaŋ temma. Baŋ kuɔ bamaŋ Yesu maama-na, u nyuɔŋ ba tãmma-i ye. Miŋ daa ciɛŋ daayo-i daŋ damma-i, kuɔ ce-mi gbɛrɛ.
7 Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ gbɛ̃-mi wuɔ: «Baa yaŋ ku ce-ni gbɛrɛ! Ciɛŋ daayo-i baa bĩŋwuoŋo maŋ tũyãa-yo, mi ka firre-bɛi pigãaŋ-ni.
8 Niŋ daa bĩŋwuoŋo maŋ daayo-i baa yiɛŋa cĩncieluo-i, uu naa waa yiinaa-i-na, ŋga fiɛfiɛ-i-na uu si dii, u kuu. Ŋga u ka sire hel fobabalaaŋgu-na. Duɔ hel, u ka kã baa u yaaŋga ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ. Nelbiliemba maŋ ba yirɛiŋa si dii cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na dii miwaaŋo jĩnamma-na, da ba ji da-yo, ku ka ce-ba gbɛrɛ. Uu naa waa, fiɛfiɛ-i-na, uu si dii, ŋga u ka bir jo.
9 «Terieŋ daaku-na fuɔ ŋ waa cɛ̃cɛ̃muntieŋ nuɔ baa nelnurãŋ nuɔ. Bĩŋwuoŋo yunni niehãi pigãaŋ tãnni niehãi ciɛŋ daayoŋ tĩɛnaana nimaŋ nuɔ-i. Ni bi pigãaŋ jãmatigibaa niehãi.
10 Jãmatigibaa niehãi-baaŋ daaba-na, ba ndii ciɛ ba bãaŋgu-i cor tĩ, aa u diei dii tuɔ ce u kũŋgu-i; niehãi-wuoŋo saa hi nyugũŋ yogo. Duɔ ji nyugũŋ, u siɛ cɔ.
11 Bĩŋwuoŋo maŋ naa waa aa u saa ji waa, u nuŋgu dii jãmatigibaa niehãi-baaŋ daaba-na. U ka tiraa bir jo ji ce jãmatigi, ba ce jãmatigibaa niisiɛi. U ka kã baa u yaaŋga ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ.
12 «Yiɛŋa cĩncieluo maŋ niŋ daa-ya bĩŋwuoŋo-na daaya-i, jãmatigibaa-ba'i dumaaŋo-na, ŋga ba saa doŋ ba bãaŋgu-i yogo. Ba ka hã-ba hũmelle-i ba ce ba bãaŋgu-i baa bĩŋwuoŋo-i lɛr diei yoŋ.
13 Nelma diei dii jãmatigibaa daaba hɔmmu-na hiere; ma yaa daama: a ce ba fɔ̃ŋgũɔ-i ta ba cãa bĩŋwuoŋo-i baa-yo.
14 Ba ka sire ka kar bɛrru *Tũmbiloŋo-na, ŋga Tũmbiloŋ uŋ yeŋ yun-taamba-i hiere ba Yuntieŋo, aa tiraa waa jãmatigibaa-ba-i hiere ba Jãmatigi, u ka yar-ba. U baamba-i, uŋ bĩɛ bamaŋ, u yufelleŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, bamaŋ haa ba naŋga-i yuɔ ba ka bi yar jãmatigibaa daaba-i.»
15 Dɔrpɔpuɔrbiloŋo tiraa gbɛ̃-mi wuɔ: «Niŋ daa kanni maŋ saasorciɛŋ uŋ tĩɛnaana kusuɔŋ-nu, ni pigãaŋ nuɔmba'i dumaaŋo-na, ni pigãaŋ nilɛiŋa'i dumaaŋo-na, ni pigãaŋ nelmambaa-ba'i dumaaŋo-na.
16 Niŋ daa yiɛŋa cĩncieluo maŋ daaya-i, mi waaŋ-ma baa-ni miɛ jãmatigibaa-ba'i dumaaŋo-na; bafamba-i baa bĩŋwuoŋo-i ba ka bigãaŋ saasorciɛŋo-i. Ba ka hũu u nagãŋ-niini-i aa firre-yuɔ yaŋ-yo bebelle. Ba ka wuo-yo aa caa u boini-i baa dãamu.
17 Diiloŋo yaa diyaa-ma ba hɔmmu-na wuɔ ba ce-ma dumaaŋo-na, kɛrɛ u taara-mɛi dumɛi. Ba ka ce kuuduɔŋgu a ce ba fɔ̃ŋgũɔ-i ta ba cãa bĩŋwuoŋo-i

baa-yo. Ba ka ta ba ce dumɛi ba cie Diiloŋo uŋ waaŋ mamaŋ hiere maŋ ka perieŋ ce yiiŋgu maŋ nuɔ-i.
18 «Aa niŋ daa ciɛŋo maŋ daayo-i, u yaa *Babilɔni-i, u yaa nebuɔ-i, u yaa jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere ba yuŋgu-na.»

18

Babilɔni muonumma hii

1 Ku huoŋgu-na, mi da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ hiire u jo.
U waa nelbuɔ, u taa u caa ŋaa duɔleŋo, a ce hĩɛma-i hiere da cerre.
2 U piiye da gbagaga wuɔ:
«U muyaanu! Babilɔnibuɔ muyaanu hiere.
Terieŋgu ciɛ *jĩna ba terieŋgu fiɛfiɛ-i-na, ku ciɛ jĩna ba muncɔmmu.
Huribabalaamba maŋ molo sa taara u da ba yufelle, ba kãa ka tĩɛ kusuɔŋ-nu'i.*
3 Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba diyaa ba gboluoŋgu u saasorsĩbabalanni-na.
Jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere ba gaala baa-yo aa u bisĩnniŋ-hãlmaaŋgu ciɛ torgociraamba ce waamba hĩɛma-na hiere.»
4 Ku huoŋgu-na, mi tiraa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mɛi baaŋ namaa, siireŋ na hel *Babilɔni huɔŋga-na, ni ma'i sĩ, na nunni ka waa u ãmbabalma-na, aa kumaŋ ka haa-yuɔ, da na tĩɛna, ku ka bi haa-nɛi.
5 U ãmbabalma haaya ma-naa fuɔ ka ta ma yiɛya diiloŋo-i. Ma diei-maama saa karaanu Diiloŋo-i.
6 Uŋ haa kumaŋ banamba-na, suuŋ ku sɔlaaŋgu-i yuɔ. Uŋ ciɛ karaaŋgu maŋ baa nuɔmba-i, ciɛŋ ku temma yuɔ na tir. Uŋ hãa nuɔmba-i koŋgbaaŋo maŋ temma-i ba nyɔŋ, diyaaŋ mamaŋ biɛ yaŋ mafamma-i tir na hã-yo.
7 Uŋ taaraaya yerre-i dumaa, aa ce u bãaŋgu-i dumaa baa gbeiŋa-i, haaŋ mulĩɛma-i yuɔ dumɛi baa yaahuolo-i. Duɔ ce u tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ: ‹Mii dii ta mi ce mi bãaŋgu-i ŋaa jãmatigi muɔ. Bikulciɛŋ muɔ sĩ, aa balaaŋgu cɛraa ku da-mi.›
8 Yinduɔŋgu yoŋ ãmbabalma-i hiere ma ka cure-yuɔ: Jarma ka har-yuɔ, balaaŋgu ka har-yuɔ, nyulmu ka bi har-yuɔ. Fuɔ fɛrɛ-i dãamu ka caa-yo. Ku pigãaŋ wuɔ Diiloŋ-bɛrru-i ponsaaŋ-duulu sĩ.»†
9 Jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere baŋ gaala baa-yo aa ce ba bãaŋgu-i baa-yo, da ba ji da nyaasĩnni-i tugugu u yudɔrɔ-i-na, ba ka pãŋ haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal.
10 Korma ka da-ba ba yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne aa ta ba piiye wuɔ:
«Gbɛrɛ hayo-i temma-i daayo-i!
Babilɔni naŋ sũlŋ daama!
Nuɔ baa ŋ fɔ̃ŋgũɔ-i baa ŋ bɔbɔima-i hiere ŋ guɔlamma saa gbuu boŋ bãaŋgu.»‡
11 Torgociraamba-i hiere hĩɛma-na ba ka bi waa kuliiŋ-kaaluŋ-nu wuɔ molo siɛ da sãa ba niisuorni-i.
12 Sɛ̃nɛ dii baa-ba, baa wargbɛ, baa niibilefafanni-i ni sĩnni-na hiere, baa kompafafammu-i mu sĩnni-na hiere, baa dɛnni maŋ hũɔŋ vãmmu, baa gbɛ̃lŋ-nyiɛniŋ-bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere, baa daafafanniŋ-bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere, baa kɔvɛ̃lluŋ-bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere, baa kɔlluŋ-nobimba-i ba sĩnni-na hiere, baa tãlɛ̃fɛfɛiŋa-i a sĩnni-na hiere.
13 Baŋ ceŋ nantiilma-i baa fiɛlu maŋ, duu dii du sĩnni-na hiere, baa natikolobaa-ba-i, baa *miir baa wusũnambaa-ba-i. Duvɛ̃ŋo dii, namma dii,

* **18:2** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 13.19-22. † **18:8** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 48.8-9. ‡ **18:10** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 26.16-17.

jũmmu dii, dĩmma dii, niimba dii, tũlmba dii, sũnaamba dii, wotorobaa-ba dii, kɔraamba bi dii.§
14 Ba ka ta ba piiye wuɔ: «Babilɔni, niŋ taa ŋ kuye nimaŋ hiere ni taa nyaasĩnniŋ, ŋ bĩmbĩfafanni taa aa yaŋ-ni; ŋ cɛraa ŋ tiraa da-ni.»
15 Torgociraamba maŋ ciɛ bĩŋkũntaamba Babilɔni-i-na, korma ka da-ba ba yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne aa ta ba kaal kuliiŋ-kaaluŋgu*
16 aa ta ba piiye wuɔ:
«Gbɛrɛ hayo-i temma-i daayo-i!
Nebuɔ maŋ taa u diyaa u fɛrɛ baa kompafafammu-i mu sĩnni-na hiere,
baa niibilefafanni-i ni sĩnni-na hiere, baa sɛ̃nɛ-bĩmbĩnni-i ni sĩnni-na hiere.
17 Bĩmbĩfafaŋ daani bĩɛnamma saa gbuu boŋ bãaŋgu.»
Bamaŋ taaraayaŋ ba nuŋ-juuru-i dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na: Baatoŋ-gbartaamba-i, hũncortaamba-i, baa bamaŋ ciɛŋ maacemma baatombaa-ba-na, da ba ji da nyaasĩnni-i tugugu nelle yudɔrɔ-i-na, ba ka yiɛra da yargaa
18 ta ba fara ba ne aa ta ba piiye da gbagaga wuɔ: «Nel daade bɔbɔima temma saa waa!»
19 Ba ka kũɔl hĩɛma kũnna ba yunni-na aa haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal aa ta ba piiye wuɔ:
«Gbɛrɛ hayo-i temma-i daayo-i!
Nebuɔ maŋ ciɛ baatontaamba ce waamba hiere baa u bisĩnniŋ-hãlmaaŋgu-i,
u bĩɛnamma saa gbuu boŋ bãaŋgu.»†
20 Dɔrtaaŋ namaa, taa na nyɛ! Diiloŋ-baaŋ namaa, taa na nyɛ! Yesu *pɔpuɔrbieŋ namaa, taa na nyɛ! *Diilopɔpuɔrbieŋ namaa, taa na bi nyɛ! Nebuɔ daa uŋ ciɛ karaaŋgu maŋ baa-na, Diiloŋo pãa-yo baa kufaŋgu sullu yaa-i.
21 Ku huoŋgu-na, mi da *dɔrpɔpuɔrbiloŋo naŋo-i, fɔ̃ŋgũɔ waa-yuɔ. U biyaa tãmpɛ̃buɔ naŋo-i, uu dii ŋaa namɛlle, a fara naŋ-yo dii-yo dãmmaŋ-nuoraaŋgu-na aa cira: «Babilɔni, nuɔ baa ŋ bɔbɔima-i hiere, ba ka fara nanna-niɛ dumandɛ'i nuɔ-i, molo siɛ tiraa da ŋ yufelle.
22 Fãnaa siɛ ji waa ŋ huɔŋga-na, koncomaraamba siɛ ji waa, tulahultaamba siɛ ji waa, gbamaraamba siɛ ji waa, nagãŋ-maacenciraamba siɛ ji waa. Molo cɛraa u tiraa nu buoŋ dumma ŋ huɔŋga-na.
23 Fitĩŋ-cecerma ka gbuo gbula. Molo sa ji tiraa waŋ cɛjãlleŋ-maama ŋ huɔŋga-na. Kumaŋ ciɛ ku gbuo-niɛ dumaaŋo-na, ŋ torgociraamba ciɛ ba fɛrɛ ba temma si dii hĩɛma-na hiere, aa ŋ piɛra nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere baa ŋ isɔmma-i.
24 A naara kufaŋgu-i, ba kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i baa Diiloŋ-baamba-i naŋ huɔŋga yaa nuɔ-i. Baŋ kuɔ bamaŋ hiere hĩɛma-na, ŋ nuŋgu dii ba kuliiŋgu-na.»

19

1 Ku huoŋgu-na, mi nu ŋaa nelpũŋgu'i piiyeŋ da gbagaga dɔrɔ-i-na wuɔ:
«Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!
Koŋkoro dii baa u yaa-i, bɔbɔima gbĩɛ baa u yaa-i,
himma dii baa u yaa-i.
2 U maacemma faa aa ma yaaŋga yaa dumaaŋo-na.
U gãaŋ baa saasorcɛnampãnto maŋ taa u celieŋ nuɔmba-i hĩɛma-na hiere baa
u kakarkuoŋo-i.
Uŋ kuɔ Diiloŋ-cãarãamba maŋ,
Diiloŋo suu ku sɔlaaŋgu-i yuɔ.

§ **18:13** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 27.12-13,22. * **18:15** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 27.31,36.
† **18:19** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 27.29-34.

3 Nebuɔ daayo dãamu sa ji dĩŋ dede,
u nyaasĩnni sa ji yaŋ wurma-i dede.»
Aa naa tiraa cira:
«Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!»
4 Bĩncuɔmba komorre baa ba naa-baaŋ daaba-i, a naara bimuɔmba naa-baaŋ daaba-i*, ba sire dũuna jaal Diiloŋo-i fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na aa ta ba piiye wuɔ:
«Ninsoŋo! Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!»

Tũmbiloŋo dɔrŋo ponsaaŋgu-i

5 Mafammaŋ ciɛ, molo niɛ piiye fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaŋga-na wuɔ:
«Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!
Namaa namaŋ cãaŋ-yoŋ, namaa namaŋ kãaŋ-yoŋ,
nelbɔ̃mbɔ̃mbaa namaaŋo-i, baa nyuɔnyuɔ-baaŋ namaaŋo-i hiere,
taa na jaal Diiloŋo-i.»
6 Ku huoŋgu-na, mi da ŋaa nelpũŋgu'i piiyeŋ. Ba piiyuo taa u du ŋaa hũnjulamma. Ku waa ŋaa diiloŋ-naarma. Ba taa ba piiye wuɔ:
«Yaaŋ i tiɛ jaal Diiloŋo-i!
Itieŋo-i Diiloŋo-i Wɛimantieŋo yaa wɛima-i hiere ma yuŋ-nu fiɛfiɛ-i.
7 Yaaŋ i yaŋ i hɔmmu fɛ̃ i tiɛ nyɛ
aa tiɛ gbɛliɛŋ Diiloŋo-i!
*Tũmbiloŋo dɔrŋo ponsaaŋgu hii tĩ,
u dɔrŋo tigiiŋ u fɛrɛ tĩ.
8 Ba hãa dɔrciɛŋo-i joŋgorfɛlɛŋo u dii.
Baŋ nyiɛ-yo baa kompaŋga maŋ, ka caa da muimui!»
Kompaŋ daaka pigãaŋ Diiloŋ-baamba maacenfafamma yaa-i.
9 *Dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-mi wuɔ: «Nyɛgɛ̃ŋ nel daama-i wuɔ: ‹Baŋ bĩɛ bamaŋ *Tũmbiloŋo kãlle-na, ba yunni dɔlaa.›» Aa tiraa cira: «Nel daama-i hiere ma hilaa Diilo fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-nu, huhurma sĩ mɛi.»
10 Mi dũuna u yaaŋga-na miɛ mi jaal-o, u gbɛ̃-mi wuɔ: «Baa ce dumaa! Muɔ baa nuɔŋo-i baa bamaŋ wuɔyaaŋ Yesuŋ juɔ baa ninsoŋo maŋ u hũmelle-i, ii dii kuuduɔŋgu yaa-i. Diiloŋ-cãarãaŋ miɛ hiere, unaa saa maar unaŋo. Diiloŋo'i gbĩɛ baa jaaluŋ daaku temma-i.»
Yesuŋ juɔ baa ninsoŋo maŋ, *Diilopɔpuɔrbiembaŋ waaŋ mamaŋ hiere, ma hilaa u yaa nuɔ-i.

Bɛrru wuyaa bĩŋwobalŋo-i

11 Ku huoŋgu-na, mi da dɔrɔ puurii. Uŋ puurii dumaaŋo-na, mi da naacolŋo naŋo nyugãaŋ sũmpilaŋ-na. Ba bĩ naacolŋo-i Nelviiŋo, u yerre nande yaa Ninsontieŋo. U suɔ gɛrma aa u ce bɛrru-i u ninsoŋ-na.
12 U yufieŋa taa a caa ŋaa dãamu, aa nyantuolbaa-ba waa bɔi u yuŋgu-na. Yerre nande naa nyɛgɛ̃ŋ yuɔ, da ma hel fuɔ-i-na molo sa suɔ di yuŋgu-i.
13 Joŋgoruo maŋ waa u nuoŋgu-na, uu naa gbuo baa tãmma hiere. U yerre nande yaa waa wuɔ: Diiloŋ-nelma.
14 Dɔrsorosibaa-ba cu u huoŋ-nu baa sũmpiɛlmba aa naa dii bĩmbĩpiɛlni, dugaaŋgu saa waa ku diei nuɔ.
15 Jigãpɔruɔŋgu waa u nuŋgu-na, ku maama saa naa fa baa dɔdɔlma-i. U ka ce ku yaa-i a muo nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere. U yaa ka waa ba yuŋ-nu baa kɔlluŋ-bũɔle. U yaa ka bi kãmal-ba ŋaa baŋ kãmal *ɛrɛsɛ̃ dumaa a hiel u hũmma-i, ku yaa ba ka suɔ Itieŋo-i Diiloŋo jãyãmma-i.

---

* **19:4** Bĩncuɔŋ daaba-i baa bimuɔŋ daaba-i, niɛŋ 4.4,6.

16 U sĩnni nyɛgãaŋ u joŋgoruɔ-i-na baa u corre-na wuɔ: «Jãmatigi ba
Jãmatigi, yuntaamba Yuntieŋɔ.»
17 Ku huoŋgu-na, mi da *dɔrpɔpuɔrbiloŋɔ naŋɔ yiɛraaya bãanyufelle-na.
Wuɔ piiye da gbagaga baa dũnaamba-i baa kpaalbaa-ba-i dii fɛ̃nfɛ̃lle-na wuɔ:
«Diiloŋɔ ciɛ kã̃lle, juɔŋ na ji wuo niiwuoni-i.
18 Juɔŋ na ji wuo jãmatigi ba kũɔma-i baa sorosi ba maama-i, baa ba
yuntaamba bi maama-i. Juɔŋ na ji wuo sũnaamba-i baa ba taamba kũɔma-i.
Nelbiliemba-i hiere ba kũɔma dii: Kɔraamba-i baa nebimba-i, ba kũɔma dii;
nelbõmbõmbaa-ba-i baa nyuɔnyuɔ-baamba maama bi dii, juɔŋ na ji wuo.»
19 Ku huoŋgu-na, mi da bĩŋwobalŋɔ-i baa jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere
ba tigiiŋ baa ba sorosibaa-ba-i da ba ce bɛrru baa sũmpilantieŋɔ-i baa u bi
sorosibaa-ba-i.
20 Sũmpilantieŋ wuɔ bel bĩŋwobalŋɔ-i baa u pɔpuɔrbiloŋɔ-i†. Pɔpuɔrbiloŋɔ
faŋɔ yaa taa u ce gbɛrɛ-wɛima-i u cu nuɔmba yammu-i ba ta ba cu bĩŋwobalŋɔ
huoŋ-nu. Bamaŋ naa haa bĩŋwobalŋɔ dãnyuɔ-i ba fɛrɛŋ nuɔ aa ta ba dũuna u
karkuuyo‡ yaaŋga-na, u ciɛ gbɛrɛ-wɛima famma yaa a pira-bɛi. Sũmpilantieŋ
uŋ bilaa-ba, wuɔ dii-ba cicɛ̃lma dãŋgbɔguɔŋgu naŋ temma-na, ku maama saa
fa baa hũlãaŋgu-i.
21 Aa naa ko ba sorosibaa-ba-i hiere nanna baa jigãpɔruɔŋgu maŋ waa u
nuŋgu-na. Dũnaamba-i hiere baa kpaalbaa-ba-i baa jo ji ta ba ce ba bãaŋgu-i.

20

Bieŋ nuɔsiba ndii yuntesĩnni-i

1 Ku huoŋgu-na, miɛ mi ne da *dɔrpɔpuɔrbiloŋɔ naŋɔ hiire u jo. Fobabal-
aaŋgu diele waa u naŋga-na baa jɔlgɔbuɔ naŋɔ.
2 Uŋ juɔ ji hi, u bel jĩɛbĩncɔiŋɔ-i. U yerre yaa *Sitãni, dinande yaa
*Bigãarãŋɔ. U bilaa-yo vaa-yo baa jɔlgɔ-i u duɔ ce bieŋ nuɔsiba ndii.
3 Uŋ vaa-yo dumaaŋɔ-na, u sɛ-yo dii-yo fobabalaaŋgu-na aa gbonu-kuɔ baa
diele-i aa tiɛlaa-kuɔ wuɔ u baa gbãa hel ka pira moloŋɔ bieŋ daaya hɔlma-na.
Bieŋ daaya da a cor, ba ka suɔ hiel-o nanna u da yinni cɛllɛ.
4 Kufaŋgu huoŋgu-na, mi da fõŋgõtaaŋ-titiɛŋa. Bamaŋ waa tĩɛna-yɛi ba hãa-
ba fõŋgũɔ-i ba ta ba gɛr. Aa baŋ kuɔ bamaŋ wuɔ ba cuu Yesu ninsoŋɔ huoŋ-
nu, baŋ kuɔ bamaŋ Diiloŋ-nelma maama-na, miɛ bi da bafamba yalɛiŋa-i.
Kufaŋgu taamba saa ta ba dũuna bĩŋwobalŋɔ yaaŋga-na baa u karkuuyo* bi
yaaŋga-na. Ba saa naa bi haa u dãnyuɔ-i ba fɛrɛŋ nuɔ. Kuŋ ciɛ dumaaŋɔ-
na, baa sire kuoŋ-nelle-na a jo ji tĩɛna fõŋgũɔ-i-na baa *Kirsa-i da ba ce bieŋ
nuɔsiba ndii.
5 Kuomba siredĩɛlãmma yaa-i mafamma-i. Banamba ka cie bieŋ daaya ka
tĩ aa ba suɔ sire.
6 Bamaŋ ka sire siredĩɛlãmma-na, ba yunni dɔlaa! Baŋ yeŋ Diiloŋ-
baamba, hãalĩŋ-kuliiŋgu yufelle bɛi. Ba ka ce *Diilojigãntaamba baa *Kirsa
jigãntaamba aa ba ka tĩɛna fõŋgũɔ-i-na baa Kirsa-i bieŋ nuɔsiba ndii daayo-
na.

Ba yaraa Sitãni-i

7 Bieŋ nuɔsiba ndii-waaŋ daaya da a cor, ba ka hiel *Sitãni-i u kaso-i-na.

---

† **19:20** Bĩŋwobalŋɔ yaa bĩŋwuoŋɔ maŋ hilaa hũmma-na aa u pɔpuɔrbiloŋɔ yaa umaŋ hilaa hĩɛma-na. Niɛŋ sapitiri 13 baa 16.13. ‡ **19:20** ***Karkuuyo:*** Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na. * **20:4** ***Karkuuyo:*** Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

8 Duɔ hel, u ka wuɔra bĩŋ nilɛiŋa-na hiere a tãal Gɔgi-i baa Magɔgi-i†. Ba bĩ
nelbiliemba yaa dumaaŋo-na. U ka wuɔra gbura-bɛi wuɔ ba ji ce bɛrru baa
Diiloŋo-i. Ba ka hel ŋaa nyɛiŋo.
9 Ba hilaa terni-na hiere a jo ji dii Diiloŋ-baamba terieŋgu-i huɔŋga, Diiloŋ uŋ
kuyeŋ nelle maŋ maama-i, ba juɔ ji dii-de huɔŋga. Ŋga dãamu hilaa dɔrɔ-i-na
a jo ji kukul-ba hiere.
10 Sitãni maŋ taa u tãal-ba, ba bilaa ufaŋo-i dii-yo dãŋgbɔguɔŋgu-na u kã ka
yuɔ bĩŋwobalŋo-i baa u pɔpuɔrbiloŋo-i‡. Ba ka ce sũlma-i terieŋgu-na bãaŋgu-i
baa isuɔŋgu-i ba sa ji hel-mɛi dede.

Diiloŋ uŋ ka gɛr dumaa

11 Ku huoŋgu-na, mi da fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-tetembuɔ naŋo-i, u waa uupilaŋo; baa u
Tieŋo-i u dɔrɔ. Dɔrɔ-i baa hĩɛma-i ni gbar halaŋ kutieŋo caaŋgu-na, molo saa
ji tiraa da-ni.
12 Ku huoŋgu-na, mi da nelbɔ̃mbɔ̃mbaa-ba maŋ kuu baa nyuɔnyuɔ-
baamba-i hiere, ba yiɛraaya fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre yaaŋga-na, aa da sɛbɛbaa-ba
namba puurii, aa bi da cicɛ̃lmaŋ-wuoŋo puurii. Baa gɛr kuoŋ daaba-i hiere
ba ãndaaŋgu-i a saanu baa baŋ ciɛ kumaŋ hĩɛma-na, a saanu baa mamaŋ
nyɛgãaŋ sɛbɛbaa daaba-na.
13 Hũmmaŋ wuyaa nuɔmba maŋ hiere, maa jo baa-ba. Kuliiŋgu-i baa kuoŋ-
nelleŋ wuyaa bamaŋ hiere, niɛ jo baa-ba. Baa gɛr ba ãndaaŋgu-i hiere a saanu
baa ba maacemma-i.
14 Baŋ juɔ gɛr-ba tĩ, baa sɛ kuliiŋgu-i baa kuoŋ-nelle-i dii-ni dãŋgbɔguɔŋgu-na.
Hãalĩŋ-kuliiŋgu yaa dãŋgbɔguɔŋ daaku-i.
15 Bamaŋ yirɛiŋa-i saa waa cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na hiere baa bi sɛ bafamba-i dii-
ba dãŋgbɔguɔŋgu-na.

21

Dɔrfɛlɛŋo baa hĩɛfɛlɛmma

1 Ku huoŋgu-na, mi da dɔrfɛlɛŋo baa hĩɛfɛlɛmma*. Nimaŋ waa dĩɛlũɔ-i-na ni
gbuyaa. Dãmmaŋ-nuoraaŋgu saa waa.
2 Aa da Diiloŋo nelle hilaa dɔrɔ-i-na ta di hiire di jo. Yerusalɛmufɛlɛŋo yaa
juɔŋ dumaaŋo-na. U maama saa fa baa fafaaŋgu-i. U gbuu migãaŋ u fɛrɛ ŋaa
sĩnjãrãŋ uŋ diiyaŋ u fɛrɛ dumaa duɔ ka puona baa u dɔrŋo-i.
3 Miɛ nu molo piiye da gbagaga fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na wuɔ: «Diiloŋ-
muntĩɛnammu dii nelbiliemba hɔlma-na fiɛfiɛ-i-na! U ka tĩɛna baa-ba, ba ka
ce u baamba. Fuɔ fɛrɛ yaa ka waa baa-ba, u'i ka waa ba Diiloŋo-i.†
4 U ka hur ba nyinyɔlma-i hiere. Kuliiŋgu siɛ tiraa waa, balaaŋgu siɛ tiraa
waa, kaaluŋgu siɛ tiraa waa, mulĩɛma siɛ tiraa waa. Ãncɔlɔmma gbuyaa
hiere.‡»
5 Kufaŋgu huoŋgu-na, umaŋ tĩɛnaana fɔ̃ŋgɔ̃taaŋ-teterre-na u cira: «Fiɛfiɛ-i-
na, mi bir bĩmbĩnni-i hiere niifɛlɛnni.» Aa gbɛ̃-mi wuɔ: «Nel daama-i hiere
ninsoŋo, nyɛgɛ̃ŋ-ma ŋ jĩna. Huhurma si dii-mɛi.»
6 Aa tiraa cira: «Fiɛfiɛ-i-na, mi ciɛ mi maacemma-i tĩ! Muɔmɛi yaaŋga-i,
muɔmɛi huoŋgu-i; muɔmɛi mundommu-i, muɔmɛi mumbãlmu-i.§ Hũŋkuɔsĩŋ
da ni bel umaŋ, mi ka hã-yo cicɛ̃lmaŋ-hũnfoeleŋ-hũmma-i gbãŋgbãŋ u nyɔŋ.*

† **20:8** ***Gɔgi-i baa Magɔgi-i:*** Ba bĩ Diiloŋ-bigãarãamba yaa dumaaŋo-na bande-i-na. Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 38.2; 39.1. ‡ **20:10** Bĩŋwobalŋo-i baa u pɔpuɔrbiloŋo-i, ne-ku 19.20 baa naaruɔ-i cicaara-i-na. * **21:1** ***Dɔrfɛlɛŋo baa hĩɛfɛlɛmma:*** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 65.17. † **21:3** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 37.27. ‡ **21:4** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 25.8; 35.10; 65.19. § **21:6** Niɛŋ 1.8. * **21:6** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 55.1.

7 Da ku saa yar umaŋ, mi ka pã-yo pãŋ daama yaa-i. Mi ka waa u Diiloŋ
muɔ aa u waa mi bɛpolŋo.
8 Aa kortaamba-i baa bamaŋ naana mi hũmelle-i, baa pɔpɔraamba-i,
baa nelkuraamba-i, baa bamaŋ ciɛŋ bĩŋwosĩnni-i, baa isuɔtaamba-i,
baa cufɛ̃buoltaamba-i ka hel baa coikartaamba-i ba ka dii bafamba-i
dãŋgbɔguɔŋgu naŋ temma-na, ku maama saa fa baa hũlãaŋgu-i. Hãalĩŋ-
kuliiŋgu yaa ka waa kufaŋgu-i.»

Yerusalɛmufɛlɛŋo

9 *Dɔrpɔpuɔrbiemba niehãi-baamba maŋ naa bella cimmu niehãi-
muumu-i baa ãmbalperiema-i mu hɔmmu-na, unaŋo jo ji gbɛ̃-mi wuɔ: «Jo mi
ji pigãaŋ-ni sĩnjãrãŋo-i, jo ŋ ji da *Tũmbiloŋo dɔrŋo-i.»
10 *Diiloŋ-Yal diɛ sire-miɛ. Mi da dɔrpɔpuɔrbiloŋo kãa baa-mi tãnujaataama
naŋo dɔrɔ-i-na ka pigãaŋ-mi Diiloŋo nelle-i, ka pigãaŋ-mi Yerusalɛmu maŋ
hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ hiire u jo.
11 Diiloŋo naa ce u tuɔ caa da kpoikpoi ŋaa fuɔ uŋ caa dumaa. U taa u caa
ŋaa jape-tãmpɛ̃lle, da muimui ŋaa kamoeyilanni.
12 Kokojaataama naŋo naa dii-yo huɔŋga, baa dumiɛŋa cĩncieluo a hãi, baa
dɔrpɔpuɔrbiemba cĩncieluo ba bi hãi ba ta ba niya dumiɛŋ daaya-i. Baa naa
nyɛgɛ̃ŋ *Isirahɛl dũnni cĩncieluo ni hãi niini yirɛiŋa-i dumiɛŋa yammu-na,
dũŋgu dũŋgu baa ku dumɛlle.
13 Dumiɛŋa sa-a-siɛi waa koko yammu naa-i-na hiere: a siɛi bãpagũŋgu-na,
a siɛi bãsuuruŋgu-na, a siɛi dɔryaŋga-na, a bi siɛi cicaaryaŋga-na.†
14 Baa naa jĩna koko daayo tuole-i baa tãmpĩɛŋ cĩncieluo a hãi. Baa naa
bi nyɛgɛ̃ŋ Tũmbiloŋo *pɔpuɔrbieŋ cĩncieluo ba hãi baamba yirɛiŋa-i tãmpĩɛŋ
daaya-na.
15 Kuufiŋgu waa baa dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ taa u piiye baa-mi. Ku waa sɛ̃nɛ-
gboruoŋgu. Uu naa saaya u fi nelle-i baa di dumiɛŋ-yammu-i baa koko fuɔ
fɛrɛ-i hiere.
16 Nelle naa waa pɔgɔnni naa, di pɔpɔrma taa ma saa baa di kpokpo-
mumma-i. Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ fi-de hiere baa u gboruoŋgu-i a da yiɛŋgu
diei yuu sitadibaa‡ neifieŋ-niediei; ku saa baa kilobaa neifelle nuɔsũɔ. Di
pɔpɔrma-i baa di kpokpomumma waa kuuduɔŋgu, halle baa di jajaatamma-i
hiere.
17 Wuɔ fi koko jajaatamma-i a da u yuu nelbilieŋ miɛ nakɔrni§ komuɔŋ-
niehãi baa ni naa; ku saa baa mɛtiribaa komuɔŋa siɛi baa ba ndii temma.
18 Koko daayo naa ma baa jape-tãmpɛ̃lle, aa nelle fande fɛrɛ-i di ma baa sɛ̃nɛ
kerre. Sɛ̃nɛ daayo taa u ne u tãnu ŋaa kamoele.
19 Tãmpɛ̃fɛfɛiŋa-i a sĩnni-na hiere a yaa naa ce tuɔlnu koko tuole-i:
Dĩɛlã-diele-i jape-tãmpɛ̃lle,
hãalĩŋ-diele-i safir-tãmpɛ̃lle,
siɛliŋ-diele-i agate-tãmpɛ̃lle,
naaliŋ-diele-i emerodi-tãmpɛ̃lle,
20 diiluŋ-diele-i onike-tãmpɛ̃lle,
niediei-diele-i sarduɔni-tãmpɛ̃lle,
niehãi-diele-i kirsoliti-tãmpɛ̃lle,
niisiɛi-diele-i beril-tãmpɛ̃lle,
nennaa-diele-i topasi-tãmpɛ̃lle,

† **21:13** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 48.30-35. ‡ **21:16** ***Sitadibaa:*** Girɛki ba niifinni-i. Sitadi diei yuu mɛtiribaa nuɔsũɔ. Terieŋgu faŋgu-na, sitadibaa neifieŋ-niediei yuu kilobaa neifelle nuɔsũɔ temma.
§ **21:17** ***Nakɔrni:*** Yiinataamba taa ba fi baa ba nakɔrni-i, a ce dumaaŋo-na ba kuufiŋgu-i ba bĩ-ku nakɔruɔŋgu. Nakɔruɔŋgu diei saa baa mɛtiri boluoŋ temma.

cĩnciel-diele-i kirsopasi-tãmpɛ̃lle,
cĩncieluo baa dĩɛlã-diele-i turkuɔsi-tãmpɛ̃lle
aa cĩncieluo baa hãalĩŋ-diele-i ametisi-tãmpɛ̃lle.
21 Baa naa sisĩŋ dumiɛŋa cĩncieluo baa a hãi-waaŋ daaya dũnfenni-i baa niibilenniŋ-tãmpĩɛŋa. Dũnfieŋgu diei tãmpɛ̃fifille diei. Baa naa ce sɛ̃nɛ-kerre a haa ponsanatigerre-na hiere. U taa u ne u tãnu ŋaa kamoele.*
22 Diiloŋ-dũŋgu saa waa nel daade-na. Itieŋo-i Diiloŋo-i Wɛimantieŋo-i, baa *Tũmbiloŋo-i, baŋ yeŋ ba fɛrɛ, yuŋgu si dii Diiloŋ-dũŋgu waama-na.
23 Diiloŋ uŋ ciɛ di ta di caa kpoikpoi dumaaŋo-na, bãaŋ-maama saa waa bɛi, cɛiŋ-maama saa bi waa bɛi. Tũmbiloŋo yaa waa ba fitĩnuɔ-i.
24 Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere, ba ka ta ba ce ba bãaŋgu-i nel daade cecermana. Jãmatigibaa-ba-i hĩɛma-na hiere, ba ka jo baa ba nagãŋ-niini-i kusuɔŋnu'i.
25 Ba sa suɔ isuɔŋgu nel daade-na, a ce dumaaŋo-na di dumiɛŋa yammu sa bĩŋ da.
26 Ba ka jo baa nilɛiŋa-i hiere a bĩmbĩfafanni-i baa a daluɔ-i kusuɔŋ-nu'i.
27 Ŋga bĩŋkũbabalaaŋgu siɛ gbãa suur-diɛ, pɔpɔraamba siɛ gbãa suur, coikartaamba siɛ bi gbãa suur. Baŋ nyɛgãaŋ bamaŋ yirɛiŋa-i Tũmbiloŋo cicɛ̃lmaŋ-sɛbɛ-i-na, ba yaa ka suur yoŋ.†

22

1 *Dɔrpɔpuɔrbiloŋ wuɔ pigãaŋ-mi cicɛ̃lmaŋ-nuoraaŋgu-i. Ku gbuu ta ku ne da kilekilekile. Ku taa ku bũŋ ku hel Diiloŋo-i baa Tũmbiloŋo-i ba teterre yaa nuɔ-i*
2 ku suur nelleŋ-huɔŋga-na. Cicɛ̃lmaŋ-tibiiŋgu waa nuoraaŋ daaku kɔtɔnni hãi-i-na hiere. Ku taa ku maŋ cĩncieluo i hãi benduɔle-na; cɛiŋo cɛiŋo ku maŋ. Ba taa ba ce pɛrru baa ku fiɛlu-i nilɛiŋa-na hiere.
3 Diiloŋ uŋ haa u nubabalaaŋgu-i kumaŋ nuɔ-i, ku siɛ gbãa da nel daade-na. Diiloŋo-i baa Tũmbiloŋo-i ba teterre ka waa nelleŋ-huɔŋga-na. Diiloŋo cãarãamba ka ta ba jo ba jaal-o diɛ.
4 Ba ka ta ba da u yufelle, u yerre ka nyɛgɛ̃ŋ ba yaadãmma-na.
5 Itieŋo-i Diiloŋo ka ce terieŋgu-i cerre hã-ba. A ce dumaaŋo-na ba siɛ tiraa ta ba suɔ isuɔŋgu nel daade-na; fitĩŋ-maama siɛ tiraa waa-bɛi, bãaŋ-maama siɛ bi tiraa waa-bɛi. Ba ka tĩɛ fɔ̃ŋgũɔ-i-na gbula, ba sa ji kã terieŋgu.

Yesu jomma piyaa

6 Ku huoŋgu-na, *dɔrpɔpuɔrbiloŋo gbɛ̃-mi wuɔ: «Nel daama-i hiere ninsoŋo, huhurma si dii-mɛi. Itieŋo-i Diiloŋo maŋ diyaaŋ nelma-i u *pɔpuɔrbiemba nunni-na, u puɔraa u dɔrpɔpuɔrbiloŋo duɔ ji tũnu u cãarãamba-i mamaŋ ka ce yibieŋ daaya-na.»
7 Yesu waaŋ-ma wuɔ: «Niɛŋ, mi ka jo yibieŋ daaya-na! Bamaŋ bilaa nelma maŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-na nammu hãi, kutaamba yunni dɔlaa.»
8 Nel daama-i hiere, muɔ Nsãa mi daa-ma nuɔ, aa tiraa nu-ma baa mi tũnni-i. Miŋ daa-ma dumaaŋo-na, dɔrpɔpuɔrbiloŋo maŋ pigãaŋ-mi baa-ma, mi dũuna u yaaŋga-na da mi jaal-o.
9 U gbɛ̃-mi wuɔ: «Baa ce dumaa! Muɔ baa nuɔŋo-i hiere Diiloŋ-cãarãaŋ miɛ. Ii dii kuuduɔŋgu yaa baa ŋ natobimba-i *Diilopɔpuɔrbiemba-i, baa bamaŋ bilaa sɛbɛ daayo nelma-i nammu hãi hiere; unaa saa maar unaŋo. Diiloŋo'i gbĩɛ baa jaaluŋ daaku temma-i!»

---

* **21:21** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 54.11-12. † **21:27** Niɛŋ Isayi sɛbɛ-i-na (Ésaïe) 60.3-5,11,19-20; 52.1 baa Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 44.9. * **22:1** ***Cicɛ̃lmaŋ-nuoraaŋgu:*** Niɛŋ Esekiɛl sɛbɛ-i-na (Ézéchiel) 47.1 baa Sakari sɛbɛ-i-na (Zacharie) 14.8.

10 Aa naa cira: «Nel daama cemmaŋ-huɔŋgu hii tĩ, a ce dumaaŋo-na baa fuo
mamaŋ nyɛgãaŋ sɛbɛ daayo-na.
11 Bamaŋ ciɛŋ kuubabalaaŋgu-i, ba cor baa ba kuubabalaaŋgu cemma-i.
Bamaŋ guɔlaaya ba fɛrɛ, ba cor ba ta ba guɔla ba fɛrɛ ba kã. Bamaŋ ciɛŋ
ãnfafamma-i, ba faya ba fɛrɛ baa ma cemma-i. Bamaŋ biyaa Diiloŋ-maama-i,
ba cor ba ta ba ce Diiloŋo huɔŋga-i.»
12 Yesu waaŋ-ma wuɔ: *«Niɛŋ, mi ka jo yibieŋ daaya-na! Aa da miɛ mi jo, mi ka
bel bĩŋkũŋgu mi naŋ-na ji pã nɛliɛŋo nɛliɛŋo baa u maacemma sullu-i.*†
13 Muɔmɛi yaaŋga-i muɔmɛi huoŋgu-i, muɔmɛi dĩɛlũɔ muɔmɛi tuogbuole-i,
muɔmɛi mundommu-i muɔmɛi mumbãlmu-i.‡»
14 Bamaŋ saaraaŋ ba joŋgorbaa-ba-i ba yunni dɔlaa. Ba ka da wuo cicɛ̃lmaŋ-
tibiiŋgu bieŋa-i aa da munsuurmu Yerusalɛmufɛlɛŋo-na.
15 Ŋga pɔpɔraamba-i, baa isuɔtaamba-i, baa kakarkuontaamba-i, baa nelku-
raamba-i, baa cufɛ̃buoltaamba-i, baa coimaŋ muyaanu bamaŋ yunni-i hiere
ba siɛ da munsuurmu.
16 «Muɔ Yesu, muɔmɛi puɔraa mi dɔrpɔpuɔrbiloŋo-i baa nel daama-i u duɔ
ji waŋ-ma pigãaŋ Diiloŋ-dũŋ-baaŋ namaaŋo-i hiere. Muɔmɛi *Davidi hãayɛ̃lŋ
muɔŋo-i. Muɔmɛi cuomɔɛle-i§.»
17 *Diiloŋ-Yalle-i baa Tũmbiloŋo dɔrŋo-i* ba cira: «Jo!»
Umaŋ duɔ bi nu-ma, u gbĩɛ u cira: «Jo!»
Hũŋkuɔsĩŋ da ni bel umaŋ, kutieŋo jo. Umaŋ duɔ tuɔ taara cicɛ̃lmaŋ-
hũmma-i, u jo u ka da-ma gbãŋgbãŋ.

Ãndaperieŋgu

18 Muɔ Nsãa, mi ka gboya-nɛi baa nel daama-i: Nelma maŋ waaŋ sɛbɛ
daayo-na, nuɔni maŋ da ŋ nu-ma aa dii kunaŋgu mɛi naara, ãmbalma maŋ
maama-i waaŋ sɛbɛ huɔŋga-na, Diiloŋo ka naara-mɛi ŋ mulĩɛma-na.
19 Umaŋ duɔ bi hiel kunaŋgu nel daama-na, Diiloŋo ka hiel kutieŋo nuŋgu-i
bĩmbĩfafanni maŋ maama-i waaŋ sɛbɛ daayo-na: U siɛ da wuo cicɛ̃lmaŋ-
tibiiŋgu bieŋa-i, u siɛ bi da suur Diiloŋo nelle-na.
20 Ninsowaraŋo yaa waaŋ daama-i baa-mi hiere, u gbaraa-ma wuɔ: «Mi ka
jo yibieŋ daaya-na ninsoŋo.»
Yesu, Itieŋ nuɔ, jo! Mi taara ku yaa-i.
21 Itieŋo-i Yesu u kãyã-nɛi hiere.

---

† **22:12** Niɛŋ Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu-na (Psaume) 28.4 baa Seremi sɛbɛ-i-na (Jérémie) 17.10. ‡ **22:13** Niɛŋ 1.8. § **22:16** Niɛŋ 2.28; 5.5. * **22:17** *Tũmbiloŋo dɔrŋo yaa Diiloŋ-dũŋ-baamba-i. Niɛŋ 19.5-10.